קובץ

כרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח וכחורי חמד הי"ו.

מפתח כללי

להקונטרסים א–י
שנה י"א, שנת תשמ"ח

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

מפתח העניינים

מדור אמרי קודש של כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א

לפרשת בראשית	ביאור נפלא במסורה של ו' פסוקים אשר בכל א' מהם יש חמשה תיבות בת שתי אותיות סמוכות זו לזו — בענין שלא ללמוד תורה עם תלמיד שאינו הגון.	א–ו
דרוש לנתינת ס"ת	עה"פ ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וגו' — ענין השמחה והשירה בעת נתינת ס"ת — מעלת העובדים את ד' באהבה ובשמחה, ועגין תשובה מאהבה — רמז בלישנא דקרא ולקחתם לכ"ם פרי עץ הר"ר — ישוב לכמה דקרוקים בפסוקים בפרשת קרבן פסח, החרש הזה לכם וגו' והי' הדם לכם לאות על הבתים וגו'.	ב–ה
לפרשת שמות	ביאור במדרש שלח נא ביד תשלח, ביד רבי עקיבא — כוונת התרגום יונתן, שלח נא ביד תשלח, ביד פנחס — על דברי רע"ק שאמר ואהבת לרעך כמוך, זה כלל גדול בתורה.	ג–ו
לפרשת משפטים	כוונת הפסוק, על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלקים יבא דבר שניהם — טעם על הא דנח נקרא איש צדיק תמי"ם — ביאור דברי המדרש, אלה תולדות נח נח, נייחא בעוה"ז ונייחא בעוה"ב — בענין גודל מעלת מדת הבטחון.	ד–ר
לפורים	ענין מצות מחיית עמלק — ביאור אוז"ל כל זמן שישראל משעבדין את לבן לאביהם שבשמים היו מתגברין — כוונת הפסוק ותעמוד בית המלך הפנימי"ת.	ה–ה
לחג הפסח	בהמשך הפסוקים בהלל, מן המצר קראתי י–ה וגו' — פי' הכתוב ליל שימורים הוא לד' וגו' שמורים לכל בנ"י לדורותם — כוונת המקרא, כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.	ו–ה
לפרשת בהר	המשך הפסוקים וכי ימוך אחיך וגו' וחי עמך, ויראת מאלקיך — ביאור דברי המדרש עה"פ וכי ימוך אחיך — כוונת המשך הפסוקים במשלי י"א, לא יועיל הון ביום עברה וגו' צדקת תמים תישר דרכו — עה"פ בפ' ואתחנן, ויצונו ד' לעשות את כל החוקים וגו' וצדקה תהי' לנו וגו' — ענין אומרם ז"ל גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, וגרולה תשובה שמקרבת את הגאולה.	ז–ד
לפרשת שלח	פי' עה"פ אשר עין בעין נראה אתה ד' וגו' ועתה יגדל נא כח ד' וגו' — ביאור בדברי הנועם אלימלך על אמרינו, הנוי והנצח לחי עולמים.	ח–ה

לפרשת בלק	ביאור עה״פ כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע ד׳, וברברי התרגום יונתן — כוונת אוז״ל אהלים מעלין את הארם מכף חובה לכף זכות — פי׳ על המסורה ב״פ הששי״ת — ענין לימור התוה״ק בטהרה.	ט—ה
לשבת שובה	עה״פ שובה ישראל עד ד׳ אלקיך וגו׳ — ענין אוז״ל אמר הקב״ה שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח — ביאור הפסוק החורש הזה לכם וגו׳ — טעם שישראל מונין ללבנה — ביאור בלישנא דקרא, תקעו בחורש שופר וגו׳ כי חוק לישרא״ל הוא — פי׳ עה״פ כי עמך הסליחה למען תורא.	י—ה

מדור זכרון לראשונים

בענין סחיטה בשבת	הגאון ר׳ יוסף יוזפא קאשמאן מעסא זצ״ל	א—ז
הערות ע״ס עקידת יצחק	הגאון ר׳ יעקב מעמרין זצ״ל	א—יא
במס׳ ב״ב קמ״ג, ובקידושין נ״א	הגאון ר׳ עקיבא איגר אב״ד פוזנא זצ״ל	א—יד
בדין חתיכת איסור ברוטב	הגאון ר׳ משה יעקב שארף ראב״ד אושפצין זצ״ל	א—טז
הדרן למסכת נדה	הגאון ר׳ זאב וואלף הלוי אב״ד סעמארטין זצ״ל	א—יח
איסור סחורה ברברים האסורים	הגאון ר״ש אפפענהיים ראב״ד פעסט זצ״ל	א—כ
בענין אין שבות במקדש	הגאון ר׳ חיים ברלין אב״ד ירושלים זצ״ל	א—כא
בדין היתר עגונה	הגאון ר׳ שמואל לנדא ראב״ד פראג זצ״ל	ב—י
בענין הנ״ל	הגאון ר׳ מיכאל בכרך ראב״ד פראג זצ״ל	ב—יד
הערות על ס׳ אלי׳ רבה	הגאון ר׳ רוד רייטש אב״ד עיר חדש זצ״ל	ב—טו
בענין שמן שריפה לחנוכה	הגאון ר׳ חיים זאב עלינבוינען אב״ד רישא זצ״ל	ב—יח
בדין ברכת נר חנוכה	הגאון ר׳ ליפמאן טויסקי אב״ר טשעטשע זצ״ל	ב—כ
חידושים על מס׳ ברכות	הגאון ר׳ זרח איידליץ מפראג זצ״ל	ג—ח
דרוש לפדיון הבן	הגאון ר׳ מאריל שטרויס אב״ד קרויצנאך זצ״ל	ג—יד
בענין רוב אם הוי ספק	הגאון ר׳ שלמה קלוגר ראב״ד בראד זצ״ל	ג—יז
בענין אם טבל חשוב שלו	הגאון מהרא״ש היילפרין ראב״ד לבוב זצ״ל	ג—יח
הערות על פי׳ הרדב״ז על הרמב״ם	הגאון ר׳ מאיר אויערבאך אב״ד קאליש זצ״ל	ג—כ
חידושים והערות שונות	הגאון ר׳ אברהם קלאצקין אב״ד לאזניא זצ״ל	ג—כא
בדין מכירת בנ״מ של נכלה לנכרי	הגאון ר״ל איגר אב״ד הלברשטאט זצ״ל	ד—ז
הערות על ס׳ מוצל מאש	הגאון ר׳ וואלף איגר אב״ד לייפניק זצ״ל	ד—ט
במס׳ כתובות דף נ״ח	הגאון ר׳ עקיבא איגר אב״ד פוזנא זצ״ל	ד—יא
גליון ס׳ עצי אלמוגים ועצי ארזים	הגאון ר׳ זאבל איגר אב״ד ברוינשווייג זצ״ל	ד—טו
במס׳ כתובות דף ע״ה	הגאון ר׳ בונם איגר אב״ד מאטערסדארף זצ״ל	ד—יז
בענין שאחד״א, ואאמע״ר	הג״ר אברהם טיקטין אב״ד ברעסלא זצ״ל	ה—ז
בסוגיא דקמיע	הגאון ר׳ רניאל פרוסטיץ ראב״ד פר״ב זצ״ל	ה—ט
בענין ממזר ת״ח קודם לכ״ג ע״ה	הגאון ר׳ אליעזר לנדא מחוראנא זצ״ל	ה—יא
בהגש״פ, מעשה בר״א וכו׳	הגאון ר׳ רוד אופנהיים אב״ד פראג ונ״ש זצ״ל	ו—ח
בדין שתיית קאווע בפסח	הגאון ר׳ יהודה מוילר מבינגא זצ״ל	ו—יא
בענין נם מכת דם	הגאון ר׳ חיים הכהן רפ״פ אב״ד לבוב זצ״ל	ו—יג
בדין חמץ שעבר עליו הפסח	הגאון ר׳ מרדכי זאב איטינגא מלבוב זצ״ל	ו—טו
דרוש לשבת הגדול	הגאון ר׳ זלמן שפיצער אב״ד וויען זצ״ל	ו—כב

חידושים עמ״ס חולין	הגאון בעל ברוך טעם אב״ד לייפניק זצ״ל	ז–ז
חולין דף מ״ח, ושבועות דף כ״ד	הגאון ר׳ עקיבא איגר אב״ד פוזנא זצ״ל	ז–ט
חולין דף מ״ג, ויו״ד סי׳ ק׳	הגאון בעל שערי תורה אב״ד וועדבוי זצ״ל	ז–י
חידושים בריש פרק אלו טרפות	הגאון ר׳ נחום טריביטש אב״ד נ״ש זצ״ל	ז–יב
חידושים בריש מס׳ חולין	הגאון ר׳ שמעון סופר אב״ד קראקא זצ״ל	ז–טו
הערות בשו״ע יו״ד	הגאון בעל פנים מאירות אב״ד א״ש זצ״ל	ח–ח
בדין כתיבת ספר תורה	הגאון בעל קרני ראם אב״ד יאם זצ״ל	ח–יא
בסמ׳ מנחות צ״ה ע״ב	הגאון מהרש״ם אב״ד ברעזאן זצ״ל	ח–יג
בסוגיא דשליח נעשה עד	הגאון ר׳ ברוך מנחם ווּאלף דאב״ד באכניא זצ״ל	ח–טו
הערות על שו״ת מהרי״ק	הגאון ר׳ יעקב מעמרין זצ״ל	ט–ז
גבינות שמעורב בהן עור קיבה	הגאון בעל בית מאיר אב״ד שאטלאנד זצ״ל	ט–ט
בענין הנ״ל	הגאון ר׳ צבי הירש אב״ד ברלין זצ״ל	ט–יב
בסוגיא דזר ששימש בשבת	הגאון ר׳ אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ״ל	ט–טו
בדין איסור לגדל חזירים	הגאון ר׳ חיים קיצע אב״ד אירשע זצ״ל	ט–יז
בענין אשת כהן בתרומה	הגאון ר׳ יהורה אסאר אב״ד ס״ה זצ״ל	ט–כא
הערות על שו״ת חת״ס	הגאון ר׳ משה פאקש זצ״ל	ט–כב
בענין תוס׳ שבת ותוס׳ יו״כ	הגאון ר׳ דוד אופנהיים אב״ד פראג זצ״ל	י–ח
הגהות על פ״א ופ״ב דברכות	הגאון ר׳ נתן אדלער כ״ץ מפפד״מ זצ״ל	י–ט
בענין אאמע״ר	הגאון בעל קול ארי׳ אב״ד בערעגסאז זצ״ל	י–יב
סדר הגט	הגאון ר׳ דוד פרידמאן אב״ד קארלין זצ״ל	י–יד

מדור אגרות קודש

שני מכתבים מהגאון מוה״ר יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן אבד״ק לבוב זצ״ל	א–כד
מהגאון מוה״ר נתן נטע שייאר אבד״ק פילא זצ״ל	א–כה
מהגאון מוה״ר אהרן הלוי טויבער אבד״ק באטארקעם זצ״ל	א–כו
מהגאון מוה״ר צבי הירש אבד״ק ברלין זצ״ל	ב–כא
מהגאון מוה״ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ״ל	ב–כג
מהגה״ק מוה״ר יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד״ק שינאווא זצ״ל	ג–כו
מהגאון מוה״ר יצחק משה פערלם אבד״ק באניהאד זצ״ל	ג–כז
מהגאון מוה״ר עקיבא איגר אבד״ק פוזנא זצ״ל	ד–יט
מהרה״ק מוה״ר משה צבי מסאוראן זצ״ל	ד–כ
מהגאון מוה״ר ארי׳ ליב ברלין אבד״ק קאסעל זצ״ל	ד–כ
מהגאון מוה״ר נפתלי הירש קאצנעלבויגען אבד״ק ספאלץ זצ״ל	ה–יב
שני מכתבים מהגה״ק מוה״ר מנחם מענדל פאנעטע אבד״ק דעעש זצ״ל	ו–כז
מהרה״ק מוה״ר חנוך העניך דוב אבד״ק אלעסק זצ״ל	ז–יח
מהגאון מוה״ר שלמה קלוגר ראבד״ק בראד זצ״ל	ז–יט
שני מכתבים מהגה״ק מוה״ר יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד״ק שינאווא זצ״ל	ח–יח
מהגאון מוה״ר משה שיק אבד״ק חוסט זצ״ל	ט–כה
מהגאון מוה״ר דוב בעריש מייזלש אבד״ק ווארשא זצ״ל	י–יז
מהגאון מוה״ר אברהם בנימין קלוגר מבראדי זצ״ל	י–יח

מדור זכרון לאחרונים

חידושים נחמדים	הג״ר בעריש דערשאוויץ אב״ר מישלעניץ הי״ד	א–כח
בענין מצות נר חנוכה	הג״ר ישעי׳ פירסט אב״ד וויען ז״ל	ב–כד
בענין הגזירה לחתוך המפרקת	הג״ר ליב רובין אב״ד ווילקאמיר ז״ל	ג–כט
בדין נשתטית	הג״ר יואב יהושע בעל חלקת יואב ז״ל	ד–כב
בענין מעשר כספים	הג״ר יצחק וויים אב״ד קאדלבורג הי״ד	ד–כד

בדין ספק אם בירך ברהמ״ז	הג״ר רפאל אהרן קנאפפלער אב״ד טיניע הי״ד	ד—כז
בענין טבעת של קידושין	הג״ר שמואל ענגיל אב״ד ראדמישלא ז״ל	ה—יג
בענין זמן נישואין, ועוד	הג״ר שמואל אהרן מיללער אב״ד לאבאווא הי״ד	ה—יד
בדין אם מלח מחמיץ	הגה״צ ר׳ שלום דוד אונגער אב״ד זאבנא הי״ד	ו—ל
בענין תענית ככודים בער״פ	הג״ר בן ציון בלום אב״ד אויפאלו ז״ל	ו—לד
בענין קטן שהגדיל בין כ׳ פסחים	הג״ר מנחם מענדל בראכפעלד ז״ל	ו—לו
הערות שונות בעניני או״ה	הג״ר חיים דוב גראס אב״ד פעטרייווא ז״ל	ז—כ
תשובה על ענינים שונים	הג״ר יוסף ראזין אב״ד דווינסק ז״ל	ח—כ
בענין מתן תורה	הג״ר אהרן דוד רובינשטיין אב״ד ק״ה הי״ד	ח—כא
בענין מוקצה	הג״ר יששכר דוב גאלדשטיין ז״ל	ח—כד
בענין טומאת כלי חרס	הג״ר יונתן שטיף ראב״ד פעסט ז״ל	ט—כט
הערות בעניגים שונים	הג״ר קלמן יצחק קארישעוויץ אב״ד אניקשט הי״ד	י—יט

מדור פלפול והלכה

בדין בריקת סת״ם ע״י קאמפיוטער	הרב מו״ה אברהם דוד הורוויץ שליט״א	א—לא
בדין כיבוד אב ואם	הרב מו״ה חיים ישעי׳ קעניג שליט״א	א—לז
בענין מים שאובים	ר׳ חיים בן ציון פאלגער נ״י	א—לט
בענין קבוע וביטול ברוב	הרב מו״ה משה רוד שטיינווארציל שליט״א	ב—כז
בענין גל שנתלש מן הים	הרב משה יהושע הלברשטאם נ״י	ב—לד
בענין מועד לאדם חוי מועד לבהמה	הרב מו״ה משולם רוד סאלאווייציק שליט״א	ג—לא
בענין העובר על דברי ב״ה	הרב נחום מאיר געלמאן שליט״א	ג—לד
בענין מעשר כספים	הרב מו״ה משה שטערן שליט״א	ד—ל
בדין שכירו ולקיטו של נכרי	ר׳ חיים יחזקאל שרגא שאראפ נ״י	ד—לד
פסקי דינים כמצות משלוח מנות	הרב מו״ה אלתר יחזקאל הורוויץ שליט״א	ה—טז
בדין צעב״ח לצורך אדם	הרב יצחק זעקל פאללאק נ״י	ה—יט
בדין ברכה אחת מעין שבע	גאב״ד דירושלים עיה״ק שליט״א	ו—לט
בענין עשה דלעולם כהם תעבודו	הרב יהושע צבי יונגרייז שליט״א	ו—מו
בסוגיא דנפש לרבות את השותה	הרב מו״ה ישראל משה רושינסקיא שליט״א	ז—כד
בדין אפשר לסוחטו בשאר איסורים	הרב יעקב אשר פעלדמאן נ״י	ז—כח
חירושים ברמב״ם הל׳ לולב	הרב מו״ה רפאל יצחק רייכמאן שליט״א	ח—כז
בענין אין מעבירין על המצות	הרב אברהם משה שאיא נ״י	ח—לב
בדין דגים המתגדלים בלא קשקשת	הרב מו״ה נתן נעשטעטנער שליט״א	ט—לא
בענין אין עושין מצות חבילות	ר׳ יוסף רניאל הלוי מייזעלס נ״י	ט—מא
בדין אכילת חולה ביוה״כ	הרב מו״ה שמואל עקיבא יפה־שלעזינגר שליט״א	י—כב
בענין אין בגידין בנו״ט	הרב יצחק גמזו נ״י	י—כז

מדור תפארת בחורים

בענין נשבע לקיים את המצוה	הב׳ שמואל אייזענבאך נ״י	א—מד
בענין אין נזירות לחצאין	הב׳ אליהו הלוי הורוויץ נ״י	ג—לו
בענין אותו ואת בנו	הב׳ יצחק שמואל ריינהאלד נ״י	ד—לח
בדין קטן בקריאת המגילה	הב׳ אליהו לערנער נ״י	ה—כב
בענין מקדיש ככר של הפקר	הב׳ נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ״י	ו—מז
בענין נולד בתערובות, ודשיל״מ	הב׳ יצחק זלמן גיפס נ״י	ז—לד
בענין פשטה קידושין בכולה	הב׳ החתן דוד ארי׳ הלוי שטערן נ״י	ח—לד
בדין ברכת השחיטה	הב׳ דוד געללער נ״י	ט—מה
בדין מלך בקרבן שבועה	הב׳ החתן חיים יעקב ווינער נ״י	י—לב

מדור עולת שבת בשבתו

לפ׳ בראשית		
ותפקחנה עיני שניהם	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	א–מח
לפ׳ נח		
ברש״י, נח מקטני אמונה הי׳	הגאון ר׳ אברהם טיקטין אב״ד ברעסלא זצ״ל	א–מח
לפ׳ לך		
וילך למסעיו	הגאון ר׳ אייזיק היילפרין אב״ד טיקטין זצ״ל	א–מט
ויוצא אותו החוצה	הגאון בעל מלא הרועים זצ״ל	א–מט
לפ׳ וירא		
ויקח בן בקר רך וטוב	הגאון ר׳ אליהו מווילנא זצ״ל	א–מט
ואי׳ השה לעולה	הגאון ר׳ צבי הירש אב״ד ברלין זצ״ל	א–מט
לפ׳ חיי שרה		
ואברהם זקן בא בימים	הגאון ר׳ יוסף דרשן מפוזנא זצ״ל	א–נ
לפ׳ תולדות		
כמסורה ב״פ אדמוני	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	א–נ
לפ׳ ויצא		
כמסורה ב״פ העטופים	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	ב–לו
לפ׳ וישלח		
ויהי לי שור וחמור וגו׳	הגאון ר׳ יוסף דרשן מפוזנא זצ״ל	ב–לו
לפ׳ וישב		
כי שמו אותי כבור	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	ב–לו
לפ׳ מקץ		
הן כספ אשר מצאנו וגו׳	הגאון ר׳ טיאה ווייל אב״ד קארלסרוה זצ״ל	ב–לז
לפ׳ ויגש		
וישאו בני ישראל וגו׳	הגאון בעל חכם צבי זצ״ל	ב–לז
לפ׳ ויחי		
בנות צעדה עלי שור	הגאון ר׳ יעקב מעמרין זצ״ל	ג–מ
לפ׳ שמות		
ויאמר משה משה ויאמר הנני	הגה״ק ר׳ ישכר דוב רוקח אב״ד בעלז זצ״ל	ג–מא
כמסורה כ״פ תכבד	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	ג–מא
לפ׳ וארא		
כמסורה ד״פ הן אני	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	ג–מא
לפ׳ בא		
החודש הזה לכם	הגה״ק ר׳ צבי אלימלך שפירא אב״ד בלאזוב זצ״ל	ג–מב
לפ׳ בשלח		
ויסע מלאך האלקים	הגאון ר׳ משה דוד אשכנזי אב״ד טאלטשווא זצ״ל	ד–מא
עד בא השמש	הרה״ק ר׳ משה מראזוואראב זצ״ל	ד–מא
לפ׳ יתרו		
לא תעשון אתי	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	ד–מא
לפ׳ משפטים		
כמסורה ב״פ כבגדו	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	ד–מב
לפ׳ תרומה		
ויקחו לי תרומה	הגאון ר׳ יוסף דרשן מפוזנא זצ״ל	ד–מב
לפ׳ תצוה		
וזה הדבר אשר תעשה להם	הגה״צ ר׳ ליבוש היילפרין מברעזאן זצ״ל	ה–כד

לפ׳ תשא		
כמדרש עה״פ וחנותי לפורים	הגאון בעל קרני ראם אב״ר יאם זצ״ל	ה—כה
חייב אינש לבסומי בפוריא	הגאון ר׳ שמשון בלאך בעל נזירת שמשון זצ״ל	ה—כה
לפ׳ ויקהל		
כמסורה ב״פ ויכלא	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	ה—כה
לפ׳ פקודי		
ויברך אותם משה	הגאון ר׳ משה מינץ אב״ר אויבן ישן זצ״ל	ה—כו
לפ׳ ויקרא		
כמדרש עה״פ ויקרא לחג הפסח	הגאון ר׳ אפרים זלמן מרגליות מבראר זצ״ל	ה—כו
כהגש״פ, רשע מה הוא אומר	הרה״ק ר׳ אליעזר מדזיקוב זצ״ל	ו—נב
כמסורה ד״פ ואז	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	ו—נב
ויראו העם את ד׳	הרה״ק ר׳ יהורה צבי מסטעדטין זצ״ל	ו—נג
כשה״ש, שררך אגן הסהר	הגאון ר׳ יעקב מעמדין זצ״ל	ו—נג
לפ׳ מצורע		
זאת תהי׳ תורת המצורע	הגאון ר׳ רוד אופנהיים אב״ר פראג ונ״ש זצ״ל	ז—לט
לפ׳ אחרי		
כמדרש, לא מתו בני אהרן וכו׳	הגאון ר׳ יוסף ררשן מפוזנא זצ״ל	ז—לט
לפ׳ קדושים		
קדושים תהיו	הגאון ר׳ שאול אב״ד אמשטרדאם זצ״ל	ז—מ
ואהבת לרעך כמוך	הרה״ק ר״ר זושא מאניפאלי זצ״ל	ז—מ
לפ׳ אמור		
כמסורה ב״פ ללבוש	כ״ק מרן אדומו״ר שליט״א	ז—מא
לפ׳ בהר		
וחי אחיך עמך	הגאון בעל כתב סופר זצ״ל	ז—מא
לפ׳ בחקותי		
כרש״י, שתהיו עמלים בתורה	הגאון ר׳ אלי׳ שפירא דרשן דק״ק פראג זצ״ל	ז—מא
לפ׳ נשא		
זאת חנוכת המזבח וגו׳	הגאון ר׳ רפאל הכהן אב״ד אה״ו זצ״ל	ח—לז
לפ׳ בהעלותך		
ואבי׳ ירק ירק בפני׳	הגה״ק ר׳ מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא זצ״ל	ח—לח
לפ׳ שלח		
כרש״י, אם תרצה שלח	כ״ק מרן אדומו״ר שליט״א	ח—לח
כהפטרה, ויהי השער לסגור	הגאון בעל מלא הרועים זצ״ל	ח—לט
לפ׳ קרח		
כרש״י, לקח א״ע לצד אחר	כ״ק מרן אדומו״ר שליט״א	ח—לט
העיני האנשים החם תנקר	הגאון ר׳ רוד אופנהיים אבר״ק פראג ונ״ש זצ״ל	ח—לט
לפ׳ חוקת		
כמסורה ד״פ פתוח	כ״ק מרן אדומו״ר שליט״א	ט—מז
לפ׳ בלק		
ויחר אף אלקים כי הולך הוא לי״ז בתמוז	הגאון בעל חכם צבי זצ״ל	ט—מח
כמסורה ב״פ ענות	כ״ק מרן אדומו״ר שליט״א	ט—מח
לפ׳ פנחס		
הנני נותן לו את בריתי שלום	הגה״צ ר׳ יהודה אונגער אב״ר סאקאלוב זצ״ל	ט—מח

לפ׳ מטות		
אנשי הצבא בזזו איש לו	הגה״ק ר׳ יעקב יצחק הרבי מלובלין זצ״ל	ט–מט
לפ׳ מסעי		
יצאו בנ״י ביד רמה	הגאון ר׳ שמואל שמעלקא טויבש אב״ד יאס זצ״ל	ט–מט
לפ׳ עקב		
שמלתך לא בלתה מעליך	הגאון ר׳ יעקב מעמרין זצ״ל	י–לה
לפ׳ ראה		
לא תעשון כן	הגה״צ ר׳ ליבוש היילפרין מברעזאן זצ״ל	י–לו
לפ׳ שופטים		
צדק צדק תרדוף	הגאון ר׳ אברהם יצחק גליק אב״ד טאלטשווא זצ״ל	י–לו
לפ׳ תצא		
במס׳ סנהדרין דף ע״א	הגאון ר״ר העשיל אב״ד קראקא זצ״ל	י–לז
לפ׳ תבא		
ולא שכחתי	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	י–לז
לפ׳ נצבים		
לא יאבה ד׳ סלוח לו	הגה״ק ר׳ אהרן ה״ש אב״ר צאנז והקרייז זצ״ל	י–לז
לראש השנה		
טעם לב׳ ימים ר״ה	הגאון ר׳ דניאל פרוסטיץ ראב״ר פרעשבורג זצ״ל	י–לח
ליום כפור		
מסורה ב״פ וגור״ל	כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א	י–לח

מדור תמיהות וישובים

פליאה בפי׳ הרא״ש עה״ת	ר׳ אליעזר מנחם ראַרמאן נ״י	א–נ
תמי׳ בדברי המשנה אחרונה	הב׳ ליבוש ציזנער נ״י	א–נ
פליאה בצל״ח במס׳ פסחים	הרב שלום קעססלער ג״י	ב–לח
תמי׳ בשו״ת שואל ומשיב	ר׳ שמריהו ציטראַנענבוים נ״י	ב–לח
תרי תמיהי בשו״ת אבני נזר	ר׳ יונתן בנימין כ״ץ נ״י	ג–מג
תמי׳ בס׳ תוספת שבת סי׳ ש״ח	הב׳ יצחק רוד ווייס נ״י	ג–מר
תמי׳ בשטמ״ק במס׳ זבחים	הרב פנחס הירשפרונג שליט״א	ד–מג
תמי׳ בחי׳ חת״ס במס׳ חולין	הב׳ שלמה אלטר צעהנווירטה נ״י	ד–מג
הערה בספה״ק קדושת לוי	הב׳ יצחק בלוי נ״י	ה–כו
הערה בספה״ק מאור ושמש	הב׳ יצחק בלוי נ״י	ה–כז
הערה בספה״ק נועם מגדים	הב׳ חיים ישעי׳ שווימער נ״י	ה–כז
הערות על ס׳ אלה המצות	הרב אשר זעליג גאלדמאן נ״י	ו–נג
גירסא נכונה בירושלמי ביצה	הג״ר יעקב שור אבר״ק קוטב ז״ל	ח–מ
תמי׳ בספר מנחת חינוך	הג״ר מרדכי גרשון שפאלטער דיין בסאניק ז״ל	ח–מ
תמי׳ בשו״ת רעק״א	ר׳ אשר ברוך לנדא נ״י	ח–מא
תמי׳ בס׳ דברי חיים (מקוואות)	ר׳ אשר ברוך לנדא נ״י	ח–מא
תמי׳ בספר ברכת הזבח	הגה״ק ר׳ ישכר דוב רוקח אבר״ק בעלז זצ״ל	ט–נ
הערה בדברי המאירי	הרב שמחה רובין נ״י	ט–נ
הערה בדברי הרש״ש	הרב שמחה רובין נ״י	ט–נא
הערה בדברי השטמ״ק	ר׳ שמריהו ציטראַנענבוים נ״י	ט–נא
ישוב לדברי הרמב״ן	ר׳ שמריהו ציטראַנענבוים נ״י	ט–נא
סתירה בדברי החת״ס	הרב יהודה ליכטער נ״י	י–לט
תמי׳ בדברי הלבוש	ר׳ מרדכי בערקאוויטש נ״י	י–לט
תמי׳ בהגהות חשק שלמה	ר׳ מרדכי בערקאוויטש נ״י	י–לט

מדור זכור ימות עולם

תפלה לשלום המלכות, מהגאון ר' יוסף נחמי' קארניטצער אבד"ק קראקא זצ"ל א–נב
תקנות דק"ק מנטובה (תקנ"ב לפ"ק) ב–מר
קול קורא למצות פריון שבויים בק"ק אמשטרדאם (ת"ס לפ"ק) ג–מז
תקנות דחברה ש"ס בק"ק העלישויא (תקי"ט לפ"ק) ד–מה
לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע ו–נו
קול קורא לתקן בדקי ביהכנ"ס הישנה בק"ק פולדא (תל"ט לפ"ק) ז–מג
קול קורא מק"ק ווארשא בדבר עבודת השדה בחו"ל (תר"ב לפ"ק) י–מא

מדור תעודות וסמיכות

כתב חבר הגאון ר' משולם זלמן הכהן אב"ד פיורדא זצ"ל א–נג
כתב המלצה הגאון ר' יעקב סניידערס אב"ד ראאב זצ"ל א–נג
כתב המלצה הגאון בעל חתם סופר אב"ד פרעשבורג זצ"ל ב–מ
כתב המלצה הגאון ר' יורא אסאד אב"ד סערדאהעל זצ"ל ב–מ
כתב המלצה הגה"ק ר' יחזקאל שרגא ה"ש אב"ד שינאווא זצ"ל ג–מר
כתב המלצה כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל הי"ד ג–מה
מכתב הסכמה הגה"צ ר' אורי הכהן יאלעס מסאבוד זצ"ל ה–כט
כתב הורמנא הגאון ר' ירידי' גאטליב פישער אב"ד שט"וו זצ"ל ה–ל

צילומי כתבי קודש

הגאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל א–יג
הגאון ר' משולם זלמן הכהן אבד"ק פיורדא זצ"ל א–נה
הגאון ר' נתן נטע שייאר אבד"ק פילא זצ"ל א–נז
הגאון ר' דוד דייטש אבד"ק עיר חדש זצ"ל ב–יז
הגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד"ק שינאווא זצ"ל ג–כו
הגאון ר' יצחק משה פערלס אבד"ק באניהאד זצ"ל ג–כח
כ"ק מרן ארמו"ר מוהרכ"צ זצ"ל הי"ד ג–מה
הגאון ר' אברהם ברלין אבד"ק אמשטרדאם זצ"ל ג–מט
הגאון ר' ירידי' גאטליב פישער אבד"ק שט"וו זצ"ל ה–לא
הגאון ר' חיים הכהן רפאפורט אבד"ק לבוב זצ"ל ו–יב
הגאון ר' מרדכי זאב סג"ל איטינגא מלבוב זצ"ל ו–כא
הגה"ק ר' מנחם מענרל פאנעט אבד"ק דעעש זצ"ל ו–כט
הגאון ר' שמעון סופר אבד"ק קראקא זצ"ל ז–מב
הגאון ר' אליעזר ליפשיץ אבד"ק נייאוויט זצ"ל ח–מג
הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל ט–טז
הגאון ר' נתן הכהן ארלעך מפפר"מ זצ"ל י–מז

ציונים והערות א–נו
אותיות מחכימות ב–מא, ט–נב
חרות על הלוחות ח–מב
משה שפיר קאמר (הרה"צ ר' משה רובין מצאנז זי"ל) ט–נו
חדשים גם ישנים א–נא, ב–לט, ג–מו, ד–מר, ה–כח, ו–נה, ז–מב, ט–נה, י–מ

מפתח השמות עפ"י סדר א־ב

כ"ק מרן אדומו"ר מוהר"ש זצ"ל ד־מר
כ"ק מרן אדומו"ר מוהרמ"צ זצ"ל הי"ד ג־מח, ז־מב
כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א א־ו, א־מח, א־נ, ב־ח, ב־לו, ג־ו, ג־מא, ד־ד, ד־מב, ה־ה, ה־כח, ו־ה, ו־נב, ז־ד, ז־מא, ח־א, ח־לח, ח־לט, ט־ח, ט־מז, ט־מח, י־ח, י־לז, י־לח
הגאון ר' אברהם ברלין אבד"ק אמשטרדאם ג־מט
הגאון ר' אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלא א־מח, ח־ז
הגאון ר' אברהם קלאצקין אבד"ק לאזניא ג־כא
הגאון ר' אברהם בנימין קלוגר מבראדי י־יח
הרב אברהם דוד הורוויץ א־לא
הגאון ר' אברהם יהודה הכהן שוואַרץ אבד"ק בערעזנסאז בעל קול ארי' י־יב
הגאון ר' אברהם יצחק גליק אבד"ק טאלטשאווא בעל יד יצחק י־לו
הרב אברהם משה שאיא ח־לב
הגאון ר' אברהם שמואל בנימין סופר אבד"ק פר"ב בעל כתב סופר ז־מא
הגה"ק ר' אהרן הלברשטאם אבד"ק צאנז והקרייז י־לז
הגאון ר' אהרן הלוי טויבער אבד"ק באטארקעס א־כו
הגאון ר' אהרן משה טויבש אבד"ק יאס בעל קרני ראם ה־כח, ח־יא
הגאון ר' אהרן דוד רובנישטיין אבד"ק קאוואטשהאזא ח־כא
הגה"צ ר' אורי הכהן יאללעס מסאמבור ה־כט
הגאון ר' אייזיק הוילפרן אבד"ק טיקטין א־מט
הגאון ר' אליהו מווילנא א־מט
הגאון ר' אליהו שפירא דרשן דק"ק פראג בעל אליהו רבה ז־מא
הכ' אליהו לערנער ה־כב
הכ' אליהו הלוי הורוויץ ג־לו
ר' אלימלך אלעזר פרענקיל ט־סד
הרה"ק ר' אליעזר מדזיקוב ו־נב
הגאון ר' אליעזר לנדא מהוראדנא בעל דמשק אליעזר ד־יא
ר' אליעזר מנחם הכהן דארמאן א־נ
הגאון ר' אלכסנדר שמואל הוילפרין ראבד"ק לבוב ג־יח
הכ' אלעזר מרגליות א־סג
הרב אלתר יחזקאל הורוויץ ה־טז
הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד בעל בית אפרים ב־כג, ח־כו, ט־טו
הגאון ר' ארי' ליב ברלין אבד"ק קאסעל ד־כ
הרב אשר זעליג גאלדמאן ו־נד, י־מה
ר' אשר אנשיל עקשטיין ו־סד
ר' אשר ברוך לנדא ח־מא
הגאון ר' בונם איגר אבד"ק מאטערסדארף ד־יז
הגאון ר' בן ציון בלום אבד"ק אויפאלו ו־לד
הרב בן ציון דוב הלבשרטאם ו־ס
הגאון ר' בנימין וואלף לעוו אבד"ק ווערבוי בעל שערי תורה ז־י
הגאון ר' בנימין וואלף איגר אבד"ק לייפניק ד־ט
הגאון ר' בנימין זלמן שפיצער אבד"ק וויען ו־כב
הגאון ר' ברוך פרענקיל־תאומים אבד"ק לייפניק בעל ברוך טעם ז־ז
הגאון ר' ברוך מנחם וואלף ראבד"ק באכניא ח־טו
הרב ברוך חנה גרינפעלד ד־מח
הרב ברוך נתן הלברשטאם א־נט
ר' גבריאל גאלדבערגער ב־מא, ט־נב

הגאון ר' דוב בעריש מייזלש אבד"ק קראקא־ווארשא י־יז
הגאון ר' דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש־פראג ו־ח, ז־לט, ח־לט, י־ח
הגאון ר' דוד דייטש אבד"ק עיר חדש בעל אוהל דוד ב־טו
הכ' דוד געללער ט־מה
הגאון ר' דוד פרידמאן אבד"ק קארלין י־יד
הכ' החתן דוד ארי' הלוי שטערן ח־לד
הגאון ר' דניאל פרויסטיץ ראבד"ק פרעשבורג ה־ט, י־לח
הגאון ר"ר העשיל מקראקא י־לז
הגאון ר' זאב וואלף הלוי ראזענבלוט אבד"ק סעמארטין בעל חידושי הרז"ה א־יח
הגאון ר' זאבל איגר אבד"ק ברוינשווייג ד־טו
הרה"ק ר' זושא מהאניפאלי ז־מ
הגאון ר' זרח אויידליץ מפראג ג־ח
הגאון ר' חיים הכהן רפאפורט אבד"ק לבוב ו־יג
הגאון ר' חיים ברלין אבד"ק ירושלים עיה"ק א־כא
הגאון ר' חיים קיצע אבד"ק אירשע ט־יז
הגאון ר' חיים דוב גראס אבד"ק פעטרייווא ז־כ
ר' חיים בן ציון פאלגער א־לט
הגאון ר' חיים זאב עלינבויגען אבד"ק רישא ב־יח
ר' חיים יחזקאל שרגא שארף ד־לד
הרב חיים ישעי' קעניג א־לז
הכ' חיים ישעי' שווימער ה־כז
הכ' החתן חיים יעקב ווינער י־לב
הכ' חיים צבי אפפעל ט־יז
הרה"ק ר' חנוך העניך דוב אבד"ק אלעסק ז־יח
הגאון ר' ידידי' נאטליעב פישער אבד"ק שטוהלווייסענבערג ה־ל
הגאון ר' ידידי' טויאה וויל אבד"ק קארלסרוה ב־לז
הגאון ר' יהודה אפאר אבד"ק סערדאהעל ב־מ, ט־כא
הגאון ר' יהודה מוילר מבינגא ו־יא
הגה"צ ר' יהודה אונגער אבד"ק סאקאלוב ט־מח
הגה"צ ר' יהודה ליבוש מברעזאן ח־כר, י־לו
הגאון ר' יהודה ליב איגר אבד"ק הלברשטאט ד־ז
הגאון ר' יהודה ליב רובין אבד"ק ווילקאמיר ג־כ"ט
הרה"ק ר' יהודה צבי מסטרעטין ו־נג
ר' יהושע מונדשיין ח־מד
הרב יהושע צבי הלוי יונגרייז ו־מו
הגאון ר' יואב יהושע ווינגארטען אבד"ק קינצק בעל חלקת יואב ד־כב
הגאון ר' יונתן שטייף ראבד"ק בודאפעסט ט־כט
הרב יונתן בנימין כ"ץ ג־מג
הגאון ר' יוסף ראזין אבד"ק דווינסק בעל צפנת פענח ח־כ
הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא בעל יסור יוסף א־ג, ב־לו, ד־מב, ז־לט
הגאון ר' יוסף יוזפא סג"ל קאשמאן מעפא בעל נוהג כצאן יוסף א־ז
הגאון ר' יוסף נחמי' קארניטצער אבד"ק קראקא א־גב
הגאון ר' יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן אבד"ק לבוב בעל שואל ומשיב א־כר
הכ' יוסף צבי קליין ו־סה
ר' יוסף דניאל הלוי מייזעלס ט־מא
הגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד"ק שינאווא ג־כו, ג־מר, ח־יח
הגאון ר' יעקב מעמדין א־יא, ג־מ, ו־נג, ט־ז, י־לח

הגאון ר׳ יעקב שור אבד״ק קיטוב ח־מ
הגה״ק ר׳ יעקב יצחק הרבי מלובלין ט־מט
הגאון ר׳ יעקב צבי יאליש אבד״ק דינאב בעל מלא הרועים א־מט, ח־לט
הגאון ר׳ יעקב סניידערם אבד״ק ראאב א־נד
הרב יעקב אשר פעלדמאן ז־כח
הגאון ר׳ יצחק וויים אבד״ק קארלבורג ר־כד
הגאון ר׳ יצחק משה פערלם אבד״ק באניהאר ג־כז
הרב יצחק זעקיל הלוי פאללאק ה־יט
הרב יצחק גמזו י־כז
הכ׳ יצחק בלוי ה־כז
הרב יצחק יעקב וויים גאב״ד ירושלים ו־לט
הכ׳ יצחק זלמן גיפס ז־לד
ר׳ יצחק אייזיק הכהן האנדלער ז־מז
הרב יצחק דוד הורוויץ ו־נח
הכ׳ יצחק שמואל ריינהאלד ד־לח
הכ׳ יצחק דוד וויים ג־מר
ר׳ יצחק אליעזר יאקאב א־סב
ר׳ ירוחם אלי׳ ראזענפעלד ח־מו
הגאון ר׳ ישכר בעריש דערשאוויץ אבד״ק מישלעניץ א־כח
הגה״ק ר׳ ישכר דוב רוקח אבד״ק בעלז ג־מא, ט־נ
הגאון ר׳ יששכר דוב גאלדשטיין בעל ליקוטי הערות על חת״ס ח־כד
הגאון ר׳ ישעי׳ פירסט אבד״ק וויען ב־כד
ר׳ ישעי׳ אשר אנשיל וויים ב־מא, ט־נב
הרב ישראל גדלי׳ קזים ממנטובה ב־מז
הכ׳ ישראל צבי שווארץ ד־מט
הרב ישראל משה דושינסקיא ז־כד
הכ׳ ליבוש ציזנער א־נא
ר׳ ליבל מאנדלבוים ה־לב
הגאון ר׳ ליפמאן טויסקי אבד״ק טשעטשע ב־כ
הגאון ר׳ מאדיל שטרויס אבד״ק קרייצינאך ג־יד
הרב מאיר ישראל איסר הכהן פריעדמאן י־מג
הגאון ר׳ מאיר פוזנער אבד״ק שאטלאנד בעל כית מאיר ט־ט
הגאון ר׳ מאיר אויערבאך אבד״ק קאליש בעל אמרי בינה ג־כ
הגאון ר׳ מאיר האמבורג אבד״ק העלישוויא ד־מז
חגאון ר׳ מאיר אבד״ק אייזענשטאש בעל פנים מאירות ח־ח, ח־מב
הגה״ק ר׳ מאיר יחיאל הלוי אבד״ק אוסטראווצא ח־לב
הגאון ר׳ מיכאל ככרך ראבד״ק פראג ב־יד
הגה״ק ר׳ מנחם מענדל פאנעט אבד״ק דעעש ו־כז
הגאון ר׳ מנחם מענדל כראכפעלד ו־לו
הגאון ר׳ מרדכי גרשון שפאלטער דומו״ץ כסאניק ח־מ
ר׳ מרדכי איזראעל ח־מה
הגאון ר׳ מרדכי זאב סג״ל איטינגא מלבוב ו־טו
הגאון ר׳ משה סופר אבד״ק פרעשבורג כעל חתם סופר ב־מ
הגאון ר׳ משה יעקב יעקל שארף ראבד״ק אושפצין כעל דרכי יושר א־טז
הכ׳ משה יעקב ציטראנענבוים י־מז
הרה״צ ר׳ משה אליקים בריעה רובין מצאנז ט־נו
הרה״ק ר׳ משה צבי מפאוואראן ד־כ

הרה״ק ר׳ משה הורוויץ מראזוואדאב ר־מא
הגאון ר׳ משה מינץ אבד״ק אויבן ישן ה־כו
הרב משה יהודה דוב הוילפרין ה־לב
הרב משה סאבטשעווסקי ה־לג
הרב משה שטערן ר־ל
הגאון ר׳ משה פאקש ט־כב
הגאון ר׳ משה שיק אבד״ק חוסט ט־כה
הרב משה דוד שטיינווארציל ב־כז
הרב משה יהושע הלברשטאם ב־לר
הגאון ר׳ משה דוד אשכנזי אבד״ק טאלטשווא ר־מא
הגאון ר׳ משולם זלמן כהן אבד״ק פיורדא א־נג
הרב משולם דוד הלוי סאלאוויציק ג־לא
ר׳ מתתי׳ צבי סג״ל ה־לג
הגאון ר׳ נחום טריבישט אבד״ק ניקלשבורג ז־יב
הרב נחום מאיר גערמאן ג־לר, ז־מה
הגאון ר׳ נפתלי הירש קאצענעלבויגען אבד״ק ספאלין ח־יב
הכ׳ נפתלי ראובן ציטראנענבוים ו־מז
הגאון ר׳ נתן נטע שייאר אבד״ק פילא א־כה
הגאון ר׳ נתן הכהן אדלער מספר״מ י־ט
הרב נתן געשטעטנער ט־לא
הגאון ר׳ עקיבא איגר אבד״ק פוזנא א־יד, ר־יא, ר־יט, ז־ט
הרב פנחס הירשפרונג ר־מג
הגאון ר׳ צבי אשכנזי בעל חכם צבי ב־לו, ט־מח
הגאון ר׳ צבי הירש אבד״ק ברלין א־מט, ב־כא, ב־לט, ט־יב
הגאון ר׳ צבי הירש מירלש אבד״ק שווערין ח־מג
הגה״ק ר׳ צבי אלימלך שפירא אבד״ק בלאזוב בעל צבי לצדיק ג־מב, י־מג
הגאון ר׳ רפאל אהרן קנאספלער אבד״ק טיניע ר־כז
הרב רפאל יצחק רייכמאן ח־כז
הגאון ר׳ רפאל הכהן אבד״ק אה״ו ח־לז
ר׳ רפאל אהרן כץ ט־סג
הגאון ר׳ קלמן יצחק קאדישעוויץ אבד״ק אניקשט י־יט
הגאון ר׳ שאול אבד״ק אמסטרדאם בעל בנין אריאל ז־מ
הגאון ר׳ שלום מרדכי הכהן שוואדראן אבד״ק ברעזאן ח־יג
הגה״צ ר׳ שלום דוד אונגער אבד״ק זאבנא ו־ל
הרב שלום קעסלער ב־לח
הגאון ר׳ שלמה קלוגר ראבד״ק בראד ג־יז, ז־יט
הגאון ר׳ שלמה זלמן אולמאן אבד״ק מאקאווא בעל יריעות שלמה א־נא
הרב שלמה שמואל הכהן כהנא ו־סג
הכ׳ שלמה אלטר צעהנווירטה ד־מג
הגאון ר׳ שמואל סג״ל לנדא ראבד״ק פראג בעל שיבת ציון ב־י
הגאון ר׳ שמואל ענגיל אבד״ק ראדמישלא ה־יג
הגאון ר׳ שמואל אהרן מיללער אבד״ק לאבאווא ח־יד
הגאון ר׳ שמואל שמעלקא טויבש אבד״ק יאם ט־מט
הכ׳ שמואל קרומאן ז־מח
הרב שמואל הלוי וואזנער ו־נט
הכ׳ שמואל אייזענבאך א־מר
הרב שמואל עקיבא יפה־שלעזינגער י־כב

הרב שמחה רובין ט־נא
הגאון ר׳ שמעון סופר אבד״ק קראקא ז־טו
הרב שמעון אופמאן ו־סב
הגאון ר׳ שמעון אפפענהיים ראבד״ק פעסט א־כ
הגאון ר׳ שמשון בלאך בעל נזירת שמשון ה־כה
הרב שניאור זלמן בערנבלאט ו־סא
ר׳ שמריהו ציטראנענבוים ב־לח, ט־נא

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפים שום חידו״ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

חותמין בברכה

כצאת השנה מקדימין אנו את פני

כבוד קדושת עט"ר מרן אדומו"ר שליט"א

בברכותינו הנאמנות

ברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום

בכריות גופא ונהורא מעליא ובחיזוק ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני השפעות טובות כשאיפת נפשו הטהורה.

ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו
תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אכי"ר.

ופה מקום אתנו לאחל ולברך לכל אנ"ש וידידינו החותמים הנכבדים שיחיו
שנה טובה ומאושרת.

תכלה שנה וקללותי' — תחל שנה וברכותי'

כעתירת וברכת,
המערכת

ביד"פ „שמחה גראַפֿיק"
Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers
4914 - 13th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
Tel. (718) 854-4830

נדפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

באה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

כבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

516
MR.
MORDCHA GROSS
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

קובץ

נרם שלמה

ע"י כולל מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

מוכיח מיקרוב לפלפול ולהלכה ואגדה ושילי רחפירותא
ואגרות מרים הקריטים שונים מבאוני וצריקי קשישאי ז"ל
ולהסחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"א-קונטרס א' (ק"א) תשרי-חשון תשמ"ח

יוצא לאור ע"י תלמידי
כולל מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ראשית בראשית . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ו

מדור זכרון לראשונים

בעניין מחיצה משבת . . . . . הגאון מוה"ר יוסף יוזפא קאשמאן מעסא זצ"ל ז
תשובה בענין עגונת יצחק . . . . . הגאון מוה"ר יעקב מעמרין זצ"ל יא
בעניין כינוס מסיבת יקידושין ע"א . . . . הגאון מוה"ר עקיבא אויגר אבר"ק פוזנא זצ"ל יד
בדין מיתת מיסור בישוב . . . . הגאון מוה"ר משה יעקב שארף ראבר"ק אושפיצין זצ"ל טז
בדין לעסבת נרה . . . . . הגאון מוה"ר זאב וואלף חלוי אבר"ק סעמארטין זצ"ל יח
אי שרי מוריד מרכיבים האסורים . . . הגאון מוהר"ש אפפענהיים ראבר"ק פעסט זצ"ל כ
בדין אי שברת במקדש . . . . . הגאון מוה"ר חיים ברלין אבר"ק ירושלים זצ"ל כא

מדור אגרות קודש

שו"ת מהגאון מוה"ר יוסף שאול נאטהנזאהן אבר"ק לבוב זצ"ל . . . . . כד
שו"ת מהגאון מוה"ר נתן נטע שייאר אבר"ק פילא זצ"ל . . . . . כה
שו"ת מהגאון מוה"ר אהרן חלוי מרבער אבר"ק באסארקעם זצ"ל . . . . . כו

מדור זכרון לאחרונים

פרשיים נחמדים . . . . . הר"ר ישכר בעריש דערשאוויץ אבר"ק מישלעניץ הי"ד כח

מדור פלפול וחלכה

קדיו בירושת בת"ח ע"י קאמפיומעך . . . הרב מוה"ר אברהם דוד הורוויץ שליט"א לא
קדיו ביבור אב ואם . . . . . הרב מוה"ח חיים ישעי' קענינג שליט"א לז
בענינים שונים . . . . . ר' חיים בן ציון פאלנער נ"י לט

מדור תשובת בחורים

בעניין השכן לקיים את המצוה . . . . . הב' שמואל אייזענבאך נ"י מר

קולת שבת בשבתו

לימושם קדים לשפתות המוערים . . . . . המערכת מח

מדור תמיהות וישובים

הקשות קצרות בענינים שונים . . . . . נ

מדור זכור ימות עולם

תשובה לשאלות ומלכות, מהגאון מוה"ר יוסף נחמי' קארניעצער אבר"ק קראקא זצ"ל נב

מדור תעודות ומכתבות

כתב "חמי" . . . . . הגאון מוה"ר משולם זלמן הכהן אבר"ק פיורדא זצ"ל נג
כתב "הסנדי" . . . . . הגאון יעקב פניידערם אבר"ק ראאב זצ"ל נג

חדשים עם ישראל . . . . . נא
קדיטים וחצניות . . . . . נו
צילומי כתבי קדש . . . . . יג, נה, נז
מפתחות את המערכת . . . . . נח
בירורת הדיוקאות . . . . . סר

כל הזכויות שמורות להמערכת
Copyright © 1987
by Cong. Shaare Zion

דברים אחדים

מצאנו לנכון להודיע ולהרגיש לפני הקוראים החשובים יחיו
איזה ענינים הנוגעים לקובצנו „כרם שלמה".

א) היות שלאחרונה נודע לנו שאיזה אנשים התירו לעצמם להדפיס בספרים דברים שנדפסו בכרם שלמה בלי שאילת רשות מהמערכת, למרות שבכל קובץ נדפס באר היטיב „אזהרה חמורה" לבלי להדפיס שום דבר שנדפס בקובצנו בלי רשות מאת המערכת, לכן הננו מודיעים ומזהירים בזה, שלא נוכל לישב בחיבוק ידים ולשתוק על עולה כזאת, ונהי׳ מוכרחים לנקוט צעדים חמורים לקיים את האזהרה הנ"ל בתוקפה. ולהשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב.

ב) מכתבים המתקבלים בבית המערכת, בלי שם הכותב עם האדרעס שלו, לא יודפסו.

ג) הקוראים שיחיו השולחים לבית המערכת חומר להדפסה, ורואים שעברו כמה חדשים ולא נדפס, אל יתרעמו, כי לכל זמן ועת לכל חפץ.

ד) נבקש מאד את כל המשתתפים בכתיבת חידו"ת, מאמרים, מכתבים, וכו׳, לחוס על זמנינו היקר, לכתוב בלשון צח ומפורש, ובכתב נאה וברור, ושלא תהא אות אחת נוגעת בחברתה, כדי שלא להכביד עוד יותר על מלאכתינו. ומי שאינו יכול לאמן את ידו לכתוב ככה, יתן לזולתו לכתוב או להעתיק בעבורו.

ה) כמו כן נבקש את הכותבים שלא להאריך יותר מדאי, כי אין הקובץ מיועד למאמרים ארוכים.

ו) שום מכתב או צילום כת"י לא יוחזר לשולחם, ומי שרוצה להחזיק בידו העתקה, מתבקש שיעתיקנו או יצלמנו טרם שישלחנו לבית המערכת.

ז) כבר כתבנו כמה פעמים שלא נוכל להאריך בתוארים, כראוי לכל אחד ואחד, מטעמים המובנים. בדרך זה הלכנו עד הנה, וכן בדעתינו לעשות להלאה ברצ"ה.

ח) אנ"ש שהשמחה במעונם מתבקשים להודיע להמערכת בכתב או ע"י טעלעפאן, כדי שלא יצטרכו להרגיש איזה פגיעה בכבודם ח"ו, מחמת שנשמט שמם.

ט) נא שלא להכביד עולנו בעניני גשמיים, בעכיבת משלוח דמי חתימה. שלחו נא דמי החתימה תומ"י בראשית השנה טרם שאנו שולחים הזכרות פעמיים ושלש.

י) בהזדמנות זו ראוי להביע תודתינו מעומק הלב לאותם הקוראים שיחיו המסייעים לדבר מצוה ע"י שמוסיפים מעצמם על דמי החתימה הקבוע של חמש עשרה דאללער. — אחד המרבה ואחד הממעיט יתברך מן השמים בשפע ברכות והצלחות, אכי"ר.

בברכת התורה,
מערכת כרם שלמה

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

אבי מורי מו"ה יוסף צבי במו"ה יצחק לעווענברוין ע"ה
נפטר ביום ה' לחודש מרחשון שנת תש"ך לפ"ק

זקני מו"ה יצחק במו"ה יהודה יואל לעווענברוין ע"ה
נפטר ביום ד' לחודש כסלו שנת תש"ט לפ"ק

זקנתי מרת שינדל בת מו"ה שמחה ע"ה
נפטרה ביום ר"ח תמוז שנת תרצ"ט לפ"ק

דודי מו"ה יהודה יואל הי"ד במו"ה יצחק לעווענברוין ע"ה
נהרג עקה"ש ביום י"ד לחודש אלול שנת תש"ב לפ"ק

תהינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי,
בן ציון ישראל לעווענברוין

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת
אמי מורתי
מרת אסתר בת מו"ה איסר ע"ה
בירנבוים

נפטרה בשם טוב
ביום כ"ג לחודש מרחשון שנת תשמ"א לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,
שלום בירנבוים

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת
אבי מורי מו"ה מנחם מענדיל הלוי האמער ע"ה
במו"ה חיים יהודה הלוי הי"ד

נלב"ע במוצאי יוה"כ י"א לחודש תשרי שנת תשמ"ח לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו וחתנו,
אשר לעמל הלוי האמער
שלום מנחם וואלפן

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות
אא"ז הגה"צ מוה"ר נפתלי חיים הודוויץ זצ"ל
בהגה"ק מוה"ר מאיר אבד"ק דזיקוב זצ"ל
נפטר ביום הכיפורים שנת תרנ"ה לפ"ק

אא"ז הגה"צ מוה"ר יואל היילפרין מברעזאן זצ"ל
בהגה"צ מוה"ר אברהם זרח ארי' יהודה ליבוש מברעזאן זצ"ל
נפטר ביום הושענא רבה שנת תשי"ד לפ"ק

דו"ז הגה"צ מוה"ר מנשה הורוויץ אבד"ק זאלין זצ"ל
בהגה"צ מוה"ר אלי' אבד"ק זאלין זצ"ל
נפטר ביום שמיני עצרת שנת תשל"ג לפ"ק

דודי הגה"צ מוה"ר חנני' יוסף היילפרין אבד"ק זשאבנא זצ"ל
בהגה"צ מוה"ר יואל מברעזאן זצ"ל
נהרג עקה"ש עם משפחתו ביום י"ב תשרי שנת תש"ב לפ"ק

חמותי החשובה מרת מרים פיללער ע"ה בת מו"ה משה אברהם הי"ד
נפטרה ביום שמיני עצרת שנת תשמ"ז לפ"ק

תהינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח **על ידי,**
ירוחם אליהו ראזענפעלד ומשפ'

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת בראשית

באלשיך הק' סוף פרשת בראשית הובא מסורה של ו' פסוקים, אשר בכל אחר מהם כתובים חמשה תיבות סמוכות זה לזה, שכל תיבה יש לה רק שתי אותיות. ואלו הן, נח את שם את חם (בראשית ה', ל"ב), כי גם זה לך בן (בראשית ל"ה, י"ז), גם לי גם לך לא יהי' (מלכים־א' ג', כ"ו), כי יר על כם י־ה (שמות י"ז, ט"ז), אין זה כי אם רע לב (נחמי' ב', ב'), על כן לא בא אל שלחן המלך (שמואל־א' כ', כ"ט).

ויש לומר הכוונה במסורה הנ"ל, רמבואר בגמרא (סנהדרין י"ט ע"ב) כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו, וכן הוא בספרי פרשת ואתחנן עה"פ ושננתם לבניך, אלו תלמידיך, וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמידים קרוים בנים. והובא ברמב"ם פ"א מהל' תלמוד תורה.

אמנם מאור צריכין להזהר שלא ללמוד תורה לתלמיד דשע, כמאה"כ (תהלים נ') ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי, ואמרו רז"ל (מכות י' ע"א) לא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון, ועוד אמרו (חולין קל"ג ע"א) כל השונה לתלמיד שאינו הגון כזורק אבן למרקולים. וכתב שם המהרש"א בחידושי אגדות, שהדמיון בזה, כי התורה נמשלה לאבן יקרה, והיצה"ר אשר בתלמיד שאינו הגון הוא נקרא אבן מכשול ואבן מרקולים, ואמר, כי הזורק אבן למרקולים אף שאין דעתו רק לבזיון, הנה הוא מוסיף כבוד עבודה זרה כיון דעבודתה בכך, ונעשה גם האבן הזה אבן שיקוץ לעבודה זרה, כן השונה תורה שהיא אבן יקרה לתלמיד שאינו הגון, הנה הוא מוסיף מכשול בו שאינו לומד התורה אלא לתכלית וכוונה רעה, עיי"ש. נמצא לפי"ד מהרש"א מיירי שם בגמרא באופן דכוונת המלמד טובה היא, דומיא דזורק אבן למרקולים, ואעפי"כ אמרו שם בגמ' דהשונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנם, כי תלמיד הלז יש לו דיעות כוזבות ורוע לב, וכמו שדרשו שם בגמ' על הפסוק, ושר שירים על לב רע (משלי כ"ה), רקאי על השונה לתלמיד שאינו הגון, וביותר מבואר ברש"י שם במשלי, דלבן קראו הכתוב לב רע, כי אין בלבו לקיימה, עיי"ש.

וזה יש להעמים במסורה הנ"ל, שבא המסורה ללמד את האדם הדרכה איך להתנהג כשבא להשפיע על זולתו וללמדו תורה, ואמר, נ"ח א"ת ש"ם א"ת ח"ם, פי' שיכול לעלות על לבך שיש נחת רוח להקב"ה כשתלמוד את שם ואת חם, כשבת אחים גם יחד, דהיינו ללמוד תורה עם שם שהוא התלמיד הגון, ביחד עם חם שהוא התלמיד שאינו הגון, ותחשוב דטוב ויפה הוא ללמוד עם שניהם יחדיו, כי סבור אתה, כ"י ג"ם ז"ה ל"ך ב"ן, שגם התלמיד הזה יחשב לך כמו בן, כדברי הספרי הנ"ל, רתלמידים קרוים בנים. לזה באה המסורה להזהיר את האדם, ג"ם ל"י ג"ם ל"ך ל"א יהי', כלו', שלא יצא מזה שום תועלת לא להתלמיד ולא להרב,

דאף שכבר אמרו חכמז"ל (תענית ז' ע"א) מתלמידי יותר מכולם, אמנם זהו רק בשונה לתלמיד הגון, אבל המלמד לתלמיד שאינו הגון לא יניע לו ממנו שום תועלת, ואדרבה עי"ז נופל לגיהנם, ולא זו בלבד, רק גם להתלמיד לא יהי' לתועלת, ואדרבה הוא כזורק אבן למרקולים, וזהו, כ"י י"ד ע"ל כ"ס י"ה, דהוי דומיא רמרים יד ח"ו על כסא י־ה, וכעובד עבודה זרה, והטעם, כי אין ז"ה כ"י א"ם ר"ע ל"ב, וכלשון הכתוב במשלי הנ"ל, ושר שירים על ל"ב ר"ע, דאמרו שם במס' חולין דקאי על השונה לתלמיד שאינו הגון, ומסיים המסורה, ע"ל כ"ן ל"א ב"א א"ל שלחן המלך, מאן מלכי רבנן, רמאחר שהוא תלמיד שאינו הגון, ואין בלבו לקיים דברי התורה, א"כ ארבה כ"ש דפקר טפי, על כן לא יבא אל שלחן המלך ללמוד תורה.

בענין סחיטה בשבת

מהגאון מוה"ר יוסף יוזפא סג"ל קאשמאן זצ"ל[1] בעמח"ס נוהג כצאן יוסף

למרגניתא דלית בי' טימא, טובייגא דחכימי, כעיפא ואבימי, חריפא דפומבדיתא, ה"ה הארי שבחבורה, מי כמוהו מורה, מופלג בחסידות ובתורה, במקרא ומשנה וברייתא, הוא אהו' אדוני מו"ח המקושר, נאמן וישר, ע"י פ"ה אב"ד ור"מ כ"ש מפארים כמוהר"ר יהודא עמו ישרי נהורא, עד כי יובילו שי למורא, ותתחדש בציון אורה, אשר משם תצא תורה.

באתי לבקש מהוד רום מעלתו שלא ישליך כתב הלז אחר גוו מלהודיעני אם האמת אחז אם לאו באלו דברים שאכתוב, והוא בשבת בפרק חבית שנשברה (דף קמ"ה) בענין סחיטת זתים ועגבים דסבר ר' יוחנן דאסור אף לקדירה ורב ושמואל סברי דלקדירה מותר ולא אסרו כי אם לסחוט לקערה, ופסק ר"ח כר' יוחנן והביא ראיות ברורות לדבריו, והרי"ף והרא"ש העתיקו דברי ר"ח והשיגו עליו וסותרים כל ראיותיו והאריכו למעניתם עד כי קצר המצע מהשתרע, יעויין בספר רב אלפס

---

1) הוא בנו של הרבני הנכבד מו"ה משה הלוי קאשמאן מק"ק עסא (נין ונכד להג"ר יוזפא האן בעמח"ס יוסף אומץ). כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר יהודה מוילר אבד"ק דייץ זצ"ל. (ראה אודותיו בכר"ש קונט' צ"ז עמוד ט'). אח"כ נתקבל הוא לאבד"ק דייץ. נדפס ממנו ספר נוהג כצאן יוסף על מנהגים. נלב"ע ביום י"ב תשרי שנת תקו"ט לפ"ק. — תשובה זו הועתקה מפנקס כת"י שו"ת וחידושים של חותנו הגאון מוה"ר יהודה מוילר זצ"ל הנמצא ברשות ידידנו הרבני החסיד המופלג והמרומם מו"ה מאיר רייז נ"י. יתברך ממעון הברכות בכט"ס.

או ברבינו אשר למסכת שבת בפרק חבית שנשברה, כי רמות אחר לשניהם ללשונותם בארשות"ם ארשת שפתותיהם ארוכה מארץ מרה ורחבה מני ים בראיותיהם שהביאו לסתור ראיותיו של ר"ח.

ולי הקטן והשפל נלפע"ד שברברי ר"ח אין נפתל ועקש, וכולם נכוחים למבין וישרים למוצאי רעת, ואף שהגאונים הנ"ל גובה להם ויראה להם, אגב חריפותם לא חשו לרקרק בדברי ר"ח שכתב דבריו בלשון צח וזך ובקיצור הנמרץ. וקורם שאסרר טעמותי, אעתיק מה שמצינו במתניתין שם בתחלת הפרק (דף קמ"ג ע"ב) אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין ואם יצאו מעצמן אסורים, ר"י אומר אם לאוכלין היוצא מהן מותר ואם למשקין היוצא מהן אסור, ואוקימנא בגמרא רבזיתים וענבים כ"ע לא פליגי ראסורי בין שהכניסן למשקין בין שהכניסן לאוכלין, ואעפ"י שהרי"ף והרא"ש אוקמוה למתניתין בסוחט לקרירה, רי לנו לחלוק בסוחט לקערה, מרגנה אחת, ולומר רמשקין היוצאין מעצמן מותרים, ולעולם לסחוט לכתחלה אפי' לתוך הקערה אסור, והוא סברת רבי יוחנן דפסק ר"ח כוותי', וא"כ רר' יוחנן סבר כסתם מתני' וקייל"ן רהלכה כסתם משנה, וקייל"ן נמי רהלכה כר' יוחנן אצל רב ושמואל, כמו שהעתיקו התוספות שם בר"ה ור' יוחנן, מכ"ש כשסתם משנה ור' יוחנן מסכימים ברבר אחר, רהלכה כמותם אצל רב ושמואל, ולא הוי לי' ר' יוחנן דבריו של אחר במקום שנים, ר"ל במקום שרב ושמואל מסכימים ברבר אחר, כרעת הרא"ש והרי"ף בפסק השני, ואי משום ראיותיהם שסותרים ראיותיו של ר"ח, אשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, וזהו החלי, בעזרת ה' צורי וגואלי.

במה שכתבו ראשונה, חרא רהאי ראמר רב ושמואל למימיהן פטור ולא הפריש בסחיטתן ומימיהן בין לקרירה בין לקערה אלא הכל אסור, לאו הכי הוא, רכי היכא רהא ראמרי רב ושמואל למימיהן פטור אבל אסור, לקערה הוא אבל לא לקרירה, הכי נמי ראמר ר' יוחנן למימי' חייב חטאת לקערה הוא אבל לא לקרירה, עכ"ל. האמת הכי הוא, רר' יוחנן אמר דבריו כעין שאמרו רב ושמואל כמו שכתבו הרי"ף והרא"ש, אכן לא מטעמייהו, רלטעמייהו אף לר' יוחנן מותר לסחוט לכתחלה לקרירה, ואינו כן אלא ר' יוחנן סבר רלקערה אם עבר חייב חטאת, ולקרירה פטור מחטאת ואסור לכתחילה, והיינו שכתב רבינו חננאל ז"ל במתק לשונו, אלא הכל אסור, ולא כתב אלא על הכל חייב חטאת, רבאמת לא על הכל חייב חטאת, אלא בסוחט לקערה אבל לקרירה פטור אבל אסור. ותרע שכן הוא, רהא אליבא רכולי עלמא בסחיטת זיתים וענבים יש בו חומרא יתירה על סחיטת כבשים ושלקות, רהא בזיתים וענבים סברי רב ושמואל רחייב חטאת אם סחט לקערה, כמו שמצינו בגמרא שם, רב מתרץ לטעמי' וכו' ושמואל מתרץ לטעמי' וכו', יעויין במקומו, ובכבשים ושלקות לא סברי כן, וא"כ ר' יוחנן דאמר בכבשים ושלקות דחייב חטאת, מאי אולמי' זיתים וענבים מכבשים ושלקות, אלא ודאי היינו רבותייהו דזיתים וענבים דאף לקדירה דנעשו המשקין אוכל אסור לסחוט לכתחלה, והרא"ש והרי"ף אגב חריפותם לא חשו לדקדק בלישני' של ר"ח

במה שכתב אלא הכל אסור, ולא כתב אלא על הכל חייב חטאת כאשר כתבתי לעיל. ואף ברבריהם שכתבו בעצמם לא חלקו בלשונם בין אסור ובין חייב חטאת, במה שכתבו רכי היכי דהא ראמרו רב ושמואל למימיהן פטור אבל אסור לקערה הוא, יראה הרואה שכתבו במילתייהו דרב ושמואל פטור אבל אסור, ובהריא כתבו בפסק השני שהביאו לכאן מפרק אעפ"י, דרב ושמואל סברי בזיתים וענבים אם סחט לקערה חייב חטאת, וז"ל, ולית הלכתא כר' יוחנן לענין חייב חטאת דהוה לי' רב ושמואל בחדא שיטתא וליכא חיוב חטאת אלא בזיתים וענבים וכו' עכ"ל. וכן מצינו בגמרא דשבת שם דרב ושמואל סברי בסוחט זיתים וענבים לקערה חייב חטאת כמו שמצינו שם, רב מתרץ לטעמי' וכו' ושמואל מתרץ לטעמי' וכו', יעויין במקומו. הרי שלא חשו לרקרק בין לישנא דאסור ובין חייב חטאת.

ומה שכתבו עוד, ועור דלא אשכחן ר' יוחנן רפליג עלייהו דרב ושמואל אלא בכבשין ושלקות אבל באשכול של ענבים לא אשכחן דפליג, ומאן דאמר פליג בעא ראי'. אומר אני רעיני ראו ולא זר דפליגי גם אזיתים וענבים, אף דלא מצינו בגמרא, רק מצד הסברא, דהא מצינו דפליגי בכבשין ושלקות דסבר ר' יוחנן דחייב חטאת, ואי לא פליג גם אזיתים וענבים אלא מודה לרב ושמואל דמותר לסחוט לכתחילה לתוך הקרירה, א"כ מאי רבותייהו דזיתים וענבים יותר מכבשים ושלקות וכו', כמו שכתבתי לעיל. ומה שכתבו עוד, והאי דקאמר דהאי סחיטת זיתים וענבים בין לקרירה בין לקערה למימיהן הוא צריך והאמר ר' יוחנן שהסוחט כבשים ושלקות למימיהן כסוחט זיתים וענבים הוא וחייב חטאת, גם זו אינה ראי', לפי שהסוחט זיתים וענבים לתוך הקרירה שיש בה אוכל אף על פי שהוא צריך למימיהן כיון שהוא סוחט לתוך האוכל אינו כסוחט משקין אלא כמפרר אוכל לתוך אוכל שהוא מותר, עכ"ל. בודאי כן הוא דמשקה הבא לאוכל אוכל ואפי' לר' יוחנן, וראי' מהא דפריך שם בגמרא דף קמ"ד ע"ב על החיא מימרא דמשקה הבא לאוכל אוכל הוא, מההיא ברייתא רזב שחולב את העז וכו', ותירצו אליבא דר' יוחנן, הרי משמע בהריא דר' יוחנן סבר משקין הבא לאוכל אוכל הוא. ועוד ראי' מההיא דמותיב רבינא שם מההיא ברייתא דטמא מת שסחט זיתים וענבים וכו', ופי' התוספות, לפי' הקונטרס לא ניחא אלא למ"ד משקים מפקר פקירי, והמ"ד דסבר משקין מפקר פקירי הוא ר' יוחנן, יעויין בפסחים דף ל"ג ע"ב, הרי משמע בהריא דר' יוחנן סבר משקין הבא לאוכל אוכל הוא, כדעת הרי"ף והרא"ש, ואעפי"כ לא קשה מירי ארב חננאל ז"ל, דהא רכתב דהא סחיטת זיתים וענבים בין לקרירה בין לקערה למימיהן הוא צריך, רצונו לומר אעפ"י דר' יוחנן סבר מימיהן שסוחט לקרירה אוכל הוא, אין מן הראוי להתיר לסחוט לכתחילה אפי' לקרירה דאית למיחש פן יעבור ויסחוט נמי לקערה דאית בי' חיוב חטאת אליבא דכ"ע, ריחשוב מה לי לקערה, דהא סחיטת זיתים וענבים בין לקרירה בין לקערה למימיהן הוא צריך, ומרשרי לקרירה שרי נמי לקערה, דהא באמת במתניתין לא מצינן שום חילוק בין קרירה לקערה רק בין שהכניסום לאוכלין להכניסום למשקין,

ואפי' חילוק זה אינו אלא בפגעין ופרישין ועוזרדין ולא בזיתים וענבים דמודו בהו ר' יהור' לחכמים, ואף דלמ"ד דמוקי האי מימרא דשמואל בשבת, מוקי למתניתין בסוחט לתוך הקערה, כמו שהעתקתי לעיל בשם הרי"ף והרא"ש, כבר השגתי עליהם שדי לנו לחלוק בדבר אחד ולומר דלקערה המשקין היוצאין מעצמן אסורים ולקדירה היוצאין מעצמן מותרים, אבל לסחוט לכתחלה, עדיין אסור.

ומה שכתבו עוד בפסק השני דרב ושמואל בחדא שיטתא, והוי לי' רבי יוחנן יחיד, ואין רבריו של אחר במקום שנים, רצונם לומר, אף רקיל"ן דהלכה כר"י אצל רב ושמואל, הני מילי כשפליג עם רב לבד או עם שמואל לבד, משא"כ הכא דרב ושמואל בחדא שיטתא קיימא איתרע לי' חזקתו דר' יוחנן מצר דאין דבריו של אחד במקום שנים. כבר אוקימתא לר' יוחנן, דמתניתין מסייע לי', והוי לי' שנים במקום שנים, וחוזר לחזקתו דהלכה כמותו אצל רב ושמואל, ע"כ הנראה לפע"ר. וח"ו להכנים ראשי בין הרים גדולים כאלו, גברי רברבי אשר קטנם עבה ממתני, וחלילה לי לספר אחר מטתן של ת"ח אשר במקום קדוש יהלכו ועטרותיהם בראשיהם. אם כנים הרברים, יתפלל בערי הרב ר"ח ז"ל שאיכתב ואיחתם לחיים טובים ולשלום, ואם שגיתי ח"ו, הרי כבודם של הרי"ף והרא"ש במקומם מונח, וימחלו לי במה שהשגתי עליהם. בקשתי עוד פעם שיוריעני מעלתו אם האמת אחז אם לאו, כי תורה היא וללמור אני צריך. והעיקר שכחתי שכתב ר"ח, וכן קבלנו מאבותינו.

ובזה אשים פקודתי שלו' מאד"ה ומנאי תלמירו המיועד להיות חתנו,
הקטן יוסף לוי בה"ר משה קאשמן עסא

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

הערות על ספר עקדת יצחק

מהגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל[1]

בפרשת ויגש, שער ל"א. ובמדרש (ב"ר פרשה ב') הנה זה עומר אחר כתלנו זה כותל מערבי. וזה מבואר במראות יחזקאל הנביא, אמר (יחזקאל מ"ג) וכבור ר' בא אל הבית דרך שער אשר פניו דרך הקרים, והוא השער ☜ המערבי.

נ.ב. לא הבנתי זה, והיכן מצינו קרים שפירושו מערב, ואינו אלא מזרח. וכן כתוב עור שם (יחזקאל מ"ג, ב') והנה כבוד אלקי ישראל בא מדרך הקדים, ופירש רר"ק, דרך שער המזרח, ובפרק מ"ר כתוב עור בביאור יותר, וישב אותי דרך שער וגו' הפונה קרים, וכתוב אחריו השער הזה סגור יהי' וגו' כי ה' אלקי ישראל בא בו. מכל אלה נראה לכאורה שהביא ראי' לסתור. אמנם מכאן י"ל שצדק רש"י במ"ש [במס' ב"ב כ"ה ע"א ד"ה אוריה] אוריה הוא מזרח, וע"ש כך נקרא אויר י־ה, לפי שנכנם מאותו רוח אל מקומו.

בפרשת שמות, שער ל"ד. ויאמר בילרכן וכו', כתב רש"י ז"ל כי בילדכן הוא כמו בהולידכן, אלא שזה לשון קל וזה לשון כבד. ואני אומר, כי בהולידכן הוא לשון מוסב אל היולדת, ומשמעו, שהיא יולדת על ירן, אמנם בילדכן, הוא מוסב אל הילוד, ומשמעו, שהוא נולד על ידן, והראשון הוא יוצא לנ' פעולים, והשני ☜ לשנים.

נ.ב. זה אי אפשר, סוף המקרא יוכיח, שאמר את העבריות, כי לפי דבריו היל"ל את הילדים, וק"ל. ע"כ בודאי אין כאן פחות משלשה פעולים, וכדברי רש"י, והשימוש אחר הוא, אלא שהראשון מהנוסף, וזה הכתוב מהכבד.

בפרשת שמות, שער ל"ה. ששלימות השפע ההוא בלתי מושג כי אם על ידי התחזקות הכחות הגופיות אשר יחסם אל השכל יחם האנשים אשר היו שם עמו, ועשיר הוא גם כן הכנה ושלמות מהדברים, אשר מחוץ ההכרחיים לו מצד החומר, להכין אותו ולסעדו במעשה שלחנו מאכלו ומשתיו ומלבושיו ויתר צרכיו אשר בהם יעזר אל השתרלות העיון והלימוד, כי על כן אמר, ואולך אתכם מ' שנה במדבר לא בלו שמלותיכם מעליכם ונעלך לא בלתה מעל רגליך לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם למען תדעו כי ה' אלקיכם, יראה שסיפוק הצריכים הוא הכרחי לרדוף לדעת את ה'.

נ.ב. זו ראי' לסתור, כי אמנם על כל מוצא פי ה' יחי' האדם אף בלי לחם ומעשה קדרה, ומשה ואליהו יוכיחו על זה ביחוד שלא הוצרכו למסעד מעשה

---

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ז' עמוד ט'. — הערות הללו הועתקו מכתי"ק בגליון ספר עקדת יצחק המונח בבריטיש מוזעאום בלונדון, והניע אלינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפען. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

שולחן קמח וקערה, ומאין כסות בקדרה, מבלי מחסה חבקו צורה, ודבקו באורו הנבואיי בהר ובמערה, אולם העושר הקניני לנביא אינו אלא שפע רבוק במושפע ומושגח מנותן בעין יפה ולא בעין צרה, אכן החכם הטבעי ודאי יצטרך לאלה השלמיות השלשה בהכרח בעצם וראשונה, ובהפקד אחת מהנה יגרע מערכו בלי ספק, ושלמותו נערכה.

שם. והי' כי תלכון לא תלכו ריקם ושאלה אשה וגו', כי הכלים היקרים ההם, אשר לכסף לכסף, ואשר לזהב לזהב, והשמלות החשובות אשר ישאלום להתקשט בהם לפני אלהיהם שיהיו קלי המשא, יהיו לכם שכר חלף כלי בתיכם הנכברים אשר תעזבו לאותם השכנים או שאתם גרי בתיהם. וזה אמר, ונצלת"ם את מצרים, שכבר יהי' לכם זה התנצלות גרולה לפני כל מי שיגנה מעשה זה, לפי שכבר עזבתם אצלם כל נכסיכם או שיראה כיון שישאילום לכם בלב טוב ועין יפה לא תחושו על חיוב החזרה כי לא ימשכו העניינים ביניכם באופן שתתביישו עליהם, כי כאשר ראיתם את מצרים עכשיו לא תוסיפו וגו'.

נ.ב. לא ירע או זכר המחבר הלכה ערוכה שאמרו חז"ל שילהי פרק השואל (ב"מ ק"ג ע"א) רין גמור אפי' בישראל מישראל, שואל אדם בטובו לעולם, אז טוב לו והי' שמח יותר בביאורו זה, שהוא האמת לדעתי, שיספיק בהתנצלות רבר זה לעיני העמים, מלבד מה שכבר ביארו חז"ל עור (סנהדרין צ"א ע"א) שברין נטלו מה שנטלו. בעד שכר עבודתם למצרים זמן ארוך. ובספר הזוהר (מקץ רף קצ"ו) יש טעם לשבח נוסף על האמור, כי כל העושר אשר נמצא אז במצרים, ע"י יוסף נתגלגל למצרים בעצת ה' לקיים דבר הבטחתו לאברהם אבינו, ואחרי כן יצאו ברכוש גרול, שלא הי' אז במצרים רכוש גרול, עד שסובב הקב"ה שיא[סוף] יוסף כל כספ וזהב שבעולם. (מה גם, אותו של ארץ כנען, שכבר זכו בו ישראל עם הארץ וכל אשר בה ויושבי' לעברים . . . נמצא מה שנטלו ישראל ממצרים, משלהם נטלו עכ"פ.

בפרשת אמור שער כ"ו. או איש אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא לו או באדם אשר יטמא לו לכל טומאתו. לא באנשים הפחותים המתעסקים בטומאות השרצים דיבר הכתוב, רק במי שיטמא (במה שיטמא) במה שהותר או חיוב אליו להטמא בו, כגון שהוכרח להמית את השרץ וליגע בנבלתו להציל עצמו או זולתו, או אם יגע באדם שיטמא בשרץ עצמו.

נ.ב. אין אדם מטמא ארם אלא אם כן הי' אב הטומאה, וטמא שרץ אינו אלא ראשון.

בפרשת חקת, שער פ'. ומעולם לא שמענו שיצאה תקלה מתחת ידי מדת הענוה ער הנה.

נ.ב. נעלמו ממנו רברי רז"ל, ענותנותו של ר' זכרי' בן אבקולם החריבה בהמ"ק כו' כדאי' בהניזקין (גיטין נ"ו ע"א).

בפרשת בלק, שער פ"ב. כתב החוקר בסוף העשירי מהחמישי מהמדות, שהחוטא לבלתי יורעו הכללי, כמו המכה לאביו כי לא ידע שזה אסור, הוא חטא שלא ניתן לכפרה לשגגתו, כי הי' לו לדעת, אמנם השוגג שניתן לכפרה הוא המכה את אביו כסבור שהוא בנו או עבדו, כי לא ידע החלקי. והוא טעם חכמים זכרם לברכה באמרם (אבות פ"ד) הוי זהירים בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון, והכוונה, שהשוגג באשר לא ידע הכללים זדון יחשב לו, והוא פירוש נפלא, וכבר כתבו הרב המורה בפרק מ"ה חלק שלישי.

נ.ב. ואע"ג דאמרינן אומר מותר אנוס הוא, שמא הוא סובר שיש חילוק בין המצות השמעיות כשבת ורכוותה, למצות השכליות ככבוד אב ואם, שאין לבעל דעת התנצלות בשגגת ידיעתן[2]).

---

2) צ"ע מדברי הגמ' (מכות ז' ע"ב) פרט לאומר מותר, ופירש"י, סבור שמותר להרוג את ישראל. והרי גם זה בכלל מצות שכליות.

ואגב יש להעיר במש"כ בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"א סי' כ"ה (בסופו) וז"ל: וכבר כתב העקידה בפ' בלק דהטעוה בכללות לא מקרי שוגג, וחלקיות שייך טעות, ואני בתשובה לאיזינשטאט כתבתי דהדבר מבואר בהוריות דף ד', ונעלם דבר ולא כל הנוף וצע"ג, עכ"ל. — ולכאורה קשה להבין, מה ענין דברי הגמרא בהוריות לדברי בעל עקידה, דמש"כ בעל עקידה "כי לא ידע החלקי", אין כוונתו על העלם "חלק" מהמצוה, דק בא לאפוקי שלא נעלם מאתו עצם הציווי, כמו בגוונא דנקיט, במצות כיבוד אב ואם, שלא נעלם ממנו עצם המצוה, כי אם שנעלם מאתו שזהו אביו, וכסבור שהוא בנו או עבדו, וכמו שכ' באר היטב בלשונו המועתק למעלה, ואילו הש"ס בהוריות מירי בהעלם "חלק" מהמצוה, כמשמעו, וכמו שמפורש שם בהדיא במשנה (בדף ג' ע"ב) שטעה והורה דיש שבת בתורה אבל המוציא מרה"י לרה"ד פטור, עיי"ש.

בלק שער פב

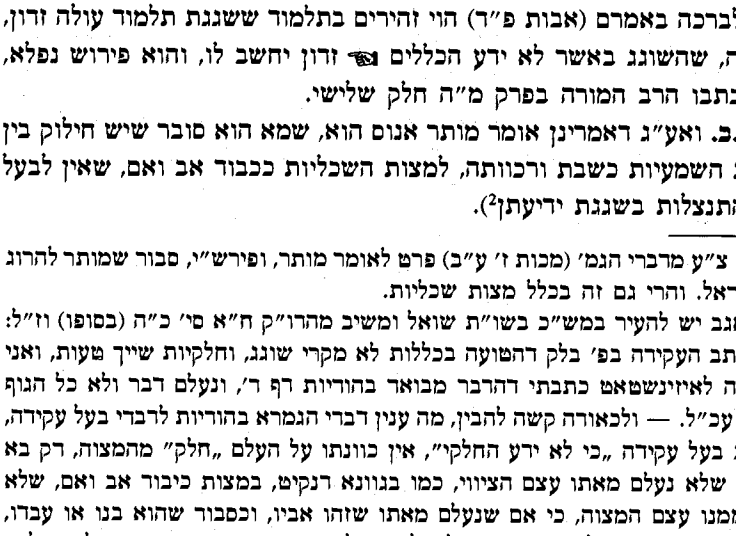

במס' ב"ב דף קמ"ג, ובמס' קידושין דף נ"א

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל[1]

לידידי הרב רבי עזרא אב"ד דק"ק יאסטראווי.

מה דהקשה מעכ"ת נ"י ברשב"ם בבא בתרא [קמ"ג א'] ד"ה אין אחיות מקודשת, דקדושין שאין מסורין לביאה לא הוי קידושין. והא אנן קיי"ל כאביי דקידושין שאין מסורין לביאה הוי קידושין, וטעמא דמתני' כדרבה דכל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו, כדאיתא בסוגיא דקידושין, ואמאי נקט רשב"ם שלא אליבא דהלכתא. זהו תמוה, וכן הקשה לי חתני הרב מו"ה פישל נ"י[2], וזכורני שהקשינו ביותר, דהא סוגיא דהתם על כרחך אזלא כאביי, מדמתרצינן שם לאו מי אוקימנא [דאמר] הראויי' לביאה מכם, והיינו כאביי, וכמ"ש גם הרשב"ם להדיא, ואביי הוא דמוקי לה הכי בקידושין, א"כ בודאי תמוה אמאי נקט בתחלה כרבא.

והנלע"ד, דהנה ברש"י בקידושין נ"א ע"ב ד"ה הרי כלכם ואחת וכו' ע"ש, וכמ"ש רש"י דאי אפשר לאוקמי דאמר רק אחת מכם, דהא מ"מ כולכם קתני, זה בודאי מוכח כמ"ש רש"י, דמדאמר רב שמע מינה אשה נעשה צרה לחברתה, והא רב מסופק התם אי כאביי אי כרבא, והא לרבא דמוקי באחת מכם, ליכא הוכחה, אלא ע"כ דזה בודאי דכולכם קתני, אלא דלרבא מוקמינן בכולכם ואחת מכם, אבל במ"ש רש"י לחלק דזה לא מקרי קני את וחמור, כיון דראויי' לתפיסת קדושין, אלו הי' ידיעה איזה קדשה, זה אינו מוכרח, למ"ש הרא"ש שם דיש מחלקים דפירכת הש"ס והא קני את וחמור הוא, היינו אף לד"נ דקנה מחצה, וזהו רק במפיק לה בתרי ואמר את וחמור, אבל הכא בחדא לישנא מפיק להו, דאמר כולכם, מודה ד"נ דלא קני. א"כ י"ל דמה דמשנינן ומוקמינן דאמר כולכם ואחת, מש"ה מהני כיון דמפיק בתרי לישנא קנה מחצה, כדקיי"ל כר"נ דקני את וחמור קנה מחצה, ולפ"ז י"ל דהרשב"ם ס"ל כשטה זו, ופירכת הש"ס בקידושין, אילימא דאמר כולכם, קני את וחמור היא, קאי לכ"ע, כיון דמפיק בחד לישנא, אולם הכא בסוגיא דב"ב דמשמע דהפירכא קאי על פלוגתתם, דפריך (לר"ש) [לרב המנונא] דאמר קני את וחמור לא קני, וכמ"ש הרשב"ם, וקשיא (לר"ש) [לרב המנונא], בזה יקשה איך תלוי הקושיא על פלוגתייהו, הא זה בלא"ה קשה לכ"ע, ולזה ס"ל להרשב"ם, דהמקשן דהכא ידע דאי אפשר לפרש מתני' כפשוטו

---

1) תשובה זו הגיע לידינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטוועדפען. יעלהו השי"ת על גפי מדומי הצלחות. — תשובה זו העתקנו מכת"י מעתיק אחד, אשר הוגה ע"י הגאון רעק"א זצ"ל, והוסיף בו איזה תיבות בכתי"ק.

2) הוא הרה"ג מוה"ר פישל גרודשטיין מלובלין.

דאמר כולכם, דא"כ בודאי לא קנה כלל, אלא דהי' מפרש כרבא, ומתני' באמר כולכם ואחת, רמפיק בתרי לישנא, ודמי לקני את וחמור, והתרצן משני, הא אוקימנא התם, היינו רשפיר י"ל כאביי, רמתני' לא מיירי מן אחת, אלא באמר הראוי לביאה, ולא קידש רק הנכריות, לזה יפה פי' הרשב"ם דהמקשן הי' סבר כרבא, והתרצן משני דבאמת ע"כ יסבוד (ד"ש) [רב המנונא] כאביי, ונכון.

תו הקשה מעכ"ת בהאי ענינא, בלשון רש"י קידושין נ"א ד"ה המקדש את בתו סתם, דאמר אחת מבנותיך מקודשת לי, ואמאי לא נקט סתם דאמר בתך מקודשת לי, וכמ"ש רש"י ברף ס"ר ב' במתני'.

לע"ד נראה, דרש"י ס"ל כד"ת בתוס' ד"ה והלכתא [דף נ"ב ע"א], דבאומר בתך אמרינן דקידש לגדולה משום דלא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה, ורק באחת מכם דמפרש בהדיא שתהי' אחת איזה שתהי' ולא הגדולה דוקא, ע"ש. אלא רזהו לאביי, אם מפרשים ריש הרבה קטנות וצריכה גט, בזה ראוי לומר דבתך היא היינו הגדולה שבהם, וע"כ מתני' באמר אחת מכם, אבל לפי מה דמשנינן לרבא דמיירי שם בליכא אלא גדולה, דהיינו הבוגרת וקטנה, דודאי הקטנה קידש, פשיטא דמצינן לאוקמי באמר בתך מקודשת לי[3]).

וביותר י"ל דמיירי דוקא באמר בתך, דאלו אמר אחת מכם, כיון דליכא רק גדולה דשויתי שליח וקטנה, כיון דאמר אחת מכם הוי כפירש אחת מכם, יהי' הגדולה או הקטנה, וע"כ דמיירי בבתך דמפרשינן רכוונתו על הקטנה, דלא שביק אינש לנפשי'.

והנה למה דמשנינן לרבא דליכא אלא גדולה וקטנה, ממילא גם לאביי אפשר לפרש כן, ומיירי ע"כ רק באמר בתך, או אפשר דמיירי בהרבה קטנות, ומיירי ע"כ באמר אחת מכם, וכיון שכן ניחא, דהכא דפירש רק בס"ד דהמקשה דפריך מינה לרבא, והי' ס"ל דמיירי בקטנות הרבה, הוכרח רש"י לפרש באמר אחת מהן, דאל"כ אלא דאמר בתך, גם לאביי יקשה נימא דכוון רק להגדולה שבהן, אבל לקמן (דף ס"ד ב') אף דקיו"ל כאביי, וביותר דרש"י קאי התם לאביי, ממה דכתב רש"י אין הבוגרת בכלל וא"צ גט מזה, ואלו לרבא אלו הי' בוגרת בכלל, ג"כ לא היתה צריכה גט לא היא ולא הקטנה, דהוי קידושין שאין מסודין לביאה, והחירוש רק במה ראין הבוגרת בכלל, רמשום זה הקטנה צריכה גט, אע"כ דקאי לאביי, מ"מ נקט רש"י דאמר בתך, כיון דלרבא בודאי צ"ל כן, ולאביי ג"כ אפשר לומר כן, ומתני' דליכא דק גדולה וקטנה, מש"ה בחר רש"י למנקט בתך, רזהו מספיק לכ"ע, ודו"ק.

---

3) עיין בפנ"י בקידושין נ"א ע"ב על רש"י ד"ה המקדש את בתו, ועל תוד"ה והלכתא, שהעיר כבר בזה.

ברין חתיכה דאיסורא בתוך הרוטב

מהגאון מוה"ר משה יעקב יעקל שארף ראבד"ק אושפצין זצ"ל[1]

ב"ה.

יום ועש"ק פ' האזינו שנת גאול"ת עול"ם ב"ו יהי"ה (תרכ"ד) לפ"ק אושפצין.

אשיב שלום לכבוד ירידי ה"ה הרה"ג המאה"ג החריף ובקי המפורסם פ"ה ע"ה כק"ש תפארתו מו"ה חיים דוד נ"י ויזרח אבד"ק בענדין יע"א[2]).

מכתבו היקר הגיעני תמול על ידי בי הדואר, ובקושי, אך למען כבוד תורתו עיינתי בהשאלה, כי אחר השריפה פה, יושב אני לע"ע בלי סמך פרנסה בחדר קטן שבמקוה, בלי נמצא מדור נכון עבורי, השי"ת ירחם עלי במהרה ועל כל תושבי עירי, ומעכ"ת יאמין לי שלפי שעה הוצרכתי ללות על פריטי דבי דואר, לשלוח תשובה לדו"מ, והנה איש ריבו בהלכה זו לא כתב אלי מאומה, ורו"מ הרחיב הדיבור, אם שלא נצרך לדידי ולא לדכוותי, עכ"ז למען הראות למעכ"ת שכבודו יקר לי ולא השלכתי דבריו אחדי גווי, הנני להשיב לפענ"ד.

---

1) נולד בשנת תקמ"ו לפ"ק לאביו מוה"ר אפרים. הי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר צבי הירש העללער בעל טיב גיטין אבר"ק בריגעל ובאניהאד זצ"ל. אחר חתונתו הי' מסתופף בצלו של הרה"ק מוה"ר ישכר בער מרארישיץ זי"ע והרה"ק מוה"ר דוב בעריש מאושפצין זי"ע והרה"ק בעל מאור ושמש זי"ע, וגם נסע לעתים תכופות אל כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק זאטור, ובשנת תר"ר לפ"ק נתקבל לראבד"ק אושפצין. נדפס ממנו ספר דרכי יושר על הש"ס, וספר דרכי יושר עה"ת ולקוטים. כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע כותב בהסכמתו לספר דרכי יושר: ירעתי את המחבר הקדוש הזה מנעורי שהי' מעולם לומר תורה לשמה, עכלה"ק. ויש אליו עשר תשובות בשו"ת דברי חיים. (ראוי לציין כי ספר הקדוש והנפלא מאור ושמש מהרה"ק מוה"ר קלונימוס קלמן מקראקא זי"ע, נכתב על ירו, ורמז את שמו בסוף ההקדמה, שכתב שם: י'קשיב ע'ליון ק'ול ב'רכתי וכו', עכ"ל). — נלב"ע ביום ג' לחודש ניסן שנת תרכ"ט לפ"ק ומנ"כ באושפצין.

2) הגאון מוה"ר חיים רור לאנגפוס, נולד בשנת תקס"ח בערך לאביו הגאון מוה"ר יצחק איצק אבר"ק זיכלין זצ"ל. (אמו היתה אחותו של הרה"ק מוה"ר יצחק מווארקא זצ"ל). שימש ברבנות בק"ק שירדאז, ואח"כ בשנת תר"י לפ"ק נתקבל לאבר"ק בענרין. חיבר ספר שולחן הטהור על שו"ע יו"ד, ספר שערי חזקות על עניני חזקה, ושו"ת עטרת זקנים, וכולם לא נדפסו. תשובות ממנו נדפסו בס' דעת חכמים סי' א' וסי' ז', וגם נדפסו אליו תשובות בשו"ת דברי חיים ח"א אהע"ז סי' ל"ח, ובתשובות נוספות שנדפסו בסוף חלק א' סי' כ"ז, בשו"ת הרי"ם יו"ד סי' ב', ובשו"ת זית רענן בהשמטות ליו"ד. נפטר בעשרה ימים לחודש כסלו שנת תרכ"ה לפ"ק. — תשובה זו הועתקה מחיבודו שו"ת עטרת זקנים (כת"י) המונח ברשותו של ירידנו הרבני החסיד הנכבד המפורסם שלשלת היוחסין מו"ה חיים שנעבאלג נ"י מירושלים עיה"ק, שמסר לנו תשובה זו להדפיסה בקובצנו. טוב עין הוא יבורך.

הנה מה שכת"ר מחלק בין חצי חתיכה צוננת לכולה חמה, נמצא ג"כ לחלק בזה בפרי מגדים סי' צ"ר במ"ז סק"א, ויש לעיין ברבריו, שלכאורה לדירי באם נתחב כזית נבלה ברוטב עד חצי' ונטלה מיד קודם שנתחממה בעליון שלמעלה מהרוטב, לא נצטרך לשער נגרו, וזה מוכח ממה דקי"ל בצלי תתאה גבר, וגם במליחה ליש פוסקים, כשתתאה נמלח או נצלה ויד סולדת בו מפליט ממה שלמעלה וגם מבליע חום. ואף שיש להשיב ע"ז, מ"מ החות דעת מחלק בזה בין כלי לחתיכה, ובחתיכה וראי מפליט מכולו מהעליון שהוא קר, ועי' מ"א סי' תנ"א דגם בכלי רעתו כי אפשר שמבליע מלמעלה בכל הכלי אף בכלי קר. אמת שהח"ד משיגו, מ"מ מידי ספיקא לא נפיק, גם לדברי מעכ"ת דאפשר שמבליע למעלה אף לקר שלמעלה מהרוטב. (וע"ש בפ"מ שמחלק בין למעלה מהרוטב, ובין למעלה מהקדרה, שאין שם הבל, והח"ד משיגו).

וא"כ בנ"ד דודאי מי המליגה הוי עכ"פ בערך כל האוז, ורבים מהפוסקים [סוברים] דלא אמרינן איסור רבוק, ויש כאן ס"ס שמא כיש אומרים דלא אמרינן איסור דבוק ונתבטל במי המליגה, ואת"ל דאמרינן איסור דבוק, שמא פעפע גם למעלה ונתבטל באוז גופא, בפרט שיש לצרף ג"כ קצת לספק דמי המליגה שמא לא הי' היד סולדת בו, דאף שצדקו דברי מעכ"ת שמסתמא הי' היס"ב דשכיח טפי לאיסורא, מ"מ קצת ספק הוי לצדד לשני הספקות, דהרי גם בכלי שני מולגים אף שאין היס"ב כל כך.

אכן מ"ש אח"כ מעכ"ת לחוש שנאסר בעת שהוציאוהו מן המים ונהפך העליון לתחתון, נכונה היא. עכ"פ י"ל כיון דרק מטעם חומרא דאין אנו בקיאין בין כחוש לשמן צריכין ס' בצלי, א"כ כל כה"ג שיש עוד ספק שמא לא נצטנן גם חצי השני, או שמא בשעת ההיפך נצטנן כל האוז, בכה"ג אין להחמיר ג"כ בצלי, בפרט בצירוף שמא מי המליגה ג"כ לא הי' היס"ב. ועכ"ז אין לחלוק על הוראת מעכ"ת שיצא להחמיר, וח"ו לא נחשב בכה"ג להוראה בטעות, ואיש ריבו הרי לא נחית לעומקא דדינא לדקדק בכ"ז, והורה רק כסומא בארובה, לא יתן רו"מ לבו לזה.

דברי ידידו הדוש"ת בלונ"ח, ומברכו בשמחת יו"ט הבע"ל,

משה יעקב יעקל מ"ץ פק"ק

אכן מה דפשיטא לי' במליחה דהחתיכות התפלות אינן מצטרפות לבטל, לא ידעתי למה, הרי במליחה בטמא תפל קי"ל דאינו אוסר, שמע מינה דמליחה אינו פועל להפליט המליח מן שאינו מליח כלל, אלא שהמליח פולט לשאינו מליח, אם לא לשיטת הסוברים דבמליחה שייך תתאה גבר והתפל למטה, ואין להאריך. — וגם עמ"ש מעכ"ת דהחצי הצונן ממ"נ מותר שלא כדברי הפ"מ, יש לדבר בזה, ואין שעתי עתה פנוי' לזה.

ידידו הנ"ל

הדרן למסכת נדה

מהגאון מוה"ר זאב וואלף הלוי ראזענבלוט זצ"ל[1]
אבד"ק סעמארטין

להסמיך הך מימרא דתנא דבי אליהו לסיומא דהאי מסכתא, וגם לעשות סמוכין לתחילת המסכתא, הכרחני להציע מעשה הנורא גם להיות לזכרון דור ודור, קדושת רבינו הקדוש מהר"י **פאנעט** אשר הי' רב בק"ק קארלסבורג והמדינה[2]. בשנת תר"ה יום שני של חה"מ פסח בעש"ק נשאלתי על שור שנפל לארץ ובעת עמידתו הי' צולע מאוד בהליכתו ולא הי' ניכר בו ריעותא אחרת רק ראש עצם הקולית המחובר לשוק הי' נפוח הרבה, ונשחט אח"כ, ולא הי' שהיית מע"ל מעת נפילתו עד שחיטתו, וגם רוב בשר השור הי' נמכר להסביבה מסביב, ואח"כ נולד דעות שונות בין לומדי התורה אי חוששין בנדון זה משום ריסוק אברים או פסיקת חוט השדרה, ואני התרתי את הכל, ויש שהי' מפקפקין על ההתירא, ומיד ערכתי שאלה ותשובתי, ושלחתי אל הגאון מהר"י ז"ל, והשליח הגיע שמה עת מוצש"ק אשר הי' רק שעה אחת קודם פטירתו, אשר גבר עליו המחלה קודם לזה איזה ימים, והיכל קדשו מלא מבית ומחוץ קטן וגדול שם הוא, וכאשר הגיע שאלתי שמה, התלחשו כדת מה לעשות, והגאון מהר"י הרגיש בזה וצוה עליהם מיד לקרות את הכל לפניו אות באות, וכן עשו, ועיני הקדוש מהר"י הי' עצום, ובעת הגמר קריאת הכל השאלה והתשובה, צוה עליהם לכתוב אות באות כאשר יצא מפיו הקדוש.

וז"ל, בט"ז סי' נ"ח סק"א בי"ד מבואר דלא חיישינן לריסוק אברים פחות מעשרה טפחים, ולא בעינן עמידה או הליכה, וכן מוכח מדברי הש"ך סי' ל"ב

---

1) הוא בנו של הגאון מוה"ר יואל הלוי ראבד"ק קליינוואַרדיין זצ"ל. שימש כאב"ד בק"ק פאנאראש ואח"כ בק"ק סעמארטין. נדפס ממנו ספר חידושי הדז"ה על הל' מקואות וקונטרס מלחמות חובה. נלב"ע בשנת תרנ"ה לפ"ק. — חידו"ת הללו הועתקו מחיבורו כתי"ק על מס' נדה המונח ברשות הרבני החסיד הנכבד מו"ה **יוסף יהודה מאדטאן** נ"י מירושלים עיה"ק, והניע אלינו בהשתדלות הרה"צ מוה"ר **נפתלי צבי הלברשטאם** שליט"א בנו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א. הוד והדר פעלם וצדקתם עומדת לעד.

2) הוא הגאון מוה"ר יחזקאל **פאנעט** זצ"ל. נולד בשנת תקמ"נ לפ"ק בעיר בילין לאביו מוה"ר יוסף **פאנעט**, והי' תלמיד מובהק להגאון בעל ברוך טעם זצ"ל. אחר חתונתו נתיישב בעיר לינסק, ומשם נסע בתמידית להסתופף בצל הגה"ק מוה"ר מנחם מענדיל מרימאנוב זי"ע. (ספר מנחם ציון מהגה"ק הנ"ל נרשם ע"י תלמידו הגאון מוה"ר יחזקאל דנן, וגם נודע ומפורסם מכתבו אשר כתב בשבח רבו והמסתופפים בצלו). בשנת תקס"ז נתקבל לאבד"ק איסטריק, ואח"כ נתמנה לאבד"ק טערצאל, ומשם עלה בשנת תקפ"ג על כסא הרבנות בק"ק קארלסבורג והמדינה. נדפס ממנו שו"ת מראה יחזקאל, ספר מראה יחזקאל עה"ת ומועדים, וספר מראה יחזקאל על הנש"פ. נשמתו עלתה לגנזי מרומים מוצש"ק ד' דחוהמ"פ (כ' ניסן) שנת תר"ה לפ"ק.

ס"ק ל"ב לענין פסיקת חוט השדרה, עיין נו"ב סי' כ"ב חלק יורה דעה, דהביא דהתבואות שור סי' ל"ב כתב אף בפחות מיו"ד ואינה יכולה לילך חיישינן, וחי' מקום לאסור בנידן זה אף דנפל פחות מי' טפחים. אך דיש לחלק, בנידן זה גם התב"ש מודה דכשירה, דהא איכא לתלות מה שצולע בעת הליכתו משום נפיחתו דניכר הריעותא והכאב, ולא ריעותא היא לענין ריסוק אברים או פסיקת חוט השדרה, והבשר גם הכלים כשרים, עכ"ל הקדוש, ובזה עלה נשמתו לשמימה, חבל על דאבדין ולא משתכחין. אחב"י בינו נא זאת מאוד כמה רב כוחו של הקדוש מהר"י באיזה רגעים לפני מותו זכה בזך שכלו להוראה זו, ויצא נשמתו בכשירה ובטהרה בהלכה פסוקה, ועליו נאמר בור סיד שאינו מאבד טיפה אחת.

ובזה מובן לי מאוד מאמר דתנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום, דייקא בכל יום, אף ביום מותו, מובטח שהוא בן עה"ב, שנאמר הליכות עולם לו אל תקרא הליכות אלא הלכות, ד"ל אף בעת אשר הליכות עולם לו עת פרידתו לעלמא דקשוט, יזכה להלכות פסוקות, זהו הכוונה דהשונה הלכות בכל יום דמובטח לחיי עה"ב. וסמכו הכא האי מימרא בסיומא דהאי מסכתא, משום דבברכות דף ל"א איתא הלכה פסוקה היכי דמי כי הא דר"ז דבנות ישראל החמירו כו', ומחמת דמסיים בהני דרשה דילפינן שבעה ימי נדה וי"א ימי זיבה, וההלכה הפסוקה הוא, משום ספק זיבות החמירו על עצמן, הביא האי מימרא דתנא דבי אליהו.

ויש לו נמי סמיכות עם תחילת המסכתא, דפליגי שמאי והלל בטומאה למפרע אי חיישינן דכתלי בית הרחם מוקמא דם, דהר"ן פ"ב דשבועות כתב במאי דאמד בחומרא דר"ז אפי' טיפת דם כחרדל, דר"ל דת"א דוקא בדם מרובה חיישינן דילמא יצא דם מן המקור שלשה ימים ונתעכב שמה דזבה היא ואח"כ יצא בבת אחת, אלא אפי' בטיפת דם חיישינן לסתירת זיבתה, וכן כתב המדרכי, ע"ש. עכ"פ מחמת חומרא דר"ז דהלכה פסוקה היא, מוכח דלבעלה חיישינן לטומאת מעת לעת כב"ה במתני'. ובזה נסיר כל הוכחות של הגאון נו"ב סי' מ"ו בי"ד דמפקפק על הא דכתב המחבר סי' קצ"ו בדיקת חו"ס ע"ש, אבל ניחא, דר"ל, דנהי בימי המשנה לא חשו דנתעכב הדם בבה"ח, מ"מ מחמת חומרא דר"ז דחשו דילמא יצא הדם בשלשה ימים ונתעכב בבה"ח מוכח דחיישינן לזה, א"כ מן הדין צריכה בדיקת חו"ס, לא מבעי' בהפסק טהרה שלה, ודאי חיישינן, דאף דפליגי שמאי והלל במתני' בזה אי אמרינן דנתעכב, היינו בתחלת ראייתה, אבל בסוף ראייתה י"ל דכ"ע מודה דנשאר דם בין כותלי הרחם, אלא אף אם הפסיקה בטהרה בבדיקת חו"ס אפ"ה יש לומר דחיישינן דיצא דם ונתעכב בבה"ח, דהא נָשִׁיא דידן ספק זיבות ספק נדות המה, והנדה מעינה פתוח כל שבעת ימים, עכ"פ חיישינן דילמא נתעכב הדם בבה"ח מחמת חומרא דר"ז, וצריכה בדיקת חו"ס מן הדין להיות טהורה, ודי יצילנו משגיאות וידאנו מתורתו נפלאות.

בדין איסור סחורה בדברים האסורים

מהגאון מוה"ר שמעון אפפענהיים ראבד"ק פעסט זצ"ל[1]

בע"ה. פעסט יום א' רסליחות תר"ג לפ"ק.

אלי' בא רבים עושים כבוד שלו' וחיים, יזכה שנה זו עם עוד שנים רבות מן השמים, שלו' שלו' פעמיים, לה"ה כבוד ידידי וחביבי הרב המאה"ג המפורסם ערוגת הבושם צדיק ונשגב נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מוהר"ר **אלי' משה**[2] נרו יאיר עם כל המסתופפים בצל חכמתו, והסרים למשמעתו, יחיו נצח עד עולם סלה, וכל אשר לו שלום ירבה, אמן.

גי"ה הגיעני היום בבהכ"נ, ומיד בצאתי מבהכ"נ עלו עלי טרדות עצומות, אעפי"כ מוכרח אני להשיב לכ"ת ידידי הרב נ"י. הנה אף לפי דעת הנודע ביהודה [מהד"ת חיו"ד סי' ס"ב, וס"ג], הנדלות מין ההוא הוא רק דרבנן, וכן משמע מהסוגיא, אעפי"כ כבר החליטו הש"ך והכה"ג וכן משמע מהט"ז ובית לחם יהודה, שבמין ההוא אפי' למשוח בהן או להדליק בשמנן נ"כ אסור, וכל כי האי גוונא וודאי לא הוי כנזרמנו, כיון שעושה מעשה בתחילה, וכן משמע מהלשון הש"ס [ב"ק פ"ב ע"ב] אמרו ארור המגדל חזירים, ולא דמי כלל בענין זה לצייר, כיון שהוא עושה כך לכתחילה על מנת להרוויח, וקיל"ן בכל התורה, מניעת ריוח לא מקרי הפסד.

על כן לרעתי אין תקנה לדבר זה כי אם באם יעשה שותפות עם נכרי אחד, או שהשר יתן שמה את שלו, והוא ינכה לו מהודאנדי דמי אכילת המין ההוא, ויהי' נקרא שימת המין ההוא על שם הנכרי הנותנן שמה, למען לא יהי' חילול

---

1) נולד בעיר קרומנויא בשנת תקי"א לפ"ק לאביו מו"ה דוד מקרומנויא. למד בעיר פראג בישיבתו של הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל, והי' מובחר הישיבה (כמו שהעיד על זה בסוף ספר מנחת כהן עמ"ס מנחות). כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר ליב אפפענהיים אבד"ק גאלאנץ. ראשית נשיאותו היתה כרומו"ץ בק"ק קיצע, ובשנת תק"ס בערך נתקבל לראבד"ק פעסט. נדפס ממנו ספר הר הכרמל, ספר הר המורי', ספר הכריתות, ספר נזר הקודש, ספר המרע, וחידושיו מובאים בספר בית יצחק על הל' טריפות. נלב"ע ביום כ"ב לחודש שבט שנת תרי"א לפ"ק, ומנ"כ בעיר פעסט.

2) הגאון מוה"ר אברהם אלי' משה כ"ץ זצ"ל הוא בנו של מו"ה יעקב כ"ץ וחתנו של הג"ר משה נחום ראזענבוים אבד"ק וואשאן. אחר חתונתו דר בעיר רישא. בשנת תקפ"ו לפ"ק נתמנה לאבד"ק פעצעל. נדפסו אליו תשובות בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' כ"ב ובחאהע"ז ח"א סי' מ"ו. נשמתו עלתה למרומים ביום י"ד תשרי ערב חג הסוכות שנת תרל"ג לפ"ק, ומנ"כ בעיר פעצעל. — תשובה זו הגיע לידינו מאת נכדו ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה **שמואל בנימין סג"ל לעפללער** נ"י. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

השם בדבר, כי בעו"ה בדורותינו מחויבין להשניח מאוד מאוד בדבר זה, כי מיד נותנין מום בקדשים, ואם יעשה הראנדער בעצמו בלי ציית הדין, כבר כ' הרמ"א, ועכשיו בעו"ה אין לנו להעמיד הדת על תלו, מכ"ש בדורינו בעו"ה, אשר מקלו יגיד לו. וד' ירבה גבולו וחילו, ויכתב ויחתם לאלתר לחיים טובים ממולו, ושלום טובה וברכה באהלו.

ד"א ידידו הטרוד מאוד מאוד,

חק' שמעון מקרומנוי'

בנחיצה נדולה למאוד.

בענין אין שבות במקדש

מהגאון מוה"ר חיים ברלין אבד"ק ירושלים עיה"ק זצ"ל[1]

כבוד ידיד נפשי הרב הגאון שי'[2].

עמדתי מרעיד לקריאת מכתבו, שמצא מקום ליישב מה שיש להקשות על המהרש"א ז"ל בשבת (מ"ב א') שיצא לדון בדבר חדש, דלא אמרו אין שבות במקדש אלא באיסורי שבת ולא בשאר איסורין. והקשה כת"ר מפירש"י במעילה י"א, שכתב דאין נוזרין גזירות במקדש, והוא פלא שרבדי המהרש"א הם נגד דברי רש"י ז"ל. וכתב כתר"ה שי' שלפי דבריו מיושב ביותר, כן הוא לשון כת"ה שי'. — וְכָחֲצִי רַעַל נחתו בי רבריו אלה, שבלא דברייו הי' כתר"ה שי' אומר שנעלמו ממהרש"א ז"ל דברי רש"י אלה. והי' קשה לו הדבר, ועתה נתיישב לו ביותר, בזה שכתבתי לו במכתבי העבר שמהרש"א ז"ל לא קבע לימודו בסדר קדשים, והרי אין לך פגיעה בכבוד המהרש"א ז"ל גדולה מזו, לומר בפה מלא, שלא ידע, או לא הי' בקי בכל סדר קדשים, ח"ו, ורעדה אחזתני, ומלאו מתני חלחלה, שאנכי גרמתי לו לרעיון מָשְׁחַת הלזה, וחס לי' לזרעא דאבא, לגרום איזה פגיעה כל שהוא בכבוד רבינו מאור הגולה ז"ל, ומי יתנני עפר תחת רגליו, ואנכי הלא כה היו דברייו, שרבינו מהרש"א ז"ל לא קבע לימודו בסדר קדשים, לחדש בו חידושים, כמו בסדרים הנהוגים, ומזה שלא נמצאו חידושיו על סדר קדשים, כמו על כל הש"ס, נראה שעיקר קביעת למודו עם תלמידיו הי' רק בסדרים הנהוגי' ולא בסדר קדשים, אבל חלילה להעלות על הרעת, כי לא למד, או לא הי' בקי ח"ו בסדר קדשים, וגדולה צפרנו של רבינו המהרש"א ז"ל, מכל פלפולי הגאונים הגדולים שבדורנו, שאינם מגיעים לקרסוליו, ה' הטוב יכפר בעדי.

עתה נבא לקושיית כתר"ה שי' מרש"י דמעילה, ועד שתמה עליו מפירש"י ז"ל, הי' לו לתמוה ביותר מסוגיא מפורשת בסדר ישועות, בפ' הספינה (צ' א')

---

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ה' קונט' י' עמוד מ"ז. — הועתק מפאקסמיליא המונח באוסף הרב הילמאן בירושלים.

2) הוא הרב הגאון מוה"ר שמואל יצחק הילמאן בעמח"ס אור הישר.

במקדש נמי לגזור, כהנים זריזין הן. הרי מפורש, דגם בדבר גזירה שאינו מאיסורי שבת, ג"כ לא גזרו במקדש. — ובפ' כל הבשר קי"ב א' כתבו התוס' ד"ה הלכתא, על זה שהיו מבשלים במקדש שלמים בקדרה שבשלו בה חטאת, אף שממעט באכילת שלמים דמתסרי לזרים, ומיפסלי ביוצא, והוא משום דמין במינו מדאורייתא בטל ברוב, ובכלי מקדש אוקמוה אדאורייתא. הרי דגם בשאר איסורים לא גזרו במקדש. וכי האיך אפשר שיהא נעלם כל זה מרבינו ז"ל, והלא בפס' ב"ב וחולין ודאי הי' בקי לכל הדעות. — אבל מה אעשה, שלפי דעתי, לא עלה כלל על דעת המהרש"א ז"ל לחלק ביניהם, ואדרבה הלא איסורי שבת חמורים ביותר משארי איסורי תורה, ואיזה סברא יש בזה, דבאיסורי שבת לא גזרו במקדש, ובשארי איסורים גזרו. — והנם שמצאתי כן גם בספר הנפלא יד מלאכי בכללי הדינים אות צ"ו, שהביא כלל זה בשם המהרש"א בשבת דף מ"כ דאין שבות במקדש, היינו דוקא באיסורי שבת, אבל בשאר איסורים, כהחיא דמביאו ומזלפו ע"ג האישים, ליכא לפלוגי בין מקדש ובין גבולין. — ואנכי הרואה, שגם הגאון בעל יד מלאכי ז"ל, ויבדל לחיים טובים, כתר"ה שי', שניהם לא עמדו על כוונת המהרש"א ז"ל. — וכשאני לעצמי, כוונת המהרש"א ז"ל פשוטה מאוד, על פי מש"כ התוס' לעיל בסוגיא זו (מ"א ב') ד"ה מיחם, דלר' יהודה, רבר שאין מתכוין בשבת אסור מדרבנן ולא מדאורייתא, משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל בכל התורה כולה דלא כתיב מלאכת מחשבת, אסור דבר שאין מתכוין לר' יהודה מדאורייתא. וכ"כ התוס' גם בפ' אמר להם הממונה (ל"ד ב') ד"ה הני. ומעתה, מש"כ התוס' לפנינו (מ"ב א') ד"ה אפילו, על קושיית הש"ס בפ' כל התדיר, דפריך מכל שכן, דכיון דבשבת אסור אין מתכוין, כש"כ בעלמא, הכוונה, דכיון דבשבת דכתיב בי' מלאכת מחשבת, אסור אין מתכוין מדרבנן, כש"כ בעלמא, דלא כתיב מלאכת מחשבת, אסור אין מתכוין כמתכוין מדאורייתא. וכן הוא בהריא לשון התוס' בפ' כל התדיר (שם צ"ב א') סוף ד"ה אבל, שכתבו שם בזה הלשון, רמשמע להש"ס דכי היכי דחייב שמואל באין צריכה לגופה, ה"נ יש לו לחייב אין מתכוין כמתכוין, ולא כתבו לשון לאסור, כמש"כ התוס' שם לעיל בזה הדבור, דר"י דמחייב באצ"ל אוסר באין מתכוין, והיינו, עפ"י שיטת התוס' בפ' כירה שם וביומא שם, דלר' יהודה דבר שאין מתכוין בשבת אסור מדרבנן, ובכל התורה כולה מן התורה.

ועתה הלא יפה כתב מהרש"א, דאע"ג דאין שבות במקדש, היינו באיסורי שבת, פי' דבאיסורי שבת דכתיב מלאכת מחשבת, ואין אסור דבר שאין מתכוין אלא מדרבנן, אין שבות במקדש, אבל בשאר איסורים, כהחיא דאמר התם מזלפו ע"ג האישים, דלא שייך התם מלאכת מחשבת, וממילא לר' יהודה אם אין מתכוין, מדאורייתא ליכא לפלוגי בין מקדש ובין גבולין, וליכא למימר בהא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, דכמו בשבת אין אסור אין מתכוין אלא מדרבנן, כמו כן בשאר איסורין לא יהא אסור אין מתכוין אלא מדרבנן, דאינו אלא גילוי מילתא בעלמא לאסור אין מתכוין, ובשאר איסורין ודאי דליכא לפלוגי בין אין מתכוין

למתכוין, ואסור לר' יהודה גם אין מתכוין מדאורייתא, וממילא אסור גם במקדש. זהו כוונת רבינו המהרש"א ז"ל. ורחיצנא דכי שכיבנא יפוק רבינו ז"ל לותי רמתריצנא דבריו בקושטא.

אבל כללא דאין שבות במקדש ודאי הוא בכל התורה כולה, וע' רא"ש שלהי מס' ע"ז שכתב רמשום הכי היו שוברין כל הכלים במקדש אפי' אותם שבשלו בם אתמול, גזירה אטו בת יומא, כי ברוב הבישול שהי' בעזרה, אתו למיחלף, ופירש רבריו בפלפולא חריפתא שם, שהוצרך הרא"ש לטעם הזה דרוב הבישול, דאי לאו הכי אין לגזור במקדש קדירה שאינה ב"י אטו קדירה ב"י, דאין שבות במקדש. — וע' מרדכי פ"ב דשבועות בה' נדה שאוסר להטיל מים חמין למקוה, משום גזירת מרחצאות, וכתב דאע"ג דלכתן גדול ביוה"כ היו מחממין לו חמין ומטילין לתוך המים, במקדש התירו משום דאין שבות במקדש. — וע' פרי חדש או"ח סי' תנ"א סעי' א' שדחה ראיית שהתיר להכשיר כלי חרס ע"י חזרה לכבשן, מהא דפריך הגמ' על קדירות במקדש אמאי ישברו, וליהררינהו בכבשונות. וכתב הפרי חדש שאין ראי' משם, דכהנים זרוזים הם. — ובשער המלך על הרמב"ם ה' חמץ ומצה פ"ה הלכה כ"ה הקשה אמאי קרירות במקדש ישברו, לימלינהו גומרי, ובמקדש הא לא שייך גזירה דילמא חיים עלייהו, רהא אין שבות במקדש, ע"ש בארוכה.

ומה שכתב כת"ר שי', רבמה שנוגע לתקון העבודות והקרבנות שיהיו כהלכה, ולא יהא בהם שום מכשול, בכהאי גוונא גזרו גזירות גם במקדש, ודאי כן הוא, ומשנה שלימה הוא, הראשונה שבש"ס, שכל הנאכלים ליום אחד גזרו עליהם שלא יאכלו אלא עד חצות, כדי להרחיק מן העבירה. ובהקטר חלבים ואברים, נחלקו רש"י והרמב"ם, אם גזרו עליהם שלא יהיו נקטרים אלא עד חצות, כנודע. — וגזרו על פגול ונותר שיהיו מטמאין את הידים, משום חשדי כהונה, או משום עצלי כהונה, וגם על יוצא איבעיא להו אי גזרו בו רבנן טומאה. וכהנה רבות גזירות שגזרו חכמים במקדש כרי להרחיק מן האיסור, ופשוט.

ושלום למר ולתורתו, מאת ידידו המכבדו כערכו, ודו"ש וטובו מלב ונפש, העמוס בטרדה מרובה, ומצפה לישועה,

חיים ברלין החופ"ק

אחרי כותבי, מצאתי בשו"ת הריב"ש סי' קס"ג ששאלוהו אם הי' בדיקת הריאה בקרבנות, ואם חששו שמה לטריפות הסרכות שאינם אלא מרבריהם. והשיב שאין ספק שהיו בודקין הקרבנות מן הסירכות כדי שלא יקריבו טריפה לגבוה, שאין להקל בקרבן יותר מחולין, ואע"פ שאין שבות במקדש, זהו ברברים שאסרו משום גזירה, אבל במה שאין איסורו משום גזירה, אלא משום חשש איסור, אם לחולין מחמירין, כש"כ במוקדשין, עכ"ל.

שני מכתבים מהגאון מוה"ר יוסף שאול נאטהנזאהן זצ"ל אבד"ק לבוב[1])

ב"ה. יום ג' שופטים תרל"א.

עתרת שלו' ואמת אל כבוד הרב המאור הגדול וכו' מו"ה שמחה הלוי נ"י אבד"ק פישאך, ולמשנהו הרבני המופלג החריף הגביר מו"ה יוסף שטעריין נ"י, ד' עליהם יחיו.

רב תודה לכם על המנחה אשר הובאת לי ספרא דאדם קדמאה רבינו יהונתן הכהן ז"ל מלוניל פירוש על הרי"ף מס' חולין אשר הי' גנוז וטמיר, מאז נכתב לא ראה אור, עד שקמתם בני לוי והחייתם מערמות העפר להפיץ אורו על פני תבל להאיר עין[2]), כל הוגה בתורת ד' ימצא עזר בדבריו הקדושים, כאשר ראיתי בהערות אשר הערותם, ורוב רבות אשר ראיתי בעברי במרוצה על בתרי המחברת, אמנם עוד לא הוצרפו בכור המכחן. ואחת שראיתי להזכיר, במה שהט"ז סי' ע"ה השיג על הדרישה שדעתו דקורקבן במקום כרס או במקום קיבה, והנה ברש"י ברכות ושבת מבואר להיפך[3]), וכמ"ש השיעודי הרז"ה ומהר"ם שי"ף, אבל כאן מבואר בדף נ"ו בש"ס שהקורקבן הוא במקום בית הכוסות. וכהנה מאות דברים, ואין הזמן מספיק. יהי ד' עמכם ותזכו להעלות פנינים יקרים מכתבי הקדמונים הקדושים, וזכות הקדמונים יעמוד לכם.

כעתירת,

הצעיר יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן האבד"ק לבוב והגליל

* * *

ב"ה. יום ה' ת"מ [=תזריע מצורע] תרל"ג לפ"ק.

שלום וברכה וכו' לכבוד מחו' ידידי הרב הגאון הגדול המפורסם בנש"ק וכו' וכו' מ' גדלי' טיקטין נ"י האבד"ק ברעסלא יצ"ו.

מכתבו הבריק לנגד עיני ברגע הלז. נפתחו השמים וארא מראות אלקים אשר כבודו עוד רם עם א־ל ועם קדושיו נאמן כראוי לכבודו ולכבוד בית אבותיו הגאונים נוחי נפש זכרם לברכה. יהי ה' עמו כאשר הי' עם אבותיו הקדושים, ואבקש עוד הפעם סליחתו על אשר חשדתי בכשרים כמותו, אם כי לא מלבי יצאו

---

1) מכתב הראשון קבלנו מאוסף „כנסת ישראל" של ידידנו הרבני הנכבד הנגיד המרומם מו"ה ישראל שטערן נ"י מלונדון, ומכתב השני קבלנו מאת ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה בנש"ק מו"ה יונתן בנימין כ"ץ נ"י. ישאו ברכה מאת ד'.

2) נדפס בשם „עבורת הלוים" בפפד"מ בשנת תרל"א לפ"ק.

3) דברי רש"י בברכות, נמצא בדף ס"א ע"ב ד"ה קרקבן, ובשבת הוא בדף קנ"ב ע"א ד"ה קודקבן. ועיין עוד בהגהות יד שאול על יו"ד סי' מ"ח סעיף ז'.

הדברים, רק אחד גלה אזני בחשאי, ומרעש המולה שנעשית מזה. ואשרי מי שחושדין אותו ואין בו, יברכהו ה' ויצליחהו וזכות אבותיו הקדושים יעמוד לו שינצל ויוושע ממבוכתו, ודגל התורה בכבוד ירום, והנני בזה ידידו הדו"ש באהבה רבה ואהבת עולם,

הצעיר יוסף שאול הלוי נאטינזאהן האבר"ק לבוב והגליל

מכתב

מהגאון מוה"ר נתן נטע שייאר אבר"ק פילא זצ"ל*)

בעזה"י.

עיני דאבה מני עוני העניים הנאנחים והנאנקים בקהל עדתינו יצ"ו, מפני הקרח הנורא, אשר עליון נורא ית"ש השליך קרחו עלינו בעוז ותעצומות בשנה הזאת, ואלה עניי הצאן איך מפני קָרתו יעמודו, אם בביתם אין עצים להחם נפשם ולא לבשל מאכליהם, ואם עולליהם וטפיהם ישאלו נזיד מאבותיהם, מה יענו. ואם אין שמלה לעורם, במה ישכבו.

לכן בחרנו היום אנשים יקרים יראי אלקים מקהילתינו, המה יסובבו יניעו עיר להניף תנופת נדבה מאת כל איש אשר ידבנו לבו להקריב **קרבן עצים** לעניי העיר פה, וכל איש אשר נשאו לבו להרים תרומת כסף לקחת עצים בעדם להשיב נפשות האביונים, ירצה מנחתו כקרבן אשה לה', ותחזנה עיניו מלך ביפיו, וארמון על משפטו ישב, ומנחת יהודה יערב לה' כימי עולם וכשנים קדמוניות.

כעתירת המדבר בצדקה, היום ראשון בשבת כ"ד טבת תקצ"ז לפ"ק פילא יע"א.

נתן נטע באמוהר"ר ישעי' זצללה"ה

---

*) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ע"ו עמוד י"ב. — מכתב זה הניע לידינו מאת ידידנו הרב מו"ה חיים יהודה **בעק** שליט"א רב דקהל עמק תפלה — טשערקאס במאנסי יע"א. טוב עין הוא יבורך.

מכתב מהגאון מוה"ר אהרן הלוי טויבער זצ"ל*) אבד"ק באטארקעם

ישפות ה' רב ברכה וחיים ושלו', וינובו בשיבה דשנים ורעננים, כל בני הישובים אשר לקהלתינו שייכים, עם כל אשר בצלם חוסים, יצו ה' אתם הברכה בכל משלח ידם, ויצליחו בכל אשר המה עוסקים, ויתן לכל איש ואיש די פרנסתו, וירפא לכל שבורי לב תחלאותו, וישמח כל נפשות העגומים, ויחבוש מזורם, וימלא משאלותם ברחמים, וישבו בבתיהם שקט ושאנן, ויזכו לראות בבנין נוה שאנן, אמן.

אחינו בני ישראל גומלי חסדים בני גומלי חסדים, דא ענק אללע וואהל בקאנט איז, דם מיר בעו"ה אין אונזרן עלינדען שטאנד, בגלות המר הזה, גאר קיין זאך האבן, לרצות אותנו לפני אבינו שבשמים, לא בית המקדש ולא מזבח ולא קרבן שיכפר בעדינו, וויא אונזרי אללע תפלות פאָן דען פאלל זיין, ואין להאריך, נאר דאך הקב"ה ברוב רחמיו השאיר לנו שריד, תורתנו הקדושה, אין אונזר לאנגן גלות אויף אונז מגין צו זיין כמו שאמרו חז"ל מיום שחרב בית המקדש אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, נון די היזיגע קהלה בעלי בתים ב"ה נטו שכמם לסבול עול תורה, דֶר עני שבעני האט זיין טָאג־בחור, מיר זיטצן ב"ה איין גאנץ מנין בחורים יום ולילה ועוסקים בתורת ה', אשריהם ואשרי חלקם של בני הקהלה המחזיקים בעץ החיים, דא איך יום ולילה מהרהר בין, להחזיק קרן התורה למען יגדיל תורה ויאדיר, אונר זעה בעו"ה דם פָאן קהלה קינדר, אויך פאָן ישובים קינדר, קיין איינציגעם איז, וועלכעם זיין זאל ריח ניחוח לה'. אויך בעו"ה ריא ישובים לייט וועלכי דם גאנצי יאהר צווישן דען גוי פרמישט זיין, אָהנע קדושה, אָהנע תורה, נון וועז די וואָרצל זיך בזענפטיג מיט ריח עולם הבא, ווארום זאללען רען דיא צוויגן, וועלכי אויך דאצו גיהערן, ניט אויך איין חלק האבן אן הקב"ה אונר אן זיין תורה הקדושה.

על כן למען אחי ורעי אדברה נא לשון בקשה, קדושים וטהורי לב, שמעו אלי ותחי נפשכם, זייט זוכה לכתרה של תורה, דורך איין קליינהקייט, רהיינו יעדר ישוב־מאן וועלכר נאר זיין יכולת איז, אונר אין דורך זיין שוועהרי ארבייט אויף דר וועלט, זיין נשמה אויך עטוואס פר זארגן, זאל זיך אונטדרשטרייבן מעבר לדף ניט וועניגר אלז ב' פי' וואָכן־געלט צו געבן, אונר זאלכעם אוף פירטל יאהר פאראוים לענן, קינפטיג אי"ה, ווירדי שיקן אללע פירטל יאהר איין קאסידען. פר

---

*) ראה אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' י"א עמוד י"א. — מכתב זה הועתק מכתי"ק המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה **שאול הוטטערער** נ"י מאנטווערפען. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

דיזן, ווירד נאר ספרים גיקויפט ווירדן, דס בחורים אויך קינדר הן בני קהלה הן בני הישובים צו לערנין האבן ווירדן, ובצל החכמה בצל הכסף, ווערט איהר וויסען, דס אן דיא תורה וואס גלערנט ווערט, הן מבחורים הן מתינוקות של בית רבן, האט איהר זא גוט איין חלק, אלס וויא איהר זעלבסט עוסק בתורה זיין יום ולילה, דען וועז איהר וועט עוסק זיין בצרכי הגוף ביום, אונד וועט שלאפן בלילה, וועט דאך אויס ענקרי ספרים גלערנט ווירדן. איך האב דיא סומע זא וועניג אן גיבאטן, דס זיך בלי ספק קיינר אוים שליסטען זאל, כי מי הוא זה ואי זה הוא איש צר ואויב אשר ימלאו לבו לומר אינני מבקש חלק בה' ובתורתו, דאך אבער, איש אשר ידבנו לבו מוסיף צו זיין, יוסיפו לו משמים ברכה וחיים, וכל שיש לו ואינו רוצה ליטרקי' חויא דרבנן דלית לי' אסוותא, והשומע לדברינו יונעם, ועליו תבוא ברכת טוב.

דברי המדבר לכבוד התורה ולומדי' ומחזיקה,

הק' אהרן הלוי חפ"ק ב"ק [=באטארקעס] ואגפי'

לשאלת רבים

יש להשוג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו.

המחירים הם:

כרך א', ב', ג', — **חמש עשרה דאללער** בעד כל כרך

כרך ד', ה', ו', ז', ח', ט, — **עשרים דאללער** בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

חידושים נחמדים

מהרב הגאון מוה"ר ישכר בעריש דערשאוויץ זי"ל הי"ד[1] אבד"ק מישלעניץ

א) מגילה דף כ"ג ע"ב, שמין אותו כעבד ועבד איתקש לקרקעות דכתיב והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה, ועיין רש"י שהוסיף „לעולם בהם תעבודו". ושמעתי לדקדק בשם **מו"ז הרה"צ האבדפ"ה זצ"ל**[2], מה בעי רש"י בהוספה זו.

ונלענ"ד דבא ליישב קושית התוס' שם שהקשו הא עבד עברי לא איתקש כלל לקרקע, וכ' המהרש"א דאין זה מדויק דהא ודאי שמין אותו דקאמר היינו כעבד כנעני, יעו"ש. והדבר צריך תבלין, איך שייך לשום אותו ככנעני, הלא אפי' אם נמכר אותו בשוק לעבר יהי' רק עבד עברי ולא איתקש לקרקע, ומהיכי תיתי נשום אותו כעבד כנעני. עוד נדקדק, אמאי קאמר הגמ' באומר דמי עלי, ולא נקט באומר דמי פלוני עלי דשמין אותו פלוני כעבד.

ונלענ"ד דרק אותו שייך לשום כעבד כנעני, והוא דמדיר דעירכין הוה בכלל נדר, כמ"ש ברמב"ם בפ"א מערכין, ועיין נדרים דף ט' דפליגי ר"מ ור"י בקרא דוכי תחדל לנדור, ולחד לישנא שם ר"י אוסר לכ"ע לנדור והנודר הוא רשע ואדם כשר נודב, ועיין לח"מ פ"ח מערכין שמדחיק א"ע לומר שכן ס"ל לרמב"ם והוי נדרי רשעים יעו"ש, וגם זו לר"י דהלכה כותי', אבל לר"מ אסור בכל ענין, וי"ל דסתם מתני' דמגילה ר"מ, ואסור לעשות כן והוי רשע, ואיתא בב"מ דף ע"ג ע"ב, ראית שאינו נוהג כשורה מנין שאתה רשאי להשתעבד בו ת"ל לעולם בהם תעבודו ובאחיכם, יעו"ש במעשה דרב סעורם, וא"כ לפי"ז דאדם שאינו נוהג כשורה מותר להשתעבד בו לעולם, דגם עליו קאי הקרא, וכיון שנדר כנדרי

1) נולד בשנת תר"מ בערך לאביו הרה"ח מוה"ר שמעון מאיר דערשאוויץ ממישלעניץ שהי' חתנו של הגאון מוה"ר נפתלי בנימין פערלמאן אבד"ק מישלעניץ זצ"ל. נתחנך על ברכי זקנו הגאבד"ק מישלעניץ. בשנת תר"פ נתמנה לאבד"ק מישלעניץ. הי' ארוך ומקושר מאוד לבית באבוב, ונסע לעתים תכופות להסתופף בצל כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע הי"ד. נדפסו אליו תשובות בשו"ת מהרש"ם ח"ז סי' ר"ה, בשו"ת יר יצחק ח"ב סי' רע"ה, בשו"ת פרי השדה ח"א סי' ל"ז וח"ד סי' ל"ג, בשו"ת אבן יקרה מהדורא תליתאי סי' ע"א, ק', ק"א, ק"ס, וק"ע, בשו"ת אמרי יושר ח"א סי' כ"ג, ובח"ב סי' קל"א, וקנ"ד, בשו"ת מחזה אברהם ח"א סי' פ"ג, ובספר מקדשי השם ח"א סי' ל"ח. כשנפרצה מלחמת העולם השני' גלה לעיר צאנז, ומשם הובל לניא ההרינה בבעלזיץ ונהרג שם עקה"ש בשלהי שנת תש"ב. הי"ד.

וראוי להזכיר כאן את בנו הרה"ג מוה"ר אשר דערשאוויץ הי"ד, חתנו של הרה"ג מוה"ר חיים ברוך רובין אבד"ק ווישניצא הי"ד. בבחרותו למד בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף מישלעניץ. בשנות הזעם נהרג עקה"ש עם כל ב"ב, הי"ד.

החידושים שנדפסו כאן באות א"-ד', הועתקו מכת"י מעתיק, ומה שנדפס באות ה' ובאות ו', הוא מפי השמועה מאת תלמידו הרב הגאון החסיד המנוח מוהר"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל בעמח"ס יוסף הלל על פירש"י עה"ת.

2) הוא הגאון מוה"ר נפתלי בנימין פערלמאן אבד"ק מישלעניץ זצ"ל.

רשעים ואסור לנדור, בכה"ג בודאי אינו נוהג כשורה ועכ"פ לענין אותו דבר, ומותר להשתעבד בו כעבד כנעני דעליו קאי קרא דלעולם וכו', ולכן שפיר שמין אותו כעבד כנעני, וכמ"ש המהרש"א ואיתקש לקרקע כמו עבד כנעני ממש, ומתורץ קו' התוס' בדרך נכון.

גם מתורץ קושיתי, אמאי נקט באומר דמי עלי, ולא באומר דמי פלוני עלי, דבאמת אותו פלוני אין שמין כעבד כנעני, דטובי' חטא וכו', ולא איתקש לקרקע ולא בעי עשרה. וכיון שזכינו לזה, דלהכי איתקש לקרקע משום דהוי כעבד כנעני מקרא דלעולם בהם תעבודו, שפיר מובן שרש"י בא במתק לשונו בהוספה, לתרץ קושית התוס', ונכון הוא.

ב) הקשו האחרונים, כיון דביטול הוא מטעם הפקר, והפקר מדין נדר, ומהני שאלה, נימא הואיל ואי בעי מתשיל, עי' מנחת חינוך מצוה י"א. וי"ל, דהמאירי בשבת דף קכ"ז חידש, דבתרומת מעשר לא מהני שאלה משום דלא ניטל במחשבה רק עד שמפריש, א"כ הוי מעשה, מש"ה לא מהני שאלה. (ומובן ע"פ הש"ך חו"מ סי' רנ"ה). ועי' כ"מ פ"ד מתרומות שהביא מר"י קורקוס דהיכא שמחויב בדבר הוי מעשה. וא"כ לק"מ, דכיון דמחויב בדבר הוי מעשה לכן לא מהני שאלה.

ג) במנחות דף ע"ז ע"ב, בעי רבא תרומת לחמי תודה חייבין עליהן מיתה וחומש או אין חייבין עליהן מיתה וחומש, כיון דאיתקש לתרומת מעשר כתרומת מעשר דמי או דלמא בו וחמשיתו מיעט רחמנא. וקשה אמאי לא הוכיח רבא שאין בלחמי תודה רין תרומה, ממתני' דמעילה דף ט"ו ע"ב, התרומה ותרומת מעשר ותרומת מעשר של דמאי והחלה והביכורים מצטרפים זה עם זה, משום דבכולהו כתיב תרומה והוי תרומה, וא"כ אם נאמר דגם לחמי תודה הוי תרומה וחייבין חומש, אמאי לא חשיב מתני' לחמי תודה, אלא וודאי דלא הוי תרומה רק לרבר הצריך למילף לענין חלה, וא"כ מאי קא מיבעיא לי' לרבא. (ועי' רמב"ם פ"י מתרומות ה"ר).

ד) במס' בבא בתרא ח' ע"ב איתא בגמ' שממשכנין על הצדקה כי הא דרבא אכפי' לרבי נתן בר אמי ואפיק מיני' ארבע מאות זוזי לצדקה. וקשה לי איך מייתי הגמרא ראי' שממשכנין על הצדקה מהא דרבא דאכפי' לרבי נתן, לפי מה דאיתא בתמורה דף ד' ע"ב, כהנים קאמרת שאני כהנים דרבי רחמנא קדושה יתירא, פירש"י כיון דחמיר קדושתייהו החמיר עלייהו טפי מישראל דלילקי אפילו בלאו הניתק לעשה אע"ג דישראלים פטורים יע"ש, ועיין במפרשים דלאו דוקא לילקי, רק בשאר מילי ג"כ דהיינו לאו שבכללות ולאו הניתן לאזהרת מיתת בית דין, וא"כ איך מייתי ראי' מזה, הרי זה הוא רבי נתן ברבי אמי שהי' חבירו של רב אסי, ועליהם אמרו בניטין נ"ט ומגילה כ"ב דהיו כהני חשיבי דארץ ישראל, (עיין בית ועד לחכמים ערך ר"נ וערך ר"א), וכיון שהי' כהן ורבה עליו הכתוב מצות יתירות שפיר אכפי' גם לצדקה, לאפוקי בישראל שפיר י"ל דאין ממשכנין.

ולכאורה מתורץ בזה קושית התוס' שם שהקשו הלא הוי מ"ע שמתן שכרה בצדה. ולפי הנ"ל ניחא, דגבי כהן י"ל דאפ"ה לקי כמו בלאו הניתק לעשה. אכן אכתי קו' ראשונה במקומה עומדת. ואפשר לומר ברוחק, כיון דמצות צרקה גדולה הרבה כמבואר שם בגמרא להלן, א"כ חמירי בישראל ג"כ דומיא דכהן דכופין.

ה) התוס' בריש מס' חולין הביאו מש"כ בהלכות ארץ ישראל דנשים לא ישחטו מפני שדעתן קלות, והקשו התוס' על זה מהא דאמרינן במס' זבחים דאפילו בקדשים נשים שוחטות לכתחלה, עיי"ש. ויש ליישב קושייתם, דיתכן לומר הטעם דאין נשים שוחטות הוא משום דשחיטה צריכה בדיקת הסכין, ואם נמצא פגום צריך לתקנו, ונשים אינן נאמנות על בדיקת ותיקון הסכין, כי עצלניות הן כמבואר בירושלמי פ"ק דפסחים. אמנם הא תינח בחולין, אבל בקדשים מבואר במס' זבחים (דף פ"ח ע"א) דסכין שנפגם אין מתקנין אותו, והיו לוקחין תמיד סכין חדש משום דאין עניות במקום עשירות, ומש"ה שפיר נשים שוחטות בקדשים אף לכתחילה[3].

ו) במס' ביצה (דף כ"ה ע"ב) ג' עזין הן וכו' וי"א אף צלף באילנות. וכתב שם רש"י, לא ידעתי מהו עזות שלו, עכ"ל. וי"ל הכוונה עפ"י מה דאיתא במס' שבת (דף צ"ו ע"ב) ת"ר מקושש זה צלפחד וכו' דברי ר' עקיבא, אמר לו ר' יהודה בן בתירא, עקיבא בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין, אם כדבריך, התורה כיסתו ואתה מגלה אותו, ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק, עיי"ש. הרי דאינו נכון לפרסם כי צלפחד מקושש הי'. והנה איתא עוד במס' שבת (דף ק"נ ע"ב) ת"ר מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו ונמלך עלי' לגודרה ונזכר ששבת הוא ונמנע אותו חסיד ולא גדרה ונעשה לו נס ועלתה בו צלף עיי"ש. ומטו בי' משמי' דהאריז"ל [הובא בספר פתח עינים להרחיד"א ז"ל במס' שבת ק"נ ע"ב], דאותו חסיד הי' גלגול של צלפחד, ובא לעולם שוב שנית לתקן עון חילול שבת מגלגול הקדום, וזהו שרמזו חכמז"ל בלשונם, ועלת"ה בו צל"ף, שהיתה עי"ז עליי' לנשמתו של צלפחד (אותיות צלף־חד), עכדה"ק. ולפי"ז מובן היטב מהו עזותו של אילן הצלף, כי על ידי הצלף נתוודע שצלפחד מקושש הי', ודו"ק.

---

3) הרה"ג מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל ממישלעניץ, אמר ששמע דבר זה מרבו הגאבד"ק מישלעניץ ז"ל הי"ד, ושהגיד לו שאמר דבר זה בבחרותו לרבו הגאון מוה"ר יוסף ענגיל ז"ל. — אמנם כבר קדמו הגאון מוה"ר יוסף שאול נאטהנזאהן בספרו שואל ומשיב מהדורא ר' ח"ג סי' מ"א ר"ה שוב מצאתי, עיי"ש. וע"ע בספר באר הגולה (מגנצא תרל"ז) בהערות מהג"ר ראובן הכהן דאפאפורט מטארנאפאל בעמור קנ"ו ד"ה שאין משחיזין, ובס' אבות עטרה לבנים בעמור ע"א אות א', ובשו"ת מהרש"ם חלק ה' במפתחות שנרפסו בראש הספר (ברף ז' טור ד'), ובס' צפנת פענח על הרמב"ם הל' שחיטה פ"א הי"ר, ובקובץ אסיפת חכמים (אושפצין תרצ"ט) סי' מ"ב, ובקובץ כרם שלמה שנה ב' קונט' י' עמור מ"ב ד"ה וכן.

בדין בדיקת סתו"מ מטעיות על ידי קאמפיוטער

אברהם דוד הורוויץ
אבד"ק שטראסבורג
חבר הביד"צ של הערה החרדית
בעיה"ק ירושלים תובב"א

בס"ד. י"א סיון תשמ"ז ירושלים עיהקת"ו.

א) הנה נקטינן בפשוט דמצוה שנצטוינו לקיימה, עלינו לדעת מקודם אם המצוה כתיקונה, ובסתו"מ שפוסלים חסר ויתר נגיעות ונפסקים, אז טרם שהסופר מוציא מתח"י, עליו להיות בטוח שהכל נעשה כדין וכדת עד כמה שידו מגעת. — ובפרט לד' החוו"ד (בסי' ק"י בבה"ס) שחידש דגם להרמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, ורק מדרבנן לחומרא, כל זה בל"ת, אבל במ"ע הוא להיפך, דאינו יוצא יד"ח באתרוג ומצה וכי"ב, רק בודאי ולא בספק. ובזה מיישב מה שהקשו לשי' הרמב"ם האיך יליף בחולין דף י"א דאזלינן בתר רוב מפסח וקדבנות, הא בלא"ה כל ספק מותר אפי' ליכא רובא, וכן הק' הכד"ו מר"ה דף י"א דפריך מהיכן הקריבו עומר דלמא הביא שליש ביד עכו"ם והתורה אמרה קצירכם וגו', ולשי' הרמב"ם הא ספיקא מותר מה"ת, ולהנ"ל מיושב הכל, דבמ"ע בעי ודאי דוקא.

ולכאו' יל"ק עפי"ז, דהנה בתשו' הריב"ש (סי' קס"ג) כתב דבדיקת הריאה היו עושין בקרבנות מפני חשש סרכות שהן מצויות כדי שלא יקריבו פסול לגבוה, ואע"פ שאין זה אלא לכתחילה מדרבנן, ואז"ל בערובין ק"ג דאין שבות במקדש, זהו בדברים שאסרו חכמים משום גזרה כגון שבות, משום דכהנים זריזים הן, וכההוא דפ"ק דשבת דף י"ט משלשלין את הפסח וכו' אבל במה שאין איסורו משום גזרה אלא משום חשש איסור, אם לחולין צריך להחמיד כ"ש במוקדשין וכו' עכ"ל, ומובא בדע"ת על הל' טריפות בפתיחה לסי' ל"ט (אות ד'), וציין לשו"ת שו"מ מהד"ד ח"ב סוס"י קמ"ז שחידש דבקרבן כליל א"צ לבדוק הריאה דאין נוזרין גזרות במקדש כדאיתא בזבחים ע"ט, ונעלם ממנו תשו' הריב"ש הנ"ל וכו', וגוף דברי הריב"ש לחלק בין שבות דגזרה לבין שבות דחששא, עתוס' שבת ל"ט ע"א (ד"ה מפני), וע"ע במשה"ב להרשב"א בהשמטה שביאר ג"כ ההפרש בין היכא דנקט גזרה ובין היכא דנקט חששא, אגל לא כתב דיש חילוק לדינא, עכ"ד הדע"ת.

ב) ולע"ד יקשה מאד מכ"ז לד' החוו"ד דבכל מ"ע ובקרבן יש לדעת בודאי שהוא כשר, א"כ לא מבעיא בסרכות הריאה דמצויות דיש לבדוק, אלא אפי' בכל ח"י טרפות יקשה למה לא בעינן לבדוק אחריהם בקדשים עכ"פ, דאם כי לחולין נפסק ביו"ד רס"י ל"ט דא"צ לבדוק אחר שום טרפות, ודעת הפמ"א ח"ב סי' מ"א דבאכל ולא בדק ונמצא טרפה א"צ כפרה דהו"ל אונס ולא שוגג, ומובא

בפרמ"ג בפתיחה לסי' ל"ה (בד"ה ועתה), ובפת"ש רס"י כ"ט, ועוד יותר מזה עשו"ת אבן יקרה תליתאה סי' ק"ו, בא' שברק דקין של בהמת חבידו אחר שיצאה בחזקת כשרות ומצא בהם טרפות ותבעו בעל הבהמה לשלם לו, ופסק רפטור דבאמת טרפות הוי מום במקח והי' מוכרח להחזיר המעות ונמצא זה הציל הקונה שלא ישלם מה שאינו חייב ע"ש. ובנוף דברי הפמ"א עמש"כ מו"ז זצ"ל בשו"ת פתחא זוטא או"ח סי' ל"ז (במוסגר בד"ה ועי' בזוה"ק).

אבל באמת י"ל דכ"ז לק"מ, ואדרבה ראי' יש מהא דחולין דף י"א, והיינו דכיון שהתורה גילתה דאזלינן בתר רוב בקדשים הרי זה נחשב כודאי כשר בלי שום ספק מטעם דרוב בהמות ועופות כשרים הם, ולכן רק בסרכות הריאה דמצויות הן, ממילא נחלש הרוב, ולזה החמיר הריב"ש לברוק הריאה בקרבנות, ולא בשאר טרפות. — והרי לך ביקור ממום ד' ימים בק"פ ותמיד דילוף מקרא בפסחים (צ"ו ע"א) בן בג בג אומר מנין לתמיד שטעון ביקור ד' ימים וכו', והרמב"ם בהל' ק"פ לא הביא כלל הך דק"פ צריך ביקור ממום ד' ימים, והמנ"ח (מ' ה') תמה בזה ע"ש, ואמנם בתמיד פסק רטעון ביקור ד' ימים קודם שחיטתו בה' תמידין ומוספין (פ"א ה"ט), והכפ"ת סוכה (מ"ב ע"א) העלה דבדיעבד כשר בלא ביקור ד' ימים דלא מצינו שנה עליו הכתוב לעכב, ותמה ע"ד התוס', וכ"כ הטו"א במגילה (כ"ט ע"ב) דביקור אינו מעכב, ובסתם קרבנות חוץ מפסח ותמיד לא מצינו כלל ענין הביקור אפי' לכתחילה, וביארתי קצת בקנ"ת בשמעתתא לפ' בא (סי' ר'), ושם כתבתי בד' הטו"א שנוטה לומר דהביקור אינו מועיל רק לאחר הקרישו ולא קודם, והקשו עליו מהסוגיא דפסחים דף ס"ו וכמ"ק דלא משמע כן, ועי' בעירובין (ק"ג ע"א) ברש"י ד"ה אלא, שכ' דכאו"א מבקר פסחו ומתקנו בביתו ואח"כ מביאו למקדש עכ"ל, וגם מצאתי בתוס' מנחות נ' ע"א (ד"ה מ"מ) שכ' דהמבקרין היו מבקרין אותן כדי למוכרן עכ"ל, דמשמע נמי קודם הקרישן, ועכ"ז לקרב אל השכל קצת ד' הטו"א, דרוקא אחר הקרישן יועיל הביקור, די"ל עפי"ר התוי"ט פ"ה דאבות על המשנה ולא אירע קרי לכת"ג ביוה"כ, שכ' דזה מחמת שהשתן בראותו כי יהי' מנוצח וכלתה אליו הדעה יתחזק על עמדו וכו', ע"ש בשם המר"ש. — ויש להעמים כזאת בד' התוס' דיש מס' יומא (בד"ה וחכ"א) שכ', אבל הכא משום רכפרת כל ישראל תלוי בזה ניחוש אפי' לתרתי ותלת ואפי' לזמן מועט ע"ש, ובזה י"ל סברת הטו"א לענין ביקור בפסח ותמיד, דאכן לסתם בהמה לא יארע שום היזק ומום רק לאותה המיועדת לקרבן תמיד הבאה לכפרת כל ישראל, וכן הק"פ ראתי בכנופיא דכק"צ דמיא (יומא נ"א א'), ועדיף מסתם ק"צ בזה דכל ישראל בפועל מקריבין באותה שעה, וכ"ז שייך דק אחר שהוקרשה הבהמה ולא קודם, ועכ"ז לא מעכב כנ"ל.

נ) אמנם כל זה בבהמות ועופות, שהרוב כשרות הוא טבעי, ומה"ט הו"ל ודאי דאו לקרבן, אבל במצות דסתו"מ שעשייתן בכתב ע"י אדם, ולא שייך בהם שום ענין של רוב, ואדרבה רוב גדול של בנ"א העוסקים בכתיבתם, כמעט לא ימלט שלא יטעו בחסר ויתר וכי"ב, וממילא פשיטא ופשיטא דהבדיקה אחר

השגיאות מעכבת, והמוסיף לבדוק בכל מיני אמצעים ה"ז משובח, ולד' החוו"ד יש ע"ז חיוב תודה בקיום מ"ע לודאות שקיום המצוה היא כראוי. — ובאמת תמהתי קצת, דהא בגט מבואר ברמ"א אהע"ז סי' קנ"ד (סדר הגט סעיף ס"ו) שטוב לקרותו נגד גט אחר שאם יש בו טעות ירגיש מיד (בסדר מהרי"ו), ומה"ט כ' בסה"ג למהר"י מרגליות סי' ק"ע שיקרא הרב לבדו כל אות ואות שבגט וישמע הסופר אם לא השמיט איזו אות ע"ש, ולמה לא עושין כן בסתו"מ דכל שינוי באות פוסל לגמרי, ובגט מחלקין קצת בין טופס לתורף, ולא ראיתי למי שהעיר בזה. וכעת מצאתי בדע"ק (סי' ל"ב סכ"א) שכ' מה שאין קורין תפילין ומזוזות קודם קיום בהם המצוה כדקורין גט והאותיות, י"ל שהוא מצד מגרס גריסין להסופרים ולא שייך בהם טעות כ"כ, מלבד שאיסור א"א חמור ביותר וקשה מהמכול עכ"ל. ולטעם הראשון ילע"ע בס"ת לא שייך לומר מגרס גריסין ויש חשש ברכה לבטלה להעולים, ועכ"פ סיים הדע"ק, ומ"מ היד המרבה לבדוק משובחת היטב, וא"כ כ"ש בס"ת דלא מגרס גריסין.

ובלשון השו"ע או"ח (ל"ב סכ"א) כל פרשה אחר שיכתבנה יקראנה היטב בכוונה ודקדוק פעמיים ושלש, וראיתי בתשו' להגאון בעל להורות נתן שליט"א*), שבא לחדש עפ"י הגמ' יבמות ס"ד בענין חזקה בתרי או בתלת זימני, והמשיג עליו**) פלפל ע"ז דלא מטעם חזקה אתינן עלה, דחזקה אינה בירור ולא ודאי וכו'. — והאמת הפשוט הוא דתרי ותלת הוא לשון בנ"א כך, וגם בפייט אקדמות יש בבבי תרי ותלת דאפתח בנקשותא, ובהפי' שם כתב לשון בנ"א הוא וכאומר שאם לא יספיק לו המועט ישתדל יותר, וע' שבת קכ"ז (לענין ארבע וחמש קופות) ובסוכה ב' (וד"י מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה), ודומה לזה בספרי במדבר (פ' כ"ה) עה"פ ויצעק משה וגו' א־ל נא רפא נא לה, בא הכתוב ולמדך ד"א שכ"ז שארם מבקש שאלותיו צריך שיאמר שנים שלשה דברי תחנונים ואח"כ יבקש שאלותיו עכ"ד, והובא בדש"י שם, וכן העתקתי לעיל מלשון התוס' ריש מס' יומא, שכ' אפי' תרי ותלת, וכן בכמ"ק בדחז"ל.

ד) ודא"נ אעיר עוד, במש"ש בתשו' אות י"ג וי"ד, בענין חיוב לברר, דאם נם אחר הבירור ישאר עדיין ספק מה, אז א"צ לברר כלל, וציין מכמ"ק רחוקים קצת, ובאמת ד"ז מבואר ברמ"א יו"ד (סי' ק"י סוס"ט) לענין נשבר או נשמט הגף בעוף ויש ס"ס דלמא לאחר שחיטה ודלמא לא ניקבה הריאה, שכ' הרמ"א דאע"פ שיש לברר ע"י בדיקת הריאה אין לחוש, והש"ך בסקס"ו הביא מחי' הרשב"א דאפי' היכא דאיכא ס"ס צריך בדיקה היכא דיכולין לברר ע"י בדיקה, והביא ראי' מזבחים ע"ד ע"ב דפריך ה"ד אי ידועי ליתי' ולשקלי', ושוב דחה דבקדשים שאני משום הקריבהו נא לפחתך וכו' יעו"ש, ולפמשכ"ל מד' החוו"ד הי' אפשר לומר דקדשים שאני כיון שהוא מ"ע דקרבן צריך לודאות כשרותו,

*) תשובת הג"ר נתן נעשטעטנער שליט"א נדפסה בכרם שלמה קובץ צ"ה.
**) תשובת הג"ר שמואל הלוי וואזנער שליט"א נדפסה בכרם שלמה קובץ צ"ז.

אבל בחולין א"ש כד' הרמ"א דא"צ לחוש, וע"ע בפת"ש סקל"ה מד' הנו"ב סי' מ"ג וסי' נ"ז, שכ' דאף הרשב"א דמצריך בירור היינו דוקא היכא דיכול לברר שני הספקות ולא ישאר לנו שום ספק, אבל אם אפי' אחר הבירור אכתי לא יבודר לנו רק ספק אחד וספק השני א"א לברר וממילא יהי' אסור מחמת ספקא דאורייתא, א"צ לברר, וכ"כ החו"ד וכ"כ בתשו' רעק"א ז"ל סי' ע"ז עכ"ד, ובנחלת צבי שם אריכות גדול בזה, ובמסקנת דבריו כתב היוצא מכלל הפלפול דהרשב"א הצריך בס"ס לברוק אף אם איכא טורח רב, ואפי' איכא דאיכא חזקת היתר באם אפשר לברר שני הצדדים, יעו"ש.

ועכ"ז י"ל דלנ"ד אין שייכות מכ"ז, דאפי' לשי' הרמ"א ודעימי' דא"צ לברר, וכן לשי' הרשב"א וא"א לברר הכל דא"צ לברר כלל, התם מכיון דיש ס"ס שהוא היתר ברור מה"ת א"צ לטרוח עוד, ואפי' להרשב"א אם א"א לברר רק ספק אחד והשני ישאר א"כ ע"י הבירור דספק אחד אתה בא לאוסרו מכח סד"א וכמ"ש הנו"ב, לכן שוא"ת עדיף ולא תוציאו מהיתדו דעכשיו, אבל בנ"ד בסתו"מ דהטעיות מצויות מאד, וטעות אחד פוסל כל הס"ת ותו"מ, א"כ מעולם לא נקרא עליו שם היתר בודאי, אפי' עשה התחייבותו והגי' פעמיים ושלש, אנו נאמר שעשה מה שביכלתו ולא ניתנה תורה למלאה"ש, ועכ"ז היתר ברור בודאות טרם נקרא עליו, דהרי עינינו רואות שאפי' אחד כמה שנים והוחזק בכשרות מתגלה טעות דמתחילת הכתיבה הי'. ומעתה כאשד ההשגחה דלעילא הזמינה לנו אמצעי דהמכונה, שהמציאו אינשי דמעלי, זכות ע"י זכאים שעל ידה יתגלה מה שנעלם מעיני אדם אחרי שיגעו ודקדקו, האיך נבא לזלזל במציאה כזאת במקום קיום מ"ע דתו"מ ולהינצל מחשש ברכה לבטלה בס"ת ומצות קריאה בתורה שהוא מתקנת משה דבינו ע"ה, כל עוד שיש איזהו אפשרות לתיקון יותר כראוי.

ה) ומאז כתב לי רב א' שמצאו עילה להחמיר מלברוק גם במכונה זאת, עפ"י הגמ' שבת (י"ד ע"א) שגזרו חז"ל טומאה על הבא ראשו ורובו במים שאובין לפי שהיו טובלין במי מערות סרוחין ואח"כ נותנין עליהן מים שאובין לנקות ועשאום קבע לומר לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין, וה"נ יאמרו דרק המכונה מועילה להגי' ולא מה שהגיהו בעלי מגיהים, ובזה בודאי יפה דחה שם בתשו' אות י"ז, דלא דמי כלל, דהתם חששו שיטבלו ויסמכו שזה אין טבילה כלל, וכמש"ש רש"י והתורה אמרה אך מעין וגו', אבל בנ"ד שמשתמשים בהמכונה להועיל, א"כ לא שייך חששא זו כלל.

ובאמת דד' הגמ' שבת שם מעולם הי' ק"ל, דמי שוטה יחשוב כן דלא הטבילה בהמערה מטהרת רק השאובין ששפך על עצמו טיהרתו, דא"כ הטבילה במי מערה הסרוחין ל"ל, ואח"כ ראיתי בפנ"י שהקשה כן, ועוד הקשה דמה הועילו במה שגזרו דפוסל התרומה, התינח כהנים דאכלי תרומה, אבל שאר טמאים ונדה לבעלה מא"ל, ותי' עפ"י הוספות הרמב"ם שהיו טובלים בזלזול בלא כונה, וביאר דבריו דבודאי לא אתי למטעי דטבילה במערה היתה שלא לצורך

אלא רתרוייהו בעי וכו', ואודה של"ז להבין ד"ק שם, ועוד הא זה תי' אביי אלא אלו ואלו מטהרין, ורבא דחי לה מאי נפק"מ הא קטבלי, ותי' שאמרו לא אלו רק השאובין מטהרין, ולביאורו דהפנ"י בהרמב"ם דתרוייהו בעי הרק"ל, וצ"ע. וראיתי בס' בן אורי עמ"ס שבת שפלפל ע"ר הפנ"י, וחירש שאמרו רהטבילה במקוה הוא מטעם כמום לחז"ל, והטהרה בהשאובין ע"ש, וגם לרבריו יקשה אכתי מה הועילו במה רפוסל תרומה בלבר. — ולחומר הבנת הענין, אולי י"ל, רהע"ה חשבו רכמו בטומאת מת צריך ב' טהרות הזאה דמי חטאת וטבילה, ה"נ לתרומה דהיא חמירא דהאוכלה בטומאת הגוף חייב כרת, יש לעשות ב' טהרות, טהרת כל הגוף וזה הטבילה במי מערה, וטהרת שעל הגוף בחיצוניות כהזאה, ולזה הנתינה דשאובין נקיים והחפיפה באה רק להסיר החציצות מהרבוק בהגוף והשערות, ומשום חומרא דתרומה גזרו כן בכל הטומאות, ולכן עמרו וגזרו אדרבה, דהבא במים שאובין טמא לתרומה, וכיון דליתא בתרומה ליתא בשום מקום, ומיושב קצת כל הקו' דהפנ"י.

ולמעשה כל העילה בנ"ר לגזור גזרות שלא מצינו לחז"ל, הוא לא שייך, וכמ"ש הרא"ש בשבת (פ"ב סי"ד), תמיהני האיך יכלו הגאונים לחרש גזרה אחר שסתם רב אשי הש"ס עכ"ל, וא"ל כיון רנ"ד הוא רבר חדש יש לגזור, דז"א, דהבריקות בסתו"מ אינו רבר חרש, רק האמצעי, ובוראי רמוטל עלינו לעשות כל הטצרקאות שהוא להציל את אחב"י שומרי המצות בקיומן כראוי.

ו) ובקונטרס ערות גליון א' נרפס תשו' מרן הגאון בעל מנחת יצחק שליט"א, והעיר רממה שראה פעולת המכונה, הרי מתגלים בבת אחת כמה פסולים בס"ת, ומבואר ביו"ר (רע"ט ס"ג) דאם נמצאו ג' טעיות בפעם אחת צריך להגי' מחרש כל הס"ת ומביא ר' הפת"ש ונ"צ, וראיתי בנ"צ ע"ד הבני יונה ראם נמצא טעות א' ותיקן וכן שני וכן שלישי ער שלא היו הג' טעיות ביחר, א"צ להגי' כולה וכן נוהגין. ושוב כ' סתירה לזה מהא רנזיר (ס"ה ע"ב) לענין חשש שכונת קברות שאם פינה כל קבר הנמצא בנתיים לא הוי שכונת קברות וארל"ק עילה מצאו וטיהרו ארץ ישראל, משמע רבלא"ה רמי כאלו מצאו כל הג' קברים ביחר, וכ"ה בתשו' הגר"ר אופנהיים שבסוף שו"ת חו"י, דבחו"ל אה"נ רבכה"ג מחזקינן לשכונת קברות אפי' פינה בנתיים. גם צ"ע רהרשב"א למר ר"ז רג' טעיות כא' מרין תולעים, ואטו שם אם השליך ראשונה ושני' יהא מותר ודאי, דאין שום סברא להקל, מיהו לפמ"ש מהרש"ל והובא בטו"ז יו"ד (סי' פ"ד סקי"ז) ובמג"א (תס"ג סקי"ב), דדוקא ברבר דמיני' קרבו, יש ליישב, ודו"ק. — ולא אבין סיומו זה לטעיות בס"ת, התם מחלק המהרש"ל דדוקא במיני' קא רבו אבל באתו מעלמא אין להחזיק דמדאתו ג' תולעים כן אתו גם אחרים עוד, וגם ע"ז כ' הח"י בסקכ"ה דר' מהרש"ל אינם מוכרחים, דל"מ לשום פוסק המחלק כן, אבל בטעיות דס"ת אין שום שייכות לאתו מעלמא דע"י שנמצאו שלש טעיות ביחר הוחזק הבעל מני' ללא אומן במלאכתו והו"ל כאלו לא הוגהה כלל, וכן מורה הלשון בשו"ע (רע"ט ס"ג) אסור לקרות בו עד שיגיהנה כי הוא מוחזק במוטעה

עכ״ל, ואולי דעי״ז עדיף להחמיר מהך דמיני׳ קא רבו כמובן, ובסוף התשו׳ מסיק, לא למעשה, דס״ת שכבר הוגהה כהלכה ע״י מגי׳ מומחה, יש לסמוך ע״ר קה״ס דנם בג׳ טעיות ויותר עד פ״ה אותיות יש להתיר ע״י תיקון הנמצא בטעות עכשיו, ועל המכונה בבריקת כולו.

ויוצא מזה, דעכ״פ בכתיבת ס״ת חדש שהוגהה כראוי ע״י מומחים שוב אין שום פקפוק להגי׳ עוה״פ במכונה, וכן ס״ת ישן שהוגה מכבר וקראו בו בצבור כמ״פ, והוא מתחיל במכונה מדישא לסיפא בוראי שפיר דמי.

ועלי להוסיף במה דאידע קמן בס״ת שנכתב ע״י סופר מומחה גדול, והוגהה כראוי, וקראו בו קרוב לארבעים שנה ע״י בעלי קריאה מובהקים שרקרקו על כל שינוי קל אפי׳ שאינו מעכב, ובשנה הזאת נמצא בסו״פ חיי בתיבת הפילגשים שהי׳ הג׳ קודם הל׳, טעות גדול מתחילת הכתיבה, ואלולי הי׳ מתגלה מאז ההמצאה דהמכונה, היו מצילים כל אותן השנים מברכות לבטלה, וההי״ב. והיו מן הגדולים כמו הגאון הזקן מוה״ר ברוך ליכטענשטיין זצ״ל האבר״ק קראסנא, שלא עלו לתורה בשום פעם מחשש דשמא יש טעות בהס״ת, וגם מו״ז זצ״ל בעל פתחא זוטא הי׳ מתאונן תמיד שלהיותו לוי (דור י״א לשל״ה הקדוש זי״ע) נקרא לתורה תכופות, ולא ניח״ל בזה מחשש זה. ולזה באו ונחזיק טובה להנהלת משמרת סת״ם הי״ו שהשקיעו כחם ואונם בהמצאת מכונה זאת, יה״ר ויקוים לזם ברכת התוה״ק בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך, א״ס.

כום תנחומין
משתתפים אנו בצערם של ידידנו

הרבני הנה״ח מו״ה **יעקב שבח האכבערג** נ״י
בהלקח מאתו אשתו החשובה ע״ה

* * *

האברך היקר והנעלה מו״ה **אשר לעמיל הלוי האממער** נ״י
ולרודו הרבני הנה״ח מו״ה **יקותיאל הלוי האממער** נ״י
בהלקח מאתם אביו־אחיו
הרבני הנה״ח הנכבר מו״ה **מנחם מענדל האממער** ע״ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

בדין כיבוד אב ואם

חיים ישעי' קעניג
אבד"ק יאקע
כעת ברוקלין, ניו יארק

לכבוד מערכת הירחון „כרם שלמה".

זה עתה קבלתי הירחון מחודש אלול, ואורו עיני בהביטי בו, והנני בכתובים על ענין שנתקשה בו הה"ג מו"ה אפרים זלמן שטערנבוך שליט"א מעה"ת בני ברק יצ"ו, וז"ל, בדין המבואר בשו"ע יו"ד סי' ר"מ סעיף ט' שכתב חייב לכבדו אפי' אחר מותו, כיצד, הי' אומר דבר שמועה מפיו אומר כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבו אם הוא תוך י"ב חודש וכו'. ומקורו בכרייתא (קידושין ל"א ע"ב) ופירש"י שם, הריני כפרת משכבו, עלי יבוא כל רע הראוי לבא על נפשו, עכ"ל. ועל זה קשה, דהרי כיבוד אב משל אב, דאפי' בעניני נשואין אין זכות לעכב כברמ"א יו"ד שם סעיף כ"ה, והטעם דכיון שאינו חייב לכבד אביו בממונו של הבן מכש"כ שאין לו לסבול צערא דגופא בשביל כבוד אביו, וא"כ איך יהי' חייב לקבל על עצמו כל רע שראוי לבא על אביו, עכ"ל. והגאון הגרול והמבוהק ידידי הרב בצלאל שטערן שליט"א האריך בבקיאותו העצום בדיני כיבוד אב ואם ליישב תמיהת הרב הנ"ל, אמנם לדידי, הקושיא מעיקרא ליתא, וזה החלי.

הנה לבד מגמרא הנ"ל, מצינו זה הלשון גם במס' סוכה דף כ' ע"א, ואזדא ריש לקיש לטעמי' דאמר ריש לקיש הריני כפרת ר' חייא וכניו וכו', ופירש"י שם קצת בשינוי לשון, וז"ל, יסורין הבאין עלי לכפרתו של ר' חייא וכניו יהיו, ולשון כבוד הוא זה כשהוא מזכיר אביו או רבו לאחר מיתתו, עכ"ל. הרי שרש"י כולל בדין זה גם אביו, אף שכאן אין המדובר רק ברבו בלבד, וגם מוסיף כאן על פירושו בקידושין, ולשון כבוד הוא זה כשהוא מזכיר אביו או רבו לאחר מיתתו, נראה לי כי בדיוק גדול מסיים רש"י, ולשון כבוד הוא זה, משום דרצה להדגיש כי הריני כפרת משכבו שחייב אדם לומר הן על רבו הן על אביו, אין בזה שום קבלת חיוב מצד הבן או התלמיד, וכי באמירתו מחייבין אותו מן השמים ח"ו ביסורין, אלא שהוא לשון כבוד, ובאמירתו יוצא משום כבוד אב ואם או משום כבוד רבו, לכן שפיר משני רש"י בפירושו, כי בקידושין פירש"י יבא עלי כל רע הראוי לבא על נפשו, דהיינו שמבקש על רע ח"ו, ובסוכה פירש"י יסורין הבאין עלי יהי' לכפרת ר' חייא וכניו, דהיינו שהוא אין מבקש על יסורין, אלא שהוא בלשון שלילות, שאם יבוא עליו יסורין זה יהי' עבור ותחת ר' חייא וכניו, לכן מסיים שם רש"י דלשון כבוד הוא זה, ע"כ כיון דכל עצמו הוא משום כבוד אין נפק"מ באיזה לשון הוא אומרו דיוצא בו משום כבוד אב ואם וכבוד רבו, ודו"ק.

עוד מצינו בפרק ב' דנגעים משנה א', ר' ישמעאל אומר בני ישראל אני כפרתן, ועיין שם במלאכת שלמה שמעתיק בדיוק לשון הגמרא במס' סוכה הנ"ל

ופרש״י, שכתב ולשון כבוד הוא זה כשהוא מזכיר אביו או רבו לאחר מיתתו צריך לומר כן, זה ראי׳ מוכרחת שגם הבעל מלאכת שלמה מסביר לי׳ לשון רש״י, כי כל זה הוא לשון כבוד לבד ולא חיוב קבלת יסורים בפועל, כי יגיד עליו ריעו, אשר ר׳ ישמעאל שאמר זאת כלפי כל אחד ואחד מישראל בודאי הי׳ הכוונה רק מצד חיבתן וכבודן של ישראל, והוא ראי׳ לדברינו הנ״ל, ועיי״ש בפירוש תפארת ישראל בבועז אות ב׳.

וכן בסנהדרין פרק ב׳ משנה א׳, גבי ניחום כהן גדול, כל העם אומרים לו אנו כפרתך, ופירש״י שם, בנו תתכפר אתה ואנחנו תחתיך לכל הראוי לבא עליך, וזהו כבוד לכהן גדול, כמש״כ ביד רמה שם, ולשון המשנה מוכיח, כשמתנחם מאחרים כל העם אומרים לו אנו כפרתך, כי לא נאמר שחייב לנחמו ולומר אנו כפרתך אלא כשמתנחם בלשון שלילות, דהיינו כשרוצה לנחמו אז יכבדו אותו ויאמרו אנו כפרתך, אבל לא לחייב עצמו ביסורין ח״ו.

ואומר אני, אבוהון דכולהו, הוא לשון הגמרא ביבמות (דף ע׳ ע״א), ת״ר הריני כפרת בן בתי כוזא שמאכילני בתרומה ואיני כפרת בן בתי כדא שפוסלני בתרומה, ופירש״י, כוזא, כלי קטן, כלומר ממזר שהוא גרוע. הנה כאן בוודאי אין לומר כפשוטו כאשר הה״ג הנ״ל רוצה לומר, כי אין להעלות על הדעת שיקבל על עצמו יסורין עבור ממזר, אלא בודאי שהוא דרך הלשון לומר למי שרוצים לכבדו, ואף שהוא ממזר, אבל כיון שהוא מאכילו בתרומה דיבר כלפו דרך כבוד, וזה בנה אב לכל מקום שנאמר לשון הריני כפרת וכו׳.

ולדעתי יש להסביר דברי רש״י שכתב כי לשון כבוד הוא זה, עפ״י מה שדן בשו״ת שבות יעקב סי׳ ק״ב דכל אמירת קדיש על אב ואם הוא רק מספק דשמא אביו צדיק ואין צריך לקדיש, ומסיים שם, דאם יש עוד ספק, ה״ל ספק ספיקא לחקל ואין חייב לומר קדיש, עיי״ש. לכן יש להעמיס זה בלשון שאמר הריני כפרת משכבו, כי הבן או התלמיד בטוח שאביו או רבו הוא בחזקת צדיק גמור, על כן אינו מפחד לומר שמקבל היסורין על עצמו מה שראוי לבא על אביו או על רבו. ובזה מקיים מצות כיבוד אב ואם וכבוד רבו, כשאומר זאת בכל פעם שמזכיר דבו או אביו, ורו״ק. — ואחר כל הנ״ל ברור שאין עור מקום לקושיית הה״ג הנ״ל.

בעה״ח כ״ו ימים לחודש תשרי שנת תשמ״ח לפ״ק, ידידם המברכם שיפוצו מעיינות „כרם שלמה״ חוצה, ותרב הדעת,

חיים ישעי׳ קעניג
אבדק״ק יאקע

בענין מים שאובין

חיים בן ציון פאלגער
חבר כולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

כתב הרמב"ם בפ"ו מהל' מקוואות ה"ד, הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה או עריבה גדולה ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ ועשתו מקוה הרי זה כשר, ע"כ. וכ' בכ"מ (וכ"כ בספרו ב"י בסי' ר"א דף צ"ט עמוד א' בדפוסים שלנו) שמקור דברי הרמב"ם הוא מתוספתא בפ"ד דמקוואות, קסטילון (הוא כלי גדול המקלח מים בכרכים) אם הי' נקוב כשפופרת הנור אינו פוסל את המקוה כו', א"ר אלעזר בר"י הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה. והרמב"ם מפרש מ"ש הוריתי „לטהרה" דהיינו כשיעורו לטהרה והוא כמוציא זית שהוא שיעור הנקב בכלי חרס לטהרה מידי טומאה לגמרי.

והקשה שם הכ"מ מהמשנה (פ"ו מ"ד) השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אא"כ נקובים כשפופה"נ. וקשה להרמב"ם למה לא נצרך שיעור נקב המטהר כלי עץ מידי טומאה דהיינו כמוציא רימון שגדולה משיעור שפופה"נ, כמו שהצריך שיעור המוציא מידי טומאה בכ"ח. ותירץ דכ"ח שאני דשיעור המטהרן הוא פחות משפופה"נ, וע"כ סגי בנקב כמוציא זית, אבל שידה ותיבה שהן כלי עץ ושיעור המטהרן הוא גדול מאור כמוציא רימון, ראו חכמים דלבטלו מתורת כלי לענין מקוה סגי בכשפופה"נ, שהוא שיעור המספיק לענין עירוב מקוואות, ואע"ג דלבטלו מכלי לענין טומאה צריך שיהי' יותר גדול, מ"מ שיעורא דלטומאה וטהרה לחוד, ושיעורא רלענין מקוואות לחוד, ע"כ.

וכ' בשו"ת רע"א סי' מ' שדברי הכ"מ תמוהין, דהמשנה דשידה ותיבה לא מיירי בנקב בשוליו דנייתי עלה מדין ביטול כלי שנצטרך כמוצ"ר, אלא מדין עירוב מקוואות אתינן עלה, ואפי' הי' הנקב למעלה משולי' שלא נתבטל מתורת כלי, מ"מ מהני הנקב כשפופה"נ לערבו עם הים, דכשטובל בשידה מיחשיב כאילו טובל בים, ע"ש. עוד הקשו האחרונים, הרי הרמב"ם מצריך לענין ביטול כלי, שינקבו נקב המטהרו ונם יקבענו בארץ, כנ"ל. וביאר בנוב"י (מה"ת סי' קמ"ב) דלהוציא מתורת כלי שלא יהיו שאובין לא סגי בנקובה לחוד, דאכתי אף שתו אינו נקרא כלי כיון שנקבו, מ"מ עדיין נקרא שברי כלי או שיורי כלי, ולבטל גם שם זה, צריכין עוד פעולה אחרת שיהי' דרך בנין, ואז אינו נקרא אפי' שברי כלי. וכ"כ בביאור הגר"א סי' ר"ע סק"ל ע"ש. וא"כ איך נתבטל תורת כלי מהשידה ותיבה ע"י הנקב אם לא נקבעו בארץ, ועמידתן במים עדיין לא הויא כעומדין בארץ, ע' בשמלה סי' ר"א סקכ"ה, ובחידושי ר' חיים הלוי על הלכה זו, שעמדו בזה.

ונקדים המשנה (פ"ה מ"א) מעיין שהעבירו ע"ג שוקת פסול, וכ' המפרשים משום שנעשו שאובין תוך השוקת ואף לאחר שיצאו מהשוקת נשארו בפסולן

כרין שאר שאובין. והקשה הר"ש למה נפסלו משום שאובין הרי כל הזמן מחוברין למעיין, וקתני בפ"ק מעיין שריבה עליו מים שאובין נשארו עליו כל רין מעיין, ועור שאפי' תוך השוקת עצמו הוי לן למשרי לטבול, וכראיתא בחגיגה (כב.) מטבילין כלי בתוך כלי שיש בפיו כשפופה"נ, והאי שוקת נמי יש בפיו כשפופה"נ. ותירץ הרא"ש בפירושו שם, רל"ר להא דחגיגה רכלי הפנימי נטבל תוך המקוה עצמו כיון ריש בפי החיצון כשפופה"נ, אבל כלי המחובר למעיין או למקוה אין להטביל בתוכו גזירה רילמא אתי להטביל בכלי שיש בו מ' סאה בלא חיבור למעיין ומקוה, והא דשידה ותיבה שבים הנקובים כשפופה"נ שטובלין בתוכם, שאני התם שהים מקיפן, אבל אם היו עומדים על שפת הים ומחוברים לים כשפופה"נ אין מטבילין בהם. והא דתניא בתוספתא עריבה מלאה כלים והשיקה למקוה צריכה כשפופה"נ, שאני התם שמביא עריבה מלאה כלים להטבילן במקוה וחשובה הך טבילה ע"י השקה כאילו הטבילן במקוה, ובהא ל"ש למיגזר שמא יטבול בתוך כלי שיש בו מ"ס, כיון שהביא העריבה עם הכלים להטביל במקוה, אבל אם היתה העריבה מחוברת למקוה כשפופה"נ אין מטבילין בהם כלים, ע"כ. ורעת הרא"ש מבוארת דהאי שידה ותיבה מרין עירוב מקוואות הוא.

היוצא לנו מדבריו, שרק בב' אופנים התירו חז"ל טבילה בכלים, ולא גזרו שמא יבא לטבול בכלי בלי חיבור למעיין ולמקוה, הא' כשהים מקיפו רוגמת שידה ותיבה שבים, שכיון שטובלין תוך נוף המעיין או המקוה לא יבואו לטעות לטבול בכלים בלי חיבור, והיינו נמי הא דחגיגה שמטבילין כלי בתוך כלי תוך המקוה עצמו, והב' אם בשעת הטבילה מביא העריבה מלאה כלים והשיקם למקוה, דתו לא יבוא לטעות לטבול בכלים בלי חיבור, שאף עכשיו לא טבל הכלים תוך העריבה, אלא העריבה עם הכלים שבתוכה ביחד הושקו למקוה כשידה ומכיר שהמקוה הוא המטהר.

ולכאורה לפי מה שכ' הרא"ש לתרץ האי דעריבה מלאה כלים, הי' אפשר לתרץ נם הגמ' דחגיגה דמטבילין כלי בתוך כלי, כיון שמביא שניהם להטבילם במקוה, ובהא ל"ש למיגזר שמא יטבול בתוך כלי בלי חיבור, ולא היינו צריכים לתירוץ הראשון שטובלו תוך נוף המקוה, דים מקיפו, אלא שמ"מ הצריך הרא"ש להחירוש שהים מקיפו, לבאר היתר טבילה בשידה ותיבה שבים, רשם לא שייך תירוץ שני', שהרי השידה קבוע וקיימא, וכשנצרך לה יורד וטובל, ורק אטעם שעומדים תוך הים רוקא הוא דלא גזרו חז"ל ע"ז ותניחוהו על דין תורה, שבנקב כשפופה"נ יש עירוב מקוואות ויש חיבור נמור להים.

והנה הרמב"ם כ' בפ"ט מהל' מקוואות, מעיין שהיו אמות קטנות נמשכות ממנו וריבה עליו מים שאובין לתוך המעיין עד שנברו המים שבאמות ושטפו ה"ה כמעיין לכל דבר, והר"ן בנדרים (מ.) דייק ממ"ש הרמב"ם „לתוך המעיין", דדוקא כשמרבה השאובין בנומות המעיין ה"ה כמעיין מפני ששם הוא חשיבות מימיו ומבטלים כל המים הבאים עליהם, אבל אם ריבה במשך המעיין למטה אם רבו הנוטפין נפסל מלטהר בזוחלין. מיהו הכ"מ שם וכן בב"י סי' ד"א (דף קא:)

ס"ל דאפי' ריבה שאובין במשך המים נמי מתטהרין ע"י המעיין, ומה שכ' הרמב"ם הלשון לתוך המעיין, אפשר שבא למעט היכא דריבה המים שאובין מחוץ למים הנגרים מהמעין ונתפשטו השאובים ונגעו במים הנגרים מהמעיין, דכל כה"ג לא נתבטלו השאובין במי המעיין, ע"ש.

וע' בשו"ת מהר"ם שיק (סי' קצ"ב ד"ה וכ"ש), שכוונת הב"י וכ"מ הוא כסברת הרא"ה המובא בריטב"א מכות ד' ע"ב ובשיטמ"ק ביצה יז. ע"ב, שלא אמרו שמים שאובין נטהרין בהשקה בשפופה"נ אלא כשהם מעורבין עם המקוה שזה וזה מטהרין באשבורן דוקא והם ממין א', אבל בשאינו מינו כגון שמתערב ע"י השקה במעיין שמטהר אף בזוחלין אינן עושין עירוב להוציאן מידי שאובה. וז"ש הב"י לפרש מ"ש הרמב"ם לתוך המעין למעוטי היכא דריבה השאובין בחוץ „ונוגעין" במי המעיין, דלא מהני השקה משאובין למי מעין, וכ' שם במהר"ם שיק שכן סתם בשו"ע להלכה בסי' ר"א ס"ב, שכ' אם הזוחלין מן המעיין „מתערבין" עם נוטפין, ומדייק מזה דבעי עירוב דוקא ולא סני בהשקה, ע"ש.

והנה כתב בס' גידולי טהרה (בשו"ת שבסוף הספר סי' ד') דצריך ליישב לדעת הרא"ה דחיבור שאובין למעיין לא מהני כלל, מהא דתנן בהריא, השידה והתיבה יבים מטבילין בה בכשפופה"נ, אלמא דמהני החיבור מהמים שבשידה להים שמטהר בזוחלין, וצ"ל דהרא"ה מוקי לה בשידה שהנקב הוא בשולי' ממש וביטלה מתורת כלי, ע"ש עוד בבירור שיטת הרא"ה.

ולפי"ז יש ליישב דעת הב"י האי דשידה ותיבה שהוא מתורת ביטול כלי לשיטת הרמב"ם, והקשה רע"א הלא מדין עירוב מקוואות אתינן עלה. ולהנ"ל א"ש לכאורה, שהרמב"ם לטעמי' א"א לו לפרש דשידה ותיבה שבים הוא מדין עירוב מקוואות, שהרי ס"ל כשיטת הרא"ה כמ"ש המהר"ם שיק (ולמהר"ם שיק פסקינן כן בשו"ע כנ"ל), ולהרא"ה מוכרחין לפרש המשנה דשידה ותיבה שהוא מדין ביטול כלי כמ"ש הגידולי טהרה, אבל הרא"ש בדינא דמעיין שדיבה עליו מים שאובין, אף דס"ל כשיטת הרמב"ם באותו סוגיא, כמו שבירר הב"י שם, לא כ' שריבה מ"ש „לתוך המעיין" ולא שייך לדייק ממנו דס"ל כשי' הרא"ה, וע"כ שפיר מפרש משנה דשידה ותיבה שהוא מדין עירוב מקוואות.

ויש ליישב בזה עוד תמוה שתמה הגרע"א (בתשובה הנ"ל) על הב"י, דהנה בסי' קצ"ח (דף פח:) מביא הב"י מ"ש הרמב"ם בפ"א ה' מקוואות הי"א ולא תטבול על גבי כ"ח או סל וכיו"ב מפני שמפחדת ולא תעלה לה טבילה, והוא מאמר דרבא במס' נדה (סו:) משום בעיתותא שחוששת שלא תפול ולא טבלה שפיר ובדיעבד עלתה לה טבילה, ובאופן דליכא בעיתותא הי' מותר לטבול ע"ג כלי לכתחילה, והקשה ע"ז ממ"ש הרמב"ם בפ"ט מעיין שמימיו נמשכים ע"ג כלים שאין להם בית קיבול כו' ה"ז כמקוה ובלבד שלא יטבול ע"ג כלים, ויסודו מהמשנה בפ"ה, ופשטות הדבר הוא דאפי' בדיעבד לא עלתה טבילה בכ"ע אפי' היכא דלא שייך בעיתותא, וא"כ הני פסקים קשין אהדדי, ע"ש שהאריך הב"י

בזה. וכ' רע"א וז"ל, ולא זכיתי להבין הא בפשוטו ניחא, כיון דהכלי עומד בתוך המים (בפרק א'), והים מקיפו מהני להרא"ש, וא"כ בדברי הרמב"ם ג"כ לא קשה מידי, דס"ל כהרא"ש דמים מקיפו מהני, עכ"ל.

ולהנ"ל א"ש, דהנה סברת הרא"ש דהיכא דים מקיפו מהני להתיר לטבול תוך כלים המחוברים למעיין ומקוה בכשפופה"נ, הרי הוא מטעם עירוב מקוואות, ונתבאר דהרמב"ם בע"כ א"א לפרש כן, מדס"ל כש"י הרא"ה כנ"ל, וע"כ מפרש הא דשידה ותיבה מטעם ביטול כלי, ולרידי' א"צ לחידוש דים מקיפו בכלל, וא"ת איך יפרש הגמ' בחניגה דמטבילין כלי תוך כלי שכ' הרא"ש דלא גזרו בה חז"ל כיון שטובלו תוך גוף המקוה והוה ים מקיפו, י"ל שיפרשה הרמב"ם כתי' השני של הרא"ש בעריבה מלאה כלים כיון שעכשיו מביא שניהם ומשיקם למקוה, ובכה"ג ל"ג וכנ"ל.

והנה הובא לעיל מה שהקשה הב"י על הרמב"ם למה בשידה ותיבה סגי בנקב כשפופה"נ כיון שהן כלי עץ, ושיעור נקב לבטלן מטומאה הוא כמוציא רימון, ותי' דהקילו דלבטלו מתורת כלי לענין מקוה סגי בכשפופה"נ שהוא שיעור המספיק לענין עירוב מקוואות. ולכאורה יש לעיין בזה, לפי ביאורו של הנוב"י הנ"ל, במה שהצריך הרמב"ם אף לחברו לקרקע, דאף שנקוב נקב המטהרו דשוב לא היה כלי לטומאה מ"מ עדיין נקרא שברי כלי והוו שאובין עד שיחברו דרך בנין שמתבטל שם שברי כלי לגמרי, וא"כ צ"ב ומה בכלי חרס שנקוב כמוציא זית שטהור לענין טומאה מ"מ לענין שאובין החמירו דלא סגי בזה מה שיחברו לארץ לבטל שם שברי כלי, א"כ בכלי עץ ששיעורו לטומאה הוא כמוציא רימון, ק"ו שלא יספיק נקב כשפופה"נ לענין שאובין, כיון שעדיין י"ל שם כלי אף לענין טומאה.

וי"ל דעת הב"י, דמה שהשוו חז"ל הגדרים בענין שם כלי בשאובין לטומאה, הוא דוקא בנקב שהוא פחות משפופה"נ, אבל כל שהנקב הוא כשפופה"נ שהוא שיעור המספיק לענין עירוב מקוואות תו לא אזלינן בתר טומאה, דשיעורא דלענין טומאה וטהרה לחור, ודלענין מקוואות לחוד, וע"כ בכלי עץ אף דשיעור הנקב לבטלו מכלי לענין טומאה הוא כמוציא רימון, מ"מ כיון שהגיע הנקב לשפופה"נ לא החמירו יותר. ולפי"ז י"ל דהחומרא בשאובין לבטל שם שברי כלי הוא דוקא בנקב שפחות מכשפופה"נ, כגון כ"ח ששיעורו הוא כמוציא זית, ואז צריכין לחברו לארץ דרך בנין, אבל כל שנקוב כשפופה"נ א"צ לקבעו בארץ, דכל מה שהחמירו בדבר הוא עד כשפופה"נ, אבל משהגיע לשיעור דעירוב מקוואות, תו לא החמירו.

ולפי"ז מיושב קושית השמלה, דלשי' הרמב"ם איך נתבטל תורת כלי מהשידה ותיבה ע"י הנקב אם לא נקבע בארץ, והרי עדיין נשאר שם שברי כלי, דבאמת תמוה יותר, הרי כיון שלא ניקב כמוציא רימון נשאר עליו שם כלי גמור לענין טומאה, אע"כ צ"ל דמשהגיע לשיעור עירוב מקוואות שאני, וא"כ ה"נ לענין חיבור לארץ משהגיע לשיעור זה תו לא החמירו.

וז"ל הרמב"ם בפ"ו ה"ג השוקת שבסלע אינו פוסל את המקוה לפי שאינה כלי אבל כלי שחיברה בסלע פוסל את המקוה אע"פ שחיברה בסיד, ניקבה מלמטה או מן הצד כשפופה"נ כשירה ואינה פוסלת את המקוה, עכ"ל. ורקרק הב"י (רף צט.) על שסתם בנקב כשפופה"נ ולא פירש אי האי כלי כ"ח הוא או כלי עץ, ובכ"ח הרי רעת הרמב"ם רסגי בכמוציא זית, וע"ש שתירץ ע"ז ג' תירוצים. ובס' מחנה אברהם (פ"ר בסוגיא רשוקת סק"ח) רייק על שלא כ' הרמב"ם כאן שיהי' קבוע בקרקע, רמה שחיברו בסיד לא חשוב חיבור (ע' ב"י שם ובס' חיבור לטהרה כלל ר' סי' ר'), ובהלכה ר' שם הרי התנה שצריך לקבעו בארץ.

ולפי"ר יתורץ קו' א' מגו חברתה, רבהלכה ר' שניקב הכ"ח רק כמוציא זית, עכצ"ל חיבור לארץ דרך בנין לבטל ממנו שם שברי כלי, אבל בהלכה ג' שניקבו כשפופה"נ, מחרש הרמב"ם שאז א"צ עור פעולות בין בכ"ח לבטל שם שברי כלי ובין בכלי עץ שעריין חסר בכלל ביטול כלי מתורת טומאה, שכיון שנקוב כשפופה"נ שיעורא רעירוב מקוואות, תו ל"ה שאובין בכ"ע כשנקוב בשוליו. וע' בבית מאיר שרמז לזה (בקונטרס ג' ס"ז), שכ' על קו' ב"י הנ"ל, במה שסתם הרמב"ם בכשפופה"נ ולא פי' שבכ"ח סגי בכמוציא זית וז"ל, איני יורע מה הכריחו להחילוקים (ר"ל התירוצים שתירץ ע"ז), דילמא ה"ט דברישא בהלכה ג' שהוא רינא רמתני', היתה כלי וחיברה בסלע מפני שאינו קבוע בבנין בארץ אלא מחובר להסלע בסיד רלא הוי דבר של בנין, ע"כ שיעורו רוקא בכשפופרת, עכ"ל. ומבואר דרוקא באינה נקובה כשפופה"נ בענין קבוע בארץ לבטלו משם שברי כלי, הא נקובה כשפופה"נ תו א"צ לחברו לקרקע, וכש"נ.

בענין נשבע לקיים את המצוה

שמואל אייזענבאך
תלמיד דמתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

בנדרים דף ח' ע"א אמר רב גידל אמר רב מנין שנשבעין לקיים המצוה שנא' נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך, ופריך והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא, ומשני הא קמ"ל דשרי לי' לאינש לזרוזי נפשי'. ומבואר דאין שבועה חל על המצוה, ושיטת הר"ן שם בר"ה והלא, דלגבי קרבן הוא דלא חל אבל חלה לגבי מלקות, דנהי דאימעטא מקרבן מהא דכתיב להרע או להשיב, אבל למלקות לא אימעטא.

ובס' ידות נדרים (הל' שבועות סי' קל"ו) הקשה לו חכם אחד מהא דמכות (דף כ"ב ע"א) גבי יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין, דפריך הגמ'. וליחשוב שבועה שלא אחרוש ביו"ט, ומשני התם לא קא חיילא שבועה מושבע ועומד מהר סיני הוא, וא"כ לשיטת הר"ן אכתי קשה דעכ"פ לענין מלקות לקי ואכתי איכא ט' לאוין ולחשוב שבועה שלא אחרוש ביו"ט, והיא לכאורה קושיא נפלאה. ותירץ הידות נדרים, דלכאורה יש להבין איך שבועה חלה על יו"ט הא הוי קל על חמור, דשבועה איתא בשאלה כמבואר בתוס' יבמות (ל"ג ע"א) דאיתא בשאלה מקרי קל, וצריך לומר דכיון דחייב קרבן מקרי חמור, ומעתה כיון דלענין קרבן אינו חל, שוב גם על מלקות לא חל, דהוי קל על חמור. (ועי' בשלמי נדרים, ובבית הלוי ח"א סי' י"ז, ובשו"מ מהדורא תנינא ח"ד סי' פ"ה). ובאמת דבריו צ"ב דמגמרא יבמות (דף ה') מבואר, דעשה רמצורע דוחה ל"ת דנזיר משום דנזיר ישנו בשאלה, ואם נאמר כהידות נדרים, מאי איכפת לי' דישנו בשאלה, הא מ"מ חייל לקרבן ג"כ, ולשיטתו מקרי חמור, וממשמעות הגמ' מבואר דכל החסרון בישנו בשאלה הוא משום דהוה קל, ולדבריו לא מקרי קל וכמשנ"ת, ויש ליישב, רבלא קרבן נמי כל ל"ת חמור מעשה, דהא יש בו עונש, ואעפ"כ עשה דוחהו, דק דליכא למילף מנזיר, די"ל דדחי' תלוי בישנו בשאלה כיון דאפשר למיעקר ללאו לגמדי אע"פ דחמור מצד עצמותו, ממילא הקרבן לא איכפת לן, אבל במס' מכות י"ל דחשוב חמור כלפי ל"ת דיו"ט, ואכתי צלע"ק.

ולענ"ד קושייתו מעיקרא ליתא (ויבואר בעז"ה בשתי אופנים), דהנה הגרע"א בהגהותיו ליו"ד סי' רל"ח סקכ"א מחדש בשיטת הר"ן, דכ"ז דוקא בשבועה על מ"ע אבל בל"ת אינה חלה משום דאין איסור חל על איסור, ובדין קונמות אם חלין לקיים, הביא הר"ן רפ"ה דשבועות ב' דיעות, דעה אחת דאינו חל על ל"ת מהאי טעמא גופא דאאחע"א, והביא בשם הרז"ה ראי' לזה מגמ' הנ"ל חורש תלם אחד וחייב משום שמונה, ולא חשיב התם שבועה שלא אחרוש, ואמרינן משום דאין שבועה חלה על איסור מלאכת יו"ט, ואם איתא דנדרים חלין

בקיום ל"ת, ליחשוב קונם שלא אחרוש, אלא ש"מ דבקיום ל"ת אין הנדרים והשבועות חלים, וא"כ י"ל דמש"ה לא הקשה הגמ' אפי' לשי' הר"ן דליחשוב שבועה שלא אחרוש ביו"ט, דהר"ן לשיטתי', רמה דשבועה חלה לגבי מלקות הוי רק במ"ע, אבל בל"ת אינו חל, ושבועה שלא אחרוש הוי ל"ת ולא חל אף לגבי מלקות.

אך עדיין צ"ב, דמבואר בר"ן לעיל (דף י"ח ע"א) דקונם חיילא על שבועה מיגו דאיתוסף בי' איסור חפצא, וא"כ אמאי לא הקשה הגמ' וליחשוב קונם שלא אחרוש ביו"ט וחייל דאיתוסף בי' איסור חפצא, ואע"פ דהגרע"א בהגהותיו ליו"ד סי' רט"ו סק"ו כ' דהר"ן לא כתב אלא דנדרים חלים על שבועות אבל לא על איסורין אחריני, משום דכל איסורי תורה הם איסור חפצא מלבד שבועות, מ"מ זה שייך בנבילה וטריפה וכדו', אבל יו"ט הוי איסור גברא. וי"ל דמבואר באתוון דאורייתא (להגר"י ענגל) כלל י' דמלאכת יו"ט נמי הוי איסור חפצא, ומביא שם ראי' ממס' ברכות (דף נ"ג) עיי"ש, ולפי"ז מובן אמאי לא הקשה שם קונם שלא אחרוש ביו"ט, דלא חל כיון דמלאכת יו"ט הוי איסור חפצא, וא"כ לא שייך מיגו דאיתוסף איסור חפצא.

ובאופן אחר נראה ליישב קושיתו, דהנה בס' הפלאת נדרים הק' דבמס' מכות הנ"ל פריך וליחשוב נמי שבועה שלא אחרוש ביו"ט ומשני דלא חל משום דמושבע ועומד מהר סיני, ופירש"י דהו"ל נשבע שלא יבטל המצוה ונפקא לן בשבועות מלהרע או להטיב דאין זה שבועה. ותקשה ע"ז, הצ"ע דהא קרא לגבי קרבן כתיב, ושם במכות איירי לגבי מלקות, ותירץ דשבועה יש בב' אופנים, להבא ולעבד, ואזהרתה מקרא דלא תשבעו בשמי לשקר, ואיך הוא אזהרה על להבא, פירש"י רפ"ג דשבועות (דף כ' ע"ב ד"ה ואזהרתי') דה"ק לא תוציא בשמי כדי לשקר בשבועתכם לאחר זמן, ועל האזהרה על לעבר פירש"י שם, דה"ק לא תוציאו שבועה לשקר מפיכם, ונראה דשבועת ביטוי על להבא לא תוכל להיחשב לשקר דוקא אם יחול עליו חלות איסור שבועה כגון הנשבע שלא יאכל אם לא תחול עליו איסור שבועה לא יעשה שקר בשעה שיאכל משום דאז אין עליו איסור וגם אז לא נשבע וכן בשעה שהוציא שבועתו בידו לקיימה ודוקא אם שבועת ביטוי על להבא עושה עליו חלות איסור שבועה אז שייך למימר שבשעה שעובר על שבועתו עושהו שקר, וכפרש"י שמשקר על שבועתו, וכל ענין זה דשבועה על להבא עושה חלות איסור שבועה, נלמד מפרשת שבועת ביטוי דכתיב בה להרע או להטיב דמשמעו על להבא, וממילא שמעינן דגם בלהבא איכא עלי' שבועה והיינו כמשנ"ת.

לפי"ז שבועה לקיים המצוה דליתא בלאו והן כמבואר במשנה דשבועות (כ"ז ע"א) דנתמעט מלהרע או להטיב אע"פ שהפרשה איירי בקרבן אבל אם כל דין שבועה להבא דיש לה חלות איסור שבועה נלמד מהאי פרשה, א"כ בלקיים המצוה שנתמעט מהאי פרשה, ממילא נתמעט גם לגבי חלות, ואין בזה הלאו דלא תשבעו בשמי לשקר, משא"כ בלשעבר אין צורך למילף מלהרע או להיטיב,

וכשנעיין בר"ן נראה מפורש דגם הוא לא אמר דשבועה לקיים המצוה חייב מלקות משום לא תשבעו, אלא אמר שהוא חייב משום בל יחל, וכתב, נהי דאימעטא מקרבן לא אימעטא מבל יחל וכו' דבשבועה להבא יש בזה דיני איסורים שונים, איסור שבועה והיא מפרשת שבועת ביטוי ונכלל בה גם הלאו לא תשבעו בשמי לשקר, ועוד איסור כעין איסור נדר, והיא מפרשת נדרים, ועל זה קאי הלאו לא יחל דברו ואין לאיסור זה שייכות לענין איסור שבועה דמפרשת שבועת ביטוי.

ועפ"ז מתיישב קושיתו על רש"י היטב, דבגמ' שם כשהקשו דלחשוב נמי שבועה, הכוונה היתה להקשות רק מהלאו דלא תשבעו בשמי לשקר אבל מהלאו דלא יחל דברו לא נתכוונה הגמ' להקשות, והטעם נראה, דהתנא כבר חשיב שם במתני' נזיר, ועל נזירות עובר גם בלא יחל דברו, כדאי' בנדרים ג' ע"ב, וא"כ כבר הוזכר במשנה לאו דבל יחל, והגמ' מקשה רק על איסורים שלא הוזכרו במשנה, ולזה פריך דלחשוב נמי הך, וא"כ יש לפרש דקושית הגמ' דלחשוב שבועה שלא אחרוש ביו"ט לא היתה רק מחמת הלאו דלא תשבעו, ומובן היטב מש"כ רש"י בטעם התירוץ דלא חלה השבועה משום דנתמעט מלהרע או להיטיב, והיינו דמהאי ילפותא נלמד דבדין איסור שבועה דפרשת שבועת ביטוי שבועת המצוה אינה חלה, ואף אם נאמר דעדיין חלה בדין איסור דפרשת נדרים לאיסור בל יחל, ע"ז לא איירי הגמ' התם כמ"ש.

ולפי"ז נתיישב קושיית החכם בידות נדרים, דלפי מה שנתבאר לעיל דבשבועה להבא יש שני איסורים לאו דלא תשבעו בשמי לשקר ולאו דלא יחל דברו קושיית הגמ' במכות דלחשוב שבועה שלא אחרוש אירי משום איסור דלא תשבעו בשמי לשקר, ושיטת הר"ן בנדרים בסוגיין נשבע לקיים המצוה דחלה השבועה לגבי מלקות מבואר לעיל דהמלקות הוא משום בל יחל ולא משום לא תשבעו בשמי לשקר, וגם מדויק בלשונו, וא"כ אין מקום לקושיית החכם, דאין הנדון דומה לראי', ודו"ק היטב.

והנה הא דכתבתי לעיל ליישב לפי דברי הגר"י ענגל באתוון דאורייתא דמלאכת יו"ט הוי איסור חפצא, אמנם עדיין הקושיא במקומה עומדת להשיטת דסוברים דמלאכת יו"ט הוי איסור גברא. ונלענ"ד ליישב דהנה האב"מ בתשובתיו סי' י"ב (ר"ה ובענין נדרים) הק' על שי' הר"ן דנדר חל על השבועה משום מיגו דאיתוסף בי' איסור חפצא, דהקדש וראי הוי איסור חפצא דהא נדר הוא, שאומר כקרבן וכ"ש קרבן שהוא נדר גמור, מסוניית הש"ס דכריתות (דף י"ד ודף כ"ג) מוכח דגם הקדש על חלב איכא דינא דאאחע"א. אמנם קושיא זו לא קשה כלל להר"ן, וכמו שביאר הק"י (בסי' י"ד), אולם קשה על שיטה הא' דקונמות חלין אפי' לקיים ל"ת, וע"כ הטעם הוא משום דשאר איסורי תורה הוי איסור גברא וקונמות הוי איסור חפצא, וכ"כ הריטב"א בהדיא בשבועות רפ"ג, ובזה קשה, דחזינן דגם הקדש על חלב איכא דינא דאאחע"א. אכן הק"י בסי' הנ"ל מסביר שיטת הריטב"א והעומדים בשיטתו, דלא מבואר כלל בדבריו דבנדרים על איסורין חייל איסור בל יחל, דלא כתב אלא דהנדרים חלים, והיינו

משום דבנדרים איכא תרי איסורא, דמלבד לאו דבל יחל שהוא איסור גברא ככל אזהרות התורה האדם בעצמו עושה החפצא תורת איסור שהתורה נתנה כח באדם להטיל איסור אחפצא דכתיב לאסור איסור, וגם אילו לא הזהידה תורה באזהרת בל יחל, היתה החפצא עצמה אסורה מפני הכח שנתנה תורה לאדם לעשותו איסור, ועיי"ש שמוכיח כן בהוכחות ברורות, וכן דעת הרמב"ם דהאוסר נכסיו על אחרים אין על האחרים איסור בל יחל ואינם לוקים (והובא דבריו בר"ן נדרים ט"ו ע"א, ול"ה ע"א), וע"כ פשוט דהנודר קעביד איסור החפצא, שכך גזה"כ שהאדם יכול לעשות את החפצא לדבר האסור ואותו האיסוד איכא על המודר אע"פ שאינו באזהרת בל יחל, ואותו האיסור ודאי נתפס בחפצא, ועל אותו איסור כתב הריטב"א דחל על נבילות וטריפות משום שאיסור חפצא חייל על איסור גברא, אבל מ"מ י"ל דמודה הריטב"א והעומדים בשיטתו, דאיסור בל יחל שהוא איסור גברא ככל ל"ת שבתורה, שפיר אינו חל על נבילות וטריפות מטעמא דאאחע"א. ועם יסוד זה נמצא דאפי' אותן השיטות הסוברים דקונמות חלים אפי' על ל"ת, אינו אלא לאיסור בעלמא, אבל למלקות מודים דלא חלים הקונמות, וא"כ אפי' אם נאמר דמלאכת יו"ט הוי איסור גברא וכשיטת האחרונים ז"ל, אבל א"א להקשות דיחיל מתורת מינו דאיתוסף בי' איסור חפצא, דאפי' הם מודים דלא חל לענין מלקות, והתם במס' מכות מירי לענין מלקות. (ועי' באפיקי ים ח"א סי' ל"ז אות ט').

והנה הרא"ש בסוגיין מפרש דהחידוש דרב גידל הוא דלא הוי מוציא שם שמים לבטלה. הרי חזינן דלית בי' משום שבועת שוא, כיון דצריכין לטעמא דמוציא ש"ש לבטלה, אבל בריטב"א על הל' נדרים להרמב"ן איתא דעובד משום שבועת שוא אי לאו משום דלזרוזי נפשי', וה"ה בנשבע ב' פעמים על אכילת ככר חייב על ב' משום שבועת שוא כיון דאינו חל, ולשיטת הרא"ש אפשר דאינו עובר כיון דהענין בעצמותו אינו לשוא. והאור שמח הל' שבועות פ"ה מקשה, לא ידעתי איך נתרץ דברי התוספתא אליבא דהריטב"א דעובד משום שבועת שוא, והלא מבואר בתוספתא, שבועה שלא אוכל ושלא אוכל ואכל אינו חייב אלא אחת שלא אמר האחרונות אלא לזרז הראשונות, ע"כ. (וכן מקשה באפיקי ים סי' ל"ו אות ב' סקכ"ב).

ונראה לתרץ קושיית האו"ש, דהא מבואר בתוספתא הנ"ל דאם אכל אינו חייב אלא אחת דאחרונות לא אמר אלא לזרז הראשונות, דנראה דכוונת התוספתא היא, דלעולם לא הוי בדעתו לישבע ב' שבועות אלא דחזד על שבועתו הראשונה כדי לזרז עצמו ולא הושבע עוד הפעם כלל. ומדויק מאוד בלשון התוספתא, שבועה שלא אוכל, ולא נקטו דאמר בפעם השנית „שבועה" שלא אוכל, אלא דחזר רק על לשון שלא אוכל. וא"כ מיושב היטב, דהתוספתא מירי לענין חזרה על שבועה, ומובן היטב דלשיטת הרא"ש עובר משום מוציא ש"ש לבטלה, ולא קשה מהתוספתא הנ"ל. (ועי' בברכת אברהם בענין שבועה על השבועה).

עולת שבת בשבתו

בראשית

ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירומים הם. והביא הרמב"ם בספרו מורה נבוכים (ח"א פ"ב) בשם חכם אחר שהקשה למה יהא חוטא נשכר, כי הארם בראשונה הי' כשאר בעלי חיים בלי ראות הבדל בין טוב לרע, ואיך יתכן שאחר שחטא נפקחו עיניו להבין ולהשכיל. ואולי י"ל בזה, עפ"י מה שהובא בספה"ק קרושת ציון לכ"ק אאמו"ר זצ"ל הי"ד (בפ' ויחי) כי כ"ק אא"ז מרן הגה"ק מצאנז זי"ע בשנה אחרונה קורם הסתלקותו הי' אומר כי נחלש כח הראי' שלו עד שאינו מכיר בני ארם, רק בספר עריין ביכולתו לעיין. וכשהרגיש בתמהון העומרים עליו, סיפר כי הגה"ק בעל אוהב ישראל זי"ע כשהי' רר במעזיבוש היתה דירתו בעליי', פ"א באו לפני שני אנשים פחותי ערך מבני עירו, ויהי כצאתם, שאל בתמימות לאיש ימינו, האיך יתכן אשר בהמות יעלו במדרגות העליי', והאיש נשתומם בשמעו השאלה, ויאמר, וכי אין רבינו מכירם הלא המה פלוני ופלוני מאנשי עירנו, ויאמר הגה"ק מאפטא, לא הכרתי אותם כי כבהמות נרמו. והסביר כ"ק מרן הגה"ק מצאנז הענין, כי הגה"ק מאפטא לרוב קרושתו כאשר בא לעת זקנותו נתעלה במדרגה גרולה מאר עד שבא לבחינה זו שלא ראו עיניו רק רברים שבקרושה, לכן כאשר באו לפניו אינשי דלא מעלי, לא ראו אותם עיניו הקרושות רק בצורתם הבהמית, עכרה"ק יעוויי"ש.

ועפי"ז י"ל ראדם וחוה קודם שחטאו, היו עיניהם מזוככות בלי ראות שום רבר זולת רברים שבקרושה, ולכן לא ידעו כי ערומים הם, אמנם אחרי שנכשלו באכילת עץ הרעת ונסתאבו בזוהמת הנחש, נתגשמו עיניהם וראו כי ערומים הם.
(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

נח

ויבא נח אל התיבה מפני מי המבול, פירש"י מלמד שאף נח מקטני אמונה הי', שלא נכנס עד שרחקוהו המים ע"ש. יראה לפרש קצת, כי לרוב הבטחת נח בה' ב"ה אשר ידע רחמנותו על בריותיו, חשב כי וראי לא תבוא הרעה, מתרי טעמא, הקב"ה וראי ירחם, ובני ארם וראי יעשו תשובה כאשר יראו המים שמתחיל הגשם, לזאת לא נכנס לתיבה, וק"ל.
(הגאון מוה"ר אברהם טיקטין אבר"ק ברעסלא זצ"ל[1])

---

1) הועתק מכתי"ק המונח בגנזי ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר **רפאל יצחק** רייכמאן שליט"א ראש ישיבת מאה שערים בירושלים עיה"ק. ישא ברכה מאת ד'.

לך

וילך למסעיו, פירש"י, כשחזר ממצרים לארץ כנען הי' הולך ולן באכסניות שלן בהן בהליכותיו למצרים, למרך תורה דרך ארץ שלא ישנה ארם מאכסניא שלו, רבר אחר, בחזרתו פרע הקפותיו, ע"כ. וצריך להבין מה רוחקו לרש"י לפרש ב' פירושים. וי"ל דהי' קשה לרש"י ממה דאיתא במדרש, כשהלך אלקנה לרגל הי' הולך בכל פעם דרך אחרת כדי להדגיל בני ארם לילך עמו לרגל, ע"כ. וא"כ קשה הלא אברהם הי' מגייר גרים, הי' לו לילך בכל פעם דרך אחרת כדי להוסיף גם שם גרים, ולמה הלך בכל פעם למקום שהי' בראשונה, לכך פירש"י, שהי' מוכרח לפרוע בחזרתו הקפותיו.

(הגאון מוה"ר אייזק היילפרן אבר"ק טיקטין זצ"ל[2])

ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים וגו'. והקשה הרשב"ם (הובא בתוס' ברכות ז' ע"ב ד"ה לא) דכאן משמע דהי' לילה דאמר לו הקב"ה וספור הכוכבים, ולהלן כתיב, ויהי השמש לבוא וגו', משמע שהי' יום, עכ"ק. וי"ל עפ"י מה שאמרו רז"ל (הובא ברש"י כאן) ויוצא אותו החוצה, שהגביהו למעלה מכיפת הרקיע וא"ל הבט מלמעלה למטה, ושם ברקיע נראים הכוכבים ביום.

(הגאון בעל מלא הרועים זצ"ל[3])

וירא

ויקח בן בקר רך וטוב. ואמרו רז"ל (הובא ברש"י) שהאכילן ג' לשונות בחרדל. וי"ל בזה ע"ד הרמז, דמבואר במדרש עה"פ והשענו תחת העץ שהי' לו סימן על ידי העץ אם האנשים האורחים הם הגונים וכשרים או לא, ורק אותם שהיו הגונים הכניס. והנה ג' ענינים יש באדם שנוכל לבודקו אם הוא אדם כשר, א' אם אוהב את העניים, והב' אם מסתפק במועט, והג' אם לבו חרד לדבר ד'. וי"ל דנ' ענינים הללו נרמזו בתיבת בחרד"ל, א' בחר־דל, והב' חדל־רב, והג' חרד־לב, ובא הרמז להורות שהאכילן לאנשים שנרמזו בשלש לשונות שבתיבת בחרד"ל.

(הגאון מוה"ר אליהו מווילנא זצ"ל[4])

הנה האש והעצים ואי' השה לעולה. ירצה, הנה לקחת עמך הדברים המצויים, שהם אש ועצים, ואי' השה אשר איננו מצוי כל כך.

(הגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל[5])

---

2) הובא בספר שארית יעקב (אלטונא תפ"ז) להג"ר יעקב מבריסק, בדף ק' ע"א, ששמע ד"ז מפ"ק.

3) כן כתב בהגהותיו שנדפסו בסוף מס' ברכות לדף ז' ע"ב.

4) הובא בספר פני ארי' (פרעמישלא תרל"ז) להג"ר ארי' ליבש הורוויץ אבר"ק סטאניסלאב, בדק ז' ע"א.

5) הועתק מכתי"ק בגליון החומש שלו, המונח באוצר הספרים של הביד"צ דקהל האשכנזים בלונדון יע"א.

חיי שרה

ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל. י"ל בפשוטו על דרך הגמרא (נדרים מ"א ע"א) דרא בי' כולי' בי', דעה קנית מה חסרת (מר"ר פ' ויקרא פ"א). ויהי' ביאור הפסוק, ואברהם זקן בא בימים, וכבר נודע מאמר ז"ל (קירושין ל"ב ע"ב) זקן, זה קנה חכמה, ואם כן כשקנה אברהם הזקנה, אז וה' ברך את אברהם בכל, כי רעה קנית מה חסרת.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסור יוסף זצ"ל[6])

תולדות

ויצא הראשון אדמוני. והביא בבעה"ט תיבת אדמונ"י ב' במסורה, דין, ואירך מה רכתיב ברוד המלך, והוא אדמוני עם יפה עינים (שמואל־א', ט"ז). י"ל בזה, רנודע דאדום רומז על מדת הדין והמשפט. והנה איתא במס' סנהדרין (דף ו' ע"ב) עה"פ ויהי דוד עושה משפט וצדקה, והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט, אלא איזהו משפט שיש בו צדקה, זיכה את הזכאי וחייב את החייב וראה שנתחייב עני ממון ושילם לו מתוך ביתו, זה משפט וצדקה, משפט לזה שהחזיר לו ממון, וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו, עיי"ש. והנה כ' בכלי יקר פ' חיי (עה"פ אותה הוכחת) על אוז"ל כל כלה שעיני' יפות כל גופה אין צריך בדיקה, דהכוונה על עין יפה במדת הצדקה והחסד עיי"ש. וזהו כוונת המסורה, ויצא הראשון אדמוני כולו, שעשו הרשע הי' כולו מדת הדין בלי שום חסד וצדקה כלל, אבל והוא, היינו דוד המלך, אדמוני, אף כשעשה משפט, עם יפה עינים, שיתף בו צדקה וחסד, כמאה"כ ויהי דוד עושה משפט וצדקה.

(כ"ק מרן אדומו"ד שליט"א)

תמיהות וישובים

פליאה ברא"ש עה"ת

בפי' הרא"ש הנדפס בס' הדר זקנים עה"ת בפרשת בראשית ד"ה ויהי אור, כתב דבפרשת יהי רקיע יש ל"ח תיבות כנגד יצחק שהי' בן ל"ח שנה כשנשא את רבקה וכו'. — ופלא שזה נגד מקרא מפורש בפרשת תולדות, ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה. (ובדוחק י"ל שאז נתבשר שרבקה נולדה ותהי' ראוי' לו).

אליעזר מנחם דארמאן
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בדברי המשנה אחרונה

תנן במס' פרה פרק ג' משנה ט' שהיו כופתין את הפרה בחבל של מגג ונותנין אותה על גב המערכה. ותקשה שם במשנה אחרונה, הא החבל פוסל במלאכה כיון שאינו לצורכה, כמדמוכח לעיל פ"ב מ"ג, ואפי' לצורך מצותה לאו

6) הועתק מכתי"ק. ועיין עוד בזה בפני יהושע למס' קירושין דף ל"ב ע"ב.

לצורכה מיקרי, ותירץ, דאפשר דברגלי' לא שייך עול אלא בגופה, עיי"ש. ויש לתמוה על זה, דהרי תנן שם באותה משנה (בפ"ב מ"ג), דאם עשה לה סנדל בשביל שלא תחליק כשרה, ומפרש שם במתני' הטעם, דכל שהוא לצורך כשרה, ואי נימא כדברי המשנה אחרונה דברגלי' לא שייך עול, א"כ אף בלא טעמא דהוא לצורכה, כשרה היא, משום דלא שייך עול ברגליו, וצ"ע.

ליבוש ציזנער

תלמיד בישיבת קדושת ציון
קרית באבוב, בת"ים

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

טז) כ' בספר מושב זקנים עה"ת (שהוא קובץ פירושי רבותינו בעל תוספות) בפ' שמיני אות ג' וז"ל: אסור לבן לספר לאביו שמע יפצע אותו וצעדו אין במחילתו כלום, עכ"ל.

יז) כ' בספר בני יששכר מאמרי חודש אדר מאמר ב' דרוש ז' ד"ה ועתה מהראוי וז"ל: לדעתי הצעירה אין זה מדרך החסידות מה שכמה אנשים נוהגים סלסול בעצמם שלא לאכול מן שום מאכל שהי' עליו שאלת חכם, הגם שהוא דבר פשוט ומבואר דינו להיתר, כגון ע"י תערובות בששים וכיוצא, כי לדעתי אדרבא מצוה הוא, יאכלו ענוים וישבעו, כי הוא נסיבה מאת הש"י שישוב האיסור להיתר ויתברר על ידי אכילת ישראל, ומה שאמרו רז"ל לא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם היינו דוקא במילתא דתליא בסברא וכמ"ש הפוסקים, עכ"ל.

יח) כ' הגאון מוה"ר שלמה זלמן אולמאן אבד"ק מאקאווא זצ"ל במכתבו הנדפס בקונטרס „עדות שושנים" וז"ל: כל נדולי זמנינו וקודם זמנינו אשר בודאי היו צדיקים גמורים, וכל חשקתם הי' להגדיל התורה ויאדיר, בכל זאת הי' מנהגם בכל כ"ד שעות היו ישנים ונוחים לכל הפחות ששה שעות. מי לנו גדול בצדקות ובחריפות מהגאון בעל הפלאה זצ"ל, וא"א הגאון זצ"ל אשר הי' תלמיד מובהק ממנו, סיפר כמה פעמים שהוכיח כל תלמידיו שיתמידו ביום אבל לילה לנוח, ולא להיות נעור כל הלילה, מכח זה יחלש הכח, ויחלש השכל והזכרון מרוב עייפות, והוא עצמו הגאון הפלאה זצ"ל נהג ללמור כל לילה עד ט' שעות, ולאכול אח"כ, ואזי ישן עד שעה ג' טרם אור הבוקר, וכן הוכיח א"א מ"ו זצ"ל על זה כמה פעמים, ורגיל לומר, אל תשיחו שיחה בטלה ביום, רק השקר על התורה, ובלילה ג"כ אל תשיחו שיחה בטלה זולת לישן, ואזי יהי' לכם כח שכל צח וכח עצום לשקוד ביום על התורה, עכ"ל.

יט) כ' הגאון בעל בית יוסף זצ"ל בספרו שו"ת אבקת רוכל סי' ר"ב בסופו וז"ל: בדורות אלו לא ימצא מי שלמד כל התלמוד כי אם אחד מעיר, עכ"ל.

כ) כ' בספר שפתי ישנים על קהלת להגאון מוה"ר משה בנבנשת די שינוביא זצ"ל (בדף ל"ג ע"א) וז"ל: וכמו שהי' עושה הרב מהר"י קארו ז"ל בהספקה עם תלמידיו, לפשטנים בלי עומק הי' נותן יותר, כדי שיתנו לב, עכ"ל.

תפלה לשלום המלכות

מהרב הגאון
מוה"ר יוסף נחמי' קארניצער אבר"ק קראקא ז"ל*)

בעזהי"ת.

ליום 3 מאי

רבון כל העולמים קורא הדורות מראש ונוהג בחסדו כל דור, מודים אנחנו לפניך על כל הטוב והחסד שעשית עם אבותינו ועמנו מאז היות ישראל לגוי עד היום הזה. גם בעברותנו לא עזבתנו, ובארצות פזורנו בחמלתך נהלתנו, ותט עלינו חסד לאומים לתת לנו מחי' ושארית בארץ, לחיותנו כיום הזה.

ואתה בגדלך צויתנו ע"י ירמי' הנביא עבדך לאמר, דרשו את שלום העיר והתפללו בעדה אל ד', כי בשלמה יהי' לכם שלום, בגלל זאת נשמח גם אנו ביום גיל לעם פולניא ויום חגם ומועדם זמן מתן הקאנסטיטוציא, היום אשר בו זרחה שמש הצדק והיושר על פני הארץ הזאת, היום הזה גם לנו חג מקרא קדש. — ובכן קראנו עצרה ובהררת קדש באנו שעריך לישא רנה ותפלה בער שלום ארץ מולדתנו.

אנא תערב לפניך עתירתנו, וחון אום, אשר לפני מאות בשנים קבל בניך רחומיך בזרועות פתוחות, ונתן להם יד ושם בארצו.

השקיפה ממעון קדשך מן השמים, וברך את אדמת פולניא וכל יושבי בה, הרם קרן ישעם וכבודם בגוים, פרוש עליהם סכת שלומך, שלום אמת ושלות השקט, ובצל חסדיך תמיר יתלוננו.

ומברכתך עליון, יברכו שרי המלוכה, ובראשם נשיא הרעפובליקא השר איגנאצי מאשטשיצקי, והשר המארשאלעק גבור האומה אביר הרועים יוזעף פילסודסקי, ועמהם כל יועצי המדינה ראשי' ומחוקקי' ושופטי' ומנהלי'.

מחכמתך אל עליון תאציל עליהם, ומבינתך תבינם למצוא תמיד הדרך המובילה אל אושר המדינה, האר עיניהם לחוק חוקי צדק ומשפטים יחיו בהם יושבי הארץ הזאת.

ויהי נא חסדך לנחמנו גם אותנו שאר ישראל ופליטת בית יעקב, שובה ר' את שביתנו וקבץ נדחינו, ובא לציון גואל במהרה בימינו וכי"ר, ונאמר אמן.

---

*) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ח' עמוד כ"א. — תפלה זו נתחברה ע"י הרב הגאון מוה"ר יוסף נחמי' קארניטצער אבר"ק קראקא ז"ל ליום ג' לחודש מאי למספרם שהוא יום חג למלכות פולין, והי' נהוג לאומרה בביהכנ"ם הישנה בעיר קראקא, יחד עם אמירת הנותן תשועה למלכים. כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד כשראה נוסח תפלה זו, הפליא מאוד התוכן והסגנון. — אפריון נמטי' לידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אביש זאב הירש נ"י מירושלים עיה"ק שהמציא לנו תפלה זו להדפיסה בקובצנו. יברכהו השי"ת בעוז ותעצומות.

תעודות וסמיכות

צח.

ב״ה.

לשם ולתהלה ולתפארת, צניף ועטרת, לויט חן לראש וענקים לגרגרת, לאות ולמשמרת, מן היום ולדורות, על השם הטוב אשר קנה אחד מהבחורים בחורי חמד ה״ה הבח׳ הותיק והשנון נחמד ומשכיל כ׳ **אברהם** בהחבר ר׳ יקותיאל גאכסהיים, אשר שם פה לילות כימים לתורה ולתעודה, הוסיף ימים על ימים אשר יש חפץ בהמה, בתורת ה׳ תמימה, וחפץ ה׳ בידו הצליח ותרעש כלבנון פריו פרי קודש הלולים עד אשר מצא חן וחסד בעיני זקני העדה ושרי התורה, המה ראו כן שמעו את גודל התמדתו ועוצם בינתו, מודע לבינה קרא, מקרד ומלבן שמעתתא, ועקב זאת למשפט חשבתי לסלסהו ולרוממהו, לעטדהו ולאנוהו, בשם **החבר** ר׳ אברהם בהחבר ר׳ יקותיאל לקראהו, וככה יקראו לפני כל חזני ארץ, ואל יפרוצו פרץ לשנות את שמו הראוי והנאה לו כנ״ל.

כ״ד המדבר לכבוד התורה ולומדי׳ פה פיורדא יום הששי י״ד אדר הראשון תקנ״א לפ״ק.

הק׳ משלם זלמן כהן חופק״ק הנ״ל ואגפי׳[1])

צט.

שיל״ת.

יקום עדות ביעקב

למען האמת לא אחשה ולא נסוגה ימיני אחור מהחזיק בעט סופר לתת תעודה הלז ביד הנעלה ויקר כהר״ר יהוד׳ **ראזענצווייג** יצ״ו מק״ק ווישניטץ יע״א, שזה ד׳ שנים בקשו ממנו אקרו״ט קהלתי יע״א לחקור אחריו ולהעמידהו על הבחינה אם ראוי והגון הוא, ואסף הידיעות הנצרכות לשוחט ובודק בישראל, בשיש לו קול ערב ונעים על אוזן שומעת, ונכספה וכלתה נפשם לספחהו לעבודת הקודש, לירד לפני התיבה ולזבוח זבחיהם, ובשקבלתי אז מכתב מהרב הגאון המפורסם מהו׳ **בונם** נר״ו אב״ד דק״ק פרעסבורג יע״א שבהיותו משורר בפרעסבורג הלך בדרך הטוב והישר, וגם שוחטי פרעסבורג העידו עליו בכתב הודעה שנתנו לו, שזך וישר פעלו, טוב עם אלדים ואנשים, וששימש כל צרכו בבית המטבחים, נסיתיו בדיני שחיטה ובדיקה, ומצאתיו בקי בספר קצור אהל

---

1) כתבנו אודותיו בכר״ש שנה ג׳ קונט׳ ג׳ עמוד ל״ח. — תעודה זו, והבאה אחרי׳ קבלנו מגנזי ידידנו הרבני החסיד המפואר נריב ושוע מו״ה **שאול הוטטערער** נ״י מאנטווערפען. טוב עין הוא יבודך.

יצחק, שהי' שגור על פיו, ולא נמנם בשום דין, וגם הי' יודע לקרות ולהבין הרינים מתוך הספר, וסר סכינו לפני וישמח לבבי בהרגשתו הנפלאה ואמון ידיו בהשחזת הסכין, ואחרי אשר שחט לפני ג' עופות להחזיקו כדת, נתתי לו רשות והורמנא וקבלה על השחיטה והבדיקה, אך בתנאי כפול ומכופל, ותנאי קודם למעשה, שאל יסמוך על בדיקת פנים, רק גם למראה עיני ישפוט הריאה בבדיקתה, ויחזור תמיד על משנתו כמצוה, ולהוסיף אומץ בירעת הדינים, ואחדון אחדון חביב, שיראת ה' תהי' מחפפת תמיד על פניו לשמור ולעשות ולקיים ככתוב בתורת משה ובדברי חז"ל, ולא ישמע עליו שום נדנוד דבר אשר לא כדת גם בענין מנהג ישראל, ואם שלש אלה ישמור, יהא דינו כאחד השוחטים מומחים ומוחזקים, ואם לא, יהיו רבדי הקבלה בטלים ומבוטלים לא שרידים ולא קיימים. והנה עד היום על משמרתו באמונה עמד, ולא נשמע עליו שמץ ענין אשר על ידו יורע חזקתו שלא להוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן בשחיטות ובדיקות, לא עָנָה נתיבתו. ועל כן יאכלו ענוים וישבעו מזביחתו בכל מקום בואו אחרי עמדו לפני הרב אב"ד דשם לקחת ממנו הורמנא דמלכא, ובצפייתי צפיתי שיחזיק בתומתו, ויעלה מעלה מעלה בתו"י, ויהי ה' אלדיו עמו ויעל.

הן תוי פה ראאב־סיגעט, אור ליום ו' עש"ק פרשת שמיני תרל"ח לפ"ק.

הק' יעקב פיינדערם מאמסטרדם[2])

רב דק"ק שלומי אמוני ישראל ראאב סיגעט וראאב יע"א

---

2) הג"ר יעקב סניידערם הי' יליד אמשטרדאם, והי' תלמיד מובהק להגאון בעל כתב סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הרה"ג מוה"ר אשר שיק (אחיו של הגאון מהר"ם שיק זצ"ל). בשנת תרכ"א נתקבל לאבד"ק יערגען, אח"כ נתמנה לאבר"ק מאגנאראף, ובשילהי שנת תרל"ב עלה על כסא הרבנות בק"ק ראאב. נרפסו אליו תשובות בשו"ת כתב סופר ובשו"ת מהר"ם שיק. נלב"ע ביום ה' לחודש אב שנת תרס"ו לפ"ק.

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר משולם זלמן הכהן אבד"ק פיורדא זצ"ל,
הנדפס לעיל עמוד נ"ג.

ציונים והערות

ליקוטי הערות ומראה מקומות שנתקבלו במערכת
על דברים שנדפסו בקובצי כרם שלמה שנה ט' ושנה י'

א) קובץ פ"א עמוד ח', בהערה מהגרעק"א על תשו' הרשב"ש ברברי הרמב"ם בהל' שבועות. — עי' בס' אפיקי ים ח"א סי' ל"ו ענף א' אות ה'.

ב) שם עמוד כ"ב, בהערה מהגאון בעל הרי בשמים בגיטין דף מ"ג. — כבר נדפסו מקצת מדבריו בספרו שו"ת הרי בשמים ח"ב סי' כ"ט ד"ה ועפ"י. ובעיקר הקושיא עי' גם בשו"ת שו"מ מהרו"ק ח"א סי' שי"ג (השני).

ג) קובץ פ"ז עמוד ט"ז, בענין הסופר שעשה השיני"ן מקלף אחר והרביקן על התפילין. — עיין בספר שנות חיים להגאון מהרש"ק בסוף הספר ד"ה אמר הכותב.

ד) קובץ פ"ח עמוד נ"א, במש"כ הגר"פ הירשפרונג שליט"א, רמש"ה אומרים ובנה ירושלים ע"ר הקוד"ש, ראיתא בערכין ל"ב ע"ב רתרי ירושלים הוו. — עיין בספר ווי העמורים פרק כ"ב (בתחלתו).

ה) קובץ פ"ט עמוד ו', במה שהובא שם ביאור במה שנחלקו שמאי והלל במס' ביצה ט"ז ע"א. — עיין בשו"ת יד אליהו סי' מ"ב ד"ה והיותר.

ו) קובץ צ' עמור מ"ג, הובא קו' האחרונים בגיטין י"ט ע"א ממס' ר"ה כ"ו ע"א. — ע"ע בשו"ת שאילת שלום מהדו"ק סי' ס"ז.

ז) קובץ צ"א עמור כ"ח, ברין ס"ת קטנים לילדים בשמחת תורה. — עיין בשו"ת באר משה חלק ח' סי' ו'. (וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' שנ"ז).

ח) קובץ צ"ב עמוד נ"א, בענין מקור להמנהג שיתום מניח תפילין כשמגיע לשנת י"ב. — עיין בשו"ת בית דוד סי' מ"א ר"ה וקצת, ובקונטרס נתיבת מצותיך (עם פי' מאיר נתיב) הנרפס בסירור תפלה ישרה וכתר נהורא (בדף ח' ע"ב).

ט) שם עמוד ס"ג, בענין הנוסח ביה"ר קודם אמירת תהלים, הסובבים את השושנה „העליונה". — בספה"ק אוהב ישראל פ' נצבים כ' בזה"ל: וע"י הזמירות היכולת בידם לזמר עריצים ולהכרית כל החוחים והקוצים הסובבים את השושנה העליונ"ה וכו'. וכן בספה"ק בית ישראל (להגה"ק מוהרצ"ה מזידיטשוב) בפ' ויגש כ' בזה"ל: ואחר שובו מלכלות הקוצים והרדרדים הסובבים את השושנה עליונ"ה וכו', ע"כ.

י) קובץ צ"ג עמור ל"ב, בדברי הפנ"י בענין אישות בב"נ. — ע"ע בשו"ת צור יעקב ח"ב סי' ה' אות א'.

יא) שם עמור נ"ד מתחת לקו, בהערה שהחת"ס סותר דבריו מתשובותיו לחירושיו. — עיין בספר חתן סופר בשער המקנה והקנין והשטרות סי' י"ז בד"ה במש"ל, ובר"ה אבל.

יב) קובץ צ"ד עמור י' אות ח', רתיבות כ"י ל"א דב"ר ר"ק הו"א מכ"ם עולה למספר גימטריאו"ת. — כ"כ בספר רבש לפי מערכת ג' אות כ"ז בשם ס' כ"י ישן בשם ר"י החסיד, וכן הוא בס' פענח רזא פ' בראשית.

יג) שם עמור י"א אות י"ד, כי רפא"ל בגימט' חס"ד לאברה"ם. — לכאורה צ"ע כי אין החשבון עולה יפה.

יד) שם עמוד ט"ז, רמשה נביא הוא וידע שלא זינתה. — עין בדברי שאול עה"ת מהרו"ת בסוף הספר בהשמטות (דף קכ"ח ע"ד).

טו) קובץ צ"ה עמור י', תשובה בענין עגונה מק"ק רישא. — עיין בנד"ז בשו"ת דברי חיים ח"ב אהע"ז סי' מ"ז, ובשו"ת אמרי נועם ח"ב סי' ל'.

טז) שם עמוד ס"ה אות ו', בענין אם אתרוג גדול מקרי הדר. — עיין מש"כ בזה בספר מנחת פתים על שו"ע או"ח סי' תרנ"ו.

יז) קובץ צ"ז עמוד ט"ו אות א', בענין שלא להפסיק בין קודשא, לבריך הוא. — עיין בספר פרי קודש הלולים להגה"ק מוהרצ"ה מזידיטשוב זצ"ל בשער הקדישים ד"ה והנה.

יח) שם עמוד ל"ד ר"ה והדבר. — נפל שם טעות הדפוס נורא, וצ"ל לקיים בה „מצות" השי"ת.

יט) קובץ צ"ח עמוד כ"ג, תשובת הג"ר קאפיל רייך אבר"ק בוראפעסט. — תשובה זו נדפסה כבר בספר מועד לכל חי סי' ט"ז, ונשנית בספר שו"ת ירושת פליטה. ובעיקר דברי התשובה, עיין בשו"ת מהרי"ק שורש ה' באמצע התשובה, שכתב בזה"ל: כשנוחי נפש מניחים לכפרת נפשם מנדבת לבם איזה מעות לצדקה, וממנים גבאים על אותם מעות, ודאי מסתלקי מאותם מעות מכל וכל, ונותנים הכח לאותם גבאים וכו', עכ"ל.

כ) קובץ ק' עמוד ל"ד אות ח', פי' בדברי התוספתא במס' ברכות. — בס' שו"ת מהרי"ל דיסקין הנדמ"ח, בסוף הספר נרפס עמוד אחד בשם „ליקוטי תורה", ושם נמצא ג"כ פי' זה, יעו"ש.

כא) שם עמוד ל"ז, מכתבו של הג"ר אהרן שפירא זצ"ל אודות חזן שאינו ראוי להיות ש"ץ. — בספר זכרון אבות (בני ברק תשל"א) בעמוד קכ"ח, מובא שהג"ר אהרן שפירא הי' צריך לעקור מק"ק פרוסטיץ ע"ד אשר רצה להעביר החזן, יעו"ש.

כב) שם עמוד ע"ג, בשם הנוב"י שנהג ליקח פרי חדש בקידוש בליל ב' דסוכות. — עיין בספר בכורי יעקב סי' תרמ"א סק"ד שכ' על זה, שמנהג יפה הוא, עיי"ש.

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר נתן נטע שייאר אבד"ק פילא זצ"ל,
הנדפס לעיל עמוד כ"ה.

מכתבים אל המערכת

ב"ה. עש"ק לס' טהרות תשמ"ז לפ"ק.

כבור עורכי מערכת כרם הנחמד להשכיל וטוב למאכל ולברך עליו ברכת הנהנין הע"י להנדיל תורה ולהאדירה עדי עד.

א) בכד"ש (קונ' צ"ב דף ל"א) הביא מ"ש ביש"מ (פ' עקב) דבשליח בשכר לא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו. וכ' ע"ז הרב הגאון אבר"ק קאזיענלוב הי"ד וז"ל, לענ"ד דאי' לזה מספר חסידים (הובא ברמ"א יו"ד סי' רמ"ב סל"ד) דהא דאבידת אביו ואבידת דבו אבידת רבו קודמת, מ"מ כשלומד בשכר שאביו משלם בעבורו דין אביו כרבו, עכ"ל.

הנה מ"ש דדין אביו כרבו, לכאורה אינו מדוקדק, דעיי"ש בס"ח ורמ"א דאז אביו קודם לרבו, ואפשר כוונתו דדין אביו כרבו שלומר בחנם שקודם לכל או כוונתו דדין אביו כאלו הי' אביו גם רבו שאז קודם לכל.

אולם לענ"ד אין ראי' משם לדין הנ"ל, דעיי"ש בש"ך (ס"ק ס"ו) בשם ספר חסידים ראם ארם אחר נותן השכר לרבו אז הוא קודם להרב, ולהנ"ל קשה, תינח כשאביו משלם הוא קודם לרב כיון שהוא אביו וגם הוא כרבו ע"כ קודם לרבו, אבל ארם אחר שמשלם, די שישווה להרב שזה לומר עמו וזה משלם רהוי כלומר עמו, ולמה הוא קודם להרב. — אבל באמת שם הטעם כמ"ש בר"מ (בחו"מ סי' רס"ר סק"א) וז"ל, דאז הרב אינו אלא כשאר פועל, עכ"ל. ולפי"ז שפיר נדחה מפני אביו או אחר שמשלם, דאין לו דין רבו כיון שאינו לומד אלא בשכר, וא"כ אין שום ראי' לדין הנ"ל דהמשלח בשכר הוי כעושה בעצמו, רזה אינו רק כפועל ושפיר נדחה מפני המשלם, ורו"ק.

ב) בכר"ש (קונ' צ"ר דף מ"ב) הקשה על האבן עזרא בפ' יתרו שכ' רבפ' ואתחנן כתיב שורו וחמורו לפני עברו ואמתו, ובאמת כתיב ועבדו ואמתו קודם שורו וחמורו, עכ"ר. — וכבר עמר בזה בפי' על האבן עזרא מר' שלמה זלמן נעטטער, שנרפס באיזה חומשים, עיי"ש מה שתירץ.

ובשולי הגליון ארשום כמה הערות ותמיהות שמצוה ליישבן:

ג) בלבוש או"ח (סי' תקס"א ס"ג) כתב וז"ל, קורע על המקרש טפח ואח"כ כשרואה ירושלים מוסיף כל שהוא וכו' כשרואה ירושלים תחלה וקרע א"צ להוסיף על שאר ערי יהודה כלום רבטלות הן לגבי ירושלים וכ"ש לגבי המקרש עכ"ל. ומשמע דסובר ראם קרע רק על המקרש ושוב ראה ערי יהודה א"צ להוסיף על ערי יהודה, וצע"ג מאי שנא מאילו ראה ירושלים אחר שקרע על המקדש שצריך להוסיף על ירושלים, ורוקא כשקרע על ירושלים כתב הרמב"ן שא"צ להוסיף על שאר ערי יהודה דכבר קרע לקדושה שבכולן, אבל אם קרע על המקרש למה אינו מוסיף על ערי יהודה, כמו שמוסיף אם ראה ירושלים אחר המקרש, וצ"ע.

ר) בס' רברי תורה (ח"ו סי' נ"ב) כתב וז"ל, בש"ס סוכה וכן הוא בעירובין, אילן המיסך על הארץ וכו' אר"ה ברר"י אין מטלטלין בו אלא בית סאתים וכו' ובשאר משך הנופים מהאילן אסור לטלטל תחתיו, עכ"ל. ורבריו תמוהים, רעיי"ש ברש"י שפי' שאם הוא כבית סאתים מטלטלין בכולו ואם הוא יותר מבית סאתים אין מטלטלין בו אלא ר' אמות, וכ"כ כל המפרשים והפוסקים.

ה) בפתחי תשובה ביו"ר הל' תערובות (סי' צ"ט סק"ה) כ' וז"ל, ועיי' בתשו' צ"צ (סי' מ') שכתב דאם הוא מסופק בהוראה ושאל ללומדים ולא שאל לבעלי הוראה המפורסמים לא מיקרי שוגג עיי"ש, עכ"ר. ותמו', רעיי"ש בצ"צ וז"ל, שצריך לשאול רוקא לגרול הרור אבל זה לא שאל אלא ללמרן היורע ספר אבל לא נהירין ליה שבילי

דהוראה אע"פ שהוא מוסמך מה זו סמיכה הכל יודעים שאין דינים הללו מסודים לכל כשאר דיני איסור והיתר בשר וחלב ונותן טעם לפגם וכיוצא בזה, עכ"ל. הרי שכתב בפירוש דבדיני תערובת איסור והיתר ובב"ח שפיר יכולין לשאול לכל בעל הוראה ואי טעה הוי שונג, ורק בענין אישות שנשאל שם עליו, כתב שזה הי' צריך לשאול לגדולי הדור, עיי"ש.

ו) כתב הטור (באו"ח סי' תע"א) וז"ל, ויין מותר לשתות [בער"פ מן המנחה ולמעלה] הן רב או מעט כי הוא גורר תאות המאכל, וכ' בב"י דברי רבינו תמוהים דהא אמרינן בגמ' דמעט יין סעיר ורק טובא נריר ועיי"ש בטו"ז שתירץ דכיון שישתה רוב ב' כוסות הראשונות ע"כ ישתה יין טובא דמנריר גריר, ועיי"ש בשע"ת וז"ל, עיי' בטור וב"י וטו"ז ועיי' בס' דברי רב משולם (דף ד' ע"ד) מהגאון ח"צ ז"ל ליישב הטור דכיון דסופו לשתות תרי רובי כסא קדמאי הו"ל טובא עכ"ל. ופלא על השע"ת שלא ראה שהטו"ז כאן מתרץ כן, (ועל החכ"צ אין להפליא, די"ל שכתבו קודם שנדפס הטו"ז, עמ"ש בעז"ה בעולה"ח קונ' נ"ר סוף דף רצ"ז בזה).

ז) בפמ"ג (באו"ח סי' תרע"ו במ"ז סק"ד) כתב [עמ"ש הב"י וז"ל וכ"כ המרדכי וכ"כ הרא"ש עכ"ל] וז"ל, הקדים התלמיד להרב שהרי המרדכי תלמיד הרא"ש הוה (תלמידי הרא"ש רי"ו ומרדכי) עכ"ל, והוא תמו' דכל כותבי סדרי הדורות כתבו דהרא"ש ומרדכי היו תלמידי מהר"ם מרוטנבורג, ועיי' בשה"ג (ח"א אות א' סי' רל"ז) דהרא"ש שמובא במרדכי הוא רבינו אשר מלוניל, ולא הרא"ש אבי רבינו הטור, עיי"ש.

הק' ברוך נתן הלברשטאם
[בן הגה"צ מקוויאשד שליט"א]
ברוקלין, ניו יארק

* * *

בס"ד.

אל כבוד המערכת הנכבדה.

בקובץ צ"ב (חשון־כסלו תשמ"ז) נדפסה תשובה מהמו"ץ הרה"ג ר' שלמה געשטעטנער שליט"א מירושלים, והיות שיש לי מה להעיר בזה, לקחתי עט סופר לכתוב לכם כדי שיודפס בירחונכם הנכבד.

תוכן שאלתו היא: בשו"ב ששחט הרבה עופות ואח"כ נתגלה פגימה בראש הסכין, ותמיר הוא שוחט רק באמצע הסכין, ואינו מגיע בשום פעם למקום הפגימה, מה דינם של העופות.

והנה מש"כ בתשובה הנ"ל בד"ה ואין לומר, דאיכא סתירת הרמ"א. — הנה הלומד סוגית ההלכה שם, רואה בפשיטות שאין כאן שום סתירה, וכך הוא הפירוש בדברי הרמ"א „וה"ה בסכין ארוך שיש בו פגימה ונשאר בו שיעור שחיטה בלא פגימה דאסור לשחוט בו אפי' במקום הרפה [דהיינו לכתחילה] אפי' אם כורך מטלית על הפגימה [אסור לכתחילה, ומיירי הכל בלכתחלה, וכך נראה מלשון הדרכי משה, שכתב שם וז"ל: אבל לכתחילה אסור בחול אפי' ע"י ההיכר שעשה במקום הפגימות, עכ"ל]. ואם שחט בו [בדיעבד] ואמר ברי לי שלא נגעתי במקום הפגימה שחיטתו כשירה [בדיעבד], והיינו שלא ידע שאסור לשחוט, או שידע, רק באופן כזה לא ידע שאסור, אבל בוודאי מיירי שידע מהפגימה וידע להיזהר, ממילא אין כאן שום סתירת הרמ"א. ומובן שהן הלכתחילה והן הדיעבד האמור שם, מיירי שידע מהפגימה לפני השחיטה כדעת הטו"ז סק"ב, וברי לו שלא נגע בהפגימה, והענין „ברי לי", היינו שידע מהפגימה.

ומש"כ בקטע ד' וה', לכאורה אין שום ראי' מרברי הביאור הנר"א סק"י, וגם מרברי הש"ך סי' י"ח סקט"ו, וניתן להיאמר רק לפלפולא ראורייתא. וגם מסכין מסוכסכת אין ראי' כלל, כמו שכותב, רבנירן דירן לא ראו כלום בשעת השחיטה רק אח"כ, (וחוץ מזה, מרין מסוכסכת אין ראי', כפי שכל הפוסקים מסיימים ראין אנו בקיאים בזה, עיין בבית רור שם, ובשאר ספרי הבורקים).

ומש"כ בר"ה אולם לפי הש"ך וכו', אינו מובן, ראיזהו סתירה יש כאן, הלא בסעיף י' איירי בשעת הרחק, ועל ירי כריכת מטלית, ובכך מתיר המחבר, אבל בסעיף כ' מיירי בטבח שעושה כן במזיר בלי שום כריכת מטלית, ושוחט הרניל בכך בווראי מעבירין אותו, וז"פ.

ובר"ה ומצאתי, מביא רעת הטוב טעם ורעת והרע"ת להקל. הנה המעיין בפנים בטו"ט ורעת וברע"ת, יראה איך מיגעים עצמם למצוא קולא, ולא להלכה למעשה, וכמו שכותב הטוטו"ר „אך אין לסמוך על זה למעשה רק היכא שיש הפ"מ וגם צורך שבת". (וע"ע להלן).

עור כתב בר"ה איברא, ריש לשרות נרנא בכל ההיתרים הנ"ל, ריש לברר מאין בא הפגימה, רמפרקת לא ננעה [מי יאמר רלא ננע במפרקת], ואפי' ננעה אין תולין כמבואר בסי' י"ח ס"א [הלא שם אירי ששחט בהמה או עוף ואחר השחיטה ברק הסכין והרגיש בפגימה, אז אין תולין להקל ולומר רמהמפרקת באה ובכשר, רק אמרינן רמעור העוף נפגמה אף שהעור רך, והרי זו נבילה, משא"כ בנירן דירן להחמיר, ווראי חיישינן לפגם, כמובא בפירוש בכל הפוסקים ובשמ"ח בסי' י"ח סעיף י"א, ולפיכך השוחט בעלי חיים שנים או יותר צריך לברוק אחר שחיטת כ"א י"ב בריקות כמו קורם שחיטה כרי שאם ימצא פגימה לא יאסר כ"א שחיטה אחת לפני', ואפי' אם ירצה השוחט להכנים עצמו לספק זה, נ"ל ראינו רשאי, ראתי לירי בל תשחית כשימצא פגום באחרונה ויאסרו כולם חנם וכו', הרי רלא נפק"מ ממה נפגמה אם מעור או ממפרקת ראיכא ריעותא לפנינו ואוסרים כל מה ששחט כי יוכל להיות שנפגם מעור העוף הראשון ולא הרגיש], ועל כרחך צ"ל רכיון ראינו שוחט בשום פעם יותר מחציו של סכין ממילא לא נפגם בעור, [זה קשה להולמו, רבשלמא בנירן המובא ברע"ת והטוטו"ר, שהשוחט מעיר על עצמו כמאה עדים שברי לו בברורות נמורה שלא הניע בשחיטתו במקום הפגימה למעלה, אז התירו בקושי הנאונים הנ"ל בהפ"מ וצורך שב"ק, אבל בנירן דירן, וכי אפשר לסמוך ולומר הואיל ואינו שוחט למעלה, הרי זה סימן שכל הזמן לא בא לו שחיטה שישחט למעלה, הרי כל שוחט יורע בעצמו בברורות שאי אפשר לו לכוון בשחיטה, כששוחטים הרבה, שיהי' בריוק באותו מקום בסכין, והאיך נסמוך אנו על מה שראינו אותו שרכו לשחוט באמצע, ועל ירי זה נחליט בהוכחה נמורה שהשוחט אינו שוחט רק באמצע, ואיך יכולים לומר „על כרחך צ"ל כיון ראינו שוחט בשום פעם", איזה על כרחך הוא זה להתיר ספק, והאיך יכולים להקיש שחיטה לשחיטה], א"כ בוראי שנפגם בעת השחזת הסכין, [קשה מאור, מאן יימר שבהשחזה, אולי נפגם ע"י כנפיו של העוף הרופף על הסכין, ושאל נא להשוחטים היראים, אם זה לא מצוי, ואם נאמר שנפגמה בהשחזה והשוחט לא הרגיש בזה, א"כ בוראי יש לחשוש על כל השחיטה, ובאמת מובן מאור נועם מתיקות פסקם של האחרונים כמלאכים, שצריך להיות ברי לי קורם השחיטה].

ועתה נחזי לרינא, מה שהתיר הרע"ת, לא התיר רק בפגימה בראש הסכין ממש, ואומר ברי לי שלא שחט בסכין ער מקום ההוא, ואז מותר רק בהפ"מ ולצורך שבת. אבל מה שרוצה כבמ"ע להוסיף מרילי' להתיר גם בהפס"מ גרירא, משום שברקוהו ולא הניע למעלה מחצי', רברים הללו אין להם יסור ומקור, ובוראי אין להקל באיסור נבילה החמורה.

ובפרט שנם הקולא של הרע"ת, אף שרב גוברי', לא כתבו רק בשעת הדחק נדול, ואיך אפשר להוסיף ע"ז עור קולא.

ומה שהביא מספר משפטיך ליעקב להקל בלא הפסד נדול, הלא הוא לא הקיל רק בתנאי ששוחט בסכין שיש בו עוקץ בסופו שאז מוכרח להיזהר שלא לשחוט עם הסכין ער הסוף, כדי שלא לננוע בעוקץ שבסופו, ולכן אף שיש שם נם פנימה ונזהר נם מהפנימה, ממילא הו"ל כידע מהפנימה, או מטעם דדרך השוחטים לאחוז שם, (עי"ש במשפטיך ליעקב בפנים), משא"כ בלי טעמים הללו, אולי נם המשפטיך ליעקב לא הי' מיקל, ע"כ בוודאי ח"ו להקל יותר מדברי הדע"ת שהתיר בהפס"מ וצורך שבת, ונם בזה נופא אין נוהנים השוחטים להקל, ונם הבית דור ביסה"כ (סי' י"ח, ג') מסיים בזה בזה"ל: והוא דבר חרש מה שלא נמצא בשאר האחרונים, לכן למעשה אין להשו"ב להקל בזה בלא שאלת חכם.

ובמש"כ שם בר"ה עור יל"ר, הנה בוודאי נשאר בחזקת איסור ער שיוורע לך במה נשחטה, ער שלא יוורע לך במה נשחטה, וכן כל ספק בשחיטה, הוי טריפה. מאן יימר לן שאם נורע שהשוחט אינו מניע בשום פעם לראש הסכין ממש, לא מיקרי ספק בשחיטה, ער שנוכל לסמוך על זה להוציאו מחזקת איסור לחזקת היתר, ובזה נאמר דלא הוי ספק בשחיטה, להלכה ולמעשה.

ועתה אנלה עור את אשר בלבבי, כי פלא והפלא על מע"כ הרה"נ המו"ץ שליט"א, שאינו מביא את דברי הנשר הנרול פוסק האחרון הנאון האמיתי סיני ועוקר הרים מרן רבינו בעל השמלה חרשה והתבואות שור, שכל פסקיו הם נר לרנלינו. וירוע התשובה שנרפסה בשו"ת בית אפרים (סי' כ"ט) וז"ל: ולא אוכל לעצור מילין אשר שמעתי רבת רבים מהחכמים בעיניהם מרנלא בפומייהו שהשמ"ח מחמיר יותר ומרעה אל רעה יצא דלפעמים התאוו תאוה ער שמקלם יניר להם במקום שפסק הוא ז"ל להחמיר, לו חכמו ישכילו יבינו שכל דבריו הם בנוים על ארני הפוסקים הראשונים ועל הסברא הישרא וכו', פוק חזו ברברי הנאון בעל הפרמ"ג ז"ל אשר בכל ביתו נאמן הוא, ואם לפעמים עלה ברעתו לבנות ולסתור ברבריו, כ' באימה ויראה כמסתפק ושואל ולא הרים ראש להקל נגרו, והנאון מופת הרור רשכבה"ג מהר"י לנרא ז"ל כ' בספרו נוב"י וז"ל, ועכשיו פקחתי עיני וראיתי א' קרוש מרבר הנאון בעל תב"ש וכו', והנאון הזה הוא ממש יחיד ברורו, עכ"ל, וירוע תוקף הנדולים שהיו בימיו, ותא חזי מאן נברא רבא רקא מסהיר עלי' שהוא מכריע את כולם, עכ"ל הב"א. וגם ירוע מה שהובא בררכי תשובה וז"ל, הנאונים והצריקים שברורותינו הנהינו במרינות רוסיא ונאליציע וגם במרינת הנר בקהלות היראים שלא ליתן לשום שו"ב קבלה ער שיהא בקי היטב בספר שמלה חרשה בע"פ כי הוא כלול מכל ריני שו"ב הראשונים והאחרונים וה' עמו והלכה כמותו ומפיו אנו חיים בדינים אלו ומקפירים שלא ילמר בספר שו"ב אחרים רק בררך ארעי, והעיקר יהא רק השמלת חדשה, וכתב ששמע מאביו הקרוש זצ"ל בשם אביו הקרוש שמקובל מהצריקים תלמידי הבעש"ט זי"ע, אשר השמ"ח מסונל לשו"ב לזכך נפשו וכו', עיי"ש. ועור יש להפליג בנרלות פסקיו של השמ"ח. ואיך לא מצא לנכון לצטט את דברי השמ"ח, ואף לא להזכיר מה שכתב סי' ו' סעיף ג', סכין שיש בו פנימה ונשאר בו שיעור שחיטה מפנימה ואילך ושחט וברי לו שלא נגע בפנימה, שחיטתו כשרה, ואם לא ירע בשעת שחיטה מהפנימה, לא מהני מה שאומר אחר כך ברי לי, רכיון רלא ירע מהפנימה לא ירע להיזהר ושחיטתו אסורה. וכן מסיים שם בסוף הסעיף, דרק באומר ברי לי מותר.

ולסיום יאמר, הרי ירוע ער כמה עמלו הרבנים היראים להשריש בלבות השובי"ם שהשמ"ח הוא הפוסק האחרון, וממנו לא נזיע, וח"ו לנרום שהשובי"ם יאמרו ראה זה

מצאתי דבר חדש שמותר, ולא יבחינו יותר. ובוודאי לא ידע מע"כ הרה"ג הכותב שליט"א עד היכן הדברים מגיעים, כי על כל קולא וקולא יש עליו הרבה קופצים, על כן לקחתי עט סופר להעלות על הכתב את האמור לעיל, ובכל הכבוד הראוי.

הכותב למען כבוד התורה וחיזוק הכשרות,

יצחק אליעזר יאקאב שו"כ

ברוקלין, ניו יארק

בעזר נותן התורה. י"ט לחודש מנחם אב ה' תשמ"ז לפ"נ.

לכבוד מערכת הירחון כרם שלמה הע"י.

בגליון כרם שלמה (קובץ צ"ז עמוד ס') הובא חזות קשות בשם הבה"ח יעקב יוסף ליכטעד הי"ו, במה רכתוב בס' מרדש יונתן להגה"ק מהר"י אייבשיץ בפ' דברים (מאמר ק"ע) וז"ל, ראי' בגמ' בשעה שאמר משה משנה תורה היה ג' ימים אחר מיתת אהרן וכו', עכ"ל. ותמוה, דמקרא מלא ריבר הכתוב בפר' מסעי (במרבר ל"ג, ל"ח) רמיתת אהרן היתה בר"ח אב, ובפר' דברים (א', ג') נאמר להריא בעשתי עשר חרש בא' לחודש, היינו א' שבט ריבר משה אל בנ"י את משנה תורה, עכת"ר.

לענ"ד י"ל ע"פ דברי הרלב"ג (שהיה בן בתו של הרמב"ן וקרוב להרשב"ץ, שה"ג בערכו) בפ' דברים וז"ל, ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חורש בא' לחודש, אין הרצון בזה שיהיה אז דברי משה אל כל ישראל כי אז מת אהרן כמו שנזכר בפר' מסעי ואחר מיתתו היתה מלחמת מרין ואחריה מלחמת סיחון ואחריה מלחמת עוג. ולא יתכן שיהיה זה כולו ביום שמת אהרן, ולזה הוא מבואר שהרצון בזה שבארבעים שנה לצאת בנ"י בעשתי עשר חורש בא' לחודש הגיעו לצאת מקרש ובאו אז להר ההר ושם מת אהרן ביום ההוא כמו שנזכר בפר' מסעי, הנה מפני חטאיהם נתארך להם הזמן באלה המסעות עד שלא הלכו כ"א מהלך אחר עשר יום בכל זה הזמן, רבר משה אל כל ישראל ככל אשר צוה ה' אותו אליהם, אמר זה שלא יחשוב חושב שאלה הרברים אשר רבר משה לישראל הנזכרים באלה הרברים אמרם משה מפי עצמו, לפי שלא נא' בהם וירבר ה' אל משה ויאמר ה' אל משה, כי כל אלו הרברים אמרם משה מפי הגבורה להוכיח ישראל ולהוסיף ביאור על רברי התורה ולהשלים המצוות בה, עכ"ל. הרי נתבאר כי הזמן בפ' מסעי ובפ' רברים, הוא זמן אחר.

אולם עצם רברי הרלב"ג צ"ע מדברי הגמ' ר"ה (כ' ע"ב) רכתיב ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בנ"י מאמ"צ בחרש החמישי בא' לחרש, וכתיב ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חרש בא' לחרש רבר משה וגו', מרקאי באב וקרי לה שנת ארבעים וקאי בשבט וקרי לה שנת ארבעים. הרי נתבאר דהוו בשני זמנים נפררים, וע"כ רבפ' מסעי מדבר ממיתת אהרן, ובפר' רברים מרבר מאמירת משנה תורה. גם מהמקראי קורש בעצמם לכאו' מבואר דהוו בשני זמנים, ושני ענינים נפררים, כי בפ' מסעי נא' בחרש החמשי, ובפ' רברים נא' בעשתי עשר חרש.

והנראה לומר דהנה בפ' מסעי כתוב בשנת הארבעים לצאת בנ"י מאמ"צ, ובפ' רברים לא כתוב כן, אלא סתמא, ויהי בארבעים שנה, א"כ אפ"ל דבפ' מסעי מונה הר"ה למנין יציאת מצרים דהוי בניסן, ולכך חורש החמישי הוא חורש אב, משא"כ בפ' רברים מונה ר"ה למנין בריאת העולם דהוי בתשרי ולכך חורש עשתי עשר הוא חורש אב. אולם לשי' הרלב"ג אי אפשר לומר כן, כי כה כתב בפ' חקת, התועלת השלישי הוא להוריע שא' מן החבורה שמת ראוי שתראג כל החבורה, הלא תראה כי כשמתה מרים תיכף נגזר המות על אחיה עם עוצם מעלתם ער שכולם מתו בחורש א', וזה יתבאר ממה שספרנו

בזאת הפ' וכבר התבאר מרברי התורה עם מה שנזכר בס' יהושע כי לא חיה משה אחר אהרן כי אם חרש א', כי אהרן מת בא' לחודש בשבט בשנת הארבעים, לפי"מ שהתבאר בפ' ואלה מסעי, ומשה מת בא' לחרש אדר לפי מה שנתבאר מדברי התורה עם מה שנזכר בסוף ספר יהושע כמו שביארו רז"ל, וכבר הרחבנו בזה בביאורנו לס' יהושע עכ"ל, וא"כ עולם הפוך ראיתי, כי בפ' מסעי רנא' שם בשנת הארבעים לצאת בנ"י מאמ"צ, אפ"ה ר"ה נמנה מחודש תשרי [ואפשר להולמו ע"פ דברי רש"י בגמ' ר"ה שם בר"ה אימא מתשרי אע"פ שיצאו בניסן משהגיע תשרי קראו לו שנה שני' לפי שתשרי ר"ה לשנים הנמנים לבריאת עולם וה"ה ליצ"מ עכ"ל], ולכך חודש החמישי הוא חודש שבט, ובפ' דברים שכתוב סתמא שנת הארבעים, מונה הר"ה לצאת בנ"י מאמ"צ, דהיינו מחודש ניסן, ולכך חודש עשתי עשר הוא חודש שבט. עוד צ"ע, דלפי דבריו נמצא דליציאת מצרים מונים מחודש תשרי, ובגמ' ר"ה הנ"ל מסיק להדיא דמונים מחורש ניסן. גם צ"ע דלדבריו מת אהרן בא' לחודש שבט, ובגמ' ד"ה הנ"ל נתבאר להדיא דמת בא' לחודש אב. עוד צ"ע דלדבריו מת משה בא' לחורש אדר, ובגמ' קידושין ל"ח ע"א ובגמ' מגילה י"ג ע"ב כתוב להדיא שמשה מת בשבעה באדר.

ואציע דבריו מבאורו על ס' יהושע אשר באורו נראה אוד בדבריו וז"ל (ביהושע ד' י"ט), והנה למדו רבותינו ז"ל (קידושין ל"ח ע"א, מגילה י"ג ע"ב) ממה שנזכר פה שבשבעה באדר מת משה, וידמה שהסכימו שאותו ארד היה משלשים יום, כי אז היו מקרשים החדש ע"פ הראיה ובו ביום שמת משה התחיל מספר השלשים יום שבכו אותו (דברים ל"ד, ח') והנה היום הששי מניסן היה היום השלשים, ולפי שמקצת היום ככולו הנה שלח אז יהושע המרגלים ביום ההוא ובו ביום אמר לשוטרי ישראל כי בעוד שלשת ימים יעברו את הירדן (יהושע א', י"א) והנה בסוף יום התשיעי לניסן לנו אצל הירדן וביום העשירי עברו את הירדן וחנו בגלגל (שם י"ט), ואולם אם היה בשנה ההיא ארד מעשרים ותשעה יום הנה יחויב שנאמר בששה באדר מת משה, עכ"ל. בזה יתבאר לנו במש"כ, וכבר התבאר מדברי התורה עם מה שנזכר בס' יהושע, אבל במש"כ בסוף דבריו עם מה שנזכר בסוף ס' יהושע, לא ידעתי כוונתו בזה, כי לכאו' הוא בתחילת ס' יהושע. גם במש"כ וכבר הרחבנו בזה בבאורנו לס' יהושע מסתמא כיון לאשר העתקתי למעלה, כי במקום אחר לא מדבר בזה. אך צ"ע הרי הוא בעצמו כתב שמשה מת בז' אדר לדעת רז"ל, ויש לומר שמת בו' באדר, ולפי"ז צ"ל דמשה חי אחר מיתת אהרן חורש ושבעה ימים או ששה ימים, והני סתראי נינהו למה שכתב בפ' חקת דמשה לא חי אחר אהרן כי אם חורש א', ומשה מת בא' לחורש אדר.

נתנה ראש ונשובה אל השאלה שפתחנו בה. הנה לא על הנה"ק ר' יונתן תלונתו, כי אם על דברי הגמ', לכך יש לשאול איה מקום כבודו, ר"ל איה המקור של הגמ' הנ"ל. ובזה פניתי אל הגאון האדיר סיני ועוקר הרים ר' חיים קיינבסקי שליט"א, וכה היתה תשובתו הרמתה אלי, בספרי הגר"י זצ"ל שכתבו התלמידים יש הרבה דברים תמוהים שהתלמידים לא הבינו דבריו וכתבוהו מעצמם, עכ"ל*).

בברכת כתיבה וחתימה טובה,

אלעזר באאמו"ר שלמה אליעזר שליט"א מרגליות

מפעיה"ק ירושלים תובב"א

---

*) עיין בכר"ש קונט' נ"ט (מנחם־אב תשמ"נ) בעמוד ל"ו, שהובא דבר זה בשם הגאון מוה"ר דוד אופנהיים זצ"ל, ושם עולה הכל כהוגן, יעו"ש.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר העומד הכן תמיד לטובת כרמנו ר' **אברהם אהרן לעזער** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **אברהם אביש רייכבערג** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **אברהם גאלדבערג** נ"י מטאראנטא להולדת הבן

להאברך היקר ר' **אהרן גאטהייל** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **אהרן דאמיניץ** נ"י מאנטווערפען להולדת הבן

להאברך היקר ר' **אהרן דוד פישמאן** נ"י מלונדון להולדת הבן

להנה"ח מו"ה **אליעזר מנחם הכהן דארמאן** נ"י להולדת הנכד

להאברך היקר ר' **ארי' ריינהאלד** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **אלימלך ווישליצקי** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **אשר ברוך לנדא** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **בנימין בוימל** נ"י להולדת התאומים

להאברך היקר ר' **בערל קליינבערגער** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' **חיים אלעזר שטערנהעלל** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **חיים בן ציון פאלגער** נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה **חיים ברוך גאלדבערג** נ"י ממאנטרעאל להולדת הבן

להאברך היקר ר' **חיים דוב הכהן בארנפריינד** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' **יוסף טוביי' הורוויץ** נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה **יצחק זאב הכהן ראזענגארטען** נ"י להולדת הנכד

להאברך היקר ר' **ישעי' שלאמאוויץ** נ"י מאנטווערפען להולדת הבן

להאברך היקר ר' **יעקב אליעזר מיללער** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **יהודה ליבוש לעמעל** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **מנחם מענדיל שטראם** נ"י מבני ברק להולדת הבן

להאברך היקר ר' **מרדכי בן ציון גוטטער** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' **מנשה טייטלבוים** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **משה דעמביצער** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **נפתלי סג"ל הורוויץ** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **נפתלי קראום** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' **נפתלי עהרערנרייך** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **נחום ראובן גובער** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **שלום עליאם** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **שלמה עקשטיין** נ"י להולדת הבן

יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם זילבערשטיין** נ"י להולרת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **אברהם ברוך יחיאל רוזין** נ"י להולרת הבת
להאברך היקר ר' **אהרן דוב ראטה** נ"י להולרת הבת
להאברך היקר ר' **אליהו אביגדור עליאס** נ"י להולרת הבת
להאברך היקר ר' **אלכסנדר ישעי' זיסקינד האכהייזער** נ"י מאנטווערפען להולרת הבת
להאברך היקר ר' **ברוך יחזקאל הלוי שטורם** נ"י מטאראנטא להולרת הבת
להאברך היקר ר' **דוב בערל נייפעלד** נ"י מאנטווערפען להולרת הבת
להאברך היקר ר' **חיים פישגרונד** נ"י מבני ברק להולרת הבת
להאברך היקר ר' **יואל קלאנג** נ"י להולרת הבת
להאברך היקר ר' **יחזקאל ברוך עליאס** נ"י להולרת הבת
להאברך היקר ר' **יעקב יוסף עדעלמאן** נ"י להולרת הבת
להאברך היקר ר' **יעקב לעווין** נ"י להולרת הבת
להאברך היקר ר' **ישראל איסר פרוכטהענדלער** נ"י מירושלים עיה"ק להולרת הבת
להאברך היקר ר' **לייבל רייך** נ"י להולרת הבת
להאברך היקר ר' **מרדכי וויינבערג** נ"י מאנטווערפען להולרת הבת
להאברך היקר ר' **שלום גרינפעלד** נ"י מטאראנטא להולרת הבת
להאברך היקר ר' **שמואל אייזענבאך** נ"י מירושלים עיה"ק להולרת הבת
להאברך היקר ר' **שרגא ברוך וויינרייך** נ"י להולרת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמע"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **דוד גאלדזאמד** נ"י לאירוסי נכדתו תחי'
להנה"ח בנש"ק מו"ה **חיים ברוך רוזין** נ"י ולאביו הרב **אברהם יהושע העשיל** שליט"א מלאס־אנזשעלעס לאירוסי בתו־נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה **חיים יהודה ליבער** נ"י מלונדון לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **שלמה בן ציון** נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה **חיים שמואל גאלדפינגער** נ"י לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **יעקב נפתלי שווימער** נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה **יונתן בנימין בינוש** נ"י מאנטווערפען לאירוסי בתו־נכדתו תחי'
לנה"ח מו"ה **יעקב מרדכי קעללמאן** נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **יוסף** נ"י תלמיד ישיבתנו.

להנת"ח מו"ה **ישראל יחיאל שטראם** נ"י ולאביו הנת"ח מו"ה **משה דוד** נ"י מלונרון לאירוסי בנו־נכדו הב' חח' הנעלה כמר **יעקב יוסף** נ"י תלמיד ישיבתנו.

להנת"ח מו"ה **נפתלי וויעטשנער** נ"י לאירוסי בנו הב' חח' הנעלה כמר **צבי** נ"י תלמיד ישיבתנו

להנת"ח מו"ה **שלמה לאם** נ"י לאירוסי בתו תחי'

להב' החתן הנעלה כמר **יצחק אהרן שטראלבערג** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר **שלמה זלמן הורוויץ** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה חבנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארת.

המערכת

הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה", וכן בכל עניני המערכת, לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארצות הברית

KEREM SHLOMA
1577 - 48th St.
Brooklyn, N. Y. 11219

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"י אוצר הספרים
דישיבת קרושת ציון
קרית באבוב ת.ד. 204 בת־ים

בענגלאנד

KEREM SHLOMA
Kahal Chasidim Bobov
10 Rookwood Ct.
87 Egerton Road
London N. 16, 6UE

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA
c/o Goldberg
5257 Durocher St.
Montreal H2V-3X9, Canada

בבעלגיע

KEREM SHLOMA
c/o Lichtenstein
Simonstraat 22
Antwerpen 2000, Belgium

בטאראנטא

KEREM SHLOMA
c/o Lemel
127 McGillevary Ave.
Toronto, Ont. M5M-2Y7, Canada

מודעה חשובה

שמחים אנו להודיע לאנ"ש וללומדי תורה ומוקירי'
כי הופיע בעז"ה על ידינו

ספר

חידושי יעקב

חידושים נפלאים ונחמדים
על סוגיות הש"ס
בצירוף מכתבים במשא ומתן של פלפול והלכה

אשר הניח אחריו ברכה
אחד ממובחרי ויקירי חסידי באבוב
הרה"ג הגדול בתורה ויראה
חריף עצום ובקי נפלא חסיד ועניו
כש"ת מוה"ר **יעקב הלוי גאלדוואסער** ז"ל הי"ד

תוכו רצוף גם חידושים יקרים ששמע
מרבו המובחק הרב הגאון אבר"ק טשעבין ז"ל

מחיר הספר ששה דאללער

מערכת כרם שלמה

ביד"פ „שמחה גראַפיק"
Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers
4914 - 13th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
Tel. (718) 854-4830

נדפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. **GROSS BROS. Printing Co. Inc.**
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

באה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנארע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 283
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"א קונטרס ב' (ק"ב) כסלו תשמ"ח

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

דברים לבין בית ספרית . . . . . כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א ה

מדור זכרון לראשונים

בעיר תורה קצרה . . . . . הגאון מוה"ר שמואל לנדא ראבר"ק פראג זצ"ל י
בעיר חיים . . . . . הגאון מוה"ר מיכאל בכרך ראבר"ק פראג זצ"ל יר
הערות על "אלי רבה" . . . . . הגאון מוה"ר חוד דיישש אבר"ק ע"ח זצ"ל טו
בקורי שמש שיפר לחנוכה . . . . . הגאון מוה"ר חיים זאב עלינבויגען אבד"ק רישא זצ"ל יח
בירון מרשת בני חמושה . . . . . הגאון מוה"ר ליפמאן טויסקי אבר"ק טשעטשע זצ"ל כ

מדור אגרות קודש

מכתבים מהגאון מוה"ר צבי הורש אבר"ק ברלין זצ"ל . . . . . כא
מכתבים מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבריאר זצ"ל . . . . . כג

מדור זכרון לאחרונים

בעיר מצורה נר חנוכה . . . . . הג"ר ישעי פוידסש אבר"ק וויען ז"ל כד

מדור פלפול והלכה

בעיון הכתוב ופיסול סריוס . . . . . חרב מוה"ר משה רוד שטיינוארציל שליט"א כז
בעיון על שולחן בן חיים . . . . . חרב משה יהושע הלברשטאם נ"י לד

עולת שבת בשבתו

לזכרם יקחם לשבתות ומועדים . . . . . המערכת לו

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים . . . . . לח

מדור זכור ימות עולם

הכללית דק"ק מטרזדה בשנת תקכ"ב לפ"ק . . . . . מד

מדור תעודות וממכתבות

מתוך "המליצה" . . . . . הגאון בעל חתם סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל מ
מתוך "המליצה" . . . . . הגאון מוה"ר יהודה אפאר אבד"ק פערדאהעל זצ"ל מ

אותיות מחכימות . . . . . מא
חדשים גם ישנים . . . . . לט
בירורי מתבי קודש . . . . . יז
ברכות חדשות . . . . . מח

כל הזכויות שמורות להמערכת
Copyright © 1987
by Cong. Shaare Zion

מנר' רחושה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה
מרת חי' **לעפפלער** ע"ה
בת הרבני הנגיד הנכבד
מו"ה **חנני' יום טוב ליפא הילמאן** נ"י
אשת הרבני הנגיד הנכבד
מו"ה **שמואל בנימין סג"ל לעפפלער** נ"י
שנקטפה פתאום ברמי ימי'
בהיותה בת שלשים ושלש שנים
ביום ה' דחנוכה כ"ט לחודש כסלו תשמ"ח לפ"ק

יהא זכרה ברוך
ותהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י אבי', בעלה, ובני',
חנני' יום טוב ליפא הילמאן
שמואל בנימין סג"ל לעפפלער
ישראל משה סג"ל לעפפלער
אברהם יואל סג"ל לעפפלער
שלמה יעקב סג"ל לעפפלער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת
האברך החשוב היקר והנעלה
מו"ה שלמה ע"ה במו"ה דוד גאלרבערג נ"י
מאנטוועךפען יע"א
שנקטף ברמי ימיו ע"י אסון נורא
עשרה ימים לחודש כסלו שנת תשמ"ח לפ"ק

ד' ינקום דמו
ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י אביו, חותנו, אחיו, וגיסיו
דוד גאלרבערג
משה אלימלך הלוי באךנשטיין
משה נתן נטע גאלרבערג
אברהם חיים גאלרבערג
נטע עובדי' הלוי באךנשטיין
אפרים אביגדור הלוי באךנשטיין
שאול הלוי באךנשטיין
אהרן יחיאל הלוי באךנשטיין
ישראל סג"ל לנדא

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דרוש לנתינת ספר תורה לביהמ"ד דחסידי באבוב בעיר אנטווערפען יע"א במוצש"ק פ' וישלח שנת תשמ"ח לפ"ק

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהי' לי השירה הזאת לעד בבני ישראל, כי אביאנו אל האדמה וגו'. ויל"ד כמה רקרוקים, ראשית בלשון ועת"ה כתבו לכם שמשמעו על אותו זמן רוקא, והלא מצות כתיבת ספר תורה נאמרה לדורות ונוהגת תמיד. גם קשה הלשון כתבו לכ"ם, וכי מה הי' המקרא חסר בלי תיבת לכם. ועוד יש לדקרק למה כינה כאן הכתוב את התורה בלשון שיר"ה (ובאמת כתבו הפוסקים הראשונים רקאי על שירת האזינו, אמנם כוונת הכתוב הוא לכתיבת התורה כולה שיש בה שירה זו, ומ"מ מדוע שינה הכתוב בל' שירה ולא נאמר כתבו לכם את התורה הזאת). גם יש להבין איך תהי' השירה הזאת לעד בבני ישראל. כן יש להתבונן בענין נתינת ספר תורה שמנהג אבותינו בידינו מאז ומקדם בעת שמחנכים ס"ת חדשה לעשות שמחה גדולה לגמרה של תורה ויוצאים בתופים ומחולות בראש כל חוצות והמון חוגג בשירה וזמרה, מה נשתנה מצוה זו שמרבים בה כ"כ ענין השמחה.

ולתרץ כל הרקרוקים נזכיר מה שדרשו חכמז"ל (במדרש תנחומא פ' האזינו) כתיב ישא ר' פניו אליך וגו' וכתיב אשר לא ישא פנים וגו', עושה תשובה נושא לו פנים, יכול לכל, תלמוד לומר אליך, אליך ולא לעכו"ם. וכתבו הקדמונים הטעם למה מהני תשובה רק לישראל ולא לאומות העולם, כי הדין הוא (קידושין ל"ב ע"ב) מלך שמחל על כבורו אין כבודו מחול, והעכו"ם נמשלו לעבדים של מלך, כאמור (תהלים מ"ז) מלך אלקים על גוים, וכתיב מי לא יראך מלך הגוים (ירמי' י'), וע"כ כשמורר העבד ברבו אין כבודו מחול ולא מהני תשובה, משא"כ עם בני ישראל הם כבנים למקום כדכתיב (רברים י"ד) בנים אתם לד' אלקיכם, וכה אמר ד', בני בכורי ישראל (שמות ר'), לכן מהני שפיר תשובה, כי אב שמחל על כבודו כבודו מחול.

אמנם הקשו, כי הלא מצינו בכו"כ מקומות שתשובה מהני אף לעכו"ם, ואפילו בדור המבול ובאנשי סרום ובמצרים אמרו חז"ל שהקב"ה ישב וצפה שיחזרו בתשובה, ובמשנה במס' תענית (רפ"ב) שנינו, שביום התענית מוציאין את התיבה וכל העדה כולם יוצאים לרחובה של עיר והזקן שבהם אומר לפניהם רברי כיבושין, אחינו, לא נאמר באנשי נינוה וירא א' את שקם ואת תעניתם, אלא וירא א' את מעשיהם כי שבו מררכם הרעה וגו'. הרי להדיא שמהני תשובה אף לעכו"ם, והתירוץ הפשוט ע"ז הוא, שיש שני מיני תשובה, תשובה מיראה ותשובה מאהבה, ולא ראי זה כראי זה. והנה אומות העולם שהם רק בבחינת עבדים שעושים מלאכת ארוניהם כחובה ובלי רצון וחשק, ממילא כשעושים תשובה אינם עושים אלא מיראת העונש שמגיע להם אם יעברו את מצות המלך. אמנם בני ישראל אשר ממקור קרוש נחצבו הם חביבים כבנים שעושים מאהבה

ושמחה רצון אביהם שבשמים, ותשובתם היא בבחינת אהבה, ומעלה כזו של תשובה מאהבה לא שייך כלל בעכו"ם, כי הם אינם כבנים אלא נקראים עבדים.

והנה החילוק בין שני מיני תשובות אלו הוא ידוע, כמו שאחז"ל בנמרא (יומא פ"ו) תשובה מיראה זדונות נעשו לו כשגגות ותשובה מאהבה זדונות נעשו לו כזכיות, והטעם מובן מאוד, כי כשעושה תשובה רק מיראה, דהיינו שיודע שמניע לו עונש לפי שהתנהג שלא כראוי ועשה מעשה שטות והוא מתחרט על זה, מודה ועוזב ירוחם מאת הקב"ה המקבלו בתשובה, ודי לו שמסתלק ממנו העונש, והזדונות נחשבים כשגגות שאין מענישין עליהם, אמנם אי אפשר לומר שעוד נם יחשבו לו כזכיות, משא"כ כשעושה תשובה מאהבה ולא מיראת העונש רק שמתבונן בגודל הפגם של החטא ועצם כיעור העבירה שנתרחק עי"ז מהשי"ת, ולבו נשבר וכואב באמת שציער כביכול לד' ומבקש סליחתו, אזי לא רי בזה שמוחלין לו עונותיו אלא גם נחשבים לו כזכיות כי האהבה היא שגרמה התשובה ואשר על כן כל חטא נחשב לזכות, ואדרבא, ככל שחטא יותר והרבה לפשוע, עצם דבר זה גרם לו שהשיג שפלות ורוע מעמדו, וע"כ כאשר לבבו יבין ושב ורפא לו העבירות מתהפכות למצות.

נמצא לפי"ז, שמדה זו, שהעבירות יהיו נחשבין לזכיות, לא מצינו באומות העולם, כי לא שייך בהם ענין האהבה להיותם עבדים כנ"ל, ורק בבני ישראל עם קרובו שנשמתם חצובה מתחת כסא הכבוד כי חלק ד' עמו והניצוץ קדוש שבכאו"א מישראל מעוררו לתשובה מאהבה, בהם הקב"ה כביכול שמח כשהם שבים אליו בכל לבם ונפשם מאהבתם שנדמה שישיבו ויתחדטו, וע"כ מחשב להם העבירות כזכיות.

ובאמת זהו המעלה הגדולה והמדרגה הנפלאה של עבודת ד' בשמחה ואהבה, כי עדות היא לישראל שהם בנים אוהבים ושמחים לעשות נחת רוח לאביהם שבשמים, כי העבד שמוכרח לעשות כפי ציווי המושל בו וכאשר ישית עליו, אינו שרוי בשמחה והכל עליו לטורח ולמשא ועבודתו היא ביגיעה ובכבדות ובלא לב כי הוא משועבר תחת עול אדונו, והנה עבודה זו הי' ליסוד ועיקר נדול לחסידים ואנשי מעשה וביחוד אצל תלמידי הבעש"ט הק' לדורותיהם, שהיו מתוועדים באהבה ושמחה בשירות ותשבחות למלך א-ל חי וקים עדה"כ עבדו את ד' בשמחה בואו לפניו ברננה, וכאשר שמענו כן ראינו באבותינו ורבותינו הקדושים זצללה"ה שכל ימיהם הי' בתשובה מאהבה רק מתוך שמחה וכל עוסקם בתורה ועבורה הי' ברצון והשתוקקות ובפרט בעת קיום המצות ומעש"ט בהתלהבות ושמחה של מצוה ואהבה להשי"ת לא כמצות אנשים מלומדה, שכל זה מורה בעליל על אמתית ושלימות ענין האהבה כנ"ל כבן העובד את אביו מאהבה ושמח בו.

והנה הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מביא בהקדמת ספרו שו"ת בית אפרים בשם זקנו הגאון בעל לב ארי' זצ"ל, שמעלת תשובה מאהבה וגודל סגולתה הודיע ד' לנו ע"י מצות ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו', היא מצות נטילת האתרוג בחג הסוכות, דכשנתבונן יש כאן קושיא גדולה מאד, כי במדרש רבה (ב"ר פט"ו) איתא, מה הי' אותו האילן שאכל ממנו אדם הראשון, ר' אבא

רמן עכו אמר אתרוג הי', הה"ר ותרא האשה כי טוב הע"ץ וגו' צא ודאה איזהו אילן שעצו נאכל כפריו ואין אתה מוצא אלא אתרוג, וכ"כ המקובלים שכן הוא על פי קבלה, וברבינו בחיי מבואר שזה נרמז בקרא ונחמר העץ להשכיל ותרגומו ומרגג אילנא, כי הוא פרי נחמד ומהודר, ומרגג מלשון אתרוג כמו שתרגם אונקלוס פרי עץ הדר, אתרוגין, וכן כתב בעל החייט והש"ך על התודה והפענח רזא, וכן איתא בשלה"ק שאילן עץ הרעת אתרוג הי', וא"כ איך יתכן שנוכל לקיים מצוה ע"י פרי האתרוג, הא אין קטיגור נעשה סניגור, ומה גם חטא עץ הרעת, הגרולה מכל חטאת האדם, שגרם קלקול והטלת זוהמת נחש הקדמוני בכל הבריאה והיא אם כל חטאת ומקור כל דע שבסבתה נתקללה האדמה והאדם שבנפשו יביא לחמו ואל עפר ישוב, ואיככה נוכל להבין שנצטוונו לקיים מצוה, ועוד מצוה יקרה וחביבה כזו, שיש בה כ"כ הרבה סודות נעלמים ועל ידה יורדת לעולם כל מיני ברכות והשפעות טובות, ובזמן שבית המקדש הי' קיים היתה העבודה בחג הסוכות מאד נשגבה ובשמחה עצומה, השיר וההלל והנענועים והקפת המזבח וכל האורות הטמונים בעבודות קדושות אלו. הלא מהראוי שהאתרוג יהא בזוי ומשוקץ ומאוס לגבוה הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך.

ומתרץ הגאון רא"ז מרגליות זצ"ל שהתורה באה להורות לנו בזה ער היכן מגיע כוחה של תשובה מאהבה שזרונות נעשו זכיות, ובראשית השנה בימי התשובה שאז היתה העבודה רק מיראה, והזרונות נעשו רק כשגגות, אחר כך מתחילין ימי החג ביו"ט הראשון של סוכות הוא זמן שמחתנו שנכנסין לעבודה של אהבה ושמחה, שבכוחה להפוך הזרונות לזכיות, וע"כ צוה לנו ד' ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר, שנקח האתרוג, ונתבונן בזה ביקרת העבודה של תשובה מאהבה שהזרונות נעשו זכיות ממש, ובמה שחטא יתהפך למצוה, כרוגמת האתרוג שהיא היתה שורש לכל עון ופשע ובה מקיימין מצוה נעלית ויקרה כזו בעבודה של שמחה ואהבה ויש לה עור טעם וריח, וכלשון הרמב"ם ז"ל במעלת הבעל תשובה (הל' תשובה פ"ז) אמש הי' זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומתועב ותועבה והיום הוא אהוב ונחמר וקרוב וידיר, עכלה"ק. וכמו שהמליץ ע"ז זקנו בספרו לב ארי', עמ"ש חז"ל (במדרש פ' אמור) ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' ראשון לחשבון עונות, שזה קאי על חשבון העון הראשון לכל העונות, הוא חטא עץ הרעת, שבאמת הי' צריך האתרוג להיות מאום ומתועב לעבודת השי"ת, ועם כל זה ציותה התורה ולקחתם לכם ביום הראשון, ובמה שקלקל יתקן, מזה אנו רואים בעליל גודל מעלת תשובה מאהבה שזרונות נעשו זכיות ממש, עכרפח"ח. (ועיין בזה בספר תכלת מרדכי עה"ת פ' תולדות).

ויש להוסיף, כי עפ"י דבריהם הנחמדים יומתק מאוד לישנא דקרא פרי עץ הד"ר, שהוא מלשון הדרי בי, לשון תשובה וחרטה כי נטילת האתרוג יוריע לנו גודל המעלה והמדריגה של תשובה מאהבה כנ"ל שהקטיגור נעשה סניגור, וזהו רק בימי החג בזמן שמחתנו שעבודת ד' הוא מאהבה והאהבה גורמת השמחה, כרמסיים הכתוב ושמחתם לפני ד"א שבעת ימים, כי רק בזמן שמחה נצטוינו ליקח האתרוג פרי עץ הד"ר.

ואפשר לומד עוד ולקחתם לכם פרי עץ הדר, שהכוונה היא לכם ולא לעכו"ם, כי מצות נטילת האתרוג נאמרה רק לבני ישראל שעושין באהבה רצון אביהם שבשמים ובשמחה, ע"כ יכולין ליקח האתרוג, משא"כ אומות העולם שאין להם רק יראת העונש כעבדים של מלך, להם לא ניתן מצות ולקחתם לכם, כי אין לעכו"ם ענין לא בעבודת ד' בשמחה ולא בתשובה מאהבה, כנ"ל.

ועל פי כל האמור למעלה יתורצו בטוב טעם כמה דקדוקים בפרשת קרבן פסח, דכתיב (שמות י"ב) החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה, דברו אל כל עדת בני ישראל וגו' ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית וגו'. ודקדק האלשיך הק' על אומרו לכ"ם תדי זימני דלכאורה שניהם מיותרים, וכן דבר אל כל עדת בני ישראל הוא שפת יתר, אחר שכבר אמר לפנ"ז, וידבר ד' אל משה ואל אהרן לאמו"ר, ובעיקר קשה כי ידוע שחודש ניסן מזלו טלה בכור המזלות שהמצריים עשאוהו לע"ז שלהם וע"כ הי' עובדים להטלאים דוגמת מזלם בשמים ממעל, וא"כ למה זכו ישראל שיגאלו בחודש ניסן שמזלו טלה, והלא גם ישראל עבדו במצרים למזל טלה, כאוז"ל במדרש חזית כשאמר משה לישראל החודש הזה אתם נגאלים אמרו ישראל איך אנו נגאלים ומצרים מלאה מעבודת גילולים שלנו, ע"כ, וא"כ הלא ראוי הי' שיהי' החודש הזה לצור מכשול ומזכרת עון ע"ז שעבדו ישראל במצרים ולא תהי' לרצון לפני הקב"ה לגאלם בחודש שמזלו טלה. וביותר קשה למה צוה ד' שיקחו שה ויקריבו אותה קרבן פסח לד' ויזרקו את דמו על המזוזות ועל המשקוף, ובזכות זה יגאלם ממצרים, הלא השה הי' הע"ז של המצרים שגם ישראל עבדו לה, ועתה איך יקריבו אותה אשה לד', הא אין קטיגור נעשה סניגור.

ואפשר ליישב הכל עם מה שהקדמנו לעיל, כי על כן גזר הקב"ה לשחוט את השה ולזרוק את דמו, להורות מה רב הוא העבודה הזאת של עבודת השי"ת בשמחה ומה גדול כוחה עד שהעוונות נהפכים למצות והטומאה לקרושה, וזהו שאמה"כ, החודש הזה לכ"ם ראש חדשים ראשון הוא לכ"ם לחדשי השנה, לכם ולא לעכו"ם, כי רק בני ישראל להם הסגולה מכל העמים שיכולים לקחת הקטיגור ולעשותו סניגור, מפני שהם בחינת בנים למקום שעובדים מאהבה ומתוך שמחה, ובזכות זה זכו לגאולה בחודש ניסן דוקא להודיע שנתעלו במדרגה גדולה כ"כ, וע"כ כשצוה ד' על לקיחת השה לקרבן פסח אמר, דברו אל כל עדת בני ישראל, בנים למקום, שהוא מצוה אותם ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו', שישחטו העבודה זרה של מצרים ויעלה לרצון ונכפר להם הדם שיזרקו על המזוזות כי הם עושים רצון אביהם בשמחה. ומה מאור יומתק לפי"ז מה שאמר הכתוב והי' הדם לכ"ם לאות על הבתים וגו' ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכותי בארץ מצרים, כי לכאורה הי' צריך רם השה שעל הבתים להיות לשטן ולמשחית לבנ"י, כי ע"ז יפקד ויזכר עון עבודה זרה שעבדו במצרים ולא ירצה דמו, אמנם בבני ישראל עם קדובו אינו כן, כי דורש רמים אותם זכר לטובה, והי' הדם לכ"ם לזכרון, וע"ז ממשיך הכתוב שזהו רק כשמקיימין וחגותם אותו חג לד' וגו' וכדכתיב (דברים ט"ז) ושמחת בחגך והיית אך שמח, שהעבודה בשמחה וטוב לבב עדות היא שהם

בני א־ל חי שעוברין מאהבה ושמחה, ואז מהפכין אפי׳ הזדונות והקטיגור לזכיות וסניגור ויכולין להקריב השה לקרבן פסח שיעלה לריח ניחוח לרצון לד׳.

המורם מכל הדברים האלה הוא, שעיקר עבודת ד׳ היא העבודה בשמחה, שזהו אות על האהבה האמתית לשמו יתברך, ובזה נפלינו אנחנו בני ישראל מכל הגוים אשר סביבותינו כי בד׳ ישמח לבנו באהבה כבנים אל אבותם, והאומות נמשלו רק לעבדים שאין להם רק יראת העונש ולא ישמחו במלכות ד׳. ומעתה נבין ונשכיל בגודל שבח השירה והזמרה בעת עבודתנו, שזה מעיד על האהבה והשמחה כי דרך החושק לשורר, וע״כ הי׳ השירה אחד מהעבודות בבית המקדש וכדראיתא בגמרא (ערכין י״א) אמר ר׳ יודא אמר שמואל מנין לעיקר שירה מן התורה רב מתנה אמר מהכא (דברים כ״ח) תחת אשר לא עבדת את ד׳ א׳ בשמחה ובטוב לבב וגו׳ איזה עבודה שבשמחה וטוב לבב זה שירה, ע״כ. בא וראה עד היכן הדברים מגיעין, שכל התוכחה באה רק על העדר השמחה והשירה, וכל כך למה, כי במדה זו אנו בני ישראל נברלין מהאומות, והעבד כל מעשיו הם עליו לעול ולמעשה, ואפי׳ כשעושה כל מה שדבו צוה עליו, הרי בלי רצון וחשק מעשהו, משא״כ הבן הוא מצפה בהשתוקקות ושמח לקיים ציווי אביו בשמחה ושירה.

ועתה נשובה לראש מאמרנו לפרש הכתובים על נכון בענין מצות כתיבת ספר תורה. התחיל בלשון ועתה, כאוז״ל (ב״ר פכ״א) אין ועתה אלא תשובה, לרמז על התשובה שקודמת להתורה והמצוה, כי במדת התשובה אנו רואים בעליל החילוק הגדול בין ישראל שנקראים בנים ושבים מאהבה, לבין העכו״ם שנקראים עבדים ושבים רק מיראת העונש, וכן הוא בכל התורה כולה ובכל פרטי מצותי׳, וע״כ כשנצטוו ישראל על כתיבת התורה, ביותר צריך הכתוב לזרז על ענין האהבה והשמחה שבלעדה א״א לקיים התורה כראוי לבני ישראל ובלא זה לא יקרא עובד ד׳ באמת, וזהו אומרו כתבו לכ״ם, לכם ולא לעכו״ם, וכשיכתוב נכרי אפי׳ רק אות אחד תהי׳ הס״ת פסולה כי עבדים אינם עושים מאהבה רצון קונם. והכתוב מכנה כאן את התורה בלשון שירה, כי העבודה המעולה והמשובחת היא רק כשהיא מתוך שמחה וטוב לבב זה שירה, שהבן שמח לעשות רצון אביו, ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם שגם בעת לימוד התורה יגל יעקב ישמח ישראל כאוז״ל (מגילה ל״ב ע״א) שצריך להיות קורא בנעימה ושונה בזמרה, וזהו למען תהי׳ לי השירה הזאת לעד ב„בני״ ישראל כי לימוד התורה בשירה וקיום המצות בשמחה הוא עדות לישראל שהם בנים ולא עבדים.

וזהו נותן טעם לשבח למנהג ישראל סבא, כי בעת חינוך ספר תורה חדשה אז ישיר ישראל וחסידים ברנה יגילו, כי כל זה בא ללמד על הכלל ישראל כולו שאנו בנים ושמחים בשמחת התורה וקיום מצותי׳ ונרננה ונשמחה בכל ימינו שזכינו לקיים רצונו יתברך שמו, ובזכות זה נזכה כי ישיש ד׳ עלינו לטובה כאשר שש על אבותינו ויקויים בנו סיפא דקרא, כי אביאנו אל האדמה אשר נשבעתי לאבותיו, שהגאולה תבוא אלינו ע״י תשובה מאהבה, בביאת משיח צדקנו במהרה בימנו אמן.

בדין היתר עגונה

מהגאון מוה"ר שמואל סג"ל לנדא ראבר"ק פראג זצ"ל[1]

ב"ה.

אה' ידידי הדב הגדול מה' מיכאל ג"ר[2].

קבלתי ע"י ר"א קיש הדברים בכתב אשר רשם כבוד מעל' בהיתר העגונה אשת פייבל בירך, ומשום חולשא דאורחא עדיין ראשי ולבי בל עמי, וגם שאר טרדות רבו כמו רבו, וממש אין הפנאי מסכים עמדי לבלוע רוקי, ואני מוקף חבילי טרדין עד שבלתי אפשר לעמוד על העיון, בפרט ברבר הנוגע להתיר אשת איש ביותר צריך דעה צלולה ומיושבת לתור דרכי פוסקים ראשונים ואחרונים הרחבה מני ים, אבל יען כי ראיתי את דברי מעל' המה על דרך התרים מלוקטים מש"ע ומקונטרס עגונות, והן הן הדברים אשר כבר דבדנו מהם בעל פה בעת קבלת העדות, אמרתי להשיב עליהן ולהשתעשע באמריו, כי חביבין עלי דברי מעל' ידידי נ"ר.

ראשון תחלה מה שנאחז בסבך על שלא נזכר בעדות כי אם פייבל בירך ולא נתבאר בדברי העדים אם העידו על פייבל בן בירך, או על שם אחד, שהיו לו שני שמות פייבל בירך, תמי' לי על שטרח ויגע בכדי באריכות דברים שאין בהם צורך, הלא שמענו דברי העדים שהיו מדברים מן פייבל בירך הידוע, כי קודם קבלת העדות היו מדברים מן זה פייבל בירך בעל האשה עגונה אשר אנו דנין עלי', באשר העד הראשון ר' אברהם רעדש סיפר כי הוא הי' מדבר עם האשה החיא אודות הוצאות הקבורה, ואח"כ באותו מעמד היו העדים מעידים עדותן, והיו מדברים מן אותו פייבל בירך, ויש מהעדים שהזכירו רק פייבל, ולאיזה צורך היו צריכים להזכיר שם עירו כיון שאנחנו ב"ד והעדים היו עומדים פה, וסתמא כפרושו שהוא אותו פייבל בירך אשר שם משפחתו נקראים בשם בירך כאשר גם אחיו נקראים כן, ועוד הלא אמרו שהי' לו אומנות פנטילמאכר וגם אומנות תפירות מנעלים כאשר באזנינו שמענו, וא"כ אלה שתי אומנות הם יותר משם עירו ושם אביו, כי אינו שכיח כלל שיהי' לפייבל אחר שתי אומנות האלה, ואם בכל זאת לבו של כבוד מעל' נוקפו, הלא העדים כולם חיים אתנו פה ויכולין לשלוח אחריהם לשאול את פיהם מי זה הוא פייבל בירך אשר העידו עליו, ואין בזה חוזר ומניר כי הוא רק פירוש דבריהם הראשונים על מי העידו.

מה שרשום במכתבו בענין מים מתפח תפח, לחוש לדעת המחמירין דאף בגוף שלם לא מהני טביעת עין כיון שהי' מונח במים ואשתהי אחר עלותו מן

---

1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ז' קונט' י' עמוד י"א. — תשובה זו הועתקה מכתי"ק והניע אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד והנריב ר' יהודה בריך הכהן פרענקל נ"י מוויען. טוב עין הוא יבורך.

2) הוא הגאון מוה"ר מיכאל בכרך ראבר"ק פראג זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ז' קונט' י' עמור ט"ז.

המים, כמו שמבואר כל זה במחלוקות התשובות ריב"ל והרב ר' בצלאל הובא ברי"מ ובאחרונים, הלא דברנו מזה בשעת קבלת העדות ואמרנו שיש לפתוח שערי היתר ע"י הרעצפים הנמצא באמתחתו, וסימן בגדיו שהי' בו תפירה על בית ידו שהכיר הער בט"ע, יאקב גראבר, כי אשתו תפרה לו אותן תפירות על בית ידו של בגדו. אבל על אותן סימנים יש לפקפק בחשש שאלה או אבירה כאשר מבואר בש"ע ובאחרונים.

והנה זה פשוט דלא חיישינן לשאלה בתכריך כתבים אשר נשלח עמהם לומר שמסר הכתבים לאיש אחר למוסרם לאמט מאן אשר נשלח לו רודאי לא מעל בשליחותו להיות כשומר שמסר לשומר, וזה ערוך יותר מחזקה רשליח עושה שליחתו, דאף דלקולא לא אמרינן שליח עושה שליחתו, מ"מ היכא דהמשלח יכול לבוא לידי עבירה, אמרינן חזקה שליח עושה שליחתו, כמו שמפורש בתוס' ערובין דף ל"ב ד"ה ר' ששת ובגיטין דף ס"ב ע"ב ד"ה הני מילי, וא"כ הה"ד היכא שיכול לבוא המשלח לידי היזק, ובפרט בנרון דירן שהי' כתבים מאת קרייז אמט ובודאי יהי' מכשלה להמשלח אם יאברו הכתבים ולא ימסרו לאמט מאן, בזה בודאי אמרינן שהשליח עושה שליחתו, ובפרט היכא שהשליח בא בשכרו בודאי לא יפסיד כמו שדברנו יחד אז בהיותינו יחד בשעת קבלת עדות, וכמו שכתב מעל' אפס קצהו במכתבו. והנה כל דבר זה דברתי עד כה לכבוד מעל' אשר התעורר ברין חזקה שליח עושה שליחתו, אמנם בעובדא דירן שבודאי נעשה השליחות כמו שנראה מתוך הרעצפים, דק הספק הוא אם נעשה זה השליחות ע"י אותו השליח פייבל בירך או אם נעשה ע"י אחר וזה פייבל חלף והלך לו, והרי זה דומה לרין האומר לשליח צא ושחוט או צא ותרום והלך ומצא תרם דמסקינן במס' חולין דלא אמרינן חזקה שליח עושה שליחתו, וחיישינן שמא אחר תרם ולא אמרינן חזקה שליח עושה שליחתו שנעשה ע"י השליח, והה"ד בנירון דירן ג"כ יש לחוש שמא זה פייבל מסר שליחתו לאחר. גם בזה כתב התור י"ד סי' של"א שאם יודע השליח שאם לא יעשנה יהי' מכשול להמשלח אמרינן חזקה שליח עושה שליחתו, וא"כ גם בנירון דירן, כיון שהשליח ידע שאם לא יומסרו הכתבים האלה יהי' זה למכשול להמשלח בודאי לא מלאו לבו להוציא הכתבים מתחת ידו למוסרם לאחר להיות כפושע כשומר שמסר לשומר, ואף שאין דבר דומה ממש, דשם בודאי לא אמרינן שאחר תרם, דלא מניח השליח לאחר לתרום תואיל ותרומת האחר אינו מועיל דהוי תורם שלא מדעת, ולכך לא סמך השליח על אחר להכשיל את המשלח ותרם בעצמו, אבל בנרון דירן יכול להיות שהשליח האמין לאחר למסור הכתבים לאמט, מ"מ הוא זה חשש רחוק, רודאי השליח זה פייבל בירך לא פשע למוסרם לאחר מה שנמסר לו, דהוי כמו פקדון, המובא בש"ע בק"ע דהוי סימן, ולא אמרינן שמא הפקיד המפקיד הפקדון לאחר.

ומדי דברי, מאר אני תמה על המ"ל בפ"ד מתרומות שהקשה על התור הנ"ל מגמ' דחולין, ולא ידעתי מאי קשיא לי' דשם בגמ' הוא ר"נ דסובר דלא אמרינן בראורייתא חזקה שליח עושה שליחתו, אבל דב ששת סובר דאף בראורייתא אמרינן חזקה, והר"ש פוסק כר"ש כמבואר בתוס' במס' ערובין, והתור פוסק כר"ש וגם כר"י שם בתוס', דר"ש גופא לא סבר חזקה זו אלא היכא שיש מכשול

להמשלח אם לא יעשה שליחתו, לכך אמרינן דבוראי תרם השליח ולא סמך על האחר שלא יכשול המשלח הואיל והרמת האחר אינו מועיל דהוי תורם שלא מדעת, ולכך משיג הטור דרוקא אם ידוע לו שנתרם מכרי חזה, אבל אם לא נראה בכרי שנתרם לא סמכינן אחזקה, דהשליח סמך עצמו שאם יבוא בעל הכרי יראה אם נתרם או לא, וכעת אין הפנאי עמדי לעיין בשיטה זו הרחבה בשיטות עמוקות. אמנם כל זה נראה בתחילת עיונא דאף אם לא אמרינן חזקה שליח עושה שליחתו על נוף השליחות אם נעשה, כגון בצא וקדש לי אשה או בגט לאשתי, מ"מ היכא שבוראי נעשה המעשה ביותר יש לומר חזקה שליח עושה שליחתו היכא שירוע שנעשה השליחות ואמרינן שבוראי נעשה ע"י השליח ולא ע"י אחר כמו"ש הטור היכא שיבוא מכשול למשלח. ונם בזה יפה כתב מעל' כאשר דברנו יחר, דעל הרעצפים לא חיישינן שמסר לאיש אחר הואיל והוא בא בשכרו ליקח שכר שליחתו ע"י הרעצפים כי ר' אברהם רעדש העיר שכבר פסק עם פייבל בירך ליתן לו שכר שליחתו באופן שיבוא רעצפים מן אמט מאן.

אמנם אף אם ליכא חשש שאלה ומסירה לאחר, מ"מ יש חשש אבירה, דלפי מה שמבואר בח"מ דאם חיישינן לשאלה חיישינן נם לאבירה. והנה כבור מעל' מקשה על הח"מ מסוגיא דיבמות, ואני תמה על כבור מעל' שעסק בענין העגונה הזאת והרבה טרחות יגע כאשר נראה במכתבו הכתוב פנים ואחור, איך לא שם עיונו בספר נורע ביהודה מכבור **אאמ"ו הגאון זצ"ל** ולא דרש מעל הספר הזה אשר מלא ברכות ה' תנא כרוכלא מחשב ומיזל ומסרד כל הדברים בענין העגונה לא הניח דבר ומראה פנים לכל צר, והכל מקלסין הקונטרס תקנות עגונות אשר סידר **אאמ"ו** הגאון זצ"ל אשר בו הרבה הלכות למעשה ומעשה רב, ואיך נקל הדבר בעיני כבור מעל' לפסוק הלכה למעשה ולא יביט ולא יבין לדרוש מעל הספר הזה, ובפרט כי כל עסקו של מעל' בכתבו הוא רק באחרונים הנרשמים בש"ע ולמה לא ידרוש מעל מרא דאתרא, ואף שהוא אין כאן והוא במעלה עליונה, הלא כבורו במקומו והוי ממש כמורה הלכה במקום רבו, ואילו הי' מעל' רואה בספר נורע ביהודה הי' מצא קושייתו על הח"מ, ו**אאמ"ו** הגאון זצ"ל מתרץ שם רמה דכתב הח"מ רחיישינן לאבירה היינו אי אמרינן סימנים דרבנן דאז בעינן סימן מובהק ביותר, אז חיישינן לכל דבר וחיישינן גם לאבירה, אבל הגמ' קאי להאי גיסא אי אמרינן סימנים דאורייתא לא חיישינן כולי האי, וא"כ מה שאמרינן בגמ' כים וארנקי לא מושלי אינשי הוא לאוקימתא דסימנין דאורייתא. אמנם מה שרוצה כבור מעל' לתרץ דברי הח"מ בסברה קלושא לומר דגם משום טעמא דמנחשי מזהיר בי' טפי, לא ידעתי מה הועיל בזה לנרון דידן, דכל יסודו של מעל' הוא שגם זה פייבל הי' זהיר ברעצפים ההיא כרי שלא יפסיד שכרו, ואם כן הוא, נפל כל דברי הח"מ בבירא, דלעולם לא יחוש לאבירה כיון שיש הפסר באבירתו מזהיר זהיר בהו. ורוחק לומר דהח"מ מיירי באבירת חפצים שאין בהם דררא דממונא ואינם שוים כלום, ואין דברי הח"מ סובלים זה, ועור, לפי זה למה להגמ' לחלק בין כים וארנקי משום סברא דמנחשי, אמאי לא מחלק הגמ' דמצא קשור בכים וכן חמור בסימני איכף מזהיר זהיר בהו הואיל ויש בו דררא דממונא, ומתניתין מיירי בסימני כלים שאין בהם דררא דממונא וחיישינן לנפילה.

אמנם כבר מבואר בס' נודע ביהודה דלא חיישינן לנפילה דיחיד, יע"ש ברף ל"ה ע"ב, ואפי' לשאלה דיחיד רוצה להקל שם, וא"כ גם הכא הוא נפילה דיחיד שיזדמן שימצא אחד כתביו ודעצפים של אותו פייבל בירך ויהי' שוה לו במדאה ובקומה, ושיהי' יכול להשתנות פניו שיהי' דומה לו בט"ע, ויהי' בו הסימנים שאינן מובהקים, כל זה הוא יותר חשש רחוק מנפילה דיחיד ולא חיישינן, וממילא גם לשאלה דיחיד לא חיישינן.

והנה מעל' רצה ג"כ לומר ולתקוע היתר האשה הזאת משום נפילה דיחיד דלא חיישינן, הנה זה לחוד לא מספיק, דאכתי כיון דחיישינן לשאלה שהשאיל זה פייבל בגדו לאחד או שהחליפו עם אחר, א"כ ממילא יש לחוש לאבידה, דהיינו לא שנפלו ממנו הרעצפים, אלא שיש לחוש הואיל ורעצפים הי' מונח בכיס של הבגד עליון שלו א"כ שמא כשהחליף או כששאל בגדו לאחר שכח הרעצפים בבגדו, ובחשש זה נפל כל סברותיו של מעל', דשמא שכחו בתוך הבגד, וא"כ אף דלא חיישינן לנפילה דיחיד, מ"מ שמא חיישינן לשאלה דיחיד. אבל אחת דברתי לסמוך על דברי אאמ"ו הגאון זצ"ל דגם לשאלה דיחיד לא חיישינן, וזה הוא גוף טעמא דמקצת האחרונים דמצטרפין יחד ט"ע בגוף, היכא שהוא אחר ג' ימים עם סימני בגדים אף דחיישינן לשאלה, וכן פסק אאמ"ו בסניף ל"ב להלכה למעשה יעיי"ש, להצטרף יחד סי' אמצעים או סימני בגדים עם ט"ע אף שהוא אחר ג', וכן דברנו בהיותינו יחדיו ליסר היתר אשה החיא בהצטרפות הנ"ל.

והנה מעל' רוצה להביא ראי' להצטרף ט"ע עם סימני בגדים מכח דקדוק קל כמו שהוא, דלמה לא תני במתניתין דאם מת במים דלא מהני פרצוף פנים עם החוטם, אם מת במים ואשתהי, ומזה רוצה להוכיח דאם יש בו סי' שאינן מובהקים כמו ארנקי וגוף וכלים דמהני אף במת במים ואשתהי. הנה מעולם לא שמעתי להקשות ולדקדק כן שהתנא יחשוב כל דינים, ואם כזה יקשה לו א"כ קשה דכל דינים המבוארים בברייתות וב[א]מוראים ת"ל לרבי לסדרם ולתני במתניתין, ואטו תנא כרוכלא שישיב לתנות כל חידושי דינים שנתחדשו בבית המדרש, אבל אם הי' רואה מעל' בספר נורע ביהודה הי' רואה שפיר שהוא מוכיח זה מכח דקדוק אחר במתניתין ההוא יע"ש, ויראה דרך נכון כפי דרך הלימור וסוגי' הש"ס יע"ש וימצא נחת.

היוצא מזה ראשה זאת אשת פייבל בירך יש להתיר ע"י צירוף ט"ע בגופו שהכירוהו כל רואיו שהוא פייבל בירך בצירוף סימני בגדיו שהי' בו סלאים שהכיר העיר יעקב גראבר, ורעצפים שנמצא בכיסו, ואלה חוברה יחדיו, ובשלש אלה יש להתיר אשה החיא אם יסכים עוד שלישי מב"ד רבה. ומה שהאריך מעל' ברין מסל"ת של הנכרי ושאר דברים, המה פשוטים וידועים לכל מורה, ומחמת הטרדה קצרתי כאשר מכותלי מכתבי ניכר גרול הנחיצה, וסמכתי על רוחב לבבו ולא הארכתי.

כ"ד ידידו לנצח,

חק' שמואל

תשובה על הנ"ל

מהגאון מוה"ר מיכאל בכרך ראבד"ק פראג זצ"ל[1])

לכבוד ידידי הרב הגדול מו"ה שמואל נר"ו.

ראיתי מכתבו ונהניתי שעבר עין עיונו במכתבי, רק באיזה מן המקומות העלים עינו כאיל פוסח שפסח על הפתח אשר פתחתי בעסק העגונה שכתבתי דמדברי העדים שהעירו שנזכר בגב"ע משמע שעל פייבל בירך הידוע להבי"ד העירו, אך לא רציתי לסמוך ע"ז באשר שבאיסור חמור כזה איסור אשת איש אין דאוי לכל קטן כמוני לסמוך על סברתו, ומטעם זה שלחתי למעל' אם יסכים עמי להתיר אשה זו. ובדברי מעל' נראה כנעלם ממני סברא זו, ואינו כן. ומ"ש מעכ"ת שקודם קבלת העדות שמע מפי העדים שעל פייבל בירך בעל אשה זו מעידים, וכדומה לזה עוד מדברים אחרים, יאמין לי שאני לא שמעתי מזה כלום. ואם כדבריו למה לא נכתבו כל הדברים בכתב גב"ע, הלא עפ"י כתב זה דנין להתיר או לאסור, ושנגה היא. ועוד זכורני שאחר קבלת העדות אמרתי להב"ר שהיו לנו לשאול להעדים אם פייבל בירך הוא בעל אשה זו, והשיב לי מעל' שענין זה תלוי בגב"ע זה, ולמה לא השיב שר"א רערש סיפר שדיבר עם האשה אודות הוצאות הקבורה כנזכר בכתב מעל'. גם מ"ש מעל' שעדיין נוכל לשלוח אחריהם לשאול אותם מי הוא זה פייבל בירך, גם זה כבר ידעתי, רק באשר שמעלתו הרחיק נדוד ונתאחר הדבר ומי יורע מה יולד יום, ולא רציתי לשלוח אחריהם לברי עד אשר נתוערו יחר הב"ד שהי' אז בשעת קבלת העדות, לכן טרחתי למצוא היתר גם לספק זה שלא הזכירו שם אביו ושם עירו.

וביתר הדברים שכ' מעל' לסתור ולבנות, יש לי קצת להשיב, אך אמרתי באשר שגם מעכ"ת מסכים עמדי בהיתר אשה זו בהצטרפות סי' כתב הרעצפים ושאר סימנים, אף שאין מעידים עם הטב"ע דגופו, אע"ג דג"ד לחוד לא מהני, מ"מ בהצטרפות שניהם יחד יש לסמוך עליו להתירה, אמרתי מה לנו למשקל ולמטרי עור ברברים בעת טרודינו במצות חג הפסח, וביותר מעל' שיש לו גם שאר טרדות, ע"כ השבתי ידי אחור.

ומה שמעל' קרא תגר על שלא דאיתי בס' רבינו הגדול נו"ב אביו זצוק"ל, אל יחשירני בזה כלום, כי יודע כל מי שרגיל אצלי שתמיד מכבדו הייתי ס' הזה לשעבר ומשתעשע בהם, וגם עכשיו, ואדרבא אפשר שידוע למעל' שדגיל הייתי לישא וליתן עמו זצ"ל בכמה ענייגים לפני מעל', וגם שלא בפניו, והייתי מבטל דעתי מפני דעתו זצ"ל. רק בעבור שספרו הגדול, גדול בכמות ורב הערך, ואני מסובך בטרדות מאוד, וכמה פעמים הוצרכתי להפסיק בין הפרקים מפני הכבוד ושאר ענייגים, גם בספרי הראשונים לא יכולתי לעיין כראוי, ע"כ לא יחשב עלי מחשבת פיגול. ואף כי ב"ה לא נופל אנכי, והתורה מונחת בקרן זוית, וכל העוסק

---

1) תשובה זו בכתי"ק קבלנו מאוסף „כנסת ישראל" של ידידנו הרבני הנכבד הנגיד הרגול והמרומם מו"ה ישראל שטערן נ"י מלוגרון. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

בה לש"ש ולא להתפאר מסייעין לו בסייעתא דשמיא. וידוע להוי למכ"ת שלא כתבתי רבריי לקבוע הלכה לרורות, חלילה לי, ועם כי מכ"ת כתב במכתבו שסמכתי על סברא קלושה וכדומה לשונות אלו, ומה אעשה אם לדידי סברא מעליא הוא ודברים נכונים, ואם שגיתי אתי תלין, וכמה פוס' שכתבו בספריהם לפי אור שכלם, ואחרונים דוחים רבריהם, לא בשביל זה נפגום בכבורם חלילה, והרשות נתונה לכל לעיין ער מקום שיר שכלו מגעת, אך בתנאי שיהא לשם שמים ולאהבת האמת, ולא לקנתר לסתור רברי חברו, כמו שבעו"ה רגילים לעשות, וע"כ לא אאריך עור, ואצא בשים שלום טובה וברכה, וד' יברך את עמו בשלום.
(מקום החתימה)

הגהות על ספר אליה רבה

מהגאון מוה"ר דוד דייטש אבד"ק עיר חדש זצ"ל[1]

סי' כ"ב סק"א. ועוד רנ"ל להוכיח מכ"ח סי' כ"ט דלא אמרינן ספק ברכות להקל בברכת שהחיינו, גם נ"ל ראי' לזה מש"ס ברכות דף ס' גבי קנה כלים חרשים, דפריף וליפלגו בקנה וחזר קנה להודיעך כחו דר"י רצריך לברך, ומשני כחו דהתירא עריף לי', ולכאורה תימא, הא פירש"י ריש ביצה דטעמא רכחו דהתירא עדיף, משום רכח האוסרין אינה דאי' שהכל יכולין להחמיר ואפילו ברבר המותר ע"ש, וא"כ הא בברכות אררבה כח ראיסורא שצריך לברך צריך להיות עריפא, כיון דקי"ל ספק ברכות להקל שלא לעבור על לאו רלא תשא, אלא נלענ"ד משום רשאני ברכות רשהחיינו דאינו עובר על לא תשא, ודו"ק.

נ.ב. וכ"כ מ"ו בצל"ח (ברכות ס' ע"א) והביא ראי' מהאי רבכל מערבין (עירובין מ') רשות לא קמבעי' מידי דהוה אקרא חדתא, ועיי' דוקח סי' שע"א וזה לשונו, ויש לי זמן רשות כהאי רבכל מערבין אפי' אקרא חדתא שהיא חשובה לו, וכן ר"י במס' ברכות דף מ"ב רחביבא א"י מברך שמן ארצנו, וכהאי דבן זומא שראה אלוכסא בני ארם, ועיי' ב"י או"ח סי' תל"ב, ועיי' לקמן סי' רנ"ח.

סי' כ"ח סק"ב. כתב בס' ברוך שאמר, בג' פסוקים שכתוב בהן לטוטפות, א' בפ' והי' כי יביאך, וא' בשמע, וא' בוהי' אם שמוע, ולזכרון כתיב בקדש כל בכור, באלו ד' פסוקים תמצא כל האותיות של א"ב חוץ מגימ"ל וסמ"ך, לומר גם רוח לא ישא תפלין, כי אם מי שרוחו נמוכת ואינו מחזיק טובה לעצמו כשהוא לומר ועושה מצוה, עכ"ל.

נ.ב. ושייך שפיר סיפא רקרא, כי בחוזק יר הוציאך ממצרים, כמ"ש אלשיך פ' ואתחנן שלא היו כדאי לגאול, ושר של מצרים אמר הללו עובדי ע"א, ולכך בחוזק גאל אותנו, ולכן אינו מן הדין שתהי' גם רוח.

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונט' ג' עמוד י"ז. — הגהות הללו הועתקו מכתי"ק בגליון ספר אלי' רבה והגיע אלינו ע"י יירנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. זכות המצוה יגן בעדו.

סי' ר"ו סק"ד. עוד אפשר דשתיקה אף ביותר מכדי דיבור לא הוי הפסק, אלא כשהי' ההפסק בענין שלא חשב בשעת ההפסק שיאכל או שישתה מיד, והוי דומיא רהיסח הרעת, עכ"ל.

נ.ב. בס' פרח שושן הקשה דכ"י בסי' ר"ו הביא ירושלמי דפרק הרואה, גבי ברקים, הי' יושב בבית הכסא אם יוכל בתוך כדי דיבור לברך יצא ואם לאו לא יצא, ומשמע אף שדעתו הי' שיברך כשיוצא ואפ"ה אם הוא לאחרי כדי דיבור לא יצא, ועיי' ט"ז סי' רכ"ג.

סי' רמ"ו סקי"ב. שוב עיינתי בתו' ודקדקתי שאין דאי' משם די"ל דהתם קאי על להלות סאה בסאה דמראורייתא לאו ריבית הוא אלא דרבנן גזרו משום דמיחזי כריבית, עכ"ל.

נ.ב. תיתי לי דקיימתי זה מדידי, ואני מוסיף מדברי הרא"ש פ' הזהב סי' ד' עיי"ש, ועיי' רמ"א י"ד סי' קס"ח סעיף י"א.

סי' רנ"ב סקי"ח. כתב מ"א אם הישראל נותן לכותי חטים מע"ש אפי' כותי טחנו בשבת שרי ובלבד שלא יעמוד הישראל אצלו, אבל אם השעה צריכה לכך כגון סמוך לפסח רשאי הישראל לשמור הרחיים שלא יתחמץ דהא שבות דשבות הוא דאפי' ישראל נותן לרחיים בשבת ליכא חיוב חטאת עד שיטעון ברחיים של יד, וכ"מ בתו' דף י"ח ד"ה ולימא מר כו' דטעמא דב"ש דגזרינן כו', וק' דמ"מ קשה לימא לגבי רחיים משום גזירה, אלא ע"כ אפי' בשבת ליכא חיוב חטאת, עכ"ל. ובמחילת כבודו לא דק, דא"כ תיקשי מוגמר וגפרית ואינך מ"ט שדי ולא גזרינן, וזה ברור. ועוד י"ל דדבה לא ניחא לי' לאוקמי' רחיים משום גזירה, דא"כ אתיא כב"ש, עכ"ל.

נ.ב. ולי נראה דכוונת מג"א דאולי הך ברייתא ס"ל כמ"ד הבערה ללאו יוצאת וא"כ מוגמר וגפרית דהוא איסור לאו לא גזרו, ורחיים דאיסור סקילה גזרו, ועיין סנהדרין דף פ"ד אחר איסור לאו, בנו שגנת חנק, ועיי' ביצה דף כ"א, ואף דר"י אמר זה לרבה, ואיהו אמד ביבמות דף פ"ב ל"ש לאו ול"ש כרת, כבד כתב מ"ו בנ"ב[2] ומהרי"ק שורש ע"ב דגירסא שם רבא, ופותקין מים לגינה, כתב רשב"א דלא אסור מד"ת אלא בכלים. נם מה שהקשה דלא ניחא לאוקמי' כב"ש, שמעתי מא"א מ"ו זלה"ה[3] דכוונת מג"א, דאכתי קשה, ד' יוסף דאמר ולימא מר משום שביתת כלים, וכתבו תו' שם דאף דב"ה לית לי' שביתת כלים, דלא מסתבר לי' השמעת קול, וניחא לי' טפי לאוקמי' כב"ש, וא"כ יותר הי' לר"י לומר דטעמי' משום גזירה.

---

2) במהדו"ק חאו"ח סי' כ"א (בד"ה והנה).

3) הוא הגאון מוה"ר מענדל דייטש אבד"ק קיצע זצ"ל.

סי' רס"ו סק"א. אבל אם החמור של כותי יניחנו עליו דאין מצווה על שביתתה וכו' (מ"א), וצ"ע דהא כתב בס"ק ה' בר"ן דאפי' אין הבהמה שלו חייב משום לא תחמד, עכ"ל.

נ.ב. והגאון מהר"ם פישלש[4] תירץ דשם מיירי שאין עמו עכו"ם וישראל יצטרך להיות מחמר אחריו, אבל המג"א מיירי שיש עמו עכו"ם, וא"כ העכו"ם יחמר אחריו, ומשום שביתת בהמה ליכא כיון דאין החמור שלו.

סי' שי"א סק"ב. דטילטול אינו אלא איסור דרבנן וכו' משא"כ קבורה מלאכה לא דאורייתא, עכ"ל.

נ.ב. עיי' רשב"א פרק האורג שכתב דקבורת מת הוא מלאכה שאין צריך לגופה.

סי' ת"מ סקי"ג. הלבוש השיג דגם הנפקד עובר מדאורייתא, דאל"כ מאי פריך הש"ס דף ח' הא אמרת אבל אתה רואה של אחרים, דילמא מיירי כשהפקיד אצלו ישראל אחר, דאז הנפקד אינו עובד, עכ"ל.

נ.ב. ולי נראה דקושי' ש"ס לרבא דמשני לא תיפוך וארישא קאי, שלך אי אתה רואה וכו' ואין לי אלא בנכרי ש[לא] כיבשתו, וכו' הרי לרבא מיירי בשל נכרי.

סי' תרע"ג סק"א. ובשער אפרים סי' ל"ח האריך במעשה שבשלה חמאה בקדרה של בשר ב"י, אם מותר לנ"ח, דאסור בהנאה, ודעתו נוטה דמותר, דמצות לאו ליהנות ניתנו, ע"ש.

נ.ב. ובעל המאור במס' ר"ה בסוגיא דשופר של עולה, כתב דבמצות דרבנן כ"ע מודים דמצות להינות ניתן, ועיי' תשובת רשב"א סי' תשמ"ז דנודר הנאה מלולב יוצא בו ביום ב', משמע . . . (חסר).

---

4) הוא הגאון מוה"ר מאיר פישלס ראבר"ק פראג זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד ט', ובקונט' ד' עמוד ו'.

בדין שמן שריפה לנר חנוכה

מהגאון מוה"ר חיים זאב עלינבויגען אבד"ק רישא זצ"ל[1]

באורי וישעי סי' ד' הביא קושית השער אפרים דהאיך מדליקין בשמן שרפה בנר חנוכה, הא נ"ח בעי שיעור, ושמן שרפה שמצוה לשרפו הרי כתותי מיכתת שיעורא, וכמ"ש תוס' סוכה ל"ה ברין אתרוג של תרומה טמאה. ותמה עליו מהמפורש ברמב"ם פי"א מהל' תרומות הי"ח רמי שאין לו חולין לנ"ח מדליק שמן שרפה שלא ברשות כהן, והוא מהירושלמי סוף תרומות, ע"כ. והנה בעיקר הקושיא קדמו בשו"ת גור ארי' יהודה א"ח סי' ק"ב, והס' שער אפרים אינו בידי. ולפי החומר הנושא נלע"ד, דעיקר טעם התוס' סוכה דשייך בתרומה טמאה דין כתותי מיכתת שיעורא, הוא עפ"י הש"ס שבת דף כ"ה שאין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט, משום דכתיב הוא לבדו או שבת שבתון, ואין ערל"ת ועשה, ופריך הש"ס, ביו"ט הוא דאסור הא בחול משרי שרי, מ"ט, אמר רב כשם שמצוה לשרוף קדשים טמאים כך מצוה לשרוף תרומה טמאה, ואמר ר"נ, שלך תהא להסיקה תחת תבשילך, ומזה למדו התוס' דכיון דמצוה לשרפה אמרינן כתותי מ"ש, וכבד הרגיש הרשב"א דהקדמה זו שכשם שמצוה לשרוף וכו' שפת יתר, והלא אין עיקר הקושיא אלא מ"ט שרי בחול לאתהנויי ולהדליקה בביתו, הול"ל בקיצור משום דר"נ שלך תהא וכו', או מדר' אבהו אר"י.

ולענ"ד קושית הש"ס הוא קו' התוס' לעיל ד"ה לפי שאין שודפין, שהקשו למה אין מדליקין בשמן שרפה וכי גרע הוא משמן חולין שמותר להדליק, וכיון דש"ש מותר להנות ממנו בעת ההדלקה, למה אסור להדליקו בי"ט. וזהו ביאור קו' הש"ס, בי"ט הוא דאסור הא בחול שרי לאתהנויי מיני', מ"ט, ר"ל דכיון דבחול מותר בהנאה למה יאסור ביו"ט, ואי אסרינן לי' בי"ט יהי' אסור גם בחול בהנאה. וע"ז משני שפיר, דכשם שמצוה לשרוף וכו', משו"ה אסור להדליקו בי"ט, כמ"ש הריב"א דהדלקה זו אינה להנאתו אלא משום מצות שריפה. ובלא"ה כ' בבעה"מ שם דאף דהדלקת ש"ש בי"ט צורך י"ט הוא, מ"מ כיון שיש בשריפתו מצוה חיישינן שמא יעשה מדורה בפני עצמה, וידחה איסור מלאכה בי"ט. ומצאתי בפנ"י שמבואר קצת כן בכוונת הש"ס אך שלא ביאר כמ"ש. וע"פ הש"ס הנ"ל שיש מצוה בשרפתו, דנו התוס' בסוכה ששייך בו דין כתותי מיכתת שיעורא.

ועפ"ז יש ליישב לענ"ד סתירה דהתוס' מסוכה הנ"ל למה שכתבו בסוטה דף כ"ה ע"ב דרוקא באה"נ שייך בי' כתותי מ"ש, שיש לומר דשם בסוטה חידשו על דין ערלה וכלאי הכרם, שאע"פ שהם בשריפה מ"מ אין מצוה בשריפותן, ומ"מ כיון דאיסורי הנאה נינהו, לא הוי אלא כעפרא דארעא בעלמא, יעוי"ש ובשעה"מ פ"ר מה' גירושין בשם המשאת משה אה"ע סי' כ'. ובסוכה חידשו דתרומה

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה י' קונט' ו' עמוד י"ח. — חידו"ת הללו הועתקו מכתי"ק המונח ברשות הרב המפורסם וכו' מוה"ר **יואל אשכנזי** שליט"א אבד"ק יאס. זכרה לו אלקי לטובה.

טמאה אע"פ שמותר ליהנות בשעת השרפה, מ"מ כיון שאחז"ל דרמיין לקודש ויש מצוה בשריפתן אמרינן גם בהו כתותי מיכתת שיעורא.

אפס נלע"ד לחרש דהמצוה דשריפת שמן שריפה אינה אלא על הכהן שהתרומה ברשותו, אבל הזר שיש לו שמן שרפה, ומחויב הוא ליתנה לכהן לקיים מצות הנתינה ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי, עליו אין שום מצוה רק שיתננה לכהן ותו לא, וממילא כל זמן שהשמן שריפה הוא ברשות הזר שאינו מצווה לשרפו, לא שייך בי' כתותי מיכתת שיעורא, וע"כ פסק הרמב"ם ע"פ הידושלמי שאם אין לו חולין לנ"ח, ידליק ש"ש שלא ברשות כהן, והדגיש באודי וישעי דלמה דייק הר"מ דווקא באין לו חולין, ולפמ"ש פשוט, שאם יש לו חולין מוטב שיתן הש"ש להכהן לקיים מ"ע, אך אם אין לו חולין, וכתותי מ"ש לא שייך אצלו, ע"כ ירליקנו לנ"ח. משא"כ השער אפרים מירדי בש"ש שהוא אצל הכהן, ע"ז נסתפק שפיר, כיון דכתותי מ"ש, י"ל שאינו יוצא ידי חובת הדלקה בנ"ח. וצ"ע בזה בידושלמי בסוף תדומות, רבי ידמי' בעי קומי ד' זעירא עד כדון בתדומה שנפלה לו מבית אבי אמו כהן ואפי' בתדומת גדנו. ומחמת שאין השער אפרים ת"י, קצרתי.

* * *

שם בסי' ד' הביא הגאבר"ק יאס באודי וישעי קושית גאון[2], דאיך נטמאו השמנים בימי חשמונאי, הא משקה בית מדבחיא דכן, ושהגי' די"ש אבר"ק לבוב[3] תי' ע"פ הש"ס דע"ז דף נ"ב שבאו בה פריצים וחללוה, דכיון שבאו נכדים להיכל יצאו כל עניני המקדש לחולין. ובאודי וישעי תירץ דהאי דכן הוא מלטמא אחרים, אבל טומאת עצמן יש בהן[4]. ואינו מספיק לענ"ד, דלדבריו תיקשי בפסחים י"ז דפריך ללוי דתני משקה בי מדבחייא, הניחא וכו' אלא אי ס"ל כרב היכי משכחת לה שאלת חגי, הו"ל לאקשויי בפשיטות אי דכן ממש טומאת השמנים דחשמונאי היכי משכחת לה, על כן דברי הגאבר"ק לבוב נראים. אמנם תמיהני על עוצם בקיאתו של הג' זצ"ל, והברלו בחיים הגאבר"ק יאס, איך נעלם מעיני שניהם שתירוצו של הגאבר"ק לבוב מפורש בזית רענן על הילקוט אמור ד"ה צו את בנ"י וגו' תמיד אפי' בשבת ואפי' בטומאה, ותמה הז"ר על נסי חנוכה ותירץ עפ"י הש"ס דע"ז ששיקצו אבני מזבח לע"ז וה"נ טימאו כל השמנים לע"ז. וזה אין אנו צריכים להדחוקים שבלבוש הל' חנוכה, עכ"ל ודפח"ח וש"י. ויעויין בא"ז וא"ר מה שכתבו ע"ד המעי"ט, ודברי הז"ר מאירים לעינים.

---

2) בשו"ת אורי וישעי הביא הקושיא בשם הגאון מוה"ר יצחק מהאמבורג זצ"ל, וכן הקשה הגאון יעב"ץ במור וקציעה סי' עת"ר.

3) הוא הגאון בעל שואל ומשיב אבר"ק לבוב זצ"ל. — והתירוץ נדפסה בספרו שו"ת שו"מ מהדו"ק ח"ג סי' מ"ב, ובספרו דברי שאול (קובץ דרשות) דף מ"ד ע"א, וע"ע בשו"ת בית יצחק חאו"ח סי' ק"י.

4) הרבה אחרונים תירצו כן, (עיין בזה בס' חידושי יעקב הנדמ"ח בעמוד קצ"ז בשולי העמוד).

בדין ברכת נר חנוכה

מהגאון מוה"ר ליפמאן טויסקי אבד"ק טשעטשע זצ"ל[1]

בספר כרם שלמה (להרב הגאון מוה"ר שלמה האאס) חאו"ח בהל' חנוכה סי' תרע"ו כתב, נשאלתי, אחד שבירך על נר חנוכה, קסבר שכבר נתנו שמן במנורה, ובאמת לא הי' שמן, האם צריך לחזור ולברך, והשבתי דיש חילוק בדבר, אם השמן מוכן לפניו אזי אין צריך לברך, ואם לאו צריך לחזור ולברך, ויסוד ההוראה הזאת מיוסד ע"פ דברי הט"ז בסי' רע"א ס"ק י"ט מעשה בא לידי במדינות מעהרין שעשיתי קידוש על כוס שהייתי סבור שהוא יין והי' מים, ובכלי שני שהי' עוד לפני, הי' בו יין, וכבר אמרתי הקידוש כולו וכו' וכו', יש חילוק בדבר באם הי' בשעת הקידוש יין על השולחן או על הספסל אצלו מוכן לשתות, אז ודאי א"צ לא לבורא פרי הנפן ולא לקידוש שנית, אלא ישתה המוכן לפניו וכו' ע"ש היטב, ע"כ.

הנה במח"כ נלענ"ד שאין הנידון דומה לדאי', כי בשלמא התם אצל קידוש של שבת, אם הי' היין עכ"פ מוכן לפניו אין [צריך] לא לבפה"נ ולא לקידוש שנית אלא ישתה המוכן לפניו והוי כאלו קידש על היין ההוא, כמ"ש הט"ז שם בסיום דבריו עיי"ש, אבל הכא בנידון דידן, שבירך על הפתילות קודם שנתנו שמן במנורה והי' ברכתו לבטלה, ועתה כשנודע לו שהי' בטעות, צריך לעשות מעשה חדש, להציק השמן במנורה, ובעמידה בעלמא לא סני, כי תמיד צריך ליתן בתחילה השמן קודם ברכתו, כי איך יברך להדליק וכו' אם אינו שום אפשרות שידליק בלא שמן, וצריך ליתן השמן קודם ברכתו, אבל אצל הקידוש, לא הי' צריך יותר אם בירך בפה"נ, שהיין מוכן לפניו, מה לי בכלי זה או בכלי זה, ודוק כי כך נוסח הברכה שהקב"ה ברא פרי הנפן, והיין מוכן לפניו, אבל אצל נר חנוכה, במעשה שבא לפני המחבר זללה"ה, הלא בעמידת השמן לבד לא סגי, והפתילות לבד לא יוכלו לדלוק, והיתה בודאי ברכתו לבטלה, כאשר כתבתי למעלה. והנה כתבתי זאת להלכה ולא למעשה, כי אני איני כדאי לחלוק ח"ו על המחבר הנ"ל עד יסכימו אתי גאוני זמנינו.

ליפמאן

ואח"כ מצאתי בטוד או"ח סי' תרע"ה, כיון שעיקר המצוה בשעת הדלקה צריך שיתן שמן כשיעור קודם שידליק, וכתב הב"י, כ"כ הרא"ש בפ' במה מדליקין וז"ל, כיון דהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם

---

1) הי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר יהודה אסאר אבד"ק סעדראהעל זצ"ל, הי' מו"ץ בק"ק אצענבורג, קירכעברג, ופעלדריהאז, ואח"כ נתקבל לאבד"ק טשעטשע. יש אליו כמה תשובות בשו"ת מהר"י אסאר, וגם בשו"ת כתב סופר חאו"ח סי' ק"ט, ובשו"ת מהר"ם שיק חיו"ר סי' שס"ר. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"י אשר רשם בסוף הספר כרם שלמה שהי' שייך אליו, ומונח עתה באוצרו של ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י. ברך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.

הרלקה, אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור, לא יצא י"ח, ע"כ. — ואם לא הי' כשיעור מתחילה וכו', צריך לברך פעם שנית כמ"ש פ"ח ופ"מ בסי' תר"ג ובסי' הנ"ל, בודאי אם לא נתן בה שמן כל עיקר, שצריך לחזור ולברך, כנלע"ד[2]).

מכתב
מהגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק ברלין זצ"ל*)

ב"ה. ברלין יום ג' ויצא תצמי"ח לפ"ק.

אל אצילי בני ישראל כולם אנשים, ולמעלתם על העם ראשים, שרי אלפים קצינים נגידים ואלופים, הלא המה פרנסי מנהיגי נגידי קהל עדת ישורון ואם בישראל ק"ק מיץ יע"א.

אחרי עלות הרנה והתפלה, לנורא עלילה, מראשית השנה לקרוא שנת רצון לה', רצון יראיו יעשה וכל עצתם ימלא כל משאלותם, יהי שלום בחילם, ושלוה בארמנותם, ואין פרץ ואין יוצאת ברחובותם, ואין נלוז במעגלותם, יהי נועם ה' עליהם ועל כל קהלם, איש כברכתו יברך אותם.

הנה זה ימים יד שלוחה במגלת ספר כתוב אלי מהני בי תרי שלוחי דרחמנא התורנים נאמני קהלתם י"ץ בפקודת כבוד מעלתם הרמה, זאת אומרת, אגרת מבשרת, לצב"י תפארת, כי נדיבי עמים נאספו ויתנו עיניהם בי, ואל על יקראני להושיבי עם נדיבים בכבוד קהלתם הרמה י"ץ, ומי יאמר נואש להיות עבד לעם הזה אשר בחר ה', ואם אולם הכסא יגדל ממני כי ידעתי מהות ערכי מאז היותי, הן קלותי, ומה גם עתה אחרי בלותי, ואיך אעלה לישב את מלכים לכסא כבוד מראש מעולם שמה ישבו כסאות למשפט גדולים חקדי לב. אכן סעיפי ישיבוני, הלא נפשי כגמול עלי אמו, לא הלכתי בגדולות ובנפלאות, לעשות לי שם נודאות,

---

2) עיין בשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' של"ב.

*) ראה אורותיו שנה ר' קונט' י"א עמור מ"ג. העתק ממכתב זה קבלנו מאת יידידנו הרב מו"ה חיים יהודה בעק שליט"א רב דקהל עמק התפלה טשערקאם במאנסי יע"א. ישא ברכה מאת ר'.

ראוי לציין כאן, כי בכרם שלמה קונט' מ"ה עמור ח', הובא חתימתו של הגרצ"ה אבר"ק ברלין, הק' צבי הירש החב"ק ברלין ומצ"ס לק"ק מיץ יע"א, והערנו שם, שכנראה קיבל כתב רבנות מק"ק מיץ. ועתה שאיקלע ליריינו מכתב זה, נוכחנו לדעת כי אכן קיבל כתב רבנות מק"ק מיץ, ואף הי' מוכן לקבל על עצמו כתר הרבנות רשם. גם מצאנו בספר מספר צבאם (ברלין תקמ"ט) להג"ר צבי הירש מידלש אבר"ק שווערין ש"ב של הגרצ"ה אבר"ק ברלין, שנדפס שם בראש הספר הסכמת הגרצ"ה, ועל גבי ההסכמה מתואר „ובעת נתקבל לאבר"ק ור"מ בק"ק מיץ יע"א".

ומאת ה' היתה זאת אשר לקחני מאחרי הנוה ויבאני עד הלום, ואלכה באשר התהלכתי ות"ל נכנסתי בשלום ושבתי בשלום, לכן גם עתה לא יחרף לבבי לעבור על דברי חברי האומרים לי עלה, אבחר דרכם ואשב ראש, ואם מה' מצעדי גבר כוננו ויתן את חיני בעיני עם ה' כי שמו פניהם עלי, בו בטח לבי, ידחיב צעדי, ולא ימעדו קרסולי.

ועם היות שדים עצדו במילים להודיע משפט המלוכה, אהמנותא דידהו קא סמיכנא, יען כל ישעי וחפצי לעבוד את ה', ולהסיר מעלי עול המון הטרדות מרובות משדידי הלב, ומערבבי הרעיון, אשר המה בעוכרי הנפש הצמאה לעבוד את ה' באמת וללמוד וללמד תודתו לשמה, אשד אי אפשר להמלט מהם בזה, המה יתנו אל לבם שיהי' הכל מתוקן לתעוד"ה לבלתי היות שם ערוב מחשבות, כי היא לבד סיבת התנועה לאיש אשר לא הוכה בסנוירי הכבוד המדומה, וכבר אמרו חז"ל, כי העסק יהולל, ומוליך יועצים שולל, ואחת שאלתי מאת ה' אבקש שבת בבית ה' עוד כל ימי חיי לעבוד עבודתו עבודה תמה.

האמנם יפלא בעיני על כבוד מעלתם, מה ראו על ככה כי יבקשו להתפש בנדרי זדוזין אשר לא נסיתי ללכת באלה, שאלו מנתיבות עולם נקדא נקראתי מקצה הארץ עיר ועיר מדינה ומדינה, אם כה ואם כה, מעולם לא בקשו לאסור אסר או השבע שבועה. פי פציתי, אני דברתי ועשיתי, ומי זה אשר ימלאנו לבו לחזות שוא ומהתלות בשער רבים וגדולים, ומי זה אמר ויהי לשאת במשא כבוד קהל קדוש כזה, ולבו בל עמו. ובטוח אני בכבוד מעלתם, אם ישיתו לבם לדברי, עיניהם תחזינו משרים, כי לא זהו הדרך אשר הוא תפארת לעושי' למלא שבוע"ה זאת, וגם נגרע מכבודם הרחק מאד לבקש כאלה.

ועתה הנה עבדכם אני, וכבוא דברות קדשם, ובדצות ה' דרכי, אדאה להיות מן הזריזין המקדימין גם טרם מועד אשר הוקבע מאת כבוד מעלתם הרמה. ולהיות כי קרוב יום ה' יום צום העשור, תפילתי לה' יאריך, ותמיד יצמיח שלות עוזם, יתן שאלתם בלי מחסור, יקבץ נפזרים יחד ונגילה ונשמחה בו בתורתו, בו בישועתו, כחפץ עבד לעבדי ה' עלז לחברתם, דורש שלומם וטובתם, השדוד, מצפה לתשועת ה',

הק' צבי הירש

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב
מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל[1])

פרי צדיק עץ חיים ועץ הדעת, כליותיו כמעין חכמה נובעת, לו שקול
ישקל כסף חכמתו במאזני צדק חכמי ישראל מכרעת, בכל הארץ
נודעת, כי מאב לבן נוסעת, הפאר והמנבעת, ה"ה כבוד . . .

אחר"ש כל"ש. הא קריבת נפשי קמי' אנא בעינא אבא, מר ניהו רבא, לעיין מר במילי כי זה לי ימים, אשכילה בדרך תמים, להיות חובר חיבור בהל' בריקה, ללקט אמרים אמת מאון מנוקה, להרים מכשול מדרך העם ולא תתי' זאת לפוקה, כי צופה הייתי כי רבה היא המכשלה, בפרט בחבורי זובחי זובח האחרונים פקו פלילה, כי לשון קסתם דרכו, ולא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו, וכל אחר הולך ותוכף חיבור ומרעתו עביד פירושא, והני דירדן סברי מצוה קעבדי להביא מן החדש ולמילף מחידושא, כי יצאו ללקוט ולא מצאו, ולהקל על הכלל כולו יצאו. אי לזאת אמרתי אל לבי אחרי אשר הניח לי ה' מסביב ות"ל מלאכתי נעשית ע"י אחרים, לא בצדקתי וביושר לבבי כי אם בגלל אבותי הקדושים וטהורים, הלכתי לנוע ולנוד בין בתרי החכמה אמצא מרגוע שם מזימתי, ושם תהא שביתתי, ואקומה ואלקטה באמרים, מנדולי המורים, ולא פניתי אל דהבים מחברים מושכי האון בחבלי השוא כדי בית אחיזה, ומהראוי להיות טעונים גניזה, ומיום עמדי על דעתי ת"ל נתתי אל לבי לדוץ אורח עקבות אבותי הקדושים ובפרט אא"ז הגאון המובהק בעהמ"ח תבואות שור, אשר תורת אמת היתה בפיהו.

והנה טרם אחל לעשות מהדורא בתרא לחבודי הנ"ל, אמינא יעמדו דברי לפני הרדת כ"ת דידענא בי' שנושא פנים אל האמת, ואל השקר במשפט פנים לא הכיר. ונתתי להעתיק מקצת קונטרסים, והנה המעתיק בנר ולא עלתה בידו אלא אחת, וידעתי כי נחת ינחת איש כי"ב, אף כי אין בו חכמה ומלאכה, כי אם יגיעת בשר, אין לי אלא שכר לקיטה, הנה איש תבונת ידלנה, וככסף ומטמונים יחפשנה, וישכיל מן מוצא דבר כי ממקור השכל והאמת מקורה, והי' הצדק איזודה, והלכו עמים רבים לאורה, וכדרכי הקונטרס הזה כן דרכי כל משפט החיבור ומעשהו. ונפשי בשאלתי לתת רוחו על האי מיעוטא דאיתי' קמי', היפה דנתי, וישיבני דבר כחכמתו, כי על כן באתי בצל קורתו. ואחלה פניו, הנה נא ידעתי כי באמתחתו חידושים הרבה בספריו הנעימים על הש"ס ושאר ספרי רבי רב השייכים להל' טריפות הריאה, לזאת אל נא ימנע הטוב לצוות לאחר מתלמידיו מושכים בשבט סופר, להעתיק ממנו מילין, ולישרר לן מר מהני מילי מעליותא, והי' כי יבואו דברי קדשו, אענדם עטרה לראשי ואקבעם בחידושי בשמו, כל אחד במקומו יבא. ואף גם זאת, אם מצאתי חן בעיניו ודברי יטיבו, אל ימנע לנופף ידו לעלות בהסכמה ולהיות מסכים הולך על ידי לומר יישר, ולישרי נודא רבא על האיש אשר יעשה

---

1) הועתק מכתי"ק אשר הכין לעצמו לשלוח אל הגאון מוה"ר ישעי' ברלין אבד"ק ברעסלא זצ"ל. (כת"י ירושלים — מספר 6459-4).

בזרון להיות כמשיגי גבול, אולי יישר בעיני אלקים ויוריני ויאמר לי יתמוך לבבי לעשות מהדורא כאשר עם לבבי, ויזכיני להיות ממצדיקי הרבים, ולכשירצה הארון הזה לשלוח לידו עור איזה קונטריסים לשום עינו עליהם, יערב ויבושם לי ואשלח כרברו, ובקשתי יערב עליו שיחי השמינה היא אם רזה, ויקיים מה שכתוב בזה, ובגלל הדבר הזה, בתורת אבי כל חוזה, מחזה שר־י יחזה, כ״ר הכותב בהחפזה, **(מקום החתימה)**

בענין מצות נר חנוכה

מהרב הגאון מוה״ר **ישעי׳ פירסט** אבר״ק וויען ז״ל[1]

שוכ״ט לכבוד תלמידי אהובי וחביבי הרב המאוה״ג חו״ב צ״ת כש״ת מוהר״י **גאלדשטיין** נ״י ויופיע אבר״ק סעבען תע״א.

אחרש״ה. מכתבו היקר קבלתי בעתו ובזמנו, וצר לי כי מרוב הטרדות ועבורה העמוסה עלי בעיר גרולה לאלקים הוכרחתי להתמהמה עד עתה, והיום אחרי עברו חלפו ימי חנוכה אנסה לשעשע עם מעכ״ת תלמידי נ״י למען הראותו כי חביבים עלי דבריו. אשר הציע לפני להקשות על בעל בכורי יעקב ומחברו הגאון מוהר״י עטלינגער זי״ע אשר יצא לחרש שם בסי׳ תר״מ דגם העוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא כי בכל מצוה דרבנן מקיים ג״כ מצוה לא תסור שהוא דאורייתא, וזה רלא כרעת זקן מעכ״ת הגאון מהרי״א ביו״ר סי׳ ש״י, ולפי שיטת הביכורי יעקב דגם העוסק במצוה דרבנן פטור ליתן ריפתא לעני כמו שומר אבידה דהוי כשומר שכר, משום זה יקשה למעכ״ת תלמידי נ״י על הפרמ״ג סי׳ פ״ז ושאר אחרונים שחידשו להלכה דחמאה שבישלו בקדירת בשר ב״י שרי לגר חנוכה דמצות דרבנן נמי לא להנות ניתנו וכו׳, מדברי תוס׳ בשבועות דף מ״ר: ד״ה ורב יוסף, והא דאמרינן המורד הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה והמורד הנאה ממעין מותר לשבול הרי מתהני מפרוטה דרב יוסף, ותירצו דיכול לתקוע ולטבול במקום שלא יבוא שם עני באותה שעה, וא״כ בנר

---

1) נולד ביום ז׳ לחודש מרחשון שנת תרי״ז בעיר קארלסבורג לאביו הגאון מוה״ר משה פירסט אבר״ק מאראשוואשארהעל זצ״ל בעמח״ס מראה משה. בנעוריו למד אצל אביו, וכשהגריל נסע לעיר פרעשבורג ולמד בישיבתו של הגאון בעל כתב סופר זצ״ל, ואח״כ אצל בנו הגאון בעל שבט סופר זצ״ל. נשא אשה בתו של הגאון מוה״ר שלום קוטנא אבר״ק אייזענשטאט זצ״ל. בשנת תרמ״א נתקבל לאבר״ק טירנוי, ואח״כ בשנת תרנ״ה נתמנה לאבר״ק עפעריעס, ובשנת תרנ״ז עלה על כסא הרבנות דקהלת ישראל שיפשוהל בעיר וויען, וכיהן שם עד שנת תרח״ץ שהוכרח לברוח משם, ונסע ללונדון. נרפס ממנו ספר חזון ישעי׳ (על סוגיות הש״ס, ותשובות). נלב״ע בעיר לונדון ביום כ״א אדר שני שנת תש״נ לפ״ק ושם מנ״כ.

תשובה זו שהיתה מונחת בעזבונו, בא לידינו מאת נכר אחותו ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו״ה שמואל **בנימין סג״ל לעפפלער** נ״י שהגיע אליו מאת הרבני הנכבד המופלג בנש״ק מו״ה **יהודה בוימגארטן** נ״י מלונדון. ישאו ברכה מאת ר׳.

חנוכה דמצותה להדליק בחוץ דבעינן פרסומי ניסא, לא שייך תירוץ התוס' שיכול להדליק במקום מוצנע שלא יבא שם עני, וא"כ ממילא קשה קושית התוס' מפני מה מותר להדליק נר חמאה לנר חנוכה הרי מיתהני פרוטה דרב יוסף, עכ"ל תלמידי נ"י.

והנה בהשקפה ראשונה נראה בכונת התוס' דעיקר הטעם והחילוק הוא משום דגבי משכון ואבידה מתעסק לשוטחה כמה פעמים והוי משך זמן רב ובתוך כך יוכל לבוא שם עני דמיפטר מיני', אבל היכא דעשיית המצוה בזמן מועט ליכא למיחש שיבוא שם עני דוקא באותו רגע, וא"כ גבי נר חנוכה דעשיית המצוה כמו רגע דהיינו הרלקת הנר, לא שכיח שיבוא רוקא כמו רגע שחלפה והלכה לה מצות הדלקה, ועוד גם זאת, לדידן דאנו מדליקין בחדר, ורק הנרות מאירות כלפי חוץ א"כ הפירסום נעשה אחר שכבר דולקים הנרות, ואז המצוה כבר עברה דהדלקה עושה מצוה. אבל לפענ"ד קושית מעכ"ת מעיקרא ליתא, דבנידון דידן דהיינו הדלקת נ"ח, אין אנו צריכים לתירוצו של תוס', דהא מצות חיוב הדלקה רמי' על כל איש ואיש, וא"כ גם אם ידלק נר אחד של היתר יכול להרויח פרוטה דר' יוסף, א"כ אינו מרויח הך פרוטה ע"י הדלקת נר של איסור, אבל גבי תקיעת שופר אין עליו החיוב לבקש לו איש אשר יתקע לו ולהוציאו, וכן גבי מודר הנאה ממעין אסר על עצמו כל מעין, וא"כ הן גבי תקיעת שופר והן גבי טבילה הוא מרויח פרוטה דר' יוסף רק ע"י איסור הנדר, ר"ל בעבדו ונהנה מן ענין המודר, ואינו יכול להרויח פרוטה דרב יוסף רק ע"י מעשה מצוה הנעשית באיסור שפיר מקשה בתוס' דאפי' אם נימא מצות לאו ליהנות ניתנו הרי מרויח פרוטה דרב יוסף, וק"ל.

והואיל דאתא לידן מילתא וידעתי שמעכת"ה תלמידי נ"י נכספה נפשו לקראת דברינו, אציע לפניו מה שחדשתי זה כמה על קו' האחרונים במס' שבת דף כ"ג דמקשה בגמרא, והיכן צונו, רב אויא אמר מלא תסור, ר"נ אמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, דלמה נאיד ר"נ מילפותא של רב אויא מלא תסור דמשם ילפינן בהדרה מקומות דמצות דרבנן הם בלא תסור. ותירצתי, דהנה במס' ר"ה דף י"ח ע"ב הקשה בגמרא על הנך דס"ל בטלה מגילת תענית, מתיב רב כהנא מעשה וגזרו תענית בחנוכה וכו' אמרו להם צאו והתענו על מה שהתעניתם, א"ר יוסף שאני חנוכה דאיכא מצוה, א"ל אביי ותיבטל איהי ותיבטל מצותה, אלא אמר ר"י שאני חנוכה דמפורסם ניסא, ופירש"י כבר הוא גלוי לכל ישראל ע"י שנהגו בו המצות והחזיקו בו כשל תורה ולא נכון לבטלו, עכ"ל. ולפי"ז י"ל דודאי בכל מצות דרבנן ילפינן שפיר מהך דלא תסור, אבל גבי חנוכה ס"ל לר"נ מאחר דבטלה מגילת תענית, שוב הוי סברא לומר דגם אם מעיקרא הוי בכלל לא תסור, אבל מאחר דגם שאר כתובים במגלת תענית בטלו, יש מקום לומר כקו' אביי ותיבטל איהי ותיבטל מצותה, דגם איהו אינו חולק על הך כללא דלא תסור אשר הוא עיקר ויסוד כל איסורי דרבנן, ואפ"ה מקשה ותיבטל איהי ותיבטל מצותה, ע"כ יליף ר' נחמי' דגם אחד שבטלה מגלת תענית, אעפ"כ מצות חנוכה במקומה עומדת מטעם שאל אביך ויגדך וגו', כתירוצו של רב יוסף שאני

חנוכה דמפורסמי מילתא ניסא וכפירש"י שכבר החזיקו בו אבות וזקנים וגלוי הוא לכל ישראל ולא נכון לבטלו, ומטעם זה הוי וצונו לשעבר ולעתיד לבא.

והנה בכתבי שורות אלה עלה ספק ברעיוני לפי מה שהעליתי זה כבר לישב קושי' האחרונים בתשובה ערוכה לש"ב הרבני המופלג וכו' מוהר"י הירשלער נ"י על המג"א או"ח סי' תרע"ו, וציין על סי' תרנ"א, שם נאמר במג"א ס"ק כ"ה בסופו וז"ל, וכ"כ הרד"א בשם הרמב"ם שאם בשעה שהדליק נר הראשון היתה כונתו להדליק אחרות אין צריך לברך כל פעם ופעם, ואם בירך והדליק ואח"כ נזדמנו לו נרות, מברך בכל פעם, עכ"ל, והוא תמוה, כיון דליכא חיוב אלא הידור מצוה א"כ למה הוא מברך וצונו, וכבר עמדו בזה במחה"ש והפמ"ג סי' תרע"ו, ולא מצאו מענה, וגם אמו"ר בעל כ"ס זי"ע האריך בשו"ת או"ח סי' קל"ה למצוא טעם לפסקא דנא של הרמב"ם, כיון שכבר נתפשט המנהג ומאן דלא עביד הכי נראה כמשנה מנהג ונותן בזה גידעון לכן דאוי כמעט כחיוב להוסיף ולברך, עכ"ל. היוצא לנו מזה, דמשונה חיוב זה מכל שאר מצות דרבנן, וברצונו של כל איש ואיש תלוי', אם להדליק בפני עצמו, אם להיות כמהדרין מהמהדרין, אם לצאת נר איש וביתו, מש"ה נאיר ר"נ מתירוצו של רב אויא דילף מלא תסור, משום דלאו הזה שייך רק בעיקר הדלקה נר איש וביתו, אבל עדיין לא שמענו דחייבין לברך גם על ההידור כיון דעל הידור לא נצטוינו, וכבר בירכו על עיקר הדלקה, מש"ה ילף ר"נ מהך דשאל אביך, דגם באופן שכבר בירך והדליק נר א', שאם נזדמנו לו נרות אחרות ג"כ חייב לברך כל פעם ופעם. — זה העליתי מכבר, ועכשיו נולד לי ספק, אפי' לדברי הביכורי יעקב דגם במצוה דרבנן העוסק במצותה פטור ממצוה דאורייתא מטעם לא תסור, איך יהי' הדין אם עוסק רק במצות הידור, אם גם בזה פטור ממצוה דאורייתא, וצל"ע.

והמאיר לארץ הוא יאיר עינינו בתורתו וישמח ויגל נפשינו בישועתו, נאום רבו אוה"נ ומצפה להרמת קרנו בכבוד, כותב בחפזון נמרץ.

ב' לס' ויגש תרפ"ו לפ"ק ע"מ וויען תע"א.

הק' ישעי' פירסט

גם הפעם אבקש ממעכת"ה תלמידי נ"י לשלוח לי תשובתי זאת בחזרה כי אין לי העתק ממנה. — טרם חתמי את הספר אני אמרתי בחפזי ובכתבי, שעוד גם זאת יש להתבונן על דברי הביכורי יעקב, לפי מה שהעלה הרמ"א בהל' חנוכה סימן תרע"א סעיף ח' בחדר שיש לו שני פתחים שיש להדליק בשניהם, ואם מדליק אינו מברך רק על אחד מהם ובשני מדליק בלא ברכה, ולשיטתו של הר"ן כיון דכל עיקר הדלקה רק משום חשד, אם בעת שהוא מדליק את השני איתרמי לי' מצוה דאורייתא, אם גם בכה"ג הוא פטור מהמצוה, ואולי בכה"ג הסברא נוטה יותר דגרע הרבה משאר מצות דרבנן דהא פטור מברכה, וצל"ע.

בענין קבוע וביטול ברוב והמסתעף

משה דוד שטיינווארציל
רב דקהל בית אפרים
ור"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' חולין דף צ"ה איתא בגמ', תשע חניות כולן מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבלה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספקו אסור, ובנמצא הלך אחר הרוב, והתוס' בר"ה ספקו אסור כתבו, דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, פי', דכיון דנכנס לחנות ולקח ממקום הקביעות א"א לדון מצד רוב ואסור כיון דקבוע שם איסור, דאחר מן החניות מוכרת נבילה אסור. וכתבו עוד, והא דקיי"ל מדאורייתא חד בתרי בטיל, היינו היכא שמעורב ואינו ניכר האיסור, אבל הכא ידוע האיסור ברוכתי', חנות המוכרת בשר נבלה, ובדבר חשוב אפי' מעורב לא בטל ואמרי' כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, עי"ש, היינו שעמרו על זה איך נוכל לומר ביטול ברוב, הא כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, וא"כ אין כאן רוב, וצריכים לבאר תירוצם. והנה ברשב"א וריטב"א ג"כ הק' קו' התוס' ותירצו בדרכים שונים, הרשב"א תירץ דלנבי ביטול אין שייך לומר קבוע, דאדרבה בטל הוא ואין כאן קבוע, והריטב"א תירץ דכיון דאינו ניכר לא אמרי' קבוע, דמתנאי קבוע הוא שיהי' ידוע וניכר במקומו, וכאן מכיון דהוי תערובות ואינו ידוע, אין כאן קבוע. וביאור המחלוקת הוא כך, דדעת הרשב"א דכל קבוע כמחצה על מחצה, אין הפירוש דאין כאן רוב, אלא דהיכא דהדיון הוא על אחד מחניות אם הוא מוכר שחוטה או נבילה, א"א לומר שזה בוראי מוכר שחוטה מכיון דהרוב מוכרים שחוטה, דהא ידעינן דאחד עכ"פ מוכר נבלה, ודילמא זו היא החנות שמוכרת נבלה כיון דבודאי אחר יש כאן המוכר נבלה, וזה דוקא אם דיינינן על אחד מהם אם הוא מן הרוב או מן המיעוט, בזה גזרה התורה שא"א ללכת בתר רוב, כיון דבודאי אית כאן מיעוט, ולפיכך גבי ביטול ברוב שהרוב מתגבר על המיעוט ומבטלו, אין שייך לומר קבוע, דהרוב בודאי אלים יותר ומבטל המיעוט, כיון דהרוב כולו מבטל את המיעוט, משא"כ לגבי חניות כיון דהספק על חנות אחת אם היא מן הרוב או מן המיעוט, בזה א"א ללכת בתר רוב כיון דקבוע המיעוט.

ולפי"ז לק"מ קו' המרדכי שהקשה מרוע הולכים בסנהדרין בתר הרוב, הא המיעוט קבוע, דבשנים מחייבים ואחד מזכה למשל, הא המיעוט המזכה הוא קבוע, ותי' דהדיבור הוא פריש, עי"ש בריש חולין ומ"ש שם עוד. ולדברינו בפי' הרשב"א לק"מ, דשם הרוב דהיינו שנים המחייבים לוחמים עם המיעוט והרוב מתגבר, ובודאי כל הרוב מנצח את המיעוט, משא"כ כשאנו דנים על אחד אם הוא מן הרוב או מן המיעוט, דק בזה שייך לדון קבוע, ולגבי זה יהי' כמחצה על מחצה, וזהו היסוד ראם דנים על אחד פרטי אם הוא מהרוב או מהמיעוט, שם שייך כללא

דקבוע, משא"כ אם דנים על הרוב ביחד כנגד המיעוט בודאי הרוב גובר, ובזה אין שייך קבוע.

אבל הריטב"א מפרש הא דכל קבוע כמחצה על מחצה, הפי' דאין כאן רוב כלל במקום הקביעות, ולא רק כשרנים על אחד פרטי, אלא במקום הקביעות מקרי שאין כאן רוב כלל, והוי כאלו ישנם תשע מוכרות כשר ותשע מוכרות נבלה דהאחד המוכר נבלה חשוב כמו התשע וממילא אין כאן רוב כלל, ולא שייך לומר ביטול ברוב, וכן בסנהדרין קשה קו' המרדכי דאין כאן רוב כלל דהמיעוט הוא ממש כמחצה על מחצה לגבי הרוב כיון דקבוע, ולפיכך לא שייך אף ביטול ברוב אם הי' האיסור קבוע, אלא דאין כאן קבוע מכיון דאין האיסור ניכר וידוע לפיכך לא שייך כאן קבוע ומש"ה בטל ברוב. ונ"מ גדולה לדינא בין שי' הרשב"א והריטב"א, דלהרשב"א אף קבוע שאינו ניכר הוי קבוע מן התורה אלא דמה"ת בטל ברוב ולפיכך הוי רק מדרבנן היכא דאינו בטיל בדבר חשוב וכדומה, משום דמה"ת בטל ברוב ורק מדרבנן אינו בטל, וכיון דאינו בטל הוי קבוע. אבל לדעת הריטב"א אף לו יצוייר דלא יהי' בטל מה"ת מ"מ זה רק לאוכלם ביחד אבל ליקח אחד אחד בודאי יכול, דאמרינן הלך אחר הרוב ואין כאן חסרון דקבוע כיון שאינו ניכר, אבל לדעת הרשב"א אם יהי' ציור דאינו בטל מה"ת אז יהי' אסור ליקח גם אחד אחד מה"ת דהוי קבוע, דכיון דאין כאן ביטול יש כאן קבוע, אבל לדעת הריטב"א כיון דאינו ניכר אינו קבוע ואז שייך ביטול ברוב, נמצא דאף היכא דאינו בטל ברוב מ"מ אינו קבוע מה"ת, ודו"ק.

והנה במנחות כ"ג ע"א אמר רב חסדא נבלה בטלה בשחוטה שאי אפשר לשחוטה שתיעשה נבלה, ופרש"י אם יש שתי חתיכות שחוטה ואחת נבלה ואינו ידוע איזוהי בטלה בהן שאם נגע באחת החתיכות אינו טמא דאמרינן שחוטה היא שאי אפשר לשחוטה שתיעשה נבלה והו"ל מין בשאינו מינו ובטל לדברי הכל ושחוטה אינה בטלה בנבלה אם יש שתי חתיכות נבלה ואחת שחוטה ביניהן אינה בטילה ואם נגע אחת מהן בתרומה אינה נשרפת עלי' אלא תולין דשמא זו היא השחוטה וכאן אינו בטל דהוי כמו מין במינו כיון דהמבטל יכול להיות כבטל הו"ל מין במינו ולאותו מ"ד לא בטל, ועי' ברש"ש שהעיר על רש"י מדוע אמר דאין שורפין את התרומה על נגיעת אחד מהן, ממ"נ היכן הנגיעה אם היא ברה"י הא קיי"ל דספק טומאת ברה"י שורפין עליו את התרומה ואם קיימא ברה"ר כיון דהוי ספק ולא בטל צריך להיות טהור בודאי, עי"ש.

והנה בש"מ במנחות שם הנדפס בצד הגמ' (אות ט') הק' וא"ת נהי דלא בטלה מ"מ זיל בתר רובא דהכי אמרינן בפ"ק דכתובות תשעה שרצים וצפרדע א' ביניהם דאי לאו משום קבוע כמחצה על מחצה דמי הוי אזלי' בתר רובא והנוגע בהן טמא ודאי והכא לא שייך קבוע כיון שאין הקבוע ניכר וי"ל דהתם היינו טעמא דמין בשאינו מינו בטל ומיעוטא כמאן דליתא דמיא אבל במין במינו דלא בטל כמחצה על מחצה דמי, עיי"ש. והנה דברי הש"מ יתכנו לפי שי' הרשב"א שביארנו דקבוע שאינו ניכר ג"כ הוי קבוע ורק משום דבטל אינו קבוע וכאן כיון דשחוטה אינה בטלה בנבלה מטעם מין במינו לא בטל א"כ שוב הוי קבוע וכיון דיש כאן שתי חתיכות נבלה ואחת שחוטה ואין השחוטה בטלה בנבלה א"כ שוב

הנוגע באחת מהן הוי ספק דאורייתא אם נגע בשחוטה או בנבלה, הגם דהנבלות הוי רוב כיון דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי הוי ספק, וא"כ בנוגע באחת מהן ברה"ר דספק טומאה ברה"ר ספיקו טהור א"כ הוי טהור בודאי, וזהו שי' הש"מ, אבל שי' רש"י כהריטב"א דקבוע שאינו ניכר ל"ה קבוע כלל אף בלי ביטול ברוב וא"כ אף דאמרי' מין במינו לא בטל ולא בטלה השחוטה בנבלות מ"מ כשנגע באחד מהם היינו צריכים לטמא בודאי מצד הלך אחר הרוב וא"כ מעיקר הדין טמא בודאי אלא מכיון דחכמים החמירו לחשוב לקבוע אף מה שאינו ניכר היכא דאינו בטל ולפיכך מצד חומרא דרבנן צריכים להסתפק שמא השחוטה היא שנגע וא"כ התרומה טהורה, ולפיכך מדרבנן אין שורפין כיון דהוי ספק שמא נגע בשחוטה, אבל מה"ת אמרינן הלך אחר הרוב נמצא דודאי טמאה התרומה מצד הלך אחר הרוב מה"ת, אבל מדרבנן הוי קבוע והוי ספק טהור, ומכיון דהוי ברה"ר א"כ מצד דרבנן הוי ודאי טהור ולפיכך אין לשרוף כיון דמדרבנן צריך להיות טהור אבל לגבי דאורייתא בודאי טמא, ולפיכך א"ש דברי רש"י דמיירי ברה"ר ורק לענין שורפים אסור, אבל מ"מ מה"ת בודאי טמאה, ונמצא לדעת הרשב"א מה"ת הוי קבוע וברה"ר טהורה, ולדעת הריטב"א מה"ת לא הוי קבוע מכיון דאינו ניכר ובודאי טמאה ורק לענין לשרוף מחמרינן דמדרבנן הוי קבוע, ודו"ק.

ובזה יש ליישב הערת הג' ר"א וואסרמאן זצ"ל בקובץ הערות ביכמות (סי' נ"ט) שהעיר על סוגיין, דהנה ידוע חידוש האחרונים דביטול ברוב מהני רק לסלק דיני המועט אבל לא להשים דינים חדשים על המיעוט מצד הביטול, כגון שנתערבה חוט של צמר שלא נטוה לשם ציצית עם ג' חוטים שנטוו לשם ציצית שאין להשים הד' חוטים בבגד לציצית, ולא אמרינן דהחוט שלא נטוה לשמה בטל בהחוטין שנטוו לשמן ויהיו חשובין כאילו כולן נטוו לשמן, דזה א"א לביטול לעשות להשים דינים חדשים על המיעוט שלא היו מקודם, דביטול בכוחו רק לסלק דיני המיעוט אבל לא להשים דינים חדשים על המיעוט שלא היו מקודם. ובנחלת יעקב תי' בסברא זאת קו' התוס' ב"מ ו' גבי קפץ אחד מן המנויין לתוכן כולן פטורין, דאם אחד שכבר נמנה קפץ לתוך הערר פטורים כולם, דהתורה אמרה עשירי ודאי ולא עשירי ספק ועכשיו כולן ספיקות, והק' בתוס' למה לא נימא דליבטיל ברובא דחייבים ויהיו כולם חייבים, והניחו בקו'. והנחלת יעקב תי' דכיון דכבר נפטר ממעשר אין בכח הרוב להטיל על המיעוט חיוב חדש מה שאין בו, ולפיכך אין שייך ביטול. וכ' הג' רא"ו לפי הסברא הזאת אין היתר בטל באיסור, דבפשטות כל דבר מותר, ואיסור הוא חלות שם חדש על החפץ, וביטול יכול לסלק האיסור, אבל לא להטיל שם איסור על חפץ, ולפיכך אין היתר בטל באיסור. והק' לפי"ז על דברי הגמ' מנחות שהבאנו דא"כ למה הוצרך בגמ' לומר דשחוטה אינה בטלה בנבלה מטעם מין במינו, תיפ"ל דשחוטה דהוי היתר אינו בטל בנבלה, דאינו יכול להטיל עליו שם נבלה, וצ"ע. ותי' דא"ו חידוש גדול דבשר סתמא אסור, ובעינן שם שחוטה להתירו, ואלמלא יש כאן היתר ושם שחוטה, אסור הבשר, א"כ ביטול השחוטה בנבלה מסלק השם שחוטה מהבשר וממילא הוי נבילה, ואסור כיון דחסר שם שחיטה, והביא ראי' לזה משי' הרמב"ם גבי תולעים הנדילים מדגים מותרים ומבשר אסור, ופי' הרמב"ם דמיירי מבשר שחוטה, ומ"מ התולעים המתהוים

אסורים, דלא מקרי דנתהוו מהיתר, דבשר בכרי להיות היתר צריך להיות עליו שם שחוטה, ועל התולעים א"א שיהי' להם שם שחוטה, ולפיכך מקרי דבאים מאיסור ואסורים, והוכיח מזה דבשר בכרי שיהא מותר צריך שיהא עליו שם שחוטה והביטול מסלק השם שחוטה וממילא אסור, עי"ש. והנה לדעתי יש להעיר, דא"כ אדרבה איך בטל נבלה בשחוטה, איך יכולים להטיל שם שחיטה שהוא שם חדש ע"י הביטול, וא"כ לא יהני ביטול להתירו, (ועיי"ש באות ט"ז וי"ז מש"כ בזה), ויש ליישב זה. אבל מה שתמוה מאוד על הנ' ר"א זצ"ל, איך דימה איסור אכילה לטומאה, הא לנבי נבלה לענין טומאה הוא משום מעשה המיתה ולא משום חסרון שחיטה, דהא בן ח' חי בודאי עוברים עליו משום נבלה ומ"מ איננו מטמא ער שימות, וא"כ חזינן דלענין טומאת נבלה בעינן מעשה מיתה דוקא, וא"כ דברי ר' אלחנן אינם שייכים להך דמנחות כלל, וכן פשוט דבכל מקום דאמרינן עריפתה זו היא שחיטתה, דחייתו לצוק זו היא שחיטתו, בודאי ל"מ אלא לענין טומאת נבלה, אבל בודאי לענין היתר אכילה יש כאן העדר שחיטה, וטומאה ואיסור אכילה הם דברים שונים ופשוט. ואף שהביא ראי' שם לענין מליקה היכא דל"ה פסולו בקודש מטמא בבית הבליעה מזבחים ס"ט, יש לדחות ואכ"מ, ועיי"ש באות ח'. וע' באתוון דאודייתא להנרי"ע ז"ל שהאריך בהך ענינא דמליקה נשארה נבלה, ורק גזיה"כ דבקדשים הותרה אותה נבלה, ועי' קה"י ליקוטים כרך ד' שהאריך בזה, ודו"ק.

אבל לדברינו יש ליישב קו' בפשיטות, דהא אמרי' לרעת הרשב"א מראודייתא אם הי' בטל לא הי' עליו שם קבוע, ורק משום שאינו בטל מה"ת לפיכך הוי קבוע, וכן לשיטת הריטב"א כמ"ש רעת רש"י מה"ת לא הוי קבוע שאינו ניכר קבוע, אף בלי ביטול, אבל מדרבנן היכא דאינו בטל הוי קבוע, וא"כ א"ש, דהגם דשחוטה אינה בטלה בנבלה מצד דהיתר אינו בטל, מ"מ אין זה חסרון בעצם דיני הביטול, דבאמת צריך להיות אינו בטל, אלא אדרבה כאן צריך להיות בטל, אלא דהביטול אינו יכול לפעול להטיל שם חדש של טומאה על המיעוט, אבל מ"מ הביטול משוי כמי שאינו, ואין כאן קבוע של שחוטה, ושוב כשנוגע באחר מהם אמרינן הלך אחר הרוב, אבל אם אמרינן מין במינו לא בטל, א"כ חסר כאן דין הביטול בעצם ושוב הוי קבוע ושוב הנוגע באחד מהם ברה"ר טהור מספק, או עכ"פ אין שורפין ע"ז התרומה. נמצא דזהו היסוד, דמין במינו לא בטל א"כ נשאר קבוע, אבל אם באמת בטל אלא שאין הביטול יכול להטיל עליו דינים חדשים אבל עכ"פ קבוע שוב לא הוי, וא"כ יכולים לומר הלך אחר הרוב. ולפ"ז בציור האחרונים דאם נתערב חוט שנטוה של"ש עם חוטים שנטוו לשם ציצית, הגם דאין יכול להטיל כולם בבגד לציצית, דביטול אינו יכול לחדש דינים בהחפץ, וא"א להכשיר כולם, מ"מ כל אחד מהם שלוקח, כשר מצד דוב. ואין לומר דקבוע כאן אחר שנטוה של"ש, דביטול מבטל הקביעות, ושוב אמרינן הלך אחר הרוב, ודו"ק.

ובזה י"ל קו' האחרונים על התוס' הרא"ש הובא בש"מ ב"מ ו' על קו' התוס' הנ"ל, דקפץ אחד מן המנויין לתוכן כולם פטורים מצד עשירי ודאי ולא עשירי ספק, והק' בתוס' וליבטול ברובא וליתחייבו כולם, והרא"ש הק' עוד, וניכבשינהו דנירי וליזל בתר רוב, וגזירה שמא יקח מן הקבוע שייך רק להחמיר ולא להקל

לפטור ממצוה דאורייתא. ותי', רוב הוי ספק, ורק התורה צותה לנהוג כהרוב, אבל לא נסתלק שם ספק מזה, ועריין הוי חסרון רעשירי וראי ולא עשירי ספק, דכאן בעינן ודאי ממש ולא הנהגת ודאי, עי"ש. והקשו אבל איך יתרץ קו' התוס' דליבטול ברוב, ושם הוי ודאי ממש, ולא כמו הלך אחר רוב, וא"כ עריין קשה מדוע לא נימא דבטל. וע' בשיעודי הג' ר' נפתלי טרופ ור"ש שקאף שהאריכו בזה. ולפי דברנו נוכל לומר דהתוס' הרא"ש ידע תי' הנחלת יעקב דביטול אינו יכול לחדש דינים על החפץ, ולפיכך דליתחייב הפטור כבר א"א לחדש ע"י ביטול, רק הק' דהביטול הי' צריך לסלק ריני קבוע, וא"כ צ"ל הלך אחד הרוב, דמה שאין ביטול יכול לחדש דינים על החפץ, מ"מ אינו מונע לסלק ממנו ריני קבוע, וא"כ צ"ל הלך אחר הרוב. נמצא דכך היתה הקו', דביטול יסלק ריני קבוע ונימא הלך אחר הרוב אף כשהם ביחד, ועוד דעכ"פ ליכבשינהו דניידי ונימא הלך אחד הרוב, וע"ז תי' הרא"ש דבמעשר בהמה אין שייך הלך אחר הרוב, דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק, ורוב הוי ספק, ודו"ק.

והנה דברי התוס' שם בב"מ תמוהים מאד, שהק' דנימא ביטול ברוב ויתבטל הפטור, ואין לומר דבעלי חיים לא בטלי, או דבר שבמנין, דזה רק מדרבנן, "וקבוע נמי לא הוי דזה רק כשניכר ולא באינו ניכר", עי"ש. ודבריהם תמוהים מאד, דאיך הי' להם הו"א דנימא קבוע ולא נימא ביטול משום זה, וא"כ רצו להרוס יסוד של כל התורה דחד בתרי בטל, וזה תמוה מאוד, דאי נימא קבוע, אין שייך שום ביטול בשום מקום, וזה בודאי אינו עולה על הדעת. ומוכרח בכונת דבריהם, דעל הקו' דאיך נימא תמיד ביטול, הא הוי קבוע ולית כאן רוב, זה לא הי' קשה להם מטעם דס"ל דעל סל מלא חתיכות ואין כאן דבר חשוב, בלא"ה אין לומר קבוע, דאין כאן חתיכה עומדת בפני עצמה, ורק סל מלא חתיכות, וזה לא שייך לקבוע כלל רק בדבר חשוב דכל אחד מסוים ועומד וחשוב לעצמו, בזה הי' להם הו"א דנימא קבוע, ואז יעכב הקבוע על הביטול, נמצא דקו' מדוע דבר חשוב אינו בטל דק מדרבנן נימא דהוי קבוע, ועי"ז לא יהי' בטל מדאורייתא, וע"ז תי' כהריטב"א כיון דאינו ניכר אין שייך קבוע, ונמצא דלדבריהם תי' הרשב"א והריטב"א כאן חולין צ"ה נצרך רק בדברים חשובים, אבל בדבר שאינו חשוב כלל אין שייך קבוע, כיון דאין כל חתיכה עומדת בפני עצמה, ודו"ק כי נכון הוא בס"ד.

ובזה נוכל ליישב מחלוקת הרשב"א והטור בסי' ק"י, דהרשב"א כתב בנמצא טרפה במקולין אסורין כל החתיכות הראויות להתכבד אבל חתיכה שאינה ראוי' להתכבד צריכה להיות מותר מעיקר הדין, אלא דצריכים למיגזר אינה ראוי' להתכבד אטו ראוי' להתכבד, והטור חלק דפשיטא דאף שאינה דאוי' להתכבד ג"כ אסורה מעיקר הדין כיון דהוי קבוע. וצ"ע בכונת הטור הא בפשטות חתיכה שאינה ראוי' להתכבד בטלה, ומדוע אסור מעיקר הדין. וגם על הרשב"א הק' מדוע גזד אינה ראוי' להתכבד אטו ראוי', היכן מצינו גזירה כזו, הא תמיד אמרינן דבטלה ולא נזדינן אטו ראוי' להתכבד. ומהרש"ל תי' דכאן במקולין כיון דיש כאן בשר הרבה נזדינן אבל לא בנתערב אצל יחיד חתיכת איסור, וע' בפרישה. והט"ז לא נ"ל זה, וחידש דין חדש שם ע"ז עי"ש. ולדברינו א"ש הכל, דהנה כאן נוכל לומר דלא שייך ביטול ברוב דמירי דשחט במקולין כמה בהמות ונמצא דיאה אחת

טרפה ולא ירעינן מאיזה בהמה היא, וא"כ אין שייך ביטול ברוב רזה שייך רק היכא דהספק נולד מחמת תערובות, דהיינו שהי' כאן ט' בהמות כשרים ואחת טרפה, ואיני יודע איזה היא משא"כ כאן דהספק על כל בהמה מצד עצמה דלמא הריאה הטרפה היא שלה, ונמצא דהספק מצד עצמה, וא"כ אין שייך ביטול ברוב בזה ראין הספק מצד התערובות אלא מצד עצמה, אבל הלך אחר הרוב שייך לומר, דבעצם היינו צריכים לומר על כל בהמה מצד עצמה דכשרה מצד רובא דליתא קמן, דרוב בהמות כשרות, אלא משום שאנו רואים שאחת טרפה א"כ חזינן דבהמה אחת יצאה מהרוב ודלמא היא הזאת. אלא דעריין אנו רואים דרוב הריאות לא היו טריפות, וא"כ מרוע לא נימא דהיא מהרוב, ולפיכך נשארה כשרה מצד הרובא, דרוב בהמות כשרות של עצמה, ואין הריעותא דבהמה אחת יצאה מהרוב יכולה לפעול עלי', כיון דרוב לא יצאו מהרוב א"כ אין להטיל ריעותא עלי', אבל מ"מ כיון דקבוע כאן בהמה טרפה, שוב א"א למיזל בתר רוב. ולפיכך ס"ל להרשב"א דחתיכות הראויות להתכבר הוי קבוע, כמ"ש ברעת התוס' ב"מ דרק דבר חשוב העומר בפני עצמו אף כשנתערב שייך לומר קבוע, אבל לא על חתיכה שאינה ראוי' להתכבר, כיון דאינה עומר בפני עצמה אין שייך לומר קבוע, ומ"מ גזרינן. אבל הטור ס"ל דאף חתיכה שאינה חשובה, כל היכא דאין לומר ביטול ברוב מקרי קבוע בתערובות, וא"כ כאן דאין שייך לומר ביטול ברוב, אף חתיכה שאינה ראוי' להתכבר מקרי קבוע, ואין לומר הלך אחר הרוב. אבל רעת הרשב"א, דרק בחשובה אמרי' קבוע ולא באינה חשובה. ולפי"ז יתורץ ג"כ מרוע גזר הרשב"א כאן אינה ראוי' להתכבר אטו ראוי', ולא במק"א, ולפ"ז נכון מאד, דכל היכא דשייך ביטול ברוב, אף חתיכה הראוי' להתכבר בטלה מה"ת ורק מדרבנן אסור, לפיכך לא עברינן גזירה באינה ראוי' אטו ראוי' כיון דהוי רק דרבנן, משא"כ כאן בנמצא טרפה במקולין אין שייך ביטול ברוב, ורק הלך אחר הרוב כמ"ש, וא"כ לרעת הרשב"א שכ' בריש דברנו הוי קבוע מראורייתא היכא דאינו בטל, דלא ס"ל הך כללא דקבוע שאינו ניכר, אלא רק מטעם דבטל לא הוי קבוע, וכאן שאינו בטל הו"ל קבוע, אבל ס"ל דרק דבר חשוב הוי קבוע ולא דבר שאינו חשוב דאינו עומר בפני עצמו, והו"ל סל של חתיכות וכולן ביחד ואין כאן עומר בפני עצמו, אבל חתיכה הראוי להתכבר, הוי קבוע דאורייתא, כיון שאין כאן ביטול, וא"כ שפיר גזרינן אינה ראוי' להתכבר אטו ראוי', כיון דראוי' להתכבר בכאן הוי דאורייתא, משא"כ היכא דשייך ביטול הוי רק מדרבנן, ולא גזרינן שאינה ראוי' להתכבר אטו ראוי', ודו"ק כי נכון הוא בס"ד.

והא דאמרנו גבי נמצא טרפה במקולין דעל כל בהמה צריכים לומר דאין הריאה הטרפה שלה, דהיא בכלל רוב בהמות כשרות מצר רובא דליתא קמן, וא"כ מרוע צריכים לאסור מצר דאחר יצאה מהרוב, ומרוע לא נימא כבשני שבילין, דכל אחר כשהלך בשביל יש לו חזקת טהרה, ואף השני כשבאו לשאול בפני עצמן טהורים, וה"ה הכא נימא דכל בהמה היא בחזקת רוב בהמות כשרות, והריאה הטרפה היא מהאחרת. ואולי אפשר לומר דברוב כיון דהוי בירור, הבירור של האחרת סותר לבירורה של זאת, ורק בחזקה דהוא דין והנהגה כיון דלזה יש לו

חזקה, אינו מחויב לשנות ההנהגה שלו, משא"כ ברוב דהוי בירור וכיון דבודאי א' מהן יש לה ריעותא צריכם לדון על כולם, אבל מ"מ מצד דובא דאיתא קמן, אלמלא דין קבוע היינו יכולים לרון מסתמא היא מהרוב שהם כשרות, ורק מצד קבוע יש חסרון, ודו"ק בזה.

והנה בענין השני דרכים שכתבנו בקבוע בביאור מחלוקת הרשב"א והריטב"א, וכתבנו שקו' המרדכי דבדיינים נימא קבוע קאי לשיטת הריטב"א, צריכים לעיין במקור הלימוד של קבוע, בהך דזרק אבן לגו, ב"ק מ"ד וכתובות ט"ו, דאמרי' שם דמיירי דזרק אבן לחבורה של בני אדם, והיו שם תשעה ישראלים ונכרי אחד, מכיון דאמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה, והו"ל כאילו ישנם שם חמשה ישראלים וחמשה עכו"ם ופטור, והנה בש"מ כתובות שם ישנם שני פירושים בביאור הך ציורא, א) דמיירי דנתכוין לאחד מהחבורה, והרג אותו ואינו ידוע אם הוא עכו"ם או ישראל, ומצד דין רוב היינו צריכים לומר שהוא ישראל, מ"מ חירש הקרא דקבוע כמחצה על מחצה דמי, והוי ספק ופטור, ב) דמיירי דזרק סתמא להחבורה ובעינן שיתכוין להרוג ישראל, אבל מי שנתכוין להרוג עכו"ם והרג ישראל פטור, וה"ה אם היו שם חמשה ישראלים וחמשה עכו"ם, ונתכוין למי שיהי' ולא כיון לפרטי מהם, ואח"כ נמצא שבאמת הרג ישראל, מ"מ כיון שבאפשרות שימצא עכו"ם כמו ישראל, מקרי נתכוין להרוג עכו"ם, מכיון דהוי כמחצה על מחצה, ומקרי נתכוין לעכו"ם כמו לישראל, ולפיכך פטור אף אם באמת הרג ישראל.

והנה לפי' השני, ק"ק לדעת הרשב"א שביארנו לדידי' דכללא דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, מיירי רק כשרנים לענין אחד מהם אם הוא מהרוב או מהמיעוט, ע"ז אמרינן דכמחצה על מחצה דמי, ואמרינן דיכול להיות מהמיעוט כמו מהרוב מכיון דהוי קבוע, אבל בשעה שאנו דינם על הרוב כולו ביחד כנגד המיעוט, אזי בודאי הרוב גובר, וא"כ בכאן כשזורק לתוך החבורה וישנם שם תשעה ישראלים ועכו"ם אחד, אזי כל הרוב ביחד מתנגד להמיעוט, דיש כאן תשעה צדדים אפשרות שיפגע בישראל ואחד שיפגע בעכו"ם, א"כ לדעת הרשב"א הי' צריך להיות דלא אמרינן באופן זה הכלל דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. ולפי' הראשון א"ש, דאז אנו דנים על אחד אם הוא מהמיעוט אם מהרוב, ובזה שפיר הוי קבוע, משא"כ לפי' השני יש כאן יכולת לפגוע בט' או בא', וא"כ אין כאן קבוע, וצ"ע.

והנה בדעת התוס' כאן ד"ה שהתחלנו בו, אינו מבורר היטב אי כהרשב"א או כהריטב"א, ומלשונם שכתבו, ובדבר חשוב אפי' מעורב לא בטל והוי קבוע, ואין הטעם משום קבוע אלא משום דבע"ח לא בטלי, משמע דהביטול מסלק הקבוע, וצ"ע ורו"ק בכ"ז.

בענין גל שנתלש מן הים

משה יהושע הלכרשטאם
חבר כולל עץ חיים דבאבוב
ונכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

במס' מקוואות פ"ה מ"ד ובמס' פרה פ"ח מ"ח תנן, כל הימים כמקוה שנא' ולמקוה המים קרא ימים דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר הים הגדול כמקוה לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה ר' יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת עכ"ל המשנה. עוד תנן שם במקוואות מ"ו, גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורים, והרא"ש בהל' מקוואות סי' י"ג העתיק המשנה דגל שנתלש וכ' עלה וז"ל, הך סתמא כר' יוסי דגל שנתלש משמע אף מן הים אלמא מטהרין בזוחלין עכ"ל, ולכאו' צ"ב מאי דוחקי' להרא"ש לאוקמי מתני' כר' יוסי דוקא, הלא ד' יהודה ס"ל ג"כ דשאר ימים חוץ הים הגדול מטהרין בזוחלין, ונוקי אפי' כר' יהודה ובשאר ימים.

ולכאו' הי' אפשר לומר, דהרא"ש סבר דמתני' דגל איירי אפילו בים הגדול, וזהו שכ' אף מן הים וכמו שדייק הב"י לקמן בלשון הרמב"ם בהל' זו דתיבת הים בה"א הידועה מורה על הים הגדול, וכוונתו, לא מיבעיא בשאר ימים אלא אפי' מן הים הגדול אם נתלש ממנו גל ה"ה מטהר בזוחלין, ולפמ"ש הש"ך בס"ק ל' מוכרח לומר כן, שהביא שם שיטת המהרי"ק בשורש קט"ו שמעין אע"פ שנפסק ממקורו עדיין מטהר בזוחלין מהא דתנן גל שנתלש וכו' ונפל על האדם ועל הכלים טהורים והלא אין לך הפסק גדול מזה ואעפ"כ קתני דמטהר בזוחלין, והש"ך חולק עליו וס"ל דשאני ים שדרכו להשליך גלים וחיותו רב הוא מטהר בזוחלין אפי' כשנפסק, משא"כ במעין שאין דרכו בכך אם הפסיקו ה"ה כמקוה, עכ"ד. וא"כ מ"ש הרא"ש דמתני' איירי אף מן הים דמשמע דפשיטא במעינות או נהרות שמטהרין בזוחלין כשנפסקו ממקורן, ובאמת לפ"ד הש"ך א"א לומר כן שמעינות ונהרות אין דרכן להשליך גלים ולא מיתוקמא מתני' אלא בים דוקא שחיותו רב (ועי' ש"ך ס"ק קכ"ג וחיבור לטהרה כלל א' סי' ה' ד"ה והנה זה וכו'), אמנם אם נפרש דאף מן הים קאי אים הגדול, וכמו שדייק הב"י, ניחא, דהיינו לא מיבעיא בשאר ימים, אלא אפי' בים הגדול ג"כ הדין שמטהר כשנתלש ממנו גל, וא"כ ממילא צ"ל דמתני' אתיא כר' יוסי דוקא שהרי ר' יהודה חולק בים הגדול.

אמנם הא ניחא להש"ך, אבל לשי' המהרי"ק אין הכרח לפרש כן בר' הרא"ש, וגם הב"י בסוף דבריו לא ניחא לי' בדקדוק זה דתיבת הים, ועוד מהו המשמעות במתני' דאיירי אפי' בים הגדול. וכדי לתרץ נראה, דהרא"ש לשיטתי' בביאור המשנה דכל הימים וכו' ליכא לאוקמי מתני' דגל אלא כר' יוסי דוקא,

דהנה המשנה אחרונה במס' פרה הקשה דתינח לר' יהודה שס"ל שהפסוק ולמקוה מים קאי רק על הים הגדול ומשו"ה יש לו כל דין מקוה משא"כ שאר ימים וכן ר"מ דס"ל שהפסוק קאי על כל הימים ג"כ ניחא שהם כמקוה לכל דבריהם, אבל לר' יוסי אי ס"ל שהפסוק קאי על כל ימים ומשו"ה פסולים למי חטאת א"כ אמאי מטהרין בזחילה, ותי' רבאמת הימים הם נובעים ממעינות ומהראוי שיוכשרו אפי' לזבים ומצורעים לכ"ע אבל התורה מיעטינהו מדין מעין במה שקראן הכתוב מקוה, ולפיכך סבר ר' יוסי שנחתינן חד דרגא ופסולים למ"ח, אבל מלבר זה כל דין מעין עליהם, ור' יהורה ור"מ ס"ל שהתורה מיעטה הימים מדין מעין לגמרי רק לר' יהורה לא רברה תורה אלא בים הגרול, משא"כ לר"מ דיבר הכתוב בכל הימים ע"כ, וכן משמע ג"כ מפיה"מ להרמב"ם שכ' וז"ל, ואמר ר' יוסי ששאר הימים וכו' נחשבם כמעין לענין שיטהרו בזוחלין וכו' ומטהרו בכ"ש כמעין ונחשבם כמקוה לענין שהם פסולים למי חטאת ולטהרת מצורע ולטבילת הזב והל' כר' יוסי עכ"ל, הרי שכ' הרמב"ם שימים מטהרין בכ"ש ג"כ ואף שלא הוזכרו במשנה אלא לענין זוחלין אבל כיון שכל דין מעין עליהם היכא שלא מעטי' קרא פשיטא רסבי בכ"ש.

ועפ"ז ק"ל על הב"ח סי' ר"א שהקשה על משנה דגל שנתלש ובו מ' סאה רכיון שגל זה מטהר בזחילה אמאי בעי מ' סאה, וכן הק' הש"ך והט"ז סעיף ה', ות' הב"ח דימים רומים למעינות רק במה שמטהרין בזוחלין אבל מ' סאה בעינן, וכ"כ בתוס' חרשים על המשניות, והנה כל עיקר קושייתו הוא רק על הרמב"ם והראב"ר שס"ל דמעין מטהר לארם בכ"ש, והרי חזינן שהרמב"ם גופי' ס"ל דימים מטהרים בכ"ש, ואיך תי' הב"ח דים בעי מ' סאה, וצ"ע.

אבל הרא"ש בפי' המשנה כ' וז"ל, ור' יוסי סבר רכל הימים יש להן דין מקוה חוץ מלענין זה הרבר שמטהרין בזחילה כמעין לפי שנחלים זוחלים לתוכה עכ"ל, נראה מל' שבאמת הים בעצמו אינו כמעין וטבעו להיות עומר, רק כיון שהנחלים זוחלין לתוכו נעשה זוחל ומשו"ה מטהר בזחילה לבר אבל לזבים ומצורעים עריין פסול וה"ה שצריך מ' סאה כיון שהים בעצמו אינו נובע, אבל ר' יהודה ס"ל רהא בהא תליא וכל שמטהר בזוחלין כשר למי חטאת, וכמש"כ המרדכי בשם רא"ם לענין הוי' ע"י טהרה מובא לקמן בב"י (רף ק"ט ע"א ר"ה וכן הסילון של אבר), ראין חילוק בין חיות מי חטאת לחיות רמעין, ולפיכך ס"ל רשאר ימים שלא מיעטנהו קרא ומטהרין בזוחלין ממילא כשרים למי חטאת ומסתבר שמטהר בכ"ש ג"כ.

ומעתה נתנה ראש ונשובה לתרץ רברי הרא"ש שכ' רמשמע רמתני' רגל איירי אף בים ומוקי לה כר' יוסי רוקא והוא מרתנן גל שנתלש ובו מ' סאה וכו', וא"א לומר דאיירי רוקא במעין שהרי מעין לא בעי מ' סאה, ואף שהרא"ש ס"ל רלארם צריך מ' סאה הא תני ונפל על הארם ועל הכלים, וכלים וראי לא בעי מ' סאה, ובע"כ צ"ל דמתני' איירי בים, והרא"ש לשיטתי' במתני' רכל הימים צ"ל דאתי כר' יוסי רוקא, דאלו לר' יהודה הא ס"ל דמטהר בכ"ש.

עולת שבת בשבתו

ויצא

והי' העטופים ללבן. והביא הבעה"ט תיבת העטופים ב' במסורה, דין, ואידך, העטופים ברעב (איכה ב'). ויש לשלב דברי המסורה, עפ"י הידוע דתיבת לבן מורה על תשובה שמלבין את העוונות כאוז"ל (שבת קנ"ג ע"א) עה"פ בכל עת יהיו בגדיך לבנים עיי"ש. והנה אי' בגמ' (קידושין פ"ב ע"א) הרעותי מעשי וקפחתי את פרנסתי, דבשביל העוונות מתמעטת הפרנסה, ומי שעבר עבירה ח"ו יעשה תשובה ויתכפר לו וממילא תחזור לו פרנסתו בהרחבה. וזהו, והי' העטופים ללבן, (וכפירש"י, לשון איחור), היינו אותן מאחרי שבת, שמתאחרים לשוב אל ד' כדי ללבן עוונותיהם, אז עונשם, העטופים ברעב, שמתעטפים ברעב ר"ל מחמת שפרנסתם מתמעטת, לכן צריכין ליזהר ביותר שאם נכשל אדם בעבירה ח"ו ישוב תיכף ומיד.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

וישלח

ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לארוני. וקשיא מאי הגיד לו בזה, ורש"י פי' מה שפירש. ולי נראה לכוון זה עפ"י מדרש פרשה זו, שעשו הלך לעשות עצמו כמוכסן לקבל מכס מיעקב. ועל כן אמר יעקב, ויהי לי שור וחמור וגו', כי ארז"ל ואל תבריח עצמך מן המכס.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל[1])

וישב

וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור. י"ל בזה דתיבת „כי" היא נתינת טעם, דהנה אמרו בגמרא (ברכות ה' ע"א) דאם היצה"ר מתגבר על האדם יזכיר לו יום המיתה. וזהו שאמר יוסף הצדיק, וגם פה לא עשיתי מאומה, שלא נכשלתי ח"ו בעון עם אשת פוטיפר, והטעם, כי שמו אותי בבור, שציירתי במחשבתי כאלו משימים אותי בבור, היינו בקבר, ועי"ז נתאזרתי בגבורה נגד היצה"ר.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

מקץ

הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחותינו השבנו אליך מארץ כנען ואיך נגנוב מבית ארוניך כסף או זהב. ומקשים מה ק"ו הוא זה, דילמא על כסף אין נחשדים כי המה עשירים, אבל על גביע שינחש בו, שכל חפצם לא ישוו בה, המה נחשדים. ונ"ל, דאיתא בקידושין דף י"ח, הי' גניבו אלף זוז והוא שוה חמש מאות ד' אליעזר אומר אינו נמכר, אמר רבא בהא זכינהו ר' אליעזר לרבנן, ע"ש. ואיתא

---

1) הועתק מכתי"ק.

במרדש דאמר יוסף לאחיו, כתיב בתורתכם ואם אין לו ונמכר בגניבתו. וא"כ יפה השיבו האחים, ממ"נ, אם הגביע שוה כל כך שנחש ינחש בו, א"כ כל המעות אין לו ערך ולא נמכר בגניבתו, ואם אין ניחוש בו רק הוא כלי כסף כפי משקלו, הלא ק"ו הוא שהשבנו אליך את הכסף אשר מצאנו.

(הגאון מוה"ר ירידי' טיאה ווייל אבר"ק קארלסרוה זצ"ל[2])

ויגש

וישאו בני ישראל את יעקב אביהם ואת טפם ואת נשיהם וגו' ויקחו את מקניהם ואת רכושם וגו' ויבואו מצרימה יעקב וכל זרעו אתו, בניו ובני בניו אתו וגו'. קשה הכפל, שבכתוב זכר יעקב וגו' ובכתוב שאחריו שנה לבאר בניו ובני בניו וגו'. ופירש אמ"ה ז"ל, רקחשיב כי רוכלא גם מקניהם ורכושם, עפמ"ש במרדש רות, ויצא איש מבית לחם יהורה, נרדום (ריקם בלא כלום), בתמיהא, ולהלן הוא אומר פרריהם גמליהם, אלא לפי שאינה דומה יציאת ארץ ישראל לביאת ארץ ישראל. לזה בא לומר, אל תתמה על החפץ שזוכר כאן גם מקניהם בצאתם מהארץ, כי בניו ובני בניו אתו, כלומר שלא הניח אחד מכל יוצאי חלציו וזרעו בא"י, ויש במרדש כל מקום שכל זרע יעקב שם, אותו המקום הוא חשוב ארץ ישראל, כמו שקבלו ישראל את התורה במרבר והקריבו שם זבחים ועולות, אף שבמדבר הוא, חוץ לארץ רינו כבארץ בזמן שכל ישראל עליו, כן הדבר כשבא יעקב וכל זרעו בכלל למצרים, לא נותר מהם איש בארץ, היתה חשובה יציאתו לפני המקום כביאתו לארץ.

(הגאון בעל חכם צבי זצ"ל[3])

---

2) הועתק מספרו „אמרי פיו" אשר עודנו בכתובים (כת"י ירושלים — מספר 1010-4).

3) הועתק מכתי"ק בנו הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל, בגליון החומש שלו המונח באוצר הספרים אשר בבריטיש מוזעאום בלונדון, והגיע לידינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפען. זכרה לו אלקי לטובה.

אלון בכות
על פטירת ידידנו
הרבני הנה"ח מו"ה שלמה יהושע ווינשטאק ע"ה
המקום ינחם את כל המתאבלים עליו
בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

תמיהות וישובים

פליאה בצל"ח בסס' פסחים

בצל"ח עמ"ס פסחים דף ל"ו ע"א, על הא דאמרינן שם בגמ', נהי דבזריזין ליתא במקום זריזין איתא, לאפוקי לתיתה דאינה בזריזין ולא במקום זריזין, ופריך ומאי שנא ממנחת העומר דתניא מנחת העומר לותתין אותה וצוברין אותה, ומשני, ציבור שאני, יעו"ש. וכתב על זה הצל"ח, ומנחת העומר שלא היתה לישתה במקום זריזין, דבהדיא תנן במנחות דף צ"ה ע"ב לישתן ועריכתן בחוץ, וא"כ לא היתה בזריזין ולא במקום זריזין, ואפ"ה נילושה בפושרין, כבר הרגישו בזה התוס' במנחות, וניחא להו דמסקינן כאן דציבור שאני. אלא דאכתי קשה על המקשה שהקשה ומאי שנא ממנחת העומר, דלא אסיק אדעתי' דציבור שאני, א"כ למה הקשה מלתיתה שהוא רק ברייתא, הו"ל להקשות מלישה שהוא משנה, דתנן לישתן בחוץ ותנן כל המנחות נילושים בפושרין, עיי"ש היטב.

ומאוד נפלאתי שהרי המשנה במנחות דף צ"ה ע"ב מיירי בשתי הלחם ולחם הפנים, אבל מנחת העומר לא היו לשין אותה כלל לא בפנים ולא בחוץ, דק שהיו לותתין אותה, והצל"ח כפל ושנה כאן, וגם בריבור שאח"ז, שמנחת העומר הי' נילוש בחוץ שלא במקום זריזין. ומה שהביא מהתוס' במנחות שהרגישו בזה ותירצו דציבור שאני, התוס' מיירי בלחם הפנים ולא במנחת העומר, עיין בתוס' במנחות דף נ"ה ע"א ד"ה כל המנחות. ומצוה ליישב.

שלום קעסעלער
סגן מנהל דישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בשו"ת שואל ומשיב

בשו"ת שואל ומשיב מהדורא ג' ח"א סי' קל"א הובא קושית השואל הגאון מוה"ר יצחק שמעלקיש זצ"ל, על התוס' בסוכה דף מ"א ע"א ד"ה ראשתקד, שכתבו דמש"ה לא הקריבו עומר אע"פ שמקריבין בלא בית, דהני מילי כשיש מזבח בנוי אבל בלא מזבח לא. וע"ז תמה הגאון הנ"ל, דהרי התוס' כתבו בזבחים דף נ"ט וביומא דף ס"ג דמנחה מקריבין אף בלי מזבח, דוזבחת כתיב, היינו דוקא קרבן, וא"כ מנחת העומר יכולין להקריב בלי מזבח, עכ"ק. וכתב ע"ז הגאון בעל שואל ומשיב רלק"מ, שהרי היו מקריבין כבש לעולה עם מנחת העומר, וא"כ אולי הכבש מעכב את העומר, יעו"ש. ויש לתמוה, כי מבואר להדיא בתורת כהנים פ' אמור (פרשתא י' אות ו') ועשיתם ביום כבש בן שנתו, אע"פ שאין עומר, ועשיתם עומר, אע"פ שאין כבש. (ועיין במנחת חינוך מצוה ש"ב אות ג', שתמה מדוע השמיט הרמב"ם דין זה).

שמריהו ציטראנענבוים
ברוקלין, ניו יארק

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

כא) בספר מיני תרגומא להגאון מוה"ר ישעי' ברלין זצ"ל בסוף הספר בליקוטים כתב וז"ל: אמור מעתה יצא דין מחודש, כשמוציאין שני ספר תורה, כגון בי"ט או בשבת שחל בו ראש חודש, או בר' פרשיות וכה"ג, שיהא הגולל ס"ת נזהר שלא יהא אחוריו לס"ת הראשונה, אלא יהא המגביה מצדד צדודי, עכ"ל.

כב) כתב הגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל באחד מפנקסיו (כתי"ק) וז"ל: מה שכתב בעל מטה יהודא בנוסח בימי מתתיהו, לומר להעבירם על חוקי רצונך, ואחריו נמשך המדקדק הגדול ר' זלמן בשערי תפלה שלו, וראייתם ממה שאמרו הרבה פעמים בגמרא עבר על מצות עשה וכיוצא בו הרבה, אבל לענ"ד נראה דליתא, ואין לומר אלא או להעבירם חוקי רצונך, כמו שכתב במ"א בשם הרד"א או כמו שכתב המדקדק ר' אלי', להעבירם מחוקי רצונך במ"ם, כי לשני דעות אלו נמצא ראי' במקרא, והוא הנכון, דלשון תודה לחוד ולשון חכמים לחוד, וכל מה שנוכל לכווין התפלות בלשון מקרא, טוב יותר, ולא מצאנוהו בכל המקרא בלשון על, אלא או במ"ם כמו לא עבדתי ממצותיך (דברים כ"ו) או בלא מ"ם, כמו עברו תורות חלפו חוק (ישעי' כ"ה), כאדם עברו ברית (הושע ו'), וזולתו רבים, ולפעמים בא בהוספת מלת את, כמו עברו את בריתי (יהושע ו'), וכמוהו רבים. הא למדת שעיקר ונכון לומר כי אם משני נוסחות אלו, ואין הכרעה שלישית מכרעת, עכ"ל.

כג) כ' בשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קמ"ח ד"ה ובאמצע, וז"ל: שמעתי מהג"מ אבר"ק זלאטשוב בעל שו"ת מהר"י אשכנזי ז"ל, שראה בעיניו מבעל השיב משה שהי' נושא ונותן בדברי תורה בעודו נוטל צפרניו, ואף שהי' רק שומע מפיו, שצוה לו לומר השיטה לפניו בשעת נטילת צפרניו, הרי שומע כעונה, עכ"ל.

כד) כ' בספר בירודי המדות בסוף ההקדמה וז"ל: נעימים דברי הרב הגאון אב"ד דק"ק לבוב (בעל שואל ומשיב) אשר שמעתי ממנו בעת היותי אצלו לדרוש את הסכמתו על ספרי זה, ואמר, כי טוב היות קוטן החיבור לחסָדון, מהיות גדלו ליתָרון.

כה) אי' בזוה"ק פ' קרח (דף קע"ו ע"ב) מי שהולך לנחם את האבל, צריך להכין הריבורים מתחלה, עיי"ש.

כו) כ' המהרש"א בח"א במס' סנהדרין דף י"א ד"ה אתה, וז"ל: ודאי ביטול תורה הוא עון וחטא, אבל לבייש אחד מישראל, לא תהא כזאת עבירה גדולה בישראל, וטוב לבטל תודה מלבייש בן ישראל, עכ"ל.

תעודות וסמיכות

ק.

בעזה"י.

עטי בחותמי זוכה לה"ה התורני המופלג כבוד מה' מנשה נ"י מק' עיר חדש, אשר הכרתיו מאז בהיותו עתיר נכסין מנכבדי קהלתו, והוא למדן מופלג, ומאז סבב הנלגל החוזר החוסר בעו"ה, וירד מנכסיו, הוצרך ליהנות מכבוד תורתו, והוא ראוי להעמיד תלמידים הגונים מופלאים, וקולו ערב לירד לפני התיבה ולהיות שליח ציבור הגון, ומי כמוהו יודע דת ודין ושקיל וטרי בהלכה ובקי בהלכות ודינים, ומאמן ידיו במכתב ידו, וכל קהלה נאה כמות שהיא הצריכה למשועבר דאורייתא ימצא בו נחת עד לאחת, וא"צ לומר שהוא נאמן רוח, לא בחיל ולא בכח, כ"א פי שנים ברוח ה' ותורתו.

הכ"ד פ"ק פ"ב יום ד' אדר"ח מרחשון תקפ"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפ"פ דמיין[1])

קא.

. . . כיהורה ועוד לקרא בדבר שפתים אך למותר, כי מי יבא אחרי המלך רב ושליט **גאון הגאונים כבוד אדמ"ו רשכה"ג אב"ד ור"מ דפ"ב נ"י**, אשר כבר נתן מהודו וזיו ידיו גלילי זהב עלי י"נ הרבני המופלג ומושלם במעלות ומדעות כבוד מו"ה **מנשה** נ"י מק' ע"ח, כנז' באר היטיב מעל"ר, ולא נצרך אלא להעדפה ולאפושי גברא, להודיע שבחו דהאי גברא צורבא מדרבנן באתרא דלא ידעי' לי', כי דרש דרש מנש"ה ובקש להיות אומר אמירה נעימה במקהלות עם ד' אלה, ולא אסתייעא מילתא, אבל עוד ידו נטוי' לטובה, ולכן למען ציון המצויין בהלכה לא אחשה מהעתיר בעדו כולי האי ואולי יקרה ד' לפניו מקרה טהור באחת מהק' שלומי אמוני ישראל, כי טהור גברא ויכול אצלם לעמוד לשרת בקדש, כי לו נאה ולו יאה, ונחת ינחתו בו.

הכ"ד הטרוד וכותב בחפזי פה ק"ק ס"ה יום ה' זי"ן אדר שני תקפ"ט לפ"ק.

הק' יהודה אסאד דיין דק' הנ"ל[2])

---

1) הוא הגאון בעל חתם סופר אבר"ק פרעשבורג זצ"ל. — תעודה זו והבאה אחרי' קבלנו מאת ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה **חנני' יו"ט ליפא לעפקאוויטש** נ"י בהשתדלות ירידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה **יעקב חיים יוחנן לעפקאוויטש** נ"י. הור והדר פעלם וצדקתם עומדת לעד.

2) הוא הגאון מהר"י אסאר אבר"ק סעדראהעל זצ"ל בעל שו"ת מהרי"א. — כתבנו אורותיו בכר"ש קונט' ע"ג עמור מ"ז.

אותיות מחכימות*)

ספר „מגן אברהם" על שו"ע או"ח, אין היכולת בירינו לספר בשבחו, ועלינו להשתמש בלשונו הנפלא של הפמ"ג באגרת שלו בתחלת חאו"ח: הלא ידוע מאדונינו המג"א ז"ל כל ימיו אוכל חולין בטהרה ובצמצום והיה לומר תורה לשמה, וכעת הוא רשכבה"ג וכוכבו מאיר מסוף עולם ועד סופו עכ"ל. וכדבריו כן הוא, כי אחר פטירתו לחיי העולם הבא, כאשר טרח והתאמץ בנו להדפיס ספרו זה, אז האיר כוכבו, ולאורו ילכו בית ישראל עד היום.

בהקדמה הקצרה שהקדים בנו להספר, הוא כותב כי אביו מרוב ענותנותו לא כתב הקדמה לספרו, ומחמת זה חסר לנו כללים מתוכן הספר ומעשהו, אשר ידיעתם נחוצה להבנת דברי רבינו המג"א. ואף כי המפרשים האחרונים גילו לנו הרבה כללים כאלו, מ"מ עדיין לא זכינו שיהיו נאספים למקום אחד שיהיו מוכנים ביד כל לומד, וננסה בזה בעז"ה לברר איזה ענינים אשר יהיו לתועלת בעז"ה.

ספר זה הגדול בכמותו ובאיכותו, כולל בתוכו פסקים וחידושי דינים הרבה אשר העלה רבינו הגדול בעים רוחו וביססם בראיות חזקות בחריפות ובקיאות כידוע לכל לומד, אבל בצד זה נמצא בקרבו גם ליקוט גדול ונפלא מספרים הרבה מאוד, אשר אסף איש טהור ועדך השולחן לפנינו, ועליו כל מיני מגדים דינים והלכות ומנהגים ועניני מוסר וחסידות ממקומות וממקורות מפוזרים.

רשימת הספרים אשר הובאו במג"א ארוכה ונפלאה היא מאוד, ואין כאן מקומו, והוא כולל ספרי שו"ת, ספרי דרוש, ספרי מנהגים, ספרי קבלה, ומהם גם כתבי יד, והרבה מהם אשר כמעט בלתי ידועים הם כלל, והם יקרי המציאות מאוד, ומעטים הם היודעים לפענח המראי מקומות שהמג"א מציין בדבריו.

אמנם חלק גדול מספרים אלו, לא היה נוף הספר ביד המג"א, אלא העתיקם מכלי שני, דהיינו ממחברים אחרים שהביאו דבריהם והעתיקם המג"א משם בלשונותם. ואחד מהמקורות הגדולות של המג"א הי' ספר כנסת הגדולה על הטור וב"י להגאון ר' חיים בנבנשתי זצ"ל הידוע בשם הרב החבי"ב אשר כשמו כן הוא, כינוס גדול של ספרי הפוסקים, אשר לא הובאו ביתה יוסף, ובהם תוספת מרובה חידושי דינים וחקרי הלכה, והמג"א השקיע בתוך ספרו רוב דברי הכנה"ג, הן מה שחידש הכנה"ג בעצמו והן מה שליקט מדברי קודמיו, ואף כי פעמים הרבה מציין עליהם שלקחם מהכנה"ג, מ"מ ישנם הרבה מקומות שברור שלקח מהכנה"ג ואעפי"כ לא הזכיר שמו. ולפעמים קיצר המג"א בהעתקת הדברים והמעיין בכנה"ג יאירו עיניו ויעמוד על כוונת הדברים. ובעיקר הרבר כבר העידו היד אהרן (סי' ל"ב ט' ע"ג) והחיד"א במחזיק ברכה או"ח (סי' מ"ו אות ה') שהמג"א העתיק חידושי האחרונים מספר כנה"ג בלי ראות שודש דברי

---

*) המאמר הזה נשלח לנו מאת האברכים החשובים המופלגים מו"ה **גבריאל גאלדבערגער** נ"י ומו"ה **ישעי' אשר אנשיל ווייס** נ"י חברי כולל באר מנחם דקאלוב בברוקלין, כדי לזכות בו את הרבים. זכות המצוה יגן בעדם לנצח.

האחרונים בספריהם, וכמה פעמים כשמקשה המג"א על איזה פוסק, כשמעיינים בפנים יראה דלק"מ או שהפוסק בעצמו מקשה קושיא זאת, וע"ע ביד מלאכי (כללי שאר מחברים אות מ"ב) ושד"ח (כללי הפוסקים סי' ט"ו אות כ').

ונציין בזה לדוגמא דברי המג"א סי' רס"ח סקי"ד לענין אמירת ברכת מעין שבע בבית חתנים ואבלים, וכתב שם שאין למחות ביד האומרים וציין ע"ז „רדב"ז ורלב"ח", והמעיין בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' י"ח (לפנינו ח"ד אלף צ"ב) יראה שלא כתב כן, ואדרבא הביא שם בשם הריב"ש שאין לאומרה אלא בביהכנ"ס, ורק בתשו' מהרלב"ח (סי' קכ"ב) כתב כדברי המ"א, עיי"ש. אבל האמת יורה דרכו שמתוך לשון הכנה"ג נשתרבב לדין זה שם הרדב"ז, דעל מה שכתב הב"י בשם הריב"ש שאין לומר ברכת מעין ז' בבית חתנים ואבלים, כתב ע"ז בכנה"ג בזה"ל: וכן כתב רלנ"ח [הוא המהרלב"ח] בסי' קכ"ב והרדב"ז בחלק ראשון סי' (י"ו) [י"ח] והוסיף דגם בעיר חדשה וכו' אבל במקום שנוהגין לאומרה אין לשנות מנהגם, עכ"ל הכנה"ג.

והדבר ברור שמש"כ הכנה"ג: והוסיף דגם בעיר חדשה וכו', הוא מדברי המהרלב"ח כמבואר בדבריו בפנים, שממש בלשון הזה התחיל וסיים את דבריו, ולא קאי על הרדב"ז שלא הזכיר מפרט זה כלום ואדרבא משמע דלא ס"ל כן כנ"ל. ולכן כתב הכנה"ג בלשון יחיד: והוסיף. אלא שהמג"א לא היה בידו שו"ת הרדב"ז כמו שהעיד בעצמו בסי' רצ"ד סוף סק"א, וע"כ חשב שענין זה כתב גם הרדב"ז וציין לשניהם כאחד „רדב"ז ורלב"ח".

ועוד דוגמא. בסי' ש"ב סוף סק"ה הביא מדברי השלטי גבורים פ' כלל גדול בזה"ל: ולבי חוכך להחמיר אי לא קפיד עלייהו, וציין ע"ז: כנה"ג סי' ש"מ, וכל המפרשים הניהו ומחקו תיבת „לא" שהוא ט"ס ברור, וליתא בשלט"ג שם, וכבר העיר ביד אפרים שמקור ט"ס זה הוא בכנה"ג בסי' ש"מ שם שהעתיק לשון השלט"ג בטעות, והמג"א נמשך אחריו, ובשלט"ג גופי' הגירסא נכונה כדבעי.

ואחר שכלל זה מבואר בידינו, מובן כוונת המג"א בסי' רס"ד סק"ח וז"ל שם: בגמ' יש עוד פירושים על שמן קיק ודלגם הטור והרב בית יוסף משום שאינם מצויים ביניינו, „ובכ"מ" האריך ע"ז בחנם עכ"ל. ובפשטות כוונתו „ובכסף משנה", אבל לא נמצא מענין זה בכס"מ שום רמז ורמיזא, וגם מאחר שהזכיר את הב"י וטעמו ונימוקו, איך יתכן שבספרו כסף משנה יאריך ע"ז בחנם. אבל הדבר ברור שט"ס הוא וצ"ל „ובכ"ה" והוא ר"ת „ובכנסת הגדולה", ואמנם כן הוא שם באריכות בסי' רס"ד, וכלשון הזה כותב ג"כ המג"א בסי' רצ"ב סק"ג: „ובכ"ה לא הבין כך ולכן האריך בחנם".

כהנה וכהנה ישנם ענינים במג"א המתבארים מאליהם כשמעיינים בכנסת הגדולה, אף במקומות שלא ציין המג"א שם הכנה"ג על דבריו, כי כפי הנראה לא ראה המג"א צורך לציין בכל פעם שמשם לקח את הדברים, וסמך על המעיין בזה, או מטעמים אחרים שהיו לו.

ולא רק מדברי הכנה"ג באותו סימן הביא המג"א, אלא אף מה שכתב או הביא הכנה"ג בסימנים אחרים הנוגע גם לסימן אחר, הציגו לפנינו המג"א על

מקומו, ואף בזה לא ציין תמיד ע"ז שם הכנה"ג, וכשידע הלומד את מקור הדברים ייקל עליו לפענח את המכוון. ונציין פה לדוגמא מסי' ש"ד מג"א סק"ח וז"ל: אסור לומר לצדוקי לעשות מלאכה ביום טוב (ע"ש קל"ד ת"י קס"א), עכ"ל. מי חכם ויבן זאת פשר דבר ארבע תיבות הללו. אמנם ברפו"ר של המג"א איתא: מ"ש קל"ד ת"י קס"ו", ועריין לא נושענו בפתרון הר"ת הללו. אבל מקוד דברי המג"א הם בכנה"ג סי' תקכ"ו בהל' יו"ט, וז"ל שם: אין קוברין אותו [מת ביו"ט ראשון] ע"י קראים משום ולפני עור לא תתן מכשול, תומת ישרים סימן קס"ו וכן מתבאר מרברי ספר משפטי שמואל סי' קל"ר, עכ"ל. והנה דברי המג"א נתבארו מאליהם (וכגירסא הנכונה של רפו"ר) שציין כאן „משפטי שמואל סי' קל"ד תומת ישרים סימן קס"ו". ויש בזה רוגמא איך נוספו טעותי הרפוס גם הם ללבט ארחותיו של רבינו המג"א עד שנשארו רבריו כחירה סתומה.

ועיי' עוד כענין הזה בשו"ת מהרא"ל (לבעל הפרדס) סי' ג' אות.ח' וז"ל: לפי פשוטו של לשון המג"א [סי' רס"ג סקכ"ר] משמעותו כרבריך ולא כרברי החולק עליך, אבל דע מה שנרשם „ב"ה" צ"ל „כ"ה" ור"ת כנסת הגרולה, ועיינתי בכנה"ג עצמו וז"ל כתב וכו' עכ"ל ופשיטות לשון זה משמע ג"כ שיש לילך אחר רוב הקהל וכו', עיי"ש.

והנה הרב החבי"ב אחר שהו"ל ספרו כנסת הגרולה בשנת תי"ח, חזר שנית לקבץ על יד רברים חרשים, והרפיס בשנת תל"א ספר שיירי כנסת הגרולה. אמנם ספר זה כפי הנראה לא הגיע ליר המג"א, וכשהוא מביא רברים בשמו הוא מציין שלקחו מתוך ספר עולת שבת, עיין לרוגמא בסי' רמ"ה סק"ר וסי' רע"א סקכ"ה, ועור הרבה מקומות.

ומן הענין לציין בזה איזה פרטים ביחס שבין המג"א להעו"ש. המג"א הכין וסירר ספרו לרפוס בחייו, (וכל זה מבואר בהקרמת בנו של המג"א, ומתוך רברים אלו יש לרון על מש"כ החוות יאיר בסי' ט' כי המג"א לא עשה מהרורא בתרא מספרו וכו' [ועיי' גם בספרו מקור חיים על השו"ע], ולפי המבואר כבר הי' מוכן לרפוס כמה שנים בחיים חיותו. וראה באלי' זוטא בתחלת הל' שבת שמזכיר כמ"פ את המג"א מתוך קונטרס ששלח לו המג"א בעצמו בכת"י, וכן בא"ר סי' רמ"ה אות ח', ועיי"ש ביר אפרים על מ"א סק"ו, שהמג"א חזר והגיה רבריו והנרפס לפנינו הוא מהרורא אחרונה), ואף כבר שלח אותו ביר שליח מיוחר להרפיסו בעיר אמסטרראם, אלא שחסרון הכסף הי' בעוכריו שנתעכב הרפסת הספר, ובתוך כך יצא לאור שם באמסטרראם בשנת תמ"א ספר עולת תמיר ועולת שבת, ובהגיע ספר זה ליר המג"א עבר על פני כולו ורקרק אחריו, והוסיף בספרו מה שהעלה בירו, והוספות אלו כוללים ג' סוגים, על הרוב הוא מה שמצא ירו להשיג עליו, והשני הוא במקום שהי' נראה לו רעתו של העו"ש והביאו בשמו, והשלישי מה שמצא בתוכו בשם הפוסקים שלא השיגה ירו של המג"א, וכך הוא בנוגע לספר שיירי כנה"ג שהעו"ש נשתמש בו הרבה (ומכנהו כה"ג מהרורא בתרא), והמג"א הביאו בשמו כנ"ל.

תקנות דק"ק מנטובה בשנת תקנ"ב לפ"ק*)

סדר הפראגמאטיקה

אלה החוקים והתורות אשר קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם מעלת הוועד כללי יצ"ו אשר נועדו יחדיו בבית הוועד אור ליום שני שנים ועשרים לחדש כסליו משנת חמשת אלפים וחמש מאות וארבעים ותשע ליצירה, המסכים ליום כ"א לחודש דיצימבר"י אלף תשפ"ח למניינם, אשר על משמרתה תעמוד הפראגמאטיקה הזאת לשש שנים, היינו מחודש מרצ"ו התקמ"ט, עד תום כל חודש פיבראר"ו התקנ"ה, והי' זה שלום בהוסדם יחד במצות מעלת ממוני הקהלה קדושה יצ"ו אור ליום ב' כ"ה לחורש סיון שנת התקנ"ב, ראו מעלת בני הוועד כללי כי עדיין צריכים לגדור גדר ולעמוד בפרץ שלא להתראות בפני העם הארץ, וכהזהרת יעקב לבניו, למה תתראו, גמרו אומר לאסור אסר באלה דברי התורה ולהביא לבית הדפוס כל דברי הפראגמאטיקה, ואלה מוסיף על הראשונים, יחדו יהיו תמים, ומנייהו לא תזוע עד הזמן המוגבל כנ"ל: וזאת התורה אשר כל יחיד מיחידי קהלנו יע"א חייב לשמור מאוד ולעשות ככל אשר הורו ותקנו לכל יחיד לתיקון הכללי, ועל שכם מעלת הוועד קטן יצ"ו הוטל לפקוח בעין השגחתם שלא יעברו תורות יחלפו חק. ומי שיעבור במזיד במשך הזמן הנ"ל באיזה פרט מפרטי', עבריין הוא, אבל הצבור לא יחוייבו לנהוג בו דין עבריין, רק כשיכריזו עליו כדין עובר על תקנת צבור, וכשיכריזו עליו, לא יחזור להכשרו כי אם בהסכמת מעלת בני הוועד קטן יצ"ו. ולשומעים יונעם ועליהם תבא ברכת טוב ושומע אליהם ישכן בטח ושאנן מפחד רעה:

ואלה הדברים אשר הושמו לפניהם על פי הבלוטאציונ"י כנהוג

עינינו הרואות עסקינו ההולכים ודלים מידי יום ביומו בעונותינו הרבים, וההוצאות השתרגו עלו על צוארנו, ורבים מעמי הארץ הוד והדר לבשו אשר לא כדת, ולא ידעו ולא יבינו לעת תמוט רגלם להיות ההוצאה יתירה על השבח, לא שתו לבם להתנהג בהצנע לכת כאשר לכל נבון אשר יכלכל דבריו במשפט יאות, וביותר לנו היום כפי מצבנו, לכן למען עשות הישר והטוב בעיני אלקים ואדם, ולהטיב לבני קהלנו ה' ישמרם, הסכמנו כיד ה' הטובה עלינו ככל אשר יתבאר בס"ד. יהיו נא מעשינו לרצון לפני אלקינו ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם אכי"ר:

משפט האנשים

אסור יהי' לכל אדם ללבוש סקאדלט"ו בין בבגד העליון בין בבגד התחתון בין בסרבל, ורק זה הותר, הקורפיט"ו של רובירצ"ו סקארלט"ו, וכמו כן נאסרו המלבושים הנקראים ווילאר"ה וסופר"א־טודו"ך מווילוט"ו של משי, אך מותרים

---

1) תקנות הללו הגיעו לידינו ע"י ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפען. יברכהו השי"ת בעוז ותעצומות.

יהי׳ מווילוט״ו של צמר גפן ופילפ״א, ובלבר שלא יהי׳ מצבע סקארלט״ו או משני צבעים, ומאלו הצבעונים הותרו בלבר בקולארינ״י מוילאר״י וגלימא, ואסורים הקאמיוול״י או גייל״י מצויירים או מרוקמים, היינו מיניאט״י או ריקאמאט״י אשר יעלה שיווים יותר משששים לטרים, ורק הותרו אותם שיש להם כבר, ובלבר שנם המה לא יהיו מהצבעונים אשר נאסרו למעלה, אך אסור לקחת מהם מחרש, ואפילו ישנים הרי הם בבל יראה ובל ימצא, הנוצות הנקראים פינאקייר״ה, וכן הקוקארד״י בכובעים, ואסרו ג״כ הפובי״י מאבנים הנקראים ברילי״, וכמו כן המאניצונ״י, ורק הותרו לחצאין מיו״י מאניצ״י, כל מיני קרסים של כסף וזהב ואבנים טובות בכל מקום נאסרו, חוץ מחלוק בלבר, וכל כסף וזהב הרי הוא בבל יראה ובל ימצא בכל מיני בגרים:

סדר נשים

לא יעלה על לבושיהן שמץ זהב וכסף וכן ריקום או ציור מאיזה מין וצבע שיהי׳, והקרסים תוכלנה לשום ממתכת, וכמו כן נאסרו כל מיני פילפ״א ווילוט״ו, והותרו מהם המנעלים של יום הכפורים ותשעה באב, והמניצ״א ובתי הירים והווילוטינ״ו על הרפק או על הצואר והקפוט״ו והמטילי״א והטבארינ״ו והגוורניציונ״י הותרו מכל מין, חוץ מכסף וזהב ציור או ריקום. הגווארניציונ״י מבגר שלם הכל בכלל, לא יעלה שיוויו יותר ממאה וחמשים לטרים, ושכר החייט בכלל, הקופי״י והקופיונ״י לא יעלה שיווים משבעים ושנים לטרים עם שכר מלאכת העשי׳, ואסורים מכל וכל הפינאק״י בכל מקום, וכן לא יעשו מן ויל״ו או מכל רבר שיעלה על הרעת, וכמו כן נאסר על הראש כל מיני פרחים או שבולים פיור״י או ספיק״י מכל מיני מתכות, ורק לענין הבגרים מי שיש לה כבר, תתנהג כמשפט האנשים האמור למעלה. כל מיני פאלמ״י ובוקיט״י לפני החיק נאסרו לחלוטין, ורק לבתולות הותר בר אחר מפרחים הטובים או מעשה אומן, כל עור שבבית ישכנו רגליהן, ומשפט הכלות יתבאר לפנינו: לא תצא אשה החוצה לא במורה שעות אורולוגי״ו ולא באצטוקי״ו וביגוטרי״י משום מיני מתכות במקום הנראה לעין, וכן לא תצא אשה ביום בכל מבואות חצרנו או חוצה לו בלא צונראל״ו ארוך שיכסה את כל ראשה, וכן לא תצא מבלי סינר שחור נתון על בגרי׳ אם לא שיהי׳ הבגר ממשי כולו שחור, וכשהולכות ללוות את הכלה בלילה לבית בעלה תוכלנה לילך מבלי הסינר שחור, וכל המשרתות והיושבות בחנות ונשי בני הכפרים פטורות הנה. הבתולות יתירות מעשר שנים ופחותות מחמש עשרה, רי להן בסעיף קטן קליפ״א בלע״ז. לא תשאנה בצווארן אלא מין א׳, אבנים טובות או פנינים, ושתיהן יחר אסור לווונן אפי׳ לא טובות הנה, רק ענק אחד מפנינים ויפ״ו בלע״ז הותר, ואם הוא משתי שורות לא יהיו יותר מארבעה שעורות גראנ״י בין כולם, ואם מהקטנים הנקראים מינוט״י מותרת חבילה מהרבה שורות, אבל אסורות הקולאנ״י מפנינים בין גרולים בין קטנים, ומותרות מזהב ומאבנים הנקראים גראנאט״י, ובלבר שלא יהי׳ עמהם מין אחר אף בלתי טובות. בראש נאסר כל מין תכשיט פרחים או כפתורים מאבנים או פנינים מכל

וכל, הצמידים הותרו מזהב ופניגים או גדאנאט"י עם המסגר פירמ"ו, וכמו כן הותרו להן קדסי החלוק והפובי"י מהמנעלים מן ברי"ל. באצבעותיהן הותרו שתי טבעות חוץ מטבעת הקדושין. לא תמצאנה בדרכים כנ"ל יותר מארבע נשים יחדיו החוצה, אמנם כשהולכות ללוות את הכלה או היולדת יכולות להיות ארבע בלעדה, ורק בלילה בלוות הכלה לבית בעלה, אין קצבה:

דיני הכלה

הכלה משפט אחד יהי' לה עם שאר נשים, אך בזאת נאות לה לשאת לפני חיקה בליל ויום השדוכין ובשבעת ימי הנשואין אגודת פרחים רטובים או מעשה אומן. המשורכת לחתן חיצון בהיות משודכת בעיד הזאת, כל עוד שבביתה ישכנו רגלי', מותרת בכל, אף אם יהי' שם כנופייא, וכן הכלה חיצונית אחרי בואה העירה, יום ראשון ולילו עמו, ובבואה לא יצאו לקראתה אלא במספר ארבעה בין אנשים ונשים, חוץ מהמשרתים, ולא ישתמשו במרכבות נאות, ובכל דבר יתנהגו בהצנע לכת:

משתאות

בנישואין ובברית מילה לא יעלו על השלחן רק שני מיני אוכלין פודטאט"י בלע"ז, שניהם בשר או שניהם דג, לא זולת, ודק בסעודה שלישית ביום שבת קדש יוכלו לקיימה בדגים, אך הדגים מלוחים ושאר פרפראות שמסדרים סביבות השולחן, וכן כל מיני פירות מרוקחים אפילו ביין שרוף אקו"ה־ויט"ה בלע"ז, נאסרו לגמרי, וכן כל מיני מתיקה חוץ מסווייא־רד"י וקונפיט"י. מעלות החכמים והחברים אשר להם שכר עמלם מהקק"י, יסבו כפעם בפעם בסעודת ליל ויום ש"ק של נישואין, וכן בסעורת מילה, באיזה יום שתהי', יסבו זה אחר זה כפי מררגתם, ונשמע קולם ברברי תורה, ונשא בם את השלחן:

תשורות

ביום המילה מי שאין לו עסק במצוה לא יוכל להדרין דבר קטן או גדול, ואלו בלבר יכולים לשלוח מנות ליולדת, היינו הורי' אחי' אחיותי' וניסי' והורי אבי הבן אחיו אחיותיו וניסיו, וכמו כן האורחים. בפינוקייט"א הנהוגה לא תהי' ההוצאה יותר משתים עשרה ליטרים, ובלילה שלפני המילה לא יתנו הקאפ"י או משקה אחר, אלא למעלת הלמדנים אשר הם סביב לשלחן, לא זולת. ולאחרים הנמצאים שמה, וכמו כן כשמכינים הנרות של שעוה כמנהג ק"ק אשכנזים, זה יתנו רק כף א' ממגרנים קטנים קונפיטינ"י בלע"ז. ביום בשעת מילה יוכלו ליתן לכל הנמצאים שם בין אנשים בין נשים קאפ"י או משקה אחר וסווייארד"ו או סטיל"ה, וזה שמו אשר יקראו לו טרייוולוט"ו. וזאת התורה גם בהכנס הנער בר מצוה. ובמשלוח מנות מהחתן אל הכלה, או מזאת לזה, לא תעריף ההוצאה על ששים ליטרים. ביום הפורים מלבד התשורות למעלות בני תורה, יוכל כל אחד מיחידי קהלנו לקיים מצות ומשלוח מנות, בשלוח שלשה דורונות, לשלשה אנשים, לא יותר. וכשתלך לבקר אשה אל רעותה, אפילו האורחות, בכל זמן, הרי בכי יותן קאפ"י או משקה אחר וסווייארד"ו או ביסקוטינ"ו תמורתו. הכלה

כשתלך לבית בעלה תוכל להדרין לחמי׳ ולחמותה דווקא בתת לכל אחד מהם חלוק אחד בלבד בלי קרסי כסף וזהב:

בעלי ברית

הדורונות של בעל ברית ראשון, הן ביום המילה הן ביום פורים הן בחג השבועות, הכל הכלל, לא יעדיפו משני מאות ליטרים, ובדרונות המוהל קצבה ניתן להם מאה ועשרים ליטרים, והבעל הברית שני לא יוציא יותר מארבעים ליטרים, וכולם הרי הם בבל יוסיף, מאיזו סיבה ועילה שתהי׳, אך ורק אם אבי הבן או היולדת יהיו הבעלי ברית, לא ניתן לדבר קצבה. האמנם האב וכל שכן בעל ברית אחר לא יוכל להכנים בסך הנ״ל שום מיני מתיקה, רק קונפיט״י משקדים:

נגינה ומחול ושחוק

חבל נוגנים אקארימוי״א בלע״ז ברבים נאסרה לגמרי, רק בנישואין ובליל פורים הותרה, וכמו כן בליל לכת הכלה לבית החתן, ובכולם אחר נטילת רשות ממעלת ממוני הקק״י. המחול נאסר בכל זמן בין אנשים ונשים, ורק הותר לאומן המלמד ולבני משפחה אחת דווקא בימים הנזכרים, וברשות כנ״ל. הן איסור חל על איסור דבר המלך ורתו במיני שחוק אזארד״ו, ואלה מוסיף כל מיני שחוק במקומות המפורסמות או בחנויות, חוץ מחול המוער אסרו חג חנוכה ופורים, כי באלה אמרו לא תוסף עליו:

האורחים והיוצאים חוץ לעיר

אחר מיחידי קהלנו שיוצא חוץ לעיר הותר לו הכל ביום צאתו וביום בואו ולילותיהם, ואם מתעכב באיזה כפר אשר במעמר הלזה יותר משבוע אחר, חוץ מיום צאתו ובואו, יתנהג ככל חוקי הפראגמאטיקה הזאת. האורחים הבאים לגור באקראי ולא להשתקע בעיר הזאת או באיזה כפר מן המעמר, עד משך שלושים יום אחר ביאתם פטורים יהיו מתורת הפראגמאטיקה, אך אם יתעכבו יותר, כבני העיר יחשבו, כל עוד שלא יתנו להם רשות מעלת ממוני הקק״י מידי שנה בשנה. ואם ילכו מן העיר ולא יתמהמהו החוצה יותר משלשים יום, יחוייבו ליטול רשות מחדש כנ״ל:

כל האיסורים הנזכרים בפראגמאטיקה הזאת יובנו חוץ מן הבית אשר דרים שמה, אמנם יחולו בבית עצמו, אפילו בבית הרידה אם יהי׳ שם כנופייא, כגון בשבוע שהולכת לבקר היולדת או כיוצא בזה, ובכלל האיסור יהיו כל איש ואשה מבני קהלנו יצ״ו של מנטובה ומנטובאנו בן או בת מעשר שנים ולמעלה, ומעלת הוועד כללי נתנו כח ותעצומות למעלת הוועד קטן, להוסיף איסור על איסור אם יראו בעין שכלם שהשעה צריכה לכך, וביארו שיהי׳ מעתה כאלו נגמר והוסכם בוועד כללי כולו עד תום הזמן המוגבל לפראגמאטיקה הזאת:

והי׳ זה שלום, אור ליום שני כ״ה לחודש סיון משנת התקנ״ב לבריאת עולם.

הצעיר ישראל גדלי׳ בכמהח״ר משה קזיס הרופא זצ״ל

סופר הקק״י

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם שבתי עבער ציטראנענבוים** נ"י מאנטווערפען להולדת הבן

להנה"ח מו"ה **אברהם גאטליעב** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכד

להאברך היקר ר' **אהרן ברוך גאלדרינג** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' **איתמר (ב"ר בעריש) לייפער** נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה **ארי' ליבוש גרינבערג** נ"י להולדת הנכד

להאברך היקר ר' **ברוך בענדיט אייזענבערג** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **בן ציון טווערסקי** נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבן

להרב **זאב אליהו הכהן מייער** נ"י מנהל רישיבת בית יצחק להולדת הבן

להרב **יהושע פיהרער** נ"י ראש הכולל דחסידי דאבוב בטאראנטא להולדת הבן

להרב **יעקב ציטראנענבוים** נ"י סגן מנהל רישיבת באבוב בני ציון להולדת הבן

להנה"ח מו"ה **ישעי' יצחק שמערץ** נ"י מבני ברק להולדת הנכד

להאברך היקר בנש"ק ר' **מרדכי פריעדמאן** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן

להאברך היקר ר' **משה פיללער** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **ניסן (ב"ר קלמן) לעזער** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' **נתנאל קרישעווסקי** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת התאומים

להאברך היקר ר' **שלום פעלדמאן** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן

להאברך היקר ר' **שמחה רובינשטיין** נ"י להולדת הבן

יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **אהרן יהודה מינצער** נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' **אליהו אביגדור עליאם** נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' **בן ציון אלימלך גאלדבערג** נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' **בן ציון חיים סטעמפיל** נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבת

להאברך היקר ר' **ברוך הורוויץ** נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' **דוד אליעזר מנחם שווימער** נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' **חיים יהודה פאלגער** נ"י מלאנדאן להולדת הבת

להנה"ח מו"ה **יחזקאל שטייער** נ"י להולדת הנכדה

להאברך היקר ר' **יצחק מרגליות** נ"י ממאנסי להולדת הבת

להאברך היקר ר' מנחם קוט נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם מענדל וועסט נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם מענדל אפעלל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם מענדל שטערנהעלל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה דוד קליין נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה (ב"ר ליבוש) רייפער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה (ב"ר יעקב שלום) רייפער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' פנחם מנחם הלוי קליין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמואל רייפער נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמע"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם ירחמיאל הלוי שלעפעריג נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה בנימין גאלדמאן נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה דוד העללער נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים מאנדלבוים נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה מיללער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלום יהודה ליבוש לעזער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"חי מו"ה שמעון ליפא סענאל נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אהרן מנחם מענדל גוטמאן נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' ברוך שלמה איינהארן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' יואל רוקח נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יואל קארנפעלדער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' מאיר זיגלער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' מיכאל משה העללער נ"י מבני ברק לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' נפתלי חיים הלברשטאם נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא מתוך עושר ואושר מזל והדרחבה.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן יהודה מינצער נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **צבי אליעזר** נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש גרינבערג נ"י לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה דוב בעריש פרייער נ"י לאירוסי בתו תחי'
להרב מו"ה חיים **צבי הלברשטאם** שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסי בתו תחי'

להרב מו"ה חיים ארי' **נעללער** שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **יחיאל ברוך** נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה **יעקב יחזקי' נעשטעטנער** נ"י מטאראנטא לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה **יצחק צעהנווירטה** נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה **מנחם מענדל** נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה **יעקב וואלדמאן** נ"י לאירוסי בנו־נכדם הב' הח' הנעלה כמר **משה יוסף** נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה **יצחק אייזיק** קליין נ"י מלונדון לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **יוסף צבי** נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב מו"ה **מרדכי דוב טווערסקי** שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח בנש"ק מו"ה **מאיר וויסבלום** נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **משולם זושא** נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה **משה חיים מיללער** נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה **אהרן דניאל** נ"י לאירוסי בתו־נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה **משה שאול אמענט** נ"י מבני ברק לאירוסי בתו תחי'

להרב המפורסם וכו' מוה"ר **משה הלברשטאם** שליט"א דומו"ץ דעדה החרדית בירושלים עיה"ק ור"מ רישיבת דברי חיים לאירוסי בנו נ"י

להנה"ח מו"ה **ניסן לעזער** נ"י לאירוסי נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה **נתן פרייא** נ"י מבני ברק לאירוסי נכדו נ"י

להנה"ח מו"ה **צבי אלישע גרינבערג** נ"י ולחותנו מו"ה **יוסף קורץ** נ"י מקרית באבוב לאירוסי בתו־נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה **שלמה ראטה** נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **ירחמיאל יחודה** נ"י

להב' החתן הנעלה כמר **אהרן צבי פישער** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר **ישראל יעקב שיק** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר **מרדכי רעכטשעפער** נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לאירוסיו

להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר **שלום נח לנדא** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארת.

המערכת

עם הנחמתן

משתתפים אנו בצערם של יחידינו

משפחתו הכבודה

של האדמו"ר מקעראסטיר בערבעשם שליט"א

בעלי בית הדפוס „אחים גרוזים"

בהלקח מאתם בתם־אחותם החשובה ע"ה

* * *

הרבני הנת"ח מו"ה מרדכי אורי דעמביצער נ"י

בהלקח מאתו אביו הרבני החסיד הישיש הנכבד

מו"ה יהושע צבי דעמביצער ע"ה

* * *

הרבני הנת"ח מו"ה דוד גאלדבערג נ"י

ובעלי האבקשם היקרים מו"ה משה נ"י ומו"ה אברהם חיים נ"י

בהלקח מאתם בנו־אחיהם

האברך היקר החשוב ותנעלה מו"ה שלמה גאלדבערג ע"ה הי"ד

מאנטווערפען

* * *

להאברך היקר החשוב ותנעלה

מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפעלער נ"י

בהלקח מאתו אשתו החשובה ע"ה

* * *

להאברך היקר החשוב ותנעלה

מו"ה אברהם אפיש בראנש נ"י

והאחוו הרבני הנת"ח מו"ה דוד בראנש נ"י

בהלקח מאתם אביו־אחיו

הרבני החסיד הנכבד מו"ה שלום בראנש ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ובלע המות לנצח, אמן

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

באה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

D

קובץ

כרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"א קונטרס ג' (ק"ג) טבת תשמ"ח

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת שמות . . . . . כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א ו

מדור זכרון לראשונים

חידושים על מס' ברכות . . . . . הגאון מוה"ר זרח אירליץ מפראג זצ"ל ח
דרוש לפדיון הבן . . . . . הגאון מוה"ר מאריל שפדויס אבד"ק קרייצנאך זצ"ל יד
בענין רוב אם חוי ספק . . . . . הגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל יז
בענין אי טבל חשיב שלו . . . . . הגאון מוהרא"ש היילפרין ראבד"ק לבוב זצ"ל יח
הערות על פי' הרדב"ז על הרמב"ם . הגאון מוה"ר מאיר אויערבאך אבד"ק קאליש זצ"ל כ
חידושים והערות שונות . . . הגאון מוה"ר אברהם קלאצקין אבד"ק לאזניא זצ"ל כא

מדור אגרות קודש

מכתב מהגה"ק מוה"ר יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד"ק שינאווא זצ"ל . . . . . כו
מכתב מהגאון מוה"ר יצחק משה פערלם אבד"ק באניהאד זצ"ל . . . . . כז

מדור זכרון לאחרונים

בענין הגזירה לחתוך המפרקת . . . . . הג"ר ליב רובין אבד"ק ווילקאמיר ז"ל כט

מדור פלפול והלכה

בענין מועד לאדם הוי מועד לבהמה . הרב מוה"ר משולם דוד סאלאוויציק שליט"א לא
בענין העובר על דברי ב"ה . . . . . הרב נחום מאיר געראמאן שליט"א לד

מדור תפארת בחורים

בענין אין נזירות לחצאין . . . . . הב' אליהו הלוי הודוויץ נ"י לו

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת מ

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים . . . . . מג

מדור זכור ימות עולם

קול קורא למצות פדיון שבויים בק"ק אמשטרדאם שנת ת"פ לפ"ק . . . . . מז

מדור תעודות וסמיכות

כתב „המלצה" . . . . . הגה"ק משינאווא זצ"ל מד
כתב „המלצה" . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד מה

חדשים גם ישנים . . . . . מו
צילומי כתבי קודש . . . . . כו, כח, מה, מט
ברכות והודאות . . . . . נ

כל הזכיות שמורות להמערכת
Copyright © 1988
by Cong. Shaare Zion

נדפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. **GROSS BROS. Printing Co. Inc.**
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנגיד המופלג הנכבד והמפורסם
נדיב ושוע ומוקיר רבנן
רודף צדקה וחסד כל ימיו
והציל נפשות רבות בשנות הזעם
ה"ה מו"ה **חיים** במו"ה **משה אלי' הכהן** ע"ה
שטערן

נפטר בשם טוב
עש"ק פ' ויחי י"ז ימים לחודש טבת שנת תשל"ז לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

זאב הכהן שטערן
לונדון

מזכרת נצח

הקובץ הזה נדפס

לעילוי נשמת

הנה"ח הנכבד

מו"ה חיים יהודה במו"ה שלום לערנער ע"ה

שנפטר לעולמו ביום כ"ג טבת שנת תשל"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

אשר לערנער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה
מרת פריידא אדיל בת מו"ה יעקב יצחק שפיצער ע"ה

נפטרה בשם טוב
ביום כ"ה לחודש טבת שנת תשכ"ד לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,
יעקב יצחק הכהן לעוויטא

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנה"ח הנכבד
מו"ה שלמה במו"ה בנימין בארבעד ז"ל
ראש הקהל דקרית באבוב בבת־ים

נלב"ע ביום ז' לחודש טבת שנת תשל"ו לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,
בנימין בארבעד

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת שמות

במדרש, שלח נא ביד תשלח, ביד רבי עקיבא, והוא מדרש פליאה, ז"ל הכוונה, דמבואר בספרן של צדיקים דמשה רבינו רצה לקרב אז את הקץ שתהי' גאולה האמיתית והשלימה, ולא יצטרכו בני ישראל לסבול עוד שום גלות אחרי' כלל, וכמו שכ' בספה"ק צמח דוד להרה"ק מוה"ר דויד מדינוב זצ"ל עה"פ שלח נא ביד תשלח, דכל המפרשים חקרו מה הי' למשה רבינו רועה הנאמן לסרב בשליחותו של מקום, אך משה רבינו ראה כי גאולת מצרים לא תהי' גאולה שלימה, כי אם לעתיד כשתהי' הגאולה על ידי אליהו הנביא ומשיח צדקינו, אז תהי' גאולה שלימה, וזאת היתה בקשתו מהשי"ת, שתהי' תיכף עתה הגאולה שלימה, ואמר שלח נ"א, נוטריקון נ'דב א'ביהו, כי נודע שנשמות נדב ואביהו בא אח"כ באליהו, (עיין מהר"ם שיף גיטין מ"ג ע"ב), ונתכוון בזה משה רבינו לרמז על בשורת אליהו הנביא, והוסיף לאמר, בי"ד תשלח, נוטריקון ד'וד ב'ן י'שי, שיבא ויגאלנו, עכדה"ק.

ועפ"י דבריו יובן היטב כוונת התרגום יונתן עה"פ שלח נא ביד תשלח, שלח כדון שליחותך ביד פנחס דחמי למשתלחא בסוף יומיא. הכוונה על בשורת אליהו הנביא, ע"ר אוז"ל (ב"מ קי"ד ע"ב) פנחס זה אליהו.

והנה מטו בי' משמי' דהאריז"ל על דברי הגמרא (סנהדרין דף צ"ז ע"א) תנא דבי אליהו ששת אלפים שני הוי עלמא, שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח, ובעוונותינו הרבים יצא מה שיצאו, ע"כ. ואמר לפרש הכוונה, עפ"י אומרם ז"ל (ע"ז דף ה' ע"א) אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, ופירש"י ראוצר הנשמות קרוי גוף. והנה אם בני אדם אינם חוטאים, אז אינם צריכים לבוא עוד הפעם בגלגול, נמצא שכל הנולדים יש להם נשמות חדשות מאוצר הנשמות הנקרא גוף, וממילא מתקרבת ביאת המשיח, אבל אם ח"ו אינם מתקנים הכל בפעם א', אז צריכים לבוא בגלגול עוד הפעם לתקן מה שקלקלו, ומתעכבת ביאת המשיח. וזהו כוונת הגמ', ובעוונותינו שרבו יצאו מה שיצאו, כלו' שיוצאים אל העולם נשמות שיצאו כבר, כי צריכים לבוא שוב שנית בגלגול, ואין יוצאים נשמות חדשות מאוצר הנשמות, ומש"ה עדיין בן דוד לא בא, עכדה"ק.

ובספר בית שמואל אחרון בפרשתן כ' לפרש דברי הגמרא (שבת דף ל"א ע"א) מעשה בנכרי אחר שבא לפני שמאי א"ל גירני ע"מ שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת, דחפו באמת הבנין שבידו, בא לפני הלל גירני' וא"ל דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה. ופי' המהרש"א שיקיים ואהבת לרעך כמוך ובזה מקיים כל התורה כולה. וכ' הבית שמואל אחרון לבאר הכוונה, עפ"י מה שכתבו חכמי המוסר דכל אדם צריך לקיים כל תרי"ג מצות במשך ימי חייו, ואם אין מקיימן, צריך לבוא בגלגול עוד הפעם. והנה ישנם כמה

מצוות שאין ביד כל אדם היכולת לקיימן, כגון מצות יבום וחליצה, וא"כ מה בידו לעשות שלא יצטרך לבוא עוד הפעם בגלגול, אמנם כשמקיים מצות ואהבת לרעך כמוך, אז כל ישראל נחשבים כגוף אחד, א"כ יוצא ידי חובת המצוה במה שחבירו מקיימה. ועפי"ז י"ל דהגר הזה רצה להתגייר רק באופן שיקנה שלימות בפעם אחת שלא יצטרך שוב להתגלגל, ורגל הוא לשון פעם כמאה"כ זה שלש רגלים, וזהו שאמר, גיירני ע"מ שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל א', כלו' שאוכל לקיים בפעם הזאת הכל ולא אצטרך לבוא עוד הפעם בגלגול, ועל זה השיב לו הלל עצה ההוגנת לו, דעלך סני לחברך לא תעביד, שתקיים ואהבת לרעך כמוך, וזו היא כל התורה כולה, כי על ידי עשיית אחרים תצא ידי חובתך גם אתה, ורפח"ח.

היוצא לנו מזה, דע"י מצות ואהבת לרעך כמוך, גורמים שלא יצטרכו נשמות בני ישראל לבוא כמה פעמים בגלגול, וממילא יוצאים נשמות חדשות בעולם, וזה מקרב ביאת משיח צדקינו כדברי האריז"ל הנ"ל.

והנה מבואר בירושלמי (נדרים פ"ט ה"ד) ואהבת לרעך כמוך, דבי עקיבא אומר זהו כלל גדול בתורה. והכוונה באומרו זהו כלל גדול בתורה, היא כדברי הבית שמואל אחרון, שעל ידי שמקיימין ואהבת לרעך כמוך יכולין לקיים כל התורה כולה. ועפי"ז שפיר מובן דברי המדרש, שלח נא ביד תשלח, ביד דבי עקיבא, כי משה דבינו כשרצה לבטל אז אריכת הגלות ולהחיש את גאולה העתידה, ידע היטב כי דבר זה לא יתכן כי אם ע"ר שיכלו כל הנשמות שבגוף כדברי האריז"ל הנ"ל, לכן אמר שלח נא ביד דבי עקיבא, שאמר ואהבת לרעך כמוך זהו כלל גדול בתורה, ועל ידי אהבה ואחרות יהא נחשבים כל ישראל כגוף אחד, ולא יצטרכו לבוא בגלגול עוד הפעם כאמור לעיל, וממילא יכלו כל הנשמות שבגוף, ויבוא אליהו הנביא לבשרנו גאולה השלימה והאמיתית בביאת דוד בן ישי במהרה בימינו אמן.

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת אצל חתנו

הרב מו"ה **יונתן בנימין גאלדבערגער** שליט"א

ראש הכולל עץ חיים דבאבוב

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיזכו לראות ממנה ומכל יו"ח רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכי"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

חידושים נחמדים
על פרק תפלת השחר ועל פרק אין עומדין

מהגאון מוה"ר זרח אוידליץ מפראג זצ"ל[1]

ברכות כ"ו ע"א. אמר ר' יוחנן טעה ולא התפלל ערבית מתפלל בשחרית שתים, שחרית מתפלל במנחה שתים וכו', איבעיא להו טעה ולא התפלל מנחה מהו וכו', ת"ש רא"ר הונא בר יהורא א"ר יצחק א"ר יוחנן טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים ואין בזה משום דעבר יומו בטל קרבנו. מיתיבי מעוות לא יוכל לתקון זה שבטל ק"ש של ערבית וק"ש של שחרית או תפלה של ערבית או תפלה של שחרית וכו', א"ר יצחק א"ר יוחנן הכא במאי עסקינן שביטל במזיד וכו'. והנה קצת פוסקים כתבו הא דאמרינן טעה ולא התפלל שחרית יתפלל מנחה שתים, דוקא היכי דלא עבר רק חדא תפלה, כגון זה, אבל אם איחר ולא התפלל עד ערבית בודאי אין לו תשלומין לשחרית בערבית, ולא כן הוא דעת הרשב"א שכתב דאף אם עבר ולא התפלל כמה וכמה תפלות נמי יש לו תשלומין. ונ"ל מאין הוציא הרשב"א הדין הזה, דלכאורה יש לדקדק כאן, למה לא מקשה הגמ' מברייתא דמעוות לא יוכל לתקן בלא זה על ר' יוחנן דאמר ישלים, וע"כ צ"ל כך, דלכאורה יש לצדר ולומר הא דכתב הרשב"א דאף אם עבר במנחה ולא התפלל נמי יש לו תשלומין, כל זה הוא אליבא דאמת דאמרינן טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים ואין בזה משום עבר זמנו בטל קרבנו, א"כ גם בזה אין בו משום עבר יומו בטל תפלתו ויש לו תשלומין, וא"כ בלא זה על ר' יוחנן לא הי' יכול להקשות, דהוי אמינא דהא דקאמר מעוות לא יוכל לתקון מיידי שביטל גם זמן התשלומין כגון שלא התפלל ערבית וגם לא התפלל בשחרית של יום שלאחריו, ולכן אין לו תשלומין משום דעבר יומו בטל קרבנו, אבל היכא דלא עבר רק ערבית מתפלל שחרית שתים, אבל השתא דפשיט הגמ' טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים ולא אמרינן עבר זמנו בטל קרבנו, א"כ ודאי יש לו תשלומין, ופריך שפיר מברייתא דמעות לא יוכל לתקון. וכל זה הוא שפיר אי אמרינן כדברי הרשב"א, אבל אי אמרינן כדברי שאר הפוסקים קשה קושיא הנ"ל, דאף השתא כדפשיט הגמ' דלא אמרינן עבר זמנו בטל קרבנו אעפ"כ לא מקשה הגמ' מידי מברייתא דמעות לא יוכל לתקון, משום די"ל דהברייתא מיירי כגון שלא התפלל ערבית וגם לא השלים אותה בשחרית. ואין לומר דהלשון מעוות לא משמע לי' דתיכף שביטל לא יוכל לתקן, דא"כ קשה דהו"ל להקשות בלא זה על ר' יוחנן כנ"ל, אלא ודאי מוכח כדעת הרשב"א וק"ל.

---

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ז' עמוד ו'. — חידושים הללו הועתקו מפנקס כת"י אחר מתלמידיו, אשר רשם בתוכו חידושי רבו עמ"ס ברכות מתחלת המסכת עד סוף פרק אין עומרין, אך מאחר שכבר נדפסו החידושים על ג' פרקים הראשונים ממס' ברכות בספר „ממשנתם של חכמי פראג" (ירושלים תשל"ה), הדפסנו כאן רק החידושים על פרק תפלת השחר ועל פרק אין עומרין. — פנקס כת"י הנ"ל קבלנו מאת יריבנו הרבני הנגיד והנדיב ר' יהודה ברוך הכהן פרענקיל נ"י מוויען. טוב עין הוא יבורך.

ובזה נראה להוכיח כדברי הרי"ף שהביאו התוס' (בעמוד ב') בד"ה טעה ולא התפלל מנחה בע"ש, שכתבו וז"ל, כתב רבינו יהודה אם טעה ולא הזכיר ר"ח במנחה לא יתפלל עור בלילה וכו', מיהו ברב אלפס לא משמע כן וכו', עיי"ש. ונראה להוכיח כהרי"ף, מדמקשה הגמ' לעיל מברייתא רמעות לא יוכל לתקון וכו', ומה מקשה, רלמא הברייתא מיירי בנוונא שהתפלל ולא הזכיר ר"ח והוא לא עשה כן אלא ביטל ולא השלימו עד שיצא ר"ח, בכהאי גוונא קאי הברייתא רמעות לא יוכל לתקון, אבל היכא רלא התפלל כמו טעה ולא התפלל ערבית וכו', מוטב למימר דיש לו תשלומין, אלא וראי מוכח כדברי הרי"ף, דאף אם לא הזכיר של ר"ח יתפלל עור שנית אפי' במוצאי ר"ח, וא"כ לא משכחת לי' בנוונא דלעיל, דהא אם לא הזכיר של ר"ח יכול להשלימה לדעת ר"י, ופריך הגמרא שפיר, וק"ל.

שם כ"ח ע"א. אמר רב חסדא נחזי אנן מדרב מצלי של שבת בערב שבת מבעוד יום ש"מ הלכה כרבי יהודה וכו'. וכתב הרמב"ם דמותר להתפלל של שבת בע"ש, וכן יתפלל ערבית של מוצאי שבת בשבת לפי שתפלת ערבית רשות אין מדקדק בזמנה. ותנה הרב מג"א הקשה לדברי הרמב"ם מאי הוכיח הגמ' מדרב צלי של שבת בע"ש הלכה כרבי יהודה, רלמא לעולם אין הלכה כר"י והא דמצלי של שבת בע"ש היינו משום דהוא סבר תפלת ערבית רשות. ונראה ליישב, דוראי אי אמרינן כרבנן דתפלת מנחה עד ערב, בודאי מהאי טעמא דתפלת ערבית רשות אינו רשאי להתפלל קודם, וזה מורה הרמב"ם, אך הרמב"ם שכ' מהאי טעמא דתפלת ערבית רשות לא כתב אלא אי פסקינן כר"ע עד פלג המנחה ואם אחד רוצה להתפלל מפלג המנחה ולמעלה רשאי, אך אם אחד רוצה להתפלל מנחה מפלג המנחה ולמעלה דהיינו בערב וגם רוצה להתפלל ערבית באותו זמן כר"י, אז אינו רשאי דהוי כתרי קולות דסתרי אהדדי, כשדרה וגלגולת וכמו שכ' הרא"ש גבי רעביר כמר עביר וכו'. אך אימת הוי תרי קולות דסתרי אהדדי, אי הוי תפלת ערבית חובה, אבל אי אמרינן דתפלת ערבית רשות, לא שייך תרי קולות כיון דלא הוי אלא רשות, א"כ אף דאיכא אינשי דעברי כרבנן לענין מנחה, ולענין ערבית עבדי כר"י שמתפללים מפלג המנחה ולמעלה ערבית, לא הוי תרי קולות דסתרי אהדדי, דהא אי בעי לא התפלל כלל, ועל כן כתב הרמב"ם דרשאי לעשות כזה, אבל מקמי דאסיק דעביר כמר עביר, והי' מסופק כמאן הלכה, שפיר הוכיח הלכה כר"י, דאי פסקינן לגמרי כרבנן דזמן תפלת מנחה עד ערב, א"כ בודאי בשביל הטעם דתפלת ערבית רשות, אינו רשאי להתפלל באותה שעה, דהוי כאילו התפלל ערבית בחצי היום, ולמה צלי רב של שבת בערב שבת, אלא וראי כר"י, ומוכיח הגמ' שפיר מדרב צלי של שבת בע"ש, וק"ל.

עוד יש שם להקשות, לדברי הרא"ש לעיל בתחלת פרק מאימתי, שמדחי ראיית ר"ת מרב צלי של שבת בע"ש, די"ל דרב ס"ל כריב"ל דלא צריך להסמיך גאולה לתפלה ע"ש, א"כ מאי מקשה הגמ' כאן ארבה מדרב הונא ורבנן לא הוי מצלי עד אורתא ש"מ אין הלכה כר"י, דלמא לעולם הלכה כר"י, והא דלא מצלי עד אורתא משום רסברי כר"י דצריך להסמיך גאולה לתפלה, אבל לענין תפלת מנחה לעולם הלכה כר"י. והרב מערני מלך מקשה עוד, דלעיל כתב הרא"ש דרב

סבד כריב"ל דאין צריך להסמיך גאולה לתפלה, וכאן כתב הרא"ש דמש"ה צלי רב של שבת בערב שבת כיון שהי' מתפלל ומתכוין למצוה שרוצה להוסיף מחול על הקודש, לא חייש לסמיכת גאולה לתפלה, ולמה לא מדחי נמי לעיל דאיית ד"ת בזה, ועוד קשה על הרא"ש דאף אי סבר להוסיף מחול על הקודש לענין מלאכה, למה לא המתין בתפלה עד הלילה כדי להסמיך גאולה לתפלה.

וע"ל דהנה דוב הפוסקים פסקו דבשבת אין צריך להסמיך גאולה לתפלה, כיון דהטעם של סמיכת גאולה לתפלה היא משום דדוד המלך סמכם דכתיב ד' צורי וגואלי וסמיך לי' יענך ד' ביום צרה, ובשבת אין יום צרה כלל, לכן אין להסמיך גאולה לתפלה. ולכאורה לפסק זה קשה להרא"ש דבלתי דחייתו הו"ל לדחות דאיית ד"ת, די"ל דמש"ה לא הסמיך דב גאולה לתפלה כיון שהוא מתפלל של שבת בע"ש ובתפלה של שבת אין צריך להסמיך. אך על זה י"ל דדוקא אם התפלל של שבת בשבת אז אין צריך להסמיך, אבל של שבת בע"ש צריך להסמיך, כיון דערב שבת מקרי יום צרה, ומשום זה אין לדחות דאיית ד"ת, אך נוכל לומר כיון שמתכוין למצוה דמוסיף מחול על הקודש לענין מלאכה, תו לא הוי לי' לדידי' יום צרה. והן הן דברי הרא"ש, כיון שהוא מתכוין למצוה לא חייש לסמיכה, ד"ל לדידי' לא הוי יום צרה ולא צריך להסמיך.

ועתה נבוא לתרץ הא דלא ביאר הרא"ש בריש מכילתין הך תירוצא, דלכאורה מוכח דלא כסברת הרא"ש, דאף אי נימא דרב לא הי' מוסיף מחול על הקודש, ע"כ נמי לא קשה אמאי לא סמך גאולה לתפלה, דמדמקשה הגמ' מעל"ד בתר דמביא הגמ' דקאמר ד' ירמי' לדב מי בדלת וכו' מי בדלת דבנן וכו' פעם אחת וכו', למה לא מקשה הגמ' בלא זה על רב דצלי של שבת בערב שבת, דמדלא סמך גאולה לתפלה, וע"כ הי' מוסיף מחול על הקודש, א"כ הו"ל למפרך מי בדלת ממלאכה תיכף על הא דקאמר גופא דב צלי של שבת בע"ש, והאיך תליא הקושיא בהאי דקאמר ר"י ומי בדלת וכו', אלא ודאי מוכח דאף שלא הי' מוסיף מחול על הקודש נמי לא קשיא אמאי לא סמיך, ולכאורה הי' מוכח כדברי ד"ת דבאמת הי' סומך וקרא אחר פלג המנחה, ומש"ה הוכרח הרא"ש לומר דאפ"ה אין ראי', דאפשר לומר דרב כריב"ל ס"ל, אבל בתירוצו דהכא לא הי' מספיק, והך תירוצא דלעיל לחוד אינו מספיק דא"כ תיקשי קושית העולם הנ"ל, איך קאמד אדרבה מדרב הונא ורבנן וכו', דלמא הם סברי כר"י וכר' יוחנן דצריך להסמיך גאולה לתפלה כנ"ל, ומש"ה הוכרח הרא"ש לתרץ הכא כיון דלמצוה מכוון וכו'. והשתא הוכיח גם שפיר אדרבה וכו', דגם הם הו"ל להוסיף ולא היו צריכים להסמיך והי' מצוה להתפלל של שבת בערב שבת, ומדלא צלי ע"כ ס"ל כר"י. ובזה לא קשה דהא אכתי לא ידע דרב ברייל, די"ל דהך סוגיא ידע האמת, ומתורצים כל הקושיות הנ"ל, וק"ל.

שם ל"א ע"א. מכאן שאסור להגביה קולו בתפלה. יש להקשות מנ"ל דאסור להגביה קולו, דמהכא לא מוכח אלא שרשאי להתפלל בלחש. ונ"ל וגם יתורץ קושית מהרש"א על רש"י, דהנה בשמואל א' כתיב אחר תפלת חנה, ויהי כי הרבתה להתפלל ועלי שומר את פיה, וחנה היא מדברת על לבה רק שפתי' נעות

וקולה לא ישמע, ויחשבי' עלי לשכורה, ויאמר לה עד מתי תשתכרין, הסירי יינך מעליך, ותאמר לא אדוני אשה קשת רוח אנכי, יין ושכר לא שתיתי, ואשפוך את נפשי לפני ד', ופי' רש"י על ויחשבי' עלי לשכורה, שלא היו רגילין להתפלל בלחש. והקשה המהרש"א בח"א שאין נראה כך מסוגיא דפרק אין עומדין דיליף התם מדכתיב וקולה לא ישמע מכאן שאסור להגביה קולו בתפלה, ולפירש"י קשה, וכי היו רגילין לעשות שלא כדין, ולמה לא חשב עלי שכדין עשתה, אלא רי"ל שחשבה לשיכורה משום דהרבתה להתפלל, שהוא לא ידע שהיא מרבה בתפלה ובתחנונים, ועל זה השיבה אשה קשת רוח אנכי, עכ"ל. והנה באמת צריך ביאור ליישב קושית מהרש"א על רש"י, גם צריך לתרץ על מה מיאן רש"י בפי' המהרש"א.

ונקדים מה דאיתא בטור א"ח סי' ק"א וז"ל, וקולה לא ישמע מכאן שלא ישמיע קולו בתפלתו וי"א הא דאמרינן שלא יגביה קולו בתפלתו שצריכה שתהי' בלחש עד שלא תשמע אפי' באזנו, ומביא ראי' מהתם יכול יהי' משמיע אזנו, כבר פירשה חנה וקולה לא ישמע מכאן וכו', ומיהו בגמ' דידן אינו ממעט על השמעת קולו לאזנו אלא לאחרים אבל אזנו יכול להשמיע, והכי איתא בהדיא בירושלמי וכ"כ הרמב"ם ז"ל, ולא יתפלל בלבו אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזנו בלחש ולא ישמיע קולו לארם, והב"ח כתב שהוא אינו נגד הגמרא וירושלמי ורמב"ם, דאיכא לפרש התם הכי, יכול יהי' משמיע לאזנו כלומר יכול יהא צריך להשמיע לאזנו וכדס"ל לר"י בק"ש דאם לא השמיע לאזנו לא יצא, הכי נמי בתפלה, וקאמר כבר פירשה חנה וקולה לא ישמע, פי' האי קרא יתירה הוא דמדכתיב וחנה מדברת על לבה רק שפתי' נעות, ידעינן דלא השמיעה קולה לאחרים, ולא איצטריך האי קרא וקולה לא ישמע, אלא ללמדך דאין צריך אפי' להשמיע לאזנו, דאע"ג דלר"י צריך בק"ש להשמיע לאזנו מדכתיב שמע, ואם לא השמיע לא יצא, בתפלה מודה ר"י דאין צריך להשמיע לאזנו מדכתיב וקולה לא ישמע, וא"כ לר"י למה לי קרא בתפלה וקולה לא ישמע דהא אפי' בק"ש יצא בלא השמיע לאזנו כר' יוסי בתפלה, וי"ל דאתי ללמוד לר"י דבתפלה אסור להשמיע קולו לאחרים, משא"כ בק"ש דמותר להשמיע קולו לאחרים עכ"ל.

והנה צריך ביאור איך ילפינן מהאי קרא יתירא דאסור להשמיע קולו לאחרים, ואם נאמר דמיתורא ילפינן שהוא לעיכוב, נימא דגם להשמיע לאזנו אסור, רמה שהיא עשתה לעיכוב, גם נראה דוחק לומר דמתוך יתורא נימא שהוא לעיכוב, גם על הרגש שהתחלנו בו קשה, מנ"ל דאסור להגביה קולו, דלא נשמע מהכא אלא דמותר להתפלל בלחש.

ונראה ליישב הכל בחדא מחתא, דהנה ממה שהבאנו לעיל מבואר דהא דאסור להגביה קולו היינו לאחרים אבל לאזנו שרי, וחנה התפללה בלחש שאפי' לאזנה לא השמיעה, דזה מוכח מיתורא דקרא כפי' הב"ח. ולפי"ז י"ל דזהו כוונת רש"י שפי' דמש"ה חשבה עלי לשיכורה שלא היו רגילין להתפלל בלחש, ר"ל כל כך בלחש כמו שהיא מתפללה, שלא השמיעה לאזנו רק שהיתה משמיעה לאזנה, אבל מ"מ לא היתה מגביה את קולה כל כך עד שישמיע לאחרים, וא"כ לא היתה עושה שלא כדין, ומיושב קושית המהרש"א.

ולפי"ז אי לא הוי כתיב קרא יתירה וקולה לא ישמע, הוי אמינא שהיתה משמיע קולה לאזנה רק שלא השמיעה לאחרים, וכיון שעלי חשבה לשיכורה, על כרחך שלא היו רגילין להתפלל כל כך בלחש אלא שהיו משמיעים קולם לאחרים, ומוכח דשרי להשמיע קול, לכך כתיב קרא יתירא דלא תידוק הכי, ואי אמרת דכן הוא האמת דשרי להשמיע קולו לאחרים, מאי נ"מ איכא דאיצטריך למכתב קרא יתירא, אלא ודאי דאסור להשמיע קולו לאחרים, ולכך איצטריך קרא יתירא דלא תידוק מהכא התיפוך. וזהו כוונת הב"ח דלר"י איצטריך קרא להודות דבתפלה אסור להשמיע קולו לאחרים וכו', וכן הוא כוונת הגמ' דלדידן דקיי"ל כר"י מוכח דאסור, וק"ל.

שם ע"ב. דתניא ונקתה ונזרעה זרע מלמד שאם היתה עקרה נפקדת דברי ר' ישמעאל א"ל רבי עקיבא אם כן ילכו כל העקרות כולן ויסתתרו וזו שלא קלקלה נפקדת אלא מלמד שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח, קצרים יולדת אדוכים, שחורים יולדת לבנים, אחד יולדת שנים, ע"כ. במס' סוטה הגירסא מהופכת דר"ע אמר אם היתה עקרה נפקדת ואמר ר' ישמעאל א"כ ילכו כל העקרות ויסתתרו וכו', והקשו שם התוס', וא"ת נימא ר' ישמעאל לנפשי' א"כ ילכו כל היולדות בצער וכו'. ונראה דלפי הגירסא דהכא לא קשיא ולימא ר' עקיבא לנפשי' א"כ ילכו כל היולדות וכו', ומש"ה לא הקשו התוס' הכא קושייתם. דהנה המפרשים פירשו הקלקול שאם יסתתרו, משום דהשם נמחק בחנם, ולולא דבריהם נראה לפרש בענין אחר, דבשלמא שאר נשים לא יוכלו לזנות עם אחרים שאם יסתתרו יהיו נחשרין בעיני בעליהן ויקנאו להן, משא"כ אם עקרה תסתתר לא תהא נחשדת בעיני בעלה, דבעלה יסבור שעשתה כדי שתהי' נפקדת ולא משום זנות נסתרה ולא יקנא לה, ועל סמך זה תזנה באמת, שהיא תבין שלא יקנא לה. אמנם לכאורה אי אפשר לומר כך, דהא אף שהבעל יחשוב שלא זינתה, מ"מ יקנא לה כדי שתהא נפקדת. אך נוכל לומר, דאם הבעל סבר שלא זינתה לא יקנא לה משום דאם אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין אותה, וא"כ בשלמא היכי שהבעל סובר שזינתה והוא יודע שמנוקה מעון, יקנא לה, דמסתמא המים יבדקוה, אבל כשהוא סובר שלא זינתה לא יקנה לה, דאם יקנא לה, הוא סובר שלא יבדקוה המים, דהא באמת לא זינתה לפי סברתו, ויחשדוהו העולם שהוא אינו מנוקה מעון, ולפיכך לא יקנא לה לצאת מן החשד. אמנם לכאורה אי אפשר לומר כן, דעדיין יקנא לה, דהא יהי' מוכח שהיא לא זינתה, דאי זינתה אלא שאין המים בודקין אותה, משום דהבעל אינו מנוקה מעון, אמאי נפקדת מאחר שהיתה עקרה, אלא ודאי שלא זינתה, וא"כ אף אם יקנא לה תהא נפקדת, על כן לא חשדוה רמסתמא יקנא לה, וממילא אי אפשר לומר שתהי' קלקול שתזנה תחתיו כנ"ל.

אמנם נוכל לומר דלעולם יחשדוהו, והא דנפקדת, יאמרו העולם דמה שלא הי' לה בנים קודם לכן, הוא משום שהבעל הי' עקר, אבל אח"כ שראתה שאין המים בודקים אותה, זינתה עם אנשים אחרים ולפיכך יש לה בנים עכשיו. אך כל זה אפשר לומר על שאם היתה עקרה נפקדת, אבל על ידי שאם יולדת בצער יולדת בריוח, לא יבוא מזה קלקול שהיולדת בצער תזנה תחת בעלה, דהא ודאי

גם בעלה יקנא לה, דהכא אין מקום לחשוש שהוא אינו מנוקה מעון, דא"כ אמאי מעיקרא היתה יולדת בצער ועכשיו תמיד יולדת בריוח, וא"כ נוכל לומר דהקלקול הוא משום שהשם נמחק בחנם וכדברי המפרשים, ולא דחיישינן שהיא תזנה תחתיו ולא תתיירא שיקנא לה, דזה שייך דוקא גבי אם היתה עקרה נפקדת, אבל גבי יולדת בצער ליכא האי חששא כנ"ל, ולא קשה לפי הגירסא דהכא דנימא ר' עקיבא לנפשי'.

והתוס' שהקשו שם, לפי הגירסא דהתם מקשי שפיר, וכאשר יתבאר, דכל דברינו אלו ליתא אלא אי אמרת דזה תלוי ברצון הבעל שאם ירצה יקנא לה ואם ירצה לא יקנא לה, אבל אי אמרת שחוב הוא שיקנא לה, ליתא לדברינו הנ"ל, דהא על כרחך יקנא לה, וע"כ צ"ל כדברי המפרשים. והנה במס' סוטה דף ג' איתא, וקינא את אשתו רשות דברי ר' ישמעאל, ר' עקיבא אומר חובה. ולפי זה בשלמא התם במס' סוטה דר' ישמעאל פריך לר' עקיבא, כתבו התוס' שפיר דנימא לי' ר' ישמעאל לנפשי', דמדפריך לר' עקיבא ע"כ הקלקול הוא כמ"ש המפרשים משום מחיקת השם, ראין לומר כדברינו הנ"ל, דשמא תזנה תחתיו, דהא ר"ע סבירא לי' דחוב הוא לקנא לה, אלא ודאי צ"ל כדברי המפרשים שהשם ימחק בחנם, וא"כ שפיר כתבו התוס' דגם לר' ישמעאל קשה הך קושיא, משא"כ הכא במס' ברכות דגרסינן אמר לי' ר' עקיבא, שפיר י"ל דלמחיקת השם לא חיישינן אלא דחיישינן שהיא תזנה והוא לא יקנא לה, ולר' ישמעאל לשיטתו פריך, אבל לנפשי' לק"מ, דהא איהו אמר חובה לקנא לה, רק ר' ישמעאל הול"ל שאם היתה יולדת בצער וכו', ובזה ליכא למיחש שהיא תזנה כנ"ל, ולא קשה דא"כ יסתתרו כל היולדות בצער וכו', וק"ל.

שם ל"ד ע"א. רש"י בר"ה מתחלת הברכה שטעה בה וכו' וממילא משתמע דגומר ממנה והלאה אלמא על סדרה צריך לחזור ולאומרה. והנה לכאורה דברי רש"י אינם מובנים דלתיובתא דרב הונא לא צריך הך, וממילא משתמע וכו', אדרבה דאם אינו גומר ממנו ולהלן פשיטא דקשיא על ר"ה, ולפ"מ שכ' רש"י דממילא משתמע וכו' קשה גם על רב אסי, ואמאי קאמר הגמ' תיובתא דר"ה[2]).

ונ"ל עפ"מ שכתב רש"י בדף ל' ע"ב ד"ה בצבור שנו בשם בה"ג, דאע"ג דביחיד צריך לחזור, הש"ץ אין צריך לחזור משום טירחא דצבורא. וא"כ מצינו סברא דבציבור קיל מיחיד, ומצינו נמי למימר בהיפוך, דבציבור אין לומר שום ברכה שלא במקומה, דחזרת הש"ץ הוא להוציא את שאינו בקי, ולפעמים שמי שאינו בקי ילמוד מהש"ץ סדר התפלה, ואם יאמר הש"ץ שלא על הסדר אז מי שאינו בקי יסבור שכך הוא הסדר ויתפלל בלחש כמו כן, ומש"ה לא קאמר לרב אסי אפי' א"א דממילא משתמע שעל סדרו צריך לחזור ולאומרו, די"ל דר"א לא מירי אלא ביחיד שטעה, ולפיכך אמר אותו הברכה שטעה בה שלא במקומה, משא"כ במתני' דמירי בש"ץ שטעה ולפיכך צריך לחזור ולאומרו על סדרו שלא

---

2) עיי"ש בגליון הש"ס להנרעק"א מה שהביא בשם הקרבן נתנאל.

ילמדו ממנו להתפלל שלא כסדר, א"כ על ר"ה פריך שפיר, וצריך רש"י לפרש רממילא משתמע וכו', רהי' קשה לרש"י מאי פריך הגמ' על ר"ה דלמא ר"ה איירי ביחיד שטעה ומתני' בש"ץ שטעה, ומשום טירחא דצבורא לא הוצרך לחזור, מש"ה כתב רש"י רממילא משתמע שגומר ממנו ולהלן, וא"כ פריך שפיר, ראי משום טירחא דציבורא אמאי אין אומרים שלא במקומו, ואין לומר משום שלא ילמדו ממנו נגר הסרר כנ"ל, רהא לר"ה עכשיו יותר יש לחוש שיבואו לידי טעות שילמדו ממנו שאם טעה באמצעיות אין צריך לחזור אתה חונן, אלא ודאי שהאמת כן הוא שאין צריך לחזור אתה חונן, ושפיר קאמר תיובתא דר"ה, ודברי רש"י נכונים, וק"ל.

דרוש לפדיון הבן

מהגאון מוה"ר מאדיל שטרוים אבד"ק קרייצינאך זצ"ל[1]

באשר שחנני ה' ברוב רחמיו עם זרע כשר מזוגתי אסתר תי' אשר ילד יולד לנו בן ניתן לנו למז"ט ביום ר' ה' תשרי תקי"ג לפ"ק ה' יגדלהו לבני בכורי הוא, לתורה ולחופה למעשים טובים וישמרהו ויחייהו, יאושר דרכו עם אלקים ואדם, זרע בירך, יהי' אלקים ואנשים משמח כשמואל, בקראי שמו זנוויל שי' לאי"ט אמן. והנה ברוך המקום שהחיינו וקיימנו לפדות את בני בכורי מידיו של כהן ככתוב, עיינתי במקראות ומצאתי לפי פשוטו פירש המקראות סוף פ' בא, בפרשת והי' כי יביאך וגו', והנה יש לרקדק במקראות, שמתחלה מפרש והעברת כל פטר רחם לה' וכל פטר שגר בהמה וגו' וכל פטר חמור תפדה בשה וגו' וגם כל בכור בניך תפדה והי' כי ישאלך בנך וגו' עד סוף פרשה, ויהי כי הקשה פרעה לשלחינו ויהרוג וגו' מבכור אדם ועד בכור בהמה על כן אני זובח כו' וכל בכור בני אפדה, ע"כ. והנה מתחלה קאמר קרא מבכור בהמה ואח"כ בכור אדם, גם סתם וחתם התורה כאן בבכור אדם וכתב תפדה סתם ולא פי' לן המקרא במה יפדה, וסמך על המקראות בפ' קרח, ושם נאמר אך בכור אדם ברישא ואח"כ בכור בהמה, וכאן פתח הכתוב תחלה בבכור בהמה. תו, סופו דקרא על כן אני זובח וגו' הוא לשון בינוני [=לשון הווה], וכל בכור בני אפדה, הוא עתיד, ושארי דקדוקים יבוארו מאליהם.

---

1) הוא בנו בכורו של הגאון מוה"ר דוד שטרוים אבד"ק פיורדא זצ"ל. נולד בשנת ת"ץ לעדך. אחר חתונתו רר בק"ק היירלבערג, ואח"כ נתקבל לאב"ד בק"ק קרייצנאך. נפטר שם בשנת תקל"ג לפ"ק. בקונט' תולרות נתנאל הנדפס בסוף ספר מנחת נתנאל, מובא שבספר לבוש הבדים (כת"י) להגאון מוה"ר ירידי' טיאה ווייל אבר"ק קארלסרוה זצ"ל, נמצא רברי הספר עליו. — דרוש זה הועתק מכתי"ק והניע אלינו מאת ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה טובי' פעקעטע נ"י מירושלים עיה"ק. טוב עין הוא יבורך.

והנה אמרתי לפתוח תחלה להקרים מה שפי' רש"י בחומש והוא מדברי חכז"ל, שלח תשלח את האם כי תבנה בית חדש, אם קיימת מצות שילוח הקן סופך לבנות בית חדש ולקיים מצות מעקה. אף אנן נאמר זהו כוונת הקרא והעברת כל פטר רחם וגו' וכל פטר חמור תפדה בשה, אם תעשה כן, כל בכור בניך תפדה, ר"ל תזכה לקיים מצות פדיון בבכור בניך לפדותו. ובזה הותר השאלה דשאלינן בראשונה למה המקרא מקצר כאן כיצד הפדי', שלדרכינו הנ"ל לא בא הכתוב לפרש מצות הפדיון כיצד, רק לומר כנ"ל שיזכה לפדיון בנו, וק"ל.

וזהו פי' המקרא בסופו על כן אני זובח בלשון בינוני, וסיים וכל בכור בני אפדה בלשון עתיד, היינו בשביל מצוה זו שאני עושה עכשיו לפדות הבהמות כראוי, אזכה לעתיד לפדות בכור בני ג"כ, וזהו שאמר וכל בכור בני אפדה, וק"ל. הרי הותר הספק השני.

והנה איתא בפרקי אבות, אל תהי' כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס, רק אעפ"כ מרה מצינו במעשר, עשר תעשר, בשביל שתתעשר, וכבר איתא בדברי חכז"ל זיל ניסים, במס' תענית, והנלע"ד דמצוה שהיא חובת הגוף, רצוני לומר דמעשר שהוא מפרי הארץ, ומפני שהכל שלו יתברך, אנו מחויבים להפריש המעשר, וזהו ממש מאמרם, תן לו משלו שאתה ושלך שלו, והקב"ה נתן לנו גם על זה שכר, א"כ מצוה זו לאו בכלל שימוש את הרב, כיון דמצוה זו לשלם חובותינו, כאמור, אף כאן נאמר כיון דמצוה זו לשלם חובותינו, כיון שהמקום ב"ה הרג כל בכורי מצרים ואת בתינו ובנינו הציל, אם כן משועבדים בכורי ישראל להקב"ה, וה' הרבה שכר פריות בהמה להיות זוכה למצות פדיון הבן, א"כ אין זה בכלל שימוש הרב לקבל פרס, וק"ל והבן זה, וממילא יבוא סדר המקראות על הנכון.

איתא בגמרא בגרולה מתחילין מן הגרול ובקלקלה מתחילין מן הקטן, דבתחילה נתקלל נחש ואח"כ אדם, לפי זה קשה הבנה למה נתקלקל שורת הדין להתחיל מן הגרול, כמו שאמר מבכור פרעה היושב על כסא עד בכור השבי, וגם כאן נאמר ויהרג מבכור ארם עד בכור בהמה. והנה אמרתי טעם למה באמת בקלקלה מתחיל מן הקטן, היינו ע"ד דאיתא אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחלה אלא בתחלה נגעי בגרים, לא חזר בתשובה מביא נגעי בתים, לא חזר מביא נגעי אדם, ומהאי טעמא עצמו נלע"ר שמתחיל מן הקטן, כרי שיראה הקטן וישוב וינחם ה' על הרעה. והנה בפרעה שהי' מקשה לבו ואין שייך המתנה כדי שישוב, לכך הי' המכות בכורות מתחילים מבכור פרעה, וזהו מפורש בקרא, ויהי כי הקשה פרעה לשלחינו, ר"ל שלא שייך גבי' להיות חוזר בתשובה, להכי ויהרג ה' מבכור אדם עד בכור בהמה, וק"ל.

וברוך שהחיינו וקיימנו לזמן הזה, ובאשר זכיתי לקיים מצות, כן אזכה לקיים מצות ה' ברה מאירות עינים ולהכניסו לחופה ויהי' צאצאי יבורך.

כ"ד המעתיר לא־ל העונה,

הק' מאדיל

וברוך ה' אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתי ומזונתי הרבנית אסתר תי' שחננו אלקים אותנו בבנים הגונים ישמע א-ל ויענם להושיבני בטח ורענן, לבנינו בכורי זנוויל שי' ולאחיו בן חביבי שם משמעון טוב עין הוא יבורך בברכה המשולשת בתורה, ישמרהו ה' ברחמיו לבני שמעון שי' הנולד לנו בעלות השחר יום שנכפול בו כי טוב הוא יום השלישי ראש חודש אלול שהוא יום שלשים לחדש מנחם אז ישי"ר (תק"ך לפ"ק) וביום השביעי לחדש נכנם לברית בשמחה והי' מן שמים נסתייע מילתא דחביבא, שהי' סנדק שלו אאמ"ו מוהר"ר דוד שטרוים הגאון אב"ד ור"מ דק"ק פיורדא[2], וברוך ה' הגומל טובים הוא יגמלינו כל טוב סלה ויזכינו להכניסו לחופה ונראה בשמחתו יאריך ימים ויראה זרע וזרע זרעו אמן כן יהי רצון.

וב"ה שברחמיו נולד לנו ביום ה' ד' אדר שנת תקכ"ג לפ"ק בן זכר לזכר צדיק, כי שמו דוד על שם אותו צדיק אאמ"ו הגאון זצ"ל, והמלאך הגואל אותי הוא יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי וידגו לרוב, ולמזל טוב הכנסתיהו לברית, כן נזכה להכניסו לתורה לחופה למעשים טובים אמן. (ולמדתי אז על מקרא ליהודים היתה אורה שמחה וששון, ואכתוב בפנקס החדש אי"ה).

---

2) נולד בפראנקפורט דמיין בשנת תמ"א בערך לאביו מוה"ר שמואל שטרוים. בשנת תע"ד לפ"ק נתקבל לאבר"ק העלישוי, ומשם נתקבל בשנת תפ"ב לראב"ד בעיר מולדתו פפד"מ, ובשנת תק"ג נתמנה לאבד"ק ווירמייזא, ובשלהי שנת תק"ח נקרא לקבל עליו נזר הרבנות בק"ק פיורדא. נתבקש בישיבה של מעלה בעש"ק כ"ח אייר שנת תקכ"ב לפ"ק ומנ"כ בעיר פיורדא.

(אגב ראוי להעיר כאן, במש"כ בשו"ת חתם סופר חאו"ח סי' קנ"ו באמצע התשובה וז"ל: אלוף נעורי מו"ה הרב מענדל לילנ ז"ל רב בבהמ"ד בפ"פ סיפר לי שהוא הי' תלמיד מובהק של הגאון הגדול מו"ה דוד שטרויז כ"ץ זצ"ל שהי' אב"ד דק"ק פיורדא וכו', עיי"ש. כנראה שתיבת כ"ץ הוא טעות הדפוס, שהרי בנו הגאון ר' מאדיל פדה את בנו בכורו אצל כהן, כאמור כאן).

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו.
המחירים הם:
כרך א', ב', ג', — **חמש עשרה דאללער** בעד כל כרך
כרך ד', ה', ו', ז', ח', ט, — **עשרים דאללער** בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בענין רוב אי הוי ודאי או ספק

מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר מבראד זצ"ל[1]

(תשובה לחכ"א)

מה שהקשה על הב"י סי' ל"ב ובש"ע סעיף ט"ו ובמג"א ס"ק ס"ו, מה שמתיר לקנות גידין מן השוק מכח כל רפריש מרובא פריש, והקשה הרי ספיקא ראורייתא לחומרא מן התורה, ואף להרמב"ם, גבי מצוה ודאי הוי לחומרא מן התורה, וא"כ למה מהני לקנות מן השוק מכח הרוב, הרי רוב הוי ספק וראוי לילך לחומרא.

הנה זה לק"מ, רנהי דחידש השיטה מקובצת (ב"מ דף ו') דרוב הוי ספק, מ"מ מודה רבכל דוכתא הוי רוב כודאי, דהתורה עשתה ספק זה כודאי, רק גבי עשירי כיון דכתבה התורה בפירוש עשירי, משמע יהי' ודאי עשירי, ולא ספק, ברוב נהי דהתורה עשתה הרוב כודאי, מ"מ ספק עשירי מקרי. וזהו התם, אבל בתפילין, נהי דכתבה התורה לילך בתפילין, ובעינן ודאי תפילין, מ"מ הרי אפשר דגם בנתפרו בגידין טמאים נמי הוי תפילין, וא"כ מן הכתוב אין ראי', רק דהלמ"מ דבעינן טהורים, וא"כ לדינא הוי טהורים, דהתורה עשתה הרוב כודאי, וז"ב ופשוט.

הן אמת דדברי השיטה מקובצת הנ"ל, דברנו בכמה מקומות בעזה"י, ולדעתי גם בחבורינו הנדפסים יהי' נמצא בזה, כעת אינו על זכרוני. רק מה דהוי קשה לי כעת דרך הערה, ממה שאמרו שם בש"ס פ"ק רב"מ, דהספקות נכנסין לדיר להתעשר, ומוכיח שם מזה דתקפו כהן מוציאין מידו, וקשה מה בכך, הרי זה ידוע דרוב וחזקה רובא עדיף, וא"כ אם הרוב הוי רק ספק, מכ"ש דחזקה הוי רק ספק[2], א"כ מה בכך דתקפו כהן מוציאין מידו, מכח חזקת ממון דמרא קמא, מ"מ ספק מיקרי, והוי עשירי ספק, ולומר דחזקת ממון עדיף מרוב, תינח למ"ד אין הולכין בממון אחר הרוב, אבל למ"ד הולכין בממון אחר הרוב, א"כ הוי הרוב עדיף מחזקת ממון, איך יפרש הך בדייתא דספיקות נכנסין לדיר להתעשר, ולכאורה צ"ע.

ואפשר ליישב דר"ל דזה גופו תליא בפלוגתייהו, דלמ"ד הולכין בממון אחר הרוב, הוי רוב אלים טובא, והוי רוב ודאי ממש, אבל למ"ד אין הולכין בממון אחר הרוב, לדידי' לא אלים הרוב, והוי רוב רק ספק, וא"ש ממ"נ בישוב קושיא הנ"ל. אך זה אינו, דא"כ מה הועיל השיטה מקובצת בתירוצו על קושית התוס' דקפץ אחר מן המנויין לתוכו למ"ד הולכין בממון אחר הרוב, וצע"ג.

---

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א. — הועתק מאחד מפנקסי תשובותיו (כת"י ירושלים, מספר 275-2).

2) עיין בספר בית דוד (להגאון מוה"ר יצחק צבי אבד"ק אברעהאם זצ"ל) כלל ו' פרק ג' ד"ה אתה. וע"ע בשו"ת עונג יום טוב סי' ע"א ד"ה ואפשר לומר.

ועוד קשה עליו ממה שאמרו פ"ק דכתובות וקי"ל כן, דברוב פסולין הוי ודאי ממזר, והרי רוב הוי רק ספק, והרי ספק ממזר יבא בקהל ר', ושם קשה שפיר, דהרי שם אמרה התורה בפירוש ממזר, והוי ודאי ממזר ולא ספק, וא"כ ברוב פסולין נמי הוי רק ספק ממזר. והנה אני כותב רק כמתנמנם מה שעולה ברעיוני, ואין לי פנאי לעיין בכל זה, אולי ימצא דו"מ מזה איזה דבר בספר, יודיעני, ונמטי לי' אפריון.

ולבי אומר לי דהשיטה מקובצת לא כתב כן דק בקפץ אחד מן המנויין לתוכן, כיון דשם הוי אתחזק אחד שפטור, וידוע דבתערובת חד בחד הוי אחתחזק איסורא, וכן מוכח בפרק ח' דיומא בסוניא הקל הקל, דמחלק שם בין הוחזק ישראל באותו חצר, וא"כ היכי דהוי חזקה להיפך, רק דרוב עריף מחזקה, בזה נהי דעריף, מ"מ ספק מיקרי, אבל היכי דלא הוי נגד החזקה הוי רוב ודאי, וכן חזקה הוי ודאי. ומיושב קושיותינו מספיקות נכנסין לדיר, וכן מרוב פסולין, כיון דהתם לא הוי בתערובות, לא נחשב איתחזק, ולא הוי נגד החזקה, לכך הוי ודאי ממש.

והנה לא לדרשה קאתינא, רק שלא לבא בידים ריקניות, והכל הולך אחר החתום, שיזכה שיברך אותו השי"ת בברכה המשולשת בתורה ובשנה טובה ובכל משאלות לבם לטובה, כנפשם ונפש המעתיר.

בענין אי טבל חשיב שלו

מהגאון מוה"ר אלכסנדר שמואל היילפרין ראבד"ק לבוב זצ"ל[1]

כתבו התוס' בפסחים ל"ח ע"א ד"ה אתיא, אתרוג של טבל לא חשיב שלו כיון שצריך ליתן ממנו לכהן וללוי ובעינן שיהא כל האתרוג שלו אבל מצה שאם אכל כל כך שאם הי' נותן ממנו תרומה או מעשר ממה שאכל אכתי אכל שיעור מצה חשיב שפיר שלו, ע"כ. והנה הרשב"א והר"ן בסוכה ל"ה ע"א הביאו שיטת הרמב"ן דשל טבל קרינן בי' לכם כיון שיכול לסלק את הכהן באתרוג בעלמא, ועיין בפרש"י דמאן דבעי דין ממון לא בעי היתר אכילה, ומכשיר באתרוג של טבל, ובחולין ק"ל ע"ב מנין לבעה"ב שאכל פירותיו טבלין כו' שפטור מן התשלומין ת"ל אשר ירימו אין לך בהן אלא משעת הרמה ואילך. הרי מבואר דאין לכהן ולוי חלק בטבל. ואפשר דהתוס' ס"ל כשי' היראים דאפי' למ"ד גזל נכרי מותר מ"מ לא מקרי שלכם, וה"ה בטבל נהי דאין לכהן ולוי זכות עד שעת הרמה מ"מ חלק תרומות ומעשרות דפתיך בטבל לא מקרי שלכם ובעינן שיהא כל

---

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ו' קונט' ד' עמוד י"ד. — חידו"ת הללו הועתק מכתי"ק ונמסר לנו מאת ידידנו הדב מו"ה חיים **צבי הלברשטאם** שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד שהגיע אליו מעזבון חותנו הרב הגאון מוה"ר אלכסנדר שמואל טייטלבוים ז"ל אבד"ק קאלבסוב. ברכות התורה יחולו על ראשו.

האתרוג שלו. אמנם קשה דאיתא בפסחים מ"ח ע"א ממשקה לישראל מן המותר לישראל מכאן אמרו אין מביאין נסכים מן הטבל, ולשי' התוס' קשה, תיפוק לי' דנסכים בעי שיהא משלו דמה"ט נסכים אינם באין מן המעשר כדאי' במשנה פרק התודה פ"ב ע"א, ובר"מ פט"ו מהל' מעשה הקרבנות הלכה ט' כתב הטעם דכתיב קרבנו שיהי' דוקא משלו, וממ"נ אם יביא כשיעור הקצוב הוי חסר דחלק תרומה ומעשר לא חשיב שלו, ואם יביא יותר מכשיעור הקצוב הוי ריבה ופסול, עיין מנחות ק"ז ע"א (וכ"כ בפה"מ), ועיין ברמב"ם פ"ב מהל' מעה"ק הל' ה' ובכ"מ שם.

והנראה עפ"י מה שאמרו בגמ' (ב"מ פ"ח ע"ב) ואכלת ולא מוכר, ופירש"י בפרק השולח (מ"ז ע"ב) ד"ה מדאורייתא וכו', דמעשר טביל ואסור לו באכילה ולאו מצוה דרמיא עלי' אלא א"כ אכלן או מכרן דקא משתדשי לי', מבואר מזה דאין המצוה על הבעלים להפריש תרומות ומעשרות, רק בשעת אכילה או בשעה שרוצה למכרן. ולפי"ז בשלמא במצה דבעי לאכול, חל עליו החיוב להפריש תרומות ומעשרות והוי הכהן שותף, משא"כ לענין נסכים דאתיין למזבח ולא קרינן בהו ואכלת, א"כ לא חל עליו החיוב, ממילא הוי שלו ואין הכהן שותף כלל. מיהא זהו רק כל זמן שלא נתמעט מקרא דבעי מן המשקה, אבל אחר שנתמעט מקרא דמן המשקה, א"כ בעי שיהי' היתר אכילה, א"כ חל עליו החיוב להפריש תרומות ומעשרות, א"כ תו לא חשיב קרבנו, וממילא מה"ט דממעט מעשר ממעט טבל, ודו"ק.

ובתוספתא פ"ח דמנחות תניא נסכים בכל מקום לא יביא אלא מן החולין, מכאן אמרו אין מביאין מנחות ונסכים כו' מן הטבל כו', הרי מבואר דהתוספתא ס"ל דמה"ט דממעט מעשר ממעט נמי טבל, ובנדרים פ"ד: תניא הנונב טבלו של חבירו ואכלו משלם לו דמי טבלו דברי רבי כו', ופרש"י והרא"ש דמשלם לו כל דמי הטבל, מזה מוכח דרש"י והרא"ש ס"ל דטבל כולו של בעלים הוא, ובגמ' מוקי פלוגתייהו דרבי ס"ל מתנות שלא הורמו לאו כהורמו דמי עי"ש בר"ן. ולפי"ז אפשר דברייתא דפסחים דיהיב טעמא דנסכים אינן באין מן הטבל דבעי מן המותר לישראל, אזדא למ"ד מתנות שלא הורמו לאו כהורמו, והוי כולו של בעלים, והתוספתא ס"ל כמ"ד מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין, ונהי דאין הכהן זכאי בחלק תו"מ עד שעת הרמה, מ"מ חלק תו"מ דפתיך בטבל לא חשיב קרבנו דבעי שיהי' שלו. אכן לפי"ז קשה במה דפשיטא להו להתוס' דאתרוג של טבל לא חשיב שלו, ולהנ"ל תלוי בפלוגתא דתנאי.

והנ"ל, עפ"י מ"ש הר"ן בחולין פ' הזרוע, אהא דמשני הגמ', שאני התם דקא משתדשי לי' שכר, שנתכוין ליקח מתנות כהונה לעצמו, ושינה אותן שצבען או אכלן, אינו משלם, אעפ"י שמשתדשי לי', שהרי הפקיע מצותו וחיוב ממון אין בהם, אבל אנסו את גרנו בחובו כיון שלא הפקיע מצותו ומשתדשי לי', עדיין מצותו עליו. ולפי"ז נכון היטב, בשלמא באכל מצה של טבל לא שייך לומר דלא יצא [דכיון דאכלן?] הרי הפקיע מצותו, משא"כ באתרוג דאיתא בעין [א"כ כל זמן שלא] קיים בו מצות נתינה לכהן לא חשיב שלו.

הערות על פי' הרדב"ז על הרמב"ם

מהגאון מוה"ר מאיר אויערבאך אבד"ק קאליש זצ"ל *)

ברמב"ם הל' ערכין וחרמין פ"ז הל' ל"א. יראה לי שאע"פ שאין ארם מקדיש דבר שלא בא לעולם אם אמר הרי עלי להקדישו הרי זה חייב להקדישו כשיבוא לעולם משום נדרו וכו' ראי' לדבר זה מה שאמר יעקב אבינו וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ונאמר אשר נדרת לי שם נדר, והרי האומר לא אפטר מן העולם עד שאהי' נזיר חייב לנהוג בנזירות, ואע"פ שעדיין לא נדר בנזיר, הואיל ואמר שידור בנזיר חייב להנזר, ע"כ. וכ' ע"ז ברדב"ז וז"ל: סברת רבינו נכונה בטעם, והראב"ד הורה בראי' הראשונה וכו' וחלק על הראי' שהביא מהאומר לא אפטר מן העולם עד שאהי' נזיר חייב לנהוג בנזירות, ונתן בה ב' טעמים חדא שהרי בידו. ואני אומר הרי המקדיש פירות דקל או פירות שדה זו הרי בידו הוא להקריש דקל ☜ לפירותיו ושדה לפירותי' ואפי' הכי נקרא דבר שלא בא לעולם, ע"כ.

נ.ב. תמיהני מאור ע"ז כמובן מאליו.

ברמב"ם הל' מתנות עניים פ"ב הל' י"ג. בעל הבית שנתן פאה לעניים ואמרו לו תן לנו מצד זה ונתן להם מצד אחר זו וזו פאה, ע"כ. וכ' ע"ז ברדב"ז וז"ל: תוספתא היא פ"ב, ופירושה, נתן להם פאה ואמרו לו לא תתן לנו מזה אלא מזה הצד ונתן להם הרי זה צריך ☜ ליתן להם את שתיהן כיון שקרא להם שם פאה, ע"כ.

נ.ב. צע"ג, דמש"ס ב"ק דף כ"ח מבואר דא"צ ליתן את שתיהם, דק זה וזה פאה לפוטרן מן המעשר.

ברמב"ם שם פ"ד הל' כ"ה. גוי שמכר כרמו לישראל לבצור חייב בעוללות, ע"כ. וכ' ע"ז ברדב"ז וז"ל: בתוספתא פ"ג, גוי שמכר כרמו לישראל לבצור חייב בעוללות וישראל שמכר כרמו לגוי לבצור פטור מן העוללות וטעמא דכתיב כי תבצור כרמך לא תעולל, הכל הולך אחר הבצירה, ויש ☜ תימא למה השמיט דבינו חלוקה זו, ע"כ.

נ.ב. תימא מ"ש ממקדיש כרמו דלעיל.

---

*) כתבנו אורותיו בכר"ש קונט' צ"ר עמור ט"ו. — פי' הרדב"ז על הרמב"ם נדפס בראשונה כספר בפני עצמו נקוב בשם „יקר תפארת" (אזמיר תקי"ז), ואח"כ נרפס שוב שנית מכת"י יחד עם הרמב"ם (ווארשא תרמ"ב), והוא הדפוס הנפוץ כעת בעולם. — הגאון מוה"ר מאיר אויערבאך זצ"ל רשם הערותיו הנרפסים כאן, בגליון ספר יקר תפארת המונח באוצר הספרים של הגה"צ מוה"ר משה רוקח אבר"ק קאזלאוו ז"ל, והגיע אלינו מאת בנו ידידנו הרב וכו' מוה"ר מאיר רוקח שליט"א אבד"ק קאזלאוו. הוד והדר פעלו וצדקתו עומד לעד.

ברמב"ם הל' תרומות פט"ו הל' ט'. הכובש ירק של חולין עם ירק של תרומה ה"ז מותר לזרים וכו', וכ' ע"ז ברדב"ז וז"ל: פ"ד דתרומות כל הנכבשים זה עם זה מותרין אלא עם החסית, חסית של חולין עם חסית של תרומה, ירק של חולין עם חסית של תרומה אסור, אבל חסית של חולין עם ירק של תרומה מותר, ופי' חסית הוא לשון יחיד של חסיות, והם השומים והבצלים ומיניהם, וזה לחריפותם וחדודם נותנין טעם בכל מה שנכבשים עמהם ואין מקבלים טעם מכל הירקות הנכבשים עמהם, אבל חסיות עם חסיות מקבלין טעם ואסורין. ומסתברא דשומים עם בצלים טעם אחד להם ואי איפשר למיקם אטעמא והוי כמין במינו, וצ"ע.

נ.ב. ולענין מין במינו לאסור ביותר מס', קייל"ן דאזלינן בתר שמא, א"כ הוי ודאי לענין תרומה ביותר מס' מין באינו מינו. אמנם מדברי ראב"ד בהשגות פ"ז משמיטה ויובל ה"נ דכ' שם בפירוש דר"ש בהכובש שלשה מיני ירק דאוסר במשהו עיי"ש, משמע דסובר דכל מיני ירק מין אחד הן, ועיין שעה"מ הל' מאכלות אסורות [פרק ט"ו הי"ד], וצ"ע.

חידושים והערות בעניינים שונים

מהגאון מוה"ר אברהם קלאצקין אבד"ק לאזניא זצ"ל[1]

בדבר קושיית השג"א (והנו"כ מ"ת חיו"ד סי' ל"ו) בהא דאמר בפ"ק דבכורות (דף ו' ע"א) אילימא מדאסר רחמנא בב"ח הא לחודא שרי, דקשה מזה להסוברים דדם שבשלו אסור רק מדרבנן, א"כ אין כאן הוכחה כלל, דהא איסור חלב משום דם הוא, ובב"ח דרך בישול אסרה תורה דאז פקע איסור דם, משו"ה הוצרכה תורה לאסרו משום בב"ח. נלפע"ד לתרץ דהנה בחולין קי"ג ע"ב גרי ולא דם דדם בחלב אינו עובר עליו משום בב"ח. והנה אם נאמר דחלב אסרתו התורה לאחר הבישול וכנ"ל לפי הס"ד דאית בי' איסור דם, א"כ הסברא נותנת דדם עצמו אם בשל עם בשר, ודאי אית בי' איסורא דבב"ח, שלא יהי' חלב דאתי מכחו חמור מדם עצמו, וע' מה שיתבאר לקמן בדברים יותר מוכרחים, וא"כ למה כתבה התורה בהאי לישנא דגרי להוציא הדם, אדרבא הי' להתורה לכתוב בלשון כזה שיתרבה נ"כ דם. אע"כ מוכח מזה, כיון דנתמעט דם (והיינו משום דבתחילת בישולו א"א שיחול עליו בב"ח דהא בלא"ה אסור משום דם או מטעם אחר), א"כ

---

1) הוא בנו של הגאון מוה"ר נפתלי הירץ קלאצקין אבד"ק שימבארג זצ"ל בעמח"ס אילה שלוחה. שימש כאב"ד בק"ק לאזניא בפלך מאהליב. נדפס ממנו חידו"ת בקונטרס עמודי שש הגדפס בסוף ספר אילה שלוחה, והערותיו על שו"ת וחידושי צמח צדק נדפסו בקובץ יגדיל תורה (קונטרס כ'). — חידושים והערות הללו הועתקו מרפים בודדים אשר נכרכו בתוך ספריו, והגיעו אלינו מאת ידידנו הרב מו"ה **שלום דובער שניאורסאהן** שליט"א רב דקהל בית שניאור. זכרה לו אלקי לטובה.

ממילא דה"ה חלב שבא מכחו חד דינא אית לי' עם דם דגם לאחר שנתבשל אין לחול עליו שם בב"ח אם הי' קודם בישולו אסוד משום דם.

וכל זה כתבתי לפי סברתם, אבל המעיין בח"י סי' תס"ז ס"ק ט"ז, ובח"ס בלקוטים סי' ק"ב, ידאה דהס"ד דגמ' דחלב אסור, משום דכל כמה דלא ילפינן דחלב מותר, הו"א דאסור משום דלא נשתנה לדבר המותר, עיי"ש. ונראה להמעיין בדבריהם דלאו משום איסורא דדם הוה אסרינן לי' אלא משום יוצא מהחי, והסברא נותנת דאיך נאמר דלפי הס"ד הי' חייב בחלב משום איסור דם. א"כ לכאו' נסתרו דברינו הנ"ל דהתורה מיעטה גדי להוציא דם, אבל חלב לעולם דקודם בישולו אסור. אלא דהשתא דאתיין להכי, אין התחלה לקושיית הנו"ב ושאנ"א הנ"ל, כיון דלפי הס"ד איסורא דחלב לאו משום דם הוא אלא משום יוצא מהחי, א"כ כך לי אחר בישולו כמו קודם בישולו ולמה הוצרכה התורה לאסרו משום בב"ח.

אודות הנ"ל מה שכתבתי להרב רנש"י נ"י רב דק"ק בראק. — מש"כ כת"ר ליישב קושיית הנו"ב והשג"א עפי"ד הכו"פ בסי' צ"ב דלמאי דקיו"ל דבב"ח חייבים על אכילתו גם שלבדה"נ, חייבים ג"כ על אכילה ובישול שאינו ראוי לאכילה, א"כ לפי"ז לק"מ הקושיא הנ"ל, דהא גם בתחילת בישולו הוי דאורייתא, ומ"מ עוברים עליו משום בב"ח גם בתחילת בישולו, וא"כ שפיר מוכח דחלב אינו אסור משום דם, דאל"כ למה הוצרכה תורה לאסרו משום בב"ח, עכ"ד. לכאו' יש להשיב מיני' ובי' דשפיר הוצרכה תורה לאסרו משום בב"ח שיהא אסור גם בשלבדה"נ לאפוקי משום דם, ואדרבא נראה דהס"ד דגמ' דבעי למילף דחלב שרי מבב"ח, ע"כ רסביר דגם בב"ח אינו חייב בשלבדה"נ ובעי' דוקא בישול הראוי לאכילה שאחרי' אוכלים אותו, דהא לפי הס"ד משמע דסביר דבב"ח מותר בהנאה, והיינו משום דס"ל דילפי' איסור דבב"ח מלשון אכילה דקרא, ואי סביר הכי אין איסור בשלבדה"נ, ורק לבתר דחדית לי' דבב"ח גם בהנאה אסור, אז אפשר לומר כן.

ולבד זה אני מסופק בנוף דברי הכו"פ, דהא מלישנא דהרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' יסוה"ת ובפי"ד מהל' מאכלות אסורות מבואר דדוקא כשנתבשל שיעור בישול אלא שהוא שלבדה"נ ע"י תערובות דבר מר, משא"כ כשלא נתבשל שיעור בישול לא הוזכר ברמב"ם כלל, וכן בס' המצות סי' קפ"ז ע"ש. וע' פר"ח סי' פ"ז סק"ב בסופו דילף חיוב בישול דבב"ח משבת, ולענין שבת מבואר ברמב"ם פ"ט דדוקא בחצי בישולו הוא חייב, וע"ש בכ"מ, וא"כ איסורא דדם כבר אזיל לי', דאינו רק בתחילת בישול. גם הסברא נותנת דהחלב שהוא צלול מתבשל קודם הבשר שהוא דבר גוש, וא"כ קודם שמגיע לאיסור בישול דבב"ח פקע לי' איסור דם.

בעז"ה. העתק ממכתבי יום ד' ט' ניסן. — הנה כמע"ל הביא ראי' מדברי רש"י ב"מ דף י"ח ע"ב כר' הרמ"ק דנקב אצל תיבה פלונית הוי סימן, דאל"כ הו"ל לרש"י לתרץ רע"כ ר"א מספק"ל מדלא אמר דאפילו נקב אצל תיבה נ"כ לא מהני דהוי רבותא יותר, אע"כ דנקב בצד תיבה הוי סימן מובהק ולא מוכח מזה דר"א מספק"ל, והביא בדבריו דברי רבינו הנדול ז"ל[2]) בשו"ת סי' ק"ט, עכת"ד. הנה לכאו' לפי דברי רבינו נבג"מ דנקב בצ"ת תלוי בפלוגתא דאביי ורבא, א"כ ממילא מובן שאין זה הוכחה כלל, דלעולם אפ"ל דבנקב בצ"ת מספק"ל ג"כ לר"א, אך מה דלא אמר כן, משום דלאוקימתא דרבא הוי זה סימן מובהק, ובפלוגתא לא קמיירי. גם יקשה לכאו' אם נאמר דפשיטא לי' לרש"י דנקב בצ"ת הוי כמו בצד אות פלונית, א"כ למה לי' לרב אשי למינקט בדבריו, דוקא נקב בצד אות, כיון דבצ"ת הוי ג"כ סימן מובהק. עוד קשה לפי"ז כיון דעיקר הוכחת מעל' הוא מדלא אמר אצל תיבה פלונית (באם נניח דזה הוי סימן בינוני), ואטו ליכא סימן בינוני אחרינא אלא האי לחוד, וא"כ הי' יכול רש"י להוכיח מדלא אמר ר"א אבל סימן בינוני לא מהני, מוכח מזה דבסי"ב מספק"ל, וע"כ נקט דוקא נקב בעלמא דהוי סימן גרוע דפשיטא לי' דלא מהני. וכ"ז אני כותב לפי הנחת מעל' דפשיטא לי' דנקב בעלמא גרוע מסי"ב, אבל באמת הא פלוגתא דרבוותא, דהנם דבשמ"ק בב"מ שם הביא בשם תלמידי הר"פ דנקב בעלמא הוי כארוך וגוץ דלא מהני אפי' אי סימנים דאורייתא, וכן נראה שיטת דוב ד' הראשונים, (וכן הוא משמעות לשון רבינו ז"ל בתשובתו שם, כדמוכח בסוף דבריו בד"ה והשתא, שכתב דבסיפא נקט סימן בעלמא, דבכה"ג לא הוי סימן, אפי' לרבא, דבכה"ג ממש אשכחן בלשון הגמ', ואין מעידים דסיפא בארוך וגוץ, ומוכח לכאו' דמש"כ דלא הוי סימן מובהק, היינו דגם סימן בינוני לא הוי, ממש"כ דכה"ג ממש, ומ"מ יותר נראה להמעיין היטב בדברי רבינו בתשובתו דס"ל דהוי סי"ב), אבל רבינו הצ"צ נבג"מ (בחאה"ע סי' ס"ו אות ו'), כתב להריא דמשמע מהגמ' דנקב מצד עצמו חשיב ג"כ סי"ב, והביא כן גם בשם הר"ן בחידושיו פא"מ דף ק"ח, (ועיי"ש מש"כ בפי' ד' הרמ"ק), וכן מוכח לכאו' דברי רבינו הגדול נבג"מ שם דף ק"ג ע"ב דפוס זיטאמיר. ונראה לכאו' דסימן בצד תיבה פלונית, אי הוי סימן מובהק תלוי בהאי מחלוקת גופא, דאי נקב בעלמא הוי סי"ב, מסתברא דנקב בצר תיבה דעדיף מיני' הוי סימן, משא"כ אי נקב בעלמא הוי כארוך וגוץ, אז נקב בצד תיבה הוי דק סי"ב, א"כ לפי"ז אי רש"י ס"ל דנקב בעלמא הוי ג"כ סי"ב, יצדקו דברי מעל' דנקב בצ"ת הוי סימן מובהק, ואפ"ל דזה הוי ספיקא לרש"י, ועכ"פ דברי רבינו הגדול נבג"מ בתשובותו עמוקים וחיים הם למוצאיהם, דלפי דבריו מתורץ הקושיא עצומה על הרמ"ק למה נקט דב אשי נקב בצד אות פלונית, והיינו משום דזה תלוי בפלוגתא דאביי ורבא, וגם לא סתרי הריוקים אהדדי.

2) הוא הגה"ק מליאזנע בעל שו"ע הרב והתניא זצ"ל.

ע"ד קושיית כבוד אחי הרה"ג ר' איסר נ"י[3]) בזה"ל, היום עלה בדעתי קושיא גדולה לע"ע, (במס' שבת דף קל"ג ע"ב) מהו דתימא האי דם מיפקד פקיד, קמ"ל חבודי מיחבר, יעויין פירש"י, והא להרמב"ם פ"ח משבת, חובל משום מפרק, וביבמות וכתובות, גונח כו' מ"ט יונק מפרק כלאחר יד, הרי דע"י כח משיכה הוי דק דרבנן, זהו קיצור דקיצור, עכ"ל. לכאו' בתחלת ההשקפה לא ידעתי מקום להקושיא דהא דיונק מפרק כלאח"י, היינו כדפירש"י שאין דרך בני אדם לינק אלא לחלוב ביר, משא"כ מציצה דמילה היינו דדכו בכך, ועי' מ"א סי' של"ו ס"ק י"ד ובמחה"ש, ועכ"פ להרמב"ם לק"מ. גם לא ארע מה דמיון דם לחלב, דחלב הוא כנוס בהדד שהוא קרוב יותר, משא"כ מציצה דמילה מבואר ברמב"ם שיצא הדם ממקומות דחוקים, ומה"ט אפ"ל דגם אי גם בחולב כדרכו ליכא חיובא דאורייתא מצד מפרק, מ"מ במציצה דמילה, חיובא דאורייתא הוא, דהא בחלב מבואר ברש"י שבת דף צ"ה (ד"ה מפרק) דפקיד ועקיד וקאי בעטיני הדד, משא"כ מציצה דמילה וכנ"ל. ואפ"ל עוד דהא דשבת קל"ג ע"ב, אר"פ האי אומנא כו' אזיל לשיטתי' בדף ע"ג ע"ב דמאן דשדא פיסא לדיקלא כו' חייב משום תולש ומשום מפרק, ורב אשי פליג עלי' דאין דרך פריקה בכך והכי הלכתא. ואמנם מאי דתמוה לדברי הרמב"ם, הסוגיא דכתובות (דף ח' ע"ב) דם מפקד פקיד, את"ל לדם הוא צריך ושרי, הא לדבריו גם היכא דפקיד חייב משום מפרק, ע' מנחת חינוך דף מ"ה ע"ד שהאריך בקושיא זו, ובגמ' דשבת קל"ג הנ"ל.

במכתבי יום ד' י"ג סיון שנת נ"ד לדו"ד משיח"י [תער"ב] לפ"ק. — הפ"ש מכבוד אחי הרה"ג ר' איסר יחי', מה שאמר הגאון ראגטשאווער יחי' בהא דסוטה דף ד' להוכיח משם דשיעור רביעית ביצה ומחצה, היינו בלא הקליפה, דאל"כ הא דקאמר התם לדבריו דר"ע קאמר דמשעדין בצלי' ובגמיעה, אימא שיעור גמיעה לחודה כדי לגמע ג' ביצים זא"ז, וקשה דהא שיעור צלי' הוי כדי שתיית כוס דהיינו ביצה ומחצה, ועם גמיעת ביצה הוי דק ב' ביצים ומחצה, אע"כ דהיינו בלא הקליפה, ועם הקליפה הוי ב', ועם גמיעת ביצה הוי ג'. והדברים בעצמם נכונים[4]).

אך הוקשה לי בלא"ה בדברי הגמ' שם, התם אמר ד"ע כדי לגומעה, הכא אמר כדי לצלות ביצה, ומשני עלה, ופריך ולימא אידי ואידי חד שיעורא הוא, דמוקשה מאוד, דגמיעת ביצה אחת, האיך הוא כדי שיעור צלי שהוא ביצה ומחצה, אע"כ דהכוונה דנאמר דהגמיעת ביצה אינה ביצה קלה בינונית דק ביצה גדולה, וא"כ השתא דאתינן להכי ממילא יש לומר דריב"ב ס"ל בדד"ע דצלי' וגמיעה, היינו גמיעה כדי צלי' בביצה גדולה, שהם ג' ביצים ביחד.

---

3) הוא הגאון מוה"ר ישראל איסר יעקב קלאצקין אבד"ק ליוועניהאף זצ"ל.
4) עיין בספר פנים יפות פ' נשא ד"ה איתא בסוטה דף ד'.

בשו"ת הריב"ש בסימן שפ"ד, בענין ברכת מילה על תאומים, כ' רבינו רדי בברכה א' לשניהם (וכ"כ בתשב"ץ ח"ב סי' מ"ב), והשיב ע"ד בעל העיטור שכ' הטעם בברכת השחיטה משום דאפשר למשחט תרווייהו כחדא, והביא ראי' לזה מהא רחולין (פ"ו:) רמורה הי' רבי יהודה לענין ברכה שאינו מברך אלא א', ואין הכיסוי הפסק משום דאפשר דשחיט בחרא ידא ומכסי בחרא ידא, ואי נצרך שיהא אפשר למשחט תרווייהו כחדא, ראוי שיהא הכיסוי הפסק, שהרי א"א למשחט בחדא ירא ולכסויי בחרא ירא ולמשחט בחדא ידא הכל כאחד, שהרי קודם יש לו לשחוט משיכסה אותה שחיטה עצמה, עכ"ל, לע"ד כוונתו מבוארת, כיון דרבי יהודה מצריך כיסוי בין שחיטה לשחיטה, ממילא דא"א למשחט תרווייהו כחדא, דהא מעשה השחיטה של הא' והכיסוי שלה, הם דברים שא"א לעשותם כאחד, דקורם נצרך מעשה השחיטה ואח"כ אפשר הכיסוי, וא"כ בשעה שמכסה אותה כבר כלה מעשה השחיטה הראשונה, ושוב לא הוי שחיטות תרווייהו כחדא, דבשלמא אם הי' אפשר הכיסוי כאחר בשעת השחיטה, שפיר מקרי תרווייהו כחדא, ועל כן מאי רנקט רבינו שא"א למשחט כו' ולכסויי כו' ולמשחט כו', ר"ל (מאי רנקט כיסוי בין שחיטה לשחיטה), דמצד הכיסוי א"א שחיטת תרווייהו כחדא, אלא ודאי מוכח כיון דמין א' וברכה א' לשתיהן משו"ה עולה ברכה א' לב' המצות. וראיתי לבעל הציונים בספר רבינו[5]) כתב בפתיחתא דילי', שלאחר העיון היטב דברים אלו תמוהים, ואין ספק אצלו שט"ס נפל בזה, ע"כ ראיתי לכתוב ביאור דברי רבינו ז"ל בזה. וע' צל"ח פסחים דף מ"ו ע"ב לענין הא דמבואר בשו"ע או"ח סי' קס"ז סעיף ז', ראובן שנטל ידיו לאכילה ויעקב הי' מברך המוציא ונתכוון כו' ואח"כ נגב ראובן ידיו, וברך על נטילת ידים, לא הוי הפסקה ויוצא בברכת יעקב, וכתב על זה הצל"ח לתמוה דכיון שלא אפשר לאכול בלי נטילה, שוב הנטילה וברכת הנטילה הוי הפסק, עיי"ש שכתב שכן דעת הרמב"ם פ"ז הל' ברכות.

---

5) היינו ב„פתח דבר" הנדפס בשו"ת הריב"ש בווילנא שנת תרל"ט.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

מכתב מהגה"ק משינאווא זצ"ל[1]

ב"ה.

שוי"ר וגח"ט לכבוד אהובי ידידי הרב הצדיק המפורסם
כקש"ת מ' ישעי' נפתלי הירץ נ"י אב"ד דק' דינאב יצ"ו[2].

יקרת מכתבו הגיעני, וכן בקשתי שיתפלל כבודו בעדי שיחזקיני הש"י לתורתו ועבודתו, והמתפלל בעד חבירו הוא נענה תחילה, וכן יה"ר שישלח הש"י דברו וירפא למעלתו בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו כנפשו, ויקבל החג הק' הבע"ל בשמחה, וגם אנחנו נזכה לזה.

דברי ידידו המצפה לב"ט ממנו ומכל ישראל,
הק' יחזקאל שרגא הלברשטאם

---

1) הועתק מעצם כתי"ק המונח ברשות הרבני הנה"ח מו"ה יהודה הערבסט נ"י, אשר הרשה לנו להדפיס המכתב לעי"נ אביו ר' אברהם ב"ר דוב יונה הערבסט ע"ה, ואמו מרת יהודית בת ר' יהודה ע"ה, ואחיו ר' יצחק ב"ר אברהם ע"ה הי"ד, ואחותו מרת רעכיל יענטא בת ר' אברהם ע"ה. — ואפריון נמטיי' לידידנו האברך היקר החשוב והנעלה בנש"ק מו"ה **נפתלי חיים ראובן וואגשאהל** נ"י אשר בהשתדלותו הגיע אלינו מכתב קורש זה. הוד והדר פעלם וצדקתם עומדת לעד.

2) כתבנו אודותיו ככר"ש קונט' צ"ג עמוד מ'. — ועיין בספה"ק מכתבי קורש לכ"ק רבותינו מבאבוב זי"ע (בח"א מכתב ח' ומכתב ו') שנרפסו שם ב' מכתבים מכ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש זצ"ל אל הרה"ק מוה"ר ישעי' נפתלי הירץ זצ"ל, אשר מבקשו בהם להזכירו בתפלתו בימים הנוראים.

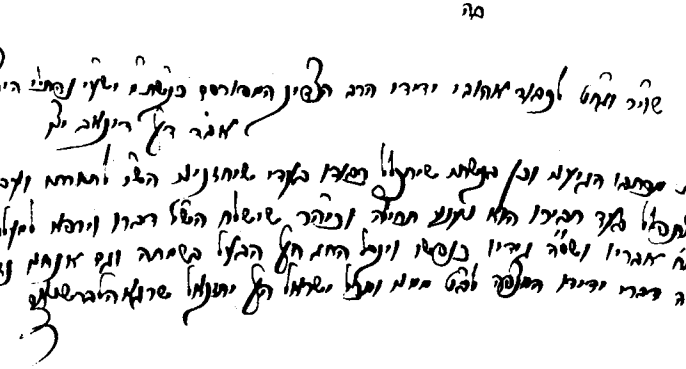

מכתב מהגאון מוה"ר יצחק משה פערלם אבד"ק באניהאד זצ"ל[1]

ברכות עולם, לצדיק יסוד עולם, ידיד ה' וידידי הרב המה"ג הגאון המובהק המפורסם לשם ולתהלה כבוד קש"ת מו"ה ליב נ"י רב ואב"ד ור"מ דק' קיצע יע"א, ולכל ביתו שלום וחיים לתורה ולתעודה עד עולם, אמן.

בשבת קדש העבר הגיעני יקרת מכתב קדשו, וקשה עלי מאוד טרחת כבוד ידידי הגאון נ"י, וכמוני כמוהו אני מצטער על טרחתו מאוד, והנה . . . טרח ויגע ושנה ושלש למגן, תהי משכורתו שלימה מאת ה', ואני אקדמנו תודות וקרבות על כל הטוב אשר חשב למעני, והנני מצטרף מחשבת הגאון נ"י למעשה רבה, וידעתי מאוד כי כל מחשבתו לטובה, ייטיב ה' לטובה עמו וירום את כסאו רם ונשא וגבוה לתורה ולכבוד ותפארת.

ובדבר אשר ממאן הבע"ד בשביל אמרותיו של ר' לעמעל, לא ידעתי מה הוא, ובחיי ראשי שכל מה שאמרתי לר' לעמעל הכל הי' באמת ותמים, ולא שקרתי ח"ו אות אחד, והכי אירא לאלה האנשים, ואבלום את פי מלדבר אמת, אני לא אירא רעתם, ולכל השואל אותי בענין הזה אני משיב באמת כך וכך הי' וכזה וכזה אני רוצה, ומה איכפת לי אם לא ייטב בעיניהם.

ואשר יחפוץ כבוד הגאון נ"י כי אדבר סוף דעתי לפניו, הנה יאמין לי הגאון נ"י כי כל מה שאמרתי הוא סוף דעתי באמת, שעל תביעתי הנדן ויתר התביעות, בזה אני מכשיר לכבוד הגאון נ"י להיות דיין ברבר או לפשר כפי דעתו דעת תורה ודעת נוטה, אבל לפוטרו בלא כלום, לא עולה על דעתי כלל, ומכ"ש ליתן לו הוצאת הגט לא ס"ד, וע"י שליח אין אני רוצה כלל, רק הוא בעצמו מידו לידה, וכמה אנשים שאינם מהוגנים איכא בדורינו יותר מאשר הי' בימי הר"ר פרץ תלמידו של הר"ן, שהי' ירא מזה שימצא הבעל עדי שקרים שבטלו קודם נתינת הגט לידה.

ובדבר אשר לרוב ענותנותו דהגאון נ"י בקש ממני להיות שמה במקום כבודו להתעלם עמו באהבים, הנה באמת בשעת נתינת הגט קשה לי לראות

---

1) נולד בשנת תקמ"ד לפ"ק בעיר ברודא במרינת מעהרין לאביו הג"ר יעקב פערלם רומו"ץ דשם. בנעוריו למר אצל הגאון מוה"ר משולם איגרא אבד"ק פרעשבורג ואצל הגאון מוה"ר יוסף אבר"ק פוזנא. כיהן ברבנות בעיירות גאיטיין, האליטש, אייזענשטאט, ובאניהאר. העמיר תלמירים רבים וביניהם רבנים גרולי ישראל. נרפם ממנו ספר שו"ת בית נאמן. בסוף ימיו עזב את עיר באניהאר, ונתיישב בעיר מולדתו ברורא ונפטר שם ביום ט"ו לחורש מנחם אב שנת תרי"ד לפ"ק. מכתב זה העתקנו מעצם כתי"ק המונח בגנזי ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י. ברכות התורה יחולו על ראשו.

ולעמוד בקלקלתי שעונותי גרמו לכך ורע עלי מאוד, אבל בחיי אני נשבע, כי אם ניחא לי' לכבוד הגאון ביאתי לבקר בהיכל כבוד תורתו, גם אני אמלא אחריו אם יגזור ה' לחיים בעדי, ואסע לקראתו לכבוד הגאון נ"י ואתמהמה שמה יום ויומים ונשתעשע באהבים באהבה רבה ואהבת עולם. ואולם זוגתי תי' תהי' שמה לבקר בבית זוגתו הצנועה המהוללה הרבנית תי' בשעת סידור הגט, ושם תשתעשענה יחד, כאשר אמרה זוגתי הרבנית תי', ויותר ממה שעגל כו', וגם אני הנה לבי הומה מאור ומתאוה לאהבתו הרבה, ובקרב ימים מעטים אי"ה אבוא לצל קורתו.

שמי, הנה הוא משה, אבל בחליי בק"ק ג"ט [=גאיטיין] ברכו אותי בשם יצחק, ואני חותם ונקרא לתורה בשם שניהם יצחק משה, אבל בביתי ולפני אנשי מכירי אני נקרא בשם משה, ונראה לענ"ד לכתוב בגט יצחק משה דמתקרי משה, וכן הסכים ג"כ בספר תורת גיטין, ושמו כבר נודע להגאון נ"י כי הוא חותם עצמו עקיבה בה' לסוף, ואביו נקרא צבי המכונה הירש ביו"ד אחר ה' וכמ"ש בש"ע, ולא כמו שנהוג במדינתינו שחותמים הרש בלא יו"ד[2], וכל זה כבר נודע להגאון נ"י, אלא שאני מזכירו לפני כסא כבוד תורתו, ושם (בתה) [בתי] פיגלה בה' לבסוף, וכך חתמה עצמה מנעורי' עד היום, ואע"פ שבשטרות כתב השמש פיגלא בא' לבסוף, שגיאה הוא ממנו, שכך חתמה בתי וכל הנקראים בשם זה במשפחה, בה' לבסוף, ותו אין דבר, כ"א שלום וחיים לו ולכל ביתו הרמה עד עולם.

דברי ידידו לנצח,

הצעיר יצחק משה פערלם מכרודא

וד"ש מזוגתי תי' לזוגתו הצנועה המהוללה הצדקת הרבנית תי', וכה"ג מבתי פיגלה תי' ולכל י"ח שלום וחיים על עולם, וזוגתי תי' אות נפשה לבקרה בהיכלה במהרה.

ועל שאלתו בדבר השלשת המכתבים, גם אני רוצה בכך להשליש אותם ליד **ארמ"ו הגאון אב"ד נ"י דק"ק פ"ב**[3], אבל אין צורך לזה, והנני משלישם גם בידי כבוד הגאון נ"י בעצמו ובכבודו או בעירו באיזה איש שירצה כבוד הגאון נ"י, ויתרצו בעלי המריבה. סוף דבר, יהי ביר הגאון ארמ"ו נ"י דק"ק פ"ב, או בידו, או ביד מי שיהי', אין כאן בית מיחוש מצידי כלל.

---

2) עיין בכר"ש קונט' צ"ח עמוד י"ז.

3) הוא הגאון בעל חתם סופר אבר"ק פרעשבורג זצ"ל.

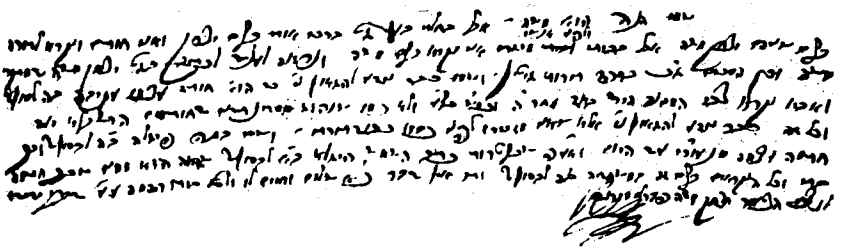

בענין הגזירה לחתוך המפרקת של העוף

מהרב הגאון מוה"ר יהודה ליב רובין אבד"ק ווילקאמיר זי"ע[1]

בע"ד. יום ד' לסדר אח"ק תרצ"נ ווילקאמיר.

כבור ידיד ר' וידיד עמו הרב האי נאון הנאונים סיני סיני ועוקר הרי הרים תפארת ישראל מהור"ר יוסף נ"י ראזין הנאבדק"ק דווינסק, שלו' למר ולתורתו.

אחרש"ת. הנני לבקשו להשיב לי בדבר הנזירה הרעה במדינת אשכנז שאסדו שם השחיטה רק ע"י בעטויבין[2], ועופות לחתוך כל הראש, נשאלתי מאחר ממכירי אם לשחוט העוף ולחתוך העורף. הנה דין זה תלוי בפלוגתא, המרדכי הביא פלונתא, הראבי' סובר שאסור, שסובר בכוונת רש"י ריש השוחט, דקרא אתי דלא לישוי גיסטרא, היינו לעשות גיסטרא, ור"מ סובר שמותר לעשות ניסטרא, דק כוונת רש"י שאין צריך יותר. והאחרונים [כתבו] שבריעבר מורה הראבי', רק לכתחילה אוסר מן הדין, ולפ"ז בנידן דידן הוי ריעבר וגם לראבי' מותר, דהא כתבו התוס' פסחים (דף כ"ו ע"ב) דחדש יוצן ולא יותץ משום הפסד התנור הוי ריעבר, והא רכלי חרס ישבר אף דבריעבר מותר, יש לומר התם הקדירה עצמה אסור אף בריעבר משום גזירה אטו בת יומא, אלא מה שנתבטל בה מותר, משום כיון דכשר, ולא תעשה הוי מילתא דלא שכיחא, ומילתא דלא שכיחא לא גזרו, עיין ניטין ס"ז ע"א, אבל בזה וזה גורם בריעבר מותר, וזה הוי ריעבר. אבל באמת קשה היכן מצינו בראודייתא חילוק בין לכתחילה לריעבר כמ"ש התוס' נרה ס"ז ע"א, ולומר דכוונת רש"י, דקרא אתי לומר דאין צריך חתיכת העוף, ג"כ קשה, דמנין לנו לומר דצריך יותר משחיטת סימנים.

ונראה לומר דהנה מפרכסת לגבי ב"נ אסורה, דק לישראל דבשחיטה תליא, מותרת, והוי אמינא דהיתר שחיטה הוא רק לענין איסור נבילה, שאם מתה לאחר השחיטה מותרת, ולא לענין איסור אבר מן החי, ומפרכסת אסור גם לישראל משום אבר מן החי עד שיעשה ניסטרא, קמ"ל דגם איסור אמה"ח מתרת השחיטה.

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונט' א' עמוד ט"ו. — תשובה זו הגיע אלינו מאת האחים היקרים הנגידים הנכבדים ר' **זאב** ור' **יעקב יואל סאפפערן** יחיו, מעזבון אביהם מו"ה **צבי סאפפערן** ע"ה. יתברכו ממעון הברכות, בשפע ברכות והצלחות.

2) בשנת תרצ"ג יצתה הגזירה מאת ממשלת הרשעה במדינת אשכנז, נגד השחיטה. והתירו שחיטת הבהמות רק אם טרם השחיטה ינתן סמים לבהמה, כדי שיתבלבל החושים של הבהמה וכח ההכרה, ועי"ז לא תרגיש השחיטה, ושחיטת העופות התירו, רק באופן שתיכף אחר השחיטה יתיזו את ראש העוף. — הרבה תשובת בנר"ז נכתבו אז ע"י גדולי הרבנים, וקצתם נדפסו בס' עדות נאמנה (ירושלים תשל"ה).

אך בתוספתא מפורש, השוחט וחתך את העורף אם נתכוין לכך פסולה, והנה לעיל דף כ׳ מקשו הגמרא, אם מחזיר דוקא מאי אריא מולק אפילו שוחט נמי, אלמא דאי החזיר הסימנים ושחט ואח״כ ערף, כשר. ובטעם התוספתא, יש אומרים מחמת דרסה, וקשה לי להבין, אי משום דרסה אמאי אי לא נתכוין כשרה ואי נתכוין פסולה. ונראה דהנה בשבת (דף י״ד ע״א) הבא ראשו ורובו במים שאובים מאי טעמא גזרו בי׳ רבנן טומאה, אמר ר׳ ביבי אמר ר׳ אסי שבתחלה היו טובלין במי מערות מכונסין וסרוחים והיו נותנים עליהם מים שאובים, ועשאום קבע, [אמר אביי] שהיו [אומרים] אלו ואלו מטהרין, אמר רבא מאי נ״מ הא קא טבלי בהני. ולהבין סברת אביי נראה, דהא לתרומה צריך כוונה, ולהכי סובר אביי כיון דמכוין ליטהר בתרווייהו, הוי כאינו מכוין בטבילה לחוד, דוגמא לזה כתב הרשב״א בתשובה, דהמקדש בדבר הראוי ובדבר שאינו ראוי, אינה מקודשת, והא דמלוה ופרוטה דמקודשת, התם דעתה רק אפרוטה, וה״נ כיון דמכוין דוקא בשתיהן ליטהר, הוי כאינו מכוין בהטבילה לחוד, ורבא אית לי׳ כיון דהמים שאובים לאחר הטבילה, ובתחילה טבילה, הוי מכוין. והתוספתא אזלא כחכמים דר׳ נתן דבעי כוונה להתיר, וכיון דשחט בבת אחת ונתכוין לשחוט גם המפרקת, מיחסר כוונה בשחיטה.

ובהכי א״ש דברי רש״י אפי׳ אם נאמר הפשט שלא נעשה ניסטרא, שאסור לו לעשות ניסטרא, היינו שוחט מיירי בקדשים דבעי כוונה, אסור לעשות ניסטרא משום דקדשים בעי כוונה, אבל לא בחולין דלא בעי כוונה. ואפילו כדברי הים של שלמה דאם מתכוון שלא להתיר גם בחולין אסור, וזה ששוחט גם בעורף הוי כלא מתכוין, עכ״ז גם בדידן מותר, דהא דחותך מן המפרקת אינו בכוונת שחיטה רק משום גזירה, וכן בהא דמחזיר סימנים לא קשה, דכיון דמחזיר סימנים חזינן לדעתי׳ דיודע דעורף לאו מקום שחיטה, ואפילו הרמ״א שמחמיר בדבר, נראה שאפילו יחיד במקום רבים אמרינן כדאי ר׳ אליעזר לסמוך במקום דחק, וכן כדאי ר׳ שמעון לסמוך במקום דחק, ומכש״כ כאן שרבים המקילין, ודחק כזה שכוונתם לצער ישראל, וכדאי׳ בתוס׳ ע״ז (נ״ח ע״ב ד״ה כתב), אם נונע ביין ומתכוין לצעורי מותר. ועל תשובת כ״ג אחכה, כי בדבר של רבים כזה, אין אני סומך על עצמי.

ממני המברכו יפוצו מעינותיו חוצה, ידידו,

ליב רובין

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפים שום חידו״ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין מועד לאדם הוי מועד לבהמה

משולם דוד הלוי סאלאוויציק
ראש ישיבת בריסק
ירושלים עיה"ק

ב"ק דף ד', ומילתא אגב אודחי' קמ"ל דמועד לאדם הוי מועד לבהמה וכו', ובתוס' שם כתבו, ואפי' לר"פ דאמר וכו' דמועד לאדם סתמא לא הוי מועד לבהמה וכו', וה"ר מנחם פי' דה"ק מועד לארם שהי' מועד לכל וחזר בו מבהמה ונשאר מועד לאדם הוי מועד לבהמה דחזרה דבהמה לאו חזרה היא וכו' יעו"ש, ובחי' רעק"א כאן ובדף ל"ז הק' ע"ז דמהי"ת להמציא סברות הפוכות, דהרי בדף ל"ז מבואר דאפי' לד"ז דס"ל מועד לאדם הוי מועד לבהמה ואפ"ה ס"ל דחזרה דבהמה הוי חזרה ונשאר דק מועד לאדם, וא"כ לד"פ דס"ל דמסתמא מועד לאדם לא הוי מועד לבהמה, רק דמיירי דאייעד אף לבהמה, א"כ כ"ש דצריך להיות מהני חזרה דבהמה להיות תם, עיי"ש בדבריו וצ"ע. [וכן הק' גם בש"מ בדף ל"ז, ויעו"ש דיש ט"ס בתחלת דבריהם שם וחסר דברים עיי"ש].

ואולי י"ל בזה, דבאמת בהא דרנים כאן בהסוגיא אם מועד לאדם הוי מועד לבהמה וכו', ומה דרנים ופליגי בדף ל"ז אם הוי מועד מזה לזה, הוי זה משום שני דינים מיוחדים וענינים נפרדים לגמרי, דבכאן דנים משום דלנגיחת אדם צריך להיות נגחן יותר ממה דצריך לנגיחת בהמה, ומשום דאדם אית לי' מזלא, ומשו"ה גבי ארם כתיב לשון כי יגח וגו', וגבי בהמה כתיב כי יגוף וגו', וזהו דאמרינן דכיון דלנגיחת אדם הוי נגחן ביותר, ע"כ מועד לאדם הוי גם מועד לבהמה, משא"כ בנגיחת בהמה דהוי נגחן פחות, ע"כ במועד לבהמה לא הוי מועד לאדם, יעו"ש בגמ' ובפירש"י דמבואר כן להריא כמש"כ, אבל בהסוגיא בדף ל"ז דנים סתם אם מועד למין אחד הוי גם מועד למין שני, ולא תלוי זה כלל בהא דלזה צריך להיות נגחן יותר מזה או פחות מזה, רק משום זה עצמו בלבד הא דחלוקים בהמינים דנים, ופליגי אם מועד למין זה הוי מועד גם למין השני יעו"ש.

והנה עיי"ש בתוס' דף ל"ז ד"ה ר"ז וכו' דהביאו מדברי הגמ' דף מ"א דס"ל לר"ז דמועד לבהמה הוי מועד לאדם, ושוב כתבו ומיהו שמא חזר בו ר"ז, דאל"ה הרי ק' לי' מהך סוגיא דף ב' יעו"ש בדבריהם, ולכאורה כיון דס"ל שם לר"ז דמועד למין זה הוי מועד גם למין אחר, א"כ מדוע מבהמה לארם שאני וחזר בו. אבל לפימש"כ מבואר זה פשוט, דדוקא באופן דרנים משום הבדל וחלוקת המינים, בזה ס"ל לר"ז דמועד לזה המין הוי מועד גם למין השני, משא"כ מבהמה לאדם דרנים משום דלגבי נגיחת בהמה הוי נגחן פחות מלנגיחת אדם, וע"כ בזה שפיר גם ר"ז חזר בו וס"ל דמועד לבהמה לא הוי מועד לאדם, ומבואדים דברי התוס' שפיר בפשטות וכמש"כ.

והנה שם בתוס' בדף ב' כתבו, אבל נגח שור וחמור וכו' הוי מועד לכל וכו' עיי"ש, ופשטות דבריהם משמע דר"ל דהוי מועד באופן כזה גם לאדם, שהרי

כתבו שם אח"כ, אבל נגח שור וחמור וגמל לא הוי מועד לאדם עיי"ש, ומשמע דמקודם ר"ל דהוי מועד גם לאדם, וזה צ"ע דנהי דס"ל להתוס' דבנגח שור וחמור וגמל הוי מועד לכל הבהמות ולא רק לאותם המינים בלבד, [עי' דף ל"ז דהוי פלונתת הראשונים בזה], מ"מ בנגח אדם ושור וחמור מדוע מהני זה להיות מועד אף לאדם, הרי לפימש"כ דשם בהסוגיא הרי דנים משום דלנגיחת אדם צריך להיות נגחן יותר, וא"כ באופן כזה הרי סוף כל סוף לנגיחת אדם הרי עדיין לית לנו רק פעם אחת, ומאי מהני לענין זה הא דנגח גם שור וחמור, וצ"ע, ועי' בש"מ דכתבו באמת להדיא דמהני זה רק להיות מועד לכל הבהמות אבל לאדם לא מהני זה עיי"ש, אבל מדברי התוס' לכאורה משמע דר"ל דמהני זה גם לאדם וצ"ע כמש"כ. שו"ר בנמ"י בדף ל"ז שהניח דברי התוס' אלו בצ"ע. ויעו"ש מה שהביא מדברי הרמ"ה וזהו להדיא כמש"כ, עיי"ש.

והנה בעיקר דברי התוס' שכתבו דחזרה דבהמה לא מהני לבהמה, אף דס"ל לר"פ דמועד לאדם לא הוי מועד לבהמה, הרי דיכול להיות מועד לאדם ומ"מ לבהמה לא הוי מועד, י"ל לכאורה דהביאור בזה הוא, דאף דאם דנים לגבי מעשה הנגיחה, ס"ל דלנגיחת אדם צריך להיות נגחן יותר, מ"מ כיון דבהמה הוי מין אחר ס"ל לר"פ דאמרינן דמועד למין זה לא הוי מועד למין אחר, אף דלאותו המין הוי נגחן ביותר, מ"מ יש כאן החסרון של הבדל וחלוקת המינים, ושפיר יכול להיות מועד לאדם ולבהמה לא, אבל כשאנו באים לדון לענין חזרה, דאז הרי דנים בהא דחוזר מלהיות נגחן, בזה אמרינן כיון דהוי מועד לאדם, והוי נגחן ביותר, לא שייך חזרה להנגיחה של בהמה, שהרי בזה צריכין להיות נגחן פחות, וכיון דהוי נגחן ביותר הוי גם נגחן להפחות, וחזרה דבהמה לא מהני, כן צ"ל לכאורה בביאור דברי התוס'. ולפי"ז הרי י"ל דא"כ אין זה כלל סברות הפוכות, הא דר"פ ס"ל דמועד לאדם לא הוי מועד לבהמה וגם ס"ל דחזרה של בהמה לא מהני, ור"ז ס"ל דמועד לאדם הוי מועד לבהמה, ומ"מ ס"ל דהחזרה של הבהמה הוי חזרה, וא"כ מהא דמהני לר"ז צריך להיות כ"ש לר"פ, דלפימש"כ, הרי הוי זה באמת שני ענינים נפרדים ומיוחדים, דהרי בהא דדנים ופליגי ר"ז ור"פ אם מועד לזה הוי מועד גם לזה, הרי דנים בזה משום הבדל וחלוקת המינים, ובזה ס"ל לר"ז דמהני ממין זה למין אחר, ור"פ ס"ל דלא מהני, אבל לגבי חזרה הרי דנים מדין אחר לגמרי, דהיינו אם שייך חזרה שלא להיות נגחן להפחות אף דהוי עדיין נגחן להיותר, ולענין זה הרי דנין במעשה הנגיחה, וע"כ שפיר ס"ל לר"פ דכיון דהוי מועד לאדם והוי נגחן ביותר לא מהני חזרתו לגבי בהמה, ואין בזה כלל כ"ש מדין אחר להשני, כיון דדנים בזה משני ענינים ודברים נפרדים, וכמש"כ בביאור דברי התוס', דאף דס"ל לר"פ דמועד לאדם לא הוי מועד לבהמה, אף דלאדם צריך להיות נגחן יותר, מ"מ כיון דהוויין מינים חלוקים לא מהני מזה לזה, ואפ"ה שפיר ס"ל דחזרה של הבהמה לא מהני, ואין בזה כ"ש מהא דס"ל לר"ז דמהני חזרת הבהמה, אף דס"ל דמועד לזה הוי מועד לזה, כיון דזהו מטעם אחר לגמרי, ומשום דלא ס"ל לר"ז ההבדל של חלוקת המינים לגבי זה, וא"כ הוי זה שני ענינים

ודברים נפרדים, חדא פלוגתתם אם ס"ל ההבדל של חלוקת המינים, ושנית אם בנגחן ביותר מהני חזרתו לגבי הפחות, ואין בזה משום כ"ש וסברות הפוכות וכמש"כ.

אולם אף רי"ל כמש"כ, דאין בזה משום סברות הפוכות, ואין מדברי ר"ז כ"ש לדברי ר"פ, אבל מ"מ הרי בדברי ר"ז מבואר דמהני חזרה של הבהמה אף דעדיין נשאר מועד לארם, הרי דאף דעדיין הוי נגחן ביותר, מ"מ מהני חזרתו לגבי הפחות, וזהו שלא כסברת התוס' בדברי ר"פ, וצ"ע.

[ואולי י"ל, דהנה הרי שם בתוס' הביאו דבאמת ס"ל לר"ז דמועד לבהמה הוי מועד לאדם עיי"ש, הרי דר"ז לא ס"ל הך דינא דלאדם צריך להיות נגחן יותר ולבהמה פחות, דאל"כ לא הי' מהני מבהמה לאדם, אלא דכתבו שם בתוס' דר"ז חזר בו מזה משום הסוגיא בדף ב' עיי"ש, ולפי"ז הרי י"ל דגם בהך סוגיא בדף ל"ז דאמר דחזרה של הבהמה מהני, זהו ג"כ לפי מה דס"ל בדף מ"א דמועד לבהמה הוי מועד לאדם ג"כ, ולא ס"ל דלאדם צריך להיות נגחן יותר, וע"כ שפיר אמר דחזרה של הבהמה מהני, כיון דגם הך סוגיא בדף ל"ז הוי לפני שחזר בו. (ויעו"ש בתוס' שכתבו בלשון שמא חזר בו וכו', הרי דכתבו זה בלשון שמא וכו', עיי"ש). אבל לפי"מ דמבואר בדף ב' דלאדם צריך להיות נגחן יותר ור"ז חזר בו, י"ל דאז גם לר"ז ס"ל דלא מהני חזרה של הבהמה, ושפיר כתבו בתוס' שם דחזרה של הבהמה לא מהני לר"פ, ואין לזה כלל סתירה מדברי ר"ז בדף ל"ז, ומבוארים שפיר דברי התוס' וכמש"כ. אלא דיש לעי' בזה, דא"כ לאחר שחזר בו ר"ז וס"ל להך דדף ב', א"כ הרי צריך לתרץ הריוק של ר"פ בדף ל"ז באופן אחר, כיון דלפימש"כ, אז ס"ל כבר דלא מהני חזרה של הבהמה].

וי"ל בזה, דהנה איתא שם בסוגיא בדף ל"ז, מיתבי סומכוס אומר מועד לאדם מועד לבהמה מק"ו וכו', מכלל דת"ק אינו מועד קאמר וכו' עיי"ש, הרי דהק' מזה על ר"ז, אבל לא אמרו רגם דברי ר"פ הוי כתנאי, והיינו משום דסומכוס ס"ל דרוקא מארם לבהמה הוי מועד, אבל בעיקר הדין ס"ל ג"כ באמת כר"פ דממין אחד לא הוי מועד לשני, ודוקא מארם לבהמה הוא דס"ל כן ומשום הק"ו וכו', ומשמע דבלאו הכי לא הי' מועד מזה לזה, הרי דס"ל ג"כ בזה כר"פ דממין אחר לא הוי מועד למין השני. והביאור בזה י"ל, דאף דס"ל לסומכוס ג"כ להך דר"פ בשאר כל המינים, מ"מ ס"ל דכיון דלארם הוי נגחן ביותר, ע"כ מהני זה כבר ג"כ שגם משום הבדל המינים לא יהא חסרון בזה, כיון דהוי נגחן ביותר, וזהו דקאמר מועד לאדם וכו' מק"ו וכו', אבל ת"ק פליג ע"ז וס"ל דכיון דמ"מ עכ"פ חלוקים הם במינם שוב לא מהני מזה לזה, ועיי"ש בסוגיא דתי' א"ל ר"ז סומכוס אחזרה קאי והכי קא"ל לת"ק דקאמרת חזרה דבהמה חזרה היא, חזרה דבהמה לאו חזרה היא מק"ו וכו' עיי"ש, הרי מבואר כאן בדברי הגמ' דבאמת בהך דינא אם חזרה של הבהמה מהני, פליגי בזה ת"ק וסומכוס, דסומכוס ס"ל דכיון דלארם הוי נגחן ביותר לא מהני חזרתו לגבי הבהמה והוי זה ק"ו וכו', ות"ק פליג ע"ז וס"ל דמהני חזרה של הבהמה, וזהו דמוקי שם מקורם ר"ז דמהני חזרה

של הבהמה לת"ק, א"כ י"ל דכל זה הוא לר"ז דס"ל דמועד למין זה הוי מועד להשני, וע"כ מוקי פלוגתת ת"ק וסומכוס לענין חזרה, אבל ר"פ הרי מפרש דפלוגתתם לגבי להיות מועד מזה לזה, דת"ק ס"ל דגם מאדם לא מהני לבהמה, וסומכוס פליג וס"ל דמאדם לבהמה מהני משום הק"ו וכו'. [ולפי"ז הרי הי' אפשר לתרץ דברי הגמ' ברף ב' לר"פ, דאתי זה כסומכוס דפליג באמת וס"ל מועד לארם הוי מועד לבהמה, ומיושב קושיית התוס', אולם י"ל דהתוס' רצו לתרץ דהך סוגיא אתי אליבא דכו"ע כר"פ ולא דק כסומכוס], ע"כ שפיר י"ל דס"ל דלענין חזרה כו"ע ס"ל דלא מהני חזרה של הבהמה. ולפי"ז הרי שפיר מבוארים דברי התוס' ומיושבת קושיית הגרעק"א, כיון דבאמת גם לר"ז יש בזה פלוגתא בין ת"ק לסומכוס, וסומכוס ס"ל דלא מהני חזרה של הבהמה, וע"כ שפיר כתבו בתוס' דלר"פ מפרש דברי הגמ' לענין דלא מהני חזרה של הבהמה, וכמש"כ דכיון דמוקי פלוגתתם לענין להיות מועד מזה לזה, שפיר מפרש דלענין חזרה כו"ע ס"ל כן דלא מהני חזרה של הבהמה, ואתיין שפיר דברי התוס', ומיושבת קושיית הגרעק"א וכמש"כ.

בענין העובר על דברי בית הלל

נחום מאיר גערמאן
מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

במס' ברכות דף י' ע"ב, בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא, ובבוקר יעמור, שנאמר ובשכבך ובקומך, ובית הלל אומרים כל אדם קורא כדרכו שנאמר ובלכתך בדרך וכו', אמר ר' טרפון אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרות כדברי בית שמאי וסכנתי בעצמי מפני הלסטים אמרו לו כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה. ובחידושי הגאון רעק"א על משניות במס' ברכות פ"א מ"ג אות י' מביא תשו' הרמ"א בסי' צ"א שכתב דאין להקשות מהא דאיתא בברכות דף נ"ג ע"ב באכל ושכח ולא בירך רחר עביר בשוגג כב"ש (פירש"י, אעפ"י ששגג ועקר מן המקום ע"י שכחה החמיר על עצמו כב"ש וחזר למקומו שאכל ובירך), ואשכח ארנקי דרהבא, רשמעינן מיני' ריש להחמיר כב"ש, די"ל דוקא בדבר שאין בו קולא כלל אבל במקום שיש קצת קולא בדבר כגון לשכב ולקדות ק"ש, דעדיף לקרות מעומד דהוא יותר דרך כבוד, אלא דיוצא ג"כ בשכיבה לב"ה, ולב"ש דוקא בשכיבה, אין להחמיר כב"ש, עכ"ל הרמ"א. וכתב הגרעק"א דלפ"ז יהא הדין דבק"ש של שחרית מותר להחמיר כב"ש לעמוד ולקדות ק"ש כיון דאין בו צד קולא, וזה דלא כפסק הש"ע או"ח סי' ס"ג סעיף ב', דגם בזה מקרי עבריינא. ועוד כתב שם להפליא על מאור עינינו הרמ"א שלא הביא דברי הרא"ש בההיא דאכל ושכח ולא בירך שכתב להדיא דאפילו ב"ה מודו שטוב יותר לעשות כב"ש אלא דלא הטריחוהו חכמים, עכ"ל הרא"ש. א"כ

ממילא לק"מ, רהתם רשאי להחמיר כב"ש כיון דלב"ה ג"כ טוב יותר לעשות כן, משא"כ הכא בק"ש בין רשחרית בין דערבית אין שום מעליותא לב"ה אם מחמיר כב"ש, וכ"כ התוי"ט פ"א מ"ט דשבת ובמ"א סי' הנ"ל, עכ"ד הגרעק"א.

ונראה לי ליישב בעזהי"ת את דברי הרמ"א מדוע לא הביא דברי הרא"ש, וגם מה שדייק הגרעק"א דמדברי הרמ"א משמע דבק"ש של שחרית מותר לקרות מעומד וזהו נגד פסק הש"ע. דבאמת יש להפליא על הגרעק"א במה שתמה על הרמ"א על שלא הביא דברי הרא"ש, הלא כדברי הרא"ש מבואר להדיא בתוס' ברכות דף נ"ב ע"ב ד"ה בכולי פרקין, וא"כ תיקשי על הרמ"א על שלא הביא מה שמפורש בתוס'.

ועוד יש להעיר, דהן התוס' והן הרא"ש לא באו ליישב הסתירה מהך דק"ש בדף י"א להך דחזרה למקומו בברהמ"ז בדף נ"ג (שזהו קושיית הרמ"א), רק שבאו לתרץ למה אמרו בדף נ"ב דבכלהו פרקין הלכה כב"ה לבר מהא דמותר להשתמש בשמש עם הארץ, והא גם בזה דצריך לחזור למקומו לברך, נמי הלכה כב"ש, ועל זה תירצו התוס' והרא"ש דלא חשיב לה משום דבזה גם ב"ה מודים, ורק דלא הטריחוהו בכך עיי"ש, אבל עדיין לא ניחא בזה ליישב קושית הרמ"א מק"ש, וכמו שיתבאר להלן.

אמנם מצינו כבר בראשונים לתרץ הך קושיא של הרמ"א עפ"י סברת התוס' והרא"ש, והוא ברבינו יונה, שתירץ דבק"ש אין ב"ה מודים לב"ש, אבל בברהמ"ז ב"ה מודים לב"ש ורק דלא הטריחוהו, ומסיים רבינו יונה, „ונמצא שלא עבר על דבריהם", הרי דעיקר התירוץ הוא אי עבר על דבריהם או לא, ובק"ש דעבר על דבריהם אסור לעשות כב"ש, משא"כ בברהמ"ז, ואין עיקר החילוק אם ב"ה סוברים „שיותר עדיף" לעשות כב"ש, או רק מודים שיכולין לעשות כב"ש, אלא עיקר החילוק הוא אם מודים או לא.

ולפי"ז לא קשה קושיית הגרעק"א על הרמ"א, למה לא תירץ הך סתירה עפ"י סברת הרא"ש, שהרי הרמ"א שם באותה תשובה (סי' צ"א ד"ה גם נראה), אזיל בשיטת התוס' לעיל בדף י"א ע"א ד"ה תני רב יחזקאל, שכתבו דגם בק"ש לא פסלו ב"ה דברי ב"ש, וממילא לא יעבוד על דברי ב"ה גם בק"ש, וא"כ שוב אין לתרץ כתירוץ רבינו יונה דבחוזר למקומו לא עבר על דבריהם, דא"כ גם בק"ש יעשה כב"ש, ולכן הוצרך הרמ"א לתרץ דבק"ש רק מודים ב"ה שמותר לעשות כן, אבל לא שיותר עדיף לעשות כן, ובברהמ"ז לגבי הדין לחזור למקומו, סברי ב"ה שעדיף לעשות כב"ש ורק שלא הטריחוהו, אבל זה נראה דוחק קצת, דמאחר דסוף כל סוף לא יעבוד על דבריהם של ב"ה, מה איכפת לן שיעשה כב"ש, ולכך כתב הרמ"א דע"י שיעשה כב"ש יעשה קולא, כי בדברי ב"ש יש קולא דיש בו חסרון של כבוד כשקורא מושכב ולא מעומד, משא"כ גבי חזרה למקומו בברהמ"ז ליכא שום קולא בדברי ב"ש, וניחא היטיב תירוץ הרמ"א. ועי' בש"ע או"ח בט"ז סי' קפ"ד ס"ק א' בא"ד ד"ה בגמרא אמרינן. ובענין לעמוד בק"ש של שחרית, גם הרמ"א מורה דאין לעשות כב"ש כיון דיש גם צד קולא בעמידה מבשכיבה, דבישיבה יש טפי כוונה מבעמידה, יעי' ט"ז סי' ס"ג ס"ק ב', ודו"ק בזה.

בענין אין נזירות לחצאין

אליהו הלוי הורוויץ
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

איתא במס' נזיר (נ' ע"ב) במתני', הריני נזיר מן החרצנים ומן הטומאה הרי זה נזיר וכל דקדוקי נזירות עליו. ואמרי' עלה בגמ', מתני' דלא כר"ש דתניא ר"ש אומר אינו חייב עד שידור מכולן ורבנן אמרי אפי' לא נזר אלא מחד מנהון הוי נזיר מ"ט דר"ש אמר קרא מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג ורבנן מ"ט אמר קרא מיין ושכר יזיר, ור"ש הא נמי כתיב מיין ושכר יזיר, ההוא מיבעי לי' לאסור יין מצוה כיין הרשות מאי היא קדושתא ואבדלתא, הרי מושבע ועומד עליו מהר סיני, אלא כי הא דאמר רבא שבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר, אבע"א ר"ש לית לי' איסור חל על איסור דתניא ר"ש אומר האוכל נבילה ביוה"כ פטור, ופי' בתוד"ה ר"ש, דלא תימא דצריכא למימר כמו שתירץ רבא לעיל בשבועה שאשתה, אלא אפי' באומר שבועה שלא אשתה ואח"כ נזר בנזיר כיון דסובר אין אחע"א הו"א דאינו חייב אלא אחת קמ"ל קרא מיין ושכר יזיר דחייב שתים, משא"כ רבנן דסוברים כולל, לא צריכים פסוק, ועי' בשטמ"ק שם, ובתשו' הרשב"א סי' תרט"ו, וכן הוא בשו"ע יו"ד סי' רט"ו סעיף ה', אם אמר שבועה שלא אשתה וחזר ואמר הריני נזיר אינו חייב אלא אחת, והוא בשם הרשב"א, והקשה שם הגרעק"א למה לא יחול מצד כולל טומאה ותגלחת, וכן הק' בשו"ת זכרון יוסף סוף סי' כ"ו ובתשו' אבני מילואים סי' ט"ו, ותי' דלא אמרינן כולל אלא משם אחד אבל הכא תגלחת וטומאה שתי שמות הן, וכמ"ש תוס' ביבמות ל"ב.

ובאמת צ"ע על האבנ"מ והגרעק"א דהא גמ' מפורשת היא דאמרינן כולל בכה"ג, דהא אמרינן אבע"א ר"ש לית לי' אחע"א כדתניא וכו', משמע משום דלא ס"ל כולל, אבל רבנן דסברי כולל לא צריכי קרא, ועוד דהוי אמינא משמע דהוי סבר דאית לי' אחע"א והיינו בכולל אבל בלא כולל ודאי דלא הוי סביר אחע"א דליכא מ"ד דאחע"א בלא כולל, אלא ודאי ע"י כולל, וא"כ משמע דבשתי שמות אמרינן איסור כולל. (ואח"כ מצאתי בקרן אורה שם שהעיר על השו"ע מגמ' זו).

ונ"ל לתרץ קושית האבנ"מ והגרעק"א עפ"י מש"כ בפי' המשניות להרמב"ם במס' כריתות (י"ג ע"ב) דתנן התם יש אוכל אכילה אחת וחייב עלי' ד' חטאות ואשם אחד, טמא שאכל חלב והי' נותר מן המוקדשין ביוה"כ, ואמרינן עלה בגמ', למימרא דסבר ר"מ אחע"א דאל"כ האיך מוקדשין חל על חלב, ומשני מינו דאיתוסף איסור הנאה איתוסף נמי איסור אכילה. וכתב שם הרמב"ם דאם יבשל בשר נבילה או בשר בהמה טמאה או חֵלֶב בְּחֵלֶב אינו חייב אלא אחת, ואי תיקשי מאי שנא ממוקדשין אחלב דאמרינן דחל כיון דאיתוסף איסור הנאה, וא"כ ה"נ בב"ח איתוסף איסור הנאה, על זה י"ל דבכל איסורים שבתורה האיסור אכילה ואיסור הנאה תלוי זה בזה ולא יצוייר איסור הנאה בלא איסור אכילה

(ובפרט לפמש"כ הגרעק"א בסוגיא דחזקי' ור' אבוה דכל איסור אכילה הוא מחמת הנאת האכילה, א"כ איך שייך לומר מיגו דחל איסור הנאה חל איסור אכילה, זיל לאידך גיסא, כיון דלא חל איסור אכילה בב"ח לא חל איסור הנאה), משא"כ בהקדש דאיסור הנאה אינו תלוי באכילה, דיתכן איסור הנאה אפי' במידי דלאו בר אכילה, א"כ י"ל מיגו. ועי' בכו"פ (סי' פ"ז) שביאר כן בדעת הרמב"ם. א"כ אפ"ל דודאי רבנן ור"ש סוברים דאין נזירות לחצאין, אלא דרבנן סוברים דכיון דאין נזירות לחצאין לכן חל בכולו, ור"ש סובר דכיון דאין נזירות לחצאין זהו סיבה דלא יחול לגמרי, ואין לומר דלרבנן היכי דשייך לחול על כולו חל על כולו אבל במקום דלא יכול לחול על כולו חל עכ"פ על מקצת, דהוי כמו דאמרי' פשטה בעלמא דהיכי דיכול לפשוט אמרי' פשטה אבל היכא דלא יכול לא אמרי' פשטה, ובאמת סובר יש נזירות לחצאין, זה אינו, דהא אמרי' במס' נדרים פ"ג דאיכא מ"ד דנדרה משתי ככרות באחת מתענה ובאחת אינו מתענה דמיפר למתענה ואינו מיפר לאינו מתענה, ופריך מברייתא דהאשה שנדרה בנזיר והפר לה בעלה והיא לא ירעה ושותה יין אינה סופגת את ארבעים, ואי אמרת מיפר למתענה ואינו מיפר לאינו מתענה דילמא מיין דאית לה צערא היפר לה מן חרצן דלית לה צערא לא היפר לה ותספוג את הארבעים, ומשני אין נזירות לחצאין, ופי' הר"ן כיון דלא משכחת נזירות שלא יחול אף על גז וחרצן כי אמר רחמנא יפרנו בע"כ כולי' קאמר, עכ"ל, והא הכא רבשעתה חלה הנזירות על הכל, ורק אח"כ מיפר לה אמתענה, בודאי דאלים טובא דלכתחלה לא מצי לחול על הכל, ואפ"ה אמרי' אין נזירות לחצאין אף היכא דלא יכול לחול על כולה, ודו"ק. ולפי"ז הכא נמי כיון דנשבע שלא ישתה ואח"כ נזר בנזירות, איך שייך לומר איסור כולל דתגלחת וטומאה, הא אין נזירות לחצאין, וכבר ביארנו דאפי' היכי דלא אפשר לחול יותר אמרי' אין נזירות לחצאין דמאי חזית דאמרת כיון דחל טומאה ותגלחת חל נמי יין, נימא איפכא רכיון דלא חל יין לא יחול תגלחת וטומאה כיון דאין נזירות לחצאין.

אולם עדיין לא נתיישבה הגמ' בנזיר דמשמע דאמרי' איסור כולל בנזירות. אמנם אפשר להסביר מחלוקת ר"ש ורבנן באם נזר מחד מנהון אי חל בכולו או לא, עפ"י מש"כ המהרי"ט הובא בא"מ סי' ט"ו בענין איסור נזידות, שאינה עשיית איסור חפצא על היין והשערות והטומאה, ולא עשיית איסור גברא על עצמו לענין שתיית יין ותגלחת וטומאה, אלא שהוא משים על עצמו קדושת נזירות ותואר נזיר, והתורה הטילה על מי שהוא בתואר נזיר, איסור יין ותגלחת וטומאה וחיובי קרבנות, וא"כ זהו סברת רבנן, דאף שלא קיבל עליו אלא חד מנהון הוי נזיר בכולו כיון דנתקדש גופו הוי נזיר בכולו, משא"כ ר"ש סובר דהוא מדין קבלה, וכיון דלא קבל עליו אלא חד אמרי' אין נזירות לחצאין. ועי' בקובץ הערות סי' ל' דהקשה על הרמב"ם, דהנה אמרי' בפ"ג דשבועות ובפ"ב דנדרים שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים מיגו דחיילא אענבים חיילא אתאנים, והתם אילו לא חיילא אתאנים לא חיילא נמי אענבים דהא שבועתו היתה שלא אוכל שתיהם כאחד, ואילו אכל אחד מהן הי' פטור כאוכל חצי שיעור, וא"כ קשה מדברי הרמב"ם הנ"ל דנימא נמי הכא דמאי

חזית דאמרת כיון דחל אענבים חל נמי אתאנים, נימא איפכא דכיון דלא חל אתאנים לא יחול על הענבים כיון דתלוי זה בזה, ותירץ דבב"ח האיסור הנאה הוא בתולדה מאיסור אכילה א"כ איסור אכילה צריך להקדים איסור הנאה, משא"כ בתאנים וענבים אין האיסור אחד מכח השני אלא כ"א אסור מצד עצמו ושני האיסורים באים מכח השבועה והשבועה היא רק על שניהם ולא על אחד לחוד, עיי"ש. ולפ"ז י"ל דהכא נמי אליבא דר"ש דסובר דנזירות הוא מצד הקבלה, א"כ שפיר הוי כולל דאין הטומאה תולדה מאיסור יין אלא קבלה על כל אחד ואחד, אבל רבנן דסברי דנזירות הוא מצד קדושת הנוף, ואיסור טומאה היא בתולדה מקדושת נזיר, וכיון דלא חל קדושת נזיר איך יחול איסור טומאה, דודאי הוא רבר המסתעף וצריך לחול מקודם. ועפי"ז שפיר מובן פסק השו"ע באמר הריני נזיר על שבועה שלא אשתה אינו חייב אלא אחת, דכיון דפסקינן כרבנן דנזר מחר מנהון הוי נזיר בכולו, הרי מוכרח כסברת המהרי"ט הנ"ל, ודו"ק.

אמנם עריין אינו מיושב, לפמ"ש הר"ן בנדרים אהא דפרכינן אמאן דסבר מיפר למתענה ואינו מיפר לאינו מתענה, מאשה שנדרה מנזיר ונטמאת ואח"כ היפר לה בעלה, ואי אמרת מיפר למתענה ואינו מיפר לאינו מתענה, דילמא מטומאת מת דלית לה צערא לא הפר, ומשנינן דמטומאת מת נמי אית לה צערא, וכתבו שם הר"ן והרא"ש רמש"ה לא מתרץ הכא אין נזירות לחצאין כמו דפריק לעיל, משום דטומאה שאני דכיון דנזירות שמשון מותר ליטמא למתים, ה"ה דאפשר לטומאה בלא שאר איסורי נזירות. הרי להדיא דטומאה חיילא בפני עצמה היכא דלא אפשר לחול על הכל, וא"כ הרא לדוכתא קו' האבנ"מ והגרעק"א דתחול נזירות על שבועה במינו דחל אטומאה.

ונראה לתרץ עפ"י מש"כ בספר יר שאול דלא אמרינן כולל אלא בששניהם איסור חפצא, אבל אם אחר הוא איסור גברא והשני איסור חפצא לא אמרינן כולל, והכא איסור יין הוי איסור חפצא, ואיסור טומאה הוא איסור גברא, דודאי אינו חל איסור חפצא על המת אלא ריש איסור טומאה אגברא, ולכן לא שייך כולל, משא"כ לר"ש דסבר דאיסור נזיר מצד קבלה, הוי כל אחד איסור גברא, ודו"ק.

ועפ"י מה שאמרנו לעיל דאפי' רבנן סברי אין נזירות לחצאין, יובן דברי הרמב"ם בפ"א מהל' נזירות (הלכה י"ג), האומר הריני נזיר ע"מ שאהי' שותה יין או מטמא למתים או מגלח שערי ה"ז נזיר ואסור בכולן מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה, ובלח"מ הקשה ע"ז, למה לי האי טעמא תיפ"ל משום דאפי' לא הזיר אלא מא' חייב בכולם דקיי"ל כרבנן, שהרי בפ"ב דנזיר לא הוצרכו בנמ' להאי טעמא רמתנה עמש"כ בתורה רק לר"ש דאמר עד שיזיר מכולן, אבל לרבנן דקיי"ל כוותייהו לא, עכ"ק. ולהנ"ל לק"מ, דכל מה דאמרינן אין נזירות לחצאין והוי נזיר בכולן אינו אלא כשאינו תולה בתנאי, אבל כשאומר הריני נזיר ע"מ שאהי' שותה יין או מטמא למתים, ואם הי' נכנס דבר זה בגדר תנאי, הרי היינו צריכים לומר כיון דהתנאי לא יוכל להתקיים משום דאין נזירות לחצאין, ממילא בטל גם המעשה ואינו אסור אף בגילוח, ותו לא שייך למימר אין נזירות לחצאין

כיון דלא תחול הנזירות לגמרי אף על המחצית, ורק מצר הגרר דהוי מתנה עמש"כ בתורה, לכן אינו נכנס בגרר התנאי, ורו"ק.

ואין להקשות מרברי הרמב"ם שכתב בפ"ר מהל' נזירות הלכה י', מי שאמר הריני נזיר יום אחר לפני מיתתי הרי זה אסור לשתות יין ולטמא ולגלח לעולם, ע"כ. הרי ראין אומרים שימנה מעתה נזירות של שלשים יום ויגלח כבכל מקום, רכיון דאמר יום אחר לפני מיתתי, הרי אינה מתחלת אלא ביום האחרון של חייו, ואע"ג דקיי"ל אין נזירות פחותה משלשים יום, עכצ"ל דזהו דוקא במקום שאפשר לנזירות לחול שלשים יום אז נתפשט בכולו, אבל במקום דלא אפשר להתפשט לא אמרינן כן, ואע"ג דקיי"ל אין נזירות לחצאין, א"כ חזינן דרבנן סברי דיש נזירות לחצאין, רק דסוברים דכיון דאפשר להתפשט בכולו אמרינן פשטה. ועוד הא אמרי' בנזיר דף ל' ע"א דהאב שהדיר בנו בנזיר ובאמצע הנזירות הביא בנו שתי שערות, דדעת רש"י דצריך להביא קרבנות, ודעת התוס' דא"צ להביא קרבנות, דכיון דאין הנזירות לחצאין חל אמרינן דתבטלה למפרע, והמשל"מ כתב בפ"ב מהל' נזירות דכן הוא דעת הרמב"ם, ועי' בתוס' יו"ט פ"ב דסוטה, וא"כ הרי יש כאן סתירת הרמב"ם, וכבר העיר בזה המנ"ח מצוה שס"ח.

ונ"ל דהרמב"ם סובר דכמו דאם אחר קיבל הנזירות ואח"כ מת ודאי דלא נפקע הנזירות למפרע, ה"ה הכא בקיבל נזירות עולם יום אחר לפני מיתתו ואח"כ מת, בודאי לא נפקע הנזירות למפרע, ודו"ק.

ועפ"ז נ"ל לתרץ קו' הטורי אבן במגילה דף ג' ע"ב, דאמרינן שם דצריכים ד' פסוקים בנזירות, לאביו למירדש דלאביו אינו מטמא אבל מטמא למת מצוה, לאחיו, שאם הי' כה"ג ונזיר אז לאחיו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה, לאחותו מה ת"ל וכו', עיי"ש. והקשה הטו"א מנ"ל דהני ארבעה קראי כולהו למיעוטי אתי מת מצוה דילמא חד מינייהו אתיא לגופא שאם הי' כהן ונזיר ג"כ אינו מטמא לקרובים כמו נזיר גרידא, וכי תימא ולאו כ"ש הוא, י"ל דהו"א דהכא גדע טפי כיון דהותדה לו טומאת קרובים לגבי כהן הותרה נמי גבי נזיר, כדאמרינן ביבמות דף ז' ע"ב דצריכי פסוק עלי' באחות אשה דאינה מתייבמת דתיתי במה מצינו מאשת אחיו, ומקשינן עלה הרי התם חד איסורא משא"כ אחות אשתו איכא תרי איסורא, ומשני דהו"א הואיל ואישתרי אישתרי, פי' מיגו דאשתרי איסור אשת אח אישתרי נמי איסור אחות אשה, ואמרינן שם דוקא בנשא מת ואח"כ נשא מת ואח"כ נשא חי, דלא אמרי' הואיל אא"כ דהותרה איסור הראשון, א"כ ה"נ נימא דצריך קרא היכא דהי' כהן והותרה לו טומאת קרובים ואח"כ נדר בנזירות, עיי"ש.

ונ"ל לומר דכמו דאמרי' בתוספתא פ"ד דמס' נזיר דמי שנזר שתי נזירות וכו' אם נטמא עד שלא גילח ר"א אומר צריך להביא קרבן טומאה, ר' יוסי אומר אין צריך להביא קרבן טומאה, מפני שיצא מכלל ראשונה ולכלל שני' לא בא, וכתב האור שמח בפ"ג מהל' נזירות לפרש, דכ"ע סוברים דתגלחת אינה מעכבת אלא דיש מצוה לגלח, ור"י סובר כיון דיש מצות תגלחת א"כ חלה הנזירות שני' לחצאין ואין נזירות לחצאין, ולכן אי"צ להביא קרבן על הטומאה, א"כ ה"נ הכא

כיון דא"א לחול על טומאה א"כ א"א לחול בכלל. ואין להקשות כיון דבאמת אסור לטמא למתים אלא לקרובים הותרה, א"כ לא מיקרי נזירות לחצאין, ע"ז י"ל רהא תגלחת נמי יכול לגלח בלא תער. ואי תיקשי הרי כתב הר"ן פ"ג דנדרים רבטומאה לא שייך הכלל של אין נזירות לחצאין, אמנם כבר כתב הקרן אורה שם דזה אינו אלא לפי ההו"א, אבל למסקנא אפי' בזה קיי"ל דאין נזירות לחצאין, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

ויחי

בן פורת יוסף בן פורת עלי עין בנות צערה עלי שור. נ"ל שחציו השני של פסוק זה רומז על בנות (כפשוטו) שיצאו מיוסף, והיו בונות עיירות בחומות גבוהות, שכך מצאנו (בר"ה־א' ז') אחותו של גלעד המולכות, הנה היא מבני מנשה, מלכה הגלעד. וכתוב שם עוד אפרים ובתו שארה, ותבן את בית חורון התחתון וגו' ואת אזן שארה. הנה מבואר בכתוב שיצאו מאת בני יוסף בנות בונות עיירות מוקפות חומות[1], (שהיו אח"כ לשלמה לערי מבצר), זהו עלי שור, תרגום חומה, שור, ומ"ש צערה לשון יחיד, לפי שלא היו מושלות כאחת, לא באו משבט אחר, ואף לא בזמן אחר, אלא כל אחת צעדה עלי שור בחלקה ובזמנה, וזה כפתור ופרח מתיישב מאר בדרך הנגלה בס"ד.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל[2])

שמות

ויקרא אליו אלקים מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנני. ויל"ד מדוע לא נמצא פסקא בין משה למשה כמו שנמצא בשאר מקומות, כגון (בראשית כ"ב, י"א) ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני. עוד יל"ד בפסוק שאח"ז, של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא, וביהושע (ה', ט"ו) כתיב, של נעליך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד עליו קודש הוא, ולא כתיב שם אדמ"ת קודש הוא. אמנם י"ל, דמבואר כמה פעמים בתיקוני זוהר דהגוף של האדם הוא ממשכי' דחויא, לא כן אצל משה רבינו שגם גופו הי' קודש. ולפי"ז י"ל דזהו שרמז השי"ת באומרו כי אדמ"ת קודש הוא, דבמשרע"ה גם גופו (שנקרא אדמה ע"ש שנוצר מן העפר) הי' קודש. ומהאי טעמא לא נמצא פסקא אצל שמו, דבשלמא שאר בני אדם כשהקב"ה הי' רוצה לדבר עמהם היו

---

1) עיין רברי הימים־ב' (ב' ה') ויבן את בית חורון העליון ואת בית חורון התחתון ערי מצור חומות רלתים ובריח.

2) הועתק מכתי"ק על גליון החומש שלו המונח באוצר הספרים אשר בבריטיש מוזעאום בלונדון יע"א, והניע לירינו על ידי ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה יוזל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפען. ישא ברכה מאת ד'.

צריכים מקודם להפשיט את הנוף שהוא ממשכי' רחויא הנ"ל, אבל משרע"ה לא חי' צריך לעשות כן, ולכן לא נמצא פסקא בשמו.
(הנה"ק מוה"ר ישכר דוב רוקח אבר"ק בעלז זצ"ל[3])

תכבד העבודה, ובמסורה ב' פעמים תכב"ד, הכא, ואידך, יומם ולילה תכבד (תהלים ל"ב). י"ל בזה, דהנה אף שאמרו רז"ל במס' אבות (פ"ד מ"ב) כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, עכ"ז צריך האדם למעט במלאכה ככל מה דאפשר, שהרי אין לד' מעצור להושיע אם ברב אם במעט, ולכן לא יעסוק בה כי אם מצד ההכרח, ותיכף כשיהי' לו די פרנסתו ודי מחסורו, יפסיק מעבודתו ויקריש עתותיו לתורה, וכמו שהנידו לנו חכמז"ל (ברכות ל"ה ע"ב) שדורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי.

וזאת תורת המסורה, תכבד העבודה, פי' אם תכבד מלאכת העבודה, להדבות בה יותר מראי, אז יומם ולילה תכבד, כלו' שיכבד עליך הדבר לקיים המצוה של והנית בה יומם ולילה, כי רחיים בצוארו ויעסוק בתורה.
(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

וארא

ויאמר משה לפני ד' הן אני ערל שפתים, והביא הבעה"ט במסורה ד' פעמים תיבות ה"ן אנ"י. הן אני ערל שפתים, הן אני כְּפִיךָ לא-ל (איוב ל"ג), הן אני נשארתי לבדי (ישעי' מ"ט), ואל יאמר הסרים הן אני עץ יבש (ישעי' נ"ו). י"ל בשילוב דברי המסורה עפ"י מה שהקשו המפרשים מדוע לא נכנם משרע"ה לארץ ישראל, הלא אמרו בנמ' (ב"מ פ"ה ע"א) כל המלמד את בן עם הארץ תורה אפי' הקב"ה נוזר נזירה מבטלה בשבילו שנא' ואם תוציא יקר מזולל כפי תהי' עיי"ש. וא"כ איך לא הועילה תפלותיו של משרע"ה, שלמד תורה עם כל ישראל, לבטל נזירת הקב"ה. אך כבר אמרו במדרש, מפני מה לא נכנם משה לארץ ישראל כדי שיביא עמו לעתיד לבא דוד המדבר שנא' כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם, מה טעם שם חלקת מחוקק ספון משום ויתא דאשי עם, ע"כ.

וזהו כוונת המסורה, ויאמר משה לפני ד' הן אני ערל שפתים, פי' שמשרע"ה התרעם לפני השי"ת, מדוע נסתם תפלתי ואין קולי נשמעת לבטל הנזירה, והוסיף לאמר, הן אני כפיך לא-ל, להיות מבטל נזירותיו של הקב"ה, וכמאה"כ הנ"ל דמוציא יקר מזולל כפי תהי', ועם כל זה אני רואה, הן אני נשארתי לבדי, פי' שאני נשאר פה במדבר לבדי, וכל בני ביתי נכנסים לארץ ישראל. ועל זה השיב לו הקב"ה, ואל יאמר הסרים הן אני עץ יבש, כלו' אל תחשוב שאתה נחשב ח"ו כסרים וכעץ יבש, ע"י שלא נשארת יחד עם בניך, כי יש דברים בנו, וכמו שמסיים שם הכתוב, נאום ד' אלקים מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו, פי' כדי שבעת קיבוץ גליות לעתיד לבא יקבץ הקב"ה את דוד המדבר יחד עם משה רבינו, ולכן לא נכנם לארץ ישראל.
(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

---

3) הובא בספר מתן שבת להרה"ג מוה"ר נפתלי הירצקא א"ש הי"ד (עדעלין תרצ"ז) במערכת א' אות י"א, ששמע דבר זה מפ"ק.

כא

ויאמר ד' אל משה וגו' החודש הזה לכם וגו' ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו'. ויל"ד למה הפסיק כאן בהתחלת פרשת קרבן פסח, עם הפסוק החודש הזה לכם וגו', שהוא ענין נפרד בפני עצמו, מצות קידוש החודש. וי"ל בדרך רמז, כי במצות קרבן פסח הי' הפעם הראשון שנצטוו ישראל על מצות שחיטה כדכתיב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, על כן הקדים להם הכתוב שידעו עיקרי הדינים הפוסלים בשחיטה, כדאמר רב יהודה אמר שמואל (חולין ט' ע"א) כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו ואלו הן שהיי' דרסה חלדה הנרמה ועיקור, עיי"ש. וזהו הרמז, החוד"ש[4]) הזה לכם, נוטריקון ש'היי' ד'רסה ח'לדה ה'נרמה ו'עיקור, שמקודם מסר להם דיני שחיטה כהלכה, ורק אח"כ צוה להם על שחיטת הפסח.

(הנה"ק מוה"ר צבי אלימלך שפירא אבד"ק בלאזוב זצ"ל[5])

---

4) אף כי במסורה כתיב כאן החדש חסר, מצינו בחז"ל שדרשו מהקרי כאילו נכתב מלא. ולרוגמא, בפ' בהעלותך על ארות האשה הכשית אשר לקח, פירש"י, כושית בגימטריא יפת מראה, ויש כאלה הרבה.

5) דבר זה מסר לנו הרב המפורסם וכו' **מוהרמי"א הכהן פרידמאן** שליט"א הרב מקרעניץ ששמעו מהרה"צ מוה"ר יצחק הלברשטאם (בן הגה"צ מוה"ר משה הלברשטאם אבד"ק באררוב זצ"ל, וחתן הגה"צ מריבאטיטש בעמח"ס קרן יהושע זצ"ל) שראה ד"ז בכת"י הגה"ק בעל צבי לצריק זצ"ל, ובשוליו הי' כתוב: אמרתי דבר זה לפני מו"ר הגה"ק מצאנז זצ"ל כשהייתי בן שמונה שנים, וקלסי'. — וגופא דעובדא הכי הוי, הגה"ק מבלאזוב נתלווה פעם בילדותו אל אביו הגה"ק בעל צמח דויד מדינוב זצ"ל כשנסע לצאנז, ושני הצדיקים ישבו בצוותא, והוא הילד בינותם, פנה כ"ק מרן רביה"ק מצאנז זצ"ל אל הרה"ק מדינוב זצ"ל ואמר לו, שמעתי אומרים על בנכם שהוא עילוי, השיב הרה"ק מדינוב הרי יכולים לנסותו, ושאלו אז קושיא זו, והוא ענה מיני' וביי', וקלסי'.

כום תנחומין
משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הנה"ח מו"ה **שלמה (ב"ר ישעי' זעליג) מיללער** נ"י
בהלקח מאתו אחותו החשובה ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה **אברהם בארכער** נ"י מפתח־תקוה
בהלקח מאתו ידידינו הרבני החסיד הנכבד
מו"ה **שלמה מאיר בארכער** ע"ה מירושלים עיה"ק

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.
המערכת

תמיהות וישובים

תרי תמיהי בשו"ת אבני נזר

בשו"ת אבני נזר (חיו"ד סי' שס"ה) כתב אודות הדפסת סידורים בשינוי כתיבת השמות שלא יהי' בהם איסור מחיקה מה"ת שהוא פעלא טבא. אך מה שעשו בשם הוי"ה ב"ה שהרחיקו את הוי"ד מהה"א ועשו קו קטן לחברם, לא הועילו בזה כלום, כיון שהקו מחברם וניכר הכוונה שיקרא תיבה אחת, שוב חשיב תיבה אחת והשם מתקדש. וכתב שאינו דומה למש"כ הר"ן (בתשובותיו סי' ל"ט) בס"ת שהשמיט פרשה ונכתב שלא במקומה ועשה סימנים לאיזה מקום שייך דאותם סימנים לא מעלין ולא מורידין, דהתם שאני דמ"מ לא נכתב כסדר, משא"כ הכא שהוא דק לידע לקרותה תיבה אחת, ע"כ תורף דבריו.

והנה מש"כ שע"י הקו חשיב תיבה אחת, בודאי כוונתו דק לענין קדושת השם, אבל לענין הכשר ס"ת וראי דפסולה, דלא אישתמיט שום א' מהפוסקים לומר שאם הרחיק אות א' מחברתה שיעשה קו לחברם ויהי' כשר. ועוד, דבב"י בסי' ל"ב הביא מש"כ הר"י אסכנדרני (ומובא גם בש"ע), שאם כתב אות יתירה בתפילין שימחוק האות וימשיך האות הקודם עד לאות שלאחריו, וכ' שזה שייך דק באותיות שאפשר להמשיכן, אבל אותם שא"א להמשיכם (כגון וא"ו וכדומה) אין להם תקנה, ואם איתא שע"י הקו נתחבר, למה אין להם תקנה, יעשה קו במקום האות היתירה ויהי' כשר, אלא ודאי שכוונתו דק לענין קדושת השם. וא"כ קשה כשהביא דברי הר"ן בנידון הסימנים בס"ת, למה הוצרך לחלק בין סימנים לקו המחבר, הי' לו לומר בפשטות דבין סימנים ובין קו אינם כשרים בס"ת, אבל לענין קדושת השם כיון שניכר הכוונה נתקדש, ומדחילק בין סימנים שאינם מועילים בס"ת לקו המחבר, משמע לכאורה מדבריו דקו יהי' כשר אף בס"ת, וזה אי אפשר כמש"כ, וצ"ע.

עוד קשה לי דבהמשך לשונו שם כתב שקו המחבר אין זה תיקון שלא יתקדש השם רק לדעת התשב"ץ שסובר שכל שם שלא נתכוון לקדשו אף שידע שכותב אותיות השם אינו מתקדש, והכא ניכר שלא נתכוון לקדש שהרי הרחיקן זה מזה, אבל לרוב פוסקים דכל שידע שהם אותיות השם ממילא קדוש ה"נ מתקדש, עכ"ד. וקשה דידי' אדידי', דלעיל בסי' שנ"ח (אות ל"ה) כתב דאפי' לדעת רוב פוסקים הנ"ל זהו דוקא בשכתב סתם, אבל כשכתב בפידוש שלא לשמה הכל מודים שהשם אינו מתקדש, וא"כ הכא שהרחיק האותיות זה מזה, הרי ניכר שרצונו שלא יתקדש השם ואינו קדוש אף לדעת רוב הפוסקים, וצ"ע.

יונתן בנימין כ"ץ
בלאאמו"ר הגה"צ מוהרא"א שליט"א
רב רקה"י בית אהרן רפלעטבוש
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בדברי התוספת שבת בהל' שבת

בספר תוספת שבת בהקדמה להל' מוקצה (סי' ש"ח) כתב וז"ל, ודע שמוקצה שהוא בירו, כגון שהיתה בידו מבע"י, אין צריך להניחו מידו, אלא רשאי לילך עם המוקצה שבידו ולהניחו באיזה מקום שירצה, מיהו בסי' רס"ו הראיתי פנים דכל זה הוא דוקא בכלי שמלאכתו לאיסור, אבל בדברים המוקצים מחמת גופו לא אמרינן הכי עיי"ש. גם כתבתי וכו' דאף דכשהמוקצה בידו רשאי להוליכה לאיזה מקום שירצה וכו', מ"מ להשתמש במוקצה שבידו, וודאי אסור דזה הוי כטלטול חדש, עכ"ל, והוכפל דברים אלו לקמן בסי' ש"ח (ס"ק י"א).

ורבריו קשים מאוד להבינם, שהרי הוא לשיטתו בתחילת דבריו כתב דדין זה הוא רק בכלי שמלאכתו לאיסור שלקחו בידו בהיתר, וכיון דבכלי שמלאכתו לאיסור עסקינן, א"כ למה לא יהא מותר לו להשתמש בו בדרך הליכתו, ומה בכך דהוי כטלטול חדש, הרי אדרבא השתמשות זה עדיפא מסתם טלטול גרידא, שהרי זהו לצורך גופו שהתירו חז"ל לכתחלה מעיקר הדין, וצע"ג.

יצחק דוד ווייס
תלמיד בישיבת קדושת ציון
קרית באבוב, בת־ים

תעודות וסמיכות

קב.

ב"ה.

הן מוכ"ז הרבני מו"ה **שמואל זנוויל** נ"י מעה"ק צפת"ו כאשר שמעתי רבים וכן שלמים מספרים ומהללים בשבחו כי מאז שבתו במדינת זיבנבירגן הי' עתיר נכסין וביתו היתה פתוח לרוחה ועשה חסד עם כל עובר ושב הי' מאכיל ומשקה ומכנים אורחים לביתו, ואחרי כי אוה למושב לו באה"ק זה שלש שנים, וחלקו מכולל אינו מספיק לצרכי ביתו, חובות רבות השתדרנו על צוארו והוכרח לצאת מקודש לחו"ל לבקש עזר, ומאד נכמרו רחמי עליו, לזאת כתבתי לו שורותיים אלו להיות בידו לפה ולמליץ ולהכירו במקום שאין מכירים אותו, ואבקש מאת ידידי אנ"ש לכבדו ולתמכו ולהעניקו במנה יפה כראוי לאיש נדיב כמותו, ובשכר המצוה ישמור ויציל ה' אתכם מכל סבה ומקרה לא טובה וישפיע עליכם כ"ט.

כנפש המעתיר ובא עה"ח יום ב' לס' בגלל הדבר הזה יברכך ה'.

חק' יחזקאל שרגא הלברשטאם[1])

---

1) מכתב זה מהגה"ק משיגאווא זצ"ל קבלנו מאת ידידנו המפואר האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י. ינשאהו ה' על גפי מרומי הצלחות.

קג.

ב"ה.

שלו' וברכה לכבוד אהוביי אנ"ש שי'.

הן זה זמן כביר אשר אני מונע א"ע בכל מה דאפשר לתת מכתבי מליצות, אולם אדעתא דהכי לא גדרתי בעדי, והנני מבקש מכם שתקחו חבל במצוה רבה מצות פ"ש [=פדיון שבויים] ותעניקו מטובכם יד"ח(?) למוכ"ז האברך החסיד היוחסין מו"ה **יעקב ישראל נ"י**[2] מעיה"ק צפת"ו, וזכות אבותיו הקדושים זצללה"ה יעמוד לכם שתתברכו בכל משאלות לבבכם לטובה.

ידידכם הדו"ש באה"ר, היום יום ה' ויחי עת"ר באבוב יצ"ו.

הק' בן ציון הלברשטאם[3]

2) הוא הרבני החסיד הנכבד מו"ה יעקב ישראל שמערלער ע"ה מותיקי חסידי באבוב בעיה"ק צפת ת"ו. בספה"ק מכתבי קודש (ח"ב מכתב כ"א) נדפס ג"כ מכתב אליו מכ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד.

3) מכתב זה מכ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד הגיע אלינו מאת בנו של מקבל המכתב, ה"ה הרב וכו' מוה"ר **אלי' שמואל שמערלער** שליט"א ראש ישיבת קרית צאנז בנתניו'. ישא ברכה מאת ד'.

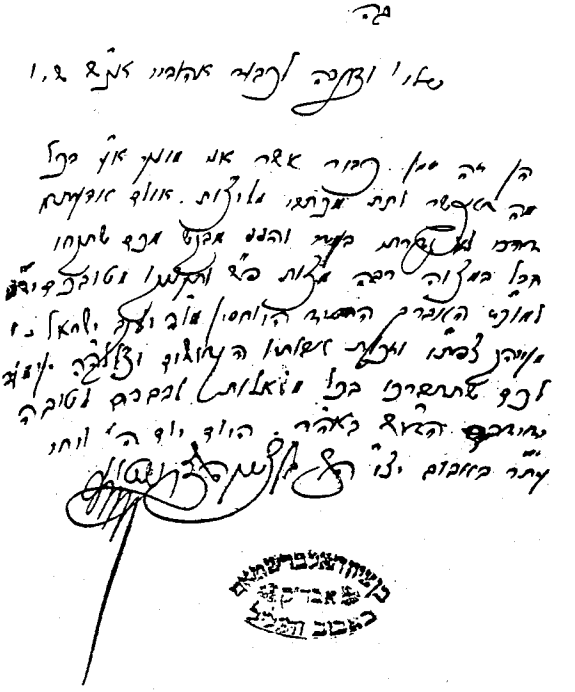

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות ועניינים שונים)

כז) בספר אוצר החיים להרב הגאון מוה"ר חיים צבי ברווידא אבר"ק זאגער בחידושיו למס' ברכות דף כ"ט ע"ב כתב וז"ל: נסתפקתי במי שנוסע בשבת לצורך מצוה ופיקוח נפש וכגון חכמה לילד וכיוצא, אם מתפללין תפלת הדרך, מפני הלשון ותשלח ברכה במעשה ידי, שזה אינו שייך בשבת. ומסתברא דמברך, כיון שיש לו היתר לנסוע ולעשות הנצרך לו לפקוח נפש יש לו לומר שישלח לו ד' ברכה וכו', דק דככה"ג אפשר דיאמר בלשון יחיד ולא לישתתף בהדי ציבורא, כי בשבת הא אין נוסעים, ואי משום הנוסעים ג"כ לדבר מצוה, הוה מיעוטא ולא שכיחי, ויותר יש לחוש שיתפלל ג"כ וישתתף עם הנוסעים באיסור, ובפרט בזמן הזה ד' ישמרנו, הנבון לומר בלשון יחיד, כנ"ל. ולא ראיתי מי שמעיר בזה, עכ"ל.

כח) הגאון מוה"ר אלעזר הכהן אבר"ק פולטוסק כתב בספר זכר צדיק יסוד עולם (דברי הספר על הגה"ק בעל חידושי הרי"ם זצ"ל) וז"ל: והגיד לי (הגה"ק הרי"ם זצ"ל) פעם אחד, אשר הרב המגיד איש אלקים סבא קדישא המפורסם מו"ה ישראל מ"מ דק"ק קאזניץ צוה עליו טרם נסיעתו ממנו לנישואיו בוואדשא, שלשה דברים, אחד, אשר יראה שיחדש כל יום איזה חידוש בתלמוד, שנית, אשר יראה ללמוד בשקידה רבה בעל המאור ויראה לתרץ השגות הרמב"ן עליו, והשלישית, צוה לו דברים אחרים בעניני התפלה. — ואמר לי (הגה"ק הנ"ל) אשר השני דברים קיים כל ימיו, רק השלישית בענין בעל המאור לא קיים, עכ"ל.

כט) בספר הנ"ל בסופו, נמצא „אזהרה להמדפיסים" וז"ל: המדפיסים התחילו ברור שלפנינו לשנות מאשר הי' נהוג מעת קביעת הדפוס וגם קודם שהי' הדפוס, שהי' דרך כותבי ברכות להשתמש בשני יודי"ן במקום שהי' צריך להיות שם הוי"ה, בסידורי התפלות ובחומשים שנשתמשו התינוקות ללמוד, כי חסו על שם כבוד קונם, שלא להדפיס השם שלא נקרא ככתיבתו, באותן ספרים אשר יד כל אדם ממשמשין בהם. וחכמינו ז"ל קבעו יו"ט על ארכדתא שהי' בידם לבטל שלא יהי' נזכר שם שמים בשטרות, וכמה וכמה דפים מאותן ספרים שכיח שמונחים ומטולטלים במקומות המטונפים ובבזיון. והנה השם שנקרא ככתבו אי אפשר לשנות, כי צריכים ללמוד ולומר השם ככתבו, והתירו משום עת לעשות לד' כמבואר בא"ח סי' של"ד, אבל השם שאינו נקרא ככתבו, עשו ראשונים להדפיס שני יודי"ן המרמזים להשם ככתבו ובקריאתו כמבואר בתיקונים בכמה מקומות תדי יודי"ן מרמזין להשם, ככתבו י' בראשונה, ובקריאתו יו"ד האחרונה, ומי התיר להמדפיסים שישנו מאשר הי' נהוג מימים הקדמונים, וכן ברמב"ם בכל סידורי התפילה והברכה נדפס שני יודי"ן. הנה בסידור האר"י הדפיסו השמות ככתבו, כי נדפסו הנקודות תחת השמות, כל שם לאיזה ספירה מכוון, כמבואר בפרדס שער הנקודות ושער הכוונה וכו' וכו', ובסידור של"ה שלא נדפס הכוונה הפרטיות בתוך נוסח התפילה, נדפס שני יודי"ן במקום השם. ולזה ישמעו לי המדפיסים ויחוסו על שם קונם, ויחזירו העטרה ליושנה, להדפיס שני יודי"ן במקום השם, ויהי' שכרם אתם וישכנו לבטח.

קול קורא למצות פדיון שבויים באמשטרדאם שנת ת"פ לפ"ק

אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת לפ"ק.
אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד הון ועושר בביתו וגו'.

ראשי אלפי ישראל, פזורי גולת אריאל, הם העומדים בחצי גורן עגולה, תורה וגדולה, שם טוב על גביהם עולה, הם נשיאי המטות, וידיהם פשוטות, לתת לכל שואל את די מחסורו, גבודי כח עושי דברו, אשר נתנם ה' עליונים ממלכת כהנים, מן בני האתנים, רחמנים בני רחמנים, הזולים זהב מכים לחונן דלים ואביונים, לחמיהם נותנים בעין יפה ומימיהם נאמנים, גומלי חסדים, וביראת ד' מאוד חרידים, אלופים קצינים רוזנים ויועצי ארץ, אשר נטע ה' לתהלה ולסגולה בקרב הארץ, ה"ה הגבירים החשובים הרמים והנשאים, ובפז המעלות מסולאים, ולעשות צדקה וחסד רצים ובאים, ראשי הקהלות, החשובות והכלולות, אשר בכל עיר ועיר מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך מלכו של עולם מגיע, פרנסים מנהיגים גבאים ממונים אמונים מבני אדם, וכל יחידי סגולה ואנשי מעלה הבאים אחריהם, איש על ידו לדגליהם.

ועל צבא תהלתם החכמים השלמים הרבנים המובהקים, המאירים כברקים, הדיינים המצויינים מרביצי תורה, בניהם להורות להם איזו היא דרך ישרה, וכל העוסקים עם הצבור לשם שמים כל חד וחד לפי רום מעלתו ומדריגתו, ואת יקר תפארת גדולתו, אתה ה' תשמרם כצנה רצון תעטרם, ויתענגו על דוב שלום מעתה ועד עולם אכי"ר. אחרי דרך כריעה והשתחויא, נפולא אנפייא, קדם אלהנא מרן דארעא ודשמיא, ירומם ויגדל וינשא למעלה מעוזם ושלותם לעלם ולעלמי עלמיא, אנס"ו.

אותותינו אלה יהיו גא אמרינו לרצון וזה שער פתח מבוא ארשת שפתינו אשר אנחנו שופכים כעתר, לכל אתר ואתר, מדינה ומדינה, זויות ופינה, אשר אחינו בני הגולה בני אל חי נפוצים שמה, אודות מוביל כתבא דנא, ה"ה הרב המופלג והמופלא טובינא דחכימי מגזע היחס והמעלה, הררשן פרח שושן, פותח בדברים ודורשן, רב ועצום חריף ושנון, מוכיח לרבים חובר חבורים, מעיר גבודים, כמוהר"ר משה זרע סגנים וחורים, בן גדולים בן חכמי קדם בן הרב הגאון הגדול מעוז ומגדול כמוהר"ר נתן זצ"ל משלשלת גדולה למשפחת ן' יחייא מגדולי יוצאי גלות ירושלים אשר בספר"ד, הוא הגבר אשד הוקם ואשר הורם לעמוד על הפקודים פקודין דאורייתא אב"ד ור"מ בק"ק שלייזינגן, ואחרי נוסעו לישיבה עליונה, קם בנו אחריו למלא מקום גדולת אבותיו לכתן תחת אביו על התורה ועל

העבודה, בשבת תחכמוני, המתראה בקרב מחניכם קדוש, וידענו את איש ואת שיחו כי כאן הי' וכאן נמצא מתגורר כאורח נטה ללון לינות הרבה עומד ועוסק במלאכת שמים ודורש טוב לעמו ופריו יתן בעט"ו על הספר בדיו ספרו המפואר **ברכת משה** אשר כוונו ידיו אמונה, ובהיותו פוסע בסעיפים להעלתו על מזבח הדפוס, קם עליו נחשול של ים המבוכות, ובגירת הזמן ברוב תהפוכות, לא שליו ולא שקט ויבא רוגז בבבל כתיב כי שם בלל ה' עשתנותיו על שמועה לא טובה כי באה צרה כמבכירה רלית רכוותא מלרע ונמס כל לב ודפו כל ירים באגרת אוגרת, מסוכסכת ויודרת הומי' וצוררת, והמה בוכים ומבכים אחרים עמם היא קרי' העליזה עיד שרובה גאי"ם הזאת העיר שיאמרו כלילת יופי על שהקיפוה בקש ובגבבא ויצאו מנכסיהם נקיים, כי תחת יופי וכל ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה' בשנה ראשתקד אש תוקר בביתו למען ענותו הבערה ללה"ב יצאת אש וגפרית מאת ה' מן השמים ופגע בהם מדת הדין ותבער בם אש ה' ותאכל האש חמשים ומאתים בתים מלאים כל טוב מיחידי תושבי הקהלה אשר היו למאכולת אש את קובעת כוס התרעלה, ובכללם יצא הקצף ונאחז האש בקיר היקיר קירות הבית ועלית התפלות הוא הבית המיוחר שבעדר צאן קדשים מקום מקדשינו מקרש מעט, גם בו התאנף ה' ונשרף בעו"ה והי' תל שממה לשממון לב לראבון עינים ולענמת נפש למי שראה אותה בבנין הראשון ארמון על תלה בכיור וציור, וארון הקודש נוסע לפניהם דרך מזרחה אבנים יקדות אבנים שלימות אבני שישא ומרמרא, חבל על האי מרגניתא ראזלא מינן על זה דוה לבנו, ובעידן ריתחא בעלות הלהב ער לב השמים הנשאר בציו"ן והנותר יתר הפליטה ודבר השמיטה הנשארת מן השריפה אנשי הצבא הבאים לכבות הדליקה בזזו איש לו, והי' כי קם עליו בעל הדבר צועק במרה בקול יללה כעני המהפך בחררה ובא אחר ונוטלה שלא היו מניחים להם אפילו חיי שעה היכום ויכתו ער חרמה, והעמידום על גחלת ריקה, יושבים על הארץ בוקה ומבולקה, רעבים גם צמאים ואין כסות לקרה.

סוף דבר, הקול נשמע בחצר מושל העיר ובהמית חלילין שלח בהם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים ונאמנים רעים בשליחותם ונאמנים להרשיע את ישראל. ובתרייתא חמירא מקרמייתא צרה תכופה לחברתה, וצוקה על גבי צוקה, מאין הפוגות, אשר צוה צר הצורר לאנשי המלחמה להביא לפניו האנשים החשובים המשלחים את הבערה, ברזל באה נפשם ובתוכם נלכדו ינתפסו ביתו זו אשתו עם בניו והזקנה הרבנית אמו והובאו בבור כלאים בעירום ובחוסר כל וימרדו את חייהם, ואחר העינוים קשים ומרים, קצב עליהם קצף כסף סך מסויים לאלף זהובי' דיינש כי כן כתוב בנימוסיהם חוקים לא טובים, שממקום יציאת השריפה יעשה רושם ועליהם לשלם דמי ההזיקות חוץ מתורת קנסות וכל זמן שלא יתנו לכסף מוצא כפי הגזרה היוצאת מלפני השליט, והנוגשים אצים לאמר כלו מעשיכם ויש אתכם במה לשלם ולמה תשבו יושבי חושך וצלמות אוכלי לחם העצבי"ם לחם צר ומים לחץ, תחת יד מלך ושרים, הלא טוב לכם לשלם דמי ההיזק ואתם חפשים תהיו ואת הארץ תסחרו, ואין האפשר להעלות בכתב יושר דברי אמת כל הני הצטדקאות והרפתקאות דעדו ועברו עליהם דכולהו דעות אינהו בהו ובל העם הרואים אל הקולות ואת הלפידים לפיר בוז על נדיבים

בראותם בית תפלתם חרב ובוטל התמיר תפלות כנגד תמירין כסדרן ומוספין כהלכתן ואין להם על מי להשען כי אם על אבינו שבשמים ועל אחינו אנשי גאולתינו בני אברהם יצחק ויעקב, רחמנים בני רחמנים גומלי חסדים בני גומלי חסדים.

ועל דבר זה נועצו נועדו יחד עם ה' אלה כל העם מקצה וברו בפקודת ראשי ק"ק הנ"ל את מלכם בראשם הרב המושלם הנזכר, יען מביתו יצתה הדליקה, ועליו חל חובת יציאה ועקירה ונגזר עליו חובת גלות להיות נע ונד בשביל בנין בה"כ החדשה, ואגב חרא תרתי לטיבותא לבקש רחמים על אמו הרבנית ואשתו ובניו הכלואים בבית האסורים, ובקשו מאתנו ראשי קהלתו, בצירוף שאר נאוני ארץ חכמים מפורסמים הסמוכים שם, וכולם מתנבאים בסגנון אחד ונתנו עידיהן והצדיקו את הצדיק שכל ימיו הי' תורתו אומנתו מרביץ תורה ודן דין אמת לאמתו, ועל פי הסיבה מבעל הסיבות אשר עינה ואשר הרע מן הדין ביש מאורע יציאת הצדיק עושה רושם ורע ומר בעיניו לצאת ממחיצתו ולפסוק גרסתו התמידי כאשר חזותו מוכיח עליו ופומי' מסהיד עליו כי לא נהג לאטרוחי לשום גברא כי אזיל סומקא ואתי חיוורא ומסוה בושה על פניו יחלוף ולא גמר קיחה קיחה, אשר על כן באנו לשפוך שיחה רנה ותפלה אל כל המקום אשר יבוא שמה הרב הנזכר, יתנו לו אכסניא לפי כבודו שצנועי ומעלי הוא, ולקבלו בסבר פנים יפות ולהטיב עמו בשביל כבודו וכבוד אבותיו ולנהגהו בכבידו"ת די מחסורו בקרון או בעגלה ועבד לרוץ לפניו, ובטחנו בחסדכם כי דברינו אלה יעשו פירות ופירי פירות בנדבות הגונות לבנין בית ה', ולבא עם הכתובים לחיים בתוך פנקס בגין בה"כ. בכן חזקוהו ואמצוהו כברכת ה' הטובה עליכם ותסמכו גאול"ה לתפל"ה, וכל היד המרבה לספר ולהטיב עמו לעזרו ולתומכו שכרו הרבה מאוד מאת אבינו שבשמים, הוא ברחמיו יצילכם מכל צרה וצוקה ולא ישמע שוד ושבר בגבולכם, ותתברכו ממקור הברכות, מאלקי המערכות, והי' מעשה הצדקה שלום.

פה אמשטרדם יום ה' א"ך טוב מנחם שנת תכי"ן בטובתך לעני אלקי' לפ"ק.

הק' אברהם בה"ה המנוח כמוהר"ר יודא זצלה"ה
פ"ק אמשט' קהל אשכנזי' יע"א*)

---

*) הוא הגאון מוה"ר אברהם ברלין זצ"ל שהי' אבר"ק הלברשטאט ואח"כ אבר"ק אמשטרדאם. נלב"ע ביום כ"ד אדר שנת ת"ץ לפ"ק. קול קורא הנוכחי מונח באוצר הספרים „ראזענטאלינא" בעיר אמשטרדאם, והגיע אלינו ע"י ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפען. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

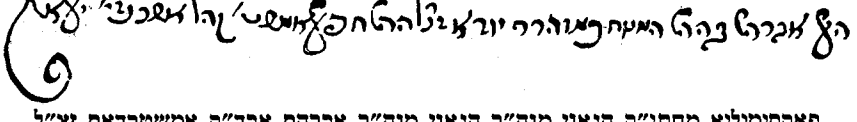

פאקסימיליא מחתי"ק הגאון מוה"ר אברהם אבר"ק אמשטרדאם זצ"ל

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' **אברהם אבא סג"ל הורוויץ** נ"י להולדת הבן
להרב מו"ה **חיים ארי' געללער** שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת הבן
להאברך היקר ר' **חיים יוסף ליפשיץ** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יודל ליכטענשטיין** נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יעקב פויגעל** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **ישראל דוד געללער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **מרדכי אפרים קאוואלענקא** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **מרדכי מנחם מיללער** נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להרב מו"ה **משה סאלאנט** שליט"א ראש הכולל דחסידי באבוב בירושלים עיה"ק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **פייבל לנדא** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **צבי אלימלך ווינגארטען** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שלום דוד (ב"ר צבי) געללער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שמואל פעלד** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **שמואל הירשמאן** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה **שמעון ליפא סענאל** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **שמחה פינחס שטראהלי** נ"י להולדת הבן

יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם הלברשטאם** נ"י נכד כ"ק מרן אדומו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
להאברך היקר ר' **אשר יאקאבאוויטש** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' **דוד ליכטענשטיין** נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' **דוד שלמה זלמן צוקערמאן** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **חיים לויפער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **חיים באכנער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יצחק יוסף הלוי ווינפעלד** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **עזריאל ווינבערגער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שמעון ליכט** נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **חנינא וואלצער** נ"י לאירוסי נכדתו תחי'
להרב **ישראל דוב הלברשטאם** נ"י מאנטווערפען לאירוסי בנו הב' חח' הנעלה
כמר **יהושע העשיל** נ"י
להנה"ח מו"ה **מנחם מענדל מארגענשטערן** נ"י ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה
משה צבי וואקסמאן נ"י לאירוסי בתו־נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה **מרדכי יעקב עליאם** נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה **יצחק אייזיק** נ"י
לאירוסי בנו־נכדו הב' חח' הנעלה כמר **בן ציון דוד** נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה **צבי שלום מיללער** נ"י לאירוסי נכדתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר **משה לעממער** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר **מנחם יהושע ראזענבלום** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

לידידנו הנה"ח מו"ה **אברהם בן ציון וואלצער** נ"י
לרגלי אירוסי בתו תחי'
והננו מאחלים לו שהזיווג יעלה יפה למזל ולברכה
ולשבוע רב נחת מכל יוצ"ח בשמחה ובטוב לבב.

* * *

ובהזדמנות זו נביע רגשי תודתנו הנלבבות
לידידנו היקר הנ"ל בעל הדפוס המשובח „**שמחה גראסיק**"
על התמסרותו המיוחדת בלב ונפש חפיצה
בהדפסת קובצנו „**כרם שלמה**" זה אחר עשר שנה,
ומוציא מתחת ידו דבר מתוקן ומהודר בתכלית היופי והשיפור,
כראוי לכבוד התורה.
ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאללער לשנה

ברואר אויר 35 דאללער לשנה

:om:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
rwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"א קונטרס ד' (ק"ד) שבט תשמ"ח

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת משפטים . . . . . כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א ד

מדור זכרון לראשונים

כדין מכירת ב"מ של נכלה לנכרי . . הגאון מוהרי"ל איגר אבד"ק הלברשטאט זצ"ל ז
הערות על ספר מוצל מאש . . . . . הגאון מוה"ר וואלף איגר אבד"ק לייפניק זצ"ל ט
בממ' כתובות דף נ"ח . . . . . הגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל יא
גליון ס' עצי אלמוגים ועצי ארזים . הגאון מוה"ר זאבל איגר אבד"ק ברוינשוויג זצ"ל טו
בממ' כתובות דף ע"ח . . . . . הגאון מוה"ר בונם איגר אבד"ק מאטערסדארף זצ"ל יז

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל . . . . . יט
מכתב מהרה"ק מוה"ר משה צבי מסאוויראן זצ"ל . . . . . כר
מכתב מהגאון מוה"ר ארי' ליב ברלין אבד"ק קאסל זצ"ל . . . . . כ

מדור זכרון לאחרונים

כדין נשתטית . . . . . הג"ר יואב יהושע ווייננארטען אבד"ק קונצק ז"ל כב
בענין מעשר כספים . . . . . הג"ר יצחק וויים אבד"ק קאדלבורג הי"ר כר
כדין ספק אם בירך בהמ"ז . . . . הג"ר רפאל אהרן קנאפפלער אבד"ק טיניע הי"ר כז

מדור פלפול והלכה

בענין מעשר כספים . . . . . הרב מוה"ר משה שטערן שליט"א ל
כדין שכירו ולקיטו של נכרי לגבי עירוב . . . . . ר' חיים יחזקאל שרנא שארף נ"י לד

מדור תפארת בחורים

ביאור בענין אותו ואת בנו . . . . . הב' יצחק שמואל ריינהאלד נ"י לח

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת מא

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים . . . . . מג

מדור זכור ימות עולם

תקנות דחברה ש"ס בק"ק העלישויא בשנת תקי"ט לפ"ק . . . . . מה

חדשים גם ישנים . . . . . מר
מכתבים אל המערכת . . . . . מח
ברכות והוראות . . . . . נ

כל הזכיות שמורות להמערכת
Copyright © 1988
by Cong. Shaare Zion

נדפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

הרבני הנגיד החסיד הנכבד והמפואר

נריב ושוע

מו"ה **אליהו** במו"ה **משה יעקב** שארף ע"ה

נפטר ביום ח' לחודש שבט שנת תש"מ לפ"ק

האשה החשובה והנכבדה

מרת **שרה** בת מו"ה **אלכסנדר זיסקינד** פרייא ע"ה

נפטרה ביום כ"ו לחודש מנחם-אב שנת תשמ"א לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בניהם,

אשר ישעי' שארף

יהודה ליבוש שארף

שלמה שארף

דוד שארף

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת משפטים

כתיב בפרשתן, על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלקים יבא דבר שניהם וגו'. י"ל בזה על דרך המוסר בהקדם מש"כ בספה"ק רביד הזהב בפרשת נח עה"פ ותשחת הארץ לפני האלקים, דהנה האותיות הקודמות לפני שם אלקי"ם הם אותיות אכרט"ם שהוא שם הבטחון, כי אותיות אכרט"ם עולה בגימט' בטחון עם הכולל, ונרמז בפסוק (ישעי' כ"ו) בטחו בד' עדי עד, תיבת ע"ד בגימט' אכרט"ם. ובזה כתב לפרש הפסוק (תהלים מ"ב) מתי אבוא ואראה פני אלקים, היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה באמור אלי כל היום אי' אלקיך, כי דוד המלך נתכוון בזה לומר, כל מגמותי היא לזכות למדת הבטחון הנקראת פנ"י אלקים, על שם שאותיות הקורמות לתיבת אלקים הם אכרט"ם שהוא שם הבטחון כנ"ל, ולזאת היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה באמור אלי כל היום אי־ה אלקיך, ר"ל, רהנה כ' בספר חובת הלבבות (בשער הבטחון) דאחד מהפרושים הלך אל ארץ רחוקה לבקש פרנסתו ופגע בו אמגושי אחד ושאל אותו מאיזה אומה אתה, ואמר עברי אנכי, ושוב שאל אותו למי אתה עובד, וענהו לאלקי השמים והארץ אשר מלא כל הארץ כבודו, וא"ל להיכן אתה הולך, אמר לו לבקש פרנסתי, אמר לו האמגושי, פעליך סותרים את דבריך, דלפי דבריך שהקב"ה מלא כל הארץ כבודו, לא הייתי צריך להטריח את עצמך לבוא אל ארץ רחוקה כזאת, שהרי הקב"ה יוכל ליתן לך טרף לביתך גם בעירך, ונפסקה טענת הפרוש ושב לארצו, ע"כ. וזהו שאמר דוד המלך ע"ה, מתי אבוא ואראה פני אלקים, היינו שאזכה למדת הבטחון כמבואר לעיל, היתה לי דמעתי, אבל אני בוכה ומוריד דמעות, לחם יומם ולילה, שיומם ולילה אני הולך אף למרחקים לבקש לחם, ועי"ז, באמור אלי כל היום אי־ה אלקיך, כשאלת האמגושי הנ"ל, שאם אתה עובד לאלקים אשר מלא כל הארץ כבודו, למה אתה הולך למרחקים לבקש פרנסה. ועפי"ז כתב הרביד זהב לפרש הפסוק הנ"ל בפ' נח, ותשחת הארץ לפני האלקים, דהנה אמרו חכמז"ל לא נחתם גזר דינם של דור המבול אלא על הגזל, ונודע ששורש עון גזל הוא העדר הבטחון, וזהו ותשחת הארץ לפני האלקים, פי' שהשחיתו ופגמו באותיות הקודמות לפני אותיות אלקים, שהם אכרט"ם, שם מדת הבטחון, ובשביל פגם זה, ומלאה הארץ חמס, הוא גזל, שבא להם מחמת חסרון בטחון, אבל גח לא הי' בו שמץ גזילה חלילה מחמת שהי' בו מדת הבטחון, וזהו את האלקים התהלך נח, שנח התהלך בהאותיות שלפני אלקים שהוא שם הבטחון, ובשביל זה ניצול ממי המבול, עכדה"ק.

ועפ"י דרכו י"ל הטעם שנח נקרא איש צדיק תמי"ם, דמבואר בספה"ק קדושת לוי (פ' עקב) עה"פ תמים תהי' עם ד' אלקיך, דהכלל הוא רהבורא ב"ה דרכו להיטיב, ובפרט לישראל עם קרובו הנקראים בנים למקום, והאב ממלא

חסרונו ורצונו של בנו אף קודם שיצטרך, ואדם אשר יש לו אמונה כזאת בהבורא, בודאי ממלא לו הבורא ית"ש חסרונו. וזהו הרמז, תמי"ם תהי', כלו' כשאתה תהי' על זה הבחינה בשלימות ובתמימות להיות לך אמונה בהקב"ה שבודאי ימלא לך חסרונך, אז תדע, עם ד' אלקיך, שבוודאי ד' אלקיך עמך, עכדה"ק. ונודע מספה"ק דמדת האמונה ומדת הבטחון שתיהן עולות בקנה אחד, כי רק על ידי אמונה יתלה האדם תקותו ובטחונו בהשי"ת, וכמבואר בריש ספר האמונה והבטחון להרמב"ן ז"ל, שהבטחון מורה על אמונה, ואי אפשר לבטחון להתקיים בלעדי האמונה, לפי שאין אדם בוטח אלא במי שמאמין בו שהיכולת בידו למלאות משאלותיו, וא"כ שפיר יובן דנח לגודל בטחונו ואמונתו בהשי"ת, נקרא איש צדיק תמי"ם.

ועוד יש להוסיף עפ"י דרכו בביאור דברי המדרש רבה ריש פרשת נח, עה"פ אלה תולדות נח נח, לא הוה צריך קרא למימר אלא אלה תולדות נח, אלא נייחא בעולם הזה ונייחא לעולם הבא. והדברים משוללים הבנה. ולהנ"ל יתכן לפרש בהקדם דברי הגמרא (מנחות כ"ט ע"ב) בעא מיני' רבי יהודה נשיאה מר' אמי, מאי דכתיב (ישעי' כ"ו) בטחו בד' עדי עד כי בי־ה ד' צור עולמים, אמר לי' כל התולה בטחונו בהקב"ה הוי לי' מחסה בעולם הזה ולעולם הבא, ע"כ. וא"כ מאחר דנח תלה מדת בטחונו בהשי"ת, כדברי הרביד הזהב הנ"ל, הרי בוודאי זכה למחסה בעוה"ז ולעוה"ב כדברי ר' אמי, ולזה כוונו חכמז"ל במדרש באומרם, נייחא בעולם הזה ונייחא לעולם הבא, כי בזכות בטחונו ואמונתו בהשי"ת זכה שיהי' אשריו בעוה"ז וטוב לו לעוה"ב.

והנה מדת הבטחון מרובין ענפי' וסניפי', ואחת מהנה היא, דכשיזדמן לו לאדם איזה צער ועגמת נפש ח"ו, לא יתעצב בלבו כלל, רק יהי' נכון לבו ובטוח בהשי"ת שבודאי יוציאהו מצרה לרווחה, ובלי ספק טמון וגנוז בצרה הזאת הרבה טובות וחסדים, ומי שיש לו בטחון בהשי"ת בשלימות, מאמין באמונה שלימה שהבורא ית"ש מנהיג את העולם כולו במדת הרחמים וכל מה דעביד לטב עביד, רק שלפעמים באים הטובות והחסדים באופן גלוי הנראה בעליל, ולפעמים בדרך נעלם ונסתר, אשר לעיני בשר נראים כצרות ותלאות ח"ו, אבל הצד השווה שבהם, שהכל רחמים וחסדים גמורים, כי טוב ד' לכל ורחמיו על כל מעשיו.

ומעתה נשוב לפרש מקרא הנצב בראש אמרינו, על כל אבידה אשר יאמר כי הוא זה עד האלקים יבא דבר שניהם. דהנה בשיטה מקובצת במס' בבא מציעא (דף צ"ח) כתב לבאר הא דילפינן מהפסוק אשר יאמר כי הוא זה, דאינו חייב בשבועה עד שתהא הודאה במקצת וכפירה במקצת, דהלימוד הוי מתיבת „הוא", המודה על דבר הנסתר, ותיבת „זה" המורה על דבר הנוכח, ואיך נאמר על דבר אחד תיבת הוא ותיבת זה, הלא תרתי דסתרי נינהו, על כרחך דקאי על מודה במקצת דתרווייהו איתנהו בי', כפירה במקצת הנרמז בתיבת „הוא" דהיינו דבר הנעלם ונסתר, והודאה במקצת כנרמז בתיבת „זה" דהיינו דבר הנוכח וגלוי,

עיי"ש. וזה יש להעמים בפסוק הנ"ל, על כל אבידה, פי' אם אירע לו לאדם ח"ו איזה אבדון והפסד מרובה הן נזקי הגוף והן נזקי ממון או שאר מיני עגמת נפש ממאורעות הזמן, אז מורה לו הכתוב, אשר יאמר כי הו"א ז"ה, שישווה בעיניו מדת הנסתר ומדת הנוכח, דהיינו שישכיל האדם ויתבונן בדרכי השי"ת, עד שיבא לידי הכרה כי גם בעת הסתר פנים ח"ו, טמון וגנוז בו רחמים וחסדים, ומכל הקורות והעילות, יתהוו ישועות והצלחות, וממשיך הפסוק איך יבא לידי מדה זו, ואמר, עד האלקים, שיאחז דרכו במדת הבטחון הנרמז בתיבות ע"ד האלקי"ם, ובא הרמז בכפילא, כי עד האלקים פירושו האותיות שלפני שם אלקים, דהיינו אותיות אכדט"ם שם מדת הבטחון, וגם נרמז בתיבת ע"ד שעולה כמספר אכדט"ם ע"ש הכתוב בטחו בשם עדי ע"ד, וכאמור לעיל. וזשה"כ עד האלקים, שיתאזר ויתחזק במדת האמונה והבטחון בלב חזק ואמיץ, והבוטח בד' חסד יסובבנו, שיתגלה לעיניו כי מאתו לא תצא הרעות, רק חסד א־ל כל היום. ועל זה מסיים הכתוב, יבא דבר שניהם, דקדק הכתוב לומר יב"א־רב"ד שניהם בלשון יחיד, להורות שהן מדת הנסתר והן מדת הגלוי שניהם באים ממקור אחד מקור החסד והרחמים, ומשפטי ד' אמת צדקו יחדיו. ולאות אמת, בא הרמז בראשי תיבות י'בא ד'בר ש'ניהם, שם שד"י שהוא שם הרחמים עדה"כ וא־ל שד־י יתן לכם רחמים, להורות שעל ידי מדת הבטחון והתמימות יזכה האדם לרחמים וחסדים מרובים מעתה ועד עולם.

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו.
המחירים הם:
כרך א', ב', ג', — חמש עשרה דאללער בעד כל כרך
כרך ד', ה', ו', ז', ח', ט, — עשרים דאללער בער כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בדין למכור הבני מעיים של נבלה לנכרי,ועוד

מהגאון מוה"ר יהודה ליב איגר אבד"ק הלברשטאט זצ"ל[1]

שלמא רבא ונפישא, לגברא רבה וקדישא, ה"ה אהו' מחו' י"נ הרב הגאון המפורסם, ערוגת הבושם, נ"י פ"ה ע"ה כקש"ת מוהר"ר צבי הירש נרו יאיר אב"ד ור"מ רק"ק ברלין.

זה ימים כבירים אשר באתי לשאול ברבר הרשות והגיעני תשובתו בכתב הסופר, וחתימת אשכול הכופר, מיריו הרמה, ואם לרבר הרשות כך עאכו"כ לר"ת ברית שלומו לא תופר, להשיב לשואל ודורש מעל הספר, ואחת עלתה בירי בתשובתו הרמתה, שהסכים בכחא דהיתירא בעסק מינקת חבירו, והי' נחמד עלי מכתם אופיר, ומעתה אבא שנית ע"ד שנדרשתי לאשר שאלוני על מה אנו סומכין בבהמה או עוף שנמצאת טריפה או נבילה למכור לנכרי הריאה ובני מעיים, ולית מאן רחש כלל על לפני עור לא תתן מכשול משום אבר מן החי, רמיר שנשחטה הבהמה ער שלא תמות הוי הריאה ובני מעיים כמאן דמנחי בדיקולא, ואף דבטריפה משמע מלשון הרשב"א הביאו הש"ך י"ד סי' סי כ"ז דמותר דהואיל דמהני האי שחיטה לישראל לטהרו מידי נבילה וכו', מ"מ בנבילה דליכא להאי טעמא, מנין לנו להתיר. והנה בס' תבואות שור כ' בהחלט לאסור למכור בהמה שנתנבלה בשחיטה לנכרי, וכ"כ בס' תורת חיים בפשיטות, וחרשים מקרוב באו מחברים על ש"ע כולם הסכימו לאסור. ובחיות כי רבני קדמאי לא היו מוחים בזה, ובכל גלילות ארצינו אין פוצה פה לאסור אותו[2], [באתי] להודיע כחא רהיתירא, עפ"י השגת פר"ח סי' כ"ז דטעמא דלא קיי"ל כר"ל בדין דשחט את הקנה ואח"כ נוקבה הריאה, ולא אמרינן כמאן דמנח בדיקולא, הגם שבתב"ש הנ"ל השיג עליו דלא עיין בפוסקים, לא מיבעיא לשיטת הרמב"ם דכ' ראין לפסוק כר"ל דס"ל דחיי ריאה תלוי' בקנה, ודבני מעיים בוושט, משום דחיי ריאה וב"מ תלוים בב' סימנים דינקי מאהדדי, א"כ דווקא בשחט סימן א', עדיין לא הוי כמנח בדיקולא, אבל בשחט תרווייהו הוי לכ"ע כמנח בדיקולא, וגם למ"ש הראב"ד והרא"ש הטעם משום רר"ל סותר א"ע, ולא נורע הי דאחריתי, ולהכי עברינן לחומרא, וודאי פשיטא דלחומרא עברינן ולא לקולא, דדלמא הא דכמאן דמנח

---

1) ראה אורותיו בכר"ש קונט' ע"ד עמוד ו'. — תשובה זו הועתקה מכת"י מעתיק בפנקס שו"ת הגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק ברלין זצ"ל המונח באוצר הספרים של הבר"צ דקהל אשכנזים בעיר לונדון יע"א.

2) בעיקר רין זה כבר האריכו האחרונים (עיין מה שציין בספר רעת תורה סי' כ"ז אות א' בסופו). ובשו"ת רעק"א (מכת"י) סי' מ"ז כתב וז"ל: אנכי מורה ובא, באם פסולו בשחיטה, להזהיר שלא למכור הבני מעיים לנכרי, ובכלל הזה ג"כ בעוף בנקובת הוושט, וכבר יצאה הוראה זו משמי בסביבה זו והסכימו עמי איזה גאוני חכמי זמנינו, והארכתי בזה בשו"ת בעזה"י, עכ"ל.

בדיקולא הוי דאחריתי, והו"ל לעכו"ם אבר מן החי, ואף להפוסקים דכתבו הטעם דפסקינן כר' זירא דפליג אר"ל ולא אמרינן כמאן דמנח בדיקולא, ג"כ אינו אלא לחומרא, תדע דהא ראוי לפסוק כר"ל נגד ר"ז דהוא קשיש מיני', א"ו דרק לחומרא עבדינן כוותי', ע"ש.

ולדידי לא נראה, דאי ראוי לפסוק כר"ל נגד ר"ז, אף לקולא כן, א"ו הטעם כיון דבדברי ר"ל גופא לא ברירא אי חזר מהא דאמר דכמאן דמנח וכו' או חזר מאידך דבריו, בשגם די"ל דלא חזר כלל, רק דטעמו דאין טריפות לחצי חיות, ור' זירא שמעינן לי' בהדיא דס"ל דלא אמרינן דכמאן דמנח וכו', וודאי דאוי לפסוק כוותי', באשר י"ל שגם ר"ל כוותי' ס"ל. וראיתי ושמח לבי בדברי הרמב"ן שכ' וז"ל, עוד השיב ר' אברהם ואמר דר"ל גופא הדר בי' ואמר כאן ששחט וכו' וכיון דקשיא דידי' אדידי', לא ידעינן הי דאחריתי ולא סמכינן עלי', ור' זירא ס"ל כחזרה דידי', וזה תשובה שלא לסמוך על דברי ר"ל בפירוש דרבה, דאפי' לדבריו דר"ז ס"ל לא הדר בי' לעולם ול"ק דידי' כלל דהא טעמי' לאו משום דכמאן דמנח וכו', אלא משום דאין טריפות לחצי חיות, ע"ש. הרי דאף הרא"ש כתב, משום דלא ידעינן הי דאחריתי, אזלינן לחומרא אבל לקולא לא. מ"מ בדברי הראב"ד נאמר משום דלא ידעינן מלתא דר"ל הי דאחריתי לא סמכינן עלי' כלל, משמע אף לחומרא לא סמכינן עליו, ובאשר ר"ז לא ס"ל דכמאן דמונח כו', כוותי' פסקינן. ומה שהקשה הב"ש דלא פסקינן כר"ז נגד ר"ל דקשיש מיני', גם זה ליתא, דבאשר ר"ל ע"כ חזר מרבריו, י"ל דחזר מהא דכמאן דמנח בדיקולא.

וע' בשו"ת אמונת שמואל סי' י"ד דרוצה לצדד דבעוף ליכא כלל איסור אמ"ה, לשיטת הרמב"ם דפסק דאין ב"נ נהרג על אמ"ה דעוף, ועפ"י פי' של מגדול עוז עיי"ש, אך כבר השיג עליו הראב"ד. ומ"ש עוד שם דלא שייך לפני עור לא תתן מכשול, אלא באיסור דאסור לדידי' אבל מה שאסור רק לב"נ לא שייך לפני עור, וא"כ יש להתיר אף בנתנבלה למכור הבני מעיים לב"נ. אמנם כבר השיג בפר"ח סי' ס"ב. ואף אאמ"ו הגאון זצ"ל בספרו משנת דר"ע הוכיח דלא כוותי', מדאמר רב אחא ב"י בחולין דף ל"ג מזמנין וכו' ואין מזמנין נכרי על בני מעיים, ולא קאמר סתמא, בני מעיים לישראל מותר ולנכרי אסור, אע"כ דראב"י לא אמר דינו לב"נ אלא לדידן קא מזהר, ואמר מזמנין ישראל על ב"מ ולית בי' משום לפני עור לא תתן מכשול, ואין מזמנין לנכרי משום לפני עור לא תתן מכשול עיי"ש. ואין לנו בכח דהיתרא אלא מ"ש הפר"ח דלא קיי"ל כר"ל ועפ"י סברת הרמב"ם הנ"ל. ומ"ש אמונת שמואל דיש לתלות שהנכרי מוכר לנכרי אחר והוי לפני דלפני, סתם מכירות שלנו לא כן הוא. וטוב למכור באופן זה לנכרי אשר ידעינן בי' שמוכר לנכרי אחר.

זאת ועוד אחרת אני נעשה שואל על אודות דיין סומא בשתי עיניו רח"ל דפסול לדון, אם יש להתיר דיין קבוע, ולדמות למי שקבל עליו קרוב או פסול או לא מהני קבלה זו רק קבלת בעלי דינים הבאים לדון, ואת"ל דמהני דהוי כקיבלו הבע"ד משום דקבוע וקיימא, אי נימא כה"ג גבי יתומים קטנים דלאו בני דעת

לקבולי עלייהו ואי הנדילו יכולים למחות, ואף דבח"מ סי' כ"ב כ' רמ"א רבים שהמחו עליהם ב"ד דלא גמירי אין הבע"ד יכולים לעכב, וכ"כ סי' ח' דכל צבור יכולים לקבל דיינים שאינם ראויים מן התורה, שאני התם דעכ"פ אינם פסולים וליכא אלא חסרון ידיעה, וליכא דעדיף מנהון משו"ה מותר שלא ילכו בעדכאות, משא"כ בפסול דאורייתא ויש ברירה אסור אפי' על הצבור לקבלו. ואמינא כמצדד אצדודי, הואיל בר מיני' דההוא ישנם עוד ב' דיינים היושבים וכבר הוא דיין קבוע אין לסלקו אם אינו ממאן בעצמו, אבל ביתומים קטנים לא אדע, אם אין מהראוי לו לסלק א"ע. ועל שתי תשובות בדבר שאלתינו אצפה, ובזה אדע אם חביבים רברינו בעיניו למען דעת לעת הצורך והוראת שעה לשים אמרתי אליו למעשה ולהלכה ותצא דינה לאורה.

הכ"ד מחו' י"נ הרשת"ו וטובתו כל הימים,

חק' יהודא ליב איגר

הערות על ספר מוצל מאש

מהגאון מוה"ר **בנימין וואלף איגר** אבד"ק לייפניק זצ"ל[1]

בספר מוצל מאש (להגאון מוה"ר יעקב אלפאנדארי זצ"ל) סי' ל"ז כתב וז"ל: כתב הטור חו"מ סי' רל"ה משם הרמ"ה ז"ל דקטן שנולדו בו סימני סרים דנעשה גרול למפרע, וכן כתב הריב"ש ז"ל בשם הרמ"ה ז"ל כמו שכתב שם מרן ז"ל משמו יעויין שם. ולכאורה איכא למידק דאמאי הוצרכו להביאו משם הרמ"ה דהא גמרא ערוכה היא במס' יבמות בפרק הערל, אכל חלב ונולדו בו סימני סרים רב אמר נעשה גדול למפרע ושמואל אמר קטן הי' באותה שעה וכו', והלכתא כרב באיסורי, וא"כ אמאי הוצרכו להביאו משם הרמ"ה ז"ל, עכ"ל.

ול"נ דלק"מ, מהך [ריבמות] לא נשמע אלא גבי איסור דאיירי בי, לאפוקי בריני ממונות הי' מקום לטעות דהררא לכללא הילכתא כוותי' דשמואל בדיני, והרי פליג שמואל עלה, [לפיכך] הביא הטור דגם [לענין] זה הילכתא כוותי' דרב, והיינו כיון דעיקר פלוגתא נישנית לענין איסורא. וכה"ג כ' הרא"ש במס' ב"ק ריש פרק ד' [סי' ר'] גבי פלוגתא דרב ושמואל דנישנית לענין איסורא ומישך שייכי לענין נגיחות ע"ש. **חק' בנימין וואלף בהגאון [מח"ס] משנת דר' עקיבא.**

---

1) ראה אודותיו בכר"ש קונט' נ"ט עמוד ז'. העדות הללו הועתקו מכתי"ק שרשם בגליון ספר מוצל מאש המונח באוצר הספרים בבריטיש מוזעאום בלונדון, והגיע לידינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה **יודל ליכטענשטיין** נ"י מאנטווערפען. זכרה לו אלקי לטובה.

שם סי' מ"ז כתב וז"ל: התוס' פרק המביא תניין (דף ט"ו ע"ב) ד"ה אני הוא עד ב' כו', דנוגע בעדות הוי דרבנן. וקשה לי בדבריהם ז"ל שכתבו דטעם ההוא דנוגע בעדות לאו טעם גמור הוא, והכריחו כן מדלא קאמר דב אשי טעם זה יע"ש, ואמאי לא הכריחו זה דא"כ רנוגע בעדות מיקרי, אמאי אצטריכו בעלמא בההיא דנכי רבעא דממונא אפומא רחד, תיפוק לי' דנוגע בעדות ואין עדותו עדות, עכ"ל.

עיין במהר"ם שי"ף [שכתב] בחידושיו שאני התם דאיכא עד אחד לא הוי נגיעה.

שם סי' נ"א כתב בא"ד וז"ל: בענין נותר כתב הרמב"ם פי"ח מהל' פסולי המוקדשים, דהאוכל כזית חייב כרת אבל לענין איסור שלא להותיר לא כתב שיעור, לא בהלכות הנזכר לענין קדשים, ולא בהל' קרבן פסח לענין פסח, אלא סתם שלא להותיר. ולא ידעתי למה לא פי' שיעור לנותר כמו שפי' לענין מוציא מבשר הפסח מחבורה לחבורה, שכתב כזית, פ"ט מהל' קרבן פסח, עכ"ל.

עיין בהגהת משנה למלך פי"ח מהל' שבת [דאף דבשבת] שיעורין נאמרו, חצי שיעור אסור מה"ת, וכן משמע ברש"י פרק כלל גדול דף ע"ד. ובשו"ת ח"צ סי' פ"ו הוציא מדברי תוס' מס' יומא בסוגיא דח"ש, דלא נאמרו ח"ש אסור מה"ת רק באיסור אכילה ע"ש. הרי לפמ"ש משנה למלך הדין פשוט דשיעור נותר דאין בו אלא אסורא בעלמא ואין בו מלקות דהוי ניתוק לעשה, דהוי אף בפחות מכשיעור[2]). **הק' בנימין וואלף איגר.**

---

2) כאן האריך עוד, אבל מחמת שנקצצו הרבה תיבות ע"י הכודך, ואין הבנה להדברים ככתבם, השמטנו מש"כ מכאן ואילך, וחבל.

בסוגיא דקונמות מפקיע מידי שיעבוד

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל[1]

בסוגיא דכתובות דף נ"ח [במתני'] המקדיש מעשה ידי אשתו וכו'. וכתבו תוס' בשמעתין ד"ה ר' עקיבא אומר יפר כו' וא"ת והיאך יכולה להדירו וכו' וי"ל דוקא בעיקר מעשה ירי' וכו'. ויש לעיין בשורש סברת תוס', כי מדברי תוס' בשמעתין [נ"ט ע"ב] ד"ה אלמוה רבנן וכו'[2], נראה דפשיטא להו דבקונם פרטי בוודאי בנכסי מלוג ג"כ אלמוה, רק בקונם כללי פליגי בב"ק, ולחד תנא אף בקונם כללי ובנכסי מלוג אלמוה, ואם נאמר דרע"ק לנפשי' סבר לחלק דבנכסי מלוג לא אלמוה אף בקונם פרטי, מ"מ יקשה מנ"ל להש"ס ריש פרק מציאת אשה דת"ק סבר העדפה לבעל, אימא דהוא לעצמה וא"צ להפר דמשועבדת לו ואלמוה לשעבודי'.

ונ"ל להסביר דברי תוס' וממילא יתורץ הקושיא, והוא עפימ"ש תוס' בב"ק דף (נ"ב) [נ"א] ע"ב ד"ה השותפין שנדרו הנאה וכו', וי"ל דשאני הכא שהוא זוכה בגוף הקרקעות. תוכן כוונתם, דשאני ב"ח דמשעת טרפא הוא זוכה בגוף השדה ומפקיע כח הלוה ממנו, אבל בשוכר דלעולם הגוף של משכיר וחל לעולם ההקדש על הגוף וממילא הפירות הקדש. וכן דעת תוס' בערכין [כ"א ע"א] דמשכיר יכול להקדיש ולאסור ביתו של שוכר מטעם רהגוף שלו, ודעת הר"ן בנדרים בריש פרק השותפין ובשמעתין, דסוגיא דערכין מיירי בבית סתמא, אבל בית זה אין יכול להפקיע זכותו של שוכר והגוף הוא הקדש והשוכר אוכל פירות שמשועבדים דב"ד אינו מפקיע מידי שיעבוד, אבל יכול לאסור ביתו על שוכר דכל קנין פירות הוא רק שעבוד, וקונמות מפקיע מידי שיעבוד, זהו תוכן דברי הר"ן, נמצא דתוס' והר"ן פליגי בזה, דעת תוס' אם הגוף אינו משועבד וחל ההקדש על הגוף, לא שייך שיטול זה פירותיו המשועבדים לו כיון דהגוף קדוש, ודעת הר"ן דשעבוד פירות הוא כמו שאר שעבודים, ואף שהגוף קדוש מ"מ נוטל זה הפירות שמשועבדים לו.

ולכאורה נראה סברא לשיטת תוס', אף אם הי' הדין לאלם שעבודי' דשוכר כמו ראלמוה לשעבודי' דבע"ח, מ"מ לא הי' מהני, די"ל דכל עיקר אלמוה היינו דבלא אלמוה הי' הרין רקנין הגוף מפקיע מידי שיעבור משום דחל הקדש עליו דהוי ברשותו של לוה כיון שאין למלוה רק שעבוד ותו לא פקע, וע"ז אלמוה רבנן לשעבודי' דשוכר שיהי' כח שיעבוד כמו אחיזה ולא יהי' נקרא ברשותו של לוה

---

1) הועתק מכתי"ק מימי חורפו בהיותו עוד בק"ק ליסא. — בס' חידושי רעק"א למס' כתובות דף נ"ח ע"ב, נדפס חלק קטן מהנדפס כאן, והמעיין שם בד"ה ובט"ז, יראה שהוא כספר החתום כי אין להדברים שום קשר להאמור שם לפני זה, והוא מחמת שהמעתיק או המדפיס החסיר בשגגה דף שלם, וכל זה הדפסנו כאן, ומעתה הדברים קילורין לעינים ומשמחים כנתינתם.

2) בגמרות שלנו הד"ה הוא, קונמות קאמרת וכו'.

לגמרי ולא חל ההקדש. וכל זה באותו דבר שמשועבד, אלמוה השעבוד, אבל בשוכר דאין לו כלום בגוף, והשעבור הוא לפירות, וא"כ אף [אם] יאלמוה רבנן להשעבור ויתנו לו כח גרול, מ"מ הגוף של משכיר וידו עדיפא מיד השוכר, וחל ההקדש, וממילא הפירות הקרש, זולת לשטת הר"ן י"ל דאלמוה לשעבודי' דשוכר שיטול הפירות, והגוף יהי' קדוש. ומ"ש הר"ן רמשכיר יכול לאסור ביתו רשוכר בקונמות, היינו דס"ל דלא אלמוה רבנן לשעבודי' דשוכר, אבל מ"מ אם הי' אלמוה הי' מהני.

ואפשר רגם לשטת הר"ן לא מהני, והיינו רהא ס"ל דהגוף קדוש והשוכר אוכל פירות, היינו בכל רבר דאתי מלוה וטריף אף שחל ההקדש, והיינו שהטריפא הוא כמו פריון, ומש"ה אף בפירות כיון ריש להפקיע הפירות בפריון לפירות יכול ג"כ לטרוף, אבל לענין אלמוה בקדושת הגוף, י"ל דוודאי קדושת הגוף כיון דחל תו לא פקע רק דאלמוה להשעבור רלא יהי' ברשותו של לוה ולא ליחול הקרש, אבל בשוכר רעכ"פ גוף קרוש וממילא הפירות קדוש קדושת הגוף ואין יכול לטרוף, ורו"ק כי היא סברא ישרה לענ"ד.

ובמונח זה צ"ל הא רמשנינן בשמעתין אלמוה רבנן לשעבודי' רבעל, אף דהיא מקדשת גוף ירה, ושעבורי' רבעל הוא רק לפירות, י"ל כמ"ש תוס' בשמעתין ראין הקרש חל על גוף ואינה מקדשת רק לפירות, וזהו גופי' משועבד, ויד הבעל ואשה שוין ולא חל הקרש.

אולם רעת ר"ת מצינו להריא בר"ן בפרק השותפין שכ' הא דמרחץ מושכר בעיר ראי אין לו תפיסת יר מותר דאלמוה רבנן לשעבודי' רשוכר ע"ש, הרי דגם בשוכר מהני אלמוה אף רהגוף לעולם של משכיר.

ונראה דפירושא רשמעתין תליא בשיטות אלו, והיינו במה ראמרינן כיון דקונמות מפקיע רק ראלמוה לא הוי הגירושין לא בא לעולם, כ' מהרש"א לפרש כיון רעכ"פ מדינא חל, אף רלבתר ראלמוה לא חל, לא הוי לא בא לעולם. ומתוך דברי הרשב"א בגיטין בסוגיא רהקדש חמץ וכו' בשם ר"ת למרתי פירוש אחר, והיינו רהקדש חל על גוף ירים, ולא אלמוה לשעבודי' רבעל רק על מעשה ידי', היינו על גוף הפירות כשיבואו לעולם, אבל לא על ירים, וההקדש נשאר על הידים ומש"ה לא הוי לא בא לעולם, ע"ש היטב.

ונראה רר"ת לשיטתי' אזיל רס"ל רגם בשוכר אלמוה, אף דגוף למשכיר והגוף קרוש, אבל לאינך שיטות ליכא תקנה באלמוה על פירות, וע"כ ראלמוה לשעבודי' היינו על ירים לפירות מה שהיא אוסרת ולא חל ההקרש, וא"כ בהכרח צ"ל כסברת מהרש"א. ונראה דזהו שורש סברת תוס' לחלק לר"ע בין עיקר מעשי ידי' להערפה, והיינו לפי היסור שיסדנו דאלמוה לא מהני רק אם יד שניהם שוים, והשעבור על הגוף דלא חל ההקרש, א"כ הא דאמרינן בעברי מלוג אלמוה, אף דהגוף שלה ושעבורי' רבעל רק לפירות, צ"ל דמשום תקנת אושא הוי עכ"פ זכיי' בגוף כמו בעל חוב רשעבודי' לגוף. וכן מרוייק דברי הש"ס בב"ק דאמרינן דכ"ע אית להו תקנת אושא וכו' ת"ק סבר אלמוה וכו', ולא קאמר דכ"ע לית להו

תקנת אושא ופליגי באלמוה, אע"כ דבלא"ה לא מהני אלמוה וכנ"ל. וכל זה בנכסי מלוג גופי', אבל הכא שאוסרת ידים לפירות, וא"כ בשלמא בעיקר מעשי ידי' י"ל דזהו גופא מה שהיא אוסרת ידים לפירות, זהו גופא אלמוה לבעל שיהי' שלו, כי ידים לפירות משועברים, אבל להעדפה ע"כ א"א לומד דאלמוה שיהי' הידים לפירות לבעל, דהא מאותן פירות אין לבעל רק הפירות ממנו, זולת תקנת אושא דהוי כמו שעבוד, אבל לא שיהי' שלו, ואין לתקן בזה אלמוה רק על גוף הצמר כשיבא לעולם, וזה לא מהני כיון שקדוש כבר מכח ידים וכנ"ל, ודו"ק.

ועפ"ז מיושב קושיא הנ"ל על דברי תוס', והיינו עפימ"ש הר"ן נדרים דמה דלא חייש ת"ק לשמא יגרשנה משום דס"ל מי איכא מידי דמהשתא לא קדיש וכו', ע"ש ביאור דברים, דת"ק ס"ל כיון דעכ"פ לבתר דאלמוה לא חל ההקדש הוי ג"כ מי איכא מידי, אך כל זה אם לבתר דאלמוה לא חל ההקדש, והיינו אם אלמוה ידים לפירות, אבל אם מהני שלא להפקיע זכותו של בעל באלמוה לפירות לבד, א"כ לא הוי לא בא לעולם, כיון דעכ"פ ידים קדישי וכסברת ר"ת, וכיון שכן, שפיר פריך הש"ס אמאי לא חייש ת"ק לשמא תעדיף, דליכא למימר מטעם דמשועבד לנכסי מלוג ואלמוה וכו', א"כ הי' מוכח דאלמוה לפירות לחוד מהני, דבהעדפה אי אפשר בענין אחר וכנ"ל, וא"כ ממילא גם בעיקר מעשי ידי' לא אלמוה רק לפירות, דמהיכי תיתי יעשו רבנן יותר, כיון דמהני בזה, וא"כ דאלמוה רק לפירות, קשה אמאי לא חש ת"ק לשמא יגרשנה כיון דלא הוי לא בא לעולם, וקשה ממנ"פ, אע"כ דס"ל העדפה לבעל, וק"ל.

והנה בהא דקונמות מפקיע מידי שיעבוד, דעת ר"ת דאף קדושת דמים מפקיע מידי שעבוד, והא דאמרינן בשמעתין שאני קונמות דקדושת הגוף נינהו, תירץ הרשב"א בגיטין וז"ל, משום דל"ת דכמו שהקדישה מעשי ידי' דמי והוי דשלב"ל, שהרי אין הקדשה לידים עצמן, וכיון דלא חיילי אלא לבתר דנפקא משעבודי' דבעל לא חיילי מהשתא, אלא כשמקדשת גוף ידים דמעשי ידי' אגידי בידים וחייל עלייהו נדר ומפקיע מידי שעבוד ע"ש. והנה כפי מה שמפרשים העולם במה שאמר והוי דשלב"ל שהרי לא הקדישה לידים עצמן, היינו מטעם דמלאכה לא באה לעולם, זהו דחוק, דמשמעות דברי הש"ס דשקיל וטרי על לא בא לעולם דגירושין, גם מיותר מה שכתב הרשב"א וכיון דלא חיילי אלא לבתר דנפקא וכו'.

ולזה נראה דכוונת הרשב"א, דלולי לא בא לעולם דמלאכה, גם הגירושין הוי לא בא לעולם, רק כשמקדשת גוף ידים. והוא עפ"י יסוד דברי תוס' בגיטין [מ' ע"ב] דמלתא דרבא דאמר הקרש חמץ וכו', הוא רק רבא לטעמי' דסבר מכאן ולהבא הוא גובה כיון דמצי לסלוקי וחל ההקרש, אבל אביי דאמר למפרע הוא גובה לא חל ההקדש ע"ש. ויש לעיין לפ"ז היכי אמרינן בשמעתין קונמות מפקיע מידי שעבוד, הא הכא לא מציית לסלוקי, וכן הקשה בפ"י ובט"ז י"ד סוף סי' רל"ד. ודעת הגאונים ז"ל צ"ע דמתרצים דמצי לסלקו בזוזי ליתן תחת מעשי ידי' או לר"ה כיון

דיכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה, ע"ש בט"ז. ודבריהם תמוהים, דא"כ הוי ג"כ בידו לפדותו, ודמי ממש למשכנתא, והיכי קאמר הש"ס הכא אין בידה לגרש, וע' בתוס' שהקשו באמת לר"ה דיכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה הוי בידה, ותירצו דרוצה לאסוקי גם לר"ל. הרי עכ"פ מדברי הש"ס מבואר דאין בידו לסלק. גם בר"ן ונדרים גבי קונם תשמישי מבואר דתשמיש הוי רק שעבוד ומדינא מפקיע אף דלא מצי לסלק בזוזי, וצ"ע על הגאונים ז"ל.

ולכן נראה ליישב קושייתם בפשוטו, דאף דל"ש מכאן ולהבא, מ"מ אין כאן יותר משעבוד דאין גוף ידים של בעל, ושאני בעל חוב דאם אמרי' למפרע הוא גובה, ד"ל דלמפרע הי' קנין ולא הי' שעבוד, אבל הכא גבי [אשה] דע"כ אין לבעל רק שעבוד, וכן בתשמיש, מש"ה מדינא קונמות מפקיע מידי שעבוד, והוא נכון לדעתי.

אמנם כ"ז בידים ע"כ אין ליתן לבעל כח יותר משעבוד, אבל בגוף הצמר שפיר י"ל דמיד שנגמד ובא לעולם הוא של בעל כיון דלא מצית לסלקו בזוזי, והי' הדין ברור לדעתי אם אמרה על הצמר לאחר שבא לעולם קונם הצמר וכו', דלא מהני מדינא דהיא כמכורה ממש. ונראה להוסיף, אף אם קודם שבא לעולם אמרה יקדשו מעשי ידי', אף לר"מ דארם מקדיש לב"ל, מ"מ בעודה תחתיו מדינא לא חל, דמיד שיבא לעולם הוא של בעל, והמכירה קודם להקדש ושאני לוה ולוה וקנה דיחלוקו, היינו משום דמצי לחזור, אבל הכא דבע"כ מכורה כבר לבעל ואנן סהדי דמיד שיבוא לעולם הוא של בעל, ומש"ה לא מצי חל ההקדש על הצמר. ודאי' לזה מדברי הר"ן ד"פ המדיר שכתב בהא דאמרינן עד השתא מגלגלינן עמך וכו' אף דנדרה ושעבודה באים כא', מ"מ לא אלמוה בכה"ג, משמע דוקא היכי דמטעם אלמוה קאתינן, אבל אם היה מדינא דהקדש אינו מפקיע מידי שעבוד, אף בבאים כא' לא הי' מהני, ואם כן בנ"ד לפי סברתינו מדינא אין מפקיע דהוי כמכורה, גם בבאים כא' לא מפקיע. והא דאמרינן בשמעתין קונמות מפקיע היינו כגון שמקדשת גוף ידים ומעשי ידי' אגידי בי', ומתחלת ההקדש מן הידים ונגרר למע"י, ועל הידים לא היה רק שעבוד, מש"ה חל ההקדש מקודם, כנלע"ד.

ומעתה יש לפרש כן בדברי רשב"א דהא דמשני קרה"ג נינהו, היינו דחל על גוף ידים, דלא תימא דכמו שהקדישה מעשי ידי' דמי, וא"כ מלבד לב"ל דמלאכה הי' הגרושין ג"כ לא בא לעולם, דמדינא לא חל מהשתא דעדיף משעבוד דהוי כמכורה, ולזה קאמר הש"ס דקדושת הגוף הוא, היינו שמתחיל מידים ומע"י אגידי בי', ואז הוא רק שעבוד, ומדינא מפקיע מידי שעבוד, כנלע"ד וק"ל.

הערות על ספר עצי אלמוגים ועצי ארזים

מהגאון מוה"ר זאבל איגר אבד"ק ברוינשווייג זצ"ל[1]

בספר עצי אלמוגים על הל' עירובי חצרות סי' שפ"ו סעיף י"ג כתב-וז"ל: ודאיתי להרא"ה ז"ל בספר ברק הבית דף ס"ח שכתב דהא דאמרינן במנחות דף כ"א כיצד הוא עושה במליחת קדשים מולחו להאבר והופכו ומולחו ומעלהו, אמר אביי וכן לצלי, דלא קאי אמליחה דחולין וכו' אלא קאי אקדשים ולענין ברית מלח, דלאו בדבר הקרב לחור צריך ברית מלח, אלא מה שנאכל לכהנים ולבעלים נמי צריך מליחה וכו'. ועל רברי הרא"ה יש לי מקום עיון קצת, שמסיים בדבריו דהא דאמרינן בש"ס דפסחים דף ע"א גבי שעירי הרגלים בשבת דחיין נאכלים וצלי אין נאכלים, היינו ע"י מליחה, ואע"ג דמליחה כה"ג לא שריא, במקדש שרו רבנן, עכ"ל[2]. ולפי סברתו דמה שהכהנים אוכלים צריך מליחה דאורייתא, לא הי' צריך לזה, שהרי ברייתא מפורשת במנחות שם דמליחת קדשים דחיא שבת כדדרשינן תקריב אפילו בשבת, וצ"ע.

נ.ב. בפשיטות י"ל דמן התורה ניהי דמליחה זו נמי מן המצוה, מ"מ הא היו יכולין להמתין עד הערב כיון דשעירי רגלים נאכלין ליום ולילה, וכמו שהיו עושין בשעירי מוספין דיוהכ"פ, כדתנן במנחות דף צ"ט, אבל מדרבנן התירוהו לאכלו בו ביום כיון דאין שבות במקדש וכרי שלא למעט בזמן אכילתן.

שם בסוף הל' עירובי חצרות ד"ה וראיתי, הביא בשם אחיו הג"ד ליב ברלין זצ"ל וז"ל: מפשטא דמתני' רסוטה ריש פרק בשם, משמע דלדעת ד"ע אפי' פסיעה אחת יותר מאלפים אמה אסור ללכת בשבת דבר תורה, ותימה לי א"כ היכי שרי ללכת ע"י עירוב ד' אלפים אמה וכו' וכו', וכיון דלר"ע ס"ל דתחום שבת של תורה הוא שלשת אלפים, ניחא קושיא הנ"ל, דעירוב דאלפים אמה דתחום דרבנן ס"ל לר"ע כר"ח בן אנטיגנוס, עגולות ולא מרובעות, ונמצא שהולך ע"י העירוב ארבעת אלפים אמה עגולות שהן שלשת אלפים מדובעות וכו' ונמצא

---

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ד' עמוד י"ב. — הערות הללו הועתקו מכתי"ק והגיעו אלינו ע"י ידידנו הנכבד הרב **נחום מאיר גערמאן** נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

ואגב, כדאי להעתיק כאן מה שנרשם בראש הספרים הנ"ל. — בספר עצי אלמוגים ברף השער רשם אביו של הג"ר זאבל אינר בזה"ל: בעברי דרך ק"ק פייארסדורף בחזירתי מחתונת ונשואי בתי הצנועה תי' בק"ק שוואבאך, שלח לי הרב המחבר נ"י ספר הלז לדורן, **יהודא ליב איגר.** — וברף השער של ספר עצי ארזים רשם הג"ר זאבל איגר בזה"ל: בהיותי בעיר קאסל יום א' מ"ג למב"י תקנ"ו לפ"ק, נתכבדתי בו מהרב הגאון [ר' ליב ברלין] אחי הגאון המחבר נ"י, **הק' זאבל בן הגאון המפורסם מהרי"ל איגר נ"י.**

2) הגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל בהסכמתו על ספר מגן אבות (להגאון מהר"ם בנעט) בר"ה עוד אזכור, הקשה על שיטת הרא"ה מדברי הגמ' בפסחים דף ע"א דשעירי הרגלים נאכלין חי, ותי' דהיו מולחין הבשר רמליחה אסור רק מדרבנן ואין שבות במקדש, יעוי"ש. ולא ראה שהרא"ה בעצמו כתב כן.

שאם הולך ע"י עירובו ד' אלפים עגולות מביתו לצד עירובו, אינו הולך חוץ לתחום של תורה, עכ"ל.

נ.ב. לא ידעתי לכוונן הדברים כלל וכלל, דא"כ מאי קאמר הגמ' בפ' בכל מערבין (ל"ה ע"ב) דר"מ דאמר בספק עירוב חמור גמל דס"ל תחומין דאורייתא, הא סוף סוף לפי דברי הרב אינו אלא ררבנן, דמן התורה אין איסור בתחומין אלא ביותר מד' אלפים אמה, וליכא למימר דכוונת הגמ' דר"מ כיון דס"ל תחומין דאורייתא הו"ל ספק במידי דעיקרו דאורייתא דלחומרא אף בדרבנן, מלבד דסוגיא לא משמע הכי, לימרינהו נמי לא אפשר, דהרי בטומאה נמי דעיקרו דאורייתא ואפ"ה מיקל ר"מ בספיקו.

בספר עצי ארזים על אהע"ז סי' י"ז אות קמ"ה (ד"ה ומעתה) כתב וז"ל: ואפילו לדעת הרמב"ן וסייעתו שאין עד המסייע פוטר משבועה, היינו רק משבועת מורה במקצת אבל משבועת עד אחר ודאי שפוטר, דכמו שהעד מחייבו שבועה כך נמי העד פוטרו, וכמ"ש הנ"י בריש ב"מ, עכ"ל.

נ.ב. אף שהנ"י ריש ב"מ כתב כן, מ"מ דעת הרא"ש וסייעתי' בריש ב"מ חולקים עליו, וכן מורים דברי הש"ך בח"מ סי' פ"ז ס"ק י"ר, עיי"ש.

שם באות קמ"ו כתב וז"ל: יש לדקרק בדברי הרמב"ן שהביא ה"ה בדין שכתב הרמב"ם שאם באו בב"א ונשאת לאותו העד ואומרת ברי לי דלא תצא, והקשה עליו הרמב"ם מסוגיא דכתובות (דף כ"ב ע"ב) דהו"ל לאוקמי מילתא דר"י בכה"ג כגון שבאו בב"א וניסת לאותו העד ואומרת ברי לי ומש"ה לא תצא וכו' ע"ש. והנה משינוייא דאביי לכאורה אין כאן קושיא כל כך, דניחא לי' לפרש אפי' בניסת לאחר, ולהכי מוקי לה בזא"ז, אך עיקר הקושיא היא לרבא דהו"ל לתרץ הכי, עכ"ל.

נ.ב. מעולם לא הי' קושית הרמב"ן על רבא, דלדידי' מעיקרא לק"מ, דלא רצה להגיה מילתא דר' יוחנן דנקט שנים אומרים וכו'.

שם באות ק"נ (ד"ה לכן נראה) כתב וז"ל: בשלמא בסוגיא דכתובות דלא מיירי שהבעל בפנינו, שפיר י"ל דודאי דייקא ומינסבא מחמת חומר שבסופה דיבֵאָה שיבוא בעלה ולא תוכל להכחישו, לכן ווראי שאומרת אמת במה שאומרת ברי לי שמת, אבל בסוגיא דיבמות דמיירי שהבעל בפנינו וב' עדים המעידים עליו והיא מכחשתו בפניו ואומרת שזה אינו בעלה וכמ"ש רש"י באומרת ברי לי ע"י סימנים, ושני עדים מסייעים אותה שאומרים מת, א"כ מה שייך כאן חזקה דדייקא ומינסבא כיון דלדברי שני העדים היא מכחישתו והעיזה פני' ותאמר לו שאיננו בעלה, ויש לה ב' עדים המסייעים לה, א"כ לעולם לא תבוא לחומר בסופה וכו' והרא קושית התוס' לרוכתא שהרי יש כאן חזקת אשת איש. לכן נראה דרב באמת לא ס"ל כמסקנא דפ' ד' אחין רתרי ותרי ספיקא דרבנן הוא, רק ס"ל דמדאורייתא לא אזלינן בתר חזקה בתרי ותרי, עכ"ל.

נ.ב. בהריא כתבו תוס' בסוגיא זו דיבמות ובכתובות דף כ"ו ע"ב דבגירושין שייך דייקא ומנסבא דמתייראה שמא יוזמו או יפסלו בגזלנותא ואז יש חומר

בסופה ע״ש. וכל זה שייך נמי בהא דרב, דאף שהבעל בפנינו והיא מכחישתו, מ״מ מתיירא שמא יוזמו או יפסלו אותן עדים שאמרו מת בעלה, ואז בודאי סמכינן אאותן עדים שמעירים שזה בעלה ותצא וכל הדרכים אלו בה, ושפיר יש חומר בסופה. ואין צורך לכנום בפרצה רחוקה כזו לומר דרב פליג אכולהו אמוראי וס״ל תרי ותרי ספיקא ראורייתא, ורלא כמסקנא דפ׳ ד׳ אחין, רבלא״ה א״ש בפשיטות.

במס׳ כתובות דף ע״ה ע״ב

מהגאון מוה״ר בונם איגר אבר״ק מאטערסדארף זצ״ל[1]

ב״ה.

יפה נוף וכו׳.

אציגה נא לעיני קרשו גרניד קטן מדבר הלכה, ואסתגר באיזה פרטי דברים שנתקשיתי ער הנה, והוא במ״ש הב״ש סוף סי׳ ל״ט ס״ק י״א, נמצא זה תלוי בשיטת התוס׳ וכו׳, ואלי הרבר יגונב רגם לשיטת תוס׳ הא מהני חזקת הגוף על עצמה אם תובעת הכתובה אף אם איתרע החזקה ע״י כאן נמצא וכו׳ רהא בנכנסה לרשות הבעל על הבעל להביא ראי׳ שהי׳ בה מומין קורם שנתארסה וא״כ לגבי גט למה לא יועיל חזקת הגוף לגבי עצמה להצריכה גט. ולרידי חזי לי ליישב לפענ״ד דברי הגמ׳ (כתובות ע״ה ע״ב) בהא דקאמר רבא לא תימא וכו׳, וכ׳ הרא״ה דרבא בעי לאוקמי מתני׳ ככ״ע כר״ג לענין כתובה וכר״י לענין גט, והרניש הפ״י רא״כ הי׳ לו לרבא למימר דבריו אחר שהמציא תירוצו כאן נמצא וכו׳, יעו״ש.

ולענ״ד י״ל דרך פילפול דרבא הקדים לסתור דברי ר״א רמשני תברא, וממילא ההכרח לשנות כתירוצו, עפ״י מה שהקשו תוס׳ ד״ה תברא, תימא וכו׳, ולהנ״ל י״ל דרישא קמ״ל על האב להביא ראי׳ וכו׳ אף לענין קידושין, כראמר לקמן כלה בבית אבי׳ ולענין קירושין, וקמ״ל דאפילו גט אינה צריכה כל זמן שלא הביא האב ראי׳, דאילו צריכה גט לא הי׳ צריך האב להביא ראי׳ לענין כסף קירושין דהכסף שלו מחשש שמא יאמרו קירושי טעות וכו׳, וכהשגת ח״מ וב״ש סי׳ נ׳ על הש״ע, ואם הי׳ קמל״ן זה לענין ניסת לא הי׳ נשמע רבותא זו, דבניסת לא שייך חשש הנ״ל, ובסיפא קמ״ל על הבעל להביא ראי׳ להיפוך אף בניסת דלא שייך הך חששא דנימא מש״ה פורעין לה כתובתה כדי שתתחזק א״א אפ״ה על

---

1) כתבנו אודותיו בכר״ש שנה ד׳ קונט׳ ח׳ עמוד י׳. — חירו״ת הללו הועתקו מכתי״ק הגאון מוה״ר אברהם טיקטין אבר״ק ברעסלא זצ״ל, שהעתיק בפנקסו מכתב זה אשר נערך אליו מהג״ר בונם איגר מימי חורפו בהיותו בעיר קראטאשין. (התשובה מהג״ר אברהם טיקטין נדפים ברצ״ה בקונטרס הבא). אפריון נמטיי׳ לידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבר מו״ה **אברהם אהרן לעזער** נ״י שהמציא לנו חידו״ת הללו מאוצרו הטוב. ינשאהו השי״ת על גפי מרומי הצלחות.

הבעל וכו', ואי הוי קמל"ן בקידושין הוי אמינא דחיישינן לה שלא יאמרו קידושין תופסין באחותה וכו' חייב בכתובה, לזה קמל"ן בנישואין, ולפ"ז כיון דלר"א ע"כ הפי' על האב וכו' אפילו בקידושין וא"צ גט, וע"ז אמר רבא לא תימא וכו', והיינו דר"י מודה שצריכה גט, א"כ הדרא קו' תוס' לדוכתה, וע"כ כתי' רבא, וק"ל.

ודברי הב"ש קשיין מלבר הנ"ל, מה שכ' דלשיטת הרמב"ן צריכה גט מחמת הברי שלה, ולא הבנתי, דברי שלה לא מצינו דעדיף רק גבי ממון, משא"כ לענין איסור מה מהני הברי שלה אם נסתלק חזקת הגוף ואח"כ נותנת אמתלא לדברי' הראשונים, דבלי אמתלא ודאי אין לומר דאיירי, מדכ' אח"כ דלא שייך הכא שויא אנפשי' חתיכא דאיסורא, ואמאי, אטו מי גרע מאומרת טמאה אני לך שנאסרת עפ"י דיבורה, אלא ודאי דאיירי באומרת אמתלא, וק"ל. אח"ז מצאתי כי הפ"י בקונטרס אחרון תפסו בזה, ואם היינו מפרשים דבריו ע"י אמתלא אתי שפיר, דאם היתה צריכה גט מתחילה ע"י ברי דעושה אותה ודאי מקודשת לא הי' מהני אמתלא אח"כ, כיון דנתקבלו דברי' לודאי, כמו דלא מהני בעדים אמתלא, וכמ"ש הבית מאיר סוף סי' ו' ממשמעות הראב"ד בהרא"ש כתובות פ"ב גבי שטר אמנה יעו"ש, משא"כ אם הברי שלה אינו מועיל רק שויא אנפשה, מש"ה מהני אמתלא, וק"ל.

גם דברי הב"ש סוף סי' ו' ס"ק כ"ה תמוהים, מה שכ' אם ניסת לא תצא, ואמאי לא תצא הא שויא אנפשה וכו', גם מה שכ' להוכיח שם מדלא השיג הראב"ד בפרק כ"ה מהל' אישות ש"מ באשת ישראל מודה להרמב"ם, יעו"ש. ולעד"נ לדחות דבלא"ה ל"ק מידי, להרמב"ם שסובר מאים עלי כופין להוציא אף בלא רגלים, קשה קו' התוס' כתובות דף ס"ג אומרת טמאה אני לך תיהמן במיגו דמאים עלי וכו', וצ"ל דהרמב"ם סבר כשיטת הסוברים דבמקום דמשים עצמו רשע אף במיגו לא מהימן, ע' בי"ד סוף סי' קע"ד ובש"ך שם, וא"כ בנטמאתי ברצון לא מהימנא במיגו, דאין אדם וכו', משא"כ תוס' לשיטתייהו בשמעתין דשטר אמנה, הוכיח שם הפ"י דבמקום דאיכא מיגו מהימן אף במקום שמשים עצמו רשע, והקשו שפיר, ול"ק.

עוד כ' הב"ש שם להקשות על הה"מ פי"ט מהל' איסורי ביאה שהוכיח דלא כהראב"ד מהא דאמרינן בכתובות מיגו דמיפסלא מכהונה שמע מינה דלא מהני אמתלא וכו', והקשה הבית מאיר מאי אמתלא תוכל ליתן, אם שאמרה כן כדי לגבות כתובתה, הי' לה לומר מוכת עץ. ובמחכ"ת אישתמיטתי' בהך שינוייא דקאמר טעמא דר"ג משום מיגו לא מהימנא לומר מוכת עץ אני תחתיך כמ"ש תוס' שם, וא"כ שפיר אית לה אמתלא, לפ"ז באומרת נטמאתי ברצון לא הי' יכול להשיג הראב"ד דמאי אמתלא תתן, הי' לה לומר מאים עלי ותהימן להרמב"ם, וכתובה בלא"ה ל"ל, משא"כ בפ' י"ט דאיירי באומרת נאנסתי השיג שפיר. ובאמת דברי הב"ש בלא"ה תמוהין, שכ' מדלא השיג הראב"ד, על מה ישיג, הא גם ברמב"ם שם לא נזכר דאסורה באומרת נטמאתי ברצון.

ימחול מעכ"ת להשיבני על הכל באר היטיב, והנני לנשק אמרותיו הק'.

(מקום החתימה)

מכתב
מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל *)

ב"ה. יום ג' ז' אלול זמן תפלת מנחה תקנ"א לפ"ק, פה סטעשאווי רחוק י"ד פרסאות מפ"ל [=מפרידלאנר].

החיים והשלום להה"ה האלופים רוזנים ראשים נגידים קצינים פרנסים ומנהיגי עדת ישורון קהל מארקיש פ"ל [=פרידלאנר] יע"א.

ביום א' העבר הגיעני מכתבם ע"י הציר השלוח ממני לכבודכם, וכבר הי' הכל מוכן לשום לדרך פעמי, ואשר רצונכם הי' לעכב עוד ולישב במקומי שמונה ימים, לא הי' לי אפשרות לעשות כן, כי לולי התמהמתי עוד איזה ימים, הוכרחתי לעכב בביתי עד כלות ימי החורף כפי דברי הרופאים שבעת ההיא א"א לזוגתי תי' ליסע בדרך כי כן ימלאו ימי לדתה, גלל כן הוכרחתי למהר נסיעתי, ובלתי ספק תתאמצו לתקן הרבר שלא יהא מיחוש היזק מחמת טוח הטיט שבבית, ואי"ה אראה להתאמץ לבא למקום שבתי אני וביתי והאנשים אשר אתי מכסת נפשות ביתי, ביום ה' הבע"ל לעת ערב, אם לא אתעכב מחמת כובד הדרך ליסע בכובד מסעות בשלשה עגלות.

הכ"ר ידידכם הנחוץ לדרכו,

חק' עקיבא במו"ה משה גינז זצ"ל
מצ"פ לק"ק מארקיש פ"ל

---

*) הועתק מעצם כתי"ק, המונח אצל א' מאנ"ש החפץ בעילום שמו. יתברך ממעון הברכות, בכל מיני ישועות והצלחות. (מכתב זה כתב הגרעק"א זצ"ל בהיותו עלי דרך לק"ק פרידלאנד אחר שנתקבל שם לאב"ד).

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהרה"ק מוה"ר משה צבי מסאוואראן זצ"ל [1]

ב"ה. יום ב' ה' תשרי תקצבי"ת פ"ק טשרטשי לפ"ק.

מחי' חיים יגמור החתימה לחיים לכבוד האלופים ראשים נגידים מנהיגים ויחידים רק' **דזורין** וע"ג הרב המופלג בתורה וביראה הותיק מוהר"ר **מנחם מענדל** נ"י

אחר"ש, אותם ארוש לעוררם ולהזהירם, על רברת העגונה מרת ראבריש השכולה מבעלה מוהר"ר זוסיא, אשר מירם היתה זאת לה, הגם שבגוף הענין אין להאשימם, אולם חיובא עלייהו רמיא לחתוד אל טובתה להתירה מכבלי העיגון, ואחרי הורע מקום תחנותו הם מחוייבים לפצות רמי הוצאות בכרי שתוכל להשיג ג"פ מאתו, וכן יראו לקיים למען יהיו נקיים מר' ומישראל ולא יהי' קול רמי העלובה צועקים עליהם ח"ו, ובטחוני כי יחושו לקיים. והמקום ירחם עליהם להרים קרנם הגבה למעלה בכל מילי מיטב, והי' זה שלום טובה וברכה וחיים.

כ"ר רו"ש,

נאו' משה צבי בהרב מו"ה שמעון שלמה זללה"ה

מכתב
מהגאון מוה"ר ארי' ליב ברלין אבד"ק קאסעל זצ"ל [2]

ב"ה.

יגיעת בשר יהי' להג הרבה מאור מעשה הספרים נכבדים חיברם ארוני אחי הרב הגאון האמתי מוהר"ר **נח חיים הירש** זצללה"ה[3] שהי' אב"ד בק"ק **אה"ז** י"ץ, כי מיודעים המה ביקר תפארת עוזמו בחכמה ומדע אשר הודיע לרבים בהם, ויותר שהחכם שם בכמה חלקי תורת ה' ומחצב שרשי' המסולאים, עוד איזן וחקר חבור נחמד ונעים כולו ממתקים על כל מצות התורה ואזהרותי', ורבו יתירה

---

1) הוא בנו של הרה"ק מוה"ר שמעון שלמה מגיר מישרים בק"ק סאוואראן. הי' תלמיד מובהק להרה"ק בעל קדושת לוי זצ"ל ולהרה"ק מוה"ר ברוך ממעזיבוז זצ"ל. שימש זמן קצר כאבד"ק בארדיטשוב, וסוף ימיו נתיישב בעיר טיטשלניק. נדפס ממנו ספר לקוטי שושנים. נלב"ע ביום כ"ה טבת שנת תקצ"ח לפ"ק.

2) הוא בנו של מוה"ר אברהם מאיר ברלין בן הג"ר שמואל זנוויל הלברשטאט דיין דק"ק ברלין זצ"ל. בשנת תקמ"ט לפ"ק נתקבל לאבד"ק באמבערג, ובשנת תקנ"ד נתמנה לאבד"ק קאסעל ומדינת העסין. נדפסו ממנו הגהות עמ"ס שבועות (שנדפסו בש"ס דפוס ווילנא). גם הי' לו חיבור „פסקים" המכיל יותר מכ' אלפים פסקים, והכת"י הי' למראה

הוספת לו להפליא בו עצה ותושי׳ בחכמה בדעת ותבונה, וזה שמו אשר יקראו, **ספר מעין החכמה**, ולהיותו ז״ל יודע גודל מעלת ספר הזה ותועלתו, לאשר מאד יצדיק בו את הרבים, והמשכילים יזהירו בו בהרבה ענינים סתומים אשר יניה חשכם, תמיד עיניו בו הי׳ בקצה ימיו, וכל ישעו וכל חפצו אך להוציאו לאור עולם, בשכבר החל מזימתו הטובה הזאת להביאו לבית הדפוס.

אכן סר מר המות אשר המר שד־י לנו, בקחתו אליו בעון הדור, ומי יאבל על אבידה הזאת ומי יחוש יותר ממני, לשלילת הודעת ספר הנחמד הזה עם תועלותיו הרבים והטובים וצדקת פרזונו בישראל ע״י כך, כי אם עודנו בחיים, ישוטטו לבקש דבר ה׳ ותורתו מפיהו ויבלעו את ספריו עודם בכפו, אך עתה אלאה למצוא פתח השתלחו בארץ בלתי אם לחלקם ביעקב ולהפיצם לאחד אחד בישראל. אפס כי לא תהי׳ תפארת הרב הגאון המחבר זצללה״ה ודבריו הנעימים, על הדרך הזה, כי אם גם אחד מאלף יענגו וישיב ידו מלקחתו, תיקר מעט שפלת הזה, מחכמה מכבוד ימציאהו בהרבים אשר לתורתו ייחלו, ואם באולי יש אשר למען יכבדהו בפיו ובשפתיו יקחהו, ולבו בל עמו, גם זה לא יתכן.

לכן את אשר ראיתי אני טוב, להעלות זכרון הספר הנ״ל בזה, ולהודיע טבעו ברבים, ואעמיד אנשים ידועים בכל מקום תורה על ככה, יקבצו ויאספו את כל מבקשי תורת הרב הגאון המחבר זצללה״ה, ברצונם הטוב, ואוהבי דבריו הנעימים, אשר יכתוב בכתב ידו על כן, ולתת בדמי מקחו אחרי קבלתו הספר עד תומו, חצי לואיטדאר או שני ר״ט וחצי קורענט, ואת אשר יקח תשעה ספרים, יקבל העשירי חנם. וזמן כלות אסיפה הזאת יהי׳ עד תום ארבעה ירחים מיום שלמטה, וכשלשת או כארבעת חדשים אחרי כן, תושלם מלאכת הדפסת חבור הזה, ויומסר לכל החתומים נגד תשלומין כנ״ל, וכערך כמות יציבי בני ישראל ומספרם על ראש הספר, אשר שם יוצגו וינקבו כולם בשמותם, יוודע ערך גדולת אהבת הרב המחבר זצללה״ה, ומצוא חן דברי חכמתו ושכל טוב בעיניהם.

כ״ד המדבר לכבוד התורה ולומדי׳, עש״ק ו׳ אלול תקס״ב לפ״ק.

ארי׳ ליב בן לאאמ״ו מוהר״ר אברהם מאיר ברלין זצללה״ה
ח״פ קאסעל ומדינה יע״א

עיניו של הנה״צ בעל דרכי תשובה זצ״ל ומביאו בספרו כמה פעמים. (עיין לדוגמא בדרכי תשובה סי׳ מ׳ סקל״ב, ובסי׳ מ״א סקל״ב וסקמ״ה). — מכתב זה הגיע לידינו מאת ידידנו הנה״ח הנכבד מו״ה **אברהם אהרן לעזער** נ״י. ברך ד׳ חילו ופועל ידיו תרצה.

3) נולד בעיר פיורדא בשנת תצ״ד לפ״ק לאביו מוה״ר אברהם מאיר ברלין. בשנת תקכ״ה נתמנה לדיין בק״ק פיורדא, ומשם נתמנה לאבד״ק פייארסדורף, ואח״כ נתקבל לאבד״ק מגנצא, ובשנת תק״ס עלה על כסא הרבנות דק״ק אה״ו. נדפס ממנו ספר עצי אלמוגים על הל׳ נט״י ועירובי חצרות, ספר עצי ארזים על שו״ע אבן העזר, וספר מעיין החכמה על תרי״ג מצוות. נפטר ביום ג׳ לחודש אדר שני שנת תקס״ב לפ״ק.

בדין נשתטית

מהרב הגאון מוה"ר יואב יהושע ווייזנגארטען אבד"ק קונצק זי"ל[1]

בעזה"י. פה קונצק.

נשאלתי מבי"ד דוואדשא וגם שלחו אלי גב"ע, היות כי האיש ר' ישראל ב"ר יוסף שולדענרייך מווארשא אשר דר עם אשתו רחל בת ר' שלום מונצבורג כחמש שנים ואח"כ נשתטית, וגילגל עמה בשטותה זמן רב ועסק ברופאים גדולים ומומחים עד שא"א הי' לו לסבול את שטותה, והוצרך ליתנה לבית החולים המיוחד למשוגעים, היינו בבאניפראטען, והיא שוטית קרוב לחמשה שנים, ויש להבעל ממנה ג' בנים זכרים ובת אין לו, והבעל משלם עבורה לביה"ח בעד כל חודש וחודש חמשה עשר רו"כ, והביא בידו הרבה תעודות מרופאים גדולים ומומחים שאין תרופה לשגעונה, וכן העיר איש נאמן בפני ב"ד איך ששמע בעצמו ג"כ בע"פ מפי הרופאים מומחים וגדולים שאין תרופה לשגעונה, והיא מונחת בביה"ח הנ"ל, וכבר השווה הבעל בדברים שבממון עם חותנו אבי אשתו הנז' בפני בד"צ בווארשא, והשליש תיכף כמו שאמרו הב"ד, זהו תורף הגב"ע, וכעת הבעל דופק על פתחי להתירו לישא אשה אחרת, כי א"א לגדל הילדים ולעמוד בהחנות, ואינו יכול להיות בלא עזר.

הנה הרמ"א מתיר בסי' א' בנשתטית לישא אחרת אם כבר עסק הבעל ברפואות כדבעי ולא הועיל, א"כ בנ"ד שעדיף יותר, שהרופאים אומרים שאין לה תרופה להתרפאות, אף שלרעתי א"א להאמין להרופאים בזה, ואם השגעון בא לה מחמת חולי, נראה מדברי הראב"ד סופ"י דגירושין דמצוי שתהי' חוזרת לאיתנה ותתרפא, אבל אין צריך לזה כלל, כי בוודאי כוונת הרמ"א להתיר אף שאין בידור אם תתרפא, שהרי לכך משלישין גט, שאם תתרפא יתנו לה הגט, הרי אף שתוכל להתרפאות, עכ"ז מתירין כל שהיא בשגעונה י"ב חורש, וכמו במוררת בסי' ע"ז ראין מעגנין יותר מי"ב חורש, וגם עי' באהע"ז סי' ל"ח סעי' ל"ו עיש"ה.

והנה בדרכי משה מתיר בזה"ז אחר אלף החמישי אף בלא ק' רבנים, אך המהרש"ל וכמה פוסקים סוברים רגם בזה"ז צריך ק"ר והשלשת גט וכתובה, הכל כמו קורם אלף החמישי, והחת"ס בסי' ר' הוסיף עוד דאף אם יהי' מנהג גרידא, יש בזה איסור בל יחל ע"ש. ובנוב"י מפקפק בכוונת הרמ"א אם מתיר אף בקיים

---

1) נולר בשנת תר"ז לפ"ק לאביו מוה"ר נתן נטע ווייזנגארטען. הי' תלמיד מובהק להגאון בעל אבני נזר זצ"ל. אחר חתונתו נתיישב בעיר ראדום, ואח"כ בעיר נאשעלסק. בשנת תר"מ לפ"ק נתקבל לאבד"ק ליטאמירסק, ואחר איזה שנים נתמנה לאבד"ק גאסטינין, ומשם נבחר לאבד"ק קונצק. נרפס ממנו ספר חלקת יואב ב' חלקים, וקונטרס קבא דקשייתא. נלב"ע ליל שב"ק ד' מרחשון שנת תרפ"ב לפ"ק. — תשובה זו הגיעה לידינו מאת ירידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה **בן ציון אלימלך וואקסמאן** נ"י מעזבון חותנו הרב הגאון מוה"ר יצחק שטערנהעלל ז"ל אבר"ק זאלצבורג ומח"ס כוכבי יצחק. טוב עין הוא יבורך.

הבעל פו"ר, אך הגאון ר' סענער מרגליות בתשובותיו תשו' הרא"ם מביא כמה ראיות ברורות דאף אם קיים הבעל פו"ר מתיר הרמ"א ז"ל, כי מטעם הרהורי עבירה לבר מתירין, רהרי חזינן דזה רוחה אף רבר שהוא מה"ת, עי' סוטה ח' ובתוס' שם ד"ה אם, ואף דרבנן פליגי שם על ר"י, היינו רק דסוברים דעל הירהור שעה לא חיישינן, משא"כ כאן רכל ימיו בעבירה, ואף דשם הוא בשוא"ת וכאן הוא בקום ועשה, אבל עכ"פ חזינן רהוא חמיר טובא, ועי' בחלקת מחוקק סי' א' סק"י דהירהור עבירה חמורה מלשבת יצרה, ובפרט בנ"ר שאין לו בת ולא קיים עדיין פו"ר, ואף רהנמוק"י ביבמות בהמשנה שנשא אשה ושהה עמה, כתב רביש לו זכרים או נקיבות אין מתירין בחדר"ג, היינו דק להתיר מכח זה לבד, אבל בנשתטית שפיר מתירין רמ"מ מצוה מיקרי כיון שאין לו בן ובת, ובשגם דהרמ"ה שהובא בטור סי' קי"ט אוסר לדור עם שוטית לגמרי, וכתב הב"ח שם דאין לה תקנה אף בבדיקת פקחות, וכ"ה בתשו' מהרש"ל סי' ס"ה, ומה שתמהו כולם ממשנה דפ"ב דנדה, דפקחות מתקנות אותה, נראה כוונתם דהרי התוס' והרמב"ן הקשו למה תהי' נדה נאמנת במקום דאיתחזק איסורא כטבילה וכדומה, ותי' הרמב"ן ז"ל מתוך שנאמנת על עצמה נאמנת גם על בעלה, והיינו דעל עצמה הוה כבעלים דנאמנים על שלהם אף באיתחזק, וא"כ קשה איך פיקחות מתקנות הלא מאה נשים כחר דמיא, ואיך נאמנים להעיד שטבלה כראוי וכדומה במקום שאיתחזק איסורא, וע"כ סובר הרמ"ה דכוונת המשנה דנדה הוא רק במקום שאין אנו יודעין שפירסה נדה רק מפי הפקחות, אז שפיר נאמנות גם על הטבילה מחמת פה שאסר, וזה נראה בכוונת רש"י חולין ל"א שפי' על מתקנות, בודקות אותן בשעת וסתן, והיינו כיון רוסתות דק דרבנן ואינה מתחזקת הטומאה רק על פיהן ואז שפיר הפקחות נאמנות על הטבילה מטעם ס"ס, וכש"ס נדה ט"ו שמא לא ראתה ושמא טבלה, אבל אם נעשית טמאה וודאי לפנינו, וכגון ע"י לירה או באופן אחר שהבעל ירע מטומאתה, אז הוה איתחזק ותלוי בספק הש"ס ריבמות, ומתוך ל"ש בבדיקות אחרות, ע"כ שפיר אסור הבעל לדור עמה, וכל שאסור לרור, סובר המהרש"ק רהוה כאין לו אשה כלל וליכא חדר"ג לגמרי, אך יען שכמה פוסקים חולקים דבכל מקום אין מתירין בלא ק"ד, אבל עכ"פ ע"י ק"ר לכ"ע מתירין וכמו שהמנהג פשוט.

מה דמשלישין גט, אף דהאחרונים אסרו לגרש בזה הגט מחמת חשש של הגהות מלמ"ל, כל מה דאיהו לא מצי עביד השתא. לרעתי פשוט דעיקר השלשת הגט ניתקן רק במקום שיורעת לשמוד גיטה ואינה יודעת לשמור עצמה, דאז כיון שמה"ת מתגרשת דיש לה יד, רק מדרבנן אסורה מלהתגרש מחשש גרירה, ובזה לרוב פוסקים בדיעבד מגורשת, וכל שבדיעבד מגורשת, שוב ל"ש כל מה דאיהו לא מצי עביד השתא, כיון שמועיל בדיעבד, אף שאסור, מ"מ בידו מיקרי. וכן מוכח ביבמות פרק האשה רבה, דאם נאמר דקידושין תופסין ביבמה בשוק, לא הוה רבר שלא בא לעולם, אף דמ"מ אסור לקרשה מה"ת כמבואר בתוס' יבמות מ"ט ע"ב ד"ה אי כרב, רלקי על הקידושין ביבמה לשוק, הרי דעכ"ז מקרי בידו, ונם בש"ס קידושין ס"ד פריך הש"ס והרי בידו להשיאה לממזר, ודברי תוס' סוכה

ל״ג אין ענין לכאן, ואף להסוברין דמחשש גרירה אף בדיעבד אינה מגורשת, מ״מ כיון שהוא רק מדרבנן, הרי כתב המלמ״ל פ״ב מביאת מקדש דבדרבנן לא אמרינן כל מה דאיהו לא מצי עביד, וכיון דביודעת לשמור גיטה מהני השלשת הגט, ע״כ עושין תמיר כן, ואפשר משום לא פלוג.

באופן דבנ״ד כתבו הב״ד מווארשא שכבר קיים הבעל נגדה בדברים שבממון, ע״כ ישליש הבעל גט ביר שליח, וגם יסכימו ע״ז עור צ״ט רבנים, ואף שימצא ברבנים קרובים זל״ז אין קפירא, כן הוכיחו האחרונים בראיות, והצ״ט רבנים יהיו מג׳ ארצות, ואז אחר שקיים הבעל הכל כנ״ל ויציע הבעל הדבר לפני הממשלה יר״ה ויסיג רשיון, אזי אין על הבעל ר׳ ישראל ב״ר יוסף שולדענרייך מווארשא שום חרר״ג, ויהי׳ מותר לישא אחרת, אך אם אפשר שתתרפא האשה קודם שנשא הבעל אחרת, עי׳ בזה בספר פתחי תשובה באהע״ז סי׳ א׳ סקט״ז, ואני כתבתי במק״א לרון בזה, ואי״ה אעיין בזה.

ע״ז באעה״ח היום יום א׳ תבא י׳ לחודש אלול תרע״א קונצק.
יואב יהושע חופ״ק קונצק

בענין מעשר כספים

מהרב הגאון מוה״ר **יצחק וויים** אבד״ק קאדלבורג ז״ל הי״ד[1])

בעזה״י. קאדלבורג לסדר והייתם לי סגולה תרס״ג לפ״ק.

> ה׳ יתן עוז לאהובי חביבי מחמר לבבי הרב האברך החריף עצום ובקי טובא מאור נעלה ירא וחסיר מוכתר במעלות רמות שלשלת היחסין נודע לשם ולתהלה כש״ת מו״ה **עקיבא בלויא** נ״י אבן יקרה בק״ק קראסנא יצ״ו.

מכתבו הנעים לנכון קבלתי ושמחתי מאוד בבשרי כ״ט כן יגמור ה׳ בעדו לעולם. והנה שאלתו של ירידי נ״י אורות מעשר כספים בזמנינו אי מחוייבים מדאורייתא או מדרבנן, בעזר ה׳ אעביר פרשתא דא ואתניי׳. הנה שוטטו כבר עיני מעכ״ת ירידי נ״י בכל המקומות הפוסקים, ואותיות דר׳ עקיב״א הם אותיות מחכימות, וגם אנו נביא כל זאת ברברינו אי״ה, גם דברי הב״ח בסי׳ של״א אשר הביא, וחתנו הטו״ז החולק עליו, וגם בשאר ספרים אשר רברו מזה.

המורה הגדול הרמב״ם כתב בפרק ט׳ מהלכות מלכים הלכה א׳, על ששה דברים נצטוה ארם הראשון וכו׳ בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרית ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב

---

1) כתבנו אודותיו בכר״ש קונט׳ ע״ה עמוד כ״א. — תשובה זו (בהעתקת כת״י השואל) הגיעה לידינו מאת ידידנו הרב מו״ה **דוד מייזליש** שליט״א רב דקהל יטב לב דסאטמאר במאנטרעאל מעזבון אביו הרב הגאון מוה״ר צבי הירש מייזליש אבד״ק ווייטצען ז״ל. ישא ברכה מאת ד׳.

הוסיף גיד הנשה והוא התפלל ערבית. והראב"ד משיג שהדמב"ם הי"ל לומר באברהם שהפריש מעשר. והסביר הכ"מ שטעם הראב"ד לפי שנאמר באברהם ויתן לו מעשר מכל, ותריץ יתיב דברי הרמב"ם, שבאברהם לא אשכחן שעישר ממונו והתם דאיהו עישר השלל הבא לידו ולא בתורת מעשר אלא לפי שכבדו מלכי צדק בהוצאת לחם ויין וברכו, רצה לתת לו מעשר השלל, אבל יצחק הוא הראשון שעישר ממונו לשם מעשר. [ולענ"ר ע"כ כדברי הכ"מ כן הוא, דהנה מהר"ש לאניידו הספרדי ז"ל בספרו הגדול במלכים גבי נס השמן, מביא תוספתא על הפסוק ושלמי את נשייכי (מלכים־ב', ד'), איתרחש לה האי ניסא אמרה לי' לנביא דה' אית עלי עשור מהאי משחא או לא, אמר לה בעליך זן נביאי דה' במילתא דליכא עלי' עשורא ואף את ליתי על משחך עשירא דמן ניסא הוא, עכ"ל. והרי נס מלחמה זו ששב כעת ממנה אברהם, איום ונורא, דהרי אברהם אבינו בעצמו ירא שמא ניכו זכיותיו, ולזאת הבטיחו ה' שכרך הרבה מאוד, ועיין פיוט סילוק יום ב' דר"ה, והי' פטור ממעשר כאמור בתוספתא מפורש הנ"ל, ובכל זאת עישר, אלא וודאי שלא לשם מעשר נתנו אלא חטיבה מול חטיבה לפי שכבדו מלכי צדק, ועיין דבר חירוש מחת"ס ז"ל מובא בהלכה למשה שבס' וידבר משה סוף פרשת לך לך בר"ה נסתפקתי דף כ"א ע"ב].

ובמגדול עוז מיישב, דמרשות חלוקות הן, שרמב"ן ורש"י ס"ל כהרמב"ם שיצחק התחיל במעשר, ולא נוכל לומר שאברהם עישר, דהרי לא לקח כלום משלל שהביא, עכ"ד. ולכ"מ ומ"מ לפיהן העלה בשו"ת מהרי"א (יהודה יעלה) חלק יו"ד סי' של"ד, לא עישר אברהם ממנו כלל, ע"כ לרידהו לאחר מתן תורה ליכא חיובא דרבנן כלל, דא"כ חי' אברהם מקיימו כמו שהי' מקיים עירוב תבשילין, אלא מנהגא הוא. לזאת שפיר השמיט הרמב"ם הא דספרי שבתוס' תענית דף ט' ע"א (שהביא בתשו' שערי יצחק, וקדמו בתשו' חוות יאיר סי' רכ"ר). ולהראב"ד שאברהם נתן מעשר כספים, י"ל דמצוה וחיוב דרבנן הוא לאחר מתן תורה, וזה סברת ספרי, או דרך רמז בעלמא הוא בספרי, עכ"ד ז"ל. ומה שדייק הגאון בעל יהודה יעלה לישנא דספרי, אינו בספרי אלא בתנחומא פ' ראה, המובא בחו"י וז"ל, עשר תעשר אמר ר' אבא רמז לפרקמטוטין ולמפרשי ימים שיהיו מוציאים אחד מעשר לעמלי תורה. לישנא דרמז שדייק מהרי"א בתשובה הנ"ל, כבר דייקו הגאון מו"ה דוד אופנהיים ז"ל וז"ל, נמצא הפרשת מעשר מפרקמטויא וכספים הוא רק אסמכתא בעלמא דהא קאמר ר' אבא רמ"ז לפרקמטוטין, משמע דהוא רמז בעלמא, ואם כי הגאון חו"י דחה דיוק זה, משום רגם במילי דאורייתא מצינו לשון רמז, כמו רמז לערים זוממין בריש מכות וכהנה, בכל זאת העלה דלא הוי אפי' דרבנן, דאילו הוה דרבנן לא היו ישראל קרושים מקילין בה, עיי"ש.

ובעין זה בלשון השואל שהעתיק בתשו' מהרי"ל סי' נ"ד, מעות מעשר שאנו לוקחים מן הריבית יש לו סמך מן המקרא עשר תעשר דמיירי בכל עשירא ומשו"ה אנו לוקחים מעשר מכל רבר עכ"ל. והמהרי"ל בתשובה שם כותב סתם בלישנא דהוא דרבנן. ובשבות יעקב בסי' רמ"ט מביא תשובת מהר"ם מרוטנבורג שאינו אלא מנהג, וכן הביא בתשו' יהודה יעלה הנ"ל. הרי לפי"ז דעת הב"ח

איננה דעת יחידאה, ודעתו כשיטת הרמב"ם ותשו' מהר"ם. ודעת הטו"ז כשיטת הראב"ר לפי הסברת יהודה יעלה ובשיטת מהרי"ל, וכעין שהחזיקו כדעת השואל שבמהרי"ל שהוא אסמכתא, הגר"ד אופנהיים והחו"י ז"ל.

ותפיסת האחרונים על הב"ח מספרי שבתום' מס' תענית שעכ"פ הוא דרבנן, איננה תפיסה, דז"ל הב"ח, מעשר עני אין נותנין ממנו לצדקה אין זה אלא במעשר עני מזרע הארץ שהוא מ"ע מה"ת, אבל מה שאדם מעשר ממה שמרוויח במו"מ בכספים ושאר רווחים אינו בכלל זה ויכול ליתן ממנו צדקה שהרי אינו חייב בה לא מה"ת ולא מדרבנן, כוונתו כאשר ביאר הב"א על המהר"ם רוטנבורג הנ"ל שרצה רק לומר מה שנותנין מעשר כספים לעניים זה אינו מה"ת ולא מדרבנן, וכיוון לדבריו בשו"ת משיב דברים יו"ד סי' קל"ז, וביארו יותר דרק מצווים להפריש לשמים, ויכול לעשות בו דבר מצוה שירצה, עיי"ש דבריו הנעימים בטוב טעם.

והנה מע"כ ירירי נ"י ציין לתשו' שערי צדק קצ"ז בסימניו, ובעיוני שם ראיתי שמפרש רברי הב"ח דאירי בחו"ל בזה"ז, וא"כ לא יהי' הטפל חמור מן העיקר דחו"ל בזה"ז דמעשר רגן תירוש ויצהר אינו נוהג, כ"ש מעשר כספים ראינו חייב כלל מה"ת דהוי רק טפל למעשר דגן אף דהוי חובת הגוף אינו נוהג כלל, עכ"ר. ואני תרתי בלבי מיד, שרז"ל תיקנו מעשר כספים כי היכי שלא תשתכח תורת מעשר מכל וכל בחו"ל, וכעין דמצינו כמה פעמים שלא תשתכח תורת עירוב, עי' סוכה דף ל"א ע"ב, וערש"י בפרשת קריאת שמע, עשו ציונים לתורה שלא יהי' חדשים לעתיר. והיום בפתחי ספרים מצאתי שכוונתי לדבריו של גדול בעל שואל ומשיב בספרו הגדול יד שאול על יו"ד שם דף כ"א בסי' רמ"ט אות ג' [אחרי הביאו רברי הב"ח והטו"ז הנ"ל] כתב, ולפענ"ד דחז"ל אסמכי הך דמעשר כספים דומיא דמעשר תבואה, וכיון שהמעשר תבואה בחו"ל אינו נוהג, אסמכי למעשר כספים תמורת מעשר תבואה, וע"כ נלפענ"ד שיש לו דין מעשר תבואה, ועכ"פ יש לו יסור.

ודאתאן עלה, הנה הטו"ז כתב בסי' של"א בס"ק ל"ב, נ"ל סמך למה שנוהגין לכוף החתן בשעת קבלת נדוניא שלו ליתן מעשר כדאשכחן כגון שמוציאין מירי כו'. ובתשובה מאהבה ח"ג בהנהות סי' זה כותב, נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי ולא שמעתי מרבני קשישאי שנהגו לכוף החתן וכו' עכ"ל. — בוודאי הי' בזה טעמים, ככתוב בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' ו' מהא דפרק הדר בעירובין דף ס"ר סע"א, המחזיק בנכסי הגר מה יעשה ויתקיימו בידו יקח בהן ספר תורה, רבא אמר אפי' עבד עיסקא ורווח, אשר ממנו מביא מקור להפרשת מעשר מעות דאינו אפי' מדרבנן, ראל"כ מה נצרך לרז"ל לומר שיקח ס"ת, דאי מעשר להו עשורי, אמאי צריך נמי כתיבה דמצוה, ושם אמר ר' ששת אפי' בעלים בנכסי אשתו ג"כ יקנה רק ס"ת ולא בעי עשירא, עיי"ש בארוכה אותיות מאירות עינים, ואודה להי' שקיימתי מסברא וכוונתי אל הגאון ז"ל. אמנם להלכה כותב הגאון יעב"ץ ז"ל ישראל קדושים הם החמירו עליהם בכל ארצות מדינת אשכנז קימו וקבלו עליהם חוק ולא יעבור לעשר ממון הנדוניא שמכניסים להזוג כדי

שתשרה ברכה בממונם, ע"ש. ובס' שערי רחמים להגר"א ז"ל בהנהגת הגר"ח מוואלאזין ז"ל (באות מ"ה) כותב, השומר מעשר, משומר מן ההיזק.

והנה אם כי הגאון יעב"ץ ז"ל העלה שאינו אפי' מד"ס, בכ"ז מעורר ליתנו, ולדעת כמה מאיתני עולם שהבאנו, נראה שהיא מדרבנן ואסמיך אקרא, בוודאי שייך בזה תשובת הר"ן שבב"י או"ח סי' תר"ץ בענין תפיסת המגילה, שבמצוה אין להכניס עצמו לשיטת מקילין במקום צר ומשעול הכרמים, ואם האבות נוהגין להפריש חייבין הבנים מצד אל תטוש תורת אמך, עשו"ת יהודה יעלה הנ"ל, ולדעת המאירי גם חיובא מחייב, עיין לשונו הזהב במס' שבת פרק ה' על משגת ראיתי פרתי יוצאת ד"ה אעפ"י, והבן.

דחקתי עצמי להשיב מחמת גודל האהבה, אם כי בעוה"ר אין דעתי זכה וצלולה כי זה ד' שבועות שנסתלקה זוגתי הרבנית החסידה ע"ה וגדול מאוד צערי. ואחתום בזה ברוב אהבה, וקצרתי באשר כבר החושך כסה ארץ, והי' יאיר עינינו לתורתו ועבודתו.

כא"נ ידידו,

יצחק וויים מפ"ב
רב דפה קאדלבורג יע"א

בענין ספק אם בירך ברהמ"ז

מהרב הגאון מוה"ר **רפאל אהרן קנאפפלער** אבד"ק **טיניע** הי"ד [1])

בעזהשי"ת. ה' ראה תש"א לפ"ק טיניע יצ"ו.

שוכט"ס וברכת כוח"ט לאהובי ידידי ושארי בחור כארזים חכו ממתקים וכולו מחמדים מו"ה **אליעזר ליפמן פישל** שליט"א.

אחדשה"ט באה"ר ובאהבת עולם, היום פניתי מעט לעיין בקושיא שאמרת לי מש"ע או"ח סי' קפ"ד על סי' ס"ב, שכאן אצל ברכת המזון בס"ק ז' כתב המ"א שבמקום ספק צריך לומר גם ברכה ר' רלא לזלזלי בה, ובסי' ס"ב סק"א כתב המג"א שעיקר התקנה היתה שכל זמן שקורא ק"ש, צריך לקרות כל הפרשיות, וכיון שקיי"ל שרק פרשה ראשונה דאורייתא, למה לא אמר גם שם המ"א שצריך לקרות כל הפרשיות כדי שלא יזלזלו בה. והנה בהשקפה ראשונה היא קושיא נאה. ולענ"ד י"ל דחילוק גרול יש בין ק"ש לברכת המזון כאשר אבאר אי"ה.

---

1) נולר בשנת תרמ"ט לפ"ק בעיר טיניע לאביו הרבני מו"ה אליעזר ליפמאן קנאפפלער. למר בעיר מאגנאראדּ אצל האב"ד הג"ר שאול בראך שהי' אח"כ אבר"ק קאשוי ז"ל. בשנת תר"פ לפ"ק נתקבל לאב"ד בק"ק טיניע. נשאר ממנו ספר מנורת אהרן בכת"י. נהרג עקה"ש ביום כ"ט אייר שנת תש"ה לפ"ק. הי"ר. תשובה זו נמסר אלינו מאת נכדו ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה **אלכסנדר אליעזר קנאפפלער** נ"י. טוב עין הוא יבורך.

מה שאמרת לי פא"פ בשם הש"ל שכל ג' פרשיות הן מראורייתא, הוא אמת ויציב, אבל למה לך להביא מחינוך וש"ל ופר"ח, הלא דבר זה מפורש יוצא ממשנה במסכת ברכות פ"ב מ"ב, למה קדמה שמע לוהי' אם שמוע וכו', ועי' בתוספות חרשים ובפי' תפארת ישראל בשם שושנים לדוד, דאם נאמר שרק פרשה ראשונה הוא מראורייתא י"ל שמטעם זו היא קדמה שהיא דאורייתא וחברתה מדרבנן, א"ו דכל הג' פרשיות הן מראורייתא, עיי"ש בפנים. וכיון שהקדמנו הקדמה זו, יש להקשות דלמה פסק הרב בית יוסף בשלחנו הטהור או"ח סי' ס"ג ס"ד, רעיקר הכוונה הוא בפסוק ראשון, ולא חייש שעי"ז יהי' זלזול לשאר הפרשיות שהם כמו כן כולן מראורייתא כמו פרשת שמע. אבל קושיא הנ"ל מיושב שפיר עפ"י לשון המשנה, אמר רבי יהושע בן קרחה למה קדמה שמע לוהי' אם שמוע, הא פשיטא לן (כרבדי השושנים לדוד) שכולן הם מדאורייתא, רק הקושיא היא על הקדימה, ומתרץ כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ יקבל עליו עול מצות. ומתודץ שפיר הקדימה של שמע, שאע"פ שכולן הן מדאורייתא, מ"מ יען שהוא קבלת עול מלכות שמים, והוא המצוה שכל אחד מישראל צריך ליהרג עליו כמבואר בש"ע יו"ד סי' קנ"ז, לכן ברין הוא שיקדים לקבלת עול מצות אשר אינם בגדר זה, אדרבה בהן אמרינן יעבוד ואל יהרג, עיי"ש ברמ"א ובש"ך חילוק בין אדם פשוט לבין איש מופלג בחסידות. וכיון שמיושב הקדמה של שמע לוהי' אם שמוע, מיושב נמי פסקו של הרב ב"י, שעיקר הכוונה צריך להיות רק בפסוק ראשון. וכיון שבאנו לכלל זה צרקו דברי רבינו המג"א בסי' ס"ב, שמטעם עיקר התקנה צריך לקדות כולן, דאיך יעלה על הדעת שיזלזלו בהן כיון שכולן כתובין בתורת משה רבינו ע"ה, ובדבר זה הם שוין. ואף את"ל כאותה שיטה שדק פרשה ראשונה הוא דאורייתא, והשאר הם רק דרבנן, אכל עכ"פ ע"ז אין לפלפל שכולן כתובין באורייתא, ובדבר שכתוב בתורה לא יזלזלו בה, משא"כ ברכת המזון, אמת הדבר שהוא מדאורייתא, אבל הנוסח של ברכת המזון הוא מתקנת אנשי כנה"ג, ולכן כיון שברכת המזון הוא מדאורייתא, ובכל ספיקא דאורייתא אזלינן לחומרא כמבואר בידושלמי פ"א ה"א, ועפ"י הידושלמי הנ"ל פסק הרב בית יוסף ז"ל בש"ע סי' קפ"ד, שאם מסופק אם בירך ברכת המזון או לא, צריך לברך מחמת ספק, וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות ברכות הי"ד, ובעיקר ברכת המזון שהוא מדאורייתא הוא מן הפסוק של ואכלת ושבעת וברכת, ואע"פ שנוסח הברכה הוא מדרבנן עכ"ז אין צריך לחוש שיזלזלו בה. משא"כ ברכה ד' דאינה רק מדרבנן, וכן נוסחתו ג"כ מדרבנן, ע"כ שפיר יש לחוש שיזלזלו בה, ולכן הוצרך רבינו המג"א להזהיר שצריך לומר גם ברכה ד'.

כ"ז כתבתי לפום ריהטא בדרך פלפול, אבל י"ל עוד בס"ד בדרך פשטות, עפ"י שמבואר בש"ע או"ח סי' קצ"א דפועלים הטרודים במלאכתן אצל בעה"ב אין צריכין לומר ברכה ד' רק עד בונה ירושלים. ואע"פ שכתב שם הב"י שעכשיו אין מקפידין הבע"ב ע"ז אם יאריך הפועל בברכת המזון, אבל בעיקר התקנה מפני טרדת מלאכת הבע"ב היו פטורין מברכה ד' עיי"ש. וכיון שמצינו שהקילו חכז"ל אצל פועל, שוב יש לחוש שאף שאר בני אדם שאינם טרודים במלאכתן

של אחרים יבאו ג"כ להקל לעצמן, וכל אחד יבנה במה לעצמו להקל בברכה ד' של ברכת המזון, וע"כ בא להזהיר רבינו המג"א שצריך לומר גם ברפה ד' ואין לזלזל בה, וק"ל.

וארשום לך כאן קושיא ששמעתי **מאדמ"ו הגאון רבי יוסף ליב סופר זי"ע** האברק"ק פאקש יצ"ו בעל ילקוט סופר, שהקשה על רברי מג"א שהצריך לומר גם ברכה ד' שלא יזלזלו בה, דאיך כתב שצריך לומר גם ברכה ד', דספק דילמא כבר בירך, וברכה שאינה צריכה נכנסת בגדר לא תשא, ואיך יבא ספק ררבנן וידחה ל"ת של לא תשא דאורייתא, ובפרט לפי מה שאמרו חכז"ל כל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא, והוא קושיא נאה. ואם יש לך תירוץ מספיק על קושיא הנ"ל, תמחול א"פ להודיעני, אבל לא תבלה זמן הרבה ע"ז, כי העיקר הוא כמו שכתבו חכמי המוסר שכל לימודו של אדם יהי' בגמרא פי' תוס' וש"ע למען דעת את ה', וללמוד בדרך פלפול הוא רק כמו פרפרת. ואחר מגדולי תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע אמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו, דהנה התוה"ק הוא לקח טוב, כי כל או"א יכול לחדש בו חידושין, אבל תורתי, דהיינו מה שהוא עיקר תוה"ק, רצ"ל ללמוד גמרא ותוספות ושו"ע אל תעזובו, שלא יעשה מהעיקר טפל ומטפל עיקר. ועיי' מה שכתב אדמ"ו הגה"ק רבי שאול בראך מקאשוי זצ"ל בהקרמתו על פרקי אבות בשם **הגה"ק בעל דברי חיים מסאנז זי"ע**, שפלפול בלא יסוד חזק גרם למעוט ידיעת התורה במדינות אלו. ובפולין ישנם בחורים שיודעים כמעט כל הש"ס בע"פ כי העיקר אצלם הוא תורתי אל תעזובו, עיי"ש ודפח"ח. ועיי' גם בהקדמת שו"ת פני מבין חאו"ח מה שכתב אחד מגדולי תלמידי מרן החתם סופר זי"ע, ה"ה הגאון הגדול בקש"ת חיים צבי מאננהיימער זצ"ל אבדק"ק אונגוואר יצ"ו בעל עין הבדולח, לתלמידו בעמח"ס פני מבין, שלא יבלה זמנו בדברי אחרי האחרונים, עיי"ש, ושני גדולים אלו מתנבאים בסגנון אחד. כ"ז כתבתי לך יען שאהבת עולם אהבתיך, והבויח"ש חנן אותך בשכל הישר ונפשך חשקה בתורה, לכן לא תבלה זמן על אחרי אחרונים, אבל כדי להבין דברי המהרש"א ז"ל או לתרץ איזה קושיא על המג"א ז"ל, פשוט הוא שאינו בא בכלל זה, כמו שכתב הגה"ק בעל רברי חיים בעצמו בתשובותיו ח"ב חיו"ד סי' מ"ז עיי"ש.

ובזה אסיים בברכת כתיבה וחתימה טובה לך ולכל אחיך היקרים נ"י. ואעפ"י שביום שב"ק הבא יהי' ר"ח אלול, והמנהג הוא כמ"ש בספר קש"ע ובמטה אפרים סי' תקפ"א, שרק מיום ר"ח אלול מתחילים לברך בברכת כוח"ט, מ"מ מבואר בספרי הצדיקים תלמירי הבעש"ט הק' זי"ע שמיום ט"ו באב מתחילין ימי הרחמים והרצון. ומצאתי סמוכין בסה"ק קדושת לוי, שחודש אב עד חציו שולט הראשון אות א', והוא ר"ל ארור. ומחציו ולמטה, דהיינו מיום ט"ו באב ואילך, שולט אות השני מאותיות אב, והוא אות ב', והוא ברוך. ע"כ אסיים בברכה, ברוכים תהי' כולכם בנוף ובנפש בכלל כל ישראל המיחלים לחסדו יתב"ש, ונשמע ונבשר בשו"ט עד ביאת גואל צדק בב"א.

ידידך חפץ בהצלחתך,

רפאל אהרן קנאפפלער

בענין מעשר כספים

משה שטערן
אבד"ק דעברעצין וניהחייזעל יצ"ו
בעמ"ס שו"ת באר משה ח"ח
ברוקלין יע"א

נשאלתי. מעשר כספים שבזמן האחרון בעזהי"ת קיבלו הרבה בעלי נפש עליהם להפריש, אם הוא מדרבנן או מנהג בעלמא. ונם רוצה לדעת אם בזמן שהי' נוהג תרומות ומעשרות מה"ת, אם הי' מעשר כספים ראורייתא או לא. ולמי ליתן המעשר כספים.

השבתי. בזה נמצא דעות מחולקות, וכנראה רבחו"ל אינו אלא דרבנן, ובזמן שהי' נוהג תרומ"ע אפשר הי' מדאורייתא.

הנה בש"ס דילן (כתובות נ' א', ס"ז ב', וערכין ח' א') מביא תקנת אושא שהתקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, ונראה לי שכך פירושו, דבאושא התקינו שהרוצה לבזבז יכול לבזבז חומש, אבל באותו מעמר התקינו שיותר מחומש אל יבזבז, רא"א לומר שבאושא התקינו רק שלא יבזבז יותר מחומש ולא תיקנו שחומש יבזבז, דמה עלה על רעתם שאל יבזבז אם אין תקנה שער חומש יכולין לבזבז, אלא ע"כ דבאותו מעמר שתיקנו שיפה ונאה וכתר הצדקה והגמ"ח הולמתו למי שיבזבז חומש מנכסיו, תיכף תיקנו שלא יבזבז יותר מחומש, ואל יטעה ארם שתיקנו שיבזבז חומש אבל הרוצה לבזבז יותר תבא עליו ברכה, לא כן, אלא תיקנו שיותר מחומש אין רוח חכמים נוחה ממנו ואל יבזבז.

ועל כרחך צריכין לפרש כן, דמצאתי בירושלמי (ריש פאה) באושא נמנו שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצות. הרי מפורש שבאושא תיקנו החיוב להפריש חומש, ובש"ס שלנו מפורש שבאושא לא תיקנו חיובא דהפרשה אלא אדרבה שאסרו לבזבז יותר מחומש מנכסיו, ויהי' הבבלי והירושלמי סותרים אהדדי בעיקר תקנת אושא, וזהו דבר שאי אפשר לומר, אלא ודאי דגם בבבלי הפירוש שתיקנו שהמבזבז יבזבז רק עד חומש, רק שהבבלי מודיע שבאותו מעמד תיקנו באושא ג"כ שאל יבזבז „יותר מחומש", דא"א לומר שרק זה תיקנו שאל יבזבז יותר מחומש, כי מה יעלה על הדעת שיבזבז יותר מחומש, אבל לפי הנ"ל אתי שפיר בעזהי"ת, דמאחר שתיקנו באושא שיבזבז עד חומש, הי' הו"א לומר שתיקנו שהרוצה לבזבז יבזבז עד חומש, והוא דבר נאה להללו ולשבחו על זה, אבל בודאי הרוצה לבזבז עוד יותר בודאי מהולל עוד יותר, קמ"ל דאז כשתיקנו שיבזבז עד חומש, באותו מעמד תיקנו ג"כ שאל יבזבז יותר מחומש. והבבלי קמ"ל כי שתי תקנות תיקנו, שיבזבז חומש, ואל יבזבז יותר מחומש. לפי זה, בירושלמי הביאו התקנה שהמבזבז יבזבז חומש, ובזה הודיעו שגם תיקנו שרק חומש יבזבז אבל יותר לא יבזבז, והבבלי נקט המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, ושמעינן הא חומש התירו לבזבז באושא. ואין שום סתירה בין הבבלי והירושלמי

כלל איך היתה תקנת אושא ומה היתה התקנה, כי אחד משלים את חבירו, מה תיקנו לבזבז ומה תיקנו שלא לבזבז, והוא ברור כשמש. וכל המעיין בירושלמי היטב יראה שא"א לפרש באופן אחר. והטעם שלא יבזבז יותר מחומש, מפורש בירושלמי כדי שלא יבא שיצטרך לבריות. — וראה דבר חידוש, שמפורש בירושלמי דתקנת אושא דהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש, היתה לה תקנה קדומה לה רק נשתכחה וחזרו ותיקנו באושא.

ועיין בתוס' תענית ט' ע"א ד"ה עשר תעשר, דבר מפליא פלאות בשם ה"ר נתן האופניא"ל שפי' על הקרא עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה, היוצא מן השרה, כלומר ואם לאו שאין אתה מפריש העישור, יהי' לאותו היוצא השדה דהיינו עשו הרשע, כלומר שיקחוהו העובדי כוכבים. ושם בתוס' הביאו דרשה למעשר כספים מהספרי, עשר תעשר את „כל" תבואת זרעך וכו' אין לי אלא תבואת זרעך שחייב במעשר רבית פרקמטיא וכל שאר רווחים מנין ת"ל את כל לרבות רבית ופרקמטיא וכל דבר שמרוויח בו. הרי לך דרשה על מעשר כספים, ועיין בגליון התוס' תענית שם. [ודע דמה שכתבו התוס' „רבית" ח"ו לחשוב דהיינו רבית ממש, אלא הכוונה הרווחה בהיתר עיסקא, וקמ"ל שגם על הרווחת רבית של היתר עיסקא מחויב להפריש מעשר כספים]. אבל דע דדרשה זו כנראה איננה דרשה גמורה, דהלא המאירי (מס' ב"ב ט' א') על מימרא דר' אשי לעולם אל ימנע אדם עצמו מלתת שלישית השקל בשנה עיי"ש שכ' וביארו במקום אחר שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש שבריווח שלו בשנה, וזו היא עין יפה שביפות, והבינונית אחת מעשרה, ולעולם אל ימנע אדם את עצמו משלישית השקל בשנה (שם בגמ' ב"ב) ואם גרע לא קיים מצות צדקה כלל וכו' עיי"ש. והברכי יוסף (יו"ד סי' רמ"ט) כ' בשם התנחומא דעיקר צדקה היא לעמלי תורה, וכעין זה בחולין (ק"ל ב') לענין תרומה. ובשו"ע (סי' רמ"ט) איננו מזכיר מזה מאומה (ועיין בטור ובב"י שם).

ופליאה נשגבה דברי הב"ח (יו"ר סי' של"א) שכ' דמה שאדם מעשר ממה שמרויח במשא ומתן בכספים ושאר רווחים אינו חייב בה לא מן התורה ולא מדרבנן, וסותר את עצמו ממה שכ' (בסי' רמ"ט) שיש מצוה בזה (עיי"ש בט"ז), וע"כ צריך לומר דבודאי כל מה שכ' (בסי' רמ"ט) היינו שמצוה ליתן אבל חיובא אינו חייב לא מה"ת ולא מדרבנן, ולזה כוון בסי' של"א.

ובחיפוש בספרים קצת לפי הפנאי הבוגד בי עד מאוד מתוך הטרדות העצומות, מצאתי בתשו' חו"י (סי' רכ"ד) שמיישב דעת הב"ח, וכ' שמנהג העולם שאין נזהרים להפריש מעשר כספים ויש רק אחד בעיר ושנים במשפחה נזהרים בזה, עיי"ש. ועתה אכשר דרי דהרבה הרבה בעלי נפש ב"ה נותנים מעשר כספים. שוב ראיתי בתשו' שבות יעקב דמעשר כספים אינו אלא מנהג וליכא אפילו חיובא מדרבנן מרינא, אבל סיים דמי שהחמיר על עצמו לנהוג להפריש מעשר כספים דין נדר לדבר מצוה ננע בו. ובתשובה מאהבה (ח"א סי' פ"ו) הביא ממהר"ם מרוטנבורג דמעשר כספים אינו אפילו מדרבנן כי אם מנהג, עיי"ש.

אחר כתבי כל זה אמרתי ניזל ונלך לראות מה דעת קמוח"ז הח"ס זכי"ע, ומצאתי לו אחר החיפוש (חיו"ד סי' רל"א) שכ' מעשר כספים אינו חיוב ממש, יש מפרישים ויש שאינם מפרישים. אבל בסי' שלאח"ז (סי' רל"ב) כ' ברעת מהרי"ל שמעשר כספים דאורייתא. ובתשו' קמוח"ז בנו זכי"ע הכתב סופר (בחאו"ח סי' קל"ט) כ' דמעשר כספים לכל היותר אינו אלא מצוה דרבנן.

ובשו"ע (סי' רמ"ט ס"א) מפורש יוצא דמעשר כספים אין נותנים אלא לעניים אבל לא לשאר צורך אפילו של מצוה לא. אבל הש"ך (שם סק"ג) מתיר להוציא לצורך הכנסת חתן וכלה לחופה או להיות בעל ברית וכיוצ"ב, ולקנות ספרים ולהשאילן לאחרים ללמוד בהם, אבל רק מה שלא נתחייב מכבר, אבל אם כבר קיבל על עצמו דבר מצוה ושוב הפריש מעשר כספים אסור לו לכו"ע לשלם המצוה ממעשר כספים, ועי"ש בפ"ת (סק"ב וקי"ב) דבלקנות ספרים מחוייב לכתוב על הספר שקנתו ממעשר כספים שבניו אחריו לא יחזיקו לעצמם אלא ידעו שהספרים הללו אינם שלהם, וידעו שמחוייבים להשאילם, או יתנו לבית המדרש (ועיין בנחלת שבעה בתשו' סי' ח'). והעדוך השלחן (שם סעיף יו"ד) מגמגם על קניית ספרים ממעות מעשר כסף עי"ש.

והנה הרבה פעמים נשאלתי אם שרי לקנות מצות בביהכ"נ ממעות כסף מעשר, והשבתי שאם המעות עבור העלי' או מצות מגיע ליד עניים אז שרי, אבל בלא"ה אסור. ועתה אני רואה שבעזהי"ת כוונתי בזה לדעת גדול הדור, שכן מפורש בשכנה"ג (יו"ד שם בהגה"ט אות א') מתשו' אבקת רוכל למרן הב"י סי' ג', ועיין בכ"ז בברכ"י (יו"ר שם אות ג' וה') ובתשו' קמוח"ז מרן הח"ס חיו"ד (סי' קי"ב) ובתשו' בנו הגדול קדושת דו"ז הכתב סופר (חיו"ד סי' פ"ד). ועיין בתשו' מהרי"ל סי' נ"ד דכ' דמעשר כספים דרבנן הוא, וכ' דמתנות לאביונים בפורים אין ליתן ממעות מעשר כספים, והטעם דמאחר שמחוייב בו אינו יוצא יד"ח במעשר כספים (ועיין מג"א ובאה"ט רסי' תרצ"ד). אבל מצאתי ריעה שבא"י מעשר כספים דאורייתא ובחו"ל מעשר כספים דרבנן, הגם שקשה להבין, אבל כנראה שטוב ונכון הוא.

ועיין בתשו' קמוח"ז מרן הח"ס זכי"ע (חיו"ד סי' רל"א) דיכול אדם לקבל על עצמו בתחילת התנהגותו להפריש המעשר כספים שלו ולהוציאו לדבר מצוה שרוצה. ובזה כל מעיין בלבבו יבין שאין שום סתירה בתשו' ח"ס בין סי' רל"א ורל"ב, ועיין בפ"ת (סי' רמ"ט סק"ב). והגם שעיקר מעשר כספים הוא לעמלי תורה, יכול להתנות קודם הפרשה ליתן לשום מצוה אחרת, אבל בודאי לא שיתן כל כסף מעשר למצוה אחרת, אפילו אם עניים יהנו ממנו, אלא חציו, אבל חציו השני בודאי יתן המעות עצמן לעמלי תורה. ואם אביו עני, יכול ליתן לאביו, בזמנינו בחו"ל שמעשר כספים דרבנן, ולא על זה אמרו חז"ל (קידושין ל"ב) יבא מארה מי שיתן לאביו, וכ"ש לבנו הצריך לפרנסתו יכול ליתן לו, וגם לו לא יתן כולו רק כחציו, והשאר יתן לעניים עמלי תורה (ועיין עוד בתשו' מרן קמוח"ז הח"ס חיו"ד סי' רכ"ט).

ודעת הח"ס (שם) דכל העושה מצות ממעות כסף מעשר הוי כגוזל את העניים דבשעת הפרשה זכו בו העניים, וממון עניים בידו, ועיין דברים חריפים בתשו' פרי השדה (ח"ב סי' י"ט) שלא לכתוב ס"ת ממעשר כספים. ובתשו' מהר"ם שיק (חיו"ד סי' ק"ל) אוסר אפילו להטפיל למעות חולין, וכתב לחלק דין המפורש בחגיגה שבקרבן חגיגה טופלין מעות מעשר כספים, אבל לא כן לשאר מצות, ואפילו להידור מצוה כגון באתרוג אינו מתיר לטפול ממעות מעשר כספים, עיי"ש.

נשאלתי לאין מספר מבעלי נפש שקיבלו על עצמן להפריש מעשר כספים, אם החיוב מהריווח טרם הוצאת פרנסת ביתו, או החיוב רק אחר הוצאת פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו.

והשבתי, מי אני להכריע בזה שגדולי עולם חולקים, עכ"ז בזמנינו ובפרט בחו"ל אין צריך להפריש מעשר כספים רק אחר ניכוי הוצאות צרכי פרנסת אנשי ביתו, וכדעת הגדולים המקילים, עיין בקצשו"ע הל' צדקה, והיותר טוב שקודם שמקבל על עצמו מצות מעשר כספים, יתנה שרק אחר ניכוי הוצאות צרכי הבית מקבל על עצמו ליתן מעשר כספים.

הנה פרנסת וצרכי אנשי ביתו כולל האכילה והלבשה וכל הוצאות הכרחיות כמו גע"ז, עלעקטריק, טעלעפאן, שבזמנינו הם דברים הכרחיים. הבגדים ההכרחיים הם בגד אחד לחול ובגד אחד לשבת ובגד אחר ליו"ט. האכילה ההכרחיות הן כל מיני מאכלים וכל מיני משקאות שבנ"א דרכן לאכול ולשתות. אבל מאכלים יקרים, למשל טשאקלעט קייק, טשאקאלאד, סעווען ליי, קעגדים, ווייפלס, וכיוצ"ב, אינן בכלל המאכלים שרשאי לקנות טרם הפרשת מעשר כספים.

דעת הקצשו"ע הנ"ל הוא דעת רבינו הב"י בספרו תשו' אבקת רוכל סי' ג', ודלא כהשלחן ערוך (יו"ד סי' רמ"ט) שמחמיר ליתן קודם הוצאות ביתו, כי מעשר כספים שבחו"ל בודאי אינו אלא מדרבנן לכו"ע, ולהרבה גדולים אינו אלא מנהג ישר וטוב, לכן שפיר יש לנהוג כהמקילין וא"צ להחמיר. ועיין ברכ"י (יו"ד סי' רמ"ט). — אח"ז רב מצאתי לקמוח"ז בתשו' מהר"ם ברודא סי' י"ד שהכריע כנ"ל, ושמחתי מאוד.

בענין שכירו ולקיטו של נכרי נותן עירוב

חיים יחזקאל שרגא שארף
בני ברק

(א) במס' עירובין דף ס"ג ע"ב, ההוא מבואה דהוי דייר בה לחמן בר ריסתק אמרו לי' אוגר לן רשותך (כדי שלא יאסר עליהן), לא אוגר להו, אתי אמרו לי' לאביי וכו' אלא אמר רבא ליזל חד מינייהו ליקרב לי' ולשאול מיני' דוכתא (דהיינו שישאל ממנו מקום) דהוי לי' כשכירו ולקיטו ואמר רב יהודה אמר שמואל אפי' שכירו ואפי' לקיטו נותן עירובו ודיו, ע"כ. ופירש"י וז"ל, שכירו ולקיטו של נכרי אם ישראל הוא נותן עירובו עם בני מבוי ודיו, שכיר לעבודת כל השנה ולקיטו לימות הקציר והאסיף עכ"ל, והיינו דע"י שהוא הפועל של הנכרי כבר יש לו כח לתת עירוב בשביל רשות הנכרי, וכמו כן כאן כשהוא שואל ממנו מקום בביתו ג"כ נעשה כשכירו ולקיטו ויכול לערב רשותו.

ויש לעיין טובא מהו ההיתר של שכירו ולקיטו דאמרינן שע"י שהוא הפועל שלו או שיש לו רשות להניח שם חפציו כבר הותר לו לתת עירוב בשביל הנכרי, הרי הרשות בהחצר עוד שייך להגוי, ואיך יכול לערב בשבילו. הנה עיין בשו"ע סי' שפ"ב סעיף י"ג וז"ל, אם ייחד לו מקום בבית שמשאיל לו (היינו שהנכרי אינו משאיל לו כל הבית רק מקום אחד בתוכו) כיון „שאינו כשלוחו" בכל הבית לא מהני (שיהי' נחשב לשכירו ולקיטו כיון שאין לו רשות בכל הבית) עכ"ל. וכתב ע"ז בביאור הלכה שם דמשמע מזה שאם הרשהו בכל הבית אז הוי כשלוחו ולפיכך יכול לערב, והיינו דהשכירו ולקיטו הוא כשליח של הגוי לערב את רשותו (ומצאתי בתוס' הרא"ש ברף ס"ו. שכתב להדיא דשכירו ולקיטו הוי מטעם שליחות), והק' ע"ז בביאור הלכה ממה שפסק המחבר בסעיף י"א דשכירו ולקיטו מהני אפי' אם הגוי מוחה, וכן מבואר להדיא בסוגיין, וקשה הא קיי"ל דאין שליחות בע"כ. (ובאמת תמוה לי מאוד למה לא הקשה בפשיטות טפי דהא קיי"ל דאין שליחות לגוי דמה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית, וא"כ איך שייך שיהי' שלוחו של הגוי , עי' גיטין כ"ב: וקידושין מ"א:, אלא שהתירוץ של הביאור הלכה עולה לקושיא זו ג"כ). ותירץ ע"ז שם דאעפ"כ חכמים הקילו ועשאוהו כשלוחו. וביאור הדברים נראה על דרך שכתב הרשב"א כאן וז"ל, דלגבי ביתו של עכו"ם הקילו דכיון דמדינא מידי לא צריך, דדירת עכו"ם לא שמה דירה, אלא משום גזירה (שמא ילמוד ממעשיו, כמבואר לעיל דף ס"ב.), לאחר שהחמירו הקילו דאפי' שכירו ולקיטו וכו' יהא כבעל הבית דעלמא כישראל הדר שם, עכ"ל הרשב"א, ואף דמשמע מדברי הרשב"א שהוא לא למד שכירו ולקיטו בגדר שליחות (אלא דהוא ממש כבעלים של הרשות) אבל עכ"פ הסברא שלו אפשר לומר גם בדברי המחבר שסובר דהוי מטעם שליחות, דהיינו דכיון דבעצם דירת עכו"ם לא שמה דירה, ולא אסור רק משום גזירת חכמים, א"כ הקילו חכמים גבי

שכירו ולקיטו ונתנו עליו תורת שליח, דבעלמא אין שליחות לעכו"ם וגם אין שליחות בע"כ וכנ"ל, מ"מ כאן הקילו ונתנו עליו תורת שליח, ולפיכך יכול לתת עירוב בשביל הנכרי.

(ב) אבל מה דנשאר כאן תמוה מאוד (וכן הקשה גם בס' קהל"י), דאיך שייך כאן כלל לומר שיש על השכירו ולקיטו תורת שליח, הא הפירוש של שליחות הוא שהשליח עובד בשביל הבעה"ב, והכא הרי הנכרי עצמו אינו יכול להפקיע את האיסור טלטול שמחמתו על ידי עירוב, דהא אין לנכרי כלל דין עירוב, וא"כ איך שייך שיועיל מטעם שהוא שלוחו, ואיך העירוב שלו יכול להועיל יותר משל הנכרי בעצמו.

והנלענ"ר בזה בעזהשי"ת, דהנה בקצוה"ח סי' קפ"ח סק"ב הביא המחלוקת בין הרמב"ם והטור במי שעשה שליח למסור גט לאשתו, וקורם שנתנוהו השליח נשתטה הבעל, דדעת הרמב"ם בפ"ב מהל' גיטין ה"ה דהגט כשר מן התורה, ודעת הטור באבהע"ז סי' קכ"א דהגט בטל מן התורה, ובביאור המחלוקת כתבו האחרונים (עי' באור שמח פ"ב מהל' גיטין שם, ועי' גם בפר"ח באבהע"ז סי' קכ"א) שנחלקו מהו הביאור של שליחות, דהרמב"ם סובר דהפירוש של שליחות הוא שהמשלח מוסר להשליח כח הבעלות שיש לו על המעשה והשליח נעשה הבעלים לעשות את המעשה, למשל בשליח לקידושין, שיש להבעל כח לעשות מעשה קידושין, ואותו הכח עצמו הוא נותן להשליח, ונמצא שעכשיו השליח הוא הבעלים על הקידושין, ולפיכך סובר הרמב"ם דאף שנשתטה הבעל מ"מ לא איכפת לן בזה, דהא השליח נכנס במקום הבעל, וכבר הוא עושה מכח עצמו, והשליח הרי הוא שפוי, ולפיכך יכול למסור את הגט מה"ת. ודעת הטור הוא שהשליח אינו אלא כיד המשלח, היינו שהמעשה שלו מתייחסת להמשלח, אבל עיקר עושה הרבר נשאר המשלח, ולפיכך אם המשלח הוא שוטה ומעשה שוטה אינו כלום, ממילא גם מה שהשליח עושה בשבילו לאו כלום הוא.

הרי מבואר דעת הרמב"ם, שהפירוש של שליחות הוא שהשליח עומד ממש במקום המשלח. ועי' בשו"ת דברי חיים ח"א או"ח סי' ל"ג שמביא משו"ת הריב"ש סי' רכ"ח שכתב וז"ל, רבי ילפינן שלוחו של אדם כמותו מדכתיב בפסח ושחטו כל קהל עדת ישראל, כמותו ממש ילפינן, שהרי קרא השליח בשם כל ישראל, וא"כ השליח כבעלים לגמרי, עכ"ל עי"ש. ומבואר להדיא מדבריו כמו שחסבירו האחרונים הנ"ל את דברי הרמב"ם שהשליח עומד במקום הבעלים ממש.

(ג) והנה הא דגוי אינו יכול לעשות עירוב מבואר בתוס' ברף ס"ב. בד"ה ועכו"ם, דהיינו משום שאינו מכיר בתורת עירוב, והיינו שאין לו כלל מושג בזה שעל ידי שהוא נותן לחם הוא נעשה שותף בביתם, ולפיכך לא שייך שהוא יתן עירוב. וחזינן מזה, דבאמת הרשות של הגוי אינו מופקע לגמרי מתורת עירוב, ולו יצוייר שהי' מכיר בעירוב הי' מהני עירובו, וא"כ אם אמרינן שהישראל שהוא שכירו ולקיטו של הנכרי נעשה כשלוחו (והיינו שחכמים נתנו עליו תורת שליח

וכמשנ"ת), וא"כ להמבואר לעיל שענין של שליחות הוא שהשליח נעשה בעלים על הדבר שנשתלח לעשות, נמצא שהישראל הוא עכשיו הבעלים לתקן הרשות של הגוי שיהא מותר לטלטל, וכיון שהישראל הוא הבעלים, והוא עיקר עושה הרבר, א"כ הרי הוא יכול לתקן הרשות באופן שמועיל לו, והיינו לתת עירוב, דהא הישדאל שפיר מכיר בתורת עירוב, וזה נחשב להנכרי שרשותו נתקן, אף שהוא בעצמו אינו יכול לעשות תיקון זה, הרי זה ממש כמו הבעל הממנה שליח ונשתטה, שאף שהוא אינו יכול לגרש עור, מ"מ כיון דבעצם שייך גירושין באשה הזאת, והשליח יכול לגרש, אמרינן שהשליח עומד במקום הבעל, וא"כ ה"נ בנ"ד אף שהעכו"ם אינו יכול לערב מטעם שהוא אינו מכיר בתורת עירוב, מ"מ כיון שבעצם רשותו בר עירוב הוא, א"כ יכול הישראל העומר במקומו לתת עירוב על רשותו וכמשנ"ת.

(ד) אולם כ"ז ניחא לדעת הרמב"ם שסובר דהשליח עומד במקום המשלח, אבל לפי מה שנתבאר בשיטת הטור שהוא סובר דהשליח לא הוי אלא יד המשלח, ועיקר עושה הדבר הוא המשלח, ולפיכך כשנשתטה הבעל אין שלוחו יכול לגרש מן התורה, וא"כ לכאורה הדרא הקושיא לדוכתא, דהא בטור שם בסי' שפ"ב ג"כ מבואר דשכירו ולקיטו מועיל מטעם שליחות עיי"ש, וקשה קו' הנ"ל איך שייך שיחי' כשלוחו, הלא הנכרי אינו יכול לעשות עידוב, וכיון שהמשלח הוא עיקר עושה הדבר, א"כ האיך יכול הישדאל לתת עידוב בשבילו מה שהנכרי בעצמו אינו יכול לעשות.

ולפיכך נראה לומר דבאמת גם הטור מודה דהפירוש של שליחות הוא שהשליח עומר במקום המשלח והוא הבעלים על המעשה וכמו שנתבאר בשיטת הרמב"ם, ומה שסובר הטור דכשנשתטה הבעל הגט בטל מה"ת, יש להסביר באופן אחר. דהנה הקצוה"ח סי' קפ"ח סק"ב הקשה על שיטת הרמב"ם שסובר דהשליח נעשה הבעלים על המעשה, א"כ למה באומר תנו גט זה לאשתי ומת לא יתנו לאחר מיתה (והנפק"מ לגבי חליצה) כראיתא במתני' בגיטין דף י"ג ע"א, וקשה לדעת הרמב"ם אמאי לא נימא שכבר עמד השליח במקום המשלח, והשליח הא חי ויכול לגרש, כמו בנשתטה שאף שהוא אינו יכול לגרש מ"מ השליח יכול משום שהשליח הוא במקום המשלח, ולמה במת שאני. ותירץ ע"ז בקצוה"ח שם, דהנה למשל אם ארון עושה שליח לשחרד את עבדו, וקודם שנתן השליח שטר השחרור להעבד חזר הארון ומכרו לאחר, תו לא מצי שליח לשחרדו, דהא העבד כבר אינו שייך להארון הזה, ואיך הוא יכול לשחרר עבד שאינו שלו, ואין להשליח בעלות לשחרר העבד רק כשהוא עבד של משלחו ולא כשהוא שייך לאיש אחר, וא"כ באשה נמי כיון דמיתת הבעל מתיר ותו לא אנידא בי' כלל, משו"ה לא אמרינן בזה שלוחו כמותו, כיון דאיהו נופי' אחר שמת לית לי' דשות בה כלל, ורק בנשתטה, דעדיין זו אשתו, אלא שמחוסר דעת לגרש, ולכן השליח שכבר נעשה במקומו והשליח הוי בר דעת, הוא יכול לגרש בשבילו, כיון דעכ"פ עדיין אשתו היא, משא"כ במת וכמשנ"ת.

אמנם בשו"ת בית אפרים חאבהע"ז סי' קי"א כתב דלכאורה סברת הקצוה"ח אינו ברור כ"כ, דהא כל הנפק"מ אם השליח יכול לתת הגט לאחר מיתה או לא, היינו כשיש לו אח שהיא צריכה חליצה ממנו, ראם אפשר לתת הגט אז היא פטורה מחליצה, וא"כ כיון דיש כאן זיקת היבם, נמצא דעריין יש כאן האישות של הבעל, דזה הוי מה שיורש אחיו האישות של המת (עיין בזה בס' אתוון דאורייתא), וא"כ כיון דהשליח של אח הראשון הוי ממש כמותו, והשליח הא לא מת, א"כ אמאי אינו יכול לגרש האישות של הראשון. ולפיכך כתב הבית אפרים ליישב קושית הקצוה"ח (למה א"א להשליח לגרש אחר מיתת המשלח), באופן אחר, ראף דאמרינן דכשנשתטה המשלח עדיין יכול לעשות בשבילו, מ"מ במת שאני, דאע"ג דהשליח נעשה ממש כמותו, מ"מ אי אפשר שיהי' עליו תורת שליח רק כל זמן שיש כאן משלח, אבל כשמת ואין כאן עוד משלח, אז ממילא נפסק כח השליחות, דא"א שיהי' שליח בלא משלח, ובשלמא כשנשתטה, אז הרי המשלח עדיין קיים, ולפיכך אף שנשתטה, עדיין לא בטל השליחות דהרי המשלח קיים, ויכול השליח לעבור בשבילו ועומר במקומו, אבל כשמת הרי אין כאן משלח כלל, ממילא בטל השליחות לגמרי, עיי"ש היטב בבית אפרים.

(ה) ועפ"י דבריו יש לומר, דבאמת גם הטור מורה לסברא הנ"ל דהפי' של שליחות הוי שהוא עומד ממש במקום הבעלים, והא דסובר הטור דכשנשתטה הבעל אז הגט בטל מה"ת אף שהשליח הוא בריא, היינו משום שהוא סובר דהסברא של הבית אפרים הנ"ל (דלא יתכן שליחות בלא משלח) אינו רוקא במת, אלא הוא סובר דכדי שיהי' על השליח תורת שליח צריך להיות שהמשלח יהי' במצב כזה שיהא ראוי להיות משלח, ובנשתטה הרי אינו יכול להיות משלח, כי במצב כזה אינו יכול למנות שליח, וממילא אין על השליח דין שליח, וכמשנ"ת. ולפי"ז י"ל דבאמת גם הטור מורה דכל זמן שהשליחות קיימת אז הוי השליח ממש במקום המשלח, ובנשתטה שאני דאז אין כאן משלח, וא"כ מיושב היטב הקושיא הנ"ל איך יכול הטור לסבור דשכירו ולקיטו הוי מטעם שליחות, הא לפי שיטת הטור הרי השליח אינו אלא יד של משלחו, והמשלח הרי הוא אינו בר עירוב, ולהנ"ל לק"מ, דבאמת גם הטור מורה דהשליח הוא במקום הבעלים, ולפיכך כיון דהשליח הוא ישראל הרי הוא יכול לערב וכמשנ"ת, ודו"ק היטב.

(חידו"ת אלו הם לעילוי נשמת זקיני הרבני הנגיד החסיד מו"ה אליהו בן מו"ה משה יעקב שארף ז"ל, שנלב"ע ביום ח' שבט שנת תש"מ. תנצב"ה).

ביאור בענין אותו ואת בנו

יצחק שמואל ריינהאלד
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' חולין רף פ"ב ע"א במתני'. שחט פרה ואח"כ שני בני' סופג שמונים שחט שני בני' ואחר כך שחטה סופג את הארבעים שחטה ואת בתה ואת בת בתה סופג שמונים שחטה ואת בת בתה ואחר כך שחט בתה סופג את הארבעים סומכוס אומר משום רבי מאיר סופג שמונים. ופירש"י ותוס' רפליג סומכוס אף אריישא בשחט שני בני' ואח"כ שחטה, דאף התם סופג שמונים. והנה מבואר בגמ' להלן בע"ב, א"ל אביי לרב יוסף מאי טעמא דסומכוס קא סבר סומכוס אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד חייב שתי חטאות, ע"כ. ולכאורה קשה איך מרמה שני זיתי חלב בהעלם אחר לשחט שני בני' ואח"כ שחטה, דבשני זיתי חלב עבר על האיסור שני פעמים דיש איסור על כל כזית, משא"כ באותו ואת בנו, כששוחט בנה ואח"כ אותה, שחיטת בנה לא הוי אלא היכי תמצא דיכול לעבור על האם, וא"כ כששוחט שני בני' ואח"כ אותה למה ילקה שמונים, הגע עצמך, הרי שהי' אשה גרושה משני אנשים ובא כהן וקידשה, וכי ילקה שמונים לסומכוס, הא ודאי אינו כן, כמ"ש הגאון ר' יהושע מקוטנא ז"ל בהערותיו לתשו' הרשב"א סי' ק"ט, וע"כ צריך לומר רענין הגירושין לא הוי אלא היכי תמצא דתהי האשה נאסרת לכהן, אבל מה דנתגרשה שני פעמים אינו גורם שתהי' עלי' ב' איסורים אלא איסור אחד, וא"כ גם באותו ואת בנו, מדוע יש שני איסורים כששחט שני בני' ואחר כך אותה. וע"כ צריך לומר דאיסור אותו ואת בנו הוי האיסור מה דעושה שהאם ובנה יהיו נשחטים ביום אחד, וא"כ הוי הן אותו והן בנו חלק מן האיסור, ולא דהוי הראשון רק הכשר, והשני הוי האיסור, דוגמת הכשר מים לטומאה דלא הוי המים חלק מהטומאה עצמה, רק הכשר שהמאכל יוכל לבא לידי טומאה, ולכך באותו ואת בנו כששוחט שני בני' ואח"כ שוחט האם עובר שתים, דעל כל בן יש איסור להיות נשחט ביום אחד עם האם, משא"כ בגרושה לכהן, לא הוי הגירושין רק מציאות ואופן שתהי' האשה אסורה לכהן, וא"כ אפילו נתגרשה ב' פעמים מ"מ לא הוי עלי' ב' איסורים. ואין להקשות א"כ למה כשאחד שוחט האם והשני שוחט הבן, למה עובר אאותו ואת בנו, הלא ב' השחיטות הם חלק מן האיסור, והרי השני לא שחט רק האחרון, וצ"ל דהאיסור הוי מה שגורם שעל ידו יהיו נשחטים אותו ואת בנו ביום אחד, ולכן אף שהוא בעצמו אינו עושה כל המעשה, מ"מ כיון שהוא גומר המעשה, הרי נעשה האיסור על ידו.

והנה לכאורה יש להקשות, דברש"י משמע דכשזורע שני חטים עם שני שעורים אינו עובר אלא אחת אפילו לסומכוס, דאיתא בגמ' מאי טעמא דסומכוס מחייב שתים, אי משום דגופין מוחלקין אבל בשתי זיתי חלב לא מחייב, או

דילמא קסבר סומכוס אפילו לא הוי גופין מוחלקין כמו שני זיתים מחייב שתים, ומביא הנמ' ראי' מרתנן הזורע כלאים לוקה, מאי לוקה אילימא לוקה אחת פשיטא, ועוד מאי כלאים כלאים, אלא פשיטא ב' מלקיות במאי עסקינן אילימא בזה אחר זה ובשתי התראות תנינא נזיר שהי' שותה יין כל היום וכו' אלא פשיטא בבת אחת ובהתראה אחת, ופירש"י בבת אחת בידו אחת חטה וחרצן ובידו אחת שעורה וחרצן, הרי משמע דאם הי' חטה ושעורה ושני חרצנים בידו אחת אינו חייב משום כלאי הכרם אלא אחת, ולכאורה מאי שנא מאותו ואת בנו דבשחט שני בני' ואח"כ שחט אותה דמחייב שנים. וצריך לומר דאיסור כלאים הוי על הזורע היינו מה שזורע מינים מעורבים, ואין חילוק אם הוא מערב ב' מינים או ג' מינים, כי האיסור הוא הזריעה של מינים מעורבים, ולכך אם זורע חטה ושעורה וב' חרצנים אינו עובר על איסור כלאי הכרם אלא אחת, אבל אם זורע ביד אחת חטה וחרצן ובידו השני' שעורה וחרצן, אז חייב שתים משום דזורע ב' זריעות. ואין להקשות למה כשזרע חטה ושעורה וחרצן מחייב שתים אחת משום כלאי הכרם ואחת משום כלאי זרעים, די"ל דהתם הוי שתי שמות, ולכך לוקה שתים, אף דלא הוי רק זריעה אחת, משא"כ הכא דהוי שם אחד אינו עובר על ב' איסורים משום כלאי הכרם, כיון דלא הוי רק זריעה אחת.

והנה הר"ן חולק על רש"י ותוס' וז"ל, סומכוס אומר משום ר"מ סופג שמונים משום שני שמות אע"ג דמעשה אחד הוא שהרי מפני אמה שנשחטה מתחייב משום אותו ואת בנו ומשום בתה מתחייב משום בנו ואותו, ולא דמי להחיא דלעיל דשחט שני בני' ואח"כ שחטה, דהתם חד מעשה וחד שם הוא דאין מתחייב על שניהם אלא משום בנו ואותו אבל הכא חד מעשה ושני שמות כדכתיבנא, עכ"ל. ונ"ל דרש"י ותוס' עם הר"ן, נחלקו בסברתינו הנ"ל, דרש"י ותוס' סוברים דהאיסור ראותו ואת בנו הוי אותו חלק מן האיסור מה דהוא ובנו יהיו נשחטים ביום אחד, ולפיכך הכא אפילו הפעולה היא אחת, כיון שעושה עפ"י פעולה זו שני איסורים, דעל כל בן יש איסור בפני עצמו להיות נשחט ביום אחד עם האם, משא"כ הר"ן סובר דהאיסור הוא רק על האחרון, והראשון לא הוי אלא הכשר שיוכל לעבור על האחרון, ולכך אפילו שחט שני בני' אינו עובר שתים כששוחט האם, משא"כ כששוחט האם ואח"כ בנה ואח"כ שחט אותה, עובר שתי איסורים, א' משום אותו ואת בנו, והב' משום בנו ואותו.

והנה בקובץ הערות סי' ז' אות ד' כתב וז"ל, בחידושי הרשב"א רפ"ק כתב ראינו מותר להטיל חוטי צמר לבן בבגד פשתים אלא דוקא אם יש תכלת עמהן אבל ד' חוטי לבן של צמר אסור דהשנים עולים משום מצות לבן והשנים האחרים אסורים דאינן עולין לא משום תכלת ולא משום לבן דהאיכא ב' חוטין אחרים נמצאו ב' האחרים כלאים, עכ"ל. ונראה רעתו כמו שצידדו בתוס' ר"פ התכלת דהיכא דליכא תכלת אין צריך רק שני חוטין לבן עיי"ש, ומש"ה שני חוטין לבן מותר בשל פשתן אבל שני חוטין האחרים אין בהן מצוה והוי כלאים שלא במקום מצוה. וצריך להבין דהא גם ע"י שני חוטין הראשונים נעשה הבגד כולו כלאים

ואיזו תוספת איסור יש בזה אם מוסיף עוד שני חוטין, ועוד כיון דכל שני חוטין אין זה אלא רבויי בשיעורא דמותר מדאורייתא לדעת הרשב"א בפ"ק דחולין גבי השוחט לחולה בשבת עיי"ש וכו', ונראה ביאור דבר זה דכשמטיל חוט אחד בבגד מאינו מינו נעשה הבגד כולו כלאים, דוגמא לזה לענין אותו ואת בנו בשחט שני בני' ואח"כ שחט אותה דהוי כאוכל שני זיתי חלב בהעלם אחד כמבואר בגמ' פ' אותו ואת בנו, ואף רבכה"ג אינו חייב אלא אחת היינו בדיני אדם אבל בדיני שמים ודאי חייב על כל אחת ואחת, עכ"ל.

ולכאורה זה קשה, דודאי אינו כן, דמה דמיון הוי מכלאים לאותו ואת בנו, דכלאים לא הוי אלא סדר האיסור דנוכל לעבור עלי', דאיסור כלאים הוי כשיש חוט א' של אינו מינו אז כשלובשו עובר על איסור כלאים, והבגד יש עליו שם כלאים, ומה לי אם יש שם עוד חוטין של אינו מינו, הא למה זה דומה, למגורשת שתי פעמים דאינו עובר הכהן שתי איסורים כשבא עלי', דבזה שהיא גרושה פעם אחת כבר יש עלי' שם גרושה, וכשנתגרשה פעם שנית שוב לא חל עלי' עוד הפעם שם גרושה, דשם גרושה לא הוי אלא סיבת האיסור, משא"כ באותו ואת בנו הויין שני איסורים כמו שכתבתי לעיל, דעל כל בן יש איסור בפני עצמו להיות האם נשחט עמו. וגם מה שכ' שם להלן וז"ל, ובלאו הכי קשה דגהי דס"ל לסומכוס דאוכל שני זיתי חלב בהעלם אחר חייב שנים ומש"ה שני איסורים משם אחר הוי כמו משני שמות, מ"מ הא גם בשני שמות אין איסור חל על איסור, וה"נ כששחט הבן הראשון נאסר לשחוט את האם וכששחט אח"כ את הבן השני אין אחע"א, עכ"ל. ולפי מה שכתבתי דהאיסור דאותו ואת בנו לא הוי דכששוחט הראשון אז חל האיסור על השני כמו גרושה, אלא שניהם הויין חלק מן האיסור, וכששוחט השני גורם דאותו ואת בנו יהיו נשחטים ביום אחד, וכמו כן כששוחט שני בני' ואח"כ שוחט אותה נולד שני איסורים, אחד דאם ובנה הראשון נשחטים ביום אחד, והשני דאותה ובנה השני יהיו נשחטים ביום אחד, ולא דהי' איסור על האם מקודם, ולכך לא שייך אין איסור חל על איסור.

עולת שבת בשבתו

בשלח

ויסע מלאך האלקים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם. פי' דמלאך אלקים נקרא הצדיק, וצריק נקרא הולך, שהולך ממדריגה למדריגה, וכשלומד בעוה"ז נקרא בזה הולך, אבל כאשר נפטר הצדיק נקרא עומד (וכמ"ש ויתהלך חנוך וגו', וכמ"ש בהקדמת חת"ס ליו"ד), אלא דירוע שאמרו רז"ל עה"פ אגודה באוהלך עולמים, דכשאומרים דבר שמועה בעוה"ז שפתותיו דובבות בקבר, וא"כ נקרא גם אח"כ עי"ז הולך. אך ההברל, דמתחלה בחיותו הי' הצדיק הולך לפני העם והעם הולכין אחריו, ואח"כ הם הולכין לפניו, ובזה שפתותיו דובבות בקבר והולך מאחריהם. וז"ש ויסע מלאך האלקים אשר הלך לפני מחנה ישראל, ואח"כ וילך מאחריהם.

(הגאון מוה"ר משה דוד אשכנזי אבד"ק טאלטשאווא זצ"ל[1])

ויהי ידיו אמונה עד בא השמש. היינו ביאת השמש בעקבתא דמשיחא, שאז יתקיים ואחרית"ו עד"י אב"ד, שהוא בגימט' ע"ד ב"א השמ"ש, והיינו ע"י משיח צדקינו. ונודע כי גאולתינו ופדות נפשינו יצמח על ידי תרין משיחין, בן יוסף ובן דוד, והם ימחו את זכר עמלק ברזא כ"י י"ד ע"ל כ"ס י"ה מ"לחמה נוטריקון בגימט' יוס"ף דו"ד, וזהו הרמז, ואחרית"ו עד"י אבד גימט' ב' פעמים משי"ח, ועל ידם יתפרסם מלכות שמים בעולם בהעברת מלכות הרשעה וממשלת זדון סוד עמלק, והוא הרמז, משי"ח יוס"ף משי"ח דו"ד גימט' מלכו"ת שמי"ם.

(הרה"ק מוה"ד משה מראזוואראב זצ"ל[2])

יתרו

לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב. י"ל בזה עפ"י מה שכתבו המפרשים לפרש הכתוב, עצביהם כסף וזהב מעשי ידי אדם (תהלים קט"ו) דהכוונה, עצביהם, מה הם עצביהם של בני אדם, אם חושבים כי כסף וזהב שצוברים, הכל הוא מעשי ידי אדם, היינו שמגיע להם ע"י כוחם, ואינם מאמינים שכל ההשפעות באים רק מאת השי"ת אשר נאמר בו לי הכסף ולי הזהב נאום ד', וכשחושבים ח"ו כן, הרי זה כאילו עבדו עבודה זרה. והנה לא זו בלבד מי שחושב שהכל הוא ביד עצמו, נחשב לעובד ע"ז, אלא אף מי שמאמין ששפע הפרנסה בא מאת הקב"ה, רק שחושב שתלוי לפי פעולתיו וכוחותיו, הרי זה כעובד ע"ז בשיתוף, כי צריכין להאמין דמפתח של פרנסה מונח ביד הקב"ה לבדו, והוא אך הוא מודיש ומעשיר.

---

1) הועתק מכת"י הרב הגאון מוה"ר נפתלי שווארץ אבד"ק מאר זצ"ל בשמו, וכותב שם שאמר דבר זה כשהספיד למחותנו בעל ישמח משה זצ"ל. — העתק הכת"י הגיע לידינו מאת נכדו ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה בנש"ק מו"ה נפתלי עהרנרייך נ"י. תח"ח לו.

2) מכת"י מעתיק אחד.

והנה אי' במדרש פ' בראשית (סוף פ"ג) עה"פ אנכי ד' עושה כל נוטה שמים לברי רוקע הארץ מאתי (ישעי' מ"ד), מי אתי כתיב, מי הי' שותף עמי בברייתו של עולם, ע"כ. הרי דתיבת „אתי" מורה על שותפות עם הקב"ה ח"ו. וזהו כוונת הפסוק, לא תעשון אתי, כלו' אל יעלה על דעתכם שאתם עושים יחד אתי תועפות הון של כסף וזהב, כי באם תחשבו כן, אז אלהי כסף ואלהי זהב, שאתם עוברים בזה עבודה זרה של כסף וזהב.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

משפטים

לעם נכרי לא ימשל למוכרה בבגדו בה. ובמסורה ב' פעמים בבגד"ו, הכא, ואירך, ותתפשהו בבגדו (בראשית ל"ט). י"ל בזה עפימש"כ בספר דברי יחזקאל להגה"ק משינאווע זי"ע בפ' וישב דעיקר התגברות הס"א להסית את הארם במחשבות זרות, באה ע"י מלבושי נכרים, ומפרש שם בזה הפסוקים ויהי בהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו, ובתרגום אונקלוס, למבדק בכתבי חושבני', היינו כדרך הצדיקים שכותבים בפנקס עוונותיהם כדי שיהי' להם לזכרון לעשות תשובה, לכן בדק בכתבי חושבני' כדי לידע מאיזה חטא נמשך לו מחשבות זרות של פוטיפרע, שלא הי' לו מעולם מחשבות כאלה, ותתפשהו בבגדו, שראה שאין בו שום עון רק מה ששינה את בגדיו לבגדי עכו"ם (אף שהי' בכוונה טובה, כמבואר שם), מיר, ויעזוב בגרו בידה וינס, שעזב את בגדי העכו"ם, ועי"ז וינס מהסט"א, עכדה"ק.

וזהו מה שבאה המסורה להורות לנו, לעם נכרי, היינו להסטרא אחרא, לא ימשל למוכרה, שלא יעלה ביד הסט"א למשול ח"ו בישראל ולמכור להם מחשבות זרות, והטעם, בבגדו בה, כי מלובשים המה בבגדי ישראל כראוי, ומביאה המסורה ראי' לזה, ותתפשהו בבגדו, שמצינו ביוסף הצדיק דעיקר התגברות הסט"א באה ע"י בגדי נכרים, ולכן צריך ליזהר בזה ביותר.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

תרומה

וידבר ה' אל משה לאמר ויקחו לי תרומה וגו'. וקשה יתורא דלאמר. אך יהי' הענין על דרך המדרש בילקוט פרשת ויקרא על פסוק יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת (משלי כ') בשעה שהביאו ישראל נדבה למשכן הי' משה מצער עצמו על שהוא לא הביא א"ל הקב"ה חייך שדיבורך חביב עלי יותר מנדבה שלהם, ע"כ. ועל פי הדברים האלה יהי' שיעור הפסוק, וידבר ה' אל משה לאמוד ויקחו לי תרומה, יתורא דלאמר מורה על זה שהקב"ה הראה לו למשה שלא יצער עצמו על מה שהקב"ה מבקש תרומה מישראל ולא ממנו, כי לאמור, דיבורך חביב עלי, כאמור.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל[3])

---

3) מכתי"ק.

תמיהות וישובים

תמי׳ בשיטה מקובצת במס׳ זבחים

בשיטה מקובצת בזבחים דף ס״ג ע״ב (באות כ״ז בהשמטות) כתב דאע״ג דקמיצה כשירה בעזרה, בכל זאת קידוש קומץ בעי צפון, עי״ש. ודבר זה קשה מאד, דבמנחות דף ז׳ ע״א פריך, וכי מהדר לי׳ לקומץ לדוכתי׳ תקדוש וליפסל, דהא הוי לי׳ קידוש כלי. ומה פריך, דילמא לא הוי בצפון, וקידוש קומץ בעי צפון.

פנחס הירשפרונג
ראש וועד הרבנים במאנטרעאל
קאנארע יע״א

תמי׳ בחידושי חתם סופר במס׳ חולין

איתא במס׳ חולין דף צ׳ ע״א, אע״ג דאיסור מוקדשין קדים, אתי איסור גיד חייל עלייהו, שכן איסורו נוהג בבני נח, (פי׳, והוי איסור חמור, ושפיד אמרינן איסור גיד חל על איסור מוקדשין) וכו׳, ומקשה הגמרא, אימר דשמעת לי׳ לר׳ יהודה, בטמאה דאיסור לאו (פי׳, אז ס״ל לר׳ יהודה דאיסור גיד חל על איסור טמאה משום דגיד הוי איסור חמור), קדשים דאיסור כרת מי שמעת לי׳ (פי׳, דהא גם איסור קדשים הוי איסור חמור, דהוא בכרת, וא״כ אין איסור גיה״נ חל עליו). והקשו התוס׳ בר״ה קדשים וז״ל, משמע דאפילו בשלמים ולאחר זריקה דשרי אף לזרים בעי למימר דלא חייל כלל איסור גיד וכו׳ אע״ג דלאחר זריקה פקע איסור קדשים וכו׳, ותימה כיון דהשתא (פי׳, לאחר זריקה) ליכא איסור קדשים וכו׳ אמאי לא יחול איסור גיד וכו׳, עכ״ק. וכתב החת״ס לתרץ, דמלשון התוס׳ משמע דלא הקשו אלא משום דשלמים מותר לזרים, וממילא יחול איסור גיד, אבל אי שלמים לאחר זריקה הי׳ אסור לזרים, לא קשה כלום, א״כ מגיד הימין לק״מ, דהא גיד הימין שייך לכהנים משום חזה ושוק, ואסור לזרים, ונמצא דקושית התוס׳ היתה רק מגיד של שמאל, והנה הגמרא דהכא אזיל לר׳ יהודה, והרי ד׳ יהודה ס״ל דאין איסור גיד נוהג אלא בימין, וא״כ מיושב קו׳ התוס׳, עכת״ד החת״ס.

ודבריו תמוהין, דהא הגמרא קאמר כאן בפירוש דהאי תנא סבר לה כוותי׳ דר׳ יהודה בחדא ופליג עלי׳ בחדא (פי׳, דס״ל דאיסור גיד הוא איסור חמור משום דנוהג בבני נח, וס״ל דגיה״נ נוהג בין בימין ובין בשמאל), וא״כ אזדא לה תי׳ החת״ס, דשפיר הקשו התוס׳ למה לא חייל איסור גיה״נ על גיד השמאל להאי תנא, וצע״ג.

שלמה אלטר צעהנווירטה
תלמיר במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

ל) זמן קצר אחר שנסתלק לגנזי מרומים כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע נתגלה בחלום לבנו כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זי"ע הי"ד, ואמר לו: ירא שמים הוא אדם שנזהר בשבת קודש שלא להגביה קולו, כדי שלא יבא לידי חשש מחמר בשבת [היינו שהבהמה העומדת במקומה, תשמע הגבהת הקול, ועי"ז תעקור רגלי' לילך].

לא) הרב הגאון מוה"ר יצחק וויים ראבד"ק וועדבוי הי"ד כותב באחד מפנקסיו (כת"י) כי נכד הגה"ק הישמח משה ז"ל סיפר לו שזקנו הישמח משה נהג לאכול בחמשה עשר בשבט, דייקא י"ג מיני פירות, כמספר אח"ד, עכ"ל.

לב) הגאון בעל פני יהושע כותב בקונטרס אחרון למס' כתובות (אות א') בסופו וז"ל: נ"ל שכל הרוצה לקיים דברי חכמים, יש לו לחוש לכתחלה לטעמא דברכה [כלו', להא דאמרינן בכתובות ה' ע"א דבתולה נשאת ליום הרביעי משום דנאמרה בו ברכה], ויניחו לו ברכות על ראשו, וכמדומה לי שכן נהגו בכמה קהלות קדושות, והוא מנהג ותיקין, עכ"ל.

לג) הגה"ק מוה"ר יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד"ק שינאווא זצ"ל כותב במכתבו אשר נרפם בספרו דברי יחזקאל (בליקוטים) וז"ל: מי שאינו נוהג על פי התורה אין מלמדין עליו זכות, עכ"ל.

לד) הגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן אבד"ק לבוב זצ"ל כותב בספרו יוסף דעת על יו"ד בסי' שע"ה (דף ס"ב ע"ד) וז"ל: ע"פ מקרה ראיתי בעלים הנדפסים באלטונא „שומר ציון הנאמן" שהרב מו"ה גבריאל אדלער הורה וכו' דכל שיעורי חז"ל לא מנינן רק מה שהוא ע"פ דרכי הטבע ולא כפי תחבולות מתחכמות שהמציאו אנשים בימינו, ויפה כתב ע"ש שהאריך. והנני מוסיף, דאם נימא כן, ישתנה דרכי התורה מדי יום ויום לפי המצאת בני אדם, וגם מדינה ממדינה לפי חכמת אנשיו', וזה אי אפשר, דדיני התורה שווים בכל מושבות בני ישראל ע"פ השערת חז"ל כמו שהי' בימיהם וכו', עכ"ל.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

תקנות דחברה ש"ס בק"ק העלישויא תקי"ט לפ"ק

תוקף האגרת הוקם והוסד על אדני אמת, אמיתה של תורה, שהיא נעדרת, בעת שנתמעטו הרורות. ברבות צקות העתים והשנים אינם כסדרן, כל היום דוה זאת אומרת, ונלקה המאורות, משני התורות, והיינו דאחרבו את שני בתי המקדשות וניטלו ממנו רזי אורייתא וכתרה העטרת, וכל יום קללתו מרובה משל חברו על המחי' ועל הקלקלה, ונכסי ב"ב יורדין לטמיון ואל צרור נקוב משתכרת, צרעת ממארת, ואין איש שם על לב על מה אבדה ארץ על אשר עזבו את תורת ד', שטוב סחרה מכל אבני יקר וסוחרת, ונאום פשע תירץ אויב מפני בגידות הזמן שנתמעטו הלבבות כאצבע בקירא הסברת, גלל כן לא יוכלו לעסוק בשלמיות, כימי עולם כשנים קרמוניות, שהיתה מגינה עלינו ומצלת מחרב פיפיות, מבאר שחת מבור תחתיות, ובעלת זאת על לבבנו אזרנו כגבור חלצינו, וכגבר מתרונן מיין דמינו, לגרור בגדר פורתא פרצותינו, כדי שלא תשכח מפינו ומזרעינו, ולב טהור יברא אלקים ורוח נכון יחדש בקרבנו, ולהסיר לב האבן מבשרינו, ומבשרינו יחזה אלקינו להוציא אל הפועל מחשבותינו, ויען וביען שמחשבה מועלת אפילו לדבר תורה, ע"ז עמדנו על נפשנו, וזכה תהא עתירתנו ותפלתנו, אנחנו הח"מ כולנו כאיש אחד קשרנו את עצמנו וגמרנו מנוי' וגמורה בלבנו, לקבוע עתים לתורה, לזכות את נשמתנו, כאשר נצטווינו מפי חכמי תלמודנו, והשם הנכבד נפלאות מתורתו יראנו, והבאים לטהר מן השמים יהי בעזרתינו, וכה יקום וכה יהי' משפטינו, בחוק ולא יעבור כתיב אצל חבורתנו.

וזה יצא ראשונה לכל התנאים ואופנים שהתנינו: מידי יום ביומו תמירין כסדרן חוב מוטל עלינו לחתומים מטה להתאסף בבית אחד, כאשר יתבאר להלן, וללמוד בעיון רב דף אחד גמרא ופירש"י ותוס' ומהרש"א, דהיינו בזה הזמן גמרנו להתחיל מסכת ברכות, עם כל הלכות, שמודות וערוכות, ומי יתן והי' לבבנו זה עמנו ליראה את השם כל הימים לשמור ולעשות ולגמור הש"ס לגלי רזין וסמירא, וכשם שזכינו להתחילה, כך נזכה ללמדה עד גמירא.

זמן אסיפות החבידים יהי' בחצי היום, דהיינו אחר שעה ששית עד שעה שביעית, ואם ימשך בו יותר תבא עליו ברכה. בית וועד יהי' אסיפת הלימוד של בני החברה אצל הגבאי, כי תקנו ביניהם בכל שנה ושנה יחרשו עפ"י הגורל גבאי אחר, רק בשנה הראשונה יהי' התוועדות החברה בבית התורני מוהר"ר דוד סג"ל אף בלתי גורל.

ההגדת ההלכה יהי' בכל יום מפי איש אחר מבני החבורה. גלל כן הותקן בינינו שכל אחד מבני החבורה יעיין היטב בגופ"ת ומפרשים, כדי שאם יוטל הגורל בחיקו יברר הלכה פסוקה בפלפול וסברא, ולא יחטא קולע אל השערה, ואם שמאן דהו שיפול עליו הגורל לא יוכל להגיד השיעור להיות העדרו העיון, ענוש יענש אותו פלוני לקופה של בני החברה נ' צ"ל, וגם הותקן בינינו באם שיתרשל

אחד מחתומים מטה ולא יבא ויפקר מושבו אצל הלימוד ההוא, יוקנס לקופה הנ"ל א' צ"ל. רק, מעוט הוא, באם שאונס הוא שיהי' על פני השדה בחוץ או חולשתו אוחזתו או זולת זה שאר אונסין, אז פטור הוא מהקנס.

בשבת וי"ט יהי' זמן הלימוד והאסיפה ג' שעות אחר חצות היום, כדי שלא לבטל מעונג שבת, באשר ששינה בשבת תענוג, וערב שבת שטרודים העם הרבה, יהי' זמן אסיפה של הלימוד בשחרית תיכף ומיד אחר יציאה מבה"כ. ואלו הן הימים יומא רמפקרי רבנן, שאין הזמן הלימוד בעתים הללו, עי"כ וערב ט"ב, ומכ"ש ט"ב, ופורים, וגם אסתר תענית לא הגיד מהרי"ל הלכה לתלמידיו.

גם קבלנו על עצמנו לנדר שינה מעינינו כל ליל ה' מידי שבוע בשבוע, ולהיותינו נעורים אצל הגבאי, כדי לחזור תלמודינו מה שלמדנו אותו שבוע. ואף זאת הותנה בינינו שכל תוך זמן הלימוד לא יעשן שום א' מחברתינו טובאק, כדי לא להסיח דעתו מהלכה. גם זאת נתקן, בימות הגשמים שהלילות ארוכים והימים קצרים והמלאכה מלאכת השמים מרובה אז יהי' זמן הלימוד של החבירים לערב אחר תפילת ערבית. גם זאת נתקן בינינו הח"מ, שבאם חס וחלילה יעדר אחד מבני החבורה דהיינו שיתמלאו ימיו ושנותיו עד מלאת שבעים שנה, אז יהי' הלימור והאסיפה בבית פלוני המת, כדי לזכות נשמתו עבורו.

וגם הותנה בני החברה שבכל שנה ושנה יחודש ביניהם נציב וגבאי אחר, שעל פיו יצאו ויבואו, ויהי' הקופה אצלו, וגם הלימוד אצלו כנ"ל. ואף גם זאת התחייבנו בחוק גמור, ליתן כל אחר ואחד ולא יעדר א' מליתן כל שבוע ושבוע א' צ"ל לתוך הקופה, שיהי' מונח אצל הגבאי, וזמן הנתינה וגמר התשלומין יהי' בכל ערב שבת, ולכל המאוחר מידי חודש בחדשו, ולא יעבור כתיב אצלינו. גם חוב מוטל על כל גבאי וגבאי שיעבור ממשיחתו בסוף השנה, יעשה ממעות הקופה סעודה לכבוד התורה ולומדי'. וחלילה [לבטל] זמן הלימוד שום יום מן הימים, אפילו רוב בני החברה יהי' חסרים לבא, אפילו רק א' נשאר בעיר, אזי אפ"ה יבא לבית הוועד ללמוד אותו דף גמ' הנ"ל. וגם זאת קבלנו על עצמנו ברעוות נפשנו באם שאחד מן אותם החתומים יחזור בעצמו, בלי המנות באותן המנויים, אזי יתקנס ששה אדומים כחוב גמור, באשר שח"י תעיד עליו, וכמאה עדים דמי, והעונש לא יפטור את הקנס והקנס לא יפטור את העונש.

כל הא דלעיל עם כל תנאיו קבלנו על עצמנו, ברעוות נפשנו שלא באונס ובהכרח כלל, רק בלב שלם ובנפש חפיצה ובדעת מיושבת, שלא באונס והכרח כלל, ולא יפול דבר ארצה מכל אשר התחייבנו את עצמנו הכל כאשר לכל לאשר ולקיים את כל הכתוב בספר הזה. לראי' באנו על החתום בחתימות ידים ממש.

היום יום ב' בהעלותך ט"ז ימים לחודש סיון דהאי שתא תקי"ט לפ"ק פה העלישוויא.

הק' דוד ברל"ס
ליב כ"ר וואלף נ"י
הק' גדלי' בהר"ר חיים זצ"ל
וואלף במו"ה מרדכי שליט"א
הק' הרש בכ"ה ליב מדאביש
הק' יעקב ביזענץ

הק׳ יהודא ליב בן מו״ה דודכ״ץ מברעסלא	הק׳ אשר כמה׳ צבי
הק׳ מענדל מאובן ישן	נאום דוד כמ״א חמ״ד
הק׳ יעקב במו״ה משה מדרוואסטיץ	הק׳ חיים קנעפפלמאכער
הק׳ קלונימום קלמן כמ״א זצ״ל	הק׳ אברהם פריידיגער
הק׳ זעליג בראַ״ף	הק׳ איצק וואלף
יקותיאל קויפמן בר״י יצ״ו	הק׳ ישראל באנדי מפראג
יוסף בלא״א כש״ת כהר״ר וואלף קאמניץ מהעלישוויא	הק׳ אברהם פריד
וואלף במוהר״ר צדוק נ״י	הק׳ אפרים בהאלוף הר״ר מאיר
חיים כ״ה גדלי׳ ז״ל	פייש בר״ר האאם
אליעזר מקוניץ	הק׳ יהודא מקוניץ

ראיתי בני עלי׳ העולים בסולם של שבחי התורה ולומדי׳ ומוכתרין בנמוסין וכל חד וחד רשום בכתב אמת תפסינהו להני גברא רברבי בני תורה ונטו לסבול עולו של תורה להגריל תורה ולהאדירו, ועתה המה טרודים בדרך ארץ ובפרנסה של אנשי ביתם, ואף גם בזאת נטו שכמם לקבוע עתים לתורה, ובאשר כל אחד ואחר רשום בכתב בחתימת ידיהם על ככה על כל דברי האגרת הזאת, ומי ראה אלו יצאו ומי לא יצא, בכן אף ירי תכון עמהם להחזיק ידיהם בכל כפיי׳ וננידא, לבל יפול שום רבר מכל הני מילי מעליותא ולכוף כאנמון ראשו להעובר עד כי יאמר רוצה אני ולהיות נאמן בבריתו ולקיים במאמרו.

כ״ד המדבר בכבוד אכסניא של תורה ולומדי׳.

הן היום יום ז׳ טו״ב לחודש סיון תקי״ט לפ״ק פה העלישויא יע״א.

נאום מאיר בן מהר״ם המבורגר מפראג[1])

---

1) הוא הגאון מוה״ר מאיר האמבורג אבר״ק העלישויא זצ״ל. נולד בעיר פראג לאביו מהר״ם האמבורג. למד בישיבתו של הגאון מוה״ר אברהם ברודא זצ״ל. בשנת ת״ץ בערך נתקבל לאבר״ק העלישויא. נלב״ע ביום כ״ד תשרי שנת תק״כ לפ״ק. — תקנות הללו הועתקו מכת״י מעתיק (כת״י ירושלים מספר 754).

מכתבים אל המערכת

בס"ד.
לכ' מערכת כרם שלמה יצ"ו.
ראיתי בכר"ש גליון ק"ג (עמוד מ"ד) תמיהת הב' היקר יצחק דוד וויים נ"י תלמיד ישיבתנו הק', על דברי התוספת שבת בהקדמתו להל' מוקצה, ושפיר הקשה.
וחשבתי לומר לחומר הנושא, דהנה רגילים לפרש דין זה כפשוטו, רכיון שהחפץ בידו בדרך היתר והוא כלי שמלאכתו לאיסור שבלא"ה יש בו צררי היתר טלטול, הקילו בו ולא חייבוהו להניחו מידו מיד, והוא מקולי ריני מוקצה. ברם התוספת שבת לא יפרש כן, ולדירי' גררי רין זה הם, שכל רבר שהוא בידו בדרך היתר לא חייבוהו לזורקו מירו כיון שלא עשה שום איסור, אלא התירו לו גם להניחו מירו כררכו. רק רלפי"ז לכאו' הי' צריך לקצר ררכו ולהניחו מיר בגמר ההשתמשות, ולא ללכת לכל מקום שירצה, וצ"ל שבזה הוסיפו חכמינו ז"ל לומר, שכל טלטול, ארוך ככל שיהי', כשמניחו מירו אח"כ, מתייחס כל הטלטול אל ההנחה של אח"כ ונטפל אליו, וכשהותרה ההנחה הותרה גם כל הטלטול שלפני' עמה. ולפי"ז מי שמשתמש בחפץ זה שמלאכתו לאיסור שבירו, באמצע טלטולו, הגם שעצם ההשתמשות מותרת דלא גרע מכל לצורך גופו שמותרת מעיקר הרין, ברם ההשתמשות נחשבת כטלטול חרש, ועי"ז חוזר ונאסר הטלטול של עד הנה למפרע, כיון שטלטול זה כבר אינו נטפל להנחה שלבסוף שהתירו לו, שהרי ההנחה שלבסוף מתייחסת רק להטלטול החרש שמעת ההשתמשות החרש, ולא להטלטול הראשון שכבר נפסק מעת ההשתמשות החרש, ונשאר טלטול בלי הנחה, וזה לא התירו חז"ל. כן י"ל לחומר הנושא, הגם שהוא רוחק קצת.

ברוך חנה גרינפעלד
מגיר שיעור בישיבת קרושת ציון
קרית באבוב, בת"ים

* * *

ב"ה. י"ב שבט תשמ"ח.
אל כבור חברי מערכת „כרם שלמה" הי"ו.
א) בכר"ש תשרי־חשון תשמ"ח (עמור י"ב) נרפסו הגהות הגה"ק היעב"ץ זצ"ל [אשר זכה וקולמוסו מטיף חן מיוחר וחביב] על העקירה שכתב: ומעולם לא שמענו שיצאה תקלה מתח"י מרת הענוה, והעיר ע"ז היעב"ץ רנעלם ממנו רברי רז"ל ענותנותו של ר' זכריה בן אבקילס וכו'. ותמיהני על בלשן קרוש זה שערבב [לע"ר] שתי משמעויות של „ענותנות". כי שם זה יש לו למעשה שלש משמעויות [אמנם קרובים מאר זה לזה, ואחר בנו של השני, אבל עכ"פ אינם רבר אחר לגמרי]: א) ענוה כפשוטה, שפלות והקטנת ערך עצמו; ב) סבלנות והעברה על מרותיו; ג) חסירות גרולה ויתרה. ולכולן יש הרבה סמוכין בלשונות חז"ל. והנה בעל העקירה התכוון בדבריו למובן הראשון והמקובל יותר של „ענוה", ואלו על „ענותנותיה רר' זכריה" פרש"י שם: סבלנותו שסבל זה ולא הרגו. אכן באמת לא ירעתי למה לא פירש רש"י כפירוש הג' שהבאתי, והוא לע"ד נכון מאר לפי הענין שם, ורו"ק*). ודוגמא לפירוש זה [השלישי] הוא בגמרא (נרה כ', א') ומה רבי חנינא **דענוותן** היה, **מחית נפשיה לספק וחזי**, וכן ער"ז הוא מ"ש (ברכות ו', ב') כל הקובע מקום לתפלתו וכו' אי חסיד אי עניו. גם לשון ענוה במקרא מתפרש לכמה פירושים, וביניהם גם משמעות של חסיד וחסירות, כמו יאכלו ענוים וישבעו (תהלים כ"ב, כ"ז).

---

*) עיין תוספתא מס' שבת פרק י"ז הלכה ר', ובספר תכלת מרדכי על התוספתא שם.

ב) בכר"ש כסלו תשמ"ח (עמוד ל"ט) בשם הגרצ"ה ברלין זצ"ל: ואין לומר אלא או להעבירם חוקי רצונך וכו', וכל מה שנוכל לכוון התפילות בלשון מקרא טוב יותר, ולא מצאנו בכל המקרא בלשון „על", אלא או במ"ם וכו', ע"כ.

הן אמת שלא רק הפועל „עבר" [עבירה] בבנין הקל, בא בחז"ל בצירוף „על" כגון „עבר על מצות עשה", אלא אף בבנין הפעיל, שפירושו העברה והעתקה, כמו, שלשה דברים מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו (עירובין מ"א, ב'). וא"כ ודאי לפי סגנון לשון חכמים נכון הוא הנוסח „ולהעבירם על חוקי רצונך". אכן הגאון הנ"ל טוען „שכל מה שנוכל לכוון התפילות בלשון מקרא טוב יותר". ולא ידעתי מקור הדברים. כי הרי כל מטבע תפילותנו מלא בסגנון לשון חכמים. והנה גם בנוסח „בימי מתתיהו" — לדונמא: „ואחר כך באו בניך", צירוף זה „אחר־כך", לא מצא בכל המקרא, רק „אחר כן". [גם תיבת „כך" לעצמה לא נמצאת בכל המקרא, רק בבן סירא י"ג, י"ט]. וכן שם: „וקבעו שמונת ימי חנוכה", שרש „קבע" יש לו משמעות אחרת במקרא מזו שאצל חז"ל, כי במקרא היא ע"ד „קבע את קובעיהם" (משלי כ"ב, כ"ג). ואם כדברי הגאון הנ"ל שכל מה שנוכל לכוון התפילות וכו', הי' לנו לומר, ואחר כך באו בניך, וכן, ועשו שמונת ימי חנוכה [ע"ד „קבעום ועשאום" וכו', בגמ' שבת] או כיו"ב, כדי להתאים ולכוון יותר אל לשון המקרא.

אולם גם אם יהיבנא ליה להגאון הנ"ל דצ"ל כפי לשון המקרא, נ"ל דא"צ לדחות בשתי ידים נוסח „על חוקי רצונך", כי הרי בז"ח (ר"פ תשא, הובא באוחה"ק ע"פ זה יתנו ד"ה וברך) דרשו על הכתוב „כל העובר על הפקודים — מאן דעבר על פיקודייא דמאריה", ותל"מ.

ובחתימה, אשריכם ויישר כוחכם על עבודת הכרם הנאה והמצוינת — כולו ממתקים וכולו מחמדים.

בידידות,

ישראל צבי שוואריץ
לומד בישיבה הרמה „שערי יושר"
ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר׳ בן ציון הכהן ראזענגארטען נ״י מירושלים עיה״ק להולדת הבן
להאברך היקר ר׳ חיים יוסף ליפשיץ נ״י להולדת הבן
להאברך היקר ר׳ יעקב יצחק הכהן לעוויטא נ״י להולדת הבן
להאברך היקר ר׳ יצחק אייזיק זולדאן נ״י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר׳ יצחק משה צבי ברינגער נ״י להולדת הבן
להנה״ח מו״ה יחיאל מיכל ברינגער נ״י מתל־אביב להולדת הנכד
להנה״ח מו״ה ישראל אה״ן קעסלער נ״י להולדת הנכד
להנה״ח מו״ה לייבל מאנדלבוים נ״י להולדת הנכד
להנה״ח מו״ה פינחס צבי ציטראענבוים נ״י להולדת הנכד
להנה״ח מו״ה שלמה גאלדשטיין נ״י להולדת הנכד
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמע״ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט״א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר׳ אהרן הלברשטאם נ״י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר׳ בן ציון שפריי נ״י להולדת הבת
להנה״ח מו״ה דוד גאלדבערג נ״י מאנטווערפען להולדת הנכדה
להנה״ח מו״ה חיים בן ציון ריגלער נ״י להולדת הנכדה
להאברך היקר בנש״ק ר׳ יחזקאל פאנעט נ״י מאנטווערפען להולדת הבת
להאברך היקר ר׳ יעקב הלוי הורוויץ נ״י להולדת הבת
להאברך היקר ר׳ יעקב קעלנער נ״י להולדת הבת
להאברך היקר ר׳ יעקב מאיר הלוי שלעפערינג נ״י להולדת הבת
להאברך היקר ר׳ לייבל פוירסט נ״י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר׳ משה אייזען נ״י להולדת הבת
להנה״ח מו״ה משה אלימלך הלוי בארנשטיין נ״י מקרית באבוב להולדת הנכדה
להאברך היקר ר׳ צבי בענדיט גוטטער נ״י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע״ת ולחופה ולמע״ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי״ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה״ח מו״ה חיים ברוך גאלדבערג נ״י ממאנטרעאל לנישואי בתו תחי׳
להרב המפורסם וכו׳ מוה״ר יעקב אונגער שליט״א רב דקהל בית יוסף דאמבראווא לנישואי נכדתו תחי׳
להנה״ח מו״ה ישראל שטראהלי נ״י לנישואי נכדתו תחי׳

להרב מו"ה **מרדכי דוב טווערסקי** שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **מרדכי היימפעלד** נ"י לנישואי נכדו נ"י
להנה"ח מו"ה **קלונימוס קלמן ראזענבערג** נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' **אברהם חיים קעסלער** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' **חיים צבי הלוי רוטנבערג** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' **חיים שלמה הלברשטאם** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' **יצחק אייזיק בלומענפעלד** נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' **יצחק קלונימוס קלמן פירער** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' **עביר שלום נח לנדא** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' **פסח גרינבערג** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' **שאול ידידי' אלעזר ראזען** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מנוטעי הכר"ם ונוטרי' הנאמנים מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י ולאביו
הנה"ח מו"ה **ניסן** נ"י לאירוסי בנו־נכדו הב' הח' הנעלה כמר **אפרים משה** נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב מו"ה **אהרן יעקב בראנדוויין** שליט"א רב דקהל סטרעטין לאירוסי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה **דוד שלמה זלמן צוקערמאן** נ"י לאירוסי בתו תחי'
להרב המפורסם וכו' מוה"ר **חיים ליב כ"ץ** שליט"א רב דקהל מחזיקי הדת בעלז
לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **יעקב ארי' הלוי מייזעלס** נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר
חיים נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה **שאול וואלף** נ"י לאירוסי בתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר **חיים וויינער** נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארת.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"א קונטרס ה' (ק"ה) אדר תשמ"ח

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

אבינו הרה"ח

מו"ה **אליעזר** במו"ה **דוד מרדכי** קארנוואסער הי"ד

נהרג עקה"ש **ביום ה' לחודש כסלו שנת תש"ד** לפ"ק

אמנו החשובה

מרת **יאכעט** בת מו"ה **נתן נטע** הי"ד

נהרגה עקה"ש **ביום ער"ח תמוז שנת תש"ג** לפ"ק

חותננו הרה"ח

מו"ה **רפאל יוסף** במו"ה **יהושע צבי** לעדניצער הי"ד

נהרג עקה"ש **ביום י"ג לחודש אדר שנת תש"ג** לפ"ק

חותנתנו החשובה

מרת **ברכה** בת מו"ה **אליהו** הי"ד

נהרגה עקה"ש **ביום ער"ח אב שנת תש"ג** לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

וד' ינקום דמם לעינינו במהרה

הונצח ע"י בניהם וחתניהם,

ישכר דוב מרדכי קארנוואסער

אהרן יעקב קארנוואסער

לאָס־אנזשעלעס, קאליפארניע

נדפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. **GROSS BROS. Printing Co. inc.**
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

התוכן

מדור אמרי קודש

לפורים . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ה

מדור זכרון לראשונים

בענין שאחד"א, ואאמע"ר . . הגאון מוה"ר אברהם טיקטין אבר"ק ברעסלא זצ"ל ז

כסוגיא דקמיע . . . . . הגאון מוה"ר רניאל פרוסטיץ ראבר"ק פר"ב זצ"ל ט

בענין ממזר ת"ח קודם לכ"ג ע"ה . . . הגאון מוה"ר אליעזר לנרא מהוראנא זצ"ל יא

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון מוה"ר נפתלי הירש קאצנעלבויגען אבד"ק ספאלץ זצ"ל. . . . . יב

מדור זכרון לאחרונים

בענין טבעת של קידושין . . . . . הג"ר שמואל ענגיל אבר"ק ראדמישלא ז"ל יג

בענין זמן נישואין, ועוד . . . . . הג"ר שמואל אהרן מיללער אבר"ק לאבאווא הי"ד יד

מדור פלפול והלכה

ספקי דינים במצות משלוח מנות. . . . הרב מוה"ר אלתר יחזקאל הורוויץ שליט"א טז

כדין צעב"ח לצורך אדם. . . . . הרב יצחק זעקל פאללאק נ"י יט

מדור תפארת בחורים

בענין קטן בקריאת המגילה . . . . . הב' אליהו לערנער נ"י כב

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת כד

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים . . . . . כו

מדור תעודות וסמיכות

מכתב „הסכמה" . . . . . הגה"צ מוה"ר אורי הכהן יאללעס מסאמבור זצ"ל כט

כתב „חורמנא" . . . . . הגאון מוה"ר ירידי' גאטליב פישער אבד"ק שט"וו זצ"ל ל

חדשים גם ישנים . . . . . כח

צילומי כתבי קודש . . . . . לא

מכתבים אל המערכת . . . . . לב

ברכות והודאות . . . . . לד

כל הזכיות שמורות להמערכת
Copyright © 1988
by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות

זקיני מו"ה יהושע פאליק בן מו"ה יצחק צוויבל ע"ה מלאנצוט
נפטר ביום ח' אב שנת תש"כ לפ"ק
זקנתי מרת שבע בת מו"ה אלתר באנר ע"ה מראזוואדאב
נפטרה ביום י"כ סיון שנת תש"כ לפ"ק

יוצאי חלציהם

פריידא היאה"צ י"כ סיון,
מרת חי' שינדל נפטרה כ"ז תמוז תדש"ם לפ"ק,
יצחק נפטר כ"א סיון תש"כ לפ"ק, טאלצה היאה"צ י"כ סיון, הי"ר

זקיני מו"ה משה שו"ב בן מו"ה דוד הכהן קרויט הי"ר מלאנצוט
נהרג עקה"ש ביום ט"ו לחודש מרחשון
זקנתי מרת הינדא בת מו"ה יצחק צוויבל ע"ה מלאנצוט
נפטרה ביום י"ז מנחם־אב שנת תרח"ץ לפ"ק

יוצאי חלציהם

מו"ה חיים דוד הכהן היאה"צ י"א תשרי,
וזוגתו שינדל רויזא בת ר' דוד ארי' קנאבלאך הי"ר מלאנצוט,
אלעזר הכהן נפטר א' סיון תש"כ לפ"ק,
יהושע פאליק הכהן היאה"צ י"א תשרי,
יוסף הכהן היאה"צ י"א תשרי, הי"ר

* * *

חותני מו"ה אליהו בן מו"ה יצחק דוד בר־חורין ע"ה
נפטר בש"ט ביום כ"ד לחודש אדר הראשון שנת תדש"ם לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי,
משה יהושע צוויבל

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לפורים

בספה"ק בני יששכר (במאמרי חודש אדר, מאמר ג' אות י"ג) כתב, יש להתבונן במצות מחיית עמלק, מה נשתנית מצוה זו מכל מצות שבתורה, דהנה כל מצות שבתורה צריכין לקיים במחשבה דבור ומעשה, ולכולם נקרא מצוה אחת, משא"כ מצות מחיית עמלק נמנית המחשבה ג"כ למצוה בפני עצמה כדכתיב לא תשכח, במחשבה. עוד יש להתבונן מה בצע כעת בזמן הזה במצוה לא תשכח בלב, כיון שאי אפשר לנו לקיים המצוה בפועל, ובשלמא הניון בפה, הוא על דרך ונשלמה פרים שפתינו, יעויי"ש.

ונקרים לבאר אומרם ז"ל במשנה במס' ר"ה (דף כ"ט ע"א) עה"פ והי' כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו', וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברין וכו'. וראוי להבין, דמה קמתמה וכי ידיו של משה עושות מלחמה, הלא שפיר מצינו כמה פעמים שידיו של משה רבינו בהרים את ירו פעלו נסים ונפלאות, כגון בעשר מכות, רכתיב במכת ברד, ויאמר ר' אל משה נטה את ידך על השמים, או במכת ארבה, נטה ידך על ארץ מצרים, וכן בנם קריעת ים סוף כתיב ויט משה את ידו וגו'.

אמנם יתבאר עפי"ד היערות דבש (חלק ראשון דרוש ג') על הא דאמרו במס' מגילה (דף ז' ע"א) מגילת אסתר ברוח הקודש נאמרה שנא' קימו וקבלו קיימו למעלה מה שקבלו למטה, והקשו התוס' שם, הא אמרינן בשבת (דף פ"ח ע"א) מכאן מורעה רבה לאורייתא, דהרר קבלוה בימי אחשורוש שנא' קימו וקבלו קיימו מה שקבלו כבר אלמא ראיצטריך קרא לדדשא אחרינא, ע"ש. וכתב ליישב דיש להבין למה בימי אחשורוש הדר קבלו התורה ולא מקודם. וי"ל דכתבו המפרשים על הא דאמרינן מכאן מורעה רבה לאורייתא, הא אמרו נעשה ונשמע, ותירצו דזה הי' בפה מחמת יראת אש הגדולה, אבל לא בלב, כדכתיב ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו, וא"כ כל קבלת התורה היתה בפה ולבם בל נכון. אבל עדיין יש מקום לומר דהכל הולך אחר הפה ודברים שבלב אינם דברים, אך כל ענין עמלק הוא מזכות עשו שהי' נוהג ככוד ביצחק כרכתיב ויאהב יצחק את עשו, והנה עשו הי' ציד בפיו ולא כיבד את יצחק רק מפיו ולבו בל עמו, ואי נלך בתר הפה ולא בתר הלב יש לעשו טענה בזכות אביו.

ולפי"ז מזמן מתן תורה עד ימי מרדכי ואסתר, היו בני ישראל סומכין על הקבלה שהיתה בהר סיני, ואף שהקבלה היתה בסיני בפה ולא בלב, מה בכך, עיקר ברית כרותה לשפתים, ומה נפקא מיני' בהרהור הלב, אמנם עכשיו בימי מרדכי אשר גבר אויב עמלק בזכות אבותיו, דהיינו עשו, אם באנו לילך אחר הפה, אף הוא ציר בפיו, ושפתינו אתנו מי אדון לנו, ולכך הוצרך ישראל לקבל שנית התורה ברצון ובלב שלם, כי הכל הולך אחר כוונת הלב ודבר שפתים בלי לב רק למחסור, וא"כ אין לעשו זכות בציד בפיו, כי לבבו מלא עון, ולכך נפלו זרעו, ועם ישראל הרימו קרן. וזהו דכתיב ברפידים, על נסותם את ד' היש ד' בקרבנו אם אין ויבא

עמלק, וצריך טעם למה דוקא בענין זה. אמנם לפימ"ש יובן, כי דרשינן במדרש, היש ד' בקרבנו, אם יודע מה אנו מהרהרין בלבנו נעבדהו, ואם לאו לא נעבדהו, ולפ"ז כיון שהי' ספק בידם אם השי"ת משגיח על מחשבות או לא, רק הכל הולך אחר הפה, לכן בא עמלק, כי זכות עשו בידו. נמצא לפ"ז דכל עצמותה של קבלת התורה שנית בימי אחשורוש היתה קבלה בלב תמים ונמור. ועדיין ספק מאין ידע מרדכי שכל ישראל הנפוצים בד' כנפות הארץ מקבלים התורה בלב שלם ואין ברוחם רמי', אולי עושים ג"כ משום כבוד מרדכי או מפחד המן, אבל לבבם בלתי שלם עם ד' ותורתו, רק קיימו מה שקבלו כבר, וע"ז אמרו קיימו למעלה מה שקבלו למטה, וא"כ משמים הסבימו, והכל הולך למכוון אחד, ומזה עיקר הוכחתו, מרוח הקודש שנאמרה בו המגילה, עכדפח"ח.

המורם מזה, כי להכניע את עמלק שהוא מזרע עשו, העיקר הוא לשעבד את הלב, והכל הולך אחר כוונת הלב במחשבה גכונה, דאם בני ישראל מקיימים את מצות התורה רק במעשה ידים או בדיבור פה לבר ולבם בל עמם, אז ח"ו הידים ידי עשו שולטות וגבר עמלק בזכות עשו כי ציד בפיו.

וזהו שתמהו חכמז"ל עה"פ והי' כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו', וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, כלו', וכי דיין להם לישראל להתגבר על עמלק במעשה חיצוני לבד בידים בלי פנימיות במחשבה שבלב, הלא אם נילך בתר מעשה חיצוני ולא בתר כוונת הלב, יש לעשו ג"כ טענה מחמת מצות כבוד אב שקיים בפיו ולא מלבו, ולזה אמרו רז"ל, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבן לאביהם שבשמים היו מתגברין ואם לאו היו נופלין, דבאמת הכל הולך אחר המחשבה ורעותא דלבא, וידיו של משה היו פועלים לעורר את בני ישראל לשעבד את לבם לאביהם שבשמים, ועי"ז וגבר ישראל, כי כשדנין אחר כוונת הלב אין לעשו שום זכות, כי ציד בפיו, ובפנימיות לבו הוא מלא עון.

ובדבר האמור יובן היטב הטעם שנצטוינו במצות מחיית עמלק, לא תשכח בלב, כי רייקא בלב תמים יכולים להכניע ולמחות שמו של עמלק, כי אתי מחשבה שלנו ומבטל דיבור שלהם, ומצוה זו נוהגת אף בזה"ז, היינו לזכור תמיד שכדי להכניע זרעו של עמלק, העיקר הוא לצרף כוונת הלב בכל המעשים טובים.

ועפ"י זה נוכל להבין מרוע כשבאתה אסתר המלכה להתפלל על מחיית עמלק לאבד את המן הרשע נצר זרון מזרע עמלק, אמר הכתוב, ותלבש אסתר מלכות ותעמוד בית המלך הפנימי"ת, ובהמן הרשע כתיב, והמן בא לחצר בית המלך החיצונ"ה. ולהנ"ל נכון מאוד, דהמן הרשע שהוא מזרע עשו הרשע, שאף כשעושה לפעמים מעשים טובים הם רק מן השפה ולחוץ, שפיר כתיב בי' והמן בא לחצר בית המלך החיצונה, להורות, ראף כשכבר בא לחצר בית המלך, מלבו של עולם, לעשות איזה דבר טוב, הוא רק חיצוניות, בלי שום פנימיות הלב כלל, לא כן אסתר המלכה, אצלה אמר הכתוב, ותלבש אסתר מלכות, היינו מלכות שמים, ותעמוד בית המלך הפנימית, כלו' בפנימיות הלב, כי ישראל משעברים את לבם לאביהם שבשמים, ועי"ז זכתה כי גבר ישראל, והמה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעורר.

בענין שויא אנפשי' חד"א, ואאמע"ר

מהגאון מוה"ר אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלא זצ"ל[1])

לכבוד ידידי וחביבי הרב נ"י.

ע"ר אשר רו"מ נ"י פילפל בחכמה בסוגיא דשמעתא, ת"ל נתתי שמחה בלבי על רוב חכמתו, ולא אשיבנו עתה בדבר הנוגע לשמעתא דהיו בה מומין, כי הסוגיא ארוכה היא, ואינני מופנה כעת לעיין היטיב, אכן בענין שויא אנפשי' חתיכה דאיסורא ראיתי להעיר איזה דברים. עיין כנה"ג בי"ר סוף סי' ב' הביא בשם הרשד"ם באחד שקיבל קידושין בעד בתו מקטן, ואמר האב אשר המקדש גרול, אסורה לו מטעם שויא אנפשי' חתיכה דאיסורא, והשיג עליו הכנה"ג ומ"צ, מאי טעמא אמרינן הכי, וכי יוכל לעשות בריבודו מקטן גרול ע"ש. ועיין אחרונים שתמהו על סברא זו, מאי שנא מכל שויא אנפשי' חתיכה דאיסורא, עיין פרי מגדים יו"ד סוף סי' א' ע"ש.

ונ"ל דהנה זה הרין שויא אנפשי' חד"א נחלק לכמה ענינים, אם הוא רבר שאין ערים מכחישין אותו והוא עומר בריבודו וראי אסור לו מן התורה, ואפשר אף אם חזר בו בלי אמתלא לרבריו הראשונים ג"כ אסור מה"ת, אכן היכא דעדים מכחישין אותו, יש צד לומר דאינו אסור רק מררבנן. ולכאורה יש מקום לומר דהוי כמו נרר[2]), ואף דבנרר קיימל"ן דלא הוי נרר רק אם התפיס ברבר הנרור או שאמר בלשון איסור, מ"מ י"ל דאסור מררבנן, ועיין י"ד סי' ר"ה ברין האומר אם לא אעשה רבר פלוני ייני יין נסך, ואף לרעת החולקים שם, מ"מ הכא גרע טפי, וק"ל.

ועפי"ז י"ל השגת האחרונים הנ"ל, כיון רשם איירי דאנן ירעינן וראי אשר המקרש קטן הוא, רק הוא אסרו עליו, בזה לא שייך נרר, כיון שלא הוציא רבר האסור מפיו, רק אמר גרול הוא, בזה לא שייך נרר כלל לעשות מקטן גרול, ואף מררבנן, ררוקא שם שאמר בהריא ייני יין נסך וכרומה, משא"כ בכה"ג אין כאן רררא רנרר כלל כיון שלא הוציא בשפתיו, רק שבא ממילא הואיל וקירשה, וזו סברא נכונה לרעתי, וק"ל.

ועפי"ז י"ל ג"כ קושית המ"ל פ"ט מהל' אישות הלכה ט"ו, מה שהקשה שם על התה"ד שמבואר מרבריו היכא דהעדים מכחישין לא אמרינן שויא אחד"א, והרי מתשו' הרשב"א המובא בש"ע י"ר סי' א' סעיף י"ב [משמע] דאף במקום ערים אמרינן שויא אחד"א. ולהנ"ל ניחא, דבנדון תה"ד הנ"ל י"ל כנ"ל, וק"ל.

---

1) ראה אורותיו בכר"ש שנה א' קונט' ח' עמור ט"ו. — תשובה זו הועתקה מכתי"ק בפנקס המונח ברשות ירידנו הנה"ח הנכבר והמפואר מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י. ברך ר' חילו ופועל יריו תרצה. — תשובה זו מופנית אל הגאון מוה"ר בונם איגר אבר"ק מאטערסדארף זצ"ל (בהיותו עוד אברך ורר בעיר קראטשין), והיא תשובה על קושיותיו שהציע לפני הגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל שנרפסו בכר"ש קונט' ק"ד עמוד י"ז.

2) עיין בזה בשו"ת מהרי"ט ח"ב אהע"ז סי' א' (הובא בקצוה"ח סי' ל"ד סק"ד), ובשעה"מ פ"ט מהל' אישות הל' ט"ו בשם מהר"י באסאן, יעוי"ש.

ומעתה מיושב קושית מעלתו על הב"ש סי' ל"ט, די"ל לעולם שם מיירי בלא אמתלא, כיון דאיכא כאן נמצא וכו', אמרינן דהוי כמו עדים ולא אסור רק מטעם נדר, ובכה"ג לא שייך נדר לעשות ממומין דמעיקרא מומין דהשתא, ועכ"פ נוכל לומר דאיירי שחזר בלא אמתלא דמהני אם נאמר דהוי כמו עדים, יעו"ש במ"ל הנ"ל.

ועל מה שהקשה רו"מ נ"י על הב"ש סי' ו"ו ס"ק כ"ה, באמת כי כן תמה על הב"ש בספר עצי ארזים, ובתחילה עלה בלבי ליישב עפ"י דרך הנ"ל, כיון דלא אסור רק משום נדר, וכיון דלא חל הנדר השתא, אף לאח"כ לא חל. אכן זה אינו נראה. ואמרתי ליישב, דהנה בש"ס שם סוף נדרים במשנה, האומרת טמאה אני לך וכו', פליגי התם רבא ורב ששת אי אוכלת בתרומה, וע"ש בר"ן היטיב שמסיק הטעם למשנה אחרונה משום דמשעבדא לי' אינה נאמנת ע"ש, ואפ"ה לחד מ"ד מותרת לאכול בתרומה, דחכמים עשו סייג לדבריהם לעקור דבר מן התורה, דאל"כ מיחזי כחוכא ואיטלולא, אם תאסור לאכול בתרומה ותהא יושבת תחת בעלה, ע"ש בר"ן וברמב"ם פ"י מהל' תרומות כמדומה ובמ"ל שם, ואף לאידך מ"ד שם, היינו די"ל תרומה היא דלית לה, וא"כ הכא אי תינשא לבעל אחר ונאמר תצא, אף הבנים של בעל ראשון יהיו ממזרים ומיחזי כחוכא ואיטלולא, אפשר לכ"ע עקרו דבר מן התורה, אבל ודאי לכתחילה לא תינשא די"ל שמא אינה חפיצה בבעל זה, וק"ל.

וע"ד מה שהקשה מעכ"ת על הרמב"ם, תיהדר קושית התוס' בכתובות לדוכתה דתהימן [לומר] טמאה אני לך במיגו דאומרת מאים עלי כיון דלדעת הרמב"ם כופין להוציא אף בלא אמתלא, ותירץ במקום דמשים עצמו דשע לא מהני מיגו וכו'. — באמת בענין זה יש להרחיב הדיבור, עיין ספר סדרי טהרה סי' קפ"ה כמדומה, דלכאורה לא שייך בענין זה אין אדם משים עצמו רשע, דשמא עושה כן כדי שלא תשב באיסור כל ימי' תחת בעלה, כמו שכתבו תוס' ב"מ דף ג' ע"ב בהא דאומר מזיד הייתי מהימן דאין דוצה להביא חולין לעזרה ע"ש, וכמו כן הכא, ועי' היטיב בר"ן כתובות פרק אע"פ בשמעתין דשימשתו נדה, ובסדרי טהרה שם הנ"ל.

אכן לבי אומר לי קצת לחלק בענין זה, די"ל עיקר הטעם מה שכתבו תוס' בכתובות גבי עדים שאמרו אנוסים היינו מחמת ממון לא מהימני אף דאית להו מיגו, י"ל הטעם משום כיון דע"כ אי אתה מאמינם לענין זה לפוסלם לעדות, אף להפסיד ללוה אל תאמינם, וא"כ הא דקיימל"ן בי"ד סי' קס"ט לענין ממון אם טוען לקחת ממני ריבית נאמן, ניחא, דכיון דלאו מתודת עדות התם יוכל הלוה לומר תאמין לי גם לענין זה לעשות אותי רשע, ומה לך בזה, משא"כ לענין עדים דלא שייך זה, וק"ל.

ומעתה ניחא ג"כ, האומר שטר אמנה נאמן במיגו במקום דחב לאחרים ג"כ מטעם הנ"ל, אך כל זה לא מהני רק היכא שלא בא כדי לעשות עצמו רשע, כסברת תוס' בב"מ שם, ועיין בזה, דאל"כ קשה טובא גבי עדים שאמרו אמנה או אנוסים מחמת ממון וכדומה, נימא ג"כ דבאו כדי להציל העושק מיד עושקו למען לא יכופו ב"ד ללוה לשלם, וכן בכמה מקומות דקאמר הש"ס אין אדם משים עצמו

רשע, שייך זה מסתמא, אלא ודאי עיקר הטעם, דיכול לומר תאמין לי ג"כ בזה לעשותי רשע, משא"כ בעדים לא שייך זה להאמין לפסול אחד, דיכול לומר כיון רע"כ לא יאמינו לי לפוסלם, גם לענין זה אין נאמנים, ורו"ק בזה.

ובלא"ה צריך להבין מהיכי תיתי נאמר מחמת אין אדם משים עצמו רשע, אשר ודאי שקר ריבר, ואי משום חזקת כשרות, מ"מ אין מוציאין ממון מחמת חזקת כשרות, וגם היכא ראיכא מיגו ודאי עריף, ולהנ"ל ניחא. ואף אם יש בו קצת מן הרוחק, עם כל זה לא אוכל להתאפק מלגלות למעל' את אשר עם לבבי. ויעיין מעלתו בר"ן בכתובות שם היטיב ובסררי טהרה שם הנ"ל.

ועפ"י הנ"ל יש ליישב ג"כ קושית מהרש"א ריש מכות על תוס' שהקשו שם האיך שני עדים מחייבין גלות הא יכול לומר מזיד הייתי, והקשה מהרש"א הא אין ארם משים עצמו רשע, וכאן לא שייך סברת תוס' בב"מ שלא להביא חולין לעזרה נתכוין, ע"ש. אכן להנ"ל י"ל דמ"מ איך נחייבי' גלות כיון דלא בא להעיר על עצמו לעשותו רשע רק לפטור מגלות, והכל כנ"ל. (נכתב חורף תקנ"ו לפ"ק, וחתמתי שמי).

בסוגיא דקמיע

מהגאון מוה"ר דניאל פרוסטיץ ראבד"ק פרעשבורג זצ"ל[1]

בעז"ה. פרעשבורג יום ג' ח' טבת תקע"ט לפ"ק.

תורת אלקיו בלבו לא תמעד אשוריו, אשרי יולדתו, הי ניהו ידידי וחביבי הרב הגאון המפורסם נ"י ע"ה כבוד שמו מוהר"ר דוד אב"ד ור"מ דק' ע"ח[2], בכל דרכיו ישכיל ויצליח, ועדי עד גרו יאיר ויזרח.

בירך לקחתי ובירך אשיבנו. וע"ר השקר אשר ברה הר' שמחה מהאליטש מסירור הגט, יאמין לי ידידי רופ"מ נ"י, שאף לאחר שישבתי וחשבתי לזכור שמץ דבר מהאיש הזה, לא ידעתי אם ראיתיו מעולם אפי' בהכרת פנים.

וכיון שאני יודע מענוותנותי' רמר ידידי דופ"מ נ"י, שערבים עליו חרושי תורה אפי' מאיש קטן כמוני, מלאתי לבי להעלות על שולחן גבוה הפרפרת הזה המבואר לפנינו, ואע"ג דלא אתמחי גברא רכוותי, אתמחי הקמיע.

בסוגיא דקמיע שבת דף ס"א. נסתפק הפרי מגדים בסי' ש"א, לדעת התוס' והרא"ש דפליגי על רש"י רס"ל דע"י ג' קמיעות של ג' מיני לחשים אתמחי גברא

---

1) ראה אורותיו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמור ט"ו. — מכתב זה הועתק מעצם כתי"ק המונח בגנזי ידידנו הרבני הנה"ח הנכבר מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י. ינשאהו ד' על גפי מרומי הצלחות.

2) הוא הגאון מוה"ר דוד דייטש זצ"ל בעמח"ס אוהל דור. כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ה' קונט' ג' עמור י"ז.

לכל מיני לחשים, אם נאמר דעכ"פ לאותן ג' מיני לחשים אתמחי, או מכיון דלא ריפא בכל לחש ולחש אלא פעם אחת, לא אתמחי אפי' לאותן לחשים, יעי"ש.

ולפענ"ד מוכח מתוס' ד"ה תלת קמיע לחד גברא מאי וכו', דס"ל בהספק השני דלא אתמחי, דאל"כ יש לתרץ תמיהתם, דלפשוט מברייתא דנקטה ג' בני אדם, די"ל דהברייתא נקטה ג' בני אדם כפי' רש"י דסתמא דמילתא יש להן ג' מיני לחשים, ולא אתמחי גברא כלל. ולתרץ התמי' יש לומר, דנקט ג' בני אדם כאחד, וכתבו התוס' בד"ה כל שריפא [illegible]שה, לאשמועינן דמיירי בג' קמיעין, דס"ד כל שריפא ג' בני אדם אפי' באיגרת אחת, בזה אחר זה, אתמחי גברא, קמ"ל דבגדון זה אנו תולין ההמחאה בקמיע). וגם מפי' הרז"ה שמפרש כאחד דקתני בברייתא, היינו שלא שינה כלום בכתיבת הלחש בלא תוספות ונרעון, ואם איתא דס"ל כצד הספק הראשון של הפרי מגדים הנ"ל, מה נ"מ אם שינה במקצת, הלא הדברים ק"ו, אם ריפא בג' מיני לחשים, אתמחי לאותן לחשים, מכ"ש אם שינה במקצת, דאתמחי לאותו לחש עכ"פ, אע"כ דס"ל כצד הספק השני דלא אתמחי גברא.

אמנם גלפע"ד דאף לצד הספק הזה, אם ריפא בג' איגרות בג' מיני לחשים, וכל איגרת ואיגרת ריפא ג' פעמים, דבכה"ג כ"ע מודים דאתמחי גברא לאותן ג' מיני לחשים, אע"פ שאם ריפא באיגרת אחת או שתים בכל אחד ואחד ג' פעמים, היינו אתמחי קמיע, מ"מ כיון שריפא בג' איגרות, בכל איגרת ואיגרת ג' פעמים, כ"ע מודים דאתמחי גברא ג"כ.

וכיון שזכינו לזה, מתורץ קושית הב"ח, מה קמ"ל ר"פ דאתמחי גברא ואתמחי קמיע, די"ל אף לשיטת התוס' תלת קמיע לתלת גברא היינו בכל גוונא אפי' בג' מיני לחשים, ואתמחי גברא לאותן לחשים.

ועפ"ז מתורץ קושית התוס' בד"ה תלתא קמיע לתלתא גברא תלת תלת זימנא, דבגדון זה באים המחאת קמיע והמחאת גברא בבת אחת, דעד שלא ריפא האיגרת הג' שלשה פעמים, לא אתמחי גברא כלל אפי' לאותן לחשים.

ועפ"ז מתורץ נמי קושית תוס' בד"ה תלת תלת זימנא, הוי מצי למימר חד תלת זימנא. ולפ"ז ע"כ נקט תלת תלת זימני, דאל"ה לא אתמחי גברא כלל, ודו"ק.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה

מהגאון מוה"ר **אליעזר לנדא** מהוראדנא זצ"ל[1]

בעז"ה. יום א' ב' אייר תרטו"ב.

כבוד ידיד ד' ואהוב נפשי הרב המאוה"ג המפורסם לתהלה זך הרעיון משנתו נקי ואמיתי כש"ת מו"ה **שמואל שטראשון** נ"י.

אחד"ש הטוב באהבה. הנני לשחר פני כבודו על אודות ידידי המוכ"ז הרב הגדול חריף ובקי מו"ה **שמואל** הלוי בהרב המאה"ג מו"ה **מאיר** זללה"ה מ"צ דקהלתכם, כאשר אנכי ידעתיו מאז בואו לפה עד היום, הוא שוקד על דלתות התורה עד למרבה ישים לילות כימים וחפץ ד' בידו הצליח וידיו רב לו בכל הש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים, וד' חלק לו בבינה לפלפל ולשדר בש"ס ופוסקים אליבא דהלכתא, ולא אפונה כי כאשר כבוד מעל' יקח לו זמן להשתעשע עם כבוד המוכ"ז יכירנו כי ת"ל דברי באמת נאמרים, והוא מלא דבר. לזאת מן הנכון כי כבודו ייטיב עמו להיות לו לעזר למלאות מקום אביו זצללה"ה להורות ולדון כיד ד' הטובה עליו, ושכרו לא יקופח, ולעת כזאת ראוי לחבב ת"ח כי מעטים המה, ות"ל דברי מעל' יהי' נשמעים בעיר ווילנא, ומה גם לאומר כהלכה.

והי' זה שלום מאת ידידו דו"ש ושלום תורתו באהבה,

אליעזר לנדא

מידי דברי את כבוד ידידי בחביבות ת"ח, אכתוב לו מה שנלע"ד במה שאמרו בהוריות י"ג במשנה, כהן קודם ללוי, לוי לישראל, ישראל לממזר, וממזר לנתין, ונתין לגר, וגר לעבד משוחרר, אימתי בזמן שכולם שווין אבל אם היה ממזר ת"ח וכהן גדול ע"ה, ממזר ת"ח קודם לכהן גדול ע"ה. ולכאורה יפלא הלא במשנה שם חושב אחר ממזר, עוד נגרע בקדושה, גר ועבד משוחרר, והי' לו למתני, אימתי בזמן שכולם שווים, אבל אם גר ועבד משוחרר ת"ח, קודם לכהן גדול ע"ה, דהוי רבותא טפי[2]).

ונ"ל ליישב ע"פ מאי דאיתא שם בגמ' על אימתי וכו', דאמר קרא יקרה היא מפנינים, מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים. ואיתא באבות דר' נתן פרק י"ב, וכן מי שעובר עבירה והוליך ממזר אומרים לו כו' הרי שהי' התלמידים יושבים בירושלים כו' והי' הממזר הולך עמהם עד שמגיע לאשדוד עומד שם כו' לפי שהוא ממזר

---

1) נולד בשנת תקס"ה בערך בעיר ווילנא לאביו מוה"ר שמואל לנדא. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר חיים ברודא מהוראדנא זצ"ל. נדפס ממנו ספר דמשק אליעזר פי' על ביאורי הגר"א על שו"ע או"ח. נפטר ביום י"ג לחודש שבט שנת תרמ"ג לפ"ק ומנ"כ בהוראדנא.

2) עיין חק נתן על מס' הוריות שהקשה כן, וכתב דאולי רק מי שבא מזרע ישראל הוא קודם לכ"ג ע"ה ולא עבד ונתין וגר, עיי"ש. וכ"כ בהגהות הרש"ש שם.

ואין הולך לירושלים לפי שאין ממזר נכנס לירושלים כל עיקר, וכן הוא במדרש. וזהו כוונת המשנה הנ"ל, לתפוס רבר והפוכו, דאפילו ממזר שאינו נכנס לירושלים הוא קודם לכהן גדול שנכנס לפני ולפנים, וזה ההשפלה לא מצינו רק בממזר[3]. ולא ידעתי מדוע השמיט הרמב"ם האי דינא דממזר לא יכנוס לירושלים המפורש באבות דר"נ ומדרש וילפי מקרא, ובעניי לא מצאתי חולק. גם לא ידעתי אם זה הוא דוקא בזמן שבהמ"ק קיים, ועיין קדושין ע"ב ב'.

מכתב

מהגאון מוה"ר נפתלי הירש קאצנעלבויגען זצ"ל[4]

אבד"ק פפאלץ

בס"ד. יום ב' בדר"ח אייר תקנ"ו לפ"ק במנהיים.

ה' ישפות שלו' ושקט להנהו קצינים וראשים המפורסמים גבאי רקהלא קרישא פרנקפורט יע"א, איש איש כפי מעלתם ומדרגתם, יברכם הא־ל בבואם ובצאתם, ויהי שלו' במחנותם, ואין פרץ ברחובותם, מעתה ועד עולם.

מנעים גלילות אצבעותיכם, שמעתי שרברי ריבות בשעריכם, צער לי שכך עלתה בימיכם, ומתוכה ראיתי אוות נפשיכם, ליתן עדותי וסהדותי להני מילי מעליותא ראמרי מבי רב ורבנן חבורתא, ומי ראה אלו יוצאין לקנא קנאת ה' צבאות, ולא יצא אחריהן. ואף שתש כחי ונלאה, ולא אוכל עוד לצאת ולבוא כבשנים קדמוניות, ובפרט לעת כזאת שהגיעו השנים שאין לי בהם חפץ, שיזעזו שומרי הבית, והתעותו אנשי חיל, ואני מוטל על ערם רוי, אזרתי כגבור חלצי, חשתי ולא התמהמהתי להיות סניף לאריות ולחום צעירי הצאן קדשים. אשריכם

---

3) בענין זה יש קושיא נפלאה, על הא דאמרינן דממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה, ובירושלמי דהיינו אף לישיבה, וקשה איך משכחת לה שיזדמנו ממזר וכה"ג בישיבה אחת, כי הלא ממזר אינו נכנס לירושלים, וכהן גדול אסור לצאת מירושלים, כמבואר ברמב"ם פ"ה מהל' כלי המקדש ה"ו. עיין בזה בשו"ת אבני חפץ סי' ס"ט אות ד', ובס' טוב עין על ירושלמי מס' יבמות (דף נ"ד ע"ב), ובס' נליוני הש"ס לר"ה דף ה', ובשו"ת בנין צבי ח"א סי' מ', ובס' ציון לנפש חי' סי' קי"נ.

4) נולד בעיר שוואבך לאביו הגאון מוה"ר משה קאצינעלבוינן אבר"ק שוואבך. בשנת ת"ץ לפ"ק נשא אשה בתו של הגאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ זצ"ל, ובזיווי"ש נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר ליב מוכיח אבר"ק פרעשבורג זצ"ל. שימש כאבר"ק מערגעטהיים, ובשנת תקכ"ג נתקבל לאבר"ק פפאלץ. תשובה אחת ממנו נדפסה בספר אור הישר, וחידו"ת ממנו נדפס בשו"ת זכרון יוסף לגיסו הג"ר יוסף שטיינהארטט אבר"ק פיורדא זצ"ל, ועוד נשאר ממנו חידו"ת בכת"י. נלב"ע אור ליום ב' דראש השנה שנת תקס"א לפ"ק.

ואשרי חלקכם, שנכנסתם בעובי הקורה, כדי להעמיד עטרה של תורה על יושנה, זכותכם וזכות אבותיכם יהי' בסעדיכם לגמור הדבר בכי טוב, ונפשי משתוקקת להעמיד הדת על תלה, ונזכה לעלות לציון ברננה, ולראות בבנין בית הבחירה.

כ"ר המדבר לכבוד התורה ולומדי', ולהיות שבעו"ה אני מוטל על ערם דוי כנ"ל, לא אוכל לכתוב יותר, מנאי השוחר טובתכם כל הימים, בלב ונפש תמים, הכ"ד החותם ברפיון ידים,

הק' הירש לקא"ב [=לבית קאצנעלבויגען]
חו' במדינת פפאלץ יע"א

בענין טבעת של קידושין

מהרב הגאון מוה"ר שמואל ענגיל אבד"ק ראדמישלא זי"ל[1]

ב"ה. יום ה' ל"ט למב"י תרפ"ג לפ"ק קאשוי.

שוכ"ט לכבוד ידידי ה"ה הרב הה"ג חו"ב ירא ושלם כש"ת מו"ה ישראל וועלץ נ"י רב בק' ב"פ [=בודאפעסט] יצ"ו.

אחד"ש כת"ה, יקרתו השגתי ושמחתי בשמעי משלומו. ובדבר שאלתו קשה בעיני לעשות חדשות, כי באמת שמכסים פני הכלה, בכה"ג מפורש ברמ"א סי' ל"א שאין מקפרת במה מקדשה, ועיי"ש בפתחי תשובה סק"ד מה שהביא בשם הקה"י. — והגם שבפחות משוה פרוטה גם באומרת לדידי שוה לי, מ"מ הוא רק ספק קידושין כמ"ש הר"ן, זה רק בפחות משוה פרוטה דמה"ת לא מיקרי כסף לא מהני קבלה דידה, אבל ביותר מפרוטה מהני באומרת לדידי שוה, ובפרט שאינו אומר לה כלל אם מקדשה בטבעת של זהב, א"כ בוודאי דעתה להתקדש בכל מה ששוה.

ומה שהביא בשם הגאון אבד"ק מאדין(?) שבעו דוקא טבעת של כסף דומיא דשדה עפרון שהי' כסף, באמת שם הי' מטבעות של כסף, ואנו אין נוהגין לקדש במטבע כמפורש ברמ"א, וקיי"ל דשטר שכתב בנייר שוה פרוטה מהני מדין כסף כמפורש ברי"ף, ועיין תוס' קידושין (מ"ג ע"ב) [מ"ח ע"א], ועיין באב"מ שכ' דגם בלא זכתה בהשט"ח דאחרים רק מדרבנן, אפ"ה חשוב קידושי תורה מצד שנהנית בשיעור שו"פ. — בקיצור, הקשה לחדש דבר. ומחמת תשות כחי אקצר ואומר שלום.

ידידו דוש"ת באהבה ובלונ"ח מצפה לבש"ט,
הק' שמואל ענגיל אבד"ק ראדמישלא כעת בין הגולים פה הנ"ל

---

1) כתבנו אורותו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד כ"א. — תשובה זו הניעה אלינו מאת נכדו ירידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר אלחנן חיילפרין שליט"א רב ור"מ בלונרון יע"א. זכרה לו אלקי לטובה.

בענין זמן נישואין, ועוד

מהרב הגאון מוה"ר שמואל אהרן מיללער אב"ד לאבאווא הי"ד [1]

ב"ה. לאבאווא יצ"ו.

שנה טובה ומתוקה, ינצל מכל צרה וצוקה, כבוד ידידי בלתי מכירי, כי אם בלבבות קרובים ברעיה ישרה, עפ"י התורה והמסורה, הה"ג מרגליות טובה ויקרה, תלוי בצווארו ובפיו מי לה' אלי קורא, וכל דבריו מאידים כספירים, מי יתן וישמעו העברים, ויפקחו עיני העורים, כקש"ת מוהריא"ז שליט"א.

קבלתי ספרו עמודי ארזים באהבה רבה, ושמחתי בו כמוצא שלל רב, כי עוד נמצאו יחידי סגולה בדור השפל והאפל הזה, (עיקבא דמשיחא במלוא מובן המלה, ולא חסר קורטוב מכל המעלות שראו חז"ל זה קרוב לשני אלפים שנה, אשר חשבו בסוף סוטה, ולא חסר כי אם הגואל ותהי זאת נחמתינו, אם נתקיים כל אלו, גם הבטחה העתידה קרובה מאוד, ואם ד"ע שחק על השועל וכו' זה זמן רב, וכמאמר הרמב"ן ז"ל בסוף שירת האזינו עיש"ה כי הוא מחי' נפשות היבשות והצמאים. ופלא מה שלא הביא מחלוקת ר"א ור"י בסנהדרין צ"ז אם הדבר תלוי בתשובה, ומה יענה ר"א, והארכתי במק"א בעהי"ת), היורעים ומבינים דרך הישרה, לאמיתה של תורה. ומקובל אני מת"ח וי"א, **שהגאון הקדוש רבינו מנחם מענדיל מרימנוב** האיש המפורסם שהי' שכינה מדברת מתוך גרונו, שאמר על רבני אשכנז, שיש כמה וכמה מהם כמה מאות מהם בעלמא דקשוט במדרגה גבוה לעוצם מעלתם בתורה ויראה, רק מחמת שהתחיל מדינת אשכנז בימים הללו להתמוטט בשחץ ופריצות והם לא השגיחו על דודם כראוי באופן שלא יבא לירידה זו, לכן נמתח קו הדין גם עליהם למעלה. ונכדו הה"צ סיפר לי שמקובל מזקינו הנ"ל שראה פ"א ענן גדול, ואמר להעומדים עליו הראיתם הענן הגדול הזה, בו נשמת ר' ראובן בן אצטרבולי אשר לו התירו חכמים לספר קומי, מפני שהי' בין גדולי רומי [מעילה י"ז ע"א], וכל מצוה יש לה חצר ושערים וממונים כנהוג, והגיע הזמן אשר התנא הקדוש הזה רצה לכנוס בשער של המצוה דלא תקיפו פאת ראשכם, לא הניח אותו הממונה, באומרו לא קיימת זאת, ואיך יש לך שייכות בשער הזה, והוא השיב הלא עשיתי בהכרח לטובת ישראל עפ"י שאלת חכמים, ולא נתרצה הממונה גם בזה, ער שתבעו לדין, ויצא הפסק, דאעפ"י שהי' בהכרח, מ"מ פגם הוא, ולכן ירד מעט לעולם השפל הזה, ובזה יתרצה עבד אל אדוניו להיות טהור ונקי מכל פגם. ויעיין בסוף שו"ת פרשת מרדכי להגה"ק ר' מרדכי בנעט עד כמה חשכו המאורות, ע"י גדולי הדורות, שאינם שמים על לב להורות, ולצעוק כמרדכי הצדיק בשעתו, וכראיתא בתר"א אודות הזקנים אחרי יהושע בן נון, השי"ת יאיר עיני ישראל בדרך האמת להבין ולהשכיל . . .

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד י"ח. — מכתב זה קבלנו מאת ידידנו הרב מו"ה דוד מייזליש שליט"א רב דקהל יעב לב דסאטמאר במאנטרעאל מעזבון אביו הרב הגאון מוה"ר צבי הירש מייזליש אבד"ק ווייטצען ז"ל. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

וררך אגב, הנה מה שהאריך אודות עיכוב הנישואין של השוטים הטועים, למה לא הביא מר גמרא מפורשת קידושין כ"ט, משתבח לי' רב חסרא לר"ה בדרב המנונא ראדם גרול הוא וכו', וגערו ואמר לא חזית אפאי עד דנסבית, ומי לנו גדול מרב המנונא, ואם השוטים הללו מתנאים ויאמרו החילוק שבנמרא, הא לן והא להו, הן לפירוש רש"י ז"ל והן לפירוש ר"ת, רנם אצליהם יש חילוקים הללו כי אין קץ לרברי רוח ועקשות וכאמור דור עקש, הנה הרמב"ם ז"ל לא הביא שום חילוק הן בהלכות ת"ת והן בהלכות אישות פט"ו, רק סתם, מי שנפשו חשקו בתורה וכו', והוא שלא יבא להרהור, והלח"מ עמר בזה, אבל כבר האיר עינינו בתוס' ר"י הזקן שם במקומו שהביאו פירוש רש"י והר"ת, וסיום דבריו, ומסתברא רהכי פירושו, הא לן, שיצרינו מתגבר עלינו, הא להו, שמתוך שהם חפצים בתורה אין יצרם מתגבר עליהם, וכתב שכן נראה מפירוש הרמב"ם, עייש"ה, וא"כ העיקר תלוי במי שזכה אשר נפשו חשקה בתורה כ"כ עד שאין היצר מתגבר עליו, ומי יאמר זכיתי לבי בזה"ז, הלא הש"ס הביא שם אחר זה עובדא דרב המנונא להורות שאין לסמוך בנקל על זה, וכש"כ קיבוץ רבים בתואר מגונה והשחתה כזו, השם ישמרינו מדעת משובשת כזה.

והנה הנמ"י בפרק הבא על יבמתו, כתב דנראה מהרמב"ם דאחר כ' שנה מכין אותו עד שתצא נפשו לישא, כשאר עשה. ואמנם אא"ז התוי"ט בהקדמתו לסדר נשים הביא מש"כ הרמב"ם דמש"ה הקדים רבי יבמות לשאר מסכת, מפני שהנישואין הוא דבר עומד ברשות אדם ורצונו, ואין כופין ע"ז, לכן הוקדם דבר שהוא מוכרח, דיבום או חליצה מוכרח. וראיתי לרב אחד שתמה מאד על הנמ"י שלא ראה דברי הרמב"ם שהביא התוי"ט, ועל התוי"ט שלא ראה מ"ש הנמו"י בדעת הרמב"ם דכופין כשאר עשה. ולענ"ד לק"מ, דוודאי יש חילוק בענין זה, רכוונת הנמ"י מי שאין לו אמתלא כלל, שהוא רווק שאין תורתו אומנתו, מאנשי השוק, אלא שמבקש ממון הרבה, או שאינו רוצה לישא בעול אשה ובנים, וודאי כופין אותו, והרמב"ם [שהביאו התוי"ט] מיירי באדם שיש לו אמתלא שהוא חושק בתורה והוא בורח מעבירה ומחובשי ביהמ"ד, ומ"מ אין רוח חכמים נוחה הימנו, אלא דאז אין לכופו עכ"פ, והשי"ת יודע האמת, וזה כוונת הרמב"ם דביבום וחליצה אינו כן, כי בכל אופן כופין אותו.

ובאמת לולי דברי התוי"ט, הי' נראה בכוונת הרמב"ם מה שאמר לי בני הרב ר' יואל שליט"א, דכוונת הרמב"ם, דאע"ג שמבן י"ז שנה כבר יש עליו העשה מ"מ אין כופין, ויש קצת רשות להמתין עד כ' שנה משני טעמים, או דעדיין אינו מהרהר בעבירה ולא יפנום כ"כ, או דאין בידו לפרנס עד עשרים שנה לרדוף, או אפשר כרי שילמוד עוד במנוחה טרם ישא רחיים על צווארו כל זמן שאין חשש על הרהור עבירה, אבל אחר כ' שפיר כופין כדעת הנמ"י, וזה שכתב הרמב"ם דבנישואין אין כופין אעפ"י שהגיע זמן העשה בבן י"ז שנה, אבל ביבום וחליצה כופין אפילו פחות מכ' שנה, ולכן הקדים רבינו הקדוש יבמות, ובחנם הרעיש החכם הנ"ל על הנמ"י.

אבל עכ"פ להלכה אין לנו אלא מה שהורו לנו הפוסקים באהע"ז, שאם עברו כ' שנה כופין אותו וכמ"ש רש"י יבמות ס"ה ע"א, הגם שהרמ"א כתב דבזה"ז

אין כופין, כבר כתב הפ"ת בשם קרית מ"ר שלא יפה עושין הב"ד שנהגו כן, ובפרט שם בא"י אשר כבר גזרו י"ב עמודי עולם על זה כמו שהעתיק כבודו שליט"א, מי ברור השפל הזה להקל ולבטל מה שאסרו הגה"ק הללו, אין זה אלא רוע לב או שטות ושגעון, הרחמן יאיר עיני ישראל ובל"נ.

. . . כנפשו היקרה ונפש תדרשנו לטובה וחותם באהבה,

שמואל אהרן בן שרה חוואלע

פסקי דינים במצות משלוח מנות

אלתר יחזקאל הורוויץ
דומ"ץ דקהל עדת יראים ווינא
ברוקלין, ניו יארק

י"ח חקירות במצות משלוח מנות, קצתם כבר מוכאים בש"ע ובספרי האחרונים, וקצתם נתחדשו לי.

א) אם יוצא המצוה כשלא רצה המקבל לקבלו או מחל לו [עיין או"ח סי' תרצ"ה ס"ד ברמ"א]. ב) אם צריך לשלוח דוקא ביום הפורים, או אפילו מקודם, רק שיגיע אל המקבל בפורים [באה"ט סק"ז]. ג) אם צריך לשלוח דוקא ע"י שליח, או יכול למסור בעצמו [משנה ברורה סקי"ח ובאשל אברהם]. ד) אם צריך שידע המקבל מי שלחו, או סני כששולח בלי שם [עיין שבת י' ע"ב]. ה) אם שלח ב' מאכלים אחד של בשר והשני של חלב, אם יצא המצוה או לא. ו) אם יש מצוה על המקבל לאכול בו ביום מה שקיבל למצות משלוח מנות, או רשאי לאוכלו בכל עת שירצה. ז) אדם חשוב שקיבל משלוח מנות אי יוצא בזה המקבל מצות משלוח מנות [עפ"י הגמרא קידושין דף ז' ע"א]. ח) אם יותר טוב לשלוח מנה גדולה לאיש אחד, או מוטב לשלוח מנות קטנות להרבה אנשים. ט) אם המקבל חייב לשלוח בחזרה למי ששלח לו, או לא [עיין בבא בתרא קמ"ד ע"ב בשושבינות]. י) אם אפשר לשלוח בחזרה פחות ממה שקיבל מחבירו, או לא. יא) אם עשיד צריך לשלוח מתנות מרובות ממה שעני שולח, וגם להיפך, אם העני יוצא כששולח לעשיר פחות מכדי כבודו [עיין ביה"ל סי' תרצ"ה ד"ה חייב]. יב) אם אפשר לקיים המצוה במיני בגדים ששוים הרבה יותר ממיני מאכלים [או"ח סי' תרצ"ה ס"ד]. יג) אם מן הנימוס שהתלמיד ישלח להרב משלוח מנות קודם שהרב שלח לו. יד) אם מצוה להקדים עני לעשיר במשלוח מנות. טו) אם שייך במשלוח מנות לומד שונא מתנות יחי', ולסרב מלקבל. טז) מתנות לאביונים ומשלוח מנות, איזה מהם קודם, כשאי אפשר לקיים שניהם. יז) אם שלח משלוח מנות לאדם רשע, אם קיים המצוה או לא. יח) אם צריך לדקדק לשלוח בחזרה מינים אחרים ממה שקיבל מהמשלח, או אין קפידא בדבר.

הנה כל השאלות הנ"ל תלויים לכאורה בחקירה אחת, במחלוקת הפוסקים בהטעם של המצוה משלוח מנות, דהתרומת הדשן כתב ראולי יש מי שאין לו סעודת פורים לכן תקנו לשלוח לכאו"א כדי שלא לבייש מי שאין לו. והמנות הלוי

כתב דהמצוה נתקנה כדי להרבות ריעות, ועיין בשו"ת ח"ס סי' קצ"ו שמבאר בזה תמיהת הפר"ח על הרמ"א בסי' תרצ"ה סעיף ד', שפסק דאם מחל המקבל שיצא הנותן, דהא תינח אם הטעם כדי להרבות ריעות אתי שפיר דכבר הראה לו ריעות במה ששלח לו ודי בכך, אבל קושית הפר"ח היא, דאולי הטעם הוא כמש"כ התרומת הדשן משום סעודת פורים, ולזה לא מהני מחילה.

ועכשיו נבאר השאלות אחת לאחת:

א) בדין אם יוצא כשמחל לו, הלא זהו המחלוקת בין הרמ"א והפר"ח, ולפי ביאור הח"ס תלוי בב' טעמים הנ"ל.

ב) בדין אם אפשר לשלוח קודם פורים, י"ל, דאם הטעם משום סעודת פורים, יוצא גם בזה, דהעיקר הוא שיהי' להמקבל בזמן הסעודה, אבל לטעם הב' משום ריעות, הנה הריעות הוא בזה שמשלח לו, וזה צריך להיות דוקא ביום הפורים עצמו זכר לנס, כדכתיב לך כנום את כל היהודים.

ג) בדין אם צריך דוקא שליח, אם הטעם משום סעודה והוה כעין צדקה, א"כ יותר טוב ע"י שליח משום כבוד, אבל משום ריעות אפ"ל דכשמטריח להביא בעצמו, בזה מראה עוד יותר ריעות.

ד) בדין אם צריך שידע ממי שקיבל, אם משום ריעות בוודאי צריך שידע, דאם לא ידע אין כאן ריעות, משא"כ משום הסעודה א"צ שידע מי שלח לו, כל זמן שיש לו מה לסעוד.

ה) בדין אם יוצא בשני מאכלים של בשר ושל חלב, אם הטעם משום סעודת פורים לא יצא, כיון דאי אפשר לאוכלם ביחד, אין זה סעודה, אבל משום ריעות יש כאן, כיון ששלח לו שתי מתנות.

ו) בדין אם יש מצוה לאכול מה ששולחין, אם הטעם משום הסעודה, נכון לאוכלו אם אפשר בהסעודה בו ביום, אבל להטעם של ריעות א"צ לאכלו ודי במה ששלחו לו.

ז) באדם חשוב אם צריך לשלוח בחזרה, לפי הטעם של ריעות, אפ"ל דכבר יצא במה שקיבל ויש לחבירו הטובת הנאה, אבל אם בשביל סעודה, צריך מתנה ממש.

ח) בדין אם לשלוח הרבה מתנות קטנות להרבה אנשים או מתנה גדולה לאיש אחד, הנה לפי טעם התה"ד הרי זה מעין צדקה, ובצדקה איתא הכל לפי רוב המעשה, ועיין בפיה"מ להרמב"ם פ"ג דאבות משנה ט"ו, אבל אם הטעם כדי להרבות ריעות, אפ"ל דסגי באחד, ועיין בסנהדרין ק' ע"ב רבי אומר לעולם לא ירבה אדם ריעים בתוך ביתו, ושם בגמ', גלה סודך לאחד.

ט) בדין אם יש חיוב לשלוח בחזרה למי ששלח לו, אם הטעם משום ריעות בוודאי חייב, דאדרבה אם לא ישלח לו ג"כ עוד ירגז עליו, (ועיין בנדרים כ"ד ע"א בגמ' לאו מלכא אנא וכו'), אבל לפי הטעם השני משום סעודת פורים אפ"ל דא"צ לשלוח דוקא לאותו ששלח לו, והעיקר שכל אחד ישלח, ואדרבה אם נאמר שחייב לשלוח בחזרה, מאין יהי' לו הסעודה אם אין לו די משלו, כיון שצריך לשלוח לו ג"כ.

י) בדין אם אפשר לשלוח בחזרה פחות ממה שקיבל, אם הטעם משום ריעות צריך שיהי' שקולין או יותר, דאל"ה אפשר שעוד יחרה אפו על מה ששולח לו פחות ממה ששלח, אבל לפי הטעם של סעודה אין קפידא בדבר.

יא) בדין אם העשיר חייב לשלוח יותר ממה שהעני שולח, לטעם של ריעות בוודאי צריך שישלח לפי הדרגתו, דאל"כ אין זה ריעות, אבל להתה"ד אין חילוק בין עני לעשיר, דהעיקר הוא כרי שיהי' לו סעודה. וגם ברין אם יוצא כששולח לעשיר פחות מכדי כבודו, תלוי בזה, דאם הטעם משום ריעות, יוצא, דבזה הראה לו חיבה ששלח לו מתנה, משא"כ לצורך הסעורה צריך לשלוח לו דברים שהוא רגיל לסעור בהם.

יב) בדין אם אפשר לקיים המצוה במיני בגרים או שאר חפצים יקרים, לכאורה לפי הטעם של ריעות מאי נפ"מ, ואדרבה כפי ערכם של המתנה יתרבה חריעות, והמחבר בסעיף ד' שכתב מיני אוכלין בוודאי אזל לפי טעם של התה"ד, אבל אם כבר יצא המצוה במיני אוכלין כששלח לאיש אחר ושולח ביותר כדי להרבות ריעות, אפ"ל דא"צ אוכלין ודי בחפצים ג"כ.

יג) בדין אם נכון לשלוח לרבו מקודם, השפת אמת במגילה דף ז' כתב, דהסדר הוא שישלח הגדול להקטן מקודם, והטעם כדי שלא ליחשבי' כמו דעהו וחבירו, רק כשהגרול שולח לו וחושבו כדעהו, הדר משלח לי' איהו, אבל לפי הטעם של תה"ד אפשר דאין להקפיד ע"ז, ופוק חזו מאי עמא דבר.

יד) בדין אם מקרימין העני לעשיר במשלוח מנות, אם הטעם משום ריעות אין נפ"מ בין עשיר לעני, אבל אם הטעם משום סעודה, בוודאי העני קודם.

טו) בדין אם מותר לסרב מלקבל, אם הטעם משום סעודה מותר למחול, אבל לטעם של המנות הלוי אסור למחול, ומצוה לקבל כדי להרבות ריעות.

טז) כשאי אפשר לקיים שניהם איזה עדיף, מתנות לאביונים או משלוח מנות, להטעם של תה"ד אפשר לומר דמתנות לאביונים עדיף דאולי יקנה בזה צורכי הסעודה ג"כ ויקיים שניהם, אבל להטעם של ריעות אפשר דשניהם שקולים.

יז) בדין אם שלח לרשע משלוח מנות אם קיים המצוה, ג"כ תלוי בשני הטעמים, דאם הטעם משום סעודה גם הרשע מחויב במצות, אבל להרבות ריעות לא שייך ברשע, דאסור להתחבר עמו.

יח) בדין אם צריך לרקדק לשלוח בחזרה מינים אחרים ממה שקיבל, או לא. — אם הטעם הוא משום סעודת פורים, אפ"ל כיון דהוא שלח מינים אלו, מסתבר שבוודאי השאיר לעצמו ג"כ מאותו המין, ולכן נכון לשלוח לו מינים אחרים, אבל אם הטעם משום ריעות, אין חילוק מאיזה מין שולח.

למעשה נכון לחוש לב' הדעות ולצאת המצוה באופן שיהי' בזה הן ענין ריעות והן מצורכי הסעודה.

ועפ"י הרבבים הנ"ל, אפשר לומר פירוש נכון בגמרא מגילה (ז' ע"א), דבי יהודה נשיאה שדר לי' לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא וגרבא דחמרא, שלח לי', קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים. (כן הוא הגירסא בגמרא, ועיין ברש"י ובהג' הגר"א). והטודי אבן כתב דא"א לפרש שיצא ב'

מצות, משלוח מנות וגם מתנות לאביונים, רא"א לצאת ב' מצות כאחד, אלא הפשט בגמרא הוא ריצא או זה או זה. ולרבריו צ"ע, דמאי קמ"ל רבי אושעיא בזה, רפשיטא רקיים עכ"פ מצוה אחד, (היינו כשיצטרף עוד עני אחר, דהלא צריך ב' אביונים). ולפי הנ"ל אפ"ל דהמעשה הי' שרבי אושעיא כבר שלח לרבי יהודה נשיאה מקורם, והי' סובר ר' אושעיא שבזה שקיבלו רבי יהודה נשיאה יוצא גם הוא המצוה, ע"פ הגמרא קירושין דף ז' כנ"ל, וזהו ששלח לו, קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות, כלומר, שכבר קיימת בנו בזה שקיבלת מה ששלחתי לך, אבל כל זה שייך רק להטעם של המנות הלוי, אבל רבי יהורה נשיאה חשש גם לטעם של התרומת הרשן, ועל כן חזר ושלח לו אשמא דעינלא תלתא וגרבא דחמרא, להורות שהמכוון הוא לצורך הסעודה, ולזה צריך מנות ממש.

ומיושב נמי רברי הגמרא להלן שם, רבה שדר לי' למרי בר מר, ביר אביי, מלא טסקא דקשבא (שק מלא תמרים) ומלי כסא קמחא דאבשונא (קמח מתוק) א"ל אביי השתא אמר מרי (יאמר מרי המקבל) אי חקלאה מלכא להוי דיקולא מצאורי' לא נחית (כלו' כפרי הנעשה מלך מוליך עוד הסל על ראשו כרגיל בעורו כפרי, כן אתה כבר נעשית מלך וראש מתיבתא ואתה שולח דברים המצויין לכל). י"ל הכוונה, ראביי הי' סבר דהטעם של משלוח מנות הוא משום ריעות, ומש"ה צריך העשיר לשלוח לפי השגתו (עיין לעיל שאלה י"א), אבל רבה סבר הטעם משום סעודת פורים, וא"כ אין חילוק. ועוד איתא שם בגמרא, הדר שלח לי' איהו (מרי בר מר שלח לרבה) מלא טסקא רזנגבלא ומלא כסא דפלפלא אריכא, אמר אביי השתא אמר מר (יאמר רבה) אנא שדרי לי' חוליא (רברים מתוקים) ואיהו שדר לי חורפא (רברים חריפים). י"ל דרבה לשיטתי', דס"ל דהטעם של מצות משלוח מנות הוא משום סעורת פורים, מש"ה דקדק מרי בר מר לשלוח לרבה בחזרה מינים אחרים (כרביארנו באות י"ח), משא"כ לסברת אביי לא הי' צורך לדקדק בכך. ואתי שפיר מה דקאמר, יאמר מר, ררק רבה לשיטתו יאמר כן.

בדין צער בעלי חיים לצורך אדם

יצחק זעקל פאללאק
מגיד שיעור בישיבה דחסידי באבוב
אנטווערפען

במס' שבת קנ"ר ע"ב, חמורו של ר"נ היתה טעונה דבש ולא רצה לפורקה עד מוצאי שבת, למוצאי שבת מתה, והאנן תנן נוטל כלים הניטלין, כשהדביש, (הדביש למאי חזי, לכתיתא דגמלי), ויתיר חבלים ויפלו שקין, מיצטרו זיקי, ויביא כרים וכסתות ויניח תחתיהם, מטנפי וקמבטל כלי מהיכנו, והאיכא צער בע"ח, קסבר צער בע"ח דרבנן, ע"ש בגמ'. ופי' הרמב"ן ז"ל (שם), דלהמקשה שסובר צעב"ח דאורייתא (וכן קיי"ל), לא הותר להניח כרים ולבטל כלי מהיכנו, אלא יתיר חבלים ויפלו שקין אעפ"י שישתברו, וכ"כ שם הרשב"א ז"ל, ולדעת הקרבן נתנאל (שם פכ"ר אות ז'), כן סוברים גם הרי"ף והר"ן ז"ל, ואף מסיק כן להלכתא, ומסיק

על המג"א (או"ח סי' רס"ו ס"ק י"ד) שפסק כרש"י וש"ג והמ"מ ז"ל, רבהפסד מרובה מותר לבטל כלי מהיכנו, ע"ש.

ולכאורה יש לעיין טובא בדעת כל הני רברבי ז"ל, שהרי באה"ע סוס"י ה' פסק הרמ"א ז"ל כהתרומת הדשן (פסקים סי' ק"ח), דכל שהוא צורך להאדם לית בי' משום צעב"ח, ולא נזכר בפוסקים שהראשונים ז"ל הנ"ל חולקים ע"ז, [והביאו חולק ממק"א, והוא תוס' ע"ז י"א ע"א ד"ה עוקרין, ע' נובי"ת יו"ד סי' י'], והרי לדידהו, דלא הותר להביא כרים וכסתות אף בהפסד מרובה, וכשיתיר חבלים ישברו כליו, הלא ממילא מתהוה „צורך" במה שחמורו ישא את כליו משך כל השבת, וא"כ למה חייב לפרקם, הרי לדינא נתבאר שבמקום צורך להאדם, נפקע הצעב"ח. (וליכא למימר דנד"ד לא מיקרי צורך כיון שגם חמורו הוא ממונו, וממילא אם לשם צורך של הצלת ממון, עליו לדאוג יותר לחיי חמורו ששוה טפי, ז"א, שהרי מבואר שם ברמב"ן ז"ל שלא עלה על דעת ר"ג שחמורו ימות מזה).

וביותר צ"ע על הק"נ שמסיק כן להלכה, ולא הזכיר שזה סותר לכאורה הלכה מפורשת ברמ"א ז"ל הנ"ל, וכן צ"ע מה שלמר כן בשיטת הר"ן ז"ל, שהרי הר"ן ז"ל עצמו הסכים להתרוה"ד וכותב בסוף פ"ב דב"מ בנוגע לקושית הראשונים ז"ל המבארים דצעב"ח דאורייתא, למה א"כ זקן ואינו לפי כבודו אינו פורק, וז"ל, נ"ל כיון דצעב"ח הותר לתשמישן של בני ארם, כש"כ לכבורן בשב ואל תעשה דגדול כבור הבריות עכ"ל, וחזינן דפשיטא לי' רצעב"ח הותר במקום צורך. וכן צ"ע על הגאון נוב"י ז"ל, שבשו"ת מהר"ת חיו"ד סי' י' פשיטא לי' לדינא כהתרה"ד הנ"ל, ואילו בהגהות דגול מרבבה (או"ח סי' רס"ו על המג"א הנ"ל) נטה לשיטת הרמב"ן ז"ל מעצמו ומסברא ע"ש, וחזינן דפשיטא לי' דאעפ"י בנד"ד צורך הצלת כליו במה שחמורו ישא אותם כל השבת, וכמשנ"ת, מ"מ לא נפקע דינא דצעב"ח, וצ"ע.

והנה בתשו' בנין ציון (סי' ק"ח) הביא מהגאון רווירצבורג ז"ל, דאף הרמ"א ז"ל באה"ע לא התיר צעב"ח משום ריוח ממון ע"ש, ולפ"ז הי' אפשר לחלק דכיון דכל ה„צורך" שבסוגיא דשבת הנ"ל הוא שלא ישברו כליו, הו"ל כריוח ממון דעבורו לא הותר צעב"ח, ורו"ק. ברם עצם דברי הגאון הנ"ל ז"ל נעלמו ממני, שהרי מקור ההלכה הוא מהתרמה"ד שמתיר (בפסקים שם) וז"ל, „לחתוך לשון העוף כדי שידבר, ואזנים וזנב מכלב כדי ליפותו", ומשמע דלצורך כל דהו מותר (משום צעב"ח, ויש למנוע משום אכזריות ע' בתרוה"ד בפנים ואכמ"ל), וא"כ כש"כ רליכא צעב"ח במקום שיופסדו כליו כבנד"ד, ובאמת בהדיא משמע שם דריוח ממון חשיב צורך, כי התרה"ד ממשיך שמה"ט מותר לתת משא כבד על בהמתו להוליכו ממקום למקום, והיינו לכאו' לא רק חפציו האישיים, אלא גם סחורתו שמוליך ממקום למקום כרי להרויח ממון, וא"כ מנ"ל להגאון הנ"ל לחלק כן.

וראיתי בתשו' שבות יעקב (ח"ב סי' ק"י) שכתב וז"ל, מ"מ נ"ל פשוט דאף מהרא"י לא קאמר אלא דוקא בדבר המצוי כמו מריטת נוצות וכה"ג, משא"כ מלתא דלא שכיחא ודאי אסור משום צעב"ח עכ"ל, ויל"פ דין זה אי נימא דמה

שבע"ח נברא הלא הוא לצורך האדם, ואם בעולם נהוג להשתמש באופן מיוחד באיזה בע"ח, כגון שור שחורש ואפי' עובד קשה ומצטער, מ"מ לא איכפת לן בצערו כי לכך נברא וזהו תכליתו, ולכן לא חשניחה התורה בצערו, אבל מילתא דלא שכיחא, ואין דרך העולם להשתמש בזה בבע"ח, ממילא ע"כ דלא לכך נבראו, ואם יתהווה מחמת סיבה צדדית איזה צורך להשתמש בהם שלא כמנהגם, אם יצטערו עי"ז, אין שום היתר ב„צורך" כזה לדחות איסורא דצעב"ח, ודו"ק. ואולי שכן היא כונת התרומה"ר עצמו שכותב (שם) וז"ל, דאין איסור משום צעב"ח אם הוא לצרכיו ולתשמישיו, דלא נבראו כל הבריות רק לשמש את האדם עכ"ל, ומשמע דוקא בהנהוג להשתמש בהם (אפי' לנוי ע"ש), דבזה י"ל שלכך נבראו, ודו"ק.

ולפ"ז י"ל דה"נ ההשתמשות בחמורו ע"י הנחת חפציו עליו כל השבת, אינו נובע מצורך הנהוג בעולם, ואינו מצוי כלל, עד דנימא דצעב"ח הותר לו מטעם שלכך נברא, דהא חזינן שאדרבא לא לכך נברא, כי נהוג בעולם שאין מניחים המשאות עליו כשמניע למעונו, (וע' סוף פ"ב דב"מ בנוגע למצות פריקה בזה), וכל הצורך דכאן אינו מתהווה רק מחמת הלכה צדדית שנאסר לבטל כלי מהיכנו ונאסר טילטול מוקצה, ולכן כדי למנוע צעב"ח, לא נשאר לו רק להתיר החבלים ויפלו כליו וישברו, ובזה י"ל דלא נחשב האי „צורך" לשאת כליו בשבת, כהיתר לצער בע"ח, שהרי לא נברא החמור לעבודה זו, וכמשנ"ת, ואין זה בכלל ה„צרכים" הדוחים את צעב"ח, וא"כ שפיר כתבו הראשונים ז"ל הנ"ל שיתיר חבלים ויפלו כליו וישתברו, ולא יכשל בצעב"ח, ודו"ק.

ולפי השבו"י הנ"ל, נרויח ליישב גם מה דקשה טובא עמש"כ המהדש"ל ז"ל שמביא שיטת התוס' (ב"ק קט"ו ע"ב) דאסור להשקות מים מגולים גם לפני בהמה טמאה ע"ש, וכ' בישו"ש (שם פ"י סי' ל"ז) וז"ל, מכאן, מי שיש לו כלב רע שמזיקו ומפסיד המאכל, אפי' אינו נושך, שיכול ליתן לו סם המות, ואינו עובר משום צעב"ח, דהא לא אסרו התוס' אלא משום בל תשחית, והכא ליכא עכ"ל, וכוונתו לכאו', משום דכיון שהכלב מפריע ומפסיד המאכל, יש צורך להרגו וליכא בל תשחית, ובנוגע לאיסור צעב"ח, לא הסתפק הרש"ל בהיתר זה של צורך, והוצרך לראי' מתוס' הנ"ל דבהריגה ליכא צעב"ח (כן פירשו בתשו' עבוה"ג סי' י"ג), ולכאו' צ"ע טובא, למה לי' ראי' זו, דהא אפי' אי נימא שיש צעב"ח בהריגה, מ"מ מותר כיון שיש צורך להרגו, וכדפשיטא לי' לגבי איסורא דבל תשחית, וצע"ג.

אבל להשבו"י הנ"ל יש לתרץ, דכיון דכדי לשמש את האדם לא יתכן להרוג בעלי חיים (אם לא לצורך רפואה שכתב הרמ"א באה"ע סוס"י ה'), ממילא לא יתכן לומר שהצורך לסלקו משום שמפסיד המאכל יצדיק ה„לכך נברא", דפשוט שלא נברא בשביל שנהרוג אותו, וממילא אף שיש צורך שיסתלק הכלב, מ"מ צורך כזה אינו דוחה צעב"ח, ודו"ק היטב. ובדין זה שונה צורך דבע"ח לצורך דבל תשחית, דלגבי בל תשחית כל שעושה לשם סיבה רצינית, תו ליכא בל תשחית, משא"כ להתיר צעב"ח בעי דוקא צורך המצדיק שלכך נברא הבע"ח, ושבהשתמשות זו ממלא הבע"ח תכליתו לשמש את האדם, ודו"ק.

ברם את שיטת הגאון נוב"י ז"ל א"א ליישב כן, שהרי במהדו"ק (חיו"ד סי' פ"א, פ"ב, פ"ג) רצה לחדש שבכור בזה"ז יכניסו לכיפה שימות ולא יגרום תקלה, והנר"מ פישלם ז"ל השיג שם עליו, ואחת מטענותיו היא איסורא דצעב"ח, ומסיק הנוב"י ז"ל כוותי' גבי ספק בכור, אבל בפירוש מציין שלא הודה לו מכח דינא דצעב"ח, וכותב וז"ל, ואם אין אנחנו שוים בטעמא דמילתא, דלדידי כל היכא דאיא חשש תקלה לא משניחין בצעב"ח אפי' הוא דאורייתא, מ"מ מיני ומיני' תסתיים שמעתא לאסור בספק בכור הכנסה לכיפה, עכ"ל. והנה גם הכנסת בע"ח לכיפה כדי שימות לא נברא לשמש ברך זה את האדם, אלא שבנר"ד נתהוה צורך להרנו מחמת הלכה צדדית של חשש תקלה, ובכ"ז חושבו הנוב"י ז"ל כצורך המתיר צעב"ח, וא"כ הרק"ל, שכאן ובמהר"ת יו"ד סי' י' פשיטא לי' דלצורך אדם ליכא איסורא דצעב"ח, ובהנהות דגו"מ הנ"ל, הבין בפשיטות שחייב לשבור את כליו ולא חשיב הצלת כליו כצורך להתיר הצער בעלי חיים, וצ"ע.

בענין קטן בקריאת מגילה

אליהו לערנער
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

בשו"ע בהל' מגילה סי' תרפ"ט סעיף ב' כתב המחבר, אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יצא ידי חובתו והוא ששמע מפי שהוא חייב בקריאתה, לפיכך אם הי' הקורא חרש או קטן או שוטה השומע ממנו לא יצא, ע"כ. והמחבר לא חילק בזה בין קטן שהגיע לחינוך או לא הגיע לחינוך. ולכאורה יש לעיין בזה מהא דכתב המחבר בהל' חנוכה בסי' תרע"ה סעיף נ', אשה מדלקת נר חנוכה שאף היא חייבת בה אבל אם הדליק חרש שוטה וקטן לא עשה כלום אע"פ שהניחה גדול, ויש מי שאומר בקטן שהניע לחינוך מותר וכו'. ומפרש שם המג"א בסק"ד והט"ז בסק"ד, דאשה כשירה להדליק בשביל כל בני ביתה, וע"ש בט"ז שמסביר דכמו אצל חש"ו אינן מוציאין לאחרים, כמו כן אשה יכולה להוציא אחרים בתוך ביתה, ע"ש, משמע מזה דמה שכתב המחבר ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך מותר, הכוונה, לא רק דיכול להדליק בשביל עצמו, אלא דיכול להוציא גם אחרים ידי חובתם, דומיא דאשה דמוציאה את אחרים ידי חובתם, וא"כ לכאורה קשה, מרוע לא חילק המחבר גם כאן בהל' מגילה, דבקטן שהניע לחינוך השומע ממנו יצא.. ועיין במג"א כאן בסק"ד שכתב וז"ל, וצ"ע דהרב"י פסק בסוף סי' תרע"ה כדעת בעל העיטור שמכשיר בקטן ע"ש, וע"ש במחצה"ש דפי' דלשון פסק לאו דוקא דהא הביאו רק בשיטת ויש אומרים, וידוע דהלכה כשיטה קמייתא, רק קושיתו למה לא הביא כאן הי"א. אבל בפמ"ג כתב דדוקא אם הי"א חולקים בהחלט אז אין הלכה כמותו, אבל כאן י"ל דקטן דשיטה קמייתא איידי בלא הניע לחינוך, והי"א מפרש דבהגיע לחינוך מהני והלכה כמותו, עכ"ד. ולפי"ז ביותר קשה, אמאי לא פסק כן גם כאן בהל' מגילה. ועיין במשנה ברורה כאן בסק"ו

שכתב וז"ל, לעיל בסי' תרע"ה ס"ג הביא המחבר דיש מי שמכשיר בקטן שהגיע לחינוך שיכול להוציא אחרים בהדלקתו, וה"ה לענין קריאת מגילה, עכ"ל. וכן כתב בספר כף החיים עיי"ש, אבל מלשון המחבר משמע דיש חילוק בין קריאת מגילה להדלקת נר חנוכה, וע"ע בהנהות חכמת שלמה בסי' תרע"ה מש"כ בזה.

ונ"ל סברא לחלק בזה, דהענין של הדלקת נר בחנוכה, היינו דחכמז"ל קבעו ותקנו להדליק באותו זמן נרות להזכיר ולפרסם את הנס, והעיקר הוא ה„מעשה" של הדלקת הנרות שעי"ז יתפרסם הנס, ולא איכפת לן מי הוא ה„גברא" המדליק אותן, אמנם אעפ"כ צריך עכ"פ המדליק להבין לשם מה הוא מדליק את הנרות, דאל"כ הוי כמעשה קוף בעלמא, ולכן שפיר יש לחלק בין קטן שהגיע לחינוך או לא, דבהגיע לחינוך הוא כבר מבין ענין ההדלקה, ולא הוי כמעשה קוף בעלמא, וממילא יש להדלקה זו שייכות לפרסום הנס, משא"כ בקטן שלא הגיע לחינוך אין ב„מעשה" שלו שום שייכות לפרסום הנס, כיון שאינו בר חיובא כלל, ומש"ה אינו יכול להוציא אחרים ידי חובתם בהדלקתו. אמנם בקריאת המגילה לא סגי רק בפרסום הנס הבא על ידי קריאת המגילה, כי אם שיש מצוה במעשה קריאת המגילה לחור, ועל זה צריך לחיות „גברא" דחזי לקרות, אם רוצה להוציא אחרים ידי חובתם, כיון דבעי שיהי' שומע כעונה, שיהא נחשב כאילו השומע קרא בעצמו, ומש"ה צריך לשמוע מגברא שקריאתו נחשבת קריאה, ולא מקטן, ובזה אין חילוק בין הגיע לחינוך או לא הגיע לחינוך, דסוף סוף אין בו חיוב כ"כ כמו גדול, ואעפ"י שיש על קריאתו שם פרסומי ניסא כיון שכבר הגיע לחינוך, מ"מ אינו דומה לנ"ח דסני שיהיו נרות דולקים בביתו כל היכא שיש עליהם ענין דפרסומי ניסא, משא"כ במגילה דיוצאים מחמת הרין דשומע כעונה צריך להיות גברא דחזי לקריאה להוציא אחרים ידי חובתם. ולפי"ז מתורץ קושיא הנ"ל, דבחנוכה שפיר מחלק בין הגיע לחינוך או לא, ובמגילה כיון דהמצוה היא הקריאה אין שום חילוק.

והנה האלי' רבה בסי' תרפ"ט סק"ב וסק"ט הביא עוד חילוק בשם שיטת הבה"ג, דאע"ג דנשים חייבות במקרא מגילה מ"מ אין נשים מוציאות את האנשים, וכן הובא שם בשו"ע, ובגמ' במס' מגילה דף ד' מבואר הטעם שנשים חייבות כיון שאף הן היו באותו הנס, ולכאורה קשה מהל' חנוכה דשם נמי שייך הטעם שאף הן היו באותו הנס, כמבואר בשו"ע סי' תרע"ה ומקורו במס' שבת דף כ"ג ע"א, וחזינן שם דנשים מוציאות אנשים בנר חנוכה, דאמר ר' זירא מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהרי אושפיזא בתר דנסיבא איתתא אמינא השתא ודאי לא צריכנא דקא מדליקי עלי בנו ביתאי, הרי מפורש שגם הן מוציאות אנשים. וכתב האלי' רבה דיש חילוק, דבמקרא מגילה אף שנשים חייבות מ"מ חייבות רק בשמיעה ולא בקריאה, ומש"ה אינן מוציאות את האנשים שהם חייבים בקריאה, משא"כ בנר חנוכה יש רק חיוב להדליק הנרות בלבד, ובזה שפיר נשים מוציאות האנשים, וסיים שם האלי' רבה, דה"ה בקטן שהגיע לחינוך דחייב רק בשמיעה ולא בקריאה, ומש"ה במקרא מגילה אינו מוציא את הגדול כי הגדול חייב נמי בקריאה, משא"כ בנר חנוכה כיון שקטן שהגיע לחינוך חייב בהדלקה, שפיר מוציא אף את הגדול, עכ"ד.

ולכאורה חילוק זה צריך הסבר, בשלמא בנשים דחייבין דק מחמת שאף הן היו באותו הנס, שפיר שייך לומר דחיוב דידהו היא דק שמיעה ולא קריאה, אבל קטן שהניע לחינוך שחייב בכל המצות, והחיוב שלו הוי דומיא דגדול (מטעם חינוך), מהיכי תיתי לחלק בין שמיעה לקריאה. אמנם לפי מה שנתבאר לעיל יש לומר, דהקטן באמת מחיוב בין בשמיעה בין בקריאה, ומ"מ אינו יכול להוציא את הגדולים, דכל זמן שלא הגיע עוד לכלל חיוב (דהיינו בר מצוה) עדיין מיקרי גברא דלא חזי, ואין קריאתו נחשבת לקריאה, משא"כ בהדלקת נ"ח שהעיקר תלוי בהדלקת הנרות בפועל כדי שיתפרסם הנס, רק דבעינן שהמדליק יבין קצת ענין ההדלקה ושיהי' לו שייכות לענין פרסומי ניסא, כדי שיהא שייך שם פירסום הנס על הנרות הללו, בזה שפיר יש נפק"מ בין הגיע לחינוך או לא, כיון דעיקר החיוב הוא נר איש וביתו, שיהיו הנרות דולקין לפרסומי ניסא.

ואפשר להסביר דברי האלי' רבה הנ"ל, דגם בקטן ליכא רק חיוב שמיעה, לפמ"ש התוס' שם במגילה בד"ה שאף הן היו באותו הנס, פי' שהיו בספק דלהשמיד, עיי"ש. וטעם הזה הוא סברא לחייב על השמיעה ולא על הקריאה, וממילא אין חילוק בין נשים לקטנים, דאף הקטנים היו בכלל גזירת להשמיד, כדכתיב טף ונשים ביום אחד, נמצא דאין חיובם מצד חינוך כי אם מטעם שאף הם היו באותו הנס, ולטעם זה סגי בשמיעה. וכי תימא למה לא תיקנו חז"ל להוסיף חיוב קריאה משום חינוך, על זה י"ל, דבשלמא אם בלא זה לא הי' עליהם שום חיוב והיו פטורים לגמרי, אז שפיר שייך חיוב לחנכם במצות, משא"כ במגילה דבלא"ה יש חיוב לקטנים מצד אף הם היו באותו הנס, א"כ ממילא יהיו מחונכים במצות, לכן הניחו חכמז"ל החיוב עליהם רק בשמיעה ולא בקריאה, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

תצוה

וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי. איתא במדרש רבה, הה"ד קחו עמכם דברים (הושע י"ד). אפשר לומר, כי התורה היא נצחיות ובכל עת וזמן מלמד אותנו, והנה דברי"ם רומז לתשובה עדה"כ קחו עמכם דברים ושובו אל ד', והנה אם שב האדם, אז הקב"ה הולך עמו לפנים משורת הדין, כי אב הרחמן הוא. וזהו הפי', וזה הדב"ר אשר תעשה, שמלמד לאדם זה התשובה אשר תעשה, עי"ז תגרום, לה"ם, ר"ת ל'פנים מ'שורת ה'דין, שאלך עמך לפנים משורת הדין, לקד"ש, גימט' בנ"י חי"ו ומזונ"י רויח"א, לעזור אותם בכל טוב כי רחמן אני, וזהו לכהן לי, שהכל הוא כדי שיהי' יכול להיות עובד השם בלי שום מניעה. (הרה"ק מוה"ר ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל[1])

---

1) הועתק מכתי"ק, והגיע אלינו מאת נכדו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה **אליהו ירוחם ראזענפעלד** נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

תשא

במדרש, הראה הקב"ה למשה את כל האוצרות של מתן שכר שהן מתוקנין לצדיקים והוא אומר אוצר זה של מי הוא, והוא אומר של עושה מצות, והאוצר הזה של מי הוא, של מגדלי יתומים, וכל אוצר ואוצר, ואח"כ ראה אוצר גדול, אמר האוצר זה של מי הוא, אמר לו מי שיש לו אני נותן לו משכרו, ומי שאין לו אני עושה לו חנם ונותן לו מזה שנאמר וחנותי את אשר אחון, ע"כ. ובארנו כוונתו שאיש המרמה כי בצרקתו אשר יעשה יש לו איזה זכות לפני הש"י, הוא זוכה לאוצר ואוצר כפי פעולתו אשר עבד בו, אמנם מי שהוא משכיל לתכליתו ובכל צדקתו יודע האמת של פעל כלום ואין לו כלום משלו, זהו זוכה לאוצר הגדול הנקרא מתנת חנם, שכל שהוא מתנת חנם אין לו גבול וקצב, שבכל מתן שכר יש קצב לפי שכירתו, ובמתנת חנם אין גבול וקוצב, והש"י יזכנו לתכלית העבודה ולא נקוה כשכיר פעלו, כי אם לרצון הש"י לבדו.

(הגאון בעל קרני ראם אבד"ק יאם זצ"ל[2])

פורים

במס' מגילה (דף ז' ע"ב) אמר רבה חייב אינש לבסומי בפודיא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. וי"ל דרבה בא לעורר בזה, שישתו דוקא יין ולא משקים אחרים המשכרים ומבלבלים רעת האדם, אבל יין סעיד ומשמח, וזהו שדייק לומר חייב אינש לבסומ"י בפוריא. ועוד יש טעם על שתיית יין דוקא, דיש בזה זכר לנס פורים, כי מן אגרת הראשונות שהי' בי"ג ניסן, עד אגרות האחרונות שהי' בכ"ג סיון, הי' שבעים יום כמספר יי"ן במכוון. וי"ל דעל זה נתכוון רבה באומרו, עד דלא ידע בין ארור המן, היינו אגרות הראשונות, שאז אמרו בני ישראל ארור המן, ובין ברוך מרדכי, היינו אגרות האחרונות, שאז אמרו ברוך מרדכי, והיינו שיתבשם עד דלא ידע לכוון המספר כמה ימים היו בנתיים, שהם שבעים יום כמספר יין.

(הגאון מוה"ר שמשון בלאך בעת נזירת שמשון זצ"ל[3])

ויקהל

ויכלא העם מהביא, והביא הבעה"ט ויכלא ב' במסורה, הכא, ואירך, ויכלא הגשם (בראשית ח'). וי"ל הכוונה ע"ד אוז"ל עשר בשביל שתתעשר, כי בזכות נתינת צרקות ומעשרות זוכין לשפע עושר והצלחה. וזהו, ויכלא העם מהביא, דאם נמנעים מלהביא נדבות הלב תרומת ד', אז ויכלא הגשם, שנפסקין עי"ז ח"ו ההשפעות טובות הנקראין מים וגשם.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

---

2) הועתק מכתי"ק המונח ברשות הרב המפורסם וכו' מוה"ר **יואל אשכנזי** אבד"ק יאם שליט"א. ישא ברכה מאת ד'.

3) הובא בספר בינת יששכר (פראג תקמ"ה) לבנו הגאון מוה"ר ישכר בער בלאך אבר"ק סעמנין (ברף נ"ז), בשם אביו הגאון הנ"ל.

פקודי

וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ד' כן עשו ויברך אותם משה. כבר הרגישו המפרשים שהתיבות כן עשו, הם אך למותר. ונראה לפרש, שמשה רבינו ע"ה בקש לברכם, וכבר נודע שהמתברך צריך הכנה להיות ראוי לברכה כנאמר (בראשית מ"ט כ') איש אשר כברכתו ברך אותם, היינו לפי הברכה הראוי לו לפי הכנתו ברך אותו, ולזה מצא משה רבינו ע"ה הכנתם שיהי' ראוים לברכה, מצד שלא עשו תפארת המלאכה זו למען רבות כבודם או לאיזה פני' זרה ח"ו, כי אם לכבודו של הקב"ה ולמענו התנדבו כל כסף וזהב לרומם בית אלקינו כאשר צונו א־ל איום ונורא. וזה הוא שאמר הכתוב, וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה, ולא לשום מחשבה זרה, כי אם כאשר צוה ד' כן עשו, היינו למצות הבורא ב"ה, וע"י הכנה זו, ויברך אותם משה.

(הגאון מוה"ר משה מינץ אבד"ק אויבן ישן זצ"ל[4])

ויקרא

במדרש רבה, ויקרא אל משה, מכאן אמרו כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבלה טובה הימנו, ע"כ. ונלענ"ד דאמרינן (ירושלמי ברכות פ"ה) אם אין דעה הבדלה מנין. ואמרינן בתורת כהנים (הובא ברש"י פ' קדושים) והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה, אין צ"ל בין פרה לחמור שהרי מובדלין ונכרין הם אלא בין טהורה לך לטמאה לך בין שנשחט רובו של סימן לנשחט חציו, שהוא נבלה. ומאיש הזה שאינו מבריל, יוכל לצאת מפיו לומר שנבלה היא טובה. וזה שאמרו, נבלה טובה, ממנו, ר"ל מאתו תצא [הוראה] זאת.

(הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל[5])

תמיהות וישובים

הערה בספה"ק קדושת לוי, ובספה"ק מאור ושמש

בקדושת לוי באמצע קדושה חמישית ליו"ט חנוכה כתב וז"ל: וזה הפי' והיכא מנח להו, חד אמר מימין הפתח וח"א משמאל, והלכתא משמאל כדי שיהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, והנה התיבות כדי שיהי' מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, לכאורה אין לו הבנה, **דהרי אפי' בפתח שאין ראוי למזוזה, נ"ח משמאל,** עכלה"ק. ויש להעיר, דהא בפירוש נפסק להלכה בשו"ע או"ח סי' תרע"א סעיף ז', דאם אין מזוזה בפתח, מניח הנר בצד הימין, וא"כ איך כתב כאן הקדושת לוי דאפי' בפתח שאין ראוי למזוזה, נר חנוכה משמאל, וצ"ע.

---

4) נעתק מתוך הדרשה לחנוכת ביהכ"נ קהל ערת ישורון ק"ק אובן ישן, שנדפסה בקונטרס מיוחד „דביר הבית" (ווין תקפ"א) ע"י תלמידו מוה"ר זכרי' בהר"ר יוסף פאלאק.

5) הועתק מכתי"ק (כת"י ירושלים, מספר 6459-4).

במאור ושמש עה"ת ריש פרשת וארא (עה"פ לכן אמור לבני ישראל) כתב וז"ל: אך נראה לומר ע"פ מאמרם ז"ל באבות, כל המקבל עליו עול מלכות שמים מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול מ"ש נותנין עליו עול מלכות ועול ד"א, כי האדם צריך שיהי' עליו עול מ"ש בכל עת ובכל רגע, הגם שקשה זאת מאוד ולא דבר קטן הוא שיהי' עליו עול מלכות שמים תמיד, אך העצה לזה הוא שירגיל הארם את עצמו מעט מעט בכל פעם עד שירגיל א"ע שיקבל תמיד עול מלכותו ית', וכשירגיל א"ע כך, אזי ההרגל תעשה אצלו לטבע, ויהי' נקל לו אח"כ לקבל עליו עול מלכות שמים תמיד, ועי"ז מעביר ממנו עול מלכות, ולא יהי' לו שום יראה ופחד ממשא מלך ושרים, עכלה"ק.

וצ"ע, דהא שם במס' אבות (פרק ג' משנה ה') אין הגירסא, כל המקבל עליו „עול מלכות שמים" וכו', אלא הגירסא היא כל המקבל עליו „עול תורה", עיי"ש, ודוחק גדול להעמים דברי המאור ושמש בגירסא דילן.

יצחק כלוי
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הערה בספה"ק נועם מגדים

בנועם מגדים פ' לך לך בד"ה והנראה ליישב, כתב שם בא"ד וז"ל, מצאתי לרבותינו הקדושים שדרשו במ"א תיבת אחריך וז"ל, אין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל שנא' להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך (זרעך המיוחס אחריך) עכ"ל. ולכאורה הרכיב כאן שני מאמרים נפרדים, האחד הוא בקידושין דף ע' ע"ב, אמר ר' חמא ברבי חנינא כשהקב"ה משרה שכינתו אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל שנא' בעת ההיא נאם ד' אהי' לאלקים לכל משפחות ישראל, לכל ישראל לא נאמר אלא לכל משפחות. — והשני הוא ביבמות דף ק' ע"ב, גבי אברהם דכתיב להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך, ה"ק לי', לא תנסב עובדת כוכבים ושפחה דלא ליזול זרעך בתרה (דבעי זרעך מיוחס אחריך עיי"ש), וצ"ע.

חיים ישעי' שוויממער
תלמיד בישיבת בני ציון דבאבוב
לונדון יע"א

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

לה) הגה"ק מקאזניץ זי"ע כותב בספרו עבודת ישראל (לפרשת זכור) וז"ל: האר"י ז"ל כתב שבגדי יו"ט חשובים משל שבת כי ביו"ט בא האור עליון מלובש בלבוש והשמחה מושגת יותר, ע"ש. אבל בפורים אין מן הצורך ללבוש בגדי יו"ט, כי האור הזה שזורח למטה אינו כ"כ גדול, ואינו צריך ללבוש רק מחמת שהוא מאור החכמה, לכן צריך ללבוש בגדי שבת, עכ"ל.

לו) הגאון מוה"ר יעקב ווידענפעלד אבד"ק הרימילוב זצ"ל בהגהותיו על הירושלמי למס' מגילה פרק א' הלכה ד', תביא מה דאיתא התם, בשית עשר בי' שרון למיבנא שור ירושלים די לא למיספד וכו', בשבעה עשר בי' קמין עממיא על פליטת ספריא והוי פרקן, ע"כ. והוסיף שם וז"ל: מכאן יש סמיכה גדולה למה שנהגו שאין נופלין על פניהם בשיתסר ושיבסר, עכ"ל. — וכן הוא המנהג בבית באבוב.

לז) בספר אור צדיקים (פרק י"ב) כותב וז"ל: כל אב ואם מחוייבים להתפלל להשי"ת ב"ה על בניהם שיזכו לנשמה קדושה, וזמן תפלה זו, חודש או ב' חדשים קודם שיהיו י"ג שנה, כי אז יש זמן להנער לזכות לנשמה קדושה, עכ"ל.

לח) בספר תורת חיים במס' חולין (דף ק"ז) ד"ה א"ל, כותב וז"ל: כל המכה ומייסר את בנו ותלמידו צריך להודיעו על מה הוא מכהו, שלא יעשה כן עוד, עכ"ל.

לט) הגה"ק מוה"ר צבי אלימלך שפירא אבד"ק בלאזוב זצ"ל בספרו צבי לצדיק (מאמרי חג הסוכות, מאמר ט"ז) כותב וז"ל: מנהג כ"ק אאמו"ר זצלה"ה [הגה"ק מוה"ר דויד שפירא אבד"ק דינאב זצ"ל] שנהג שטרם ברכו איזה איש ישראל, בירך והודה מקודם את שמו ית', ואמר יהי שם ד' מבורך מעתה ועד העולם, ואח"כ הטיף ברכותיו לאיש הזה, עכ"ל.

כום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הגה"ח הנכבד מו"ה **יהושע העננעבערג** נ"י
בהלקח מאתנו אשתו החשובה ע"ה

* * *

האברך היקר ר' **אהרן הייבערגער** נ"י
בהלקח מאתו אביו הגה"ח מו"ה **זאב** ע"ה מאוסטראליא

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

תעודות וסמיכות

קד.

בהי״ת.

הדור אתם ראו זה דבר חדש יפה נוף כלילת יופי כתבי קודש ישנים מלא חדש בחידושי הלכות מאת כבוד הרב המאה״ג אור זורח, מאיר ומבהיק כשמש וכירח, הגאון המפורסם מוה״ר **יעקב אורי שרגא** זצוק״ל אבר״ק זלאטווי אשר כבר יצא מוניטין שלו בעולם בחיבוריו המאירים, כזוהר הרקיע מזהירים, ספר בית יעקב א״ש, וספר רשפי אש, אשר שם הראה גודל חריפותו ובקיאותו וידיו רב לו עשה חיל בחילה של תורה, לא מש מאהלה, והוא נין ונכד להגאון בעל תוי״ט, וכהיום בא הכתוב השלישי חיבורו היקר המכונה בשם כלולת יעקב, להראות עוצם ידו ותקפו וגבורתו אשר צלל בים התלמוד, וחיבר את האוהל ואת היריעה בלולה בהלכתא ואגרתא, בסברא כחד מרבנן סבוראי, ופלפלא חריפתא, וכל עין רואה ואוזן שומעת יבין כי שם נפשו כנחל נובע במעייני החכמה, ובעיונו ופלפולו קולע אל השערה, והמפורסמים אין צריך ראי׳, ותא חזו מאן גברא רבא דקמסהידי׳ עליו בחיבוריו הראשונים.

ועתה קם והתעורר ברוח קנאה, קנאת סופרים תרבה חכמה, חד מצאצאיו היקרים הוא נכדו הרבני הירא ושלם המופלא בתו״י מוה״ר **יצחק משה שולמאנן** וחזינא דמשה שפיר קאמר ודבריו עולין יפה, באררת זהב מצופה, וחיבת הקודש מכשרתו להיות מרפים ועולה. לזאת באתי בכתובים אלה לעורר לבב אחב״י אשר בזרועות אהבה וחיבה יתירה יקרבו נא את המוכ״ז, ובכל מקום בואו לקבלו בספר פנים יפות, לתמכו ולסעדו, לחזקו ולאמצו, למען יוכל בנקל להוציא לאורה, ולהיות לו לאחי־נועם ואבי־עזר, ולעמוד לימינו בזריזות ולא בעצלתיים, וזריזין מקדימין, וכל הקודם זכה וזיכה את הרבים, ובזכות זה יתברכו ממקור הברכות בכט״ס, ושום אדם אל יהרסו לעלות ולהעלות על מכסב הרפוס כמתכונתו, בלתי רשותו, וכל העובר עונשו ידוע ומפורסם, ודברי חכמים בנח״ש נשמעים, ואי״ה בצאתו לאור ממכסב הרפוס הנני מוכן לקבלו בספ״י במחיר אשר יושת עלי.

א״ד המדבר לכבוד התורה ולומדי׳ המצפה לישועת כלל ישראל, חותם ביום ד׳ ל״ב למטמונים שנת תרנ״ג סאמבאר.

אורי הכהן המתגורר כעת בסאמבור[1])

---

1) הגה״צ מוה״ר אורי הכהן יאללעס זצ״ל נולד בלבוב ביום כ״ד לחודש אייר שנת תקצ״ג לפ״ק לאביו הרה״ח מוה״ר אפרים צבי. הי׳ תלמיד מובהק להגאון מוה״ר יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן אבר״ק לבוב זצ״ל, ונסמך להוראה ממנו. בשנת תרי״א נשא אשה בתו של הג״ר שמשון רומו״ץ דק״ק קאמארנא. בשנת תרכ״ח בערך התחילו להתאסף אליו קהל חסידים בק״ק קאמארנא, ואח״כ נתיישב בעיר סאמבור. נדפס ממנו ד״ת בקונטרס אמרות טהורות הנדפס בראש ספר מספר תמרורים. נלב״ע ביום שב״ק בדר״ח אדר שני שנת עת״ר לפ״ק. — מכתב הסכמה הלז הועתק מאוסף שוואדראן בירושלים.

קה.

בעזה"י.

נעתרות אמרי פי למר ברי חביב ואהוב כבר בטני ה"ה ידידי וחביבי הרב המופלא והמופלג בתורה וביראה חריף ובקי באורייתא צדיק תמים במעלות ובמדות רמות מושלם כש"ת מו"ה **ישעי' פירסט** נ"י נצר ממטעי נאמן פרי קודש בן לאותו צדיק המנוח הרב הגאון הגדול מו"ה **משה** זצלה"ה שהי' רב אב"ד בקהל מאראש וואשארהעלל יע"א, מאז ומכבר שמעתי את שמעו הטוב מפיו הקדוש של הגאון בעל כתב סופר זצלה"ה בעוד שהי' עוד צעיר בימים, ולאח"ז הכרתיו בעצמי וראיתי שהוא זרע ברך ד', ומאז הטיתי אליו חסד אהבה וכבוד אשר מאת ד' היתה זאת, שנכנסנו עמו בברית וקשר חתונים שנשא את בת בתי הצנועה הרבנית תחי' והוא חתן חתני הרב המאור הגדול הצדיק נ"י אב"ד דק"ק אייזענשטאדט יע"א.

הנה זה חמש שנים אשר הכרתיו וראיתיו כי הוא תלמיד וותיק לרבותיו, וכבר רבנו הגאון בעל כתב סופר זצלה"ה אהבת נפש אהבו והי' מכבדו כאחד תלמידיו המופלגים בעורו יניק וחכים וימלא אחריו בנו הרב הגאון תפארת ישראל מו"ה שמחה בונם נ"י אב"ד דק"ק פרעשבורג יע"א ד' יאריך ימיו, ומלא פיו תהלתו ומשבחו בשבחא דרבנן, וכן כל יודעיו ומכיריו, עד שהגאון המנוח מו"ה נטע וואלף זצלה"ה שהי' ראש בד"ץ דק"ק פ"ב יע"א במו פיו אמר אלי זה חמש שנים שעברו, שהוא כמרגניתא דלית בי' טימא, ואנכי מאז נכנסתי עמו בכמה פלפולים בע"פ ובמכתב, וראיתי כי אורייתא מרתחא לי', אור סברות הראשונים יהלו על דרכי לימודו ויחפור בעמקי מצולות התלמוד, ישדד ויורד לעומקא של הלכה, פסקי דינים שגורים בפיו, ספרי תשובות הגאונים חקוקים על לוח לבו, והוא מתמיד נמרץ ונפלא בתורת ד', שם לילות כימים ללמוד ולברר שמעתתא אליבא דהלכתא, ומחרש חידושים יקרים נעימים לאוזן שומעת, עוז לו בגברים, כל קבל דנא, אם כי אנכי מקרוביו, חתן חתני אהוב כבני, נעניתי למבוקשו ואתכבד להיות סניף לכבוד הרבנים הגאונים יצ"ו אשר שתו את עדים עליו, יורה יורה ידין ידין, כאחר הרבנים המובהקים, מובטחני במדת צדקו כי עוד יוסיף ויתחזק ויתאמץ על דבר אמת וענות צדק, ויהי' לאיש גבור חיל במערכות התורה והיראה, יפוצו מעיינותיו חוצה, ויעמיד תלמידים הרבה, וירביץ תורה ויראה בישראל, ויהי' כחומה נשגבה מול המתחדשים הפורצים גדרי ומנהגי אבותינו ורבותינו הקדושים זצלה"ה, ויעשה חיל במקהלות ישורון להגדיל התורה ולהאדירה.

כתבתי וחתמתי לכבוד התורה, פה עיר שטוהלווייסענבורג. יום ב' לסדר ואתחנן ו' מנחם אב תרמ"א לפ"ק.

הק' ידידי' **גאטליב פישער**
רב דקהל הנאמנים בברית ד' פה עירנו
הנ"ל

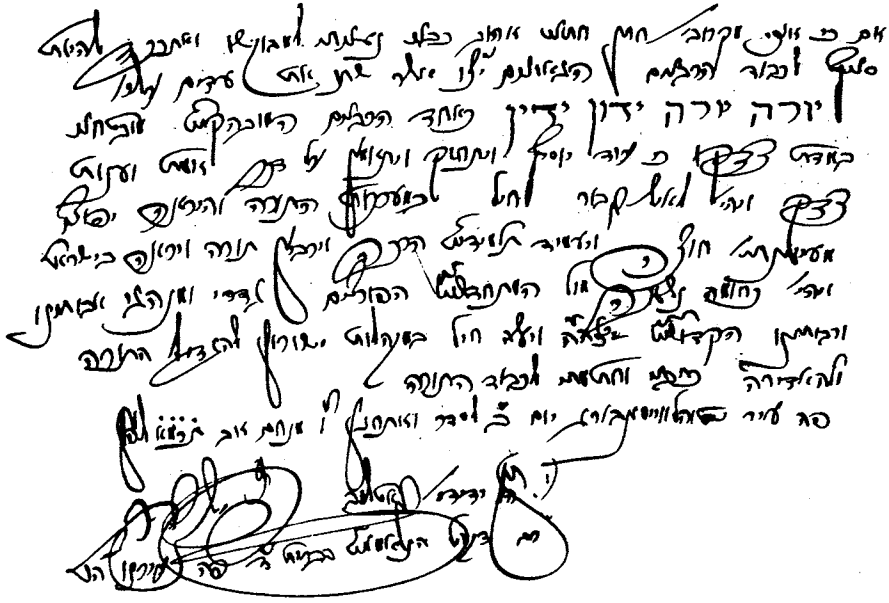

פאקסימיליא מכתי״ק הגאון מוה״ר ידידי׳ גאטליב פישער זצ״ל. כתבנו אודותיו בכר״ש קונטרס ע״ז עמוד ט״ז. כתב הורמנא הלז הגיע לידינו מאת נכד אחיו של מקבל ההודמנא הרב הגאון מוה״ד ישעי׳ פירסט ז״ל אבדקה״י ווין, ה״ה ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו״ה שמואל בנימין סג״ל **לעפפלער** נ״י שהגיע אליו מאת הרבני הנכבד המופלג בנש״ק מו״ה יהודה בוימגארטען נ״י מלוגרון. ישאו ברכה מאת ד׳.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „**כרם שלמה**" משנים שעברו.

המחירים הם:

כרך א׳, ב׳, ג׳, — **חמש עשרה דאללער** בער כל כרך

כרך ד׳, ה׳, ו׳, ז׳, ח׳, ט׳, — **עשרים דאללער** בער כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

מכתבים אל המערכת

ב"ה. ליל שישי פ' בשלח תשמ"ח לפ"ק פה נאלדערס־נרין יצ"ו.

מע"כ מערכת **כרם שלמה** הי"ו.

הנני בפקודת כאאמו"ר שליט"א לשלוח למע"כ צילום תשובה קטנה מאא"ז הגאון מראדאמישלא זצללה"ה שלא נדפסה בשו"ת מהר"ש ענגיל, ומה טוב ונעים אם ידפסנה בקובץ חודש אדר שביום י"ט בו חל יום זכרונו של אא"ז הגז"ל. כאאמו"ר שליט"א רשם על גליון התשובה הערה אשר תהי' מועילה ומעונינה לקורא, ברבר מה שאא"ז הנז"ל בחתימתו כתב „כעת בין הגולים", וז"ל: אף כי נתקבל באופן רשמי לראש בית דין בק"ק קאשוי, ואחרי פטירת הנה"צ רי"צ יונגרייז ז"ל אבד"ק הנ"ל ביום ט"ו טבת תרפ"ג הי' פועל למעשה דיני תורה ניטין וחליצות, אעפ"כ חתם את עצמו כנ"ל, כי היתה דעתו לחזור לגאליציא או לק"ק בארדיוב, מקום משכנות רבני נכדי הר"ח מצאנז זי"ע, בחפצו להיות גנוז שם לאחר מאה ועשרים שנה. אבל משנת תרפ"ה ואילך, שננזו בקאשוי הנה"צ מוהר"א מבייטש ז"ל בן האמרי נועם מרזיקוב, וחרב"נ הד"ח מצאנז זי"ע, פסק מלדבר ע"ז, ולא חתם עוד „כעת בין הגולים פה הנ"ל", כיון שעי"ז נתפשטה גלילות צאנז עד לקאשוי, ושם מנו"כ. ולאחריו ננזו שמה גם הנה"צ מוהרא"ש מסטראפקוב ז"ל שנסתלק א' דשבועות ת"ש, ואהל צדיקים הנ"ל סמוכים זל"ז, זי"ע ותנצב"ה. עכ"ל.

עוד אחת נצטויתי מכאאמו"ר שליט"א, לבקשו לתת מקום בקובץ כרם שלמה, באשר עי"ז בודאי תגיע ההערה לכל לומדי ומעייני ספרי שו"ת מהר"ש, ותיקון חשוב הוא. — בשו"ת מהר"ש חלק שביעי סימן ל"ו, ישנה תשובה נפלאה המשמשת למורי הוראה בעניני ווסתות, ובקטע השני בד"ה ויש (שודה ז') נדפסה שורה בטעות, וכן צריך לומר, . . . אנוסים. ונהי דמן כ"ג אייר עד כ"ז סיון הי' ג"כ ל"ג ימים, אפ"ה זאת כבר נעקר על ידי שלא ראתה עד ד' אב וכו'. ומצוה גדולה שכאו"א יגי' כן בספרו.

והנני כו"ח בתודה וברכה, ודרישת שלום מכאאמו"ר שליט"א.

הק' משה יהודה דוב הוילפרין

בהנרא"ח שליט"א

חבד כולל הרב ראבינוב „דברי שיר"

לונדון יצ"ו

בס"ד.

כבוד המערכת „**כרם שלמה**".

לרגלי היאה"צ של מורי הרה"ג החסיד ר' מנחם מענדל בראכפעלד ע"ה ביום ו' אדר הבעל"ט, נזכרתי שפ"א הצעתי לפניו דברי הרמ"א ביו"ד בהל' נדרים סימן רכ"ח סעיף מ"ג, שכתב, המזדווגין עצמם יקראו משודכים, מענין ומצאן מנוחה, כי תרגום ותשקוט הארץ, ושדיכת ארעא, עכ"ל. והעיר על אתר, מדוע הביא הרמ"א פסוק בנביאים בספר שופטים, ולא הביא מקרא שכתוב בתורה בפ' נח וישוכו המים, ובתרגום יונתן, וישתדכו מיא.

ואולי י"ל עפ"י הגמרא מגילה נ' ע"א, תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכרי' ומלאכי, ובמהרש"א שם, שלא הי' יונתן חש לפרש אז התורה ולא הי' מפרש רק נביאים. ועפי"ז כתב הרב חיד"א ז"ל בשם הגדולים דהתרגום יונתן שבידינו על התורה אינו ליונתן בן עוזיאל אלא הוא תרגום ירושלמי, עיי"ש. וא"כ שפיר דקדק הרמ"א להביא מתרגום יונתן בן עוזיאל שאמרו מפי חגי זכרי' ומלאכי.

לייבל מאנדלבוים

ברוקלין, ניו יארק

בס"ר.

לכבוד מערכת כרם שלמה הי"ו.

הריני מצרף בזה מה שקשה לי כעת על דברי הג"ר צדוק הכהן זצ"ל מלובלין בספרו פרי צדיק (ח"ה, להושענא רבה) שכתב וז"ל, בדור המלך ע"ה לא מצינו שעשה משתה וסעודה רק ארבה מצינו שכל ימיו הי' שרוי בתענית וכו', והנה עכ"ז בפעם אחת מצינו אצל דהע"ה שנאמר בו וישאל וישימו לחם ויאכל וכו', עכ"ל. ולכאורה קשה על זה מסעורת מלוה מלכה דאמרינן דא סעודתא דדוד מלכא משיחא, וזהו משום שנאמר לו לדוד שימות בשבת בראיתא בשבת (דף ל' ע"א), וכל מוצ"ש הי' דוד עושה סעודה ומשתה לשבח על שלא מת באותו שבת, וכמו שהובא בס' לקוטי מהרי"ח בשם סידור ר' שבתי, וא"כ הרבה משתות וסעודות עשה דוד המלך.

ובני אהרן מרדכי נ"י העיר, שאולי עשה דוד סעורת שבח והודאה בכל מוצ"ש אלא שהוא עצמו לא אכל כלום מהסעורה, וכזה כתבו התום' בע"ז (דף י"א ע"א) שאע"פ שרבי לא נהנה מן העולם אפילו באצבע קטנה מ"מ לא פסק מעל שולחנו לא חזרת ולא קישות ולא צנון לא בימות החמה ולא בימות הגשמים שאוכלי שולחנו היו רבים עי"ש. אבל קצת קשה לומד כן ברברי הפרי צדיק.

בברכת כל טוב,

משה סאכאטשעווסקי
בעמח"ס משכן משה
באלטימאר, מד.

ב"ה. יום שנכפל בו כי טוב לס' והתורה והמצוה אשר כתבתי כ"א שבט תשמ"ח.

החוה"ש למע"כ מערכת כרם שלמה הע"י.

דאשית אביע את דחשי לבבי על מפעלכם הנאה שכל הרואה אותו מברך ברכת יוצר המאורות, אין לי די מילים בכתב להעריך את יקרת „הכרם", וחילכם לאורייתא.

באתי בזה בתמיהה והיא, בדרוש וחרוש להגרעק"א במס' ביצה (ב' ע"ב) מחרש שמוקצה מחמת חסרון כים אם באמצע יום השבת מחליט ברעתו שלא להשתמש בו לתשמיש המיוחר, כגון סכין של מילה ושחיטה, מחליט להשתמש בו שאר תשמישים ולא למול בו או לשחוט, מותר להשתמש בו אליבא דר"ש עי"ש, והחידוש הנז' מביאו גם בשו"ע פעמיים, בסי' ש"ח ס"א, ושם במג"א סקי"ט. ולי צ"ע, דהא בביצה ל' ע"א איתא, הכא בארזי ואשוחי עסקינן דמוקצה מחמת חסרון כים **ואפי'** ר"ש מודה, והלא התם מיירי בעצים שרוצה להסיק ביו"ט, עי' רש"י שם, א"כ מ"ש סכין של מילה שמותר להשתמש בו אם הוא מחליט שלא למול בו, מעצים שמחליט להסיק בו ולא לבנין.

ואגב רציתי להוסיף על מה שראיתי בכרם שלמה שנה' י' קונטרס א' (תשרי תשמ"ז) בהערות של הגרש"ק על מסכת סוכה בענין הלימוד „אך שמח לרבות ליל יו"ט האחרון", שבספר דברי רוד עה"ת להטו"ז (בפרשת ראה) מביא, רבים מקשין הא אך מיעוטא הוא, „ומחוסר ידיעה מקשין כן" עיי"ש.

ואחתום במעין הפתיחה שתצליחו במפעלכם הנאדר,

מתתי' צבי סג"ל
עיה"ק ירושלים ת"ו

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' **אפרים בינדיגער** נ"י ממאנסי להולדת הבן
להאברך היקר ר' **חנוך סענאל** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' **יונתן בנימין כ"ץ** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **יעקב גוטוויין** נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **יצחק מאיר טווערסקי** נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **יצחק ארי' גוטמאן** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **משה חיים מאנדלבוים** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שמואל צבי הלוי לעווי** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **שמחה יוסף ווידער** נ"י מבני ברק להולדת הנכדים
יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמע"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **אברהם וויעטשנער** נ"י מתל-אביב להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' **בצלאל מנחם בערינשטיין** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להנה"ח מו"ה **דוד העללער** נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' **וואלף גאלד** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **חיים ראבינאוויטץ** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **חיים נטע דאווידאוויטש** נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה **משה פרוינטליך** נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' **צבי דוד שמעון קרויט** נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה **שלמה יצחק פרידמאן** נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' **שמעון אליעזר קלעצקין** נ"י מבני ברק להולדת הבת
יזכו לגרלן לבע"ת ולחופה ולמע"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה **אברהם יהושע העשיל ביק** שליט"א רב דקהל עץ חיים לנישואי בנו נ"י
להנה"ח בנש"ק מו"ה **חיים רוזין** נ"י מלאס-אנזשעלעס לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **חיים פישגרונד** נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה **חיים צבי הלברשטאם** שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **חיים שמואל גאלדפינגער** נ"י לנישואי בתו תחי'

להרב מו"ה יוסף חיים פרענקיל שליט"א רב דקהל וויעליפאלי לנישואי בנו נ"י
להרב מו"ה יצחק חיים זעלטענרייך שליט"א אבד"ק שטשאקאווא לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה אמענט נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
להרב המפורסם וכו' מוה"ר פנחס הירשפרונג שליט"א ראש וועד הרבנים דמאנטרעאל לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' משה לעממער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' משולם זוסיא וויסבלום נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' צבי אברהם אביש וויעטשנער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש בראנער נ"י מבני ברק לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר קלמן נ"י
להנה"ח מו"ה דוד העללער נ"י מבני ברק לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר נתן ארי' נ"י
להנה"ח מו"ה מאיר יעקב הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק ולאביו הנה"ח מו"ה מנחם מענדל הכהן נ"י לאירוסי בתו־נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה יעקב שארף נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אשר ישעי' נ"י ולחותנו הרב המפורסם וכו' מו"ה נתן סג"ל הורוויץ שליט"א רב דקהל בית ישראל במאנסי לאירוסי בתו־נכדתם תחי'
להנה"ח מו"ה נפתלי הכהן נייפאן נ"י מבני ברק לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי פרידמאן נ"י מבני ברק לאירוסי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי ליעבער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה עזריאל קרוין נ"י לאירוסי בתו־נכדתו תחי'
להרב שאול ארי' קנאבלאך נ"י משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב לאירוסי בתו תחי'
להרב מו"ה שמואל יהודה סטעמפיל שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ר ולחותנו הרב מו"ה שלמה דוב קליינמאן שליט"א מלונדון לאירוסי בנו־נכדו הב' הח' הנעלה כמר יעקב שרגא נ"י
להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר אפרים פישל ישראל וויינבערגער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר שלום חיים פרידלאנדער נ"י תלמיד יש לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

קובץ

כרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרבנים ות"ח וכחורי חמד הי"ו.

שנה י"א קונטרס ו' (ק"ו) ניסן תשמ"ח

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ענין הנסמה . . . . . כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א ה

מדור זכרון לראשונים

מרגש"פ, מעשה בר"א וכו' . . . . . הגאון מוה"ר רוד אופנהיים אבד"ק פראג זצ"ל ח

בדין שחיטת יאוץ בשבת . . . . . הגאון מוה"ר יהודה מוילר מבינגא זצ"ל יא

בענין גם זכות דם . . . . . הגאון מוה"ר חיים הכהן רפ"פ אבר"ק לבוב זצ"ל יג

בדין הטוען שעבר עליו השבת . . . . . הגאון מוה"ר מרדכי זאב איטינגא מלבוב זצ"ל טו

חדוש רשבת חנרול . . . . . הגאון מוה"ר זלמן שפיצער אבד"ק וויען זצ"ל כב

מדור אגרות קודש

שני מכתבים מהגה"ק מוה"ר מנחם מענדל מאנעט אבד"ק דעעש זצ"ל . . . . . כז

מדור זכרון לאחרונים

בענין אם מותר מחצין . . . . . הגה"צ ר' שלום דור אונגער אבד"ק זאבנא הי"ר ל

בענין הקנית כתובים בערי"פ . . . . . הג"ר בן ציון בלום אבר"ק אויפאלו ז"ל לד

בענין מקח שחברין בין ב' שותפים . . . . . הג"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל לו

מדור פלפול והלכה

בדין בישול אחת מעין שבע . . . . . גאב"ד דירושלים עיה"ק שליט"א לט

בענין קשר ילעולם בתם תקבודו . . . . . הרב יהושע צבי יונגרייז שליט"א מו

מדור הפארת בחורים

בענין מקרש כבר של הפקר . . . . . הב' נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י מז

עולת שבת בשבתו

הלקטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת נב

מדור תמיהות וישובים

הערות מפרשיות בענינים שונים . . . . . נג

מדור זכור ימות עולם

לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע . . . . . נו

הדשים עם ישנים . . . . . נה

בלוטר בתר קורש . . . . . יב, כא, כט

מכתבים אל המערכת . . . . . נז

ברכות והודאות . . . . . סו

כל הזכויות שמורות להמערכת
Copyright © 1988
by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

חותנו
הרב הגאון ר' **בנימין יוסף** ב"ר **אפרים** וועבער ז"ל
נפטר ביום י"ד לחודש **שבט** שנת **תשמ"ז** לפ"ק

חותנתי
האשה החשובה מרת **שיינדיל** בת ר' **ישעכר** וועבער ע"ה
נפטרה ביום כ' לחודש **שבט** שנת **תשכ"ז** לפ"ק

יהא זכרם ברוך
ותהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי חתנם,
אברהם אהרן לעזער

מזכרת נצח

הקובץ הזה נדפס
לרגלי יומא דהילולא של
זקיני
מרן הבית יוסף זי״ע
הגאון מוה״ר **יוסף** בן הגאון מוה״ר **אפרים** קארו ז״ל

עלה בסערה השמימה
ביום **י״ג ניסן שנת של״ה** לפ״ק
ומנ״כ בעיה״ק **צפת** ת״ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח על ידי,
שמחה פינחס שטראהלי

מזכרת נצח

הקובץ הזה נדפס
לעילוי נשמות

הנגיד הנכבד והמפואר
מו״ה **חיים הכהן** במו״ה **ישראל הכהן** ע״ה קעניגסבערג
נפטר בש״ט ביום ח׳ לחודש ניסן שנת תשל״ב לפ״ק

הנגיד הנכבד והמפואר
מו״ה **יהושע זעליג הכהן** במו״ה **ישראל הכהן** ע״ה קעניגסבערג
נפטר בש״ט בערב חג הפסח

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים
ויהא זכרם ברוך

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

הגדה של פסח

בהלל. מן המצר קראתי י־ה וגו'. ויש לרקרק בסגנון הפסוקים, שהלשונות משתמשם בו בערבוביא, מקצתם נכתבו בלשון עבר ומקצתם בלשון עתיר. ועור צריך ביאור על כפל הלשון בכמה מקומות, ראמר, ימין ר' עושה חיל, ימין ר' רוממה, ימין ר' עושה חיל, ולכאורה למה אמר ג' פעמים ימין ר', וגם למה כפל רבריו באומרו תוך כרי ריבור ב' פעמים ימין ר' עושה חיל. וגם יל"ר בפסוק לא אמות כי אחי' וגו', הלא בווראי אם לא ימות אז יחי', ועור יל"ר בפסוק עזי וזמרת י־ה ויהי לי לישועה, על איזה זמר קאי, ושאר רקרוקים אשר יתיישבו מאליהם.

ונקרים מש"כ הגה"ק בעל הפלאה זצ"ל בספרו פנים יפות עה"ת פ' בא (וכן הוא בספרו על הגש"פ בר"ה יכול מר"ח, ובר"ה בעבור זה), עה"פ והגרת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים, ויל"ר מהו אומרו בעבור זה, וררשת חז"ל ירוע. וי"ל הכוונה, ערה"כ תנו עוז לאלקים (תהלים ס"ח), ואמרו חכמז"ל רישראל מפרנסין לאביהם שבשמים, היינו שבמעשיהם הטובים מוסיפין כח ועוז למעלה כביכול, וכמו שאמרו חכמז"ל במדרש, בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית, שהעולם נברא בשביל ישראל, שעתיר הקב"ה לקבל תענוג מהם ע"י שיסגלו תורה ומצות, זה נתן להקב"ה עוז ותעצומות לברוא את העולם, כמו כן הי' בארץ מצרים, שבני ישראל היו משוקעים במ"ט שערי טומאה וטעו המקטרג הללו עוברי ע"ז והללו עוברי ע"ז, ואעפ"כ זכו בני ישראל שיגאלם הקב"ה, ובאיזה זכות, בשביל קיום מצות סיפור יציאת מצרים באמירת ההגרה בלילי פסחים בכל הרורות, תענוג זה נתן כח למעלה לעשות להם נסים ונפלאות, כי הי' גלוי וירוע מאז לפניו יתברך שמו שבכל הרורות יספרו בני ישראל ניסי יציאת מצרים. וזשה"כ, תנו עוז לאלקים, שבזה שמספרים עתה ביציאת מצרים, נתנו אז העוז לאלקים אשר גאל אותם ממצרים.

וזהו כוונת הפסוק, והגרת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים, בעבור זה קאי על ההגרה עצמה, רגרול המצוה לספר ביציאת מצרים יותר מסיפור שאר כל הניסים שנעשו לישראל, רהעשר מכות שהביא הקב"ה על המצריים, לא הי' הכרח לזה, כי אילולא הכביר הקב"ה את לב פרעה לבלתי שלחם, הי' פרעה משלחם תיכף במכות הראשונות, אלא שהקב"ה הכביר את לב פרעה בכוונה כרי לעשות אותות ומופתים ונפלאות גרולות, וכל זה הי' בשביל סיפור הנסים לרורי דורות, כמפורש בקרא כי אני הכברתי את לבו וגו' ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים, וכיון שכל הנסים היו רק בשביל הסיפור, חובה עלינו להרבות בסיפור הנסים האלו יותר מכל הנסים שעשה הקב"ה, והיינו רקאמר בעבור זה, כלו' בעבור הסיפור עצמו. ובזה מפרש מה שאומרים בהגרה, על בן הרשע, ואף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו, אילו הי' שם לא הי' נגאל. פי' רמאחר שלא הי' הנאולה כי אם בשביל שכר מצות סיפור יציאת מצרים, א"כ הרשע שהוציא את עצמו מן הכלל ואומר מה העבורה הזאת לכם, ואינו מספר יציאת

מצרים, אומרים אליו, לי ולא לו, אילו הי' שם לא הי' נגאל, כי אין לו זכות מצוה זו אשר בגללה נעשו כל הנסים ונפלאות במצרים, ואדרבה רשע כזה מתיש כח שלמעלה ע"ר אוז"ל (מגילה י"א ע"א) עה"פ בעצלתים ימך המקרה עיי"ש, אמנם מאחר שידע הקב"ה דלאו כולי עלמא רשיעי נינהו, ודור אחרון בנים יולדו יקימו ויספרו לבניהם נסי מצרים, זה נתן העוז ותעצומות להקב"ה לסתום פי המקטרג ולפרות בנ"י ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטוי', עכרה"ק.

וענין זה יש להעמיס במקרא קודש בפ' בא, ליל שמורים הוא לד' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לד' שמורים לכל בני ישראל לדורותם. וכבר דקדקו המפרשים, על אומרו תחלה ליל שמורים הוא לר', ואח"כ אמר, שמורים לכל בני ישראל לדורותם. ולהנ"ל יתכן לומר, דבא הכתוב להגיד באיזה זכות זכו בני ישראל שהי' ליל שמורים לד' להוציאם מארץ מצרים, הרי לא היו בנ"י ראויים אז לגאולה כי היו משוקעים בטומאת מצרים, לזה מסיים הכתוב, הוא הלילה הזה לד' שמורים לכל בני ישראל לדורותם, שהקב"ה הצופה ומביט בכל הדורות, ראה שעתידים בני ישראל לדורותם לשמור הלילה הזה בעשיית הסדר, ואמירת ההגדה בשמחה בשירות ותשבחות לשמו ית' על כל הנסים שעשה עמהם בהוציאם ממצרים, וזה נתן הכח להשי"ת כביכול לעשות בארץ מצרים ליל שמורים לד' להוציאם מארץ מצרים.

ובזה נבוא לבאר הפסוקים שאמרם דהמע"ה בהלל בפסוקי מן המצר, דנודע מה שכתבו המפרשים, דקאי על יציאת מצרים, וזהו, עזי וזמרת י־ה ויהי לי לישועה, כלו' הישועה במצרים הי' בעוזי וכוחי שנתתי להשי"ת כביכול (עדה"כ תנו עו"ז לאלקים), והיינו על ידי וזמרת י־ה, כלו' השירות ותשבחות אשר עתידים בנ"י לזמר לשמו ית', ומפרש הכתוב, קול רנה וישועה באהלי צדיקים, שאין הכוונה שהישועה היתה בזכות השירה ששרו בנ"י אז על הים, כי אם בזכות הקול רנה וישועה שיהי' בכל הדורות באהלי צדיקים, המספרים בשירה ובזמרה הישועות והנסים שהיו במצרים, ואמר באהלי צדיקי"ם, לאפוקי רשעים שאין מקיימים מצות סיפור יציאת מצרים כאמור לעיל. ולזה מסיים הכתוב, ימין ד' עושה חיל, ימין ד', היינו בני ישראל (עי' רד"ק תהלים פ', י"ח), עושה חיל, הם הם הנותנים חיל ועוז להשי"ת, לעשות להם נסים ונפלאות, ובאיזה אופן, על זה ממשיך הכתוב, ימין ד' רוממה, על ידי שהוממות א־ל בגרונם, בשירות ותשבחות, ובזכות זה, ימין ד' עושה חיל, שימין ד' נארר בכח, לגבר חיילים וללחום במצרים, עד שהוציא את בנ"י מתוכם לחירות עולם. והוסיף לאמר, לא אמות, שאע"פ שהי' הקטרוג גדול עד מאוד לחייב את בנ"י מיתה ח"ו, עכ"ז לא אמות, והטעם, כי אחי' ואספר מעשי י־ה, כלו' כי אחר שאזכה להישאר בחיים אספר מעשי י־ה, ולכן אף כי יסור יסרנו י־ה, למרק עוונותינו במצרים ע"י יסורין, אבל ולמות לא נתנני, כי צפה הקב"ה כי עתידים בני ישראל לספר מעשי י־ה בכל הדורות, וגודל התענוג שעתיד השי"ת לקבל מזה, נתן אז עוז ותעצומות, כי למות לא נתנני.

והנה כתיב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז'), וי"ל הכוונה דגם גאולה העתידה תהי' באופן זה, ראף אם ח"ו אין אנו זכאים להגאולה, כי משוקעים אנחנו בעוה"ר בהבלי ותענוגי עוה"ז, עכ"ז ראויים אנחנו להיגאל

בשביל השירות ותשבחות שעתירים אנחנו לומר לעתיר לבא, וכנורע מה שאמרו רז"ל שהשירות רלעת"ל תהיין גרולות ומרובות יותר מהשירות שאמרו בנ"י בעת שיצאו ממצרים, ולכן אם בארץ מצרים נגאלו ישראל בזכות שעתידים היו להלל ולזמר לחשי"ת, כ"ש שראויים אנחנו להיגאל בשביל השירות ותשבחות שעתידין אנחנו לומר לעת"ל.

ועפי"ז י"ל, שעד עתה הי' דוד המלך מרבר אורות גאולת מצרים, ועתה פונה תפלתו להשי"ת על גאולה העתידה ואומר, פתחו לי שערי צדק, היינו שיפתחו השערים של ביהמ"ק בגאולה עתירה, ובאיזה זכות, כי אבוא בם אודה י־ה, שהרי לעתיד לבוא נודה לשמך ונרננה ונשמחה בישועתך, וזשה"כ, זה השער לר' צדיקים יבואו בו, שהצדיקים יבואו דרך השערים לביהמ"ק ושם ישמחו וירננו ויהללו לשמך הגדול, ומביא ראי' כי זכות השידה גורמת הגאולה, שהרי אודך כי עניתני ותהי לי לישועה, שאז בגלות מצרים ג"כ לא היינו ראוים להיגאל, ועכ"ז בזכות ההודאה של אח"כ, ותהי לי לישועה, ואבן מאסו הבונים היתה לראש פינה, שאף שבנ"י חיו אז עירום וערי' ומשוקעים במ"ט שערי טומאה, עכ"ז היתה לראש פינה, שנתרומם קרן ישראל על המצריים, ואמר, מאת ד' היתה זאת היא נפלאת בעינינו, כי בעת ההוא לא ירעו ולא יכינו כל יושבי תבל מפני מה זכו ישראל להיגאל, שהרי שר של מצרים הי' עומד ומקטרג הללו עע"ז והללו עע"ז, ואעפ"כ, זה היום עשה ד', היינו יום צאתם מארץ מצרים, אשר האיר כאור יום חשכת לילה, והכל בזכות, נגילה ונשמחה בו, שצפה הקב"ה שנגילה ונשמחה בישועתו תמיד בכל הדורות, ובזכות זה גאלם מני צר, כן אנחנו מפילים תחנוניו לפניך ד', אנא ד' הושיעה נא אנא ד' הצליחה נא, להצמיח קרן ישועתנו ופרות נפשינו במהרה בימינו בזכות אשר לעתיר לבוא תמיד נספר תהלתך, ויקויים בנו מקרא שכתוב בשוב ד' שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל, אכי"ר.

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן

אצל בנו

הרב מוה"ר **בן ציון ארי' ליבוש הלברשטאם** שליט"א

ונביע בזה ברכתינו מעומק לבבנו שיזכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכי"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

ביאור בהגדה במעשה דר"א ור"י וכו'

מהגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק פראג זצ"ל[1]

בהגדה דפסח. מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזרי' ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסובין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם, רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית, עכ"ל. הנה מן הראוי להתבונן בדרכים דרבנן, למה מזכיר שם המקום שהיו מסובין בבני ברק, וכי המקום הוא גורם, הלא סדנא דארעא חד הוא, אין לך דבר שאין לו מקום לתפילה זו ולומר שירות ותשבחות כל הלילה, ואף גם מה רבותא בזה שאמרו כל הלילה.

נלע"ד ליישב קושיא חדא בירך חברתה עד ירכה שלא יהי' כולו מקשה, דהנה מצינו במסכת עירובין דף ס"ה ע"א דיעות מחולקות ריש מהן שסברי שלא נברא לילה אלא לגירסא, ויש מהן סברי שלא נברא לילה אלא לשינתה, וכשבאו חכמי הדור הנ"ל למקום בני ברק, מעשה חזי', ומזה הוכיחו בהוכחה גמורה שלא נברא לילה אלא לגירסא, וע"כ עסקו בתורה ובשירות ובתשבחות כל אותו הלילה. דעיין במסכת כתובות דף קי"א ע"ב, רמי בר יחזקאל איקלע לבני ברק, חזנהו להנהו עיזא דקאכלן תותי תאני וקנטיף דובשא מתאניי וחלבא טייף מנייהו ומיערב בהדי הדדי, אמר היינו זבת חלב ודבש, עכ"ל, נמצא בבני ברק מכח מעשה נזכרו הלכה שאין המקרא יוצא מידי פשוטה, זבת חלב ודבש שהיו מתערב חלב עם הדבש תאנים, זה הי' שבחו של א"י. אמנם מצינו דעה אחרת דף קי"ב ע"א, זבת חלב ודבש, שמנים מחלב ומתוקים מדבש, עכ"ל. לפ"ז אין השבח מניע לכתבים ששבח א"י הוא מחלב ודבש תאינים, רק כוונת הקרא שהפירות מתוקים כדבש ושמנים מחלב.

והנה מאי נפקא מני', הוא זה, אי אילן שאכל ארה"ר הי' תאינה או גפן, דאי ס"ד שהי' תאינה איך ישבח לן הקרא בגווי' את א"י, הלא אילן זה הביא תאונה לעולם ונעשה תקלה ע"י כן לברואים שנגזר מיתה, וצ"ל חדא מתרתי, למ"ד שאילן של ארה"ר הי' תאינה, הוא סבר פרושי דקרא זבת חלב ודבש שהפירות מתוקים מדבש, אבל למ"ד שהי' גפן, הוא סובר שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, ומשבח לן את א"י בפירי תאינה.

וכשבאו התנאים הנ"ל למקום בני ברק אז ראו ויחקרו ויבינו שע"כ אתיא כמ"ד שאילן שאכל ארה"ר הי' גפן ולא תאינה, ועיין פלוגתא זו במסכת ברכות דף מ' ע"א, דר"מ סבר אילן שאכל ארה"ר גפן הי', ור' נחמי' סובר תאינה הי', ובזה עכצ"ל שסברי' סובר תאינה הי', ובזה עכצ"ל שסברו דהלכה כר' מאיר ולא כר' נחמי'.

והנה ר"א ור' נחמי' המה מחולקים אי לא נברא הלילה אלא לגירסא או לשינתה, דר"מ שהוא סובר אילן שאכל ארה"ר הי' גפן, הוא סבור שמש"ה הי' סנהדרין שבעים, לבטל כח היין, שבו חטא ארה"ר, שהוא בגמטריא שבעים, וזה

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ב' עמוד ו'. — הועתק מאחד מפנקסיו (כת"י ירושלים, מספר 730-4).

כוונת הקרא, שרצך אגן הסהר אל יחסר המזג, שדרש הש"ס במסכת סנהדרין (דף י"ד ע"ב) שקאי על סנהדרי גדולה, ור' נחמי' שסובר דעץ הדעת הי' תאינה, הוא סובר הטעם שהם ע' סנהדרין כנגד ע' שעות שבהן נברא העולם, כי העולם בחסד יבנה ולא נברא כי אם ביום ולא בלילה, דאיתא במסכת ע"ז בלילה מה עביד הקב"ה, יושב ודומם ושומע שירת החיות, וכתיב בדבר ה' (השמים נעשה) [שמים נעשו], דבריאה הי' ביום ולא בלילה, ותוספות מחול על הקודש הוא ב' שעות חלק י"ב מהיום כדאיתא בטור א"ח סימן רס"א, לפ"ז הי' הבריאה ע' שעות, וכנגד זה הי' שבעים סנהדרין, ואין לך אדם שאין לו שעה, ועל הדין העולם עומד, ע"כ זה לעומת זה עשה לנו אלקים שופטים בארץ, ור' נחמי' מסכים לדעת הסובר לא נברא לילה אלא לשינתה. אבל ר"מ הוא סובר דהקב"ה עביד בלילה מעין יממא כדאיתא בריש מסכת ע"ז ובמסכת חגיגה דף י"ב ע"ב, והוא סובר דהבריאה הי' בין ביום ובין בלילה, והוא מסכים כמ"ד לא נברא לילה אלא לגירסא, ובאמת בריאת העולם הי' כל ו' ימים בין ביום ובין בלילה, שהוא קמ"ד שעות, (ומזה נסתלק מה שהוא תוספת שבת, למר כדאית לי' ולמר כראית לי'). וזה הי' כוונת המקשן בריש מסכת סנהדרין דמקשי הגמרא, אלא מעתה תהא סנהדרי גדולה צריכה קמ"א כדי שיגמור הדין בע"א, הכוונה נגד השעות שבהן נברא העולם, כנגד זה יהי' מספר הסנהדרין. והנה לפי מה דמשני הש"ס, מספר הסנהדרין המה שבעים או ע"א, וא"כ ע"כ אי אפשר לומר שהם קצובים נגד השעות שבהן נברא העולם, שהרי לרעת ר"מ הי' הבריאה בין ביום ובין בלילה, וצ"ל לר"מ הטעם הסנהדרין שהי' שבעים, לזכאי חטא של ארה"ר ביין שהוא בגימטריא ע', (ואם יש דין למטה אין דין למעלה).

ועפ"ז יתכן כשבאו ר"א ור' יהושע [ור"א ב"ע] ור"ע ור"ט לבני ברק, אז מעשה חזי' דאין המקרא יוצא מידי פשוטו, הא רמשבח לן הקרא את א"י שהוא ארץ זבת חלב ורבש, פירושו, שהי' מנטף חלב ורבש תאינים טוף להדי טוף ומתערב יחד, והקרא משבח את א"י בשבח פירות תאינים, וא"כ מוכח ומוכרע שארה"ר לא חטא באילן תאינה, שאילו חטא בתאינה לא הי' משבח לן הקרא את א"י בגווי' אילן שהביא תקלה לעולם, וא"כ עכצ"ל דאתי' כר"מ דאמר גפן הי', ולא כר' נחמי', ומופת חותך לזה, מספר הסנהדרין שהי' שבעים לבטל [חטא] היין, ואם נפשך לומר הטעם נגד השעות שבהן נברא העולם, ועכצ"ל דדבר זה נשתקע ולא נאמר, שהרי בריאת העולם הי' בין ביום ובין בלילה, וראיי' עצום לזה, דאנן קיי"ל דלא נברא לילה אלא לגירסי', ולא כמ"ד לא נברא לילה אלא לשינתי', אז אזרו כנבורי ה' חלציהם, ועסקו בשירות ותשבחות כל אותו הלילה, עד שיגיע זמן ק"ש של שחרית, ודבר זה הי' מקום גורם דווקא, שהי' בבני ברק, אז עמדו ומצאו דין זה . . ., ופסקו הלכה למעשה כמ"ד דלא נברא לילה אלא לגירסי'.

ועל פי זה יש להבין גמרא במסכת גיטין דף נ"ז ע"ב וז"ל, מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, ע"כ, כי לכאורה יפלא וכי המקום גורם, שלמדו תורה דוקא בבני ברק, ולפי דברינו יתכן דבבני ברק מעשה חזו ונזכר הלכה, שמותר לקבל בני בניו של המן, דלפי מאי דמצינו (ש"ב א', י"ג ט"ז) שאמר עמלק, גר

העמלקי אנכי, א"ל פיך ענה כך, שאין מקבלין גרים מן עמלק. ונתתי טעם לשבח למה באמת אין מקבלין גרים מעמלק, הלא מצינו מחוח עולה הרס, ודלמא נפקא מינ' זרע מעליא. והנה מצינו ברש"י בחומש בפ' וישלח על הפסוק, ותמנע היתה פלגש לאליפז בן עשו, להודיע גדולתו של אברהם כו', בדברי הימים מונה אותה בבניו של אליפז, מלמד שבא על אשתו של שעיר ויצאת תמנע משניהם, וכשגדלה נעשית פילגשו, עכ"ל, לפי"ז תמנע שיצאת מאיסור אשת איש, היתה ממזרת, ועמלק בנה של תמנע, הי' יוצא מפסול ממזרת, והמן שהי' מזרע עמלק ובני בניו עד סוף כל הדורות אסורין לבוא בקהל, לפי מאי דקי"ל בא"ע בש"ע סימן ד', ז"ל, ממזרים ונתינים אסורים איסור עולם עד סוף כל הדורות, בין זכרים ובין נקבות, עכ"ל, א"כ היינו טעמא שאין מקבלין גרים מעמלק כיון שבא מפסול ממזרת ואסור לבא בקהל עד סוף כל הדורות. אמור מעתה האיך קבלו בני בניו של המן, כיון שאסורים לבא בקהל, וצריך לומר, קודם מ"ת הי' דינם כבני נח דאין בהם שום חשש ממזרת, וא"כ לא היתה תמנע ממזרת.

והנה תנאי המדרש והגמרא מחולקים אי היו דינם קודם מ"ת כבני נח או כישראל, ונראה לי דהנהו תנאי פליגי אי משה הוסיף יום א' מדעתו או לא, דמצינו במדרשין ובמפרשים מה רהפסקות הי' משמשות מיציאת מצרים עד מתן תורה, לדעת אחת הטעם משום הבחנה, דישראל נעשים להקב"ה בשעת מ"ת כדמיון אשה, והוצרך לחיות הבחנה ז' שבועות שהוא מ"ט יום, נגד ז' נקיים שצריכה האשה. ועוד פירשו המפרשים, לתקן חטא אדה"ר, כי אילן שאכל ממנו אדם הראשון תאנה הי', ותאנה משעת חנטה עד גמר הפרי הוא חמשים יום, עיין בתלמוד ירושלמי, ובמסכת בכורות דף ח'. לפ"ז הוצרך להיות דוקא חמשים יום, ומשה רבינו לא הוסיף מדעתו, לפ"ז הנהו תנאי כהנהו תנאי, לדעת דס"ל קודם מ"ת הי' דינם כב"נ, הוצרכו להבחנה מ"ט יום, א"כ הוסיף משה יום א' מדעתו, ולדעת רס"ל שלא הי' דינם כב"נ, א"כ לא הוצרכו להבחנה, וצ"ל שהי' החמשים יום כדי לתקן חטא של אדה"ר, ולא הוסיף מדעתו. ולפי שכתבתי לעיל, מכח המעשה שחזו בבני ברק שתאינה נטפה דבש, ומעיזי נטפי חלבא, והוכחתי שאילן שאכל ארה"ד לאו תאנה הי', מוכח דדינם הי' כבני נח, והוצרכו להמתין מ"ט יום משום הבחנה, ולא הי' בתמנע שום פסול ממזרת כיון דדינה הי' כבני נח, הותרה הרצועה, שבני בניו של המן מותרין לבוא בקהל.

והשתא יבואר, מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, דבבני ברק מעשה חזו דתאינה נטפה דבש ומעיזי נטפה חלבא ומערב בהרי הרדי, וזהו זבת חלב ודבש, ומזה הי' להם הוכחה דאילן שאכל אדה"ר לאו תאינה, דא"כ האיך משתבח לן הקרא בגוי', אע"כ גפן הי', והטעם של מ"ט יום משום הבחנה, דדינם הי' קודם מ"ת כבני נח, ולא הי' להם שום פסול ממזר, ומותרין לבא בקהל, לכך למדו תודה בבני ברק, להודיע שמבני ברק מוכח שכרין וכרת קבלו אותם, ואלולי המעשה אשר נעשה בבני ברק, הי' דינם כממזר . . . דלא משגחינן בי', והי' אסורים לבוא בקהל, והשתא מכח המעשה שהי' בבני ברק נזכר הלכה שלא הי' בהם חשש ממזר ומותרין לבא בקהל, ודו"ק.

בדין שתיית קאווע בפסח

מהגאון מוה"ר יהודה מוילר מבינגא זצ"ל[1]

כ' בספר חק יוסף בהל' פסח סי' תנ"ג ס"ק ג' וז"ל, וקאפ"ע הוא בכלל קטניות, ומ"ש בשבות יעקב ח"ב סי' ה' להתיר כשנחרכו קודם הפסח, כי אף אם נאמר דהוי כמיני קטניות או שיש לגזור בהם משום מיני קטניות, דהיא גופא גזירה, מ"מ כיון שחורכין אותן קודם הפסח עד שנפסל מאכילת כלב, א"כ אין חשש איסור כלל, עכ"ל שבות יעקב. לא ידעתי מה נפסל מאכילת כלב איכא הכא, חדא, אף קודם שנחרכו אינם ראוים לאכילת כלב, ועוד הא אינם ראוים לשתות כלל אם לא כשנחרכו. ומ"ש עוד שם, ועוד דהא רבים אומרים דאין זה מיני קטניות כלל, עכ"ל. לא נ"ל כלל, דהא גדולה מזו שמעינן, דרמ"א אוסר בריש סי' תס"ד לאכול חרדל, וכ' הט"ז לפי שגידול החרדל הוא בשרביטים דומה לקטניות, א"כ כ"ש בקאפ"ע דיש לאסור, וכן ראיתי **שאמ"ו חמי הגאון המפורסם זצ"ל**[2] פסק לאסור, ונכון הוא, עכ"ל חק יוסף.

הגם שאיני כדאי לחלוק על הודאת הגאון דאש ישיבה זצלה"ה שהי' אוסר לשתותו בפסח, ומה גם שהראי' שהביא בשבות יעקב להיתרא מכח שנפסלו לאכילת כלב לאחר שנחרכו, ובאמת זה אינו, כי מצאתי בשו"ת גינת וורדים, שבארץ טורקי"א שמים הקאפ"ע בפיהם לאחר שנחרך ושותים עליו מים קרים, כאשר האריך בתשו' כלל ב' הלכות שבת, וא"כ מזה משמע שאינו נפסל מאכילת כלב, מ"מ בסומכי נפשי להורות להיתרא לשתותו בפסח, הוא ממעשה רב, מהגאונים חסידים מפורסמים נוחי נפש, **הגאון חכם צבי זצלה"ה, והחפיד המפורסם מוהר"ר נתנאל זצלה"ה**, שהם היו בקיאים בטיב גידול הקאפ"ע, כאשר שמעתי מפיהם שגידולו על האילנות, ואינו דומה כלל למיני קטניות, והם שתו אותו בפסח. והמעיין בתשובת הגאון ר' יעקב לבית הלוי זצלה"ה מה שכתב בסי' ל"ט לענין אכילת אורז בפסח, דהביא כל הטעמים שקדמוני האשכנזים החמירו על עצמם לאסור מיני קטניות בפסח, משום דהוי מעשה קדרה ומיני דייסא, ועוד ראתי לאחלופי לאכול ג"כ מחמשת המינים המחמיצים, וכל זה אינו שייך בקאפ"ע, ראין עושין ממנו מיני דייסא לאוכלו דק חורכין אותן כדי לשתותן, וגם לא אתו לאחלופי בה' מיני דגן, ועיקר איסור מיני קטניות מקורו נובע מדברי המרדכי והר"י מקורבי"ל ושאדי קדמונים, דלא הי' מצוי בימיהם הקאפ"ע, ולא מצינו שנזרו עליו שיהי' בכלל שארי מיני קטניות, דודאי אם הי' בכלל הגזרה של מיני קטניות אין אנו יכולין להתירו, אף דהם לא גזרו אלא משום חומרא דלמא אתי לאחלופי, דהא לא הוי טעות בירהם שיהיו סוברים דמיני קטניות מחמיצים, דאם הי' טעות בירם ודאי יכולין להתירו, אבל מה שאסרו מכח גזרה אין כח ביד

---

1) דאה אודותיו בכר"ש קונט' צ"ז עמוד ט'. — תשובה זו הגיעה אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד המופלג והמרומם מו"ה מאיר רויז נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

2) הוא הגאון מוה"ר אברהם ברודא זצ"ל, ראש ישיבת פראג.

האחרונים להתירו, אבל הקאפ"ע לא מצינו שום גזרה שגזרו לנו הקדמונים שלא לשתותו בפסח, והטעמים רגזרו במיני קטניות, משום דהוי מיני קדירה ומיני דייסא כמו מחמשת המינים, או משום גזרה דלמא אתי לאחלופי, וזה לא שייך כלל בקאפ"ע כמ"ש לעיל. ועיין בתשובת מהר"י לבית הלוי סי' ל"ט הנ"ל שהאריך ומחלק בין דבר שגזרו לאיסור משום גזרה או משום שהי' טעות בידם, ומאחר שראיתי מעשה שהגאונים חכם צבי זצלה"ה והחסיר מו"ה נתנאל זצלה"ה שתו אותו בפסח, ומעשה רב לדעתי כחא דהיתרא עדיפא.

ועוד ראי' ממה שהביא בספר כנסת הגדולה סי' תנ"ג בהגהותיו בב"י אות א' וז"ל, האשכנזים האוסרים לאכול מיני קטניות וכו' הם אסורים לאכול פולי"ן שמחתכין אותן לשנים ושורין אותן במים ומטגנין אותן בשמן, הרש"ך ח"א סי' קס"ג, עכ"ל. משמע דוקא באותן מיני פולי"ן היורדים לקדרה ומטגנין אותן בשמן ואוכלין אותן, משא"כ בקאפ"ע דאין דרך להאכל כלל. וגם בשו"ת באר עשק לענין להתיר הקאפ"ע משום בישול גוים, דכתב כמה טעמים, אחת מהם דהוי רק מים צבועים בעלמא, וגם בעל כנסת הגדולה דהביא לאסור אותן פולי"ן שמטגנין אותן בשמן ואוכלין אותן, בשם הרש"ך, הוא בעצמו הביא בספרו פסח מעובין דמותר לשתות הקאפ"ע בלילי פסח אחר הסדר, ולא הביא בספרו כנסת הגדולה אצל איסור הפולי"ן, דגם להאשכנזים אסורים לשתות הקאפ"ע, אלא ודאי דגם אצלו הי' פשוט דאפילו האשכנזים מותרים לשתותו בפסח, ומטעמים דהבאתי לעיל.

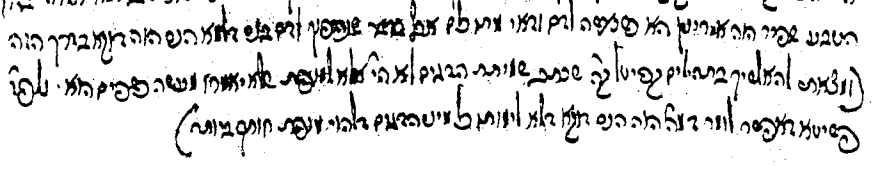

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר חיים הכהן רפאפורט אבד"ק לבוב זצ"ל,
הנדפס בעמוד הבא.

בענין נס מכת דם

מהגאון מוה"ר חיים הכהן רפאפורט אבר"ק לבוב זצ"ל[1]

גמרא נדרים דף נ"א ע"ב, תניא רשב"א אומר דג שאני טועם אסור בגדולים ומותר בקטנים, דגה, אסור בקטנים ומותר בגדולים כו', אלא והדגה אשר ביאר מתה הכי נמי קטנים מתו גדולים לא מתו, ופי' הר"ן, בתמי', והא כיון שהיאור נהפך לדם ודאי מתו בין קטנים בין גדולים. מקשים העולם אמאי לא אייתי קרא קמא, שהתדו בי', דכתיב נמי והדגה אשר ביאור תמות. ונ"ל ליישב, דהא לכאורה תיקשי לפי פירוש הר"ן דהמקשה פריך בתמי' הא כיון שהיאור נהפך ודאי מתו כו', מאי קושיא, דדלמא כך הי' הנס דוקא דלימותו דק קטנים, ואיך שייך לומר ודאי כך הי', ברבר שלא הי' דרך הטבע כ"א בנס, דבשלמא אילו הי' בדרך הטבע, שפיר הוי אמרינן הא כשנעשה לדם ודאי מתו כולם, אבל ברבר שנהפוך לדם בנס, דלמא הנס הוה דוקא ברדך הזה. (ומצאתי להאלשיך בתהילים קפיטל ק"ה שכתב שמיתת הדגים לא הי' אלא למופת שלא יאמרו מעשה כשפים הוא. ולפי דבריו פשיטא דאפשר לומר דמשום הכי הוה הנס דוקא דלא ימותו כל מיני הדגים דלהוי מופת חותך ביותר).

ונ"ל ליישב, עפ"י מה דהקשו האבן עזרא והבחיי, אהא דכתיב ויעשו כן חרטומי מצרים, מאין הי' להם מים להפוך לדם, דהא הכל נתהפך ע"י משה דבינו ע"ה, ותירצו דחפרו סביבות היאור כרכתיב. ולפי"ז תיקשי, ודאי נס של היפוך מים לדם הוה אפשר [במים שסביבות היאור], אבל אכתי מאין הי' אפשר להם לעשות נמי נס דמיתת הדגים, [הרי כל הדגים מתו במכת דם, אמנם י"ל דזה לא הי'] שום נס דלהוו צריכים החרטומים לעשות גם הם כזה, דזהו דבר שבטבע, דכשנהפוך המים לדם, ממילא מתים דגים שבתוכם. והשתא אתי שפיר קושית המקשה כפי פי' הר"ן, דאי לא מתו הגדולים אלא הקטנים לחוד, א"כ תקשי הא הוי נמי בזה נס, ואיך כתיב ועשו גם החרטומים וגו', אע"כ מדכתיב כן ש"מ דלא הוה בזה שום נס, דבאמת מתו גם הגדולים. אבל בבחיי רצה תחלה לתרץ מאי דהקשה מאין הי' מים להחרטומים, דאפשר דלא נהפוך כי אם היאור ולא שאר נהרות ובהם עשו החרטומים המופת, ולפי"ז הדרי קושיתי לדוכתה, מנ"ל

---

1) נולד ביום ה' לחורש כסלו לאביו הגאון מוהר"ר שמחה הכהן רפאפורט זצ"ל אבר"ק לובלין. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר שמואל שמעלקי אבר"ק פרעמישלא. בתחלה כיהן כאבר"ק זיטל, וכאבר"ק סלוצק, ובשנת תק"ב נתקבל לאבר"ק לבוב. נדפס ממנו שו"ת דבינו חיים כהן, וספר זכר החיים (דרשות), והרבה חידושים ממנו נרפסו בספר שו"ת מים חיים לנכדו הגאון מוה"ר חיים הכהן רפ"פ אבר"ק אוסטראה, וגם בסוף הספר שם בקונטרס אוצרות חיים. נפטר בלבוב ביום י"ג תמוז שנת תקל"א לפ"ק, ושם מנ"כ. — ד"ז הועתק מעצם כתי"ק המונח בגנזי ירידנו הרבני החסיר הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י. הור והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

להמקשה להקשות, דלמא באמת לא מתו אלא הקטנים, והו' בנם, וכי תימא א"כ איך עשו גם החרטומים נס הזה דדגים, דהא בשאר נהרות הי' דגים, אבל באמת דחה הבחיי תירץ הזה מהא רכתיב על נהרותם ועל אגמיהם וגו', וא"כ שפיר אתי קושית המקשן. והנה בקרא דההתראה לא כתיב על נהרותם וגו', א"כ מהתם לא הוה מצי להקשות, ודו"ק.

לחדד הבחורים אמרתי לסדר תירוץ הזה בצירוף סברא הנדפסת בס' ליקוטי שושנים בשם הגאון מ' נ' הערץ וז"ל, דיש לפרש ב' אופנים, הא' שהיאור נהפך לדם, ולישראל שבא למלאות מים מן היאור נהפך בכדו למים, ואופן הב' שהיאור לא נהפך כלל לדם, רק כשהמצרי בא למלאות מים נהפך בכרו לרם, ולפי אופן הב', לא מקשה המקשן מידי, עפ"י פירוש הר"ן, ודו"ק. אך דמוכח כפי' הראשון, ראי כפי' השני, תיקשי כדלעיל, הא דכתיב ויעשו גם החרטומים וגו', איך מצינו שעשו נס ברגים, א"ו רמיתת הדגים לא הי' נס כלל כדלעיל, וא"כ מוכח כאופן הראשון, אך דלמא כתי' הראשון דהבחיי וכו' כדלעיל, ודו"ק.

וקרוב לפשוטו[2]) נלע"ד ער"ז, ובתחלה צריכין אנו ליישב מה שדקדקנו לעיל, דמאי פריך המקשה, דילמא הנם הכי הוי דלימותו רוקא הקטנים. ונלע"ד ליישב דליכא למימר הכי, דאי הנם הוה הכי, א"כ עיקר הנם הוה דלא ימותו הגדולים, דהא מה שהקטנים מתו, לא הוה אלא בדרך הטבע ע"י שנהפך היאור לדם כדברי הר"ן, וא"כ תיקשי אמאי כתבה רחמנא והרגה אשר ביאר מתה, דלא הוה בזה שום נס, הוי לי' לכתוב והדג אשר ביאר לא מת, ר"ל הגדולים לא מתו, דבזה נשמע הנס, אלא מוכח מזה כדברי המקשן, דלא הקטנים לחוד מתו. אמנם תינח בקרא דהמעשה, אבל בההתראה ליכא למידק הכי למימר לאשמועינן עיקר הנס דהגדולים לא מתו, דמאי שייכות שמיעות הנס להההתראה, דהא עיקר התראה הוא דלא לענוש עד שהזהיר, וא"כ צריך להזהיר במה שהוא עונש, דהיינו במה שתמות, ולא במה שלא תמות, דאיזה אזהרה היא זו, ומה בכך שיש בזה נס זה שלא ימותו הגדולים, כי די לנס לראותו בשעתו, ולאיזה צורך יודיע אותו מקדם שעתיד להיות נס, ואין צריך להודיעם מקדם כי אם דבר שיש בו אזהרה על עונש. ולפי"ז ליכא להקשות מההתראה, רהוה מצי למימר דלמא באמת לא מתו הגדולים . . ., ורו"ק היטב כי נכון הוא.

---

2) אופן זה הובא בשמו (בשינוי לשון) בקונטרס אוצרות חיים לנכדו הג"ד חיים הכהן רפ"פ אבד"ק אוסטראה, בפרשת שמות אות ר', עיי"ש.

בענין חמץ שעבר עליו הפסח

מהגאון מוה"ר מרדכי זאב סג"ל איטינגא מלבוב זצ"ל[1]

בעזה"י. יום ר' ז"ך סיון תבר"ך לפ"ק פה ק' לבוב.

רברי שלו' ואמת אל כבור הרב הג' חריף ושנון עוטה מעיל המעלות והמרות, איש חמורות, מוהר"ר **משה פירסט** נ"י[2] אבר"ק מ' וואשערהעלי והקרייז יצ"ו במרינת זיבענבערגין יצ"ו.

תמול הגיעני מכתב שאלתו ובקשתו להשיבו במוקרם, על רבר איש א' קנה ה' חביות שפירטוש מאיש א' ה' ימים אחר הפסח, ולאשר הי' המוכר נחשר בעיני הקונה לקלי הרעת במכירת חמץ קורם הפסח, שאל אותו אם מכר השפירטוש לנכרי, ועל איזה דרך מכר, והשיב לו המוכר, כי ג' חביות מהם מכר אותם לנכרי פלוני בשטר וכסף כרת קורם פסח, ואך שתים מהם המה ממה שהלוה לאותו נכרי קודם פסח שתי חביות שפירטוש בי הי' צריך להם, על אופן שיחזיר לו שני חביות שפירטוש אחרות אחר הפסח בשני גראדין יותר, וכן הי' שלקח העכו"ם לביתו קורם פסח השתי חביות שפירטוש, והחזיר לו אח"כ שתי חביות אחרות, והניחם אצל הג' חביות שהיו עומרות במרתף, ולא יודע אם המה הימיניים או השמאליים לג' חביות, כי כולם שווים בתמונתם, וקנה הקונה הישראל מהמוכר הישראל החמשה חביות, ושלשה מהם לקח לביתו ושילם מחירם להמוכר, ועל שתים הנשארים עור ביר המוכר, נתן לו הקונה ר"ג [=רמי גביי'?] עשרים זהובים א"ו, ואחר איזה ימים פגע הקונה את הנכרי הזה שאמר עליו המוכר שמכר לו השפירטוש קורם הפסח, ושהלוה לו השתי חביות, וריבר עמו בענינים שונים, ואמר הנכרי לישראל הקונה הנ"ל, כי יקח ממנו [ר"ל מן הנכרי] שתי חביות יי"ש רפויות ואינם חזקות, ושאל אותו הישראל, מאין לך יי"ש רכה, הלא רדכך לעשות שפירטוש חזק, ויספר לו כרברים האלה, כי שאל שאל אותם מהישראל המוכר הנ"ל ביום ט"ז לחרש אפריל למספרם (שהוא יום ט"ז בניסן) ע"מ להחזיר לו אחרות ביי"ש חזק יותר ב' גראריז, כי הי' צריך למכור את היי"ש הרכה, אך בטרם לקח אותם מאת הישראל לביתו למכרם, חלך לו הקונה, ונשארו אצלו [ר"ל אצל הנכרי], ורצונו למכרם כעת כי הוא כבד החזיר לישראל ביום כ"ז אפריל למספרם כשתי חביות עם שפירטוש חזק כתנאו, ושאל עוד הקונה הנ"ל את הנכרי אם מכר לו הישראל הנ"ל עוד ג' חביות יי"ש בעת ההוא קודם פסח. והשיב לא קניתי אצלו ולא עשיתי עמו שום מו"מ מעולם, כי אם לאשר הי' צרין

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' צ"ו עמוד י'. — תשובה זו הועתקה מכתי"ק המונח ברשות נכדו של השואל, ה"ה ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה **שמואל בנימין סג"ל לעפפלער** נ"י שהגיע אליו מאת הרבני הנכבד המופלג בנש"ק מו"ה יהודה **בוימגארטען** נ"י מלונרון. ישאו ברכה מאת ר'.

2) כתבנו אורותיו בכר"ש קונט' צ"ה עמור ט'.

לי מאר שתי חביות עם שפירטוש רפויות ביום ט"ז אפריל, לקחתי אותם ממנו ע"מ להשיב לו אח"כ ביום כ"ז אפריל אחרות ביי"ש חזק. כה היו רבריו אל הקונה הישראל הנ"ל במסל"ת, ובפני אנשים רבים שעמדו שמה כאשר ריברו בדבר היי"ש הנ"ל. והקונה הנ"ל ביקש מהנכרי כי ילך עמו אל הישראל המוכר לדעת אם אמת הדבר מהלוואת ב' חביות הנ"ל, והלך עמו, וכבואם, שאל הקונה ישראל מהמוכר הישראל אם אמת הדבר שהלוה לנכרי זה השתי חביות שפירטוש, והשיב, אמת הדבר כי מכר לו אז גם הנ' חביות, והי' זה ביום י"ד בניסן שתי שעות קודם חצות היום, וגם הלוה לו שתי חביות, והנכרי צחק לפניו כי לא לקח ממנו כל מאומה, כי אם לוה ממנו שתי חביות על תנאי הנ"ל, וזה הי' בט"ז בניסן, והישראל המוכר כעס עליו איך הוא מכחיש את המכירה, וגם זמן השאלה של שתי חביות הנ"ל, אמנם הנכרי עומד בדיבורו וכאשר אמר מקודם במסל"ת לפני הרבה אנשים. והנה הקונה הזה הוא ירא שמים, בא לפני מעכת"ה ויספר לו המאורע, וכי כבר מכר הנ' חביות שפירטוש, ולפי דברי הנכרי במסל"ת, הדמים אסורין בהנאה, ותבע הישראל [את] המוכר להחזיר לו הדמים שנתן בעד הנ' חביות בשלמות, וגם הר"ג על שני חביות הנשארות תחת יד המוכר, כדין מוכר איסורי הנאה, אמנם המוכר טען כי מותרים המה, כי מכר והלוה הכל קודם הפסח, וע"ז פלפל מעכת"ה באורך, וביקש ממני דעתי בזה, והאמנם כי עצמו טרדותי, נמצאתי לבקשתו להשיבו בקוצר אמרים.

הנה את אשר [עלה] על דעת מעכ"ת לדמותו לקבלת הרמב"ן ז"ל הובאו ברא"ש ור"ן דכל עד מפי עד אם בא העד הראשון וכפר, אין השני האומר משמו נאמן, והכי קי"ל כמבואר בכמה מקומות, והכא נמי כיון דהמוכר הישראל אומר פלוני נכרי תיקן לי את חמצי ממה שקנה אותו קודם פסח, א"כ כשהנכרי המסל"ת כפר בו ואומר שלא קנה ממנו חמצו קודם פסח, אין המוכר הישראל נאמן להכחישו, ואף שכתב הרמ"א בתשובה סי' ס"ו דבדבר שהוא מכחיש להבעלים, בכה"ג אינו נאמן הראשון להכחישו, ובזה מודה הרמב"ן. אמנם דברי הרמ"א נפלאו בזה, רהרי מקור הדבר הוא מהא דקאמר הש"ס בכתובות פ' המדיר, פלוני חכם טיהר לי את הכתם, ואזל שיילי' ואשתכח שיקרא, והיינו שהחכם כפר בדבר, והרי שם מוכחש החכם מהאשה שהיא בעלים, ואפ"ה נאמן החכם, וכתב דכבר תמה על זה שארי הגאון בחוות דעת סי' קפ"ה. הנה מלבד דלפי מה שחילק שם שארי הגאון ז"ל, וכ"כ בח"מ סי' קט"ו, א"כ בנ"ד אין העכו"ם נאמן להכחיש הבעלים, אף גם דלדעתי אין כאן קושיא על הרמ"א, דהרי הר"ן והריטב"א בקידושין דף ס"ו הביאו דברי הרמב"ן ז"ל להקשות בהא דאמרינן בסנהדרין דף למ"ד, הרי שבא אחד ואמר ראיתי את אביכם שהטמין מעות וכו' ואמר של מע"ש הם בבור לא אמר כלום וכו', אמאי לא יהי' נאמן מתורת ע"א נאמן באיסורין כל שאינו מכחישו, והרי כיון שאמר של מע"ש הם, כמו אסורין עליכם דמו, ותירצו דכל כה"ג שאומר לבעלים של הקדש ושל מע"ש הם, הם דברים שבממון, שהרי מוציא ממון שברשות היתד לרשות איסוד, ע"ש, ומה"ט אין ע"א נאמן לאסור כאן, דהוה דבר שבממון, אם לא כשהי' בידו, וע'

בפנ"י בגיטין דף נ"ד, ובמ"ש בחיבורי מפרשי הים. וכיון שכן, ממילא כל כה"ג לא שייך קבלת הרמב"ן, שהראשון נאמן ביותר, משום דהרי גם הרמב"ן מורה דלענין ממון לא מועיל הכחשתו, דלזה בעינן שני עדים. וזהו סברת אא"ז הרמ"א ז"ל, דבשלמא כששני שבא מכח ראשון מוכחש מתורת עד ואין הבעלים יודעין כל מאומה, א"כ שפיר אין כאן הוצאות ממון, כיון דלגבי האיסור, הראשון נאמן, א"כ גם הם צריכין להאמין לו, וממילא נאסר שלהם, משא"כ אם הבעלים מכחישין אותו, אז האיך אנו נבא לאסור עליהם ע"כ דבר שלהם, הרי אנו מפסידין ממונם ע"פ ע"א, ולענין ממון בעינן ב' עדים וכמ"ש הרמב"ן ור"ן וריטב"א. ומעתה, זה דוקא בדבר הנוגע לענין ממון, אבל בכתם שם דאין כאן רק ענין איסור, אין נ"מ בין עד מפי עד, או בעלים מפי עד, דקבלת הרמב"ן שהראשון נאמן, וז"ב. וא"כ כ"ש בנ"ר דאין להפסיד ממון הבעלים בשביל הכחשת עכו"ם מסל"ת.

ובר מכל אלה, מה ענין נ"ד להך דהרמב"ן מכמה טעמים, חדא דהרי קיי"ל דאם הראשון הי' מן הפסולין לעדות, והשני עד כשר, אין הראשון נאמן, כמבואר בב"ש סי' י"ז ס"ק כ"ג בשם שו"ת שארית יוסף, וכן מבואר בתק"ע ע"ש. ואף לפי מה שנסתפק בזה הח"מ שם, מ"מ זה דוקא בפסולי עדות שהכשירו חכמים להעיד מתורת עדות, אבל עכו"ם מסל"ת שהרי כל עיקר נאמנותו אינו מתורת עדות ורק משום כשהסיח לפי תומו יש הוכחה שאומר אמת, וכל שאין אנו צריכין תורת עדות רק לדעת אמיתת הדברים, מועיל ע"ע מסל"ת כמ"ש הנימוק"י שם סוף יבמות לענין ערות נשים, וכמו כן לענין איסורין נאמן בכה"ג מטעם זה כמ"ש הט"ז ביו"ר ריש סי' צ"ח. וא"כ כיון שאין כאן נאמנות רק הוכחה שאומר אמת, א"כ כל שזה מכחישו ואומר שאינו אומר אמת אלא שקר והוא נאמן וכשר, האיך יש מקום לומר שהראשון נאמן, הא אנן ידעינן שאינו נאמן בעצמותו והתורה פסלתו מנאמנותו, ורק מכח אומדנא סומכין עליו, והרי העד מברר האומדנא שאינו כן, ולא עריף אומרנא זו מרובא דאיתי' קמן שנאמן ע"א לדבר שזה מן המיעוט כמ"ש הריטב"א בקירושין דף ס"ו, וע' בפ"י בקידושין בסוגיא דקרשתי את בתי, והדברים עתיקין, ופשיטא דכל כה"ג לא קיבל הרמב"ן ז"ל שהראשון נאמן, וז"ב מאד, ויש להאריך בזה ולא יתנני העת. גם באיסור דרבנן הקל כמו חמץ שעבר עליו הפסח דאינו רק מטעם קנס ומותר לבטל ברוב לאחר הפסח כמו תרומת ח"ל כמ"ש הר"ן, וע' סוף סי' תמ"ז ובאחרונים, כל כה"ג לא שייך קבלת הרמב"ן, וכמ"ש אא"ז הרמ"א בתשובה שם לענין חמאה, וע' בב"ש סי' קט"ו.

ועוד לרעתי מצר הסברא אין ענינו לשם, דהרי באמת סברת הרמב"ן ודעימי' דהראשון נאמן להכחיש אף שכבר הותר ע"פ השני ואז נאמן כשנים, וע' ח"מ וב"ש סי' י"ז ס"ח, היינו משום דהא הימני' על עצמו ממה שתלה הדבר בו וכמבואר בקדמונים שם, וענין נאמנות זה נראה, דהרי כל עד מפי עד אין נאמנותו מצד עדות, כי אם מצד הסברא דמלתא דעבידי לגלויי לא משקרו, והך מלתא עבירי לגלויי הוא לגמרי, דהא בעד הראשון יתברר הדבר, והרי באמת אם הוא לפנינו, רעת הח"מ שצריך הב"ד לשאול ממנו, ורק אם אין לפנינו סומכין

ע"ז שירא שמא יבא לפנינו, וא"כ כיון שכל עיקר נאמנותו של השני הוא משום שירא שמא יבא הראשון ויכחישנו, א"כ הרי האמינו על עצמו שאם יבא ליכחוש יהי' הוא הנאמן נגדו, ועל דבר זה נכנס להעיד באמת, משום שעבידי לגלויי ע"י הכחשת הראשון, ולכך אמרינן שנאמן הראשון. ואל תענה זה דוקא בכל עד מפי עד, אבל במעיד בשם עכו"ם כמו בנ"ד, אף דקיי"ל דישראל המעיד מפי עכו"ם מסל"ת נאמן כמ"ש הט"ז וב"ש סי' י"ז ס"ק נ"א, היינו משום דבעינא הקילו משום דייקא, או דדבר זה עצמו אפשר לגלויי ע"י אחרים ששמעו כדברי העכו"ם במסל"ת כמו ששמע הוא, אבל בכה"ג, הרי הקנין אשר הי' בין הישראל המוכר ובין העכו"ם, לפי דברי המוכר, א"א להגלות כלל, ולא מתיירא מזה, דהרי מסתמא לא יתברר מן העכו"ם להיפך, כי אם על ידי שאלה, ולא יהי' מסל"ת, ואז ודאי לא יהי' נאמן להכחישו, וגם המוכר לא האמינו על עצמו , ולא בא להעיד כי אם על מעשה עצמו שמכר חמצו קודם פסח כדין, ומכח [זה] עצמו הי' נאמן דלא שביק היתרא ועשה איסורא, או מטעם בעלים, ומדוע א"כ ניתן נאמנות לעכו"ם, אף שקרה מקרה שאמר במסל"ת להיפך, יותר מישראל הנאמן בעצמותו מצד עצמו, ולא האמין העכו"ם על עצמו, וזה נכון בסברא דלא שייך כלל ענין סברת הרמב"ן בזה.

וגם בגוף הדין היכן מצינו שיהי' עכו"ם מסל"ת נאמן לאסור, והרי אף לענין עגונה אינו נאמן רק להתיר ולא לאסור לדעת רוב הפוסקים. והא דמבואר ביו"ד סי' ט"ז סעיף י"א דנאמן לאסור לענין אותו ואת בנו, היינו קודם המכירה משום מיגו ראי בעי לא מיזבן לי', וע' בש"ך שם, והדבר מבואר להיפוך בש"ך סי' קכ"ז סקנ"ט באורך דלענין איסור ודאי אינו נאמן, ובסי' שי"ג ס"ח בהג"ה שנאמן במסל"ת לאסור, הוא משום אומדנא המסייעו, וע' בט"ז וש"ך שם, וכיון שכן, האיך שייך לומר בזה סברת קבלת הרמב"ן ז"ל, דזה נאמן יותר מעד האומר בשמו, הא לא עדיף מאילו לא הי' מכחישו שאינו נאמן אף במסל"ת על של אחרים לאסור, ולכן אין לדבר זה שורש כלל לרון מכח עדותו של עכו"ם מסל"ת לאסור היו"ש בהנאה, ואף למאי דקיי"ל בסי' ט"ז דאם מאמינו לעכו"ם, אוסר עליו, והיינו אף שלא במסל"ת כמ"ש הש"ך בשם הרשב"א, אבל במה יוכל זה לזכות נגר המוכר הישראל להשיב לו דמיו, כיון שהמוכר טוען ברי שאינו אסור בהנאה, וכן הרין עמו שאינו נאסר ע"י אמירת העכו"ם מטעמים שכתבנו. ואין ענין זה למ"ש הש"ך סי' ד' דל"ה מצי לומר קים לי, ודו"ק. באופן שלענין הדין שבינו לבין המוכר הישראל, ודאי שהדין עם המוכר. אמנם לענין גוף היו"ש, אף שכתבנו שאין בו איסור הנאה מרינא ע"י העכו"ם, אמנם כיון שזה הקונה הוא מאמינו לעכו"ם, כבר כתב הרשב"א, והכי קיי"ל, דאי מהימן לי', אסור, כמבואר סי' ט"ז סי"א.

אמנם אף בזה נראה דלא מיבעיא לענין השלשה חביות שכבר מכרן הקונה לאחרים ואין לנו לרון רק על הדמים שקיבל, א"כ אין בזה איסור כלל, דמלבד דעת הפוסקים דבחלופי איסורי דרבנן מותרין למחליף עצמן, אף גם אם נימא דאסורין

וע' במשנה למלך בפ"ד מאישות, מ"מ הרי כאן לפי מה דחש לה הקונה שהי' חמץ שעבר עליו הפסח ואיסורי הנאה, א"כ מקחו בטל כמבואר בח"מ סי' רל"ד, א"כ הוא רק כמוכר חמצו של מוכר לאותו ישראל, ולא הוא המחליף עצמו שיהי' המעות נאסרין עליו, ולא הוה רק כשליח המוכר איסורי הנאה דרבנן והוא איש אחר, ולא המחליף, ומכ"ש כשמוכר הי' שוגג בדבר שלא ידע עדיין שהוא חמץ שע"ע הפסח עד שאמר לו הנכרי אח"כ במסל"ת. וגם המעות אינם גזל בידו מה"ט, וכמ"ש הריטב"א בקידושין דכל שלא הכיר המוכר שאסור בהנאה לא הוה גזל, וע' במשנה למלך שם סוף הלכה ז', וכ"ש כאן, כיון שבאמת גוף היי"ש מותר להקונה דעכו"ם אינו נאמן כמ"ש, ורק המוכרו חושש להאמין לעכו"ם יותר, א"כ ממילא אין כאן איסור כלל להחזיק המעות, וגם אין כאן לכל היותר כי אם ספיקא דרבנן, כיון שזה הישראל מכחישו.

וראיתי למעכ"ת שרצה לומר דאלו הג' חביות שנמכרו מותרין שנים מהם, משום דברבנן אמרינן שאני אומר, ולכן תלינן דבאלו השלשה הי' שנים מהם שנחלפו כבר ביד המוכר מהעכו"ם, והוה חליפין ביד המוכר, ולגבי הקונה חליפי חליפין, דודאי מותרין בחמץ שעעה"פ, כמבואר בחולין גבי חמצן של עוברי עבירה, והאריך בזה לפלפל בחכמה. הנה באמת לפי מה דמבואר בשאלה, דהשני חביות שנחלפו ביד עכו"ם, הי' חזקים ביותר בשני גראדען, וא"כ אפשר לברר, ומה מקום לומר שאני אומר בכה"ג. אמנם לפמ"ש אין נ"מ מה המה אלה הג' חביות שנמכרו, דבין אם יש ביניהם השתי חביות שנחלפו או לא, הלא כולם מותרין להלוקח ולכל אדם, ורק לזה המוכר שמאמין להנכרי משוי לי' על עצמו חד"א, ובכל זאת הדמים מותרים, לא מיבעיא מהנך שתי חביות, דהוה חלופי חלופין, אלא אף משלשה חביות שלא נחלפו ביד המוכר הראשון, מ"מ הדמים מותרין כמ"ש.

אמנם על שתי חביות הנשארות עדיין ביר המוכר הראשון והקונה נתן עלי' ד"ג עשרים ריינוש, והרי הוא מאמין לעכו"ם המסל"ת שלא נחלפו ונמכרו קודם פסח, וא"כ לדידי' אסורין בהנאה, ואיך יוכל ללקחם מידי המוכר. בזה נראה לפע"ד דיש לייעץ למוכר שהוא ימכרם לאחרים ולעכו"ם ויחזיר לו דמיו שנתן ד"ג, ואת אשר יפחת מהמקח, ישלים לעצמו ממעות הד"ג, דיש לתלות דין זה למ"ש הש"ך ביו"ד סי' ד' ס"ק ה' גבי מנסך היכא דאית לי' שותפות בגוה דמחוייב לשלם כמבואר בחו"מ סי' שפ"ה, ואינו יכול המזיק לומר קים לי כדעת הפוסקים, דאין חלקך נאסר, דהניזק יכול לומר דלמא קיי"ל כמ"ש דאסור בהנאה, מה תאמר ראינו אסור בהנאה, קח לך היין, שאיני רוצה להכנים עצמי בספק, ותמכרנו אתה וכו', וע' בנקה"כ שם דכיון דלפי דעת הניזק דאסור, א"י למכור, א"כ חייב המזיק למכור גם חלקו ע"ש, וא"כ ה"ה נמי בנ"ד, יכול הקונה לומר למוכר, איני רוצה לכנוס בספק, כיון דהנכרי אומר במסל"ת שנאסרו על ידך בהנאה, מה אמרת, ששקר הוא ואינו אסור, מכור אתה את היי"ש לאחרים, כיון שאני איני יכול למכור, דלדידי המה אסורין בהנאה, והמעות שנתתי לך, הם גזולין

בידך, וחייב המוכר למוכרם, אמנם באופן שלא יהי' לו היזק בזה, כמ"ש הש"ך בנקה"כ שם, כנלפע"ד לסמוך בזה להתיר היי"ש מטעמים שכתבתי. ומה גם יש לסמוך בנ"ד על הטעמים שכתב אא"ז הגאון בעל פ"י בתשובותיו ח"א סי' נ"ג. ובדבר פלפולו בעניני חליפין מאיסורי הנאה, ראיתי דבריו טובים, ומדי עברתי עליהם נתחדשו אצלי כמה דברים, אמנם לאשר לדעתי לנוף הדין אין אנו צריכין לזה, וטרדותי עצמו מאוד, לא נתנני הזמן להשתעשע עמו, ועוד חזון למועד, כי בקשתי מאת מעכת"ה להעתיק לו דברי אלה ולשלחם לידי, כי לאשר השאלות רבו עלי, ובל אוכל להעתיק דברי תשובתי להשואלים, כה דרכי לצוות על השואלים להעתיקם ולשלחם אלי, ואם אינו משלח ההעתקה אז לא אשיב עוד להשואל על שאלותיו, ולכן כאשר יסלח מעכ"ת להעתיק לו דברי תשובתי, וגם מה שהשבתי לכבודו בשנת תרט"ז, כי לא נמצא העתקה עוד, אז אם יהי' הזמן עמדי, אהי' שעשוע עמו בדבריו.

וע"ד שאלתו בענין ביה"ק שרצון אנשי העיר לעשות להם בית עלמין חדשה לפי כבוד החיים והמתים עם חינוך בית הקברות כנהוג, ולבטל הבה"ק הישנה אשר להם רחוק מן העיר כחצי מיל, והדרך לשם מקולקל הרבה, ובימות הגשמים א"א להלך שמה לקיים הלויית המת, וגם יש שם בזיון המתים, כי הוא מקום א"י, וחופרים המתים ומשברים המצבות וחוקקין עליהם ש"ו [=שתי וערב], וגם לעת הפשרת שלגים, והוא ארץ הרים וגבעות ושטפו המים הקברים, והמקום פרוץ אין חומה, ומה גם כי מאז אין דרכם לקבור שמה כי אם להוליך מתיהם לישוב אחר הקרוב לשם מיל א', ואך המתים הקטנים ילדים וגם החולים אשר ימותו בהשפיטאהל של העכו"ם, שם יקברו, ועתה בחרו וקנו להם מקום ראוי ונכון להיות שם בית עלמין, ולעזוב מן הוא והלאה בית עלמין הישנה, וגם נגיד א' אשר מתו ילדיו זה כחצי שנה רוצה לחפור קבריהם ולקבור אותם בבי"ע החדשה, מפני שהמקום פרוץ ואינו משומר ומיתר טעמים כמובא למעלה, ורצון אנשי העיר לחפור סביב הבי"ע הישנה לבלי יעלה הפורץ שמה, אבל לא יועיל כ"כ, כי עדיין יש משום שטף מי נשמים מההרים הגבוהים לשפל מקום ההוא, לתוך הקברים, ונסתפק מעכת"ה בכל אלה.

הנה בענין לעשות להם בי"ע חדש ולעזוב הישן, ויהי' החדש בקידוב מקום ובטוח, ועל כל אופנים הראויים לכבוד המתים והחיים, הנה הדבר פשוט דמותר, דשני הטעמים שנאמרו בענין איסור הולכת המת מעיר שיש בו קברות לעיר אחרת, לא שייכים בזה, דהטעם משום בזיון למתים שנקברו שם, שמבזה אותם שאינו רוצה לנוח עמהם, הא כיון דאיכא כבוד למת הזה במה שיהי' נקבר בהלוויית המת כראוי, וגם יהי' במקום בטוח שלא יבוא לידי בזיון, ולשטף מים רבים אליו לא יגיעו, דוחה בזיון המתים שכבר מתו, וכן מבואר בשו"ת תפארת צבי סי' ס' שאין למנוע להרוצים להקבר בקבר חדש משום שימשוך עי"ז בזיון להנקברים בקבר ישן, רבזיוני דידי' עדיף, אף בזיון קטן נגד בזיון גדול ע"ש, וכ"ש כאן דכבד נהנו כן להוליך אף לישוב אחר רחוק, כ"ש בעיר ההוא, ומה"ט נראה דאף דיש כאן בנ"ד עוד בזיון יותר, דעי"ז שיהיו קוברין בבה"ק החדש, אולי לא יתנו לב על הנקברים בישן, ויהיו בבזיון מחמת עכו"ם וכדומה, מלבד

ראנשי הקהלה קבלו על עצמם לחפור סביב לבלי יעלה הפורץ עליהם, אף גם אטו המתים הם הגורמים להם בזיון זה, הלא החיים שלא ישימו לבם על זה יהיו הגורמים ח"ו לחטוטי שכבי, ובלתי ספק לא תהא כזאת בישראל. ומה גם כי הי' מקום לרון ע"פ הרין להביא המתים הנקברים אם הם בתוך הארונות, מבה"ק הישן לקברם בתוך החרש כי זהו כבודם, ולא יבואו לידי בזיון, ומפני חרדת הרין ליכא, כל שנתעכל הבשר, כמ"ש בהגה"א מש"ס פרק נגמר הרין, וע' בשו"ת תפארת צבי שם ובשו"ת אא"ז החי"ץ ז"ל סי' נ', ואמאי נביא המת הזה ג"כ לידי בזיון, באופן שלפי טעם זה המבואר בש"ע ובש"ך סי' שס"ג, אין קפידא בנ"ר. וראיתי בשו"ת זכרון יוסף שכתב עוד טעם ראין מוליכין מת מעיר שיש בו קברות משום דאיכא בזיון בטלטולו למקום רחוק, אולי יסריח וכרומה ע"ש, וזה וראי לא שייך בעיר הזאת, והמקום קרוב יותר, וע' בשו"ת שארי הגאון בנו"ב חי"ד סי' פ"ט מבואר שמותר, וכן עיקר. אבל זאת ישימו על לבם לעשות החפירה סביב ביה"ק הישן, ויתר תחבולות להיות המקום שמור.

וע"ד אשר רצון הנגיד להביא בניו ילדי שעשועים מבה"ק הישן לקבר החרש, הנה אי מטעם חרדת הרין בפתיחת הקבר, הי' מקום להקל, דאף שאא"ז הח"ץ ז"ל סי' נ' כתב דאף בקטנים איכא חרדת הרין, כמו שמצינו בזהר הקדוש ובחסר לאברהם, אמנם בשו"ת חות יאיר הובא שו"ת עבודת הגרשוני להקל בפחותים מבן עשרים שאינן בני עונשין, וע' בשו"ת כנסת יחזקאל שהסכים עמו. וא"כ אם מונח בארון והילד הוא בן ו' שנים, הי' נראה ג"כ להקל, ומה גם מקבר שיש שם בזיון לקבר מכובר, וכבר כתבתי שהי' מקום להקל אף בגדולים כ"ש בקטנים, כנלפע"ד בזה בקיצור לפי רב הטרדה.

דברי ידידו מוקירו ומכבדו, ד"ש באהבה, ומצפה שיקיים הדבר להשיב לי העתקה על כל אלה.

חק' מרדכי זאב סג"ל איטינגא

בעהמ"ח ספר מפרשי הים ומגן גבורים
ושו"ת מאמר מרדכי ונר מערבי על הירושלמי

אחלי ידידי, הנה מוסגר פה מכתב לידידי הרב הגאון מו"ה **מנחם מענדל פאנעט** נ"י, יסלח נא לשלחו לידו, כי הוא ע"ד שאלה, וגם בענין עגונה , וירעתי כי קרובה העיר הזאת שמה.

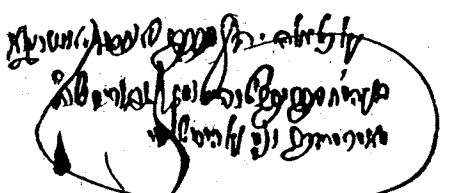

פאקסימיליא מחתי"ק הגאון מוה"ר מרדכי זאב סג"ל איטינגא מלבוב זצ"ל.

דרוש לשבת הגדול

מהגאון מוה"ר בנימין זלמן סג"ל שפיצער אבד"ק וויען זצ"ל [1]

בעזה"י. דרוש לשבת הגדול יו"ד ניסן תדי"ר לפ"ק.

ברוך המקום ברוך הוא ברוך הוא שהקב"ה חישב את הקץ לעשות כמה שאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, שנאמר ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם, ועברום ועגו אותם ארבע מאות שנה, ונם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש נדול. והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, והקב"ה מצילנו מידם. הן דברי בעל הגדה כידוע, והרקדוקים רבו ולא אאריך. ובמדרש, והנה אימה זו גלות בבל, חשיכה זו גלות מדי וכו', שהראה הקב"ה לאברהם אבינו ר' מלכיות, ואת הצפור לא בתר אלו ישראל. עוד אמרו במדרש, ידוע תדע, ידוע שאני משעבדן, תדע שאני פורקן, ידוע שאני מפזרן, תדע שאני מכנסן. (עוד אמרו במדרש אמר אברהם אבינו במה ארע, לא כקורא תגר, אלא כמו ששואל באיזה זכות. עוד אמרו ז"ל, לא הי' מי שקראו להקב"ה אדון עד שבא א"א וקראו אדון, שנאמר אר' אלקים במה ארע, וכן דניאל לא נענה אלא בזכות אברהם, שנאמר והאר פניך על מקדשך השמם למען אד', למענך מבעי לי', אלא למען אברהם שקראך אדון).

לבאר כל המדרשים הנ"ל נלע"ר בעזה"י. — בפרשתא דיומא וידבר ה' אל משה לאמור, צו את אהרן ואת בניו לאמור זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה וכו', במדרש זאת תורת העולה מלמד שכל העוסק בתורת העולה כאלו הקריב עולה. ויש לדקדק רבכל הקרבנות נאמר כן מזאת התורה לעולה למנחה לחטאת וכו', אמר הקב"ה כל העוסק בתורת הקרבנות מעלה אני עליו כאלו הקריבם, ונם יש לדקדק שינוי הלשון, בכל הקרבנות נאמר מעלה אני עליו, ובעולה נאמר כאלו הקריב וכו', הלא דבר הוא. עוד אמרו במדרש, אמר דשב"י העולה אינה באה אלא על הרהור הלב שנאמר העולה על רוחכם. עוד אמרו ז"ל, אמר הקב"ה חביבה עולה עלי יותר מכל הקרבנות, דאלו בכל הקרבנות יש מהן לגבוה ויש מהן חלק להריוט, הרם והחלב לגבוה, והבשר להדיוט לכהן, אבל בעולה כלו לגבוה, שנאמר היא העולה על מוקדה.

החסיר בחובת הלבבות חילק המצות שבין אדם למקום לשני חלקים, חלק הא' מצות שהם חובת הנוף כגון מצה תפלין סוכה וצצית וכדומה, המה מצות שהאדם חייב לקיים בנופו, ועל זה נאמר אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחלק הב' מצות שהם חובות הלבבות, והמה מצות שחייב אדם לקיים

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' י' עמוד י"א. — דרשה זו הועתקה מכתי"ק המונח ברשות נכד גיסו ידידנו הרבני המופלג הנכבד והמרומם בנש"ק מו"ה שמעון קארניטצער נ"י. יברכהו השי"ת בעוז ותעצומות לאויט"א.

במחשבתו, כגון אנכי ה' אלקיך, רהאדם צריך להאמין שיש בורא א' מיוחד באחדות הגמור והאמיתי הוא הבורא הוא המנהיג הוא המשגיח, זן ומכלכל, ממית ומחי', מפיל ומרומם וכרומה, ואהבת את ה' אלקיך, את ה' אלקיך תירא, וכרומה, המה מצות אשר רק בלב תלוי, והם חובת הנפש, ועל אלו תרי נאמר בקהלת, סוף דבר הכל נשמע את אלקים ירא ואת מצותיו שמור, את אלקים ירא אלו מצות שהם חובת הלבבות, ואת מצותיו שמור אלו מצות שהם חובת הגוף, וזה כל האדם. ואת זה לעומת זה כמו כן בעבירות נחלקים לב' סוגין הנ"ל, עבירות שהם בגוף כגון אכילת טריפות ובעילות אסורות וכרומה. ועבירות שהם בלב, כגון לא תחמוד, לא תשנא את אחיך בלבביך, וכרומה.

אמת מה דאמרו רבותינו ז"ל באבות הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות, וכן בעבירה הוי בורח מן העבירה אף קלה כמות שהיא, כי די בזה שהיא נגד ציווי הבורא ב"ה. אמנם עכ"ז מצאנו כמה פעמים דזה חמור מזה, וכבר הי' ר"י דורש, ארבע חילוקי כפרה, ע"כ גם אנו נחשוב ונבאר איזה מתרי סוגי המצות הנ"ל חביב לקב"ה יותר, וג"כ איזה מהני תרי סוגי עבירות הנ"ל יותר מכעיסים את פני הבורא ב"ה. ונמצא בזה דברי רבותינו ז"ל, קשים הרהורי עבירה מעבירה עצמה, הנה מבואר דאף בעבירה עצמה, ההרהור קשה מאוד יותר מן מעשה עבירה עצמה, והתירו ג"כ ואמרו גדולה עבירה לשמה, ומצאנו ראינו כי דעת רבותינו ז"ל נוטין בזה כי קשה מאוד החטא בהרהור ובמחשבה, יותר מבמעשה, וכמו כן אנו דנין, דחביבה המצוה לקב"ה יותר במחשבה מבמעשה.

ע"כ מצינו ג"כ המחשב לעשות מצוה ולא עשאו מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו, אבל בהיפך, אם המעשה בכוונה שאינה רצוי', מצינו ברז"ל מאי דכתיב כי ישרים דרכי ה' צריקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם, [משל] לשנים שצלו פסחיהם, זה אכל לשם פסח נאמר צדיקים ילכו בם, וזה שאכל לשם אכילה גסה, אם גם שאכל פסח כדינו, מ"מ על זה נאמר ופושעים יכשלו בם. מבואר מזה דגם במעשה המצוה עצמה, טוב הא', העיקר המחשבה ולא המעשה בלבד, ורחמנא לבא בעי, והיות כן מצינו לרבותינו ז"ל שביארו מה כח גדול במעשה העקידה של אבינו ע"ה אשר על ירו זכר חסדו לאלף רור, מה כל הרעש הגדול הזה, הלא כל פעוט בישראל אם יצוה ה' עליו שישחוט את בנו, הלא מי פתי יסור מציווי ה', בפרט כי יודע כי הקב"ה בעצמו יוכל ליקחו אם ירצה, אבל פירשו רבותינו ז"ל ע"ד הנ"ל, דעיקר תפארת אברהם אבינו ע"ה במחשבתו בזריזותו ובשמחתו, כמו שהי' הולך לשמחת חתונת בנו היחיד, כן הי' הולך לשוחטו, ובווראי לאו כל אדם זוכה לשמחה זו במקום עצב, וודאי גם הפעוט שבישראל הי' הולך לשוחטו, אבל בעצבות גרול ובבכי' רבה, אמנם ההיפך הי' באברהם אבינו ע"ה, כמאמר הכתוב וילכו שניהם יחדיו, וקודם שידע יצחק שהוא השה, בלי ספק הי' הולך בשמחה להקריב קרבן לה', ומעיד הכ' וילכו שניהם יחדיו, רבאותו שמחה ממש הי' הולך א"א ע"ה בידיעתו כי בנו השה אשר הראה לו אלקים, והיא התפארת וזכות אבות אשר עומד לבנים, גודל אהבתו לה' ודביקתו בה' כהנ"ל.

וע"י דברינו הנ"ל נ"ל ליישב בעזה"י מאמר תמוה ברבותינו ז"ל שאמרו (ב"ב דף ט"ו ע"ב) גדול הנאמר באיוב יותר מבאברהם, שנאמר באיוב והי' האיש ההוא תם וישר וירא אלקים וסר מרע, ובאברהם נאמר ירא אלקים, אבל סר מרע לא נאמר, והוא תמוה מאוד דאיך יעלה על דעת ראיוב הי' גדול יותר מאברהם אבינו ע"ה, ואדרבה מצינו לרבותינו ז"ל שדרשו באיוב, בכל זאת לא חטא איוב בשפתו, ודרשו ז"ל, בשפתו לא חטא אבל במחשבתו חטא. ע"כ נלענ"ד דאדרבה זה כוונתם, דכבר דקדקו המפרשים בספר כתר שם טוב, על הלשון, גדול הנאמר, הי"ל לומר גדול איוב יותר מאברהם, ע"כ נלענ"ד דוודאי כאשר נתבונן היטב ההפרש שיש בין איוב לאברהם אבינו ע"ה נמצא כי דרש זה הנ"ל יש ביניהם, דבאברהם לא מצינו שהרהר אפי' במחשבה לחטוא לה', אדרבה מצינו שאמר הקב"ה למשה וארא אל אברהם וכו', ודרשו חז"ל דאמר הקב"ה, חבל על דאבדין, לאברהם אמרתי כי ביצחק יקרא לך זרע, ולאח"כ אמרתי לו העלהו לעולה ולא הרהר אחרי מדותי, ואתה אמרת למה הרעותה לעם הזה, מזה נבין מעלת ומדריגת אבינו אברהם ע"ה שהי' לו להרהר בדין ולא הרהר כלל, ורצה לעשות מצות ה' בלי שום טענה, ולא הרהר כלל אחרי מדותיו, אמנם באיוב הי' החטא אשר רשו ז"ל במחשבתו ח"ו לא חטא במחשבתו, אבל הרהר אחרי מדותיו כי הי' יורע בעצמו שהי' תם וישר וירא אלקים וסר מרע, ועכ"ז ראה את עצמו מעוני ומוחדל עד כי קלל יומו אשר נולד בו, והתחיל להרהר כל מה שהוכיחו חבריו ואשתו, ברך אלקים ומות, כ"ז הרהר ג"כ הוא, אבל רק במחשבתו ולא בפועל ח"ו, ע"כ רשו ז"ל, בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו אבל במחשבתו חטא, קאי על בכל זאת שהוכיחו חבריו. והנה בלי ספק הי' מדרגת אברהם אבינו ע"ה גדולה ממדרגת איוב, אמנם כאשר רעיוניו סליקו ויפן במחשבתו כה וכה כדרך המהרהרים בלא לב ולב, ועכ"ז לא חטא בפועל ונצח את יצרו הרע. וכבש את מחשבתו, מבלי להוציא לפועל, הי' שכרו גדול, כי לפום צערא אגרא, ודמי לבעל תשובה שטעם טעם חטא במחשבה, ועכ"ז כבש את יצרו.

ע"כ רקדקו רבותינו ז"ל בלשונם הטהורה, גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם, דאלו באיוב נאמר תם וישר וירא אלקים, אם גם כי צריך להיות סר מרע, דהיינו שהי' צריך להסיר מחשבתו הרעה ולסלקה ולכבש את יצרו הרע, עכ"ז הי' ירא אלקים ולא חטא בפועל ח"ו, אבל באברהם לא נאמר אלא ירא אלקים, וסר מרע לא נאמר, דהוא לא הי' צריך להיות סר מרע, כי לא הרהר כלל ולא עלתה במחשבתו כלל הרהור אחרי מדותיו ית"ש, ע"כ לא הי' לו צער כ"כ לכבוש את יצרו כמו באיוב. (או דנאמר דאיוב הי' לו חברים שמסיתים אותו בכל אופן שיכלו בדעות חזקות, ועכ"ז לא הטה אוזן, אבל לא מצינו כן באברהם אבינו ע"ה, אם גם כי הי' משליכים אותו לכבשן האש, עכ"ז לא הי' מסיתים אותו בסברות ודעות חזקות אשר בקל יוכל ליפול במצודה, ע"כ גדול הנאמר באיוב יותר מבאברהם, דאילו באיוב נאמר ג"כ כדרך הנ"ל, ירא אלקים, וג"כ סר מרע, אבל באברהם נאמר ירא אלקים, וסר מרע לא נאמר בו כלל).

אמנם הטעם למה המחשבה היא העיקר כבר אמרנו כמה פעמים, (ועתה מצאתי סברא זו ברמב"ם ז"ל בס' המורה ושמחתי) דהארם משותף מגוף ונפש, והנה המעשה נעשה ע"י הגוף, אמנם המחשבה היא כח השכל ואינו רומה עשה רצון הבורא ב"ה בגוף העכור, לעשה בנשמה טהורה וברוח השכל, וכן החיפך בעבירה, אינו רומה מי שעושה עבירה בגוף למי שעושה עבירה בנפש השכלית, ע"כ רחמנא לבא בעי, והחכם עיניו בראשו לזכות גוף ונפש בכל מעשה המצוה, ולהרחיק תרוויי' משום עבירה לנקותם ולזכותם, כמ"ש רבותינו ז"ל . . . לחיגר וסומא כירוע.

ע"כ מצינו ג"כ שהתורה הקרושה חילק גם בענין הכפרה לחלק בין חטא לחטא, להורות על הנ"ל, ע"כ איש אשר עשה מעשה החטא גם בפועל, ע"כ גם קרבן נאכל מן ההריוט וכהן ואין לגבוה רק חלב ורם, אבל בעולה ראינה באה אלא על הרהור הלב ואין החטא רק במחשבה ובנפש, על כן גם בקרבן אין להריוט חלק בה, רק כולו לגבוה. וזה שררש רשב"י זאת תורת העולה היא העולה, אין העולה באה אלא על הרהור הלב, רהיינו על חטאים שארם חוטא במחשבתו ולא בפועל, שנאמר היא העולה על רוחכם. אמנם קשה מאוד להחזיר למי שחטא בהרהור ובמחשבה, יותר ממי שחטא בפועל בשוגג (ואף במזיר, כי שאני מינות דמשכה), על כן אמר הקב"ה חביבה עלי עולה מכל הקרבנות, רבכל הקרבנות נאמר בהם חלק להריוט, אבל בעולה כולו כליל לגבוה, להורות שחטא בחלק גבוה, על כן חביבה התשובה יותר. ע"כ ג"כ החילוק בין עולה לשאר קרבנות, רבקרבן הבא על חטא בפועל צריך תיקון בפועל וצריך קרבן כפרה, אמנם מי שחטא רק במחשבה, תיקונו אם יתקן מחשבתו. ע"כ כל העוסק בתורת העולה כאלו הקריב עולה ממש, כי כל עיקר תכלית הקרבת העולה אינו אלא לתקן החטא, וג"כ יתקן במחשבתו ובתורתו, אמנם בשאר קרבנות אם צריך לתקן חטא בפועל הוא רק חסר הבורא ב"ה אשר אמר מעלה אני עליכם כאלו הקרבתם לפני קרבנות אבל לא כאלו הקריב ממש.

הנה מכל הנ"ל מבואר כי סוף המעשה נידון על המחשבה תחילה, והיא העיקר כאשר היא כח הנפש, ע"כ יפה אמרו רבותינו ז"ל במכות, ררש ר' שמלאי תרי"ג מצות נאמרו למשה בסיני, בא רוד והעמידן על י"א, ה' מי יגור באהליך וכו', בא (מיכה) [ישעי'] והעמידן על שש, בא (ישעי') [מיכה] והעמידן על ג', בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמנותו יחי'. ובאמת האמונה היא שורש כל המעשים, והיא המחשבה המעולה אשר עלי' דברתי, האמונה בה', היא שנשתבח בה אבינו אברהם ע"ה והאמין בה', והיא שעמדה לאבותינו, כמאמרם ז"ל, כראי אמונה שהאמינו בי שנאמר ויאמן העם, ועלי' אמרו שירה, כאמור ויאמינו בה' ובמשה עברו אז ישיר משה ובני ישראל, ואמרו ז"ל במדרש אמר ר"ע בשעה שאמרו ישראל אז ישיר, לבש הקב"ה חלוק של תפארת אשר בו חקוק עליו כל אז שבמקרא, נאמר אז ירבר יהושע לה' ביום תת ה' את האמודי, אז ימלא שחוק פינו וכו', את ה' האמרת היום וה' האמירך, אמר ר' ברכי', מאי רכתיב נכון כסאך מאז, אמרו ישראל, באמת מעולם אתה הוא, אתה הוא ער שלא

בראת עולמך, ומשבראת אתה הוא, אבל כביכול עומד, כמ״ש עמד וימודד ארץ, עד שאמרו ישראל שירה על הים, אז נתיישבה מלכותך, ע״כ נכון כסאך מאז, מאז ישיר.

אמנם ההפרש בין אמונת אבר״ם אבינו ע״ה ובין אמונת ישראל על הים הוא זה, דאברהם אבינו ע״ה האמין בה׳ בלי שום התפעלות והתעוררות מלמעלה, אבל הוא בעצמו הבין והשתכל [כי] א״א לעולם בלא מנהיג, וידוע המשל שמשלו חז״ל בספינה ובקרבניטה, ועלה בשכלו מעלה בקודש עד שהבין האמת וחקר ומצא כי יש לעולם מנהיג, הוא הבורא ב״ה הוא המנהיג ומשגיח, ומאז בא לידי מידה, הפיל עצמו לכבשן האש על אמונה זו ומסר נפשו לה׳, ועמד בעשר נסיונות לפני הקב״ה עד שהלך לשחוט את בנו יחידו לכבוד בורא ב״ה ית״ש, זו היתה אמונת אברהם אבינו ע״ה. אמנם אמונת ישראל, כבר קדם לאמונה זו, התפעלות נסים נפלאות ונוראות, ואז האמינו, כמאמר הכתוב וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה׳ במצרים ויראו העם את ה׳ ויאמינו בה׳, אז האמינו בה׳ ובמשה עבדו, וכן אמרו במדרש לא האמינו ישראל עד שראו על הים מצרים פגרים מתים, אעפ״י דכתיב תחילה ויאמן העם, חזרו ולא האמינו עד הים, וכן הוא אומר, ויאמינו בדבריו אז ישירו תהלתו, נראה כי היו ישראל מאמינים ואינם מאמינים, הפכפכים היו בהם תחילה, ע״כ כתיב ויאמן העם, ואח״כ חזרו ללא אמון עד הים, א״כ הי׳ אמונה שלהם יסוד מוסר נסי ונפלאות הבורא ב״ה שראו בעיניהם.

הנה אין ספק שמדרגת אברהם אבינו ע״ה היתה גדולה, שהאמין בה׳ בלי שום התעוררות ומבלי ראות נסיו ונפלאותיו, אמנם מצד אחד, אמונה על יסוד מוסר יותר מועלת, והוא לדורות הבאים, ואם גם אברהם אבינו ע״ה האמין בה׳ בכל נפשו ומאודו, עכ״ז לא הי׳ בטוח שיאמינו בניו אחריו, כי הדעות אינן שוות, ומי יודע מה יאמרו בניו למחר, אמנם אמונה אשר היא מיוסדת על המעשים שראו בעיניהם, הוא יסור מוסר לבנים אחריהם עד סוף כל הדורות, כאמור למען ישמעו העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם, וזו הי׳ המורא הגדול אשר הי׳ לאברהם אבינו ע״ה באמרו במה אדע, כי תחילה כתיב והאמין בה׳ ויחשבה לו צדקה, ויאמר אליו אני ה׳ וכו׳ ויאמר אברהם במה אדע כי אירשנה, ופירשו רבותינו ז״ל באיזה זכות, כי הי׳ מסתפק אם ילכו בניו אחריו בדרך ה׳ אשר יהיו ראוים לארץ הקדושה, ויאמר ה׳ ידוע תרע וכו׳. והנה לפום הנ״ל יתבאר היטיב בעזה״י, על כי אברהם אבינו האמין בה׳ רק מעצמו בלי שום התפעלות, ע״כ ויחשבה לו צדקה, כי אמונה זו בוודאי לצדקה יחשב. אמנם אברהם אבינו בעצמו הבין איך אמונה זו בסכנה עומדת לבניו אחריו, ע״כ אמר במה אדע, באיזה דבר אני בטוח כי יאמינו כמו שהאמנתי אני, אז אמר לי׳ הקב״ה, (לא ברדך עונש כאשר פירשו ז״ל), ידוע תרע כי גר יהי׳ זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי, ואחרי שידאו כל המעשים הללו, תהי׳ בטוח שלא תמוש האמונה מפיהם ומפי זרע זרעיהם עד עולם, והיתה

נבואה זו הבטחה על שאלתו וספיקתו. והן הן דברי המדרש רבה בשלח, אז ישיר משה, הה"ד נכון כסאך מאז מעולם אתה, אמר ר' ברכי' אעפ"י שמעולם אתה, לא נתיישב כסאך, ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה, לכך נאמר נכון כסאך מאז, משל למלך וכו', כך אמרו ישראל, באמת עד שלא ברא עולמך, היית אתה, ומשבראת אותו, אתה היא, אלא כביכול עומד עמד וימודד ארץ, אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך באז, נתיישבה מלכותך וכסאך נכון מאז, ע"כ נאמר נכון כסאך מאז, ויובן בעזה"י ע"ד הנ"ל הטיב מאור, ברוד ונכון בעזה"י. וגם הלשון אז ישיר משה דקאי על עתיד, וידוע דרשת רבותינו ז"ל.

שני מכתבים מהגה"ק מוה"ר מנחם מענדל פאנעט אבד"ק דעש זצ"ל[1]

ב"ה. יום ה' פ' ויקהל שנת ק"ץ גלו"ת (תרכ"ט) לפ"ק דעעש יע"א.

רב ברכות, ושובע שמחות, על במתי הצלחות, לכבוד ידי"נ הנצמר במרכז לבבי אהובי כנפשי הרב המאור הגדול מעוז ומגדול החכם השלם כקש"ת מהו' מרדכי יודא נ"י אבדק"ק אינטעדראם והגליל יע"א[2].

מכתבו היקר לנכון הגיעני וכבר שלחתי קבלות הכולל השייכות למעכ"ת נ"י ובלי ספק הגיעו לידו.

וע"ד אשר הרשעים משמיעין קול בכזביהם שפעלו דבר, ח"ו להעלות כן על הדעת, והצייטונגס שלהם שכותב המומר פאלק ימ"ש נודע שהם כזבים לכל דבר, וכוונתם בזה ג"כ להתפאר את עצמם בדברי שקר, וגם אם ח"ו כן שהמניסטעער הבטיחם איזה דבר, אין לחוש כלל, וגם לנו הבטיח הרבה, וגם אמר שיפעול אצל הלאנדטאג, וכי בידו הוא, וגם בזה"ז לא שמענו כזאת להכריח בעונשים הנוגעים לדתוה"ק, ולפלא [שלא] באו לידכם המכתב עתי של המאריאר זשירא, ומצוה לקרות כל מה שנאמר שם מיום 28 פעבר נומרי 9, ומסתמא יבואו עוד דברים כאלו הרבה, וגם שם אמר בפירוש שהאנשים שנשארו שם עד הגמר, עשו פראטעסט חרש חוץ משלנו, ויוציאו ג"כ לאור, ואם אין מחזיקים אצליכם המאריאר זשירא, ימחול מעכ"ת נ"י לעורדם על כך, כי עתה דבר גחוץ הוא.

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' צ"ח עמוד י"ז.

2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ס"ח עמוד כ'. — ב' מכתבים הללו קבלנו מאת נכדו הרב המפורסם וכו' מוה"ר משה ארי' לעוו שליט"א רב דקהל תפלה למשה טעמעשוואר ומח"ס משה ידבר. עוד ינוב בשיבה טובה לאורך ימים ושנים.

אמנם בזאת צריך לשאול עצה, כי נאמר שם שהתחילו באיזה בעצירק לעשות פראטעסט על הקאסטען של הקאנגרעס שלא יצטרכו לשלם כמבואר שם טעמים נכוחים א"א לרחותם, ע"כ צריך להתייעץ אם אין ראוי כן לעשות בכל בעצירקען, ולראות מה יעשו באונגארין בענין זה, כי אם יהי' באפשרי לעשות נגד זה, למצוה גרולה יחשב.

ובענין אשר חשש אם לא הי' יותר טוב להשאר שם, הנה אחרי שאנו עשינו כעצת הזקינים, אין מקום לחוש כלל, ומעשה רדחבעם יוכיח[3]), ובפי' אמר לי הגאון מקאבעלסדארף[4]) שלא לילך יותר, וכמו שהוכרז שם מעצת הזקינים, כי עבירה הוא ללכת יותר, וגם אותן שלא שמעו, נאמר כי עשו עולה, ולא ישכן באהלינו עולה ח"ו, וכבר האריך במרדש פרשת שמות בענין עצת זקינים איך צריך לשמוע, ועי"ז זכו לגאולה במצרים.

וראי' יש ג"כ בעיקר הרבר, כל שא"א להציל לגמרי אין ללכת לעצת רשעים ולישב במושב לצים, מגמרא הוריות דף ג' ע"ב, עשרה שיושבין בדין קולר תלוי בצואר כולן כו', והכוונה אפי' לא הסכים עמהם. ועכ"פ מצוה לפרסם להיפוך כי לא פעלו אנשי רשע כלום ולא יוכלו לפעול כלום, ואם יעשו איזה דבר רע, לעצמן יעשו, ובשום אופן לא יחול על אנשי גלילותינו, והם יעשו מה שלבם חפץ, כמו שאמרנו בחכמה וברעת לעשות הברלה. והגעני ספר זרע קודש, והראה לי אחי מהו' **יצחק משה** נ"י מה שנאמר שם בהגרה, לענין הקהה את שינו כו', דהיינו ההברלה, ובזה יש להם מפלה, ויפה עשינו כל מה שעשינו, השי"ת יעזור לנו ולכל אחב"י מעתה ועד עולם.

הכ"ר ירי"נ הכותב בשמחה רבה,

הק' מנחם מענדל פאנעט

* * *

ב"ה. יום ג' לסדר בר"ך לקחת"י (תר"מ) לפ"ק רעעש יע"א.

למזל טוב יעלה ברב הצלחה למעלה כבוד י"נ הרב המאוה"ג מעוז ומגדול נ"י עה"י פ"ה כקש"ת מהו' מרדכי **יודא** נ"י עכב"ב שיחיו, ובפרט לבן יקיר הרבני האברך מהו' **אשר זעליג** נ"י עש"ז שתחי' לאוי"ט, ויה"ר שיהי' זיווגם עולה יפה בכל מידי רמיטב, אוכי"ר.

גיה"ק עם שקלי הקודש מעות רמב"נ ויחי"ס [=ויחידי סגולה] בסך הכל קע"ח זהובים עו"ו [=עסטרייכישע ווערונג] לנכון הגיעני, ומחמת איזה מיחוש שהי' לי בט"ת(?) לא יכולתי להשיב כלל, וכאשר הוטב לי ב"ה ראיתי במכתבו איזה שאלה בענין פארפאלל אשר מעולם לא נשאלתי על זה, וע"כ לא ידעתי מה להשיב, ובפרט שראיתי בס' לחם ושמלה אשר כתב כי יש בשלשה אופנים, ולא ראי זה כו', ע"כ נמנעתי מלהשיב על זה.

---

3) עיין במלכים־א' י"ב.

4) הוא הגאון מוה"ר אברהם שאג זצ"ל מח"ס אוהל אברהם.

ובענין האסיפה הנכברה בפעסט, אודיע כי התאספו רוב מהרבנים הגדולים המפורסמים שיחיו, ומהם הרב הצריק מסטראפקוב[5]), מאונגוואר[6]), משוראן[7]), מפ"ב[8]), מצעהלים[9]), מוואיצען[10]), מטאקאי[11]), ממאטערסדארף[12]), עד קרוב למאה וחמשים רבנים, ועיקר האסיפה הי' על עניני התקנות שנעשו בהאסיפה גדולה ע"י הרהגה"צ בעל כתב סופר זצ"ל, ולא יצאו לאורה עדיין, ועתה קיימו את אשר קבלו כבר, וגם הוסיפו איזה ענינים הנצרכים לחיזוק דתוה"ק, ויתנו זה ליד המניסטער לקיים ולאשר כדת. ויה"ר שנתבשר בכ"ע בשורות טובות.

הכ"ר י"נ הדש"ת,

הק' מנחם מענדל פאנעט

---

5) הוא הגה"ק מוה"ר יחזקאל שרגא הלברשטאם זצ"ל מח"ס דברי יחזקאל.
6) הוא הגאון מוה"ר חיים צבי מאנהיימער זצ"ל מח"ס עין הבדולח.
7) הוא הגאון מוה"ר חזקי' פייבל פלויט זצ"ל מח"ס ליקוטי חבר בן חיים.
8) הוא הגאון מוה"ר שמחם בונם סופר זצ"ל מח"ס שבט סופר.
9) הוא הגאון מוה"ר מנחם הכהן פרוסטיץ זצ"ל.
10) הוא הגאון מוה"ר דוד ליב זילבערשטיין זצ"ל מח"ס שבילי דוד.
11) הוא הגאון מוה"ר דוד שיק זצ"ל מח"ס אמרי דוד.
12) הוא הגאון מוה"ר שמואל עהרנפעלר זצ"ל מח"ס חתן סופר.

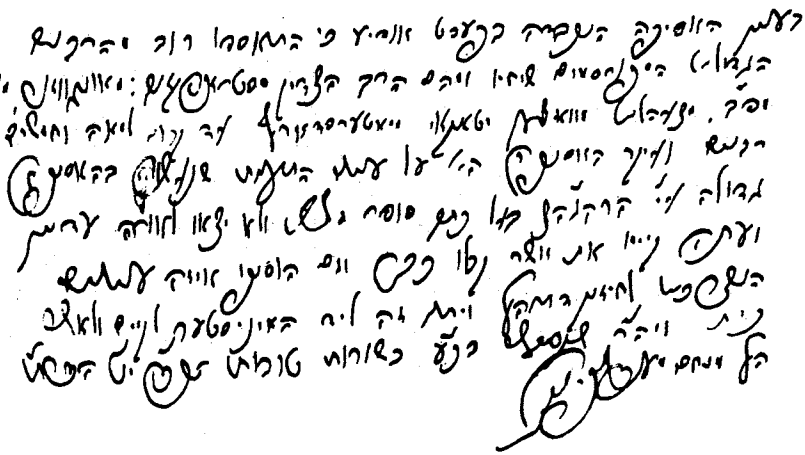

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר מנחם מענדל פאנעט אבד"ק דעעש זצ"ל.

בענין אם מלח מחמיץ, ועוד

מהגה"צ מוה"ר שלום דוד אונגער אבר"ק זאבנא זצ"ל[1]

ב"ה. יום כ"ב למב"י התרע"ו לפ"ק פה וויען יצ"ו.

כ' ידידי הרב הגה"ג המפורסם ע"פ תבל בחו"ב וביראתו הקודמת לחכמתו וכו' וכו' איש האשכולות כש"ת מו"ה **ישעי'** נ"י יכונה פירסט[2] האבר"ק יראים פה עיה"מ וויען יצ"ו.

את נדרי אשלמה היום אשר מראש הבטחתיו כי בעת אמצא מעט נופש אשא עיני על דברי כת"ה והגדולה אשר הציע לפני שבוע העל"ט[3] היקדים בעיני עד מאוד, לכן תלית"ש כי מצאתי עתה מנוח מעט מדאגותי המשתרגים עלי ר"ל, ע"כ אמרתי להשיבו אמרים כיד ה' הטובה.

הנה בדק לן מר ברברי הרא"ש ז"ל פ"ב דפסחים [סי' כ"ג] שכ' בזה"ל, ובאשכנז נהגו שלא ליתן מלח בעיסת מצה כו' וי"א משום דמליח ה"ה כרותח, מרי דהוי אחמי חמה כו', ויש מביאין ראי' דמלח אינו גודם חימוץ מהכא, ותיקא במילחא ומשחא שרי, ולאו ראי' הוא, דמלח ממהר להחמיץ כשנילושה במים, אבל אם נלושה במי פירות, המלח לברו אינו גורם החימוץ, ויש מביאין ראי' מהא דתנן חלות תודה ורקיקי נזיר, עשאן למכור בשוק יוצאין בהן, אעפ"י שבודאי יש מלח בהן כדכתיב על כל קרבנך תקריב מלח, וטעות הוא בידם דאין נותנין מלח אלא בדבר הקרב לגבי מזבח כגון איברים ופדרים וקומץ עכ"ל, וע"ז תמה כ"ג דל"ל להביא ראי' מהא דתנן כו', אמאי לא הביאו ראי' מנוף חלות תודה ורקיקי נזיר דצותה תורה שיהי' מצות וגם צותה תוה"ק שיהי' בהם מלח, ואיך משכחת לקיים שניהם, ובע"כ צ"ל דמלח אינו מחמם כלל, עכ"ד.

ויש ליישב, עפימ"ש הרא"ש ז"ל בשיטת הרי"ף ז"ל דס"ל דהיכא דהוי מי פירות עם מים, כיון דאיכא בתוכו מי פירות שוב אינו מחמץ כלל, א"כ לכאורה הרי בהא דחלת תודה כו' דהי' בהם שמן, הא איכא מי פידות ושוב לא מחמיץ כלל, וא"כ מאי איכפת לן במאי דהמלח מחמם, הא סוף סוף ליכא חשש חימוץ כלל כיון דאיכא בהם מי פירות. אך דז"א, דהרי באמת רק מעט שמן הי' בהם וכדאמרינן בש"ס דף ל"ח רביעית היא ומתחלקת לכמה חלות עיי"ש, ואמנם עדיין י"ל דלפי"מ דמבואר בטאו"ח סי' תס"ב דאיכא חילוקא במלח בין מלח של מים לבין מלח מקרקע דהוי מי פירות, עיש"ה ובמג"א סי' תס"ב שם, א"כ שוב בהא דחלת תודה כיון דקיי"ל דגם במלח שמקרקע ג"כ מקיים מצות על כל קרבנך

---

1) ראה אודותיו בכר"ש קונט' מ"נ עמוד כ"ד. — תשובה זו הועתקה מכתי"ק המונח בגנזי ירידנו (נכד אחיו של הרב השואל ז"ל) האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה **שמואל בנימין סג"ל לעפפלער** נ"י שהגיע אליו מאת הרבני הנכבר המופלג בנש"ק מו"ה **יהודה בוימגארטען** נ"י מלונדון. הור והרר פעלם וצדקתם עומדת לעד.

2) ראה אודותיו בכר"ש קונט' ק"ב עמוד כ"ד.

3) נדפס בספרו חזון ישעי' בחלק התשובות סי' כ"ד, יעויי"ש.

תקריב מלח, א"כ באם יתן עוד מלח כה"ג כראוי לצירוף השמן שנותן בהם, שפיר לדעת הרי"ף ז"ל ליכא בהו משום חימוץ כלל עוד. וא"כ שפיר לק"מ מגוף הקרא דאיך משכחת לקיים שניהם, דהא שפיר יוכל להתקיים בגוונא הנ"ל דיהי' תרווייהו המלח והשמן מי פירות כדי שלא יתחמץ כלל, וא"כ שוב ל"ש דמלח אינו ממהר להחמיץ כלל, על כן הביאו ראי' מהא דתנן דיוצאין בו יד"ח מצה, א"כ בע"כ דלאו בכה"ג מיירי, דא"כ שוב לא הוי לחם עוני כלל וכפירכת הש"ס הנ"ל מכח השמן, דתיפוק לי' דהוי מצה עשירה, ובע"כ דלא קמיירי בכה"ג, ורק במלח סתם של מים, וא"כ שפיר איכא ראי' דאינו מחמם כלל. [ואף דהרא"ש ז"ל קמדחה ד' הרי"ף ז"ל לדינא בהא דמי פירות עם מים דאינו מחמץ כלל, מ"מ עדיפא להו להביא ראי' שיהי' ראי' ברורה גם לשיטת הרי"ף ז"ל דבע"כ מלח אינו מחמץ כלל], והבן.

עוד יש מקום לומר בכוונת המביאין ראי' דוקא מגמרא דילן בהא דעשאן למכור יוצאין בו יד"ח מצה, והוא לפי"מ דאמרינן בדף ל"ו לענין פושרין, דפריך מאי שנא ממנחות דתנן כל המנחות נילושת בפושרין, ומשני, אם אמרו בזריזין יאמרו בשאינו זריזין, א"ה מילתת נמי לתית כו', ומשני לישה בזריזין איתא, לתיתה ליתא בזריזין, והרד פריך, ולישה מי איתא בזריזין והא כתיב ויצק עלי' שמן וגו' והביאה אל הכהן, מקמיצה ואילך מצות כהונה לימר על יציקה ובלילה דכשירה בכל אדם, ומשני לישה נהי דבזריזין ליתא במקום זריזין איתא, דאמר מר בלילה כשירה בזר, חוץ לחומת העזרה פסולה, לאפוקי לתיתה דאינה בזריזין ולא במקום זריזין יעו"ש. והנה אם נאמר דגם מעשה לחמי תודה הוי נמי בפנים, וכמו מעשה כל המנחות הנאפים וכמבואר ברמב"ם ז"ל פי"ב ממע"ק יעו"ש, א"כ י"ל דאין ראי' דמלח אינו מחמם מהא דלחמי תודה, דשאני התם כיון שהם במקום זריזין, לכך ל"ש משום חימוץ כלל, כשם דלא שייך בפושרין, משום דבמקום זריזין הוא, א"כ הכא נמי אף דטבע המלח מחמם, מ"מ לא עדיף מפושרין, ושפיר ליכא בלחמי תודה משום חימוץ כלל אף דהי' בהם מלח, משא"כ לענין אפיית מצה בכל פסח, שפיר צריך להזהר לבל יתן בו מלח כיון דמחמם. ואמנם באמת כבר העלה בס' ברכת הזבח דמש"ס מנחות אין הכרע אם לחמי תודה צריכין לישתן ועריכתן ואפייתן בפנים או לא, דפעם משמע כך ופעם משמע כך, [ועי' במשל"מ ספ"ט ממע"ק שהביא בקיצור דברי ברה"ז הנ"ל]. ואמנם בש"ס הנ"ל בהא דעשאן למכור יוצא בו יד"ח מצה, מוכח דל"ה לישתן ועריכתן ואפייתן בפנים[4], וא"כ שפיר בע"כ צ"ל דלא מזיק המלח כלל, וא"כ לכך שפיר הביאו דברי הגמ' הלז כרי שיכריחו ראייתן דלא מזיק המלח כלל אף שלא במקום זריזין, והבן.

ועי' ברמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' מעשה"ק דמדבריו מוכח דל"ה עשייתן בפנים, ואמנם מדברי המרכי פ"ב דפסחים סי' תק"ע משמע דנאפו בפנים כמו לחה"פ, דהרי כ' שם להביא ראי' דל"ש משום ריחא בחמץ ומצה בתנור אחד

4) עיין בשו"ת שו"מ מהדורא תנינא ח"א סי' ז'.

מהא דלחמי תודה דהי' ג' מינים מצה ומין א' חמץ, ובודאי דנאפו יחד כולן בתנור אחר, דאל"כ אמאי אמרי' בריש פרק שתי הלחם דמקרא ושמת אותם קממעט דשתי הלחם שאינם נאפות שתים שתים, ואמנם לא קממעט לחמי תודה יעו"ש, א"כ משמע מדבריו דמעשה אפיית לחמי תודה הי' בפנים. [עיין בספרי שו"ת יד שלום סי' י"ח שמה הבאתי דברי תוספתא דמשמע דגם שתי הלחם היו נאפין בדפוסין כמו לחה"פ יעו"ש, וא"כ אולי גם לחמי תודה נאפו כך, וא"כ ל"ש משום ריחא כלל, וצ"ע]. גם בגוף הדבר אם שייך ריחא בזה, הלא התנור הי' מחזיק כ' עשרונים, וא"כ הוי התנור גדול, ואיך שייך ריחא בזה, וצ"ע, וכמדומה לי שכבר ראיתי באיזה ספר שהעיר בזה, אך מחוסר ספרים אנכי פה.

והנה בהא דלחמי תודה שצריך חמץ מין א', הנה מבואר בראשונים דגם בשהי' מין א' של חמץ נוקשה, ג"כ מועיל בדיעבד, רק לכתחילה ודאי בעי' חמץ גמור. ועפי"ז י"ל בישוב קו' הטו"א בר"ה [באבני שהם שם פ"ק] שהקשה בהא דאמרי' בש"ס ביצה דף י"ט אין מביאין תודה בחג המצות ולא בעצרת מפני שהיא יו"ט, אבל מביא אדם תודתו בחג הסוכות, רש"א הרי הוא אומר בחג המצות וכו' כל שבא בחג המצות בא בחג השבועות ובחג הסוכות וכל שלא בא בחג המצות כו', אמר אביי בהקרבה כ"ע ל"פ דשרי, כי פליגי למיקם עלי' בבל תאחר יעו"ש, ותמה הטו"א שם, איך משכחת בל תאחר בתודה כלל, כיון דאין מביאין תודה בחג המצות, והרי תלה רחמנא לאו זה בג' רגלים, וא' מהם הוא חג המצות, וכיון דא"א לעולם להביא תודה להקריבה באותו חג מפני חמץ שבה, א"כ אין לה זמן הקרבה אלא באינך ב' רגלים, אבל ברגל זה א"א, וא"כ הא אנן ג' רגלים בעינן ללאו דבל תאחר, וממילא דפקע לאו זה בתודה, מידי דהוה היכא דחלה הקדבן בא' מג' רגלים דאינו עובר בבל תאחר כלל, הכי נמי כיון שאין ראוי קרבן תודה ליקרב בחג המצות, ממילא פקע לאו זה דבל תאחר בקרבן זה לעולם, והניח בתימה יעוש"ה. ועפ"י הנ"ל אפשר לומר דמשכחת להביא מה"ת קרבן תודה גם בחג המצות, לפימ"ש התוס' בר"פ אלו עוברין דבנוקשה ליכא בל יראה, א"כ גם בפסח הרי יוכל שפיר להביא הלחמי תודה ובנונא שיהי' החמץ שבה חמץ נוקשה, דלענין לחמי תודה מהני, ולענין ב"י אינו עובר בזה. ואי דעכ"פ אי אפשר לאכול בחג המצות, הלא לפימ"ש גדולי האחרונים דאכילת קדשים מקיים המצוה גם באכילת ח"ש, א"כ שפיר יוכל לאכול פחות פחות מכשיעור, ולא מיבעי למ"ד ח"ש מה"ת מותר, בודאי יוכל לאכול כך, ואף גם למ"ד ח"ש אסור מה"ת, מ"מ כיון דרק איסורא גרידא היא, אתי עשה דאכילת קדשים ודחי לאיסור גרידא, והדברים עתיקים, וא"כ שפיר מה"ת יש מקום להביא גם תודה בחג המצות. ואך עכ"פ מדרבנן אסור להשהות בפסח חמץ נוקשה, וגם לכתחילה אין מביאין נוקשה לתודה, וע"כ שפיר תנינן דאין מביאין תודה בחג המצות, אבל עכ"פ סרה מהר קו' הטו"א הנ"ל, דהא עכ"פ מדאורייתא משכחת לה בכה"ג הנ"ל, וע"כ שפיר איכא בל תאחר גם בתודה מה"ת, והבן.

ואמנם בלא"ה נ"ל, דהרי כיון דקיי"ל דקדשים קלים ממון גבוה, א"כ ל"ש בל יראה בלחמי תודה כלל, ואף דהמורם מהם שייך לכהנים, מ"מ הוי משלחן גבוה, וא"כ הא משכחת להביא תודה בז' של פסח, וא"כ הדי יוכלו לאכול

הלחמים במוצאי החג כיון דתורה נאכלת ליום ולילה, א"כ שפיר יוכלו לאכול בליל מוצאי יו"ט, וכבר העיר בזה בצל"ח. אך באמת כיון דקיי"ל דאין מביאין קרשים לבית הפסול, א"כ כיון דבאותו יום ההקרבה א"א לאכול, שפיר הוי כמביא קרשים לבית הפסול, וע"כ שפיר קתני דאין מביאין תורה בחג המצות, כיון דכל איסורו של הבאת קרשים לביה"פ היינו דוקא לכתחילה, א"כ שפיר לק"מ קו' הטו"א הנ"ל דאיך משכחת בל תאחר בתורה הא א"א בחג המצות להקריבו, דהא שפיר מה"ת יוכל להקריבו בז' של פסח וכמו"ש. [ואי דהדר בהאי ברייתא קתני ולא בעצרת כיון שס"ל נונ"ד אין קריבין ביו"ט, א"כ הכ"נ הא א"א גם בז' של פסח להקריבו משום יו"ט, י"ל לאביי דס"ל דהא דס"ל להני תנאי דנונ"ד אין קריבין ביו"ט, הוא רק משום שמא ישהה, ולא ס"ל כר"ה דאמר בש"ס דביצה כ', לרברי האומר (והיינו הני תנאי דברייתא דאין מביאין כו') שלא תימא מראורייתא מחזא חזי ורבנן הוא דגזרי גזירה שמא ישהה, אלא אפי' מראורייתא נמי ל"ח יעו"ש, ואביי לא ס"ל כך, אלא שפיר דק ממעם שמא ישהה הוא, וא"כ שפיר מראורייתא איכא בל תאחר, כיון דמה"ת יוכל להביא בז' של פסח וכמו"ש. ובהכי א"ש נמי מה דפריך בפסחים י"ג, פשיטא, ואמר ראב"א הכא בי"ר עסקינן, ומה פשיטתא כיון דגם בזש"פ הא דאין מקריבין תורה הוי נמי משום האי טעמא דאין מביאין [קרשים לביה"פ], ולהאמור א"ש, דבזש"פ איכא תרי טעמא, א', מכח שאין מביאין קרשים לביה"פ, והב', משום דנונ"ד אין קריבין ביו"ט, ועכ"פ מדרבנן אסור משום שמא ישהה, וא"כ זה פשיטתא].

ואם כנים אנחנו בזה, יתיישב עוד קו' חמורה שנתקשה בטו"א ר"ה דף ה', בהא דקאמר הוא ולא חלופיו, חלופי מאי, אי חלופי עולה ושלמים, מקריב קדבי, אי חלופי חטאת, למיתה אזלא, אלא מאי חלופיו, חלופי תורה, דתני ר"ח תורה שנתערבה בתמורתה ומתה אחת מהן, חברתה אין לה תקנה, היכי ליעבר, ליקרבה וליקרב לחם בהרה, דילמא תמורה הוא, ליקרב בלא לחם, דילמא תורה היא, ופריך, כיון דלאו בת הקרבה היא, ל"ל קרא, יעו"ש. וע"ז תמה הטו"א, הא אדרבה מה"ת יש לו תקנה, וכדאמרי' במנחות דף פ"א וליתי בהמה ושמונים לחמים בהרה, ולימא, אי הך תורה, הא נמי תיהוי תורה והאי לחמי' דתרווייהו היא, ואי הך תמורה היא, הא תורה והא לחמה ולקרשו מ' מתוך פ', ואע"ג דלחזקי' קאמר התם, הא לכ"ע הוא וכדברי התוס' שם, ואע"ג דמשני עלה משום דקממעט באכילה, בודאי הא ל"ה איסור מה"ת כלל, וא"כ שפיר מה"ת איכא תקנה, עכ"ק.

ולהאמור א"ש, דבאמת הי' מן הראוי דל"ש כלל בתורה הלאו דבל תאחר וכקו' הטו"א הנ"ל, כיון דלא משכחת להקריבו בחג המצות, ורק שכתבתי דמשכחת לה מה"ת בז' של פסח וכמוש"ל, ואמנם הא תינח בתורה עצמו, אבל בנתערבה בתמורתה ומתה א' מהם, שוב בכה"ג א"א להקריבו בזש"פ גם ע"י תקנה הנ"ל דיביא עוד בהמה עם שמונים חלות ויתנה כנ"ל, ראם שניהם תורות האי לחמם הם, ואם רק א', ליקרשו מ' מתוך פ' והמותר יפרה, דהא ז"א בחג הפסח, כיון דכבר תמהו התוס' פסחים מ"ו בכל הקרישות שאינו חייב בבל יראה משום שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של הקרש, יתחייב בב"י משום הואיל

ואי בעי פראו, ואך שכתבו שם דל"ש הואיל, כשם דלא אמרינן הואיל אי בעי קנה יעו"ש, והא תינח בכל הקדישות, אבל בגונא הנ"ל, כיון דבע"כ צריך לפדותו, א"כ שוב שפיר איכא ב"י משום הואיל כו', דכבר מבואר בשעה"מ בפ"ד מהל' גירושין דהיכא דעומד לכך, גם במחוסר מעשה אמרינן כל העומד כו' יעו"ש, א"כ הכ"נ כיון דעומד לפרות המותר (מאשר הוקרש קדושת הגוף ע"י הזביחה והתנופה), א"כ שפיר איכא בי' משום בל ימצא עכ"פ, וכרברי הפנ"י שם, דכשם שחייב בקבלת האחריות משום לאו דבל ימצא כיון דאילו מיגנב ברשותי' קאי, הכי נמי ע"י הואיל, מהראוי דלחייב בבל ימצא יעו"ש, ורק משום דמחוסר מעשה בי', וגם לאו דוקא עומד לגבי' לפרות דוקא, כיון דלכ"ע עומד לכך, כמו אליו, לכך ל"ש ליחייבי', משא"כ הכא דבע"כ רק הבעלים צריכין לפדותו, ע"כ שפיר גם קודם הפדיון איכא משום בל ימצא, א"כ שפיר א"א להביא הך בתקנתא הנ"ל בחג המצות, וא"כ שפיר קאמר דליכא בי' משום בל תאחר כלל, ודו"ק.

והנה מ"ש מעכת"ה לענין לאו דפסח מבושל דמסתברא דל"ש הלאו הזה כ"א דוקא בפסח הראוי לאכילה, והסביר כ"ג הרבר בטעמו טעם יפה ונכון, ומצאתי עתה בתוספתא רמכות ראיתא להדיא, הוציא כזית מבית לבית בשעת אכילה הר"ז חייב, שנאמר לא תוציא מן הבית, ואם בישלו עובר עליו משום בישול קורש (עיי"ש בפ"ג), א"כ מוכח להדיא דאם בישלו אחר הפסול של ההוצאה מבית לבית, אינו חייב משום פסח מבושל, רק משום פסול קורש, והיינו משום שהוציאו מבית לבית רהוה פסול קודש, וצ"ע דהא בש"ס דילן קרריש מקרא דבשר בשדה כו', וצ"ע בזה.

את זאת חזיתי להשיבו כעת מפני דב גדלו ותפארתו, אף שאין הזמן גדמא לצלול במים האדירים בים התלמוד, והי' כי ירחיב ר' את גבולינו בדעה צלולה ברצה"י אטייל עמו עוד ארוכות וקצרות.

מנאי ידידו הדו"ש באה"ר ועצומה,

שלום דוד האבד"ק זאבנא יצ"ו

בדין תענית בכורים בערב פסח

מהרב הגאון מוה"ר בן ציון בלום אבד"ק אויפאלו ז"ל[1])

ב"ה. י"ג ניסן באשמורת הבוקר סארוואש יצ"ו.

ראיתי ונתון אל לבי שאלת חכם חצי תשובה של ידידי מעכת"ה בנירון תענית בכור בערב פסח והוא קטן שאביו חייב להתענות תחתיו כמבואר בשו"ע או"ח ת"ע ס"ב, אבל אבי הבן אינו בביתו ולא יתענה תחת בנו, אם אמו חייבת בזה או לא, ועיניו שפיר חזו את אשר נגזר בזה בשו"ע שם. ואשר הגו רעיוני בזה

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' צ"ד עמוד כ"ד. — תשובה זו הגיעה לידינו מאת בנו ידידנו הרבני הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה יוסף דוב בלום נ"י. יברכהו השי"ת בעוז ותעצומות.

בהשקפה ראשונה אותו אשמור לדבר, והנה ידידי מעכת"ה עלה ברעתו לפטרה מתענית בכורות כיון שהוא בן לוי' ופטור מפדה"ב, ובמח"כ נעלם ממנו תשו' מהרי"ל שהביאו באה"ע סק"א שכתב דאף בכוד כהן ולוי אע"פ שאינו נקרא בכור לענין פדיון הבן, מ"מ חייב להתענות, דמ"מ בכור הוא אלא שהתורה פטרתו מפדיון ע"ש, וכ"כ מחהש"ק בשמו ותמהני עליו שלא שת לבו לזאת.

אבל מ"מ נלע"ד לפטור האם מלהתענות תחת בנה, עפ"י מ"ש פנ"י בגיטין ס"ד דמילתא דאיתא בדנפשי' גם קטן נעשה שליח ע"ש, וכיו"ב אני אומר ה"נ בנ"ד דודאי האב אף שאינו בכור חייב להתענות תחת בנו, דכיון דזכרים בכורים חייבים בתענית, חשיב מילתא דאיתא בדנפשיה, ויכול להיות שליח לבנו, כמו דאשה נעשה שליח להולכה ואיש שליח בקבלה, אף דאשה אינה בנתינת גט ואיש אינו בקבלת גט, מ"מ מקרי בתורת אותו דבר, וה"נ דכוותיה, משא"כ אשה שכתב הרמ"א שם שאין המנהג שאשה בכורה מתענה, וכן נתפשט המנהג כמ"ש באה"ט סק"ב ובשו"ע הרב, א"כ הוי מילתא דליתא בדנפשה, ולא מקרי בתורת אותו דבר שתהא נעשית שליח לבנה הקטן להתענות תחתיו. ונפשי יודעת מאוד דבנ"ד לאו מתורת שליחות קאתי' עלה, זכר לדבר מיהא הוי.

ואף שכתב רמ"א בס"ב דאם האב הוא בכור, האם מתענה תחת בנה, שאני התם, דהתם הכי עדיף טפי דחוי כדבר שבחובה שאינו בא אלא מן החולין וכמ"ש מג"א כיו"ב סוסי' תקס"ח ע"ש, משא"כ בנ"ד שאין האב בכור, וחיובא דתענית עליה רמיא, והרי באמת לא נכון הוא להתענות בכל עיו"ט, ותענית בכורים בע"פ גופא טעמא בעי, ועיין מג"א תקפ"ב סקי"ב, ובפרט בחודש ניסן ובע"פ שהוא קצת יו"ט שאסור במלאכה עסי' תס"ח, הוי קצת בכלל אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך. ובפרט שלדעת משה משה ומהרי"ל שהביא מג"א סק"ב, האם אינה מתענה בשום פעם בשביל בנה, וכבר הובא באחרונים שכיון שתענית זה אינו אלא מנהג לא נהגו להחמיר כ"כ, לכן לפק"ד אין להחמיר עליה שתתענה בשביל בנה הבכור, דחומרא דאתי לידי קולא הוא, וכמ"ש בשע"ת בשם ק"נ יע"ש, זה הנלע"ד בהשקפה ראשונה.

וה' יאריך ימיו עד מאה ועשרים שנה, וישמרהו ממשהו חמץ, מכף מעול וחומץ, כחפץ נפשו הטהורה ונפש ידידו אוהבו בכל לב הדוש"ת באהבה,

בנציון בלום בק"ק הנ"ל

אלון בכות

על פטירת ידידינו

* * *

הרבני הנה"ח מו"ה **אשר אנשיל נאדיל** ע"ה מסאניק־אנטווערפען

המקום ינחם את כל המתאבלים עליהם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

בענין קטן שהגדיל בין שני פסחים

מהרב הגאון מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל*)

בעמח"ס יוסף הַלֵּל

בגמרא פסחים דף צ"ג ע"א תניא גר שנתגייר בין שני פסחים וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייב לעשות פסח שני דברי רבי, רבי נתן אומר כל שזקוק לראשון זקוק לשני כל שאין זקוק לראשון אין זקוק לשני, במאי קמיפלגי, רבי סבר שני רגל בפני עצמו הוא, רבי נתן סבר שני תשלומין דראשון הוא. והרמב"ם פרק ה' מהלכות קרבן פסח הלכה ז' נקט הילכתא כרבי, דכתב וז"ל, גר שנתגייר בין פסח ראשון לפסח שני, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים, חייבין לעשות פסח שני, ואם שחטו עליו בראשון פטור, עכ"ל. והקשה שם בכסף משנה, אטו קטן בר חיובא ופטורא הוא, והאיך נפטר מחיוב פסח שני בקרבנו שהקריב בעודו קטן. וכתב הר"י קורקוס ז"ל דכיון דרחמנא רביי' לקטן שישחטו עליו, וממנין אותו, נפטר הוא בכך מן השני.

ויש להקשות על דברי הר"י קורקוס ז"ל, דהנה במס' מגילה (דף י"ט ע"ב) תנן הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן, ר' יהודה מכשיר בקטן. והקשו בתום שם ד"ה ור' יהודה מכשיר, דבאיזה קטן מיירי, אי בלא הגיע לחינוך מאי טעמא דר' יהודה דמכשיר, והא אמרינן פרק בתרא דראש השנה כל שאינו מחיוב ברבר אין מוציא אחרים ידי חובתן, ואי הגיע לחינוך מאי טעמא דרבנן דפסלי, והלא כל האחרים נמי אין חייבין אלא מדרבנן, וא"כ קשיא אמאי לא אמרינן דאתי דרבנן ומפיק דרבנן. ותירץ הר"ן שם בשם הרמב"ן דרבנן סבירא להו שאינו ברין שהקטן אע"פ שהגיע לחינוך יוציא הגדולים ידי חובתם, משום דלאו מצוה רידיה אלא דאבוה, דאיהו לא מחויב במצות כל עיקר, וע"כ אינו יכול להוציא אחרים ידי חובתן, עיי"ש. וא"כ יקשה על הר"י קודקוס, האיך פטרינן קטן שהגדיל בין שני פסחים, מפסח שני, כיון דרחמנא רביי' לקטן שישחטו עליו, והא אף דרחמנא רביי' לקטן, החיוב לא דמיא אלא על האב, ואח"כ כשהגדיל, החיוב רמיא על הבן, ואיך יפטר מפסח שני ע"י מעשה אביו שמינה אותו על פסח ראשון.

ויש לישב, דהרמב"ם אזיל בזה לשיטתו בפ"ב מהלכות קרבן פסח הלכה ד', דפסק, ושוחטין על הקטנים שיהיו מכלל בני חבורה, לא שתהי' החבורה כולה קטנים, שאינן בני רעת. והקשה שם בכסף משנה למה מיעטם הרמב"ם מפני שאינן בני רעת, הא הו"ל למימר מדכתבה תורה בפסח איש, ועוד מהיכי תיתי לן דבעינן בשחיטת הפסח שיהי' בן דעת. ותירץ שם בכסף משנה דמאיש לא משמע לי' למעוטי קטן, דא"כ הוי ממעט אף מלהמנות עם בני חבורה, ומדתניא שוחטים עליו את הפסח, משמע דס"ל לגמרא דהאי איש לאו למעוטי קטן אתא, ומ"ש שאנם בני רעת, אפשר דטעמא משום דמי שאין בו דעת אין הקדשו הקדש, ואפשר לומר דה"ק, דוקא בשאינם בני דעת, כלומר דוקא בשלא הגיעו לעונת

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ז' קונט' ה' עמוד ה'־ט'. — חידו"ת הללו נרשמו מפי השמועה ע"י אחד מתלמידיו.

הנדרים, אבל אם הם בני דעת, כלומר שהניעו לעונת נדרים שהקדשן הקדש. שפיר דמי, עכ"ל הכ"מ. וא"כ מיושב שפיר דברי הרמב"ם בפ"ז, שהרי קטן שהגדיל בין שני פסחים, כבר הגיע לעונת נדרים בזמן הקרבת קרבן פסח, וא"כ לא רמי כלל למצות חינוך, דבמצות חינוך החיוב רק על אביו כמו שבארנו, משא"כ קטן שהגדיל, הא כיון דהוי מופלא סמוך לאיש בזמן הקרבת קרבן פסח ראשון, והוי בכלל הקרבה מרכתיב איש, החיוב עלי' רידי' נמי דמיא, וע"כ שפיר מיפטר מפסח שני ע"י קרבנו שהקריב בפסח ראשון.

והנה לכאורה דברי הכסף משנה שכתב דמאיש לא משמע לי' למעוטי קטן, תמוהים הם, דהא בגמ' פסחים דף צ"א בפלוגתת ר' יהודה ור' יוסי בדין נשים בפסח, קאמר רר' יוסי סבר דאיש ממעט קטן, והרמב"ם פסק הילכתא כר' יוסי.

אבל כד נעיין היטיב בדברי הגמרא נראה, דבגמרא שם יש שני גירסאות, האחת, איש ולא קטן, והשנית, למעוטי קטן מכרת, דהיינו לפי דברי הכ"מ דקטן שהגיע לעונת נדרים רמיא עלי' חיוב קרבן פסח, ע"ז בא הכתוב איש ולא קטן למעטי' מעונש כרת. – ולפי גירסת התוס' בגמ' שם איש ולא קטן, יש ליישב קושיית התוס' שהקשו אמאי איצטריך למעוטי קטן והיכן מצינו שחייב קטן במצות, אבל לפי סברת הכ"מ דרעת הרמב"ם דקטן שהגיע לחינוך עושה פסח לעצמו, איצטריך לן קרא לאפוקי מסברת הרמב"ם.

אמנם כל זה ניחא אם נפרש הא דאמרו כל שאין מחיוב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן, היינו אף בהאי גברא גופא, אם עשה מצוה בזמן הפטור, לא מיפטר בשעת החיוב, וכן משמע מהמג"א סי' רס"ז סק"א שהביא דברי המרדכי פ"ב דמגילה דמי שקידש בזמן תוספות שבת למ"ר תוספות שבת דרבנן, אפ"ה יוצא מחשיכה בקירוש זה, כיון דבשעה שמקרש יבוא אח"כ לחיוב דאורייתא, והקשה המג"א עליו דמ"ש מקטן שאינו מוציא את הגרול כמ"ש בסי' קפ"ו ואע"ג שיבא אח"כ לידי חיוב דאורייתא. נראה מזה דרעת המג"א דכמו שקטן אינו יכול להוציא אחרים ידי חובתן, כן הדין נמי במי שהוא פטור בשעת עשיית המצוה אינו יכול לפטור את עצמו מהחיוב כשיבא. והגרעק"א בסי' קפ"ז ס"ב רצה להוכיח מדברי המג"א הללו דאם אכל ביום אחרון קודם שנעשה גדול לעת ערב קודם לילה, ובתחלת הלילה שנעשה גדול עדיין לא נתעכל המזון, אם בירך ברהמ"ז קודם הלילה, צריך לחזור ולברך כשהחשיך, כיון דבשעה שבירך לא הי' חייב מה"ת לברך, אינו יכול לפטור חיובא דאורייתא.

אבל דעת הרמ"א נראה דאינו כן, דהרמ"א בסי' נ"ג סעיף י' הביא בשם המהרי"ל דקטן שהגיע לכלל י"ג שנים ביום השבת, אין להתפלל ערבית של שבת דהרי עדיין אין לו י"ג שנה. הרי דדעת הרמ"א דבמקומות שהתפללו עדבית מבעוד יום בזמן תוספות שבת, אין רשאי הקטן לעבוד לפני התיבה, דהיינו להוציא אחרים ידי חובתן הוא דאינו עובר, אבל הקטן גופא אינו צריך לחזור ולהתפלל שנית כשתחשיך, אף שהתפלל בזמן הפטור. ולפ"ד הרמ"א קושית הכ"מ על הרמב"ם מעיקרא ליתא, דאה"נ כל שאינו מחיוב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן, אבל הוא גופא מיפטר, וא"כ לסברת המרדכי שהביא המג"א דאם קידש ביום בזמן תוספות שבת אפ"ה יצא ידי חיוב קידוש מדאורייתא, ה"נ

גבי פסח אם שחטו עליו בראשון אף דהחיוב הי' רק מדרבנן פטור מלעשות פסח שני.

והנה בר"ה דף כ"ח איתא כפאו ואכל מצה יצא, כפאו מאן, אילימא כפאו שד והתניא עתים חלים ועתים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו כשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבריו, פי' אמאי יצא בכפאו שד כיון דבאותו שעה הוי שוטה ופטור מכל המצות, וכי הדר חלים באותו לילה ונעשה בר חיובא צריך לחזור ולאכול, ואכילה קמייתא לא פטרתו כיון דלא הי' באותה שעה בר חיובא. והקשה הטורי אבן שם מהא דאמרו ביבמות דף ס"ב הי' לו בנין בגיותו ונתגייר ר"י אומר קיים פריה ורביה, ואף דבני נח אינם מצווין על פריה ורביה, והשתא אמאי קיים פריה ורביה לר"י בבנים שהיו לו בגיותו, הא באותו שעה לאו בר חיוב אפריה ורביה הוי, א"כ אותם הבנים לא עלו לו לפוטרו לאחר שנעשה בר חיוב, דהיינו לאחר שנתגייר, כדאמרינן גבי מצה, עכ"ק.

ויש ליישב, דהנה בענין פטור ברבר ועושהו, נתקשו בו המפורשים, דהרי אמרו חז"ל כל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט, ולפעמים מצינו שאמרו דתבוא עליו ברכה. והנה בפסחים דף צ"ב ע"ב איתמר הי' בדרך רחוקה ושחטו וזרקו עליו רב נחמן אמר הורצה רב ששת אמר לא הורצה (וחייב לעשות פסח שני), רב נחמן אמר הורצה מיחס הוא דחס רַחמנא עליו ואי עביד תבא עליו ברכה, ורב ששת אמר לא הורצה מידחא רחייה רחמנא כטמא, ע"כ. והנה מפלוגתת רב נחמן ורב ששת יש ללמוד כללא על כל הפטור מדבר ועושהו, דאי נקרא הדיוט היינו דרחמנא דחייה, ואי דחייה רחמנא, לא אהני מעשיו כלום וצריך לחזור ולקיימו בשעת החיוב, ואי אמרו תבא עליו ברכה, אם עשה בשעת הפטור, לא יתחייב לעשותו שנית אף בשעת החיוב, דכיון דאמרו תבא עליו ברכה, כבר קיים בזה רצון הבורא וע"כ אין מחיוב לעשותו שנית.

ובזה יש ליישב קושית הטורי אבן, דאף דבן נח פטור מפריה ורביה, מ"מ מקיים בזה רצון הבורא דלא תהו בראה לשבת יצרה, ועל כן אם הי' לו בנים בגיותו קיים פריה ורביה, אבל האי דכפאו שד דלא הי' בכלל בנדר חיוב מצות דהא דינו כשוטה לכל דבריו, ולא קיים בזה רצון הבורא כלל, מש"ה כשיחלים מחיוב לאכול כזית מצה שנית לצאת ידי חובתו.

והנה בירושלמי ברכות מבואר דאף דאמרו פטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט, לא נקטינן האי כללא לגבי קריאת שמע ותפילה. ובזה צדקו מאד דברי הרמ"א בסי' נ"ג, דאף דהקטן פטור מתפלה וע"כ אינו יכול לעבור לפני התיבה, אבל הוא עצמו אינו צריך לחזור ולהתפלל שנית לכשיגדל, דהא אינו נקרא הדיוט לגבי תפלה, וע"כ קיים בזה רצון הבורא, ושפיר יצא ידי חובתו, משא"כ לגבי ברכת המזון, הקטן דלא נתחייב מראורייתא לברך, ופטור ועושהו נקרא הדיוט, וע"כ שפיר רצה הגרעק"א להוכיח דיתחייב לברך שנית כשיחשיך.

ואפשר להעמים כל זה בדברי הר"י קורקוס, דכיון דרחמנא דביי' לקטן שישחטו עליו, נראה מזה דרצון הבורא הוא שימנו אף לקטן, דהא לכך דביי' רחמנא, ומקיים בזה רצון הבורא ואמרינן תבא עליו ברכה, ועל כן אף דכשהקריב פסח הראשון הי' שעת הפטור, נפטר הוא בכך מפסח שני.

בדין ברכת מעין שבע בביהכ"נ שאינו קבוע

יצחק יעקב זוויים
רב ואב"ד
לכל מקהלות האשכנזים
פעיה"ק ירושלים תובב"א
מח"ס שו"ת מנחת יצחק

בס"ד. ירושלים עה"ק ת"ו, יום ה' צו י' ניסן שנת השביעית תשמ"ז לפ"ק.

למע"כ התורני המופלג חוב"ט וכו' מוה"ר **יוסף צבי פישער** שליט"א בברוקלין נ.י. יצ"ו.

אחדשה"ט כראוי. מכתבו עם שאלתו הגיעני לפני כמה חדשים, ולא אסתייע מילתא להשיבו, וכעת בא מכתבו לידי, הנני להשיבו.

ע"ד שאלתו בענין אלו הדרים בבתים גבוהים מאוד, כעשרים קומות ויותר, ובלילי שבתות אינם הולכים לביהכ"נ קבוע, רק מארגנים מנין באחד הקומות ומתפללים שם, ומסתפק אם צריכים לומר ברכה אחת מעין שבע, כיון שלא נתקנה אלא מפני הסכנה, לאלו המאחרין לבוא לביהכ"נ, שלא יהיו ניזוקין, ומבואר בשו"ע (או"ח סי' רס"ח סעי' י') דבבית חתנים ואבלים אין לומר אותן, כיון דליכא חשש סכנה, והביא מדברי הפוסקים בזה, ע"כ.

הנה על שאלתו יש להוסיף, דהה"ד יש להסתפק נמי לענין אם לומר מזמור לדוד ד' רועי, לפימש"כ בערוך השולחן (סעי' י"ז) דיש מקומות שאומרים אחד קדיש שלם מזמור לדוד ד' רועי וח"ק וברכו, וגם זה אינו אלא במנין קבוע, כמו בברכת אבות, ויש טועים בזה וצריך להזהירם ע"ז, עכ"ד.

והנה כ"מ הביא דברי הטו"ז (שם סק"ח) שכ' דכל שאין קביעות אין מקום לזה עיי"ש, ואני דקדקתי מדברי הטו"ז לפשוט שאלתו, דהרי הטו"ז שם סיים ע"ז בזה"ל: ומ"מ נראה דאותן שקובעין מקום להתפלל על איזה ימים, כמו שרגילים לעשות בירידים, זה הוי דומה לביהכ"נ קבוע, ואומרים שם ברכה זו, עכ"ל. ומשמע קצת מדברי הטו"ז דסגי בכמה ימים, אך בספר קצות השולחן (סי' ע"ז סעי' ה') העתיק דברי הטו"ז בזה"ל: דבירידים שרגילים לקבוע מקום תפלה על כמה שבועות יכולים לאומרה שם עכ"ל, ודבריו לקוחים מדברי השו"ע הרב ז"ל (סי' רס"ח סעי' ט"ו) שכתב: ואם קובעים מקום להתפלל בו איזה זמן כגון בירידים שרגילים לקבוע מקום על כמה שבועות יש מי שהורה לאומרה שם שגם שם יש המאחרין לבוא ע"כ, והוא מהטו"ז הנ"ל כאשר ציין ע"ז במ"מ שם, ונגרר אחר זה בקיצור שו"ע (סי' ע"ו סעי' ז'), ונדאה שרעתם דא"א לומר דמש"כ הטו"ז אפי' כמה ימים הוא דוקא, דא"כ מ"ט אין אומרים בבית חתן ואבל, הא הם נ"כ קבועים עכ"פ לכמה ימים, עכ"ח צ"ל דכוונת הטו"ז הוא כמה שבועות וא"ש, וא"כ מכש"כ בנד"ד דהוי קביעות יותר מכמה שבועות דשייך בזה מש"כ הטו"ז כנ"ל.

עוד הביא כב"ת מש"כ המג"א (שם ס"ק כ"ה) על דברי המחבר (בסעי' י') הנ"ל, ובמקום שנוהגין לאומרה אין למחות בידם, (רדב"ז ורלב"ח) ע"כ, וע"ז כתב כ"מ, אמנם בפרמ"ג והביאו המשנ"ב (סקכ"ה) מפקפק בזה משום ספק ברכה לבטלה ע"כ. הנה לא הבנתי דבריו, דהרי המשנ"ב עצמו בס"ק הקודם, כתב על דברי המחבר דאין לאמרו בבית חתנים: פי' כשמתפללין בביתם במנין, וכ"ש אותן שמתפללים לפרקים בבית, אבל כשיש קביעות על איזה ימים ויש ס"ת אצלם, וכמו בירידים, דומה לביהכ"נ קבוע, (א"ר סקי"ט, שעה"צ שם). אלא עכ"ח דחילוק גדול יש, רבס"ק כ"ה מיירי בבית חתנים ואבלים שהוא בודאי אקראי בעלמא, וגם זה תלוי במנהג המקומות, עז"כ הפרמ"ג דצ"ע קצת אם לא הוי ספק ברכה, משא"כ בירידים שבטו"ז דחשיב קביעות [ועכ"פ היכא שיש שם ס"ת]. וא"כ בנד"ר בבתים הגבוהים שיש להם קביעות להתפלל בכל השבתות (כי הרי לעולם יהי' להם לטירחא לדרת ולעלות הרבה קומות), ובודאי יש שם ס"ת ג"כ, בודאי יש לומר הברכות מעין שבע.

אלא דיש מקום עיון בזה ממש"כ הגה"ק מבוטשאטש זצ"ל בספרו אשל אברהם (הנרפס בסוף השו"ע) דנראה שאין דברי הטו"ז אלא בשקבוע לכמה ימים רצופים, להתפלל בצבור שחרית מנחה וערבית, משא"כ כשמתפללין רק בשחרית ולא בערבית או להיפוך, או בלי רצופים בהימים, צל"ע אם לברך, וספק ברכות להקל עכ"ד, (וכ"כ בספרו אשל אברהם מה"ת, הנרפס בפני עצמו), אך מדברי ספר דבר משה שיובא להלן מבואר רלא ס"ל כוותי'.

והנה כ"ז אם יש שם ס"ת, אמנם היכא דאין שם ס"ת בזה הדבר צ"ע. אכן מדברי הפוסקים יש ללמוד ליישב מנהג המקומות שאומרים גם בבכה"נ, דהנה בשו"ת הרדב"ז (סי' י"ח) כתב על תשו' הריב"ש (סי' מ') דס"ל שאין לאומרה אלא בביהכ"נ קבוע, וכעין התקנה, דהה"ד שאם יש ביהמ"ד ומתקבצים שם התלמידים להתפלל שאומרים אותה, שאין לך קבע גדול מזה, ותפילתו של אדם נשמעת שם ביותר, דאע"ג דאיכא למימר ביהכ"נ עדיף טפי, הנ"מ כשמתפלל בביהמ"ד ביחיד אבל בעשרה ובביהמ"ד עריפא, ואע"ג דאמרינן ברוב עם הדרת מלך, הנ"מ בזמן שכל העם שומעים ומתכוונים לבם אל התפילה, אבל עתה שאני רואה ברוב עם רוב בלבול, ואין אדם שומע לא תפילה ולא קריאת התורה, בביהמ"ד עדיף לי עם התלמידים אע"פ שאין שם רוב עם, עכ"ל. — נראה מדברי הרדב"ז דמורה לדברי הריב"ש שאין לאומרה בבית החתן ובבית האבל, רק ס"ל דבביהמ"ד שמתקבצים בו התלמידים מיקרי מקום קבוע, ולא מבואר להריא אם הי' מתפללים שם גם תפילת השחר, אולם מדהזכיר בלבול העם בשעת קריאת התורה, משמע שהיו קורים בתורה שם, אבל אינו ראי' דהס"ת הוא מתנאי אמירת מעין ז', וגם הרב ז"ל בשו"ע (סי' רס"ח סעי' ט"ו) לא הזכיר תנאי זה, וגם בשו"ת דבר משה (או"ח סי' כ"ג) כתב דמדברי הפוסקים משמע דאין הדבר תלוי בס"ת.

ברם בספר שיירי כנה"ג (סי' רס"ח הגב"י אות ט') כתב וז"ל: ובסדר חזניא למוהר"א ירושלמי כתוב כל עשרה שפידשו מן הציבור, אקראי בעלמא, הרי הן

כיחיד ואין מברכין אותה ע"כ, ויראה דאקראי בעלמא דקאמר, אין כוונתו לומר דאין מתפללין שם כי אם פעם אחת באקראי, אלא כוונתו שאינו ב"ה קבוע בס"ת, דאע"פ שמתפללים שם בכל לילה מפני שאין שם ביהכ"נ קרוב, הו"ל כיחידים ואין לאומרה, ואפשר רלא פליג אהרדב"ז שכתבתי במקום אחר בשמו שהי' אומרה בביהמ"ד, דהרדב"ז מיירי בביהמ"ד שקדושתו כקדושת ביהכ"נ, [ובשו"ת בית דוד סי' תקל"ז העיר על דברי הכנה"ג דמה צריך לזה, הלא התי' יותר מבורר שביהמ"ד הוי קבע, ומהר"א ירושלמי מיירי באקראי בעלמא, הרי אמר הרב בהריא (בלשונו הנ"ל) ה"ה ביהמ"ד דאין לך קבע גדול מזה ע"כ, הרי דקורא לביהמ"ד קבע גדול עכ"ר]. ויש להסתפק היכא שיחיד אחד מקדיש ס"ת לביהכ"נ, והמנהג להעמיד הס"ת בבית המקריש כמו ה' או ז' ימים, ומביאים ס"ת אחרים לכבוד הס"ת ומעמידים אותם בבימה שמתקנים להם, ולכבוד התורה מתפללים שם ערבית שחרית ומנחה עד הוליכו אותו לבהכ"נ, ורוב הפעמים מתפללין שם שבת ערבית שחרית ומנחה, אם אומרים ברכת מעין שבע, דאפשר רלא הוצרכו לומר שאין אומרים אותה אלא בביהכ"נ, אלא לאפוקי כשאין שם ס"ת, כגון בבית המשתה ובבית האבלים, אבל כל שיש שם ס"ת אפילו באקראי בעלמא אומרים אותה, ולהיותי מסופק בדבר, כמה פעמים נמצאתי בליל שב"ק, והש"צ אמרה, ולא מחיתי בו, ואם לא היה אומר אותה לא הייתי אומר לו שיאמר אותה, דאין ולאו ורפיא בידי, עכ"ל.

ולכאו' אם נאמר דהיכא דאיכא ס"ת אפי' באקראי סגי, וכמו שנסתפק השכנה"ג, א"כ אם הם מתפללים שם כמה שבועות אפי' בלא ס"ת שפיר דמי. והנה בא"ר (סקי"ט הנ"ל) הביא דברי השכנה"ג דבית שיש שם ס"ת ומתפללין במנין אין ולאו ורפיא בידי (כצ"ל), וכ' ע"ז וז"ל: ומט"ז מבואר כשיש קביעות על איזה ימים אומרים, וצ"ל רמיירי כשיש ס"ת, דבלא ס"ת לא מיקרי קבוע וצ"ע עכ"ל, ואף בזה י"ל דכ"ז להצד רבמנין באקראי בעלמא לא מהני ס"ת, אבל אם נאמר דגם בזה מהני ס"ת, א"כ בהך דטו"ז בקבוע לכמה שבועות עכ"ח מותר לאומרה אף בלא ס"ת, ועי' פרמ"ג (משב"ז סק"ח) העתיק רברי הא"ר הנ"ל וסיים בלשונו „וצ"ע", אלמא רלא ברירא לי'. וכן מבואר בשו"ת בית דוד (או"ח סי' תקל"ז) ז"ל: בשנת התס"ח מן השמים הרעו לה בסופה, כי יצא הקצף מלפני ד' דבר בעיר, ויצאו רוב בעלי בתים מן העיר לכפרים שבסביבות, מהם לליואדי מהם לליג'ה ומהם לאורונג'יק, ויש מי שנסתפק אם אומרים שם בלילי שבתות מעין שבע, וכ' ראפילו מתפללין במקום מיוחד ע"פ השרה, כיון שאינו ב"ה קבוע בס"ת אין לאומרה, שכן תפס בפשיטות הרב שכנה"ג, והוכיח ראין לומר שכ"ז כתב השכנה"ג לפי שיטת מהר"א ירושלמי, אבל לענין מעשה אפשר שאינו תופס כן, דמדבריו גראה דתופס במושלם ופשיטות כשאין שם ס"ת אין לאומרה, ואפי' כשיש שם ס"ת מספקא לי' עכ"ד. — נראה דכ"ז במקום שאינו קביעות, אבל במקום קביעות אפי' בלא ס"ת תליא בספיקתו.

וגם ראיתי בשו"ת דבר משה (או"ח סי' כ"ג) נשאל אם אומרים ברכה מעין שבע בבית שיש בו ס"ת ואין מתפללין באותו בית זולת ממנחת שבת למנחת

שבת, שמתפללין מנחה וקורין באותו ס"ת, ולפעמים מתפללים שם אפי' ערבית בשבת באקראי בעלמא, — ואת"ל דאומרים שם מעין שבע משום כבוד הס"ת, היינו דוקא אם מתפללין באותו בית שבו ס"ת תוך היכלו, אבל אם יתפללו חוץ לאותו בית בשטח שלפני', אי שפיר דמי לומר ברכת מעין שבע שם, — והשיב בארוכה ובתחילת התשובה כ' וז"ל: ועל פתנם רינא האיר וזרח חד מקאמייא מבני עלי' מזרע סנן לוי' ארי שבחבורה החכם השלם מאי"ר עיני חכמים ההוא אמר ששמע משמי' דמהר"א יצחקי ז"ל, דהי' אומר לברכת מעין שבע כשיש ס"ת, וגדולה מזו אמרי לה דבלא ס"ת הוה קאמר אנא כס"ת חשיבנא, ואני אומר דלא כיוון יפה בשמועתו, וגם אני שמעתי לה דהוה אמר הכא אנא כס"ת חשיבנא כשהי' מתפלל בבית שאין שם ס"ת לענין נפילת אפים וכו', ואף בזה לא נהגו כן, אבל לענין ברכת מעין שבע למ"ד דדוקא בב"ה אומרים לה, ולא בבית החתן ולא בבית האבל דהוי בדרך ארעי וכו', נראה בפירוש דאין הדבר תלוי בס"ת, דדוקא בביהכ"נ וכיוצא שאומרים ערבית בקבע אומרים אותה, ולא במקום שמתפללים באקראי אף שיש בו ס"ת, וכ"כ בטו"ז (אלא דבשכנה"נ מספק לנו את הדין) וא"כ היאך ניקום אנן ונימא רבדקאי שם גברא רבה חשוב כס"ת, אין זה אלא דבר תימא, אלא ודאי דלא אמרה מהר"א יצחקי אלא לענין נפ"א דהדבר תלוי במשום שיש ס"ת. — אמנם אף שנאמר דברכת מעין שבע הדבר תלוי לאומרה במקום שיש ס"ת דוקא, מטעם דמעיקרא נתקנה בביהכ"נ מפני המאחרין, ובמקום שיש ס"ת ה"ל כבהכ"נ, נראה דבנ"ד אם יתפללו בשטח שלפני הבית שבו הס"ת בקבע, יש לאומרו, דאותו מקום חשיב כבית שבו הס"ת, כמש"כ מהרי"ל בהל' תפילה, גבי נפ"א, רבחצר ב"ה כל זמן שפתח ב"ה פתוחה, נופל ומכסה פניו, והובא ברמ"א (או"ח סי' קל"א) וסיים: ולו יהי' ספק בדבר הו"ל כספק ספיקא, ספק אי מעיקרא דדינא בעינן מקום שיש ס"ת דוקא לברכת מעין שבע, דהא דבר זה בעצמו חידוש הוא, שחידש הרב שכנה"נ, ולא משמע הכי משאר דברי הפוסקים כמ"ש, והוא עצמו כמסתפק אמרה, ואת"ל דהכי קיי"ל ספק אי בכה"ג בנד"ד דפתח הבית שבו הס"ת פתוח, ואומר שם בקבע, הו"ל במקום ס"ת כדין נפ"א, וע"צ היותר טוב הש"צ יתפלל בפתח הבית שבו הס"ת, והיינו דוקא אם יתפללו שם בקבע לא באקראי בעלמא כמ"ש, עכת"ד.

העתקתי תוכן דבריו יותר באריכות, היות ואין הספר מצוי כלל, (ובטירחא הושג בהשאלה ליום א'), ועוד שיש כמה דברים גדולים ללמוד מדבריו הנוגעים לנד"ד, ראשית נראה להדיא מדבריו דאפי' אין מתפללים כל ימי השבוע רק בשבת במנחה, נקרא מקום קבוע לתפלה, ובזה יש לומר ולויישב מה שצ"ע להלכה מדברי האשל אברהם, שלמד בדעת הטו"ז דמש"כ בקבוע לכמה ימים היינו דוקא כשמתפללים שם ערבית שחרית ומנחה, וגם רצופים בלי הפסק בהימים, ולפי"ז כתוב לעיל דבנד"ד אף ביש ס"ת צ"ע כנ"ל, ולהנ"ל הרי הרבר משה כתב בפשיטות דגם בתפילה אחת מיקרי קביעות, והא"א הנ"ל הוא רק מספק, (ואפ"ל אם הי' רואה דבריו הי' מודה לו), והשני, רצ"ע בדברי המ"ב (ס"ק כ"ד

הנ"ל) שכ' בפשיטות דבעינן ס"ת, משמי' דהא"ר, כאשר ציין בשעה"צ שם, ולהאמור נראה דגם הא"ר מסופק בזה, וכאשר העתיקו הפרמ"ג ובמחהש"ק שם, ובשו"ת דבר משה הנ"ל, וכמש"כ הדבר משה דמשמעות שאר פוסקים לא משמע כן, ומ"מ עדיין צ"ע דאם מידי ודאי יצאנו, אבל לכו"ע ספק מיהא איכא, כ"ז שאין שם ס"ת כמבואר.

וגם זה י"ל עפימש"כ המג"א (סי' רס"ח סקי"ד הנ"ל) על מש"כ המחבר דאין אומרים אותה בבית חתנים, דבמקום שנוהגים לאומרה אין למחות בידם, ובמוסגר שם ציין ע"ז, רדב"ז ורלב"ח, ע"כ, והנה תשו' הרדב"ז הוא בח"ד סי' י"ח והובא לעיל, ואין שם רמיזה מזה ארבה מבואר דס"ל כהריב"ש, וכנראה נמשך אחר לשון כנה"ג הנ"ל שאחר שהביא דברי הריב"ש וציין שהוא בסי' מ' וסי' ל"ר (ולא מ"ר כמו שנרפם) כתב, וכ"כ רלנ"ח סי' קכ"ב והרדב"ז ח"א סי' ע"ז (וצ"ל י"ח) והוסיף דגם בעיר חדשה או בעיר שיש בהם ספק במנהג אין לאומרה, אבל במקום שנהגו לאומרה אין לשנות ממנהגם [רייק בלשונו שאין לשנות ממנהגם ולא כמש"כ במג"א רק שאין למחות] וחשב שזה נמשך גם על הרדב"ז ובאמת אינו רק לשון הרלנ"ח*). אמנם בשו"ת הרלנ"ח (סי' קכ"ב) יש אריכות בזה, והביא דברי האורחות חיים (הל' אבל ד"ה והמנהג) שכתב בזה"ל: ובתפילת ערבית של שבת אין אומרים ברכה מעין שבע ולא במה מדליקין, רק אחר תפילה אומרים ויכולו וקדיש שלם, ויש מקומות אומדים הכל, וכן עיקד דאין אבילות בשבת, ע"כ. הרי מבואר ממנהג כל אלו המקומות שהזכיר שעיקר התקנה היתה ג"כ על בתי חתנים ואבל, אלא משום אבילות יש מקום שנהגו שלא לאמרה, ולדעת הרב בעל הספר [או"ח] אומרים אותה אפי' בבית האבל, ומינה אליבא דכולהו אומרים אותה בבית חתנים, ונראה דטעמם הוא דכי היכא דהשתא נהגו ההוא תקנה בבתי כנסיות שלנו אע"פ שהם בישוב ואין בהם סכנה, ה"נ אית לן למימר שהותקנה בראשונה שכ"מ שמתפללים בעשרה, אע"פ שהוא מקום דליכא סכנה, משום לתא רבתי כנסיות דאיכא בהו סכנה, והביא שם מהרלב"ח דברי הפוסקים שאין לאומרה וסיים: הרי נראה מעדות אלו הרבנים הנזכרים שהמנהג הוא קדום שלא לומר אותה בבתי חתנים ובבית האבל, וחייבים אנחנו לקבל עדותם במקום שאין מנהג לפחות, ולכן אני אומר שבמקום שיש מנהג קבוע לאומרם, אין לשנות ממנהגם, ויש להם אילן גדול לתלות עצמם בו ת"ה הרב הגדול בעל או"ח שכתבתי, אמנם בעיר חדשה או בעיר שיש להם ספק במנהג, אין לאומרה להנצל מעונש ספק ברכה לבטלה וכו', ומנהגינו בני גירוש ספרד לא ידעתי כי גורשתי בקטנותי בעוני, אמנם זקן שבהם וגדול מכל בני דורו הרר"י אבוהב ז"ל הורה לנו שכן ראוי להורות למעשה וכן נוהגים בזה העיר הקדושה, עכ"ל. — ועפי"ז כתב המג"א דבריו דבמקום שנוהגין לאומרה אין למחות בידם, ובא"ר (סקי"ט) כ' דקצת משמע כן ממ"ש (כצ"ל) לבוש א"צ לומר וכו' [משמע

*) עיין בכר"ש קונטרס ק"ב עמוד מ"ב ד"ה ונציין.

דאם רוצה מותר לאומרה] וצ"ע, אמנם הפרמ"ג (מש"ז סק"ח) כ' "וצ"ע דהוא ספק ברכה לבטלה", ובא"א כ' דצ"ע קצת אם לא הוי ספק ברכה, הביאו המשנ"ב (ס"ק כ"ה) כנז' בדברינו לעיל.

וראיתי בספר בן איש חי (שנה ב' פר' וירא סי' י') כתב בזה"ל: ברכה מעין שבע אין עיקר טעם שלה מ"ש רז"ל שנתקנה בשביל המתאחרין בביהכ"נ שבשדה, אלא באמת יש בה צורך גדול ע"פ הסוד, והוא במקום החזרה, לכן גם אם מתפללים צבור בבית חתנים ואבלים וכיוצא שאין שם ס"ת, חייבים לומר מעין שבע, וכן פשט המנהג בעיה"ק ירושלים לאומדה בכל מקום שמתפללין בעשרה, אע"פ שאין שם ס"ת, וזה המנהג נתפשט מזמן רבינו הרש"ש ז"ל, וכמ"ש בס' פרי הארמה [ח"א הל' תפילה פ"ט ה"י, כן ציינו הפקודת אלעזר] וכן הנהגתי פה עירנו יע"א בעזה"י עכ"ל, מבואר דאע"פ דבימי הרלב"ח הי' פעיה"ק ירושלים מקום שנהגו שלא לומר, הנהיגו ע"פ הרש"ש לאומרה.

וכן כתב הכף החיים (סי' רס"ח סק"נ) שהביא דברי השכנה"ג דבעינן דוקא ביהכ"נ קבוע בס"ת, [ולפי מש"כ למעלה אינו אלא ע"ר ספק], ושכ"כ המט"י [המטה יהודה סי' רס"ח] אות א' שכל שאין מתפללין בבה"כ קבוע, אין אומרים אותה, ודלא כהטו"ז (סק"ח) יעו"ש, (הנה הכה"ח עשה פלוגתא בין הטו"ז להשכנה"ג ודעימי', אמנם להא"ר דעתם מסכמת) והביא משו"ת בית דוד סי' תקל"ז הנ"ל, ומהברכ"י (אות ד') עיי"ש, ושוב כתב שבגמ' הם מסודרים ע"פ הסוד וגם האריז"ל בשער הכוונות נתן טעם בסוד לברכה מעין שבע, ושצריך לאומרה אחר תפלת ערבית של שבת, כמו שאומרים חזרה אחר תפילת שחרית ומנחה, יעו"ש. וא"כ לפי"ז לא יש חילוק בין בית חתנים ובית אבלים ובין בית שאינו ביהכ"נ קבוע ואין בו ס"ת, אלא כל שיש עשרה מתפללין ביחד, בכל מקום שיהיה צ"ל אותה, וכ"כ בסידור חסד לאברהם למוהר"א טובייאנה דק"נ ע"א דלפי סודן של דברים אין למנוע מלאומדן בכ"מ שמתפללין יעו"ש. וכ"כ הש"ץ דקצ"ח ע"ב, בן א"ח פר' וארא אות י', וכבר כתבנו כמה פעמים דנגר דברי האריז"ל שנותן טעם בסוד לא חיישינן לספק ברכות עכ"ל. וכדברים האלה כתב בס' פקודת אלעזר (סי' רס"ח סעי' י') דבזמנו של הרלב"ח הי' המנהג בפעיה"ק ירושלים תובב"א שלא לאומרה, ומנהג נשתנה בטענה שכן ראוי עפ"י הסוד וכו', עכ"ד.

ובספר תורת שבת (מהג"ר יעקב וויל ז"ל) סי' רס"ח סק"י, הובא דברי המג"א בשם הרדב"ז ורלב"ח דבמקום שנהגו לאומרה אין למחות בידם, ופי' בו הת"ש וז"ל: דבכ"מ שנהגו לאומרה אין למחות, (צ"ע מה חידוש מצא בזה שז"כ המג"א) וחפשתי ברדב"ז ולא מצאתי, (וכבר כתוב לעיל שהמג"א נמשך בזה אחר לשון השכנה"ג) אך ברלב"ח סי' קכ"ב כתוב כדבריו, ועיקר ראייתו מדלא הביאו הפוסקים את החילוק הזה, ויש עוד ראי' מן המרדכי ומן האורחות חיים (הועתק בשלימות לעיל), אך אח"כ הביא את שו"ת הריב"ל [צ"ל הריב"ש] סי' מ', שמתחלה לא נתקנה אלא בביהכ"נ שהכל היו באים שם, ולפ"ז יש לחזור על

הכלל רספק ברכות לחקל, (ודבריו צ"ע דהרי הרלב"ח עצמו סיים שם דאעפ"כ היכי רנהוג נהוג ויש להם אילן גדול לתלות עצמם בו וכו' כנ"ל), ולכן לענ"ר שיאמר מגן אבות לבר בלי ברכה ויאריכו בו ובזה מתוקן הכל ואין כאן ספק ברכה שא"צ עכ"ל.

והעירוני מרברי ספק ליקוטי מהרי"ח (ח"ב כ"ג ע"ב) שכ' ועי' בשר"ח דבירושלים נהגו שבמקום שמתפללים בכל לילה לומר מעין שבע אע"פ שאין שם ס"ת ע"ש, ובלא"ה כתב המג"א דבמקום שנהגו לאומרה אפי' שלא במנין קבוע אין למחות בידם, וכ"כ בס' מנוה"ט שכ"ה עפ"י הסוד יעו"ש. וכן ראיתי הלכה למעשה מכבור ארמו"ר הגה"ק מו"ה יחזקאל שרגא משינאווא ז"ל, עכ"ד.

ועי' בתהלה לדוד (סי' רס"ח סקי"ג) דאם כל הצבור או רובא מתפללין בבית אחר שלא בביהכ"נ מאיזה טעם, אומרים ברכה א' מעין שבע, רבזה שייך שפיר הטעם רמאחרין לבוא, והעתיקו במנח"ש (סי' ע"ו סק"כ). וכן היה כבר כמה פעמים שהוצרך הצבור — בפקודת הבד"צ שליט"א — לצאת ולמחות ברחובה של עיר, ונסגרו הבתי כנסיות ובתי מדרשות, ואמרו ברחובה של עיר ברכת מעין שבע.

ונכון להזכיר כאן מש"כ רבר נורא בס' מחזיק ברכה (סי' רס"ח סק"י) שכתב בזה"ל: ובקובץ כת"י ישן נושן לקוטי הגאון מוה"ר מרדכי ממורינא כתוב וז"ל: סיפרה נשמה לרבינו יחיאל מפאריש"ץ (הוא בעל סמ"ק) [צ"ע שהרי מחבר סמ"ק הי' רבינו יצחק מקורביל] שהמלאכים זורקין אותה למעלה, ומניחין אותה ליפול בעצמה, על שהי' מדבר בשעה שהחזן אומר ברכה מעין שבע, עכ"ל.

אדון השלו' הקב"ה יפרוס סוכת שלומו עלינו ועכ"י ועל ירושלים, ונזכה במהרה ביום שכולו שבת בביאת גוא"צ בב"א.

והנני רו"ש וחותם בכל חותמי ברכות,

יצחק יעקב ווייס

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו.
המחירים הם:

כרך א', ב', ג', — **חמש עשרה דאללער** בעד כל כרך
כרך ד', ה', ו', ז', ח', ט, — **עשרים דאללער** בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בענין עשה דלעולם בהם תעבודו

יהושע צבי הלוי יונגרייז
רב דקהל באר יצחק טאלטשווא
ברוקלין, ניו יארק

איתא בגמרא ברכות דף מ"ז ע"ב מעשה ברבי אליעזר שנכנם לבית הכנסת ולא מצא עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה וכו', והיכי עביד הכי והאמר רב יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו, לדבר מצוה שאני, מצוה הבא בעבירה היא, מצוה רבים שאני, ע"כ. ובמסכת גיטין דף ל"ח ע"ב איתא, אמר רב יהודה אמר שמואל כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו, מיתיבי מעשה בר' אליעזר שנכנם בבית הכנסת ולא מצא עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה, מצוה שאני, ע"כ. והקשה הגאון ר' יוסף זלמן זצ"ל מפ"ב חתנו של הגאון בעל נודע ביהודה (בשו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא בסוף הספר), מדוע לא מקשה הגמרא נמי במסכת גיטין והא הוי מצוה הבאה בעבירה כמו שמקשה במסכת ברכות.

ונראה לי לתרץ, דהרשב"א במס' שבת דף ד' ושאר הראשונים מחולקים אי עשה דלעולם בהם תעבודו היא מכח הלאו דלא תחנם, שלא ליתן להם מתנת חנם, וממילא כשהוא משחרר לטובת עצמו אין זה מתנת חנם, או העשה דלעולם בהם תעבודו היא עשה בפני עצמו, וא"כ אפי' הוא משחרר עבדו לטובת עצמו גם כן אסור. ובזה יתורץ קו' חתן הג' בעל נו"ב, דבגיטין איתא א"ר יהודה אמר שמואל, ובמסכת ברכות איתא אמר ר' יהודה סתם, ונראה לי לחדש דאפשר לומר דזה באמת מחלוקת בין שמואל ורב יהודה, דבמס' גיטין בעל המימרא הוא שמואל דס"ל דעשה דלעולם בהם תעבודו היא משום לא תחנם שלא לעשות להם מתנת חנם, וכמבואר שם בר"ן בגיטין להדיא, שלא אמרה תורה לעולם בהם תעבודו אלא משום שלא יתן להם מתנת חנם, עיי"ש, וכיון דאיכא מצוה, לא משום חנינה רעבדו הוא דקעביד, אלא לצורך עצמו קעביד, וממילא לא שייך להקשות והא הוי מצהב"ע, כיון דלצורך מצוה הוא משחררו, וממילא אין כאן כלל העשה של לעולם בהם תעבודו, אבל במס' ברכות גרסינן אמר רב יהודה, והוא ס"ל דלעולם בהם תעבורו לאו משום לא תחנם היא, אלא שהיא עשה בפני עצמה, וא"כ אפילו לטובת עצמו ג"כ אסור לשחרר, וממילא אפי' אחר שתירץ הגמרא מצוה שאני, שפיר מקשה, דסוף כל סוף מצוה הבאה בעבירה היא, כיון שהוא סובר דאפי' לצורך עצמו ג"כ אסור, וע"כ הוצרך הגמרא לתרץ מצוה דרבים שאני, ודו"ק.

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בענין מקדיש ככר של הפקר

נפתלי ראובן ציטראנענבוים
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' נדרים דף ל"ד ע"ב, אמר רבא היתה לפניו ככר של הפקר, ואמר ככר זו הקדש, נטלה לאכלה מעל לפי כולה. והקשה בפי' הרא"ש בשם הר' אליעזר ממי"ץ, וכן הקשו בר"ן ובשאר ראשונים, למה נקט ככר של הפקר, נימא היתה לפניו ככר של הקדש, נטלה לאוכלה וכו'. ותי' בשם ה"ר יצחק, שהככר של הפקר היתה רחוקה ממנו הרבה, ואין אדם סמוך לה שיוכל לזכות אלא הוא, ואמר לכשאזכה בככר זה תהי' הקדש, וקמ"ל דחל עלי' הקדש כיון דבידו לזכות בו, כדאמר בפרק אע"פ, שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה תקדוש, דקדשה הואיל ובידו לפדות, עכ"ל הרא"ש. וכוונתו דלכן נקט ככר של הפקר, משום דקמ"ל רבותא הנ"ל. ובקצות החושן בסי' ר"ד סק"ג כתב, דלפי דברי הרא"ש הללו יתיישב הא דאיתא במס' ב"מ דף מ"ט ע"א, א"ר אבהו א"ר יוחנן ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לך בידי, בן לוי רשאי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר וכו', ומוכיח הגמרא מדין זה דאינו יכול לחזור בו במתנה מועטת, דאי לאו הכי למה מותר לעשותו תרומת מעשר ניחוש שמא יחזור בו הנותן. והקשה הרא"ש בשיטמ"ק, דאפי' אם נימא דהישראל אינו יכול לחזור בו, אכתי קשה איך מפריש הלוי תרומת מעשר קודם שזכה בו, סוף סוף לא קנאו הלוי, ומה בכך שהנותן אינו יכול לחזור בו. ע"ש, אבל לפי"ד הר"א ממי"ץ דכל שבידו לזכות בו להקדש כבר נעשה הקדש, א"ש, דכיון דהישראל אינו יכול לחזור בו, הוי בידו של הלוי לזכות בו, כיון דשארית ישראל לא יעשו עולה, וכל שבידו לזכות בו זכה בו, ולכן מפריש ממנו תרומת מעשר על מקום אחר, עכ"ד הקצוה"ח.

ובחי' הנרעק"א על מס' ב"מ דף מ"ט הקשה על דבריו וז"ל, ולענ"ד אינו, דדברי הר"א ממי"ץ הם רק דמהני ההקדש לאחר שיזכה, ולא הוי כמו דשלב"ל, אבל מ"מ פשיטא דקודם שזכה לא חל ההקדש, ואלו הכא משמע דתיכף הוי תרומת מעשר וכו', עכ"ל, וכוונתו מבוארת דע"כ אין כוונת הר"א ממי"ץ דכבר נעשה הקדש קודם שקנאו, דאין זה סברא דקודם שקנאו כבר חל הקדישו, ועוד דהא הר"א ממי"ץ כתב וז"ל, ואמר לכשאזכה בככר זה תהי' הקדש עכ"ל, הרי מפורש בדבריו דלא הקדישו עכשיו, אלא דכוונת הר"א ממי"ץ הוא, דלכאורה קשה איך יכול להקדיש הככר הא אינו ברשותו, ועכצ"ל דמקדישו אלאחר שיבוא לידו, ואכתי תקשי הא הוי מקדיש דשלב"ל, ואנן קיי"ל דאין אדם מקדיש דשלב"ל, וע"ז תי' הר"א ממי"ץ, דכיון דהוי בידו לזכות בו, דאין אחר סמוך להככר יותר ממנו, ליכא חסרון דרשלב"ל, כדמבואר במס' קידושין דף ס"ב ע"א דאפילו לרבנן דפליגי אר"מ וס"ל דאין אדם מקנה דשלב"ל, אפ"ה היכא דהוי

בידו שיבוא לעולם, מודי לר"מ דאדם מקנה דשלב"ל, וכיון דכוונת הר"א ממי"ץ הוא לתרץ דאינו דשלב"ל כיון דהוי בידו ואז מודי רבנן לר"מ, א"כ זהו פשוט דאינו נקנה כל זמן שאינו בעולם, דהא אפילו לר"מ דאדם מקנה דשלב"ל, אין הכוונה שקונהו משעה שאינו בעולם, רק שמועיל הקנין דמעכשיו, שיחול הקנין אחר שיבוא לעולם, כמבואר במס' ב"מ דף ס"ו ע"ב דאפי' למ"ד אדם מקנה דשלב"ל יכול לחזור בו כל זמן שלא בא לעולם, דכל זמן שלא בא לעולם לא חל הקנין, וכן מבואר במס' קידושין דף ע"ח ע"ב בנמרא וברש"י דאפילו לר"מ דאדם מקנה דשלב"ל, אפ"ה כל זמן שלא בא לעולם לא נקנה, וא"כ ע"כ דאין כוונת הר"א ממי"ץ שנקנה קודם שבא לעולם, דבידו לדבנן לא עדיף מדשלב"ל לר"מ, אלא דכוונת הר"א ממי"ץ הוא, דכיון דהוי בידו לזכות בו, יועיל מה שהקדיש הככר קודם שזכה בו, שיחול אחר שיזכה בו אע"ג דהוי דשלב"ל, אבל לא נעשה הקדש קודם שזכה בו, כמו בכל דשלב"ל לר"מ ודשלב"ל שהוא בידו לרבנן, דאין הקנין חל בשעה שלא הי' בעולם, רק אח"כ כשכבר הי' בעולם, זהו כוונת קו' הגרעק"א. וכן הקשה ע"ד הקצוה"ח בשו"ת בית אפרים חיו"ד סי' ס"ו, והביא כמה ראיות דלא אמרינן דכל שבידו לזכות בו זוכה בו לאלתר, עיי"ש שהאריך בזה, וגם בשו"ת עונג יו"ט סי' פ"ז בהג"ה השני', ובספר שבילי דוד בחו"מ סי' ד"ד, ובהקדמתו לחיו"ד בשמעתתא דאמירה לצדקה אות ד', הקשו כן על ד' הקצוה"ח. וע"ע בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' שפ"ח שכתב ג"כ דכוונת הר"א ממי"ץ אינו שיהי' הקדש עתה, רק שכשיזכה בו יהי' הקדש, עיי"ש. ולכאורה היא תמי' עצומה על דברי הקצוה"ח.

ולכן נראה ליישב דגם הקצוה"ח מודה דכוונת הר"א ממי"ץ הוא דהקדישו רק לאחר שיזכה בו, וגם מודה דא"א להקדיש דבר שאינו ברשותו, אפילו אם הוא בידו לקנותו, ואפ"ה ס"ל דההקדש חל משעה שאמר ככר זו הקדש, והוא דבמס' קידושין דף ס"ג ע"א הכריח הגמרא דרבי ס"ל אדם מקנה דשלב"ל, דאמד לא תסגיר עבד אל אדוניו, בלוקח עבד על מנת לשחררו הכתוב מדבר, היכי דמי, אמד רב נחמן בר יצחק כגון דכתב לי' לכשאקחך הרי עצמך קנוי לך מעכשיו, (פי', דמה שאמרה התורה לא תסגיר עבד אל אדוניו, הכוונה באופן שקודם שלקחו עמו התנה עמו שישחררו לאחר שיקחנו, והתורה קמ"ל דאדם מקנה דשלב"ל והשחרור חל, ולא ינהג בו מנהג עבדות, כיון שהוא משוחרר). והקשו התוס' ושאר הראשונים על הא דאמר רב נחמן בר יצחק לכשאקחך הרי עצמך קנוי לך מעכשיו, למה לי' להוסיף מעכשיו, הא למ"ד אדם מקנה דשלב"ל אינו צ"ל דכשיבוא לעולם יהי' קנוי מעכשיו, כמו שהוכיחו מכמה מקומות, ותירצו בתוס' ובדרשב"א, דאמירת מעכשיו הועילה שלא יוכל לחזור בו אפילו בזמן שעדיין לא בא לעולם, וגם הועילה שאפילו אם השטר שחרור יאבד או יקרע קודם שיבוא לעולם, אפ"ה יחול השחרור כשיבוא לעולם, עי' בדבריהם שם. וגבדי"ט אלגאזי בהל' חלה אות כ"ב ד"ה והנה, ביאר סברת התוס' והרשב"א, דס"ל דבכל דשלב"ל, אפילו לד"מ, לא חל הקנין אלא משבא לעולם, אבל אם אמר מעכשיו

ולכשיבוא לעולם, חל הקנין כשיבוא לעולם, על למפרע להזמן שעדיין לא בא לעולם, עיי"ש, וגם בשער המלך פרק כ"ב מהל' מכירה ה"ה כתב, דמדיוק לשון הרשב"א משמע, דבאופן שאמר מעכשיו חל הקנין למפרע, והוסיף לחרש רסברא זו אינה רק אם הרבר לא הי' בעולם, אלא אפילו אם הי' בעולם, רק שבשעת אמירתו הי' חפץ זה שייך לארם אחר, אפ"ה לאחר שקנאו הוא, חל הקנין למפרע, ואפילו בשעה שעדיין הי' קנוי לארם אחר כבר חל הקנאתו להאדם שרצה לקנותו, עיי"ש, והוא חירוש גרול למאור, רלפי"ז משכחת לה רבשעה שהחפץ שייך לארם א', יהי' שייך ג"כ לארם אחר.

עכ"פ יצא לנו מרברי האחרונים הנ"ל, דלר"מ, באופן שאומר מעכשיו ולכשיבוא לעולם, חל הקנין למפרע אפילו כשלא בא לעולם. אבל כל זה הוא רק לר"מ רס"ל ארם מקנה רשלב"ל, אבל לרבנן רס"ל אין ארם מקנה רשלב"ל, אין אמירת מעכשיו מעלה ומוריר, וכן כתב הרשב"א להריא רזהו דוקא אליבא דר"מ, וז"פ. והי' נראה לחרש דבאופן שהרשלב"ל הוא בידו לקנותו, ראז מודי רבנן דארם מקנה רשלב"ל, אם יאמר מעכשיו ולכשיבוא לעולם, יחול הקנין למפרע משעה שעריין לא בא לעולם, דבידו לרבנן, הוי כמו כל רשלב"ל לר"מ. ואח"כ מצאתי בספר גנזי רעק"א סי' כ"ה שנסתפק בר"ז, ומסיק כמו שכתבנו, דלרבנן היכי דהוי בידו, מהני מעכשיו כמו לר"מ בכל רשלב"ל, עיי"ש.

ולפי"ז א"ש דברי הקצוה"ח הנ"ל, דהנה הר"ן כתב בסמ' נדרים דף כ"ט ע"ב, ראם הקריש ארם חפץ א', ואמר הרי זה הקדש לאחר ל' יום, הוי כאילו אמר מעכשיו ולאחר ל' יום, דכיון דקיי"ל דאמירתו לגבוה כמסירתו להריוט, הוא הדין ראמירתו לגבוה לאחר ל' יום, הוי כאילו אמר מעכשיו ולאחר ל' יום, עיי"ש. וא"כ אתי שפיר סברת הקצוה"ח שהבין בדעת הר"א ממי"ץ שכבר הי' הקדש משעת אמירתו, והוא משום ראמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, וא"כ כיון דאמד לכשאזכה בכבר זה יהי' הקדש, הוי כאילו אמר מעכשיו ולכשאזכה בכבר זה יהי' הקדש, והיכא דאמר מעכשיו חל הקנין למפרע משעת אמירתו, כמו שכתבו השעה"מ והרי"ט אלגאזי הנ"ל בשי' הרשב"א והתוס', וכיון דהוי בידו, גם רבנן מורי רמעכשיו מהני, כמו שכתבנו לעיל בשם הגרעק"א, נמצא דבשעת אמירתו כבר הי' הכבר הקדש, משום רלמפרע נעשה הקדש. וא"כ שפיר כתב הקצוה"ח דמיושבת קו' השיטמ"ק בסמ' ב"מ דף מ"ט שהק' איך מפריש הלוי תרומת מעשר, הא עדיין לא קנאו, אך לפי"ד הר"א ממי"ץ הנ"ל א"ש, דכיון דהוי בידו שיקנהו, דשארית ישראל לא יעשו עולה, גם רבנן מודי דארם מקנה רשלב"ל. ומעתה לא קשה קושית הגרעק"א ושאר האחרונים, דסוף סוף לא חל הקנין בשעת אמירתו וא"כ האיך מפריש תרומת מעשר, דהא כתבו התוס' ביבמות דף צ"ג ע"א ד"ה קנוי', ובחי' הרשב"א בסמ' קידושין דף ס"ג ע"א ד"ה כגון, דגם בתרומה שייך אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, ולדברי הר"ן הנ"ל הוי כאילו אמר כור מעשר לך בידי מעכשיו ולכשיבוא לעולם, וכיון דאמר מעכשיו חל הקנאת המעשר למפרע, ולכן יכול להפריש תרומת מעשר משעת אמירתו, ודו"ק.

ואין לומר דדוקא בתרומה שייך לומר אמל"ג כמסירתו להדיוט, אבל במעשר ראשון לא אמרינן אמל"ג כמסל"ה, דמד' ריטב"א במס' קידושין דף כ"ז ע"א ד"ה ומדקאמר, מבואר דס"ל רגם במעשר ראשון שייך אמל"ג כמסל"ה, (וע' בשו"ת הרי בשמים מהדו"ת סי' רי"ח דתמה ע"ד הריטב"א הנ"ל, ורצה לומר דלא שייך אמל"ג כמסל"ה במעשר ראשון). ולפי מה שכתבנו, יתיישב הא דהוכיח בשו"ת בית אפרים הנ"ל מכמה מקומות דלא אמרינן דכל שבידו לזכות זכה בו מעתה, דלפי מה שכתבנו, דברי הקצוה"ח אמורין דוקא גבי הקדש ותרומה ומעשר דשייך בהו אמל"ג כמסירה להדיוט, אבל בשאר קנינים אה"נ דאפילו אם הוא בידו לזכות בו, לא קנאו משעה שהי' בידו לזכות בו.

ולכאורה הי' נראה להוכיח כסברת הקצוה"ח בד' הר"א מי"ץ דנעשה הקדש משעת אמירתו, ודלא כד' הגרעק"א ושאר האחרונים דהכבר נעשה הקדש רק משזכה בו, מחמת תרי טעמי, חדא דהא קושית הר"א ממי"ץ היתה, דלמה נקט ככר של הפקר, הו"ל למינקט ככר של הקדש, וע"ז תי' דנקט ככר של הפקר לרבותא, וכמו שכתב בלשונו, „וקמ"ל דחל עלי' הקדש וכו'", עכ"ל, והנה אם נאמר דכוונת הר"א ממי"ץ הוא כמ"ש הקצוה"ח א"ש תירוצו, דהרבותא הוא דאמירה לגבוה נחשב כמי שאמר מעכשיי (כד' הר"ן לעיל דף כ"ט), וגם קמ"ל, דלרבנן היכא דהוי בידו מהני מעכשיו שיהי' נקנה למפרע, כמו לר"מ בכל דשלב"ל, אך אם נימא כדעת הגרעק"א, תקשי, דמתו הרבותא דכבר של הפקר יכול להקדישו לאחר שיזכה בו, והא זהו ברייתא ערוכה במס' קידושין דף ס"ב ע"ב, דהיכא דהוא בידו מודי רבנן דאדם מקנה דשלב"ל, וא"כ לא תירץ הר"א ממי"ץ כלום על קושיתו, דסו"ס תקשי אמאי נקט ככר של הפקר.

ועוד, דבשלמא לפי פי' הקצוה"ח, א"ש הא דאמר רבא דאם נטלה לאוכלה מעל לפי כולה, דבשעת אמירתו נעשה הקדש, ואם נטלה אח"כ לאוכלה מעל בה, דהוציאה מרשות הקדש לרשות הדיוט, אבל אם נימא כד' הגרעק"א, תקשי למה מעל בה, הא הכבר נעשה הקדש רק בשעה שנטלה, דאז זכה בה, וא"כ איך ימעול בנטילה זו משום דהוציאה מרשות הקדש, דהא אי אפשר דבהגבהה א' יכניסנה לרשות הקרש ויוציאנה מרשות הקדש, דממ"נ, אם הגבהה זו הוי קנין להקדש, א"א שהגבהה זו תהי' ג"כ הוצאה מרשות הקדש, דאיך שייך לומר שברגע אחת יהיו נעשין שתי פעולות שסותרין זא"ז. ואין לומר דשניהן באין כאחד כמו שמצינו במס' ניטין דף ע"ז דגיטה וחצירה באין כאחד, ז"א, לא מיבעיא לפי"ד הקצוה"ח בסי' ר' סק"ה דבעלמא לא אמרינן באין כאחד רק בנגט, עיי"ש טעמא דמילתא, א"כ בוודאי דלא שייך לומר באין כא', אבל אפילו אם נימא דלא כהקצוה"ח הנ"ל, אכתי לא אמרינן באין כא', דהנה בכל מקום דמצינו הסברא דבאין כא', הוא דוקא באופן שכל אחד מהם תלוי בחבירו, כגון הא דגיטה וחצירה באין כאחד, דהיינו אם זרק הבעל גט לחצר האשה (פי', נכסי מלוג), דאמרינן גיטה וחצירה באין כא', היינו משום דהנט א"א שתחול רק אם זכתה בהחצר, ואז תקנה הגט בקנין חצר, וא"א שתזכה בחצירה רק אם תתגרש, דכל

זמן שלא נתגרשה לא זכתה בחצירה, נמצא דכל א' מהם א"א לחול כ"א ע"י חבירו, ובאופן כזה אמרינן באין כא', וכן בכ"מ דאמרינן באין כא' הוא באופן כזה, אבל אם א' מהם אינו תלוי בחבירו, וודאי דלא אמרינן באין כא', וא"כ הכא דהא דנעשה הקדש אינו תלוי בהא דמעל בו, באופן כזה לא אמרינן באין כא', וז"פ, וא"כ קשה ע"ד הגרעק"א כנ"ל. ואין לומר דסוגיין מירי שכבר הגביהה ונעשה הקדש, ואח"כ נטלה לאכלה ומעל בה, ז"א, חדא דהוא דחוק בלישנא דגמ', ועוד דמדברי הגרעק"א בעצמו בס' גנזי רעק"א סי' כ"ה מתבאר שהבין סוגיין שלא זכה בה להקדש קודם שנטלה לאכלה, עיי"ש שמוכרח כן מדבריו, וא"כ אכתי קשה קושיא הנ"ל, וצ"ע. ושוב ראיתי בס' בית האוצר מערכת ב' כלל ט' בסופו, שכתב דגם באופן שאינם תלויים זה בזה, שייך לומר באין כא', ולפי"ז לק"מ כמובן.

ובענין זה יש להעיר במה שראיתי בס' קנין תורה בשמעתתא (על ספר במדבר) בחי' לחג השבועות סי' פ"ט אות ו', שהקשה ע"ד הקצוה"ח דמסוגיין משמע דלא נעשה הכבר הקדש אלא בשעה שנטלה לאכלה, ולא קודם לכן, ולד' הקצוה"ח הא כבר נעשה הקדש משעת אמירתו, עכ"ד עיי"ש. ולכאורה המעיין בהסוגיא ידאה רליכא שום משמעות דהכבר נעשה הקדש רק בשעה שנטלה לאכלה, ואדרבא הגמ' א"ש יותר אם נאמר דכבר נעשה הקדש משעת אמירתו, דאז מובן האיך מעל בה, כמו שהארכנו לעיל.

עוד יש להעיר במה שרצה לחדש בס' ראשית ביכורים עמ"ס בכורות (מהגאון ר' אברהם ווינבערג מוואדשא הי"ד) בהשמטות לדף ז' ע"ב, דדברי הר"א ממי"ץ אמורים דוקא אם אדם אחר עומד סמוך להכבר של הפקר, אז יכול להקדישו משום דבידו הוא, אבל אם המפקיר עצמו רוצה להקדישו אם הוא סמוך לו, אינו מועיל אע"ג דבידו הוא, דבידו אינו מועיל היכא דדחיי' בידים, והכא כיון דדחיי' בידים שהפקירו, אינו מועיל מה שהוא בידו, עיי"ש שהביא ראיות לסברא זו. ודבריו צריכין עיון גדול, דהא הר"א ממי"ץ כתב וז"ל, כדאמר בפרק אע"פ (דף נ"ט) שדה זו שמשכנתי לך לכשאפרנה תקדוש, דקדשה, הואיל ובידו לפדות, עכ"ל. הרי מבואר בפירוש בדבריו, דהטעם דחל ההקדש, הוא משום דבידו הוא לפדותו, ולפי"ד הראשית בכורים הנ"ל, הרי לא שייך באופן כזה הסברא דבידו, דהא דחיי' בידים, כיון שהשכין השדה, והוא דומה ממש לאם הפקיר הכבר ואח"כ הקדישו, וצ"ע.

עולת שבת בשבתו

הגדה של פסח

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם וכו'. י"ל דרשע היינו הבעל תשובה, שהוא באמת צדיק, רק שמרשיע את עצמו ומחזיק את עצמו לרשע, ואומר על עצמו, מה העבודה הזאת, לכם, כלו' שכל עבודתו הוא רק לטובתו, לכם ולא לו, שאומר בדעתו, שלא נתכוון כלל לעשות נחת רוח לו ית"ש, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל, שאינו מחזיק טיבותא לנפשי' להיות נחשב בכלל עובדי ד', עי"ז כפר בעיקר (מלשון וכפרת את התיבה), שבזה נעשה דבוק בעיקר, בהבורא ית"ש שהוא עיקרו של עולם.

(הרה"ק מוה"ר אליעזר מדזיקוב זצ"ל[1])

יום א' דפסח

בקריאה ליום א' דפסח. וכי יגור אתך גר ועשה פסח לד' המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו. ומביא הבעה"ט מסורה, ד' פעמים וא"ז, וא"ז יקרב לעשותו, וא"ז ירצו את עוונם (ויקרא כ"ו), וא"ז תשכיל (יהושע א'), וא"ז חיל מלך בבל צרים על ירושלים (ירמי' ל"ב). י"ל בזה, רהנה מה שצוה הקב"ה שיקחו בנ"י טלה לקרבן פסח, הוא מפני שעברו למזל טלה עבורה זרה של המצריים, לכן צוה הקב"ה שיקריבו טלה נגר טלה, לכפר על עוונם. אמנם עתה בעוה"ר כשחרבה עירנו ושמם בית מקדשינו ובטלו הקרבנות, איך יתכפרו העוונות, על זה כבר הורו לנו חכמז"ל בשלהי מס' מנחות, רכל העוסק בפרשת עולה כאלו הקריב עולה וכו'. וזהו שרמזה לנו המסורה, ואז יקרב לעשותו, היינו אז כשבני ישראל הקריבו את הטלה לקרבן פסח, ואז ירצו את עוונם, כי הקרבן פסח הי' מכפר על חטא עבו"ז, אבל, ואז חיל מלך בבל צרים על ירושלים, שהחריבו את הביהמ"ק ובטלו הקרבנות, איך ובמה יכופר עון ישראל, לזה אמר, ואז תשכיל, שאין לנו שיור רק להבין ולהשכיל דברי התוה"ק, וכל העוסק בהלכות קרבן פסח כאלו הקריב הפסח במועדו וכהלכתו.

(כ"ק מרן אדומו"ד שליט"א)

שביעי של פסח

וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ד' במצרים ויראו העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו. קודם ראו את היד הגרולה ואח"כ זכו ליראת ד' ואח"כ האמינו בר'. וי"ל הכוונה כי כל זמן שלא ראו רק אותות ומופתים

---

1) הובא בשמו בפתיחה לשו"ת מהר"ש חלק שמיני (עמוד ח' ד"ה והנה).

ונפלאות, לא רצו להאמין, כי חששו אולי הוא בכישוף, אבל כשזכו להתגלות אלקות וראו והשיגו מרת יראת הרוממות, אז האמינו כי הוא מידו ית"ש. וז"ש וירא ישראל וגו' ויראו העם את ד', ורק אח"כ ויאמינו בד'.
(הרה"ק מוה"ר יהודה צבי מסטרעטין זצ"ל[2])

אחרון של פסח

בשיר השירים (ז', ג'), שררך אגן הסהר אל יחסר המזג. נ"ל לפרשו כלפי שאמרו רז"ל (ספ"ק דראש השנה) עה"פ ותחסרהו מעט מאלקים, שחסר למשה אחד מנ' שערי בינה. אמנם סנהדרין (שעליהם נדרש פסוק זה, כראיתא פרק אחד דיני ממונות[3]), אל יחסר המזג, מז"ג גימט' חמשים, כי אלקים עצמו נצב ביניהם.
(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל[4])

תמיהות וישובים

הערות על ספר אלה המצות

בספר אלה המצות להגאון ר"מ חאגיז ז"ל במצוה ש"ז (עשה קט"ז) בשתי הלחם כ' באי"ד וז"ל, והיא הנקראת מנחה חדשה להתיר החדש „במדינה", ע"כ. וקשה דהעומר מתיר במדינה, ושתה"ל מתיר במקדש כמבואר במנחות ס"ח ע"ב. (ואולי נפל ט"ס שם, וצ"ל „במקדש" במקום „במדינה").

* * *

גם מונה שם בספר הנ"ל י"א חילוקים שיש בין העומר ושתי הלחם. ובחילוק הב' כתב, העומר בא סול"ת (וכ"ה בחינוך מצוה ש"ב), ושתה"ל בא אפו"י חמ"ץ, ע"כ. ולכאורה הול"ל העומר בא קמ"ח, דסול"ת הוא רק מחיטים, עיין רש"י פ' ויקרא (ב', א') מהתו"כ, והעומר בא משעורים. אך במנחות ס' ע"ב איתא דעומר הוא סולת ולא קמח, ועיי"ש ברש"י ד"ה ולא הכשדו וכו', ותוד"ה והבאת. (וזהו לכאורה סתירה לרש"י הנ"ל דסולת הוא רק מחיטים, וצ"ע). ועו"ק, למה הרכיב ב' חילוקים כאחד, אפו"י וחמ"ץ, והול"ל עומר סולת ושתה"ל אפוי, עומר אינו חמץ ושתה"ל חמץ.

---

2) הובא בשמו בס' תכלת מרדכי עה"ת (להגאון מהרש"ם אבד"ק בדעזאן זצ"ל) בפ' שמות.

3) סנהדרין י"ד ע"ב.

4) הועתק מכתי"ק בגליון החומש שלו המונח באוצר הספרים אשר בבריטיש מוזעאום בלונדון, והגיע לידינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפען. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

שם בחילוק הט׳ כתב, העומר בא מג׳ סאין ושתה״ל משני סאין. וקשה דגם שתה״ל מג׳ סאין, עיין מנחות ע״ו ע״ב ורמב״ם פ״ח ה״ד מתו״מ, וצע״ג. ואולי י״ל בדוחק דמיירי כשלא מצא להביא העומר ושתה״ל מן החדש, ומביא מן הישן לשיטת הרמב״ם (כשיטת הכ״מ ברמב״ם פ״ח ה״ב מתו״מ, ודו״ק, ועיין לח״מ שם ומנ״ח מצוה ש״ב). ומצאתי במנ״ח מצוה ש״ז (אות ב׳), דלפי שיטת הרמב״ם דאם לא מצא שתה״ל מחדש מביא מישן, הי׳ דינו כלחם הפנים אף לכתחילה ודי בשני סאין, עכ״ל. ולפי״ז י״ל דזה רק בשתה״ל דבא מחיטים, אבל עומר דבא משעורים, אף בישן צריך ג׳ סאים (עכ״פ לכתחילה), אף שצריך להוציא מזה רק עשרון א׳, דשעורים יש בו יותר סובין מבחיטים, עיין מנחות ע״ו ע״ב ברש״י ד״ה כיון דמחדש אתי וכו׳, וצ״ע.

שם בחילוק העשירי כתב דעומר לא נקרא ביכורים וכו׳, ע״כ. וקשה, דבפ׳ ויקרא (ב׳, י״ד) נקרא עומר ביכורים (עיי״ש ברש״י). ובדוחק י״ל דכוונתו דבפרשה ההוא (אמור) לא נקרא כן.

שם בחילוק הי״א כתב, העומר בא קלי וכרמל ושתה״ל באים קמח, ע״כ. וקשה דבשתה״ל כ״ש דהול״ל סולת דבא מחיטים (כנ״ל מרש״י, בשם התו״כ).

ועו״ק, דיש עוד ב׳ חילוקים ולא מנה אותם המחבר. א) מנין העשרונים, דעומר בא מעשרון א׳ ושתה״ל משתי עשרונים (וזה מעכב לכו״ע, עיין מנחות שם ורמב״ם שם, משא״כ מנין הסאין). ב) דהעומר לותתים (במים) ושתה״ל לא, כמבואר בפסחים ל״ו, ורמב״ם פי״ב ה״כ ממעשה״ק, ופ״ח ה״ג מתו״מ גבי שתה״ל. (ובדרך אגב ק״ל במש״כ בביאור על התו״כ מבעל החי״ח (פרשה ח׳ פרק י׳) על פרשת מנחת סולת שכ׳ וז״ל, בא מן החיטין שלתתו אותן, עכ״ל. וקשה מפסחים ל״ו הנ״ל שאין לותתין את המנחות מחשש שיחמיץ, חוץ ממנחת העומר, וכ״פ הרמב״ם הנ״ל, וצע״ג).

אשר זעליג גאלדמאן
מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

נחל דמעה

על פטירת

הרב הגאון מוה״ר יהודה ליב לעמבערגער ז״ל אבד״ק סערעטש
חתנו של כ״ק מרן אדמו״ר זצוק״ל הי״ד

המקום ינחם את כל המשפחה הכבודה והרוממה,
והרופא לשבורי לב יחבש לעצבותם,
ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אכי״ר.

המערכת

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

מ) בספר התשבי ערך „רבד" כותב בזה"ל: אין זוכרין שם לחם בפסח שמא יבואו לירי אכילה, עכ"ל*).

מא) בספר קב הישר פרק פ"ט כותב בזה"ל: ראיתי נוהגין להדבה גדולי ישראל כשהיו שואבים מים [לאפיית מצות] לוקחים כלי קטן והיו סופרים בכל פעם שישפוך, א' ב' ג' ד' ה' ו', עד שהיו סופרים כל כ"ב אותיות שבתורה, כדי להמשיך קדושת אותיות של התורה אל תוך המים, עכ"ל.

מב) הרב הגאון מוה"ר יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק זצ"ל כותב במכתבו מיום ב' צו תרס"ט לפ"ק**) בזה"ל: שמעתי מהה"ק מבעלזיץ שהי' ביחד עם דודי זקני הקדוש הגאון מ' אברהם יהושע העשיל ממעזיבוז, בק' בארדיטשוב, שהי' אז שם חולי ילרים ל"ע, וביקשוהו העיר לשבות שם, ואמר שכשיבטיחוהו לעשות ג' אלפים רו"כ על גמ"ח, ישבות. והעמיד ברחוב שולחן קטן, והוא ישב בצירוף האברך הה"ק ר' יצחק מנעשכיז, שהי' על שולחן חותנו אז, וכנשלם סך זה, אמר, ביום הששי, היום, נשיא לבני ג"ד (ג'ומלי ד'לים), אל יסף (קודם הזמן), בן דעו א־ל, עכ"ל.

מג) בשו"ת רחש לבב סוף סי' כ' כותב בזה"ל: ומה שכתבת לשמחני בזה שמצאת לי תנא דמסייע בעיקר תירוצי הנ"ל, והוא הרב הגאון בעל השאגת ארי' ז"ל, אמינא לך בזה, לא מעוקצך ולא מדובשך, ראף כי מדרך המחברים לברך ברכת הנהנין לכשיוודע להם שכיוונו לדעת הגדול, אולם לא כן אנכי עמדי, ונהפוך הוא, כי אני מצטער על זה כעל אבדן שלל רב, כי מה יסכן לגבר כמוני ברובי תורתו במילי מעליותא שהעלה במצודתו, אם לא יתאמרו משמי' בבי מרדשא, בשכבר קרמוהו אחרים, ושפתי זרים ידובבו בקבר, ותקראנה אותי כאלה לאין מספר, ואשר לא גזלתי אשיבה במפח נפש, למי אשר זכה בעמלי תחלה, ואנכי לא ידעתי, עכ"ל.

מד) בשו"ת בית אפרים מהדורא תנינא על אהע"ז ח"ב (דף קפ"ח טור ב') כותב בזה"ל: ומ"ש שנמצא כדברי במחנה אפרים, אנא אמינא, ולא איכפת לי אם קדמוני בזה וכו', ודרכי, שאף מה שעולה לפני, אם אני מוצא קודם כתיבתי, אני מעלה בשמו, ואם לאחר שכבר כתוב בספר זכרון לפני, אני כותב שוב מצאתי כו'. ושמחה היא לי דמתאמרא משמי' דגברא רבא, כוותי, ות"ל אני שמח בחלקי, עכ"ל.

---

*) כ"ק רבותינו מבאבוב הקפידו ע"ז מאוד, עד שכ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצ"ל הי"ד לא קרא את ר' פישל „בייגעל" מפאדגורזא הי"ד, בשם המשפחה שלו, במשך כל ימי חג הפסח, כי אם ר' פישל ר' יעקל'ס, וכן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א קורא בחג הפסח את ידידנו ר' ישראל בייגעל נ"י, בשם ר' ישראל ר' פישל'ס.

**) העתק ממכתב זה קבלנו מאת בנו של מקבל המכתב, ה"ה ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר מרדכי יוסף ליינער שליט"א רב דקהל חסידי ראדזין. זכרה לו אלקי לטובה.

לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

(לרגלי יומא דהילולא ביום כ"ה לחודש ניסן)

א) בספר אבן שלמה להגאון מוה"ר שלמה זלמן עהרענרייך אבד"ק שאמלוי זצ"ל (ירושלים תש"ל) בפ' יתרו עמוד ק"א, כתב וז"ל: הנה שמענו ואבותינו ספרו לנו ממרן הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע מסאנץ, כשבירך ברכה, כשהי' רוצה לומר השם הי' רועה ומתפחד מאוד עד שהתחיל לומר את השם, ולא הי' יכול לומר מגודל האימה ופחד, ושהה הרבה עד שהוציא השם בפיו, עכ"ל.

ב) בספר אמרי יהודה (להגה"צ מוה"ר יהודה ליבוש הויפרין מברעזאן זצ"ל) בסוף פרשת ואתחנן, כתב וז"ל: שמעתי מאדומ"ר הק' מצאנז ז"ל שבכל פעם ופעם כמעט בכל רגע הי' אומר בחשאי, לית מחשבה תפיסא בי' כלל, וזאת שמעתי בעצמי ממנו תמיד, עכ"ל.

ג) בשו"ת מהר"ש (להגאון מוה"ר שמואל ענגיל אבד"ק ראדמישלא זצ"ל) חלק ג' סוף סי' ז', כתב וז"ל: מקובל אני מכ"ק אדמו"ר הג' הקדוש מצאנז זי"ע, דלהתיר עגונה צריכים ג' רבנים מובהקים, עכ"ל.

ד) בכתבי הרה"ג מוה"ר יעקב הלוי גאלדוואסער הי"ד בעמח"ס חידושי יעקב, כתב וז"ל: שמעתי מפ"ק מרן הגה"ק שליט"א [=הוא כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצ"ל הי"ד], שהה"ק ר"ר שמעון זצ"ל [מיערוסלוב] שאל להה"ק מצאנז זצ"ל, אם אוכל פת בלילה, והשיב שלומד תלמו"ד בלילה, כי פ"ת בגימטריא תלמו"ד, וד"ל.

ה) בקונטרס ויגד משה הנדפס בסוף ספר שלחן העזר (בעמוד י"ח), כתב וז"ל: שמעתי שהרה"ק הדברי חיים מצאנז זי"ע הי' רגיל לומר שבעת החופה הוא מתיירא להגבי' ריסי עיניו מאימת השכינה, ואמר, באם מתרמי לי' חופה ונשואין בימי אלול, אז הוא לו הכנה על הימים הקדושים, עכדה"ק.

ו) בספר מקוה ישראל (רין ל') הביא בשם הגה"צ מנאסויד זצ"ל שאמר בזה"ל: דער דברי חיים האט געזאגט, קיקין זאל מען אללעס, און טוען זאל מען אזוי ווי עס שטייט אין שלחן ערוך, עכ"ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתבים אל המערכת

בס"ד. ח' שבט תשמ"ח.

כבוד מערכת „כרם שלמה" ברוקלין ניו יארק.

שלומכן יסגא לעד.

ראיתי בקובץ כרם שלמה מחודש תשרי־חשון תשמ"ח (ע' נ"ט), מכתב משו"ב אחד ר' יצחק אליעזר יאקאב הי"ו שיצא בסערה נגד תשובה שנדפסה בכרם שלמה מהמו"צ בהעדה החררית הרה"ג ר' שלמה נעשטעטנער שליט"א כאילו הוא בא להקל ח"ו במקום שאמרו להחמיר, ויש לו פלא והפלא על המו"ץ שליט"א האיך נעלם ממנו דברי השלמה חדשה, וגם חושש שהשובי"ם כשיראו ההיתר הלזה, יקילו באיסור נבילה החמורה.

ובאמת לא הי' כדאי להשיב על זה כלל, אחרי שהסכימו לפסק המו"ץ שליט"א, גדולי הפוסקים בא"י שליט"א, הלא המה הגאונים הצדיקים הביד"ץ שליט"א של העדה החררית, ומרן הגאב"ד בעל המנחת יצחק שליט"א, ומרן הגר"ש וואזנער שליט"א, והגאון רבי מאיר בראנסדורפער שליט"א, וכולם הסכימו לפסק המו"ץ שליט"א בלי פקפוק. אך מלשונו של השו"ב נראה כאילו יש חשש שהשובי"ם „יקילו" מכאן ולהבא, אענה בקיצור נמרץ.

א) מה שתמה השו"ב דאין כאן שום סתירה בדברי הרמ"א, אמת גם המו"ץ שליט"א כתב דאין לומר ראיכא סתירה, והמו"ץ שליט"א בא לאפוקי ממה שנדפס ע"י מחבר זמנינו שליט"א שהוכיח כאן סתירה, ונזהר מלפרש שמו מפני כבודו של המחבר, ונגע רק לעצם הענין.

ב) מה שהשיג על מה שהביא ראי' מביאור הגר"א, וכתב השו"ב שזה רק לפלפולי דאורייתא. — אטו הגר"א כ' ביאורו על שו"ע רק לפלפולא ולא להלכה.

ג) מה שהשיג על סתירת הש"ך, תמה תמה אקרא הלא המו"ץ שליט"א נופי' מבאר זאת, אף לביאור הגר"א בס"ק ל"ד, (ולעיל שם באות א').

ד) מה שהשיג מרברי הטוטו"ד, וכתב השו"ב שהטוטו"ד והרע"ת מיגעים עצמם למצוא קולא לא להלכה למעשה, ומעתיק את הטוטו"ד ראין לסמוך ע"ז למעשה רק היכא שיש הפ"מ וגם צורך שבת, והדברים מרפסין איגרא, רבנשימה אחת הוא כותב שהטוטו"ר לא כתבו להלכה ולמעשה, ומעתיק לשונו להתיר להלכה ולמעשה.

ה) מה שהשיג על מש"כ המו"ץ שיש לשדות נרגא בכל ההיתרים הנ"ל, הנה התיבות „לשדות נרגא", הכוונה לסתור ההיתרים, וכמליצת חז"ל בש"ס ר"ה (י"ג ע"א) רלשדות נרגא הוא סתירה, והשו"ב חשב רלשדות נרגא הוא חיזוק, ולפי"ז כל דבריו שם הם שלא ממין הטענה.

ו) מה שהשיג כי הרע"ת התיר רק בה"מ וגם לצורך שבת, הרי המו"ץ שליט"א בסיום רבריו הוכיח בבהירות, שנידונו קיל יותר מנירונו של הרע"ת, והמו"ץ שליט"א לא הסתיר את לשונו של הטוטו"ר והרע"ת שצירפו להתיתר גם צורך שבת, והביאם במילואם.

ז) מה שהשיג על הראי' מס' משפטיך ליעקב, כנראה שהשו"ב אינו יורע פירושו של עוקץ.

ח) מה שהשיג מספק שחיטה, זה פשוט רכיון ראינו יוצא מאמצע הסכין בשום פעם, והשוחט אומר ברי לי שלא יצאתי מאמצע הסכין, אמאי הוי ספק שחיטה.

ט) מה שמתמה פלא והפלא על המו"ץ שליט"א שלא העתיק את השמל"ח, הלא המו"ץ שליט"א הביא את המחבר הרמ"א הט"ז והש"ך ברין זה, ואטו כל מקום שכתבו הש"ע ונו"כ דין, והשמ"ח מעתיקם, יצטרכו ג"כ להביאו.

י) ומה שהביא ער כמה עמלו הרבנים להשריש בלבות השובי״ם שהשמל״ח הוא פוסק אחרון ומתמה על המו״ץ שליט״א. — הלא המטו״ר והרע״ת הם שפסקו נגר השמל״ח.

יא) ומה שכ׳ השו״ב שח״ו לגרום להשובי״ם שיאמרו ראה זה מצאתי להתיר. — וכי צריכין לגנוז את כל ספרי הפוסקים האחרונים, וכלשונו „אחרונים כמלאכים״, כל מי שמתיר נגר השמ״ח.

אבקשכם לפרסם מכתבי זה*), כי המו״ץ שליט״א הוא רב נכבד הלומר תורה ביגיעה עצומה ומחרש חירושים נפלאים ומרביץ תורה בשיעורין כסדרן, והוא מהיחירים ממש ששנורים בפיו רברי הפמ״ג והשמל״ח ישר והפוך, בלי גוזמא.

בכל הכבור,

יצחק דוד הורוביץ
ראש הכולל „נחלת יעקב״ ללימוד שחיטות
פעיה״ק ירושלים ת״ו

והנני מצרף כאן צילום והעתק ממכתבו של הגר״ש וואזנער שליט״א, ונא לפרסמו.

ב״ה. יום עש״ק חזון רברים תשמ״ו לפ״ק פה אוברנאו — ע״י לוצרן יצ״ו.

כבוד ירירי קרובי הרב הגאון יקר ונחמר בנש״ק ר׳ **שלמה געשטעטנר** שליט״א רב ומו״צ בעיה״ק ירושלים ת״ו.

אחרשה״ט וש״ת באה״ר. לנכון קיבלתי מכתבו, וע״ר השאלה בשו״ב ששחט הרבה עופות ואח״כ נתגלה פגימה בראש הסכין, ותמיר הוא שוחט רק באמצע, והיות כי כב׳ פרס את השמלה ובירר ככל הצורך, והן אני כאן בלי רוב ספרים, לכן מקצר אני.

בעיקר הרין בוראי יפה הורה לסמוך על הוראת הגאון מהרש״ק בטוטו״ד ח״נ סי׳ ס״ה להקל דיעבר באם השוחט אומר ברי לי שלא שחט בשטח הזה, וכן על מש״כ הגאון רע״ת באם השוחט רגיל לעשות באופן שלא יגיע לשם או לאחוז ראש או קתא רסכינא, ודלא כהרע״ק ומנח״י שהחמירו בזה.

איברא אין להכחיש, סתימת השו״ע והפוסקים נוטה יותר כהמחמירים. ומה שכב׳ מדייק להקל מלשון הש״ך סי׳ י״ח סעיף ט״ו במש״כ דאם לא ידע בתחלה מן הפגימה ואמר אח״כ שלא נגעתי כגון שהפגימה למעלה מחציו, ואמר ברי לי שלא שחט רק למעלה מחציו. ורעת כב׳ ררוקא בכה״נ, אבל אם הפגימה ממש למעלה בראשה ממש מהני גם כה״נ, אינני רואה מקום ריוק בזה, רפשיטות הוא נ״כ בכלל רברי הש״ך להחמיר, ומדלא הוציאו הפוסקים והש״ך רק ההיתר בירע מן הפגימה קודם שחיטה, ולא כתבו רבותא יותר רגם אם לא ירע רמותר, משמע רסגרו לנו השער, והשוו רישא דסכינא כמשך כל הסכין וכמש״כ רמ״א שם סו״ס ר׳.

וכן יראה לי רעת הפמ״ג בשפ״ר ס״ק ט״ו שכ׳ שראוי שתרע ראפי׳ סכין ארוכה ביותר כמה אמות ויש שיעור לבר לצר הפגימה נ״כ אסור, והתיר רק באומר ברי לי וכו׳, והיינו ברי לי שבשו״ע וש״ך בהי׳ יודע מהפגימה לפני השחיטה.

והטעם באמת בזה, דרבותינו השוו מדותיהם שלא להתיר רק או במטלית או ביורע לפני השחיטה ושחט בשימת לב ע״ר הפגימה, וכ״מ כיון רבפרי תואר נראה להקל, ונם נדולי הדורות כמהרש״ק ודע״ת רעתם כן, אפשר לסמוך ע״ז בהפסר, אבל לא שלא במקום בהפסר. — מיהו הי׳ מקום לחזק הוראת כב׳, אם זה שהשוחט שוחט כ״פ באמצע

---

*) הגיעו לבית המערכת עוד מכתבים בנר״ז, והכל בסנגון אחר להצריק רברי המו״ץ שליט״א, ומאפס המקום לא היתה האפשרות להדפיס כולם, ואת כבוד הכותבים הסליחה.

הסכין עושה זה נם עם חשבון שאם המצא ימצא חשש פנימה ינצל מהפסר שחיטה, וכיון שכן, אף שהפעם לא ידע מהפנימה, מכ״מ כיון שעושה כזה להנצל מפנימה, כידע בה בתחלה דמי. — וידעתי שזה רק אפס קצהו ממה שיש לדבר בזה, אבל כאמור לקצר אני צריך.

והריני רוש״ת באהבה, מצפה לרחמי ה׳,

שמואל הלוי ואזנר

* * *

בס״ד.

כבוד המערכת.

ברצוני להעיר איזה הערות בכרם שלמה, ונם בס׳ חידושי יעקב שיצא לאור ע״י המערכת.

א) בקו׳ לחורש ניסן תשמ״ז (צ״ו) במדור תמיהות, מובא ד׳ הר״ן רפסח מצרים נהנ רק יום א׳ ולמחר היו מותרין במלאכה ובחמץ, ומשו״ה אילו יכלו להתמהמה היו מחמיצין לצורך מחר, ונתקשה שם רביו״ט אסור לאפות לצורך מחר, עיי״ש. כבר האריך בישוב קו׳ זו בכמה אנפין בשו״ת תורת חסר סי׳ כ״ה. נם מה שהק׳ במרור תמיהות בקונט׳ לחורש ניסן תש״מ, ע״ד הצל״ח דהא ראין חימוצו נוהג היינו יום י״ר ליל ט״ו, ותמה שם מנמ׳ פסחים צ״ו עיי״ש. כבר הק׳ קו׳ זו בתשו׳ תו״ח הנ״ל אות ח׳ עיי״ש.

נם מה שמובא בס׳ הנחמד חידושי יעקב בחי׳ למס׳ ביצה דף י״ב בשם הנ׳ משעבין ז״ל לישב קו׳ הטורי אבן, דח״ש לא מיקרי אוכל נפש. ד״ז כתב נ״כ שם בתשו׳ הנ״ל אות נ׳, וע׳ נ״כ בשו״ת עמודי אור סי׳ כ״ט.

ב) בחידושי יעקב חלק ב׳ עמור קע״ב אות ה׳ הק׳ סתירה בדברי רש״י, דבמס׳ פסחים נ״ט. כ׳ ראכילת קדשים הוי מ״ע בין הנאכלין לכהנים בין הנאכלין לישראל, ובסנהדרין ע: כ׳ חבורת מצוה, כגון כהנים האוכלים קדשים או פסחים עכ״ל, הרי דחלק הקדשים שישראל אוכלים אין בהם מצוה. ולחומר הקושיא חשבתי באופן פשוט, דבסנהדרין קאי רש״י לפרש הא דתנן התם אכל בחבורת מצוה אינו נעשה בן סו״מ, ומפרש רש״י היכי דמי חבורת מצוה, כגון פסחים דמצותן בחבורה, או כהנים האוכלים קדשים, דמן הסתם כל בני הבית אב כשחלקו בבשר הקדשים לא נפרדו כל אחד ואחד לבדו, רק אכלוהו במקדש ביחד, אבל חלק הבעלים אה״נ דמצות יש באכילתן, אבל אינו נאכל בחבורה.

ג) בחידושי יעקב בסנהדרין דף י״ח: חקשה, על קו׳ הנמ׳ וכי כהן נדול מעיר בפני המלך הא אין מושיבין מלך בסנהדרין, דהתוס׳ כתבו דהא דכה״נ מעיר מיירי בדיני ממונות, ובתוס׳ בדף ל״ו כתבו דבד״מ מושיבין מלך בסנהדרין, עיי״ש. קו׳ זו כבר הקשה ביר דמה, ותירץ דאה״נ דהנמ׳ הי׳ יכול לתרץ כך, אלא דניחא לי׳ לאוקמי מתני׳ בין בד״מ בין בר״נ. והקשו האחרונים דהתוס׳ בר״ה מעיר, הוכיחו דהנמ׳ מיירי בד״מ בלבר. אמנם לדברי החידושי יעקב, א״ש, דפי׳ ראין כוונת התוס׳ בד״מ בלבר, אלא לאפוקי ערות החורש, עיי״ש.

ד) מ״ש בחידושי יעקב לסנהדרין ס״ר, הכרח למ״ש התוס׳ דמתני׳ דפוער לפעור הר״ז עבודתה, קאי לענין סקילה ובמכוין לעבודה, ראי לענין חטאת ומכוין לבזויי, אף לשאר עבו״ז חייב כמ״ש מהר״ם בתו׳ ס״ד: עיי״ש. יש לפקפק בזה, דהמהר״ם א״צ לזה ההכרח, דלא למד ברעת התו׳ ראיכא חיוב חטאת במכוין לבזויי, מדרחק בעובדא דר׳ מנשה עיי״ש, וכמו שהביא זה בחידושי יעקב בסוף הריבור, והמהרש״א רמפ׳ כן בתוס׳, לית לי׳ הא דחירש המהר״ם דבשאר עבודות שלא כדרכן חייב כרת, עיין בדבריו בתוס׳ ס״ד ע״ב.

ה) בכד"ש לחורש תמוז תשמ"ז (צ"ח) עמוד כ' מתחת לקו מובא בקיצור מהנס שהי' ביום ו' תמוז. וראיתי להעתיק מה שכתב בזה כ"ק אאזמו"ר זצוק"ל הי"ר בעצמו, הואיל ויש בו איזה פרטים שונים מכפי הידוע לנו, וז"ל: תרנ"ד, אחר חג השבועות הי' חתונת אחותי וכו', ד' שבועות אחר החתונה הי' הנס מהמים, וכ"ק זקיני מקאמינקא זצ"ל הי' אז בקראקא, ודרש כל היום אם לא הי' איזה ידיעה מבאבוב, ולא ידעו אנשי ביתו מה ראה לשאול על ככה, ולמחרתו נתוודע להם מהמעשה, והי' לפלא, הנס הי' ביום ג' וא"ו תמוז, וביום ר' נסענו לשינאווע, וביום ה' ברכנו ברכת הגומל, אח"כ נסענו לוויסאווע, עכל"ק.

ו) בקונט' ק"ה במדור „חרשים גם ישנים", מובא דהנח"ק מוהר"ד מרינוב זצ"ל נהג שטרם ברכו איזה איש בירך מקורם את שמו ית'. ראוי לציין דד"ז יש לו מקור קדים, עי' בס' דבש לפי מערכת ב' אות ט', רשמע מהרב עיד וקדיש סבא קרישא כמהר"ר יעקב חזק ז"ל אב"ד ור"מ דק"ק פארוב"ה דכשבא אליו ארם א' לברכו, משים ידו על ראשו ואומר, יתברך שמו של הקב"ה, ואח"כ מברך לאיש ההוא, או לנער וכיוצא. והחיד"א כ' על זה דמקורו מזוה"ק ראיתא שם ד"ז להדריא עיי"ש.

בן ציון דוב הלברשטאם
חבר כולל זכרון חיים דבאבוב
ונכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

* * *

שלום וברכה לכבוד עורכי הקובץ „**כרם שלמה**" שליט"א.

הנה בגליון ניסן ראשתקר (גליון צ"ו) העיר ש"ב הרב מוהר"ר יעקב שלמה מייזליש שליט"א ע"ד החת"ס ביצה (יב.) דבשעה שהיו ישראל מקובצין לצאת גאולים ל"ה שייך הואיל, דכולהו בהדרי הוי קיימי, וק' מד' הר"ן פ' ע"פ דבפסח מצרים כיון של"ה מוזהרין על בל יראה, היו יכולין להחמיץ עיסותיהן לצורך מחר עכ"ד, ולד' החת"ס איך היו מותרין בכך, כיון של"ה שייך הואיל, ומשום מתוך לא שרי לצורך חול כד' הר"ן בסוגיא דמתוך, עכ"ק.

הנה כבר העיר בזה השואל בשו"ת ערונת הבושם (או"ח סי' קמ"ו) גם בלי ד' החת"ס, דכיון שהי' חמץ אסור לכל ישראל, א"כ ל"ש הואיל, ואיך הותר להם לאפות ביו"ט עיסת חמץ עיי"ש, ובסוף דבריו כ' דלק"מ, רכונת הר"ן, רהאפוי' היו עושין בט"ז, ומלישה לק"מ, דמשמעותי' דקרא שהיו לשין את הבצק ע"מ לאפותו מיד ולא יכלו להתמהמה עד אפוי' כי נורשו ממצרים, וז"נ וברור בכונת הר"ן, עכ"ל. ור"ק לא זכיתי להבין, דהרי הר"ן כ' ליישב מה דבקרא משמע שאילו יכלו להתמהמה היו מחמיצין אותו, והרי נצטוו על החמץ, וע"ז כ' שהיו מחמיצין אותו לצורך מחר, אך כיון שנגרשו ממצרים אפו אותו מצות, א"כ מבואר רל"ה דעתם לאפותו מיד אילו לא גרשו ממצרים, וע"ז שפיר קשה איך הותרה הלישה לצורך מחר, וצ"ע.

והנה לפ"מ שהקשה השואל על האפוי', שפיר קשה רל"ש הואיל כיון שאסור לכל ישראל, וע"ז שפיר השיב רכונת הר"ן שהיו אופין אותו בט"ז, אבל על הלישה לצורך אפיית ט"ז, שפיר הוצרכנו לר' החת"ס, דבלא"ה י"ל ראילו מיקלע לי' אורח, שקיל מינ' לאפותו מיד לצורך האורח. אך לד' החת"ס הדרא קו' לדוכתא.

ובערוה"ב שם ציין לר' הלחם שמים להיעב"ץ שכ' כדבריו, והיינו במש"כ רכונת הר"ן שהיו אופין אותו בט"ז, ושבט"ו היו אסורין במלאכה, דלא כהתוי"ט שכ' דבמצרים היו מותרין במלאכה בט"ו, וכ' שם דלשון הר"ן אטעיתי', שכ' שאילו יכלו להתמהמה היו מחמיצין אותו, וכסבור (התוי"ט) שרעת הר"ן שהיו מחמיצין אותו בידים דמלאכה הוא, ולא היא, שרעת הר"ן, שאילולי החפזון היו מניחין הבצק להחמיץ מאליו שע"ז לא הוזהרו

לרעתו וכו', עכ"ל הלח"ש, ועל גוף הלישה איך הותר, לא כ' כלל, ואולי כונתו דהלישה שריא מטעם הואיל, אמנם לר' החת"ס הנ"ל אכתי קשה.

אולם נראה רעל הלישה מעיקרא לק"מ, דשם לא הוצרכנו להואיל אי מיקלעי אורחים, דק הואיל אי בעי שקיל מיני' ואפה, רבידו לימלך בכל דגע לאפותו וחזיא לי' לשאר היום, דהרי יצאו בבוקר ואכתי היו צריכין לאכול סעודת היום, נמצא דחזיא להו אף בלי אורחים, והואיל כזה שהוא בידו, עריף, ואפי' לרב חסדא שריא, וכמבואר בביצה (כא.) דבאית לי' נבילה, אף לרב חסדא שרי אף לכתחלה, וכ' שם הר"ן דהטעם משום דהוי הואיל שבידו, ול"ד לאופה מיו"ט לחול דמיחסרי אורחים, ועיי' זית רענן (דין מתוך ה"ז סי' א' אות ו').

ובדרך אגב מש"כ שם בלחם שמים להוכיח דלא כתוי"ט מדכתבה תורה לשרוף הנותר ביום שני, והא וודאי בפסח מצרים כתיב עיי"ש, עיי' בחתם סופר עה"ת (ירושלים, דנ"ז ע"א) שכ' דבמצרים שרפו הנותר ביו"ט, דהא ראין שודפין קדשים ביו"ט הוא מטעם דיו"ט הוי עשה ול"ת, ובמצרים ל"ה רק ל"ת לבד, עיי"ש.

ב) מה שתמה בנליון הנ"ל הרב מוהר"ר אשר זעליג נאלדמאן שליט"א ע"ד החינוך שכ' דמבדך בורא נפשות על המרור, והלא בא בתוך הסעודה. הנה כן רעת הרבה ראשונים, וכבר האריך בזה הרשב"א בתשובה (ח"א סי' ע"ב), עיי"ש שביאר שיטתו דרמי לרברים הבאים אחר הסעודה, ור"ל שהרי אין אוכלים אותו רק משום מצוה ולא בא בגרמת הסעודה כלל, לא ללפתן ולא להשביע, ועיי' ברכות (מא:) שי' רש"י דלא נפטר בבהמ"ז רק מיני מזון דבאין למזון ולשובע, או ללפת הפת דנפטרין מטעם טפל, אבל זולת זה לא, ומדוד רמי לפירות שבאו בתוך הסעודה שלא ללפתן דצריך לברך לאחריו לשי' רש"י, ואף התוס' שם שחלקו עליו בפירושא דנמ', כתבו דאין לנו עתה דין ראחר הסעודה, דרעתינו לאכול פת כל שעה, וכ"ז התינח בשאר מאכלים, משא"כ במרור ראדרבה צריך הוא לאכלו בפנ"ע כלשון הרשב"א בת' שם, אין לו שייכות כלל לפת אף בתוך הסעודה, ועיי"ע בתשובת הרשב"א (סי' רמ"א), ובמהרי"ל הל' ההגדה (דט"ז ע"א) כ' כן בשם מהר"ם ג"כ, ושמהר"ש חלק עליו, וכ"ה בהלכות ומנהגי מהר"ש (סי' כ"ח אות ב'), ועיי' בהגדה עם פי' הראב"ן (ב"ב תשמ"ה) בסדר ליל פסח שהרבה ראשונים הכי ס"ל.

הכו"ח בכל חותמי ברכות שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה כחפץ לבבכם הטוב,

הק' שניאור זלמן בערנבלאט

ברוקלין, ניו יארק

* * *

בס"ד. ד"ח אדר שמרבין בו בשמחה תשמ"ח, מעלבארן יצ"ו.

מע"כ הרבנים הנכבדים חברי מערכת „**כרם שלמה**" הע"י.

א) ראיתי במדור „חדשים גם ישנים" (בקונטרס ק' — אלול תשמ"ז) העתק מספר ברכת משה לר' משה קערנער מה שאמר לו מהר"ש לנדא זלה"ה בענין פרי חדש ביו"ט ב' דסוכות. — אעורר כאן על מרגניתא טבא שראיתי בס' חנ"ל עמוד 46, שבאלול תקצ"ד אמר לו מהר"ש לנדא שתמה על המגן אברהם סימן תקפ"ו שכתב דהטעם דשופר מבהמה טמאה רפסול, הוא משום מן המותר בפיך, וקשה עליו מגמרא מפורשת סוכה כ"ג דפיל כשר לדופן סוכה, והשיב לו אביו רבנו הנודע ביהודה בחלום על קושיא זו, דדוקא רבר שאינו כשר אא"כ נעשה מבעלי חיים כשופר, צריך שיהא מן המותר בפיך, משא"כ דפנות הכשרות גם מדומם וצומח, אז אפילו אם עשאן מבעלי חיים, אין צורך שיהיו מן המותר בפיך, עכ"ד. — והנה קושיא זו כצורתה כתב מהר"ש לנדא בתשובתו בנוב"ת או"ח סימן ג', ומאריך בפלפול וסברא, ולא הזכיר התירוץ דאיתחזי לי' בחלמא. ובאמת

מצאתי באחרונים שתרצו כן, עי' ילקוט הגרשוני כללים בהשמטות לאות ה', ובספר תורה תמימה בתחלת פרשת תרומה סוף אות ד' כתב ג"כ לחלק כן.

ב) בקונטרס הנ"ל (עמוד ע"ז), העיר הר' רפאל אהרן כ"ץ הי"ו על המג"א סימן שט"ז שאין סכנה בשממית, עיי"ש. — עיין פתחי תשובה יו"ד סימן קט"ז אות ג' בסופו, ובדרכי תשובה וכף החיים שם.

ג) בספר חתן סופר או"ח ח"ב בסופו בשו"ת מענה שמחה (עמוד קפ"ד), תמה על הלבוש יו"ד סי' ע"ג שכתב דהיתר כבד מה"ת ילפינן מדכתיב ברם, על הארץ תשפכנו כמים, ורם הכבר קרוש הוא ועומר בגופה של בהמה ואינו נשפך, וקשה דא"כ בפסחים דף כ"ב ריש ע"ב רמקשה הגמ' לחזקי' למאי הלכתא איתקש דם למים, נימא דאיצטריך ההיקש להתיר דם הכבר כנ"ל, עיי"ש בדבריו. ובאמת כמעט מפורש התירוץ לקושיא זו, בחירושי חת"ס לחולין ק"י בד"ה כבדא, שכתב דהילפותא דהלבוש הוא מלשון תשפכנו, כי דם הכבר קרוש הוא מעיקרו ואינו נשפך, אבל תיבת כמים דהיינו היקש דם למים איצטריך למילי אחריני בחולין ל"ג וריש פרק כיסוי הדם, עיי"ש בר"ק. וממילא לק"מ, דקושית הגמ' בפסחים קאי על ההיקש למאי איצטריך, ואילו הילפותא שכ' הלבוש, הוא מתיבת תשפכנו.

בברכת הצלחה מרובה להגדיל תורה ולהאדירה,

הק' שמעון אופמאן
מנהל התלמוד תורה ערת ישראל
מעלבארן, אוסטראליע

* * *

בס"ד.

לכבוד עורכי הירחון החשוב „**כרם שלמה**".

ראיתי בכרמכם קונט' ק"ג במדור תמיהות וישובים, שתמהו על התוספות שבת סי' ש"ח ס"ק י"א, במ"ש המחבר שם בלקח כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו, דכיון שהוא בירו מותר לו להניחו באיזה מקום שירצה, וכ' שם התו"ש וז"ל, וכבר כתבתי לעיל [שהיא בהקדמה לסי' ש"ח], דמ"מ אסור להשתמש במוקצה שבירו, דמיקרי טלטול חדש, ותמהו עליו בכרם שלמה דלפימ"ש הוא בעצמו שם דההיתר דעורו בירו הנ"ל, אינו שייך רק בכלי שמלאכתו לאיסור דמותר לצורך גו"מ, א"כ ברוצה להשתמש בו הרי הוא צורך גופו, ולמה אוסרו. ודוחק לומר דקאי לדעת המ"א בסי' רס"ו ס"ק י"ט, דמתיר אף במוקצה מחמת גופו, דהא לי' לא ס"ל. ולחומר הנושא שלא לעשות את התו"ש כטועה בדברי עצמו, אמרתי שיש לתרץ באיזה אופנים.

א) דהתו"ש בסי' של"א ס"ק י"ג העתיק דברי הר"י שכ' דמותר לטלטל האיזמל אחר המילה, דמאחר שטלטל בהיתר, מחזירו למקום שירצה. והביא שם גם מה שפי' המ"א בדבריו, דכיון שהיא בידו מטלטלו לאיזה מקום שירצה, וכ' ע"ז התו"ש דלפימ"ש בסי' רס"ו דבמוקצה מחמת גופו, לא שייך היתר הנ"ל, וא"כ לשי' המג"א שם דאחר המילה חזר הסכין לאיסורו דחסרון כיס, לא שייך היתר הנ"ל, וסיים, ואפשר דאיזמל ערוך טפי כיון שיש בו היתר לצורך מילה, ועיין בתשו' רעק"א סי' כ"ב שהחליט סברא זו לוודאי בשם התו"ש, והוכיח עוד מזה לענין לטלטל סכין של מילה ע"י ככר ותינוק, [ועיין בתו"ש בסי' רס"ו שרימה בעצמו ג"כ ב' ענינים הללו להדדי], וא"כ שפיר יצוייר אופן רשייך היתר דהמחבר, ואעפ"כ יהי' אסור הטלטול לצורך גופו.

ב) עפי"מ שחידש המשנה ברורה בסי' ש"ח ס"ק י"ב דהתירא דלצורך גופו בכלי שמלאכתו לאיסור, היא רק בשאין לו כלי היתר לתשמיש זה, וא"כ שייך דברי התו"ש הנ"ל בכה"ג*). והגם שלכאו' לפי דברי הט"ז ס"ק י"ג רמתיר במנעל רפוי על הרפוס

*) כמה מהקוראים החשובים שיחיו כתבו ליישב באופן זה דברי התוספת שבת, ולא ראינו תועלת להדפים התירוץ כמה פעמים, ואתם הסליחה. **המערכת**

להשמיט הדפוס מהמנעל, לא משמע הכי, והתו"ש בס"ק מ"ו כ', אע"פ שאני מחמיר והט"ז והב"ח מקילים, בטלה דעתי נגדם ולדבריהם שומעים, מ"מ רמז בדבריו שיש מקום להחמיר. ועוד י"ל דהמ"ב חילק לכאו' בין נידון דידי' בס"ק י"ב ובין הלכה דמנעל, דבס"ק י"ב החליט לאיסור, ובהלכה דמנעל בס"ק נ"ז הביא הא"ד דמפקפק קצת על הט"ז, וכנראה שם דעתו שאינו מחליט בוודאי לאיסור, וא"כ י"ל כן גם בדעת התו"ש.

ג) י"ל דעיקר דבריו לדעת ר' נחמי' דסובר דאין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו, והגם שלא קיי"ל הכי, מ"מ כ' זה, דליסוד זה דלהשתמש במוקצה אסור אף בעודו בידו, יתיישב שי' רש"י והרע"ב שהעתיק בס"ק נ"ט דעל ב' שבותים גזרו חכמים אף בבין השמשות, ולר' נחמי' דסובר אין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו, ליטול סכין לחתוך חבל דיש ב' שבותים, טלטול מוקצה וחתיכת חבל, גזרו אף בביה"ש, ותמהו על רש"י, דבעידובין לב: בנתנו באילן, הוי נ"כ ב' שבותים, משתמש במחובר והוצאה מכרמלית לד"ה ואעפ"כ לא גזרו בביה"ש, ותי' דיש לחלק בין שעושה ב' השבותים כא' או בזה אחר זה, ולהכי בנותנו באילן, כשלוקחו מאילן, משתמש במחובר, וכשמורידו למטה, אין איסור רק הוצאה דכרמלית, משא"כ בסכין שחותך החבל, הרי גם בשעה שחותך עושה איסור טלטול מוקצה, וכתב שם דלכאו' ליתא לתירוצו, דתיכף כשלקח בידו המוקצה עבר שבות א', וכיון שהיא בידו ליתא לאיסור מוקצה עוד בשעה שחותך, וכ' ע"ז דלפימ"ש בכללי המוקצה, דשימוש דמוקצה הוה טלטול חדש, שפיר הוי ב' שבותים באים כא'.

ד) עפימ"ש בשו"ע הרב סמ"ז בכידה שנשמטה א' מירכותי', וכ' שם דאסור לטלטלה לצודך גופה, ועיין בתפלה לדוד אות כ"ב דלצורך מקומה מותר, וא"כ י"ל כיון דלצודך מקומה מותר, שייך ההיתר דמחבר, [וכמבואר בתו"ש גופי' בסי' דס"ו, דלדעת ר"ת דאפי' לר' נחמי' כלים ניטלים לצורך מקומם אפי' באופן דצודך תשמישו אסור כגון בשופר, שפיר יוצדק התירא דהמחבר], ואעפ"כ אסור להשתמש בה לצורך גופה, אפי' בעודו בידו, דהוי כטלטול חדש. אלא דיש לדחות דאפי' אי לא הוי מקדי טלטול חדש הוי איסור, דע"י שישתמש בגופה, גזירה שמא יתקע.

חק' שלמה שמואל הכהן כהנא

מגיד שיעור בישיבה ויואל משה דסאטמאר ב"פ
ברוקלין, ניו יארק

* * *

בס"ד. כ"נ שבט תשמ"ח לפ"ק.

א"כ המערכת דקונטרס „**כרם שלמה**" הי"ו.

ראיתי בקונטרס דחורש טבת תמי' על ספר תוספות שבת בסי' ש"ח, במה שאוסר להשתמש במוקצה בעודו בידו דניחשב כטילטול חדש, ואף דבהשקפה ראשונה דבריו סותרים קצת למה שכתב לעיל וכמו שהעיד הכותב, מ"מ ראיתי באחדונים שהעתיקו דבריו להלכה, ע' בס' דעת תורה, וע"ע בהנהות מהר"ד תאומים בשו"ת דעק"א סי' קנ"ט (נדפס בסוף שו"ת דעק"א תנינא) שהעתיק דבריו, וכתב דתיתי לי דקיימתי כן מסברא דנפשאי, וכן מובאים דבריו באחרוני זמנינו. לכן נ"ל דבוודאי דבריו ברורין וקיימין, דהלא התו"ש כתב שם בזה"ל, גם כתבתי בסי' ש"ח ע"פ רש"י דכל מוקצה שהוא בידו דשאי להוליכה וכו', מ"מ להשתמש בו בוודאי אסור, ע"כ, וכוונתו למש"כ לקמן ס"ק נ"ח פלפול יפה לבאר שיטת רש"י בעידובין דף לה. וכתב שם יסור זה אליבא דר' נחמי' דס"ל אין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו הרגיל, אבל לשאר תשמיש מוקצה הוא, וכתב שם אליבי' דאפי' אם יש לו סכין בידו מתשמיש היתר, מ"מ אסור לחתוך בו חבל, דזה נקרא טלטול חדש (ועי"ש כי קצדתי), מ"מ מבואר כוונתו לתשמיש שאסור לעשותו בשבת לר' נחמי' משום מוקצה, א"כ ה"ה בנד"ד לגבי כלי שמלאכתו לאיסור מש"כ שאסור להשתמש בו, כוונתו לתשמיש שלא התירו בכלל צודך גופו ומקומו.

והמעיין יראה שיש הרבה תשמישים (חוץ מהצלה מחמה לצל) שלא התירו בכלל היתר צורך נו"מ, ועניין זה כבר מבואר באריכות בראשונים ובאחרונים, ומקור הדבר מהגמ' בשבת קנד: היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית, מביא כרים וכסתות ומניח תחתי' וכו', והאנן תנן נוטל את הכלים הנטלים בשבת, ומשני, כי קאמר רב הונא בקרני דאומנא, והראשונים שם שקלי וטרי בדבר, דהלא כלי שמלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו ומקומו, וכתב שם הרשב"א, ובשלמא לסלקן מע"נ חמור אסור משום דהא גבי דחמרא לא צריך לי' כלל בשבת, וכ"כ כעי"ז במאירי קכד. שהגדיר האיסור בכשמל"א מחמה לצל משום שאין כאן צורך שבת. מבואר מתוך דבריהם דהיתר של צורך גופו ומקומו שייך רק בדבר שהוא לצורך שבת, אבל תשמיש שאינו לצורך שבת, לא התירו, וכן האחרונים הלכו בעקבותיהם בשיטה זו בביאור צורך נו"מ, וכמו שמצינו בפמ"ג שמ"ז סי' רס"ה ס"ק א' דאסור ליטול כלי שמלאכתו לאיסור להניח תחת הנר לקבל השמן הנוטף ממנו, ואפי' אם אין חשש משום ביטול כלי מהיכנו, מ"מ אסור דאין זה נחשב לצורך גופו, כיון דא"א לו להשתמש בהשמן בשבת, וכן בתהל"ד סי' ש"ח ס"ק ה' כתב יסוד זה להתיר להציל כשמל"א אפי' מחמה לצל אם רוצה להשתמש בו בשבת דזה נחשב לצורך גופו כיון שסופו להשתמש בו בשבת ע"ש, וע"ע בשו"ת מחזה אליהו סי' מ"ד שמאריך בענין זה. עכ"פ לענינינו שפיר מיושב דברי התו"ש, דכוונתו לתשמיש כזה שאינו לצורך שבת, ובזה אין היתר של צורך גופו, ובא התו"ש לחדש ראפי' אם הוא בירו מקודם, מ"מ אסור להשתמש בו תשמיש כזה שהוא כטילטול חדש. [ובאמת יש עור ציורים רבים של השתמשות בכשמל"א שלא התירו בכלל גו"מ, ע' במג"א סי' ש"ח ס"ק י"ח, ובפרי' שי"א ס"ק ט"ו, ובתהל"ד שם, וע"ע בספר שמירת שבת כהלכתה פ"כ הערה כ"ח מה שהעתיק מהרשב"א והרז"ה, דלהציל מצער והיזק לא נחשב כלצורך גופו, ואין צורך להאריך בכל זה].

ומדי דברי בענין זה אכתוב מה שנלענ"ר לתרץ קושית החזו"א בקונטרס המוקצה סי' מ"ט ס"ק י"א שהשיג על התו"ש בדין זה שהשתמשות נחשב כטילטול חדש, מהגמ' שבת מג. דמקשה אליבא דר' יצחק שם"ל אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, מהא רכופין קערה על הנר שלא תאחוז הקורה וכו' (ע"ש בגמ'), ומשני בצורך מקומו, ופירש"י, להשתמש במקום הכלי, ומתוך שיכול ליטלו לצורך מקומו, מוליכו למקום שירצה, ע"כ, ועפ"ז השיג החזו"א, דהרי מצינו מכאן רמותר אפי' לעשות השתמשות, דהיינו לכפות ע"ג נר או לסמוך בקורה, דכל זמן שהוא בידו, מותר לטלטל ולהשתמש, וע"כ הכריע החזו"א שם דלא כהתו"ש. ולענ"ד, אי משום הא לא קושיא, דהגמרא מיירי שם דבשעה שהוא מניחו, אז משתמש בו, כגון לכפות ע"ג נר וכדו', ואפשר בכה"ג גם התו"ש מודה להתיר, כיון דעכ"פ צריך להניחו, מאי נ"מ אם בשעה שמניחו אז משתמש בו, דהרי אז אין מטלטלו עוד, א"כ אין שייך לומר שהוא טילטול חדש, אלא התו"ש ס"ל לאיסור, רוקא כשהשתמש בו בעודו בידו, וכמש"כ בדבריו בפירוש בזה"ל, מ"מ להשתמש במוקצה שבידו וודאי אסור, ע"כ, הרי שאינו אוסר אלא כשהשתמש בו בעודו בידו ולא בשעה שהניחו, א"כ אין סתירה כלל לשיטתו מהגמרא הנ"ל.

[וכדאי לציין שכעת אני עוסק במלאכת הקודש להוציא לאור ספר תוספת שבת בדפוס נאה ומשובח ברצ"ה, ומי שיש בידו איזה הערה או הנהה שיהי' לתועלת לענין זה, בוודאי אהנה מזה].

אשר אנשיל עקשטיין
כולל דחסידי בעלזא ברוקלין

* * *

בס"ד. כ"ח שבט שנת תשמ"ח לפ"ק פה ברוקלין נ.י. יצ"ו.

לכבוד מערכת „כרם שלמה" יחיו.

שלום ברכה וכט"ס.

רצוני להעיר על מה שכתבתי בקובץ כרם שלמה חורש מנחם אב שנת תשמ"ז, ליישב קושית החוות דעת על הראב"ד שכתב דאין מבטלין איסור לכתחלה מן התורה, דלפ"ז למה פסקינן דאם ביטל איסור בשוגג מותר, הלא קי"ל כר' יהודא דאיסורא דאורייתא קנסינן שוגג אטו מזיד, והוכחתי שם בעזה"י דלא קנים ר' יהודא שוגג אטו מזיד אלא היכא דהאיסור מפורש בקרא, ולכך בביטול איסור לא קנסינן כיון דאינו אלא סברא בעלמא ע"ש, ובזה ישבתי נ"כ לדברי הרשב"א, ע"ש.

ועתה מצאתי מפורש יוצא בספר קהלת יעקב להגאון ר' יעקב אלנאזי ז"ל שמביא בשם הפרשת דרכים, דאפילו למ"ר אין מבטלין איסור לכתחלה מדאורייתא, פשיטא דאינו אלא איסורא בעלמא בלבר, ואפילו לאו לית לי', א"כ חזי מה גברא רבה מסתיר על דברינו, ובודאי אמת ונכון הדבר כמ"ש.

ואגב אורחא אכתוב מה שנלענ"ר עוד ליישב שיטת הראב"ד הנ"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה מן התורה, ואעפי"כ אם ביטלו בשוגג לא קנסינן לי' אפילו לר' יהודא, ונקדים לבאר שיטת הראב"ד הנ"ל, דלכאורה צריכין להבין היכן רמיזא זאת בתורה שאסור לבטל איסור לכתחלה. אמנם נראה עפי"ר הרשב"א בשבע שיטות בחולין דף צ"ט ע"ב בהא דאמרינן שם דזרוע בשלה חירוש הוא, דאפילו למ"ר דמדאורייתא רשאי לבטל איסור לכתחלה, מ"מ חירוש הוא שחידשה תורה בזרוע בשלה דמצות לבטלו, משא"כ בשאר איסודים דאע"פ שמותר, מ"מ גנאי הוא לבטל איסור לכתחלה עכ"ד. שמעינן מדבריו דאיכא סברא דגנאי הוא לבטל איסור בהיתר, ואע"פ שהרשב"א ס"ל דהוה רק מדרבנן, מ"מ י"ל דהראב"ד ס"ל ג"כ כהרשב"א, אך מוסיף עוד, דסברא זו כוחה יפה לשווי' איסור דאורייתא שלא לבטל איסור לכתחלה, כיון שהוא גנאי לבטל האיסור ברוב היתר, כידוע דסברא עושה איסור מן התורה.

ומעתה יתיישב בטוב טעם ודעת קושית החוות דעת הנ"ל על הראב"ד, דאע"פ דאסור לבטל איסור מן התודה, מ"מ לא שייך לקנסו שוגג אטו מזיד, דהא דקנסינן שוגג אטו מזיד, הוא דוקא באיסורין כאלה דקחשיב שם במס' גיטין (דף נ"ג ע"ב), כגון המבשל בשבת וכדומה, דגם בשוגג עביד איסורא אלא דלא ענשין עלי' משום דהוי שוגג, אבל איסור זה של ביטול איסור לכתחלה, הלא אין לה מקור באורייתא, אלא סברא הוא, שגנאי הוא לבטל איסור לכתחלה, וזהו רוקא כשעושה בזרון לבו וכוונה לבטל האיסור, אז הוי גנאי, אבל אם מעדב האיסור בהיתר בשגגה ובחסרון ידיעה, וראי אין שום גנאי בדבר, ולית בה שום סרך דאיסורא, ומשו"ה אין סברא לקנוס שוגג אטו מזיד, ודו"ק.

(ואגב מצאתי לנכון לעורר דנפל טעות ברפוס בכר"ש שם, דבמקום שנדפס מס' קידושין דף מ"ב ע"ב, צ"ל גיטין דף מ"ב ע"ב).

הדו"ש בברכת הצלחה רבה,

יוסף צבי קליין (מלונדון)
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אהרן הלוי עלבוים** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אליהו (בריש"מ) באכנער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **חיים יעקב הלברשטאם** נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש זצוק"ל להולדת הבן
להאברך היקר ר' **חיים שמואל וואקסמאן** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יוסף הלל (בר"ר מ"מ) בראכפעלד** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יצחק פינטער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **מרדכי יעקב (בר"מ) עליאם** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **פנחס מאיר דעמביצער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שמעון משה וואקסמאן** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שמעון יאקאב** נ"י מאנטווערפען להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמע"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **בן ציון אברהם וואקסמאן** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **ברוך הלברשטאם** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **בעריש ווינבערגער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **בערל שטייער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **דוד דוב גאלדמאן** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **חיים אברהם יהושע אייזען** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יחזקאל משה ריינהאלד** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יצחק אפרים לעממעל** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **ישראל משה קויפטייל** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' **משה סטעמפיל** נ"י מירושלים עיה"ק נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
להאברך היקר ר' **פסח קעסלער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שמואל יהודה וואקסמאן** נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שמואל שמחה סג"ל לנדא** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שמואל ציטראנענבוים** נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה **שמואל הירשמאן** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכדה
להנה"ח מו"ה **שמעון ליפא סג"ל** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' **שמעון קעסלער** נ"י להולדת התאומות

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמע"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **אליעזר ליפא שאול הכהן וויים** נ"י לנישואי נכדו נ"י
להנה"ח מו"ה **ארי' ליבוש גרינבערג** נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **דוב בעריש פרייער** נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **משה חיים מיללער** נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' **יוסף קעללמאן** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' **ישראל יעקב שיק** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **אהרן קעסספלער** נ"י לאירוסי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה **יחזקאל ריינהאלד** נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה **זכרי'** נ"י ולחותנו
הנה"ח מו"ה **אברהם הלוי אבסטפעלד** נ"י לאירוסי בנו־נכדם הב' הח'
הנעלה כמר **יצחק שמואל** נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה **יעקב שטיימלער** נ"י מלונדון לאירוסי בנו נ"י
להרב מו"ה **עזרי' זושא פאללמאן** שליט"א מנהל רוחני דמתיבתא עץ חיים
דבאבוב לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **שרגא דוד קליין** נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה **יעקב שבח האכבערגער**
נ"י לאירוסי בנו־נכדו הב' הח' הנעלה כמר **שמעון אליעזר** נ"י תלמיד
ישיבתנו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Photocomposition by
ביד"פ „שמחה גראַפֿיק"
Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers
4914 - 13th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
Tel. (718) 854-4830

נדפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. **GROSS BROS. Printing Co. Inc.**
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

באה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנארע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאללער לשנה

ברואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

516
MR.
MORDCHA GROSS
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

קובץ

כרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרכנים ות"ח וכחורי חמד הי"ו.

שנה י"א קונטרס ז' (ק"ז) איר תשמ"ח

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

לפרשת בהר . . . . . כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א ד

מדור זכרון לראשונים

חידושים עמ"ס חולין . . . . . הגאון בעל ברוך טעם אבד"ק לייפניק זצ"ל ז

חולין דף מ"ח, ושבועות דף כ"ד . . . הגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל ט

חולין דף מ"ג, ויו"ד סי' ק' . . . . . הגאון בעל שערי תורה אבד"ק ווערבוי זצ"ל י

חידושים בריש פרק אלו טרפות . . הגאון מוה"ר נחום טריביטש אבד"ק נ"ש זצ"ל יב

חידושים בריש מס' חולין . . . . . הגאון מוה"ר שמעון סופר אבר"ק קראקא זצ"ל טו

מדור אגרות קודש

מכתב מהרה"ק מוה"ר חנוך העניך דוב אבד"ק אלעסק זצ"ל . . . . . יח

מכתב מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בראדי זצ"ל. . . . . יט

מדור זכרון לאחרונים

הערות שונות בעניני או"ה . . . . . הג"ר חיים דוב גראס אבד"ק פעטרייווא ז"ל כ

מדור פלפול והלכה

בסוגיא דנפש לרבות את השותה . . הרב מוה"ר ישראל משה דושינסקיא שליט"א כד

בענין אפשר לסוחטו בשאר איסורים. . . . . הרב יעקב אשר פעלדמאן שליט"א כח

מדור תפארת בחורים

בענין נולד בתערובות, ודשיל"מ. . . . . הב' יצחק זלמן גיפס נ"י לד

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת לט

מדור זכור ימות עולם

קול קורא מק"ק פולדא בשנת תל"ט לחזק ולתקן בדקי ביהכנ"ס הישנה. . . . . מג

חדשים גם ישנים . . . . . מכ

צילומי כתבי קודש . . . . . מכ

מכתבים אל המערכת . . . . . מה

ברכות והודאות . . . . . מח

כל הזכויות שמורות להמערכת
Copyright © 1988
by Cong. Shaare Zion

נדפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת בהר

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך וגו' וירא מאלקיך וחי אחיך עמך. ודקרק האלשיך חק' כי הלא אין דרכו ית' לומר וירא מאלקיך רק על דבר המסור ללב, אבל לא בדבר הנעשה בפועל. וגם דקרקו המפרשים מהו הלשון וחי אחיך עמ"ך.

וכדי לבוא אל הביאור, נקדים דברי המדרש בפסוק זה, וכי ימוך אחיך, הה"ד (תהלים מ"א) אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ד', אבא בד ירמי' בשם רבי מאיר אומר, זה שממליך יצר טוב על יצר הרע, איסי אומר זה שנותן פרוטה לעני. וצ"ב למה הוציא רבי מאיר המקרא מידי פשוטו לדרשו על מי שממליך יצ"ט על יצה"ר.

אמנם יתבאר בטוב טעם עפ"י מה שכתב בספר כתב סופר בפרשתן (בד"ה ושבתה הארץ שבת לד') לפרש דברי המשנה (אבות פ"ד) ואין לפניו לא משוא פנים ולא מקח שוחר כי הכל שלו, ופירש הרמב"ן שאי אפשר לשחד הקב"ה במצוה כנגד עבירה, כי אין מצוה מכבה עבירה, וזהו הכוונה אין לפניו לא מקח שוחר, פי' מי שעובר עבירה ורוצה לשחד את הקב"ה במה שיעשה אח"כ מצוה, ע"ז אמר, שהקב"ה אינו מקבל שוחר, ע"כ. אבל עדיין יש לדקדק לפי"ז מה מסיים, כי הכל שלו, דמאחר דלא מירי כאן משוחר ממון או שאר חפצים רק מקיום המצוות, א"כ מה זה שאמר כי הכל שלו, הלא המצוות ומעש"ט שמקיים האדם שפיר יאות לקרותם שלו.

ומפרש הכתב סופר, כי יש אנשים שבוטחים על צדקת פזרונם שנותנים צדקה לעניים ומחזיקים ותומכים תלמידי חכמים ולומדי תורה, וסוברים שבשכר זה יחפה הקב"ה על העבירות שעברו בין אדם למקום כמאה"כ (דניאל ד') וחטאך בצדקה פרוק, אבל באמת הם חוטאים בנפשותם, כי אין מצוה מכבה עבירה, דהנה כתיב (דה"א כ"ט) כי ממך הכל ומידך נתנו לך, כי הכל של הקב"ה ואין אדם נותן צדקה משלו, ורק כשעושים רצונו של מקום, אז אמר הכתוב (תהלים קט"ו) והארץ נתן לבני אדם, ושייך לומר שנותן האדם משלו, אבל אם הוא חוטא ועובר על מצות ד' אשר לא תעשנה, ומדמה בנפשו שע"י הצדקה שנותן יפרוק נפשו מחטאיו, זהו טעות מוחלט, שהרי אז הוי בבחי' אין עושין רצונו של מקום ואז אמר הכתוב (שם כ"ו) לד' הארץ ומלואה ואין לו כלום משלו כי הכל של הקב"ה. וזהו כוונת המשנה, אין לפניו לא מקח שוחר, דהיינו שיתן צדקה לעניים, כי הכל שלו, כי באופן שאינו עושה רצונו של מקום, אז הכל של הקב"ה, עכ"ר.

העולה מדבריו, דמה רכתיב וחטאיך בצדקה פרוק, שצדקה מועלת לו להאדם להציל את נפשו ממות, זהו רק אם נותן צדקה בכוונה רצוי' ובמחשבה נכונה, דהיינו שבעת שנותן צדקה מתחרט על עוונותיו ושב אל ד' בכל לבבו ובכל נפשו ומקבל על עצמו שלא ישוב לכסלה עוד, אז התשובה בצירוף מצות צדקה כוחם גדול מאוד לכפר על כל עוונותיו, אבל אם יחשוב האדם כי מועלת נתינת

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי הנה"ח מו"ה **אברהם** במו"ה **דוב בעריל הלוי שטורם** ע"ה
נפטר כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

אמי החשובה מרת **ריזל** בת מו"ה **דוב פלאטנער** ע"ה
נפטרה ל' סיון (אדר"ח תמוז) שנת תש"ל לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,
שבתי ישעי' הלוי שטורם

צדקה לחוד בלי שום חרטה על מעשיו הרעים, טועה הוא, כי אף שהפעולה מצד עצמה טובה היא, עכ"ז לא תעלה לרצון לפני ד', והן הן הדברים הנאמרים במדרש רבה פרשת תשא (ריש פ' מ"א) עה"פ לך ד' הצדקה ולנו בושת הפנים, א"ר נחמי' אפילו בשעה שאנו עושין את הצדקה מביטים אנו במעשים שלנו ויש לנו בושת פנים, ע"כ.

ובזה יש לפרש המשך הפסוקים, לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות, צדקת תמים תישר דרכו וברשעתו יפול רשע (משלי י"א), כלו', שלא יועיל להאדם מה שמפזר הונו לאחרים כל זמן שעבירות בידו, דק אימתי מועילה מצות צדקה להציל ממות נפשו, אם צדקת תמים תישר דרכו, שעושה צדקה בתמימות ערה"כ תמים תהי' עם ד' אלקיך, וברעתו ליישר דרכו, ולא כשנותן צדקה בערמימיות בדרך נתינת שוחד, לחטוא על מנת ליתן צדקה אח"כ, בלי חרטה ועזיבת החטא, כי אז, ברשעתו יפול רשע, דמאחר שלא עשה תשובה, עדיין נקרא רשע, וא"כ אין הממון שלו, לכן אין המצוה מכבה העבירה.

גם יש להעמים ענין זה בהמשך הפסוקים בפרשת ואתחנן, ויצונו ד' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ד' אלקינו לטוב לנו כל הימים לחיותינו כהיום הזה, וצדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ד' אלקינו כאשר צונו. דהנה אמרו חכמז"ל (ב"ב ט' ע"א) שקולה צדקה כנגד כל המצות, וזהו אומרו, ויצונו ד' לעשות את כל החוקים האלה, היינו לקיים מצות צדקה השקולה נגד כל מצות התורה, אמנם אדם העובר עבירה ומחשבתו ליתן צדקה דרך פיום ושוחד, לא יועיל כלום, לכן אמר, ליראה את ד' אלקינו, להודות דאי איכא יראה אין, אי לא לא, ואז לטוב לנו כל הימים לחיותינו כהיום הזה, כי יוסיף לו הקב"ה אורך ימים ושנות חיים, כמאה"כ וצדקה תציל ממות, ואח"כ בא הכתוב שאח"ז, ושנה ופירש כוונתו, וצדקה תהי' לנו, אימתי תהי' גם לנו תועלת וסגולה במצות צדקה להציל ממות נפשינו, כי נשמור לעשות את כל המצות הזאת וגו', פי' כשנצרף אל נתינת צדקה קבלה אמיתית בתשובה שלימה לשמור את כל מצות ד', אז יחריו יהי' תמים, לטוב לנו כל הימים.

ומעתה נבוא לביאור הפסוקים בפרשתן, וכי ימוך אחיך ומטה ירו עמך והחזקת בו וגו' וחי עמך, ר"ל לא זו בלבר שתתן חיות לאחיך העני, אלא גם אתה בעצמך תקבל חיות ע"י מצות צדקה, כמאה"כ וחטאיך בצדקה פרוק, וזהו, וחי עמ"ך, אמנם מאחר שיוכל האדם לחשוב כי נתינת צדקה לחוד בלי הרהור תשובה ג"כ מצלת מן החטא, ועי"ז יאמר ח"ו אחטא ואח"כ אפזר מעות לצדקה, לזה אמר הכתוב, ויראת מאלקיך, וכמש"כ רש"י בפרשת קדושים עה"פ ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלקיך (ויקרא י"ט, י"ד), לפי שהרבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם רעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול להשמיט ולומר לטובה נתכוונתי, לפיכך נאמר בו ויראת מאלקיך המכיר מחשבותיך, וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו, נאמר בו ויראת מאלקיך, עכ"ל. וכמו כן כאן במצות צדקה שפיר קאמר קרא ויראת מאלקיך, דמאחר דכתיב וחי עמך, והכוונה דע"י מצות צדקה יופרה מכל עוונותיו, ע"ז מזהיר

הכתוב ויראת מאלקיך, שלא תחשוב שהוא כדמיון נתינת שוחד להקב"ה ח"ו, וע"י נתינת צדקה לחוד תכבה את העבירה, רק זכור תזכור לשוב תחלה בתשובה שלימה על העבירות, ואז בצירוף כשרון המעשה של קיום מצות צדקה, אשר כוחה גדול מאוד, תזכה להתרצות לפני ד'. ועפי"ז מובן היטב למה כפל הכתוב כאן עוד הפעם וח"י אחיך עמ"ך, לרמז על התשובה, כי כל זמן שחטא נקרא מת ע"ד אוז"ל רשעים בחייהם נקראים מתים, וכששב חוזר להיות נקרא חי, והבן.

ולזה נתכוון המדרש הנ"ל על פסוק זה, וכי ימוך אחיך, הה"ד אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ד', אבא בר ירמי' בשם דבי מאיר אומר, זה שממליך יצ"ט על יצה"ר, ואיסי אמר זה שנותן פרוטה לעני, ולהנ"ל יתכן לומר, כי אלו ואלו דברי אלקים חיים ולא פליגי, כי באותו מזמור שאמר דהמע"ה אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ד', ד' ישמרהו ויחייהו וגו', המשיך דהמע"ה ואמר, רפאה נפשי כי חטאתי לך, ר"ל, שהמשכיל אל דל צריך ג"כ לשוב בתשובה בלב שלם ולהתחרט על חטאותיו ואז ושב ורפא לו, וזהו שאמר רבי מאיר, זה שממליך יצ"ט על יצה"ר, ואיסי אמר זה שנותן פרוטה לעני, כי שניהם צדקו יחדיו, להמליך היצ"ט על היצה"ר, ע"י שישוב בתשובה שלימה, ולקיים מצות צדקה ע"י שנותן פרוטה לעני, ואז ויחשבי' לו צדקה.

והנה אמרו רז"ל (ב"ב י' ע"א) גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה שנאמר כה אמר ד' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא, ועוד אמרו רז"ל (יומא פ"ו ע"ב) גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה. ולהאמור י"ל דשני מאמרים הללו עולים בקנה אחד, כי מצות צדקה לחוד אין בה הסגולה לקרב את הגאולה רק יחד עם התשובה, ומרומז היטב בפסוק (ישעי' א') ציון במשפט תפדה ושבי"ה בצדק"ה, ריישע' הנביא הזכיר כאן תשובה וצדקה, שע"י שניהם ביחד נזכה שיקויים הפסוק ופדויי ד' ישובון ובאו ציון ברנה, במהרה בימינו אמן.

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן

אצל חתנו

הרב מו"ה **יעקב ישראל מויזליש** שליט"א

מרא דאתרא בקרית באבוב באה"ק

ונביע בזה ברכתינו מעומק לבבנו שיזכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכי"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

חידושים על מס׳ חולין

מהגאון מוה״ר ברוך פרענקיל־תאומים אבר״ק לייפניק זצ״ל[1]

חולין דף ק״ב. הרמב״ם פסק בהל׳ מלכים פ״ט הל׳ י״א, ראבר מן החי נוהג בבהמה אבל לא בעוף. וכבר השיגו הראב״ד במקומו על שכתב ראינו נוהג בעוף בב״נ, יעו״ש. ויש ליישב דעת הרמב״ם, דהנה במס׳ חולין דף ק״ב ע״א נפקא לי׳ לרבי מאיר מוזבחת מבקרך ומצאנך, ראבר מן החי נוהג בישראל רק בבהמה ולא בעוף. ולפי״ז י״ל דהרמב״ם ס״ל בהא כר״מ דקרא דוזבחת קאי רק על בהמה ולא על עוף, רק דס״ל דמאחר דכתיב בהריא בפרשת נח אזהרה על אבר מן החי אף בעופות, א״כ כיון דקיי״ל דכל דבר שנאמרה ולא נישנית לישראל נאמרה ולא לבני נח, לכן כיון דעוף לא נישנית, א״כ נאמרה רק לישראל ולא לבני נח, משא״כ בהמה דנאמרה ונישנית, מוזהרין עלי׳ אף בני נח. אלא דלפי״ז יקשה על ר״מ דסבר בישראל אינו נוהג בעוף אבל בב״נ נוהג, כמבואר בתוס׳ לעיל דף ל״ג ע״א ר״ה אחר, וטעמי׳ משום דבב״נ יש אזהרה על עוף, וקשה עליו הא בעוף נאמרה ולא נשנית, וכל מקום שנאמרה ולא נישנית לישראל נאמרו ולא לבני נח, א״כ למה אסרו לב״נ, אדרבה לישראל אסור ולא לב״נ, וכמו שכתבנו לדעת הרמב״ם. ונ״ל דטעמא מאי אמרו חכמים דאם נאמרה ולא נשנית, לישראל נאמרה ולא לב״נ, מפני מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרים אסור, אבל ר״מ סובר דלא אמרינן מי איכא מידי (כמבואר בתוס׳ הנ״ל), הלכך לבני נח נאמרה ולא לישראל. אבל הרמב״ם סובר מי איכא מידי, הלכך מותר לב״נ אבל לא לישראל, ודו״ק היטב כי נכון הוא.

* * *

בסוגיא דטפת חלב דף ק״ח ע״ב. לעולם קסבר רב אפשר לסוחטו אסור ושאני בשר בחלב דאמר קרא לא תבשל גדי בחלב אמו גדי אסרה תורה ולא חלב, והאיתמר חצי זית בשר וחצי זית חלב אמר רב לוקה על אכילתו, ואי ס״ד גדי אסרה תורה ולא חלב, אאכילה אמאי לוקה, חצי שיעור הוא. והקשה הפלתי, הא ר״ת פסק דאם טבע״ק דאורייתא, נהפך ההיתר להיות איסור, ולכך לוקה על אכילתו, וא״כ מה פריך הגמ׳. ויש ליישב, דהנה בספר התרומות כתב דרינו של ר״ת דלוקין על טבע״ק, תלוי בהא דנחלקו ר״ת ור״י בכל חנ״נ אי אזלינן בתר הנאסר או בתר האוסר, דאם אזלינן בתר אוסר, והנאסר חשוב מינו של האוסר, אז בוודאי אין לוקין עליו, דאזלינן בתר האוסר, והטעם של האוסר אין בו כזית, אבל אי אמרינן דאזלינן בתר הנאסר, ע״כ דנהפך היתר להיות איסור, א״כ לוקין על טבע״ק. ולפי״ז א״ש, דהא לפי מאי דמשני הגמ׳ גדי אסרה תורה ולא חלב, לא

---

1) כתבנו אודותיו בכר״ש שנה ב׳ קונט׳ ג׳ עמוד ח׳. — חידושים הללו הועתקו מכת״י אחד מתלמידיו שהגיעו אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד ר׳ יהודה ברוך הכהן פרענקיל נ״י מעיר וויען. ישא ברכה מאת ד׳.

מצינו למימר דנהפך ההיתר להיות איסור וחנ"נ ולוקין עליו, דא"כ אזלינן בתר הנאסר, והוי החלב שנכנם בבשר מב"מ עם שאר החלב ולא בטל, וכמו שכתבו שם התוס' בר"ה אמאי, ומש"ה ע"כ משני הגמ' דבאמת גלי התורה דלא אמרינן חנ"נ, וא"כ שפיר פריך הגמ' חצי שיעור הוא, וקו' הפלתי לק"מ, דהא כי משני הגמ' גרי אסרה תורה, ע"כ דאנן לא אמרינן נהפך היתר להיות איסור, ודו"ק היטיב.

* * *

בסוגיא דירך שנתבשל בה גיד הנשה (חולין צ"ז ע"א), בתוס' ד"ה ההוא כחוש הוי, כתבו לחד תירוץ דכחיש הוה ויש בו מעט חלב ובטל בס'. והקשו האחרונים דמ"ט לא נאסר בכדי נטילה, והכדי נטילה יאסר ער ס'. ואין לומר משום דאין הנאסר יכול לאסור היכא שאין האיסור בעצמו יכול לילך לשם, והא מבואר בש"ך דהיכא דהנאסר מוליך גם משהו מהאוסר, אז יכול הנאסר לאסור להצריך ס' כנגדו, וא"כ כיון דמפעפע ער ס', יאסור הכדי נטילה ער ס'. ונראה לתרץ, ומתחלה נחקור דין א', היכא שבשל חתיכה עם איסור, ואח"כ צלהו, אם צריך ס' כנגד הכדי נטילה, דהא כבר נתפשט האיסור במשהו, אמנם ז"א, דהא וודאי פשוט דהא דכתב הש"ך רצריך ס' נגד הכדי נטילה היכא שהלך האיסור ער משהו, היינו שהלך אותו האיסור שנאסר ממנו הכדי נטילה, אבל אם מתחילה נתפשט ער ס' ולא נאסור הכדי נטילה, דק אח"כ נאסר כדי נטילה כמו בנירן דירן, וא"כ לא הלך האוסר עמו כלל, רק הנאסר לחור פעפע, לכן מותר. ועניין סברא זה נמצא מפורש באו"ה כלל (?). וא"כ לפי"ז לא יקשה קושית אחרונים הנ"ל, דהנה התוס' דף ק' ע"א ד"ה בשקדם, הקשו על הא רמותר במליחה, וכן הא דמשערינן בטיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר בס', מרוע לא אמרינן צריך ס' פעמים ס' פחות מעט נגר כל החתיכה, ותירצו כיון דסופו לצאת לא נאסרו. וא"כ לפי"ז אפשר לומר דהנה הא דנאסרה כדי נטילה היא רק משום זה שנשאר בתוכה, אבל לא משום מה שיצאו, והיכא שאינו מוליך הטעם שבגללה נאסרו, אין צריך ס' נגדו, ודו"ק היטב כי נכון הוא.

* * *

הקשה הפלתי (בסי' צ"ח) על הרשב"א שכתב דהא דסגי בקפילא עכו"ם, היינו משום דטעם כעיקר לאו דאורייתא, והקשה דלפ"ז מאי מרמה רבא (בחולין דף צ"ז) קדירה של בשר שבישל בה חלב לשאר איסורין, הא בבשר בחלב טעם כעיקר דאורייתא לכ"ע. ונראה לתרץ, דהנה רש"י כתב להלן דצריך שניהם (עי' דף צ"ח ע"א רש"י ד"ה בס'), ואמאי צריך ס' וטעימה, נוקמה אחזקת היתר, דבוודאי לית בי' טעם, וצ"ל כיון דאיתרע ריש כאן איסור וודאי, שוב לא מוקמינן אחזקת היתר. והנה התוס' כתבו בריש מכילתן דמראורייתא מוקמינן אחזקת היתר אפי' היכא דאיתחזק איסור, יעויין שם באחרונים דכתבו דהא דלא מוקמינן אחזקת היתר היכא דאיתחזק איסורא הוא רק מדרבנן, וא"כ אין צ"ל דמשום

דטכע"ק לאו דאורייתא סמכינן אקפילא, רק משום דמדאורייתא אוקמינן אחזקת היתר, וא"כ למה לי' כלל להרשב"א לומר דמשום דטכע"ק בשאר איסורין לאו דאורייתא. אכן נראה לומר כוונת הרשב"א, דהא יש איסור נמי בתוך הקדירה, ואם תרצה לומר העמד היתר על חזקתו, ארבא נאמר העמד איסור על חזקתו, והתינח בשאר איסורים, אבל בבב"ח אם תאמר דלית בו טעם א"כ הכל היתר הוא, דהא בב"ח אינו נאסר אלא בטעם, וא"כ אינו אסור רק מדרבנן וסגי בקפילא, ולכן בשאר איסודים דיש חזקת איסור, הוצרך לומר משום דטעם כעיקר דרבנן, אבל בבשר בחלב דאין חזקת איסור, בלא"ה סמכינן אקפילא, אף דטעם כעיקר דאורייתא, ואזלא קושית הפלתי.

במס' חולין דף מ"ח, ושבועות דף כ"ד

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל[1]

חולין דף מ"ח א' תוס' ד"ה אמר רבינא והוא דסביך בבשרא, פירוש נאחז ומסובך היטב בבשר כמו צמר מסובך, ולהכי נקט סביך ולא נקט סריך, ובתשובת רב שר שלום גאון כתב דבין סריך וסביך ובין לא סביך וסריך כשרה, ולית הלכתא כרבינא אלא כרב נחמן דאמר ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשרה, ומשמע מתוך דבריו דרבינא לא בא לפרש דבריו של רב נחמן אלא סברא דנפשי' קאמר, וכן נראה מדפריך עלי' דהעלתה צמחים חוששין לה, ומי אמר רב נחמן הכי, והאמר רב נחמן ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשרה, ולא משני הא דסביך הא דלא סביך, ועוד מדפריך רב יוסף לרבינא ולא לרב נחמן, משמע דלרב נחמן לא בעי לא סביך ולא סריך, ואין נקב פוסל שם שדופן סותמתו, עכ"ל התוס'. ע' מהרש"א, ותירוצו דחיק. והי' נ"ל בפשוטו דב' ראיות דתוס' צריכין להדדי להוכיח מזה לדינא דלא בעינן לא סביך ולא סריך, דמהראי' א' מדלא משני כאן בסביך, מוכח עכ"פ דרבינא פליג על ר"נ, וממילא הלכה כר"נ דלא בעינן סביך, אלא דעדיין הי' מקום לומר, נהי דפליגי, דלמא לר"נ בעי' עכ"פ סריך, ע"ז הביאו ראי' ב', דאחר שכבר מוכח מראי' א' דרבינא פליג על ר"נ, ממילא מוכח דלר"נ לא בעי' אפי' סריך, מרלא פריך על ר"נ דהוי פסול שחוזר להכשירו, ודו"ק.

אולם בהרא"ש הביא ג"כ דברי רב שר שלום, והביא בשמו רכשר בסריך ולא סביך, ודברי הרא"ש כספר החתום, דהא סיים בהוכחה ב' אלמא ר"נ מכשיר בלא סביך ולא סריך. ולדברי המהדש"א אפשר ליישב, דאם נימא דסביך בבשרא לא אתי' למעט סריך, אלא דגם סריך היינו סביך בא למעט סמיכ' לחורא לא מהני וכמ"ש הר"ן בשם הגאונים, שפיר י"ל דרבינא פרושי מפרש, ואזדא ב' ראיות, דהוי אמינא, דלישני כאן בסביך ליתא, דסביך היינו סריך, והב' ג"כ ליתא, רפריך על פירושו דרבינא דבעינן סריך, הא הוי חוזר להכשירו, אבל בלא פירושו דרבינא

---

1) קטע הראשון נדפס מכת"י מעתיק שהעתיקו מכתי"ק, וקטע השני נדפס עפ"י כתי"ק, ושייך למש"כ בשו"ת דעק"א ח"ב סי' קי"ט, עיי"ש.

הי' ניחא וכקושית מהרש"א, אלא דאם באת לחדש דסביך היינו סביך וממעט סריך, ע"ז רן רב שר שלום, דאם כן ממילא יהי' מוכח דפליג על ר"נ, הן מחמת ראי' הא' הן מחמת ראי' ב', דאם נפרש דבעי' סביך, משמע דבלא רבינא היינו מפרשים עכ"פ לרר"נ בסריך, א"כ ליקשי דחוזר להכשידו, ע"כ רפליג על ד"נ, ולר"נ לא בעינן אפי' סריך, אלא דלדידן אי אפשר להקל בלא סריך, דדלמא סביך היינו סריך, ורבינא פרושי מפרש לדר"נ, עכ"פ בסריך בממנ"פ מותר, או דהיינו סריך, או דפליג על ר"נ, א"כ הי' ראוי להקל אפי' בלא סריך, וק"ל.

* * *

התוס' בשבועות כ"ד (ד"ה האוכל) כתבו, ובסוף פרק גיד הנשה (ק"נ.) ראמר כגון שנטרפה עם יציאת רובה דאיסור אבד ואיסור חלב ואיסור טריפה בהרי הרדי קאתו, והיכי חיילי כולם על איסור דשאינו זבוח ראפי' במעי האם קיימא באיסור זה. משמע רקושייתם מאבר מן החי היא מסוגיא דפרק ג"ה, והא זהו בלא"ה קשה מכל אמ"ה איך יחול על אינו זבוח. ובפשוטו י"ל דאמ"ה משכחת באין בו כזית בשר וחל על חצי שיעור, לזה הקשו מפרק ג"ה דמיירי ביש בו כזית בשר, מרלקי ג"כ משום טריפה.

ובזה מיושב מה דלא הקשו מנבילה (איך משכחת לאו דנבילה דליחול על איסור שאינו זבוח), די"ל דנבילה גזיה"כ היא, אבל מן אמ"ה שפיר קשיא, דאין לומר דהוי גזה"כ, דהא יש לקיים הקרא באמ"ה שאין בו כזית בשר, וק"ל[2].

במס' חולין דף מ"ג, ובשו"ע יו"ד סי' ק'

מהגאון בעל שערי תורה אבר"ק וועדבוי זצ"ל[3]

במס' חולין דף מ"ג ע"ב, ההוא תורא דהוי לבני רב עוקבא דאתחיל שחיטה בתורבץ הוושט וגמר בוושט וטרפה רבא כו' איגלגל מילתא ומטאי לקמי' דר' אבא אמר להו תורא בין לרב בין לשמואל שרי, זילו אמרו לברי' דרב יוסף בר חמא דלשלים רמי תורא למרי', יע"ש. ופי' רש"י, שהוא רבא דכל הש"ס. ויש להבין מדוע שינה כאן ולא אמר בשמו דהוא רבא.

ונראה ליישב, דהנה רש"י ותוס' ד"ה זיל, כתבו שהי' טועה בדבר משנה. ואולם רשב"א כתב בחידושיו וז"ל, לפמ"ש רבינו אלפסי בענין טועה בדבר משנה ושיקול הדעת, צריכין אנו לפרש דרבא טועה בשיקול הדעת הוי, שהי' סבר דלא סתרן אהדדי, כרמסקינן כולה כרב עבדה, אלא שהי' אומר, לפי דברי מי

---

2) עיין בכרם שלמה שנה ב' קונט' ה' עמוד כ' בתשובתו של הגאון בעל מחזה אברהם ז"ל שכתב שם שהקשה כן בימי חורפו להגאון בעל שואל ומשיב זצ"ל, ועיי"ש להלן בעמוד כ"א ד"ה ואני לעצמי, שכתב לישב כמו שתירץ כאן הגאון רעק"א זצ"ל, יעויי"ש.

3) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ו' עמוד י"ג. — חידו"ת הללו הועתקו מעצם כתי"ק המונח ברשות ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר **מאיר גרינבורג** שליט"א אבד"ק קעזמארק. ד' יאריך ימיו ושנותיו בנעימים.

שאמר דסתרי אהדדי רמינן עלי' חומרא דרב ושמואל, אבל לדידי' לא סתרן אהדדי סבירא לי', ומש"ה הוי חשיב לי' ר' אבא טועה בשיקול הדעת דסתרן אהדדי, רככללי רב יהודא הוי סבירא לי', ולפיכך מחייבו לשלם, אבל אם הי' טועה בדבר משנה אפי' נשא ונתן ביד לא הי' משלם. וכן צריכין אנו לומר לדברי רבינו ז"ל דלא קבלו בעלי השור לרבא להורות להם, ומעצמו טרפה להם, דאם קבלוהו עליהם לא הי' משלם, ואפי' נשא ונתן ביד, דמומחה לרבים הוה, דודאי רבא אין לנו גדול ומומחה ממנו, יע"ש. ובמס' סנהדרין דף ה' ע"א אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעי בעי למיפטר, לישקל רשותא מבי ריש גלותא. ומבואר ברמב"ם בפ"ו מהל' סנהדרין הלכה ב', דדין זה שייך בטעה בשיקול הדעת, וז"ל שם, טעה בשיקול הדעת כו' אם הי' דיין זה מומחה ונטל רשות מראש הגולה או שלא הי' נוטל רשות אבל קבלוהו אותו בעלי דינים עליהם הואיל והוא מומחה חוזר הדין ואם אי אפשר להחזיר פטור מלשלם כו', הי' הטועה מומחה ולא נטל רשות ולא קבלו אותו בע"ד עליהם או שלא הי' מומחה אבל קבלו אותו בעלי דינים עליהם לדון כדין, וטעה בשיקול הדעת, אם נשא ונתן ביד מה שעשה עשוי וישלם מביתו, אם לא נשא ונתן ביד יחזור הדין, ואם אי אפשר להחזיר ישלם מביתו, יע"ש. ועיין ש"ע ח"מ סי' כ"ה ס"ב וג'. ואי' במס' תענית דף ג' ע"א זימנין דקרי לי' בשמי' (ר"ל ר' יהושע בן בתירא) וזמנין דקרי לי' בשמי' דאבא, הא מקמי דלסמכוהו והא לבתר דסמכוהו, ופירש"י מקמי דלסמכוהו לא הוי חשוב וקרו לי' משמי' דאבוהו יע"ש.

וא"כ אתי שפיר, דבאמת רבא הי' מומחה, ואם הי' א' מב' ענינים, או שקבלוהו עלייהו, או שהי' סמוך ונטל רשות מריש גלותא, (ובאותו זמן הי' ריש גלותא, עיין ברכות דף מ"ב ע"א), הי' פטור מלשלם, אך באותו זמן עדיין לא הי' מוסמך מריש גלותא, וגם לא קבלוהו עלייהו וכמ"ש רשב"א, ולכן חייבוהו לשלם. ור' אבא רצה לרמז לרבא טעם הלז, ולכן קרא לי' בשמי' דאבוהו, שמורה שעדיין לא הי' מוסמך, דמקודם שנסמך נקרא בשם אביו, ולכן חייב לשלם, ודו"ק כי נכון מאד למבין.

ביורה דעה סי' ק', כתב הפרי חדש בס"ק ב' בשם דעת הרבה פוסקים, דהא דדבר חשוב לא בטיל הוא מדרבנן. יש לחקור מנ"ל לחז"ל לחדש דדבר חשוב לא בטיל, כיון דלא מצאו סמך לרבר זה מדאורייתא, וגם הא ליכא למיחש דנבוא לידי איסור דאורייתא, למה החמירו רז"ל מדעתן דבר גדול כזה. ולכאורה י"ל דבר חדש, דהנה הא דאזלינן בתר רובא באיסורין ומדאורייתא חד בתרי בטיל, אתיא מאחרי רבים להטות דכתיב בסנהדרין, וכמו שפירש"י במס' זבחים (ע"ב ע"א ד"ה ופרכינן), וא"כ בעינן רומיא דסנהדרין, ומה"ט קיי"ל דלא בעי כפל רק ברובא סגי, וכמ"ש באחרונים, דומיא דסנהדרין, דאם י"א מחייבים וי"ב מזכאים הלכה כי"ב אף דליכא כפל, ודלא כמהרש"א במס' פסחים בסוגיא דהיתר מצטרף לאיסור (דף מ"ד ע"א), וא"כ בעינן דומיא דדיינים. אפשר לומר דבר חידוש, דמדאורייתא לא בעינן חד בתרי כי אם היכא דאיסור והיתר שווין במעלה

ובחשיבות, כגון ששניהם חשובים או ששניהם אינם חשובים, לכן כיון דיש להיתר מעלה יתירה, שהוא רובא נגד האיסור, בטיל האיסור, אבל אם האיסור חשוב יותר מהיתר, כגון שנפל חתיכה הראוי להתכבד וכיו"ב, בין ב' חתיכות שאינם חשובים, בכה"ג לא בטיל, דאף דיש להיתר מעלה שהוא רובא, מ"מ כיון דיש לאיסור מעלה שהוא דבר חשוב, סליק זה כנגד זה. ומעמא דמילתא, לפימ"ש דבעינן דוקא דומיא דסנהדרין ודיינים, והא איתא במס' יבמות דף י"ד ע"א לרב, ב"ש לא עשו כדבריהם כיון דב"ה היו רובא, ולשמואל, עשו כדבריהם, דכי אזלינן בתר רובא, הני מילי היכא דכי הדדי נינהו, הכא ב"ש מחדדי טפי, יע"ש. א"כ לשמואל כיון דהי' לב"ה מעלה יתירה, בכה"ג לא אזלינן בתר רובא, דבעינן דוקא שהמיעוט יהי' שוה לרוב בחשיבות, ומיני' ג"כ לאיסורין דלא בטיל רק היכא דמיעוט שוה לרוב עם חשיבות. ואם נימא כן אתי שפיר הא דהחמירו חז"ל דדבר חשוב לא בטיל אפילו אם נפל להרבה דברים חשובים, דכיון דיש לדבר זה עיקר מדאורייתא, חשו רז"ל שלא לטעות ונקיל אפילו אם יפול דבר חשוב לדברים שאינם חשובים, לכן החמירו כדרכם, ודבריהם מיוסדין על אדני פז. אך לא מצאתי גלוי לזה בפוסקים ראשונים ואחרונים, ומסתימת דבריהם משמע דבכל גווני בטיל מדאורייתא ברובא, אמנם מתוס' במס' מעילה דף כ"א ע"ב ד"ה פרוטה, מבואר דהא דדבר חשוב לא בטיל הוא מדאורייתא, וכבר הרגיש בזה בספר פרי חדש שם, ועיין משנה למלך בפ"ז ממעילה שהניח ג"כ דבריהם בצ"ע.

חידושים בריש פרק אלו טריפות

מהגאון מוה"ר נחום טריביטש אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל[1]

דף מ"ב ע"א. בתוס' ד"ה אלו טריפות, אי גרסינן אלו ניחא, ואי גרסינן ואלו יש לפרש דקאי אפלונתא דר' ישבב ור' עקיבא והודה לו ר' עקיבא דנבלה, או קאי אכל הני שחיטתו פסולה דלעיל דהוה פסול שאירע בשחיטה והוי נבלה וקאמר הכא ואלו הן טריפות, עכ"ל. וכתב המהרש"א, דהיינו קודם חזרה, דאי לאחר חזרה, הודה לו ר"ע דנבלה הוא כרמסיק לעיל, ע"ש. ולכאורה דברי המהרש"א הללו קשין להולמן, דא"נ מיירי קודם חזרה, מ"מ הוי"ו דואלו אינו מובן, דזה הוי נשמע נמי אם הי' גורס אלו בלא וי"ו כמו שהוא לפנינו. ולולא דברי התוס' והמהרש"א י"ל בענין אחר, דהנה לעיל דף ל"ב ע"א מקשה תוס' על הא דפריך הגמ' ממתני' דהכא, וז"ל, וא"ת נהי דנבילה הוי, מ"מ לא פקע ממנה איסור טריפות, וחייב אף משום טריפות, ותי' התוס' דהגמ' פריך דה"ל למיתני אלו נבילות שהוא עיקר האיסור, וע"ז מקשה תוס' שם דשמא נקט איסור טריפה

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד י"א. — חידושים הללו הועתקו מכת"י א' מתלמידיו המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

לאשמעי' שאם חתך כזית בשר מחיים דלקי אף משום טריפה, ותי' תוס' דמתני' דאלו טריפות משמע לי' לאחר שחיטה מדקתני סיפא כל שאין כמוה חי', ולא קתני כל שאין חי', עכ"ל ע"ש, וא"כ א"ש הוי"ו דואלו וכו', ר"ל דאלו דקתני לעיל דנבילה הוי, קאמר הכא דטריפות נמי איכא. ואפשר לומר דזהו נמי הפי' בדברי תוס', דקאי אפלוגתא דר' ישבב ור"ע דהודה לו ר"ע דנבילה הוא, אבל מ"מ טריפה נמי איכא, וא"כ אתי לאשמעי' ואלו וכו' היינו דקאי על הא דקאמר לעיל דנבילה הוי, קאמר הכא דטריפות נמי איכא, ומתורץ שפיר הוי"ו דואלו, ודו"ק.

דף מ"ר ע"א. פסוקת הגרגרת ברובה, וכמה רובה, רב אמר רוב עובי', ואמרי לה רוב חללה. וכתב רש"י בר"ה רוב עובי', יש אומרים רוב עובי הדופן אע"פ שלא הגיע לחלל, ושיבוש הוא, דא"כ חמור הקנה מן הוושט, דאילו וושט ניקב עור החיצון בלא עור הפנימי כשר וכו', אלא דרוב עובי' היינו עד שהגיע לחלל, ומביא הגמ' הלכה למעשה דפסקי' כמ"ד רוב חללה, מההיא פסוקת הגרגרת דאתאי לקמי' דרב, יתיב וקא בדיק לה ברוב עובי', א"ל למדתנו רבינו ברוב חללה שררי' לקמי' דרבה בב"ח בדקה ברוב חללה ואכשרה, ע"ש. וקשה דלפי"ז משמע דרבה רב סותרין זה את זה, דמתחלה אמר רוב עובי', ואח"כ אמר רוב חללה, וזה דוחק גדול לומר שחוזר מדבריו הראשונים. וי"ל, דהנה לכאורה קשה על רש"י הנ"ל, דאם זה שיבוש כל כך, לא הו"ל לרש"י למכתב זאת כלל, ואפשר לומר דלרש"י לשיטתו הוא שיבוש גדול, אבל להיש אומרים אינו שיבוש כל כך, דהנה הרמב"ם פסק רכרס הפנימי שנקרע רוב החיצונה טריפה, רלא צריך להגיע עד החלל, אבל רש"י סבר רצריך להגיע עד החלל, וא"כ י"ל די"א סברי כהרמב"ם דלא צריך להגיע ער החלל וא"כ אינו שיבוש כל כך, אבל רש"י לשיטתו כתב שפיר דהוא שיבוש, וק"ל. ולפי"ז מתורץ נמי דדברי רב אין סותרין זה את זה, דהנה רש"י כתב בר"ה ואמרי לה וז"ל, אליבא דרב פליגא אמוראי. אכן אפשר לומר דאמרי לה גופא מפרשים את דברי רב, דהא דקאמר רב ברוב עובי', היינו דוקא ער חללה, שמגיע ער החלל, ורלא כלשון ראשון של רש"י, והשתא י"ל דהי"א טעו ברבריו וקסברי דהאמרי לה פליגי עם רב, ורב סבר דלא צריך להגיע ער החלל, ושפיר קאמרי למדתנו רבינו וכו', אבל וודאי רב גם מתחלה הי' סובר דרוקא ער החלל מגיע, ורו"ק.

שם ע"ב. והיכי עביד הכי והתניא חכם שטימא וכו', ומשני דשאני הכא דרב לא אסר מיסר, ע"ש. וקשה במאי פליגי המקשן והתרצן, הא התרצן נמי הי' יודע דרב לא אסר, כיון רלא אמר כלום. וי"ל, דהנה לכאורה יש להקשות מהו כפל הלשון בגמ' רב לא אסר מיסר, וה"ל למכיתב רב לא אסר, ותו לא. אכן מתורץ קושיא חדא בירך חברתה, דהנה כל הטעם כולו ראין חבירו רשאי להתירו, הוא משום כבודו של חכם, דשמא החכם האחד פוסק דטריפה הוא, וחבירו פוסק דכשר, ויזלזלו הבריות על החכם הראשון, אבל כל זה ניחא אם החכם הראשון פסק זה מצד הרין, אז יזלזלו הבריות, דכיון דהוא מצד הרין, ה"ל לפסוק כמו שפסק החכם הזה, אבל אם החכם אינו פוסק זה מצד הרין אלא מצד החומרא, אז

רשאי להתיר, כיון דהחכם הראשון נמי הי' מתירו, אלא דפסק זה מצד החומרא, ואז לא שייך זלזול הבריות. וא"כ א"ש, דהמקשן הי' סבר דהא דפסק רב רוב עובי', פסק זה מצד הרין, וא"כ פריך שפיר דאין רשאי להתיר, אבל התרצן הי' סבר דאינו פוסק זה מצד הרין אלא מצד החומרא, וא"כ רשאי להתיר. וזהו שאמר הגמ' כפל הלשון ררב לא אסר מיסר, ר"ל הא דאסר, לא משום איסור, דהיינו איסור גמור, עשה זאת, אלא מצר החומרא, ורשאי להתיר, ורו"ק.

שם. בתוס' ר"ה היכי עביד, וא"ת דלקמן גבי ההוא מחטא ראישתכח בסמפונא רכברא הונא מר ברי' ררב אידי טריף ורב ארא בר מניומי מכשיר, וי"ל דהתם אגמרי' סמיך וכו', ופי' שם בקונט' דהדר בי' מאידך שנויא וכו', ולפירושו נמי למאי דמסיק ראגמרי' סמך לא צריך למאי דמשני רב לא אסר, אלא דהאמת מתרץ וכו', עכ"ל. ויש לתרץ הקו', דהכא צריכי להך תי' דלעיל דרב לא אסר וכו', דהנה לפי מאי דכתב רש"י לעיל דברוב חללה איכא שני פירושים, או כדפסק באמת רבב"ח או דמפרש לרוב עובי' דהיינו שמגיע ער החלל, וא"כ אי לא תירץ הגמ' דלעיל דרב לא אסר וכו', הי' קשה קושית הגמ', ואי דאגמרי' סמך, הא לא הי' בקבלה מרבו אלא הלשון, וא"כ י"ל דרבו נמי קאמר לי' דלעולם פסקי' רוב עובי', והא דאמר רוב חללה, היינו שמגיע דוקא ער החלל וכרב, וע"כ צריכין לתי' של הגמ' דרב לא אסר כלום, ורו"ק.

ובאופן ב' יש ליישב דברי רש"י הנ"ל, דאפשר לומר דגם רש"י הכא מודה רצריכי להך תי' דלעיל, דהראב"ר והרשב"א חולקין בטעמא דחכם שטימא אין חבירו רשאי להתיר, הרשב"א סבר משום כבודו של חכם כמו שנכתב לעיל, והראב"ר סבר משום רכיון שהחכם הראשון אסר, הוי חתיכה ראיסורא, ולפי"ז אפי' אם התיר נמי בריעבד אינו מותר, אך לפי שיטת הרשב"א, דוקא לכתחילה אסור אך בריעבר מותר. וא"כ א"ש דקושית הגמ' הוא היכי עביד כך לכתחילה, ובשלמא התם דקאמר רש"י בפי' משום כבודו של חכם, שפיר תי' הגמ', אגמרי' סמך ואפי' לכתחילה מותר, אבל הכא אפשר לומר דהקושיא קאי לשיטת הראב"ד דאפי' בריעבד אסור, וא"כ כי משני הגמ', אגמרי' סמך, שפיר תי' דבריעבד מותר, אבל עכ"פ קשה איך רשאי להתיר לכתחילה, ע"כ צריך לתרץ דרב לא אסר, וא"כ שפיר מותר לכתחילה, והקשה הגמ' אח"כ איך אכל בריעבד, ותי' הגמ' דאגמרי' סמך, וא"כ בין בריעבד ובין לכתחילה מותר, ודו"ק.

שם. הכא מתקלא מוכח וכו'. והקשה הגהות אשר"י האיך לוקחים החזנים הטבחיא, הא איכא חשר שבשביל הטבחיא הוא מתיר. והקשה הגאון מוה"ר זלמן שמריך וצ"ל, הא פסקינן בטור חו"מ סי' ש"י רטבח שקלקל חייב לשלם, הא התם נמי איכא חשר שמכשיר בשביל שלא יהא מחוייב לשלם. ויש לתרץ, דהנה זה דוחק נרול לחשדו שיתיר רבר האסור ח"ו, אלא שחושדין אותו ברבר שהוא ספק, אלא דאנן אסרינן משום חומרא, ובדבר זה חוששין שהוא יקיל ויתיר, וע"ז מקשה שפיר הגהות אשר"י כיון דהתם בטבח בספק טריפות נמי אינו מקבל כלום, לכן מקשה שפיר, אמנם בטבח שקלקל פסקינן בהריא רבספק אינו חייב לשלם, וא"כ וודאי לא יכשיר, ונכון.

חידושים בריש מס' חולין

מהגאון מוה"ר שמעון סופר אבד"ק קראקא זצ"ל[1]

בעזה"י.

חולין דף ב' בתוס' ד"ה הכל, כתוב בהלכות ארץ ישראל דנשים אינן רשאים לשחוט וכו', ואין נראה דאפילו במוקדשים רשאים לשחוט כדמוכח בפרק כל הפסולים וכו'. ולע"ר י"ל דהגמרא דשם לא רצה לומר דמשום נשים נקיט לשון דיעבד, כיון דאין הפסול שלהם נוגע לענין קדשים, דאף בחולין פסולין לכתחילה, ואם אחד עומד על גבה, אף בקדשים כשר, א"כ הפסול דלכתחילה שלהם כשאינו עומד על גבה, אין ענינו נוגע לקדשים, ע"כ נקט התנא פסול הנוגע לענין קדשים, דהיינו טמא במוקדשין, שבשביל חשש נגיעה בקרבן נגע בה.

ועוד נלע"ד דפלוגתת הראשונים עם הלכות א"י, תלוי' בפלוגתת הראשונים המובאה בד"מ ביו"ד סימן א' ובש"ך, אי בעינן שיהי' מוחזק עכ"פ לנאמן מי שהוא שוחט, ואם נניח כן, בודאי דאין שום חילוק בין אנשים לנשים, אבל להסוברים דלא בעינן שיהי' מוחזק לנו לנאמן, אלא סתם אינש נאמן על השחיטה, בזה ס"ל להלכות א"י לחלק בין אנשים לנשים, דסתם נשים דעתן קלות, אבל בקדשים בלא"ה אין נותנים לשחוט אלא במי שמוחזק לנאמן, וא"כ בקדשים אין חילוק בין אנשים לנשים, וק"ל[2].

בתוס' ד"ה שמא יקלקלו, בגמרא דייק וכו' וקשה לפירושו, דהא מסיפא שמעינן לה. ואפשר לומר דבסיפא אפשר לטעות משום חשש ברכה לבטלה לא מסרינן להו לשחוט לפי שעלולין לקלקל שחיטתן, מכ"ש חרש שאינו יכול לברך, לכך מפרש ברישא דמשום חשש קלקול השחיטה נגעו בה, ונ"מ דאין מוסרין להם לשחוט, אפילו שכבר ברכו.

בתוס' ד"ה שמא יקלקלו וכו', דהא הוא דאמר לקמן שמא קלקלו, ולרבא לא קאי וכולן, כ"א אחרש שוטה וקטן. וק"ק לי הא מסקינן לקמן בשמעתין דרבא אליבי' דאביי קאמר, א"כ י"ל דלדידי' לא ניחא לי' באוקימתא דאביי, אלא מוקי מתני' כאוקימתי' דרבה בר עולא או כרבינא, משום קושיא דוכולן. ודוחק לומר

---

1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמור י"ח. — חידושים הללו הועתקו מעצם כתי"ק המונח ברשות נכדו ירירנו הרבני המופלג הנכבר והמרומם בנש"ק מו"ה שמעון קארניצער נ"י. יברכהו השי"ת בעוז ותעצומות לאויט"א.

2) בספר תשובות וחידושים להגאון ר' יוסף נחמי' קארניצער אבר"ק קראקא בסי' ק"פ (אות א') נדפסו ב' תירוצים הללו, ובתירוץ הראשון נכתב בזה"ל: וכתב ק"ז החת"ס זצ"ל בחידושים וכו'. — הנה מונח תח"י צילום מכת"י הג"ר יוסף נחמי', ושם לא נכתב תיבת חת"ס, והמעתיק הוסיף תיבת חת"ס, ועי"ז נתייחס תירוץ הראשון להחת"ס, ותירוץ השני להג"ר יוסף נחמי', ובאמת שניהם הם מהגאון מוה"ר שמעון סופר זצ"ל, והג"ר יוסף נחמי' העתיקם לתוך פנקסו בשמו. — פאקסימיליא מכתי"ק להלן בעמוד מ"ב.

דקושית התוס', להס"ד קודם שמסיק הש"ס דאליבי' דאביי קאמר, ה"ל להגמרא להקשות רבא אדרבא, וגם זה טעות, דהא מבואר בסוגיין דמוקי חדא מתרי מתני' בכותים, והוא מתני' דידן.

בתוס' ד"ה וסופג את הארבעים, וא"ת הול"ל סופג שמונים. ונלע"ד אפשר ליישב לפי מה דאיתא בריש תמורה שם דתני תנא קמי' דר' יוחנן דעל תמורה לוקין אף שאין בו מעשה, וקאמר ר"י לתנא, לא תתני תמורה דבדבורי' עביד מעשה, שעושה חולין קודש. והנה לפי"ז יש לומר דאינו לוקה אלא אלאו א', היינו אמה שעשה החולין קודש, כיון דרחמנא אמר הוא ותמודתו יהי' קודש, והרי עביד מעשה ונתקיימה מחשבתו, אבל מה שרצה להחליף ולהוציא את הקודש לחולין, לא נתקיימה מחשבתו, דלא אהני רבורו, אין ללקות אותו משום דעבר אמימרא דרחמנא, כיון דעכ"פ לא עביד מעשה, והוה לאו שאין בו מעשה, א"כ לא לקי אלא אחד לאו דלא ימיר, אבל אלאו דלא יחליף לא לקי, כן נלע"ד נכון.

אלא דאכתי קשה קושית תוס' למ"ד דס"ל התם דהוה לאו שאין בו מעשה ומ"מ לוקין עליו. ונלע"ד דזה תליא בפלוגתת אביי ורבא בכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, דלאביי דעביד מהני, והיינו דס"ל דלא"ה לא ללקי, נמצא ס"ל לאביי דכל שלא נעשתה התועבה אשר זמם לעשות אינו לוקה, וצ"ל לאביי באמת בציבור ושותפין שהמירו אינם לוקין, כיון דאין תמורתן תמורה, [וכן משמע פשטות לשון המשנה, שאם המיר מומר וסופג את הארבעים, משמע דוקא בגוונא שתמורתו תמורה, דהיינו ביחיד שהמיר, הוא דסופג את הארבעים], ושפיר נוכל לומר כנ"ל דהא דלוקה היחיד שהמיר היינו דוקא אלאו דלא ימיר דעביד מעשה ונתקיים מחשבתו, אבל לרבא דס"ל בכמה מקומות דכ"מ דא"ר ל"ת אי עביד לא מהני, ומ"מ לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא, א"כ נראה לכאורה דגם ציבור ושותפין שהמירו, אעפ"י שאין תמודתן תמורה, מ"מ לוקין משום דעברו אמימרא דרחמנא, א"כ ע"כ צריך אני לומר דגלי לן רחמנא בתמורה דלוקי אפילו אלאו שאין בו מעשה, ודו"ק לפלפל ולהפך בזה.

בגמרא. וכל הכל לכתחילה הוא, הלא גבי תמורה נקיט לישנא דהכל ממירין, וכן גבי ערכין נקט הכל מעריכין ונודרין וכו'. ק"ק לי, דילמא כאן הקושיא משום דמשמע דדבוי דרצה לרבות במלת הכל הוא שוה לעיקר דין שוחט, דאם הוא מומחה או מוחזק ודאי שוחט לכתחילה, משא"כ התם בתמורה וערכין ונדרים דאינו במציאות שיהי' ממיר ומעריך ונודר לכתחילה, ושפיר מצינן למימר דכלל התנא הכל כדין תמורה ונדר. ה' יאיר עיני.

תוס' ד"ה אבל אמר הרי עלי לא וכו', וא"ת כיון דקרא בנדר הוא דכתיב, מנ"ל לר"מ לומר אף בנודב, ור"י נמי, אמאי באמר הרי עלי, לא, כיון דקרא בנדר כתיב. ולע"ד לתרץ ע"ד תירוצו דתוס', רק בגוונא ובסגנון אחרינא, והוא, כיון דמצינו דר"מ חייש לשמא ימות בגיטין דף (כ"ט) [כ"ח], א"כ בשלמא כי מקדיש קדושת קרבן לעולה או שלמים, מוטב הי' גם בנדבה שלא ינדב, דדלמא ימות ולא יקריב הקרבן על שם בעלים שהקדישו, דעכ"פ המצוה שישחוט ויקריב על שם

בעלים, אבל בקדושת בדק הבית דליכא האי חששא, אין מעליותא אם לא ינדב. וממילא מיושב הא דנקט בלשון הקרא נר"ר, טוב אשר לא תדור, משום דבכל ענין אירי הקרא אפילו בברק הבית דבזה דוקא בנדר איכא קפידא, ולא בנדבה, אבל ר"מ אירי שם בנדרי עולה וזבח, בזה אף בנדבה הוי נדרי רשעים. ור"י ו"ל דס"ל דודאי מעיקר הדין אף בנדר מוטב אם נודר ודעתו למצוה ולשלם, ממה שלא ידור, אף רמכנים עצמו לספק דשמא יארע לו מכשול שלא יקיים נדרו, ראין לחוש על הספק, כיון דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, אמנם כל זה מעיקר רין תורה, אבל השתא רכל ספק, מדרבנן אסור, גם זה בכלל שלא ירוד מחשש וספק מכשול שלא יוכל לקיים נדרו, וק"ל.

תוס' ד"ה אבל אמר הרי עלי. ולישנא קמא דנדרים מפרשינן לקרא וכו'. ונראה לע"ד דאפשר לחלק בין זמן מרובה לזמן מועט כדקי"ל ביו"ד סי' נ"ז לענין שיהוי דספק טריפה, וא"כ בקרא חושש על זמן מרובה דשמא יאחר נדרו, משא"כ ר"י אולי אירי על זמן מועט דוקא. וכן י"ל במדבר שלא אכלו אלא שלמים, והיו מביאים שלמים לצורך אכילתם, לא שייך זמן מרובה, ומיושב קושית תוס', וק"ל.

בגמרא. אמר רבה בר עולא ה"ק, כיצד עושה, מביא סכין ארוכה. בספר ראש יוסף הקשה רע"כ צ"ל הא דנקט סכין ארוכה, היינו משום דבסכין קצרה אי אפשר שלא יגע. וקשה, תינח לתירוץ שני שבתוס' ד"ה ובמוקרשין לא ישחוט שמא יגע בבשר, דמיירי אחר השחיטה, דאף שעדיין מפרכסת נידון כאוכל לענין טומאת אוכלין, א"כ החשש קרוב וכמעט אי אפשר שלא יגע, משא"כ לתירוץ הראשון שבתוס' דהחשש הוא שמא יגע אחר הפרכוס, תקשה מ"ט דנקט סכין ארוכה, עיין בס' ראש יוסף.

ולענ"ר במחכ"ת לא קשה מידי, דמעולם לא נסתפקו התוס' בזה דבחולין נידון כאוכל מיד אחר השחיטה, אעפ"י שהיא מפרכסת, מה בכך, רק התוס' ס"ל בקושיתם ובתירוצם הראשון שבד"ה ובמוקדשין וכו', דגבי קדשים כיון שמחוסר קבלה וזריקת הדם, לא משווי' לי' השחיטה אוכל, ולא דמיא לשוחט נכרי ובבהמה טמאה, דמיתה ממילא אתיא לאחר שחיטה, ע"כ משווי' לי' השחיטה אוכל, כאשר הביאו התוס' ממשנה מפורשת בפרק העור והרוטב, משא"כ קדשים דמחוסר מעשה זריקה, ודו"ק.

תוס' בד"ה שמא יגע בבשר, אע"ג דדם קדשים אינו מכשיר, חיבת הקודש מכשירה, או שהעבירה בנהר. והקשה בספר נודע ביהודה מהדורא קמא [חיו"ד סי' ד'] לפי תירוץ השני של התוס' דאי אפשר בענין אחר אלא כשהעבירה בנהר, תקשי מתני' דזבחים דמייתי בסוגיין, דנקט דיעבד גבי כל הפסולין, משום טמאים, והו"ל לנקוט בלא העבירה בנהר, ויהי' גם בטמאים מותר לכתחילה. ולא הבנתי קושיתו, דפשוט דגם בתירוץ השני לא נאיד התוס' מתירוץ קמא, דהדין דין אמת דחיבת הקודש מכשיר, אלא דלא ניחא להו להתוס' לומר דחיבת הקודש, דהכשרו אינו אלא מדרבנן, שיפסול קדשים בדיעבד, אבל לכתחלה בודאי לא ישחוט

הטמא, וא"כ מתני' דזבחים דאירי רק בפסול דלכתחילה, אינו צריך להעבירה בנהר, וק"ל.

באותו הדיבור. וי"ל למה רפירש ר"ת רלא גזר היכא דנטמא בפנים, ניחא, וכן לפירש ר"י, וי"מ דהכא מיירי בבמה כו'. אבל עדיין תקשה לדבריהם, הלא בזבחים ע"כ לא אירי בבמה, דגבי במה אפילו זר כשר לעבודה. ואפשר דס"ל להי"מ דאין סברה לומר שהיתה תחלת גזרת חכמים בגוונא דחיקא כזה שנטמא בפנים, או כתירוץ השני של התוס', דבמילתא דלא שכיחא כהאי, לא גזרו חכמים תחילת גזירתם. אלא ע"כ תחלת גזירת חכמים היתה בבמה, ושוב קיימה הגזירה גם בבית המקדש בגוונא דשחט בפנים או כתירוץ השני של התוס'.

ובזה נ"ל ליישב קצת לשון הש"ס, א"ר הכא עיקר והתם איידי, דלכאורה מסתבר יותר לומר דהתם עיקר, דהתם עוסק ברברים הנוגעים מחשש פסול המוקדשין טהרתן וטומאתן, משא"כ הכא במס' חולין, עיקר עסקו ברברים הפסולים בשחיטה. ולפי הנ"ל מיושב קצת, דהכא עיקר, היינו עיקר תחילת הגזירה הי' הכא בבמה, וממילא גזרו התם, כנלע"ד וק"ל.

מכתב מהרה"ק מוה"ר חנוך העניך דוב אבד"ק אלעסק זצ"ל[1]

ב"ה. יום ב' פ' ויצא.

...לכבוד ידידי מח' הרב המהנה"ג החסיד המפורסם כש"ת **אברהם חיים** שליט"א[2]).

הנה נתקבל לידי אגרת שכבודו אינו בבריאות, בוודאי התפללתי ואתפלל עוד לעורר רחמי שמים שימלא רחמים עליו וישלח לו רפואה שלימה בכלל ישראל, ואצפה להשם שיהא לי ידיעה במהרה מבריאתו ברפואה שלימה.

רברי מח' אוהבו,

הק' **העניך** אב"ד דק' אלעסק

---

1) נולד בשנת תק"ס לאביו מו"ה שמואל. כשהגיע לפרקו נשא בתו של הגה"ק מוה"ר שלום אבד"ק בעלזא זצ"ל. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק סאטנוב, ואח"כ בשנת תר"י לפ"ק נתקבל לאבד"ק אלעסק. נרפס ממנו סידור לב שמח, וספר לב שמח עה"ת, ועל המועדים. נפטר ביום עש"ק ברר"ח אלול שנת תרמ"ר לפ"ק.

2) הוא הגה"צ מוה"ר אברהם חיים הורוויץ זצ"ל בנו של הגה"צ מוה"ר מנחם מענריל הורוויץ אבר"ק לינסק זצ"ל. בשנת תרכ"ה לפ"ק נתקבל לאבד"ק לינסק. יש אליו כמה תשובות בשו"ת ברברי חיים. נפטר ביום כ"ג לחודש מרחשון שנת תרס"ה לפ"ק. — מכתב הלז הגיע אלינו מאת נכדו ידידנו הרב **אברהם הלברשטאם** נ"י ראש הכולל בית אלכסנדר אשר רטארטיקוב. זכרה לו אלקי לטובה.

מכתב מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בראדי זצ"ל[1]

בעזה"י. יום ד' לסדר הנני נותן לו את ברית שלו' תר"ך לפ"ק.

לכבוד ידידי הרב החריף המופלג ובקי החכם השלם מו' **אבנר כתבן** נ"י.

ידידות מכתבו קבלתי היום, והיות כי תשובה זו אינו צריך עיון, הנני משיב מיד. והנה להיתר חרגמ"ה, ידע כי מימי ילדותי קבלתי עלי שלא להתערב בהיתר חרגמ"ה אפילו יהי' היתרו פשוט, כי כן נדרתי מעודי ומני' לא אזיע, וכן השבתי לכמה וכמה מקומות, ואתמול השבתי להרב מבראיילב ג"כ על ענינים כיוצא בזה.

ונרון הלבשת בגדי נכרים, ידע רו"מ מ"ש בטוב טעם[2]) שהוא ממש ערקתא דמסאני, והוא התחלת גזרות שמד להתרמות לנכרים. הנה שבוע העברה כתבתי התעוררת לאיזה גבירים דק' **יאס**, וגם אתמול שלחתי ה' מכתבים להגבירים דשם לעמוד על נפשם ולהשתדל אצל המלך והשרים לבטל גזרה, וחפץ ה' בידינו יצליח, ואם לא ח"ו, ויראה רו"מ כי הגזרה דחוקה ללבוש מלבוש נכרי, הנה ודאי מחויב כל איש אשר יראת ה' בלבו, לעקור משם, (ואם) [והאם] ח"ו יד ה' תקצר לפרנם במקום אחר אם יעשו דרך נסיון למען שמו הגדול ולמען תורתו.

ומה שהקשה רו"מ ממעשה רבר קמצא שרצו להקריב בעל מום בשביל אימת מלכות, לא ידעתי למה לא נראה לו דברי הפמ"ג סי' תרנ"ו, כי הרבר ברור דלכך רייק המג"א מפני אימת מלכות דבידם להרוג בפרט כל ישראל, ובפרט דהמקריב יהי' רק אחר והכל בסכנה, והוי חטא כרי שיזכה חבירך היכא דליכא פשיעה, אבל אם אין אחריות רק להחוטא בלבר, ובפרט במה דאינו פיקוח נפש רק הפסר ממון, מחויב ליתן כל אשר לו.

ונרון הנט ששלחו מפה בשם רייכל, הנה ידע רו"מ שלסטים כמו הנגר שמי' ואבד שמי' רקהלתכם דרכו לסטים שכמותו כבשוהו, כי דייני דמגיזתא[3]) רפה המה קלים וכורים כמו הנגר שמי' רקהלתכם, והוא בור כמותם, והכל נעשה בלי יריעתי, כי ידוע דרכי קהלתינו בימים, כמאמר הכתוב מושל מקשיב על דבר שקר וכו', ואני יושב פה כיושב במאסר אשר אסרני ה' ככל ישראל בגלות, ובוראי צריק ה' בכל דרכיו, ואין זה גט הראשון שכותבין בלי דעת ובפסול, ואני שמתי לפי מחסום, ישלם ה' פעלם וכגמולם יביא להם, יבא בעל הכרם ויכלא את קוציו, אבל תלי"ת רוב העולם בכל המקומות יודעים דרכי כי לא בלב ולב ארבר ולא להכעיס להרשיע את הרשע ולזכות את הזכאי בשקר, רק כפי האמת וכפי הדין אשר עם לבבי.

---

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א. — הועתק מעצם כתי"ק המונח אצל א' מאנ"ש החפץ בעילום שמו. זכות המצוה יגן בעדו לנצח.

2) היינו בספרו טוב טעם ודעת מהדו"ק סי' קפ"ח.

3) עיין רש"י ב"מ ל' ע"ב, שהם דיינים הרנים בחזקה.

ונדון אשר רוצים לכתוב עלי פלסתר ולהדפים, על זה איני חושב כלל, ואם הייתם שואלים לי תחלה, לא הייתי מצוה לכם לכתוב כלל, אך אם כבר כתבתם, כיון דאתם מכוונין לכבודי לפי דעתיכם תבא עליכם ברכה, אבל לי לא איכפת לי, כי אני מקוה אל ה' הבוחן לבות כי יקיים בי הכתוב, יקללו המה ואתה תברך קמו ויבושו ועברך ישמח, אף דאיני כראי להיות נקרא עבדו, ודוד המע"ה הוא תנחומי, כי אמר כי רבו שונאי שקר, ויש במדרש דלכך נאמר יכרסמנה חזיר מיער, נאמר העי"ן תלוי', בשביל דוד ונחמי' שהי' להם הרבה שונאים, והא־ל הטוב המרחם על כל מעשיו ינקום נקמתי מאויבי כמו שנקם נקמת הצדיקים הנ"ל. יתראה האמת, והמתהפכים דברי אלקים חיים יראו וכעסו, שיניהם יחרקו ונמס, ועלינו יערה רוח הבורא.

כנפש המחכה ומעתיר,

שלמה קלוגר

נדון חבורי חדושי אנשי שם, בידי אינו רק אחד למכור, אם יזדמן לו איש שנוסע משם לכאן, יבקש ממנו ואשלח לו, ואולי נוסע איזה איש ללבוב, שם אצל הנגיד ר' איצק מענקיש יש בידו ערך י"ב שטיק, יתן שם ב' ריינוש ויקנה אחד, ובשם אינו רק י"ב, ואולי כבר מכר מהם.

והנה כעת אני מדפים בלבוב ספר טוב טעם על הל' טריפות מה"ת, והוא חבור יקר מאור, כבר נרפס הרבה ממנו, ה' יתן שיהי' נגמר בקרב, כולו הלכה למעשה ובדברים נחוצים ושכיחי, ערך שי"ן שאלות ותשובות.

הערות שונות בעניני איסור והיתר

מהרב הגאון מוה"ר חיים דוב גראס אבד"ק פעטריווא ז"ל[1]

א) ע' לח"מ פ"ט מהל' מאכלות אסורות הלכה ו', דנראה מרבריו דיש איסור תורה בחלב שחוטה. ופלא דמפורש בחולין קי"א דחלב שחוטה דרבנן. גם כוונת המ"מ שם הוא ראסור מדרבנן, וכמ"ש שם המ"מ בסוף דבריו „ויתבאר מדין כחל", ושם בהלכה י"ב מפורש דמדברי סופרים הוא.

ב) ע' בפי' רגמ"ה לחולין דף ק' שכתב דביצה חשובה את שדרכו למנות. ותמוה דמפורש בביצה דף ג' להיפך. והעירני תלמיר א' דאולי בזמנו דיבר רגמ"ה, וכמ"ש מהרש"ל.

ג) רבר שבמנין, היינו שמוכרין אותו תמיד במנין, אבל אינו תלוי באם דרך למנותו לתתו בתבשיל. — וע' בס' טל תורה לחולין דף ק' מה שעמד על לשון

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ט' עמוד י"ז. — חידושים והערות הללו הועתקו מתוך כתביו המונחים ברשות ידידנו הרבני המופלג הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י. יעלהו השי"ת על במתי ההצלחות.

רש"י שם (ד"ה אלא למ"ד) כגון תבלין. ולא ידע דט"ס הוא, וצ"ל כגון חבילין, כמו שהוא בכל הדפוסים הישנים ובכת"י כמ"ש ברקדוקי סופרים לשם. וקאי על המשנה חבילי תלתין וכו'.

ד) בשו"ת דברי חיים חלק ב' יו"ד סי' ל"ו נשאל בעוף אינדי"ק שנולד בו ספק טריפה ואח"כ אסתייעא מילתא ששהה יותר מכ"א יום והתחיל להטיל ביצים, אם מותרים הביצים. — ונפלאתי מה זו שאלה, והרי מפורש בחולין נ"ח ביעי דספק טריפה משהינן לה אם הדרה טעינה שריין, וכן הוא בשו"ע סי' פ"ו סעיף ט', היא והביצים מותרים, ומאי מספק"ל. וע' בטוב טעם ודעת תנינא סי' רי"ר שמסופק בזה בבהמה רוקא, ובעוף מודה, ע"ש.

ה) בישועות יעקב סי' פ"ז בפירוש הקצר אות ב' הביא ראי' מרש"י חולין רף ק"ט בכחל משמע ריש איסור בישול בכחל מרובן, ומזה הביא ראי' לענין בשר עוף בחלב. — ובאמת מבואר בשו"ע סי' פ"ז סעיף ו' ברמ"א, רבחלב שחוטה יש איסור בישול בכחל, ואם הוא משום מראית העין, א"כ י"ל גם בפרש"י כן. אמנם לאמת אין ראי' כלל מרש"י, רמש"כ ובגמרא מפרש אם יש איסור ררבנן, לא קאי רק על אכילה, וז"פ.

ו) ע' שו"ת כתב סופר חאה"ע סוף סי' ט"ז שהעיר בסתירת דברי הרא"ש פרק כל הבשר מסי' כ"ז לסי' ל"ז ולא ראה כי כבר העיר כן המערכי יו"ט סי' כ"ז אות ז'. — וקושית הרא"ש על רשב"ם שם, למה כ' משום דם האברים ררבנן ע"ש, יל"פ עפ"ד הרי"ם סי' ז' דברם האברים א"ש, דקודם שפירשו ע"י מליחה לא נאסר כלל, וכשפירשו הוא ררבנן, ע"ש. ולזה כוון הרשב"ם שם, ולעולם משום דם שמלחו כוונתו, ורו"ק.

ז) הנה חקרתי מתו הדין באכל בשר ושכח ואכל גבינה קשה תוך שש שעות, אם מעתה הוא אסור גם בבשר, משום הגבינה שאכל, או לא. וגם אם יכול לאכול עוד מהגבינה. — ומצאתי בדעת קדושים שפסק דאם שכח ואכל גבינה (בדע"ק כתב סתם, רק המק"ס העתיק גבינה), אין צריך להפסיק, אבל לא פירש אם גם אח"כ הותר לו לאכול עוד הפעם גבינה. והי' מקום לומר ראין לאסור עליו אכילת בשר, כיון דאסור לכתחלה, שוב הוה לי' מילתא דלא שכיחא, כדמוכח בגיטין דף ס"ז ע"א, ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בי' רבנן להחמיר עליו שיהי' אסור בשניהן, ולא שייך לא פלוג, אם אתה רוצה לאוסרו בשניהן, אבל אם יתירו לו לאכול עוד גבינה, שוב י"ל לאוסרו בבשר.

ח) ע' פרמ"ג בפתיחה להל' טריפות שכ' מנ"ל לרסבר הרמב"ם דטעם כעיקר ררבנן, יעו"ש. — והוא מפורש בתשובת פאר הדור להרמב"ם סי' ק"ה ע"ש.

ט) ע' בהגהות רעק"א ביו"ר סי' צ"ח ס"ק א' שחקר בטעמא דאין נוהגים לסמוך אטעימת עכו"ם, יע"ש. ולא נהירא, דא"כ אכתי אפשר ליתן לטעום לשני גוים קפילא, אחד יהי' מסל"ת, ואחד אינו מסל"ת, ודו"ק. אבל לא ראה מש"כ

הב"ח הטעם דעכשיו קשה למצוא נכרי מסל"ת „דרובן יודעין מנהגי ישראל", וגם אינו מצוי בכל שעה.

י) בספר תיבת גמא (לבעל הפמ"ג) כתב דדם וחלב אין טעמם שוה. — וע' ס' חיים של שלום ח"א רסי' ל"ט הבין דהיינו חלב בציר", על כן העיד דאינו יודע מה מלמדנו, דזה מפורש בתשובת הרא"ש המובא בסוף סי' צ"ח. — ובמח"כ שנה ברואה, דמפורש בלשונו דבחלב בקמ"ץ מדבר, וז"פ.

יא) ע' פרמ"ג או"ח במשבצות זהב סי' שי"ח סוף סק"ג שעמד על המחקר באם בישל במזיד בשבת חתיכה והיא חהר"ל ונתערבה עם שאר חתיכות, אם לא בטילה משום דהוי חהר"ל, או דלמא הואיל ואינה אסורה מחמת עצמה ממש, בטילה. — ונ"ל לפמ"ש בשאילת יעב"ץ ח"ב סי' קמ"ד דכיון דלא אסור לכ"ע לא אמרינן חהר"ל לא בטיל, ע"ש. מכש"כ הכא דלא אסור רק למבשל עולמית, ולכ"ע שרי. ואף ליד אפרים ביו"ד סי' א' סעיף א' שפקפק עליו, י"ל הכא מודה, וק"ל.

יב) רש"י (ביצה נ' ע"ב) כתב בטעמו של הרין דכל דבד שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל, דעד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר. וביאר בשו"ת תפארת יוסף סי' י"ג דהוי כמו מבטל איסור לכתחלה, עש"ה ביאור הדבר. ויש לפרש בזה הגמ' ביצה דף ד' ע"ב דפרכינן ולר' אשי דאמר דשיל"מ אפי' בדרבנן לא בטל מאי איכא למימר, והק' במשמרת הבית על הרא"ה דבלא"ה הרי מוכרחים לתירוץ דמיקלא קלי ע"ש ובקרבן נתנאל. ולהנ"ל הכוונה, דמרב אשי נלמד דגם בדרבנן אין מבטלין איסור לכתחלה, ודו"ק.

יג) בהנהות חכמת שלמה ביו"ד סי' צ"ז סעיף א' נסתפק בלש עיסה במי חלב או במימי חלב דהוי דרבנן לכל חד כדאית לי' ביו"ד סי' פ"ז, אם נאסר פת זה לאכלו בחלב, ע"ש. — ויש לפשוט מדברי הטו"ז סק"א דמיירי בשומן אווז, ובשר עוף אינו דק מדרבנן ואפ"ה אסר משום גזירה, וממנו נקח לנידון דידן. וע"ע שפ"ד סי' פ"ז סק"א, וע"ע באלי' רבה סוף סי' תס"ו שכתב דהא דפסחים ל"ו מיירי בחלב שחוטה, ועכ"ז פרכינן שם מהא דאין לשין עיסה בחלב, הרי דגם בחלב שחוטה דרבנן חיישינן. וע' תשו' יריעות שלמה סי' ל"ג, נראה מדבריו דבמי חלב ממש יש להקל דק בנסיובא אוסר, יע"ש שיש לדקדק עליו דודאי מאלקי"ן הם מי חלב, ונסיובא אינו נקרא מאלקי"ן, וצדקו דברי השואל שם, וצ"ל דכוונתו דבעינן דוקא שסיננו המי חלב עד שלא נשאר מנסיובי כלל, וכ"כ בבית דוד הובא בדרכת"ש סי' פ"ז ס"ק ק"ז, והנכרים אין עושין כן.

יד) ע' בדעת קדושים סי' ס"ט סק"ב שכ' בשם תשו' רשב"א דדבר חריף מחליא לשבח מדרבנן הוא. ופלא, שבתשובת הרשב"א סי' תצ"ו מבואר דמה"ת הוא, וכמ"ש הפרמ"ג במ"ז רסי' צ"ו. וראה פלא, שהדע"ק עצמו בסי' ל"ט סק"ו כתב וז"ל, אף להסוברים שמן התורה חורפא מחליא לשבח, עפמ"ג בזה בשם תשו' רשב"א עכ"ל, ואיך כתב כאן להיפך בשם תשובת רשב"א.

טו) ע' תולדות אברהם לקדושין דף ע"ט ד"ה הי' בורק את החבית, שכ' לפרש לשון רש"י בנדה דף ב' עפ"י דברי הטו"ז סי' צ"ח דמותר לטעום בלשון את האיסור, ע"ש. ולא דק, דבאיסור ודאי, לכ"ע אסור, וכמפורש ברמ"א סי' ק"ח סעיף ה'.

טז) ע' בתשובת שואל ומשיב מהדורא תליתאי ח"ג סי' ע"ח מ"ש לפרש דברי רש"י בסוגיא דטיפת חלב עפי"ד הרשב"א דמה דאסור בב"ח טעם כעיקר, היינו החלב שנאסר מהבשר, בזה שייך טעם, דמה דקבלה טעם מהבשר זה נקרא טעם כעיקר, אבל החלב בבשר, זה עיקר, ולא שייך בזה טעמו ולא ממשו דזה ממש, ע"ש. — ולא זכיתי להבין, דהא רש"י באמת לא ס"ל כרשב"א, וס"ל דאפי' בבשר שייך טע"כ, ונסתרו כל דבריו, ע"ש ודו"ק.

יז) ראיתי בהסכמת הג"מ יוסף שאול ז"ל על ס' עטרת זקנים עה"ת שתמה על הפלתי בסי' פ"ז דבקרא לא כתיב כל דבר אשר לא יבא במים תעבירו באש. — ופשוט דט"ס בפלתי, וצ"ל כל דבר אשר יבא באש וגו', ויש מפרשים על ליבון ע"ש ברמב"ן ושאר מפרשים.

יח) ע' דבר משה מהדורא קמא סי' ו' (בסוף דבריו) שכ', דא"כ כל פירות המתולעים יאסרו למכור לנכרי מכח אבר מן החי, אלא ע"כ זה אינו כיון שיאכלם הנכרי ע"י בישול, וא"כ ימותו, ע"כ. — ולדבריו יתסר למכור להם פירות שידוע שיאכלם כמות שהן חיים. וטעות גדול טעה, דאין בשרצים משום אמ"ה גם לב"ג, כמפורש בסנהדרין נ"ט למשרי שרצים ע"ש, ובראב"ד פ"ט דמלכים. — וע' גם בראש יוסף חולין דף ק"ב ע"א ד"ה א"ר גידל, שחידש שבשרצים וחגבים שייך אמ"ה לבנ"י, ולא זכר סוגיא דסנהדרין נ"ט הנ"ל דמפורש להיפך.

כום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הרבני הנגיד החסיר מו"ה **חיים מרדכי איצינגער** שיחי' מלונדון
בהלקח מאתו אשתו החשובה ע"ה

* * *

האחים היקרים והחשובים
מו"ה **משה יצחק יהודה** נ"י מלונדון ומו"ה **נתן** נ"י מירושלים עיה"ק
למשפחת ברינגער

בהלקח מאתם אביהם
הרבני הנגיד החסיר מו"ה **שלמה ברינגער** ע"ה מבני ברק

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ואל יוסיפו לראבה עוד ער עולם, אמן.

המערכת

סוגיא דנפש לרבות את השותה (חולין ק"כ)

ישראל משה דושינסקיא
ראש ישיבת בית יוסף צבי
וסגן הראב"ד פעיה"ק ירושלים

(א) בגמ' דחולין דף ק"כ. תנן התם הקפה את הדם ואכלו או שהמחה את החלב וגמעו חייב וכו' אלא המחה את החלב וגמעו אכילה כתיבא בי' והא לאו אכילה היא, אמר ר"ל אמר קרא נפש לרבות את השותה, תניא נמי גבי חמץ כה"ג המחהו וגמעו, אם חמץ הוא ענוש כרת, אם מצה היא אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, בשלמא אם מצה היא אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, לחם עוני אמר רחמנא והאי לאו לחם עוני, [וכתבו התוס', הוה מצי למימר נמי אכילה כתיב בי'], אלא אם חמץ הוא ענוש כרת, הא אכילה כתיבא בי', אמר ר"ל א"ק נפש לרבות את השותה וכו', וכתבו התוס' בד"ה אלא אם חמץ הוא ענוש כרת הא אכילה כתיב בי', אע"ג דהוא אסור בהנאה, הנאת חמץ לית בי' כרת אלא לאו, עכ"ל.

והקשה המל"מ בפי"ג מהל' שגגות הל' ה' בד"ה אמנם קושטא, מתוס' בפרק כל שעה בפסחים דף כ"א ע"ב, על הא דאמר שם ר' אבוהו כל מקום שנא' לא יאכל לא תאכל וכו' אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה, והקשו התוס' בד"ה כל מקום, וא"ת יהא נתנה מחמץ בפסח בכרת דהא כתיב כי כל אוכל חמץ ונכרתה, וכ"ת אין הכי נמי, א"כ לקמן דבעי מאי איכא בין חזקי' לר' אבהו, לימא דאיכא בינייהו הא, ואור"י דלא יאכל ולא תאכל ילפינן מלא תאכלו, אבל כי כל אוכל לא ילפינן מלא תאכלו, עכ"ל, [והיינו כי לא יאכל ולא תאכל הוא הלאו והציווי כמו לא תאכלו, משא"כ כי כל אוכל אינו הלאו אלא העונש, כי כל אוכל ונכרתה, ולכן לא ילפינן]. והקשה המל"מ דמאי קשיא להו להתוס', הלא מדאיצטריך נפש לרבות השותה בחמץ, ע"כ מבואר דאם נתנה מחמץ אינו ענוש כרת, דאל"כ קשה קו' התוס' דמאי מקשה הגמ' אכילה כתיב בי', והא אסור בהנאה, ועכצ"ל כמו שתירצו התוס' דבהנאת חמץ ליכא כרת, א"כ גם לר' אבהו ליכא עונש כרת בהנאת חמץ, מדאיצטריך נפש לרבות את השותה.

ונראה לתרץ, בהקדם עוד דקדוק, דלמה הקשו התוס' קושיתם על הא דמקשה הגמרא בההו"א, יותר הו"ל להקשות קו' אפילו על המסקנא דילפינן מנפש לרבות את השותה, ולמה איצטריך קרא, הלא חמץ אסור בהנאה ולפיכך המחה את החמץ ענוש כרת. ועוד יל"ד בגוף קו' התוס', הלא איתא בגמרא לקמן בעמוד ב', והא דתניא הטבל והחדש והתקדש והשביעית והכלאים כולן משקין היוצאין מהן כמותן מנלן וכו', היכא דלאו איסור הבא מאליו מנלן, וכתבו שם התוס' בד"ה היכא, דאכלאים קאי, ואע"ג דלא כתיב בהו אכילה, סברא היא דלא אסרה תורה אלא כשהאיסור בעין, ולעיל דפריך אלא חלב אכילה כתיב בי', בלאו הכי ה"מ למיפרך, אלא כיון דכתב בה בהריא אכילה, פריך מינה, עיי"ש. נמצא

לפי"ז דעיקר קושית הגמרא הכא והא אכילה כתיב בי', הוא משום דאינו בעין, וא"כ מאי מקשה התוס' לעיל והא חמץ אסור בהנאה, והלא האיסור אינו בעין, דהא המחה את החמץ, וא"כ בלאו קרא הי' צריך להיות מותר אפי' בהנאה כיון שאינו בעין, ושפיר איצטריך נפש לרבות את השותה. ובשלמא לפי' רבינו שמואל שם בתוס', שכתב דגבי חלב שהמחהו אי לא הוי כתיב אכילה, הוה מחייבין כיון שהוא גוף החלב, וכן החמץ אלא שנמוח [ולכן מקשה הנמ' והא אכילה כתיב בי', ולמה חייב כשהמחה], אבל משקה היוצא מכלאים אפי' לא כתיב בי' אכילה, כמאן דכתיב בי' דמי, שאין זה גוף הפרי. ולפירושו שפיר מקשה התוס' והא חמץ אסור בהנאה, א"כ אפי' כשהמחהו שאינו אכילה, צריך להיות חייב משום הנאה, אבל לפי' הראשון של התוס', קשה כנ"ל. ודוחק לומר דקושית התוס' אזלא רק אליבא דרבינו שמואל. וכן לפי' התו"ח אכילה כתיב בי' וכשהמחה לא הוה דרך אכילתו והנאתו, ג"כ ל"ק קושית התוס', דאע"ג דחמץ אסור בהנאה, אבל רק כשנהנה דרך הנאתו, ולא כשהמחה דהוי שלא כדרך הנאתו.

ונ"ל דקושית התוס' אזלא גם לפי' הראשון של התוס' לקמן, דהתוס' שם כתבו, ולעיל דפריך אלא חלב אכילה כתיב בי', בלאו הכי הוה מצי למיפרך [כיון דאין האיסור בעין], אלא כיון דכתב בה בהריא אכילה פריך מיני', וע"ז הקשו התוס' כאן דהקושיא של אכילה כתיב בי' לא קשה, כיון שחמץ אסור בהנאה, אלא ע"כ הקושיא הוא דאין האיסור בעין, א"כ הכי הו"ל להקשות, הא אין האיסור בעין, ולמה מקשה אכילה כתיב בי', דזה לא קשה כ"כ כיון דחמץ אסור בהנאה, וע"ז תירצו התוס' שפיר, דבהנאת חמץ ליכא כרת, ושפיר מקשה הגמ', והא אכילה כתיב בי' וכמ"ש התוס' להלן כיון דכתב בה בהריא אכילה, פריך מיני'. ועפי"ז מיושב נמי הא דלא הקשו התוס' קושיתם אליבא דמסקנא, דלמסקנא לק"מ, דודאי איצטריך נפש לרבות את השותה, דכשהמחהו אין האיסור בעין ולא הי' אסור, ולכן צריך נפש לרבות השותה, וקושית התוס' אינו אלא על הא דפריך אכילה כתיב בי', וע"ז שפיר קשיא להו, דחמץ אסור בהנאה וכנ"ל.

ומיושב נמי קושית המל"מ, דמהא דאיצטריך נפש לרבות השותה, ליכא להביא ראי' דבהנאת חמץ ליכא כרת, דלעולם איכא למימר דאית בי' כרת אליבא דר' אבהו כיון דכתיב כי כל אוכל חמץ ונכרתה, וקרא דנפש צריך כשאין האיסור בעין, דאז לא הי' אסור, ולכן צריך לרבות אפי' כשהמחה, אבל כשהאיסור בעין, י"ל דאית בי' כרת, ולפיכך הוצרכו התוס' לתרץ במס' פסחים דכי כל אוכל לא ילפינן מלא תאכלו.

ולפי"ז מיושב נמי מה שהקשו על דש"י שפי' דהא דמקשה הגמרא, היכא דלאו איסור הבא מאליו מנלן, רקאי על הקדשות, והא הקדש אסור בהנאה ולכן אסור משקין היוצא מהן אפי' אם לא הוי אכילה. אבל לפי הנ"ל לק"מ, דקושית הגמ' הוא, כשאין האיסור בעין דאז לא הי' אסור בהנאה, מנלן דאסור.

(ב) התורת חיים כתב על קושית התוס' בד"ה לחם עוני אמר רחמנא, דהוה מצי למימר נמי אכילה כתיב בי', ותירץ התו"ח, דהא דקאמר גבי חלב וחמץ

ונבלה והא אכילה כתיב בי', לאו משום דשתי' מילתא אחריתי היא, דהא שתי' בכלל אכילה היא וכמו שכתבו התוספות, אלא משום דכשהמחה את החלב גרועי גרעי' ואין דרך הנאתו בכך, דררך הנאתו הוא לאכלו כמות שהוא בעין, וקיימ"ל בכל האיסורין דאין חייבין עליהן עד שיאכל אותן דרך הנאתן, ולכן פריך, אלא המחה את החלב וגמעו, כיון דגרועי גרעי' אמאי חייב, והא אכילה כתיב בי', ונימא דלא מחייב רחמנא אלא כשאכלו, דהוה דרך הנאתו, אבל גבי מצה דלא בהנאה תליא מלתא רמצות לאו ליהנות ניתנו, ראפי' בלע מצה קיימ"ל דיצא אע"ג דלא נהנה ממנה, הלכך אי לאו דלחם עוני אמר רחמנא, אם המחה וגמעה הוה יוצא בה ירי חובתו אע"ג דאכילה כתיב בי', עכ"ד עיי"ש. ותמה עליו בנוב"י מהרו"ק חיו"ר סי' ל"ה, על הא דכתב דאם בלע דבר מאכל מקרי שלא כדרך הנאתו, והרי באיסורין וראי אינו לוקה אלא כדרך הנאתן, ואפ"ה הבולע דבר איסור לוקה, והרי בחולין דף ק"ג ע"ב לא משכחת לדשב"ל [דאמר חלקו לאבר מן החי מבפנים פטור, אכילה במעיו בעינן וליכא] שלוקה משום אבמה"ח דק בגרומיתא זעירתא שבלעו כולו כאחד, עיי"ש.

ונראה עפ"י מה שחירש הצל"ח בפסחים דף כ"ר ע"א בד"ה וערירין וז"ל, ובגוף דבר זה רכל איסורין שבתורה לא היו לוקין עליהם אלא דרך הנאתן, אמרתי פירוש אחר, והוא שכאשר האיסור הוא עתה לפנינו צריך שיאכל או יהנה דרך הנאתו, ודרך הנאתו לא מקרי אלא ההנאה היותר חשובה שבירו ליהנות ממנו כפי שהוא עכשיו, ולכן האוכל חלב חי פטור, שהרי הי' בידו לבשלו שהוא יותר טוב, וכן אם הניח חלב שור הנסקל על גבי מכתו, שהרי הי' בידו למשוח עורות או להבערה דרך הנאתו, אבל משקה היוצא מהאיסור וכבר נעשה המשקה, אפילו תימא שעיקר הנאתו לאכילה, מ"מ הרי כבר נעשה משקה, ולפי מה שהוא עתה, הנאתו היותר חשובה היא השתי', ומקרי דרך הנאתו, עכ"ל עיי"ש.

ולפי"ז י"ל רזהו כוונת התו"ח, דכאן מיירי דהקפה את הדם והמחה את החלב, דהיינו שהוא לבדו המחה וגרועי גרעי', דכיון דהי' בעין הי' צריך לאכלו, והוא המחהו, ולכן הוה שלא כדרך הנאתו, ושפיר פריך הגמ' אכילה כתיב בי' וכיון שהמחהו וגרועי גרעי', הוה שלא כדרך הנאתו, משא"כ לעיל בר"ל בגרומיתא זעירתא שבלעו כולו כאחר כמו שהוא ואכלו בהנאה היותר חשובה שבירו, לכן חייב, והבולע איסור שבעין חייב, או כשבא בידו הי' נמחה ושתאו חייב, ומיושב שפיר קו' הנוב"י.

ולפי הנ"ל יש ליישב ג"כ קו' המל"מ המובא לעיל, דמאי הקשו התוס' בפסחים דהנהנה מחמץ בפסח ענוש כרת, הלא מסוגיא דכאן מוכרח להיפוך, דמדאיצטריך נפש לרבות את השותה, מבואר להדריא דעל הנאת חמץ ליכא כרת אלא איסור לאו. אמנם להנ"ל מיושב קושיתו, דלעולם איכא למימר דהנהנה מחמץ בפסח ענוש כרת אליבא דר' אבהו, וקרא דנפש איצטריך להיכא שגרעו מאכילתו, כגון שהמחהו ונהנה שלא כדרך הנאתו דענוש כרת, ולפיכך הוצרכו התוס' לתרץ בפסחים רכי כל אוכל לא ילפינן מלא תאכלו.

(ג) עור איתא התם בגמרא, והא דתניא הטמאים, לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן, למה לי, ליגמד מהני, צריכי דאי לא כתב רחמנא חוה אמינא דיו לבא מן

הדין להיות כנדון מה התם ער דאיכא כזית וכו'. והקשה בספר לב ארי', לדעת הרמב"ם כפי שביאר רעתו ה"ה בפ"ה מהל' מא"ס רכל רבר שלא נאסר בפי' רק דאתי מריבויי, אין לוקין עליו, א"כ ה"נ אין לוקין על צירן ורוטבן, כיון דלא אתי רק מרבויא, ולפי"ז תיקשי למ"ל הטמאים לאסור צירן ורוטבן, ליגמר מהנך, ואין לומר דיו, מה התם בכזית, דהא התם גופא לענין איסור לחוד א"צ כזית, דקיו"ל חצי שיעור אסור מה"ת.

ולפענ"ד נראה עפ"י דעת רבינו יקיר בתוס' במס' ע"ז דף ס"ח, דהא דא"ר שמעון כ"ש למכות, אינו אלא כשהאיסור בעין, והוא ע"פ דעת הריטב"א במכות דף י"ז דהא דכ"ש למכות הוא מטעם אחשבי', וזה לא שייך דק כשהאיסור הוא בעין, דאז אחשבי' להאיסור, אבל אם האיסור הוא בתערובות, לא שייך הסברא דאחשבי'. וכתבו האחרונים (עיין בשו"ת חכם צבי סי' פ"ו), דהא דחצי שיעור אסור, הוא ג"כ מטעם אחשבי', ולכן אין חצי שיעור אסור אלא כשהאיסור הוא בעין, אבל ע"י תערובות אין ח"ש אסור. ולפי"ז י"ל דלהכי איצטריך הטמאים לאסור צירן ורוטבן אפי' ליכא כזית, דהיינו אפי' ע"י תערובות, דמטעם חצי שיעור ליכא איסור בתערובות, ולכן צריך קרא דהטמאים, בשרצים, לאסור חצי שיעור אפי' ע"י תערובות.

(ד) הרמב"ם בפ"ג מהל' אבות הטומאות הל' א' פסק, או שהמחה את החלב באור ונמעו ה"ז טמא כאוכל מבשרם, שהשותה בכלל אוכל. והקשה הלח"מ בפ"א מהל' חמץ ומצה ה"א, דמלשונו שכתב שהשותה בכלל אוכל, משמע דטעמי' מדאמרינן בעלמא דשתי' בכלל אכילה היא, וקשה, דבגמ' משמע דטעמי' לאו הכי הוא, אלא משום דכתיב נפש לרבות השותה, כמ"ש התוס' דליכא למימר דטעמי' דשתי' בכלל אכילה, דהתם במילי דשתי' כגון יין ושמן, והכא במידי דאכילה דממחי ושתי לחו.

ולפענ"ד נראה, דבמס' שבועות דף כ"ב ע"ב איתא, אמר רבי חייא בר אבין אמר שמואל, שבועה שלא אוכל ושתה חייב, איבעית אימא סברא איבעית אימא קרא, איבעית אימא סברא, דאמר לי' אינש לחברי' נטעום מידי ועיילי ואכלי ושתי, ואיבעית אימא קרא, שתי' בכלל אכילה, דכתיב ואכלת וגו' מעשר דגנך ותירושך, ותירוש חמרא הוא, וכתיב ואכלת, ודלמא ע"י אניגרון וכו', אלא אמר רב אחא בר יעקב מהכא, ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר, יין חמרא הוא, וכתיב ואכלת, ורלמא ה"נ ע"י אניגרון, ומשני, שכר כתיב, מידי דמשכר, ופריך, ודלמא דבילה קעילית, דתניא אכל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונכנם למקרש חייב, ומשני, גמר שכר שכר מנזיר, מה להלן יין אף כאן יין. והקשו התוס' בר"ה גמר, וא"ת לר' יהודה דמחייב באכל דבילה קעילית ונכנם למקרש ולא גמר שכר שכר מנזיר, מנ"ל דשתי' בכלל אכילה, וי"ל דנפקא לי' מסברא, עכ"ל.

והנה י"ל דמה שתירצו התוס' כאן דהא דשתי' בכלל אכילה הוא דוקא במילי דשתי' כגון יין ושמן אבל לא ברבר אכילה דממחי לי' ושתי, היינו דוקא אי נפקא לן דשתי' בכלל אכילה מקרא דונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו' ביין, דמיירי הפסוק במילי דשתי', ולפיכך רק אז אמרינן דשתי' בכלל אכילה, ומשו"ה

הגמ' כאן דמיירי במידי דאכילה, הוצרך להביא קרא דנפש לרבות השותה, משא"כ אי נפקא רשתי' בכלל אכילה מסברא, אין נפק"מ בין דבר אכילה לדבר שתי', דסברא הוא בכל מקום רשתי' בכלל אכילה.

ולפי"ז י"ל דהרמב"ם לשיטתו דפסק בפ"א מהל' ביאת מקדש ה"ב כר' יהודה דאכל דבילה קעילית ונכנס למקדש חייב, ולא יליף שכר שכר מנזיר, וא"כ א"א ללמוד רשתי' בכלל אכילה מקרא רונתתה הכסף, דרלמא משתעי קרא בדבילה קעילית, וע"כ דיליף מסברא וכמש"כ התוס', וכבר כתבנו לעיל דאם ילפינן מסברא ליכא נפק"מ בין דבר אכילה לדבר שתי', והגמ' בסוגיין דמרבה המחה את החלב מקרא דנפש לרבות השותה, אזלא רק אם ילפינן שתי' בכלל אכילה מקרא. וא"כ שפיר פסק הרמב"ם בהמחה את החלב וגמעו ה"ז טמא כאוכל מבשרם שהשותה בכלל אוכל, ולא דריש מקרא דנפש לרבות השותה.

(נדשם ע"י תלמידו א.ק. מתוך דרשת שבת הגדול).

בענין אפשר לסוחטו בשאר איסורים

יעקב אשר פעלדמאן
ר"מ ישיבת כתב משה
ירושלים עיה"ק תובב"א

בטור יו"ד סי' צ"ב כתב וז"ל, ופסק ה"ר אפרים רלא אמרינן אפשר לסוחטו אסור אלא בבשר וחלב, אבל בשאר איסורין כגון כזית חלב שנבלע בחתיכה ואין בה ס' לבטלו ונאסרה, ואח"כ בשלה עם האחרות אין צריך אלא ס' כרי כזית הראשון, ואז אפילו החתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת, ור"ת פסק דאף בשאר איסורין אפשר לסוחטו אסור וכו', וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לרעת ה"ר אפרים עכ"ל. וכ"ה בטור סי' ק"ו וז"ל, וכיון שמתבלבל בכולו א"כ נתבטל עכ"ל, עי"ש שחולק על הרשב"א. ובב"י שם בסי' צ"ב כתב וז"ל, ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים כרברי ה"ר אפרים הכי נקטינן, וכ"ש שהרשב"א וה"ה מסכימים כן, ובתשובות להרמב"ן פסק כן והעיר שכך נוהגין ועושים מעשה, ואע"ג דהר"ן לא סבר לה כוותי', מ"מ הרי כתב רבשאר איסורין לא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא מדרבנן, וכיון דפלוגתא ברברנן נקטינן לקולא וכו', עכ"ל. ועי"ש בדרכ"מ אות ר'. וכן פסק בשו"ע שם ס"ד וז"ל, לא אמרו חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בבשר וחלב אבל לא בשאר איסורים, כגון כזית חלב שנבלע בחתיכה ואין בו ששים לבטלו ונאסרה ואח"כ בשלה עם אחרות אין צריך אלא ששים כרי כזית חלב ואז אפילו חתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת, עכ"ל. ובהג"ה שם, וי"א ראמרינן בכל האיסורים חתיכה נעשית נבלה, וכן המנהג פשוט ואין לשנות, עכ"ל. ובסי' ק"ו ס"א וז"ל, חתיכה שבלעה איסור ואין בה ס' לבטלו, שנפלה לקדירה וכו', אבל החתיכה עצמה אסורה לפי שאיסור שבה אינה נפלט ממנה לגמרי, משא"כ ברבר הנבלל ונמלח וכו', כולו מותר שהכל נבלל

ונתערב עכ"ל, והוא כרעת הרשב"א בתורת הבית הקצר הובא בטור שם וברמ"א שם וז"ל, וכן עיקר, דלא כמש"כ לעיל סי' צ"ב דאף אותה חתיכה מותרת, עכ"ל. וע"ע בב"ח סי' צ"ב סור"ה פסק ה"ר אפרים וז"ל, ויש לתמוה דבסימן ק"ו פסק בשו"ע כרעת הרשב"א דהחתיכה עצמה אסורה אף בשאר איסורים, נראה שחזר בו ממש"כ כאן וכך הוא העיקר, דהחתיכה עצמה אסורה אפילו בשאר איסורים לד"ה, עכ"ל, וכ"ה בפר"ח סי' צ"ב ס"ק י"ג, ובביאור הגר"א סי' צ"ב ס"ק ט"ז, ובסי' ק"ו סעיף ג' ר', דהמחבר חזר בו בסימן ק"ו ס"א ממש"כ בסי' צ"ב סעיף ר', ולהלכה מסקנתם כמש"כ בסי' ק"ו יעו"ש. ועמש"כ ביד"י ס"ק ט"ז.

אמנם בש"ך בסי' צ"ב ס"ק י"א כתב וז"ל, ואז אפילו חתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת וכו', תימא דלקמן ר"ס ק"ו כתב דהחתיכה עצמה עומדת באיסורה וכו, והרב בהג"ה שם הבין שהם דברים סותרים זא"ז, וכדי שלא יסתרו הדברים זא"ז כל כך בפירוש, נראה לישב דמ"ש כאן ר"ל לפי שכתב מקודם גבי בשר בחלב דאף דהרוטב מותר בס', מ"מ החתיכה באיסור עומדת, דאם היתה דאוי' להתכבד ואינה מכירה אינה בטילה באלף, וקמ"ל דאין כן בשאר איסורים, אלא דבטל ברוב כשאינה מכירה, כיון דאין איסור מחמת עצמה וכדלקמן ר"ס ק"א, ואז אפי' חתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת, ומותר לאכול כולן, וא"צ להשליך אחת מהן, וכדלקמן ר"ס ק"ט, עכ"ל. ובפמ"ג שם בשפ"ד ס"ק י"א כתב וז"ל, עי' ש"ך והלשון דחוק, דמה ואז אפי' אי חנ"נ בשאר איסורים אין לה דין חהד"ל שהרי הרב אומר כן בדוכתי טובא, וגם המחבר לקמן סימן ק"א, ואין תלוי זה במה שקרם, עכ"ל. וע"ע ביד"י ס"ק ט"ז ומש"כ בפר"ת סק"י בדברי הש"ך יעו"ש. וע"ע בחידושי יעב"ץ שם בש"ך ס"ק י"א ד"ה ואז וכו' וז"ל, וקצת יש לגמגם בזה, דבזה גם הרמ"א מודה, אף שפסק בשאר איסורים נ"נ, כיון שאין האיסור מצד עצמו, וכדלקמן סימן ק"א סעיף ב' וצ"ע, עכ"ל. הנה אין כוונתו להקשות על מה שהגיה הרמ"א, דהא לפי שיטתו בסימן ק"ו ע"כ דלא כהש"ך, אלא כוונתו להקשות כמו שנתקשה בפמ"ג דלענין ביטול החתיכה ברוב ולא חהר"ל אינה ענין למש"כ מקורם שאין דין חנ"נ בשאר איסורים, וצ"ב דברי הש"ך.

והנראה בביאור דברי הש"ך, בהקדם לבאר מש"כ בסוה"ד וז"ל, ומותר לאכול כולן וא"צ להשליך אחת מהן וכרלקמן ר"ס ק"ט, עכ"ל, וצ"ב דלקמן בר"ס ק"ט לא הובא בהמחבר דין שצריך להשליך אחת מהן, אלא בדמ"א שם, וע"ש מש"כ בזה במחה"ש שם. אמנם נראה בכוונת דבריו, לפמש"כ בהמחבר שם דלא יאכל שלשתן יחד, וכן יש מי שאוסר שיאכל אדם אחד שלשתן, פי', דאף שבנתערב איסור ברוב היתר, יש להחמיר כהרשב"א שלא יאכל שלשתן יחד וכן ארם אחד כולם, מ"מ בחתיכה שבלעה איסור ונתבשלה בס' ונשארה באיסורה, ורק מרין אפשר לסוחטה אסור, אם נתערבה ברוב היתר, אז שפיר י"ל דהותרה ג"כ החתיכה עצמה, ומותר לאכול שלשתן יחד, וזה נכלל בכוונת דברי המחבר במש"כ, ואז אפילו חתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת דגם החתיכה עצמה הוי היתר גמור, וכשיטת הרא"ש הובא בהג"ה סי' ק"ט סעיף כ', וע"ע בט"ז סק"ד ובמש"ז שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק י"א, דכל ביטול חד בתרי הוי האיסור

נהפך להיתר, וכמו כן הכא כיון דאין כאן איסור עצמי, רק מדין אפשר לסוחטו, א"כ בכה"ג ראינו מינו ג"כ אין איסור לאכול כולן כאחד, משא"כ אם סבר חנ"נ, דאיכא על החתיכה שם חתיכת איסור, עמש"כ בחוו"ד סי' ק"ט ביאורים סק"ה ובחידושי הרי"ם לחולין בסוגיא דכחל, וע"ע בחי' רעק"א לסי' ק"ו סעיף א', ובהג"ה שם בר"ה והנה, ומש"כ בחזון איש יו"ד סי' ל"ד, ולהש"ך שם לכו"ע אוסר למ"ד חנ"נ, וע"ע מש"כ בזה בקובץ כנסת ישראל שנת תשמ"ג מש"כ הגרד"ל שליט"א, ודו"ק.

ומיושב שפיר מה שנתקשה בפמ"ג ובחי' יעב"ץ בדברי הש"ך, דמה ואו, והא אף אי ס"ל חנ"נ בשאר איסורים ג"כ מתבטל ברוב אף בחהר"ל, ולהמתבאר י"ל דלמאן דס"ל חנ"נ, אף דלא הוי חהר"ל מ"מ בנתבטלה חד בתרי לא הותר לאכול שלשתן יחד, וכן יש מי שאוסר לאכול לאדם אחד כולן, ורק משום דלא ס"ל להמחבר חנ"נ, שפיר גם החתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת, והותר לאכול כולם יחד. והנה אף שכוונת הש"ך בהמחבר בעיקר שלא הוי חהר"ל ובטילה, מ"מ כיון שרצה לסיים ג"כ שהחתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת, שפיר שייך סיום הדברים לענין דלא ס"ל חנ"נ, וכבר כתב הש"ך דכתב כן כדי שלא יסתרו דברי המחבר זא"ז כל כך בפירוש, פי' שהשאיר כאן לשון הטור דהוא נכון לשי' ג"כ באופן שנתבטל חד בתרי. וע' בפמ"ג בסי' צ"ב במשב"ז ס"ק י"ב, ובשפ"ד סי' ק"ו סק"ב דהוי מן התורה, וכן הוא בחוו"ד סימן צ"ב חידושים וביאורים סק"ט, ובסי' צ"ח חידושים ס"ק ח' ביאורים ס"ק ד', דאיסורו מן התורה, אמנם בפליתי סי' קי"א סק"ז, וכ"ה בבאר הגולה סי' ק"ו דהוי דק מדרבנן, ומש"כ בחוו"ד בביאור דברי הש"ך סי' צ"ב ס"ק י"ג, י"ל שרק לענין חנ"נ סמך אשאר פוסקים דלית להו חנ"נ בשאר איסורים, אבל החתיכה עצמה נשארת באיסורה כהרשב"א, ואף דהחתיכה עצמה אסורה, מ"מ אין הכרח לחנ"נ, וכעי"ז מבואר בסי' צ"א ש"ך סק"ח ובשפ"ד שם, וע"ע בט"ז ס"ק י"ד ובביאור הגר"א שם ובחי' רעק"א על ש"ך ס"ק י"ג ומשמע כמש"כ. גם למש"כ בחוו"ד שם, א"כ בנוונא של הרע"א לא אמרינן חנ"נ בשאר החתיכות, ע"ש ודו"ק.

והנה בטור סו"ס צ"ח כתב וז"ל, כל שיש ס' כנגד האיסור מבטלין אותו, אפילו אין הס' כולו היתר וכו', וכן ל' זיתים של היתר שנפל בהם כזית דם, ול' זיתים אחרים של היתר שנפל בהם כזית חלב, ונתערבו אלו התערובות בשוגג מותרים וכו', עכ"ל. ובפרישה שם אות ל"א כתב וז"ל, לאו דוקא בכל א' ל' זיתים אלא אפי' באחד כ"ט זיתים סגי, וכן הוא להדיא בתשו' הרא"ש כלל כ' סימן ב' ע"ש מ"ו, עכ"ל. ובשו"ע שם סעיף ט' כתב וז"ל, קדירה שיש בה נ"ט זיתים של היתר וכו', וכן כ"ט זיתים של היתר שנפל בה כזית חלב, ובקדירה אחרת היו שלשים של היתר ונפל לתוכו כזית של דם, ונתערבו בשוגג מותר, עכ"ל. ובש"ך שם ס"ק ל"ד כתב וז"ל, בטור כתוב וכן שלשים ובשו"ע הישנים מבלי הגהות כתוב, וכן כ"ט זיתים, וכן הוא בתשו' הרא"ש והוא יותר נכון דה"ל רבותא יותר ודו"ק, עכ"ל. ויעויין ביש"ש פג"ה סי' נ"ז הובא בהגהות אמרי ברוך על הש"ך סקל"ד במש"כ ומ"מ צ"ע דהאי דינא לא שייך וכו', נ"ב, כבר העיד הישי"ש

פנ"ה סי' נ"ז, והוסיף להקשות שאף לפי דעת הטור דלא אמרינן חנ"נ, מ"מ החתיכות שנאסרו נשארין באיסורן, וכמש"כ המחבר רסי' ק"ו, אם לא לח בלח, אבל לא לח ביבש וביבש ביבש שצריכים באינו מינו ששים משום שאם יבשלם יתן טעם, וכ"ז שלא נתבשלו לא נעשה שום קדירה נבילה, ואחר שנתערבו אף אם יבשלם לא יתן טעם, כיון שיש ששים נגד כל האיסור, עכ"ל. וע"ע בהגהות בית מאיר לענין יבש ביבש מבשא"מ, אמנם בהגהות חכמת שלמה סי' ק"ט סעיף א' העלה רגם באינו מינו מותר להוסיף עד ס' ולבטלו, וא"כ מכיון שכתב כאן ונתערבו בשוגג, ע"כ רלא מירי ביבש, וע"ע בחי' רעק"א שם, ודו"ק. וכ"ה ביר"י שם בפיה"ק אות מ"ו ובפיה"א אות פ"ח וז"ל, אבל המחבר, הגם אי לא נעשה נבילה, הא ס"ל רמה שנאסר נשאר לעולם אסור, נמי א"א אלא בלח בלח כמש"כ בסי' ק"ו, עכ"ל. וע"ע בישי"ע סי' צ"ב סוס"ק ה' וז"ל, והנה לקמן כתב המחבר כ"ט זיתים של היתר שנפל לתוכו כזית חלב וכו', ונתערבו בשוגג מותר, וכתבו הרבנים האחרונים דהיינו לשי' רבינו אפרים, ופסק בשו"ע כמותו דלא אמרינן חנ"נ רק בבב"ח, ולא בשאר איסורים, וקשה דהא עכ"פ חתיכות אלו שקיבלו טעם נאסרו וכו', ומכאן מבואר להדיא דהיכא דלא אמרינן חנ"נ אף חתיכה עצמה חוזרת להיתרא, עכ"ל.

והנה ממש"כ בש"ך שם סקל"ר בישוב דעת הרמ"א מה שלא השיג על המחבר שם וז"ל, רסתם הדברים לענין לח בלח דלא אמרינן חנ"נ בהפסד מרובה כדלעיל סי' צ"ב סעיף ד' וסי' צ"ט סעיף ו', ומשמע דהמחבר א"ש גם בלח ביבש, וצ"ע מה שנתקשו בזה מסי' ק"ו סעיף א', ולהש"ך לשיטתו גם בסי' צ"ב סעיף ב' לא כתב להיתרא, [ועי' בשפ"ד סי' צ"ט סקי"ג וי"ד, ובחי' רעק"א סי' צ"ב על ש"ך סקי"ד, ובחוו"ד שם סוס"ק י"ב, ולהמתבאר שם י"ל דמירי שפיר בלח ביבש ונמלחו, דלהמחבר מותר ולרמ"א אסור, ורק לח בלח מותר]. ובישועות יעקב סי' צ"ח ס"ק י"ג כ' וז"ל, וכיון דעיקר הטעם מאן דאוסר משום דלא נפלט לגמרי, באיסור תורה חששו שלא יפגע בעיקר איסור ולא באיסור דרבנן, וכיון דדם שבשלו אינו רק דרבנן, ואף שנתערב בתחלה וניתוסף עליו אח"כ, גם החתיכות הראשונות חזרו להיתר, ואמנם הקדירה שנפל לתוכה חלב הוא איסור תורה באמת שנאסרים החתיכות אף שנתוסף עליו אח"כ, אך כיון דאותן חתיכות שנאסרין משום דם חוזרות להיתר בטלים המה החתיכות הנאסרים משום חלב, דהחתיכות הנאסרים משום דם ברוב וכו', והיינו דנקט כ"ט זיתים שנפל לתוכן זית חלב, ול' זיתים שנפל לתוכן זית דם, ועי' בש"ך מש"כ בזה, ולפמש"כ הדברים מדוקדקים מאד ודו"ק היטב עכ"ל. וע"ע מש"כ בסי' צ"ב סק"ה.

והנה ממש"כ הטוה"מ וכן וכו', ומשמע דגם בגוונא דסיפא הוי היתר כמו בגוונא דרישא, וא"כ כמו ברישא הותר לאכול כולם כאחד כמו כן גם בסיפא הותרו לאכול כולם ביחד, וצ"ב דהא למש"כ בישועות יעקב דהותרו הכ"ט זיתים שנפל בהם הכזית חלב רק משום שנתערבו ברוב של ל' הזיתים שנפל בהם הכזית דם ובטלים ברוב, וא"כ לשיטת המחבר בסי' ק"ט הא אסור לאכול כולם ביחד, ואף דעיקר החידוש הוא שאיסורין מבטלין זה את זה, מ"מ אם עדיין באיסור

עומד לא שייך וכן וכו', ולמשנ"ת דבכה"ג גם לשי' הרשב"א הוי היתר ממש, א"ש, ומרויח מש"כ וכן וכו', דגם בכאן הותרו כל התערובות לאכול כולם יחד.

אמנם מש"כ שם בישוי"ע דהתערובות עם הדם הותרו משום דהוי איסור דרבנן דרם שבשלו הוי רק מדרבנן, צ"ב, דהא לשי' המחבר רם שבשלו הוי מה"ת, עי' סי' פ"ז ס"ו ובש"ך שם ס"ק ט"ו, ואפשר למש"כ בנקוה"כ שם ובמש"ז שם ס"ק ו', דרק ברם בעין שבשלו הוי מה"ת, אבל רם שיצא ע"י בישול לכו"ע הוי מדרבנן, וא"כ י"ל דמיירי ברם שיצא ע"י בישול, ורוחק קצת לאוקמי באופן זה, גם לשי' הישוי"ע בסי' פ"ז סק"י בפיה"ק לא ס"ל חילוק זה בשי' הסוברים רם שבשלו הוי מה"ת יעו"ש. וצ"ב מש"כ בסי' צ"ח בשי' המחבר.

גם י"ל עפמש"כ בשו"ת ג"ו הובא בגליון מהרש"א על ש"ך סי' ס"ט סקנ"ז, דטעם רם האברים כטעם הבשר, א"כ שוב הוי כמין במינו דהוי דרבנן, וע"ע מש"כ בפלתי שם סק"ט וסקי"ד ובחו"ר ביאורים סק"כ, ואף רזהו דלא כמשמעות הש"ך שם, אמנם ע"ע ש"ך סקע"ו ובחי' רעק"א שם דמשמעות הש"ך דהוי מין במינו, וע"ע במש"ש ובהגהות חכ"ש שם. וע"ע ביר"י סוס"י צ"ח דצ"ל דהחלב חי' כבר מלוח, ראל"כ הוי אסור גם משום רם, ושוב מצטרף עם הכזית דם ואוסר משום דם.

והנה מש"כ בישוי"ע לתרץ בסתירת המחבר מסי' צ"ב לסי' ק"ו, דבסי' צ"ב מיירי במין במינו דהוי רק מדרבנן, ובסי' ק"ו מיירי באיסור מה"ת, כן תירצו ג"כ בפלתי סי' צ"ב סק"ח הובא בחכ"א כלל מ"ר סי' ח' ובפר"ת סי' ק"ו סק"א, דמש"כ בסי' צ"ב ס"ר דנבלע חלב בבשר היינו איסור דרבנן משום דהוי מב"מ, ובסי' ק"ו מיירי באיסור מה"ת יעו"ש. ועי' בהג' אמ"ב בסי' צ"ב על הש"ך אות י"א וז"ל, בפלתי מיישב דחלב בבשר הוי מב"מ כמבואר ברשב"א ובטל מדאורייתא ברוב דלא הוי רק ספק איסור דרבנן דרילמא נפלט כולו ולכך מתיר כאן, ויעוין בש"ך סי' צ"ח ס"א שכתב דחלב בחלב הוי מב"מ רק עם בשד שמן, ובב"י סי' הנ"ל מביא שם ראף עם בשר שמן הוי מבשא"מ עכ"ל. ובשפ"ד בש"ך שם כ' וז"ל, והיינו בבשר שמן עי' סי' צ"ח בש"ך א', עכ"ל. אמנם עריין צ"ב דהמחבר בסי' צ"ב ובסי' צ"ח מיירי בחלב, ובכ"ז בסי' צ"ב מתיר ובסי' צ"ח אוסר, וכל ההיתר הוא רק מדין ביטול ברוב, ואולי רבסי' צ"ב מיירי בבשר שמן וכאן בבשר כחוש, וע"ע בשו"ת מהרי"א אסאר חלק יו"ר סי' קי"ב מה שנתקשה באיסור חלב, וכתב די"ל דהרא"ש רק לדוגמא נקיט חלב, ומשכחת לה שפיר לענין שאר איסורים, וא"ש גם לענינינו, עי"ש.

והנה בהא שכ' הישוי"ע דלכן הותרו הל' זיתים שבלעו רם משום שרם שבשלו אסור רק מדרבנן, עדיין צ"ע למש"כ האחרונים, עי' חי' הרי"ם יו"ר סי' ז', נפש חי' סי' ה', חלקת יואב מה"ת סי' ז', דרם שבשלו אף שאין עליו דין רם האברים, מ"מ אסור מדין יוצא מן הטמא, וע"ע בחי' הגר"ח בזה, וא"כ שוב הוי איסור מה"ת.

אמנם נראה עפימש"כ בחי' הרי"ם שם דהא דאיכא ברם שבשלו איסור יוצא היינו רוקא בגוונא שיצא רם-בעין ואח"כ בשלו, ואז הוי שפיר אסור מה"ת

מדין יוצא מן הטמא, אבל אם יצא רק ע"י בישול ומליחה דאף פעם לא הי' עליו שם דם, לא שייך עליו שם ואיסוד יוצא, וי"ל דגם כאן מיירי בדם שיצא ע"י מליחה ובישול. גם י"ל דמיירי שפיר בדם בעין שבישלו, והוא עפמש"כ בנוב"י תנינא או"ח סי' ס"ו הובא בחת"ס סי' צ"ח סק"ה דאף לשי' הסוברים דטע"כ מה"ת, היינו דוקא באיסורי לאווין דומיא דמשרת וגיעולי מדין, אבל באיסור יוצא, טע"כ הוי לכ"ע רק מדרבנן. ולפי"ז א"ש הכא בדם בעין שבשלו, ואף די"ל דיש בו איסור תורה מדין יוצא, מ"מ הוי רק מדרבנן משום דליתא כאן רק טעם, ולכו"ע הוי רק מדרבנן, וכמשנ"ת. וע"ע מש"כ בזה בשו"ת מהרי"א יו"ד סי' קכ"ח לענין ח"ש שג"כ אין בו איסור לאו יע"ש, וע"ע מש"כ בזה לעיל בהל' מליחה סי' ס"ט ס"י.

ובחכמת אדם כלל נ"א סי' ל' כתב וז"ל, וכן קדירה שיש בה כ"ט זיתים של היתר שנפל לתוכם כזית דם, ובקדירה אחרת יש בה ל' זיתים של היתר ונפל לתוכה כזית חלב ונתערבו ב' הקדירות בשוגג, דכל אחד מצטרף לבטל את חבירו, והכל מותר, ואפי' להסוברים חנ"נ משכחת לה בלח בלח בהפסד מרובה כדלעיל כלל מ"ד סי' ט', או שנתערבו קודם שנודע התערובות בהפסד מרובה, דלא אמרינן חנ"נ, כמבואר שם סי' י' (סי' צ"א סעיף ט', בש"ך סקל"ד), עכ"ל. וע"ע במש"ז ס' צ"ב סק"י וברע"א שו"ת קמא סי' ס"ז בזה. והנה ממש"כ דלמ"ד חנ"נ משכח"ל בלח בלח, משמע דלמאן דלא ס"ל חנ"נ משכח"ל שפיר גם בלח ביבש, וא"כ תיקשי קו' הישיע"ק גם לפי"מ דהעתיק החכ"א ושינה מל' המחבר, דבכ"ט הזיתים נבלע דם, ובל' הזיתים נבלע חלב, לכאו' א"א ליישב כמש"כ בישי"ע ביישוב דברי המחבר.

אמנם נראה דלהחכמת אדם לשיטתו בכלל מ"ד סי' ח' שהעתיק לדברי הפלתי דבאיסור דרבנן אפשר לסוחטו מותר, וע"ע שם בסי' י"ג, וא"כ ע"כ דחלב בבשר הוי איסור דרבנן משום דהוי מב"מ וכמש"כ בסי' צ"ב סעיף ד', וע"ע בכלל ל"ב סי' ז', ובבינת אדם אות ל"א דדם שבישלו אף דהוי דרבנן, מ"מ מחמירין בו לחוש לד' הפוסקים דהוי דאורייתא, א"ש ומדוייק היטב, דלשיטתו ע"כ מיירי שהל' זיתים בלעו חלב ומכיון דהוי מב"מ שפיר אפשר לסוחטו מותר, והכ"ט זיתים בלעו דם, ומכיון שמחמירין בדם שבשלו לחוש דהוי מה"ת, א"כ י"ל דאפשר לסוחטו אסור, אלא דמכיון דהל' זיתים שבלעו חלב הותרו, שפיד בטלים הכ"ט זיתים שבלעו דם בהל' זיתים שבלעו חלב, וכמו שביאר בישוו"ע, ומה ששינה החכמת אדם מלשון המחבר, הוא לשיטתו וכמשנ"ת.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בענין דבר הנולד בתערובות, ודבר שיל״מ

יצחק זלמן גיפס
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הרמ״א כתב ביו״ד סי׳ ק״ב ס״ד, דכל איסור שלא הי׳ ניכר קודם שנתערב בטל אע״פ שהוא דבר שיש לו מתירין. והנה לפי דעת רש״י רס״ל דהטעם דרשיל״מ לא בטיל הוא משום דער שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, שפיר מובן דעת הרמ״א כמו שביאר הש״ך בסקי״ב שם, כיון שלא נקרא עליו שם איסור מעולם, משא״כ לפי טעם הר״ן רס״ל דכיון דיהי׳ לו היתר למחר הוי נדר היתר בהיתר, מה לי אם נולד בתערובות או לא נולד בתערובות, וכן הקשה בשו״ת הגרעק״א סי׳ קפ״ט. עוד צריכים לבאר דברי האיסור והיתר דס״ל דגם בשאר דברים החשובים ואינם בטלים היינו דוקא בניכר האיסור מקודם משא״כ בנולד בתערובות בטיל (עיין ביד יהודא סי׳ ס״ט ס״ק ס״ג אות ג׳).

ואשר אחזה בזה הוא בהקדם דברי החוות דעת בסי׳ ק״ו שביאר הטעם דאפשר לסוחטו אסור בשאר איסורין מה״ת, ולמה לא נימא דמשהו הנשאר מפליטה יבטל בחתיכה, וביאר הענין עפ״י המרדכי חולין שתי׳ על הא דאשה שרקקה דם דתחלוץ כיון דא״א בלא ציחצוח רוק, והק׳ המרדכי דליבטל ברובא, ותי׳ דכיון שלא הי׳ האיסור וההיתר ניכרים מתחלה ל״ש ביטול, ע״כ. וא״כ בכל חתיכה שקבלה טעם איסור, הדבר ברור שכל זמן שלא נסחט האיסור ממנה נהפך ההיתר להיות איסור ואסור לאכול מהחתיכה, וא״כ לאח״כ כששוב נסחט האיסור ממנה הוי האיסור משהו הנשאר עם ההיתר נולד בתערובות, ול״ש ביטול, עכת״ד החוו״ד עיי״ש, (ודומה לזה כתב ג״כ המקנה קידושין דף ס״ר). וכיון שכן נבין את הדברים לאשורן, דבכל שאר הדברים שאינם מתבטלים לא רצו חכמים לאוסרם אלא בעידנא דחשיבי, אבל כשבטלה חשיבותה בטלה כולה ומותר, ולא רצו חכמים שגם אחר שיבטל חשיבותה יהי׳ אסור, וא״כ בשלמא בהי׳ האיסור ניכר מתחלה ובעצם שייך ביטול אלא רחכמים החמירו עכשיו כיון שהוא דבר חשוב, א״כ לאחר שנתרסק לא הוי נולד בתערובות לאחר שיבטל חשיבותה, משא״כ כשלא הי׳ האיסור ניכר מתחלה וא״כ בעצם לא שייך ביטול ברוב כמ״ש המרדכי כיון דהאיסור אינו ניכר, ואי לא נימא דהכא שאני דההיתר עכ״פ ניכר, וכמ״ש הנוב״י (ועי׳ כרו״פ סי׳ ק״ב, ובארצות החיים להגאון מלבי״ם הל׳ ציצית סי׳ ט׳) דכשהיתר ניכר מקודם יכול לבטל האיסור אע״פ שנולד בתערובות, א״כ גם לאחר שיתרסק יהא האיסור והיתר נולד בתערובות ולא בטיל, וזה לא רצו חכמים, ע״כ הקילו, זה נראה ברעת האו״ה. ולפי״ז יש ליישב גם דעת הרמ״א דבדשיל״מ נמי נימא הכי דמש״ה לא בטיל לטעם הר״ן הוא משום דהוי נדר היתר בהיתר ומב״מ לא בטיל, אבל ליתן עליו חומר נולד בתערובות לא החמירו, והחומרא יהי׳ באופן שחוץ מהאיסור שיש לו מתירין, חל עליו גם איסור אחר, כמו המעשה דהצ״צ בסי׳ ס״ט שנולדה ביצת טריפה ביו״ט, דס״ל להצ״צ

והפר"ח סי' ק"ב סק"ז (ועי' בשו"ת רעק"א סי' ס"ה) דלא בטיל, ובאופן כזה יהי' הנפק"מ, דלאחד יו"ט משום האיסור שיש לו מתירין דהיינו מוקצה יהי' מותר, אבל מכח איסור טריפה לא בטיל כיון דעכשיו נולד האיסור וההיתר בתערובות, ע"כ אמרו דבטיל כשנולד בתערובות. [ומצאתי בשו"ת עין יצחק להג"ר יצחק אלחנן באו"ח סי' כ' אות ד' ו' ח' שרצה לומר מתחילה כעין דברינו, וע' בס' ונגש הכהן כלל ד' פרט ח'].

ולפי דברינו יש לתרץ ג"כ קו' השעה"מ (הל' יו"ט פ"ה הל' כ') והגרעק"א בהגהותיו (סי' ק"ב), שהקשו על דברי הרמ"א מהא דכתב הר"ן נדרים דף נ"ח (ד"ה אמר) עלה דאמר ר"ש כל דבר שיל"מ כגון טבל וכו' לא נתנו בהם חכמים שיעור, אמרו לו והלא שביעית אין לו מתירין ולא נתנו בהם חכמים שיעור, אמר להם אף אני לא אמרתי אלא לביעוד עיי"ש, ופי' הר"ן שאם תנטל בצל של ששית ונטעו בשביעית, והוסיפה כל שהוא מבטל את העיקר שגדל בששית וחייב בביעור, ולא בטיל מה שנתגדל בשביעית כיון דאפשר לאכלו קודם הביעור הו"ל כדשיל"מ, והקשו הא הוי נולד בתערובות ובטל אף בדשיל"מ, ולפי הנ"ל לק"מ, דלא הקילו חז"ל אלא בדבר שהיום הוא אסור וכשיתרסק או ישחט רצו חכמים שיתבטל ולא יהא האיסור וההיתר נולד בתערובות, משא"כ הכא שעכשיו הוא מותר לא שאני לן בין נולד בתערובות או לא נולד בתערובות, ודו"ק.

ובזה ארווח לן ליישב דברי המקור חיים שתמהו עליו הגרעק"א שם וחיד יהורא (שם בסי' ס"ט סק"כ) שכתב בסי' תמ"ז סק"ח בזה"ל, דאטו אם נתערב קמח חטין בקמח שעורין, ואח"כ נדר אחר מקמח חטין לא יהא בכלל רשיל"מ, כיון שנתערב קודם שנדר, הא ודאי ליתא, וכן מוכח מכמה רוכתי, עכ"ל. והגרעק"א חולק עליו וכתב דפשוט הוא דכיון דחלות האיסור של הנדר נולד בתערובות ע"כ מתבטל (ועיין בשו"ת בכורי שלמה חיו"ד סי' ז'). ולפי הנ"ל דברי המק"ח מותאמים ג"כ עם דברי הרמ"א כאן ולק"מ, דכיון שהי' יכול לאוכלו מקורם שנדר ע"כ לא דמי לדינו של רמ"א ודמי להר"ן בנדרים, ופשוט. [ובעיקר דברי המקור חיים הנ"ל, רס"ל דחטין בשעורים הוי מין במינו משום דשוין בשמא, עי' ביר יהורא סי' ק"ב סקי"ט שחולק על דבריו, וס"ל דהוי מין בשאינו מינו. ואגב אורחין צלע"ג על הט"ז בסי' ק"ב סק"ט, שביאר דהא דדשיל"מ לא אסרו אלא שנתערב בממשו ולא בטעמו, הוא דכיון דהוי מב"מ לא שייך שם טעם ולא צריך כלל לביטול, עיי"ש. והדברים מתמיהין דכיון דבדבר שיש לו מתירין אזלינן בתר שמא, וכמו שכ' בש"ך סי' צ"ח סק"ו ובסי' ק"ב סק"ג, וא"כ בשוה בשמא ולא שוה בטעמא, בוראי צריך ביטול גם על הטעם, ולמה לא יאסור אז דשיל"מ, וצ"ע. ועיין פמ"ג לעיל סי' צ"ח סק"ו מ"ש בשם הפנ"י ביצה דף ל"ח ע"א, ועיין באתוון דאורייתא כלל ו', ויד יהודא שם סק"ו].

ואם כנים דברינו, נראה דיש ליישב עוד קושית האחרונים על רין זה דאו"ה, עיין בספר זרע אברהם (סי' כ"ר) ובעין יצחק (שם בסי' כ"ו אות ד' וה') שהביאו הסוגיא דמס' יומא (דף נ"ה) דתנן התם ר"י אומר לא היו שופרות לקיני חובה מפני התערובות, ופירש"י שופר לתת לתוכה מעות, מי שעליו להביא קן חובה

כמו זב וזבה וכו' כשם שהי' שופר לקן נדבה, ואסיקנא התם הטעם משום דמי חטאת שמתו בעלי', ופירש"י והולכות לים המלח ונמצא מעורבות דמי חטאת שמתו בעלי', עם הכשרות, ופוסלות אותם מפני התערובות. והק' המל"מ פ"ז מהל' מעילה ה"ו, רלמה לא יבטל דמי אותה חטאת ברוב, ותי' דמטבע חשוב ול"ב, והקשו דהא נולד האיסור בתערובות, וכן הקשו מהא דאיתא בהוריות דף ו' ע"א דרב פפא סבר דציבור אינה מתה ויליף לה משעיר ר"ח דאמר רחמנא שיביאו אותה מתרומת הלשכה, והא כבר מתו כמה מישראל והם פטורים משעיר ר"ח ומעורב ממונם עם ממון שאר ישראל עיי"ש בגמ', והקשו דלמה לא יבטל ממונם, ואי דהוי דבר חשוב, הא נולד בתערובות. ולפי"ד א"ש ג"כ דכיון דלא שייך בו זמן היתר לעולם, ע"כ לא הקילו חז"ל. ובזה מתורץ קו' הכו"פ מתוס' מעילה כ"א ע"ב, וק"ל.

והנה הגרעק"א במערכה ו' לפסחים (דף ס"ה) יצא לחדש לפי"מ דמבואר מדברי התוס' תמורה (דף ל') ד"ה ואידך שכתבו וז"ל, ואמר מורי הרמ"ר כלל גדול בדין זה (פי' בדין תערובות איסורין אם יכול ליטול אחד ולסמוך אברירה ולהתיר השאר), דודאי כל דבר שניכר האיסור מתחילה ואח"כ נתערב, לא סמכינן אברירה כיון שתערובתו הי' באיסור, אבל היכא דלא הי' האיסור מבורר מתחילה קודם תערובתו, רק לאחר שנתערב נולד האיסור בתערובות, אז סמכינן אברירה. ועפי"ז כתב הגרעק"א דלמ"ד יש ברירה, אם נתערב חמץ ביבש קודם הפסח, אפשר לברר חד מינייהו ולזרקו ולומר שזהו האיסור, דהא כשיגיע פסח יהי' האיסור נולד בתערובות, כיון דכבר הי' מעורב מקודם ושייך ברירה. (עיין בהגהותיו בסי' ט"ז סי"ב, ובעיקר הדבר נחלקו האחרונים בזה, עיין שו"ת חת"ס חאו"ח סי' קכ"ט, ובשערי ישר ש"ג פכ"ב). ולפי דבריו נראה לתרץ דברי המחבר והמג"א בהל' חנוכה סי' תרע"ז ס"ד, דכתב שם המחבר, הנותר מן השמן ביום השמיני עושה לו מדורה בפ"ע מפני שהוקצה למצותו, ואם נתעדב בשמן אחר ואין ששים לבטלו, יש מי שאומר שאין להוסיף עליו ששים לבטלו. והקשו שם הט"ז והמג"א ס"ק י"ב והש"ך ביו"ד סי' צ"ט, דהמחבר פסק בסי' צ"ט דבאיסור דרבנן שנתערב מעצמו לקצת היתר, מותר להוסיף עליו שיעוד שלם כדי לבטלו, ולמה פסק בנר חנוכה דאסור להוסיף, הא לא הוי אלא איסור דרבנן, ותי' במג"א דאפשר דהכא חמור טפי כיון דהוי דשיל"מ לשנה הבאה, עיי"ש. והאחרונים שם תמהו עליו דא"כ למה כתב המחבר דאם נתערב בששים מותר, והא דשיל"מ אפילו באלף לא בטיל, ועוד הקשו דלנר חנוכה לא נאסר מעולם ולא הוי איסור הניתר ככל דשיל"מ, והוי דומיא לחתיכת בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה, דאסור בבישול ומותר לצלי, וכתב המחבר בסי' ס"ט וכן הרמ"א בסי' ק"ב דאם נתערב חתיכה זו ברוב בטיל, ולא הוי דשיל"מ, כיון דיכול לצלאו, דלצלי לא נאסר מעולם ולבישול יהי' אסור לעולם (ומקורו בגמ' יבמות פ"ב ע"א דרב אשי בדותא היא דתרומה לא הוי דשיל"מ לכהנים כיון דמעולם לא נאסר להם). אמנם לפי"ד הגרעק"א הנ"ל א"ש, דשמן שנותר מיום השמיני דחנוכה ונתערב, א"כ לאחר

חנוכה הבא יהי' האיסור נולד בתערובות, דבמשך ימי חנוכה השמן מותר, ולאחר חנוכה שוב יהי' אסור משום דהוקצה למצותו, ולכן הוי איסור הנולד בתערובות, ואז שייך לומר יש ברירה כמבואר, והוי כניכר האיסור, א"כ למה יסמוך על ביטול האיסור, משא"כ כשנתוסף עד ששים, א"כ עצם השמן בטיל בששים ונאבד במציאות, וממילא לא שייך רין ברירה, ומש"ה אינו אוסר במשהו, וזהו כוונת המג"א, דהוי דשיל"מ רא"צ לסמוך על דין ביטול, והבן.

והנה בענין טבל שנתערב מב"מ דאסור במשהו מדרבנן, איתא בגמ' שני טעמים, א) כהיתרו כן איסורו, שכשם שהיתרו של טבל הוא במשהו דמה"ת חטה אחת פוטרת את הכרי כך איסורו במשהו, וביארו בתוס' ע"ז דף ע"נ בד"ה טבל, שכשם שחשוב להתירו כך חשוב לאוסרו. ב) מחמת דשיל"מ, דאפשר להתיר האיסור ע"י הפרשת תרומה. והקשו שם בתוס' והראשונים למה לן שני הטעמים, ועיי"ש מה שתירצו. ונ"ל די"ל רצריכין לטעם דכהיתרו כך איסורו להיכא דנולד האיסור בתערובות, דמכח דשיל"מ מותר, כדעת הרמ"א הנ"ל, ולטעם דכהיתרו כל איסורו, אסור, וצריכין גם לטעם דרשיל"מ, עפ"י דברי הרא"ש במס' חלה פ"ג מ"י שביאר דאפילו להטעם דכהיתרו כך איסורו, אינו אוסר רק אלא במינו, ולפי"ז קרוב הדבר לומר, דביבש ביבש בטל חר בתרי אפילו אחד בבית ואחד בעלי', וא"כ באיסור דהוי דשיל"מ נאסר ג"כ כשהוא אחד בבית ואחד בעלי', כיון דלא שייך ביטול, משא"כ לטעם דכהיתרו כך איסורו, א"כ הוי שלא מן המוקף, ומה"ת אסור לתרום על שאינו מוקף, ובטיל, וא"כ שפיר צריכין לשני הטעמים, ודו"ק.

ועיין בט"ז שם סק"ח שהקשה אהא דכתב המחבר בס"ג דכלי הנאסר מבליעת איסור ונתבטל ברוב כלים מותר, ולא אמרינן דלא ליבטל דהוי דשיל"מ כיון דאפשר בהגעלה, דמאחר שצריך הוצאות רבות להגעילו על כן הקילו, והקשה הט"ז ל"ל לטעם זה, תיפוק לי' דאין הנאסר יכול לאסור יותר מן האוסר, וכאן שהאוסר עצמו בטיל ברוב, דהבליעה לא הוי דשיל"מ, כש"כ הכלי שהוא הנאסר, עיי"ש. ונלענ"ד בהקדם מחלוקת הט"ז והש"ך בסי' קכ"ז ס"ג, דהרמ"א כתב שם דאין עד אחד נאמן במקום דאיתחזק איסורא, כגון טבל או חתיכת בשר שאינה מנוקרת וכו', ואם היו כאן שתי חתיכות אחת של איסור ואחת של היתר, נאמן העד לומר שזהו איסור וזהו היתר, ע"כ. ועיי"ש בט"ז סק"ו שהקשה דחתיכת בשר שאינה מנוקרת לא דמי לטבל, דבשלמא טבל שהי' אסור בודאי לאכול קודם התיקון, ולא הי' שום היתר התיקון בכל הכרי, זה הוי איתחזק איסורא ואין עד אחד נאמן, משא"כ בשר שאינו מנוקר הא לא איתחזק איסורא בבשר כלל, ואינו אסור רק משום ספק, ודומה לשתי חתיכות שנאמן העד, ועיי"ש בנקה"כ שחולק עליו וסובר דטבל וחתיכת בשר שניהם שוים, ויסוד מחלוקתם נראה דתלוי בפלוגתת רש"י ותוס' ביבמות פ"ו ד"ה מה, דדש"י סובר דטבל איסורו משום תרומה המעורבת בו, והתוס' חולקים (ועי' בזה בס' אתוון דאורייתא כלל א'), ולפי"ז נוכל לומר דהט"ז אזיל בשיטת התוס', וא"כ הוי כולו

איסור, ראין שם רבר המעורב בו, ולא הוי רומיא רחתיכת בשר שאינה מנוקרת, אבל הש"ך אזיל אליבא רשיטת רש"י, וא"כ הוי חתיכת בשר רומיא רטבל, ורו"ק.

והנה אם נאמר כשיטת הש"ך רכל איסור והיתר המעורבים, אעפ"י שאפשר להכירם ולהפרירם, מ"מ כיון שהאיסור מעורב בו הוא בחזקת איסור, אז יש לתרץ ההוא רלעיל, ראע"ג ראמרינן רהיכא רנאסר הכלי מבליעת איסור ונהפך ההיתר להיות איסור, מ"מ לא הוי רשיל"מ מחמת דיכול להגעיל הכלי, משום ראין הנאסר וכו' כמבואר, משא"כ אם נאמר רכל זמן שהבלוע מעורב בו הוי עכ"פ בחזקת איסור, הרי זה הוא רק מכח האוסר רחיישינן שמא יפגע באיסור, כמו כל חר בחר, ולא שייך כאן אין הנאסר וכו', וממילא הוי רק רשיל"מ לסלק החזקת איסור הרובץ על הכלי מכח האוסר, וא"כ הוי אמינא ריש לו רין רשיל"מ, דלמה יסמוך אביטול כיון דיכול להגעילו ולסלק חזקת האיסור, לזה תירץ רכיון דצריך הוצאות להגעילו לא מיקרי רשיל"מ, וק"ל.

ואמרתי לבאר עוד דבר אחר, והוא במה שהקשה בספר אמרי בינה להגאון מהר"ם א"ש במס' יבמות דף פ"א ר"ה ובזה, שהקשה על הרשב"א בתורת הבית בית ר' שער ראשון (דף י"ז) שכתב הטעם רחמץ בפסח אוסר אף ביבש בכ"ש ולא בטיל חד בתרי, משום דאין נפק"מ בין יבש ללח אלא לענין האיסורים שאוסרים בנותן טעם, רבלח שא"א להפריד האיסור מתוך ההיתר, צריכים ששים, משא"כ ביבש יכול לסמוך אכל חתיכה שאוכל שהוא מן ההיתר, ובאיסורים שאין הולכין בהן בתר נותן טעם, כגון חמץ בפסח שאסור במשהו, שוב אין נפק"מ בין יבש לבלול. וכתב שם הרשב"א אח"כ בזה"ל, ועוד רבחמץ בפסח רין הוא שיאסר תערובתו במשהו ואפילו ביבש, שכל שאין לו שיעור אינו בטל לעולם לפי שהוא קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. והקשה המהר"ם א"ש דהא על זה גופא אנו דנין אם הוא בטיל או לא, ואם הוא מתבטל לא שייך קבוע. ונראה לבאר, דהרשב"א בא לאפוקי מדברי האו"ה כלל כ"ה רין ו' (הביאו בבדוך טעם שער התערובות רין ה' פ"ב), דרשיל"מ אף רלא בטיל, מ"מ לא נתנו עליו חומרי רין קבוע, רק בשאר דברים החשובים כגון חתיכה הראוי' להתכבר ודבר חשוב וכדו' נתנו עליהם מפני חשובתם רין קבוע, משא"כ רשיל"מ שאינו מצד חשיבות אלא ראין לו שיעור, רק מצד חומרא שהחמירו חז"ל, והרשב"א חולק, ע"כ כתב דלא תימא ראע"ג דלא בטיל מ"מ קבוע לא הוי כיון דאינו רק מצד חומרא, לכן כתב שכל שאין לו שיעור מיקרי קבוע דלא כאו"ה, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

מצורע

וידבר ה' אל משה לאמור, זאת תהי' תורת המצורע וגו'. איתא במדרש, תורת המצורע, מוציא רע, כי על לשון הרע נגעים באים. הנה מן הראוי לתת טעם לשבח למה מפרש הקרא טעם לסיבת העונש ומפרש החטא יותר משארי העונשים האמורים במשנה תורה ובתורת כהנים בעונשים ובקללות המבוארים שם.

ונראה ליישב ע"פ פשוטו, דאי' בס' ציוני רפ ס"ה ע"א וז"ל, מצורע הוא כמנודה למעלה ולכן עוזי' לא נקבר אצל מלכים, ע"כ תמצית דבריו. ואיתא במס' מועד קטן דף ט"ז ע"א, מנלן דמחרמינן דכתיב אורו וכו', מנלן דפרטינן חטאים בציבורא דכתיב כי לא באו לעזרת ה'. נמצא שורת הדין, מי שמחרימין אותו צריך לפרוט החטא, לכן בא הכתוב כמפרש חטא המצורע, מוציא רע, דכיון שהוא מנודה צריך לפרט חטאיו למה החרימו.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבר"ק פראג ונ"ש זצ"ל[1])

אחרי

במדרש, לא מתו בני אהרן אלא על שלא נשאו נשים. וקשיא הלא מרתו של הקב"ה לשלם מרה כנגר מרה, וא"כ למה מתו בני אהרן שנשרפו. אלא דנודע, דאיש ואשה שזכו שכינה ביניהם, לא זכו נסתלק שם י"ה מאי"ש ואש"ה ונשאר א"ש. לכן בני אהרן שלא ביקשו לישא נשים להיות שם י"ה ביניהם, נסתלק אות י' מהם, ונשאר אש, ועל כן נשרפו.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל[2])

קדושים

קדושים תהיו וגו'. באלשיך הק' ענין הקדושה הזאת מה היא, כי אם היא פרישה מעריות, הלא הוא בשב ואל תעשה ולא יוצדק לשון קדושים תהיו. ועוד יש להק' למה פתח בלשון זו כלל הלא בסוף פרשתנו פרט הכתוב איסור העריות בביאור וכמו כן בפרשת אחרי באו כל האזהרות והעונשים ושם נאמר שיתקדשו ויפרשו מן העריות, ולמה נכתב כאן בלשון כלל ובדבור מיוחד בפנ"ע. גם דאוי לשית לב על לשון רש"י שכתב, כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה, מהו ענין גדר זה.

ויתכן לתרץ הכל, ע"פ המשנה במס' סוכה פ' החליל במוצאי יו"ט ראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנין תקון גדול וכו' ומפרש שם בגמ' כמה תיקונין עד שהיו מקיפין אותה גזוזטראות ומושיבין הנשים מלמעלה והאנשים מלמטה

---

1) הועתק מא' בחיבוריו שלא נדפסו עריין (כת"י ירושלים מספר 730-4).
2) הועתק מכתי"ק.

כדי שלא יבואו לידי קלות ראש, ולמרו כן ממ"ש הכתוב (דה"א כ"ח) וספדה הארץ וגו' משפחת בית רוד לבד ונשיהם לבד וגו' עיי"ש באורך. וכך הוא חובת כל ישראל ומוטל על עיני העדה בהקהל את הקהל אנשים ונשים, לעשות מסך המבריל בין אלו לאלו לבלתי היות שם ערוב כי בקרבם קדוש ולא יראה בהם ערות רבר ח"ו כי אם כל העדה כולם קדושים ובתוכם ד'.

והנה פרשה זו שלפנינו, לפי שרוב גופי תורה תלויין בה, נאמרה בהקהל אנשים ונשים וטף כמ"ש הרא"ם ושאר מפרשים, בא הכתוב לזרז את עיני העדה ראשי אלפי ישראל שישקדו על תקנת בית ישראל, ע"כ צוה בבואם אל אוהל מועד לשמוע את דברי התורה, לא יתערבו אנשים ונשים יחד פן יפרצו ויפרץ בם ח"ו. לכן הקרים להזהירם ואמר להם ביחוד קדושים תהיו, שיעשו בקום ועשה גדר ומעקה ומחיצה מפסקת בין אנשים לנשים כאשר עשו בבית שני, למען תהא קרושתן קיימת וקדוש ישראל ישכון בתוכם ושמו יתקיים עליהם כמו שכתוב כי קדוש אני ד' אלקיכם.

(הגאון מוה"ר שאול אבד"ק אמשטרדם זצ"ל[3])

לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. ואהבת לרעך כמוך. י"ל דבא להורות כי בטרם יבוא איש להוכיח את עמיתו ולייסרו, הוא צריך לברוק בנפשו אם זה נובע מרוב אהבה לחברו באמת ובתמים, או אולי מחמת שאין לבו שלם עמו כראוי, זהו הגורם שהוא רואה עליו חטא ורוצה להוכיחו. ולרוגמא, כאשר ייסר איש את בנו בוודאי אין רצון האב כלל להכאיבו ולצערו כי אם להדריכו בדרך הישר, ורק מרוב אהבתו אליו אינו חושך שבט תוכחתו ממנו. ולזה נסמכה בתורה ענין האהבה למצות התוכחה, כדי שירע כל אחד ואחר לשער בנפשו ולשקול במאזני שכלו, דלפי מדרגתו בקיום לא תשנא את אחיך בלבבך ואהבת לרעך כמוך, באותו מדה יקיים הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא.

(הרה"ק מוהר"ר זושא מאניפאלי זצ"ל[2])

אמור

ומלא את יריו ללבוש את הבגדים. במסורה ב' פעמים ללבוש, הכא, ואידך, ונתן לי לחם לאכול ובגר ללבוש (בראשית כ"ח). י"ל בזה, דמבואר בספרים הקרושים דכשהקב"ה מביא יסורים ועונשים על האדם ועי"ז שב בתשובה, זה נקרא תשובה מיראה, אמנם כשהקב"ה מטיב אל האדם בכל מיני השפעות טובות, והוא מתבונן שאינו ראוי לכך מחמת רוע מעלליו ומתחרט בכל לבו, זהו תשובה מאהבה. ונודע אוז"ל (יומא פ"ו ע"ב) דבתשובה מאהבה זדונות נעשין כזכיות.

---

3) ד"ז נדפס בשמו בתוך ס' האלשיך הק' עה"ת בסוף פרשת קדושים (דפוס אמשטרדם, ומשם הועתק אח"כ לשאר דפוסים).

4) מפי השמועה מא' מנכדיו, בשמו.

וזהו, ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, פי' אם אחר שישפיע עלי הקב"ה שפע רב וכל טוב בריווח, ושבת"י בשלום אל בית אבי, שאשוב אל אבי שבשמים בתשובה שלימה מאהבה כנ"ל, אז, ומלא ידיו ללבו"ש את הבגדי"ם, פי' שהבגדים שהם העבירות ע"ד אוז"ל (סנהדרין ל"ז ע"א) אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו, יתהפכו למצות הנקראין לבושין כנודע.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

בהר

וחי אחיך עמך. ע"ד שאמרו, יהי ביתך פתוח לרווחה ויהיו עניים בני ביתך, שיהיו כמו בני בית. והיינו וחי אחיך עמך, בשווה לך, שלא תבקש הכנעה, והיינו התרגום, ידור וייתוב ויחיי עמך.

(הגאון בעל כתב סופר זצ"ל[5])

בחקותי

אם בחקותי תלכו, פירש"י, שתהיו עמלים בתורה. י"ל הכוונה, דאמרינן (מו"ק כ"ח ע"א) בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא אלא במזלא תליא, וכתבו התוס' (שבת קנ"ו ע"א) דזכות גדול מהני. ונ"ל דכשלומד פשוטי התורה, אז אמרינן לאו בזכותא תליא, אבל כשעומל ועוסק ומשתדל בתורה, הוי זכות גדול. וזהו כוונת הזוהר פרשת פנחס (דף רט"ז ע"ב) כל דאישתד"ל באורייתא בטיל מני' חיובא דכוכבים ומזלות. (פי' שאינו עומד עוד תחת המזל, כי אם בזכותא תליא).

ונ"ל שזה קשה לרש"י בפסוק אם בחקותי תלכו, דסיים, ונתתי גשמיכם בעתם, וקשה הא בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא, לזה מתרץ, שתהיו עמלי"ם בתורה, והוי זכות גדול.

(הגאון מוה"ר אלי' שפירא דרשן דק"ק פראג זצ"ל[6])

---

5) הועתק מכתי"ק, מרשימות שרשם לעצמו בקיצור נמרץ.

6) הובא בספרו אלי' רבה על שו"ע או"ח סי' מ"ז ס"ק ג'.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות ועניינים שונים)

מה) בספה"ק זרע קודש עה"ת פ' תרומה (ד"ה ועשו ארון) כותב בזה"ל: ועיקר חסידות הוא התורה הקדושה בהתמדה, עכ"ל.

מו) בספה"ק רביד הזהב עה"ת פ' אחרי (ד"ה בזאת יבוא אהרן) כותב בזה"ל: לבוא אל הקודש פנימה אי אפשר לבוא רק ע"י תורה הקדושה, ודרכי החסידות הוא רק תחבולה ועצה לבוא להתורה הקדושה באמת, עכ"ל.

מז) בשו"ת ערוגת הבושם חיו"ר סי' ר"כ כותב בזה"ל: וכבר מעיד ע"ז הנסיון, עין ראתה ותעידה, כי המתדבקין בצדיקי האמת ע"מ ללמוד דרכי השם, לא ישובו ריקם מבלי שיעשה אצלם רושם לטובה, עכ"ל.

מח) בספר ק"ן סופר (לקט מכתבים מהגאון מוה"ר חיים סופר אבד"ק בוראפעסט זצ"ל) מכתב ס"ב נדפס מכתב מהג"ר אלי' נתן נוטמאנן מחארלאטוויטץ, ובאמצע מכתבו כותב בזה"ל: בא אלי איש אחד אמיתי, וסיפר לי שהרב הגאון רשכבה"ג המנוח מו"ה משה טייטעלבוים [בעל ישמח משה זצ"ל] צוה לו בכל שנה ושנה מדי שעת הבציר, שיעשה לו חבית א' באופן שהבוצרים יהיו ישראלים, כדי שבמהרה יבנה בהמ"ק, ויקריב ממנו נסכים, עכ"ל.

מט) בספה"ק אגרא רפרקא (אות רנ"ט) כותב בזה"ל: ואני מקפיד בקריאתי התוכחות שלא יעמוד אדם נגרי או אצלי כיון שהוא דינא דגמרא, עכ"ל.

נ) בספר ערך חיים (להרה"ג מוה"ר חיים פוטערניק מבוקאווסק) בסוף הספר בהערות והוספות, כותב המחבר בזה"ל: נצטויתי מח"א*) להעיר במה שהעתקתי בערך חשמל בסופו בשם לועזים עלעקטריציטע"ט, שבאמת אין רוח חכמים נוחה מפי' זה, כי באמת הוא רוחני כפי' המפרשים, ואין לפרש שם רוחני על דבר נשמי, עכ"ל.

---

*) שמענו מכ"ק מרן ארמו"ר שליט"א, שכוונת המחבר על כ"ק מרן ארמו"ר מוהרב"צ זצוק"ל הי"ר, שצוה עליו לתקן רבר זה בספרו, אבל ביקש אותו שלא להזכיר ע"ז שמו הקרוש.

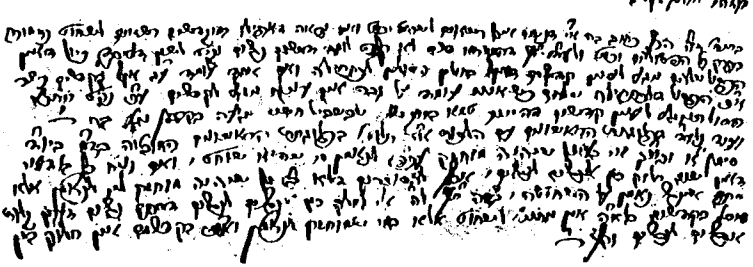

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר שמעון סופר אבד"ק קראקא זצ"ל, הנדפס לעיל עמוד ט"ו.

קול קורא מק"ק פולדא בשנת תל"ט לפ"ק לחזק ולתקן בדקי בית הכנסת הישנה[1]

ראשים ותורי ארץ, הגודרים גדר ועומדים בפרץ, ה"ה אלופים פרנסים ומנהיגי ק"ק ורנקבורט ומלכם בראשם יקר מפנינים מפז ומחרוץ, יודע לטהר שרץ, ר"מ נ"י וע"ה אב"ד הגאון הגרול כמוהר"ר ישעי' סג"ל נר"ו[2] ישמרם השם מכליון וחרץ, עד בא יבא תשבי ובן פרץ.

יום בשורה הוא ואנחנו מחשים, על כן באנו מן המודיעים ולחוץ ואימא לכו מהני מילי מעליותא דבי כנשתא, כי פקד ה' את עמו לתת לנו חן וחסד לפני השר יר"ה, וכי העיר ה' את רוח המושל השר יר"ה, והתרצה ליתן לנו את הבית הגדול את ב"ה הישנה, אשר היתה סגור ומסוגר זה שמנה שנים אין יוצא ואין בא, רק דרכי ציון אבילות, עלה קמשונים שמיר ושית ושאיי' יוכת שעך בגזירת השר קורדנאל צורר היהודים. ועתה נשתרל ע"י חריצות והשתדלות כמר ליב אוקס שי' על טוב יזכר שמו, כי מגלגלים זכות וכו'. אמנם לפוטרו בולא כלום אי אפשר, כי אם מתרפס ברצוי כסף סך עצום כמה מאות להשר יד"ה ושרי הקיפטו"ל ויועציו כי לפום המכה טריי' נעשה אספלונית ורטיי', כי כל התחלות קשות, ומגמתינו בביטול מקצת הגזירה להתיר קשר קמיע מומחה, ונקווה בעה"י שנגבא על כך עד תכלית כל מבוקשינו להיות זמן קהילה ואסיפה לכל כאשר היתה לפנים מישראל מאז ומקדם בעזר שר־י עמנו, ועוד נעבורנה הצאן ע"י מונה, ורועה אחד יעמוד וישקו כל העדרים להרביץ תורה בישראל ולהחזיר עטרה ליושנה, זאת לא זאת מכלל, טובה השמועה הנ"ל כמה וכמה טובה כפולה למקום עלינו ועל אחינו בית ישראל היושבים סביבותינו תחת ממשלת שרים אחרים כאשר ישיג כל משכיל.

והנה סך ההוצאות השתדלות הנ"ל, מלבד מה שמוטל עלינו תמיד מידי שנה בשנה מס קצוב מן הבית הכנסת הנ"ל כנהוג מקדמת דנא, גם נוסף בדקי הבית לרומם את בית אלקינו ולהעמיד חורבותיו עצמו מספר, וא"א בעצמינו לסבול את עול הנ"ל כי חזק הוא ממנ"ו קרי וכתיב, כי אין החבוש מתיר וכו', ואין הבור

---

1) מעבר לרף הקול קורא כתוב: לק' ורנקבורט, ליד האלופים הקצינים ורוזנים, חורים וסגנים, בשערים מצויינים, מסורדים כשנים, ה"ה שני זתים במשלחתם נאמנים, פרנסי החורש וגבאי הקהל יצ"ו. — קול קורא הלז הגיע לידינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפען. טוב עין הוא יבורך.

2) הגאון מוה"ר ישעי' סג"ל הורוויץ זצ"ל נולד בשנת שצ"ב לאביו הגאון מוה"ר שבתי שעפטיל הלוי הורוויץ אבר"ק פוזנא זצ"ל. שימש ברבנות בק"ק פיורדא, שטייניץ, לייפניק, בומסלא, פראנקפורט־דמיין, ופוזנא. נדפס ממנו חידושים בסוף ס' חירושי הריטב"א הנדפס באמ"ד. גם נדפסו תשובות ממנו בשו"ת חות יאיר סי' ק"א, רט"ז, ורי"ח, ובשו"ת עבודת הגרשוני סי' כ"ג, ובשו"ת אבן השוהם סי' ס"ב, ובשו"ת חינוך בית יהורה סי' קמ"ה. נפטר בעיר פוזנא ביום כ"ב אדר שנת תמ"ט לפ"ק.

מתמלא וכו', בלתי עזר וסעד מאת אחינו בני ישראל הקרובים אל החלל, כי גלוי וידוע דאנחנו מועטים מיעוטא דמיעוטא שנים ושלשה גרגרים ונער יכתבם, עיר קטנה ואנשי' בה מעט כי הכל כאשר לכל שמנה בעלי בתים קרית ארבע זוגות כי היא עיר חרשה שביהודא אשר ישיבתה קרובה ונקווה כיון דרווח רווח, על כן באנו בהשתחווי' ובקידה דרך בקשה לפני רום כת"ר שתהיו לנו לעזר ולסעד ליתן לנו דבר מסויים מתנה הגונה, כל מן דין סמוכו לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת, ובאם שאין בדעתכם ליתן מתנה ממעות של קהל, בקשתינו לכל הפחות שיבררו שני אנשים חשובים בעלי צורה והן הם יסבבו על פתחי נדיבים וימליצו במליצה ישרה בעד מצוה רבה הנ"ל, כי רבה היא, כי לכם משפט הכבורה פי שני בתורה ובגדולה בעושר בכבוד, על כן נאה לכם לתת פי שנים שהן ארבע כיצד העני עומד בחוץ ובעל בית בפנים לחזור לחזות פני השכינה לפני ולפנים, ואל תאמינו הבאים מן הכזי"ב ולהלן האומרים שאינו מגיע לסך עצום, פיהם ומילייהו כריבי ואויבי מפקי קלא, כי בודאי עולה לסך עצום, ובאנו למים שאין להם סוף עד צואר יגיע, ונקווה בע"ה הנותן ליעף כח יתן לנו כח וחיל בעזרת ה' בגבורים ובצירוף אנשים צדיקים ישרים בלבותם לעמוד להכיל ולסבול עול הנ"ל, וצדקה תהי' לנו ולכם ולכל בית ישראל המחזיקים במקדש מעט העתיד להשתקע בארץ ישראל, ויזכו לראות ציון בכבודה ובבנין אריאל, ובא לציון גואל.

היום יום השלישי יום שנכפלו בו כי טוב תשעה ימים לחדש אדר חדש דטב מזלי' תל"ט לפ"ק פה בולרא.

נאם הקטן יהודא בן הר"ר אהרן אליעזר הלוי עבשטיין הכ"מ

נאם הקטן אור שרגא בר דוד זצ"ל
מהולכי הגולה לעיר ד"ן ד"ו ולע"ע בק"ק פולדא יצ"ו

חיים בן החבר רבי מנחם ז"ל

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: **עשרים דאללער** בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

מכתבים אל המערכת

בס"ר.

לכבוד מערכת כרם שלמה הי"ו.

מצאתי לנכון להעיר במש"כ בספה"ק קרושת לוי פר' אחרי (ר"ה ועתה נבאר) שהקשה האיך יעלה על רעת קרושי עליונים שיכנסו שתויי יין, ובפרט „שהוא אחר אזהרה". ופלא שהרי בפר' שמיני כתיב פרשת שתויי יין אחר מיתת בני אהרן (ומבואר שם ברש"י בשם המדרש שאחר מיתתן הזהיר הנותרים שלא יכנסו שתויי יין למקדש, ועיין ברמב"ן שם בפסוק ט'). — אמנם אחר החיפוש ראיתי כי רבריו מיוסרים על מה שכ' בשו"ת הרא"ש כלל י"נ סי' כ"א וז"ל, שאלת הא רויק"ר, על ר' רברים מתו נרב ואביהוא שנכנסו שתויי יין, וקשיא לך רעריין לא הוזהרו רכ' בתרי' יין ושכר אל תשת, הא לק"מ ראין מוקרם ומאוחר בתורה וכו', ואע"פ שאמרו במדרש למה נסמכה פרשת שתויי יין למיתת בני אהרן משל לרופא שנכנס לבקר החולה ואמר אל תאכל שלא תמות כמו רמת פלוני וכו', מדרש בעלמא הוא לדרוש סמוכין, רוראי הדבר ירוע שכל הדברים המחללין את העבודה הוצרכו לירע קורם עבודה, עכ"ל. ומעתה מובן היטב קושית הקרושת לוי.

ועכשיו אכתוב כמה הערות על קובצי כרם שלמה:

א) בקובץ צ"ר (עמור ל"ח) על פר' בשלח ר"ה לפני בעל צפון. — ראה בספר ליקוטי חיים עה"ת, ובנחל קרומים להרחיר"א.

ב) בקובץ צ"ח (עמור מ"נ) במרור חרשים גם ישנים אות ה'. — כבר קרמו בזה הרחיר"א בספרו שיורי ברכה חו"מ סי' י', ומביאו בשם השבות יעקב ח"ב סי' ס"ר.

נ) בקובץ ק' (עמור ע"נ) במרור חרשים גם ישנים אות י"ב, בענין יוה"כ שחל בשבת אם צריך לכוון בתפלה לצאת ירי קירוש. — כבר הרגיש הגאון רעק"א מזה בהגהותיו לשו"ע או"ח סי' תרי"ח על המג"א סק"י.

ר) אורות הקושיא על השפתי חכמים בפר' נח, המובא בכרם שלמה שנה ז' קונט' א', ושם בקונט' ר', ובשנה ח' קונט' ט', ושנה י' קונט' י'. — כעת מצאתי בספר מיני תרנומא מהגאון ר' ישעי' (פיק) ברלין בפר' נח שעמר על קושיא זו, ועי' שם רבריו.

ה) בקובץ ק"א (עמור מ"ט) במרור עולת שבת בשבתו, הר"ת מהגר"א על פר' וירא. — כבר נרפס בס' קול אליהו מהגר"א אות רכ"ח.

ו) בקובץ ק"ה (עמור כ"ז) הערה על הנועם מגרים פר' לך, שהרכיב שני מאמרים ממס' קירושין רף ע', עם מס' יבמות רף ק', יעי' שם. — נ"ל שכוונת הנועם מגרים למס' יבמות רף ס"ר ע"א, אחרים אומרים (מי שאינו עוסק בפרי' ורבי') גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך, בזמן שזרעך אחריך השכינה שורה, אין זרעך אחריך וכו', יעי' שם, ומיושב הכל.

נחום מאיר גערמאן
מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

* * *

בעהי"ת.

לכבוד המערכת „כרם שלמה".

באתי להציע בזה לפני מעלתכם הערה ברברי הרש"ש במס' חולין.

במס' חולין רף ט"ז ע"ב תניא, (רברים י"ב, כ') כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר רבר לך ואמרת אוכלה בשר ונו', רבי ישמעאל אומר לא בא הכתוב אלא להתיר להם בשר תאוה, שבתחלה נאסר להם בשר תאוה, משנכנסו לארץ הותר להם בשר תאוה. ולהלן שם

בגמ' רפ י"ז ע"א תניא (דברים י"ב, כ"א) כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשום את שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לאסור להן בשר נחירה, שבתחלה הותר להן בשר נחירה, משנכנסו לארץ נאסר להן בשר נחירה וכו'. ועור שם בגמ' י"ז ע"א, בעי' רבי ירמי' איברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ מהו, אימת אילימא בשבע שכבשו, השתא רבר טמא אשתרי להו דכתיב (דברים ו', י"א) ובתים מלאים כל טוב ואמר ר' ירמי' בר אבא אמר רב כתלי רחזירי, בשר נחירה מיבעיא, אלא לאחר מכאן, ואיבעית אימא לעולם בשבע שכבשו, כי אשתרי להו שלל של עוברי כוכבים, רירהו לא אשתרי, ע"כ.

ובהגהות וחירושי הרש"ש כתב שם (ר"ה אילימא), ואיבעית אימא לעולם בז' שכבשו כו', מזה קשה לפירוש הרמב"ן בחומש רכי ירחיב כו' היינו לאחר שכבשו וחלקו, א"כ אז עריין לא נאסר להם בשר נחירה, עכ"ל הרש"ש.

ותמה תמה אני קורא על הגאון הרש"ש ז"ל איך עירב שתי פרשיות מחולקות ומחתינהו בחרא מחתא לאיסור דבשר תאוה עם ההיתר רבשר נחירה, ובפשטות נ"ל מסברא דאינן רומין זל"ז, רבשר תאוה רנאסר להו לפי רברי ר' ישמעאל, זיל בתר טעמא, משום רהוו מקרבי למשכן (כמבואר שם בגמ'), ובנקל היו יכולים להביא שלמים ולאכול בשר, הצריכם הכתוב להביא רק שלמים, ובעצם אין שום איסור בבשר תאוה, אלא משום יקרא רמזבח נאסר לפי שעה, וסופו להיתירא, והוה רק איסור גברא, משא"כ בשר נחירה רבעצם איסור נבילה הוה, רק שהותרה להם במרבר לפי שעה, אבל סופו להיאסר לפי דיני תוה"ק, א"כ הו"ל איסור חפצא ויאסר לעולם, וע"ז שייך למיבעיא אי הותרה להם איברי בשר נחירה מחו"ל, רהוה להו נחירה במרבר כמו שחיטה (כמבואר בסוניין רמקיש נחירה במרבר לשחיטה בארץ לר"ע) ויאכלו בהיתירם הראשון בז' שחלקו, ולהאיבעית אימא גם בז' שכבשו איסור חפצא הוא, ונאסר להם נחירה מיר בבואם לארץ.

והמעיין בדברי הרמב"ן ז"ל יראה בבירור רהרמב"ן קאי רק על בשר תאוה, רבפסוק כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך (לימורו רר' ישמעאל) פירש, „כי מיר אחר שכבשו וחלקו הותר להם בשר תאוה", ואולם על הפסוק כי ירחק ממך המקום . . . וזבחת וגו', לא פירש הכי כלל. ולא זכיתי להבין כלל מה זה ועל מה זה שהמשיך הרש"ש את הקו ולרחוק שיטתו של הרמב"ן בררשתו של ר' ישמעאל גם בררשתו של ר' עקיבא ולהישאר בקושיא על הרמב"ן ז"ל מגמרא מפורשת.

ועכשיו שזכינו לפירושו של רבנו הרמב"ן ז"ל על מס' חולין אורו עיני, כי מצאתי ברור מללו שפתי רבנו בחירושיו כרברינו הנ"ל, וזל"ק שם: איברי בשר נחירה שהכניסו ישראל, פי' דלרע"ק מהו, אבל נחרו משבאו לארץ, וראי אסורין לאחר מכאן, ואפי' בשבע שכבשו נמי אסורין, רכי שרא להו רחמנא שלל גוים שלא להפסיר מהם כל טוב, אבל לא לנחור משלהם ולאכול, שהי' להם לשחוט, ולר' ישמעאל שאמר בשר נחירה מעיקרא לא אישתרו להו אם נחרו והכניסו לארץ בלאחר מכאן **ליכא למיבעי** דאסורין הן, ואי נמי בז' שכבשו אסורין הן וראי לפי שהי' להם לשחוט, אלא אליבא דר"ע מיבעיא לי', וכן נמי באברי בשר תאוה ששחטו משנכנסו לארץ לרי"ש לא קמיבעיא לי' כלום, דפשיטא שהן אסורים, (כפירושו דרבינו בחומש שהבאנו לעיל), כל זמן רהוו מקרבי למשכן ואפשר להם לשחוט שלמים ולאכול, וכרכתיב כי ירחק בריחוק מקום אתה זובח חולין ואי אתה זובח בקירוב מקום אלא שלמים. וי"א (רלא כשיטת הרמב"ן ז"ל) בשר תאוה לר' ישמעאל פשיטא לי' רמותר, רכיון רעתיר להתיר להם לאחר כיבוש וחילוק, לא החמיר להם בשעת כיבוש וחילוק, דהשתא דלא דירהו יהיב להו, שקיל מיניהו, עכ"ל, וממילא דלא קשה קו' הרש"ש הנ"ל.

אלא שהקשה לי חתני כבני שליט"א, דהי"א שהביא הרמב"ן פשיטא להו דהשתא דלא רידהו יהיב להו, רידהו שקיל מינייהו, ולכאורה בגמרא מבואר איפכא, דאמרינן דכי אישתרי להו שלל של עכו"ם, רידהו לא אישתרי, ומהו הפשיטות דהי"א דהשתא דלא רידהו יהיב להו, רידהו שקיל מינייהו.

והשבתי לו דהאיבעית אימא רמיידי בבשר נחירה דלאחר ביאת הארץ נאסר להו והוי בעצם חפצא דנבילה, בי' שייך שפיר לומר דדק דלא רידהו, דהיינו כתלי דחזירי, הותר להם משום דרשת ובתים מלאים כל טוב, אבל רידהו לא הוי עדיפי משאר איסורי נבילה ושקצים ורמשים, ומהיכי תיתי להתיר להם בשר נחירה, משא"כ כשאיידינן בבשר תאוה דבעצם לא הוי חפצא של איסור, ודק לפי שעה נאסר להם, משום דהוי מיקרבי למשכן, דהוי מצי לאכול בשר כפי תאותם אם הביאו זבחי שלמים, שפיר אמרינן (לפי הי"א) דק"ו הוא דהשתא דלא רידהו יהיב להו (בשר חזיר ממש), רידהו שקיל מינייהו. וסמוכים לדברינו מדברי התוס' גיטין (ז' ע"א) בר"ה השתא בהמתן של צריקים וכו', ראכילה דהיתירא בשעת האיסור אינו מגונה כ"כ, והכי נמי בשר תאוה לכו"ע אינו אסור לעולם, ולא נאסר אלא לשעתו.

יצחק אייזיק הכהן האנדלער
ברוקלין, ניו יארק

* * *

ב"ה.

לכבוד המערכת.

במס' חולין דף ב' ע"א תוס' ד"ה הכל שוחטין, כתוב בהלכות ארץ ישראל דנשים לא ישחטו מפני שרעתן קלות, ואין נראה דאפי' במוקדשין שוחטות לכתחלה כדאמרינן פרק כל הפסולין וכו' ולא קאמר משום דבעי למיתני נשים, אלא וודאי משום דנשים שוחטות לכתחלה אפילו במוקדשין, עכ"ל.

ולכאורה יש לתרץ קושית התוס', עפ"י מש"כ הפרישה ביו"ד ריש סי' א', לפרש כוונת ההלכות ארץ ישראל מפני שרעתן קלות, ר"ל שאינן נזהרין מעבירות עיי"ש. וכוונתו כנראה עפימש"כ התוס' במס' פסחים ד' ע"ב ד"ה מדאורייתא בשם הירושלמי דנשים עצלניות הן בדבר שצריך דקדוק נדול עיי"ש, כי ח"ו לומר כפשוטו שסתם נשים כשירות אינן נזהרות מעבירות. ולפי"ז נשים מומחין ומוחזקין, בוודאי סמכינן שישחטו שפיר ולא חיישינן שיתעלפו, דהא קיימ"ל שרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, וכן קיימ"ל דלעלופי לא חיישינן, רק ההלכות ארץ ישראל ס"ל דלכתחילה מצרפין גם הסברא שבוודאי אם במקרה יכשל השוחט ולא ישחוט כהלכה, לא יתן לנו לאכול הנבילה, רק יודיע לנו שלא שחט כהלכה, וכמש"כ סברא זו בש"ך ס"ק י"ג בשם הב"י, עיי"ש. ומשו"ה בנשים עצלניות שאין מדקדקין כל כך, אנו חוששין שאם יקרה להן שלא ישחטו כהלכה, לא יהיו מדקדקין להוריע לנו שלא שחטו כדין, ומשו"ה החמירו שלכתחילה לא תשחוט.

ולפי"ז י"ל שמכח הסברא הזאת לא החמירו אלא לכתחילה כשיש לפנינו שוחטים אחרים, אבל כשאין לנו שוחט אחר רק אשה, לא החמירו, ומתירין להאשה לשחוט, דנחשב כדיעבד כיון שא"א בענין אחר, וכמו שמצינו בכמה מקומות דאם א"א בענין אחר נחשב כדיעבד, ושפיר סמכינן על עיקר הדין דשחטה כהלכה דלעלופי לא חיישינן.

ועפי"ז מתורץ שפיר קושית התוס' הנ"ל, דבפרק כל הפסולין דנקט שחיטה בדיעבד, היינו דיעבד נמור לאחר שכבר נשחטו, אבל קודם השחיטה אעפ"י דא"א בענין אחר,

אפ"ה לא התירו, וע"ז הוצרך הש"ס לתרץ דמשו"ה קתני דיעבר, משום דקא בעי למיתני סיפא טמא, דלכתחילה אינו רשאי לשחוט גזירה שמא יגע בבשר קדשים ויטמאנו, ואז אפי' אם א"א בענין אחר, אם הוא קורם השחיטה לא התירו, שמא יגע בקדשים, ורק בדיעבר אם כבר שחט אז השחיטה כשר. וא"כ מובן היטב למה לא משני שם הש"ס דנקט בדיעבד משום דקתני נשים, דהא בנשים מותר גם קורם השחיטה אם א"א בענין אחר, ובמתני' משמע דאינו מותר רק אם כבר שחט, ומשו"ה הוצרך הש"ס לתרץ דנקט דיעבר אטו טמא, ודו"ק.

שמואל קרומאן
תלמיד בישיבת קדושת ציון
קרית באבוב, בת־ים

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **דוד אלי' ווייספעלד** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אפרים אביגדור הלוי בארנשטיין** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **אברהם פרוינד** נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **חיים צבי צעהנווירטה** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **חיים יהודה הלוי האממער** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **חנוך העניך צעהנווירטה** נ"י מקרית באבוב להולדת הנכדים
להנה"ח מו"ה **יהושע העשיל העללער** נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **יוסף יעקב געללער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יוסף עוזר בארבער** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יוסף שלמה איצקאוויטש** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יעקב שלום העניג** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **יעקב ציזנער** נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **משה יהודה הלוי פאזנער** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **צבי ציטראנענבוים** נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **רפאל יצחק גארדאן** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שאול הלוי לנדא** נ"י להולדת התאומים

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם מאנדעל** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' **ארי' מרדכי אפפעל** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יעקב שלום גליק** נ"י מאנטווערפען להולדת הבת

להאברך היקר ר' יעקב יצחק גערמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם נפתלי טייטלבוים נ"י להולדת הבת
להרב משה אהרן בן ציון סג"ל לנדא נ"י מנהל הת"ת דחסידי באבוב בבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה דוד געטץ נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה משה גינזבערג נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' פנחס וואלדנער נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה צבי אלימלך קארנרייך נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' שלמה ברוק נ"י ממאנסי להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמואל מאיר האללענדער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה דוד שלמה זלמן צוקערמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב יחזקי' געשטעטנער נ"י מטאראנטא לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי פרידמאן נ"י מבני ברק לנישואי נכדתו תחי'
להאברך היקר ר' שבח גדלי' מטראני נ"י לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על רוך ישראל סבא מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.
המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה אברהם יהושע העשיל ביק שליט"א רב דקהל עץ חיים לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אברהם נייגער נ"י לאירוסי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה אהרן הלוי האפמאן נ"י מאנטווערפען לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר אליעזר הלוי נ"י
להנה"ח מו"ה אשר ישעי' שארף נ"י לאירוסי נכדו הב' הח' הנעלה כמר משה יהודה נ"י
להנה"ח מו"ה אשר לערנער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יצחק אייזיק עליאם נ"י לאירוסי בנו־נכדו הב' הח' הנעלה כמר אליעזר נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה חיים צבי גרינשטיין נ"י לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים הלוי פאזנער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה צבי דוד הלוי נ"י לאירוסי בנו־נכדו הב' הח' הנעלה כמר יעקב מרדכי נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב יעקב ציטראנענבוים נ"י סגן מנהל דישיבת באבוב בני ציון ולאביו הנה"ח מו"ה צבי נ"י לאירוסי בתו־נכדתו תחי'

להרב יעקב יצחק מאשקאוויץ נ"י מניד שיעור בישיבת קרושת ציון בקרית באבוב ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל נ"י ולחותנו הארמו"ר מסטראפקוב שליט"א לאירוסי בתו־נכרתם תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב פיחרער נ"י ולאביו חנה"ח מו"ה משה נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב שבח האכבערגער נ"י לאירוסי בתו־נכרתם תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק ארי' גוטמאן נ"י לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק לערנער נ"י מאנטווערפען לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר אלי' נ"י

להנה"ח מו"ה מנחם מענדל קנאבלאך נ"י לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה ישראל רובעל נ"י לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה יהודה ליב רייך נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה אברהם אביש זאב הירש נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסי בתו־נכרתו תחי'

להרב נחום מאיר געדמאן נ"י מניד שיעור בישיבת באבוב בני ציון ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל משה נ"י לאירוסי בנו־נכדו חב' הח' הנעלת כמר פינחס מרדכי נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב המפורסם וכו' מוה"ר נתן הורוויץ שליט"א רב דקהל בית ישראל במאנסי ולבנו הרב חיים יעקב נ"י לאירוסי נכדו־בנו הב' הח' הנעלה כמר אברהם ברוך נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה צבי ארי' בייגעל נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל נ"י לאירוסי בנו־נכדו הב' הח' הנעלה כמר חיים שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה כמר אברהם יהודה פאלגער נ"י מאנטווערפען תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר יוסף יהודה זינגער נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר יצחק בענעש נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר יעקב יוסף פראשאוויץ נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר ישעי' וויים נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

חמערכת

בשורה טובה

שמחים אנו להודיע
כי הופיע בעז"ה על ידינו מחדש
ספר

דברי חיים

חלק ראשון, שמות אנשים ונשים
חלק שני, הלכות מקואות

מאת
כ"ק מרן הגה"ק מוה"ר **חיים הלברשטאם** אבד"ק צאנז זי"ע

וגם לרבות הוספות חדשות ונכבדות

הגהות מרבינו המחבר הק' שכתבם בעצם כתי"ק על גליון הספר

* * *

הגהות והשגות מהגאון ר' יוסף שאול נאטהנזאהן אבד"ק לבוב זצ"ל, מכתי"ק
ועליהם הערות
מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א
להצדיק דברי זקנו המחבר הק' זי"ע

* * *

מפתחות על הל' מקואות על סדר הש"ס והפוסקים

* * *

מפתח הענינים על הל' מקואות על סדר אל"ף-בי"ת

הספר יש להשיג אצל כל מוכרי ספרים

הנחלת ישיבת באבוב

Photocomposition by
בית"פ „שמחה גראַפיק"
Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers
4914 - 13th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

MR.
MORDCHA GROSS 516
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרבנים ות"ח וכחורי חמד חי"ו.

שנה י"א קונטרס ח' (ק"ח) סיון תשמ"ח

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

לפרשת שלח . . . . . כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א ה

מדור זכרון לראשונים

הערות כשו"ע יו"ד . . . . . הגאון בעל פנים מאירות אבר"ק א"ש זצ"ל ח

כרין כתיבת ספר תורה . . . . . הגאון בעל קרני ראם אבר"ק יאס זצ"ל יא

כמס' מנחות צ"ה ע"ב . . . . . הגאון מהרש"ם אבר"ק ברעזאן זצ"ל יג

כסוגי' רשלית נעשה עד . . . הגאון מוה"ר ברוך מגחם ווואלף ראבר"ק באכניא זצ"ל טו

מדור אגרות קודש

שני מכתבים מהגה"ק משינאווא זצ"ל . . . . . יח

מדור זכרון לאחרונים

תשובה על ענינים שונים . . . . . הג"ר יוסף ראזין אבר"ק רווינסק ז"ל כ

בענין מתן תורה . . . . . הג"ר אהרן דוד רובינשטיין אבר"ק ק"ה הי"ד כא

בענין מוקצה . . . . . הג"ר ישעכר דוב גאלדשטיין ז"ל כר

מדור פלפול והלכה

חידושים כרמב"ם הל' לולב . . . . . הרב מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א כז

בענין אין מעבירין על המצות . . . . . הרב אברהם משה שאיא נ"י לב

מדור תפארת בחורים

בענין פשטה קידושין בכולה . . . . . הב' החתן דוד ארי' הלוי שטערן נ"י לר

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת לז

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים . . . . . מ

חרות על הלוחות . . . . . מב

צילומי כתבי קודש . . . . . מג

מכתבים אל המערכת . . . . . מר

ברכות והודאות . . . . . מז

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1988

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות הקדושים

זקיני הרב הגאון מוה"ר **אברהם קארנרייך** זצ"ל הי"ד
ראבר"ק לימאנוב
נהרג עקה"ש בשנת **תש"ב** לפ"ק

אבי מורי הרב מו"ה **יהודה זאב** בן הרה"ג ר' **אברהם** הי"ד
אמי מורתי מרת **גיטל** בת מו"ה **יוסף הכהן** זילביגער הי"ד
ויוצאי חלציהם
אחי **משה** הי"ד
אחי **ישעי' דוד** הי"ד
אחי **יעקב יצחק** הי"ד
אחי **ישכר דוב** הי"ד
אחותי **שרה אסנת** הי"ד
נהרגו עקה"ש **ערב** ר"ח סיון שנת **תש"ב** לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,
צבי אלימלך קארנרייך

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אמנו האשה החשובה מרת יהודית באכנער ע"ה
נפטרה בש"ט ביום ט"ו לחודש סיון שנת תרש"ם לפ"ק

אבי' הרה"ח מו"ה דוד הכהן שו"ב הי"ד
במו"ה שלום יוסף שו"ב גראסס ע"ה
אמה החשובה מרת חי' הי"ד בת מו"ה ישראל משה פיקסלער ע"ה
נהרגו עקה"ש בערב חג השבועות שנת תש"ד לפ"ק

יוצ"ח, הב' שמואל צבי הי"ר, והב' משה ליב הי"ד
נהרגו עקה"ש

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים
הונצח ע"י בני' וחתנה,
דוד באכנער
אליהו באכנער
חיים באכנער
שלמה באכנער
ירמי' שווארץ

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי מורי הרה"ח מו"ה שלמה יוסף במו"ה אהרן אלי' קינרייך ע"ה
נפטר ביום ט' לחודש סיון שנת תשל"ג לפ"ק

אמי מורתי החשובה מרת פעסיל בת מו"ה יוסף הלוי קרעמערמאן ע"ה
נפטרה ביום א' לחודש טבת שנת תשמ"א לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים
הונצח ע"י בנם,
אהרן אלי' קינרייך

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת שלח

כי אתה ד' בקרב העם הזה אשר עין בעין נראה אתה ד' וענך עומד עליהם, ובעמוד ענן אתה הולך לפניהם יומם ובעמוד אש לילה, והמתה את העם הזה כאיש אחד, ואמרו הגוים וגו' מבלתי יכולת וגו', ועתה יגדל נא כח ד' כאשר דברת לאמר וגו', סלח נא לעון העם הזה כגודל חסרך וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה, ויאמר ד' סלחתי כדבריך. הנה המפרשים דקדקו טובא במקראי קודש הללו, ראשית צריכים להבין פי' של הרברים אשר עי"ן בעי"ן נראה אתה ד', ומהו כפל הלשון. ב', יל"ד באומרו וענך עומד עליהם, דהוא לכאורה מיותר, ובפרט שנכתב בכפילא שהרי כתוב מפורש אח"כ ובעמוד ענן אתה הולך לפניהם וגו'. ג', מהו הכוונה באומרו ועתה יגדל נא כח ה', ד', מהו כאשר דברת, היכן ריבר ד' כן, וגם תיבת לאמר נראה לכאורה כמיותר. ה', מהו הכוונה באומרו וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה. ו', יל"ד בתשובת הקב"ה ויאמר ד' סלחתי כרבריך, תיבת כרבריך לכאורה מיותר, כי מה הי' המקרא חסר אם נאמר ויאמר ד' סלחתי.

אמנם יתבאר עפ"י רברי הרה"ק מוהר"ר אלימלך מליזענסק זי"ע (בספה"ק נועם אלימלך פ' רברים), לפרש מה שאנו אומרים, הנוי והנצח לחי עולמים, רהכוונה, שלא כמרת מלך בשר ורם מרת מלך מלכי המלכים הקב"ה, דלגבי מלך בשר ורם אין מהנימום ודרך ארץ לנצחו, והאי בר נש רמנצח למלכא ענש יענש כנורע, אבל לגבי מלך מלכי המלכים הקב"ה אינו כן, דהקב"ה אומר נצחוני בני נצחוני בני (ב"מ רף נ"ט ע"ב), ולזה אמרו חכמז"ל צדיק גוזר והקב"ה מקיים הקב"ה גוזר גזירה וצריק מבטלה. וזהו, הנוי והנצח, היינו שיהי' הניצוח למלכא לנוי ולתפארת, היא רק לחי עולמים, עכרה"ק.

אולם יש להבין, הרי כללא כיילו לן חכמז"ל (ברכות נ"ח ע"א) מלכותא ראדעא כעין מלכותא דרקיע, א"כ מאי טעמא דלגבי ניצוח שונה זה מזה. אמנם אחר ההתבוננות היטב יובן הרבר לאשורו, דזיל בתר טעמא, דבשלמא כשמנצח מלך בשר ורם, מורה בזה פחיתת כבוד המלך שמרבה בכבוד עצמו וממעט בכבור המלך, משא"כ אם הצריק מתפלל ומבטל גזירותיו של הקב"ה ומהפך מרת הרין למרת הרחמים, הלא זהו באמת כבור שמים, כבוד מלכא עילאה, רהרי בעת אשר עם בני ישראל נתונים בצרה ח"ו, אזי השכינה הקרושה עמהם בצרה, כמאה"כ (תהלים צ"א) עמו אנכי בצרה, וכתיב (ישעי' ס"נ) בכל צרתם לו צר, ואמרו בגמ' (סנהררין מ"ו ע"א) בשעה שהארם מצטער שכינה מה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי. וא"כ הצריק שמבטל הגזירה רעה, פודה ומציל את השכינה הקרושה מצרה לרווחה, וזהו רצונו של מקום, ורצונו של מקום זהו כבודו, והבן.

ונקרים עור מה שפי' רבינו סעדי' גאון ז"ל הפסוק בשה"ש (ב', ט') משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים, ולכאורה נראה ככפל לשון במלות שונות, וביאר, דנורע הדבר שהקב"ה משגיח ושומר את עמו ישראל בכל עת ובכל שעה, ואלמלא השגחת הקב"ה עלינו לטובה בכל רגע ורגע, אזי חיים בלעונו ואי אפשר להתקיים אפי' שעה אחת, אמנם ההשגחה העליונה היא בשני אופנים שונים, דאם בני ישראל המה צריקים וזכאים, אזי ההשגחה העליונה היא באתגליא ונראה לעין כל בשידור הטבע כמו בנס קריעת ים סוף שראתה שפחה על הים וכו', וכיו"ב, והוא בבחי' משגיח מן החלונות, שהמלך השומר לעמו, צופה ומביט בער החלון, שפתחה רחב, ומשם משגיח עליהם, ואם השגחתו היא באופן זה, אז כמו שהמלך רואה את עמו, כן העם רואים אותו, ונראה בעליל שמשגיח עליהם. אבל אם ח"ו בנ"י אינם מתנהגים כשורה, אז ההשגחה העליונה היא בהעלם והסתר, שאף שהקב"ה אינו מסיר השגחתו מעליהם גם בעת הזאת, ועמהם הוא בצרה, אבל הוא בהסתר, ערה"כ ואנכי הסתר אסתיר, ואז הוא מציץ מן החרכים, שהמלך משגיח על עמו רק ררך חורים וסדקים, שאף שהמלך שומר ומשגיח על עמו, ורואה אותם, אבל העם אינם רואים אותו, עכרה"ק.

ועפ"י הנ"ל יבוארו היטב הני מקראי קודש בתפלת משה רבינו על עם בני ישראל, שטען ואמר, כי אתה ד' בקרב העם הזה, כלו' שהשי"ת שוכן אתם בכל עת ועונה, רק שישנם בזה שתי בחינות, בנסים גלויים בעת שהם זכאים, ובנסים נסתרים בזמן שאינם ראויים ח"ו, וזהו שאמר, אשר עי"ן בעי"ן נראה אתה ד', זהו בחי' משגיח מן החלונות, שעי"ן שלמטה רואה השגחת עינ"י ד' בהשגחה עליונה, ועור יש בחי', ועגנך עומד עליהם, זהו בחינת מציץ מן החרכים, שאף שלמראה העין נראה ונדמה שסכות בענן לך, אבל באמת גם אז בענן"ך אתה עומ"ד עליה"ם להשגיח עליהם מכל צער ונזק.

ומעתה בא משה רבינו בטענה צודקת לבטל הגזירה, ופיו פתח בחכמה ואמר, ועתה יגדל נא כח ד', פי' מאחר שהקב"ה שוכן אתם בכל עת, ואף בעת שצר להם, בכל צרתם לו צר כביכול, א"כ שורת הדין נותן לבטל הגזרה רעה מעליהם, ובזה יגדל כבוד שמים, ואף שמנצח בזה למלכא עילאה, אבל הרי הנוי והנצח לחי עולמים כנ"ל, וזהו, ועתה יגדל נא כח ד', כי בביטול האי גזירה אין כאן מיעוט כבוד שמים, דאדרבה בזה יגדל נא כח ד', שיתגדל ויתקדש שמו הגדול בעולם, וסיים, כאשר דברת לאמר, הכוונה ע"ר אוז"ל במס' מועד קטן (ט"ז ע"ב) עה"פ אמר אלקי ישראל לי דבר צור ישראל מושל בארם צריק מושל יראת אלקים (שמואל־ב' כ"ג) מאי קאמר, א"ר אבהו הכי קאמר, אמר אלקי ישראל לי דבר צור ישראל, אגי מושל באדם, מי מושל בי צדיק, שאני גוזר גזירה והוא מבטלה, עיי"ש. וזהו כאשר דבר"ת לאמ"ר, (כלשון הכתוב הנ"ל, אמ"ר אלקי ישראל לי דב"ר צור ישראל וגו') שהקב"ה רצונו בזה ומתאוה לתפלתן של צדיקים להפך מדת הדין למדת הרחמים, וכבוד שמים מתרבה בזה, ונמד אומר, וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה, כי אז בצאת ישראל ממצרים, דאו

בהשגחת הקב"ה עליהם עין בעין בניסי קריעת ים סוף באתגליא, ועד הנה, היינו בכל העתים ובכל הזמנים, אף בעת שהוא בהסתר פנים ח"ו, גם אז ענגך עומד עליהם, ולכן סלח נא לעון העם הזה גם עתה מפני כבוד שמים, ויגדל נא בזה כח ד' כנ"ל. ועל זה השיב לו הקב"ה, סלחתי כדבריך, וכמו שאמרת שהדין נותן שהקב"ה נוזר גזירה והצדיק מבטלה.

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

ברגשי כבוד ובלב מלא שמחה וחדוה
נשגר בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה
מול הדרת קודש
עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

וחתנא דבי נשיאה
הרב מוה"ר חיים **יעקב יוסף טויבער** שליט"א
דומו"ץ דק"ק שערי ציון דבאבוב

לרגלי שמחת נישואי נכדתו־בתו תחי'
עב"ג
הרב מו"ה **אליעזר שטערנבוך** שליט"א
בן הרב מוה"ר **אליהו שטערנבוך** שליט"א
דומו"ץ דק"ק **אנטווערפען** יע"א

ויה"ד שהזיווג יעלה יפה בבנין עדי עד,
ומשמחה זו יושפע שפע רב
של ברכות והצלחות ושמחה ונחת לכולנו, אכי"ר.

המערכת

גליון שלחן ערוך יורה דעה

מהגאון בעל פנים מאירות זצ"ל[1]

סי' נ"ז ש"ך ס"ק נ"א. בסופו, וכן נראה דעת הרב בהג"ה ושאר אחרונים שלא כתבו דין זה אלא הכא גבי דרוסה דוקא.

נ.ב. ועי' בסי' פ"ד בש"ך ס"ק י"ח.

סי' פ"ב ט"ז ס"ק ז'. התום' בפ' שילוח הקן (דף קל"ט) בתבו על מה דאיתא שם רשם צפור הוא מורה על טהור דוקא, וז"ל, וא"ת הא כתיב גם צפור מצאה בית וכו' ומיהו אפשר דמיירי בטהור כדמוכח סיפי' דקרא רכתיב ודרור קן לה וצפור דרור הוא טהור כדמוכח באלו טרפות, עכ"ל. ובמראה מקום נרשם דף ס"ב, ותמהתי רשם לית הוכחה לצפור דרור וכו'.

נ.ב. עי' בברכת הזבח דף ע"ב בזבחים בתום' ד"ה וליבטל ברובא, שהשיג על רבריו.

סי' ק"כ סעיף ה'. סכין של שחיטה, יש מי שאומר שאינו צריך טבילה.

נ.ב. עי' בים של שלמה פ"ק דחולין סוף סי' י"א שפסק שאין צריך טבילה.

סי' קנ"ז סעיף א' ברמ"א. ובמקום שאמרו כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפס באותו עון, מ"מ ברבר שיש חשש סבנה אין צריך להוציא ממונו על זה.

נ.ב. ע' בסוף סי' של"ד.

סי' ריז"ז סעיף כ"ו. הנודר הנאה ממעין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה.

נ.ב. לקמן סי' רב"א סעיף י"ג.

שם סעיף ל"א ברמ"א. קהל שגזרו שלא לקנות בתים מעכו"ם אסור להחליף עמהם דזה נמי מקרי קניי' ומכירה.

נ.ב. עי' תשובת הב"ח סי' ד'.

---

1) הגאון מוה"ר מאיר נולד בשנת ת"ל לפ"ק לאביו מוה"ר יצחק. למד אצל הגאון מוה"ר משה אבד"ק סאכטשוב. אחר חתונתו נתיישב בעיר פוזנא. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק שידלאווצי, ואח"כ נתמנה לר"מ בק"ק ווירמייזא, ומשם נתקבל לאבד"ק פרוסניץ, ואח"כ חזר לק"ק שידלאווצי, ובשנת תע"ח לפ"ק עלה על כסא הרבנות בק"ק אייזענשטאט. נדפס ממנו שו"ת פנים מאירות, ס' פנים מאירות על כמה מס' הש"ס, ס' כתנות אור עה"ת, וס' אור הגנוז על טור יו"ד הל' יין נסך. נלב"ע ביום כ"ז סיון שנת תק"ד לפ"ק ומנ"כ בעיר אייזענשטאט. — העדות הללו הועתקו מכתי"ק בגליון שו"ע יו"ד שלו (אמשטרדאם תע"א).

סי' רל"ז סעיף ו'. שנים שנשבעו לעשות דבר אחד ועבר אחד מהם על השבועה, השני פטור ואינו צריך התרה. ובט"ז שם ס"ק י"ג, הב"י כ"כ בשם רבינו ירוחם והשר משאנ"ץ וכתב שהביא רבינו ירוחם ראיי' מפ"ק דסוטה וכו'.

נ.ב. ומהר"ם סי' ר"ו מביא ראי' משבועת אבימלך לאברהם, ועי' באבן העזר בב"ש סי' נ"א ס"ק י', ועי' בתשובת מהר"ם סי' ס"ג.

סי' רס"ז ט"ז ס"ק י'. בא"ד, ונ"ל דאע"ג דבסי' רכ"ב אמרינן ג"כ דאם נותן לבתו מעות על מנת שאין לבעלה רשות בהם לא מהני, ואפ"ה מהני שם אם אומר מה שאתה נותן לפיך, ולרמב"ם מהני ג"כ אם יאמר כל מה שתרצי לעשות בהם עשי, מ"מ הכא [בעבד] לא מהני הני לישני אלא דוקא אם יאמר ע"מ שתצא בהם לחירות, דשאני עבד דאין לו יד כלל בלא האדון וכו'.

נ.ב. נעלם ממנו דברי הרמב"ם בפ' ג' מהל' זכי' ומתנה שכתוב בהדיא דדיני עבד שוה לאשה בזה[2]).

שם סעיף ס"ז. עבד שנשבה אם נתייאש ממנו רבו דאשון כל הפורה אותו לשם עבד ישתעבד בו והרי הוא שלו ואם פדהו לשם בן חודין ה"ז בן חורין. ובט"ז שם ס"ק ל"ו, דלרבו שני לא ישתעבד דהא לשם בן חורין פרקי', ולראשון לא, דהא לאחר יאוש הוא, וזהו כרשב"ג ולא כחכמים דס"ל ישתעבד לראשון שלא יהא כל עבד מפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד דבו וכו'.

נ.ב. נתחלף לו בין רשב"ג לחכמים, ומלבד זה אין כאן פלוגתא לאביי דפסק הרמב"ם כוותי', וד"ה מודים לאחר יאוש דקנה עצמו בן חודין, והטור מפרש דהרמב"ם פוסק כחכמים ולא כרשב"ג.

סוף סי' רס"ז, סיומא דהל' עבדים.

נ.ב. דין נדר ונזירות עבדו השמיט המחבר, ואף שנוהג גם בזמן הזה, עי' ברמב"ם פרק כ' מהל' נזירות ובש"ס סוף נזיר דף ס"ג, ואפשר שסמך עצמו מה שכתב בסי' ע"ב, וזה ג"כ בכלל.

סי' שכ"ח ט"ז ס"ק כ' (בסופו). ולעד"נ להלכה, דבערב שבת שמנהג הנשים להקפיד על זה שכל אחת תטול חלה ונחשבים בעיניהם לחיוב לעשות לחמים לכבוד שבת בשביל החלה, אז לא תפריש שום משרתת בלא צווי בעלת הבית וכו'.

נ.ב. ובנדרים דף ל"ו ע"ב, כיון דמצוה דילי' היא לא ניחא לי' שיפריש תרומה אפילו משלו, [ובקידושין] דף כ"ג ע"ב משמע שלזכות נעשה [שלוחו] שלא מדעתו, יעיין שם.

---

2) זה לשון הרמב"ם שם בהלכה י"ר, וכן אם אמר לעבד ע"מ שתאכל בהן ותשתה בהן ע"מ שתצא בהם לחירות או ע"מ שתעשה בהם כל מה שתרצה בלא רשות אדון שלך, לא קנה האדון, עכ"ל. — ועיין בספרו שו"ת פנים מאירות ח"ב סי' ק"ח שהפליא שם על הטו"ז בזה, יעוי"ש.

סי' ש"מ סעיף י"ח. על כל המתים אם לא שמע אלא לאחר ל' יום אינו קורע, ומי שאין לו חלוק ונזדמן לו תוך שבעה קורע, אחר ז' אינו קורע, על אביו ועל אמו קורע והולך לעולם.

נ.ב. ועי' לקמן סי' שצ"ו ס"א.

סי' שנ"ג ט"ז ס"ק ב'. הניטלת באגפיים, פירוש בשני בני אדם דרך כבוד.

נ.ב. וכן פי' רש"י רף כ"ד ע"ב.

סי' שע"א ט"ז ס"ק ב'. מעשה שהי' בטומאה שהיתה בבית סמוך לבית הכנסת באופן שהיתה נכנסת דרך חלון ביהכ"נ של נשים, וצוה מורה אחד לסתום החלון באותו פרוכת קטן שתלוי שם בקרסי הברזל תמיד שהוא לצניעות שתולין אותו שם הנשים בשעה שאינן צריכין לראות ביהכ"נ של אנשים, ואמרתי שטעה המורה וכו' שאין כאן אלא סתימה על החלון ולא כותל ולא אהל, ותו דאותו הפרוכת תלוי בטבעות של ברזל נמצא דהברזל עושה הקיום וכו', ומטעם זה יראה דאם יש סתימה בחלון של ברזל שהוא עשוי כמו סבכה שקורין בלשון אשכנז גיגאטי"ר והוא של ברזל, אינו מועיל כיון שהוא מקבל טומאה ואינו עשוי כעין אהל.

נ.ב. ובחולין רף קכ"ה ע"ב פי' רש"י סריגי חלונות חוצצין בין בית לעליי' שלא להכנים הטומאה, ופי' רש"י סריגי חלונות שנותנים עצים דקים או טסי ברזל בחלונות בסירוג בקליעה שלא יכנס אדם בהם. הרי מפורש אפילו בטסי ברזל חוצצין מפני הטומאה, אע"פ שנוקבין, הרי אין בהם פותח טפח, ונראה טעמא דמילתא שכיון שנתחבר בכותל הרי הוא כמחובר לקרקע ואין מקבל טומאה, יעויין שם[3].

סי' שפ"ד באר הגולה אות ו'. עיין בא"ח סי' קל"א שאין נפילת אפים בבית האבל, ולקמן סי' שצ"ג כתב הב"י בשם הכל בו דא"א תחנה ולמנצח ושיר מזמור ושגם בתפלת ערבית של שבת אצל האבל אין אומרים ברכה אחת מעין ז' ולא במה מדליקין.

נ.ב. וכ' הב"ח בשם הרוקח שאין אומרים בבית אבל הלל ע"ש. ועי' בסי' שע"ו בט"ז סק"ב.

סי' ת"כ ט"ז ס"ק ח'. בא"ד, ועור כתב מו"ח ז"ל דאפשר דה"ר יחיאל לא התיר אלא בתה"מ וכיוצא ברברים דהויין בצנעה וכו' ומאר תמוהין דברים אלו ראנן איפכא תפסינן בכל מקום שאסור להתאבל בפרהסיא מ"מ יעשה אבילות בצנעה, וכאן האיך נימא דבצינעה יהא מותר ובפרהסיא אסור.

נ.ב. עי' במגן דור בא"ח ס"ס תקנ"ה שנמצא בספר חסידים שתשמיש אסור לאבל כל היום הז', וכן כתוב בתשובת מהר"ם סי' תקמ"ט שאסור לשמש עד הלילה אפילו בחול אסור.

---

3) עיין בספרו שו"ת פמ"א ח"ב סי' צ"ד, מה שהאריך להשיג בזה על דברי הט"ז.

בדין כתיבת ספר תורה

מהגאון מוה"ר אהרן משה טויבש אבר"ק יאסי זצ"ל[1]
בעל קרני ראם

ברמב"ם הלכות תפילין פרק א' הלכה י"ב כתב, ומותר לכתוב תפילין שלא מן הכתב וכו' אבל ס"ת אסור לכתוב אפי' אות אחת שלא מן הכתב, עכ"ל. — הנה במגילה י"ח אמר רבב"ח א"ר יוחנן אסור למכתב אפי' אות אחת שלא מן הכתב, וכ' הכ"מ בשם הר"ר מנוח דאם עבר וכ' שלא מן הכתב לא פסל, עכ"ד. ולכאורה הדבר פשוט, דכיון דליכא איסורא אלא שמא יטעה בחסירות או ביתרות, א"כ בכתב ולא טעה למה יפסול. מיהא הר"נ שם כ' דמשמע בירושלמי דבכתב שלא מן הכתב אין קורין בו, עיי"ש. וכדבריו כן הוא, דשם בפרק הקורא עומד [איתא], ר' זעירא בשם ר' חננאל, אפי' רגיל בתורה כעזרא לא יהא הוגה מפיו וקורא כמה שנאמר בברוך מפיו יקרא אלי כל הדברים האלה אני כותב על הספר בדיו, והא תני מעשה בר"מ שהי' באסייא ולא הי' שם מגילה כתובה עברית וכתבה מפיו וקריי', אין למידין משעת הרחק, וי"א שתים כתב, כתב את הראשונה מתוך פיו, וכתב את השני' מתוך הראשונה וננז את הראשונה וקרא בשני', ע"כ. הרי מבואר דלי"א כיון שכ' הראשונה שלא מן הכתב, גנזה ולא קרא בה, ואפי' לדעת הראשונה דאין למידין משעת הרחק, דמשמע דקרא בראשונה, מ"מ היינו משום דבשעת הרחק מותר לכתוב ומש"ה קרא בה, אבל משמע דכל שאינו רשאי לכתוב, אע"ג שעבר וכתבה אין קורין בה, וא"כ אע"ג דבתלמודן לא משמע דכתב שני' מתוך הראשונה, מ"מ אפשר דלא פליגי בהא דבכתב באיסור שלא מן הכתב דאין קורין בה.

אבל טעמא דמלתא דאין קורין בה לא נודע, דכיון דהא דאין כותבין אינו רק משום דלמא יטעה, א"כ בכתב בלא טעות מ"ט אין קורין בה. ולומר דכיון דאמרו חכמים דאין כותבין, אלומי אלמי למילתא דאם כתבו אין קורין בו, וכעין דאמרינן בכתובות (פ"ב) [פ"א], כל היכא דאמרי חכמים לא ליזבין, זבוני לאו זבוני, אין נראה, וכמ"ש הט"ז בא"ח סי' תקכ"ד דבמידי דאין עליו עבירה, אלמוהו חז"ל לתקנתם דאין מועיל בדיעבד, דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתם, דכיון דאין כאן איסור, כל אחד ואחד יזיל ומזבן ויתבטל תקנת חכמים, אבל בדבר דהיא עבירה, ודאי כל אחד יזהר מלעשות איסור דרבנן ולא אלמוה לתקנתם, אלא דאם עבר, האיסור תלוי בראשו ומעשיו קיימין, עייש"ה ודבריו נכונים. וא"כ הכא דאיכא איסורא לכתוב שלא מן הכתב, לא אמרינן בזה דע"כ בריעבד אינו מועיל, ובעבר וכתב כשר לקרות.

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ו' קונט' ב' עמוד י"ט. — ד"ז הועתק מכתי"ק בחיבורו על הרמב"ם המונח ברשותו של ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר **יואל אשכנזי** שליט"א אבר"ק יאס. ישא ברכה מאת ר'.

ולענ״ד נראה דודאי אם נאמר דמש״ה אסור לכתוב שלא מן הכתב משום דלמא יטעה, יקשה מהא דאקשינן בתלמוד ירושלמי ובתלמודן מהא רר״מ דכתב מגילה שלא בכתב, והרי קיי״ל במגילה דאם השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וקוראן הקורא יצא עד רובא, כמבואר שם ובדברי רבינו בפ״ג דמגילה, וא״כ דלמא דוקא ספר, דאם יטעה, הספר פסול ואין קורין בו, מש״ה אסור לכתוב שלא מן הכתב, אבל מגילה דאפי׳ אם טעה קורין בו ויוצא י״ח, מש״ה לא חיישינן כלל דיטעה כיון דאפי׳ אם טעה יצא י״ח, ובשלמא לדעת הרמב״ן דסובר דגם בס״ת אם נמצא טעות באות אחת יצא ידי קריאת ס״ת, וא״כ מדאמר רבב״ח אמר ר״י אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב, א״כ חזינן דאע״ג דאם יטעה קורין בו, מ״מ אסור לכתוב מטעם דהוי עכ״פ משהה ספר שאינו מוגה, ועובר [על] אל תשכן באהליך עולה כדאמרינן בפ״ב דכתובות י״ט ע״ב, וא״כ ה״ה במגילה ג״כ אסור, אבל לדעת רבינו דאפי׳ בטעות אות אחת אסור לקרות בו וכמ״ש בהלכה א׳, וא״כ אין ראי׳ מס״ת למגילה, דבס״ת הטעם דלא יצא ידי קריאה, מש״ה אין קורין בו, משא״כ במגילה דבין כך ובין כך יוצא י״ח קריאה, דלמא מותר לכתוב שלא מן הכתב, ומש״ה ר״מ כתב דוקא מגילה שלא מן הכתב.

ויתר מזה קשה מהא דמשני שם, שאני ר״מ דמיקיים בי׳ ועפעפיך יישירו נגדך, ואמרינן רב חסדא אשכחי׳ לרב חננאל דהוי כתב ספרים שלא מן הכתב, א״ל ראוי׳ כל התורה לכתוב על פיך, אלא כך אמרו חכמים אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב, מדאמר כל התורה כולה דאוי׳ שתכתב על פיך, מכלל דמיושרין הן אצלו, והא ר״מ כתב, עיי״ש, ודלמא אע״ג דמיושרין הן אצלו, מחששא דלמא יטעה, אינו כותב, אלא דבמגילה דבלא״ה בטעה קורין בו ויצא, מש״ה כתב, ורב חננאל דהוה כתב ספרים שלא מן הכתב, דהטעות פוסל ואין קורין בו, מש״ה לא מהני אע״ג דמיושרין הן אצלו, דלמא יתרמי ויטעה ויהי׳ פסול לקרות בו, ואם קורין בו לא יצא.

וע״כ נלענ״ד למ״ש זקיני הב״ח בסי׳ ל״ב בהא דצריך שיקרא כל תיבה קודם שיכתבנה, דכ׳ הרא״ש והתוס׳ בטעמא משום שמא יטעה, וזקיני כ׳ כיון דמוכח מדברי הטור דאפי׳ בכותב מן הכתב צריך שיקרא קודם שיכתוב, ע״כ אין הטעם משום שמא יטעה, אלא דכך היא מצות כתיבת ס״ת שיהא קורא כל תיבה ותיבה היוצא מן הקורא כדי שתהא קדושת הבל קריאת תיבה היוצא מפי הקודא נמשכה על האותיות הכתובים בקלף, עיי״ש ודבריו נכונים מאוד. ולכן גם מה״ט אמרו חז״ל דאסור לכתוב שלא מן הכתב, דאז ע״י קריאה מהכתב נמשך הקדושה על קריאת תיבה, ומצטרף הבל פיו, שקורא עם הקדושה הכתובה על הקלף, אבל כשקורא ע״פ אינו נמשך כ״כ הקדושה על כל תיבה היוצא מפיו להצטדף עם קדושת כתיבתה, ומש״ה אין כותבין אלא מן הכתב, ור״מ דאתקיים בי׳ ועפעפיך יישירו לנגדך, מש״ה הוי נמשך הקדושה על פיו גם כשהוא כותב שלא מן הכתב, ומש״ה אקשינן בזה ראמר רב חסדא לרב חננאל אלא שאמרו דאסור לכתוב שלא מן הכתב, אעפ״י דד״ת מיושרים על פיו, והוצרך לתרץ שעת הדחק שאני. וכן בתפילין ומזוזות דמגרים גריסי נכתבין שלא מן הכתב, דמתוך

ההרגל נתקדש בפיו בקריאתם להצטרף עם קדושת הכתיבה, אע"ג שכותב שלא מן הכתב. וכיון דאין הטעם משום טעות לבר, אלא משום קלישת הקדושה, באומר וכותב שלא מן הכתב, מש"ה סובר הירושלמי דאפי' בכותב כן אסור לקרות בו, וממילא נלמד דמכ"ש בכותב בלא אמירה בע"פ התיבות קודם שכתב דאין קורין בו, ובשגם לא מצאתי באחרונים שיכתבו כן, מ"מ נלענ"ד מוכרח מדעת הירושלמי בענין כותב שלא (בכתב) [מן הכתב] דפסול לקרות, דאין טעם אחר בזה אלא כמ"ש, ונלמוד מכ"ש לענין כתיבה בלא אמירה דפסול לקרות בו, כנלענ"ד.

במס' מנחות דף צ"ה ע"ב

מהגאון מוה"ר שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן זצ"ל[1]

במס' מנחות דף צ"ה ע"ב תנן, אחת שתי הלחם ואחת לחם הפנים לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים ואינן דוחות את השבת. ומקשה בגמ', ואפייתן בפנים אלמא תנור מקדש, ואין דוחות את השבת איפסלה בלינה, אמר רבא הקשה אדם קשה שהוא קשה כברזל ומנו רב ששת. ויש להקשות מהא דמקשה הגמרא במס' שבועות (דף י"א ע"א), אלא מעתה (דקטורת קרוש קדושת הגוף) תיפסל בלינה וכו', ומשני, שאני קטורת הואיל וצורתה בכל השנה כולה, ופירש"י, ובלינה היינו טעמא רלא מיפסיל, לפי שאינה משנה את מראיתה, הלכך אע"ג דקדושת הגוף היא לא מיפסלה בלינה, עיי"ש, והנה איתא לקמן (דף צ"ו ע"ב) אמר רבי יהושע בן לוי נס גדול נעשה בלחם הפנים, סילוקו כסידורו, וא"כ מה היתה קושית הגמרא דתיפסל הלחה"פ בלינה, הא גם לחם הפנים אינו משנה את מראיתו, אלא נשאר חם ביום הלקחו כביום סידורו, ושוב אינו נפסל בלינה וכפירש"י הנ"ל.

ולכאורה הי' אפשר לתרץ עפימש"כ התוס' להלן (צ"ו ע"ב) בד"ה סילוקו כסידורו, דהא דאמר ר' יהושע בן לוי דסילוקו הי' כסידורו, היינו רק למ"ד אפיית לחה"פ רוחה שבת, אבל למ"ד אין אפייתו דוחה שבת לא אמרינן דהי' סילוקו כסידורו. וא"כ מיושב הקו' הנ"ל, דהא תנא דידן ס"ל דאינו דוחה את השבת כמבואר להדיא במתני', ולא ס"ל דהי' חם בשעת הלקחו, ושפיר הקשה הגמרא דתיפסל בלינה. אמנם אכתי יקשה הקו' הנ"ל לפימש"כ התוס' במס' חגיגה (דף כ"ו ע"ב) בד"ה סילוקו כסידורו (בסופו), דאפי' למאן דס"ל דאין אפייתו דוחה שבת, אפ"ה י"ל דהי' חם בשעת סידורו, וסילוקו כסידורו, ונמצא דהי' חם בשעת

---

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ג' עמוד י"ב. — ד"ז נדפס עפ"י כת"י א' המוגה ברשות ידידנו הרב מוה"ר דוד זינגער שליט"א רב דקהל אנשי ספרד בבאדא פארק. זכרה לו אלקי למובה.

הלקחו מעל השלחן, עיי"ש בדבריהם, וא"כ שוב יקשה מה פריך הגמרא דתיפסל בלינה, הא כיון דאין לחה"פ משנה את מראיתו, לא נפסל בלינה.

על כן נראה לתרץ, בהקדם מה שדקדקו המפרשים בסוגיין, דבקושיא הראשונה שבגמרא, אמר רבה הקשה אדם קשה שהוא קשה כברזל, ובקושיא השני', אמר רבא הקשה אדם קשה וכו', ולמה לא אמר רבה גם בקושיא השני', שהקשה אדם קשה וכו', ורק רבא החזיק הקושיא, (עיין בערבי נחל סוף פ' יתרו).

ואפשר ליישב קושיא חדא בירך חבירתה, עפ"י מה דנחלקו אביי ורבא במס' פסחים (דף ס"ד ע"ב), דאביי אית לי' רסומכין על הנס, ורבא אית לי' אין סומכין על הנס, וא"כ שפיר מיושב, דלרבא לשיטתו שפיר מקשה הגמ' דתיפסל בלינה, דלדידי' ליכא לתרץ דמאחר דאינו משנה את צורתו לא שייך הפסול דלינה, דכיון דס"ל דאין סומכין על הנס, שוב אין רשאין לסמוך דיהי' סילוקו כסידורו, ושפיר הקשה הגמרא דתיפסל בלינה, ובשלמא לגבי קטורת קאמר הגמרא דאינו נפסל בלינה, הואיל ומדרך הטבע צורתה אינה משתנית בכל השנה, לפיכך ליכא איסור בהלנת הקטורת ואינה נפסלת, ואין צריכין לחוש שלא תשאר עלה צורתה, אבל לגבי לחה"פ א"ש קושית הגמרא, דכיון דאין רשאין לסמוך על הנס שיהי' חם ביום הלקחו, שפיר איפסלה בלינה.

וממילא מיושב ג"כ הקושיא השני' הנ"ל מדוע רק רבא החזיק הקושיא ולא רבה, דרק לרבא לשיטתו קשה הקו' דתיפסל הלחה"פ בלינה, משא"כ רבה י"ל דס"ל כאביי תלמידו דאמר (בפסחים שם) דסומכין על הנס, ולדידי' רשאין לסמוך דישאר צורתו עליו ולא יפסול בלינה, ולכן לא אמר רבה הקשה אדם קשה וכו', רק רבא אמרה, ודו"ק היטב.

ובדרך אחר הי' אפשר לתרץ הקושיא הא' הנ"ל, דדוקא לגבי קטורת שבטבעה אינה משתנית מראיתה לעולם, אז לא שייך בה פסול לינה, אבל לחם, דמדרך הטבע משתנה מראיתו, שפיר י"ל דגם לחה"פ נפסל בלינה, אע"ג דלגבי לחה"פ נעשה בו נס דסילוקו כסידורו, ושפיר הקשה הגמרא דתפסול בלינה, וק"ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בסוגיא דשליח נעשה עד

מהגאון מוה"ר ברוך מנחם וואלף ראבד"ק באכניא זצ"ל[1]

בסוגיא דהן הן שלוחיו הן הן עדיו (קידושין דף מ"ג ע"א). יעוין בש"ך חו"מ סי' קכ"א ס"ק נ' הביא קושית העיר שושן על הא דאמרינן, והשתא דתקון רבנן לישבע שבועת היסת, ומקשה הע"ש דהא גם עכשיו צריכים לישבע שפרעו למלוה. וכתב הש"ך וז"ל, אלא אנן הכי קאמרינן, אי אמרינן דיהיו נאמנים להעיד, א"כ בע"כ יהיו פטורים משבועה, דהא עד שצריך לישבע אינו עד, וא"כ אי נימא דפטורים משבועה, א"כ נוגעים בעדותם הם, שהם חושבים אם נאמר החזרנו ללוה נצטרך לישבע, משא"כ עכשיו, ולכך אנו פוסקים דצריכים לישבע, ואחרי שפסקנו שצריכים לישבע, פשיטא דאין תורת עד עליהם, וכן משמע מפרש"י והר"ן וז"ל, הם נוגעין בעדותם דאי אמרי אהדרינהו ניהלך בעי אשתבועי, לפיכך הם מעידים שקיבל מלוה מידם כדי שיפטרו מן השבועה, ונוח הוא להם להפסיד הממון למלוה מלהשבע לשקר, דחשידי אממונא לא חשידי אשבועתא, וכיון דעדים לא הוי, הרי הדין הזה כדין הקצוב בשבועות גבי חנוני על פנקסו, משתבעי אינהו דיהבי למלוה וכו' עכ"ל, משמע כדפרשתי ודו"ק, עכ"ל הש"ך.

ולא הבנתי דבריו, דא"כ קשה למה לי' לרש"י ז"ל לומר דהם נוגעים בעדותן דלא מצי אמרי אהדרינהו ניהלך דבעי אשתבועי, הא בלא"ה אינם עדים משום שהם צריכים לישבע, ועד הצריך שבועה אינו עד, ומה צריך לכל האריכות הזה לומר דאי אמרי אהדרינהו ניהלך בעי אישתבועי, דא"כ קשה קושית הע"ש, הא גם עכשיו צריכים שבועה, והאיך יעלה על הדעת לומר דכיון דאין עד הצריך שבועה נאמן, יהיו פטורים משבועה, וא"כ די לנו לומר דכיון דתיקנו רבנן שבועת היסת, ועד הצריך שבועה אינו עד, א"כ אינו נאמן להעיד.

ובישוב הדבר נראה, עפ"י מה שראיתי בנוב"י מהדו"ק חלק חו"מ סימן י"ט שכתב ליישב קושית הש"ך על מהרי"ט בחו"מ סי' קכ"ו סעיף י"ג ס"ק נ"ה על הא דכתב הש"ע דאם המחהו שלא בעדים או שהוא אחר זמנו נאמן לומר טעיתי במיגו דלהד"מ או במיגו דפרעתי. והקשה מהרי"ט הא זה הוי מיגו מגברא לגברא, דאם יאמר פרעתי מפסיד למקבל, וכשאומר טעיתי מפסיד לנותן, והקשה

---

1) הוא בנו של הגאון מוה"ר נתן אהרן וואלף זצ"ל ראבד"ק ווישניצא ואבד"ק אושפצין. בשנת תרכ"ו לפ"ק נתמנה למו"ץ בק"ק באכניא. נדפסו אליו תשובות בשו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סי' צ"ב ואה"ע סי' ס"ח, וגם בשו"ת שו"מ מהדו"ג ח"א סי' קט"ו, ועוד. (בספה"ק מכתבי קודש ח"א מכתב י"ז נרפם מכתב מכ"ק מרן מוהר"ש זי"ע, וכותב שם שבק"ק באכניא בחרו בו להיות הנשיא דח"ק מחזיקי הדת בעיר באכניא, ומרוב הטרדות מסר את הנשיאות להרב הגאון מוה"ר ברוך מנחם מענדיל דנן). נפטר בתחלת שנת תרמ"ג לפ"ק. — אפריון נמטיו' לנכדו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל יששכר דוב וואלף נ"י מלעיקווא שהמציא לנו צילום מכת"י חידו"ת הללו. יתברך ממעון הברכות בכט"ס.

הש"ך על מהרי"ט, הא מהש"ס מוכח דאמרינן מיגו מגברא לגברא, דהא מבואר דנאמנים לומר פרענו למלוה מיגו דאי בעי אמרו החזרנו ללוה, והרי זה מיגו מנברא לנברא, יעו"ש. וכתב הנוב"י ע"ז וז"ל, אבל באמת אין מזה ראי' דשם אין נאמנותן על עדותן מטעם מיגו, ותדע דא"כ למה לי תרי, בשלח ע"י אחד נמי יהי' נאמן שנתן למלוה במיגו דהחזרתי ללוה, אלא שם עדותן הוא מטעם עדות ונגד המלוה לא מחשבי נוגעין, שאפילו אם לא נתנו למלוה אין המלוה יכול לתובעם שיתנו לו דלאו בעל דברים דידי' נינהו, אלא עיקר הקושיא האיך מועיל עדותן הא הוי מעידין לעצמן, שאלולא דמחשבי עדים להיות נאמנים נגד המלוה אז היו צריכים לפרוע ללוה, וא"כ במה שמאמינים להם שפרעו למלוה ונפטר הלוה עי"ז הם נפטרים מהלוה. ועל זה משני, מה שהם נפטרים מהלוה, זה אינו משום עדות, שאפילו לא הי' מועיל עדותן נגד המלוה והי' צריך הלוה לפרוע מחדש, מ"מ הם לא היו צריכים להחזיר ללוה, דהם נאמנים לגבי לוה שנתנו למלוה, במיגו דאהדרינהו ללוה, וכיון שהם נפטרים מהלוה לא מטעם עדות שוב לא מחשבי נוגעים, וממילא הוי עדות לגבי מלוה לפטור הלוה, וכיון שהמיגו הוא רק נגד הלוה, נסתר הוכחתו של הש"ך, עכ"ד הנוב"י.

וכדברים האלה אמרתי ליישב קושית הע"ש, דבאמת מה שהעדים צריכים לישבע שפרעו למלוה בתר דתקון רבנן שבועת היסת, הוא רק נגד הלוה, כיון שאינם נאמנים בערותן, והלוה מחויב לשלם להמלוה, וא"כ הוא תובע את השלוחים ואינם נפטרים נגדו רק שישבעו שפרעו למלוה, אמנם נגד המלוה בודאי אינם צריכים לישבע דלאו בעל דברים דידי' נינהו, וכמש"כ הנוב"י ז"ל, וא"כ אם היינו אומרים שיהיו נאמנים בעדותן נגד המלוה, א"כ לא הוו צריכים לישבע כלל, דנגד הלוה לא היו צריכים לישבע דהא הוא נפטר מן המלוה עפ"י עדותן שפרעו למלוה, ונגד המלוה לאו בעל דברים דידי' נינהו. אך אנן אמרינן דלהכי אינן נאמנים בערותן שהם נוגעים בעדותן, דעי"ז שהם נאמנים להפסיד להמלוה ולפטור את הלוה מן המלוה, הם נפטרים מן הלוה, מה תאמר מיגו דיכלי למימר אהדרינהו ללוה, זה אינו רהא יצטרכו לישבע, משא"כ אם היינו אומרים שהם נאמנים, אינם צריכים לישבע, וע"כ הדר רינא דהו"ל כנוגעין בעדותן, וא"כ שוב אינם נאמנים ומוכרח הלוה לשלם להמלוה, וממילא גם עכשיו הם צריכים לישבע שפרעו להמלוה להפטר בזה נגר הלוה, כיון שאינם נאמנים, והלוה תובע אותם, מוכרחים הם לישבע, וכן מדוייק מפרש"י והר"ן הנ"ל, ודו"ק כי נכון וברור הוא לפע"ד. ולא יקשה קושית הע"ש דאם היו נאמנין בעדותן, ממילא לא היו צריכים לישבע כלל. דברי ברוך מנחם מענדל וואלף.

ואמנם דברי הנוב"י תמוהים לי מאוד, במה שכתב דהמיגו הוא לענין שיהיו נפטרים מן הלוה כרי שלא יהיו נוגעים לפטור עצמם מן הלוה עפ"י עדותן שנתנו להמלוה ושיהי' הלוה פטור עי"ז מן המלוה, דלפע"ד גם בלא עדות ובלא מיגו הם פטורים כשיאמרו שנתנו להמלוה, כיון דאנן קיימינן השתא דהמלוה את חבירו

בעדים אין צריך לפודעו בעדים, א"כ למה לא יהיו נאמנים לומר דנתנו להמלה ועשו שליחותם, ואף לפמ"ש הש"ך בסי' קכ"א ס"ק מ"ד בשם הרמב"ן דבאמר להם תנו או זכו כיון דאינם יכולים לומר החזרנו ללוה הוי נוגעים בעדותן, עכ"ז נ"ל פשוט דבאמרו פרענו למלוה שהם פטורים כיון דלא אמר להם בסהדי הבו לי' וכמ"ש הש"ך בסי' קכ"א ס"ק מ"ה בשם הר"ן והה"מ, דשמעינן ממתני' דחנוני על פנקסו, שהאומר לחבירו תן מנה זו לפלוני שאני חייב לו שאינו מחוייב ליתנו לו בעדים, (ולבי מהסס לומר, דאף למ"ד המלוה את חבירו בעדים צריך לפרעו בעדים, הדין כן, דאל"כ תקשה אליבי' ממתני' לפ"ד הר"ן והה"מ), וא"כ ע"כ המיגו הוא לענין שיהי' מועיל עדותן, וא"כ מוכח דאמרינן מיגו מגברא לגברא, דאל"כ איך נאמר שיועיל עדותן להפסיד להמלוה, במיגו דיכלי למימר אהדרינהו ללוה, שיהי' הפסד הלוה, ודו"ק.

וגם ממקומו הוא מוכרע, מסוגיא רידן, שחזינן דאף השתא דתיקון רבנן היסת, ולית להו מיגו והו"ל נוגעים, אפ"ה פטורים השלוחים בשבועת היסת, א"כ ע"כ גם קודם התקנה פטורים בלי מיגו, וק"ל. אמנם זה יש לדחות, דבתר התקנה ג"כ יש להם מיגו לפטור את עצמם, דכמו דאם היו אומרים החזרנו ללוה היו פטורים בשבועת היסת, א"כ מיגו ראי בעי אמרי החזרנו, יכלי נמי למימר פרענו להמלוה ולפטור את עצמם בשבועת היסת. וכעין זה השיב הרמב"ן במלחמות על הרז"ה שסובר דשבועת בשלוחין הוא בנקיטת חפץ, והשיג עליו דיש להם מיגו לפטור עצמם בשבועת היסת עיי"ש. אבל האמת יורה דרכו, דלמה לא יהיו נאמנים וכנ"ל.

ובזה הי' נ"ל ליישב הקושיא שתמהו על הרי"ף שהביא ירושלמי, חד בר נש אפקיר וכו' ואתי שליח ער וחייבו שבועה ע"י הכתף, והקשה הר"ן הא מסקינן בתר דתיקון רב נחמן שבועת היסת הו"ל נוגעים, ומה שתירץ הר"ן דנ"מ אם פטרו, הוא דוחק לע"ד, דהי' לו להרי"ף להשמיענו ראם פטרו נאמנים. ואמנם כפי דבריו מיושב שפיר, דבאמת בעד עחד יוכל לחייב שבועה ואינו נוגע בערות כלל, כיון דבין כך ובין כך יצטרך לישבע, וכמו שהקשה הע"ש, דבשלמא בשני עדים אם יהיו נאמנין בעדותן יפטרו את הלוה, ונגד המלוה לא יצטרכו לישבע כנ"ל, משא"כ בע"א אף אם יועיל עדותו לחייב שבועה את המלוה, עכ"פ לא יפטור את הלוה או הנפקד, ויצטרך גם עכשין לישבע נגד הלוה, ואינו נוגע בעדות כלל. אכן מה אעשה שהוא נגד רבותינו הגרולים, וכולם ס"ל דאף בע"א הוא נוגע, וכן פסקינן בש"ע להלכה.

והנה גם המהרש"ל בחדושיו הקשה קושית הע"ש הנ"ל וז"ל, וקשה לי סוף סוף מאחר שעכ"פ צריכים לישבע ללוה ריהבינהו למלוה, ואי לאו קושטא קאמרי הוי משתבעי דאהדרינהו ללוה, וי"ל דאין זה מיגו דשמא לא אהדרינהו וגם לא יהבינהו למלוה, ומה שנשבעו, נשבעים על שקר, ואין כאן מיגו וק"ל, עכ"ל. ומאד נפלאו דבריו ממני, דא"כ גם קודם תקנת ר"ג למה יהיו נאמנים לומר פרענו למלוה במיגו, דילמא לא החזירו ללוה ולא למלוה ומעידים שקר, וצ"ע.

שני מכתבים מהגה"ק משינאווא זצ"ל[1]

ב"ה.

לכבוד אלופי קהל קדושה **סטראפקוב** יצ"ו.

שאלתם אותי דעתי בדבר הדיינות של ה' מ' **יצחק הירש** נ"י[2], הנה תיכף כששמעתי שרעת ר' יצחק הירש ליסע לקהילתכם על כרחו של הרב המאה"ג האב"ד דשם[3], ובאותו זמן הי' אצלי ידידי ה' המופלג מ' **שמעון** נ"י השו"ב דק' איהעל, אמרתי לו שיגיד לו שיזהר בנפשו מלעשות פירצה כזאת, כי כל הרבנים הכשרים יאסרו הוראותיו, ואנכי אחי' ג"כ מהאוסרים, ומאז ועד עתה אני כותב לו ולהמחזיקים בירו שלא יחזיק בפרצתו, ומה שהם אומרים שרוצים לעמוד עם הרב לד"ת, תואנה הם מבקשים, כי מה צריך לדין זה טענות בע"ד, הלא זאת לא יוכלו להגיד כי לא קבלו אותו לרב, וכיון שקבלו אותו לרב הוא רבד פשוט יותר מביעתא בכותחא שאינם יכולים לכופו לישב בדין עם מי שאין לבו שלם עמו, וע"כ כן פסקנו בהיותינו נברדים לק' הנ"ל לדון בדבר המחלוקת שהי' אז, והי' **הרב המאה"ג האב"ד דק' קליין ווארדאן נ"י**[4] וה' הדיין מ' **משה** מצאנז, וגם אנכי הייתי נברר לדין זה, ובמותב תלתא פסקנו שאין בני העיר יכולים ליקח דיין בלי הסכמת הרב, ושמעתי שיש תמהין הלא לא טענו בני העיר בזה כלל, תשובתם בצדם שאין צריך לדין זה הצעות טענות, כי ממילא כל עיר שמינו להם רב אינם יכולים לכוף את הרב ליקח דיין שיתנו לו שלא כרצונו, וע"כ תדעו כי אסור לכל אנשי ק' סטראפקוב והגליל לשאול שאלת איסור והיתר או לדון ד"ת אצלו, ואסור ליתן לו פרס בתורת דיין, כי היא פירצה גדולה ליקח דיין לעיר שיש בה רב על כרחו, ועי"ז נחרבה העיר כירוע לכל מי שיש לו מוח בקדקדו, ואם ידצו יוכלו להשיג איסור ממאה רבנים צדיקים ממדינת אונגארין וגאליציא כדי לגדור פרצות הדור, והעושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל עמו ישראל, אמן.

דברי הכותב למען חיזוק תודתינו הקדושה, היום יום ג' לסדר זאת חקת התורה תרנ"א לפ"ק.

הק' יחזקאל שרגא הלברשטאם

---

1) העתק משני מכתבים הללו הגיעו אלינו מאת נכדו ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה בנש"ק מו"ה **טובי' ארי' ליבוש** הורוויץ נ"י. זכות זקנו הגה"ק זצ"ל יגן בעדו להתברך ממעון הברכות בכל טוב סלה.

2) הוא הרב הגאון מוה"ר יצחק צבי אמסעל בעמח"ס חשן ואפור.

3) הוא הגה"צ מוה"ר משה יוסף טייטלבוים זצ"ל בנו של הגה"ק בעל ייטב לב זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' א' עמוד י"א. הי' אבד"ק סטראפקוב עד אמצע שנת תרנ"ב לפ"ק, ואז נתקבל לאבד"ק אוהעל. (כתב הרבנות שלו מק"ק אוהעל נרפס בכר"ש שנה ה' קונט' י' עמור מ"ה).

4) הוא הגאון מוה"ר משה גרינוואלד זצ"ל בעמח"ס עדוגת הבושם, ששימש אח"כ כאבד"ק חוסט. כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' פ"א עמוד כ"ה.

ב"ה. יום ג' חקת התורה ברנ"ת לפ"ק.

שלום לידידי ה"ה הרבני המופלג מו"ה מנשה נ"י
והרבני המופלג מו"ה משה נ"י.

מכתבם הגיעני שהוגד שם בשמי שהתרתי חלילה שימסור יהודי עבדו או שפחתו לעבוד אצל נכרי בשבת כדי שיתן לו הערל לעבוד אצלו יום החול, לזאת חשתי ולא התמהמהתי להוריע שחלילה לומר כן והאומרו ראוי לנזיפה, כי הוא פורץ גדר בשבות, כי מה לי אם אומר לגוי לעשות מלאכת ישראל בשבת, או מלאכת הגוי וכוונתו שעי"ז יעשה הגוי מלאכתו בחול, הרי בין כך ובין כך הגוי עושה המלאכה על פיו והישראל נהנה ממנו, וגבי כלים אין הישראל אומר לו לעשות מלאכה רק היא משאיל לו כלי שעושין בה מלאכה, ואפי' אם הגוי לא יעשה מלאכה בשבת, מ"מ ישאיל לישראל אח"כ כלי שלו בחול, וא"כ אין העכו"ם עושה על פיו, ואין הישראל נהנה כלל ממה שעושה הגוי בשבת, אבל גבי משרת עכו"ם, שמוסר אותו הישראל לעכו"ם לעשות מלאכתו בשבת, אם לא יעשה העבד מלאכה בשבת לעכו"ם לא יתן לו הגוי עבדו בחול, וא"כ הוי ככל פועל עכו"ם אצל ישראל שאסור לעשות מלאכתו בשבת משום שבות, ולדעת הסמ"ג הוי דאורייתא. לזאת מי שפסק כן אסור לסמוך על הוראתו כי הוא קל שבקלים, וכל חכמי הדור יאמרו כן.

דברי הכותב למען האמת, ובזה יסכר פי דוברי שקר, והי' שלום ליראי ד' ולחושבי שמו,

הק' יחזקאל שרגא הלברשטאם

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

תשובה בעינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר יוסף ראזין אבר"ק דווינסק ז"ל[1]

עש"ק כ"ז תמוז תרע"ג דווינסק.

קבלתי מכתבו. ע"ד הרמב"ם והתוספתא סוף תרומות, כבר כתבתי בזה בחבורי בהך רחולין דף קל"ד ע"ב, ד"ל דאין דגילים שם לבוא וליטול מוכרח להביא ראל"כ ל"ה הפרשה דאין מפרישין לאיבור, עיין בירושלמי פ"א דרמאי דאסור להפריש לאיבור, וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' מע"ש סוף ה"ט, ובאמת זה פלוגתא דתנאי בירושלמי דמאי פ"ז וחלה פ"ב, ראב"ע ודבנן, אם מותר להפריש ת"מ ותיכף יתבטל בק"א עי"ש בזה, ועיין בתוספתא ספ"א דתרומות דברברים האובדים מותר ליקח לעצמו ואח"כ ליתן בעבורם מעות וא"צ לזכות, ועיין בכורות דף כ"ח עי"ש, וכבר כתבתי לו בזה.

ע"ד הירושלמי קדושין פ"ג, כ"כ בזה בחבורי[2] משום דצריך לגירות כוונה, וכ"כ רש"י יבמות דף מ"ה ע"ב [ד"ה יכילנא] דנכרית אין לה טבילת נדה עי"ש.

ומש"כ מחציצה, כבר השבתי לו בזה איזהו פעמים, עיין ברש"י יומא דף פ"ח ע"א ורף ל"א ע"א אם חציצה רק לטהרה, והך דיבמות דף מ"ז ע"ב זה היכי דהוה כמו שלא טבלה כלל, ויש ב' מיני חציצות[3] וכמבואר במשנה דמקואות סוף פ"ח כאילו לא טבלה, וזה גם בגר ובעל קרי, ואכמ"ל.

ע"ד מש"כ בהך דנדה דף מ"ו ע"ב, שם משום דטבל יש לו ב' נדרים, תיקון האיסור ולהקדיש תרומה ולא תליא זה בזה, ובזמן בית שני אף למ"ד דהוה מה"ת זה רק הטבל, אבל אין קדושה בתרומה, ואז לא מהני מופלא סמוך לאיש דהוא רק בגדר קדושה, ועיין בתמורה דף ב' ע"ב גבי קטן מהו שימיר.

ע"ד הירושלמי דנדה, הלא כתבתי לו דס"ל דברה"י טמא למפרע דלא כהתוס', וכן ס"ל להרמב"ם בפיה"מ, וזה מה דאמר בגמרא נדה דף י' ע"ב בשוק טהור, ר"ל ברשות הרבים, עיין ע"ז דף ג"ה עי"ש.

ע"ד מש"כ על דברי הרמב"ן ז"ל, בודאי הם תמוהים, וטעם התורה דבמדין הוה שם דין סנהדרין, וכמבואר בסוטה דף מ"ג ע"א, וכן מבואר בספרי פ' מטות דבלעם הרגו בב"ד משום דהוי קוסם, וס"ל כמ"ד ב"נ מוזהר על כישוף, וא"כ הוה ע"י חרב, והוא דין, עיין סנהדרין דף ל"ו ע"א, ועיין ביבמות דף ס"א ודף ק"ט ע"ב, אבל בהני הוה ע"י הציץ, עיין נזיר דף ג' ע"ב, עי"ש בזה.

(מקום החתימה)

---

1) תשובה זו הועתקה מכת"י מעתיק.

2) עיין בספרו צפנת פענח על הרמב"ם הל' איסורי ביאה פי"ג הלכה ו'.

3) עיין בספרו צפנת פענח מהדורא תנינא (דף נ"ט טור ב') שכתב וז"ל: יש ב' מיני חציצה, אם יש על הגוף דבר המקפיד, אז י"ל דהלכה דלא נטהר ע"י הטבילה, אבל היכא דנותן דבר בכוונה על איזה מקום בגוף, שלא יגעו המים במקום זה, אז הוי כמו שלא טבל כלל.

בענין מתן תורה

מהרב הגאון מוה"ר אהרן דוד רובינשטיין אבד"ק קאוואטשהאז הי"ד[1]

ב"ה. א' פ' תבא תרצ"ט לפ"ק.

שוכט"ס לכבור הכ' החשוב המו"מ בתו"י המושלם ומפואר בפאר המרות חו"ב זי"ר יפ"ת וכו' כש"ת כ"ה יחזקאל שטערן נ"י בק"ק פרעשאוו יע"א.

אחרשה"ט, בתשובה מאהבה על יקרת נועמו את אשר הציע לפנינו רקרוק עצום בשם כ"ק רבינו קה"ק רשכה"ג מרן מהר"ן מראפשיטץ זי"ע ועכ"י, בנוסח ברכת התורה שאומרים אשר בחר בנו וכו', והרי חז"ל אמרו ר' מסיני בא וגו' שהחזיר הקב"ה התורה על כל אומה ולשון ולא קבלוהו ער שבא אצל בני ישראל וקבלוהו וכו', א"כ אין זה מצר בחירתו בנו.

והנ"ל ליישב עפ"י מה שאמרו במס' ע"ז (ב' ב') אלא כך אומרים לפניו כלום כפית עלינו הר כגיגית כמו שעשית לישראל וכו', הרי שזה ענין חשיבות ומעלה לבנ"י, ויתכן עפ"י מה שכתבו המפורשים שכפיית הר היתה בשביל שיהא להם רין אנוסה ואז לא יוכל לשלחה כל ימיו, כן הוא בנחלת בנימין ונחל קדומים עה"ת פ' יתרו, הרי שניכר אהבתו ובחירתו רווקא אלינו, בנתינת התורה באופן זה, וא"ש מה שאמרו במדרש פ' במדבר שנתקנאו אומות העולם ואמרו מה ראו אלו להתקרב יותר מן הכל וא"ל הקב"ה הביאו לי ספר יוחסין וכו', והרי גם להם החזיר. אך להנ"ל א"ש, שהי' באופן חביבות יתירה.

ויש להסביר הדבר, דהנה המפורשים פה אחר אמרו שנתינת התורה היתה בחי' קירושי שטר, עיין הפלאה כתובות (ק' ב') ובח"א מהרש"א שם, והכוונה לא רק על הלוחות, רק נתינת התורה במעמד הר סיני, דהרי הלוחות ניתנו רק לאחר מ' יום בעת ירידתו מן ההר, כמ"ש ויתן אל משה ככלתו וכו', ובמקנה בפתיחה כתב בשם י"א שהלוחות היו השטר יעוי"ש, ואפי' לפי זה, המעיין בפסחים (נ"ר א'), יראה שכבר היו כתובים עור מששת ימי בראשית, והתורה עוד מקורם, עיי"ש ברש"י, וא"כ לפי"ז יקשה איך היתה בחי' שטר קירושין, הא קיי"ל שטר

---

1) נולד בחודש טבת שנת תרנ"ב בעיר קאוואטשהאזא לאביו מו"ה יצחק שו"ב רובינשטיין. בבחרותו למר בעיר מאקאווא בישיבת הג"ר אברהם יוסף גרינוגאלר אב"ד דשם (ואח"כ אב"ד אונגוואר). בשנת תרע"ה נתמנה לרזין בק"ק קאוואטשהאזא, ואח"כ בשנת תרע"ח נתקבל שם לאב"ד. הקים שם ישיבה מפוארה ומפורסמת, והעמיד תלמידים רבים. נדפס ממנו ספר יד אהרן תשובות וחידושים, וספר נטיעות אר"ר על המועדים. נהרג עקה"ש במחנה אושוויץ ביום ח' תמוז שנת תש"ד לפ"ק. הי"ד. — מכתב זה הגיע אלינו מגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד המדומם מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

קידושין צריך לשמה רמקיש הויה ליציאה כמו שאמרו במס' קידושין (ט' ב'), ובגט קיי"ל לאיזה שארצה אנרש פסול לגרש, וכן לאיזה שתצא בפתח תחילה רתולה ברעת אחרים אפ"ה פסול, כמבואר בניטין (כ"ה א'), א"כ הא החזיר על כל אומה ולשון הו"ל תולה ברעת אחרים, ואין ברירה, ואין זה לשמה. אך התירוץ, כי השי"ת נלוי וירוע לפניו שרק בנ"י יקבלוהו, א"כ נכתב מעיקרא לשמם, אך עכ"פ מה שהחזיר התורה על כל אומה ולשון, שהבחירה חפשית, ואצלם בווראי לא שייך לומר בתורת קידושין, דהא אין ברירה, ואלמלי היו רוצים לקבלה, והי' אופן ואפשרות (הגם שבאמת אינו, אך עכ"פ החזיר עליהם), ע"כ רק כנזירת המלך על עבריו ולא בתורת קידושין, ועל אופן כזה רצה ליתנה להם.

ועפי"ז יומתק מקראי קורש בפ' וזאת הברכה, ד' מסיני בא ונו', וזרשו שהחזיר התורה אצלם ומי שירצה יקבלה, והא הו"ל תולה ברעת אחרים, וע"כ שלא הי' בתורת קירושין וכנ"ל, ולפי"ז הו"א שנם לבסוף שניתן לבנ"י לא הי' בחי' שטר קירושי אשה רק כמו לאומות העולם דת מאת המלך, על זה בא המקרא ומפרש, תורה צוה לנו, דייקא לנו הי' באופן אחר, מורשה, אל תיקרי מורשה אלא מאורשה, הכוונה, לא רק שהתורה היא ארוסה לבני ישראל כמו שאמרו סנהדרין (רף נ"ז), רק בני ישראל דהיינו קהלת יעקב נעשו מאורסים להקב"ה, וכמש"כ הבעה"ט ומהרש"א, והחילוק בין בנ"י לאומות העולם, משום שהדין הוא הנושא אשה צריך לברוק ד' אמהות, כמו שאמרו קידושין (ע"ו א'), ואפילו להראב"ר פי"ט מהל' איסורי ביאה, כהן הנושא צריך בריקה, ולרבנן דקיי"ל כוותייהו רכל משפחות בחזקת כשרות, אך בערעור צריך בריקה, וקוב"ה כהן הוא, כמבואר סנהדרין (ל"ט א') וצריך יחום, ואומות העולם הרי נקרא ערעור עליהם בסוף פ' וישלח מטומעים ומעורבים מפסול וא"א לקדשם, רק בנ"י שהמה מיוחסים ראויים להתרבק. וז"ש במדרש הביאו לי ספר היחוס כדרך שבני מביאין, ומה ענין יחוס למתן תורה, ולהנ"ל א"ש שהי' בחינת קידושין וזיווג, וצריך זרע מיוחס כרין הנ"ל. ויישבתי בזה קו' התוס' שבת פ"ח מענין מודעא, וכבר נדפס בשמי בתל תלפיות תרצ"ו חודש סיון, יראה שם.

הדרן להנ"ל, דנאה ויאה הוא לומר אשר בחר בנו. ומה שאומרים ונתן לנו את תורתו, יומתק עפ"י מש"כ הרא"ש פ"ק דקידושין סי' כ"ט דעבד אין לו קנין אפי' אם רבו נותן לו, ולאשה יש קנין אם בעל נותן לה, ועפי"ז כתב החיד"א במרבר קרמות ערך ק' אות כ"ה ראם בנ"י רין עברים להם, לא קנינו מה שניתן לנו, ואם יש לנו רין אשה, אז המתנה שניתן לנו קנינו. לפי"ז, אשר בחר בנו, הרמז שניתן לנו במדריגה החשובה יותר מאומות העולם, בחינת אשה לבעלה, א"כ יש קנין, ולא כאומות העולם שהמה כבחינת עברים ואין להם קנין, אבל לנו, ונתן לנו את תורתו, שקנינו ונקראת נתינה, ודו"ק.

והן עתה בא לירי מכתבו הקרום, ואשיב גם על זה, שהקשה על מה שנאמר במגילת רות, ישלם ד' פעלך, הא אמרו בחולין ק"ל תנא תונא ישלם ואת אמרת מרת חסידות שנו כאן, הרי רישלם משמע ברין, והלא מבואר במפורשים שרק

מצד החסד ארם מקבל שכר מצוה וכו'. הנה לפימש"כ התוס' שם לק"מ, דישלם משמע אפי' מדת חסידות, רק דשם א"א לומר כך דא"כ לא הוי פליגי דבנן ע"ז.

ויתיישב עוד עפימש"כ בהקדמת ספר ים התלמוד אות י"ד לפרש דברי המד"ר א"ר חסא אשר באת, והעלה דבישראל השכר רק מצד החסד, דמי הקדימני ואשלם, לכן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אבל בגר שמגיע לו מצד הדין, יש שכר מצוה בהאי עלמא, וזה שאמר רב חסא אשר באת, עיי"ש. וא"כ אתי שפיר מש"כ ישלם, דהא בגר מצד הדין נוטל שכרו וכנ"ל. אך בלא זה א"ש, דהרי זה חסד שהקב"ה מחשבו כאילו הארם עשה המצוה מעצמו ומשלם שכרו כפועל, וכמש"כ ולך ד' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, דהיינו אע"ג רזה יכול וזה אינו יכול, בשבת פטור זה שאינו יכול, דלא הוי מעשה, דאילמלא הקב"ה עוזרו לא הי' יכול לו, א"כ הוי זה אינו יכול וזה יכול, ולא חשוב כלל רק כמסייע שאין בו ממש, אפ"ה זהו החסד שיחשב כאילו עשה מעשה, ואמרו הבא לטהר מסייעין אותו, הנה אמרו כלפי שמיא „מסייעין" אותו, הגם רלהיפוך הוא, וכמו שאמרו קידושין (ל' ב') אילמלא עוזרו לא הי' יכול לו, וא"כ אדרבה כח הארם נקרא מסייע שאין בו ממש, וכמו שאמרו שבת (צ"ז א') מסייע אין בו ממש בזה יכול וזה אינו יכול, והיינו כי חפץ חסד הוא שיהא נחשב כאילו הארם יכול, וכביכול רק מסייע, לכן אמר ישלם וכנ"ל. וזה שאמרו במס' אבות (פ"ב מ"א) מתן שכרן, ועמרו המפורשים איך קראו מתנה ושכר, ולהנ"ל הכוונה הגם שהיא מתנת חנם, מ"מ הקב"ה מחשבו לשכר כאילו ברין מגיע לו וכמ"ש, ועל כן מחשבה טובה הקב"ה מצרפו למעשה דהרי גם המעשה אין ביכולת הארם רק הקב"ה עוזרו, א"כ כך הוא בלא מעשה כאילו במעשה, שהרי הארם כמעט שוה בשניהם, וכנ"ל.

הנני ידידו הרו"ש ומאוה לו כוח"ט,

חק' אד"ר אב"ד חופק"ק והגליל

כום תנחומין

משתתפים אנו בצערו של ידידינו

הנה"ח מו"ה יעקב גוטוויין נ"י מבני ברק

בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה **אברהם גאטליעב** נ"י מירושלים עיה"ק
בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

בענין מוקצה

הרב הגאון מוה"ר יששכר דוב גאלדשטיין זי"ל[1]
בעמח"ס ליקוטי הערות על שו"ת חת"ס

(ישוב דברי הגאון ר' דוד אופנהיים זצ"ל מהשגותיו של הגאון חכם צבי זצ"ל)

ב„כרם שלמה" שנה י' קונטרס ז' (אייר־סיון תשמ"ז) עמוד ט' נדפסה תשובה מהגאון בעל חכם צבי זצ"ל אל הג"ר יודא מילר זצ"ל, ובתוך התשובה [עמוד י'] נמצא קטע א' המוסב על דברי הגאון ר' דוד אופנהיים זצ"ל שהי' בעת ההיא [שנת ת"ס] רב בנ"ש, וז"ל הח"צ: מה שהשיג על מהר"ר דוד אופנהיים מנ"ש, יפה השיג עליו. וביחור מה שכתב מהר"ר דוד הנ"ל דלהרמב"ם כדי לאכול בי"ט ב' של גליות, ביצה שנולדה בראשון, צריך לומר ביום הראשון איני בודל ממנה כל בין השמשות דאל"ה אסורה אף בשני מטעם מיגו דאיתקצאי לבין השמשות כו', מלבד שהוא נגד התלמוד וכל הפוסקים וכקושית הרב"י זלה"ה, עוד הם דברי הבאי אף לפי דרכו של מהר"ר דוד הנ"ל, כי מה יתן ומה יוסיף אומרו איני בודל מביצה זו שנולדה היום כל בין השמשות, שהרי ע"כ הוא בודל ממנה ואסור לאכלה ואפי' לטלטלה כל בין השמשות, ואין להאריך בדברים בטלים הללו, [עי' שו"ת חות יאיר סי' קנ"ב].

הנה רברים אלו סובבים על דברי הגאון רד"א שנדפסו בספר בית יהודה [דעסוי שנת תנ"ח] מהגאון ר' יודא בן ניסן [הספר נקרא בפי הלומדים מהר"י ר"ן]. בתחלת הספר נדפס קונטרס בשם „מועד דוד" והם חידושים מהגרד"א שנרשמו מאת תלמידו הג"ר אברהם בן הג"ר יודא מחבר ס' בית יהודה הנ"ל, כפי שהוא כותב בהקדמת הספר. וז"ל שם בחידושים למס' ביצה דף ד' ע"א [ט' ע"ב מדפי הספר]: כתב הרמב"ם בפ"א [מהל' יו"ט] דבר שהי' מוקצה ביו"ט ראשון או שנולד בראשון אם הכין אותו לשני ה"ז מותר, ע"כ. וכתב ב"י סי' תקי"ג וז"ל, נראה מדבריו דביצה שנולדה בראשון אינו מותר לשני אא"כ הכינו בראשון, ואיני יודע מנין למד כן, ואפשר דלא קאי אלא למוקצה ולא לנולד עכ"ל [הב"י], וז"ל הרמב"ם בפנים פ"ק דהל' יו"ט דין כ"ד, שני ימים טובים של גליות שתי קדושות הן ואינן כיום א', לפיכך דבר שהי' מוקצה ביו"ט ראשון או שנולד

---

1) חידו"ת הללו הגיע אלינו לפני איזה שבועות, וכבר הי' מוכן לדפוס למדור „פלפול והלכה", והנה באה אלינו השמועה המעציבה כי נלקח מאתנו הרב הגאון הכותב ז"ל, ולדאבוננו כבר מצאו החידו"ת הללו מקום במדור „זכרון לאחרונים". — הרב הגאון המנוח מוה"ר יששכר דוב גאלדשטיין זי"ל הי' מגדולי וחשובי הרבנים בירושלים עיה"ק, שימש כרב דחונ חתם סופר וראש ישיבת כולל שומרי החומות בירושלים עיה"ק, גם חיבר ספר הנפלא ליקוטי הערות על שו"ת חתם סופר כמה ברכים. נשמתו עלתה לגנזי מרומים ביום ז' לחודש סיון. תהא נשמתו צרורה בצרור החיים, והמקום ינחם את כל המתאבלים עליו בתוך שאצו"י, אמן.

בראשון, אם הכין אותו לשני הרי זה מותר, כיצד ביצה שנולד בראשון תאכל בשני, עכ"ל הרמב"ם, הרי שלך לפניך דאין מקום למה שכתב ב"י, ואפשר דלא קאי אלא למוקצה ולא לנולד, דהא מפורש יצא מפי הרמב"ם מוקצה ביום ראשון וכן הנולד, בחדא מחתא מחתינהו, וכמעט אין לו שחר אפי' ציבחר. ונראה לאמ"ו ללמד סנגוריא מאין מעיין נובע רין זה, דברי הרמב"ם דבריו מגיעים לאמיתה של תורה, דעיין דף ד' ע"א במס' ביצה בתוס' ד"ה נימא קסבר רב קדושה אחת וכו', תימא לימא רקסבר שתי קדושות הן אלא הטעם מיגו דאיתקצאי לב"ה דשמא [יום שבת] הוא, אתקצאי לכולי יומא דשני עכ"ל, ויש להקשות לפ"ז האיך מתיר רב כאן דף ד' ע"ב בשני ימים טובים של גליות נולדה בא' מותרת בשני הא אסור בשני משום מגו דאתקצאי בין השמשות דרילמא היום יו"ט ואתקצאי לכל יומא דלמחר, וכן מצא מפורש בתוס' מס' סוכה דף יו"ר ע"ב ד"ה עד מוצאי יו"ט אחרון וכו', שהקשו קושיא זו בתוס', האיך מתיר רב בשני ימים טובים של גליות נימא מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא יע"ש, אלא נ"ל לומר דהרמב"ם הכי מפרש שיטת תוס' דהוא סובר דרב ור"י סברי דאמרינן מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, ומשו"ה פוסק הרמב"ם ביצה שנולדה ביום ראשון משני ימים טובים של גליות צריך להכין מראשון אשני כדי שלא יהי' מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא דשני, משו"ה צריך להכין בפירוש ובזה בטיל המוקצה כדפסיק הרמב"ם פ"ג דהל' יו"ט הלכה כ"ד ע"ש, וכן מצינו גבי סוכה אם אמר איני בורל ממנו כל בין השמשות מותר, ובשני ימים טובים של גליות יש בידו לתקן, דממ"נ מותר להכין, רא' מנהון חול, וא"כ אם יום ראשון חול פשיטא רמותר להכין אשני, ואי הראשון יו"ט ושני חול א"כ [מותר] ג"כ, דמיו"ט לחול לא הוי הכנה, עי' פירש"י דף ב' ע"ב וז"ל, סעורת חול לא אצטריך זימון רלא שייך מוקצה יעו"ש, ומשו"ה אפי' ביצה שנולדה ביום א' מותר אף דמאתמול בשבת גמרה לה, ומכ"ש מה שמכין בפה למחר אני אוכל דפשיטא שאין בו שום צד איסור בעולם, משא"כ בשבת ויו"ט הסמוכים זה לזה א"א בתקנה הנ"ל להכין איום מחר, ביום ראשון איום שני, דאסור להכין משבת איו"ט דכתיב ביום הששי והכינו את אשר יביאו וסעודת יו"ט הוי הכנה, וגבי סוכה אמרינן שאסור בתשיעי ספק ח' משום מגו דאתקצאי לבין השמשות אף שהוא שני ימים טובים של גליות אין לו תקנה בהכנה מיום ראשון אשני, דמוקצה מחמת מצוה שאני, אילו מתרמי לי' סעודת מצוה צריך לאכלה בין השמשות בסוכה כראי' בתוס' ר"ה נימא קסבר במס' ביצה, וסוכה דף י' ע"ב ע"ש, וא"א להכינו למחר רצריך לאכול בגוי' וק"ל, עכ"ל קונטרס מועד דוד. ואח"כ כתב לפרש דברי הגמ' בביצה ע"פ פירושו בדברי הרמב"ם.

העתקנו כל דבריו, כי עפ"ז נגיע ליישוב דבריו מהשגותיו של הח"צ, רק נקדים כי כל דברים הללו כתב הגרד"א בספרו שו"ת נשאל דוד חאו"ח [ירושלים תשל"ב, הוצאת מכון ח"ס] סי' כ"א יעו"ש. והנה השגה ראשונה של הח"צ שהוא נגד התלמוד וכל הפוסקים וכקושיות הב"י, הב"י לא כתב שהוא נגד

התלמוד והפוסקים, אלא שאינו יודע מנין לו, והנה לפי פירושו של חנרד"א מקור נפתח להרמב"ם מסוגיא דגמ' ביצה דף ד', וכן הוא לשונו של הנרד"א בשו"ת נשאל רור שם, ואי משום עיקר הקושיא שהקשה הב"י ואיני יורע מנין למד כן, הלא יש מעיין הנובע מקור רין זה, ומעיין פתוח מצאתי ראתא לידי משמע, עכ"ל. ומה שתמה עור החי"צ רמה יתן ומה יוסיף באומר איני בודל מביצה זו כל בין השמשות, שהרי ע"כ הוא בודל ממנה, יש להשיב, חרא דהנרר"א לא כתב דיאמר על הביצה שנולרה היום איני בורל וכו', רק כתב רביצה שנולרה ביום ראשון צריך להכין מראשון לשני כרי שלא יהי' מנו דאתקצאי וכו', משו"ה צריך להכין בפירוש ובזה בטיל המוקצה עכ"ל, אלא שהביא רוגמא מסוכה, רכן מצינו שם רכשאומר איני בודל וכו' מסלק המוקצה. ומה שתמה החי"צ רע"כ בודל ממנו ואסור לאכלה ואפי' לטלטלה כל בין השמשות, מבואר בביצה ל' ע"ב בנויי סוכה שאסור להסתפק מהן ער מוצאי יו"ט האחרון של חג ראם התנה עליהן הכל לפי תנאו, ומוקי אביי ורבא באומר איני בודל מהם כל בין השמשות, ופירש"י איני בורל מהם מהיות כחי וזכותי בהם ליטלן כל שהות אורך של בין השמשות של ערב יו"ט הלכך בשעת ביאת היום שהיתה קרושה צריכה לחול עליהם לא חלה עכ"ל, והנה החי"צ לפי מה שהבין בכוונת הרר"א רהתנאי הוא, איני בורל וכו', צדק בקושייתו דהא כיון שהוא מוקצה ביום ראשון ע"כ בודל מחם, ואינו רומה לסוכה רשם הוא ערב יו"ט, וכשצריך לחול המוקצה הוא מבטלה, אבל כפי מש"כ הרר"א, ההכנה היא ממנ"פ, אם היום חול ומחר יו"ט, חול מכין ליו"ט, ואם היום יו"ט ומחר חול, סעורת חול א"צ הכנח, והיינו ראף רבין השמשות אסור מחמת ספק אבל בלילה כיון שהוא חול א"א לאסרו מחמת מיגו ראתקצאי וכו' כמובן, והרד"א שפי' אופן ההכנה ברדך זה, הוא משום דלפי פירושו, זו היא כוונת הגמ' בביצה שם דף ד', אלא הכא בהכנה דרבה קא פליגי דרב אית לי' הכנה דרבה וכו', וזה שייך רק בשבת ויו"ט הסמוכים זה לזה ולא בשני ימים טובים של גליות, לפי דרכו של הרר"א, אלא רזה דמשמע מלשון הרר"א רע"י הכנה הוא מבטל לגמרי מוקצה בבין השמשות, צע"ק, דהא צריך לחוש שמא היום יו"ט ובין השמשות ספק יום הוא ואסור מספק, רק בלילה הוא מותר, ראם היום יו"ט מחר חול, ואפשר שגם הרד"א נתכוין לזה, וע"ש ברד"א שדעתו דהרמב"ם לא ס"ל כהתום' בסוכה דלא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר.

קצת הערות בדברי הרמב"ם בהלכות לולב

רפאל יצחק רייכמאן
ראש כולל ישיבת מאה שערים
עיה"ק ירושלים תובב"א

פ"ז ה"כ: וענף עץ עבות האמור בתורה הוא ההדס שעליו חופין את עצו, כנון שיהיו שלשה עלין או יתר על כן בנבעול אחד, ע"כ. כבר העיר לנכון בס' עמק ברכה להגר"א פומרנצ'יק זצ"ל רמדברי הרמב"ם, שהביא הך דינא דעבות כאן בריש פ"ז, משמע דס"ל דגדר עבות הוא דבזה נחשב למין הראוי למצוה, ולא דהוי רק תנאי בהכשירו של הדס, (וכלשון הרמב"ם „וענף עץ עבות האמור בתורה הוא וכו'"), ועיי"ש בס' עמק ברכה מש"כ עוד בזה. וכה"ד הרב המגיד כאן, ע"ש. (ובמק"א הארכתי בר' שאר הראשונים בזה). ויש להעיר עוד, דלפי"ז עולה יפה נם סוף דברי הרמב"ם, שכתב „אבל אם היו שני העלין בשוה זה כנגד זה והעלה השלישי למעלה מהן אין זה עבות אבל נקרא הדס שוטה". והנה מש"כ „אבל נקרא הדס שוטה" מקורו הגמ' בסוכה דף ל"ב ע"ב „אבא להההוא הדס שוטה קרי ליה", ע"ש, ולכאורה ברמב"ם הוא שפת יתר, דאחרי שכתב ד„אין זה עבות", מה דנקרא הדס שוטה הוי כסיפור דברים בעלמא, ואינו כלל מענינגו לכאורה, דמה איכפת לנו שנקרא הדס שוטה. (וכפי הנראה הרגיש בזה הרבינו מנוח, וע"כ כתב „פירוש ולהכי נקרא הדס שוטה וכו'", ע"ש). אמנם להנ"ל א"ש, דאם הי' סובר הרמב"ם דעבות הוא תנאי בהכשירו של הדס אז באמת הי' מקום להעיר דאין זה מעניננו מה שנקרא הדס שוטה, אבל להנתבאר דהא דבעינן עבות הוא משום דבלא"ה אין זה המין שהצריכה תורה, שפיר הגדיר הרמב"ם ד„אין זה עבות", כלומר דאין זה ענף עץ עבות האמור בתורה, „אלא נקרא הדס שוטה", דהיינו דנחשב כמין אחר. (ועיין בסוכה דף י"ב ע"ב „רב חסדא אמר מהכא צאו ההר והביאו עלי זית וכו' ועלי הדס וכו' ועלי עץ עבות וכו' היינו הדס היינו עץ עבות אמר רב חסדא הדס שוטה לסוכה ועץ עבות ללולב", ועיין בראש"ש בפ"ג סי' י"ר בשם רב פלטוי „מן המקרא הי' משמע דשני מינין הם", ע"ש. וע"ע בהלכות לולב להראב"ד).

שם ה"ח: וכמה שיעור אורך כל מין מהם, לולב אין פחות מארבעה טפחים וכו', והדס וערבה אין פחות משלשה טפחים, ע"כ. והראב"ד השיג דהנ' טפחים הם טפחים קטנים, וכד' טרפון. והנה גם מהרי"ף משמע דס"ל דאלו טפחים הם טפחים דגילים, מדהשמיט רבדי ר' טרפון וכל הסוגיא אליביה. ותמהו כולם דמסוגית הגמ' שם בסוכה דף ל"ב ע"ב משמע דקיי"ל כר' טרפון, וכדאיתא התם „אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כרבי טרפון". ועיין במגיד משנה מש"כ בדרך אפשר ומה שביאר רבדיו בלח"מ שם. ועיין היטב בפירוש ד"א מן ההר בסוכה שם. (והי' אפשר להמתיק דברי המ"מ עפ"ד הערוה"נ בסוגיא שם, ע"ש, אלא דמלשונו אינו נראה רכיוון לזה). ועיין בספר ההשלמה שצידד לומר בר' הרי"ף ד„אולי עלה בדעתו דר' טרפון לא אמר אלא לעכובא אבל למצוה בעי' ד' טפחים

שלימים", והביאו דבריו המכתם והמאורות. (וע"ע במאירי שם בסוכה ובס' העיטור הל' לולב ובהגהות פתח הדביר שם מה שתמה על המ"מ). ובעניי לא זכיתי להבין מה הרויח בזה, דגם לפי דבריו לכאורה הי' לו להרי"ף להביא ד' ר' טרפון והסוגיא אליבי', דנפק"מ טובא לענין דינא דעיכובא, וצע"ג. עכ"פ איך שיהי', הרי ד' הרמב"ם א"א ליישב באופן זה, ומה שנאמר בד' הרמב"ם נוכל לכאורה לומר גם בדעת הרי"ף. ולע"ד קרוב הדבר שהא דנתקשו ונדחקו כל המפרשים בד' הרי"ף והרמב"ם הוא משום שלא הי' לפניהם פירושו המחודש של הר"ח (הנדפס על גליון ש"ס וילנא), שמפרש מסקנת הסוגיא באופן אחר משאר הראשונים, דהא דקאמר ר' טרפון „באמה בת חמשה טפחים", היינו דכן השיב ד' טרפון לת"ק בתמיה, „באמה בת ה' טפחים אתה אומר, אינם אלא ג' באמה של ו' טפחים", (ויש שם ט"ס בר"ח וצ"ל „פי' אמה שאמר ת"ק וכו' השיב ר' טרפון וכו'"). ולפירושו שיעור הדם וערבה לת"ק הוא ג' טפחים גדולים, שהם ג' טפחים וג' חומשין מטפחים בינונים, ולר' טרפון השיעור הוא ג' טפחים בינונים, ע"ש בר"ח. (וכן הובא פירוש זה בנספחים שבסו"ס אוצר הגאונים לסוכה מכת"י קרום, ע"ש). ובהגלות נגלות פירושו של הר"ח, לכאורה עלינו לומר דכן פירשו גם הרי"ף והרמב"ם, וע"כ שפיר פסקו דהשיעורים הם בטפחים רגילים, דלפירוש זה כ"ה שיטת ר' טרפון דמבואר בגמ' רקיו"ל כוותיה.

שם: והרס וערבה אין פחות משלשה טפחים, ואם היו ארוכין כל שהן כשרים, ואפילו אין בכל בד ובד אלא שלשה עלין לחין כשרים והוא שיהיו בראש הבד, ע"כ. ומפשטות לשון הרמב"ם משמע דהא דקאמר „ואפילו וכו'" קאי גם על ערבה, ונמצא דלפי"מ דנקטו הרא"ש והטור ועוד בד' הרמב"ם דסגי בג' עלין בראש ההדם ואפי' כל שאר העלין לאורך ההדם נשרו לגמרי (ולשיטתם כן מתפרשים דברי הרמב"ם כאן), לכאורה ה"ה בערבה. וכבר כתבתי בזה במק"א. והבאתי קצת מקור לד' הרמב"ם מד' ר' נחמן בסוכה דף מ"ד ע"ב לענין ערבה שבמקרש, וגם הבאתי מש"כ הטור בסי' תרמ"ז בשם העיטור דמסתברא דבערבה „אפי' לא נשתייר אלא עלה אחד בבד א' כשירה ולחומרא בעינן כהדס", וא"כ לא נפלאת היא לומר דהרמב"ם יסבור דבעינן כהדס מעיקר הדין. ויישבתי לפי"ז תמיהת הרבינו מנוח על הרמב"ם שהשמיט הא דתנן ברף ל"ג ע"ב שערבה שנשרו מקצת עליה כשרה, דבארתי דמה דנקט הרמב"ם כאן דסגי בג' עלין לחין בראש הבד הוא הוא הדין של נשרו מקצת עליה כשרה דתנן במשנה. (ועיין בב"ח שם בסי' תרמ"ז שכ' לשיטת העיטור ד„מאי דקתני בסיפא נשרו מקצת עליה כשרה היינו וכו' שנשרו מקצתם ונשארו מקצת ואפי' לא נשאר אלא עלה אחד נמי נשרו מקצת עליה קרינן ביה", ע"ש). והארכתי בזה עוד בעזה"י, ואכ"מ.

פ"ח ה"א: ארבעת מינין האלו וכו' שהי' אחד מהן יבש וכו' הרי זה פסול, ע"כ. במק"א כתבתי דשיטת הרמב"ם דהא דבעינן ג' עלין „לחין" בהדס אין זה משום דינא דהדר, שהרי לא הביא דין זה כאן בפרק ח' בין שאר דיני הדר, ורק בפרק ז' (הלכה ח'), דשם מדובר בעיקר תנאי החפצא של הדס, ומשמע דסובר

דעלה שיבשה דינה כנשרה, וכשיטת ה„יש מי שכתב" במאירי דף ל"ב ע"א, (וכמובן דכ"ז רק לד' הרא"ש והטור ועוד בדעת הרמב"ם דסגי בג' עלין בראש הבד), וכן כתבתי בשיטתו לענין עלי ערבה. ולפי"ז נראה דמה שהזכיר כאן יבש בנוגע להדס וערבה, הכוונה ע"כ לעץ שלהם (ושיעורו ברובו), ופסול מטעם הדר, וכשר לד' הרמב"ם בשאר ימים (עיין בדבריו בהלכה ט'), אבל יבשו עליו ולא נשארו ג' עלין לחין בראש הבד פסול כל ז' (עיין במגיד משנה בהלכה ט' בסוף דבריו). ונמצא דלד' הרמב"ם תרי גווני יבש איכא בהדס וערבה דחלוקים הם בעיקר דינם, דין יבש דתנן במתניתין, והוא בגוף ההדס וערבה דומיא דנקטם ראשו (וזה יבש דמכשיר ר' יהודה בברייתא שם בדף ל"א ע"א), ויבש בעלין דתניא בברייתא בדף ל"ג ע"א לענין הדס, וכן איתא בדברי רב נחמן בדף מ"ד ע"ב לענין ערבה שבמקדש, דאמר „ג' בדי עלין לחין", (וכבר העדנו במק"א, דלפי דברינו אתי שפיר מה דמשמע מד' רב נחמן דבעינן עלין לחין לעיכובא בערבה שבמקדש, דהרי מטעם הדר לכאורה אין לפסול בזה לד' הרמב"ם, לפי"מ דנקטו הרבה אחרונים בדעתו דאפי' לעיקר מצות לולב בשאר ימים במקדש לא בעינן הדר). ועיין בראשונים בריש פ"ג דסוכה מה שכתבו לענין יבש בלולב, ומה שהביאו מהירושלמי. וע"ע בהל' לולב להראב"ד. ואכמ"ל.

שם סוף ה"א: ובשעת הדחק או בשעת הסכנה לולב חיבש כשר, ע"כ. ומקודו מברייתא בסוכה דף ל"א „מעשה בבני כדכין (פרש"י, שאין דרין על מקום פרדסין ואין דקלים מצויים שם) שהיו מודישין את לולביהן לבני בניהן וכו' אין שעת הדחק ראיה", ע"ש. ויש לעיין למה הוסיף הרמב"ם „או בשעת הסכנה", דלכאורה זה בכלל „בשעת הדחק", ואם נאמר מפני שלדעתו יש בזה איזה חידוש דין, אז שוב יקשה מנ"ל להרמב"ם חידוש דין זה. ומצאתי בס' ברכת אברהם (ספר תשובות מרבינו אברהם בן הרמב"ם לר"ד הבבלי) בסימן ל"ב דמשמע דמפרש הך מעשה דמודישין לולביהן דמיירי בשעת הסכנה, וגם נראה לכאורה מדבריו דגרס כן להדיא בגמ' „אין שעת הסכנה ראיה", ע"ש. ומסתבר לפי"ז דגרים שם „מעשה באנשי כרכום", וכגירסת הרבה ראשונים, (וכה שנדפס שם „כרכים", אולי תוקן כן ע"פ הגירסא בש"ס שלפנינו), וכן מסתבר טפי להך פירושא הגירסא המובאת שם בס' ברכת אברהם „לבניהן" במקום „לבני בניהן", (וכ"ה בירושלמי, ועיין בתוספתא ובדק"ס). ונראה דגם הרמב"ם פירש כן דהמדובר שם הוא בשעת הסכנה, ועל כן כתב להדיא „בשעת הסכנה", אף דהוי בכלל שעת הדחק, וכררכו להביא את המוזכר בגמ'.

שם ה"ג: עיין בלח"מ שהקשה אמאי השמיט הרמב"ם פסולי כפוף וקווץ בלולב. (ועיין במאירי שכתב דגם הרי"ף השמיט פסול כפוף, אמנם לפנינו ברי"ף איתא). וראיתי בס' המכתם שכתב ד„אית דלא גרסי כפוף בפסולין", ועיי"ש שביאר דזה משום דרק עקום דומה למגל חשיב מום, אבל כפוף, דהיינו דנכפף ראשו, „דרך גדילתן הוא". וכפי הנראה שהבין כן בד' הרמב"ם. ברם אכתי צ"ב אמאי השמיט הרמב"ם „קווץ". והנה יש דגרסי בברייתא (שם בסוכה דף ל"ב ע"א) „כווץ" במקום „קווץ", ויש דגרסי לתרווייהו, עיין בראשונים. ואולי גרם

הרמב"ם „כווץ" לבר, ופירשו כמו האו"ח והאהל מועד „שאין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה", ונמצא דהיינו ההיכי תמצא של ציני הר הברזל דפסל אביי ושתניא בברייתא כוותיה, ופסול זה הרי הביא הרמב"ם בהלכה ד'.

שם ה"ח: אתרוג שהוא תפוח סרוח כבוש שלוק שחור לבן מנומר ירוק ככרתי פסול, ע"כ. הנה הרמב"ם כייל „ירוק ככרתי" עם שאר פסולי הדר, ועיין בקרית ספר להמבי"ט דכתב להריא דכל הני פסולים מטעם הדר. אמנם בגמ' סוכה דף ל"א ע"ב מבואר דפסולא דירוק ככרתי הוא משום דלא גמר פירא ולא מטעם הדר, דר' יהודה הוא דפוסל בזה, ור"י ליית ליה הדר, ע"ש. ברם כבר כתבו כמה אחרונים דלרירן ירוק ככרתי פסול מטעם הדר, והביאו מדברי הריטב"א והר"ן דמשמע דס"ל כן, (ואני הוספתי דכ"נ מד' הרמב"ן בחולין דף מ"ו ע"א ושכן מפורש במאירי בסוכה דף ל"ר ע"ב). ובתשובות משכנות יעקב חידש עוד יותר, דלרירן כל הפסול הוא רק מטעם הדר ולא מטעם גמר פירא. והוכחתי כדבריו ממה דכתב הרמב"ם בהלכה שאח"ז „כל אלו שאמרנו שהם פסולין מפני מומין שבארנו וכו' ביום טוב ראשון בלבר אבל ביום טוב שני עם שאר ימים הכל כשר", ומשמע להריא מלשונו דקאי גם אירוק ככרתי, ואי נימא דפסול משום דלא גמר פירא לכאורה פשוט דהי' צריך להיות פסול גם בשאר ימים, (ובפרט לפי"מ דמשמע מסתימת לשון הרמב"ם דהא דמכשיר בשאר ימים הוא גם במקדש דהוי מה"ת, וכן נקטו בדעתו הרבה אחרונים). ובמק"א הארכתי בזה בעזה"י, וכתבתי דיש לבאר ד' הרמב"ם עפ"ד הריטב"א שם בדף ל"א ע"ב ד"ה תיובתא שכתב וז"ל: דר' יהורה לא בעי הדר אפילו באתרוג וכל שכן בשאר מינין, וקשה לי א"כ כוליה פרקין דלא כר' יהודה, דהא נקטם ראשו ועלתה חזזית וניקב ונקלף כלהו מרין הדר הם פסולין, ואילו ר' יהודה לא פליג אלא בירוק ככרתי דמחמיר טפי מרבי מאיר, ולא חזי ליה דפלינ ברישא, וי"ל דלרבי יהודה כל שאינם כבריתם מורה הוא דפסול דלא חשיב שמו עליו, וכי היכי דפסול בירוק ככרתי ובאתרוג כאגוז משום דלא גמר פירא, עכ"ל, ע"ש. ומבואר דנחלקו ר"י וחכמים בכל אלו הפסולים אם זה מטעם ראין שמו עליו או מטעם הדר, ומדהביא יסור לזה מירוק ככרתי, משמע דחסרון זה של לא גמר פירא דפוסל ד' יהורה מטעמו ירוק ככרתי, הוי כעין החסרון של לאו שמו עליו בכל שאר הפסולין אליביה. וי"ל לפי"ז דדק ר' יהודה לשיטתו פוסל ירוק ככרתי מטעם דלא גמר פירא, אבל לחכמים דפליגי עלי' וס"ל בכל שאר הפסולים ראין זה מטעם ראין שמו עליו רק מרינא דהדר, (ולכן מכשרינן לכולהו בשאר ימים), ה"ה לענין ירוק ככרתי, ודוק. (והא דאתרוג פחות מכביצה פסול כל ז' לד' הרמב"ם, וכמש"כ הרב המגיד, היינו משום דבעינן כביצה מהלכות שיעורין, עיין בקרית ספר להמבי"ט שם בהל' לולב פ"ז. ובמק"א כתבתי בזה, ואכ"מ). ומסתברא לפי"ז דהא דירוק ככרתי אינו הדר הוא משום זה נופא דלא הוי גמר פירא, ולא מטעמא דשינוי מראה. ואמנם כן נראה קצת מסידור לשון הרמב"ם, דלא כתב ירוק ככרתי מיד אחרי שחור ולבן. ברם מדברי הריטב"א עצמו בסוכה דף ל"ה ע"ב בר"ה רה"ל משמע דסובר דירוק ככרתי הוי

בכלל המראות הפסולות, ע"ש. (ובמק"א כתבתי בי"ל דעיקר פלוגתת ר"י ור"מ בירוק ככרתי הוא אם זה נחשב לגמר פירא או לא, ולר"מ נחשב לגמר פירא וע"כ לשיטתו הוי גם מראה אתרוג, משא"כ לר"י דאינו גמר פירא ממילא הוי שינוי מראה. והארכתי בזה. ואכ"מ).

עיין בנשמת אדם בהל' לולב כלל קנ"א ס"ק ג' שכ' בא"ד: ומאוד אני תמה שבספרי רמב"ם שבידינו נשמט לגמרי דין זה דנסדק (באתרוג) וגם בסמ"ג לא כתב לא נקלף ולא נסדק והכלבו שכל דבריו לקוחים מרמב"ם לא הזכיר ג"כ נסדק ואף שאח"כ וכו' וכיון שלא ראיתי לא' מן הראשונים והאחרונים שהעירו בזה דבר פשוט הוא שהוא השמטת הדפוס, עכ"ל, ע"ש. אמנם לאחרונה נדפסה מהדורא חדשה של הרמב"ם עם שנויי נוסחאות מעשרות דפוסים ישנים וכת"י ובכולם לא הוזכר „נסדק" בפסולי אתרוג. וכן ראיתי בחידושי רבינו מאיר שמחה על סוכה שכתב „ותמוה בעיני מאד על הרמב"ם שהשמיט דינא דנסדק גבי אתרוג וצע"ג". ברם עיין בספר העיטור בריש הל' לולב דכתב דלא נדסינן במתניתין נסרק, ולכאורה צ"ל דגם הרמב"ם ס"ל כן. ועיי"ש בהגהות פתח הדביר על העיטור שכתב ד„לפי ני' רבינו דל"ג נסרק אינו גורם ג"כ מה דאיתא התם ל"ו א' אי נסדק תנינא". ולענ"ד לד' הרמב"ם אין זה מוכרח, די"ל דהרמב"ם לשיטתו שפיר גרם מה דאיתא בגמ'. דהנה דעת הרמב"ם דנקב מפולש פוסל גם בלא חסרון, ואם נרמה נסדק באתרוג לנסדק הנרגרת, הרי בפשוטו אירי בנסרק כל קליפה העבה עד חדרי הזרע דומיא דנסרק הנדגרת דנסדק עד החלל (ועיין בריטב"א ור"ן שם בסוכה ובבאוה"ג או"ח סי' תרמ"ח), וא"כ כשנסדק לא גרע מניקב נקב מפולש, לדעת הסוברים דניקב עד חדרי הזרע חשיב נקב מפולש, ויש לפרש לפי"ז מה דאיתא „אי נסדק תנינא" דהכוונה למה דתנן „ניקב" (דהיינו ניקב נקב מפולש, ודלא כפרש"י במשנה שם, ומה דאיתא „אי ניקב תנינא", יל"פ כד' רש"י ותוס' שם דר"ל דומיא דניקב קרום של מוח, ו„תנינא" היינו דתנינא דכשר). ובאמת גם לפימש"כ הכ"י בר' הרמב"ם, דדק נקב מפולש מעבר לעבר פוסל, הרי ביאר החזו"א (או"ח סי' קמ"ז ס"ק ד') דכל שעובר דרך חדרי הזרע ויוצא מצר שני, לא שנא לרוחב לא שנא לאורך, חשיב נקב מפולש, וא"כ גם לצר זה י"ל דנסדק פסול מטעם ניקב. (ומה שצידד החזו"א שם לחלק בין ניקב לנסדק, עיין בבכור"י סי' תרמ"ח ס"ק י"ט). שו"ר בנימוקי הגרי"ב שתמה על השמטת הרמב"ם, ועיי"ש שהעיר ג"כ די"ל דנסדק פסול מטעם ניקב, אמנם נדחק טובא בישוב ד' הרמב"ם כי לא דאה ד' העיטור הנ"ל.

בענין אין מעבירין על המצות, וזריזין מקדימין למצות

אברהם משה שאיא
מגיד שיעור בישיבת מכון להוראה
מאנסי, ניו יארק

במס' מגילה רף ו' ע"ב פליגי ר' אליעזר בר' יוסי ורשב"ג אי קריאת המגילה באדר ראשון או שני, וקאמר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו, דכתיב בכל שנה ושנה, מ"ם כמו כל שנה אדר הסמוך לשבט, ומ"ם כמו כל שנה אדר הסמוך לניסן, וקאמר בשלמא ראב"י מסתבר טעמי' דאין מעבירין על המצות ולכך קורין באדר ראשון, אלא רשב"ג מ"ט, ומתרץ דעדיף לסמוך גאולה לגאולה. והקשו בתוס' ר"ה מסתבר, דבפרק איזהו מקומן יליף מקרא דשופך הדם על יסוד מערבי של מזבח, ול"ל קרא הא אין מעבירין על המצות, ויש מפרשים דלא שייך למימר אין מעבירין על המצות אלא היכא דיש לפנינו שתי מצות שיש לו לעשות קודם אותו דפגע ברישא, וזה אינו דהכא ליכא אלא מצוה אחת ואפ"ה מפרש הטעם משום דאין מעבירין, עכ"ד התוס'.

וצ"ל לתרץ קו' התוס', בשנדקדק עוד בדברי הגמרא דקאמר סברת ראב"י דאין מעבירין על המצות, וא"כ קשה לכאורה ל"ל הקרא בכל שנה ושנה, ובגמרא משמע דזה לימוד גמור. וצ"ל להסביר דדין אין מעבירין על המצות, שייך דוקא היכא דיש מצוה בעשייתה בעת ההיא, וכמו מצות תפילין דמצותו ביום, והדין הוא דכשנזדמן לו המצוה אינו רשאי לאחרה עד כמה שעות ביום אלא צריך להניחם מיד, משא"כ אם אינו יודע הזמן הנכון לקיום המצוה, בודאי אין לו להקרים מכח הדין דאין מעבירין על המצות, שהרי זה דומה למי שירצה לקיים ולהקרים מצות סוכה בי"ד בתשרי או בי"ג בתשרי, ודאי שלא עשה כלום, או מי שירצה לקיים מצות תפילין לפני אור היום אינו כלום, ולפיכך לא שייך לומר דקורין את המגילה באדר ראשון מכח אין מעבירין על המצות, דאין אנו יודעין אם הוא כבר זמן המצוה, ואפשר דעדיין אינו הזמן ולא עשה כלום, ולכך צריך הגמרא לומר לימוד מפסוק בכל שנה ושנה, לגלות דזמן החיוב הוא כבר באדר ראשון, רק דאנו מסופקין מה הפשט בפסוק בכל שנה ושנה, ולכך קאמר רמסתבר טפי לאוקמי הפסוק באדר ראשון, דאז יקיים גם הדין דאין מעבירין על המצות, אבל בלא הקרא, וראי אין לומר דיקרא בראשון מכח אין מעבירין, דאפשר עדיין לא הגיע זמן המצוה. ומיושב קושיית התוס', דהתם בזבחים א"א לומר דיסור מערבי הוא קיום המצוה מכח אין מעבירין, דאפשר דאין שם המצוה דק ברוח אחרת כגון מזרחית או דרומית, ול"ש לחדש דיסוד מערבי הוא המצוה מכח אין מעבירין, ולכך צריך שם קרא.

והנה הטורי אבן הקשה על לשון הגמרא דאין מעבירין על המצות, דיותר דאוי לומר כאן הלשון זריזין מקדימין למצות, דאין מעבירין פירושו היכא דעוסק

כבר בהמצוה ומניחה, או עכ"פ פוגע במצוה אחת ומניחה כדי לעשות אחרת כמו בטלית ותפילין עי' בשו"ע או"ח סי' כ"ה, משא"כ היכא דלא פגע עדיין במצוה, ורק דאנו אומרים להקדימה לארד ראשון, שייך יותר הלשון זריזין מקדימין, ע"ש דקאמר דלאו דוקא נקט הגמרא.

ונ"ל בס"ד דהגמרא נקט לשון זה בדוקא, דהדין דזריזין מקדימין למצות צריך ביאור עד כמה מקדימין, ובפסחים דף ד. משמע דאין מקדימין טפי מצפרא אע"ג דהי' יכול לילך בלילה, ע"ש בתד"ה שנאמר, אבל מ"מ מצינו אופן אחר, דהיכא דעוסק בחלק מהמצוה, אומרים מצוה הבא לידך אל תחמיצנה, דכיון דעוסק בה מיקרי בא לידך ואין מעבירין ממנה, וא"כ הכא במגילה א"א לומר זריזין מקדימין למצות דבכל הש"ס, דזה שייך רק לענין דבים הפורים דמחויב לקרות את המגילה, יקראנו מיד בבקר ולא יאחרו, אבל להקדימו לארד ראשון, זה לא נשמע, ולכך צריך הגמרא לנקוט האופן השני דזריזין מקדימין למצות, היינו היכא דהתחיל כבר בחלק מהמצוה אין מעבירין ממנה, והכא מיד בארד ראשון אסור בהספר ותענית לכו"ע, ואפילו דשב"ג דסובר רקריאת המגילה בארד שני, מ"מ מתחיל המצוה קצת בארד ראשון, ומש"ה שייך שפיר הסברא דאין מעבירין על המצות, כלו' בצירוף הפסוק בכל שנה ושנה, סובר ר' אליעזר בר' יוסי דקאי על ארד ראשון, אבל ודאי בלא הפסוק לא הוי ידעינן מן הסברא דקוראין בארד ראשון, דאפשד דלגבי מצות קריאת המגילה לא הגיע הזמן עדיין ולא שייך אז לקיים המצוה וכמו שביארנו לעיל. ומיושב שפיר קושיית הטו"א למה נקיט הגמרא לשון אין מעבירין על המצות, דלגבי להקדים קריאת המגילה לארד ראשון, לא שייך לומר הך דזריזין מקדימין, רק על אופן השני, דכיון בהתחיל בחלק המצוה אין מעבירין ממנה, ולפיכך יש סברא להקדים קריאת המגילה לארד ראשון. וזה מדוקדק בלשון רש"י ר"ה אין מעבירין וז"ל, משבא לידי אקדים לעשות, דרש"י צירף שני דברים, אחד שבא לידי, אז אקדים לעשות כמו זריזין מקדימין, ועי' לשון רש"י ביומא דף לג. בשינוי לשון מכאן. ובזה מיושב נמי למה לא הביא הגמרא כאן הדין דאין מעבירין משמי' דדיש לקיש כמו בשאר מקומות, דכאן הוי דין אחר.

ושמעתי מהרה"ג ר' אברהם שטערנבוך שליט"א ד"מ דישיבת באבוב בלונדון, לפרש דברי הרמ"א באו"ח, רז"ל בסימן תרכ"ד ס"ה, והמרקרקים מתחילין מיד במוצאי יוה"כ בעשיית הסוכה כדי לצאת ממצוה אל מצוה, ובסימן תרכ"ה כפל דבריו וז"ל, ומצוה לתקן הסוכה מיד לאחר יוה"כ, דמצוה הבאה לידו אל יחמיצנה, ורבריו צריכים ביאור, א) למה כפל דבריו בשני מקומות, ב) שינוי הלשונות, דתחילה כתב הטעם כדי לצאת ממצוה למצוה, ואח"כ כתב הטעם דמצוה הבאה לידך אל יחמיצנה, (ועי' בשו"ת אבני נזר או"ח סי' תנ"ט). ונ"ל פירוש דברים דלא שייך לומר זריזין מקדימין למצות או מצוה הבאה לידך, ולכך יהא צריך לעשות הסוכה אחר יוה"כ, דמהיכן נלמוד שיעור זה, דהדין דזריזין מקדימין למצות הוא דוקא, רביום שמקיים המצוה, צריך לקיימו בתחילת היום, אבל בעשיית הסוכה אין צריך לזרז, ואם צריך לזרז אפילו בעשיית הסוכה, אפשר

דהזמן מיר אחר ר"ה או אפילו קודם ר"ה כל שלשים יום לפני החג, ומה שיעור זה דמוצאי יוה"כ. אלא דסובר הרמ"א דמדין זריזין הי' די בערב סוכות, דק דיש מנהג טוב להתחיל במוצאי יוה"כ במצוה כדי לצאת ממצוה למצוה, ולכך כתב הרמ"א דידקדק להתחיל אפילו קצת במוצאי יוה"כ, ואחר שהתחיל כבר בעשייתה, אז ביום שלאחריו כשיש לו פנאי יותר, מחויב לגומרה מן הדין כמצוה הבא לידך אל תחמיצנה, דכיון דהתחיל כבר, מיקרי בא לידך. נמצא דדברי הרמ"א עולים כהוגן, רצריכים לשני טעמים, דמכח טעם זה לבד דמצוה הבא לידך או מכח זריזין, ל"ה מחויב להתחיל קודם ערב סוכות, רק כיון דיש מנהג טוב להתחיל המצוה מיד במוצאי יוה"כ, אז אפילו אין לו פנאי או כח לגומרה אז, צריך לגומרה בשאר ימים בין יוה"כ לסוכות מכח דין דמצוה הבא לידך אל יחמיצנה.

בסוגיא דפשטה קידושין בכולה

דוד ארי' הלוי שטערן
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' קידושין דף ז' ע"א, אמר רבא התקדשי לי לחציי מקודשת חציך מקודשת לי אינה מקודשת, אמר לי' אביי לרבא מאי שנא חציך מקודשת לי דאינה מקורשת אשה אמר רחמנא ולא חצי אשה הכי נמי איש אמר רחמנא ולא חצי איש, א"ל הכי השתא התם איתתא לבי תרי לא חזיא אלא גברא מי לא חזי לבי תרי וה"ק לה דאי בעי למינסב אחריתי נסיבנא, אמר לי' מר זוטרא ברי' דרב מרי לדבינא וניפשטו לה קירושי בכולה מי לא תניא האומר דגלה של זו עולה תהא כולה עולה וכו' מי דמי התם בהמה הכא דעת אחרת. והקשה המקנה על פירכת הגמרא וניפשטו לה קידושי בכולה מילתא מי לא תניא וכו', דמהו הדמיון, בשלמא הקדש שנתפס גם על המקצת שפיר שייך לומר דאותה קדושה שנתפסה פשטה בכולה, אבל באשה דנתמעט מקרא דאשה ולא חצי אשה, מהיכן תתפשט אכולה, הלא אותו מקצת שעשה לא נתפס כלל, עיי"ש.

ולכאורה י"ל ע"פ המבואר במס' ערכין דף ה' ע"א דבקדושת דמים למזבח לא אמרינן פשטה, ודוקא בקדושת הגוף אמרינן פשטה, ובסוגיין מבואר דבמקדיש חצי' כגון בהמה של שני שותפין והקדיש האחד חלקו דלא הוי אלא קדושת דמים, וכדאמרינן ש"מ יש דיחוי בדמים, ופירש"י שמתחילה לא הקדישה אלא לדמי' וכו' שהרי ליקרב לחצאין לא היתה דאוי', וא"כ אי אפשר לומר שענין פשטה הוא שחל על חצי' ומכח אותה חצי' מתפשטת הקדושה על כולה, דהא על החצי לא נתפס אלא קדושת דמים בלבד וקדושת דמים למזבח לית בהו כלל דין פשטה, וע"כ צריך לומר דדין פשטה הוא דכל היכא דהקדושה ראוי' להיתפס

בכולה, דין הוא שאפילו הקדיש חצי', הקדושה חלה מתחלה על כולה, וכך הוא גזירת הכתוב בדין קדשי עולה מקרא דממנו. נמצא דאותה קדושה שנתפשטה בכל הבהמה לא חלה כלל במקצת בתחלה, דאז הוי רק קדושת דמים ולא שייך פשטה כלל, רק כיון דראוי' בכולה, אמרינן דעל ידי דיבורו פשטה מיד כדי שיחול על כולה קדושת הגוף. ולפי"ז לא קשה קושית המקנה מדוע שם חל במקצת משא"כ כאן, דהא גם בקדושת הגוף לא חל קודם במקצת רק דמתפשטת מיד, וה"ה בקידושין שייך זה. ועכצ"ל דבגמרא מדמינן קידושין לקדושת הגוף ולא לקדושת דמים, ועיין בתר"ה ונפשטו דמיירי דוקא כשאומר בלשון מקודשת עיי"ש.

ועוד יש להסביר, רכשהוא מקדש ובדיבורו אמר רק חצייך, כוונתו היתה על אשה שלימה, דאי לא תימא הכי מאי קסבר כשקידש, הרי חצי אשה א"א להיות, משום גזיה"כ אשה ולא חצי אשה, אלא כוונתו על אשה שלימה, והספק הוא אי שייך ענין להתפשט מיד כמ"ש, דאע"פ דכוונתו היתה לכולה, מ"מ צריך לחול ע"י הדיבור של קידושין, רק דהאשה לא גמרה וסברה דק חצי' כמ"ש הרשב"א בשם הר"ח בתירוץ הגמרא, וזהו הדמיון לאומר דגלה של זו עולה שהקדושה מתפשטת על כל הבהמה. ועל זה משני הגמרא התם בהמה הכא רעת אחרת, פירש"י, והכא דעת אחרת יש חשובה כמותו המעכבת בדבר, שאם אין אשה רוצה, אינם קידושין, וזו לא נתרצה אלא לחצי' לפיכך אין דיבורו תפיס בה, עכ"ל, ולכאורה זה תליא בפלוגתת הראשונים לגבי קנין אשה כשאדם קונה אשה, דעת הר"ן במס' נדרים (דף ל' ע"א) דקנין אשה הוא כמו הפקר, שאמירתה לא הוי כלום, רק שמפקרת עצמה כדי שיזכה בה הבעל, והרשב"א כאן הקשה לכאורה הרי באשה אין הכי נמי באם נתרצית רק לחצי', אבל אם היא תסכים להתקדש בכולה למה לא תהי' מקודשת, ותי' דכיון דבידה לעכב שלא יחול על חצי' השני, ממילא הרי היא מקנה את עצמה לו, ומלישנא דקרא לא משמע כן, דכתיב "כי יקח איש אשה", שהאיש יעשה הקנין בשלימות, ולא שהאשה תהי' נקחת לאיש ע"ש. ולכאורה לפי"ד הר"ן לא שייך לומר כן, דהא היא אינה מקנה כלום, רק שהיא משימה א"ע כהפקר והאיש עושה כל הקנין, ועכצ"ל דהר"ן ס"ל כרש"י ור"ח דהיא לא גמרה ודעתה רק על חצי', א"נ הי' אפשר לומר אפי' אי מסכמת לכולה, מ"מ כיון דבידה לעכב, חשובה כמו תלקח אשה לאיש, אע"פ דאינה עושה כלום, וכד' הרשב"א. וראי' לזה, דהא דלהרשב"א דמקנה עצמה לבעלה האיך מהני כל קידושין דבעינן שיקח איש, אלא צ"ל כיון דהאיש אמר ועשה כל הקידושין מהני, רק היכא דהוא לא אמר רק חצי', ותלה הדבר ברצונה, אז הוי כמו תלקח אשר לאיש, וסברא זה שייך גם לשיטת הר"ן.

ועוד יש לדייק בהו"א דפשטא בכולה, הא לא הוי כי יקח איש, דהא לא עשה קידושין רק בחצי', והשאר פשטה בלעדו, וי"ל דכיון דפשטה מכח דיבורו ומעשיו, חשוב כל הקידושין לקיחה שלו. אמנם לכאורה זה ניחא רק לדעת הר"ן דהאשה לא פעלה כלום רק דמפקרת את עצמה, אז יכולין להתייחס החצי השני להאיש, אבל להרשב"א דגם האשה מקנה א"ע לבעלה, א"כ בשלמא בכל קידושין

כיון דהבעל עושה כל המעשה הוי הקיחה של איש יותר מדעת הקנאה של האשה, אבל אם שניהם לא עשו כלום בחציי' השני', אמאי מתייחסת להאיש יותר ממנה. ולפמ"ש שכוונתו לקדש אשה שלימה, רק דבדיבורו אמר חצייך, ניחא, שהחציי' שלה שהיא נתרצית לא חשיבא כלום כיון דדעתו לקדש אשה שלימה, וזהו הדמיון לאומר רגלה של זו עולה, וזהו רק בההו"א, אבל למסקנת הגמרא דמדמינן לבהמה של שני שותפין, א"כ כי אמר חצייך, אינה מקודשת, אע"פ שכוונתו היתה לאשה שלימה, אבל במציאות בדיבורו אמר חצייך, וגזיה"כ אשה ולא חצי אשה, וכיון דביד האשה לעכב מלחול על חציי', לא הוי כי יקח, דמתייחסת יותר לה.

ועפי"ז יש ליישב קו' הגאון ר' עקיבא איגר בהא דאיתא במס' בבא מציעא דף י', ראה את המציאה ונפל עליו ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה בה, אמר ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא ארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום מ"ט תקינו רבנן דלא ליתי לאנצויי וכו', ופריך בגמ' ואי אמרת ד' אמות של אדם קונות לו בכל מקום, נקני לי' ארבע אמות דידי', ומשני הכא במאי עסקינן דלא אמר אקני, ואי תקון רבנן כי לא אמר מאי הוי כיון דנפל גלי דעתי' דבנפילה ניחא לי' דנקני, בארבע אמות לא ניחא לי' דנקני, וכתב בנמוקי יוסף דכיון דתקנת חכמים היא שומעין לו באומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו, ומשמע שאם ד' אמות הוי מדאורייתא לא שומעין לו שאז לא יכול לומר אי אפשי, כיון שסוף כל סוף דעתו לקנות רק בקנין אחר, ע"ש. והקשה בחידושי הגרעק"א מהא דאיתא במס' קידושין דף מ"ח ע"א התקדשי לי בשטר ר"מ אומר אינה מקודשת ור"א אומר מקודשת וחכ"א שמין את הנייר אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ואם אין בו ש"פ אינה מקודשת, ופירש"י שמין את הנייר דדעתה נמי אנייר. וקשה הלא קנין כסף הוא מדאורייתא, ולפי דברי הנמוק"י דבקנין דאורייתא אין יכולין לומר אי אפשי בו, נימא כאן בקירושין שתתקרש על ידי הכסף אף אם אין דעתה על הנייר. ועוד קשה דמבואר במס' קידושין בדף ג' ע"ב דחליפין אינו קונה בקידושין משום דגנאי הוא לה, ואפילו בכלי שיש בו שוה פרוטה אם נתן לה בלשון חליפין אינה מקודשת, ולכאורה גם שם קשה הרי הכסף שהבעל נותן לה ומקדשה בה הוי קנין דאורייתא, א"כ מה איכפת לן אם גנאי היא לה, תתקדש לו בהכסף עצמו. אמנם לפי דעת הרשב"א ברעת אחרת מקנה, מיושב שפיר, דיש להסביר סברת הנמוק"י דכיון דיש לו דעת לקנות אע"פ שטעה בקנין אחר, כיון שעשה מעשה קנין דאורייתא מהני מכח המעשה. אמנם זה ניחא במציאה דעושה כל הקנין מן ההפקר, אבל בקידושין דבעינן דעת האשה שמקנה את עצמה לבעלה, והיא לא עשתה מעשה הקנין רק הסכימה בדעתה, והי' בטעות על קנין שטר או חליפין, אז לא מהני אף לשי' הנמוק"י, כיון דאין מצדה מעשה. ואפשר דלסברת הר"ן דהאשה היא רק כהפקר, לא שייך חילוק זה, אבל להרשב"א מיושבין הקושיות שפיר, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

נשא

זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו וגו' כל הבקר לעולה שנים עשר פרים, אילים שנים עשר, כבשים בני שנה שנים עשר ומנחתם וגו', וכל בקר זבח השלמים עשרים וארבעה פרים וגו'. ויש לרקדק טובא מ"ט לא כתיב גבי שלמים ומנחתם כמו בעולות, כי גם שלמים טעונים מנחות ונסכים האמורים בפ' שלח. אמנם יש ליישב, עפ"י מה ראי' במס' זבחים (דף קי"א ע"א) לדברי רבי ישמעאל לא קרבו נסכים במרבר ולרברי רבי עקיבא קרבו נסכים במרבר. וכתבו שם התוס' ר"ה לרברי ר"י, שיש חילוק בין יחיר לציבור, דציבור הקריבו נסכים במרבר אבל היחירים לא נתחייבו בנסכים אלא מביאת הארץ, ע"ש. וא"כ אתי שפיר, ראף שקרבנות הנשיאים היו קרבנות יחיר, אפ"ה היו יכולים להקריב נסכים עם העולות, משום רקיי"ל דקרבנות הציבור רשאי יחיר לנרב ולמסור לציבור. ולפי"ז י"ל שהנשיאים רצו להביא העולות עם הנסכים, ולכן מסרו לציבור העולות שלהם, ושפיר היו יכולים להביא הנסכים, אבל בשלמים לא היו יכולים למסור לציבור ראין ציבור מביאים שלמים (חוץ כבשי עצרת), ולכן לא כתיב ומנחתם גבי שלמים, משום שלא קרבו נסכים במרבר בקרבן יחיר, והשלמים היו ע"כ קרבן יחיר כנ"ל.

ועפי"ז י"ל טעם למה הקריבו הנשיאים העולות קורם לחטאת, הא קי"ל בכל מקום חטאת קורמת לעולה. ולפי מ"ש אתי שפיר, כיון רהעולות היו מוסרין לציבור כנ"ל, והחטאת לא היו מוסרין לציבור כרמשמע בספרי, לכן כיון שהיו העולות של ציבור רין הוא להקרימם לשל יחיר אפי' אם הוא חטאת.

(הגאון מוה"ר רפאל הכהן אבר"ק אה"ו זצ"ל[1])

בהעלותך

ויאמר ר' אל משה ואבי' ירק ירק בפני' הלא תכלם שבעת ימים וגו'. וצ"ב מרוע הזכיר כאן רוקא את אבי'. ועור צריכין להבין מאחר רכתיב ותרבר מרים ואהרן במשה וגו', מרוע נענשה מרים יותר מאהרן, כרכתיב ויפן אהרן אל מרים והנה מצורעת, ואוז"ל (שבת צ"ו ע"א) שאהרן נתרפא קורם למרים. אמנם הרבר נכון מאור, רהנה אי' בגמ' (סוטה י"ב ע"א) עה"פ וילך איש מבית לוי, להיכן הלך, א"ר יהורא בר זבינא שהלך בעצת בתו, רכשגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו עמר וגירש את אשתו, אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות וכו' עמר והחזיר את אשתו, יעיי"ש. ולכאורה יש להבין איך הוכיחה מרים את אבי' הלא מרינא אף כשראה באביו רבר מכועד אל יאמר לו רבר, אך זה לא קשה, רמי שרואה את אביו עובר על ר"ת מותר לומר אבא כך כתוב בתורה (עי' ביו"ר סי' ר"מ סי"א), והנה עמרם הי' לו אז בן ובת, אהרן ומרים, ונורע מה שנחלקו

---

1) ד"ז הובא בספרו „שאלת הכהנים תורת" על סדר קדשים, בחידושיו למס' זבחים דף קי"א ע"א.

בזה ב"ש וב"ה, דלב"ש מקיימים מצות פרו ורבו בשני זכרים, ולב"ה בבן ובת, וכיון שלא הי' לו לעמרם אז ב' בנים, לכן היתה לה טענה אל אבי'. והנה כאן כשפירש משה רבינו מאשתו הי' לו כבר ב' בנים, גרשום ואליעזר, ועכ"ז דברה עליו על שפירש מאשתו, א"כ סתרה עכשיו בדברי' את טענתה נגר אבי', נמצא שנתעורר עכשיו קטרוג עלי' על שזלזלה אז בכבוד אבי', והיינו דכתיב ויאמר ד' אל משה ואבי' ירק ירק בפני' וגו', רמז הקב"ה בזה, שעתה הוברר הדבר למפרע שראוי' היתה לנזיפה בעת שריברה נגר אבי' עמרם, ולכן תכלם שבעת ימים. ועפי"ז מיושב ג"כ למה נענשה מרים יותר מאהרן, כי רייקא מרים נענשה על שסתרה שיטתה בדברה נגר אבי' וגם נגר משה רבינו.

(הנה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא זצ"ל[2])

שלח

שלח לך, וברש"י, לך לדעתך, אני איני מצוה אותך, אם תרצה שלח. יש לפרש דברי רש"י אלו ע"ד המוסר, כי ידוע אשר בעת שהאדם עוסק בדברים שבקדושה ומקיים מצות ומעש"ט שאין בהם הנאת הגוף בהדי מצוה, אפשר לקיימם כמצווה עליו בלי מחשבת פינול, שהרי אין לו הנאה בהם. אמנם בעסקו בדברי רשות כאכילה ושתי' וכדו' שהוא מעבודות הקשות שבמקדש שיהי' כוונתו לשמים לבל יתן מערנים לנפשו למלאות תאוותו, ביותר צריך לזרז שיקדש שולחנו בכוונה רצוי' לחזק גופו לעבודת השי"ת ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ובפירוש אמרו חכמינו ז"ל (גיטין ע' ע"א) סעודתך שהנאתך ממנה משוך ידך הימנה.

וזה יש להעמים בדברי רש"י כאן, כי תיבת לך היינו להנאתך ולטובתך (כמבואר בדש"י ריש פ' לך), ובענינים שיש לו לאדם הנאה בהם מדבר, וע"כ מזהירו לך, לרעת"ך, פי' השמר ל"ך ושמור נפשך מאוד שכל מעשיך יהיו בהשכל ודעת ובינה יתירה, ובתחבולות תעשה מלחמת היצר, וכל כך למה, ע"ז בא ההסבר, אני איני מצוה אותך, הלא אין זה מהרברים שעושים אותם אך ורק מפני ציווי השי"ת, כי בדברי רשות עסקינן, ושכיח בהו היזיקא טובא, ולזה צריכים זהירות טפי, אשר על כן תדע, אם תרצ"ה, אם אתה רואה שיש לך רצון וחשקות ואוות נפש, והוא סעורה שהנאתך ממנה, אז, שלח, משוך ידך הימנה, כציווי חכמינו ז"ל.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

בהפטורה. ויהי השער לסגור בחושך והאנשים יצאו וגו' (יהושע ב'). התורה נקרא שעד כראיתא (יומא ע"ב) תדעא לדדתא עביר, ועיקר התורה הוא שלשלאין לכלבא כנזכר בזוה"ק, וכדאי' (קידושין ל') אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המרדש אם אבן הוא נימוח. וז"פ, ויהי, לשון צער (מגילה י'), השער לסגור בחושך, פי' התוה"ק הנקרא שער, סגולתה לסגור בער היצה"ר שהוא חושך,

---

2) הובא בשמו, בס' רבש וחלב להרה"ג ר' מנחם מאנדל קרעניגיל מקראקא ז"ל, בפ' בהעלותך.

והאנשים יצאו, פי' לא מיבעי שאין סנרין היצה"ר ע"י התורה, אלא שאפילו יוצאין ע"ז, וכאשר פירשנו מה דאיתא מעוות לא יוכל לתקן זה ת"ח הפורש מן התורה, רח"ל מן התורה עצמה הוא פורש מדרכי השם.
(הגה"ק מוה"ר יעקב צבי יאליש בעל מלא הרועים זצ"ל[3])

קרח

ויקח קרח, ופי' בתרגום אוקלוס, ואתפלג קרח, וכן פירש"י לקח את עצמו לצד אחד. וי"ל הכוונה עפימש"כ בספה"ק זרע קודש (פ' בהעלותך) עה"פ והאיש משה עניו מאוד וגו', כי משה הי' הכללות של ישראל, וכשהי' מביט בעצמותו, הנם שידע שדיבר ד' עמו פנים בפנים והי' קרן אור פניו, עכ"ז אמר ונחנו מה, כי הי' בעיני עצמו לאין ואפס, כי הוא רק הכוללות מאחרים ולא בחי' בפני עצמו, יעיי"ש באורך. ולפי"ז קרח שחלק על משה ולא הורה שנשמת משה רבינו כוללת נשמתן של ישראל כולם, וא"כ לדעת קרח הוא אדם נפרד בפני עצמו, וז"ש ואתפלג קרח, שלקח א"ע לצד אחד.

ובזה יתבאר טענת קרח שאמר לא אתה לבד שמעת בסיני אנכי ד' אלקיך כי כל העדה שמעו, דהנה י"ל הטעם שנאמר אנכי ד' אלקיך בלשון יחיד, משום דנשמת משה רבינו הי' כוללת כל ישראל, אבל קרח שאתפלג ולא האמין זאת, הביא ראי' לדבריו ואמר, כולם שמעו אנכי וגו', דהיינו שטען ואמר דאין לומר דלכן נאמר בלשון יחיד משום דלמשה בלבד נאמר זאת שהוא כולל כולם, דא"כ למה כל העדה שמעו זאת, הלא הי' די שמשה לבד ישמע, ומזה הוכיח שאין משה רבינו שורש נשמתן של כל ישראל, ולכן אתפלג קרח וכנ"ל.
(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה. עיין בתרגום יונתן בן עוזיאל וז"ל, העיניהון דגובריא האינון דבארעא ההיא תסנוור ותנצח יתהון ולא ניסוק לתמן, עכ"ל. כאן הבן שואל למה אמרו דוקא העיני האנשים ההם תנקר, ולא אמרו שום דבר אחר, אף אם ידיהון ורגליהון יהיו תבירין ומוחין פציעין לא נעלה. ונראה שהיו ממאנין בברכה ובהבטחה שנתן להם הקב"ה ע"י משה, דעיין בפ' עקב בפסוק, וגם את הצרעה ישלח ה' אלקיך בם עד אבוד הנשארים ונסתרים מפניך, ופרש"י ז"ל, הצרעה מין שרץ העוף שהיתה זורקת בהם מרה ומסרסתן ומסמא את עיניהם בכל מקום שהיו נסתרין שם עכ"ל, (ועיין במס' סוטה דף ל"ו ע"א בגמרא אמר ר' שמעון בן לקיש וכו'). לפ"ז א"ש מה שאמרו העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה, כוונתן אע"פ שהבטיח הקב"ה לשלח הצרעה לנקר עיניהם של יושבי הארץ מ"מ לא נעלה, ועל דא תברייהו שהי' להם ירידה שירדו חיים שאולה.
(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק פראג ונ"ש זצ"ל[4])

---

3) ר"ז הועתק מס' זכרון אלעזר עה"ת (לבוב תר"ץ) מהרה"צ מוהר"א רובין ז"ל מסאסוב (בפ' מצורע), שכתב שם שהעתיקו מעצם כתי"ק.
4) ר"ז הועתק מחיבורו יד דור עה"ת שטרם נדפס (כת"י ירושלים, מספר 843-4).

תמיהות וישובים

גירסא נכונה בירושלמי מס' ביצה

בירושלמי ביצה פרק א' סוף ה"ז, ר' אבא מרי ור' מתניה הורי פיתא לארסקינם בשבתא שמא יצרכו לו הרבים, ועי' קרבן עדה שכתב שם פי' זר מאר, אבל באמת צ"ל, הורי מפקא פיתא וכו', והיינו שהתירו להוציא הפת בשבת למכור לחיילותיו של המלך ארסקינס. וכזה נמצא מפורש בירושלמי סנהדרין פרק ה' סוף ה"ה, ר' מנא כד עאל פרקולא [פי' שם הצבא] בצפורי הורי מפקא נחתומיא בשוקא בשבת, וע"ש בפנ"מ, וזה מפורש כמ"ש בפי' הירושלמי ביצה הנ"ל.

(הרב הגאון מוה"ר יעקב שור אבד"ק קוטב זי"ל[1])

תמי' בספר מנחת חינוך

במנחת חינוך (מצוה תט"ו) בלאו דלא תגורו מפני איש, כתב, ונראה דגם בני נח מצווים על זה שלא יגור, דהוא בכלל הדינים לדברי הרמב"ן, דהם מצווים לדון כמו בישראל, ע"כ. ודבריו נפלאים, דהרמב"ן בפירושו בפ' וישלח (ל"ד, י"ג) כתב בפירוש דרשאי ב"נ לאמור לבעל הדין, איני נזקק לך, דלא תגורו היא הוספה לישראל דווקא, ודייק כן מן הירושלמי.

(הרב הגאון מוה"ר מרדכי גרשון שפאלטער דומו"ץ בפאניק זי"ל[2])

תמי' בשו"ת הגרעק"א, ובספר דברי חיים על מקוואות

בשו"ת הגאון ר' עקיבא איגר (תשובה צ"ו) מפלפל בדיני מסייע. וכותב שם בא"ד וז"ל, והכי משמע לישנא דהט"ז (יו"ד סי' קצ"ח סקכ"א) במ"ש שא"א שלא תטה אצבעה, ולא נקט בפשוטו דבודאי בתחילה צריכה לפשוט אצבעה אלא דמשמע דזה לא הי' מעשה, אבל בשעת חיתוך הציפורן ג"כ היא מטה ומקרבה אצבעה, עכ"ל הנצרך לענינינו. הרי שהגרעק"א מדייק מלשון הט"ז שמסייע לא נקרא במי שמקרים לעשות המלאכה וכדומה, אלא מסייע הוא במי שמטה עצמו או עושה מעשה כל שהוא, דוקא לאחר שהקדים השני המעשה, אז נקרא הוא מסייע.

ולכאורה צ"ע, דהלא הט"ז כותב בפי' (באו"ח סי' שכ"ח סק"א) וז"ל שם, וע"כ צריכין לחלק ביניהם, דההוא ראמימר (דשרי למיכחל עיני' ע"י עכו"ם

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' צ"ט עמוד ט"ו. — הערה זו הועתקה מתוך כתביו ע"י הרב הגאון מוה"ר יצחק שטערנהעלל ז"ל אבד"ק זאלצבורג ומח"ס כוכבי יצחק, והגיע אלינו מעזבונו.

2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' נ"ה עמוד י"ט. — תמי' זו הגיע לידינו מאת נכדו הרב שלום שפאלטער נ"י מגיד שיעור בישיבת תומכי תמימים במאריסטאון, ניו זשערסי, שהעתיקו מכת"י זקינו ז"ל בגליון ספר מנחת חינוך שלו. תשואח"ח לו.

בשבת) לא עביד שום מעשה דכבר עיניו הם פתוחים אלא שהוא מסייע עמו בשעה שהוא עושה המלאכה, וכיון שהוא א"צ לו רק לסיוע בעלמא אין בו ממש. משא"כ בההוא דניקוף (דשניהם, הניקוף והמקוף, חייבים משום לא תקיפו כשהניקוף מסייע) ש„קודם" שמתחיל המקוף להקיף מזמין הניקוף את שערו, הוה כמו מתחיל במלאכה ויש בו ממש וכו', וא"כ ה"נ בשעה שפותח פיו (שהעכו"ם יוציא שינו הכואב לו בשבת) ועושה מעשה קודם להגוי כי סתם אדם פיו סגור תמיד וכו', וא"כ זה הוי מסייע שיש בו ממש ואסור, עכ"ל הט"ז. (ומטעם זה כ' ביו"ד סי' קצ"ח, לא תאמר לעכו"ם שתטול צפרני' ביו"ט „מטעם שהיא פושטת ידי'" במכוון לזה, הרי להדיא שהעיקר הוא אם מתחיל דוקא קודם, ונקט הלשון פשטה ידי', היפך הדיוק). וכן כ' הט"ז לקמן בס"ק י"ג (בהא דחולה עצמו מותר לסייע להעכו"ם) וז"ל, דהסיוע תהי' דוקא בשעה שהגוי עוסק בה לא „שיקדים" כלל לפניו, עכ"ל. הרי יוצא מפורש מדברי טו"ז הללו, שהוא סובר שהסיוע נקרא במי שמתחיל בהמלאכה דייקא, ולא כמו שדייק הגרעק"א שהסיוע הוא דוקא לאחר שהתחיל המלאכה, וצ"ע.

* * *

בספר דברי חיים על מס' מקוואות פ"ו מ"א כתב, הר"מ ז"ל פי' וכו' ועוקה היינו מן הצד, והר"ש ז"ל פי' דעוקה היינו כלי. ואח"כ יצא הר"ח לתרץ למה לא פירש הר"ש כהר"מ ז"ל, ותירץ דאם הי' מחובר מן הצד לא הי' צריך רק כל שהוא, ע"כ. ולכאורה צ"ע תדתי, חדא במה שכתב דהר"מ ז"ל פי' דעוקה הוא מן הצד, דהא הר"מ ז"ל בפי' המשניות כתב דעוקה הוא תחת הקרקע, וכן משמע גם ביד החזקה להדמב"ם בפ"ח ה"ד מהל' מקוואות. וגם במה שכתב דהר"ש פי' דעוקה היינו כלי, לכאורה צ"ע דהא הר"ש כותב בפי' דעוקה לאו כלי הוא דק דהוא שוקת בצר המקוה, והר"ח ז"ל כותב על פי' זה, שלא רצה לפרש כך, וצ"ע.

אשר ברוך לנדא

חבר כולל זכרון חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

חרות על הלוחות

מה שכתב הגאון מוה"ר מאיר אבד"ק א"ש זצ"ל על ספרו שו"ת פנים מאירות (אמשטרדאם תע"ה לפ"ק).

אותיות נקנות במסירה וכתיבה אמירה נעימה יהיבה להקצין המפורסם הנדיב כבוד מהור"ר יעקב פלקש נר"ו מאתי אורח הנטוי ללון לינות הרבה בביתו, וצדקתו עומדת לעד.

כ"ד הטרוד בררך מצוה,

מאיר בהר"ר יצחק ז"ל חונה בק"ק שידלאווצי[1])

* * *

מה שכתב הגאון מוה"ר אליעזר ליפשיץ אבד"ק נייאוויט זצ"ל על ספרו שו"ת השיב ר' אליעזר ושיח השדה (נייאוויט תק"ט לפ"ק).

זה הספר הנחמד שחברתי מחברת הקדש נתונה היא ממני לידידי וידיד עליון המתנשא לכל ראש הוא נבריאל ריש עירי"ן קדישין הראש והקצין המפורסם השר והנגיד והטפסיר ושתדלן אי"א גדול כבוד הר"ד **גבריאל בלוי** יעמוד על משמרתו משמרת קדשי גבוה במעלה מעלת בית חורין וסגנים לאורך ימים ושנים בנעימים יראה זרע יאריך ימים עם זוגתו הקצינה הגבירה המהוללה ביראת ה' ימים תוסיף הצנועה והחסודה מ' מרים תי' לאי"ו עכי"ח שי' ותי' ויזכו לדאות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתו באהבה והון ועושר בביתם וצדקתם עומדת לעד וצדיק על נדיבתו יקום בקימה שיש בה הידור ותפארת למען תהי' לו זאת לזכרון ולמשמרת לדורי דורות לו ולזרעו אחריו להניח ברכה אל תוך ביתו.

חתמתי שמי היום יום הששי מ"ה למב"י תק"י לפ"ק בעברי פ"ק מנהיים לכבוד אכסניא של תורה שנתאכסנתי בבית הקצין הנגיד הנ"ל.

הק' **אליעזר ליפשיץ** בפרוש לרב לחמו של תורה בק"ק אוסטראווצי ואגפי' המפוארה, לפנים בישראל על הקהלה ועל התמורה וע"כ ק"ק אובין ומדינת הגר, ולעילא מקהל ברכתא על רישי כתר תנא דאורייתא נמניתי לריש מתיבתא בקראק"א דכולא בי' הווינא כר הווינא ועפ"י המשדד מערכות ומזלות כדו לרב קטינא בק"ק נייאוויט והמדינה[2]).

* * *

---

1) הועתק מספר פנים מאירות המונח באוצר הספרים בבריטיש מוזעאום בלונדון, והניע אלינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב וחנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפען.

2) הועתק מספר השיב ר' אליעזר ושיח השדה המונח באוצר הספרים של הגה"צ מוה"ר משה רוקח אבד"ק קאזלאוו ז"ל, והניע אלינו ע"י בנו ידידנו הרב מוה"ר מאיר רוקח שליט"א אבד"ק קאזלאוו.

מה שכתב הגאון מוה"ר צבי הירש מירלש אבד"ק שווערין זצ"ל על ספרו מספר צבאם (ברלין תקמ"ט).

קרבן מנחה וקול תודה יעלה לרצון קדם השר והטפסר גדול הוא ליהודים נגיר ומצוה לאומים: מלכים ויועצי ארץ אנשי עצתו, וכל קדושי בני תבל בני בריתו, כסאו מוטלת בין גרולי רמים: התורני הרבני המופל' לחכמה קרא רעיתי, ולתבונה יונתי, איש תמים: מהור"ר **בנימין זאב וואלף** נרו חיו יחי' לרורי דורות עד עמור הכהן לאורים ותומים:

מי שם פה לאדם להשמיע כל תהלתו ולהללו:
עלי תבל גלוי כסא כבוד אומר כולו:
מעוז לדל מחסה לאביון בצר לו:
יקחהו ישאהו על אברתו החוסים בצלו:

אלה דברי מחו' המצפה לישועת ד' בקרוב עלי ארץ,
הק' **צבי הירש מירלש** מלונדן
החו' בק' וורעשנא ולפנים אב"ד בק' שווערין[3])

3) הועתק מספר „מספר צבאם" שהגיע אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י.

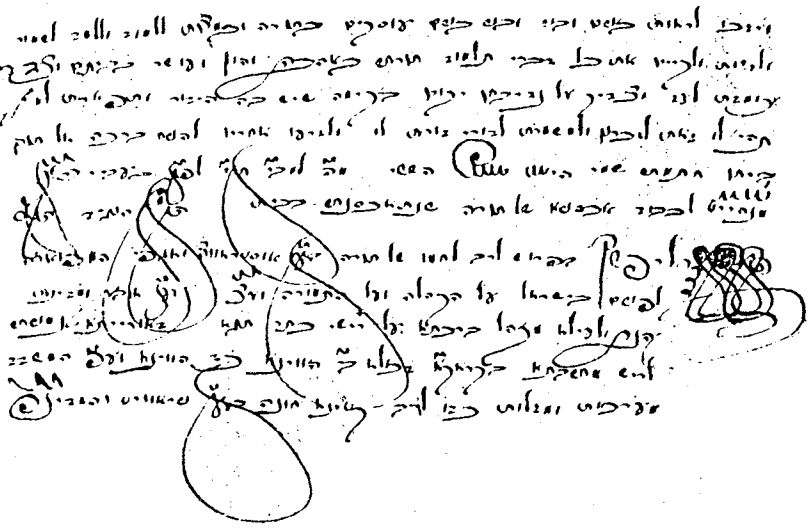

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר אליעזר ליפשיץ זצ"ל אבד"ק נייאוויט

מכתבים אל המערכת

ב"ה. שלהי איר תשמ"ח.

לבעל הכרם, כרם חמר, כרם שלמה, ה' עליהם יחיו.

ב„לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע" אשר בגליון ניסן השתא, הבאתם (באות ר') בשם אדמו"ר מוהרב"צ זצ"ל משמי' דהרבי ר' שמעון מיעריסלוב ששאל להה"ק מצאנז זצ"ל אם אוכל פת בלילה, והשיב שלומד תלמו"ד בלילה, כי פ"ת בנימטריא תלמו"ד, עכ"ל.

ובאתי להעיר ממ"ש בם' נפש חי' לר"י סנ"ל לנדא (עמ"ס מגילה), עמוד 10 הערה ב: אא"ז ה"ר שמאי ז"ל ממאהליב כו' רבים מצדיקי דורו כו' והגאון הקדוש הר"ב מלאדי זצ"ל התאכסנו בביתו וחבבו אותו עד לאחת כו', ופ"א שאל אא"ז כו' את הר"ב ז"ל (שהי' דרכו אחר התפלה לעסוק בתורה כמה שעות) מה יענה לדברי חז"ל שהזהירו כ"כ על אכילת פת שחרית. והשיב בקדשו, תלמוד בנימטריא פת. ודפח"ח.

ובסה"ק בית ישראל למוהרצ"ה מזידיטשוב (בסופו, ב„דרוש נחמד בענין תפילין", דף מ"ד, נ') כתב וזלה"ק: וכמו ששמעתי ממורי הק' מוהר"י מלולבין על אמדם ז"ל לעולם וכו' זהיר בפת שחרית, ללמור נמרא ותלמוד בשחרית, כי כן מספר פ"ת תלמו"ד, עכ"ד ודפח"ח.

החותם בכל חותמי ברכות, ואשר יהי' כרמם מבורך ומשנתם שלימה,

יהושע מונדשיין

בעיה"ק ירושלים ת"ו

בס"ד. יום ה' כ"ח ניסן תשמ"ח לפ"ק פה ברוקלין יע"א.

לכבוד מערכת „כרם שלמה יצ"ו.

בענין קושיא נפלאה שנרפס בקונטרס ק"ה (חודש אדר תשמ"ח) דף י"ב מתחת לקו, האיך אפשר שיזדמנו כה"נ וממזר ת"ח יחדיו בישיבה, הא אין ממזר נכנס לירושלים, וכה"ג אסור לצאת מירושלים כמבואר ברמב"ם פ"ה מה' כלי המקדש ה"ז, עכ"ר.

ונלע"ד לתרץ בהקדם דברי המנחת חינוך מצוה קל"ו שהראה את מקור דברי רמב"ם שכה"נ אסור לצאת מירושלים, עפ"י המבואר בסוכה דף מ"ז ובתוס' שם, רכל המביא קרבן אפי' קרבן עצים צריך לינה בירושלים ולא הי' יוצא עד למחר, ולפי"ז כה"נ שמקריב עשירית האיפה בכל יום משלו, צריך ללון בירושלים וא"א לו לזוז משם, עכת"ד.

והנה איתא במנילה דף ט' ע"ב אין בין כהן משמש לכהן שעבר אלא פר יוה"כ ועשירית האיפה ע"כ, ובפרש"י, דא"א להקריב עשירית האיפה שנים. ולפי"ז משכחת לה שפיר כה"ג וממזר בישיבה אחת, בכה"נ שעבר שאינו מקריב עשירית האיפה, ואי"צ ללון בירושלים ורשאי לצאת.

עוד יש להעיד במ"ש בקונטרס ק"ו (ניסן תשמ"ח) דף ל"ג לתרץ קושית הצל"ח למה אין מביאין תורה בשביעי של פסח, ותי' ראין מביאין קדשים לבית הפסול, וכיון שא"א לאכלו ביום, ממעט בזמן אכילתו, עכת"ד. עיין בצל"ח מס' ביצה דף י"ט ע"ב ד"ה הכא במאי עסקינן, שלא שייך לומר שממעט זמן אכילתו אלא בסוף זמנו, אבל מה שממעט בתחילת זמנו אין קפירא, דאלת"ה אסור להביא שום קרבן הנאכל רק השכם בבוקר,

שממעט אכילתו כל אותן שעות, ולפי"ז מיושב למה אמרו מביאים תודה ערב פסח משום חמץ, תיפוק לי' דאסור לאכול מצה, ולפי"ז משום מצה אין קפידא, שאינו ממעט סוף זמן אכילתו, עכת"ד.

ויש להביא ראי' לדבריו ממ"ש בפסחים דף פ"ט ע"א גבי ה' שנתערבו פסחיהם ונמצא יבלת באחד מהם, דפטורים מפסח שני, ומקשה שם וניתי במותר פסח ונימא אי דידי בעל מום, האי דאייתי השתא פסח, אי דידי תם הוא, האי דאייתי השתא שלמים, דמותר פסח נאכל ליום ולילה, עכ"ל הגמרא. והנה הפסח אינו נאכל אלא בלילה, ונמצא שממעט מתחילת זמן אכילתו, דשלמים נאכל אף ביום, ואין מביאים קדשים לבית הפסול, אלא ש"מ כהנוב"י דלא איכפת לן בתחילת זמנו, ולפי"ז א"ש דהנוב"י בצל"ח בפסחים לא תי' כן אקושיא דניתי תודה בז' של פסח.

הרו"ש בברכת הצלחה רבה,

מרדכי איזראעל

ברוקלין יע"א

בס"ד.

כבוד מערכת „**כרם שלמה**".

א) במכתב כ"ק אאו"ז הצה"ק מהור"ר נפתלי חיים זצ"ל מירושלים הנרפס ב„כרם שלמה" (קונטרס פ"ז) הקשה וזלה"ק, לפי"ד הש"ך בהל' מילה (סי' רס"ו סקי"ח) דג' ימים קודם השבת ויו"ט אינה רוחה מילה שלא בזמנה וכו', נלאיתי נשוא, הלא יום ג' למילתו (של אברהם אבינו) הי' ביו"ט ראשון של פסח, אותו יום שבאלוני ממרא הי' יום שלישי למילתו, א"כ האיך דחה מילה שלא בזמנה, עכלה"ק.

והנה הפנים יפות בפ' לך (ד"ה בעצם היום הזה) הביא פירש"י ביום ולא בלילה, כיון שביום שבאו המלאכים הי' ערב פסח, והי' יום ג' למילתו, נמצא אם הי' ממתין עד הלילה הי' שלישי למילתו בליל פסח, עכלה"ק. וזה יעלה לפי המדרש רבה (פמ"ח, י"ג) עה"פ לושי ועשי עוגות, הרא אמרת פרס פסח הי' (הייינו ערב פסח) וע"ז הקשה הגור אריי', דהלא בערב פסח אסור לאכול מצה. אבל התוס' במס' ד"ה י"א ע"א ד"ה אלא, הי' להם גירסא במדרש, הרא אמרת **שפסח** הי'.

והנה הש"ך שם בהל' מילה מפרש שיטת התשב"ץ (או"ח סי' כ"א) משום דלא יבואו לידי חילול שבת, ואולי י"ל לפי דברי הגמרא ביבמות ע"א: אמר רבה בר יצחק אמר רב לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו (ואע"פ דתוס' מביאים דמ"מ אברהם פרע מילתן דאפי' עירוב תבשילין קיים, אבל דש"י עה"ת מביא שאצל א"א לא הי' חסר אלא חיתוך בשר ולא עשה פריעה), ובתוד"ה מאי, מביאים הפרקי דר"א והמגילת סתרים דרבינו נסים, רכל מ' שנה במדבר מלו ולא פרעו מפני עינוי הדרך. הרי דהסכנה הוא רק הפריעה ולא המילה, וכן מחלק הבית הלוי עה"ת בפ' בשלח, דכיון דאצל א"א לא הי' פריעה כמבואר ברש"י הנ"ל, ע"כ לא חשש לסכנת יום שלישי למילתו.

ונוכל נ"כ לתרץ הקושיא ראיך מלו בנ"י בליל יציאתם ממצרים הלא יהי' סכנה ביציאתם לדרך, וי"ל לפי מש"כ הזוה"ק סוף פ' בא (מובא בבית הלוי) וזלה"ק, גזירין הוו ולא אתפרעו (אימתי אתפרעו בשעתא דכתיב שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו), וכן בסוף פ' בשלח דעמלק נטל כל אינון דהוו גזירין ולא אתפרעו, עכלה"ק. ולפידה"ק דעשו מילה ולא פריעה, ע"כ לא היו בסכנה ויכלו לימול בליל יציאת מצרים.

ומה שלא פרעו בנ"י במדבר, הנה הרד"ק ביהושע מבאר משום שנא' על פי ד' יחנו ועל פי ד' יסעו, ולא ידעו מתי צריכים לנסוע, וחששו שיהיו הנימולים בסכנה. ולכאורה היו יכולים לימול אצל הר סיני דכתיב והיו נכונים לשלשת ימים וידעו שיהיו שם עכ"פ שלשת ימים. ואפשר לומר כיון דהתורה ניתנה בשבת, א"כ הי' ג' ימים לפני השבת.

והנה התוס' בקידושין דף ל"ז: ד"ה הואיל, מבארים דלא עשו אלא פסח אחד מפני שהיו רובם ערלים, אבל התוס' ביבמות ע"ב. ד"ה משום, מביא ד' יצחק דעשו פסחים אבל לא כתיקונן אלא אחד, ובתוד"ה נזופין היו, אמר ד' יצחק ממעשה מרגלים, ולא כרש"י שכתב ממעשה ענל, עיי"ש. ויעלה יפה דבמצרים וכל שנה ראשונה עשו מילה ופריעה וע"כ עשו הפסח, ובשנה שני' בחודש השני נסעו למדבר פארן ואז הי' מעשה המרגלים, ולא נשבה רוח צפונית ולא יכלו לעשות פריעה, לכן לא עשו הפסח כתיקונו.

עוד אפשר לומר על קושית אא"ז זצ"ל לפי דברי הגמ' ב"ב י"ז: רשב"י אומר אבן טובה היתה תלוי' על צוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד נתרפא, והקשו בתוס' שם, הלא עד יעקב לא הי' חולשא בעולם, ותירצו דהכא בחולי של מכה. וא"כ אפשר לתרץ דהי' יכול להסתכל באבן להתרפא אם הי' רואה שבא לידי סכנה.

עוד אפשר לומר לפי השיטות דהאבות הי' להם דין בן נח וקיימו רק הל"ת ולא העשין, א"כ לא הי' מצווים על מצות עשה רוחי בהם, ואם באמת הי' אידע סכנה לא"א ביו"ט, לא הי' מחלל יו"ט.

ב) בכרם שלמה קובץ נ"א תשרי תשמ"ג (עמוד ל"ז) הובא קושית אא"ז הצה"ק מהור"ד נפתלי חיים זצ"ל מירושלים, על תוס' חולין ס"א ע"א, דאיך מסר נח לדורות דטהור אינו דורס, הלא קודם ביאתו לתיבה לא ידע חילוק בין טהור לטמא, ובתיבה גופא לא היו דורסין, דאם היו דורסין, יחסר מהמספר. והובא שם תירוצים מאא"ז הגה"ק מצאנז זי"ע ומהגאון בעל שואל ומשיב זצ"ל. ויידידי מנוער הרה"ג מהו"ר חיים יעקב רובין אבד"ק ציעשנוב שליט"א יצא שם להקשות, דכוונת התוס', שאחר צאתו מן התיבה קודם שהקריב או אח"כ, בדק את כולם, ואז כבר היו יכולים להמית, עיי"ש. — ויש להעיר, דבס' העמק דבר מביא על פסוק כל חי' כל הרמש כל עוף וגו' למשפחותיהם יצאו מן התיבה, שנח הי' נזהר להוציאם בסדר מכוון שלא יהיו מעורבים ולא יזיקו זא"ז, ולכן לא כתיב בהמה, כי בהמה אין דרכה להזיק את שאינה מינה. ומצאתי סמוכים לדבריו בספר ילקוט מעם לועז בשם היפ"ת עה"פ וישרצו בארץ ופרו ורבו על הארץ, אע"פ שכבר התחילו לצאת ישאידו הבריות נפרדים, כי א"א לפנות התיבה ביום או יומיים, דק כשהיו בארץ אז יהיו מותרים, אבל לא בעודם בתיבה.

ג) בכרם שלמה קובץ פ"ז (עמוד ז') הובא דברי הילקוט שמעוני עה"פ ויאמר קין אל הבל אחיו וגו', אמרו בואו ונחלוק את העולם אחד נטל את הקרקעות ואחד נטל את המטלטלין, דין אמר ארעא דאת קאים עלה דידי, ודין אמר מה דאת לביש דידי, דין אמר פרח, ודין אמר חלוץ וכו', כתיב חרב פתחו רשעים ודרכו קשתם, זה קין, להפיל עני ואביון לטבוח ישרי דרך, זה הבל, ע"כ. ועל זה רמז שם הגאון ר' משה הכהן נראל זצ"ל אבד"ק מיץ, ח'רב פ'תחו ר'שעים ר"ת פר"ח, שזה אמר קין שנטל הקרקעות, עיי"ש. ומקום הניח לי לרמז בס"ד, דסופי תיבות להפי"ל ענ'י ואביו'ן לטבו'ח ישר'י דר'ך עולה בגימטריא חל"ץ, שזה אמר הבל שנטל המטלטלין.

החותם בברכה מרובה,

ירוחם אליהו ראזענפעלד

ברוקלין, ניו יארק

בס"ר. יום ג' לסדר בה"ב ל"ח למטמונים תשמ"ח לפ"ק.

לכבוד מערכת **כרם שלמה**.

בכרם שלמה שנה ד' קונטרס א' במרור תמיהות וישובים תמה הרב שלום יעקב גרינשטיין שליט"א עמ"ש בספה"ק אמרי נועם (פרשת נח) **רנח** הקריב קרבנות מכל בהמות הטהורות שהיו בתיבה, והקשה האמרי נועם רקרבנות לא באו רק מג' מינים, ותירץ דלפי רבדי הירושלמי בפ"א דמסכת מגילה אתי שפיר, דבירושלמי מבואר רבזמן שהיו מקריבין בבמות, היו מקריבין מכל בהמות וחיות ובלבד שיהי' טהורין, עכת"ד האמרי נועם. והקשה דלמה הניח גמרא דבבלי בזבחים (קט"ו ע"ב) דתניא ער שלא הוקם המשכן וכו' והכל כשרין ליקרב טהורין אבל לא טמאין.

ולכאורה לא קשה מירי, דבזבחים מקשה הגמרא על **הא** דהכל כשירין ליקרב טהורין אבל לא טמאין, מנה"מ, ומשני אמר רב הונא אמר קרא ויבן נח מזבח לד' ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו'. ובירושלמי הנ"ל פ"ק דמגילה הלכה י"א נמי מקשה על הך ברייתא טהורין אבל לא טמאין, מנין, ותרצו, הגה נח תורה מתוך תורה, אמר כבר נאמר לי „כירק עשב נתתי לכם את כל", עי' שם בפני משה. וא"כ אתי שפיר, ראי אפשר להאמרי נועם להביא גמרא דזבחים, דשם ילפינן דכל טהורים כשרין בבמה מנח דהקריב כל טהורים, והרי על זה גופא אנו דנין איך ירע נח דמותר להקריב מכל הטהורים, לפיכך הביא רייקא הירושלמי, דנח למד דמותר להקריב בבמה ממה דאמר לו הקב"ה כירק עשב השרה נתתי לכם את כל.

חיים צבי אפפעל
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם שמואל צבי ראזענצווייג** נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' **אלטר אליעזר הורוויץ** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אפרים פישל ווישליצקי** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **ארי' שעהנבאך** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **ברוך רייז** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **דוב בערל שעכטער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **דוד מאשקאוויטש** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **דוד הכהן קאניגסבערג** נ"י מחיפה להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יונה טאמלין** נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יוסף וואולקאן** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יוסף הלל (בר משה) בראכפעלד** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יצחק נתן נטע שטענגעל** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **ישכר דוב בעריש לעזער** נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר׳ ישעי׳ האלפערן נ״י להולדת הבן
להנה״ח מו״ה ישראל מנחם פרידמאן נ״י מירושלים עיה״ק להולדת הנכד
להאברך היקר ר׳ מאיר זאב שווימער נ״י מירושלים עיה״ק להולדת הבן
להאברך היקר ר׳ מנחם כהן נ״י מירושלים עיה״ק להולדת הבן
להאברך היקר ר׳ משה אייזיק געללער נ״י להולדת הבן
להנה״ח מו״ה משה שאול אמענט נ״י מבני ברק להולדת הנכד
להנה״ח מו״ה נחמי׳ שעהנגוט נ״י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר׳ שלום אברהם געללער נ״י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש״ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט״א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר׳ זאב וואלף הכהן כ״ץ נ״י להולדת הבת
להאברך היקר ר׳ זלמן ליב בלוי נ״י להולדת הבת
להנה״ח מו״ה חיים שניטצער נ״י מבני ברק להולדת הנכדה
להרב חיים מרדכי בערינשטיין נ״י מבני ברק להולדת הנכדה
להנה״ח מו״ה יהודה שוף נ״י מירושלים עיה״ק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר׳ יהושע זאב לערנער נ״י להולדת הבת
להנה״ח מו״ה יוחנן קינרייך נ״י מבני ברק להולדת הנכדה
להרב מו״ה יחיאל הלברשטאם שליט״א הרב מפאקשעווניץ נכד כ״ק מרן אדמו״ר זצוק״ל הי״ד להולדת הנכדה
להנה״ח מו״ה יעקב פיהרער נ״י להולדת הבת
להאברך היקר ר׳ ישראל יעקב הכהן קאהן נ״י להולדת הבת
להאברך היקר ר׳ ישראל פרייא נ״י מקרית באבוב להולדת הבת
להאברך היקר ר׳ נפתלי צבי זאפערן נ״י להולדת הבת
להנה״ח מו״ה צבי אלימלך קארנרייך נ״י להולדת הנכדה
יזכו לגדלן לבע״ת ולחופה ולמעש״ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי״ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה״ח מו״ה חיים צבי גרינשטיין נ״י לנישואי בתו תחי׳
להנה״ח מו״ה יעקב נפתלי שווימער נ״י לנישואי בתו תחי׳
להנה״ח מו״ה מנחם מענדל מארגענשטערן נ״י לנישואי בתו תחי׳
להנה״ח מו״ה ניסן לעזער נ״י לנישואי נכדתו תחי׳
להנה״ח מו״ה צבי ליעבער נ״י לנישואי בתו תחי׳
להנה״ח מו״ה צבי אלישע גרינבערג נ״י לנישואי בתו תחי׳
להנה״ח מו״ה שלמה צבי לאם נ״י לנישואי בתו תחי׳
להאברך היקר ר׳ יעקב יוסף שטראם נ״י מלונדון תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' יצחק מנחם צבי שטראלבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' ירחמיאל יהודה ראטה נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' מרדכי רעכטשעפער נ"י מירושלים עיה"ק תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לנישואיו
להאברך היקר ר' משה יוסף צעהנווירטה נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' פנחס יהושע ראזענבלום נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' צבי אליעזר מינצער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שלמה בן ציון ליעבער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שלמה זלמן הורוויץ נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אלימלך דוב הכהן גראדזינסקי נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה דוד שטרום נ"י מלונדון לאירוסי כתו־נכדתו תחי'
להרב מו"ה חיים הלברשטאם שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר משולם ישכר יוסף נ"י
להנה"ח מו"ה ישראל שמואל הכהן קאהן נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר משה שרגא נ"י תלמיד ישיבתנו ולאירוסי כתו תחי'
להנה"ח מו"ה לייבל שמיידלער נ"י ממאנטרעאל לאירוסי נכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה מרדכי מיכאל הלוי שטערן נ"י מקרית באבוב ולחותנו הנה"ח מו"ה משה וואלף בראנדסדארפער נ"י מבני ברק לאירוסי בנו־נכדו הב' הח' הנעלה כמר דוד ארי' נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב מוה"ר משה הלוי רוטנבערג שליט"א אבד"ק וואדיסלאב לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר מאיר נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב נחום מאיר געלמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל משה נ"י לאירוסי בתו־נכדתו תחי'
להרב מוה"ר סיני הלברשטאם שליט"א רב דקהל בית סיני לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה פנחס צבי ציטראנענבוים נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר ישראל יצחק נ"י
להנה"ח מו"ה קלונימוס קלמן ראזענבערג נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה ליבוש ווישליצקי נ"י לאירוסי בנו־נכדם הב' הח' הנעלה כמר חיים בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב שלום קעפלער נ"י סגן מנהל דישיבת באבוב בני ציון ולאביו הנה"ח מו"ה אהרן נ"י לאירוסי בנו־נכדו הב' הח' הנעלה כמר אלטר משה נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה **שמואל** קורין נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה **יחיאל** נ"י ולחו"ז הרב המפורסם וכו' מוה"ר **ישראל מאיר איסר הכהן פריעדמאן** שליט"א הרב מקרעניץ לאירוסי בנו־נכדם הב' הח' כמר **משה יוסף** נ"י תלמיד ישיבתנו להב' החתן הנעלה כמר **טובי' ווינמאן** נ"י מטאראנטא לאירוסיו
להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר **ישששכר בעריש פריעדמאן** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה

המערכת

חרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה", וכן בכל ענייני המערכת, לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארצות הברית

KEREM SHLOMA
1577 - 48th St.
Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנד

KEREM SHLOMA
Kahal Chasidim Bobov
87 Egerton Road
London N. 16, 6UE

בבעלגיע

KEREM SHLOMA
c/o Lichtenstein
Simonstraat 22
Antwerpen 2000, Belgium

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"י אוצר הספרים
דישיבת קרושת ציון
קרית באבוב ת.ר. 204 בת־ים

בממנטרעאל

KEREM SHLOMA
c/o Goldberg
5257 Durocher St.
Montreal H2V-3X9, Canada

בטאראנטא

KEREM SHLOMA
Mosdos Bobov
3703 Bathurst Street
Toronto, Ont., Canada

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

m:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
arding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

516
MR.
MORDCHA GROSS
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

קובץ

טרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניניס שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"א קונטרס ט' (ק"ט) תמוז תשמ"ח

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

לפרשת בלק . . . . . כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א ה

מדור זכרון לראשונים

הערות על שו"ת מהרי"ק . . . . . הגאון מוה"ר יעקב מעמרין זצ"ל ז

גבינות שמעורב בהן עור קיבה. . . . . הגאון בעל בית מאיר זצ"ל ט

בענין הנ"ל . . . . . הגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל יב

בסוגיא דזר ששימש בשבת . . . . הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראר זצ"ל טו

בענין האיסור לגדל חזירים. . . . . הגאון מוה"ר חיים קיצץ אבר"ק אירשע זצ"ל יז

בענין אשת כהן בתרומה . . . . . הגאון מוה"ר יהורה אסאר אבר"ק ס"ה זצ"ל כא

הערות על שו"ת חת"ס . . . . . הגאון מוה"ר משה פאקש זצ"ל כב

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון מוה"ר משה שיק אבר"ק חוסט זצ"ל . . . . . כה

מדור זכרון לאחרונים

בענין טומאת כלי חרס. . . . . הג"ר יונתן שטייף ראבר"ק פעסט ז"ל כט

מדור פלפול והלכה

בענין דגים המתגדלים בלא קשקשת . . . . הרב מוה"ר נתן געשטעטנער שליט"א לא

בענין אין עושין מצות חבילות חבילות. . . . . ר' יוסף רניאל הלוי מייזעלס נ"י מא

מדור תפארת בחורים

בדין ברכת השחיטה . . . . . הב' רור געללער נ"י מה

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת מז

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים . . . . . נ

חדשים גם ישנים . . . . . נה

אותיות מחכימות. . . . . נב

משה שפיר קאמר . . . . . נו

מכתבים אל המערכת . . . . . סא

צילומי כתבי קודש . . . . . מז

ברכות והודאות . . . . . סה

כל הזכיות שמורות להמערכת
Copyright © 1988
by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

מוה"ר **יהושע מאיר** במוה"ר **רפאל** ז"ל
פרישוואסער
חתנא דבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

נלב"ע ביום ט"ו לחודש תמוז שנת תשל"ו לפ"ק
(יומא דהילולא של בעל אור החיים הק' זי"ע)

יהא זכרו ברוך!

הונצח ע"י אשתו ובניו,
מרת נחמה גאלדא פרישוואסער
בת כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד
בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער
שלמה ישראל פרישוואסער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הרבני הנה"ח הנכבד

מו"ה אהרן יעקב בן מו"ה משה זאב וואלקאוויטש ע"ה

נפטר בשם טוב

ביום ט"ו לחודש תמוז שנת תשמ"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

ישעי' אלעזר וואלקאוויטש

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת בלק

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל, כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע ר'. וברשו חכמז"ל על זה בגמרא (ברכות ט"ז ע"א) א"ר חמא ב"ר חנינא למה נסמכו אהלים לנחלים, לומר לך מה נחלים מעלין את הארם מטומאה לטהרה אף אהלים מעלין את הארם מכף חובה לכף זכות, ע"כ. ופירש"י, דאהלים היינו בתי מדרשות. והתוס' הקשו שם דאהלים דהאי קרא לאו לשון אוהל הוא אלא לשון שמים, ולכן פירשו דדרשת הגמרא היא מדסמיך מה טובו אוהליך לכנחלים נטיו, עיי"ש. וכ"כ שם בחידושי הרשב"א. ובמהרש"א שם הביא דרש"י פי' בחומש נ"כ דתיבת כאהלים קאי על שמים, כשמים המתוחים כאהל, וכן הוא בתרגום יונתן, אבל מ"מ לא שייך לדרשא דהכא, דהא ברקיע משתעי קרא, אבל מה טובו אוהליך מיירי שפיר בבתי כנסיות ובתי מדרשות כמפורש בפרק חלק, עכ"ד המהרש"א.

אמנם יש לדקדק דלפי"ר התוס' והרשב"א והמהרש"א, לכאורה העיקר חסר מן הספר, דבגמרא לא הובא הפסוק מה טובו אוהליך יעקב, כי אם הפסוק כנחלים נטיו וגו' כאהלים נטע ר'. ועוד צריכים להבין בדברי הגמרא, מדוע הוצרך ר' חמא ב"ר חנינא לדרוש מסמוכין דאהלים לנחלים דלימוד התורה מכפרת עון להעלות האדם מכף חובה לכף זכות, הלא ענין זה דרשו חכמז"ל ממקרא מפורש, כאוז"ל בשלהי מס' מנחות, אמר ריש לקיש מאי דכתיב (ויקרא ז') זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם, כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם, ורבא אמר שם, כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא חטאת ולא מנחה ולא אשם עיי"ש, וא"כ למה לי' למילף כאן מסמיכת אהלים לנחלים.

ונקרים דברי כ"ק אאמו"ר הנה"ק זצ"ל הי"ד בספה"ק קרושת ציון עה"ת (בפ' תרומה) עה"פ וחברת את חמש היריעות לבד ואת שש היריעות לבד וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל. וכתב שם רמז נכון במקרא קודש הזה, עפ"י דברי התרנום יונתן בן עוזיאל, ותלפף ית חמש יריען לחור לקבל חמשא ספרי אורייתא, וית שית יריען לחור כל קביל שית סדרי מתניתא. והנה ידוע מש"כ בזוה"ק ראורייתא בלא רחילו ורחימו לא פרחת לעילא. וללמוד תורה ביראה אי אפשר כי אם כשלומרה בטהרה, כרילפינן במס' ברכות (דף כ"ב ע"א) מרכתיב והורעתם לבניך ולבני בניך, וכתיב בתרי' יום אשר עמרת לפני ר' אלקיך בחורב, מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיעה אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיעה (ולא בטומאה הבאה מתוך קלות ראש). ואמרינן נמי בגמרא (יומא דף ע"ב:) יראת ר' טהורה עומרת לעד, א"ר חנינא זה הלומר תורה בטהרה, ואוז"ל (ע"ז דף כ' ע"ב) טהרה מביאה לידי קרושה קרושה מביאה לידי יראת חטא.

והנה אי' בגמ' (שבת דף ל"א) מאי דכתיב והי' אמונת עתיך חוסן ישועות חכמה ודעת, אמונת זה סדר זרעים וכו', ודעת זה סדר טהרות, עיי"ש. והנה תיבת ודע"ת עולה בגימט' ת"פ, וכשכופלין אותו עולה בגימט' תתק"ס שהוא שיעור מקוה תתק"ס לוגין, שהם מ' סאה. ואל זה רמז לנו הפסוק, אחר שאמר וחברת את שש היריעות, שהם כנגד ששה סדרי משנה, וכדברי התרגום יונתן, סיים, וכפלת את היריעה הששית, היינו שתכפול תיבת ודע"ת שהוא כנגד סדר טהרות, סדר הששי, ויעלה בידך מנין תתק"ס שהוא שיעור מקוה, להורות שצריכין ללמוד תורה בטהרה וברחילו ורחימו, ועי"ז אל מול פני האהל, שתורה כזו פורחת לעילא אל מול פני האהל, עכרה"ק ורפח"ח.

ועפ"י רבריו הקרושים יש להוסיף ביאור נכון ברברי המסורה המובא בבעל הטורים שם בפ' תרומה, וכפלת את היריעה הששי"ת, ואירך, וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית (ויקרא כ"ה). רהנה אמרו חכמז"ל במררש רבה פ' תולדות עה"פ ויתן לך וגו', אמר יעקב על ירי שהייתי עוסק בתורה שנמשלה כמים זכיתי להתברך. וראוי להבין כוונת אומרו שנמשלה למים דייקא, והול"ל על ידי שהייתי עוסק בתורה זכיתי להתברך, אולם רצונו לומר, שמה שזכה להתברך הוא לפי שהי' עוסק בתורה בטהרה, ע"י שטבל במים המטהרים את האדם. וזהו כוונת המסורה, וכפלת את היריעה הששית, היינו ללמוד תורה בטהרה ברחילו ורחימו, ותורה כזו פרחת לעילא אל מול פני האהל כנ"ל, ועי"ז תזכו וצויתי את ברכתי לכם בשנ"ה הששית (מלשון ועל השנות החלום), כלו' כשתכפלו ותשנו תיבת ורע"ת שהיא סדר הששית סדר טהרות, ללמוד תורה בטהרה, אז תזכו וצויתי את ברכתי לכם, כמו שאמר יעקב אבינו, ע"י שהייתי עוסק בתורה שנמשלה כמים, זכיתי להתברך.

היוצא לנו מזה, שאין לימור התוה"ק פרחת לעילא רק אם לומדים בטהרה, וכן אין זוכין להתברך מן השמים רק ע"י לימור התוה"ק בטהרה. ועד"ז יש לומר, דכמו כן אין התוה"ק סגולה לבני אדם לכפר על עוונותיהם כי אם ע"י לימוד התוה"ק בטהרה, וסמך לזה מצינו במררש תנחומא (פרשת צו) אמר רבי אסיא למה מתחילין תינוקות של בית רבן ללמור בספר ויקרא, אמר הקב"ה שיהא מתחילין תחלה בסדר הקרבנות, יבואו טהורי"ם ויתעסקו במעשה טהורים, לפיכך אני מעלה עליהם כאלו הם עומדים ומקריבים לפני הקרבנות.

ומעתה יתבאר היטב מה אשמעינן ר' חמא ב"ר חנינא מהסמיכות של אהלים לנחלים, דלא בא להשמיענו דלימוד התורה מכפרת על העוונות, שהרי רבר זה גלוי וירוע לכל, מהפסוק זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם כנ"ל, אלא ר' חמא ב"ר חנינא בא להורות, באיזה אופן יעסוק האדם בתורה ויזכה שתעלה תורתו לפני כסא כבודו ב"ה לריח ניחוח לכפר על כל עוונותיו, לזה מרמה לימור התורה לנחלים, לרמז דרק התורה הנלמר בטהרה (כנחלים שהוא מקוה טהרה) מעלה את האדם מכף חובה לכף זכות, והיא התורה העולה לגבהי מרומים.

ומעתה יתיישב מה שדקדקנו על התוס' והמהרש"א הנ"ל, דבאמת נכון הדבר כמו שפירש"י בחומש דאהלים זה השמים המתוחים כאהל, ומה שלמדו חז"ל מכאן מעלת לימוד התורה, זה ילפינן מנחלים המורה על לימוד התורה בטהרה כנ"ל. ותיבות כאהלים נטע ד', דקאי על רקיע השמים, רומז ג"כ על טהרה ערה"כ וכעצם השמים לטוה"ד, (וע"ד אוז"ל סנהדרין נ"ט ע"ב אין דבר טמא יורד מן השמים). וזהו כוונת התרגום יונתן בן עוזיאל בפסוק זה, כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע ד', כנחלין דמיין דמתגברין וכו' כן הינון תלמידיהון חבורן חבורן בבית מדרשיהון זיו אפיהון ינהר כזיו רקיעין די ברא ד', הכוונה כאמור, דאותם התלמידים העוסקים בתוה"ק בטהרה כרמיון הנחלים המעלים את האדם מטומאה לטהרה, הם זוכים שיאירו פניהם כאהלים שיזהירו כזוהר הרקיע וכעצם השמים לטוהר. ולזה מסמיך הכתוב אהלים שהם שמים, לנחלים, לומר לך ראימתי יאירו ויצהירו פני לומדי תורה כזיו הרקיע, רק כשעוסקים בתורה בטהרה כרמיון הנחלים, ואז יעלה תורתם לרצון לפני ר' אל מול פני המנורה, להעלותם מכף חובה לכף זכות.

הערות על שו"ת מהרי"ק

מהגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל[1]

שורש ב'. על אודות יהושע ושלמה וכו'.

נ.ב. צ"ע להשוות דברי תשו' זו עם הקודמת, עם שי"ל.

שם, בא"ד. ומאחר דפשיטא שהרין פשוט כן שהבורח לא נפטר בצאתו מן העיר אלא אכתי אגוד הוא בהקהילות בעניין ההטלה שכבר הוטלה בטרם צאתו, וכ"ש כשכבר נשתעבדו בה כדפי', א"כ לא פקע מן הבורח דין היחיד המדיין עם הקהל וכו' שהקהל רוצים להיות מוחזקים ותופסים ☜ תובעין ולא נתבעין וכו', שהרי דין זה שאנו אומרים שהקהל גובין תחילה, וכי הם רוצים להיות מוחזקין ☜ תובעין ולא נתבעין מוכיח המרדכי וכו'.

נ.ב. נ"ל דצ"ל בהיפך, נתבעין ולא תובעין, שהרי אדרבה יפה כח נתבע מן התובע, ואף דבהודאות והלואות הודע כחו בתנאים ידועים, מ"מ אין לו מקום

---

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ז' עמוד ט'. — הערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון שו"ת מהרי"ק המונח בבית עקד ספרים אשר בבריטיש מוזעאום בלונדון, והגיע אלינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפען. זכרה לו אלקי לטובה.

הערה אחת שנכתבה באריכות בגליון המהרי"ק שורש קע"ב, לא העתקנו כאן, כי היא לו נדפסה בספרו שאילת יעב"ץ ח"א סי' קנ"ז, שכתב שם וז"ל: ואעתיק הנה מ"ש בס"ד בילדותי על מהרי"ק ז"ל וכו', יעוי"ש.

בכאן, שהרי הקהל כבר נבו חלקם ותפוסים ועומדים, והיחיד מוכרח לתובעם, וא"כ בודאי שהן נתבעים ולא תובעים, וכן נכון. וזכורני שראיתי גירסא זו כהגהתי כמדומני במהרי"ו בהביאו גם הוא תשובה זאת, יעב"ץ.

וכן להלן בסיום התשובה נראה בכאן ט"ס הוא ודאי.

שורש מ"ד. (וברפום הנפוץ בזמנינו הוא שורש ל'). בן הבן אין חייב בכבוד זקנו, שהרי לא מצינו בשום מקום שיתחייב אלא בכבוד האב והאם ואשת אביו בחייו ובעל אמו בחיי' ואחיו הגדול ומוכח להו מקראי וכו' אבל בן הבן בכבוד הזקן זה לא מצינו בשום מקום.

נ.ב. מצאתי קצת מקום שראוי ומחויב לבן הבן בכבוד זקנו, אלא שיותר מחויב בכבוד אביו, עיי' במדרש רבה על פסוק ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק, וק"ל[2]).

שורש מ"ה. בראורייתא מודה דליכא איסור ולא רצו לגזור כ"כ, כמו שכ' בספר התרומה דמשום כך לא החמירו להיות בספינה בשבת בדהפליג ג' ימים קודם שבת וכו' ואף אנו נאמר כן אפי' למעלה מי' וכו', והי' נראה לכאורה דלמטה מי' אסור אפי' בהפליג ג' ימים קודם השבת, מ"מ נלע"ד דלדברי ד"ח קאמר, דלדידי' סבר אפי' למעלה מי' שרי משום דאין תחומין ודווקא למטה מי' אסור בלא הפליג ג' ימים קודם השבת משום איסור תחומין.

נ.ב. נ"ל שצ"ל למטה.

נ.ב. נ"ל שמלת אפי' ט"ס, או יש כאן השמטה, וצ"ל אפי' תוך ג"י למעלה כו'. ובב"י א"ח סי' רמ"ח העתיק דברים ככתבן, ולא חלי ולא מרגיש[3]).

שורש פ"ה. והלא אין לך משומד גדול מגוי ואפי' הכי היכא דאיכא למיחש שמא מעשרת השבטים הוא, קדושיו קדושין, וה"ה שאשתו זקוקה ליבם, ועוד שהרי אשתו היתה יהודית, ואפי' הי' נחשב כגוי, הא קיי"ל דגוי ועבד הבא על הישראלית הולד כשר, כ"ש וכ"ש ששב בתשובה.

נ.ב. א"ל דמשומד גרע דמין הוי, ולא [דמי] לתינוק שנטמע בין הגוים כמ"ש בתשו' ע"ש. — ומ"ש ועוד כו', לא ידענא מאי קאמר מד, ונראה דכוונתו על אבי המת שהי' ג"כ משומד וקאתי עלי' משני צדדים, אחד מחמת שהמת בעל הזקוקה הי' משומד, ועוד שגם אבי המת הי' משומד, נמצא שזה בנו הגוי הוא חשוד גם מצד אביו מלבד עצמו, היותו משומד אף הוא, ואינו זוקק. ומהדר לי' בתרתי, דמשומד זוקק, ובן משומד מישראלית כשר הוי לכל דבריו.

---

2) עיין בטו"ז יו"ד סי' ר"מ סק"כ שעמד כבר בזה על דברי המהרי"ק, והביאו מרש"י פ' ויגש. ועיי"ש בנקודות הכסף שתמה על הטו"ז שהרי כבר הקשה כן הרמ"א בדרכי משה מדברי המדרש פ' ויגש, ותירץ דאפשר דכוונת הטו"ז, דפירש"י בחומש רגיל יותר ממדרש, משום שכתבו קצת פוסקים דרש"י הוא במקום תרגום, שחייב אדם לקרות שנים מקרא ואחד תרגום, יעויי"ש. — ויש להעיר דהרמ"א עמד על דברי מהרי"ק הללו, גם בתשובותיו בסי' קי"ח, ושם הזכיר הן דברי המדרש פ' ויגש, והן פירש"י פ' ויגש, יעויי"ש.

3) עיין במור וקציעה סי' רמ"ח.

שורש קפ"ט. ואשר הבאת ראי' מההיא דפרק כיצד מברכין (דף ל"ט) דקאמר על המברך אני כועס דקאמר אם חכמה אין כאן זקנה יש כאן, וקאמר מר דלא הי' רבם. אנא לא ידענא מאי דאמר מר, דמאין לך שלא הי' רבם שתביא ראי' ממנו, אדרבה מוכח שהי' רבם מרקאמר הנהו תרי תלמידי דהוה יתבי קמי' דבר קפרא דמשמע שהיו יושבין ולומדין לפניו, דאל"כ הוי לי' למימר בר קפרא ותרי מדרבנן הוו יתבי כו' אבל מדקאמר קמי' דבר קפרא משמע שהיו תלמידיו וכו', לא ידעתי מה ראית להביא ואי ראי' מזה.

נ.ב. יש לתרץ קצת דעת מהרי"ב שראה קצת הכרח שאלו לא היו תלמידי בר קפרא, ממה שהשיב בענוה כ"כ, אם חכמה אין כאן זקנה יש כאן, דמה ענין לענוה זו, ואפי' לא הי' חושב עצמו לחכם גדול מרוב ענותנותו, מ"מ אחר שהוא רבם, לא הי' להם לזלזל בו, וכ"ש להורות בפני הרב דחייב מיתה, וגם אין נראה שהי' אותו קופץ להורות בפני בר קפרא אם הי' תלמידו ממש, ועל כן לא בא עליו בר קפרא אלא בטענת הזקנה, והיינו דקאמר, אם חכמה אין כאן, לא שהי' משקר לנמרי באומרו שאינו חכם אפי' בעיניו, דכי הא לא שרי לצודבא מרבנן לשנויי להוציא דבר שקר מפיו, שהרי בר קפרא מגדולי חכמי ישראל הי', אלא רצה באומרו אם חכמה אין כאן, כלומר, אע"פ שאיני רבך ואין אני יכול לטעון עליך מחמת החכמה שיש לי יותר ממך, כי טענת חכמה אין כאן, שלא למרת לפני, מ"מ ראוי אתה לעונש שלא שאלתני, אחר היותי זקן ממך כנ"ל. יעב"ץ.

בדין גבינות שמעורב בהן עור הקיבה

מהגאון מוה"ר מאיר פוזנער אבר"ק שאטלאנד זצ"ל[1] בעמח"ס בית מאיר

רב שלום, לנופך ספיר ויהלום, ה"ה כבוד אהו' ארוני מחותני ומורי הרב המאור הגרול מוכתר בנמוסים, שלשלת היוחסים, הגאון המפורסם נ"י פ"ה ע"ה כ"ש מו' צבי הירש נ"י יאיר לנצח, ולא יזח.

אחרש"ה כמשפט לאוהבי שמו. עורה כבודו עורה העירה שחר, נידון שאלח הנוגעת לכלל ישראל, ולא אנכי ארון בדבר, אף גם מצאתי עצמי כנוגע, כי אוי לי אם אומר בה לאיסור, ואוי לי אם לא אומר. הנה במרינח הסמוך לגבולי נקראת ארץ וועדרער, ובאשר כי שמינה היא ברבוי החלב, היא המטרפולין להעשות בתוכה הגבינות הגדולות וענולות שקורין האללענדיר קעז, והרבה אנשים מקהלות הסמוכות כמו זלאטווי פרדאן והרומים, אשר מחייתם העיקר תלוי בזה, אפשר יותר מאלף נפשות אנשים ונשים וטף, הם שוכרים אורנדיש במדינה הנ"ל,

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונטרס ח' עמוד י"ד. — תשובה זו ונם התשובה שנדפסה אח"ז מהנ"ר צבי הירש אבר"ק ברלין, הועתקו מפנקס כת"י המונח באוצר הספרים רביד"צ דקהל אשכנזים בק"ק לונדון יע"א.

ועושים הגבינות בהכשר, ומהם נפוצו לכל מדינה ומדינה, אשכנז, פיהם, מעהרין, פולין, האללאנר, ואף אנשי קהלתי יש להם מסחר עמהם לקנותם מהעושים אותם לשולחם מעבר לים ק"ק המבורג, קאפין האגין, האלַנד. וכאשר באתי הנה באו אלי ליתן להם כתב הכשר, וקראתי להעושים הגבינות המוכרים, ודרשתי וחקרתי אותם על משפט הנהגותיהם, וכולם השיבו בסגנון א', שקונים קיבות עגלים שחוטים והלאַף מוליכים עמהם להמדינה הנ"ל, ושם קונים הבהמות לחלבם ומכשירים הכלים ומעמידים שם שומר לחיות אצל החליבה ועשיות הגבינות. הכלל, הכל כרין וכדת, ומיד שבאה החלב מהחליבה, נשפכת יחד לחבית גדול מאוד, אז שופכין לתוכה כף א' או ב' מן מה שקורין אותו לאף, ומיד היא נקפאת, ומן הקפוי הלזה עושין הגבינות, וסבור הייתי שמה שקורין לאף, היינו החלב הנמצא בהקיבה, ונמצא הי' הכל בתכלית הכשרות, ונתתי להם עדות בכתב. ועתה זה מקרוב נתברר לי בבירור גמור, שמה שקורין אותו לאף, היינו מי שריות עור הקיבה גופי' שמנקרין אותו מהחלב ומולחין אותו להוציא דמו, [והחלב הנמצא בתוכו שופכין אותה חוצה, כי אדרבה היא מכלה], ושוב חותכין אותו לחתיכות ושופכין עליו מים פושרין או שכר, בערך כפלים כמותו, בכלי סתום, וצריך לשרות לכל הפחות כ"ד שעות, וכלי זה עם שריות הקיבה הוא שמוליכין עמהם למדינה הנ"ל, וממי שריי' זו משימים לתוך החלב כנ"ל, ומסתפקים עם הכלי זה לכמה וכמה שבועות ער שתכלה, וכל המרבה לישרות הרי זה משובח. והנה מאז חקרתי יותר מעשרה אנשים עוסקי מלאכה זו, מהם מק"ק זלאטווי, ומהם מק"ק פרדאן, ומיתר עיירות, וכולם כא' עונים שא"א בשום צד לעשות אותן הגבינות חוץ מבאופן זה, ואם נאסר להם מכסים הלזה, נמנע לעשותם, ולכל מי שאני שואל מי הי' המורה שהורה לכם ככה לעשות, אין מענה בפיהם זולת שמנהג אבותיהן בידיהן, אף גם משיבין הלא דבר מועט הוא בערך החלב, והרי נתבטל הרבה יותר מכפלים בס'. והנה חקרתי מן הזקנים ולומדים אם אין להם ידיעה מהרב המנוח רפה, מה הוא אמר לדבר זה, ואינם יודעים מאומה, זולת זאת ידוע להם שהרב זצ"ל נמנע הוא מלאוכלם, אכן אפי' בני ביתו היו אוכלים אותם, ואף טעם מאסו בם נעלם מהם.

ומעתה ארון לפני כבודו, הנה צד האיסור פשוט ומבואר, אף שבש"ע סי' פ"ז פסק אם העמיד בעור קיבת כשרה, יש בנותן טעם אסורה ואם לאו מותרת, היינו בדיעבד, אבל לכתחלה מבואר בהר"מ פ"ט שאסור להעמיד בעור קיבת כשירה, והטעם משום דאין מבטלין איסור לכתחלה, ומכ"ש בדבר המעמיד שיש הרבה דעות דאפי' בדיעבד אסור, הגם שזה מיירי כדפי' הט"ז שנתן התיכות העוד בחלב, משא"כ נ"ד שאם שולין המי שרי' והחתיכות נשארים במצולת הכלי, עכ"ז לפ"ד אין להפריד בזה, דהא קי"ל טעם כעיקר דאורייתא, וכל דתיקון דרבנן כעין דאורייתא תיקון, וא"כ אין שום צד לומר רמותר לכתחלה, והוי בכלל אין מבטלין וכו', וידוע נמי פסק הש"ע סי' צ"ט סעי' ו"ו אפי' איסור של דבריהם וכו', ואם עשה כן במזיד אסור, והיינו כמו שנתבאר סעיף ה' וכן למי שנתבטל

בשבילו, דהיינו בנ"ד כל ישראל. ואף שכ' הט"ז בשם הרש"ל ז"ל דהיינו דוקא שידע זה שנתבטל עבורו וניחא לו, כבר משיג עליו הפר"ח בסברה ישרה. ואף אין לדון בם שוגג דאומר מותר, חדא דבאמת מזידים הם כי אין עם הארץ בזמנינו שאינו יודע שאסור ליתן מעט שומן חזיר לקדירה גדולה שיתבטל, כאשר קרה לי ששאלתי א' מהעושים, מה בין זה להנ"ל, וחשיב אף לדידי הי' קשה, אלא שרואה אני כך המנהג, ותו רכל זה אינו מעלה ארוכה להניחם שוגגים לעשות ולהכשיל בם כ"ע, ואפי' לאותן דעות הראשונים שבת"ח הארוך, דדבר שאין לו עיקר מה"ת מותר לבטל לכתחלה, לענ"ד ברור שנ"ד חשוב יש לו עיקר, דהיינו שיש לגזור בב"ח שלא ע"י בישול אטו ע"י בישול כמבואר בתוס' לגבי בשר עוף בחלב, וכמבואר נמי בת"ה דף ק"ח ודלא כמשמעות הגהות מרדכי שכבר משיגו הב"י, ובל"ז דבריו לענ"ד מגומגמים, וק"ל.

ואולם מה שיראה לענ"ד ע"ד הדוחק לצדד קצת להתיר, הוא זה, דוודאי לדעת הרמ"א ז"ל בד"מ סי' פ"ז ס"ק ז' שאינו רוצה לדמות הנמלח בקיבה לנ"ט בד נ"ט וכבשר, מ"מ חשוב לי' פשיטא דאסור, אמנם לדעת הב"י ז"ל דמשמע לי' דעת הטור דלסברת הרי"ף ור"מ אפי' נמלחה קיבה בחלבה או עמד בה כמה ימים מותר להעמיר בה, וכן משמע מתשו' הרשב"א שהביא המרדכי ז"ל, וי"ל מה שכ' בלידה אבל מטעם פירשא וודאי הי' מתיר ר"ת אפי' נמלחה הקיבה בעורה, דטעם היוצא מן הבשר נעשה פירשא כשנבלע בקיבה, עכ"ל, וכנראה דעת הב"י ז"ל שלא נסתפק בזה לחוד לומר שכיון שבא טעם אל דבר שהוא פרש נעשה מיד אף הטעם כגוף הפרש שיהא מותר לכתחלה לחברם בבשר וכדעת הד"מ ז"ל, אלא שאין לדון בו אלא טעם לפגם שעכ"פ אסור לכתחלה, ולפיכך סובר דעיקר טעמייהו שמדמה עור הקיבה לכלי בלוע ולא לבשר עצמו כרחזינן נמי שנשתנה דינו לענין אם נתייבש, והוי אך טעם בו, והיוצא ממנו הוי נ"ט בר נ"ט, אלא מפני דעות הסוברים דבצלי דהוי אך שני לנותני טעם וגם בולע יותר מכדי קליפה, לא שרינן נ"ט בר נ"ט. צידף דבנדון זה שבא הטעם שני אל הפרש דהוי גרוע מנ"ט בר נ"ט מצד שהוא פרש גמור, לכ"ע מותר, וא"כ הי' אפשר בנ"ד לצדד קצת היתר אף שבאמת עכ"ז הב"י ז"ל עצמו חושש לדעת ר"י ואוסר לכתחלה, מ"מ לא מצינו באופן של נ"ט בר נ"ט שגם נתבטל בס' שאם נעשה במזיד שקנסו חכמים לאסור למי שנתבטל בשבילו. ועל העושים יש ג"כ ללמד קצת זכות, שמפני שעת הדחק שמחייתם תלוי בזה הוה להו כמו דיעבד.

את זה ראיתי ונתון אל לבי היותר אפשרי ע"צ הדוחק. אכן חלילה לי להורות בענין זה, כאשר הקדמתי, ועל כבודו הרמה אשליך יהבי, הוא יורני כדת מה לינהג בענין זה, ובטוח אני במדת טובו שיקרים וימהר בתשובתו כי ימי יריד דאמנש(?) ממשמשים ובאים, ובלי ספק רבים מעמינו שיעמדו עלי ליתן להם כתב הכשר, הדבר קשה עלי עד מאוד. ואסיים, השם יוסף לו חיים.

דברי א"נ ומחו' הרש"ת,

הק' מאיר פוזנר החונה ק"ק ש"ל [=שאטלאנד]

תשובה על הנ"ל

מהגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק ברלין זצ"ל[1])

שלומות אלומות לכבוד אהו' מחו' י"נ הרב המאור הגדול המופלג מורג חרוץ בעל פיפיות כמ"ו מאיר נר"ו וכל אשר לו.

אחדש"ה כמשפט, הניעני אמרותיו טהורים ושמחתי כי ת"ל החיים והשלום אתו כה יוסיף ה' לאוהביו החפצים לעברו באמת, וע"ד השאילה דשאילני קרמיכון, יפלא מה מצא בי למשש כלי הרקים וביותר כעת אשר אני עמוס בתלאות מכל צד ל"ע, וידעתי כי לא יבצר ממנו דעת ומזימה, מ"מ לא אוכל מלט מלעשות רצונו רצון שמים להוריע דעתי, אפס בקיצור מילין, עם היות הי' חפצי להשתעשע באמרותיו טהורים, אכן הזמן קצר לכן אכתוב לבד מה שעולה לפי דעתי, וממילא רווחא, ואין שונין ואין מפרשין לחכם שכמותו ירבו בישראל.

וע"ד מעשה הגבינה שחותכין עור הקיבה לחתיכות דקות ושופכין עלי' מים או שכר בכערך כפלים כמותו בכלי סתום, וצריך לשרות עכ"פ כ"ד שעות, ומאותן המים או השכר נותנין לחבית גדול מאוד כף א' או ב' וממנה מקפיא החלב, וזהו שקשה בעיני כת"ר, אחרי שמבואר הוא ברמב"ם שאין מעמידין בעור שחוטה, ומשמע אפי' במועט, וטעמא משום דאין מבטלין איסור לכתחלה, והכא נמי כיון דאית בי' טעם כעיקר הרי אסור לבטלו, ואפשר דאפי' דיעבד אסור כרין העושה במזיד, וטעם כעיקר בבשר בחלב וודאי דאורייתא, ע"כ תודף דברי כ"ת, אלא שאח"כ צירר להתיר בקושי בדיעבד, ולכתחלה מפני שעת הדחק.

ולא כן אנכי עמדי, ובאמת צריכין אנו לדון מאין יצא לאסור להעמיד בקיבת שחוטה בשאין בו כדי נתינת טעם, ולכאורה מסוגיא דשמעתין דחולין דף קי"ו ע"ב משמע רמותר, דאמרינן הלכתא אין מעמידין בעוד קיבת נבלה אבל מעמידין בקיבת נבלה, ולכאורה הא דאין מעמידין בעוד קיבת נבלה, משנה שאינה צריכה היא, דהא ליכא מאן דפליג בהא, אלא לאשמעינן דהא בעוד קיבת שחוטה מעמידין אפי' לכתחלה, דהא לישנא דאין מעמידין לכתחלה הוא. ודוחק לומר דאשמעינן לי' דבריעבר אסור אפי' בפחות מכדי נתינת טעם משום דהוי דבר המעמיד, ואפי' אם נדחוק כן, היינו דוקא לשיטת הפוסקים דאוסרים בנבלה אפי' במשהו, משא"כ לדעת רבינו תם ז"ל דס"ל דבכל דבר המעמיד בעינן דוקא נתינת טעם, ולכאורה נראה שכן דעת דש"י שם דנקט לי' משום דכבר נעשה נבילה ומין במינו לא בטיל, ונהי דרש"י ז"ל אזיל לשיטתי' דס"ל כר' יהודה, מ"מ הוי לי' לרש"י ז"ל לאתויי טעמא אליבא דכ"ע משום דדבר המעמיד לא בטיל. אלא שאפשר דרש"י ז"ל ס"ל לחלק בזה בין בשר בחלב לשאר איסורים כמ"ש האחרונים, [אלא שיש לומר רבעי לאתויי מדאורייתא], וכן יש עוד פוסקים דס"ל כוותי', וכן פסק מהרש"ל ז"ל כמו שהביא הש"ך, [ומה שיש לפלפל בדבריהם אין

---

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' י"א עמוד מ"ג.

להאריך כאן], אלא שאני בעניי זה כמה הי' כמו נפלא בעיני מאי ענין דבר המעמיד לכאן, ראפי' אם נימא דדבר המעמיד לא בטל בכל מקום כמו שהביא הפ"ח [עם היות שיש לדחות דבריו בנקל], מ"מ אין זה ענין להך דהכא, דהא אין הנבלה מעמדת, כי אם כח המעמיד הוא כח בפני עצמו, כמ"ש הפוסקים שאפי' בנתייבש שאין בו ממש כלל, יש בו הכח הזה, כמ"ש מעכ"ת ג"כ, וקשה בעיני שיהי' הכח הזה בכלל נבילה, ועכ"פ איננו בכלל בשר, נהי דלענין נבילה אפשר דהא אפי' קיבה עצמה קודם חזרה הוי בכלל נבילה, משא"כ שיהי' נחשב כבשר, קשה להולמו לענ"ד, ומכח זה אני תמה על מה שכתבו הפוסקים בשם רבינו שמשון ז"ל, [ואין כאן מקום להאריך], ועכ"פ לדעת הפוסקים הנ"ל קשה הוא מאוד מאי בעי בזה, אלא לאשמעינן דדוקא נבלה אסור לכתחלה אפי' בפחות מכדי נ"ט, משא"כ שחוטה, וטעמא דבא איכא לע"ד, דבשלמא גבי נבילה שייך שפיר לומר אין מבטלין איסור לכתחלה דהרי יש כאן איסור, משא"כ בבשר בחלב, כ"ז רליכא טעמא אין כאן איסור כלל ולא שייך בי' אין מבטלין איסור לכתחלה, נהי דאי נטל בשר מועט לאכול עם חלב בדרך תערובות וודאי דאסור דהרי זה כאוכל איסור מועט, משא"כ הכא דלאו לאכילת איסור קבעי לי' ואין כאן איסור, לא מקרי ביטול איסור, ומ"מ לפי שמשמעות דברי הרמב"ם ז"ל בפשוטן לאסור אפי' בשל שחוטה סתם דמשמע אפי' בפחות מכדי נתינת טעם, נלענ"ד דהיינו טעמא דהא מ"מ בשר הקיבה נעשה איסור, וא"כ הוי לי' כמבטל איסור לכתחלה, דהא כל מה שנפלט ממנו איסור הוא, משא"כ בתערובת הלח שמתערב מיד ואין כאן איסור כלל.

ועוד אפשר דהרמב"ם אסרו מטעם הכבישה עצמה, וס"ל דכשם שהבישול בעצמו אסור בלא אכילה כך תקנו חכמים כעין דאורייתא ואסרו לכבוש, ובזה וודאי אסור שהרי הבשר נכבש, משא"כ בתערובות כנ"ל, [ועיין במה שכתבתי לקמן בעזה"י]. ותו דהא פסקו הראב"ד ורבינו יונה והרשב"א ז"ל ואחריהם רבותינו בעלי הש"ע דכל כלי דאין דרכו להשתמש בו כ"א בשופע ונבלע בו איסור מועט, מותר להשתמש, כיון שא"א לבא לידי נתינת טעם, ואף דאיכא למימר דשאני התם דבלוע בכלי, מ"מ בתשו' הרשב"א סי' רכ"ב הביאה בפר"ח בסי' קכ"ב התיר להריא אפי' בגוף האיסור וראיותיו מכריעות לענ"ד, ותשובה זו נעלמה מרבותינו האחרונים ז"ל החולקים, ואיכא למימר דאי הוי חזי לי' הוי מהדרי בהו, וכן פסק הפר"ח, וגם בס' מנחה בלולה חזר בו בעל ס' מנחת יעקב ופסק להקל, והביא ג"כ מס' תורת האשם להרב בעל תי"ט ז"ל שהורה להתיר, הגם דיש לחלק דהתם אינו חפץ ברבר כלל באיסור כ"א שרוצה הוא בכלי או במקומו ולא אסרוהו, משא"כ הכא שחפץ הוא ברבר הזה, מ"מ איכא למימר נמי איפכא, דהתם מ"מ כבר הוא איסור וכאן אין איסור כלל, וגם הוא דרבנן, אפי' בכרי נתינת טעם אין לנו להחמיר במקום שא"א לבוא לידי נתינת טעם, וא"כ ממילא אין ללמוד מהאי דעור דע"כ אפשר לבוא נתינת טעם, [עם היות שיש לי מקום עיון בזה, והייתי רוצה לפענ"ד לחדש בו דבר, מ"מ אף לפי אותו הדרך יש מקום להקל בנ"ר, ולכן לא אאריך בו].

עוד יש לצרף הדיעה דס"ל דהוי נ"ט בר נ"ט כמ"ש ג"כ מעכ"ת במקצת, והדי היא דעת הראשונים שהביא רש"י ז"ל, אע"ג דלא הוי תלתא נ"ט בר נ"ט, וכנראה שרש"י ז"ל לא נחלק עליהם בזה אלא דמתחלתו מיד הוא אסור, ודלא כמו שכ' הפ"ח שנעלם מן הלבוש והש"ך דברי רש"י ז"ל, עם היות שמתחלת דברי רש"י ז"ל נראה כן, ובאמת מה שהקשו ע"ז הר"מ והש"ך ונמשך אחריהם הפ"ח, לענ"ד לק"מ, דהא מה שנותנין בחלב הוא משהו, וא"כ עדיין היתר הוא וא"כ אין כאן איסור, וכיון דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא לא חשו לה משום מעמיד.

הן אמת דלכאורה לפי מה שכתבתי קשה טפי אמאי אין מעמידין לכתחלה בעור קיבת שחוטה, דאדרבה אינו מצוי בה נתינת טעם כלל, דהא צונן הוא ואין דרך להניחה בחלב כדי כבישה בשעת העמדה, [ואדרבה הי' נראה להקל בו יותר מנ"ד כיון דלא יהיב טעמא כלל], הא לאו קושיא היא וודאי, אלא שנראה באמת לפי דברי הראשונים ז"ל דע"כ לא היו עושין הגבינות באופן זה שעושין בזמנינו, ונהירנא שכ' הרשב"א ז"ל לאסור כלי שהעמידו בו נכרים גבינות משום שמעמידין בו החלב, וכמדומני שיש מקומות גם עכשיו שעושים גבינה באופן זה. ולפי"ז הי' נראה להתיר בגבינות שלנו אפי' בעור קיבה עצמה, אלא שמדברי התוס' ז"ל לא משמע כן, מ"מ וודאי הדבר קשה שיהא אסור אפי' לכתחלה כיון דאין כאן אלא משהו וצונן, ואפשר דהרמב"ם לא אסרו אלא מצד המעמיד בעצמו, אף שלא רצו חכמים לאסור בדיעבד, משום דאין כאן איסור, והדבר צ"ע. מ"מ כאן שאין בשר ממש, נראה שאין לאסור, ואפשר דהיינו טעמא דהרמב"ם שהביא רדב"ז ז"ל בשמו שהתיר להעמיד אפי' לכתחלה בקיבה שעמדה בעורה ונכבשה כמה ימים, ואין אנו צריכין למאי שכ' רבינו שמשון, משום דגם הטעם פירשא הוא, ודו"ק. וא"כ היינו טעמא דהרמב"ם משום דס"ל ככבוש אינו כמבושל כמ"ש הפוסקים בשמו וכמ"ש לקמן, ובמליחה אפשר דאה"נ דאסור.

עוד יש לצרף לענ"ד להתיר, דעת הפוסקים דלא אמרינן ככבוש כמבושל כ"א בחומץ וציר, דלאו קטלי קניא באגמא נינהו, וכן אני נוהג לצרפן הרבה לשאר צדדי היתר, וכ"כ בס' מנחת יעקב כלל ג' סי' ד' ובשאר מקומות, ובעזה"י הארכתי במ"א, וכ"ש לדעת הפוסקים דטעם כעיקר לאו דאורייתא.

ומ"ש מר דבבשר בחלב לכ"ע דאורייתא, משמע דפשיטא לי' דכיון דבבשר בחלב לכ"ע טעם כעיקר דאורייתא, א"כ פשיטא לי' הטעם היוצא מן הבשר לדבר אחר ואח"כ נתערב עם חלב הוא דאורייתא אפי' לדעת הסוברים טעם כעיקר לאו דאורייתא, והרשב"א ז"ל כתב בחרושיו להדיא דלדעת רש"י אם נתחבה כף חולבת של בשר בת יומא בתוך קדרה של בשר, או להיפך, ונשפך, בענין שאין יכולין לעמוד עליו, לדעת רש"י הוי ספיקא דרבנן ולקולא. ובאמת יש להאריך בענין דמחידוש לא ילפינן, אלא שהזמן קצר והמלאכה מרובה.

ואדרבא אני חוכך לפי דעת ריב"א בכבוש דיליף לי' מהיא דאמרינן בשר בחלב חידוש הוא, דלשיטתי' נמי טעם כעיקר כיוצא בזה בבשר בחלב לאו דאורייתא, ואין הזמן והמקום להאריך.

(מקום החתימה)

בסוגיא דזר ששימש בשבת

מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל[1]

יבמות דף ל"ב ע"ב. זר ששימש בשבת, ד' חייא אומר חייב שתים, בר קפרא אומר אינו חייב אלא אחת, ומסיק דקמיפלגי באיסור בת אחת אליבא דר' יוסי, ופריך והכא מאי איסור בת אחת איכא הכא כגון דאייתי שתי שערות בשבת דהוי להו זרות ושבת בהדי הדדי, ופריך זר ששימש בשבת במאי, אי בשחיטה, שחיטה בזר כשרה, אי בהקטרה, והאמר ר"י הבערה ללאו יצאה, אמר רב אחא בר יעקב בשחיטת פרו של כ"ג, וכדברי האומר שחיטת פרו של כ"ג בזר פסולה, עכ"ל הגמרא. והקשו התוספות בהא דפריך והאמר ר"י הבערה ללאו יצאה, תימא דאטו מי לא מני לאוי גרידא, והרי זר שאכל מליקה דליכא אלא לאו דנבלה, עכ"ל התוספות. ונראה לי לתרץ קושיית התוספות, דהנה בספר מחנה לוי כתב דלכאורה קשה למה חייב משום שבת לר' יוסי, הא הוי לי' מקלקל כיון שחילל העבודה, וצ"ל דס"ל כר"ש דמקלקל בחבורה ובהבערה חייב, עכ"ל. והקשיתי על דברי קדשו ממה שכתבו התוספות לעיל בשיטה דעלי' בדף ו' ע"ב ד"ה טעמא, דר' יוסי דאמר הבערה ללאו יצאה, ע"כ לא ס"ל כר"ש דמקלקל בהבערה חייב, דלר"ש ליכא למדרש ללאו כיון דאיצטריך למקלקל בהבערה, ודוחק לומר דקאי בתירוץ הב' שכתבו התוס' ועוד אומר ר"י כו' ע"ש.

ואמרתי לתרץ קושייתו עם קושיית התוספות בחדא מחתא, די"ל דלא מצי הש"ס למפרך אי בהקטרה הא הו"ל מקלקל, שהי' אפשר לתרץ דר"י ס"ל כר"ש דמקלקל בהבערה חייב, ולכך פריך והאמר ר"י הבערה ללאו יצאה, וא"כ אפילו תימא דחשיב לאוי כמו זר שאכל מליקה, מ"מ בהקטרה אפילו לאו אין כאן, דכיון דס"ל הבערה ללאו, ע"כ לא ס"ל כר"ש דמקלקל בהבערה חייב, וא"כ אפילו לאו ליכא, כיון דההקטרה פסולה מחמת זרות, הו"ל מקלקל, ואפילו לאו ליכא, והוא נכון לענ"ד ודו"ק היטב[2].

ובזה אמרתי לתרץ מה שהקשה שם הגאון ז"ל [במחנה לוי] על המשנה למלך שכתב דכהן שעשה עבודה קודם שהביא עשירית האיפה, עבודתו פסולה, דלפי"ז הוי מצי למיתני הפלוגתא בכהן שעשה עבודה בשבת קודם שהקריב עשירית האיפה, ולפי מ"ש י"ל דאתי שפיר, דלא הו"ל למנקט הכי, דא"כ תיקשי זר ששימש במאי, דאי בשחיטה פשיטא דכהן שוחט אפילו קודם שהביא עשירית האיפה כיון דאפילו בזר כשרה, ואי בהקטרה, הא אמר ר"י הבערה ללאו [יצאה], וא"כ אפילו מני לאוין הו"ל מקלקל, ומקלקל פטור לר"י, ולכך מוקי בשחיטת פרו, דאין לומר דהו"ל מקלקל, דתיקן להוציא מידי נבלה [עי' פסחים ע"נ ע"א], אבל

---

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ד' עמוד י"א. — הועתק מכתי"ק (כת"י ירושלים — מספר 6459-4).

2) עיין קרוב לזה בשו"ת בית יצחק חאו"ח סי' י"ב אות ח'.

בכהן קודם עשירית האיפה, ליכא לאוקמי בשחיטה רק בהקטרה, וא"כ הו"ל מקלקל ופטור, ודו"ק.

ובאופן אחר אמרתי לתרץ קושיית הגאון ז"ל על המ"ל, משום דלכאורה קשה למה נטר הש"ס בהך קושיא דזר ששימש במאי, עד הכא, דבל"ז הו"ל לאקשויי, כד מוקי באיסור בת אחת דאייתי שתי שערות בשבת, תיקשי לי' זר ששימש במאי. ואמרתי לתרץ עפ"י מה שהבאתי, שהתוספות הקשו דשפיר מצי לאוקמי בהקטרה, ולאוי נמי קתני, ותירצו דקושיית הש"ס דבאיסור כולל אפילו חמור על קל אינו חייב, וא"כ איך חל לאו דהבערה על לאו דאיסור זרות ע"ש. ולפי"ז א"ש, דבל"ז לא הוה מצי לאקשויי זר ששימש במאי, די"ל בהקטרה, ולאוי קתני, וא"ל דאיך חל על איסור זרות, ז"א, כיון דבאיסור בת אחת קיימינן, שפיר חל, משא"כ השתא קאי אברייתא דר"י מיירי בכולל מדפליג ר"ש כמבואר שם, פריך שפיר, כיון דאינו רק לאו האיך חל על איסור זרות, ומשני דמיירי בשחיטת פרו. והנה הגמרא פריך ע"ז דא"כ אפילו כהן הדיוט נמי, ומשני שזר אצלו קאמר, ולפי"ז א"ש דלא קשיא מה שהקשה הגאון ז"ל, דלמה נקיט זר, הו"ל למנקט בכהן שעבד קודם עשירית האיפה, משום דממ"נ, לעיל דמוקי באיסור בת אחת, אע"ג דשפיר מצי למנקט הכי ובהקטרה, מ"מ י"ל דבאמת מה דנקט זר, היינו אפילו כהן, וזר (אצלה) [אצלו] קאמר, ושפיר מיירי אף בכה"ג דכהן שעבד קודם עשירית האיפה, שהרי הש"ס שם אכתי לא מפרש במאי מיירי, ולמסקנא דמוקי בשחיטת פרו, לא תיקשי דלמה דחיק לאוקמי כמ"ד שחיטת פרו בזר פסולה, לוקמא כמ"ד כשרה ומיידי בכהן שעבד קודם עשירית האיפה, ז"א, דהשתא דמיירי בכולל, לא מצי לאוקמא בהכי, דהא שחיטה כשרה בכהן זה דלא גרע מזר ממש, ובהקטרה אינו רק לאו ולא חייל על איסור זרות, כיון דהשתא קאי על הברייתא דמיירי באיסור כולל, ולכך הוצרך לאוקמי בשחיטת פרו וכמ"ד פסולה, ודו"ק היטב.

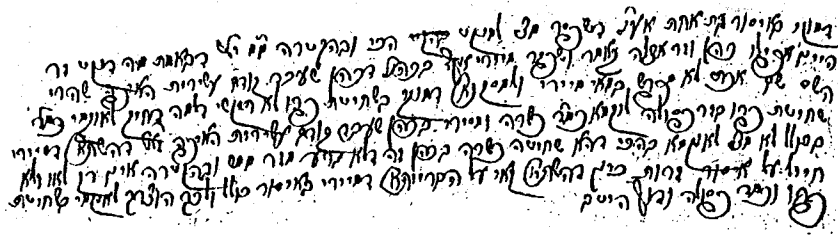

בענין האיסור לגדל חזירים

מהגאון מוה"ר חיים קיצע אבר"ק אירשע זצ"ל[1]

בעזה"י.

החיים ושלום להה"ה אהובי חתני ותלמידי המופלא חרוץ ושנון כמו"ה יצחק צבי נ"י אב"ד ק"ק אבראהם[2], עם ביתך נאוה לקדש היא בתי הצנועה מרת רחל לאה תי' וכל י"ח שהם נכדי שי', ואחרון הוא בני חביבי הבחור מופלא כ' שמואל יחי'.

ני"ה הניעני וגם אנכי מן המוריעים שגם אנו תלי"ת בריאים ושלימים ואבקש גם עליכם כל טוב א"ס. מ"ש לי בשם הבחוד שאמר שנדרתי מביתי, ידוע תדע כי רוח טועה הי' בפיו, והוא הי' תועה בדרך זה, וכאשר עשיתי לו שכתבתי לו כזבים, שבחא יתירא מה שאין בו, וכוונתי הי' כדי להרבות לו חשק התורה, כן שילם לי לדבר עלי ברבים, כי אנכי לא נדרתי מביתי כ"א מה שהייתי אצל חתני הוא גיסך התו' מו"ה יודא אב"ד ק"ק ווינרין, לפי שכתבו לי בקשה אחר בקשה ואירע מקרה טהור ששלחו אחרינו עגלה מק"ק טיסבוא לבוא לשמה על החתונה של האלמנה רחל בת ר' יעקב מלמר ז"ל, ובאנו לשם, ומשם שכרנו לנו עגלה לק"ק ווינרין, וכן עשיתי בשובי שכרנו עגלה מק"ק ווינרין עד לביתי, ובכל זה לא עכבנו ח' ימים שלימים, ודי בזה.

---

1) נולד בשנת תק"ל לפ"ק בערך בעיר אויבן ישן לאביו הגאון מוה"ר יצחק קיצע ראבד"ק אויבן ישן. למד אצל הגאון מוה"ר משה מינץ אבד"ק אויבן ישן. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר ישראל אבר"ק פלאטא. ראשית נשיאותו היתה כאבר"ק ווועספרים, ומשם נתקבל לאבר"ק אירשע. נדפס ממנו שו"ת אוצר חיים, וספר שנות חיים על סוניות הש"ס ורושים, ועוד הרבה חיבורים נשארו בכת"י. נלב"ע א' דר"ח תמוז שנת תר"ט לפ"ק. — תשובה זו הועתקה מכתי"ק המונח באוסף שוואדראן בירושלים.

וראוי לציין כאן כי בספרו שו"ת אוצר חיים חיו"ד סי' ט"ו (דף ק"י ע"א מדפה"ס) מזכיר תשובה זו, וז"ל: הנה בראש צריך אני להוריע שמה שא"ל השואל ששמע שאני התרתי כיוצא בענין זה, כיחש לו, כי לא נשאלתי על כזה כלל, רק זה מכמה שנים נשאלתי מחתני הרב מו"ה יצחק צבי נ"י אב"ד ק"ק אבראהאם, באחד ששכר אראנדי מן השררה שדות וכרמים ובהמות שורים וסוסים, ובתוכם הי' מוכרח לפעם גם איזה חזירים עבור השררה, ובכלות שנות השכירה יחזור הכל להשררה גם החזירים מפוטמים, את זה התרתי לו, וסמכתי אז ע"ד הט"ז סוף סי' קי"ז שלימד זכות על הנוהגין כן, ואפי' טפי מזה להאכיל לפועלים עכו"ם, ועל שו"ת מקום שמואל סי' ע"ז, וע"ד הנב"י מ"ת חי"ד סי' ס"ב שהוכיח לו שם דעיקר איסור סחורה בדברים אסורים הוי רק איסור דרבנן, ואני הוספתי משלי ג"כ קצת ראיות לזה, עכ"ל.

2) הוא הגאון מוה"ד יצחק צבי מארנארעטען זצ"ל חתנו של הגאון מוה"ר חיים קיצע זצ"ל. כיהן כאבד"ק אבראהאם. נדפס ממנו ספר בית דוד על עניני חזקה, וספר תוקף התלמוד. נפטר ביום ו' לחורש סיון שנת תר"י לפ"ק.

ועל אורות השאלה אשר שאלת בנרון מי ששכר אראנרי מן השררה, ובתוכם הוטל עליו ג"כ לגרל חזירים עבור הארון השררה ההוא. הנה שערי התירא לא ננעלו להתיר אפי' טפי מזה, חרא מה שלמר ושנה בעל הט"ז בסוף סי' קי"ז. והנה הרב הט"ז פתח בתרתי וסיים בחרא, רלפי ליכור ההיתר שלו שרי אפי' הישראל להאכיל אף לפועליו נכרים של הישראל, אך סיים, וכבר נהגו במרינת רוסיא, ר"ל מן המנהג נסתייע עכ"פ במקצת שראה נוהגים היתר בר"ז, באם הפועלים נכרים הם פועלים של השר ומדידי' קא אכלי, ע"ש. וראיתי עוד בשו"ת מקום שמואל סי' ע"ז, ואעתיק לך לשונו בקיצור לפי שאין ספרו מצוי, ז"ל: על מה סמכו רבים מבני עמינו לקנות לכתחילה נבלות וטריפות ובשר חזיר מן הנכרים להאכילם לפועליהם עכו"ם, ועברו עמ"ש הרמ"א בהג"ה סי' קי"ז, ואפי' לקנותו להאכילו לפועלו עכו"ם אסור ע"ש, ואף בט"ז לא כ' היתר אלא לקנות מישראל חבירו ומטעם דשלוחו כמותו, וגם בזה השיג עליו בשו"ת בית יעקב סי' מ"ב. תשובה. הנה אחזיק תחלה דברי הרמ"א ואח"כ אלמד דהוי סמוכים להמנהג, הנה דברי רמ"א יצא לו מהנהות מיימנות פ"ח ממאכלות אסורות שכ' דאסור לקנות כדי ליתן לעכו"ם, ומינה למד גם שאסור להאכילם לפועלים עכו"ם, וכ' בב"י הטעם משום דמתנה הוי כמכר, דאי לאו דהו"ל הנאה מיני', לא יהיב לי' מתנה ע"ש, והוא נמרא ערוכה במגילה דף כ"ט מחלוקת ד"א ורבינא, ורבינא סבר מתנה כמכר וקיי"ל הכי, וכן פליגי בב"מ דף ט"ו ע"ש, ובעל שו"ת בית יעקב סי' הנ"ל הקשה ע"ד הב"י אלו מהש"ס דע"ז דף ס"ב דאמרינן שם החמרין שהיו עושין מלאכה בפירות שביעית שכרן שביעית, מאי שכרן שביעית, אילימא ריהב להו שכר מפירות שביעית, נמצא פורע חובו מפירות שביעית, אמר אביי לעולם ריהב להו שכר מפירות שביעית, דיהבינן להו בצד היתר, כדתנן לא יאמר ארם העלה לי פירות הללו לירושלים לחלק, אבל אומר לו העלום לאכלם בירושלים ונותנים זל"ז מתנת חנם, ע"ש. אלמא מפורש בהדיא דבמתנה לא חשיב לסחורה, חיפך דברי הגהות מיימנות וב"י הנ"ל. וליכא למימר דזהו לתי' דאביי אבל רבא פליג עלי' ומתרץ בע"א, זה אינו, שהרי אביי מייתי ראי' ממתני', אלא דרבא מתרץ בע"א ולא פליגי אהדדי, עכ"ל. גם בעל תורת חיים בחדושיו למס' ע"א כ' שם, ולא אמרינן מתנה כמכר דמי וכדברי הבית יעקב הנ"ל.

אבל לע"ר כבודם במקומם מונח, ונעלם מעיניהם דברי הירושלמי והר"ש ורע"ב פ"ק דמעשר שני משנה א', אהא דתנן שם אבל נותנין זה לזה מתנת חנם, פירשו שם דהיינו כגון שמזמינו לאכול עמו על שולחנו ודברי הכל הוא, אבל לתת לו מתנה ממש, לרברי האומר מתנה כמכר, אסור, וא"כ מה שאמר בפ"ג במשנה א', דהיינו המשנה שהביא שם בש"ס דף ע"א הנ"ל, אבל נותנין זה לזה מתנת חנם היינו ג"כ שמזמינו, אבל מתנה ממש אסור, וכ"כ להריא ברע"ב שם, וזה דקאמר בש"ס דע"ז הנ"ל דיהבינן להו בצד היתר, ואמאי לא קאמר בפשיטות דיהבינן להו במתנת חנם, אלא ודאי רמתנה ממש אסור, אלא דיהיב להו בצד היתר, כגון שמזמינו לאכול על שולחנו, וכן מוכח עוד מדהביא הש"ס דאי' ממשנה א' פ"ג דמעשר שני, ואמאי לא הביא ראי' ממשנה א' פ"ק דמעשר שני

שהיא שנוי' קודם, ושם ג"כ איתא שנותנים זה לזה מתנת חנם. ועוד קשה שהרי משנה שלימה שנינו בשביעית פ"ח משנה ה', וז"ל, ולכולן הוא נותן מתנת חנם, ע"כ ע"ש, ופסקה הרמב"ם בפ"ו מהל' שמיטה, ע"ש, וא"כ למאי צריך הגמרא להביא ראי' לשביעית ממעשר שני, ושביק רבר הלמר מענינו בשביעית גופי' ששנינו דמותר ליתן במתנת חנם. גם קשה קושיא עצומה לפי הבנתם בש"ס, א"כ בפרק בני העיר ובפ"ק רב"מ הנ"ל דפליגי ר"א ורבינא אי מתנה כמכר או לא, ואמאי לא מייתי מהנהו משניות תיובתא לרבינא וסייעתא לר"א, א"ו הדבר פשוט דהנהו משניות לא מתירין אלא במזמינו לאכול על שולחנו, אבל מתנה ממש אסור, וזה נלמד ממתני' פ"ג דמעשר שני שהביא הש"ס דתנן שם, אבל אומר לו העלום שנאכלם ונשתם בירושלים, דהיינו דוקא מזמינו וכפי' הרע"ב שם, והא דכפול הדברים וקאמר אבל נותנים זה לזה מתנת חנם, עיין בתי"ט שם. ובהכי יתורצו כל מה שדקדקתי על נכון, וממקום שבא הרב בעל בית יעקב על הג' מיימנות והבית יוסף, אדרבה משם מוכדח ונלמד דבריהם כי נעמו.

ובסוף דבריו כ', ולפי"ז נראה פשוט דהוא הטעם דמותר לקנות נבילות וטריפות מן העכו"ם להאכיל לפועליו עכו"ם, דזה הוי כמזמינו, ואפשר דעדיף ממזמינו, שהרי הפועלים מוטלים עליו להאכילם, וזה פשיטא דאינו נראה כסחורה, ואף שיש לרחוק ולדחות, מ"מ האמת יורה דרכו. ואפשר שזה ג"כ דעת הרב דמ"ש שאסור לקנות כדי להאכיל לפועליו עכו"ם, אפשר לומר דהיינו אם אינו נותן להם שכר שום דבר אלא אכילה זו לבדן שכרן, זה בודאי מיקרי סחורה, ומה"ט כתבו ג"כ הט"ז ובית יעקב הנ"ל שיצאו לו להרב, מדקאמר בש"ס דע"ז הנ"ל רנותן לפועלים מיקרי שכר. ולכאורה יש לתמוה עליהן שהרי לא איירינן בהנותן לאוכלם לפועליו, אלא רנותן להם שכר לעבודתם, ומנ"ל להרב ללמוד דגם האכילה אסור, אלא וודאי דהרב אייר ג"כ לשיטתם, דהאכילה שנותן להם לפועלים זו שכרן, אבל במי שנותן להם שכדן מבלתי אכילה זו, זה הוי ווראי כמזמינו דמותר, כן נ"ל ליישב המנהג.

ומהאי טונא אעסוק בחבילות ליישב המנהג שנוהגין אותן שוכרי עיירות וכפרים מן השר, דהיינו כל ההכנסה הוא של השר, ובכל זה החזירים שבחצר, ובתוך זמן החכירות מנרל ישראל החזירים ומאכיל אותם לפועליו שלא יפה הם עושין כמ"ש הב"ח. ולפמ"ש לעיל ללמוד היתר לקנות להאכיל לפועלים עכו"ם מהירושלמי והר"ש והרע"ב שפירשו הא דאיתא בש"ס דע"ז דיהבינן להו בצד היתד וכו', דהיינו כגון שמזמינו, א"כ ה"ה כאן דפשיטא דהוי כמזמינו לאכול לאכול על שולחנו, כיון דלכתחילה לאו אדעתא דהכי חכרו מהשר, וא"כ מותר להזמין לפועלים לאכול על שולחנו, כן נ"ל ברור ללמוד זכות בשני המנהגים הנ"ל שנהגו בכל מדינות ליטא ורוסי' וואלין, ולית דמפקפק או פוצה פה לאסור, ועיין בתשובת חו"י סי' קע"ב ע"ש, עכ"ד הס' מקום שמואל.

והספר חו"י שהביא אינו לנגד עיני עכשיו, ועכ"פ הט"ז ובעל מקום שמואל שניהם מלמדים זכות אף להאכיל הישראל לפועליו עכו"ם, והבעל מקום שמואל מעיד שכן נהגו במדינת ליטא ורוסי', ומכ"ש בנדון שאלתך שלבסוף יחזרו החזירים להשר, הרי לית כאן בית מיחוש כלל מצד איסור סחורה בדבר טמא,

שהרי באמת אין הישראל מרוויח כלום בהחזירים עצמם, ואף אם תמצי לומר שהם גורמים לו להרוויח על ידיהם ברבר אחר, אין זה אלא גרם סחורה, וכי היכי דגרמת הנאה שרי ברבר האסור בהנאה, ה"נ נ"ל דגרם סחורה שרי ברבר האסור לסחור בו. ומנא אמינא לה דגרמת הנאה מותר באיסורי הנאה, מדברי הריטב"א מפורש יוצא במס' סוכה דף ל"א ע"ב נבי לולב של ע"ז אם נטל יצא משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, כ' הריטב"א, ז"ל: ואע"נ דמתהני בעשית מצות שמקבל שכר בעוה"ז ובעה"ב, לא חשיב נהנה באיסורי הנאה אלא כשנהנה בגופו של איסור, אבל כל שאין ההנאה מגופו אלא שגורם לו הנאה וריווח ממקום אחר, אינו הנאה מן האיסור, וכדרך שאמרו בנודר הנאה ממעין שטובל בו בימות הגשמים, לפי שאינו נהנה בגוף המים, ואע"פ שגורמת לו טבילה זו מטומאה למהרה ומכשירתו לכל הרברים, לית לן בה, וכן הא דאמר רבא התם בסנהל של ע"ז לא תחלוץ, ואם חלצה חליצתה כשרה, משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, ואע"נ דמרווחא טובא בההיא חליצה, לא חשיבא הנאה באיסור, והא ברירנא לה ברוכתא אחרינא, עכ"ל הריטב"א שם[3]. וא"כ ה"נ י"ל כן לענין איסור סחורה, דהא נרמא שרי, ומכ"ש לפי שיטת רוב הפוסקים דגוף איסור סחורה ברברים אסורים רק מדרבנן הוא, וכבר הוכיח בשו"ת נב"י מהדורא תנייגא חי"ד סי' ס"ב שהיא מדרבנן, ורלא כבעל משנה למלך פ"ח מהלכות מאכלות אסורות, שכ' בפשיטות שהסכמת כל הפוסקים דאיסור סחורה ברברים האסורים באכילה, הוא דבר תורה, ושדברי בעל תה"ד שסובר שהוא מדבריהם דברי יחיר הם, וכן מוכח לו מדברי הרמב"ם, ובעל הנב"י סתר כל ראיותיו, ומסיק שאף מדברי התו' דפסחים שהי' נראה שהוא איסור תורה, אין הוכחה, ונוכל לומר שמסכימים עם הגליון, יע"ש באורך.

אמנם כל הספרים הנ"ל דיברו רק מענין איסור סחורה ברבר טמא, אבל שום אחר מהם לא הזכיר מענין איסור חרם שאמרו חז"ל ארור האיש שיגדל חזירים כראיתא בס"פ מרובה, ונפסוק נ"כ בש"ע ח"מ סי' ת"ט ע"ש. מיהא נ"ל דאפשר לומר דהאיסור לגדל חזירים אינו אלא בשל עצמו, דהיינו שהן שלו דומיא דמעשה שהי', אבל לא במי שמפטם להנכרי, דבכל איסורי דרבנן כיוצא בזה, אמרינן הבו דלא לוסיף עלה, ודי לנו לאסור באותו ענין שאסרוה חז"ל, ותו לא, ולכן בנרון שאלתך, ודאי הרבר משרי שרי בלי פקפוק. ומחמת טרדות אקצר ואסיים בברכות חיים ושלו'.

א"ר חמיך ואביך הר"ש,

הק' חיים קיצץ

כל בני ביתי שי' רורשים שלומיכם.

קורם שנמרתי את האגרת הזאת, בא אותו הבחור שוב ללמוד אצלי וכיחש כל הענין הנ"ל, וכן גם אתם אלא תזכירו מאומה מזה.

---

3) עיין עוד בספר חירושי רבנו ברוך טעם בחירושים למס' ראש השנה דף כ"ח ע"א בסוף ד"ה ונ"ל לתרץ, עיי"ש.

בענין אשת כהן בתרומה

מהגאון מוה"ר יהודה אסאר אבר"ק סערדאהעלי זצ"ל[1]

בע"ה. עש"ק ח"י תמוז תקצ"ג לפ"ק רעמא.

רב ברכות לראש צדיק ה"ה כבוד ידידי אלופי ומיודעי הרב המאה"ג החריף ובקי, בצדקתו ימלט אי נקי, נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת ותפארתו מו"ה דניאל פרוסטיץ נ"י[2].

הנני מן המודיעים ולחוץ כי כבר נגמר מנעל חליצה פה בעזרת הנומר ב"ה[3], ונם כבר הקניתי במתנה אלו כלי הריינים[4] המנעלים של חליצה לאמ"ו הגאון יחי'[5] ע"י חתנו ידידי הרב מו"ה דוד צבי נ"י[6], ועתה באתי לאמר למר ידידי מעכ"ת נ"י תשואות חן חן על טרחתו להיות נטפל לעושי מצוה.

וע"ד אשר במכתבי הראשון השמטתי זה הדבר להקנות לי המנעלים, הנה כבר מלתי אמורה מפה לפה אמ"ו הגאון נ"י כי כבר קדמוני רבנן בפ' מצות חליצה בכה"ג, בדף ק"נ ע"ב דא"ל ר"י לאביי הב לי' סנדלך וכו', ואח"כ פירש הכי קאמינא הב לי ואקני' לי'. ובפרט כי בינותי את אשר לפני, למי כתבתי הרברים הללו. והנה בשחק סהדי כי למדתי פרק מצות חליצה בהיותי כבר ארביסר, וכתבתי אז קונטרס מיוחד על פרק זה, ומאז שניתי ושלשתי פרק זה פעמים הרבה תה"ל בעיון הרק היטב, ומצאתי דברים של טעם בחידושי מנידסא רינקותא, ולא להתפאר ולשם יוהרא ח"ו נאמרים אלו הדברים, אבל בכדי שלא אהי' בעיני כבודו כמתעתע, וידעתי שלא יחשדני מעכ"ת נ"י כי כמים הפנים וכו'.

ואנב אציע לפני נדולת תורתו מאי דקשה לי בדברי רש"י מס' ניטין דף כ"ח ע"ב בר"ה רזמנין רלא אפשר, נ"ל שהי' עני' וצריכה פרנסה ותטול תרומה בבית הנרנות, עכ"ל. וביבמות דף ק"ט ע"ב ברייתא ערוכה היא, דאשה אין חולקין לה בבית הנרנות אלא משנרין לה לביתה, וא"כ שינה רש"י משנתו שלא כהלכה

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ע"ג עמור מ"ז. — מכתב זה הועתק מכת"י הרב הגאון מוה"ר משה יהודה כ"ץ רב הצעיר דק"ק סערדאהעל הי"ר בפנקס שלו, המונח ברשות בן אחיו הרב מו"ה אשר אנשיל כ"ץ אבר"ק סאמבאטהעל שליט"א והגיע אלינו בהשתדלות הרב מו"ה יהושע צבי הלוי יונגרייז אבר"ק טאלטשווא שליט"א. ישאו ברכה מאת ד'.

2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמור ט"ו.

3) כפי הנראה קיבל הגאון מוה"ר יהודה אסאר זצ"ל מנעל חליצה מאת הגאון בעל חתם סופר זצ"ל כרי לקיים בו מצות חליצה, כי עריין לא הי' לבית רינו מנעל חליצה משלהם, וכשנגמר המנעל בעירו, שלח בחזרה המנעל הישן לפרעשבורג.

4) בגמ' סנהדרין ז' ע"ב עה"פ ואלה המשפטים אשר תשים, אלו כלי הריינין, מקל ורצועה ושופרא וסנרלא.

5) הוא הגאון בעל חתם סופר זצ"ל.

6) הוא הגאון מוה"ר דור צבי עהרנפעלר זצ"ל (אביו של הגאון בעל חתן סופר זצ"ל).

פסוקה, וגם שלא לצורך, וצל"ע*). ואם מצאתי חן בעיני כבודו לכבדינו בתשובתו, אענדהו עטרה לראשי, ותל"מ כעת, וחזותא דכתבא יוכיחו קוים על רוב הנחיצה, ואחתום בברכה מרובה.

כא"נ הטהורה ורוח הנדיבה ונפש אוה"נ בלו"נ דש"ת,

הק' יהודא אפאר

וד"ש לשני חתניו לוקחי בנותיו ידידיי ואוהביי הרבנים מופלגי תורה שיחי'.

הערות על שו"ת חתם סופר

מהגאון מוה"ר משה פאקש זצ"ל[1])

א) בתשו' חתם סופר חאו"ח סי' פ' בא"ד כתב וז"ל: כ' ש"ך סימן רס"ו סק"ט, הולכים אחר המנהג, והוא תמוה, ועיינתי בסמ"ק בפנים וכ' אחר חזקה, וכן הגיה בדגול מרבבה, וכו'. ובאמת דברי הסמ"ק צל"ע, אדרבא נימא הדי הוא ילוד לפנינו, וכמ"ש במקוה הרי הוא חסר לפנינו וכו'. — צ"ע התם עיקר טעמא דהעמר טמא על חזקתו, וכמבואר בשו"ת מהר"י מטראני חלק א' סי' מ"א, ועיי' רי"ט אלגזי על הלכות בכורות להרמב"ן פ"ג ס"ק ל"ט ד"ה והנה לפי האמור.

ב) בתשו' חתם סופר חיו"ר סי' ע' ד"ה ונוראות כתב וז"ל: שמעתי בלאה"נ קושי' ממ"ו הגאון מו"ה נתן אדלר זצ"ל שהק' לו הגאון שאגת ארי' בעבדו דרך ספר"מ[2]), מאי נפקא מיני לב"נ בין בשר מן החי לאבר מן החי, בישראל איכא נ"מ משהו בשר ונידין ועצמות, אבל בב"נ רלא נאמר לו שיעורא כמ"ש דמב"ם עצמו, א"כ על כל כ"ש בשר מן החי נהרג, א"כ מה בין אבר לבשר, ולמה הוצרך הרמב"ם לומר שב"נ מצווה על אבר ועל בשר. — עיי' מרכבת המשנה חלק ב' פ"ד ממאכלות אסורות ה"ה, וממילא לק"מ, דעל כל שהוא בשר מן החי אינו נהרג, ועל אבר מן החי כל שהוא נהרג אם אכל אבר מן שלם כמובן, דבאבר מן החי נידין ועצמות מצטרפין.

---

*) כן הקשה גם הגאון מוה"ר יוסף ענגיל בספרו גליוני הש"ס שם במס' ניטין, והניח בקושיא.

1) הוא בנו של הגאון מוה"ר יצחק איצק גריסהאבער אבר"ק פאקש זצ"ל. בבחרותו למד אצל הגאון מוה"ר וואלף באסקאוויטץ זצ"ל ואח"כ הי' תלמיד מובהק אצל הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. אחר נישואיו קבע דירתו בעיר יינק. נדפס ממנו כמה תשובות בס' זכרון אבות, ובקובץ תל תלפיות. גם נדפסו הערותיו על ס' קרבן ראשית עמ"ס ר"ה, ועל ס' שב שמעתתא. נפטר בשנת תר"מ בערך. — הערות הללו על שו"ת חתם סופר הועתקו מגליון שו"ת ח"ס שלו ועל הדפים בראש הספר, והגיעו אלינו מאת ידידנו הרב יצחק זעקל הלוי פאללאק נ"י מגיד שיעור בישיבה רחסידי באבוב באנטווערפען. טוב עין הוא יבורך.

2) עיין בשו"ת פני ארי' להגאון מוה"ר ארי ליב אבד"ק ראטערדאם זצ"ל (בסי' ע"ד) שכתב שהגאון בעל שאגת ארי' זצ"ל הקשה כן גם לחכמי ק"ק בדעסלא בעת שעבר שם בשנת תקכ"ו לפ"ק, יעוי"ש.

ג) בתשו' חתם סופר חיו"ד סי' קנ"ב הקשה על המ"ל מגמרא דבכורות דף מ"ו ע"ב. — עיין חידושי הרמב"ן וחידושי הר"ן בנדה דף ל"ה ע"ב ד"ה ולוי אמר שתי מעיינות הם, ע"ש מה שהקשו מגמרא דבכורות הנ"ל, ותירצו בזה"ל, אלא י"ל דאין לה ימי טהרה לאו דווקא שאין לה ימי טהרה כלל, אלא לומר שאם ראתה ביום ז' לזכר וביום שבועיים לנקבה טמאה נדה ומונה בתוך ימי טוהר ימי נדות ע"ש, וכן כתבו ג"כ בקיצור התוס' דף ל"ו סוף ע"א ד"ה הילכתא ע"ש ריש ע"ב באותו ריבור, וממילא עפ"י רבדי הראשונים ז"ל לק"מ על המ"ל ז"ל, ולפיכך לא העיר כלל המ"ל ז"ל מגמרא הנ"ל, כיון דכבר רבדו הראשונים מזה.

ד) בסוף תשובה רל"ג כתב אמ"ו הגאון החסיר זצוקלה"ה, ועד"ז נתעלה תלמור בבלי על ירושלמי אחר שנתקבל שם, עכ"ל. — מקור רברים הללו לא ידעתי, ואפשר כוונת אמ"ו הגאון, על רברי הש"ס כתובות דף ע"ה סוף ע"א וחד מינן כי סליק עדיף כתרי מינייהו עיי"ש, ועיי' של"ה מס' פסחים דף קס"ג ע"א.

ה) בתשו' חתם סופר חיו"ר סי' ש"ט (בתשובתו להגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג) כתב וז"ל: מה שהקשה ארם קשה כברזל כבור פר"מ בסוגיא חולין קל"ר ראמרינן פרה בחזקת פטורה, וק' לי' לפר"מ מסוגיא ריבמות צ"ט, כהנת שנתערבה ולרה בולר שפחתה שפטורין ממתנות, ומאי חזקת פטורה איכא התם. וניחא לי' רהכא נמי לא בעי' חזקת פטורה אלא משום דאיכא חזקת חי בפרה מתנגדת לחזקת ממון רבעלים, אבל בעלמא הממע"ה, ועפ"י מ"ש הפלתי סוף סי' ס"א בזה, ורברי פח"ח הוצק בשפתותיו. — עיין חת"ס סופר חלק ח"מ תשובה קע"ג רף ס"ה סמוך לסוף ע"א ד"ה ועוד. ועיי' מהרי"ט אלגאזי על הלכות בכורות להרמב"ן פ"ג סוף סי' ל"ט ד"ה וראיתי להריטב"א, ועפ"י רבריו שם לק"מ. גם עפ"י רברי מהר"י ממראני חלק א' סי' ל"ט לק"מ, ועיי' רי"ט אלגזי שם ד"ה והנה ביבמות.

ו) עיין תשו' חת"ס סופר חלק יורה רעה סי' ש"ט*), ולכאורה לא הי' צריך הגאון להביא ממרחק לחמו, וה"ל להקשות קושיתו מחולין דף קל"א דרב מספקא לי' אי לווים מיקרי עם או לא, ולהכי לא שקלינן מינייהו, ולא אמרינן צרק משלך, אף רליכא חזקה (ועיי' במ"ל פ"ט מבכורות ה"ה, ולכאורה תמוה מאוד, כי רברי הב"ח הם גמ' מפורשת הנ"ל, אולם למעיין בגוף רברי הב"ח, יראה כי יש קצת חיסור לשון ברברי מ"ל, כי הב"ח כתב על מ"ש הטור ואין נותנין ללוי שהוא משום ספיקא אי מיקרי עם, וע"ז יפה כתב המ"ל רבזה הטעם משום רזה יהי' משפט הכהנים כתיב), ואי"ל טעמו של הגאון השואל שלא הקשה מרב, הוא משום רלפירש"י דף קל"ר בד"ה שספק לקט כו', הקושיא הוא רק משום רסתם מתני' ר"מ, וא"כ מרב לא קשיא, ולכך הקשה מסתם מתני' ריבמות, אולם לרברי תוס' שם בד"ה ורמינהו, הקושיא אף לרבנן, והי' [יכול] להקשות מרב, אך ב' תירוצי הגאונים שייכי גם אהא דרב.

*) הובא לעיל אות ה'.

והנה תי' הנאון השואל אף שהוא מספיק לקושיתו אמשנה דנתעדב ולדה בולד שפחתה דליכא חזקה, אבל אינו מספיק למשנה שאח"ז ביבמות דף ק', מי שלא שהתה אחר בעלה כו', הי' א' מהן כהן כו' ואין מוציאין את שלו מידו, ופטור מזרוע כו' ובכורו יהא רועה דאמאי לא נימא שם צדק משלך, דהא שם ליכא חזקת פרה, ואיכא חזקה שלא היתה מעוברת מן הראשון, וכמ"ש התוס' ב"מ דף נ' בד"ה הא מני כו' דהוי חזקת מעוברת והשתא הוא דילדה, ה"נ הוי חזקת שאינה מעוברת מהראשון והשתא הוא דנתעברה, ואם השני כהן וראשון ישראל ניחא דליכא חזקה, אבל פשט לשון המשנה, א' כהן וא' ישראל, משמע אפי' אם הראשון כהן, וא"כ שפיר איכא חזקה לחיובא דהשתא הוא דנתעברה, אף שהיתה מעוברת לפנינו, מ"מ הוי חזקה להמשיך הזמן כנודע, וכן כוונת הנאון עצמו שכתב דאיכא חזקת חי בפרה, אף שהרי שחוט לפניך, מ"מ אנו ממשיכים החזקה, וא"כ ה"נ הוי חזקה לחיובא שלא נתעברה מהראשון שהוא כהן אלא מהשני שהוא ישראל, וחייב במתנות, והוי לן למימר צדק משלך ננד חזקת ממון, כיון דליכא חזקת פרה לפטור.

ועוד נראה דאפי' אם השני כהן וראשון ישראל נמי איכא חזקה לחיובא, ע"פ מ"ש התוס' חולין דף י"א ע"ב בד"ה לרבי מאיר כו', שכתבו בסיום קושייתם וז"ל, העמד ולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה שהי' חולין במעי אמו עכ"ל, וכוונתם כיון שבכור אינו קדוש אלא ביציאתו מרחם א"כ איכא חזקה שאינו בכור משום שלא הי' בכור במעי אמו, וא"כ ה"ה נמי הכא, עיי' ביבמות דף ס"ז ע"א דאמר רבה עובר במעי זרה זר הוא, ועיי' בכ"מ פ"ח מתרומות ה"ד שנם הרמב"ם פוסק כן להלכה כרי"ף ורא"ש, ושעמייהו דחכמים דפליגי הוא משום שעובר אינו בתורת ירושה, אבל מודים דעובר במעי זרה זר הוא, וא"כ יש לעובר זה חזקה שאינו כהן כמו שהי' במעי אמו, כמו דאמרינן בבכור שהוא בחזקת שאינו קדוש בבכורה הואיל והי' חולין במעי אמו, כן לולד הזה חזקה שאינו כהן הואיל ובמעי אמו לא הי' כהן, ועיי' בס' שב שמעתתא ש"ד פרק י"ז מזה, וא"כ הוי חזקה שיתחייב במתנות כהונה, וה"ל לומד צדק משלך ותן לו ננד חזקת ממון, כיון דליכא חזקת פטורה, ותי' הנאון השואל אין לו מקום על משנה זו דלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים, וגם על המשנה דנתעדב ולדה בולד שפחתה לא הועיל, אם נחליט דחזקה דעובר במעי זרה זר הוא, הוי חזקה לחיובא.

בכמה ספק בכורות וספק חלה דלא אמרינן צדק משלך, ולא שייך תי' הנאון השואל, והמשיב, צ"ל דבספק בכור איכא חזקה שהולד אינו בכור כמ"ש לעיל בשם התוס', וכצ"ל גם בספק חלה כיון דעד שלא נלגלה הי' פטור.

ז) ראיתי בכתב אחד מדברי קדשו של כבוד אמ"ו הנאון המחבר חת"ם סופר זצוק"ל להה"ה, וזה לשונו הקדוש, ובאמת מדרתי כן כמה פעמים ולא נשתנה הדבר, דהיינו רוחב אנודל של ארם בעל אברים, אם ירחקנו בכח על הרף ויניח לפניו ב' שעורים ברחבן, או שנים בארכן, ישוו בשיעוריהם, והוא ממש שיעור צאלל בקירוב מאוד, באופן כי אמת הבנין קרוב ממש מאד לאמת התורה, רביעית

הלוג תורה הוא 1/4 אונר 1/48 מאהרישע"ס, והוא 980 טראפפען מיטטעלסט אפאטעקערס טראפפ גלאז מיט עלמעסיגע טראפפען, ולפי זה שיעור מקוה הוא 3,763,200 טראפפן הנ"ל*).

מכתב מהגאון מהר"ם שיק אבד"ק חוסט זצ"ל[1])

בעז"ה. חוסט, ביום ג' מטות ומסעי תרל"ו לפ"ק.

אחינו בני ישראל, חזקו ונתחזקה בעד תורתנו הקדושה,
ויברכנו ד' בברכה המשולשה.

בהנחל עליון גוים, בהפרידו בני אדם, יצב גבולות עמים, ויעקב בחר לו י־ה להיות לפניו ממלכת כהנים וגוי קדוש, ומימינו אש דת למו, ועל נביאיו וחכמיו ממרום רוחו הערה, רוח חכמה ובינה, רוח עצה ותשועה, לגלות מצפוני התורה ועמורי הקבלה, המשנה והתלמור, כרובים סוככים בכנפיהם על עם ד', ובחסד עליון כר הקמח לא כלתה וצפחת השמן לא חסר, ואף גם זאת בהיותנו בארצות לא לנו, ועל כל הר וגבעה ועל כל חרס מחרסי הארמה נשפך דמנו כמים המוגרים ארצה, בכל אלה לא חסרו לנו חכמים, רודשים וחוקרים, שוקלים וסופרים, אשר השליכו נפשם מנגד, לעזק ולסקל כרם ד' צבאות ולנטעו שורק, הוא הש"ע עם מפרשי דבריו והחונים עליו, ועל כי תורת אמת היתה בפיהם ועולה לא נמצא בשפתם, עלתה בידם לנהל שה פזורה ולהגריל תורה ולהאירה.

כח מעשיו הגיר לעמו בזמננו, כי קרא לשמש ההשכלה, וקרני הצדק התנוססו על תלמי השרים והעמים אשר בצלם אנו חוסים, המלך והסגנים בצדק ובמשרים ישפטו אותנו, חוקי צדק, מלאים על כל גרותם רגשות אהבה וחנינה, חקקו בעבורינו, אך מעת אשר מחוץ לא תשכל חרב, באה מחררים אימה, אחינו מנגרינו קמו עלינו, כרו שוחה עמוקה, אשר לכל בית ישראל למכשול ולפוקה, פרשו רשת מכמורות בית הסעמינאר, לצורר נפשות בית ישראל. והנסיון יגיד, כי באי בית הסעמינאר, לא ישיגו אורחות תורתנו הקדושה, והנהרים שמה חצבו בורות נשברות ועזבו מקור מים חיים, והמורים היוצאים משם, הרחיקו בני ישראל מגבולי תורתנו הקדושה.

---

*) עיין בזה בכללי הש"ס להגאון בעל חת"ס זצ"ל (אות פ"ט ואות צ') הנדפס בספר ליקוטי חבר בן חיים חלק רביעי. וע"ע בשו"ת חתן סופר סי' כ"ב שהביא בשם הגאון בעל חת"ס, ששיעור מקוה הוא י"ב אונגארישע אימער שהיו נוהגים אז, יעו"ש.

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז'. — העתק ממכתב זה קבלנו מאת ידידנו הרבני המופלג הנכבד והמרומם בנש"ק מו"ה **שמעון קארניטצער** נ"י. יברכהו השי"ת בעוז ותעצומות לאויט"א.

והנה בשנת תרכ"ה נשמע קול ענות במחנה העברים, כי נוסדו יחדיו בעיר אָפען לייסד הסעמינאר, ותהי' לחרדת הארץ, והתאספו רועי עדרי ישראל להמתיק סור, והסכימו לבוא לפני אדונינו המלך פראנץ יאָזעף יר"ה, להתחנן לפניו לעמוד לימין צדקנו, ולהציל רבבות ישראל, אשר תורתנו הקדושה אפורתם, ואמונת אבותינו איזור חלצם, מרשת זו אשר טמנו להם. והתנדבו רבנים גדולים אדירי התורה, ונזכיר מהם אותם אשר בארץ החיים המה זכרם לא יסוף ממנו, הלא המה: הגאונים הנדולים והקדושים מו"ה **אברהם שמואל בנימין** זצוק"ל האבדק"ק פרעסבורג, מו"ה **ירמי' לאוו** זצוק"ל אבדק"ק אוהעלי, מו"ה **יודא אסאד** זצוק"ל אבדק"ק סערדאהעלי, מו"ה **מנחם א"ש** זצוק"ל אבדק"ק אונגוואר, ומו"ה **ישעי' באנעט** זצוק"ל אבדק"ק קאלוב, ובירם מכתבי הרשאה ממאה רבנים מובהקים, ועמרו לפני אדונינו המלך החסיד, ר' ירום הודו, וקבלם בהוד פניו בכבוד גדול, ובאור פני המלך ראו אור, ושקטה הארץ.

אך המורים, אשר סרו מתודתנו הקדושה, יום ולילה לא שקטו, ובחלקלקות לשונם הדיחו הרבה מישראל, אשר עפרות זהב למו, להיות ידם עמהם להניא כל עם ה' מאמונתם, עד כי הביאו רוגז הקאָנגרעס בשנת תרכ"ט, אשר זה היום חרקו שן על חסירי עליון, אמרו, זה היום שקוינו, להפר התורה ולנתק מוסרותיה, וכל השומע תצילנה שתי אזניו וינתקו כל מודשי לבבו, כי קמו אנשים מבית ישראל, אשר פנו ערפם לתורת ד', חללו השבתות והמועדים ביד רמה, ואמדו שלחן ד' מגואל, ותורת ד' מאסו, ועוד יזידו לעמוד להנהיג עם ד' בעניני האמונה, והם ייסדו סעמינאר ובית הלימור, אשד ממנו יוקחו מורים לבית ישראל להשקותם מי ראש ולענה, וכמעט כי שטפונו המים הזדונים, לולי ד' שהי' לנו להפר עצתם.

ונתקבצו אז בטרם ישבו לחוק חקי הקאָנגרעס בעיר אפען כשני מאות רבנים ממדינת אונגארן וזיבענבירגען, ובתוכם גאונים גדולים קדושי עליון, וחקרו ודרשו, כרת מה לעשות בענין בית הסעמינאר, אם ימצא דרך לייסדו על פי התורה אשר נחלנו מאבותינו, ואחר התבוננות היטב במושב זקנים מרביצי התורה ויושבי כסאות להוראה במקהלות עם ד', נמנו וגמרו כי אי אפשר להעמיד בית סעמינאר עפ"י ריני עיקרי תורתנו הקדושה, ובכל דמות ושם אשר נעריך אותו, הוא אבן נגף וצור מכשול לתורת אלקינו, להתעות עם ד' ולהדיח בית יעקב, והמורים והמלמדים שם, אין אומן בהם לכל דבר הנוגע לדת ישראל.

והנה לא חקקנו אז בשנת תרכ"ט מיד האיסור בעט ברזל ועופרת, כי אמרנו אולי יש עוד תקוה, ונקיים, דום לד' והתחולל לו, ולא להתחיל באנשי עושי מזימה חדשות אשר לא שערום אבותינו, אם כי בחלקת לשונם יבאישו ריח הדבנים רודפי צדק ושומרי משפט, לאמור לעם ד', ראו כי אלה רק קרבות יחפצו, וכי אלה מבעירי אש המחלוקה חוגרי חרב על בלימה, הלא עוד לא נטינו קו לייסד הסעמינאר, והם הרימו קול המלחמה, ולו השכילו הרבנים ושתקו, גם אנחנו היינו מחרישים, אכן עתה שהאשימו אותנו על לא דבר, גם אנחנו נבנה ונייסד הסעמינאר ונדע רבר מי יקום. ונוסף עוד לזה, כי הי' העת לחשות ולא לחקוק ע"י

הרפוס על שער בת רבים איסור בית האון של הסעמינאר, יען אז היתה יד אחינו מנגדינו רמה בעת ההיא, על כי לא ידעו אז שרי וחורי הארץ היושבים כסאות למשפט, כי אחינו פרעו דת ישראל והחליפו חוק חוקי תורתנו הקדושה, ונטו אזנם לחלקלקות אחינו מנגדינו, אשר אמרו כי רצונם רק לעשות תקנות וסדר להילוך הקהלות, למען לא יריבו איש באחיו, ובעניני הדת נם השערה לא יננעו, והי' האיסור הזה מטה בידם לבצע בנין הסעמינאר ע"י פקודת שרי וחורי הארץ, ולעקור האיסור ע"י פקידת שרי וחודי הארץ, ולהעניש כל מי שיזכיר איסור הסעמינאר, ולאסרו במאסר אשר שמה אסורים חותרי בתים בלילות, וכאשר רצו לעשות לשלימים וכן רבים רבנים בקהלות גדולות, ואלופים נגידים נכבדים ויראי ד' מנהיגי הקהלות, אשר לא רצו לבוא בחוקי הקאָנגרעס. ועל עת צרה שהיתה אז, עליה למרנו דברי הנביא (ישעי' כ"ו) לך עמי בא בחדריך, חבי כמעט דגע עד יעבור זעם.

והנה עתה כי נתקיים בנו דבדי ישעי' (שם כ"ו) הנה ה' יוצא ממקומו, והאיר עיני שרי וחורי הארץ היושבים על המשפט להכיר דבר אמת, כי אנחנו שומרי משמרת התורה אשר הנחילנו מאבותינו, חופשה ניתן לנו לסדר כל ענין ערתינו ומקהלותינו עפ"י דיני הש"ע, והתקנות שלנו נתאשרו ונתקיימו להיות לחוק עולם ע"י מלכנו החסיד פראנץ יאָזעף הראשון, ואחינו מנגדינו עוד לא לקחו מוסר, ובונים חרבות למו, הסעמינאר נבנה לעינינו, חלילה לנו לשום יד לפה לראת כבלע את הקודש. וח"ו אם נחריש עוד מלהוציא דבדינו גלוי לכל בית ישראל, היתה גם ידינו במעל הגדול, אשר אחינו מנגדינו שולחים ידיהם, ועוד, כי יאמרו, התידו פרושים הדבר, אחרי כי לא יצא האיסוד במכתב גלוי.

לכן אנחנו נותנים לפניכם היום פתגם האיסור של בתי הסעמינאר[2]), שימו אותו על לבבכם ועל לב בניכם אחריכם עד עולם, והשמדו מאוד לנפשותיכם, וחלילה להיות באגודה אחת עם ערה אשר תזיד להעמיד עלי' רב מתלמידי סעמינאר, או איש אשר יראת ד' לא נוססה בו ותורת ד' אין בלבבו, כי הן המה אשר ידם במעל הגדול, כי רבו עתה בעו"ה בני שוממה, כי אל תורת ד' לא יביטו לעשות הדברים כדין תורתנו הקדושה, עפ"י כללותי' ופרטותי' ומנהגי אבותינו הקדושים, אשר עליהם נזהרנו בלא תטוש תודת אמך, הם לזרה בעיניהם, ורק יורו אחרי בצעם, אם רב ושמן חלקם, ומאשרים זדים האנשים העוברים על דת תורתנו הקדושה, לכן עלינו להבדל מהם ולא יתערבו עמנו זר.

ולבבכם לא יהגה אימה מאילו המהבילים הקוראים לשלום, ואומרים, לא טוב כי יהי' בית ישראל לשני מחנות. ואם אמת, כי לבבנו מאוד יהמה ורוחנו נדעכה על ככה, וכחרב פיפיות יחדר בקרבינו על אשר לא נוכל לשבת יחדיו, אך באמת על זה אמר נעים זמירות ישראל, אני לשלום והמה למלחמה, השלום לישראל הוא,

---

2) „פתגם האיסור" המוזכר כאן, העתיקו הגאון בעל חתן סופר זצ"ל בספרו על שו"ע או"ח, בהקדמת הספר הנקראת „ארחות חיים", יעוי"ש.

כי ישמרו עם ד' תורתם המסורה להם מאבותיהם יחדיו, והיא המקשרת אותם בקשר אמיץ אשר לא יפרד עולמי עד, אכן אחינו שואפים רוח וחמרת הזמן אשר לא כתורתנו, וברוחם הגבוה עוד יחפוצו להרחיק גם אותנו מנחלת אבותינו תורתנו הקדושה, הם מבקשים השלום שנשב יחדיו עמהם, למען יוכלו להלחם עמנו, ולהביא אותנו במוסרותימו לעזוב תורת אלקינו וכל מנהגי אבותינו, והרי זה כאיש אשר הולך בספינה בנהר עצום ויבקש להטביע עצמו במים הזדונים, ויבקע בקרדום את הספינה ויקרא לאוהביו לשלום, שיפילו עצמם עמו ברגע אחד למען יהי' בשלום יחדיו, מי פתי ישמע לדבריו, הלא המשכיל ימהר לעשות דיק ולהבדיל בין המקום הנבקע למקום השָׁלֵם למען יצלו הנשארים, ועי"ז יהי' באפשרות כי גם לנטבעים במקום הנבקע, עוד יושיעו להם חבלים ומכמורות להצילם ממים הזדונים. כן אנחנו, עי"ז שאנו נבדלים מהם לא נספה בחטאתם, וכן ראינו בעינינו באותן קהלות שנתפרדו בימים האילו, קצתם השלימו, וקבלו עליהם הש"ע והאָרגאניזאטיאָנסשטאטוט להנהיג כל עניני קהלתם עפ"י דיני התורה, וגם אותם שלא השלימו, בכ"ז הטיבו מעשיהם במעט או רב, כי אחזתם בושה וערד, ויראו לנפשותם שיפרדו עוד בעלי בתים מהם, ונגדר דרכי עושי חדשות כי לא יוסיפו לפרוץ פרץ, ולכן לפידוד הזה לא יקרא פירוד, רק חיבור וקשר ישראל איש לרעהו ולאביהם שבשמים, ועוד יעשה שארית ישראל שורש למטה ופרי למעלה, וכפינו נשא אל א־ל שבשמים, כי יקרב גם לבביהם לעבודתו, ויקויים בהם, כאלה וכאלון אשר בשלכת מצבת בם כן זרע קודש מצבתם.

אך ע"ז אנו מזהירים, כי יצאו דברינו לאור, ומהם ומהמונם ישאו קולם לבזות אותנו, לא נשוב להם כדרכם, ונהי' כאיש אשר לא שומע, ונקיים, ואני לשלום.

אלה דברי הברית האמת והשלום אנחנו עודכים אל כל איש ואיש, משפחה ומשפחה, ואל כל ערה ועדה, וחשב כל איש עם קונו, ולא יעזור להעומדים על הפרק להריח שרידי פליטי עם ד', וכל איש אשר ישמע לדברינו והי' לנו מעזרו לעזור, יברך ד' חילו ויהי' ממצדיקי הרבים, ותחשב לו ולזרעו אחריו לצדקה עד עולם, ותוקף כתב הגלוי הזה, יסודתו בהרי קודש, לא ימוש מבית ישראל, וקיים היא לדור דור, עד אשר ישלח לנו ד' ברחמיו את אלי' הנביא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, לעבדו שכם אחד במהרה בימינו אמן.

הק' משה שיק מברעזאוועץ אב"ד דק"ק חוסט יע"א

בשם הרבנים החתומים על פתגם האיסור

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפים שום חירו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין טומאת כלי חרס

מהרב הגאון מוה"ר יונתן שטייף ראבד"ק בודאפעסט זי"ל[1]

ב"ה. ב' תרומה תשט"ו.

שוכט"ס יחול על ראש גבר בגוברין חריף ובקי נפלא זי"ר יפ"ת ת"ח מפואר לשם ולתהלה כש"ת מו"ה ר' יוסף **ליעבערמאנן** שליט"א אמרכל ומנהל רישיבת ערוגת הבשם.

אחרשה"ט. ג"י הגיעני ואת כ' הסליחה שלא השבתי לו עד היום . . . ומה שהעיר על מש"כ בהגהות מלוא הרועים חולין כ"ה בתוס' ד"ה ומה, שכתבו דגם כלי חרס נעשה אב הטומאה באהל דכתיב וכל כלי פתוח, וכבודו תמה ממס' עירובין ק"ר ע"ב שמבואר דכלי חרס אינו נעשה אב הטומאה. וזה ודאי פלא הוא על שנעלם זה מהגאון בעל מלוא הרועים לפי שעה. ומה שהביא ראי' מרכתיב וכל כלי פתוח, ור"ל דמשמע דאם אין צמיר פתיל עליו טמא מירי בכלי חרס, היינו שנעשה ראשון לטומאה, אבל אין ראי' מהפסוק דכלי חרס נעשה אב הטומאה, וזה ודאי אמת.

ומ"מ שלא לשוות הגהות בעל מלוא הרועים כט"ס, י"ל דס"ל דעכ"פ משכחת לה גם בכלי חרס שיהיה נעשה אב הטומאה והיינו ע"י מרכס. וכדמות ראי', מהא דאמרינן גיטין ס"א ע"ב וליחוש שמא תסיטנו אשתו נדה, דמוכח דנדה מטמא בהיסט גם את כלי חרס, דהש"ס מירי שם בכלי חרס. ועיי"ש בתוס' סד"ה וליחוש שכ' דאין נושא מרכס מטמא כלי חרס, דמשמע דמרכס גופה שייך גם בכלי חרס. אלא שהב"ח הגיה שם ומוחק תיבת „חדס", ומסתמא מטעם זה מחקו, דס"ל כלי חרס ניטמא בהיסט.

וכן משמע פשטות הסוגיא במס' שבת פ"ד ע"ב, מדרס כלי חרס טהור. אלא שבתוס' שם בד"ה שטהורים, כתבו דכלי חרס המוקף צ"פ חשוב בא לכלל מגע, וממילא שייך בו גם היסט. וכן יש לדקדק מדברי רש"י שם בד"ה ודין, שכ' דדק פכין קטנים שפיהן צר וא"א ליגע בתוכן באצבע לפי שפיהן צר, אינו מיטמא בהיסט, דכל שאינו בא לכלל מגע אינו בא לכלל משא. ממילא מוכח שכלי חרס שפיהן גרול שאפשר ליגע בתוכן בא גם לכלל משא וכן לכלל היסט, וכל ששייך בו היסט נעשה אב הטומאה.

אבל בתוס' שם בד"ה מה, מוכח דס"ל דגם פכים גדולים אין מיטמאין מדרס. והביאו ראי' מהא דעירובין ק"ד ע"ב דמה שאין לו טהרה במקוה אינו

---

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד י"ט. — תשובה זו הגיעה אלינו מאת נכד השואל הרב **רפאל חיים הכהן ליעבערמאן** נ"י מגיד שיעור בישיבת חתן סופר, בהשתדלות יריבנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה **חיים בן ציון פאלגער** נ"י. ברכות התורה יחולו על ראשם.

נעשה אב הטומאה, ועכ"ז הזכירו שע"י רוקו של זב אפשר דמיטמו גם פכין קטנים, וא"כ ממילא נעשו ג"כ אב הטומאה ע"י היסט. ועיין תו' שבת שם פ"ד ע"ב בר"ה מי, שכתבו בהדיא דגם כלי חרס נטמא ע"י היסט, ומשמע דנעשה גם אב הטומאה כמו בכל היסט.

ועיין תוס' שבת כ"א ע"ב בנם חנוכה ד"ה שהיה, שכתבו דצ"ל דלא הסיטו הכלי, דמוכח ג"כ דס"ל דכלי חרס נטמא ע"י היסט. ובהגהות מהגרע"א מציין להסוגיא דשבת פ"ד ע"ב, ובודאי כוונתו לעורד דבסוגיא שם משמע דכלי חרס לא נטמא ע"י מדרס, וס"ל דמדרס שוה להיסט. אמנם באמת י"ל דמדרס לא שייך בכלי חרס, דאם ישב עליו, ישבר. אבל היסט שייך גם בכלי חרס, כדמוכח מהאי דגיטין ס"א וכן בנדה ח' ע"ב, דכלי חרס אינו ניצול במעל"ע שבנדה, וכ"כ דש"י שם נדה ו' ע"א בר"ה וכלי חרס.

ועכ"ז הלשון של בעל מלוא הרועים הוא תמוה, שכ' בפשיטות דכלי חרס הוא אב הטומאה, וזה נגד הגמרא דעירובין ק"ד ע"ב. ודק כתבתי שמצינו לפעמים גם בכלי חרס שיהיה שייך טומאת היסט, וא"כ בכה"ג י"ל שנעשה גם אב הטומאה, ועדיין צע"ג.

והנני ברגשי כבוד ויקר ידידו בלונ"ח,

יונתן שטייף

כום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

הרה"ח הנכבד מו"ה **דוד וואלדנער** נ"י
בהלקח מאתו אחותו החשובה ע"ה

* * *

הרה"ח הנכבד מו"ה **פנחס לערנער** נ"י
בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים,
ואל יוסיפו לראבה עוד מעתה ועד עולם, אמן.

המערכת

בדין דגים המתגדלים בלא קשקשת*)

נתן געשטעטנער
אבד"ק קרית אנו"י
ור"מ מתיבתא „פנים מאירות"
בני ברק

ב"ה מוצאי ט"כ שנת תשמ"ז לפ"ק.

(תשובה לחכם אחר)

גלילי ידיו הטהורים הגיעני יום אתמול, ומצוותו עוברת עלי לעיין בשאלה שיש בה צורך רבים, והוא על דבר שנתחדש, שמומחים לגידול דגים המציאו דרך להוריד את הקשקשים מדגי הקארפען תוך כדי גידולם, וכבר עלתה בידם להמעיט חלק גדול מן הקשקשים, וכעת רוצים להוסיף שלא יהא עליהם קשקשים כלל, ומעתה יש לעיין בדגים אלו שלא יהא עליהם שום קשקשים, אם יהיו מותרין באכילה, שהרי הקשקשים הם סימני טהרה של הדגים. זאת ועוד, כי הם רוצים לגדל דגי סרטנים ממין טמא ולגרום שייגדלו עליהם קשקשים, וכנראה דסנפיר לא, ואיכא למיחוש שבמשך הזמן יישכח מקודם, ויחשבו ח"ו שהוא מין טהור. וכת"ה שליט"א מקורו הערה לדון בזה בטוטו"ד.

א) הנה לא נתברר לנו באיזו דרך מנסים לשנות את צורת הדגים, וכנראה שהמומחים אינם רוצים לגלות את סודם, ולכאורה יתכן הדבר בשתי דרכים, או שמרכיבים מין דגים שאין להם קשקשים במינים טהורים, או שמכניסים בדגים או בביציהם חומרים הגורמים למניעת גידול הקשקשים, ונחזי אנן בעזה"י היכן הרין נוטה בכל אחת משתי הדרכים. והנה כשעושים בדרך הרכבת דג טמא וטהור, הנה מבואר בש"ס נדה (נ:) תרנגול דאגמא אסור תרנגולתא דאגמא שריא, וכתבו התוס', והזכר אסור לפי שאין לו סימני טהרה, ולא שרי מטעם כל היוצא מן הטהור טהור, שהרי האם לא ילדה האפרוח אלא ביצים הטילה והאפרוח מעפרא קא גריל ונאסר ממילא על ידי סימני טומאה, ונקיבה נמי אין לאוסרה למאן דאסר זה וזה גורם, דהא אפרוח לא יצא אלא מן הביצה ומעפרא קא גריל כדפרישית, עכ"ד. ומבואר מדבריהם, דהיכי שהזכר ממין טמא והנקבה ממין טהור, אין לאסור את האפרוח מטעם זה וזה גורם, אלא כגון הא דחולין (נח.) ולד טריפה ר' אליעזר אומר לא יקרב לגבי מזבח דזה וזה גורם אסור ור' יהושע אומר יקרב דזה וזה גורם מותר, ועיין בכורות (ד.) בזה. והיינו דהתם נולד הולר מבהמה טריפה, אבל כשנולד מן הביצה אין לאסור משום זה וזה גורם. ומעתה למאי דמבואר בבכורות (ז:) דג טמא משרי דג טהור מטיל ביצים, ופירש"י דג טהור מטיל ביצים ויושב עליהן ומחממן עד שיוציא מן הקליפה כעופות עיי"ש, א"כ גם בדגים אין לאסור היכי דהזכר טמא מטעם זה וזה גורם, כיון דהיכי שנולדה מן הביצה מעפרא קא גריל וכנ"ל.

ב) ומה שכתבנו דיתכן שמרכיבין בדגים זכר טמא בנקבה טהורה, ואף שמבואר בבכורות (ז.) לעולם אין מתעברת לא טמאה מן הטהורה ולא טהורה מן

*) עיין עוד בנד"ז בכר"ש קונטרס פ"ו עמוד מ'.

הטמאה ולא נסה מן הרקה ולא רקה מן הנסה ולא בהמה מן חיה ולא חיה מן בהמה, ולא משכחת אלא שטהורה נתעברה מקלוט מן פרה, ופירש"י קלט שפרסותיו קלוטות כנמל ובן פרה הוא עיי"ש, ברם לא מצינו כן אלא בבהמה, שאין הטהורה מתעברת מן הטמאה, אבל ברגים אפשר דגם טהורה מתעברת מן הטמאה, דהרי מצינו בש"ס נדה (נ:) הנ"ל, דתרנגולתא שהיא טהורה מתעברת מן תרנגול שהוא טמא, הרי דמצינו טהורה המתעברת מטמאה. ואף שאין זו ראיה ברורה, דהתם מיירי במין אחד אלא שהזכר טמא והנקבה טהורה וכמו שכתבו תוס' שם, מ"מ יתכן דגם ברגים שייך זה, דלא מצינו שאין טמאה מתעברת מן הטהורה אלא בבהמה. ושוב ראיתי בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' ע"ד) שהסתפק אם רק בבהמה אמרו שאין הטהורה מתעברת מן הטמא או גם בעוף. ובשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' ע"ה) מסיק דגם בעוף אין טהורה מתעברת מן הטמא עיי"ש. אולם בשו"ת בית שלמה (יו"ד סי' קמ"ב) צירד דבעוף שפיר מתעברת הטהורה מן הטמאה.

ג) ומעתה יוצא דרג טהור שנתעברה מטמא הולד מותר לכולי עלמא, דאף למ"ד זה וזה גורם אסור, הכא מותר משום שנולדים מביצים. ברם באמת לנדון שאלתנו לא הרווחנו בזה, דהרי בהריא כתבו תוס' נדה (נ:) דתרנגולתא דאנמא הזכר אסור משום שאין לו סימני טהרה, ולא שדי מטעם כל היוצא מן טהור טהור, שהרי האם לא ילדה אפרוח אלא ביצים השילה, והאפרוח מעפרא קא גדיל ונאסר ממילא ע"י סימני טומאה, עכ"ד. ומבואר דהיכי שהביצה נולדה מטמא ומטהור אין הולד טהור אלא אם יש לו סימני טהרה. ואם כן בנדון דידן אם להרגים הנולדים אין קשקשים ונמצא שאין להם סימני טהרה, הרי זה אסור, ראין לומר בזה כל היוצא מן הטהור טהור, כיון שהרג נולד מהביצה, ויתירה זו נראה מדברי התוס', דאף אם ברור שגם הזכר הוא טהור, מכל מקום היכי ראין להולד סימני טהרה הרי זה טמא, ולא אמרינן כל היוצא מן הטהור טהור אלא בבהמה, וכנוונא דמיירי המשנה בבכורות (ה:) שאמרו בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה מותר באכילה וכו' שהיוצא מן הטמא טמא והיוצא מן הטהור טהור עיי"ש, אבל בנולד מן הביצה, בעינן שיהא רוקא להולד סימני טהרה, ואם לאו הרי זו טמאה, ואף שברור שבין האב ובין האם הם טהורים. ואם כן ברגים הנולדים מן הביצים, אף אם ברור שהאב הוא ג"כ טהור, מ"מ בעינן שיהא להרג הנולד סימני טהרה, דאל"כ הוי ליה כתרנגולתא דאנמא שהוא טמא כיון שאין לו סימן טהרה.

ד) והנה במה שכתבו תוס' דתרנגולא דאנמא הזכר אסור משום שאין לו סימן טהרה, ואף שלא יצא מדבר טמא מ"מ כיון דגם מטהור לא יצא לכן אסור, יש להקשות מהא דאמרו בסנהדרין (נט:) ירדה לו דמות חמור מן השמים מהו (מי אמר האי ודאי רבר טמא הוא ואסור, רש"י), א"ל יארור נאלא הא אמרי לי אין דבר טמא יורד מן השמים, פירש"י ודבר שאינו הוא ואם ישנו טהור הוא, עכ"ל. וקשה דכיון דריש לו סימני טומאה של חמור ליתסר, וכמו תרנגולא דאנמא טמא משום דאין לו סימני טהרה. ואין לומר דהיוצא מן הטהור טהור, דהרי בחמור שירד מן השמים לא הוי יוצא מן הטהור. ואע"ג דגם יוצא מן הטמא לא הוי מכל מקום בעינן סימני טהרה, וכמו תרנגולא דאנמא דג"כ לא הוי יוצא מן הטמא

ומ"מ הואיל ואינו בגרר יוצא מן הטהור ע"ז טמא משום שאין לו סימני טהרה, ואולי כיון דאין דבר טמא יורד מן השמים א"כ הוי לי בגרד יוצא מן הטהור, וצ"ע. שוב ראיתי בהגהות הריעב"ץ סנהדרין שם, שכתב דהא דכתב רש"י דהאי חמור טהור הוא, היינו כדתנן בבכורות (ה:) בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה מותר באכילה דהיוצא מן הטהור טהור עיי"ש. ברם למאי שנתבאר בתוס' נדה הנ"ל יש לחלק, דבהמה טהורה שילדה כמין טמאה מותר משום דאיכא היתר דהיוצא מן הטהור טהור, אבל בחמור שירד מן השמים שאינו מן הטהור ה"ז אסור כמו תרנגולא דאנמא, ואע"ג דגם יוצא מן הטמא אינו, מ"מ אסור כיון דאין לו סימן טהרה. ושוב ראיתי בהגהות מצפה איתן סנהדרין שם, שכתב דהא דחמור שירד מן השמים מותר דאין דבר טמא יורד מן השמים, ד"ל דתלינן שהוא חמרא דימא דשרי וכש"ס עבודה זרה (לט.), אי נמי שנולד מן הטהור עיי"ש, ולדבריו נתיישבה קושייתנו.

ה) ובעיקר סברת התוס' נדה (נ:) דבדבר הנולד מביצה לא שייך הך דינא דכל היוצא מן הטהור טהור, מצינו דפליגו בזה ראשונים ברמב"ן בכורות (ו:) שכתב וז"ל, וביצת עוף טהור נמי אע"ג דאתי מחי רחמנא שרייה, מדגלי רחמנא גבי טמאה דאסירא, דאמר חזקיה מנין לביצת טמאה שאסורה שנאמר ואת בת היענה וכי בת יש לה ליענה אלא מכאן לביצה טמאה דאסידא, והכי כתב בה"ג וכו'. ואיכא מאן דיהיב טעמא אחרינא, ואמר אי ביצת טהור אסידא עוף היוצא ממנה נמי למיסר, דהא כל היוצא מן הטמא טמא, אלא מדשרי עוף היוצא ממנה היא גופה נמי שריא, והך טעמא לאו דוקא הוא דהא אמרינן במס' כריתות (תמורה לא.) אפרוח של טריפה מותר מ"ט כמה דלא מסרח לא גביל וכי גביל עפרא בעלמא הוא, והא טעמא נמי הוה אפשר לן למימר דביצת עוף טהור אסידא ועוף היוצא ממנה שרי, אלא עיקר טעמא כרבי בעל הלכות, עכ"ל. הרי מבואר דעת הרמב"ן ובה"ג, דבאפרוח הנולד מן הביצה לא שייך כל היוצא מן הטמא טמא, הואיל דביצה מסרח והוה כעפרא בעלמא. והוא כדעת התוס' נדה הנ"ל, דבאפרוח שיש לו סימני טומאה לא מהני להתירו משום כל היוצא מן הטהור טהור, הואיל ראפרוח מעפרא קא גדיל. ואם הרמב"ן ובה"ג כתבו דבאפרוח לא שייך כל היוצא מן הטמא טמא, והוא קולא, מכל שכן דסבירא להו כתוס' דלא אמרינן בזה כל היוצא מן הטהור טהור שהוא חומרא. ואלו הך מאן דיהיב טעמא אחרינא, נראה דחולק על תוס' וס"ל רגם בביצה שייך לומר כל היוצא וכו'.

ו) וכרעת הרמב"ן ז"ל מבואר גם בר"ן חולין (סד:) וז"ל, וכי תימא ולמה לי קרא למשרייה (ביצה טהורה), כיון דאפרוח שלו טהור על כרחין היא נמי טהורה דאי לא הא קי"ל כל היוצא מן הטמא טמא, י"ל דאפילו ביצה טמאה אפרוח מותר דאפילו אפרוח של ביצה טריפה שרינן התם בתמורה (לא.) משום דלכי מסרח הוא דקא גביל עכ"ל. הרי דבביצה דמסרח לא שייך לומר כל היוצא מן הטמא טמא. ויתירה מזו מבואר מדברי הר"ן, דאפילו בביצה טמאה האפרוח מותר, והיינו כשיש לאפרוח סימני טהרה, וכמו שביאר בס' בית מאיר (יו"ד סי' פ"ו) דהר"ן מיירי שנולד אפרוח עם סימני טהרה דאלו באפרוח טמא וכי סלקא אדעתין לשתרי מטעם דכי מסרח, דא"כ עוף טמא מן התורה היכי משכחת ליה

עיי"ש. והוא כעין דעת התוס' נדה (נ:) הנ"ל, דתרנגולתא דאגמא טהורה אף למ"ד זה וזה גורם אסור משום דביצה מסרחי ומעפרא קא גביל ויש לה סימני טהרה עיי"ש.

ז) אולם בתוס' חולין (סב:) ד"ה תרנגולתא דאגמא שריא תרנגולא דאגמא אסירא כתבו וז"ל, אין לפרש שהנקבה מותרת והזכר אסור דכל היוצא מן הטהור טהור, אלא שני מינים הם הקרואים כך ובין בזה ובין בזה הזכר והנקבה שוין עכ"ל. וכעי"ז בתוס' הרא"ש שם עיי"ש. והוא כתירוצם השני בנדה שם. הרי דאף בדבר הנולד מן הביצה אמרינן דהיוצא מן הטהור טהור, ואף שיש להאפרוח סימני טומאה מ"מ טהור מטעם רכל היוצא מן הטהור. וכן משמע דעת הרמב"ם ז"ל (פ"ג ממאכלות אסורות הי"א), אפרוח שנולד מביצת טריפה מותר שאין מינו טמא, ותמה הראב"ד מה ראה לשנות מן הטעם שפירשו בו חכמים ראימת קא גביל לכי קא מסרחא וכי מסרח עפרא בעלמא הוא. ותירץ הרב המגיד ז"ל, דרבינו כתב זה להוציא אפרוח של ביצת עוף טמא שישב עליו עוף טהור שאסור ודאי ולוקין עליו, ואין אומרים בו לאימת מסרח לכי גביל, דכיון דמינו טמא אסור הוא, ולא דצה רבינו לתת טעם לחלק בין ביצת טריפה לאפרוח שלה, אלא לחלק בין אפרוח ביצת טריפה לאפרוח ביצת טמאה עכ"ר. וכתב בס' בית מאיר יו"ד (סי' פ"ו), דהרמב"ם והרב המגיד מירי שנולד אפרוח שיש בו סימני טהרה ומ"מ אסור משום דמינו טמא, וחולק על הר"ן הנ"ל שכתב שאם נולד בסימני טהרה באמת טהור משום דלכי גביל הוי עפרא בעלמא עיי"ש. הרי דלהרמב"ם אמרינן היוצא מן הטמא טמא אף בביצה, וזה דלא כתוס' נדה הנ"ל. וכ"כ בס' אמרי בינה להגר"מ אויערבך ז"ל (יו"ד ה' טריפות סי' י"א) דלדעת הרמב"ם כפי שביארו הרב המגיד, משמע דהנולד מביצת נבלה אף דיש לו סימני טהרה אסור משום דמינו טמא עיי"ש.

ח) ולענ"ד נראה דאין הכרח לעשות פלוגתא בין הרמב"ם והר"ן ז"ל, אלא דגם הרמב"ם מודה דביצת עוף טמא שנולד ממנה עוף שיש לו סימני טהרה ה"ז טהור, ומה שכתב הרמב"ם דאפרוח שנולד מביצת טריפה מותר שאין מינו טמא וביאר הרב המגיד דר"ל הא ביצת טמא גם האפרוח אסור משום דהוי מינו טמא, הכונה דלא תקשי דכשם שאפרוח הנולד מביצת טריפה ה"ז מותר משום דבעידנא דקא גביל עפרא בעלמא הוא, א"כ גם בביצת טמא נימא דהאפרוח הנולד מותר, ומדאסרה תורה אפרוח הנולד מביצת עוף טמא דאל"כ לא משכחת עוף טמא, מוכח דלא אמרינן דבעידנא דקא גביל עפרא בעלמא הוא, ועל זה מתרץ דעוף הנולד מביצת טמא אין איסורו משום שנולד מביצת טמא דהא נעשה עפרא בעלמא, אלא איסורו משום שהוא עצמו טמא, וזה שאמר דהוי מינו טמא, כלומר שיש לו סימני טומאה, משא"כ בביצת טריפה הרי העוף שנולד אינו טריפה, ומה תאמר דהא עכ"פ יוצא מן הטריפה וכל היוצא מן הטמא טמא, על זה אמר דהביצה כיון דנעשה עפרא בעלמא א"כ לא שייך ביה כל היוצא מן הטמא, ואלו מצד עצמו אין העוף אסור כלל שהרי אין מינו טמא, כלומר אין בו איסור עצמי כלל דהא העוף עצמו אינו טריפה, משא"כ בביצת טמא הרי העוף יש לו סימני טומאה, ונמצא דהוי מין טמא ואסרה תורה. ועיין אור זרוע (ה' טריפות סי' תל"ו)

שכתב, „והא דעוף טמא אסור אע״ג דכי גביל הוי עפרא, גזרת המלך היא כדכתיב ואת אלה תשקצו מן העוף״ עכ״ל. והכונה, דעוף טמא אינו אסור משום דהוי יוצא מן הטמא דהרי כי גביל הוי עפרא ואינו בגדר יוצא מן הטמא, אלא דאסור מגזרת המלך כיון שהוא עצמו יש בו סימני טומאה. וזוהי גם כונת הרמב״ם ז״ל. ונמצא דהרמב״ם והר״ן ותוס׳ נדה (נ:) כולהו סבירא להו דעוף טהור הנולד מביצת עוף טמא ה״ז מותר, ומשום דכי גביל הוי עפרא בעלמא ולא שייך בזה כל היוצא מן הטמא טמא, ואינו נאסר אלא אם יש לו סימני טומאה דאז אסור מצד עצמו משום דהוי מין טמא, וזוהי גזרת המלך דעוף כזה אסרה תורה. האמנם ממה שכתב הרב המגיד ז״ל „שרבינו כתב זה להוציא אפרוח של ביצת עוף טמא שישב עליו עוף טהור שאסור״, מוכח דמפרש דברי הרמב״ם שנולד מביצת טמא עוף שיש לו סימני טהרה, דהרי בשביל כך כתב שישב עליו עוף טהור, לומר דזוהי הסיבה שנולד עוף עם סימני טהרה וכמו שביאר הבית מאיר ז״ל הנ״ל. מכל מקום בדעת הרמב״ם עצמו יתכן לפרש על דרך שכתבנו.

ט) ובהיותי בזה ראיתי בשו״ת זקיני חתם סופר ז״ל (יו״ד סי׳ ע׳), שתמה על מש״כ הרמב״ן בכורות (ו:) הנ״ל בשם יש אומרים, דהיתר ביצת טהורה נפקא לן מדשרי עופות ואי סלקא רעתך דהביצה אסורה א״כ כל היוצא מן הטמא טמא, והרמב״ן דחה דאע״פ שהביצה אסורה מ״מ האפרוח מותר דאימת קא גביל לכי מסרח, ותמה החת״ס ז״ל דאיך סלקא אדעתין דהאפרוח יהא אסור משום דיצא מביצה שאסורה משום אבר מן החי, הלא לאפרוח נולדו סימנים ושוחטין אותו ומסתלק איסור רנפיק מחי, והלא כך הוא היתדו של כל אבר מן החי, שכאשר יישחט יהיה מותר עיי״ש. והנה התכוין בזה רבינו החתם סופר לדעת הרא״ה ז״ל בחידושיו למס׳ חולין (סד:) שנדפס מחדש שכתב תירוץ זה, דאפשר דביצה אסורה משום דחשיבא אבר מן החי ואפרוח שלה טהור שחזר לטהרתו משום דאיתיה בתורת שחיטה עכ״ד.

י) ועיין בשו״ת מהרי״ט (ח״א סי׳ נ״א) שכתב וז״ל, דשנים וסימנין אינם עיקר הגדלות שהן גורמין הדין, דשנים וסימנין לא כתיבי בקרא, אלא גדולה וקטנה כתיבא, ומסרו לנו סימנין להבחין בין גדולה להקטנה והם שערות דלאחר זמן, ולהכי קרי להו סימנים שאינם אלא סימן שעל ידם ניכרת הגדלות, אבל אינה נעשית היא עצמה גדולה על ידם. תדע דאפשר שתהא גדולה אע״פ שלא הביאה סימנין, כגון שהיא איילונית וכו׳, וכן סריס אדם משהוא בן י״ג שנים ויום אחד הרי הוא גדול לכל דבריו ותופסין קדושיו אע״פ שאין בו שערות וכו׳, נמצא דשערות סימן בעלמא. כמו שמסר סימן בבהמה טהורה ואמר מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו וכן מפרסת פרסה, ואינם אלא סימן להבחין בין הבהמה הטהורה לטמאה לא שקליטה גורמת טומאה, תדע שהרי אנו מתירין קלוט במעי פרה כדתנן בפ״ק דבכורות (ה:) בהמה שילדה כמין בהמה טהורה אסורה באכילה, וטהורה שילדה כמין בהמה טמאה מותרת באכילה שהיוצא מן הטמא טמא והיוצא מן הטהור טהור, אלמא לאו בסימנא תליא טומאה וטהרה, והכי נמי גדלות לא תליא בשנים ולא בסימנים וכו׳, נמצא שכשאנו מסתפקים בריבה זו, אין לנו לומר ספק הגיעה לכלל שנים וספק הביא שני שערות שאלו סימנין הן, אבל נאמר

ספק עדיין קטנה ספק הגדילה וכו'. ומה דומה לזה, עופות טמאים שמסרו לנו רבותינו כל שיש לו אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף טהור ובחר מינייהו לחודיה הוא טהור, א"כ מעתה מי שאינו בקי בהם ובשמותיהן ונזדמן לו עוף ושחטו ואי אפשר לבודקו בשום סימן נתירנו מטעם ספק ספיקא, דשמא יש להם זפק ואת"ל אין להם זפק יש לו אצבע יתירה, ואת"ל אין לו, ספק קורקבנו נקלף דעוף הבא בסימן אחד טהור, ולענין שיהא טמא בעינן תלתא מילי שלא יהיה לו זפק ואצבע יתירה וגם שקורקבנו אינו נקלף וכו', אלא על כרחין לא תלינן מילתא בסימנין, אלא הכי אמרינן ספק מין טמא ספק מין טהור ויודעים אנו שהטמא יש לו שלשה דרכים, וכאלה חד ספיקא הוא וכו', והכי נמי אע"פ שלהחזיקה בגדולה צריך שני דברים, חד ספיקא ספק נדולה ספק קטנה עכ"ל. וראיתי בשו"ת זרע אברהם להג"ר מנחם זעמבא ז"ל (סי' י"א אות י"ז), שתמה על מהרי"ט ז"ל שלא הזכיר מתוס' נדה (נ:) הנ"ל שכתבו בפשיטות, דתרנגולא דאגמא אע"ג דאמו טהורה מ"מ טמא משום שיש לו סימני טומאה, הרי דס"ל דהסימנים אינן בגדר מסמן את המין עיי"ש.

יא) ולכאורה י"ל דאין סתירה מדברי התוס' לסברת המהרי"ט ז"ל, דבאמת י"ל שהסימנים אינם אלא לסמן את המין, וכל שיש לו סימן טומאה הרי זה סימן שהוא מין טמא, ואין הסימן עושה ומסבב את הטומאה אבל הוא מסמן את הטומאה, ועל כן בתרנגולא דאגמא כיון שיש לו סימן טומאה הרי זה טמא, כי הסימן מראה שהוא מין טמא, והא דפרה שילדה גמל טהורה, היינו משום דאע"ג דהסימן מראה שהוא מין טמא מכל מקום איכא גזרת הכתוב דכל היוצא מן הטהור טהור, דילפינן מקרא בבכורות (ו:) דאמר קרא גמל טמא הוא הוא טמא ואין טמא הנולד מן הטהור טמא אלא טהור עיי"ש, ודין זה מטהר אף את המין הטמא, משא"כ בתרנגולא דאגמא, כיון שיש לו סימן טומאה, ואלו היתר דכל היוצא מן הטהור ליתא התם הואיל דביצה מעפרא גביל וכמש"כ תוס', לכן אזלינן בתר הסימן וה"ז אסור, אבל לעולם י"ל שפיר שאין הסימן עושה ומסבב את הטומאה ואין הוא הסיבה להטומאה אלא מראה מקום על הטומאה.

יב) ברם אף שכתבנו ליישב עיקר סברת מהרי"ט, מכל מקום יש להקשות על מה שכתב ראיה רסימני טומאה אינם אלא סימן ולא גודם מהא דפרה שהוליד גמל דמותר, ולדרכנו אין זו ראיה, דלעולם י"ל דסימן הוי סיבה לטומאה, ומ"מ פרה שהוליד נמל מותר משום דאתיא היתרא דכל היוצא מן הטהור טהור ומרחה לטומאה שנעשה ע"י הסימנים.

יג) ובעיקר סברת מהרי"ט ז"ל, נלענ"ד להעיר מש"ס בכורות (י.) דבי שמעון אומר אף הגמל והארנבת והשפן והחזיר אינן צריכין לא מחשבה ולא הכשר, ואמר ר"ש מה טעם הואיל ויש בהן סימני טהרה, פירש"י אף הגמל דינו כבהמה טהורה הואיל ויש בו אחד מסימני טהרה ע"ש. ומשמע דהסימן טהרה הוא עצמו סיבה להתיר ולא רק בגדר מסמן את המין, דאל"כ מה בכך שיש להגמל סימן טהרה אחד כיון דעכ"פ נשאר בטומאתו, וזה דלא כמהרי"ט. ושוב ראיתי בשו"ת זרע אברהם (סי' י"ג אות א') בתשובת הנ"ד אברהם לופטביד ז"ל שהעיר בזה. ועיין עוד שם (סי' י"ד אות כ"ד). ונראה להעיר עוד מהא דפסחים

(ג.), לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה (ולא כתיב הבהמה הטמאה כי אורחיה, רש"י). אבל במדרש רבה (פ' אמור פכ"ו א') הוסיפו עוד, אף כשבא לפתוח בסימני בהמה טמאה לא פתח אלא בטהרה את הגמל כי לא מפרים פרסה הוא אין כתיב כאן, אלא כי מעלה גרה, את השפן כי לא מפרים פרסה הוא אינו אומר, אלא כי מעלה גרה, וכן הארנבת וכן החזיר עכ"ר. ונראה שבאו להוסיף דאף סימני טומאה אע"ג שאינם סיבה לטומאה אלא שמסמנים את המין וכסברת המהרי"ט, ונמצא שהן עצמן אינן בגדר דבר מגונה כי הם אינם עושה טומאה, מ"מ כיון שהם מסמנים טומאה עיקם הכתוב שלא לפתוח בהן תחלה, ואכמ"ל.

יד) ומעתה תבנא לדינא, בדג טהור שנולד בלי שום קשקשים, דהיינו שיש לו סימני טומאה, הנה לרעת תוס' נדה (נ:) הרי זה אסור, ואע"ג שיצא מן הטהור, מ"מ כיון שבדבר הנולד מן הביצים לא אמרינן היוצא מן הטהור טהור, וכן דעת כמה ראשונים וכמו שכתבנו לעיל, דהיינו הרמב"ן והר"ן ז"ל. והנה דגים טהורים נולדים ג"כ מן הביצים, ואע"ג דלא מצינו הך דביצה אימת גדלה לכי מסרחא וכי מסרחא עפרא בעלמא הוא אלא בביצת תרנגולת וכמבואר בתמורה (לא.), הנה יתכן מאוד דכל הנולדים מן הביצים וגם דגים טהורים כך הוא טבען שמרם שנולד הולד הוא מסרח, ועכ"פ ודאי שאנו חייבין לחוש כך הוא. והרי דש"י כתב בבכורות (ז:) „דג טהור מטיל ביצים ויושב עליהן ומחממן עד שיוציאם מן הקליפה כעופות", וא"כ מסתבר מאוד שגם בדגים אמרינן שהביצה מסרחי מרם שיולד כי היא מתחממת דומיא דביצי עופות. וממילא כל שיש לו סימני טומאה ליכא בזה היתרא דכל היוצא מן הטהור טהור ואסור. אלא אפילו למאי שנראה בדעת הרמב"ם והמ"נ (פ"ג ממאכלות אסורות הי"א) דאפרוח שנולד מביצת נבלה אף שיש לו סימני טהרה ה"ז אסור משום שמינו טמא, ומוכח דגם בדבר הנולד מן הביצה אזלינן בתר דבר שיצא ממנו, וא"כ בדג שאין לו סימני טהרה נימא דמכל מקום משום שהיוצא מן הטהור טהור. ברם נראה, דעד כאן לא שמענו מדברי הרמב"ם אלא דהיכי שיוצא מן הטמא כגון ביצה טמאה לא מהני במה שיש לו סימני טהרה, ואזלינן לחומרא דאסור משום שהוא יוצא מן הטמא, אבל אכתי אין מזה ראיה דנאמר גם לקולא דהיכי שאין לו סימני טהרה אלא שיוצא מן הטהור שיהא מותר, דבאמת יש מקום לחלק בין היוצא מן הטמא להיוצא מן הטהור, כי היוצא מן הטמא הוא דבר חיובי שיש עליו טומאה וע"כ אף כשיש להולד סימני טהרה מ"מ אסור להרמב"ם, אבל היוצא מן הטהור הנה הטהרה אינה אלא שלילת הטומאה, וא"כ אפשר דהיכי שיש לו סימני טומאה לא מהני ההיתר של יוצא מן הטהור היכי דמסרחי הביצה מרם שנולדה. וכסברא זו כתב הג"ר מנחם זעמבא ז"ל בס' זרע אברהם (סי' י"א אות ט"ז) עיי"ש.

טו) ואף אם לא נקבל סברא זו, מכל מקום כשבא לפנינו דג שאין לו סימן טהרה, אף אם צורתו כדג טהור ומגדליהם אומרים שנולד מדג טהור, הרי צדיכין לזה עדות של עד כשר שהוא עצמו נידלו ומעיד שיצא מן הטהור. וא"כ פשוט שאם יגדלו דגים טהורים בלא קשקשים לא תהא שום אפשרות להעיד שהם יצאו

מן הטהור, כי מי יעיר על רבבות דגים שיצאו מן הטהור, וברור ופשוט שאסורין באכילה ככל דגים שאין להם סימני טהרה. ועיין ספר החנוך (מצוה קנ"ה), שאם ברק רק סימן אחר ברג וסמך על הסימן השני בלא בריקה, אע"פ שנמצא אחר כך כשר, ביטל עשה דאת זה תאכלו שהוא מצות עשה לברוק בסימני הרגים עיי"ש. ועיין ריב"ש (סי' קצ"ב) רבסימני עופות יש לנו לחשוש אף למעוטא דמיעוטא, ואע"ג דבעלמא אין חוששין למיעוט, רכיון דהתורה ציותה לברוק בסימנין שלא יהיה מכ"ד עופות הטמאים וכרכתיב והברלתם וכמ"ש הרמב"ם (פ"א ממאכלות אסורות), על כרחנו יש לנו לחוש לכל אחר מהן ואולי הוא ממיעוטא עיי"ש, וכמו כן בסימני דגים יש לחוש למיעוטא מטעם זה. ועכ"פ פשוט שכל שאין עליו קשקשים אף אם יש לו צורה של רג טהור לא מהני, וכמו שכתב הרמ"א יו"ד (סי' פ"ג ס"ר) שאם נמצא דג שיש לו ראש רחב ושדרה מותר לאכלו דודאי היו לו קשקשים, אבל אם הדג שלם ואין אנו רואים בו קשקשים אין לסמוך אראש ושדרה עיי"ש. ובביאור הגר"א (שם אות ז') כתב בשם תוס' ע"ז (מ:) דיש טמאין רדמו לטהורין עיי"ש.

טז) בעיוני בספרים ראיתי בס' חזון איש ז"ל (יו"ד סי' י"ד א' אות י"ב) שכתב, דגם בעופות אפרוח היוצא מביצת עוף טמא טמא ומביצת עוף טהור ה"ז טהור, ואינו ענין למש"כ תוס' נרה (נ:) גבי תרנגולא דאגמא, רהתם משום ימי בראשית נברא הזכר טמא והנקבה טהורה, והדורות הבאים מתייחסים אל הביצים, שהביצה שיולדת זכר הוא מין טמא בטבע הבריאה, והביצה שיולדת את הנקבה הוא מין טהור, ואין האם היולדת את חביצה הטמאה מצלת את האפרוח הנולד מדין יוצא מן הטהור טהור, שעיקר המין מתייחס אל הביצים, כיון שהביצים הם שני מינים, מין של אפרוח טהור ומין של אפרוח טמא, משא"כ כשהאם טהורה וביצתה טהורה לעולם גם הולד טהור, דבין שתייחס אותו אל האם ובין שתייחס אותו אל הביצה הרי הוא מין טהור ואינו אלא נרמה, והוי בכלל היוצא מן הטהור, ועיקר דבריהם בנרה שם לא קיימא כדמסקו בתירוץ בתרא, וכן כתבו בפשיטות בתוס' חולין (סב:) ד"ה תרנגולתא עכ"ד.

יז) ולענ"ד דבריו ז"ל צ"ע, דהרי כתב הר"ן חולין (סה.) דאפילו ביצת אפרוח מותר משום דלכי מסריח הוא גביל, והיינו כשיש לו סימני טהרה וכמש"כ בס' בית מאיר הנ"ל. הרי דאף שהאם טמאה והביצה טמאה מ"מ לא אמרינן בביצה כל היוצא מן הטמא טמא, הואיל דהאפרוח הוי כבריה חדשה ואינו מתייחס לא אל הביצה ולא אל האם שהולידה את הביצה, רכיון דמסרח הוי כמי שנולד מן האויר. וא"כ הוא הדין כשנולד עם סימני טומאה לא מהני מה שהביצה ואמה הן טהורין, כיון דהאפרוח אינו מתייחס כלל לא אל האם ולא אל הביצה. וכ"כ הרמב"ן בבכורות (ז.) הנ"ל, וכ"כ הרמב"ן חולין (סר:) עיי"ש, וגם סברת התוס' היא כסברת הר"ן והרמב"ן. וגם הגאון נודע ביהורה ז"ל ברגול מרבבה תנינא ליו"ד (סי' ע"ט) כתב „נראה דבעופות לא שייך להתיר טמא היוצא מן הטהור עיין תוס' נרה (נ:) ד"ה תרנגולא דאגמא", הרי דלמר לרינא מתוס' נרה

הנ"ל דבכל עופות לא שייך הרין רהיוצא מן הטהוד טהוד ולאו רוקא בתרנגולתא ראנמא. וכן העלה להלכה בשו"ת בית שלמה (יו"ר סי' קמ"ר, קמ"ו, קמ"ח) ראף שאביו ואמו טהורין מ"מ כשהאפרוח יש לו סימני טומאה ה"ז טמא וכתוס' נדה הנ"ל עיי"ש. ומש"כ החזון איש ז"ל דעיקר דבריהם כתירוץ בתרא בנדה, עיין בבית שלמה שם (סי' קמ"ד, קמ"ו) שביאר, דהתוס' לא מסקי להקל בתירוצם השני אלא בתרנגולא דאנמא שאין במין הזה זכר ולא נקבה, אבל בשאר מינים אף כשנולד מאם ואב טהורים מ"מ אם יש לאפרוח סימני טומאה ה"ז טמא עיי"ש באריכות. גם בתשו' חת"ס (יו"ד סי' ע"ד ד"ה והמעיין) כתב בדעת תוס' נדה הנ"ל, דתרנגולת שהטילה ביצה ויצא ממנה אפרוח שאין לו סימן טהרה ה"ז אסור עיי"ש, ולא רק בתרנגולא דאנמא.

יח) נמצא דלרינא ברגים שאין להם קשקשים, אף אם ברור לנו שנולדו מאב ואם דגים טהורים, מ"מ כיון שהדגים נולדים מביצים, א"כ בכה"ג לא שייך דינא דכל היוצא מן הטהור טהור ואסור, והיינו לדעת תוס' נדה (נ:) ולדעת הרמב"ן והר"ן ז"ל הנ"ל. ואף לדעת הרמב"ם ז"ל דגם בדבר הנולד מן הביצים אזלינן בתר היוצא ממנו, מכל מקום בנ"ד מאן יימר ומי יעיד שדג זה נולד מאם טהורה וכנ"ל. ועיין יו"ר (סי' ע"ט ס"ב) טהורה שילדה כמין טמאה מותר אע"פ שיש לה כל סימני טומאה, ודוקא שילדתו בפנינו, אבל אם הניחה מעוברת ואח"כ מצא מין טמא הולך אחריה, אע"פ שכרוך אחריה ויונק אותה אסור, שמא מן הטמאה נולר ונכרך אחר הטהורה עיי"ש. ונמצא דברגים בכהאי גוונא כמעט אי אפשר להעיד שנולר מן הטהור, ומכל שכן אם יגדלו דגים אלו לאלפים ורבבות ודאי שאין מציאות להתירן כלל ולכולי עלמא. ועיין בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' ע"ה) שדג טהור הנולד מביצת דג טמא, אם היינו יורעים שדג זה נולד מבית דג טהור אפילו לא יהיה לו שום סימן טהרה ה"ז טהור, אך בדג שאין אנו יודעים מבטן מי יצא על זה צריך סימנים ע"ש. וזה פלא דלתוס' נדה הנ"ל בעוף שנולד מהביצה לא שייך הכלל דכל היוצא מן הטהור טהור, ומנלן דבביצת דג אינו כן. וכבר תמה כעי"ז בשו"ת בית שלמה הנ"ל על החת"ס (תשו' ע"ד) מתוס' נדה ע"ש. ומ"מ לענינו גם החת"ס מורה דאסור דהרי כתב שאם אינו יודע מבטן מי יצא צריך שיהיה לו סימני טהרה, ובנ"ד מי יעיד על רבבות דגים מבטן מי יצאו. וכעת ראיתי בשו"ת לבושי מרדכי (קמא יו"ד סי' מ"ז) שנשאל על דברי החת"ס הנ"ל, דגם בדגים אמרינן היוצא מן הטהור טהור, דהא לתוס' נדה הנ"ל לא שייך לומר כן בדבר הנולד מן הביצים וכמש"כ החת"ס עצמו שם (סי' ע"ד), והשיב שהחת"ס נקט לדינא דלא כתוס' נדה הנ"ל עיי"ש, אך כבר הבאנו משו"ת בית שלמה דגם שאר ראשונים ס"ל כתוס' נדה. ועכ"פ הדווחנו מדברי הלבושי מרדכי ז"ל דפשיטא ליה ג"כ דסברת תוס' נדה שייך אף בדגים הנולדים מן הביצים וכדברנו.

יט) ועל דבר השאלה השניה אם גדלו קשקשין לשרצים טמאים אם יהיו מותרין, הנה אם שרצים אלו נולדים במעי הטמא א"כ פשוט דאסור, וכמבואר ביו"ד (סי' ע"ט ס"ב) טמאה שילדה כמין טהורה אע"פ שיש לה כל סימני טהרה

אסורה. ואם הוא נולר מן הביצה שבחוץ — ועיין בזה בש"ס עבורה זרה (מ.) רש"י ר"ה זה משריץ מבחוץ ור"ה ביצת השרץ — הנה לרעת הרמב"ם הנ"ל אסור משום היוצא מן הטמא, וכמו ביצת מין טמא אם יש לו סימני טהרה ה"ז אסור, וכמש"כ הרב המניר (פ"נ ממאכלות אסורות הי"א) ובס' בית מאיר (יו"ד סי' פ"ו) וכנ"ל, וכן הוא רעת התוס' חולין (סב:) ובתוס' הרא"ש שם, רגם ברבר הנולר מן הביצה שייך היוצא מן הטמא טמא. ואע"ג שבס' חות רעת (סי' פ"א סק"א) רצה לחרש רברנים ליכא רינא רכל היוצא מן הטמא טמא עיי"ש, הנה בחו"ר שם הביא מרברי התוס' שכתבו שגם ברגים איכא הך רינא, ועור רבס' אמרי בינה (יו"ר ה' טריפות סי' י"א) כתב לתמוה על החו"ר מהא רכתב הרמב"ם בהריא (פ"ג ממאכלות אסורות ה"א) שגם בביצי רגים טמאים אמרינן רכל היוצא מן הטמא עיי"ש. ועור רהא כתב הרמב"ם (פ"ב ממאכלות אסורות הי"ב) האוכל כזית משרץ המים לוקה מן התורה וכו' איזהו שרץ המים אלו הבריות הקטנות כמו התולעים והעלוקה שבמים והבריות הגרולות ביותר שהן חיות הים, כללו של רבר כל שאינו בצורת הרגים לא רג טמא ולא רג טהור כגון כלב המים והרלפון והצפררע וכיוצא בהן עכ"ל. ועל פי זה העלה בס' ערוך השולחן (יו"ר סי' פ"ג סעיף ה'-י"ב) רקשקשת וסנפיר אינו מטהר אלא ברגים, אבל בשרצים שיש להם ר' רגלים, אף שיש לו קשקשים ואין לו סנפיר ה"ז שרץ גמור ואינו בכלל רגים כלל ואסור עיי"ש. ואע"ג רהביא שם כמה גרולי הפוסקים רלא סבירא להו כן עיי"ש, ברם מי יהין לעשות מעשה נגר פשטות רברי הרמב"ם המורים כרברי הערוך השולחן. וכ"כ בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' רנ"ה) בשרץ המים שיש לו ירים ורגלים כארם ויש לו קשקשים, וכתב ראסור משום רהנך ירים ורגלים אינם בגרר סנפיר, וכן שם (ח"ב סי' ה').

כ) ויתירה מזו נראה לע"ר, רהא רקשקשים וסנפיר הויין סימני טהרה, היינו רק אם נרלו בטבען, אבל אם גרם בררך תחבולה שינרלו קשקשים, מסתבר מאר רמזה לא מירירי התורה כלל, ומשום שכל ריני התורה נאמרו על רברים שהן כררכם וטבען ולא בררך תחבולה, וכבר הארכנו בזה במקום אחר, וכעת אכמ"ל, ומכל שכן לסברת הרמב"ן ז"ל (שמיני י"א ט') בטעם היתר הקשקשים עיי"ש, יתכן רסברתו שייך רק כשנולרו הקשקשים בטבע ולא כשנולרו בררך תחבולה. ואין להקשות רלפי סברתנו רהתורה לא רברה ברבר שנעשה בתחבולה, א"כ נימא גם לקולא שאם הסירו את הקשקשים בררך תחבולה לא ייאסר. רבאמת סברא זו מהני רק להחמיר ולא להקל, וכמו שאמרו בגיטין (יט.) וכי בשביל שאנו מרמין נעשה מעשה, ופירש"י וכי מפני שאנו אומרין מאומר לבנו להחמיר נעשה מעשה להקל עיי"ש. ולרינא ברור ופשוט, רהן רנים שהסירו מהן את הקשקשים בררך תחבולה והן כשהוסיפו עליהן קשקשין, אסורין מן התורה, והנלע"ר כתבתי.

בענין אין עושין מצות חבילות חבילות

יוסף דניאל הלוי מייזעלס
חבר כולל זכרון חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' סוטה (דף ח' ע"א) איתא, ת"ר אין משקין שתי סוטות כאחת כדי שלא יהא לבה גס בחבירתה וכו' ורותתת מי משקין, והא אין עושין מצות חבילות חבילות דתנן אין משקין שתי סוטות כאחת ואין מטהרין שני מצורעין כאחת ואין רוצעין שני עבדים כאחת ואין עורפין שתי ענלות כאחת לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות, אמר אביי ואיתימא רב כהנא לא קשיא כאן בכהן אחד כאן בשני כהנים. ופירש"י, בכהן אחד הוי חבילות וכן לנבי עבדים בב"ד אחד ובארון אחר, עכ"ל. וכתבו התוס' בד"ה אין משקין, נראה לפרש שיעמיד שתיהן בעזרה בבת אחת להשקותן אע"פ שאין שותות כאחת וכו', ותימה וכי הי' אוסר בכה"ג לשחוט שני זבחים כאחד כגון שני עולות או שני חטאות שיעמיד שניהן בעזרה וישחוט א' ואח"כ ישחוט השני, והניחו בקושיא.

והנה הרמב"ם פסק בפ"ד מהל' סוטה הלכה ב' דאין משקין ב' סוטות כאחת, ואינו מחלק כרמחלקינן בגמ' בין כהן אחד לב' כהנים, וכתב ע"ז המנ"א בסי' קמ"ז ס"ק י"א, דהר"מ מפרש נמ' הנ"ל איפכא, דכהן א' ע"כ משקה אותה זה אחר זה לכן אע"פ שמעמידן בבת אחת בעזרה שפיר דמי, אבל בב' כהנים שמשקין בבת אחת זה אחת וזה אחת אסור, ולהכי לא הוצרך הרמב"ם לחלק רבכהן א' שרי, דהא שריותא דכהן אחד הוא שאינו משקה אותן כאחד, וזה ממילא נשמע מדברי הרמב"ם שכתב אין משקין ב' סוטות כאחת, ממילא נשמע בכהן אחד דאינו משקה כאחת דשרי. היוצא מזה, דלהרמב"ם עיקר האיסור של אין עושין מצות חבילות חבילות, הוא בעשיית המצוה, א"כ אף שהעמידן בעזרה בבת אחת, ליכא חבילות, רבשעת השקאה לא היו בבת אחת, אבל בב' כהנים שמשקה אותן בבת אחת איכא חבילות, דבשעת עשיית המצוה אסור לעשותן חבילות חבילות, ולתוס' הוי איפכא, דבכהן אחר אע"ג דאינו משקה אותן בב"א מ"מ איכא חבילות במה שמעמידן בעזרה ביחד, כמבואר בדברי התוס' ד"ה אין משקין (המובא לעיל), ובב' כהנים ליכא חבילות, דכל אחר עושה מצוה בפנ"ע.

והק' במג"א הנ"ל, דלפ"ז יהי' סתירה בדברי השו"ע, דבהל' ס"ת בסי' קמ"ז פסקינן רמוציאין ב' ספרים כאחת ביום שקוראין בב' ספרי תורה, ובירושלמי מבואר דאסור להוציא שניהם בבת אחת משום אין עושין מצות חבילות חבילות, אלא ע"כ דסוברים כהרמב"ם דליכא איסור חבילות אלא בשעת המצות ולא בהכשרתן, להכי מותר להביא ב' ס"ת כאחת, כיון דלא יקרא בשניהן בבת אחת. ובשו"ע אהע"ז סי' ס"ב סעיף ט' כתב וז"ל: יש אומרים שאין לומר ז' ברכות על כוס ברהמ"ז אלא מביא כוס אחר ואומר עליו שש ברכות וחוזר ולוקח כוס של ברהמ"ז ואומר עליו בפה"ג, עכ"ל. ומרכתב אלא מביא כוס אחד ואומר,

משמע שבשעת ברהמ"ז לא הי' לפניו כוס השני אלא אחר ברהמ"ז מביאו, והיינו כרעת התוס' דאיכא איסור חבילות אף בשעת הכנה להמצוה ומש"ה אסור להביא ב' כוסות ביחד, א"כ הדברים סותרים זא"ז, דבס"ת פסק כהרמב"ם, ובכוס נישואין משמע דס"ל כהתוס', ע"כ קושיית המג"א בתוספות ביאור של המחצית השקל.

ונראה לתרץ, דהנה מצינו ב' סברות בהא דאין עושין מצות חבילות חבילות, דרש"י כתב בסוגיין שנראה כמו שהיו עליו למשאוי וממהר לפרק משאו, וכ"כ הרשב"ם בפסחים ק"ב ע"ב דמיחזי עלי' כמשוי, אבל התוס' במו"ק ח' ע"ב כתבו בר"ה לפי שאין מערבין שמחה בשמחה וז"ל: גזירת הכתוב כדדריש לקמן מקרא וכו' וטעם נראה קצת דכמו שאין עושין מצות חבילות דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה וכן שמחה בשמחה יהי' לבו פנוי בשמחה עכ"ל.

ועפי"ז יש להבין סברת המחלוקת בין הרמב"ם לתוס' הנ"ל, דהנה האור שמח בהל' טומאת צרעת פרק י"א הלכה ו' הקשה עמש"כ הרמב"ם דאין מטהרין ב' מצורעין כאחת שאין עושין מצות חבילות, מהא דשנינו הי' מהלך להפריש תרומות ומעשרות אומר בדוך וכו' להפריש תרומ"ע, והא אין עושין מצות חבילות חבילות, וע"ז כתב לחדש דהך דאין עושין מצות חבילות לא נאמר רק על מצוה שבגופו או מצוה כמו השקאת סוטה שהיא בכהן, דלא שייך בזה שליח, שהכהן העושה הוא המקיים המצוה, אבל תרומ"ע שהחיוב על הבעלים והוא יכול להפריש על ידי שליח ואין צריך לעשות המצוה המוטלת עליו, אין בזה חבילות, כיון שניתנה לו רשות לפרוק החבילה וליתנו לאחר שאינו מצווה כלל בזה, ומדייק כן מל' הרמב"ם.

ולפי דברי האור שמח נ"ל ליישב מה שהקשה בתשו' כתב סופר חאו"ח סי' קל"ט אהא דאיתא במס' מגילה דף ז' ע"א ר"י נשיאה שדר לי' לר' אושעיא אטמא דעיגלא תלתא וגרבא דחמרא שלח לי' קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, ולכאורה הא אין עושין מצות חבילות חבילות, ואיך קיים באותן המתנות ב' מצוות כאחד [עי' בס' שדי חמד מערכת א' בפאת השדה כלל צ"ה]. וכתב דזהו אפשר הטעם של אותן הגורסין רק קיימת רבינו ומשלוח מנות, וכן אי' בירושלמי, ועי' ברש"י שם. אבל לפי דברי האור שמח דבמצוה שאפשר לקיים על ידי שליח לא שייך כלל זה של אין עושין מצות חבילות חבילות, אתי שפיר, דהא המצוה של משלוח מנות היא אדרבה רק ע"י שליח כמבואר בפוסקים, א"כ לא שייך דנראה כמשאוי דהא אפשר לפטור עצמו ולקיים ע"י שליח, ואדרבה יותר עדיף ע"י שליח. [ואף דיש לחלק קצת, דבתרומה מקיים המצוה ע"י שליח והוא לא עביר כלום, אבל במשלוח מנות הא זה גופא ששולח על ידי שליח בזה הוא מקיים בעצמו המצוה, דזהו מטבע של המצוה שישלח על ידי שליח, ודו"ק].

ולכאורה האי סברא לא שייך רק לטעם רהוי כמשאוי, להכי במצוה דאפשר ע"י שליח לא שייך משאוי, דהא אם רוצה הי' יכול לפרוק משאו מכל וכל, אבל

לטעם התוס' דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה זו ולא יערב עמה מצוה אחרת, א"כ מה בכך ריכול לעשות ע"י שליח, סו"ס עכשיו כשעושה המצוה צריך להיות לבו פנוי למצוה אחת ולא באופן רהוי חבילות.

הנראה מזה דלהרמב"ם עיקר הטעם של אין עושין מצוה חבילות, הוא משום דנראה כמשאוי, ולתוס' הוי הטעם דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת. ולפ"ז שפיר יתבאר המחלוקת בין הרמב"ם לתוס' בעיקר האיסור של אין עושין מצות חבילות, דלהתוס' דהטעם הוא כדי שיהא לבו פנוי למצוה אחת, א"כ גם בהעמרת ב' סוטות כאחת בעזרה איכא חבילות, דהא אסור לערב מצוה אחת באחרת דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת, אבל אם ב' כהנים משקין אותה אף דהוה בת אחת מ"מ לא שייך האיסור של חבילות דכל כהן עושה מצוה אחת וכל כהן פנוי למצוה שלו, אבל להרמב"ם הטעם משום דנראה כמשאוי א"כ ליכא איסור אם מעמידן בעזרה כאחת, דהא דנראה כמשאוי זה רק אם בשעת המצוה נראה כמשאוי, א"כ רוקא בב' כהנים העושים המצוה בבת אחת ביחד נראה כמשאוי דרוצים לפטור שניהן בבת אחת, אבל בכהן אחד דאינו עושה המצוה בבת אחת רק מעמידן ומכינן למצוה, ליכא בזה חבילות, דהא כיון דעושה המצוה בפני עצמו אין בזה חבילות דאינו מראה דהוי עליו כמשאוי.

ולפ"ז יפה הקשו התוס' במס' סוטה, דהי' לנו לאסור להעמיד ב' זבחים כאחר בעזרה כמו דאסרינן בסוטה להעמיר שניהן בעזרה, דהנה המג"א בסי' הנ"ל מתרץ קושית התוס', דרוקא בב' מצות של חובה הוי חבילות אבל בקרבנות שהם נרבה לא שייך חבילות [ופלא על הגאון ר' יוסף ענגיל שכתב זה מסברא דנפשי' בספרו בית האוצר כלל פ"ג]. אבל התוס' לשיטתם אינם יכולים לתרץ כן, דסברת המג"א היא רק לטעמא דהוי עליו כמשאוי, אז אמרינן דרוקא במצוה של חובה שייך משאוי, אבל במצוה שאינה חיובית לא שייך משא, דהא אם רוצה אינו חייב לקיים המצוה כלל, וכן מפרש שם המחצית השקל עיי"ש, אבל לסברת התוס' רצריך שיהא לבו פנוי למצוה זו, א"כ מה בכך דאינה חיוב, סוף סוף אם רוצה עכשיו לקיים המצוה אי אפשר לערב אותה במצוה אחרת, כמו אין מערבין שמחה בשמחה, ראי אפשר לערב ב' מצות ביחד אף כשאינו מחוייב, ויפה הקשו התוס'.

ולפי"ז יש ליישב מה שהק' הרחיד"א בספרו עין זוכר מערכת א' אות כ' על בעל ארעא דרבנן שכתב ליישב הא דפסק הרמב"ם דבעל מיפר נדרי שתי נשיו כאחד, ולכאורה הרי אין עושין מצות חבילות, ותי' בארעא דרבנן דלא אמרו כן אלא במצוה חיובית דלא סגי דלא עביד הכי אבל בהפרה הא אפשר שלא להפר, ע"כ. והק' ע"ז הרחיד"א דמה בכך שבירו שלא להפר, הא מ"מ עכשיו כשמיפר א"א לעשות שניהן בבת אחת כדמוכח בתוס' דהקשו משוחט ב' זבחים דאף במצוה שאינה מחוייבת שייך אין עושין מצות חבילות. אבל לפי מה שכתבתי אינה קושיא, דהתוס' שפיר הקשו כן לשיטתם, דהטעם הוא משום דצריך שיהא לבו פנוי למצוה, א"כ אין נ"מ בין מצוה המחוייבת או לא, אבל הארעא דרבנן שרצה ליישב דברי הרמב"ם, יפה כתב, דלהרמב"ם דוקא במצוה חיובית אמרינן

כן דמיחזי כמשא, אבל במצוה שאינה חיובית כגון הפרה ליכא בזה מיחזי כמשא, דהא אין צריך לקיים אותה אם אינו רוצה.

ובאופן אחד אפשר להסביר דברי המג"א הנ"ל, עפ"י משכ"כ הגאון ר' יוסף ענגיל זי"ל בספרו בית האוצר כלל פ"ד סברא חדשה אהא דאין עושין מצות חבילות חבילות, דהטעם משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה, א"כ אם יעשה ב' מצות ביחד ואמרינן דמקיים שתיהן אף דפטור מא', מ"מ מודירה מחובה לשאינה חובה, דנהי דיצא, עכ"ז מצוה של חובה עדיפא, ע"ש באריכות. ולפ"ז הוא דוקא במצוה של חובה, אבל במצוה שאינה של חובה מאי איכפת לן אם עושה שתיהן בבת אחת, דהא אף כשעושה בזאח"ז אינה חיובית.

ולפי דברינו הנ"ל ברעת התוס' והרמב"ם אפשר להבין עוד מחלוקת בין הרמב"ם להתוס', דזה לשון הרמב"ם בפכ"ט מהל' שבת הל' י"ג: הי' אוכל וגמר אכילתו עם הכנסת שבת מברך ברכת המזון תחילה ואח"כ מקדש על כוס שני ולא יברך ויקדש על כוס אחד שאין עושין שתי מצוות בכוס אחד שמצות קידוש ומצות ברכת המזון שתי מצוות של תורה הן, עכ"ל. הנראה מדברי הרמב"ם דהאיסור של אין עושין מצות חבילות הוא רוקא במצות של תורה ולא במצות דרבנן, וכ"כ שם כמגדל עוז בדברי הרמב"ם, אבל מתוס' בפסחים דף ק"ב ע"ב לא משמע כן אלא אף במצות דרבנן שייך אין עושין מצות חבילות, ע"ש בתוס' ד"ה שאין. ולפי דברינו הנ"ל שפיר מובן, דתוס' ס"ל דהסברא היא שיהא לבו פנוי למצוה אחת, וסברא זו היא ראורייתא, כמו שכ' בהנהות מצפה איתן בסוטה דף ח' דמרמה דין דאין עושין מצות חבילות להא ראין מערבין שמחה בשמחה, ולהכי סבירא להו להתוס' דגם במצות דרבנן שייך האיסור, אבל הרמב"ם דסובר הטעם דמיחזי כמשאוי, א"כ זהו סברא מדרבנן, ושפיר כתב הרמב"ם דדוקא במצוה של תורה החמירו כן ולא במצוה דרבנן. [ועי' שו"ת כתב סופר חאו"ח סי' כ"ו מה שהאריך בדברי הרמב"ם].

ועתה נבוא לתרץ קושית המג"א על סתירת השו"ע, דבהל' ס"ת פסק דיכול להביא ב' ס"ת כאחר, ובכוס של שבע ברכות פסק דאחר ברהמ"ז יביא כוס של שבע ברכות ולא שניהן ביחר. אמנם אם נאמר כסברת התוס' שפיר נוכל לחלק, דהא דאין עושין מצות חבילות, היא כדי שיהא לבו פנוי למצוה זו ולא יערב עמה מצוה אחרת, והתינח בברהמ"ז וז' ברכות דהם ב' מצות בפני עצמן, להכי צריך שלא יערב שתיהן בב"א, רק קורם יגמור הראשונה, ואח"כ יתחיל השני', אבל בהבאת ס"ת, הרי הכל מצוה אחת היא, ואינו מערב מצוה אחת בשני', דהא קריאת התורה מצוה אחת בב' ס"ת, וסברת התוס' היא דאינו אסור רק כשמערב ב' מצוות ביחד, וזה לא שייך בהבאת ס"ת, דהכל מצוה אחת היא. א"כ אפשר לומר דהירושלמי דאוסר להביא ב' ס"ת ביחר, היינו משום דמיחזי כמשאוי, וזה שייך אף במצוה אחת, דמ"מ מראה דמצות ד' הם עליו כמשא, אבל לסברת התוס' עיקר הקפירא היא שלא יערב מצוה אחת באחרת, ודו"ק.

בענין הברכה על השחיטה

דוד געללער
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הרמ"א ביו"ד סי' י"ט פסק, שחט בהמה דאתיליד בה ריעותא וצריך בדיקה ישחטנו בלא ברכה וכשימצא כשר מברך על השחיטה ובלבד שיהא סמוך לשחיטה, עכ"ל. ומעם הרבר, כיון שרואה בו ריעותא וחושש שיהי' ברכה לבטלה אם ימצא טריפה, לכן יכול לברך אחר השחיטה אם ברק ונמצא כשרה. והקשה השאגת ארי' בסי' כ"ו [בסוף הסימן] רהרמ"א כתב באו"ח סי' תל"ב לענין בריקת חמץ ראם התחיל לברוק בלא ברכה יברך כל זמן שלא סיים בריקתו, ע"כ. הרי רלאחר שסיים אין לברך כיון שכבר נגמרה המצוה, והניח בצ"ע.

ונראה לתרץ הני תרי פסקי של הרמ"א, עפ"י רברי הנודע ביהורה מה"ק חיו"ר (סי' ב') שהקשה השואל על הלכות ארץ ישראל מובא במדרכי ובראש"ש ובט"ז סי' י"ט רסק"א, שאם שכח ושחט בלי ברכה שחיטתו פסולה, וזה לשון ההלכות א"י, כתב רבינו ברוך ראיתי כתוב בהלכות שחיטה שהביא רבי אלרד בן מחלי הרני הבא מעשרת השבטים אמר יהושע מפי משה מפי הגבורה כל הזובח לר' ואינו יורע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו וכו' ואם ישחוט בלא ברכה פגול הוא. והק' השואל ממתני' רפ"ק רחולין דף ב' ע"א הכל שוחטין ושחיטתן כשרה חוץ מחרש שוטה וקטן וכו' וכולן ששחטו ואחרים רואים אותן שחיטתן כשרה, ושם קאי על חרש שרברו בו חכמים שאינו שומע ואינו מרבר, וא"כ ע"כ לא בירך על השחיטה, ולמה שחיטתו מותרת. ותי' הנוב"י רבאמת יש להקשות כהנה וכהנה, כגון מהך רזרק סכין והלכה ושחטה, שלא כיוון כלל לשחוט, וא"כ בוודאי לא בירך, ועוד מכמה מקומות, אלא שכל זה לא קשה מירי, רטעם הלכות א"י שאוסר השחיטה לכ"ע, היינו רס"ל רכיון רהזיר ולא בירך והברכה היא חיוב להשחיטה, הו"ל כמומר לאותו רבר או עכ"פ כחשוד לאותו רבר והשחיטה פסולה עפ"י רין, או שס"ל משום קנס, אלא שס"ל לקנוס ולאסור גם לאחריני (רלא כראבי"ה הובא במרדכי ובט"ז סק"א ריש לקנוס רק השוחט לחוד), וכ"ז במחויב לברך ולא בירך, אבל זרק סכין שלא היתה כוונתו לשחוט ואינו מחויב לברך, אינו חשוד כלל, וגם לא שייך למקנסי', וכיון ששחיטת חולין לא בעי כוונה ממילא שחיטתו כשרה. ולפ"ז גם ממתני' רחרש שוטה וקטן לא קשיא, ראינו מחויב לברך ולא שייך קנס, ואפי' בארם אחר ששחט בלא ברכה במזיד לרעת אלרד הרני ראוסר שחיטתו, מ"מ לפי מה שפי' שהטעם הוא מפני שחשוד לאותו רבר, א"כ באחרים רואים אותו מורה אלרד הרני ששחיטתו כשרה, וא"כ קושייתו מעיקרא ליתא רהרי משנתינו באחרים רואים אותו מיירי.

נמצא לפ"ז שאם מחויב לברך ולא בירך אז פסולה השחיטה משום קנס ואם אין עליו חיוב לברך אז אם לא בירך השחיטה מותרת, והנם שכ"ז הוא רק

להלכות א"י שחידש דין זה שהשחיטה פסולה משא"כ אנן לא פסקינן כן, אבל גם לדידן אפשר לומר הסברא דשם מחויב ולא בירך שאז שייך למקנסי', באופן זה אמרינן דהפסיר הברכה ולא יברך אח"כ כיון שלא בירך עובר לעשייתן, ולכן בבדיקת חמץ פסק הרמ"א שאין לברך אחר שסיים, אע"פ ששייך קצת לברך אחר גמר המצוה מיד, מ"מ כיון שקלקל שלא כדת בהא רלא בירך עובר לעשייתן, הפסיד הברכה, כעין קנס. אבל אם לא בירך עובר לעשייתן משום שהי' פטור לברך שאז א"א לקנוס, אז מותר לברך אח"כ. ולכן באתיליר בו ריעותא שלא הי' לו לברך מקורם, ראפשר דאתי לידי ברכה לבטלה, לכן מותר לו לברך אחר השחיטה.

ובעיקר דברי הנוב"י צ"ע לכאורה, ראשית מה שכתב המעם משום שנעשה מומר לאותו דבר או עכ"פ חשוד, ולכאו' קשה, הא תינח אם הזיד ולא בירך, אפשר לומר כן, אבל ההלכות א"י לא חילק בין שכח להזיד, ואפי' בשכח ולא בירך אסור השחיטה, וגם הרא"ש שמביא ההלכות א"י כתב כן וז"ל, שכח ולא בירך וכו', הרי דמיירי גם בשכח (וגם זה צ"ע, למה מביא ההלכות א"י בשכח, הרי מלשון ההלכות א"י המובא במררכי משמע בין שכח בין הזיד דגם אם ישחוט בלא ברכה פיגול הוא), וא"כ א"א לומר דהוי מומר או חשוד. וראיתי שקושיא זו כבר מובא בפתחי תשובה סי' י"ט סק"א, ובקובץ כרם שלמה שנה ד' קונט' ט' עמוד י"ט נדפס מה שהעיר על זה הרב הגאון ר' חיים רוב נראס אבד"ק פעטריווא דט"ס בראש ובמקום דשכח צ"ל שחט, ורוקא במזיד פסק ההלכות א"י כן, אבל בשוגג שחיטתו כשרה כיון דלא שייך טעם הנ"ל. ולכאורה א"א לומר כן, שהרי אם ההלכות א"י כתב דינו דוקא במזיד א"כ למה הוצרך הנו"ב לומר דמה"ט לא קשה ממתני', משום דמיירי באחרים רואים אותן, הרי בלא זה ניחא, משום דשם לא הי' מזיר והא דלא בירך הוא משום דהוי חרש שוטה וקטן, וע"כ רנם בשוגג הדין כן, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה.

ועוד צ"ע בדבריו, שכתב דבמתני' כיון דאחרים רואין אותו, גם אלדד הדני מודה דכשרה כיון שראו שהשחיטה כשרה. וזה צ"ע, דבגמ' איתא דבמומר (אפי' לתיאבון) לא מהני אחרים רואים אותו חוץ בבדק סכין ונותן לו, דאי' שם (דף ג' ע"ב) דבמומר לתיאבון בודק סכין ונותן לו ומותר לאכול משחיטתו וכו' ואי דליתא לסכין כי אחרים רואים אותו מה הוי דילמא בסכין פגומה קא שחיט. ובתוס' כתבו ההסבר דא"א לומר שאחרים רואים אותו כשר דמירתת שלא יראה כמו דאמרינן בכותי שהרי ישראל מומר לא מירתת דאינו סובר שיבדקו הסכין אחריו לפי שהוא מחזיק עצמו כישראל לכל דבריו, וא"כ למה תנן במתני' דשחיטתו מותרת לאלדד הדני, הא הוי מומר לאותו דבר ושחיטה תהא אסורה. וי"ל דגהי דבשוגג לא שייך לומר מומר, אבל עכ"פ חשוד הוי כיון שלא בירך, וכן בחש"ו, ולכן אם אחרים רואים אותו השחיטה כשרה כיון שלא הי' בכלל מומר אלא חשור, וע"ז מועיל אחרים רואים אותו. וזהו כוונת הנוב"י בכותבו הוה כמומר או עכ"פ כחשוד, ר"ל אם שחט במזיד בלי ברכה אז הוי כמומר, ואם שגג הוי כחשוד.

ובאופן אחר יש ליישב קו' הנ"ל, דהנה בס' ברכת אברהם מביא סתירת הרמב"ם שפסק בשחיטה דא"א לברך אחר השחיטה בשום אופן וכן בשאר מצוות כיון שלא בירך עובר לעשייתן וכבר הפסיד הברכה, ובטבילת נר הדין פשוט רמברך אחר הטבילה כמבואר בגמ' (פסחים ז' ע"ב). והש"ך ביו"ד סי' י"ט דחה דבריו דבטבילת גר גברא לא חזי ולכן יברך אח"כ, משא"כ בשחיטה אם שכח ולא בירך דהוה חזי עובר לעשייתן א"כ אם לא בירך הפסיד, וכן בכל המצוות אם לא חזי לברך מקודם אז אפשר לברך אח"כ, ע"ש. ולפ"ז י"ל גם בנ"ד היכי דאתיליד בו ריעותא ולא חזי לברך מקודם, יברך אח"כ, משא"כ בבדיקת חמץ היכי דשכח לברך אמרינן כיון דאידחי אידחי' ולא יברך אחר הבדיקה. (ועיין בהגהות הגרעק"א שם שחולק על הש"ך וס"ל דא"א לחלק כן, ואפשר דהשאג"א ס"ל כהגרעק"א ולכן הקשה כן).

עולת שבת בשבתו

חקת

וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא, ובבעה"ט הביא תיבת פתו"ח ר' במסורה, דין, ואידך, שדשי פתוח אלי מים (איוב כ"ט), קבר פתוח גרונם (תהלים ה'), אשפתו כקבר פתוח (ירמי' ה'). יש לומר דנרמז במסורה זו תוכחת מוסר למספרי לשון הרע, ותחלה למקראי קודש יש לפרש הפסוק בפרשתן, וכל כלי פתוח, דקאי על מי שאינו שומר את הכלי מבטא שלו מלדבר דברים האסורים, אשר אין צמיד פתיל עליו, שמדבר בלשון מדברת גדולות לשה"ר ורכילות, אז סימן הוא כי טמא הוא, דברית הלשון מכוון נגד ברית המעור, כנודע. והנה אמרו חכמז"ל (ערכין ט"ו ע"ב) דמי שסיפר לה"ר אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוה"ק שנא' יכרת ד' כל שפתי חלקות, וזהו מה שנרמז בפסוק השני, קבר פתוח גרונם, שע"י מה שיהגה בגרונו לשה"ר, גודם לעצמו קבר פתוח. ועוד אמרו חכמז"ל במדרש רבה בפרשתן, דלשון הרע הורג שלשה, האומרו, והמקבלו, והנאמר עליו. ובמדרש תנחומא (פ' מצורע) איתא, דנמשל מספר לשה"ר בחץ שנא' (ירמי' ט') חץ שחוט לשונם. וזהו שאמר הכתוב השלישי, אשפתו כקבר פתוח, כלו' שלשה"ר הוא כחצי האשפה והנדתק, שהולך למרחוק ומביא מיתה גם לאחרים. ומהו העצה להינצל מלשה"ר, על זה כבר הורו לנו חכמז"ל (ערכין ט"ו ע"ב) מה תקנתו שלא יבא לידי לשה"ר, אם ת"ח הוא יעסוק בתורה ואם ע"ה הוא ישפיל דעתו, ע"ש. ושה"כ, שרשי פתוח אלי מים, ודרשו רז"ל על פסוק זה (במדרש רבה פ' תולדות דיש פ' ס"ו) דקאי על עסק התורה שנמשלה למים, ועי"ז ינצל מלשון הרע. וגם נרמז בפסוק זה העצה לע"ה שישפיל דעתו, כי מים רומזין על מדת הענוה כאוז"ל (תענית ז' ע"א) דמים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

בלק

ויחר אף אלקים כי הולך הוא. — מאבי הגאון ז"ל שמעתי כשהייתי תינוק, ביאור נחמד בכתוב הלז, שהקשה איך חרה אף אלקים אז, הלא אמרו (ברכות ז' ע"א) דעו כמה צרקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם וכו'. — זה בא הכתוב לתרץ, כי הולך הוא, כלומר, לפי שהי' אז מהלך שאינו יכול לכוון היטב, כמו שאמרו במתפלל, הי' רוכב על החמור ירד, הי' מהלך בדרך יעמוד (עי' שו"ע או"ח סי' צ"ד), ולקללתו הי' צריך כוונה עצומה, כמו שאמרו (ברכות שם) שאין כל ברי' יכולה לכוין אותה שעה חוץ ממנו, א"כ הי' צריך גם הוא לעמוד עכ"פ באותה שעה, ודפח"ח.

(הגאון בעל חכם צבי זצ"ל[1])

שבעה עשר בתמוז

תנן במס' תענית (כ"ו ע"א) בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות. ומהאי טעמא נקבע התענית ליום שבעה עשר בתמוז (עיין ב"י סי' תקמ"ט בשם הרמב"ן). ויש לרמז ענין זה במסורה (הובא בבעה"ט פ' תשא) ב' פעמים ענו"ת, קול ענות אנכי שומע (שמות ל"ב), ואידך, יום ענות אדם נפשו (ישעי' נ"ח). דמשה רבינו באומרו קול ענות אנכי שומע, נתכוון לומר שאני דואה עתה שנגזר עליכם גזירת עינוי ביום זה, ומפרש המסורה, איזה עינוי, יום ענות אדם נפשו, והיינו יום צום ותענית, וכדכתיב בהריא ברישא דקרא שם.

(כ"ק מרן אדומו"ד שליט"א)

פנחס

הנני נותן לו את בריתי שלום. ובמסורה שאות וי"ו בתיבת שלום היא קטיעה. וי"ל הטעם בזה, כי שלום פירושו נ"כ שלימות משודש שלם, וברכה זו מצינו אצל יעקב אבינו שנאמר בו ויבא יעקב שלם, וחכמז"ל פירשו שלם בגופו, בממונו, ובתורתו. אמנם בהברכה של שלם בממונו, יש לחשוש שמא ימשוך ח"ו מזה קללה ולא ברכה, כי מריבוי הכסף יבעט בטובה וכמאה"כ (דברים ל"ב) וישמן ישורון ויבעט וגו'. לזה יש כאן וי"ו קטיעה, וי"ו היא ר"ת וישמן וישורון ויבעט, והיא קטיעה, לרמז שיהי' לבו בטוח בברכת ד', שיהי' בלי שום חסרון הבא מחמת ריבוי ממון, רק יהי' שלם בממונו.

(הגה"צ מוה"ר יהודה אונגער אבר"ק סאקאלוב זצ"ל[2])

---

1) הועתק מכתי"ק בנו הגאון מוה"ר יעקב מעמרין זצ"ל בגליון החומש שלו המונח באוצר הספרים אשר בבריטיש מוזעאום בלונדון, והגיע אלינו מאת ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יוזל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפען. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

2) מפי השמועה מאת ידידנו הרבני החסיד הנניר הנכבד מו"ה שלמה קנאבלאך נ"י ששמע דבר זה בבחרותו מהגה"צ הנ"ל.

מטות

אנשי הצבא בזזו איש לו. י"ל הכוונה, דבימי משה רבינו היו צדיקים גדולים וקדושים שלא רצו שיתגלה לאחרים שהמה צדיקים, ולכן הסתירו את עצמם בצדקתם. וזהו, בזזו, מלשון ביז"ת הים, שהחביאו את האי"ש, המורה על צדיק, לו, שהסתירו צדקתם לעצמם שלא יתגלה לזולתם.
(הגה"ק מוה"ר יעקב יצחק הרבי מלובלין זצ"ל[3])

מסעי

ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים, ומצרים מקברים את אשר הכה ד' בהם כל בכור. י"ל עד"ז, רשלש הידות, יד הגדולה היא בחי' אברהם, יד החזקה יצחק, יד הרמה יעקב. ומקור הגאולה ממצרים הי' על ידי יעקב, משום דנסבה יציאת מצרים ע"י מכות בכורות, ובאברהם אבינו ויצחק היו הבכורים ישמעאל ועשו, ולא הי' יכול להיות מכות בכורות אלא ע"י יעקב. וזהו, ביד רמה רייקא, משום דמצרים מקברים כל בכור, והוי נתינת טעם.
(הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבר"ק יאס זצ"ל[4])

---

3) הובא בקונטרס משמחי לב (לבוב תרס"ט) להרח"ח מו"ה ישראל פערילמוטער מלעשנאב (בדף ז' ע"א) ששמע מהרה"ק מוה"ר העניך מאלעסק זצ"ל בליל ש"ק פ' מטות שנת תרמ"ב לפ"ק, ששמע ד"ז מחותנו הנה"ק מוהר"ש מבעלז זצ"ל בשם הנה"ק הרבי מלובלין זצ"ל.

4) דבר זה הועתק מכתי"ק המונח ברשות ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר יואל אשכנזי שליט"א אבר"ק יאס. ד' יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

תמיהות וישובים

תמי' בספר ברכת הזבח

ברמב"ם פ"ט מהל' מעשה הקרבנות הלכה כ"ד פסק רמעשה לחמי תודה היא מחוץ לעזרה. והכ"מ לא הראה מקור דין זה. ובברכת הזבח במנחות ע"ו ע"ב הביא ראי' לדברי הרמב"ם מדתנן בפרק התודה (מנחות ע"ח ע"ב) השוחט את התודה לפנים ולחמה חוץ לחומה לא קדש הלחם, ומפרש ר' יוחנן בגמ' דהני מילי חוץ לחומת בית פגי, אבל היכא דהוי לפנים מחומת בית פגי אף שהוא חוץ לעזרה קדוש, והרי הלחם שם איירי שקרמו פני' בתנור כדאיתא התם המשנה, ואי הוי אפייתה בפנים, הוי פסול ביוצא, אלא ש"מ דגם אפייתן הוי חוץ לעזרה, כדברי הרמב"ם, עכ"ר הברכת הזבח. ויש לתמוה, דהרי תודה ולחמה נאכלין בכל העיר ולא שייך בה פסול יוצא, והוא פלא. (וכבר ביאר זה רש"י שם בנוסח כת"י ע"ש).

(הגה"ק מוה"ר יששכר דוב רוקח אבד"ק בעלז זצ"ל*)

הערה בדברי המאירי, ובדברי הרש"ש

איתא בב"ק (דף י"ג ע"ב), אמר רבא תודה שהזיקה גובה מבשרה ואינו גובה מלחמה, לחם פשיטא (הא לא אזיק — רש"י), סיפא אצטריך לי' ניזק אוכל בשר ומתכפר מביא לחם, הא נמי פשיטא, מהו דתימא כיון דלחם הכשירה דזבח הוא לימא לי' את אכלת בשר ואנא אייתי לחם, קמ"ל דלחם חיובא דבעלים הוא. העולה מדברי הגמ' הגם שהניזק אינו נקרא בעליו של הקרבן מחמת תביעתו, והבעלות שייכת עכשיו ג"כ להמזיק לענין הבאת לחם וכפרה, כלשון הגמ', מתכפר מביא לחם, לחם חיובא דבעלים הוא, מ"מ מותר לו להניזק לאכול בשר הקרבן. מזה לכאורה סתירה לשיטת המאירי בסוכה (דף ט') דמה שהתירה התורה קדשים קלים לזרים הוא רק לבעלים של הקרבן דמשולחן גבוה קא זכו, אבל לאנשים זרים אסור. ומלשון האוה"ח בפ' תצוה (כ"ט, ל"ג) משמע דחלק הבעלים של קדשים קלים אסור אפילו לכהנים, ורק בחזה ושוק הם מותרים.

* * *

במס' ע"ז (דף כ"ה.) מביאה הגמ' דרשות אחדות על הפסוק ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר (שמואל ב', א'), ומפרש רש"י וז"ל: „ויאמר ללמד בני יהודה קשת, בקינה שקונן דוד על שאול כתיב". והרש"ש

---

*) תמי' זו הובא בשמו בכתבי הרב הגאון מוה"ר חיים דוב גראס אבד"ק פעטרייווא ז"ל המונח בעזבון הרב הגאון מוה"ר יצחק שטערנהעלל אבד"ק זאלצבורג ז"ל, והגיע אלינו מאת בנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה **משה העשיל שטערנהעלל** נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

בחידושיו שם מגי': „בקינה שקנן וכו' כצ"ל", היינו שהפעלים שהם מכנין הקל, כמו פקוד, זכור, ההווה שלהם הוא, פוקד, זוכר, וכשהם באים בעבר, הנטי' היא, פקד, זכר, וגם כאן ההווה הוא קונן, ובעבר צ"ל קנן. אבל במחכ"ת אגב חורפי' לא דק, כי מלת קונן הוא מבנין פועל, כמו עודד, עורר, ובהווה אומרים מקונן, על משקל מעודד, מעורר, כמו מעודד ענוים ד' (תהלים קמ"ז), אני מעורר השחר (במ"ר ט"ו, י"ב), ובעבר הנטי' היא, קונן, עודד, עורר, כמו והוא עורר את חניתו (שמואל ב', כ"ג), שפירושו שכבר עשה את הפעולה בעבר. נמצא דדברי רש"י ז"ל נכונים ומרויקים, ואין צורך בהגהה.

שמחה רובין
בהה"צ ר' אלעזר ז"ל מרישא הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

הערה בדברי השטמ"ק, וישוב לדברי הרמב"ן

במס' כתובות דף ל"ג ע"ב אמר רבא אמר רחמנא וטבחו או מכרו מה מכירה על ידי אחר אף טביחה על ידי אחר. ובשטמ"ק שם הביא בשם שיטה ישנה, על ידי אחר, דדרך מכירה להיות על ידי סרסור, עכ"ל. (וכן הובא בשיטה לא נודע למי במס' קידושין דף מ"ג ע"א בשם איכא דאמרי). ויש להעיר ע"ז מלשון הגמרא במס' ב"ק דף ע"ט ע"א, מה מכירה **דלא אפשר** דלאו על ידי אחר אף טביחה ע"י אחר מחייב, עיי"ש. ולפי פי' הנ"ל לכאורה קשה, וכי לא אפשר למכור בהמה שלא ע"י סרסור, וצל"ע.

* * *

בספר דרשות חתם סופר (דף רצ"ה טור ב') הביא דברי הרמב"ן בספרו אמונה ובטחון סוף פרק י"ט שכתב דמהאי טעמא לא נכתב אות טי"ת בלוחות, כי אות טי"ת מורה על מות, כי כן דרך המלכים מימים קדמונים כשכותבים על אחד ט"ט, הוא סימן מות, וכן בקרא (ישעי' י"ד) וטאטאתי' במטאטא השמד, ע"כ. וכתב ע"ז החת"ס דדבריו תמוהים, כי מסקינן סוף פרק הפרה (ב"ק דף נ"ה ע"א) רחד ט' הוא טוב, ורק תרי טיתי"ן הוא סימן מות, כדכתיב וטאטאתי' במטאטא השמד, וא"כ אכתי אמאי לא כתיב בלוחות אות טי"ת, ע"ש.

ויש ליישב דברי הרמב"ן בדרך פשוט, שהרי בלוחות נאמר בפ' תשא (שמות ל"ב) כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים, ואמרו רז"ל במס' שבת (ק"ד ע"א) כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ ע"ש, נמצא דאם הי' נכתב אות טי"ת בלוחות, אז הי' באמת בלוחות ב' טיתי"ן, ושפיר צדקו דברי הרמב"ן.

שמריהו ציטראנענבוים
ברוקלין, ניו יארק

אותיות מחבימות *)

בקובץ „כרם שלמה" של חודש אדר העל"ט (עמוד ל"ב) הביא הכותב דברי הרמ"א ביו"ד סי' רכ"ח סעיף מ"ג שכתב „המזדווגין עצמם יקראו משודכים מענין ומצאן מנוחה, כי תרגום ותשקוט הארץ ושדיכת ארעא" עכ"ל, והעיר מדוע הביא הרמ"א פסוק מנביאים בספר שופטים ולא הביא מקרא שכתוב בתורה בפ' נח וישוכו המים, ובתרגום יונתן וישתדכו מיא, ותירץ שתרגום יונתן שלפנינו על התורה אינו ליונתן בן עוזיאל כמש"כ הרחיד"א בשה"ג עפ"י הגמ' במגילה ג' ע"א, ולכן הביא מתרגום יונתן על נביאים שהוא מיב"ע באמת, שאמרו מפי חגי זכריה ומלאכי כמבואר בגמ' שם, אתוכ"ד הכותב שם.

ומטרם נעמוד על הערה זו בפרטות, עלינו לדעת על מי אנו דנים ועל מה אנו רנים, דהיינו מי בעל דברים הללו, אשר המה מיוחסים בפי הכותב לרבינו הרמ"א רבן של ישראל, והתשובה הנכונה על זה הוא, כי לא לו הם ולא מתחת ירו יצאו הדברים האלה וכיוצא באלה הביאורים הנמצאים מאות פעמים בשו"ע לפנינו, אעפ"י שהמה נדפסים באותו צורה ובאותם אותיות שגם דברי הרמ"א נדפסו כן, כי אך ורק אשמת המדפיסים האחרונים הוא, אשר לא שמו לב להבדיל בין דברי המחברים השונים, והרכיבו דיבורים מכמה וכמה ועשו מהם עיסה בלוסה, וכמה קושיות ותמיהות אשר נולדו עי"ז מחמת שהדברים סותרים לפעמים זה את זה, חוץ מעיקר העוול בזה להעביר שם המחבר האמיתי מעל נחלתו, ולרשום בפי אחרים דברים אשר לא עלו על דעתו.

ולמעשה הפנים של השולחן ערוך הנמצא בידינו הוא מורכב מכמה וכמה מחברים, והם: א) המחבר ממרן חבית יוסף, ב) הגהות הרמ"א, ג) ביאורי המילים, ד) מראי מקומות על הרמ"א, ה) הגהות הבאר הגולה, וכל אחר מהם הוא מתחת יד מחבר אחר, אעפ"י שארבע האחרונים נדפסו לפנינו באותו צורה ממש עד שא"א להבחין ביניהם אם לא ע"י עיון וחיפוש בדפוסים הראשונים, (ועוד חזון למועד אי"ה לדבר בפרטות על כל אחד מהנ"ל ולברר את האמת בזה), וכאשר נשאל בין כותלי ביהמ"ד „חמשה מי יודע", רחוק הדבר שיימצא מי שישיב „חמשה אני יודע", אע"פ שידיעה זו נחוצה כמובן לכל מבין.

ובנוגע לביאורי המילים, באמת לא נודע מי מחברו, ועכ"פ זה ברור כי אין להם שום שייכות לרבינו הרמ"א, והרמ"א לא ראה אותם כלל כי נדפסו אחר פטירתו, והגהות הרמ"א על השולחן ערוך נדפסו הרבה פעמים בלא ביאורי המילים האלה. ומאחר שנדע כי לא הרמ"א חיבדם, עלינו להוסיף כי הבאר הגולה מעיד בהקדמתו (יובא להלן) כי נמצאים בו דברים זרים ואינם מוסכמים. ומעתה מובן מעצמו כי מצוה לפרסם שאינם מהגהות הרמ"א אשר על פיו יצאו ועל פיו

---

*) המאמר הזה נשלח לנו מאת האברכים החשובים המופלגים מו"ה **גבריאל גאלדבערגער** נ"י ומו"ה **ישעי' אשר אנשיל וויים** נ"י חברי כולל באר מנחם דקאלוב בברוקלין, כרי לזכות בו את הרבים. זכות המצוה יגן בעדם לנצח.

יבואו בני ישראל. ובאמת תוכן ביאורים אלו הם בדרך כלל ליקוט מפירוש רש"י והברטנורא והערוך, בתוספת דברים הרבה שלא נודע מקורם, ובהם הרבה דברים מפוקפקים. (ולדוגמא הנירון שלפנינו בפי' תיבת שידוכין, הנה חידש בזה פירוש חדש שלא נודע מקורה, ובאמת הערוך בערך שדך וכן התשבי, חילקו בין שני דברים האלו, בין שידוכין מענין זיווגים, לבין שדך מענין מנוחה. ועוד נביא בעז"ה כמה דוגמאות בהמשך דברינו).

והיות שענין זה נעלמה ידיעתו מרוב בני אדם מחסרון ידיעה, נבדר בעז"ה כאן הענין בפרטות, כי לא מאומד ולא משמועה אנו דנים ע"ז.

בשנת שכ"ה הדפיס רבינו הבית יוסף בויניציאה (איטליה) את ספרו השולחן ערוך, ונתפשט תיכף ומיד בכל ישראל, וחזר ונדפס כמה פעמים במשך שנים מועטות, והגיע גם למדינת פוילין, ועמד רבינו הרמ"א וכתב עליו הגהותיו והדפיסם בקראקא על שו"ע או"ח שנת ש"ל (עוד בחיי הב"י). ובויניציאה חזרו להדפיס פעם אחר פעם את השולחן ערוך בלא הגהות הרמ"א, ובאחד מההוצאות בויניציאה שנת של"ד נדפסו בצידי הגליון ביאורים למלים הקשות, והמדפיס כותב בתחלתו שנוספו ביאורים אלו כדי להקל על המון העם להבין את דברי המחבר, ולא נזכר שם כלל שם המלקט את הביאורים. ולעומת זה חזרו להדפיס בקראקא הרבה פעמים את השו"ע עם הגהות הרמ"א ללא שום זכר מביאורי המילים האלה.

וביאורים אלו הם שהזכירם התויו"ט בפ"ג דכתובות משנה ח' בזה"ל: ומצאתי בגליון דפוס שו"ע יו"ד סי' רל"ד וז"ל שם, בונדת כלומר מלאה שעד כי תרגום ירושלמי על איש שעיר גבר בנר עכ"ל ושלא בדקדוק כתב כן וכו', עכ"ל התויו"ט. ובמשניות דפוס ווילנא העירו ע"ז על הגליון: לפנינו הובאו הדברים בפנים בהג"ה אך מקודם היתה נדפסת על הגליון וביו"ד שנת של"ח דפוס קראקא (דפו"ר של יו"ד עם הרמ"א) ליתא כלל. ויפה העירו וכנ"ל. וכן מזכירים את דברי התויו"ט בספרו מעדני יו"ט ברכות סו"פ אין עומדין (אות א') בפי' מלת קדובץ: וראיתי בגליון השו"ע שפי' קרובץ וכו'. כי בזמנו של התויו"ט לא נדפסו עדיין בתוך הגהות הרמ"א אלא בגליון השו"ע של המחבר בלבד.

כאשר הדפיס הגאון ר' משה רבקש את ספרו באר הגולה על השו"ע באמסטרדאם תכ"ב הוסיף בתוך גוף השו"ע כמה הוספות ותיקונים (חוץ מחיבור באר הגולה שנדפס על הגליון) ואחר מהם הוא ענין ביאורי המילים, ונעתיק בזה לשונו שכתב בהקדמתו הנפלאה (שנדפסה בדפוס הראשון, ונשמטה בדפוסים שלפנינו כדרכם של המדפיסים) וז"ל: גם פירוש המילות אשר נדפסו כבר בשו"ע דפוס ויניציאה והסכימו הגבירים [שהתעסקו בהדפסת השו"ע] להכניסו בפנים ולעשות רושם כדמות כוכב, גם על זה הפידוש שמתי עיני עליו וכל פידוש זר ואינו מוסכם ממנו הסרתי והפידוש האמיתי במקומו העמדתי וכו', עכ"ל, ושוב אח"כ כשחשב התועליות בספרו כתב במעלה הששית וז"ל: במה שהסרתי מן פירוש המילות במקומות הרבה פידושים זרים והעמדתי במקומם הפי' האמיתי והמוסכם, עכ"ל.

הנה הודיע לנו הבאר הגולה, כי הוא הוא שהכנים את ביאורי המילים בתוך פנים השו"ע, וכדי להבחין בינם לבית הגהות הרמ"א, הציב להם בכל מקום דמות כוכב, ועד אז לא הי' צורך לזה, מפני שנדפסו בצירי הגליון ולא בפנים השו"ע, וכן הוא באמת ברפו"ר של השו"ע עם הבאה"ג, שיש דמות כוכב בצר כל ביאור מביאורים אלו שאינם להרמ"א, וכן נרפס גם בשו"ע שעם העולת תמיד שנדפס ג"כ באמסטרדאם שנת אמ"ת (ונרמ"ח לאחרונה). וכן חוא בעור כמה דפוסים ישינים. [אמנם גם אחר שנדפס הבאה"ג, היו כמה דפוסים שלא הדפיסו כלל את ביאורי המילים, כגון הדפו"ר של המגיני ארץ (מג"א וטו"ז) שנדפס בשנת תנ"ב בדיהרנפורט, לא נדפסו כלל ביאורים אלו, וכן בשו"ע שעם הלכה ברורה שנדפס בווילהמרשדורף שנת תע"ז (ונדמ"ח לאחרונה), לא נדפסו, ועוד].

ועוד הוריע לנו הבאה"ג מענין איכות החיבור הזה שנמצאו בו פירושים זרים ואינם מוסכמים, והוא טרח להסירם ולהחליפם בפירושים מוסכמים, והמעיין ברפוס הראשון של ביאורי המילים ומשוה אותם עם הבאה"ג, מבין היטיב כוונת הבאה"ג, ונציג פה לדוגמא אחד מ„פירושים הזרים" שהסיר הבאה"ג מתוכו, בסי' ש"א ס"ז עמש"כ המחבר ולא בתרים ולא באלה, נרפס שם בזה"ל: פי' תרים הוא מגן בתבנית משולש, ולא באלה, מגן עגול ושניהם של עץ, עכ"ל, והבאה"ג הסירו וכתב במקום זה בזה"ל: בתרים פי' מגן, ולא באלה, פי' כמו מקל של ברזל באורך אמה וחצי ובראשו כדור, ערוך, עכ"ל (ובדפוסים שלפנינו בבאה"ג הוא משובש, עיי"ש).

ודוגמא אחרת מ„פירושים שאינם מוסכמים" נציין בזה. בסי' רנ"ג ס"א כמאכל בן דרוסאי, נדפס שם בזה"ל: פי' שם אדם שהיה אוכל מאכלו כשנתבשל שליש בישולו, עכ"ל. והוא לקוח מפירש"י בגמ' שבת דף כ' ע"א, אבל באמת שיטת המחבר לענין הלכות שבת הוא כדעת הרמב"ם ששיעור מאכל בן דרוסאי הוא חצי בישולו כמבואר בסימן שאח"ז (סי' רנ"ד ס"ב ועיי"ש במג"א סק"ח), ולכן החליפו הבאה"ג וכתב במקום זה בזה"ל: שהי' אוכל מאכלו שלא נתבשל כל צרכו, עכ"ל, ודבריו המה קילורין לעיניים. ויש כאלה דוגמאות הרבה.

ולמעשה אעפ"י שהגיה ותיקן הבאה"ג את ביאורי המילים, והסיר מתוכו הביאורים הזרים וכו', מ"מ מובן הדבר שעדיין אינו נחשב בגדר חיבודו של הבאה"ג בעצמו, כי לא כל מה שמשאירים אחר ההג"ה, היו כותבים לכתחלה, והרי הפי' על מלת בוגדת שטען כנגדו התוי"ט השאידו הבאה"ג, וכתנה נשארו בו ביאורים שונים שלא נכתבו כראוי. ואם כי מצינו להמפרשים שנשאו ונתנו בביאורים אלו (עי' פמ"ג סי' רנ"ט א"א סקי"א וסי' רס"ו סקי"ד, ובמשנה ברורה בכמה דוכתי), מ"מ הבחינו וקראו אותו בשם „מפרש" ולא ייחסוהו להרמ"א, כי בדפוסים שהיה לפני הפמ"ג (והוא דפוס פרופס הידוע), עדיין נשאר הכוכב לסימן אצל כל ביאור, להבחין ברבר.

עד שנתרבו המרפיסים שלא שימשו כל צרכם ולא שמו לב לדייק בסדר וסגנון הספרים שהרפיסו, וערבבו הרברים ללא כל סימן היכר, וגרמו להטעות את הלומדים לייחס את הרברים להרמ"א, והגיעו הרברים עד כדי כך שבספר משא הלכה ח"ב שנדפס בירושלים שנת תש"מ הדפים בסופו קונטרס שלם בשם

„ביאורי מילים להרמ"א" אשר „יכיל כל המילים שהביא מרן הב"י בשו"ע או"ח מלשון הגמ' והפוסקים והרמ"א מבאר פירושם, מסורר עפ"י א־ב וכו'". רבר שלא היה ולא נברא, כי הרמ"א לא ביארם, ולא ראה ולא ידע כלל מביאורים הללו.

ומעתה טול קורא יקר כלל זה בירך, כי בכל מקום שתמצא בשו"ע פי' על איזה תיבה מלשון המחבר וכתוב בתחלתו „פי'", תרע כי אין זה מהנהות הרמ"א, כי רק במקומות ספורים בלבר בהל' ברכת הפירות ביאר הרמ"א איזה מילים ושם לא כתב „פי'", כגון בסי' ר"ב סי"ג על מש"כ המחבר „נואיגרו" הוסיף הרמ"א „ר"ל נואי"ט", ושם סי"ז על מש"כ המחבר „קנילה" ביאר הרמ"א „ר"ל צימרינר", וכן עור כמ"פ שם. אבל זולת זה אין להם שום שייכות לרבינו הרמ"א, וכל האומר רבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, אכי"ר.

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

נא) בתשובת הרמב"ם סי' ז' נשאל אורות ארם שרקם על הטלית פרשת ויאמר, והשיב לאסור מב' טעמים, ואחר שהביא ב' הטעמים, סיים בזה"ל: ועור, כי המעשה הזה הוא חרש לא שמענו כמוהו מעולם, עכ"ל.

נב) בפי' רש"י על המדרש רבה פרשת בראשית (פרשה י"ג) ר"ה אף משא ומתן, כותב בזה"ל: כשנושא ונותן איש עם חבירו, ובשעת הסחורות יוררין גשמים, מסורות הוא לתגרין שיש בה סימן ברכה, עכ"ל.

נג) בחירושי קול סופר על משניות במס' שקלים פ"ג משנה ב' (ר' ישמעאל אומר יוונית כתוב בהן אלפא ביתא גמלא), כותב בזה"ל: ואולי מגורל קרושת אותיות אל"ף בי"ת אשר צורתן ותמונתן רומזים על רברים העומרים ברומו של עולם כנורע מספרים הקרושים, א"כ לא חפצו להשתמש בו לעשות סימנים על הקופות, והשתמשו בלשון יונית. וכן שמעתי שהגאון יעב"ץ הוציא סירור שלו וציין בנאמרען ולא באותיות קרושות בהם לסימנים, כמרומה לי שאבי הצריק ז"ל סיפר לי טעם זה, עכ"ל.

נר) בספר כמו השחר מערכת ע' אות כ"ג כותב בזה"ל: עשרת הרברות, עיין ברכות י"א ע"ב ושו"ת רשב"א סי' קפ"ר ובא"ח סי' א' ובמג"א סק"ט ובה"ט סקי"א, ראסור לכותבם בקונטרס מיוחר לציבור מפני המינין וכש"כ בזמנינו ע"ש, ועיין בס' אה"ח פ' ברכה פסוק וימת משה ע"ש. וכש"כ שאסור להעמיר לוחות על בתי כנסיות מפני המינין, ואפי' אין בלוחות רק אותיות א' ב', נמי רומז לעשרת הרברות, ואיכא תערומות מינין, עכ"ל.

נה) בספר תכלת מרדכי (להגאון מהרש"ם מברעזאן) חלק ב' בתהלים קט"ז ר"ה אהבתי, כותב בזה"ל: שמעתי בשם הרה"ק רבי אורי מסטרעליסק זי"ע, שאמר שהתפלה שבשבת חזון צריך ליזהר בה בכוונה, כי היא מעלה כל התפלות של השנה, מטעם שהיא בחי' תפלה לעני, עכ"ל.

משה שפיר קאמר

(לקט פרפראות מהרה"צ מוה"ר משה'לי רובין ז"ל מצאנז)

הרה"צ מוה"ר משה אליקים בריעה רובין בנו הצעיר של הרה"צ מוה"ר יצחק טובי' רובין זצ"ל מצאנז נולד בשנת תרנ"ה לפ"ק בעיר צאנז. נתגדל ונתחנך בבית אביו שהי' בית מרדשו של חותנו כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע, ונם קיבל הרבה מאמו הצדקנית המפורסמת הרבנית נחמה ע"ה. שקד על רלתי התורה בביהמ"ד הנ"ל והי' ירא ר' מנעוריו, התנהג בחסידות ובפרישות יתירה כדרכי אבותיו הק', והי' נעים הליכות ובעל עוברין טבין, מוכתר במרות טובות ומעלות נכבדות. בשנת תרע"ט נשא את מרת יוטא בת הרה"צ מוה"ר מנחם מאנריל באראן ז"ל מיאסלא (בהרה"צ מוה"ר אליעזר ירוחם זצ"ל חרב"ן כ"ק מרן מצאנז זי"ע), שהי' מפורסם בשם ר' מאנריל יאסלער, מחשובי תלמידי כ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש זי"ע בישיבתו הרמה בק"ק ווישניצא, ובזוו"ש לקח את מרת שרה שלאמצי בת הרה"צ מוה"ר טובי' יחיאל מיכל הלפרין הארמו"ר מסאסוב בלבוב.

הרה"צ ר' משה'לי הי' חסיד נלהב ומקושר בכל נימי לבו ונפשו אל כ"ק מרן ארמו"ר מוהרב"צ זי"ע, ונסע לעתים תכופות לחסות בצלו, ואף זכה לקירבה מיוחדת ממנו. כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל השתעשע עמו והתחשב ברעתו להיותו חכם חרוץ ובעל יועץ נבון. במשך השנים נעשה לאחר מהמקורבים ביותר בחצר קדשו, ואיש סודו בעניני הציבור, ותהי המשרה על שכמו להופיע בשמו ובשליחותו לפני שרי המלוכה והממשלה. ולפי שהי' ארם המעלה, בעל צורה שכולו אומר כבוד, ומחונן בלשון למורים, עשה רושם כביר על כל השרים ורוזנים שהי' לו שיח ושיג עמהם, ומפעלותיו הוכתרו בהצלחה. נם עמר בראש מערכות ישראל בעניני הכלל לטובת אחב"י החרדים לדבר ר', מול המתפרצים בעם בעלי הפארטייען השונים בעת הבחירות במרינת פולין.

הרה"צ ר' משה'לי הי' מקושר בברית ירידות נאמנה עם יבדלח"ט כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א, ובפרט כשעסקו בצוותא בעת אסיפת הרבנים נגר גזידת השחיטה בבית המחוקקים בפולין בשנת תרצ"ו ותרח"ץ, בנסעם יחד הרבה פעמים לאסיפות הרבנים בעיר המלוכה ווארשא. כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א מרבה לספר בשבחו על כושר פעולותיו לטובת הכלל והפרט, ואיך נתן נפשו בכפו במס"נ להטיב לזולתו בלי תשלום נמול, וכל ימיו דרף ועשה חסר חנם בלי הרף לכל קשה יום ונכה לבב, כי הי' לו לב טהור ותוסס מלא אהבת ישראל.

הרה"צ ר' משה'לי הרניש בנפשו קשר אמיץ והערצה מיוחרת אל כ"ק זקנו הגה"ק מצאנז זי"ע. כשנרפם בשנת תער"ב לפ"ק ספר מקור חיים המכיל סיפורים מזקנו זצ"ל, ערך מחאה גלוי' במכ"ע מחזיקי הרת, כי היטב חרה להם לצאצאי כ"ק מרן מצאנז זי"ע על רבר הרפסת סיפורים ברויים ע"ש זקינם, וחתם את שמו על המחאה: משה רובין נכר הנה"ק פה צאנז בשם רוב בני מרן הק' זצוק"ל.

בשנת תרפ"ב לפ"ק עלה ברעיונו להרפיס ספר הכולל מכתבים ומאמרים מזקנו כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע, והרפים מורעה על זה בקובץ „החיים" שיצא לאור בעיר אוננווארר (ניסן תרפ"ב), וז"ל המורעה: חיים הם. הנני מסרר מאמרי ומכתבי כ"ק זקיני נאון ישראל וקרושו כרוב ממשח הסוכך מור"ח הלברשטאם זצללה"ה אברק"ק צאנז בעהמ"ס הק' רברי חיים ומבניו חתניו ונכריו האיתנים מוסרי ארץ רועי ישראל זצללה"ה. לכן אבקש מאת כל שוחרי תושי' מעריציהם וחסריהם לשלוח לי העתקה מרויקת מאור מכל המכתבים הנמצאים אצלם, בלי הברל ופרות הענין, ואפילו בענינים פרטיים. משה אליקים בריעה רבין.

הרה״צ ר׳ משה׳לי הי׳ בעל דרשן נלהב ונואם בחסר עליון, גם נתחונן בעט סופר מהיר, ובשאר כשרונות ומעלות נשגבות. איזה שנים לפני פרוץ מלחמת העולם, הביא אל הקודש פנימה אל כ״ק מרן אדמו״ר זצ״ל הי״ד שני כרכים מחידושי תורתו דברי אגדה ודרוש, והוטבו מאוד בעיני כ״ק מרן זצ״ל, וקילסם.

בשנות הזעם כשגלה לסיביר, בתחלה לעיר קסיל־ארדא, ואח״כ לעיר רזאמבול, נאברו כל כתביו, והתחיל לרשום מחדש על חתיכות ניירות קטנות (מחמת חוסר הנייר לרגלי מצב המלחמה), אמרים קטנים ורמזים שונים שעלו ברעיונו בעת ההיא. — ניירות הללו נשארו לפליטה ת״ל, ומהם לקטנו הפרפראות הנרפסים עתה בקובצנו, למען יהיו שפתותיו רובבות. (אפריון נמטי׳ לידידינו האברך היקר החשוב והנעלה מו״ה חיים רוד באקאן נ״י שהמציא לנו ניירות הללו). גם עמר אז בקשרי מכתבים במשא ומתן של הלכה עם הרב הגאון אבר״ק טשעבין ז״ל אשר הי׳ נ״כ בגלות בסיביר בעיר בוכארא, וכ׳ תשובות אליו מאותה תקופה נדפסו בשו״ת רובב מישרים ח״ב סי׳ ט״ז, ובס׳ זכרון שלמה עמוד תפ״ט. גם נדפסו אליו תשובות בשו״ת מנחת יחיאל להרב הגאון מוה״ר אלטר יחיאל נעבענצאהל ראבר״ק סטאניסלאוו ז״ל.

בהיותו בגלות בקסיל־ארדא וברזאמבול לא שינה את דרכו והילוכו בקודש, רק התנהג בזהירות יתירה כמקרם, ובנה שם מקוה שהיתה כרוכה במס״נ, ומזמן לזמן דרש לפני הגולים דברי התחזקות ועודדם לעמוד על המשמר שלא לסור ח״ו מדרך התורה והמצות.

ראוי לציין, כי כשם שכל ימי חייו הי׳ שרשרת ארוכה של מצות ומעשים טובים, כן זכה שפעולתו האחרונה עלי אדמות היתה במצות פדיון שבויים במסירת נפש באופן יוצא מן הכלל. כי בעת ההיא נחלה ר״ל, ופקודת הרופאים עליו היתה לבל ירד ממטתו, אמנם כשנתוודע לו שבחור א׳ בנש״ק גלקח לצבא, נתאזר כארי ועמד ממטתו, למרות הפצרת בני משפחתו, והשתדל לשחררו. בגלל זאת הודע מצבו ל״ע, ולאחר ימים אחדים עלתה נשמתו מתוך מצות פריון שבויים, אור ליום ה׳ פ׳ ויחי י״ב לחודש טבת שנת תש״ה לפ״ק בהיותו בן חמשים שנה, ונקבר למחרתו ביום ה׳ בעיר רזאמבול. בן אחיו הגה״צ מוה״ר שלום יחזקאל שרגא רובין אבר״ק ציעשינוב זצ״ל, שהי׳ אז נ״כ בגולה ברזאמבול, הספירוהו בפניו. תהא נשמתו צרורה בצרור החיים, ויהי זכרו ברוך.

א) שוב יום אחד לפני מיתתך. והקושיא ידועה מהיכן יודע מתי ימות. ונ״ל עפ״י המובא בשם הה״ק מורצ״ה מזידיטשוב זצ״ל אשר המדות דעות נקראים מתים, כי המה היפך מהכתוב תמים תהי׳ עם ד׳ אלקיך. וזהו, שוב יום אחד, היינו על דבר היותר קל וקטן, לפני מיתתך, קודם שתהי׳ בעל מום, כי לבעל מום קשה להרפאות, וכן לבעל עבירה ורשע, התשובה קשה ביותר.

ב) עני ורוכב על החמור. נ״ל הכוונה עפ״י אוז״ל עניות מעבירת על דעת קונו, היינו אעפ״י שנהי׳ במצב שפל ובעניות יתירתא ר״ל, בכל זאת נתגבר את עצמינו על החומריות, ונהי׳ רוכב על החמור, ובזכות זה יבוא משיח בן דוד.

ג) תפלה לעני כי יעטוף. נ״ל תפלה לעני, עני במעשים, כי יעטוף, לשון עטיפה, שיכלול את עצמו בתוך כלל ישראל.

ד) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. וקשה איזה מצוה קלה ואיזה היא חמורה, ונ״ל דאמרו ז״ל מצוה קלה יש לי וסוכה שמה. והנה אעפ״י שהיא קלה,

אנו למידין ט"ו ט"ו מפסח שמחויבים בה כמו מצות בפסח, ופסח היא מצוה חמורה, עונש כרת ר"ל, ואיסור משהו, וזהו, הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה.

ה) האוחז ס"ת ערום יקבר ערום וכו'. נ"ל הכוונה, האוחז ס"ת ערום, היינו בלא מצוות, שמחפש אך החכמה מהתורה, והנחש הי' ערום, וחכמתו מרובה ממעשיו וכו', ולכן יקבר ערום, ועיין בד"ח עה"ת פ' בראשית.

ו) שויתי ד' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט וכו'. נ"ל דעיקר הפחד הוא מהצד שמאל, בשמאלה עושר וכבוד, היינו שיעמוד בנסיון העושר, שלא יהי' ח"ו ויישמן ישורן וכו'.

ז) מי שעשה נסים וכו' חברים כל ישראל. וקשה השייכות. ונ"ל עפ"י פסוק (יחזקאל ל"ז) ואתה בן אדם קח לך עץ אחר וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו וקרב אותם אחד אל אחד לעץ אחד וכו' לאחדים בידך וכו' ודבר אליהם כה אמר ד' הנה אני לוקח את בני ישראל מבין הגוים וכו' ועשית אותם לגוי אחד בארץ וכו'. הרי שהגאולה תלוי' באחדות ישראל, לכן הוא יגאל אותנו וכו' חברים כל ישראל.

ח) איזה חכם הלומד מכל אדם. — חכם עיניו בראשו, באם רואה איזה חסרון אצל איש, שלא יחריץ משפטו, אך ירינהו לכף זכות, שיש לו מעלות אחרות, והיינו שהוא לומד מכל אדם, מהכל יחד, כדברי דודי הק' משיניאווע זצ"ל על אל תהי בז לכל אדם.

ט) איכה. כי גדול כים שברך מי ירפא לך. נ"ל, כי גדול, שזה שהנך בגדלות ובגאות, זה הוא שברך, כי אין אני והוא יכולין להיות אחד, „מי" ירפא לך, היינו אם תהי' בעצמך כלא ומי.

י) נער הייתי וכו', והקושיא ידועה הלא בעוה"ד הרבה בני צדיקים המה אביונים. ונ"ל נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב, כי הצדיק הוא תמיד בשמחה שובע רצון ומסתפק במועט, כאוז"ל כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וכו', ולפ"ז לא הי' להצדיק שום שייכות עם העולם ואנשי דודו, ולכן מסבב הקב"ה אשר זרעו מבקש לחם, וכרחם אב על בנים ירחם עליהם, ויצטרך ממילא לבוא שיהי' יששכר וזבולון. וזהו הפירוש, מה שאתה רואה וזרעו מבקש לחם, הוא ד' עוז לעמו יתן, עוז היינו התורה, לעמו, לכל עמו, ועי"ז כנ"ל יששכר וזבולון. ובזה יתכן ג"כ הסיום, ד' יברך את עמו בשלו', דלא אתי לאנצוי' ושלא יצטרך לכהן, כי אם בשלו', היינו שיתן להת"ח מתוך לב שמח ורחבה ונדבת לבו. (בחלום לילה אמרתי זה בדזאמבול ד' ויחי תש"ג).

יא) את ד' אלקיך תירא, את לרבות ת"ח. נ"ל את לרבות, היינו תלמידי חכמים צריכים להרבות ביראה כדי שלא יהי' חכמתו מרובה ממעשיו, כדברינו כ"פ.

יב) והי' ד' לי לאלקים. ומובא בספרים אלקים מרמז על הטבע. ונ"ל שזה ביקש יעקב אבינו ע"ה, והי' ד' לי לאלקים, היינו שיהי' עפ"י דרך הטבע ולא חוץ לדרך הטבע, עפ"י אוז"ל כמה גרוע אדם זה שנשתנה לו סדרי בראשית.

יג) ויצאו זקניך וכו' אשר סביבות החלל, ובבעה"ט, אש"ר אותיות רא"ש, שמודרין מראשו, עכ"ל. ונ"ל להוסיף שהכוונה על הראש ומנהיג שאחראי בעד הכל והכל בזכותו והכל בתר רישא גרדי', וכאוז"ל האי גברא וכו' דאכל ארי' לא הוה אליהו משתעי בהדי' ג' ימים וכו'.

יד) תהלים כ"ב, ה'צילה מ'חרב נ'פשי, ר"ת המ"ן.

טו) האוחז ס"ת ערום יקבר ערום וכו', נ"ל הכוונה היינו שאומר שהתודה אך סיפורי מעשיות בלי שום לבוש וכוונה.

טז) שאלני חוקר אחר בהיותי באסיא האמצעית, מה זה אשר עכשיו בעת המלחמה נתגדלה הרֶשַׁע והאנשים שהיו בביתם ישר הולך והראו פנים דחמנות, עכשיו המה אכזרים. ואמרתי אשר הסיבה היא, שהסידו מסוה הבושה מעל פניהם, כי בושה היא מרה גרולה, שעל ידי' באים גם למדות אחרות, וזהו דחמנים ביישנים גומלי חסדים, וכמו שגומלי חסדים היא מרה, כן גם הבושה היא מרה, לבעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, זו בושה. ושוב לגבר כי ישא עול מנעוריו, גב"ר, ר"ת ר'חמנים ב'יישנים ג'ומלי חסדים, היינו בהיותו עור רך בשנים יתחיל במדות הללו. — ובזה אפשר לומר פי' הפסוק, אשרי איש ירא ר' ההולך בדרכיו, והקושיא ירועה, וכי אפשר להיות ירא ר' בלי הילוך בדרכיו, אך חז"ל אמרו הרבק במדותיו מה הוא רחום וכו' מה הוא גומל חסדים אף אתה כן, ומצוה גוררת מצוה, באם הולכים בדרכיו, ברחמנות וגמ"ח, אזי מגיעים לירא ר', וזהו רחמנים ביישנים וגומלי חסדים כנ"ל, וזהו גדול העושה וכו'.

יז) ויקחו לי תרומה, רש"י לשמי. נ"ל לשמ"י אותיות משל"י, כלומר שירעו שאיננו נותן משלו כלל, כי לי הכסף ולי הזהב אמר ר'.

יח) וישלח. כה תאמרון לאדוני לעשו וכו' עם לבן גרתי וכו', וברש"י, לא נעשיתי וכו' ד"א ותרי"ג מצות שמרתי וכו'. והקושיא ירועה. ונ"ל דהכוונה שהודיע לו שאף שהוא מכניע א"ע לפניו ומקבל על עצמו עברות, בכל זאת הוא אך בנוגע עבורה גופנית, אבל לא חלילה בנוגע רוחנית, ותוה"ק אש דת ומוכן למסור נפשו על ערקתא דמסאני, והא ראי', עם לבן גרתי והחליף משכרתי עשרת מונים, בכל זאת, ותרי"ג מצות שמרתי.

יט) למנות ימינו „כן" הורע. נ"ל כ"ן הוא ע', וימי שנותינו בהם שבעים שנה.

כ) סימן על הקערה בליל פסח. נ"ל מזבחכם לרצון, מזבחכ"ם ר"ת מ'צה ז'רוע ב'יצה ח'רוסת כ'רפס מ'רור, ושלחנו של אדם דומה למזבח, ואם עושה כן „נרצה".

כא) הוספה על הספר אמי זצ"ל*). — כל החסירים החזיקו אותה כאחר מהתלמידים, וכבן זקיני זצ"ל, והחזיקו אותה לבעלת מדריגה והשגה גדולה, והיתה נחשבת מהחברייא קרישתא.

*) היא הרבנית הצדיקת מרת נחמה רובין ע"ה בתו של כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע.

כב) לשבועות. — טעם ששוטחין עשבים בשבועות, נ"ל עש"ב ר"ת ע'צרת ש'בועות ב'כורים, כי כן נקרא החג הזה, שבועות עצרת בכורים.

כג) חייב אדם לטהר עצמו ברגל. מדוע לא אמר ביו"ט, ונ"ל ברגל הכוונה על דברים שאדם רש בעקביו ורגלו. — או ברגל מלשון רגילות, שמרגיל את עצמו בדברים טובים באכילה ושתי'. ועיין בהל' יו"ט סי' תקכ"ט חייבים בי"ד להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו מסבבין ומחפשין בגנות וכו' שלא יתקבצו וכו' לאכול ולשתות וכו' — ואין ברגלים חוטא. וזה ג"כ הכוונה, הכל מורים בעצרת רבעינן נמי לכם, שהלכם יהי' ג"כ לגבוה.

כד) ולא נתתי ממנו למת. נ"ל עפ"י המובא בסה"ק בשם הרה"ק רצ"ה מזידטשוב זצ"ל אשר מדות רעות נקראים מתים. וזה, לא נתתי ממנו למת, היינו שלא הי' בי מדות רעות, כי טבע העשיר להתגאות, וממילא יש לו כל מדות רעות, וישמן ישורן וכו'.

כה) מצה שהכסיפו פניו הוא חמץ, ובמג"א אבל העולם אין נזהרים בזה. ונ"ל דהנה מצות רומז על צרקה והכנסת אורחים, כמו שאנו אומרים באומץ גבורתיך הפלאת בפסח וכו' הסעיד ניצצים עגות מצות בפסח, ואל הבקר רץ וכו', שהאכיל אברהם אבינו להמלאכים, ובזכות זה זכינו לקבלת תוה"ק, כדברי המדרש, לא זה שאכלתם אצלו וכו', וזה הי' תשובה להמלאכים על אומרם תנה הודך וכו', ולכן אנו אומרים בפסח כל דכפין וכו', ובשו"ע הל' פסח, נוהגים ליקח חטים וכו'. אבל העיקר שלא לבייש את המקבל ולתת לו בכבוד, וכאוז"ל והמפייסו בי"א. וזהו, מצה שהכסיפו פניו, אם נתנו וחלקו המצות והחטים בבזיון ונכספו פני המקבל, אזי הוא חמץ, ובעוה"ר אין נזהרין בזה.

כו) אמרו ז"ל (ברכות ה' ע"ב) על תפלתו של אדם שיהא סמוך למטתו. נ"ל עפי"ד דש"י בשיר השירים עה"פ הנה מטתו שלשלמה, אוהל מועד וארון שהיו נושאין במדבר, עכ"ל. והיינו שיתפלל על ביהמ"ק.

פני' רחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

א) בכרם שלמה שנה ו' קונטרס ז' עמוד ס"א הקשיתי על דברי התרגום יונתן בן עוזיאל שכתב בפ' וירא (כ"א, י"ד) ואקדים אברהם בצפרא ונסיב לחמא וקרווא דמיא ויהב להגר שוי על כתפי' וקשר לה במותנהא לאודעי "דאמתא" היא וית ריבא ופטרא "בגיטא" וכו'. ולכאורה קשה דהא בפ' לך (ט"ז, נ') כתב בתרגום יונתן ודברת שדי וכו' "וחרדתא" ויהבא יתא לאברהם לי' לאינתו. הרי משמע שאז בבר שיחררה, וא"כ לא היתה שפחה, ע"כ. — ואפשר לתרץ ע"פ דברי הגאון רד"ל בפירושו על פרקי דר"א פרק ל' אות ח' שכתב שם רכיון רשרה שיחרדה את הגר א"כ תפסי קידושין בהגר ולכן הי' צריך לגרשה בגט, ובאות כ"ה שם כתב שכל זה הי' לקיים מצות ד' שאמר לו אל ירע ונו' ועל אמתך וכמש"ל שהיא שפחתו לכן הראה בה סימן שפחות עכ"ל. היוצא מרבריו, שאף ששרה שיחרדה אעפ"כ רצה אברהם לקיים מצות ד' שאמר לו ועל אמתך, לכן עשה סימן להודיע שהיא שפחה.

ב) בכרם שלמה שנה י' קונטרס א' עמוד כ"ב הובא קושית הגר"א דבמס' סוכה משמע דהפסוק והיית אך שמח בא לרבות, והרי ידוע דאך הוי מיעוטא. ועיין שם מה שתירץ הגאון ר' שלמה קלוגר. ובכרם שלמה שנה י"א חורש אדר במכתבים למערכת (עמוד ל"ג) ציינו לדברי המ"ז בספרו רבדי רוד עה"ת בפרשת ראה ע"ש. — יעויין עוד מזה בהקרמה לתשובות בית אפרים חלק או"ח, ובספרו שם אפרים עה"ת פרשת ראה. ויעויין באשל אברהם להגה"ק מבוטשאטש סי' של"ט שכתב, ומ"ש אך שמח, המיעוט הוא למנוע כל המתנגדים לריבוי השמחה רק להדרבות השמחה מכל צר.

ג) בכרם שלמה קונטרס צ"ד במרור מכתבים למערכת עמוד מ"ו בסופו, כתב הרב חיים נחום ליכטנשטיין לפרש בדרך צחות רמש"ה היתה המצוה בפסח מצדים לאכול במתנים חנורים, רמבואר בשבת דף ט' ע"ב מאימתי התחלת אכילה, רב אמר משיטול ידיו ור"ח אמר משיתיר חגורה ולא פליגי הא לן והא להו, היינו רבא"י אוכלים עם חגורה, וא"כ כיון דמטרת יצי"מ היתה לבוא לא"י, לכן עליהם להתרגל לאכול כמנהג אנשי ארץ ישראל במתנים חנורים, ע"ש. — ויש להוסיף על דבריו, דכתב בתרנום יונתן פ' יתרו (י"ט, ד') דהקב"ה לקח את ישראל על ענגים והוביל אותם למקום המקרש לעשות שם הפסח, נמצא שהיו אז בארץ ישראל ולכן חגרו מתניהם. אולם יש לדחות ע"פ מש"כ בספר אוצר יד חיים בהקדמה (אות ט') דרק השחיטה הי' אז במקדש אבל האכילה היתה במצרים. אמנם אפשר לומר ע"פ דברי הרד"ק ביהושע (י"א, ט"ז) הובא דבריו בספר אוצר יד חיים אות תתתקפ"ה, דארץ נושן נבלעת בתוך ערי ישראל ובזכות שעלה יהודה להראות לו ליעקב את ארץ נושן נפל ארץ נושן בחלקו, ע"ש, א"כ היו אז בארץ ישראל, ולכן אכלו במתנים חנורים.

ד) בכרם שלמה קונטרס ק' בעמוד כ"ב, בחידושים על הרמב"ם הל' תשובה מהגאון בעל קרני ראם זצ"ל הביא שם את לשון הרמב"ם פ"ב ה"א מהל' תשובה שכתב וז"ל, אפי' עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו כל עוונותיו נמחלין לו שנא' עד אשר לא תחשך השמש וכו', עכ"ל הרמב"ם. ובכ"מ ציין על זה, שבת קנ"ד, עכ"ד. וכתב הקרני ראם, ולא מצאתי שם רמהני תשובה ביום מיתתו, אלא קרא קדריש בקהלת שם, וזכור את בוראך בימי בחורתיך עד אשר לא יבואו ונו' עד אשר לא תחשך וגו', ואינו מוכרח שם רמהני תשובה ביום מיתתו, ומביא ראי' מהירושלמי חגינה עיי"ש. — ובאתי לציין שכן משמע בתלמוד בבלי ע"ז דף י"ז ע"א בעובדא דר"א בן דורדיא שאמר אין

הדבר תלוי אלא בי והניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכי' עד שיצאה נשמתו יצתה בת קול ואמרה ד"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא וכו' בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת ואמר רבי לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן אלא שקורין אותו רבי, עכ"ל הגמרא. (אמנם שם לא נלמד מקרא).

ה) בקונטרס הנ"ל במדור „חרשים גם ישנים" אות י"ג הובא בשם הגה"ק ר' אברהם מרדכי זצלה"ה ראבר"ק דאבראמיל, שמה שמשיירים מנרות יום הכיפורים עושים לנרות חנוכה, ומה שנשאר מנרות חנוכה מבערין בו החמץ, ע"כ. — יעוין בספר קב הישר פרק צ"ו שכתב, מנהג המדקדקים שנר הרלוק לשום מצוה ונשאר ממנו מצניעין אותו שלא להשתמש בו דבר חול כי אם דבר מצוה, עכ"ל.

ו) בקונטרס הנ"ל עמוד ע"ז אות ו' העירותי על דברי המג"א במש"כ שאין סכנה בשממית. ובקונטרס ק"ו בעמוד ס"ב אות ב' ציין הרב שמעון אופמאן לעיין דבפתחי תשובה יו"ד סי' קט"ז סק"ג בסופו ובדרכי תשובה ובכף החיים שם. — הנה מצאתי עוד להעיר, שבתרגום יונתן פ' שמיני תירגם על הלטאה, שממיתא, ודבינו בחיי כתב בפ' שמיני (י"א, ל') וז"ל, משא"כ בשמונה שרצים אין להם ארס כלל, עכ"ל.

ז) בקונטרס הנ"ל עמוד ע"ו אות ה' העירותי על דברי הקב הישר פרק ע"ג עיי"ש. — הראה לי הרה"ג ר' נחום מאיר געראמאן שליט"א דבמסורה כתיב תיבת בטוב חסר, ולפי"ז אתי שפיר ריש מ"ב אותיות.

ח) בכרם שלמה קונטרס ק"א עמוד נ"א במדור „חרשים גם ישנים" אות י"ז הובא בשם הבני יששכר שכ' שאין זה מדרך החסידות מה שאיזה אנשים נוהגים סלסול בעצמם שלא לאכול מן שום מאכל שהי' עליו שאלת חכם הגם שהוא דבר פשוט ומבואר דינו להיתר כגון ע"י תערובות בששים וכיוצא, כי לדעתי אדרבא מצוה היא יאכלו עגום וישבעו, ע"ש. — יעוין בפתחי תשובה יו"ד קט"ז סק"י כתב וז"ל, בגליון יו"ד של אא"ז הרב ז"ל מצאתי כתוב וכן נפל איסור בכלי שני או בכלי ראשון ויש ס' ומכל כה"ג ולהרחיק עצמו מכל רבר כיעור מצוה היא, עכ"ל או"ה סוף כלל נ"ז וכו', ושוב ראיתי בסולת למנחה כלל ע"ו דין ח' שכתב בשם תורת האשם דמי שרוצה להחמיר לנהוג איסור ברבר שלא מצינו שהחמירו אמוראי כגון מה שנתבטל בס' או בכלי שני הוי כמו אפיקורסות ויצא שכרו בהפסדו ורלא כמ"ש באו"ה סוף כלל נ"ז, עכ"ר. ויעויין בבאר היטב יו"ד סי' י"ז סק"ז שכ' וז"ל, וכן בהמה שהורה בה חכם והתירה, וה"מ מילתא דתליא בסברא אבל מילתא דגמ' טוב לאכול, ע"כ.

ט) מדי דברי אעלה עוד איזה הערות: בספר אומר השכחה להגאון ר' ישעי' ברלין על הגמ' מנילה דף כ"ח ע"א אסור להסתכל בצלם דמות רשע, ציין: הביאו במג"א ס"ס רכ"ה, והשמיטו כל הראשונים ושוש"ע, עכ"ל. — יעויין חו"מ סי' י"ז בש"ך סקי"ג שכתב, ועפ"ז כתב בספר החסידים דאין להסתכל בפני הבע"ר כשטועגים דאסור להסתכל בפני רשע.

י) בבעל הטורים (ויקרא י"ב, ו') עה"פ ובן יונה או תור, כתב וז"ל, בכ"מ מקרים תורים לבני יונה חוץ מכאן לפי שאינו מביא אלא אחר שאם ימצא יונה לא יקח תור לפי שבן זוגו מתאבל עליו ואינו מזדווג לאחר. — לכאורה קשה ממדרש שיר השירים רבה (א', ס"ג) דמבואר שם, מה יונה זו משעה שמכרת בן זוגה עוד אינה ממירה אותו באחר.

יא) בספר גליוני הש"ס להגאון ר' יוסף ענגיל בסמ' סוטה מ"ט ע"ב בר"ה ותחיית המתים (בסופו) כתב, ועכ"פ מצינו בענין תחיית המתים עוד לפני אליהו בהתרפאות יחזקי' מחליו דאמר הירושלמי דהי' בעין תחיית המתים, ע"ש. — לכאורה מצינו מקור יותר מוקדם, דאיתא בסמ' שבת פ"ט ע"ב, ואריב"ל כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל וכו' והוריד טל שעתיד להחיות בו מתים והחי' אותם.

יב) בתוי"ט במס' פסחים פרק ר' משנה ח', בהא רתנן התם מרכיבין רקלים כל היום, כתב וז"ל, פי' הר"ב שהזכר עושה פירות והנקיבה אינה עושה פירות, וכ"כ רש"י וכ"כ התוס' בפרק רבי ישמעאל במנחות דף ע"א וכו', ומצאתי בערוך ערך נסן שכתב שיש בדקלים זכר ונקיבה ופירות הזכר אין בהם מתיקות כתמרים וכו' עכ"ל. — יעוין ברבינו בחיי פ' תזריע (י"ב, ב') בר"ה אבל חכמי הטבע, שמשמע שם מדבריו שברקל הנקיבה עושה פירות.

יג) בספר משכיל לדור מהאון ר' רור פאררו בפ' פקודי (ל"ט, ל"ג) הביא קושית הרא"ש בנדרים דף ל"ח וז"ל, תימא אמאי לא ילף מקרשים וישם את המשכן, ותירץ דמקרשים ליכא שום ראי' רע"י נס הוה כראמרן, ע"ש. — כבר קדמו בזה במהרש"א שם.

יד) במס' חולין דף ק"ז ע"א, א"ר פפא האי אריתא וכו' ואי בזיע דולא וכו'. וציין הגאון רעק"א בגליון הש"ס את הפסוק ויקרעו שמלותם (בראשית מ"ב) ומתרגמינן, ובזעו לבושיהון, ע"כ. — ולכאורה בג' מקומות לפני זה מוזכר בתרגום „בזע" שכוונתו קריעה או בקיעה. בבראשית ז' פסוק י"א, נבקעו כל מעינות, ובתרגום, אתבזעו. בבראשית ל"ז פסוק כ"ט, ויקרע את בגדיו, ובתרגום, ובזע ית לבושוהי. ובבראשית ל"ז פסוק ל"ד, ויקרע יעקב, ובתרגום, ובזע יעקב.

טו) בהנהות אשירה לה' בחיי על הרבינו בחיי מהרב הגאון מוואיריסלאב זצ"ל בפ' תרומה (כ"ו, כ"ח) כתב וז"ל, ומש"כ ביונתן שהבריח הי' מהאשל של אברהם אבינו ע"ה, עיין [ברבינו בחיי] לעיל ריש הפרשה שכתב שם בשם מדרש שהי' ממקלו של יעקב, ואולי הוא הוא, עכ"ל. — לכאורה המעיין בתרגום יונתן שם יראה שא"א לפרש כך, דז"ל התרגום, ונגרא מציעא וכו' מן אילנא דנציב אברהם בבארה רשבע, וכר עברו ישראל ית ימא קטעו מלאכיא ית אילנא ושלקוהו לימא וכו'. משמע שרק אז קצצוהו מן האילן.

בכבור רב,

רפאל אהרן כץ
מקרית באבוב
כעת פה ברוקלין, ניו יארק

* * *

ב"ה.

למערכת „כרם שלמה" הנכבדה.

זכותכם רבה על כרמכם הנחמד, אשרי עינים שכך רואות, תלמידים המתפלפלים גם בספרי חסידות, והנני להעיר על ב' עניינים שנכתבו ב„כרם שלמה" חודש ארר תשמ"ח במדור „תמיהות וישובים".

א) הב' יצחק בלוי נ"י העיר על מש"כ בספה"ק קדושת לוי באמצע קדושה חמישית וז"ל: והלכתא משמאל כדי שיהי' מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל (שבת כ"ב), והנה התיבות כדי שיהי' מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל אין לו הבנה, דהרי אפי' בפתח שאין ראוי למזוזה נ"ח משמאל, עכ"ל. ותמה הב' הנ"ל הרי להלכה קיי"ל דאם אין מזוזה בפתח מניחו מימין, כמ"ש הראשונים ונפסק בשו"ע.

הנה ראשית יש להוכיח רזה ודאי שאי אפשר לומר דס"ל להקדושת לוי שבאמת נ"ח משמאל גם כשאין מזוזה מימין, דהרי גם לפי הסברו של הקדושת לוי (בהמשך דבריו הק') מוכח רמה שנר חנוכה משמאל הוא משום שמזוזה מימין, כמ"ש אח"כ וז"ל: לכן אמר כדי שיהי' מזוזה מימין, כלומר מזוזה מידת שמירה ששומר אותנו והוא מדת האהבה וחסד שהוא מימין מזה בא נר חנוכה שהוא הנס ונקמה בגויים ונקמה הוא בשמאל

עכל"ה, שהרי שהקרושת לוי עצמו תלה זה בזה, דרק ע"י מרת השמירה (שמרומז במזוזה) מזה באה הנקמה בנויים (המרומזת במנורה), ועיי"ש כל ההסבר באריכות.

ומה שכ' הקרושת לוי (בראשית רבריו) „רהרי אפי' בפתח שאינו ראוי למזוזה נ"ח משמאל", הוא רק בדרך קושיא, דהנה בגמ' שם אמרינן והיכא מנח להו רב אחא ברי' דרבא אמר מימין רב ירמי' מדפתי אמר בשמאל. ואח"כ מכרעת הגמרא, והלכתא משמאל כרי שיהא מזוזה מימין ונר חנוכה בשמאל, ע"כ הגמ'. וע"ז קשה דלכאורה משמע רכוונת הש"ס לפסוק כרב ירמי' דמנח לה בשמאל, וא"כ אמאי מוסיפה הגמ' טעם חרש כרי שיהי' מזוזה מימין וכו', הרי רב ירמי' עצמו לא קאמר טעמא, וא"כ ס"ל דגם בפתח שאין בו מזוזה נמי מנח לה בשמאל, ומרוע תולה הגמ' הא דמנורה בשמאל דוקא בזה שמזוזה בימין, וזה כוונת הקרושת לוי „רהרי אפי' בפתח שאינו ראוי למזוזה נ"ח משמאל", ור"ל דר' ירמי' ס"ל הבי, ומרוע משנה הש"ס את דבריו. וע"ז מבאר הקרושת לוי דההלכתא בגמ' אינה ממש כשיטת רב ירמי', אלא כוללת רברי שניהם, עיי"ש. וזה נלענ"ד פשוט בכוונת הקרושת לוי זי"ע.

ולתוספת ביאור ברברה"ק, הנה עי' בשאילתות דרב אחאי פר' וישב (שאילתא כ"ו) שכ' להריא דטעמא דר"י מדפתי הוא משום דס"ל כרי שתהי' מזוזה מימין וכו', ולפי"ז לק"מ קו' הקרושת לוי, אבל באמת בש"ס דידן משמע ודאי דלא ס"ל כהשאילתות, דא"כ הו"ל להש"ס לפרש תיכף בהמשך לדברי ר"י דטעמו משום מזוזה מימין וכו', ומרלא קאמר הכי, ש"מ דר"י עצמו אינו תולה טעמו במזוזה, (אבל בשאילתות אומר טעם זה בהמשך לדברי רב ירמי', ועיי"ש נם שסיום הסוניא אינו כש"ס רלילן), ועי' נ"כ בהנהות הנאון רא"מ הורוויץ למס' שבת שם.

ב) הב' ח.י. שווימער נ"י העיר על מ"ש בספה"ק נועם מנרים פר' לך לך דדרשו חז"ל מתיבת אחריך דאין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל שנאמר להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך (זרעך המיוחס אחריך), עכ"ל. וכ' הב' הנ"ל שלא מצא מאמר חז"ל כזה וכו', את"ד. הנה לפענ"ד נתכוין הנועם מנרים למדרש רבה פר' במדבר (פרשה י"ב אות ד') וז"ל: ואין הוא משרה שכינתו אלא על מיוחסים שבישראל וכה"א להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך, בזמן שזרעך ניכר אחריך הקב"ה לך לאלקים, עכ"ל. ואע"פ שאינו בדקדוק ממש אותם התיבות, מ"מ הוא מאותו פסוק ובאותן אופן הוא דורש.

אלימלך אלעזר פרענקל
חבר כולל לחוראה זכר יעקב
בני ברק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם מאיר פאללמאן** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אביעזר וואנשאל** נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אהרן שלמה האפנער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אלחנן הכהן זילביגער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אלכסנדר מנחם קורץ** נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' **דוד יצחק בראכפעלד** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **חיים יעקב איזראעל** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יהושע אייזענבערג** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יהושע הלוי קערנקרויט** נ"י מגיד שיעור בישיבת תפארת שמואל להולדת הבן
להרב **יצחק זעקיל הלוי פאללאק** נ"י מגיד שיעור בישיבה דחסידי באבוב באנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יוסף אייזיק גריספעל** נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אבא גארדאן** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **אשר זעליג אשרי** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **חיים ציטראנענבוים** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **חיים עזריאל רייפער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **יעקב יצחק אלחנן הלוי רוטנבערג** נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה **משה יקותיאל עליאם** נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' **פנחס הלוי לנדא** נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה **אברהם בן ציון וואלצער** נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **משה יעקב** (כ"ר אשר ישעי') **שארף** נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה **שאול וואלף** נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב **שאול דוד ארי' קנאבלאך** נ"י משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר בנש"ק ר' **אברהם ברוך סג"ל הורוויץ** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' **אברהם צבי פישער** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' **בן ציון דוד עליאם** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' **חיים הלוי מייזעלס** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' **יהושע העשיל הלברשטאם** נ"י מלונדון לנישואיו
להאברך היקר ר' **יחיאל ברוך געללער** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' **יעקב שרגא סטעמפיל** נ"י מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואיו
להאברך היקר ר' **ישעי' וויים** נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' **משה האפפמאן** נ"י מלונדון לנישואיו
להאברך היקר ר' **עקיבא אפטער** נ"י מלונדון לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה **מרדכי דוב טווערסקי** שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **יצחק משה** נ"י
להנה"ח מו"ה **נפתלי בנימין עקשטיין** נ"י ולבנו הנה"ח מו"ה **משה** נ"י לאירוסי נכדו־בנו הב' הח' הנעלה כמר **ישעי' דוד** נ"י
להרב מו"ה **עזרי' זושא פאללמאן** שליט"א מנהל רוחני דמתיבתא עץ חיים דבאבוב לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר **אלעזר דוד** נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה **יצחק אייזיק קליין** נ"י מלונדון לאירוסי בתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר **חיים יחזקאל פעלדמאן** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר **משה טייטלבוים** נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה", וכן בכל עניני המערכת,
לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארצות הברית

KEREM SHLOMA
1577 - 48th St.
Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנד

KEREM SHLOMA
Kahal Chasidim Bobov
10 Rookwood Ct.
87 Egerton Road
London N. 16, 6UE

בבעלגיע

KEREM SHLOMA
c/o Lichtenstein
Simonstraat 22
Antwerpen 2000, Belgium

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"י אוצר הספרים
דישיבת קדושת ציון
קרית באבוב ת.ד. 204 בת־ים

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA
c/o Goldberg
5257 Durocher St.
Montreal H2V-3X9, Canada

בטאראנטא

KEREM SHLOMA
Mosdos Bobov
3703 Bathurst Street
Toronto, Ont., Canada

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה"

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאללער לשנה

ברואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

MR.
MORDCHA GROSS
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

516

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש ועניינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרכנים ות"ח וכחורי חמד הי"ו.

שנה י"א קונטרס י' (ק"י) אב־אלול תשמ"ח

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

שבת שובה . . . . . כ״ק מרן ארומו״ר שליט״א ה

מדור זכרון לראשונים

בענין תוס׳ שבת ותוס׳ יו״כ . . . . הגאון מוה״ר רור אופנהיים אבר״ק פראג זצ״ל ח
הגהות על פ״א ופ״ב דברכות . . . . . הגאון מוה״ר נתן כ״ץ ארלר מפפר״מ זצ״ל ט
בדין אין אדם משים עצמו רשע . . . . הגאון בעל קול ארי׳ אבר״ק בערעגסאז זצ״ל יב
דיני סידור הגט . . . . . הגאון מוה״ר רור פרירמאן אבר״ק קארלין זצ״ל יד

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון מוה״ר רוב בעריש מייזלס אבד״ק קראקא־וואַרשא זצ״ל . . . . . יז
מכתב מהגאון מוה״ר אברהם בנימין קלוגר מבראדי זצ״ל . . . . . יח

מדור זכרון לאחרונים

הערות בענינים שונים . . . . . הג״ר קלמן יצחק קארישעוויץ אבר״ק אניקשט הי״ר יט

מדור פלפול והלכה

בדין אכילת חולה ביוה״כ . . . הרב מוה״ר שמואל עקיבא יפה־שלעזינגר שליט״א כב
בענין אין בגידין בנותן טעם . . . . . הרב יצחק גמזו נ״י כז

מדור תפארת בחורים

בדין מלך בקרבן שבועה . . . . . הב׳ החתן חיים יעקב ווינגער נ״י לב

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת לה

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים . . . . . לח

מדור זכור ימות עולם

קול קורא מרבני וואַרשא אודות עבודת השדה בחו״ל (שנת תר״ב לפ״ק) מא
חדשים גם ישנים . . . . . מ
צילומי כתבי קודש . . . . . מז
מכתבים אל המערכת . . . . . מג
ברכות והוראות . . . . . מח

מפתח כללי לקובצי שנת תשמ״ח . . . . . נג

כל הזכיות שמורות להמערכת
Copyright © 1988
by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת
האשה החשובה והצנועה
זר״ע קוד״ש מחצבתה
מגזע בעל זרע קודש, ישמח משה, אדו׳ רבי עילאי זי״ע

מרת **רחמה** ע״ה
בת הרה״ח מו״ה **יהודה חיים כ״ץ** שעניערע הי״ד
נפטרה בשם טוב ביום ב׳ לחודש אלול שנת תשמ״ה לפ״ק
אחר סבלה מכאובים קשים
שקבלתם באמונה ובבטחון ולא התמרמרה

* * *

אבי׳ הרה״ח ר׳ יהודה **חיים כ״ץ** ע״ה הי״ד
בן הרה״ג מו״ה **ניסן כ״ץ** שעניערער זצ״ל אבר״ק זעקלעטשין וראבר״ק קראקא
אמה מרת **לאה** הי״ד בת מו״ה **יהודה** לעזער מאושפצין ע״ה
ויוצ״ח, החתן **יצחק בועז**, הב׳ **אברהם** דוד, **דוב בעריש, משה, מירל, זיסל, פריידא** ע״ה הי״ר
נהרגו עקה״ש **בשנת תש״ג לפ״ק** ונקבע היא״צ **ליום ט״ו אב**
זקנה הרב הגאון מוה״ר **ניסן כ״ץ** שעניערער זצ״ל בן מו״ה **אברהם** ע״ה
נלב״ע **ביום ד׳ דחוה״מ פסח שנת תרצ״ד** לפ״ק
זקנתה הרבנית מרת **שרה** ע״ה הי״ר

זקנה הרה״ח מו״ה **יהודה** ב״ר **יצחק בועז** לעזער ע״ה
זקנתה מרת **פרומט** בת מו״ה **ראובן** שו״ב נייפעלר ע״ה
נהרגו עקה״ש **ביום ט׳ שבט שנת תש״ג** לפ״ק
דורה הדה״ח מו״ה **משה** ב״ר **יהודה** לעזער ובתו **שרה פעסיל** הי״ר

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע״י בני׳ וחתנה,
יהודה חיים לעזער ומשפ׳
דוד בועז לעזער ומשפ׳
יצחק שלום לעזער ומשפ׳
ניסן לעזער ומשפ׳
יצחק יוסף לעזער ומשפ׳

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי מורי

הרה"ח מו"ה **טובי'** בן מו"ה **יעקב יצחק** קורץ ע"ה
נהרג עקה"ש בשעבניא
ביום כ"ב לחודש אלול שנת תש"ג לפ"ק

אמי מורתי

מרת **געניגדיל** בת מו"ה **אברהם יוסף** צעהנווירטה ע"ה
מגזע הגה"ק מראפשיץ זי"ע
נהרגה עקה"ש בבאכניא
ביום ב' לחודש אלול שנת תש"ג לפ"ק

ד' ינקום דמם
ותהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,
יחיאל קורץ

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שבת שובה

שובה ישראל עד ד' אלקיך וגו', קחו עמכם דברים ושובו אל ד'. ותמהו המפרשים על אומרו עד ד' אלקיך, דהול"ל אל ד' אלקיך, ותו אינו מובן אומרו קחו עמכם דברים ושובו אל ד', ואין הכתוב מפרש איזה דברים יקחו עמהם בעת שובם אל ד'.

אמנם יתבאר, בהקדם מש"כ בספה"ק רביד הזהב (בליקוטים) עה"פ תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, ומפרש ע"ר שאמרו חכמז"ל (ר"ה ח' ע"א) איזהו חג שהחודש מתכסה בו הוי אומר זה ראש השנה, והענין הוא דאיתא בספרים דחסד גדול עשה השי"ת עמנו בזה שקבע את יום משפטינו בראש חודש, דהנה אמרו חכמז"ל (שבועות ט' ע"א) עה"פ ושעיר עזים אחד לחטאת לד', אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח, א"כ כל ראש חודש הוא יום כפרה להקב"ה כביכול, נמצא דבראש השנה ביום אשר יעמדו במשפט כל יצורי עולמים, אז גם הקב"ה נשפט אתנו, כיון שהוא ראש חודש, ועי"ז יתנוללו חסדיו המרובים ויכמרו רחמיו ית"ש גם עלינו בעת אשר נעמוד במשפט, כי יטה כלפי חסד ויגזור עלינו גזירות טובות ישועות ונחמות. וזהו, תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו, כסה הוא לשון תירוץ, ערה"כ הנה הוא לך כסות עינים, והכוונה, מה טעם תוקעין בשופר דוקא בראש חודש, התירוץ הוא, בכסה ליום חגינו, שהוא חג שהחודש מתכסה בו, ועי"ז כי חוק לישראל הוא, חק הוא גזירה, שיגזור הקב"ה על ישראל גזירות טובות, מחמת שיום דין ומשפט הוא לאלקי יעקב, שגם כביכול ית"ש צריך לכפרה באותו יום, ולכן בוראי יוציא כאור משפטינו לסלוח לנו על כל עונותינו, עכדה"ק.

והנה ראוי לשים לב להתבונן על דברי חז"ל הנ"ל שאמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח, דלכאורה יפלא איך יתייחס אליו ב"ה ענין כפרה או תשובה וחרטה, הלא השי"ת צופה ומביט מראשית אחרית. אמנם ביאור הענין הוא, שהשי"ת ברוב רחמיו וחסדיו רצה ללמד את דרכי התשובה לבני ישראל, על דרך שאמרו רז"ל (ע"ז דף ד' ע"ב) דלא הי' דוד ראוי לאותו מעשה אלא כדי ליתן פתחון פה לשבים, כמו כן הקב"ה כביכול בא להודות לנו בזה משפט התשובה, דהנה מבואר בגמ' (יומא פ"ה ע"ב) עבירות שבין אדם לחבירו, אף יום הכיפורים אינו מכפר עליהם עד שירצה את חבירו. והנה ענין מיעוט הלבנה הוא דוגמת חטא בין אדם לחבירו, שנגרם צער לאחד מיצוריו, והנם דהשי"ת בראה ובידו לעשות בה כרצונו וכחפצו ית"ש, ועוד יותר, דהלבנה היא שעוותה במה שקטרגה על אור החמה ואמרה אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד, וא"כ הגיע לה עונשה מן הרין, אולם למען ילמדו בני ישראל חומר

העוון בין אדם לחבירו, וליתן פתחון פה לשבים, מבקש השי"ת כפרה בכל ראש חודש על מיעוט הירח, וגם בזה לא יסתפק עצמו השי"ת, רק שיתקן זאת בפועל לעתיד לבא, כמו שכתוב (ישעי' ל') והי' אור הלבנה כאור החמה וגו', להורות בזה דעוונות של בין אדם לחבירו אי אפשר לתקן זולת על ידי פיוס ותיקון העוולה, כנון והשיב את הגזילה וכיוצ"ב. וזהו מוסר השכל לבני ישראל שילמדו מזה ק"ו בן בנו של ק"ו, ומה הקב"ה דלא שייך אצלו כלל ענין חטא ח"ו כנ"ל, ועכ"ז מבקש סליחה וכפרה, וגם יתקן הפגם לעתיד לבא, כ"ש אנו בני אדם מלאי עון הנכשלים תמיד בחטאים בין אדם לחבירו, כמו שהעידו חכמז"ל (ב"ב קס"ה ע"א) רובן בגזל מיעוטן בעריות והכל בלשון הרע, עאכו"כ שצריכים אנו לתקן את אשר נואלנו ואשר חטאנו.

ומה נעים לפרש בזה דברי הפסוק בפרשת בא, החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה (שמות י"ב) ועמדו המפרשים על כפל הלשון, ראחר אומרו החודש הזה לכם ראש חדשים, למה חזר שוב שנית לומר, ראשון הוא לכם לחדשי השנה. אמנם להאמור יובן היטב, דהקב"ה ביום צוותו את משה רבינו הלכות קידוש הלבנה, הגיר לו ג"כ דרכי התשובה הנלמד מן הלבנה. וזהו, החודש הזה לכם, תיבת החוד"ש רומז על התשובה, ע"ד אוז"ל (ויקרא רבה פ' ל') עה"פ תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל י־ה, שהקב"ה בורא את הבעל תשובה ברי' חדשה, וגם עצם ענין התשובה היא התחדשות המעשים כלשון הפסיקתא רבתי (פרשה מ') חדשו מעשיכם ועשו תשובה, וזהו, החוד"ש הזה לכם, שתעשו תשובה ותחדשו מעשיכם, שהרי ראשון הו"א לכם, הו"א היינו הקב"ה (עיין רש"י נדה ל"א ע"א), והכוונה, שהלא ראשון הוא ית"ש לכם בענין התשובה, שכבר פתח הקב"ה בתשובה תחלה על מיעוט הלבנה, וביקש הביאו עלי כפרה על שמיעטתי את הירח, וא"כ תוכלו ללמוד מוסר השכל ממנו ית"ש לחרש כנשר נעוריכם ולבקש סליחה וכפרה על עוונותיכם.

ויש להוסיף עוד, דזהו הענין מה שאמרו חכמז"ל (סוכה כ"ט ע"א) ישראל מונים ללבנה ואומות העולם מונים לחמה, לפי שהלבנה ינחנו במעגלי צדק להורות לנו ענין התשובה ותיקון העוונות, וממנה נלמוד חומר העוון בין אדם לחבירו, והתיקון על ידי תשובה, כמו שמצינו שהשי"ת מבקש כפרה בכל ראש חודש על מיעוט הירח, לא כן אומות העולם, שאצלם אין התשובה מועלת, כידוע מדברי הספרי ומדרש תנחומא פ' וילך, לכן מונים אומות העולם לחמה. ובזה יונעם לשון הכתוב, תקעו בחודש שופר וגו' כי חוק לישראל הוא, ר"ל, דמאחר שסנגולת התשובה נלמדה מהלבנה כדברי הרביר הזהב עה"פ תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו, לכן דייקא חק לישראל הוא, כי רק ישראל מונים ללבנה ולא אומות העולם, והבן.

ועפ"י זה יש לומר ביאור הכתוב, כי עמך הסליחה למען תורא (תהלים ק"ל), ופשוטו של מקרא, שהקב"ה הוא הסולח להם למען ייראו ממנו, ועמדו על זה המפרשים, מדוע יראו ויפחדו בראותם שהקב"ה סולח להם, הלא אדרבה מאחר

שהשי"ת סולח ומוחל להם ישמחו וירננו. ולהנ"ל יתכן הכוונה, כי עמך הסליחה, כלו' כיון שאתה הצור כל עולמים מבקש סליחה וכפרה בכל ר"ח על מיעוט הירח, אף שבאמת לא שייך חטא ועון כלל אצלך ית', א"כ כ"ש וק"ו שתפול אימתה ופחד על כל הנבראים וחיל ורעדה יאחזון, דאם אצלו כביכול ית"ש כך, מה יעשו קרוצי חומר.

ומעתה יתבאר היטב כוונת הפסוק, שובה ישראל, כי דייקא בני ישראל יכולים לעשות תשובה כי הם מונים ללבנה, אשר ממנה נלמד ענין התשובה, וזהו אומרו, עד ד' אלקיך, ואמרו במדרש, אל תיקרי עַד אלא עֵד, כלו' שד' אלקיך הוא עדות לישראל על גודל חיוב מצות תשובה, ואיך שמועלת תשובה לישראל, כי ד' אלקיך מבקש כפרה על שמיעט את הירח, שהוא בחי' חטא בין אדם לחבירו, ולזה ממשיך הכתוב, קחו עמכם דברים, אלו הדברי ריבות ולשון הרע ורכילות, שבני אדם נכשלים בהם תמיד, והם עבירות שבין אדם לחבירו, את כולם תקחו, ושובו אל ד', ועל ידי תשובה מאהבה תזכו לרומם ולנשא אותם שיתהפכו כולם לזכיות.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „**כרם שלמה**" משנים שעברו
המחיר הוא: **עשרים דאללער** בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בענין תוס' שבת ותוס' יוה"כ

מהגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבר"ק פראג זצ"ל[1]

בספר סדר היום מביא דהתוספת מחול על הקודש של שבת הוא מחצות היום ערב שבת, ע"ש באריכות. ולכאורה אין אלו אלא דברי נביאות, מאן גלי רזיא, רזי לי רזי לי, אמירה נעימה כתיבה יהיבה, גמירא מן שמיא מיהב יהיב קדושת שבת שש שעות קודם כניסתו.

ונראה דדבר הלמד מענינו, דאבוהן דכולהו הוא יום כיפור ומני' ילפינן תוספת מחול על קודש, עיין במס' ר"ה דף ט' ע"א ור' ישמעאל מוסיפין מחול על הקודש מנא לי', נפקא לי' מדתניא ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש, והלא בעשירי מתענין וכו', מלמד שמוסיפין מחול על קודש וכו', אין לי אלא י"כ, שבתות ימים טובים מנין, ת"ל שבתכם, הא כיצד, כל מקום שיש בו משום שבות מוסיפין מחול אל הקודש, עכ"ל. ודון מינה ומינה, דילפינן תוספת מחול על קודש מי"כ, וגבי י"כ מוכח ומוכרע הוא דתוספת שלו הוא ששה שעות, די"כ הוא כ"ד שעות, וגבי תוספת קדושה מצינו בקרא וחמישיתו יוסיף עליו, שהוא חמישית מלבר ורביעית מלגיו, אף כאן נאמר בי"כ שהתוספת שלו הוא ששה שעות, ומיוסד על אדני שש, כי בא שש שעות הללו לתוספת.

ועיקר מטרין מהא דאי' במס' יומא דף י"ט ע"ב, ונמשך עד דף ד', אמר לי' הקב"ה מאי אמר וכו', ושטן מאי אמר, אמר לי שטן ביומא דכיפורי לית לי' רשות לאיסטוני, ממאי, אמר רמי בר חמא, השטן בגמטרי' תלת מאה ושיתין וארבע הוי, תלת מאה ושיתין וארבע יומי אית לי' רשותא לאסטוני, ביומא דכיפורי לית לי' רשותא לאסטוני, עכ"ל. זאת תורת העולה מדברי הש"ס ראין להשטן לאיסטוני כי אם בשס"ד ימים.

ומעתה בא החשבון, חושבנא דשתא הוא שס"ה יום ורביע, וא"כ ע"כ אין רשות לשטן לאיסטוני ביום ורביע, שהוא שלשים שעות, אע"כ צריך לומר דמערב י"כ מחצות היום ואילך כבר קידש היום, ואשתקיל מלולי' של השטן שאין לו רשות לקטרג, ומזה יצא לנו רצריכה להוסיף בי"כ ששה שעות. וילמוד סתום מן המפורש, אף שבת וי"ט כן להיות כולהו בחדא מחתא מחתינהו.

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ב' עמוד ו'. — הועתק מפנקס חידושיו (כת"י ירושלים, מספר 730-4).

הגהות על פרק א׳ וב׳ דמס׳ ברכות

מהגאון מוה״ר נתן הכהן אדלער מפפר״מ זצ״ל[1]

דף ב׳ ע״א. בתוס׳ ד״ה לתני רשחרית ברישא, ☜ כראשכחן בתמיד דכתיב של בקר תחילה.

נ.ב. צ״ע דהתם בין הערבים אינו לילה אלא אחר חצות[2].

דף ב׳ ע״ב. בגמרא, קא סלקא דעתך ☜ דעני ובני אדם חד שעורא הוא.

נ.ב. גי׳ רש״י בני אדם היינו עניים.

שם. ברש״י ד״ה ת״ש, מדקאמר והיום מלאכה אלמא האי ☜ דעבר מעלות השחר עד צאת הכוכבים יממא הוא.

נ.ב. דעבדי.

שם. ברש״י ד״ה קס״ד, רוב בני אדם היינו עניים.

נ.ב. נרשם ב׳ חצאי עיגול סביב תיבת רוב.

---

1) נולד עשרה בטבת שנת תק״ב לפ״ק לאביו הרבני מוה״ר יעקב שמעון כ״ץ אדלער מפפר״מ. רבו המובהק הי׳ הגאון מוה״ר דוד טעבלי כ״ץ שיף זצ״ל בעמח״ס לשון זהב. בשנת תקמ״ב לפ״ק נתקבל לאבר״ק באסקאוויץ, ובשנת תקמ״ו חזר לעיר פפר״מ. שם בפפר״מ העמיד תלמידים רבים, וביניהם הגאון בעל חתם סופר זצ״ל. לקט מחירושי תורתו נרפס בס׳ דרך הנשר (חלק ב׳), וגם נרפס ממנו ספר משנת רבי נתן — הערותיו על גליון משניות סדר זרעים. (בס׳ זכרון אברהם, העדות על שו״ע או״ח לתלמידו הנ״ד אברהם הלוי בינג אבר״ק ווירצבורג זצ״ל, נתעברו בו הרבה הגהות מרבו הגאון מוה״ר נתן אדלער זצ״ל, כאשר הוכחנו מכתי״ק, ואכהמ״ל). נשמתו עלתה לגנזי מרומים ביום כ״ז לחורש אלול שנת תק״ס לפ״ק, ונקבר למחרתו בעיר פפר״מ.

הערות הללו הועתקו מעצם כתי״ק על גליון הנמרא שלו המונח בגנזי ירידנו הרבני החסיר הנגיד הנכבד מו״ה **אברהם אהרן לעזער** נ״י. טוב עין הוא יבורך. (בגמרא זו ישנם עוד הרבה הגהות, אבל לע״ע לא הרפסנו כי אם על ב׳ פרקים הראשונים רמס׳ ברכות, וגם לא העתקנו טעותי הדפוס שציין על הגליון).

יש לציין על החשיבות בהגהות הללו, כי מובא בכמה מקומות שהגאון מוה״ר נתן אדלער זצ״ל מנע א״ע מלכתוב חידושיו באומרו כי לא התירו לכתוב תושבע״פ אלא משום עת לעשות לר׳ הפרו תורתך, והתורה משתכחת בעו״ה, כמו שהאריך בזה הרמב״ם בהקדמתו, אמנם מי שאינו שוכח דבר אחד ממשנתו לעולם, עדיין האיסור במקומו עומד, ולכן רשם רק ציונים והערות בקיצור נמרץ. — ובס׳ דור דעה ח״ב בתולדותיו של הגאון מוה״ר נתן אדלער זצ״ל, כותב בשולי הגליון, שהגאון רנ״א הי׳ רגיל לעשות ציונים בספריו רק בקוים ונקודות, וגם העתיק כן משו״ת כתב סופר חאו״ח סי׳ מ״ח, אבל באמת זה אינו, (וגם בשו״ת כת״ס לא כתב כן, עיי״ש), כי לא ציין קוים ונקודות לחור, אלא שקיצר מאוד בהגהותיו, ופעמים רבות כתב על הגליון, רק תיבת וצ״ע ותו לא.

2) עיין בצל״ח שעמד בזה.

שם. ברש"י ד"ה והלא כהנים, רבי יהודה לטעמי' דאמר בבמה מדליקין בין השמשות כדי מהלך ☜ חצי מיל קודם צאת הכוכבים קרוי בין השמשות וכו'.
נ.ב. צ"ע[3]).

דף ג' ע"ב. בגמרא, ואיכא דאמרי אמר ר' אבא בר כהנא לא ☜ אמרן אלא [אפי'] בדברי תורה וכו'.
נ.ב. נצרכה[4]).

דף ד' ע"ב. בתוס' ד"ה אמר רבי יוחנן, בא"ד, ולא נהירא [דאם כן] דבי יוחנן סבירא לי' תפילת ערבית חובה ☜ דפלוגתא היא דרב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן.
נ.ב. ופלוגתא.

שם. באותו הדיבור, ☜ צריך לומר דאפילו אי סובר רבי יוחנן כרב דאמר רשות היא מכל מקום מחייב לסמוך.
נ.ב. ע' לקמן דף כ"ז ע"ב בד"ה דהלכתא כרב, ע"ש.

דף ה' ע"ב. בתוס' ד"ה והאמר, והרי כמה צדיקים ☜ שלא היו להם בנים.
נ.ב. כמו יהושע בן נון.

דף ו' ע"א. תניא אבא בנימין אומר ☜ אלמלא נתנה רשות לעין לראות וכו'.
נ.ב. אלמלי, ע' מסכת מגילה דף כ"א ע"א בתוספות.

דף ח' ע"ב. בתוס' ד"ה שנים, כראשכחן בכמה דוכתי דאמר רב יוסף ☜ (מגילה דף ג') אלמלא תרגום דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר וכו'.
נ.ב. ע"ש[5]).

שם. בתוס' ד"ה ישלים, במדרש יש, ג' דברים צוה רבי הקדוש לבניו קודם שנפטר, שלא תאכלו לחם ☜ בשבת עד שתגמרו כל הפרשה וכו'.
נ.ב. פי' בשחרית.

דף ט' ע"ב. ברש"י ד"ה דכתיב, ☜ מתי מתיראין ממך כשמודאך מקבלים עליהם וכו'.
נ.ב. ע' בראי"ש.

---

3) קרוב לוודאי שכוונתו להקשות, דלר"י שיעור בהשמ"ש הוא ב' תלתי או ג' רביעי מיל, וכן הקשה הגרעק"א בגליון הש"ס, והניח בצ"ע.
4) עיין בס' דקדוקי ספרים.
5) אולי כוונתו להעיד, דשם מבואר דזהו רק תרגום על נביאים, אבל דאורייתא מיפרשא מילתא, יעו"ש.

דף י"א ע"ב. בתוס' ד"ה שכבר, בא"ד, ואלו דברים שאדם אוכל פירותיהן כו' שהיא ☜ ברייתא.
נ.ב. גמרא.

דף י"ב ע"ב. ברש"י, ורבנן ☜ סברי מהכא שמעינן ראחילו לו.
נ.ב. דאמרי.

שם. ברש"י ד"ה מזכירין יציאת מצרים בלילות, ☜ פרשת ציצית בק"ש.
נ.ב. צ"ע[6].

דף י"ג ע"א. בתוס' ד"ה הי' קורא וכו', וא"ת הא בפ"ק מסקינן סדר ברכות אין מעכבות הא ☜ ברכות מעכבות.
נ.ב. צ"ע.

שם. בתוס' ד"ה בלשון הקדש, ומקמי דאתי עזרא ☜ והיו למה לי.
נ.ב. שמע.

דף י"ג ע"ב. ת"ר שמע ישראל ר' אלקינו ד' אחד, עד כאן ☜ צריכה כוונת הלב.
נ.ב. ע' דף י"ו.

שם. ברש"י ד"ה א"ר ☜ יאשי' עד כאן.
נ.ב. זוטרא.

שם. בתוס' ד"ה שואל, בא"ד, דמשמע לקמן בפרק אין עומדין ☜ דבין גאולה לגאולה אין לענות.
נ.ב. ע' ב"י סי' ס"ו.

דף י"ד ע"א. בתוס' ד"ה ימים, בא"ד, וכן משמע בפרק בתרא דתענית, רק איקלע לבבל חזנהו דהוו קא קרו ☜ בר"ח.
נ.ב. הלילא.

שם. בא"ד, ומה ☜ שהקשה מיהללוך שאינה סמוכה וכו'.
נ.ב. שקשה.

שם. בא"ד, דבעי בירושלמי ☜ שתאן בבת אחת מהו.
נ.ב. צ"ע בפסחים דף ק"ח.

---

6) עיין בשנות אליהו להגר"א על משנה זו, שכתב דאין לפרש דקאי על פרשת ציצית, דבלילה א"צ לומר פרשת ויאמר בקריאת שמע. ועיין בספר משנת רבי נתן על משניות מס' ברכות, במש"כ הרע"ב על משנה זו, פרשת ציצית, כתב הגאון מוה"ר נתן ארלעד על הגליון, עי' עליו, ועי' דף י"ב ו"ד. (כוונתו להעיר כנ"ל).

דף י"ד ע"ב. בגמרא, לאפוקי ממ"ד ☜ למשנה אין צריך לברך קמ"ל דאף ☜ למשנה נמי צריך לברך.
נ.ב. לגמרא.

שם. בתוס' ד"ה ויאמר, מכאן משמע כר"ש דקאמר בפרק התכלת ☜ רציצית מ"ע שהזמן גרמא.
נ.ב. ע"ש.

דף ט"ו ע"ב. ברש"י ר"ה בר"א, דקטן ☜ לכתחלה לא, בקטן שלא הגיע לחנוך.
נ.ב. צ"ע[7]).

דף ט"ז ע"א. בתוס' ר"ה אפי', וא"ת ☜ הא שאר כל אדם רשות ופועלים חובה.
נ.ב. אימא.

בענין אין אדם משים עצמו רשע

מהגאון בעמח"ס קול ארי' אבד"ק בערעגסאז זצ"ל*)

במס' כתובות (דף י"ח ע"ב) במתני', הערים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו הרי אלו נאמנים. ופירש"י, פסולי עדות, קרובים או משחקים בקוביא, והקשו המפרשים הרשב"א וכל הראשונים הלא אין אדם משים עצמו רשע, והביא הרשב"א דברי הר"י הלוי וז"ל, כיון דלא אמר ששקר העירו לא משוו עצמם רשיעי וגם הפסלות שהעידו על עצמן חזרו בהן נמצא רלא הווין רשעים שהרי באמת העירו, וכתב על זה הרשב"א, ואיני יודע מה הוא סח, דא"כ אנוסים מחמת ממון נמי דלמא עכשיו חזרו בהן ומה לי אם נעשו רשעים מחמת עדות זו או מחמת איסור אחר כיון רלא פלגינן דיבורא, עכ"ל. ובאמת שתמי' גרולה היא על הר"י הלוי.

ויש ליישב על נכון, דהנה במס' כריתות ריש פרק ב' פליגי ר"מ וחכמים באמרו לו אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי, דס"ל לר"מ חייב, אמרו לו מה אם ירצה לומר מזיד הייתי, והקשו התוס' הלא אין אדם משים עצמו רשע, ותירצו

---

7) עיין בהגהות מלא הרועים.

*) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ג' עמוד י"ב. — דבר זה הועתק מפנקס כת"י תלמידו הרב הגאון מוה"ר יצחק טייטלבוים דומו"ץ דק"ק באדרזוב הי"ד, והגיע לידינו מאת נכדו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה **מרדכי ברוך בלום** נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

די"ל דרוצה לעשות תשובה ולאפרושא מאיסורא שלא יביא חולין לעזרה, והקשו על זה המפרשים מסוגיין דאמרינן אבל אנוסים מחמת ממון אין נאמנים דאין אדם משים עצמו רשע, אף שיש לומר שרוצים לעשות תשובה ושלא יגבה המלוה מן הלוה חנם.

אמנם י"ל, דהנה נודע מה שאמרו בגמ' (יומא פ"ו ע"ב) כתיב מכסה פשעיו לא יצליח וכתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, ומשני כאן בחטא מפורסם כאן בחטא שאינו מפורסם ראז צריך לכסות. ולפי"ז ממילא כאן דבוודאי בנאנסו שיחתמו על השטר לא בפרהסיא הוה, וכמ"ש המהרש"א על תוס' לקמן דף י"ט ד"ה דאמר מר, וא"כ הם צריכים לכסות, וממילא כיון דיש להם לעשות דבר שלא יצטרכו לפרוש חטאם, ממילא אמרינן אין אדם משים עצמו רשע. ולפי"ז כאן ברישא איך נימא דנאמנים באנוסים מחמת ממון במינו דשתקו, זה אינו, דאדרבה משום זה אין נאמנים, דבוודאי אם לא הי' להם שום טענה אחרת י"ל דרוצים לעשות תשובה ושלא יפסיד הלוה, אבל כאן הרי יכולים לשתוק ולא לקיים וממילא לא יגבה המלוה ולא היו צריכין להשים עצמם רשעים, ועל כן אין נאמנים.

ולפי"ז לא קשה מידי על התוס', דהכא ליכא למימר דרוצים לעשות תשובה, דא"כ ישתקו וממילא לא יגבה המלוה כיון דאינו מקוים, וע"כ שייך שפיר אין אדם משים עצמו רשע, אלא דהא תינח באנוסים היינו, דאומרים ששקר הוא שלא הלוה לו כלום, על זה שפיר שייך שהיו יכולים לשתוק וכיון דאינו מקוים ממילא לא יגבה כלום, אבל בפסולי עדות ומשחק בקוביא, על זה לכאורה לא שייך אין אדם משים עצמו רשע, די"ל שרוצים לעשות תשובה ושלא יפסיד המלוה בחנם, ואין לומר דא"כ לא יקיימו, זה אינו, כיון דאומרים דההלואה אמת הוא רק שהיו פסולים, א"כ עכ"פ הוה מלוה, וממילא לא שייך לומר שהיו יכולין לשתוק ולא יקיימו, דא"כ לא יהי' אף מלוה על פה. אלא דזה אינו, דהשתא נמי שאומרים פסולי עדות היינו, לא הוי ג"כ מלוה על פה, דבעינן תחלתו וסופו בכשרות, כמו שכתבו התוס' כאן להדיא. אמנם איתא בש"ע לפסק הלכה דהא דבעינן תחלתו וסופו בכשרות היינו בפסולי דאורייתא אבל בפסולי דרבנן לא בעינן תחלתו וסופו בכשרות, וא"כ כיון דמשחק בקוביא פסול דרבנן, ממילא לא בעי תחלתו וסופו בכשרות, א"כ שפיר שייך לומר דרוצים לעשות תשובה, ואין לומר דא"כ לא יקיימו, זה אינו, דא"כ לא יהי' אפילו מלוה על פה, ובאמת הוי מלוה על פה, כיון דההלואה אמת היא, ולא בעינן תחלתו וסופו בכשרות כיון דהוי רק פסול דרבנן.

ולפי"ז אתי שפיר דברי רש"י, דמש"ה פי' רש"י משחק בקוביא ולא פי' גזלנים, דגזלנים מדאורייתא פסולים הם, ובזה בעינן תחלתו וסופו בכשרות.

ולפי"ז מדוייק היטב דברי הר"י הלוי ומזוקק ככסף, כיון דלא אמר ששקר העידו לא משוי רשעים וגם הפסולים שהעידו על עצמן חזרו בה נמצא דלא הויין רשעים, שהרי באמת העידו, פי', כיון שבאמת העידו א"כ הוי עכ"פ מלוה על פה, לכן לא משוי נפשייהו רשיעי, כיון דאמרו שחזרו בהן והם רוצים שלא יפסידו להמלוה ולא שייך אין אדם משים עצמו רשע, וא"ש היטב.

דיני סידור הגט

מהגאון מוה"ר דוד פרידמאן אבר"ק קארלין זצ"ל[1]

סדר גט פיטורין

א) להרגיל שיאמר הבעל שהגט יהי' כאשר יכתבו ויהי' כשר עפ"י דין תורה, וכן יחשבו הסופר והעדים בפירוש המלות לשם גירושין והוא ממנה השליחות ואינו מקפיד על איזה אופן שיהי' רק שיהי' כשר, לא איכפת לי' איך שיכתבו ועל כל אופן שיכתבו דעתו מסכמת על זה והבין בזה, וכן יאמר בפירוש שיכתוב הגט בלי שום תנאי על הכתיבה והחתימה, ר"ל שהכתיבה והחתימה יהיו בלי שום תנאי.

ב) לומר בעת שמקבל בחרם חמור ושבועת התורה שלא לבטל השליחות והגט שלא בפני השליח, ראם בסתמא שלא לבטלו הוי כאילו אנוס על מעשה הגירושין, אף שיש לחלק בזה דבתר מחשבתו הראשונה אזלינן, עכ"ז כן נכון לרווחא דמילתא.

ג) לדקדק שהעדים שמייחדין על הכתיבה והמסירה יכוונו להעיד, וכן אם יש קרובים ופסולים יאמר הרב שזולת העדים שייחד זה לא יכוון שום אדם להעיר, והעדים שהזמין יכוונו להיות ערים בעצמם בלא צירוף הקרובים, ר"ל שיאמרו שאין רוצים להצטרף עם אחרים שלא הזמינו להעיד כלל על זה. ויותר טוב שלא יהיו בעת מעשה קרובים ופסולים רק כשרים להעיד ולכן יאמר לכולם להרהר בתשובה.

ד) בחידושי למס' בכורות בדף י"ח ב' העליתי דהיכא שהבעל נותן שני גיטין בב"א או בזא"ז יכוון להקנות לה שני הגיטין הנייר שלהם במתנה גמורה שלא יהי' להבעל שום אחוזה בניירות הגיטין, לדעת זאת הלכה למעשה בעת סדור שני הגיטין מהבעל לאשתו.

ה) להרגיל לאמר להבעל שיקנה לה הנייר ג"כ, מחמת שרואה שהב"ר לוקחים ממנה הגט לידם לא יטעה שמקנה אותו, ר"ל הנייר להב"ד, והב"ר יאמרו לה שמקבלים אותו לפקדון ממנה.

ו) מה שחשש הגט מקושר בשם שיכולין להוסיף עליו ולשנותו שלא לכותבו בסוף שיטה, שמרמה לה להך דב"ב דף קס"ז רלא לכתוב בסוף שיטה תלת וכדומה, נ"ל שזה שגגת הוראה, דהכא יראה האשה להוסיף שמא תפסול עי"ז

---

1) נולד ביום י"ח לחודש אדר שנת תקפ"ח לפ"ק בעיר ביאלא לאביו הרה"ג מוה"ר שמואל פרירמאן. למד אצל הגאון מוה"ר ארי' ליב קאצינעלנבויגין אבר"ק בריסק ואצל הגאון מוה"ר זלמן ריבלין משקלאוו. בשנת תרכ"ח לפ"ק נתקבל לאבר"ק קארלין. נדפס ממנו ספר פסקי הלכות־יד רור על הרמב"ם הל' אישות (ג' כרכים), שו"ת שאילת רור, וקונטרס עמק ברכה, ועוד הרבה חירו"ת נשארו בכת"י. נפטר ביום ד' לחודש אדר שנת תרע"ה לפ"ק. — הכת"י של ריני סירור הגט, הגיע אלינו מאת יירינו הנכבר הרב חנוך הענך פאוויצקי נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

הגט, וכאמרם ניטין רף י"ז ב' לרמאי לא חיישינן עיי"ש בתוס' ד"ה גזיא כו', ולכך יראה למחוק שסבורה שיופסל בכך כו', וכש"כ כאן שיופסל בודאי שיהי' לשם איש אחר ויוכלו להוציא עלי' לעז שנתגרשה בגט פסול או שלא נתגרשה כלל, ודו"ק.

ז) הנכון כשהבעל ממנה את הסופר לכתוב הגט יאמר לו שממנה אותו לשליח לכתוב הגט בלי שום תנאי על הכתיבה, ובממנה שליח ליתן הגט, שימנה אותו בפירוש בלי שום תנאי לא על השליחות בעצמה אף לא על הנתינה.

ח) בגט עם השלשה יהיו זהירין מאר שלא יהי' מוכרח לגרש מצד ההשלשה ולאמר לו ולה שאם ירצה לחזור בו ולא ליתן הגט ג"כ יתנו לו ההשלשה אם יזכה ברין בההשלשה, ובאופן אחר לא אדע לע"ע מה לעשות בזה, וצריכין להיות זהירין בגט כזה מאד, ובמקום אחר הארכתי בזה.

ט) היכא שנכתב הגט כולו ואח"כ נודע לו איזה אות שאינו כתיקונו וצריך לגוררו ולכתוב אחר במקומו, צ"ע אם להכשיר באופן זה, שאפשר שיופסל מחמת חסרון גרירה בין כתיבה לחתימה ובין כתיבה לנתינה לפי שיטת הסוברים ראם חשב בשעת כתיבה לקוצצו קודם נתינה קפסיל אף בדבר שאינו חשוב, ודע זה כי זה חרש, וצריכין להזהר בזה שלא לתקן שום אות או תיבה ע"י גרירת האות לגמרי ולכתוב מחדש אות אחר, או אף גרירת איזה טשטוש ולכתוב במקומו אות, אם נעשה הטשטוש לאחר שכתב אות מאוחר ממנו, שהרי הגט בעת כתיבתו האות שכתב לאחר שנעשה הטשטוש מחוסר גרירה ופסול, וידקדק בזה כי זה חרש ומקום הניחו לי מן השמים להתגדר בזה.

י) לאמר להבעל שכל עוד שלא יגיע הגט לידו לא נגמרו שליחתם, וביכלתם כל עוד שלא הגיע הגט לירו לקורעו ולכתוב אחר אפילו עד מאה גיטין, וכן לומר כך להעדים שיכולים לחתום על כמה גיטין, ר"ל שאם יקרעו הגט קודם או שיקרע מאליו קודם שיגיע לירו יכולים לחתום גם על הגט השני בלא ציווי מחדש.

יא) גם ירשה הבעל להסופר למחוק איזה אות או תיבה שלימה או שורה ולחזור ולתקנה הכל קודם שיבוא הגט לירו ומרשיהו אף באופן שיעשה שלא יוכשר הגט רק בע"מ לבד אם אפשר להסביר זאת להבעל.

יב) להרגיל הבעל שיאמר שעושה את הסופר שליח לכתוב את הגט כנ"ל וגם להרגיל את הסופר שיאמר בתחילת הכתיבה לפני העדים והנני כותבו כולו בשליחותו של הבעל כו'.

יג) להרגיל שהעדים החותמים על הגט יקראו את הגט קודם שיחתמו, ועדי המסירה יקראו את הגט קודם הנתינה ולאחר הנתינה, והזהר בזה כי כל הכתוב בזה עיקרים גדולים בדיני גיטין.

יד) העדים והשליח יעמדו בכל עת כתיבת התורף של הגט, היינו שם האיש והאשה והרי את מותרת לכל אדם, ובריעבר יש להקל בעמידתם רק בעת כתיבת שיטה ראשונה לבד בשעת הרחק, והעולם אינם נזהרין בזה.

טו) לדקדק על הכרת האיש והאשה, ר"ל על הכרת שזה הוא האיש וזו היא אשתו עפ"י עדים כשרים אם באפשרי, וכן להכיר עפ"י עדים כשרים שמו ושם

אביו ושמה אם באפשרית ובשעת הדחק עפ"י אשה וקרוב וע"א, והכל ירעו הסופר והערים קורם הכתיבה של הגט.

טז) שמעתי אשר הגאון רע"ק אייגר הקפיד שלא יהי' קצת הגט יוצא מירה בגובה או מהצר, ר"ל שיהי' כלו נתון לתוך ירה ממש, ואף שאנכי העליתי בפסקי הלכות שלי בפ"ג ראישות אות ס"ט שאין שום קפידה בזה, אך הואיל ונפק מפומי' דהגאון הנ"ל, מהנכון להקפיד ע"ז לכתחילה, וצריך לרעת גם זה, ובפ"ה שלי שם יישבתי רעת הגאון רע"ק זצ"ל ושיש לחוש לזה.

יז) א"ה מה שנוהגין לערות הגט בהשורות התחתונות להעליונות צריך לרקרק אשר בעת שכותב אות התחתון לא יכניסו לחלל אות העליון בגון ראש הלמ"ד לתוך חללו של רל"ת או של כ"ף ארוכה וכרומה לכל חלל איזה אות שיוכל לשנותו לאות אחר או לקלקלו, שאף שאח"כ כשגומר האות ניכר שהנהו אות משורה התחתונה, אבל בהתחלת האות שהתחיל למושכו בתוך חלל האות משיטה העליונה אזי יש לחוש לקלקל האות העליון לשיטת הר"נ, וצריך מאר לרקרק בזה ולהשגיח על הסופרים בעת הכתיבה בזה כי קרוב הרבר לפסול הגט באופן זה, שמה שנתקן אח"כ בעת שכותב כל האות אין זה מעלה ארוכה, דהא נפסל האות שלמעלה ואח"כ נתכשר ע"י כתיבת אות אחר הוה כחק תוכות, ולזאת צריך מאר להזהר בזה ולרקרק על הסופר הכותב הגט היטב לרקרק בזה.

יח) א"ה בגט ששמו שבמקום הנתינה אינו שוה להשם שבמקום הכתיבה, וכותבים השם רמקום הנתינה ורמיתקרי על מקום הכתיבה, אי"א לכתוב בההרשאה שיכול לגרשה בכ"מ שימצאנה שאם יגרשנה במקום אחר או אפשר במקום הכתיבה א"כ נכתב שלא כרין כיון שמקום הנתינה בזה האופן שוה השם להשם שבמקום הכתיבה, וצריך להזהר בזה.

יט) גם צריך להסביר להבעל שהוא מגרשה ממנו בגט זה, ר"ל לא שמפקירה להנשא למי שתרצה, אלא שמגרשה ממנו לענין זה שלא תהי' עור אשתו ותהי' מותרת לכל ארם, והלשון ופטרית הכתוב בגט הכונה שמשלחה מביתו בלשון הכתוב רברים כ"ר פסוק א' וג' ושלחה מביתו ומתרגם אותה אונקלם ויפטרינה מביתי', וכן אגרת שביקין ג"כ הפירוש שטר של גירושין ר"ל שהוא מגרשה בשטר זה, וכן שכל זה המעשה שמגרשה ממנו עושה זאת בספר זה הכורת אותה ממנו ונעשה עפ"י רת משה וישראל וחז"ל, וצריך להזהר בזה. כן למרתי מרברי המאירי במס' נרדים ורבריו נכונים הם אף שלא בא מבואר בספרי מסרדי סירודי גיטין.

כ) להוריע להסופר ששכרו מונח ביר מי שהוא ואיהו ישעבר עצמו לכתוב הגט שאף אם יארע שמי ששכרו ת"י לא ישלם לו, עכ"ז מחויב הנהו לכתוב הגט וכל שכרו הנהו אצל מי שהושלש למענו הכסף אין לו רשות לתבוע מהבעל שכרו, ויותר טוב שיתנו להסופר את השכירות שלו קורם שנכתב הגט ושיתנה עמו שיכתוב למען הבעל ויקנה את מלאכתו להבעל או שיקנו להבעל שכר הכתיבה והוא ישלם להסופר תיכף בער שיקיים שליחותי'.

מכתב מהגאון מוה"ר דוב בעריש מויזלש זצ"ל*)

אבד"ק קראקא־וואַרשא

ראה ראיתי בתשוקתן של תלמידי חכמים האמונים עלי ספרי הש"ס, אשר מהם תצא תורה שבע"פ לכל ישראל, והמה ביוקר גדול, עד כי רוב הלומדים אין ידם משגת לקנות ש"ס שלם, וביותר עתה כי ב"ה קרן התורה החלה להתרומם, ובכל עיר ועיר נתרבו השקדנים, וינהו כל בית ישראל אחרי ספרי הש"ס, כאשר לשמחת לבב שמענו מאנשים נאמנים שנתחלקו פרענומעראנטין על הש"ס הנדפס כעת בזיטאמיר לאלפים, ולא ימצאו די לכל המשתוקקים לקנותם, וכאשר ירבו העם המשתוקקים, כן ירבה וכן יעלה המחיר משסי"ן הנמצאים מכבר, עפ"י הסוחרים המעלין בקודש.

מי חכם ויבין אלה כי ישרים דרכי ה', בהתקינו מזונותיו של אדם בחכמה, ובכל הדברים ההכרחיים אשר עליהם יחיה האדם, שם צוה ה' את הברכה, עד שיהיו שכיחים ומצויים בכל מקום ובכל זמן, בלי הון יקר ומחיר רב, למען גם הדל אשר אין ידו משגת לתענוגי מעדנים, לא ישא חרפת רעב ולא יחסר לחמו ומימיו. ואם בחיי שעה כך, עאכו"כ בחיי עולם, בתורת ה' וספרי קדש אשר עליהם יחיה האדם חיי הנפש, מצוה עלינו ללכת בדרכיו ית"ש ולהמציא לחם שמים לכל רעב וצמא לדבר ה', וכך היא דרכה של תורה לא נפלאת היא ולא רחוקה כי קרוב אליך הדבר מאוד.

ע"כ קמנו ונתעודד בעזה"י אני ואחוזת מרעי, לחזק ידי הגביר המפורסם מוה' **שמואל ארגעלבראנד** מדפיס דפה, להדפיס ש"ס שלם בתבנית הש"ס שנדפס בסלאוויטא ממש, הן מצד החומר (נייר וצבע ואותיות מובחרים), והן מצד הצורה, הנוסחאות הישנות עם ההגהות המתוקנות מגדולי הגאונים מארי דתלמודא, אשר ישנו בש"ס סלאוויטא, ואת אשר איננו שמה, דהיינו הגהות מהגר"א מווילנא, מהגר"ע אייגר, ומהג"ר יחזקאל לאנדא, והגהות הב"ח, וכדומה. גם ספרי רב אלפס עם כל נושאי כליו, ועם כל ההוספות שנדפסו בפרעסבורג, ועוד הוספות.

ומעתה עת לעשות לה', בעוד ימים אחדים יתחיל מעשה ההדפסה, ובעזהי"ת בזמן לא כביר יצא כל הש"ס ואלפסין נגמר בכי טוב והדרת קדש, לא תהיה ח"ו המלאכה נעצרה ולא תמשך מספר שנים רבות, כי הכל מתוקן להדפסה, וחפץ ה' בידו יצלח.

ואני הנני להעיר ולעורר לבב אחב"י, לתת ידם לקבל פרענומעראנטין, למען לא יהיו פועלי טוב נזוקין ח"ו, וכל המסייע למלאכת שמים, יתברך בסיעתא

---

*) כתבנו אורותיו בכר"ש קונט' פ"ב עמור י"ז. — העתק ממכתב זה הגיע אלינו מאת הרבני הנגיד המרומם מו"ה יוסף גאלדמאן נ"י. טוב עין הוא יבורך.

רשמיא, כברכת התורה, אורך ימים בימינה, גם עושר וכבוד במקום בינה, כנפש כב"י ונפש הבא עה"ח לכבוד התורה,

פה ווארשא, יום ר' יו"ר כסליו שנת תרי"ט, **גדו"ל כבוד"ך תלמו"ד בבל"י** לפ"ק.

דובערים בהגאון מו"ה יצחק מייזלש זצ"ל
חופ"ק ווארשא יע"א

מכתב מהגאון מוה"ר אברהם בנימין קלוגר זצ"ל[1] מבראדי

ב"ה. יום ב' לסדר כי ישוב ד' לשוש עליך לטוב כאשר שש על אבותיך, כ"ג אלול תרנ"ר לפ"ק בראדי.

הרוכב שמים בעזרו ובגאותו שחקים, יכתבהו ויחתמהו לחיים טובים נעימים ומתוקים, וישב על כסאו בהשקט ומנוחה עד נקוקים יקום, כבוד יריר ד' וי"נ חמדת לבבי הרב הגאון המפורסם צדיק תמים החכם השלם חריף ובקי בח"ת כש"ת מו"ה **ישעי' פירסט**[2] רב ואב"ד בעיר הבירה וויען, יהי ד' עמו ויעל למרום שיאו.

כמים קרים על נפש עיפה, וכיין רקח מעסים רמונים בכוס זהב, כן הי' לי הבשורה אשר נתבשרתי כי מעכ"ת הורם והונף למז"ט לרב ומו"ץ לעדת היראים בע"מ וויען, אשרי למעכת"ה אשר נפש העיר המעטירה הזאת ..?.. אוה למושב לו, ואשרי העם ערת היראים והשלמים שככה להם לבחור במעכת"ה לשבת בראש, כי הוא הוא האיש אשר לו יאתה, וכתר הרבנות הולמתו, והוא ינהל אותם על מי מבועי התורה והיראה ולא יעלה חלילה הפורץ עליהם. — והנה תיכף כבוא השמועה הטובה הזאת לאזני, רציתי לשלוח לו טעליגראף להאציל לו ברכתי כיאות, אך לראבון לבי הייתי אז בכפר ושם ישבתי ימים הרבה לשאוף רוח צח כי איני בקו הבריאה, ושם לא נמצא טעליגראפען אמט, לכן תיכף כבואי העירה הנני ממהר לכתוב אליו ולהריץ לו ברכתי הנובעת ממקור לבי, ולד' אני תפלה כי ישב על כסאו בהשקט ונחת והרחבה וינהל את צאן מדעיתו על מי מנוחת הישרה, ויהא רעוא דתרום רישא על כולו כרכא וכו', זו משלי, וד' יוסיף אלף פעמים ככה, אמן. ואבקשהו שיהי' הדיבור של חיבה מצוי' בינינו, ויכבדני בכל עת במכתביו היקרים ויהיו לי לשעשועים. והי' כשבת המלך מלכו של עולם על כסא מלכותו

---

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' צ"ו עמוד י"ד. — מכתב זה הועתק מכתי"ק, והניע אלינו מאת נכד אחיו ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה **שמואל בנימין סג"ל לעפפלער** נ"י. ברוך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

2) ראה אודותיו בכר"ש קונט' ק"ב עמור כ"ד.

לשפוט כל יצורים, יכתבהו ויחתמהו לאלתר לחיים וקרנו בכבור תרום. כנפשו הטהורה ונפש אוהבו נאמנו רור"ש וש"ת באהבה עזה ונאמנה ומצפה לתשובתו היקרה מהרה,

הק' אברהם בנימין קלוגר בהגאון מוהרש"ק זצ"ל

ומברכת פי יברכו גם הגבירים הנכבדים הראשים ר' ישמרם ויצילם, כ"א לפי מעלתו ומררגתו ישמרהו ר' בבואו ובצאתו ועד עולם, תופיע שמש הצלחתם וישנא אחריתם מראשיתם, ואשריכם ישראל כי בחרתם רב גרול בתורה ויראה להיות אלוף לראשכם והוא יורה לכם הררך אשר תלכו ואת המעשה אשר תעשון. ד' ישלם שכרכם ויגבי' קרנכם למעלה וישלח ברכה והצלחה במעשה ידיכם ולחיים טובים תכתבו ותחתמו, כנפשכם הרמה ונפש אוהבכם אף בלי מכירכם חפץ אשרם וטובם והצלחתם.

הטרוד וכותב בחפזי,

הק' אברהם בנימין קלוגר בהגאון מוהרש"ק זצ"ל

הערות בענינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר קלמן יצחק קאדישעוויץ הי"ד[1] אבד"ק אניקשט

בעהי"ת. ב' ט"ו בשבט תרפ"ה אניקשט (ליטא).

לכבוד הרב הגאון האמתי הנשר הגדול מאור הגולה מופת הדור והדרו כקש"ת מרנא ורבנא יוסף ראזין שליט"א האב"ד רק"ק דווינסק יצ"ו.

אחרשלה"ט ושלו' תורתו הק'. כאשר שמעתי כי דבינו שבנולה חזר לאכסניא שלו שמחתי ואמרתי ברוך בואכם לשלום עוד ינוב בשיבה לחיים ארוכים ולשלום. ועתה באתי בבקשה להשיבני . . . בקדושין דף כ"ד ע"ב מוכח כי בעוף אינו פסול לקרבן נסמית עינו רק נחטטה, וכן בזבחים דף ס"ח ע"ב בתום'. ולכן תמוה הגהת הגאון יעב"ץ בזבחים דף ל"ה ע"ב ברש"י, שכתב נסמית עינה ויצאה, והגאון מחק תיבת ויצאה, וצ"ע. ודברתי עם רב אחד ואמר לי כי כהדר"ג דיבר מזה בספרו, דמאי שנא נסמית מיבשה גפה דפסול, ואין עמדי ספר הנ"ל, ולכאורה יש לחלק דיבשה שאני וכנטול דמי ולא דמי לנסמית.

---

1) נולד בשנת תרל"ו לפ"ק בכפר לאטאווא סמוך לאניקשט. בצעירתו למד בישיבות ובכוללים בעיר טעלז ובעיר שאוועל. נסמך להוראה ע"י הגאון מוה"ר יצחק יעקב ראבינאוויץ אבד"ק פאניוועז. בשנת תרס"ו לפ"ק נתמנה למו"ץ בעיר אניקשט, ואח"כ בשנת תרצ"ב נתמנה שם לאב"ד. נרפס ממנו ספר תולדות יצחק (הערות בש"ס ופוסקים). נהרג עקה"ש ביון ד' אב שנת תש"א לפ"ק. הי"ד.

נסתפקתי אם יוצא דופן מאכיל את אמו בתרומה, כיון דילפינן מויליד ביתו, ויוצא דופן לא מיקרי יליד לפי פירש"י בכבודות דף מ"ח ע"ב, ואף לפי פירוש התום' שם, מ"מ ליליף לירה לידה מבכור, וכ"כ בתוספי הרא"ש לנדה דף מ' וכן בתוספות שם, אך ביבמות ס"ז משמע לכאורה דדוקא עובר אינו מאכיל, וכן בנדה דף מ"ג דכייל במשנה תינוק בן יום אחד מטמא בזיבה ובנגעים וכן מאכיל בתרומה וכו', משמע דכולהו חדא דינא וכמו כל הני גם יוצא דופן בכלל, כן לענין דמאכיל בתרומה, ואולי נאמר כיון דבני השפחות אוכלים בתרומה אף יוצא דופן, מטעם קנין כספו כדעת התום', ולדש"י מיליד ביתו, כמ"ש בפירושו לחומש ויקרא כ"ב דילפינן מכל טהור בביתך בשם הספרי, והוי גם יוצא דופן בכלל יליד ביתך יאכלו, כמו כן מה דמאכיל בתרומה דילפינן קרי בי' יאכילו, מקשינן יאכילו ליאכלו, דגם יוצא דופן בכלל, וכמו דאמרינן בקידושין תיפרה תפרה, דילפינן מהדרי. ולפי"ז תירץ הרב הגאון ר' אלי' דוב שור נ"י קושית התפארת ישראל בנדה דף מ"ג דבן יום אחד מאכיל בתרומה את אמו בו ביום שנולד, כן פירש"י, ותמוה דהא טמאה לידה, דנוכל לומר דמיירי ביוצא דופן דאין טמאה לידה.

אציע לפני דבינו תירוץ שתרצתי על קושיא חמורה על הרשב"א בחולין דף כ' שכתב דשהיי' אינה פוסל במליקה, והוא נגר גמרא דזבחים דף ס"ה דדוקא שהיי' בסימן שני סבירא לי' לת"ק דאינו מעכב, משמע דסימן ראשון לכו"ע מעכב וכפירש"י שם, וכבר הקשה כן בחשק שלמה להגאון רש"כ זצ"ל מווילנא בהגהותיו על הש"ס דף ס"ט שם. ונלענ"ר דהרשב"א מפרש דהא דקאמר הגמרא דשהיי' בסימן שני לאו דוקא, דה"ה סימן ראשון, אלא משום דבחטאת הוי השהיי' בסימן שני, דהרוב בשר הוי אחר סימן ראשון, ות"ק סבר דבמליקה אינו פוסל שהיי' והלכה כת"ק דהוי סתם משנה, ואף דאביי סבר דלכו"ע פוסלת שהיי', הא אביי ורבא הלכה כרבא, והרשב"א יסבור דהכלל הוא אף היכי דפליגי אמוראי אחריני כגון הכא דפליגי ר"ז ורשב"י הקודמים להם בזמן קצת.

ועוד נראה דהרשב"א מפרש דהא דראב"ש סובר דשהיי' בסימן שני פוסלת אינו מטעם שהיי', דהא חזינן דרסה אינה פוסלת במליקה כדאיתא בחולין דף כ' קוצץ ויורד זו היא מצותה, אלא הטעם דעושה מעשה חטאת בעולה כשמולק סימן אחד ועושה שהיי' ולכן פסול, אבל בסימן ראשון אין פוסל שהיי', ומדוקדק הלשון שהיי' בסימן שני. — ועל פירש"י שם קשה דהא שהיי' במיעוט בתרא נשאר בתיקו בחולין דף ל"ב לפי פירש"י שם דמשמע דמה"ת דפסק לחומרא, וא"כ יקשה למ"ר שהיי' בסימן שני אינו מעכב, גם שהיי' במיעוט בתרא מותר, וצ"ל דהאיבעיא לאביי דס"ל דשהיי' בסימן שני מעכב לכו"ע, התם דוקא משום דבעולה צריך ב' סימנים לעיכוב, אבל מיעוט בתרא שאינו מעכב לא פסל שהיי', או נימא כולה חדא שחיטה היא ופסל שהיי', כנלענ"ד. ואבקש מכבוד הדר"ג להשיבני ואתו הסליחה על טרחתו.

נאם דוש"ת ומשתחווה מול הררת קדשו,

קלמן יצחק קאדישעוויץ מו"צ רפה אניקשט

בעהי"ת. יום ד' מ"ח לספירה תרצ"ב אניקשט ליטא.

לכבוד ראש וראשון בישראל הוא ניהו שר התורה רבן של כל בני הגולה הכל צריכים לתורתו הרב הגאון האמתי מרנא ורבנא ר' יוסף ראזין שליט"א האב"ד דק"ק דווינסק.

אחדשלה"ט ושלו"ת. באתי בשאלה לכבוד מרן שליט"א. הנה בהנהות הרש"ש לב"ב דף ק"ל ע"ב בגמרא, כתב וז"ל, ת"ל לא יוכל לבכר, לא מצאתי מפורש אם יוכל לקחת ממנו חלק פשיטותו דלכאורה חלקו זה שוה לחלק שאר אחיו, או אולי מדכתיב לא יוכל כו' כי כו' לתת לו פי שנים, משמע דלא יוכל לגרוע ממנו פי שנים או נאמר דמקשינן ב' חלקיו להדדי עיין לעיל קב"ד, עכ"ל הרש"ש. והנה לכאורה לשון התוספות ק"ל ע"א ד"ה האי, משמע דחלק פשיטות יכול לשנות, וכן בלשון הרא"ש שם ק"ל בגמרא משמע כן דחלק פשיטות יכול לשנות (בסי' כ"ח ברא"ש שם) וכן בגמרא שם דיליף קל וחומר בכור שהורע כחו שאינו נוטל בראוי כבמוחזק אמרה תורה לא יוכל לבכר, משמע דדוקא חלק בכורה אבל חלק פשיטות שלו יוכל לשנות, כן הי' נראה לכאורה, אך אם נאמר כן, בטל הלאו של לא יוכל לבכר, דלעולם יתן לו חלק בכור, וחלק פשיטות יטול ממנו ולא יהי' לבכור רק חלק אחד והתורה צוחה ואמרה כי את הבכור יכיר לתת לו פי שנים, אלא ע"כ אם יתן לו חלק אחד בתורת בכורה יקרא אותו החלק רק חלק פשיטות, ואימתי יקרא חלק בכורה, כשיקדים לו החלק פשיטות מתחלה, אבל חלק אחד נקרא חלק פשיטות, דהא אינו יכול לשנות בתורת ירושה ליטול הבכורה רק בתורת מתנה ליתן לשאר אחיו, והכלל דלא מקרי חלק בכורה בלא חלק פשיטות וביחד מקרי פי שנים.

ועוד אמאי אמרינן המחלק נכסיו על פיו והשוה להן את הבכור בתורת ירושה לא אמד כלום, נימא דודאי אחזוקי אינשי דעברי בלאו לא מחזקינן ולא יעבור על הלאו דלא יוכל לבכר, ובודאי חלק בכורתו נתן לו ורק חלק פשיטותו לקח ממנו, ויהא דבריו קיימין, אלא ע"כ דלא נקרא חלק בכורה בלי שיקדים לו חלק פשיטות, וכן משמע בטור סי' רפ"א בשם הר"י הלוי הובא בסמ"ע סק"ז שצריך למלאות לבכור פי שנים, ומשמע דגם חלק פשיטות אינו יכול לשנות ממנו, וע"כ דכוונת התוספות והרא"ש דף ק"ל דחלק פשיטות של שאר אחיו יכול לשנות אבל לא של הבכור, כן נראה לענ"ד. ועל תשובת מרן אני מחכה, ואם שגיתי יעמידני על האמת.

נאם דוש"ת ומברכו באריכת ימים ושנים,

קלמן יצחק קאדישעוויץ

חולה הצריך לאכול ביום הכפורים, האם יכול לאכול כדרכו, או צריך להזהר לאכול פחות פחות מכשיעור

שמואל עקיבא יפה־שלעזינגר
רב ואב"ד דקהלת החרדים
שטראסבורק

בס"ד. ח"י מנ"א תשמ"ח לפ"ק.

ידוע ומפורסם בשערים המצויינים בהלכה פסקו של הגאון רבי חיים סולובייציק ז"ל מבריסק, שבעת בואו לכהן כרבה של בריסק, היה מורה לחולים שיש בהם סכנה, לאכול ביום הכפורים כל צרכם, ואינם צריכים להזהר לאכול פחות פחות מכשיעור כדי אכילת פרס. והובאו דברים אלו בספרו של בנו, בספר חדושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם בפרק ב' מהלכות שביתת עשור הל' ח', וכתב שם, והנה אאמו"ר הגאון זצ"ל היה מורה ובא בכל חולה שיש בו סכנה כגון מכה של חלל וכדומה, שיאכילו אותו ביוה"כ כל צרכו ולא פחות מכשיעור, ואמר הטעם דכיון שהוא כבר חולה שיש בו סכנה הרי יוה"כ נדחה לו לכל המועיל יותר לרפואתו, שבכלל זה גם חיזוק גופו, וכיון דשיעור שלם יותר טוב להחולה, ממילא דגם זה בכלל פיקוח נפש שדוחה יוה"כ, ודברי השו"ע (או"ח סי' תרי"ח סעיף ז'), דמאכילין אותו פחות פחות מכשיעור, קיימי רק על חולה שעדיין אין בו סכנה, רק שהרופא אומר שאם לא יאכילו אותו ביוה"כ יכבד עליו החולי ויסתכן, כלשון השו"ע בתחלת הסימן שם, דנמצא דכל הסכנה היא רק מחמת מניעת האכילה בלבד, ובזה כיון דאפשר למנוע סכנה זו גם ע"י פחות מכשיעור, אסור להאכילו שיעור שלם, אבל בחולה שכבר יש בו סכנה, כל מה שמועיל יותר להחולה לקירוב רפואתו ולחיזוקו להסיר ולמעט סכנת מחלתו, הכל בכלל סכנה ופיקוח נפש שדוחה שבת ויוהכ"פ, ואין אנו צריכין לדון כלל אם מניעת האכילה תזיקהו ותביאהו לידי יותר סכנה, עכ"ד.

והוא, מרן הגרי"ז הלוי, כתב שם, שדברים אלו מפורשים כן בספר החינוך, שכתב במצוה שי"ג, [לאחר שכתב דין השיעורין לענין חיובא דיוה"כ], וזה לשונו, ולפיכך מי שהוא חולה אע"פ שאין בו סכנה גמורה אם יהיה חלוש הרבה ראוי להאכילו ולהשקותו מעט מכשיעור שאמרו, עכ"ל. וכתב ע"ז במנ"ח שם, וזה לשונו, נראה מדברי הרב המחבר, דיש חילוק בין כשיעור דאין מאכילין אלא במקום סכנה, ופחות מכשיעור מאכילין אף במקום שאין סכנה, ובאמת לא ראיתי חילוק זה בשום מקום, דודאי אין שום איסור תורה הותר באין סכנה וכו', עכ"ל. אולם נראה פשוט דגם החינוך מירי באופן שיש סכנה בדבר אם לא יאכל, אלא דבא לומר דאם הוא כבר חולה שיש בו סכנה גמורה, באופן שניתן יוה"כ לידחות

אצלו מחמת עצם החולי עצמו, ע"ז לא נאמר הרין רמאכילין אותו פחות מכשיעור, רק עושין לו כל צרכיו כפי שיותר טוב לו, רק אם החולי עצמו אין בו סכנה גמורה, אלא שהוא חלוש הרבה שמניעת האכילה תוכל להביאו לירי סכנה, אז הוא רמאכילין אותו רק פחות פחות מכשיעור למנוע הסכנה הבאה ממניעת האכילה, והן הן דברי אאמו"ר, ע"כ, עיי"ש.

וטרם כל שיח לברר ראיה זו מספר החינוך שנעמור עליה בהמשך דברינו, יש עלינו לרעת שיסור הדברים מבוארים בדברי הרב המגיר בהל' שבת פרק ב' הל' י"ד, דהרמב"ם פסק שם בהל' א', חולה שיש בו סכנה עושין לו כל צרכיו בשבת, ובהל' ב' פסק, כללו של רבר, שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להן, ע"כ. ובהל' י"ר כתב הרב המגיר, ואע"פ שאין במניעת רבר שעושין לו סכנה, בכל זאת מחללין עליו את השבת, עיי"ש. וכך נפסק בשו"ע או"ח סי' שכ"ח סעיף ר', וזה לשונו, מכה של חלל אינה צריכה אומר, שאפילו אם אין שם בקיאים עושים לו כל מה שרגילים לעשות לו בחול, וכתב שם במגן אברהם ס"ק ר', משמע שאף על פי שאין סכנה במניעת הרבר החוא מותר, וכן כתב המגיר משנה, ע"כ, עיי"ש. ואם כן חולה שיש בו סכנה וצריך לאכול ביום הכפורים, הרי האכילה היא מכלל צרכיו של החולה, וכל מה שאוכל מועיל לו, ולמה ניתן לו פחות מכשיעור בשעה שצריך לו יותר מכשיעור. ומה שמצינו בגמרא (כריתות י"ג ע"א), להאכיל פחות פחות מכשיעור, שם איירי במעוברת שערייך אינה חולה כלל, אלא שאם לא תאכל תוכל לבוא לירי סכנה, וא"כ כיון שרי לה בפחות מכשיעור, אסור להאכילה יותר, [ואף ששם מבואר בגמרא, שמעוברת שאוכלת מאכל איסור מפני הסכנה, יש לה לאכול פחות פחות מכשיעור, כרי שלא יצטרף שיעור כזית בכרי אכילת פרס, ואף שחצי שיעור ג"כ אסור מן התורה, מ"מ מאכילים אותה פחות פחות מכשיעור, באופן שתשהה בין אכילה לאכילה, כרי להקל מעליה איסור מלקות, עיי"ש, הוא הרין למעוברת שאוכלת ביוה"כ מפני הסכנה יש להאכילה פחות פחות מכשיעור, כרי להקל מעליה איסור כרת ומלקות, וא"כ הוא הרין בחולה], משא"כ בחולה שיש בו סכנה שכבר הוא מסוכן, והאכילה תועיל לו, בזה יש להאכילו כל צרכו. וראה בספר מקראי קודש (להגרצ"פ פראנק) על הימים הנוראים עמור קמ"ז, שכן אמר הרב מבריסק לאחר הרבנים, שיסור דברי אביו הם דברי המגיר משנה, וחילק בין חולה שיש בו סכנה לבין מעוברת וכמו שכתבנו, עיי"ש.

ואולם אם נאמר שכל דברי הגר"ח מבריסק ז"ל בנויים על יסוד דברי הרב המגיר הנ"ל, שגם ברברים שאין במניעתם סכנה עושים אותן לחולה שיש בו סכנה, ועל כן גם ביוה"כ בחולה שיש בו סכנה מאכילין אותו כל צרכו, ואין להקפיד על פחות פחות מכשיעור, יהיו דברי הרב המגיר סותרים את עצמן, שכתב בהל' שביתת עשור פרק ב' הל' ח', בר"ה ואם נחלקו הרופאים כשמאכילין את החולה מאכילין אותו פחות פחות מכשיעור בכרי אכילת פרס כרי להקל עליו, אלא א"כ אמרוהו שהוא צריך כשיעור בכרי אכילת פרס, והוכיח כן מהגמרא

בכריתות י"ג ע"א, וזו היא סברת הרמב"ן בספרו תורת האדם ריש שער הסכנה, דכתב שם, דכמו דאמרינן במס' כריתות לגבי מעוברת שאוכלת מאכל איסור מפני הסכנה, יש עליה לאכול פחות פחות מכשיעור, באופן שלא יצטרף שיעור כזית בכדי אכילת פרס, ונראה שאף בחולה עושים כן, והטעם הוא כדי לחקל מעליו איסור כרת ומלקות לאיסור בלבד, עיי"ש. וכן כתב הרא"ש ביומא פרק ח' סימן י"ג, והר"ן שם (בדף ג' ע"א מדפי הרי"ף בד"ה מתני'), וראה בבית יוסף או"ח סי' תרי"ח בד"ה לא שנא, שאחר שהביא סברת הרמב"ן, כתב שם, שכן כתבו הר"ן והרב המגיד. ולפי דברי הגר"ח מבריסק, יהיו דברי הרב המגיד סותרין זה את זה, וצ"ע.

ובעצם הענין יש לחלק ע"פ מה שכתב הגאון ר' אלחנן וסרמן בספרו קובץ הערות סימן ח"י מאות ה' והלאה, וזהו תוכן דבריו, דמצינו במס' שבת קל"ג ע"ב לענין מילה בשבת, דהמל כל זמן שהוא עוסק במילה חוזר גם על ציצין שאין מעכבין את המילה, ואם פירש אינו חוזר אלא על ציצין המעכבין, והטעם הוא לפי שציצין שאינן מעכבין אינם דוחים שבת מצד עצמם, מכיון שאינם רק הירוד מצוה, וא"כ כל זמן שלא פירש מהמילה הם עדיין שייכים למצות מילה, והואיל ושבת ניתנה להידחות אצל מילה, צריך לעשותה כדרך שעושה אותה בחול, שהמילה הותרה בשבת. [ועיין בזה בשו"ת התשב"ץ חלק ג' סי' ל"ז, שו"ת הרמ"א סי' ע"ו, ביאורי הגר"א יו"ד סי' רס"ו ס"ק כ"ה, העמק שאלה להנצי"ב שאילתא י' אות ט', ועוד אחרונים, לא עט האסף כלם כאן]. וא"כ הכא נמי בחולה שיש בו סכנה יסבור הרב המגיד שכל זמן שהחולה הוא מסוכן לא נגמרה לגביו מצות פיקוח נפש, והוי כמו שלא סילק ידיו מהמילה, שעדיין לא נגמרה המצוה, ויש לו לעשותה כדרך שעושה אותה בחול, וסבירא ליה להרב המגיד, ששבת הותרה לגבי פיקוח נפש, וכסברת המהר"ם מרוטנבורג והובא ברא"ש יומא פרק ח' סימן י"ד, וא"כ אין לדמות דין זה לאכילה ביום הכפורים, דביוה"כ אינו אלא בתורת דחייה, ולא שייך שם ההיתר שאמרו בציצין שאין מעכבין כל זמן שלא סילק ידו, דדוקא במילה שהותרה בשבת שייך לומר כן, אבל אילו היתה המילה בשבת רק בגדר דחויה, היה אסור לגמור את הציצין שאין מעכבין אפילו לא סילק ידו, וא"כ ביום הכפורים שאיסור אכילה במקום פיקוח נפש אינו אלא בגדר דיחוי, ועיין ברשב"א במס' קידושין כ"א ע"ב בד"ה רב אמר, ולכן צריך אומד גם בחולה שיש בו סכנה, וצריך לאכול פחות פחות מכשיעור, ע"כ, עיי"ש. וא"כ לפי זה יש לומר דדעת הרמב"ן והרא"ש והר"ן והרב המגיד שהבאנו לעיל, שאף למאי דנקטינן דמחללים שבת על חולה שיש בו סכנה גם בדברים שאין במניעתם משום סכנה, מכל מקום לגבי איסור אכילה ביוה"כ צריך להזהר לתת לחולה לאכול רק פחות פחות מכשיעור, ודברי הגר"ח מבריסק צ"ע.

ומלבד כל זה, אף אם נקבל להכרעת הגר"ח מבריסק ז"ל, שיסוד דבריו בנויים הם על דברי הרב המגיד בפרק ב' מהל' שבת הנ"ל, שגם ברברים שאין במניעתם סכנה מותר לעשותם בשבת כדרך שעושים אותם בחול, וא"כ הוא הדין

לאכילה ביוה"כ לחולה שיש בו סכנה שמאכילים אותו כדרכו, וכמו שנתבאר. מכל מקום להלכה למעשה יש לעיין טובא בזה, והוא דהמשנה ברורה בביאור הלכה סי' שכ"ח סעיף ד' בד"ה כל שרגילים, הביא שם להרב המגיד, וכתב, ולענ"ד צריך עיון, דלפי הנראה הרבה פוסקים חולקים על סברא זו, והוכיח שם מכמה ראשונים דס"ל רלא כהרב המגיד, עיי"ש שהאריך בזה, וסיים, א"כ בודאי היה מהנכון להחמיר באיסורי תורה ובפרט שהוא שלא במקום סכנה, וא"כ מאחר שמצינו מחלוקת בדבר, בנידון דידן לגבי חולה שיש בו סכנה לגבי אכילה, יש מקום להחמיר, דשמא מעיקר הדין ההלכה כהפוסקים שמחמירים גם בשבת שלא להתיר אלא דברים שיש במניעתם משום סכנה, ואף אם תימצי לומר דההלכה כהרב המגיד, וכמו שפסק כן גם בשו"ע או"ח סי' שכ"ח סעיף ד', מכל מקום שמא לגבי אכילה ביוה"כ לכל הדיעות אין להתיר אלא פחות פחות מכשיעור, וכמו שג"כ פסק כן בשו"ע או"ח בסי' תרי"ח סעיף ז', שכתב שם, שמאכילים את החולה פחות פחות מכשיעור, ואין כל סתירה בפסק השו"ע וכמו שכתבנו לחלק לעיל ע"פ דברי הגר"א וסרמן. ועוד אפשר לחלק ולומר, דדוקא אם הדבר שעושים לחולה יש בו תועלת לחולה, כגון לחזק את גופו ולהקל ממכאוביו, אלא שאין במניעתו סכנה, אז הותר לעשות כן בשבת, אבל לגבי אכילה ביוה"כ לענין פחות פחות מכשיעור, כיון שאין תועלת ועדיפות לחולה לאכול הכל בפעם אחת, ואם מעט או הרבה יאכל, אין בזה תועלת למחלתו, גם הרב המגיד מודה דאין לחולה לאכול כשיעור הכל בפעם אחת, וע"כ כתב בהל' שביתת עשור, דיש לתת להחולה פחות פחות מכשיעור, וע"ע בפרי מגדים או"ח סי' שכ"ח באשל אברהם ס"ק ב', ובשו"ע הרב שם סעיף ד', וא"כ אין כל סתירה בדברי השו"ע. ובתשובה כתבנו עוד לחלק בין הנושאים והבאנו להרבה פוסקים בענין, וכאן אין מקום להאריך במקום שאמרו לקצר. וראה מה שכתבו בדעת הרב המגיד בשו"ת חלקת יואב או"ח סי' י"ד בהג"ה, ולהלכה למעשה ע"ע מה שכתבו בעצם הענין בהעמק שאלה להנצי"ב שאילתא קס"ז אות י"ז, ובערוך השלחן או"ח סי' תרי"ח סעיף ט"ו.

ועתה נבוא לברר הראיה שהביא הגרי"ז מבריסק מדברי החינוך לדברי אביו הגר"ח זצ"ל. והנה מלבד מה שהקשה המנ"ח על החינוך, שמוכח מרבריו שיש חילוק בין כשיעור שאין מאכילין אלא במקום סכנה, לבין פחות מכשיעור שמותר אף במקום שאין סכנה, וכתב המנ"ח, שלא ראה חילוק זה בשום מקום, שבודאי אין שום איסור תורה מותר כשאין סכנה, עיי"ש. ראה גם בשו"ת צמח צדק (לובאוויטש) חאו"ח סי' ס"ב, שעמד על דברי החינוך, וכתב, שהרי מדברי הפוסקים מוכח שאם אין סכנה לחולה אסור להאכילו אפילו פחות מכשיעור, וע"כ כתב בהספר דברי החינוך, שאין כוונתו להתיר כשאין חשש סכנה כלל, אלא שאין בו סכנה גמורה, דהיינו שעכשיו אין בו סכנה, ואין כאן רופא שיאמר שאם יתענה יכבד חוליו ויסתכן, שבזה בודאי מאכילים אותו על פיו, וגם החולה אינו אומר שצריך לאכול, אלא שאנו מסתפקים אם יתענה החולה אם יש בזה סכנה,

ומכיון שעכשיו אין בו סכנה, וקשה להתיר להאכילו כשיעור משום הספק שלנו שמא יסתכן ע"י התענית, לכן היקל החינוך להתיר לו לאכול פחות מכשיעור, עיי"ש בדבריו. וגם הגאון ר' מאיר אריק בספרו מנחת פתים או"ח סי' תרי"ח, הביא דברי החינוך ותמה עליו, שהלא מדברי כל הפוסקים נראה שדוקא לחולה שיש בו סכנה מותר לאכול פחות מכשיעור, אבל אין בו סכנה אפילו פחות מכשיעור אסור, דקיימא לן דחצי שיעור אסור מן התורה, עיי"ש. וע"ע מה שכתב להסביר את דברי החינוך בשו"ת הרב"ז (שאפראן) חאו"ח סי' י"א אות ד', ויש לפלפל בדבריו, ואכ"מ. וראה גם בשדי חמד חלק אסיפת דינים מערכת יום הכפורים סימן ג' אות י"ג, מה שכתב בזה בדברי החינוך ובמנ"ח, וג"כ דעתו שם, דאף אם היה מפורש בהדיא בחינוך דלחולה שוודאי אין בו סכנה מותר להאכילו חצי שיעור, אנו אין לנו לתפוס אלא דעת כל הפוסקים דאין היתר זה (להאכילו פחות מכשיעור) אלא לחולה שיש בו סכנה, עיי"ש. וראה גם בספר מקראי קודש על ימים נוראים סימן מ"ב, מה שכתב בדברי החינוך, ומה שהביא שם משו"ת האלף לך שלמה (להגאון ר' שלמה קלוגר) חיו"ד סי' תק"ד, ואכ"מ לפלפל בדבריו. עכ"פ אין מדברי החינוך ראיה לסברת הגר"ח מבריסק, וכמו שהבאנו בשם הצמח צדק, ובספרנו חנוך לנער ועשירית האיפה על החינוך והמנ"ח הארכנו בזה הרבה.

היוצא לנו מזה שהוראת הגר"ח מבריסק זצ"ל עדיין טעונה עיון רב, ורק בחולה מסוכן אז מאכילין אותו פחות מכשיעור, ובחולה שאין בו סכנה, לא הותר לו אף פחות מכשיעור, דחצי שיעור אסור מהתורה, וכפסק השו"ע או"ח וכדעת רוב האחרונים.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בענין אין בגידין בנותן טעם

יצחק שמואל גמזו
מניר שיעור בישיבת קדושת ציון
קרית באבוב, בת־ים

הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות מאכלות האסורות הלכה ו' כתב, האוכל גיד הנשה של נבלה או של טרפה או של עולה חייב שתים, מתוך שנכלל באיסור שאד גופה שהי' מותר נכלל גם הגיד ונוסף עליו איסור אחר, עכ"ל. וכתב המ"מ בחולין דף ק"א אמרו מחלוקת תנאים, ומאן דאית לי' איסור כולל מחייב שתים, ודעת רבינו לפסוק כן. וכתב הכ"מ, דבתשובות הרשב"א הקשה דמוכח בריש פרק גיד הנשה (דף פ"ט ע"ב) דלמ"ד אין בגידין בנותן טעם אין איסור מוקדשין נוהג בו, והרמב"ם פסק בפט"ו מהלכות מאה"א הי"ז דאין בגידין בנותן טעם, וא"כ האיך פסק דבאוכל גיד הנשה של עולה חייב שתים, ומאן דמחייב שתים אית לי' יש בגידין בנותן טעם, עכת"ד.

והשער המלך, והכו"פ בסימן ס"ה, והצל"ח בחולין דף פ"ט ע"ב, ועוד אחרונים, הקשו ביותר על הרמב"ם, מרבריו שכתב בפ"ח מהלכות מאה"א ה"ה, האוכל גיד הנשה מבהמה וחי' הטמאים פטור, לפי שאינו נוהג בטמאה, אלא בבהמה שכולה מותרת, ואינו כאוכל משאר גופה, שאין הגידין מכלל הבשר כמו שביארנו וכו' עכ"ל, וכתב המ"מ דהיינו כמו שמבואר בפ"ד הי"ח דאין מלקות באוכל גידים של נבלה וטריפה וטמאה, וא"כ אמאי פסק רבאוכל גיד הנשה של נבלה וטרפה ועולה ילקה שתים, והיינו מצר גיד הנשה ומצר נבלה וטדפה ועולה, נהי דמצד גיד הנשה ילקה, דעץ הוא והתורה חייבה עליו, מ"מ על איסור נבלה וטרפה ועולה הי' ראוי לומר דפטור, כיון דעץ בעלמא הוא ואין בגידין בנותן טעם. ותירצו האחרונים, דוראי בבהמה טמאה דליכא איסור גיד הנשה ליכא נמי איסור טמאה, אבל בבהמה טהורה ראית בה איסור גיד הנשה, כיון דרחמנא אחשבי' אכילה לענין גיר הנשה, כבר עשאתו התורה בתורת אכילה וממילא חייבי נמי באיסור נבילה וטריפה או עולה. אולם קושית הרשב"א מהגמרא דף פ"ט ע"ב קשה טובא, דמבואר דלמ"ד אין בגידין בנותן טעם, אין איסור מוקדשין נוהג בגיד הנשה, אע"פ שאיסור גיר הנשה נוהג בו, ולא אמרינן מגו דאחשבי' רחמנא אכילה לענין גיד הנשה, יתחייב נמי משום מוקרשין.

ועוד הקשה השער המלך, מהגמרא בדף ק' ע"ב, דאמר רבי יהודה רגיד הנשה נוהג בטמאה, ואקשינן והא ר"י סבר אין איסור חל על איסור, ואמרינן וכי תימא קסבר ר"י אין בגידין בנותן טעם, ובטמאה נמי איסוד גיד איכא איסור טומאה ליכא וכו'. הרי מבואר דלמ"ד אין בגידין בנותן טעם פטור על טמאה, אע"פ שחייב על איסור גיד, ולא אמרינן מגו דאחשבי' רחמנא אכילה לענין גיד אחשבי' רחמנא אכילה לענין טמאה.

והנה הרמב"ם בפ"ח מהלכות מאה"א הלכה י"ד פסק, גיד הנשה מותר בהניי', לפיכך מותר לאדם לשלוח לנכרי ירך שגיד הנשה בתוכה, וכתב המ"מ דהוי מחלוקת תנאים בפסחים דף כ"ב דתניא גיד הנשה מותר בהנאה דברי ר"י ור"ש אוסר, וסתם מתניתין דגיד הנשה כר"י דתנן שולח אדם לנכרי ירך שגיד הנשה בתוכה וכו', וידוע דר"ש ור"י הלכה כר"י, וכ"ש דסתם מתניתין כן. אולם הקשה הרמב"ן והמ"מ, והרא"ש בפרק גיד הנשה סימן י"ז הביא שהקשו חכמי לוניל על הרמב"ם, דבפסחים דף כ"ב פרכינן על רבי אבהו דאמר כל מקום שנאמר לא תאכל וכו' אחר איסור אכילה ואחר איסור הנאה במשמע, והרי גיד הנשה דאמר רחמנא על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, ותנן שולח אדם ירך לנכרי שגיד הנשה בתוכה, אלמא מותר בהנאה, ומשנינן קסבר ר"א כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרו, ופרכינן הניחא למ"ר יש בגידין בנותן טעם, דלרידי' גיד הנשה בכלל נבילה, אלא למ"ר אין בגידין בנותן טעם, דלרידי' גיד לאו נבילה היא, ולא שייך לומר שהותרה בכלל נבילה, ומשנינן מאן שמעת לי' דאמר אין בגידין בנותן טעם ר"ש, דתניא האוכל גיד הנשה של בהמה טמאה ר"י מחייב שתים, ור"ש פוטר לגמרי, דאיסור גיד נתמעט דאינו נוהג בטמאה, ואיסור בהמה טמאה ליכא דאין בגידין בנותן טעם, ור"ש הכי נמי דאסר בהנאה, עיי"ש. וכיון דהרמב"ם פסק כר"א בפ"ח מהלכות מאה"א הל' ט"ו, דכל מקום שנאמר לא תאכל וכו' אחר איסור אכילה ואחר איסור הניי' במשמע, וא"כ הו"ל לפסוק דגיד הנשה אסור בהנאה, כיון דנפסק בגמרא בדף צ"ט ע"ב דאין בגידין בנותן טעם, וכן פסק הרמב"ם לקמן בפט"ו הי"ז, וא"כ לא שייך לומר כשהותרה נבילה היא וגידה הותרו, ועיין במ"מ ובכ"מ מה שתירצו.

ובאו"ה כלל כ"א דין ג' כתב גיד הנשה שרי בהנאה לרא"ש בפרק ג"ה מטעם דיש בגידין בנותן טעם והתורה התירה בכלל נבילה, עכ"ל. והקשה הראש יוסף בחולין דף צ"ט ע"ב דהרי הרא"ש מתיר מפני שהלכה כחזקי' דלא יאכל הוי רק איסור אכילה, ואפילו אי נימא דהרא"ש מספקא לי' אי הלכה כרבי אבהו או כחזקי', אפ"ה אי אפשר לפרש דמטעם דהותרה נבילה הותרה גידה, דהרי הרא"ש פסק בהרי' ברף צ"ט ע"ב והלכתא אין בגידין בנותן טעם, עיי"ש.

והנראה בזה בעזהשי"ת, דהרמב"ם ס"ל דהסוגיא בפסחים דף כ"ב המחלוקת ר"י ור"ש אם יש בגידין בנותן טעם, לא דמי לסוגיא בחולין דף צ"ט ע"ב המחלוקת ת"ק ורבי ישמעאל בנו של ריב"ב אם יש בגידין בנותן טעם, דהסוגיא בפסחים מחלוקת ר"י ור"ש אם יש בגידין בנותן טעם, היינו אם יש בגידין טעם בשר וחל ע"ז איסור בהמה טמאה, והוי בכלל נבילה, וכשהותרה נבילה היא וגידה הותרו, ואם אין בגידין בנותן טעם, לא הוי בכלל נבילה ולא שייך כשהותרה נבילה גידה הותר, ובזה אפ"ל דפסק הרמב"ם כר"י ריש בזה טעם בשר וכשהותרה נבילה היא וגידה הותרו וכמש"כ האו"ה, אולם הסוגיא בחולין דף צ"ט ע"ב המחלוקת אם יש בגידין בנותן טעם, היינו אם יש בזה לתת טעם בבשר, ובזה פסקינן כרבי ישמעאל בנו של ריב"ב דאין בגידין בנותן טעם בבשר

ולא נאסר הבשר שנתבשל עם גיד הנשה, וכן פסק הרמב"ם בפט"ו הל' י"ז דהבשר לא נאסר, ומפשטות הסוגיות משמע כן, דהגמרא בפסחים לא מביאה את רבי ישמעאל בנו של ריב"ב, אלא את ר"י ור"ש, חזינן דהוי ב' סוגיות נפרדות.

אולם רש"י כתב בפסחים דף כ"ב ע"א (ד"ה אלא למ"ד אין בגידין) דאיסור נותן טעם בשר אם נתבשלה עם הבשר, אלמא לאו טעם בשר אית בהו, ולאו נבילה מיקרי אלא כעצמות, רהן עץ בעלמא ולא אישתרי בכלל נבילה, ועץ הוא והתורה חייבה עליו וכו' ופלוגתייהו בגיד הנשה דף צ"ט ע"ב, עכ"ל. ומפודש בדש"י דהוי אותו מחלוקת דאם יש בזה טעם בשר לאסור את הבשר שנתבשל עמו יש בו ג"כ טעם בשר והוי בכלל נבילה, ואם אינו נותן טעם בבשר לא הוי בכלל נבילה, וכן מבואר בתוס' בחולין דף צ"ט ע"ב ד"ה והלכתא וכו', שכתבו דלמאי דקימ"ל אין בגירין בנותן טעם ולא אוסר הבשר א"כ לא הוי בכלל נבילה, ולא שייך לומר כשהותרה נבילה היא וגידה הותרו, ולכן גיד הנשה אסור בהנאה. אולם בשיטת הרמב"ם ולפי רבני האו"ה רס"ל כשהותרה נבילה היא וגידה הותרו והוי בכלל נבילה, נראה לפרש כדפירשנו, דאין בגידין בנותן טעם בבשר שנתבשל עמו, אולם יש בו בעצמו טעם בשר והוי בכלל נבילה, וכשהותרה נבילה היא וגידה הותרו, וכעין סברא הזאת כתיב בחת"ס דף צ"ט ע"ב ד"ה מתניתין וכו' עיי"ש. וכן מדייק הצפנת פענח מהרמב"ם בפ"ר מהלכות מאה"א הל' י"ח שכתב וז"ל, האוכל מנבילה וטריפה או מבהמה וחי' הטמאים מן העוד ומן העצמות ומן הגידים וכו' אע"פ שהוא אסור, הרי זה פטור מפני שאין אלו ראויין לאכילה וכו' עכ"ל, וכתב הצפנת פענח דמשמע דשם נבילה יש עליהם אלא שאינם ראוין לאכילה, ולפ"ז מה שכתב הרמב"ם לקמן בפ"ח הלכה ה' שאין הגידים מכלל הבשר כמו שביארנו, צ"ל מטעם שאינו דאוי לאכילה, עיי"ש שהאריך. א"כ מבואר להדיא ברמב"ם, דס"ל דיש בגידין טעם בשר, וחל ע"ז שם נבילה, והא דפסק בפט"ז הי"ז דאין בגידין בנותן טעם, היינו דאינו נותן טעם בבשר שנתבשל עמו, וכיון שחל עליו שם נבילה שייך לומר כשהותרה נבילה היא וגידה הותרו, כמש"כ האו"ה.

ולפ"ד מיושב שפיר קושית הרשב"א ושער המלך על הרמב"ם, דהנה הסברא של השעה"מ והכו"פ והצל"ח דרחמנא אחשבי' אכילה לגבי גיד הנשה לכן חל ע"ז גם שם נבילה וטריפה או עולה, מסתבר למ"ד רחל ע"ז שם נבילה וטריפה, וכל הפטור הוא כיון דלא הוי כדרך אכילה, לכן אמדינן כיון דכגיד הנשה רחמנא אחשבי' אכילה לענין גיד, חשיב אכילה נמי לענין נבילה וטריפה או עולה, וחייב שתים, אולם בגמרא בחולין דף פ"ט ע"ב דמבואר שם דלמ"ד אין בגידין בנותן טעם לא חל איסור מוקדשין על גיד הנשה, אע"פ דאסור מצד גיד הנשה, וכן בגמרא בדף ק' ע"ב דמבואר דאין איסור טמאה חל על גיד הנשה למ"ד אין בגידין בנותן טעם, אע"פ שאיסור גיד חל, היינו למ"ד דאין בגידין כלל טעם בשר ולא שייך ע"ז שם בשר כלל רק עץ הוא והתורה חייבה עליו, וא"כ לא שייך רחמנא אחשבי' אכילה, כיון דלא חל עליו כלל שם קדשים ואיסור טומאה.

אולם הרמב"ם פסק כר"י דחל עליו שם בשר ושייך איסור נבילה וטריפה או עולה, וכל הפטור הוא כיון שאינו אוכל כדרך אכילה, וע"ז שייך שפיר כיון דרחמנא אחשבי' אכילה לענין גיד הנשה, נחשב אכילה נמי לענין נבילה וטריפה או עולה. ובטמאה פסק הרמב"ם דפטור, כיון דאינו אוכל כדרך אכילה, וכיון דאין איסור גיד הנשה נוהג בטמאה לא שייך רחמנא אחשבי' אכילה, לכן פטור גם מאיסור טמאה, ודו"ק.

וע"פ דברינו יתיישב פסק השו"ע ביו"ד סימן ק' ס"ב, דפסק דאין בגידין בנותן טעם, לכן ירך שנתבשל עם גידו אם מכירו זורקו וכל השאר מותר אם יש בו ששים כנגד שמנו וכו' ואם נימוח הגיד ואינו ניכר צריך גם כן ששים כנגדו. וכתבו הט"ז והש"ך, דכתב הטור דאע"פ שאין בו טעם והוא כעץ, התורה אסרתו, ולכן צריך ששים כנגדו. וכן כתב הרשב"א בת"ה וז"ל, ואם נמחה הגיד צריך ס', דאע"ג דעץ הוא, התורה אסרתו, ואפשר שבטל ברוב דכיון דלעולם אינו נותן טעם ואפילו בשאינו מינו לא אסרוהו לעולם כל שהוא מעורב ברוב היתר, ואינו דומה לשאר האיסורין שהצריכו ס' לבטלן ואפילו במינם, דהתם הוא דאסרו מינו משום דכנגדו בשאינו מינו נותן טעם, אבל כאן שאין נותן טעם כלל ואפילו בשאינו מינו לא החמידו עליו והעמידו על דינו לבטלו ברוב. ובת"ה הקצר החמיר למעשה והצריך ס', ונמשכו אחריו הטור והמחבר, וכתב הפרי חדש דבספר מנחת כהן השיג ע"ז, דהרשב"א לשיטתו דס"ל בכל איסורים שבתורה שאם נמחה גוף האיסור בתוך ההיתר ואין ס' כנגדו אפילו טעם העכו"ם התערובות ואמר שאינו מרגיש טעם האיסור מ"מ אסור, לכן ס"ל דבגיד נמי בעינן ס', אבל לדידן דקימ"ל כמש"כ השו"ע סימן צ"ח ס"א דאם ליכא טעמא אין צריך ס' לבטלו, א"כ הכא בגיד הוי כמו שטעם הקפילא, כיון שאין בו טעם, ואמאי צריך ס' לבטלו, וכתב הפר"ח דדבריו נכונים להלכה ולמעשה בשעת הדחק דא"צ ס'.

אולם לפ"ד מיושב שפיר פסק השו"ע, דהרי לשיטת הרמב"ם והאו"ה ברא"ש ס"ל דיש בגידין טעם בשר, וחל ע"ז שם נבילה, ורק דאין בגידין בנותן טעם בבשר, אולם כיון דבו בעצמו יש טעם, ובנימוח נרגש טעמו, לכן בעינן ס' לבטל טעמו. והמטה יהונתן מתרץ, דהנה הרשב"א בדף צ"ב כתב, הא דפליגי אם יש בגידין בנותן טעם, הרי לכאורה אפשר לבדוק ע"י קפילא, וכתב דיש בגידין טעם קלוש, ונחלקו אם טעם קלוש הזה חשיב טעם לאסור אחרים, ופסקינן דאינו אוסר אחרים, אולם טעם עצמו נרגש, ולכן בעינן ס'. והמטה יהונתן מתרץ אפילו נימא דהוא טעם קלוש ולא חל ע"ז שם נבילה, אולם כיון דהתורה אסרה גיד ויש בו עצמו טעם קלוש, ולכן בנימוח בעינן ס' כנגדו. אולם לפ"ד בשיטת הרמב"ם והאו"ה ברא"ש אתי שפיר טפי, כיון דפסקו דיש בו טעם בשר וחל ע"ז שם נבילה ונרגש טעמו ולכן בעינן ס', וכתב הדרכי תשובה דכן פסקו הפרי תואר והיד יהודה.

והנה הט"ז בסי' ק' ס"ק ה' כתב, ומ"מ נראה לסמוך להקל באופן שנשפך ואין ידוע אם הי' ס', רק שהי' רוב בודאי, דמבואר בסימן צ"ח סעיף ב' דבאינו

מינו אסור, הכא שרי, עיי"ש. והנה בנתערב באינו מינו ונשפך ואין ידוע אם הי' ס' דאסור, מבואר בש"ך סימן צ"ח ס"ק ו' כיון דקיימ"ל טעם כעיקר דאורייתא, דכיון דנותן האיסור טעם בהיתר נהפך ההיתר להיות כולו איסור ואסור כולו מדאורייתא, ובנשפך וספק אי איכא ס', הו"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא. והגרע"א שם כתב, דאפילו לשיטת הראשונים דאם כזית מעורב ביותר מד' ביצים לא אמרינן דההיתר נהפך לאיסור, מ"מ כיון דמדגישים טעם האיסור לא נתבטל האיסור, ואסור לאכול מן התורה, דהוי כאוכל חצי שיעור איסור, ונשפך הוי ספק דאורייתא, ולזה דינא דנהפך ההיתר לאיסור לא שייך כאן. ובביאור הגר"א אות ח' כתב, דמהרא"ש בפרק גיד הנשה סימן ל"א משמע דדוקא לשיטת ר"ת דס"ל דמין באינו מינו דאורייתא במשהו אם מורגש הטעם, לכן בנשפך וספק אם הי' ס' אסור, אבל לשיטת רבינו חיים אם מעורב כזית ביותר מד' ביצים אסור רק מדרבנן, דבטל ברוב. אבל הראב"ד והטור כתבו דלשיטת רבינו חיים אפילו אין כזית בכדי אכילת פרס מ"מ הוי כמו חצי שיעור, וכן נהפך הכל לאיסור של חצי שיעור, ובנשפך וספק אם איכא ס' אסור כדין ספיקא דאורייתא לחומרא, עכת"ד. הרי דהגרע"א סובר דטעם כעיקר דאורייתא הוי ב' הלכות, א' דאם נדגש טעמו לא בטל האיסור, וב' דעד כזית בכדי אכילת פרס נהפך ההיתר לאיסור, אולם הגר"א סובר דהוי הלכה א', דאם האיסור נותן טעם בהיתר נהפך ההיתר לאיסור, ולדעת הרא"ש ברבינו חיים ביותר מד' ביצים בטל מדאורייתא, ולדעת הראב"ד והטור נהפך ההיתר לאיסור של חצי שיעור, וכן ס"ל לש"ך, ולכן כתב דכיון דנתן האיסור טעם בהיתר נהפך ההיתר לאיסור, ואם לא הי' ההיתר נהפך לאיסור אז בטל ברוב.

והנה הרין שהט"ז כתב בסי' ק' ס"ק ה', נראה דתלוי במחלוקת הש"ך והגר"א והגרע"א, דהרי ביארנו לעיל דגיד הנשה יש לו טעם עצמו, אלא דאינו נותן טעם באחרים, ולכן לדעת הש"ך והגר"א, דבמקום שהאיסור נותן טעם בהיתר ונהפך ההיתר לאיסור אסור בנשפך, א"כ בגיד הנשה דאין נותן טעם באחרים, שפיר פסק הט"ז דבנשפך וספק אי איכא ס', שרי, אולם לדעת הגרע"א דאף שההיתר לא נהפך לאיסור כיון דטעמו מורגש, לא בטל, ואסור כדין חצי שיעור, א"כ הכא נמי כיון דלפ"ד יש לו טעם עצמו ובמקום שמורגש טעמו לא בטל, אסור כדין חצי שיעור. אולם הט"ז ס"ל כסברת הש"ך והגר"א, ולכן מתיר, וכן פסק הפרי תואר, והיד יהודה, והפמ"ג, ומובא בדרכי תשובה.

בדין מלך בקרבן שבועה

חיים יעקב ווינער
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

א] במס' שבועות דף לא. איתא, ואינה נוהגת אלא בראויין להעיד לאפוקי מאי אר"פ לאפוקי מלך וראב"י אמר לאפוקי משחק בקוביא מ"ד משחק בקוביא כ"ש מלך, ומ"ד מלך אבל משחק בקוביא מדאורייתא מחזי חזי ורבנן הוא דפסלוהו. וברש"י בד"ה כ"ש מלך, מפרש הטעם דשבועת העדות אינה נוהגת במלך, דמדאורייתא לא חזי דכתיב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך בזיון הוא לו. והקשה בשאגת אריה בסימן ב' (בד"ה אומר אני וכו') על שיטת רש"י דכתב דהבזיון הוא שצריך לעמוד בפני בי"ד, דלפי זה אמאי מלך אינו בקרבן שבועה, הרי מבואר בגמרא דתלמיד חכם מעיד מיושב משום עשה דכבוד תורה עדיף, וא"כ מלך ת"ח דמעיד מיושב יהיה שבועת העדות נוהג בו. ועוד הקשה, דהתוס' הקשו בד"ה עשה דכבוד תורה עדיף, מההוא עובדא דעבדא דינאי המלך קטל נפשא דאמרינן שם אתא ויתיב אמר ליה שמעון בר שטח עמוד על רגליך ויעידו בך, ומק' דאמאי צריך המלך לעמוד הא ת"ח מעיד מיושב ומלך עדיף מחכם, ותירצו התוס' דשאני דיני נפשות דחמירי, משמע דבדיני ממונות מעיד מיושב מק"ו דתלמיד חכם, וא"כ אמאי אינו נוהג שבועת העדות במלך, דאם כל הטעם הוא משום זילותא דעמידה, הרי שמיעת הקול אינו נוהג אלא בתביעת ממון ואז מלך מעיד מיושב מק"ו דתלמיד חכם. וכתב השאגת אריה דבקושיא זו אפשר ליישב דברי רש"י, דרש"י ס"ל כתירוץ השני בתוס', דכבוד התורה עדיף מכבוד המלך, ולכן אפילו את"ל דהבזיון הוא במלך העמידה, אפ"ה מלך אינו מעיד לפי שאין נדחה עשה דועמדו, מפני כבוד המלך.

עוד הקשה על פי' רש"י מהגמרא בסנהדרין (דף י"ח) דתנן גבי כה"ג מעיד ומעידין אותו, ופריך והתניא והתעלמת פעמים שאתה מתעלם וכנון זקן ואינו לפי כבודו, ואם נאמר דכל הבזיון הוא עצם העמידה, מה קושיא אמאי מעיד, דלמא מיירי בכהן גדול תלמיד חכם, דהרי כהן גדול מצותו שיהא תלמיד חכם, וא"כ ראוי להעיד דהרי תלמיד חכם מעיד מיושב. וגם הקשה על תירוץ הגמרא בסנהדרין דמעיר בפני המלך, דאז אין בזיון קשה, וכי משום שמעיד בפני מלך לכן אין לכהן גדול בזיון בזה שעומד על רגליו להעיד, אלא ע"כ מיירי שמעיד מיושב ובתלמיד חכם מיירי. ועל הוכחה זו היה אפשר לפקפק דאולי היכא דמעיד בפני המלך אפילו שמעיד מעומד אין זה בזיון לכהן גדול, היות והוא מעיד לפני מי שגדול ממנו. וע"כ מחדש השאגת אריה, דהזילותא במלך וכהן גדול הוא עצם ההליכה לבי"ד להעיד, ולכן במלך לא מצינו שיעיד, ובכהן גדול מעיד רק לפני המלך, דכיון שהולך להעיר רק בפני המלך שיותר גדול ממנו, ממילא אין כאן זילותא, ומיושב אמאי מלך אינו בקרבן שבועה דהרי אין אופן שיעיד.

ב] והנה בספר בית מאיר על מסכת שבועות (בר"ה רש"י), מיישב הסתירה מדוע נקט רש"י דהבזיון הוא במלך העמידה, ובסנהדרין דף מ"ח מפרש רש"י לגבי כהן גדול דהבזיון הוא עצם ההליכה לבי"ד, דבאמת יש שתי סוגים של בזיונות, דיש בזיון מחמת עמידה ויש בזיון של עצם ההליכה לבי"ד, ורש"י סבירא ליה כתירוץ השני של תוס' (בר"ה עשה) דכבוד תלמיד חכם עדיף מכבוד המלך ולגבי תלמיד חכם מוכח בדף ל: דרווקא לבי"ד דזוטר מיניה אית ליה זילותא, הא לבי"ר תלמידי חכמים כמוהו מחוייב לילך להעיד, וא"כ כ"ש מלך מחוייב ללכת להעיר, והבזיון הוא רק עצם העמידה, וכתירוץ השני של תוס' שמחוייב לעמוד, אך אם המלך הוא תלמיד חכם אז בזיון של עמידה ליכא כיון שמושיבין אותו, אך הבזיון הוא עצם ההליכה דכל בתי דינים נחשבים בי דינא רזוטר מיניה. ולפי זה שפיר מיושב דבסנהדרין רמירי בכהן גדול שהיה תלמיד חכם וא"כ ליכא בזיון של עמידה, ולכן מפרש רש"י דהבזיון הוא עצם ההליכה לבי"ד כנ"ל, משא"כ הכא לגבי מלך שיכול להיות גם ע"ה, דליכא בזיון של הליכה לבי"ד, ולכן מפרש רש"י דהבזיון הוא שמעיד מעומר, ומירי בסתם מלך שאינו תלמיד חכם, עיי"ש.

ולפי זה לא קשה קושיית השאגת אריה הנ"ל, דהקשה דלפי הטעם של רש"י דהבזיון במלך הוא עצם העמידה, א"כ אמאי מלך אינו בקרבן שבועה, הרי במלך תלמיד חכם דאין בזיון של עמידה דמושיבים אותו, יכול שפיר להעיר, אך לפי הנ"ל לא קשה מידי, דאין הכי נמי בתלמיד חכם הבזיון אינה העמידה אלא עצם ההליכה לבי"ר.

ג] והנה בחתם סופר הקשה, דלפי דברי התוס' בר"ה אבל איסורא איכא וכו' שמלך מעיר באיסורין, אמאי מלך אינו בקרבן שבועה, הרי משכחת לה שיהא חייב להעיר כגון בער טומאה לגבי סוטה שזהו איסורא וליכא בזיון של עמידה כמו שרש"י מפרש דהרי יכול להעיר חוץ לבי"ד לעד אחר שהרי עד מפי עד כשר בעד טומאה, וכן יכול להעיר בעד מתה, וא"כ אמאי לא שייך בקרבן שבועה, ונשאר בצע"ג. ובתשובות חתם סופר בחלק חו"מ (תשובה ל"א), כתב על קושיא זו, כבר מלתי אמורה שאין כאן ריח קושיא, דמבואר בגמרא לגבי קרבן שבועה דאין חייבין עד שישמעו מפי התובע וכן פסק הרמב"ם בהלכות שבועות פרק ט' הלכה ו', וא"כ בנירון הזה אין התובע יכול להשביע למלך להעיד לו הואיל ואין חיוב הערות משום ממונו של זה שעל זה אין לו חיוב דהרי זילותא הוא למלך להעיר, אלא כל חיוב המלך להעיר זהו משום איסור סוטה ואם לא ירצה להעיר יהיה החטא עליו, אך על הבעל אין כח להשביע למלך, וא"כ לגבי קרבן שבועת הערות שהחיוב הוא רק על המשביעו מפני ממונו לא שייך במלך כנ"ל.

אך תירוץ זה ניחא רק לגבי מלך, אמנם לגבי האשה ישאר הקושיא דלמה היא אינה בקרבן שבועה, הרי היא יכולה להעיר על סוטה שזינתה, וא"כ יש היכי תמצא שתתחייב קרבן שבועה, ושם שפיר יש תובע, דהרי כל הטעם דפסולה להעיר הוא משום דכתיב ועמדו שני אנשים למעוטי נשים אבל לאחר שהתורה אמרה שבעד סוטה היא ראויה להעיר א"כ בזה יש עליה חיוב להעיר ככל אדם כשר, וא"כ התובע יכול להשביעה שתעיר לו משום ממונו שעל ידי זה יפטר מלתת הכתובה.

ד] ובאמת כבר הקשה הגרעק"א אמאי אין שבועת העדות נוהגת בנשים, הרי משכחת לה שתעיד בעד מתה ובעד סוטה כיון דחז"ל האמינו בעד אחד, וכל מקום שעד אחד נאמן אף אשה נאמנת.

והנה החתם סופר בסוף פ"ג דשבועות מחדש דאין נשים בקרבן שבועה הואיל ואינן מחוייבות להעיד עדות, שהרי הגרת עדות היא מצות עשה כמו שמנה הרמב"ם ריש ה' ערות, והרי קי"ל דאין מקבלין עדות בלילה, וא"כ פשיטא דנשים פטורות מלהעיד דהוי מצות עשה שהזמן גרמא.

ולפי זה לא קשה קושיית הגרעק"א, דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, וא"כ אין עליהם חיוב להעיד, וממילא הן פטורות מקרבן שבועה. ולפי זה אפשר לומר דלכן הקשה החתם סופר רק ממלך ולא מנשים כנ"ל.

אך דבר זה שנשים פטורות מלהעיד הואיל ואין מקבלים עדות בלילה א"כ הוי מצות עשה שהזמן גרמא, זהו רוחק, דהא דאין מקבלים עדות בלילה זה לא מוריד החיוב של ערות, דהחיוב של ערות יש ביום וגם בלילה, ודק היות ואין מקבלים עדות בלילה לכן אינן יכולים להעיד בלילה. או שאפשר לומר באופן אחר, דבאמת גם דעק"א סובר כמו החתם סופר דעדות זהו מצות עשה שהזמן גרמא, רק הוא סובר דכיון שנשים יכולים להעיד אז אפילו שאין עליהם חיוב להעיד הם בכלל קרבן שבועת העדות, ולפי זה מובן קושיית דעק"א, דעד סוטה דנשים נאמנות להעיד אמאי אין הם בקרבן שבועה וכקושיית דעק"א. (וברעק"א תירץ דבשבועת העדות יש דין מיוחד, דכתוב בפסוק והוא עד דבעינן שיהא דאוי לעדות וא"כ אשה לאו שם עדות עליה, דאפילו שנאמנת להעיד שמת בעלה מ"מ זהו לא מדין עדות אלא מכח דייקא ומנסבא, ולחייב קרבן שבועה צריך שתועיל עדותו וגם שיהי' שם של עד ולכן עד אחר שיכול להעיד בעד סוטה וגם יש לו שם של עד שהרי יכול להצטרף עם אחר חייב משא"כ אשה אפילו שמועיל עדותה מ"מ שם עד ליכא).

ה] והנה דברי החתם סופר הנ"ל דמלך אי אפשר להביא קרבן שבועה אפי' בעד סוטה ובעד מתה, זהו לא כדברי השב שמעתתא (שמעתא ז' באמצע פרק ראשון) דמביא בתוך דבריו הפלוגתא דר' יוסי הגלילי ור"ע בפ"ב בהוריות אם נשיא חייב קרבן שבועת הערות, דרבי יוסי הגלילי סבירא ליה חייב, ור"ע סבירא ליה פטור, ומפרש התוס' יו"ט הא דרבי יוסי הגלילי מחייב היינו בעדות נפשות אבל בשאר עדות אין מעיר כיון דצריך לעמוד, ור"ע ס"ל כיון דאין הנשיא בכלל עדות לא שייך בהו שמיעת קול אף בעדות שיכולין להעיד ופטור מקרבן. והקשה מוהר"ם חביב על דברי התוס' יו"ט דהרי חיוב קרבן שבועה הוא דק על עדות ממון וכמו שפסק הרמב"ם וא"כ איך מסביר התוס' יו"ט דרבי יוסי הגלילי מחייב מלך בעדות נפשות דליכא ממון. ומיישב השב שמעתתא את דברי התוס' יו"ט דוודאי בעדות נפשות ליכא דין שבועת העדות, דזה נוהג רק בעדות ממון, אך משכחת לה בעדות נפשות גופא שיהיה עדות ממון, כגון שיש לבעל עדים שזינתה ורוצה להפסיד לה הכתובה ובזה המלך יהיה חייב קרבן שבועה כיון שהבעל תובע עדות ממון והמלך יהיה מחוייב להעיד מחמת נפשות שבו שאין חכמה ואין עצה לנגר ה', עכ"ד. ומוכח להריא דלא כחת"ס.

ו] החתם סופר (על סוגיות) בפרק שבועת העדות מפרש רברי הרמב"ם שבתב שאין מוציאין ממון בעדות, דהרי ממה נפשך הוא יהיה פסול, דאם הוא ישב לפני הדיינין ויעיד הוא עובר על עשה דועמדו וה"ל רשע וכתוב אל תשת רשע עד, ואם הוא יעמוד מ"מ עבר על איסור שאין לו למחול על כבודו, עיי"ש.

וזה קצת דוחק, דהרמב"ם פי' בהלכות עדות הלכה ב' דאי זהו רשע כל שעובר עבירה שחייבין עליה מלקות וכו', ומשמע שרק אם עבר על איסורין נקרא רשע אך כשעבר על עשה אין הוא נקרא רשע שעל ידי זה יהיה פסול לעדות, וצ"ע.

עולת שבת בשבתו

עקב

שמלתך לא בלתה מעליך. וכתב הרמב"ן וז"ל, ענני כבוד היו שפין בכסותן ומגהצים אותם כמו כלים המגוהצין וכן קטניהם כשהן גדלין גדל לבושן עמהם, לשון רש"י ודברי אגדה, אבל ר"א כתב, ואחדים אמדו כי הוציאו מלבושים רבים, ויתכן שאין בתולדות המן להוציא זיעה, וכן אמר ורגלך לא בצקה שנתן להם כח או הוליכם לאט. ואין דבריו נכונים, כי משה יזכיר להם זה לאמר כי בעשיית המצוה יהי' להם מזון וכסות ויחליפו כח כאשר חיו במן ארבעים שנה והיו להם השמלות וארח ברגלם לא יבא, והכל ממעשה הנס כי על כל מוצא פי ד' יחי' האדם ויתפרנס, ואם תכסה את הקורה בשמלה חדשה, בארבעים שנה תבלה, אע"פ שאין בה זיעה, אף כי אנוש רמה, עכ"ל.

זו אינה ראי', כי יותר תתקיים בלבישה ע"י הניעור בדרך שמושה, משא"כ כשמונחת במקום אחד בלי תנועה והתנערות מאבק, כי אז יאכלנה העש והסס, ואין הפלא שיתקיים מלבוש שמתכסה בה אדם, אדבעים שנה ויותר, כי זה מצוי, (ואני הי' לי מלבוש מבגד צמר נצבע פעמים רבות בכמה מיני צבע, שירשתיו מאבי ז"ל ונתכסינו בה יותר מחמשים שנה, והלכתי בו שנים רבות בתמידות כל יום, גם במסע דרכים רחוקים הייתי לבוש בו, ובכל זאת לא בלה ולא נפסד ברוב הימים אחר שעשיתי לי מלבוש חרש, כי הי' תלוי במנוד כל השנה רק בט"ב לבדו לבשתיו לזכר ... אעפ"כ לא בלה ... ואלמלא שמרתיו יותר בניעור מאבק שעלה עליו מבלי השגחה מדוב ימים ונושנו, עדיין הי' קיים), אבל הפלא הי' שלא בלתה אלא נשארה בשלימותה וטובתה, גם שגדלה השמלה עמהם, כי א"א שיוציאו ממצרים כ"כ שמלות שיצטרכו גם לכל הקטנים אחד שיגדלו, מלבד הגדולים.

(הגאון מוה"ד יעקב מעמדין זצ"ל[1])

---

1) הועתק מכתי"ק בגליון החומש שלו המונח בבית עקר ספרים אשר בבריטיש מוזעום בלונדון, והגיע אלינו על ידי ירידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפען. ישא ברכה מאת ד'.

ראה

לא תעשון כן לד' אלקיכם. אפשר לומר, כי כ"ן פירושו בלא הכנה וכוונה רק כמתעסק בעלמא שעושה כן, רק שצריך לכוון שעושה זה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתי', וזהו, לא תעשון כן, כנ"ל, רק צריך להיות בכוונה, לד' אלקיכם.
(הגה"צ מוה"ר יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל[2])

שופטים

צדק צדק תרדוף למען תחי' וירשת את הארץ. י"ל בדרך צחות, עפ"י מה שאמרו רז"ל בב"ב דף קי"ד על הפסוק לשמות מטות אבותם ינחלו, כי משונה נחלה זו מכל נחלות שבעולם, שכל נחלות חיים יורשים מתים וכאן מתים יורשים את החיים, למשל יוצאי מצרים ראובן ושמעון, והי' לראובן בן א' ולשמעון י' בנים, וחלקו י"א חלקים, אח"כ חזרו החלקים לראובן ושמעון, ומכחם נטלו שוב בניהם כל אחד חלק אביו, ונמצא מגיע לראובן ה' חלקים ומחצה ולבני שמעון ג"כ, אף שהם י' יטלו רק אלו ה' חלקים וחצי, יעו"ש ברשב"ם ועיי' בתוס' שם. וטעם תנא זה, דס"ל כן, י"ל עפ"י הספרי שכ' רשב"ם שם לעיל מיני', מה ת"ל לאלה תחלק הארץ מפני כשרים וקדושים, ע"כ. וי"ל דאלו באי הארץ לא היו ראוים מעצמם לזכות חלק בארץ וכל זכותם הי' מצד אבותיהם יוצאי מצרים שהיו כולם צדיקים, וכן הם מורישים את החיים.

ולפ"ז אחר שזכו כל א' חלקו בארץ, הי' באמת מיוחס הירושה להם, ונקרא מעתה על שמם בעצם, וכ"ז אם ילכו בדרכי ה', אבל אם יהיו גוזלים וחומסים זא"ז נמצא שישחיתו אופן החלוקה, כי כבר אמר הכתוב בפ' מסעי, ולא תסוב הנחלה משבט אל שבט, ויסובב מזה כי תהי' מוכרחת הנחלה להתחלק מחדש לאופן שהי' בשעת החלוקה, ואף שהיו הם, ר"ל אשר היו בעת החלוקה, כבר מתים, מכל מקום יהי' מוכרח לחלוק מחרש כאופן הראשון, ויהי' שוב שנית המתים יורשים את החיים. ולכן אמר, כי צדק צדק תרדוף, ר"ל שלא יהי' עסקי ריבות ביניכם, למען תחי' וירשת וגו', ר"ל שיהי' החיים יורשים חלקם באמת, ולא יצטרכו המתים לירש את החיים. כן נ"ל בדרך צחות בעזה"י.
(הגאון מוה"ר אברהם יצחק גליק אבד"ק טאלטשאווא זצ"ל[3])

תצא

במס' סנהדרין (דף ע"א ע"א) בן סורר ומורה לא הי' ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר. וי"ל מאין הי' ההכרח לחכמינו ז"ל דבן סורר ומורה לא הי' ולא עתיד להיות, דהנה אמרינן שם בגמ' לעיל מיני' דאם לא היתה אמו שוה לאביו בקול אינו נעשה בן סורר ומורה, מאי טעמא דאמר קרא איננו שומע

---

2) הועתק מכתי"ק, והגיע אלינו מאת נכדו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה ירוחם **אליהו ראזענפעלד** נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

3) הועתק מכתי"ק, והגיע אלינו מאת נכדו הרב מו"ה יהושע **צבי יונגרייז** שליט"א אבד"ק טאלטשאווא. טוב עין הוא יבורך.

בקולנו, עיי"ש. והנה אי' ביכמות (רף פ' ע"כ) ראם אין ניכר בקול בין איש לאשה הרי זה סימן סרים, עיי"ש. נמצא ראם קול האיש והאשה שוין, אין יכולין להוליד בנים, וא"כ מהיכן בא להם בן סורר ומורה, אלא ע"כ רבן סורר ומורה לא הי' ולא עתיד להיות.

(הגאון מוהר"ר העשיל אבר"ק קראקא זצ"ל[4])

תבא

בערתי הקודש מן הבית וגו' לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי. הנה סיום הכתוב ולא שכחתי, נראה כמיותר, ודרשת חז"ל ידוע. ואולי י"ל הכוונה ע"ד שכתבו הקדמונים (עי' בעקידה) דענין מצות ביכורים ליתן מראשית כל פרי האדמה אל ד', הוא לזכור תמיד כי לד' הארץ ומלואה ומידו נתנה לנו למתנה, והוא המשפיע תמיד כל הצלחת האדם, ולא יחשוב שכוחו ועוצם ידו עשה לו את כל החיל הזה, כי מחשבה כזאת תוכל לגרום ח"ו להאדם שישכח את אלקי עושהו כמאה"כ (דברים ח') פן תאכל ושבעת וגו' וכסף וזהב ירבה לך וגו' ושכחת את ד' אלקיך. ולכן בפסוק זה שאומרים וידוי בעת הביעור של מעשרות וביכורים[5], מסיים הפסוק, ולא שכחתי, ר"ל שע"י הבאת הביכורים ואמירת הוידוי, שבו הודאתי לד' על כל הטוב אשר נתן לי, זכרתי את ד', ולא נתקיים בי ח"ו מקרא שכתוב ודם לבבך ושכחת.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

נצבים

והתברך בלבבו לאמר שלום יהי' לי כי בשררות לבי אלך וגו' לא יאבה ד' סלוח לו כי אז יעשן אף ד' וקנאתו באיש ההוא וגו'. י"ל דהאי לא יאבה, לא קאי על השי"ת, רק על מה שאמר למעלה, והתברך בלבבו לאמר שלום יהי' לי כי בשרדות לבי אלך, לזה אמר כי כל כך יהי' נשקע בחטאו עד שלא יאבה כלל שד' יסלח לו, אז יעשן אף ד' וקנאתו באיש ההוא וגו', אבל כשיאבה ויכסוף שד' יסלח לו על חטאיו, בודאי יסלח לו ד' כי א־ל רחום הוא ומרחם על בניו בכל עת ובכל שעה.

(הגה"ק מוה"ר אהרן הלברשטאם אבד"ק צאנז והקרייז זצ"ל[6])

---

4) הובא בשמו בספר תעודות שלמה להרב מוה"ר שלמה חזן דק"ק מיץ (אויפיבאך תע"ח) ברף ל"ט ע"א.

5) כן הוא ברמב"ם פ"א מחל' מע"ש הלכה י"ד דגם בביכורים אומרים וידוי בשעת הביעור, יעוי"ש. — ובענין זה יש להפליא על מש"כ בספר דברי שאול עה"ת (מהרורא רביעאה) וז"ל: ביערתי הקודש מן הבית, עיין ספורנו מ"ש בזה, ודבריו תמוהים מאד במ"ש שזה וידוי מעשר, עכ"ל. ולכאורה צ"ע להבין כוונתו, דהרי עיקר הוידוי הוא על המעשרות, כמבואר במשנה מפורשת במס' מעשר שני פרק ה' משנה י', כיצד הי' הוידוי, ביערתי הקורש מן הבית, זה מעשר שני וכו'. (ועיין בתוי"ט שם שמביא דברי הספורנו).

6) הועתק מכת"י הרב הגאון מוה"ר ישכר שלמה טייכטאהל הי"ד ראבד"ק פישטיאן, ששמע כן מפי הרבני מו"ה נפתלי בירנבוים בשם הגה"ק הנ"ל.

ראש השנה

נראה טעם למה התקינו ב' ימים ראש השנה, הוא, כיון שתקנו אם חל ר"ה בשבת שלא לתקוע משום שמא יעבירנו, ושלא להפסיד הענין נדול הזה, תקנו ב' ימים, ויתקעו ביום ב'. ולהכי נשאר התקנה אף כשחל בחול.

(הגאון מוה"ר דניאל פרוסטיץ ראבד"ק פרעשבורג זצ"ל[7])

יום כיפור

בקריאה ליוה"כ. גורל אחד לד' וגורל אחד לעזאזל. ובמסורה ב' פעמים וגוד"ל, הכא, ואידך, זה חלק שוסינו וגורל לבוזזינו (ישעי' י"ז). וי"ל בקשר הדברים, כי המפרשים הקשו בפרשת השעיר לעזאזל, למה יצוה ד' דבר שדומה לתקרובת עבודה זרה ח"ו, ובפרט להשוותה להשעיר אשר עלה עליו הגודל לד'. אמנם הענין מבואר בזוה"ק (בפ' אחרי) ברעיא מהימנא, שהשעיר המשתלח הי' כמו מתן שוחד להסט"א הוא עשו איש שעיר, שלא ירצה לדקדק במעשינו ולקטרג עלינו לחטוף מעבודתינו הק' ביום הכיפורים, ע"כ נותנים לו זה חלק אדם רשע כמו שמשליכים עצם לכלב שלא יחרץ לשונו, ועד דאיהו גריר לגרמא ייעול מאן רייעול לגבי היכלא רמלכא ולית מאן דימחי בידוי, ע"כ.

ועפי"ז י"ל המשך המסורה, גורל אחד לד' וגורל אחד לעזאזל, ולכאורה קשה הלא זה נראה כשתי רשויות ח"ו וזובח לאלהים יחרם, ע"ז ממשיך המסורה בביאור הדבר, זה חלק שוסינו וגורל לבוזזינו, שסוד שעיר המשתלח הוא נתינת חלק לשוסינו לחסום לשון השטן ואת פיהו לא יפער, כי אין לו חלק ונחלה עמנו ועם עבודתינו כלל וכלל, ע"כ מלעיטים ביוה"כ לרשע המקטרג את חלקו שלו, כדי שלא יסטין עלינו.

(כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א)

תמיהות וישובים

פתירה בדברי החי"ם

בשו"ת חי"ם חאו"ח סי' קנ"ט (באד"ה ואיידי) כתב וז"ל, ולפ"ז יצא לנו דין מחודש דאע"ג דבעלמא מצוה בו יותר מבשלוחו, הכא אפשר מצוה בשלוחו יותר מבו, דהכא העונה יותר מן המברך כמ"ש והעליתי לעיל, וע"י שמשלח הרי הוא מל ועונה ושכר שניהם בידו, משא"כ כשהי' מל בעצמו, וצ"ע לדינא בכל זה כי הוא רבר חידוש, עכ"ל. נמצא דס"ל הכא דיכול לעשות שליח למילה כבכל שליחות. ובחי' ח"ס עמ"ס חולין דף פ"ז (ד"ה וכ' ש"ך מדכ' רא"ש) כתב וז"ל, ואה"נ במילה אי לא כתיב אלא וימל אברהם את יצחק בנו דמיני' ילפי' מ"ע על האב כמו ושחט את הבקר, דעיקר כוונה שיהי' הבנים נימולים, ומה שהמצוה מוטל יותר על האב לזה יכול לעשות שליח כמותו, אך הרי כתובי קראי אחריני על

---

7) הועתק מכתי"ק המונח ברשות ידידנו הרבני החסיר הנגיד הנכבר מו"ה **אברהם אהרן לעזער** נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

כל ישראל שמחוייבים למול הערלים כמבואר בקידושין כ"ח, והחיוב על השליח כמו על המשלח, נמצא מה שפרט על האב הוא מ"ע אחרת שמצוה בידו של אב דוקא, כמו זרוע של הנחת תפילין, ולזה לא יכול לעשות שליח שיהי' מעשה ירו כמעשה ידו, עכ"ל. והוא רלא כמש"כ בתשו' הנ"ל, וע"ע בסי' ד"א משמע כמש"כ בחי' חולין, וצ"ע כעת. (ע"ע בשו"ת כ"ס חיו"ד סי' קכ"א אריכות בזה, ולפלא שלא ציין לכל הנ"ל).

יודא ליכטער
מנהל רוחני בישיבה קטנה
ד'שיכון סקווירא, ניו יארק

תמי' בלבוש או"ח, ובהגהות חשק שלמה כחולין

בלבוש התכלת סי' ט' ס"ג פסק, דבזמה"ז שאין לנו תכלת ואין אנו יכולים לקיים כל מצות עשה דציצית, אסור לעשות ציצית מכלאים כלל דלא אלים מקצת העשה כ"כ לרחות הלאו דשעטנז, ע"כ. ובהגהות מלבושי יו"ט לרבנו בעל תוי"ט שם העיר, דלמה לו להביא טעם חדש כיון דמפורש בגמרא דבאפשר לקיים שניהם ל"א עדל"ת. אמנם נראה דהלבוש חידוש קמ"ל דאפילו נמצא במקום ראין שם רק בגרי פשתן ג"כ ל"א עדל"ת וכנ"ל, ודלא כשיטת רבינו ירוחם בב"י או"ח סי' י"א (אמצע ד"ה ועתה) ע"ש. — אלא דצע"ג על יסוד זה, דהא מפורש במנחות (מ', א') להיפך, רפרכינן ולא יהא אלא לבן (הא אכתי עדל"ת), ומשנינן כיון דאפשר לק"ש ל"א עדל"ת, הרי מפורש דגם מקצת עשה דוחה ל"ת, ועוד, אפילו נימא רבעלמא אין מקצת עדל"ת אבל כאן דוחה, דלא נקרא מקצת מצוה כיון דאין התכלת מעכב את הלבן.

* * *

בהגהות חשק שלמה במס' חולין דף י"ב כתב, דאפילו למ"ד דאין שחיטה לעוף מה"ת, ראוי לאסור ספק בשחיטה ול"א בי' ספד"ר לקולא למאן דלית לי' רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן, או משום דיש לעוף חזקת איסור מדרבנן מיהת, או דיש לה חזקת איסור אבר מן החי שהוא מה"ת, ע"כ. ובמטותא מיני' דהגאון ז"ל, טעם השני תמוה טובא, חדא כיון דעוף מתה לפננו אזדא לה לגמרי חזקת איסור דאבמ"ה, ואפילו אם היינו דנין על הגרגרת שנשמטה, ל"ש לאסור מטעם זה, כמבואר להדיא ברמב"ם פ"ה דמאכ"א הל"ז דליכא בשמוטה איסור אבמה"ח מה"ת, וכ"ש שאנו דנין כאן על עצם העוף. ועוד דכיון דאזלינן כעת למ"ד דאין שחיטה לעוף מה"ת כלל, א"כ בכלל ל"ש לכאן עצם ענין דאבר מן החי כמבואר ברמב"ם פ"א משחיטה הל"ג דבדגים וחגבים דא"צ שחיטה מותר לאכלם חיים, ועיי"ש בנו"כ דאפילו אי איכא איסורא לאכלן בחיותן הוא דק מטעם איסור דבל תשקצו, אבל כו"ע מודי דל"ש כלל איסור אבמ"ה כה"ג, ופלא על הגאון שהזכיר ענין אבר מן החי לכאן.

מרדכי בערקאוויטש
סי־געיט, ניו יארק יע"א

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

נו) בשו"ת קול יהודה סי נ"ה הובא תשובת הרב הגאון מוה"ר ארי' ליב ברודא ראבד"ק לבוב ז"ל (חתנו של הגאון בעל ברכת רצ"ה אבד"ק לבוב זצ"ל) שכתב בזה"ל: מקובל אני ממורי וחמי ז"ל ששמע פסק אשר יצא מהגאון ר' ארי' ליב ז"ל קאצינעלינבויגען אבד"ק בריסק דליטא גיסו של זקננו הישועות יעקב ז"ל והוא הי' מגרולי דורו כמפורסם, שבימיו נשא גביר אריר אחר לעת זקנתו בתולה אחת מבנות משפחתו, ותבעו שרכנות מיר הגרולה, היינו מרכוש שלו, והי' עולה סך רב, ופסק הגאון ז"ל מבריסק דליטא שאין ליתן שרכנות לפי רכושו רק שישומו הב"ר כמה הי' צריך להיות עשיר שיבוא לירי השירוך הלזה, ומסך זה צריך ליתן השרכנות ולא מהמותר. והפסק הזה הוטב מאד בעיני מו"ח ז"ל, כי התקנה לא הי' רק מהנרן הגורם להתקשרות, עכ"ל.

נז) כתב הגאון מוה"ר יוסף ענגיל זצ"ל בספר גליוני הש"ס, בכללים היוצאים מהירושלמי (חלק ג' אות נ"א), דמהירושלמי במס' תרומות פ"ח ה"ג (ראמר חבי' לי ומרי רצומא ליקום), משמע דמצוה לשתות יין בערב יום הכיפורים, יעוי"ש.

נח) בספר משנת חכמים להגאון מוה"ר משה חאגיז זצ"ל (אות רי"א) כתב בזה"ל: מכאן תוכחת מוסר לאיזה אנשים מבני הדור שראיתי מחמת חוטר גאותם הסרוחה, רלא מסתפו כמה דהוו מסתפו בני בבל, רלא הוו עברי טלטולו לס"ת אפי' מבני כנישתא לבי כנישתא, כ"ש לבי רחוב, והללו לא ירעתי במה כחם יפה, שכל אחר ואחר ימלאנו לבו אפילו בימי אבלו אינו חושש ואינו ירא למרת הרין המתוחה עליו, ושולח ומביא לו ס"ת לתוך ביתו, ומעבירו במבואות המטונפים ופורס על גבי אחר מהשלחנות את השמלה, כי מי יורע אם השלחן מלא קיא שהיו שוחקין עליו את הקרטי"ן, ואותה שמלה אם היא שמלה שתחת המטה, ומטילין עלי' הס"ת בלי שום פקפוק ונרנור איסור כלל, כאילו מצוה רבה קא עבדי, אוי להם ואוי לנפשם, כי רעה גמלו לא להם לבד כי אם לכל בני אותה העיר, ולכל מי שבירו למחות ואינו מוחה, מי ראה כזאת מי שמע כאלה, זלזול כזה הנעשה גם בשמחת תורה להוליך הס"ת אל בית הנשים מלמטה למעלה ומלמעלה למטה כאילו הוא רבר המטלטל מיר ליר וכו', אין לי ספק רעל זה ועל כל כיוצא בזה נכסי בעלי בתים מתמוטטין, ומי יורע עד היכן עונשם מגיע, אם לא בעה"ז ראז הי' טוב להם, אחר מיתתן כמה ימים ושנים תהי' נשמת כל עושה אלה גולה ומטולטלת ממקום מנוחתה, וכל זה אינה אלא זרון לב וסרחון גאוה הנשרשת בגוף ארם, שברמיון רעתו הנכזב נראה בעיניו שראוי הס"ת להיות גולה בעבורו וכו', ה' הטוב יכפר בערם ובער כל קהל ישראל, עכ"ל.

נט) בספר תורי זהב להגאון מוה"ר אברהם נפתלי הירץ שייאר אבד"ק מגנצא זצ"ל, כתוב בהקרמת נכר המחבר אורות זקנו בזה"ל: בסוכה הי' מרליק בכל לילה מח' לילות, צ"א נרות כמנין סוכה, רובם של שעוה, מלבר ז' נרות נגר ז' אושפיזין, עכ"ל.

קול קורא מרבני עיר וואַרשא
בענין עבודת השדה בשנת תר"ב לפ"ק*)

מודעה

שמעו נא אחינו בני ישראל! אחרי אשר שמענו בתוגת לב דבר מאחרינו לאמור ולדבר סרה על רבותינו בעלי התלמוד נ"ע, שאסרו לנו עבודת שדות וגנים בחוצה לארץ, עד שדברים כאלו אשר אין בהם ממש יוכלו עשות רושם אצל הממשלה הגבוה יר"ה, בגלל זה אנחנו החתומים מטה, מצאנו את עצמינו מחויבים בחיוב גרול, להגיד לבית יעקב דבר אמת הנובע ממעיני תורתינו הקדושה.

ואם אמנם לאנשי בריתינו העוסקים בתלמוד, נגלה ונודע כי לא כן הוא, כי מלבד אשר לא נמצא בתלמוד שום שמץ דבר איסור כזה, אף גם נהפוך הוא, כי מצינו בתלמור רבותינו אמוראים הקדושים אשר היו בחוצה לארץ היו להם קרקעות שדות וכרמים, ועבדו בעצמם אף בשכירות פועלי ישראל, אף גם נאמר ונשנה פעמים רבות שהישראלים בחוצה לארץ יוכלו לעבוד עבורת האדמה כל השנים מבלי הפסק אף בשנה השביעית, ואין עליהם חיוב תרומות ומעשרות, מה שאין כן בארץ ישראל, הכל כאשר יבואר למטה.

אולם למען יפורסם הדבר בין ההמון, ולא יהי' לנו שמץ תלונה מהממשלה הגבוה יר"ה אשר אנחנו חוסים בצלם, וחופפים עלינו בחסדם כל הימים, אמרנו הנה נביא דברינו בזה בהזכיר אף מקצת מן המקצת מאמרי התלמוד, מלבד אשר גם בתנ"ך מבואר, במלכים (א', י"ט) נאמר על אלישע הנביא, והוא חורש בשנים עשר צמרים כו', ירמי' הנביא (כ"ט) אל הגולים, בבלה בנו בתים כו' ונטעו כרמים כו' ודרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם כו' כי בשלומה יהי' לכם שלום. אף גם במאמרי התלמוד נראה ונגלה לעין כל, מלבד שלא הרחיקו עבודת האדמה, כמאמרם (במס' מועד קטן פ"א ופ"ב) מעשים באמוראים עצמם, רב הוה לי' חצדא כו' במוער כו', וגם אריסים וחכירים רשאים לעבוד במועד, ושארי ענינים כדומה, בבבא בתרא (ה' ע"א) רבינא הי' לו שדות, רוניא אקפי' כו', בקידושין (נ"ז ע"א) ר' גידל הוה לי' ארעא כו', וכהנה וכהנה רבו מלספר ולבאר, רק ראשי דברים הזכרנו, וכולם היו בחוצה לארץ.

אף גם מצינו לרב חביבות הענין הזהירו וקירבו אל השכל להלהיב ולהרהיב נפשות אחינו בני ישראל לזה. מאמר במדרש (ב"ר פט"ז) בשעה שהי' אברהם אבינו מהלך ראה אנשים אוכלים ושותים ופוחזין אמר הלואי לא יהי' לי חלק בארץ הזאת, כיון שראה אותם עסוקין בניכוש בשעת הניכוש בעידור בשעת העידור אמר הלואי יהי' לי חלק בארץ הזאת. בתלמוד (ברכות ל"ה ע"ב) רבא אמר לתלמידיו לא תתחזו קמאי ביומי ניסן ותשרי כו', ופירש"י שאז זמן הקציר

---

*) כרוז זה הניע אלינו מבית עקר ספרים של ה„קאנגרעסס" בעיר הבירה וואשינגטאן יע"א.

והאסיף דדיכות הגתות והבדים כו' ויהי' לבם פנוי כל השנה לעבודת ד' כי יכינו בשני החדשים האלו טרף לבני ביתם. בסנהדרין (נ"ח ע"ב) ריש לקיש אמר מאי דכתיב עובד אדמתו ישבע לחם, אם עושה עצמו ארם כעבד ישבע לחם כו', ופירש"י כעבד לאדמה לעסוק בה תמיד לחרישה והשקאה וניכוש ועידור. מאמר ביבמות (ס"ג ע"א) זרע ולא תזבין, ופירש רש"י מוטב שתזרע תבואה בקרקע לפרנסתך ולא תזבין תבואה מהשוק אע"ג דכי הרדי נינהו כו', ושם, ר' אלעזר אמר כל שאעין לו קרקע אינו אדם שנא' השמים כו' והארץ נתן לבני ארם. גם מאמרם (ויק"ר פכ"ב) על פסוק וירדו מאניותיהם כו' על הארץ יעמודו, וכי אין אנו יודעים שעל הארץ היו עומדים, אלא הרי ששקעה ספינת א' בים ויש לו קרקע על הארץ יעמוד, ואם אין לו קרקע אין לך הבל גדול מזה.

הנה רואים אנחנו מבעלי התלמוד, אם שהיו כולם גדולי המעלה ובלי ספק הי' לפניהם ררכי פרנסה, עכ"ז לאשר עיניהם השכילו וראו אשר אין טוב לאדם לתכלית כי אם לעמול ולטרוח בעבודת האדמה וליהנות מיגיע כפיו כמאמר הכתוב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, עבודה זו לא היתה מעולם בזוי' ושפלה ח"ו, זולת הי' איזה אונס ומניעה אשר עזבו אחב"י העבודה הזאת.

וכעת אשר הגדיל ד' עמנו לחסות תחת כנפי ארונינו החסיר הקיר"ה ושרי הממשלה הגרולים החפצים בהצלחתינו ולקרב אחב"י למלאכת עבודת האדמה להחיות נפשם ולהמציא טרף חוקם ובני ביתם באמונה וכבוד, מי ומי אשר לו באפשרות להגיע לעבודה זו, מהראוי כי יטרח וישתדל ברצון טוב בכל גופו ומאודו להגיע לאושר והצלחה הוא ובני ביתו בזה ובבא, ויהי' לחן ולחסד בעיני הממשלה הגבוה להטיב עמו כיד ד' הטובה עליהם. והנה אחרי הורענו את כל אלה הנה מהראוי ומחוייב לכל רב ומודה לפרסם הדברים בפרסום רב, איש לפי שכלו יטעים הדברים בנועם אמרים לעורר בלב אחינו בני ישראל רצון וחשק נמרץ לעבודת האדמה, ולהסיר תלונת חנם מאמרי חכמינו ז"ל.

אלה דברי כבור הרב הגאב"ד דפה בצירוף הגבירים המפורסמים המשגיחים דפה[1] ובצירוף יחירי סגולה נכברים ומשכילים מפורסמים הבאים עה"ח יום ב' י"ד טבת תר"ב פה ווארשא.

הק' חיים דוד זאהן חופ"ק הנ"ל[2]

הק' יצחק מווארקא[3] **הק' ישעי' בר"מ מושקאט[4]**

שלמה זלמן פוזנר[5] **יעקב עפשטיין** **א. רוזין**

הק' יצחק מאיר בהרב מור"י ז"ל אלטר[6]

---

1) השמטנו שמות המשגיחים שחתמו על כרוז זה.
2) הוא הגאון אבר"ק ווארשא זצ"ל.
3) הוא הגה"צ מווארקא מוה"ר יצחק קאליש זצ"ל.
4) הוא הגה"צ מוה"ר ישעי' מפראגא זצ"ל בעמח"ס ראשי בשמים והרי בשמים.
5) הוא הגאון בעל חמרת שלמה זצ"ל.
6) הוא הגה"ק מגור זצ"ל בעל חידושי הרי"ם.

מכתבים אל המערכת

בעה"י.

אמע"כ עורכי המערכה הקובץ החשוב והנחמד „**כרם שלמה**" יצ"ו.

הנה הלום ראיתי בכרם שלמה קונט' ק"ג עמוד מ"ב שהרפסתם משמי רבר נפלא שתירץ כ"ק אדמו"ר הגה"ק מבלאזוב זצוק"ל בילדותו כשהי' עם אביו הגה"ק מרינוב זצוק"ל להסתופף בצילא קרישא דרבינו הק' מצאנז זלה"ה זי"ע, יפה עשיתם כי עי"כ לא ילך לאיבוד מרגליות טובה כזו, ורפח"ח.

עתה נזכרתי מה ששמעתי עור, כי רביה"ק מצאנז זצ"ל אהב תמיר להשתעשע עמו ברברי תורה וחכמה כי הוא הי' ילר פלאים ומשיב כענין כמו גרול שבגרולים. פעם שאלו, (שמעתי מחסירים שזה אירע כשהי' רק בן שש שנים) על מה ראיתא בגמרא (פסחים נ:) רבא רמי כתיב (תהלים נ"ז) כי גרול עד שמים חסרך וכתיב כי גרול מעל שמים חסרך, הא כיצר, כאן בעושין לשמה וכאן בעושין שלא לשמה, ע"ש. ולכאורה צ"ב, מאי משמע בפסוקים הללו שמרובר בעושין לשמה או שלא לשמה. ומינ' ובי' השיב, כי תיבת „על" עולה בגימטריא במספר עשרים וששה יותר מתיבת „ער", והוא מכוון נגר שם הוי"ה ברוך הוא שעולה כ"ו, וזהו שאמרו חז"ל שהפסוק כי גרול מעל שמים חסרך קאי על העושין לשמה, כי מרומז בו שם הוי' יתברך שמו, והיינו שעושין ומכוונים לשם ר', וש"י.

ירירם הרוש"ת בלונ"ח,

מאיר ישראל איסר הכהן פריעדמאן מקרעניצא

* * *

בס"ר.

כבוד מערכת החשובה **כרם שלמה** הע"י.

בעברי במשעול הכרמים, התעוררתי להערות הללו.

א) בכר"ש אלול תש"מ (עמור נ' אות ב') בא"ר, כתבתי, וראי' ממצות ציצית ששיעור לקטן אינו סגי לגרול וכו', עיי"ש. — טעיתי בזה, רמשערינן בקטן בן ט' שיכול להתעטף ראשו ורובו, עיין שו"ע או"ח סי' ט"ז סעיף א', ושעות לעולם חוזר. — מ"מ עריין יש ראי' ממה שמחנכין קטן בן ו' או קטן בן ג' כמנהגינו, עיין בטור ובכף החיים שיש ב' שיטות בזה, ועי' בחינוך פ' שלח.

ב) בכר"ש אלול תשמ"א (עמור מ"ז) הקשה ר' אהרן הכהן פערל נ"י על רברי הישמח משה פ' במרבר עפ"י הרמב"ם פ"ב מהל' נירושין ה"כ עיי"ש. — כבר נתקשה בזה הרחיר"א בספרו ראש רור פ' בהר בר"ה והשתא נבא להבין עיי"ש. ועיין בקרושת לוי בסוף הספר חירושים מאביו ז"ל רלאו כו"ע סבירא להו המורעה, ותליא איך ררשינן קימו וקיבלו, עיי"ש. שוב מצאתי בספר בית נפתלי עה"ת בפ' תשא בר"ה והשתא נבא להבין, שמביא רברי הישמ"מ הנ"ל, ומקשה עליו מהמורעה רבה כנ"ל, ועי"ש שמתרץ בפשטות, וגם מפלפל בב' הפשטים על קימו וקיבלו, עיי"ש.

ג) בכר"ש תמוז תשמ"ז (עמור מ"ב) הקשה ר' שמעון משה וואלרמאן נ"י על ס' תורת משה (להחת"ס) פ' מטות, רכתב רהא ראמרו חז"ל רת"ח רמוכיח במילי רשמיא שונאים אותו, זה רק בחייו משא"כ אחר מותו, ע"כ. והקשה על זה רהא בשבת רף קנ"ג ע"א מוכח רת"ח אף בשעת הספירו אינו אהוב עריין אם הוכיח להם במילי רשמיא, עכ"ק. וי"ל בכמה גווני: א] רהחת"ס מירי בת"ח שעריין לא מת, רק מיתתו קרובה, כלשון התו"מ שם, וכמו משה רבינו במלחמת מדין ששמעו ישראל רמיתתו תלוי ברבר,

ויש עור תקוה להחיותו, ובפרט שתלוי במעשיהם, אז נכמרו רחמם עליו בכח אבות הקדושים כלשון החת"ס, או נקורה הפנימית כלשון הרמב"ם פ"ב מהל' גירושין ה"כ, משא"כ לאחר פטירתו שכבר אין בירם לעשות מאומה להחיותו, עריין בשנאתם עומרים. ב] יש לחלק בין שוא"ת לקו"ע, רבמלחמת מרין הי' שוא"ת, אהבה כזו יש להם עליו לאחר מותו, אבל להחם הספירא כעוברא רשבת, הוא קו"ע, כל כך אהבה אין להם. ג] עור יש לחלק בין מיר אחר פטירתו כנ"ל דעריין המכה טרוי' ואין מרגישין עריין החסרון, משא"כ כעבור זמן, אז יציאת צריק עושה רושם.

ר) שם בעמור מ"ח הקשה הרב אפרים גרינבלאט שליט"א למה לא מצינו בקרא מצות הפרשה למ"ב ערי הלויים, כיון שהם קולטות, ונזכר רק הפרשת שש עיירות, וכמו כן הוא ברמב"ם, עכ"ק. וי"ל רחילוק יש ביניהן, דהשש עיירות הם בעיקר עשויין לערי מקלט, רק שניתנו ללויים, ולכן הם מפורשים, להיותן עיקרן ערי מקלט, וקולטות בין לרעת ובין שלא לרעת והרוצח א"צ להעלות שכר רירה ללויים, משא"כ המ"ב עיירות הם בעיקר ערי הלויים, רק שהן ג"כ ערי מקלט, ולכן לא הופרשו במיוחר, ונררש רק בריבוי להורות כנ"ל, ואם אין מקום לרוצח אין הלוי נרחה, וגם ב' דברים הנ"ל אין בהם. וכן הוא לשון החינוך מצוה ת"ח, ומאלה הערים של לויים הי' מהם ערים „מיוחרות" להיות מקלט הרוצח, ואולם בכולם הי' לו מקלט.

ה) בכר"ש ניסן תשמ"ז (עמוד מ"ר) הקשיתי על החינוך רמצריך לברך בנ"ר על המרור, עיי"ש. וכעת מצאתי שיטה כזו במשקין, דלאותן הסוברין רשאר משקין טעונה ברכה בתוך המזון בתחלה, ה"ה רטעונין ברכה בסוף, עי' פמ"ג או"ח סי' קע"ר במ"ז סק"ט ובא"א ס"ק י"ר. ועיין תהל"ר שם שהקשה עליו רל"מ כן מהפוסקים, וכ' שמצא באו"ז בשם ר"א מביהם כהפמ"ג, ויותר רפשיטא לי' דטעונה ברכה לאחריהן מלפניהן, עיי"ש.

ו) בכר"ש ניסן תשמ"ח עמור ס"א (אות ב') כ' מוהר"ר שניאור זלמן בערנבלאט שליט"א לתרץ קו' הנ"ל על החינוך, רמצריך ברנ"ר על המרור בתוך הסעורה, עפ"י שיטת רש"י ורשב"א ברכות מ"א: עיי"ש, ולכאורה זה לא מעלה ארוכה להחינוך, דסובר בפירוש דלא כרש"י הנ"ל במצות ת"ל, (והבאתיו בכר"ש ניסן תשמ"ז הנ"ל) בא"ד שם, וז"ל, ואי מירי רלא עברי אינשי למזון ובא „לתענוג" וכו' כנון פירות מברך לפניהם „ולא לאחריהם", עכ"ל. — ומה שכ' עור אף לשיטת התוס' וכו', אינו מובן, וכי צריך לאכול עם כל מאכל לחור פת, העיקר שאינו מסיח דעתו מפת שיאכל עור לפני בהמ"ז פת, ויש שיטה אפילו אם לא יאכל כלל רק שלא סלקו את השלחן סני, עיין מנ"א סי' קע"ז סק"ז ולבוש שם ועיי"ש באחרונים, וכאן עדיין צריך לאכול מצה בכורך ובאפיקומן.

ז) בכר"ש שם עמור נ"ג, העדתי על רש"י ויקרא (ב', א') רסולת הוא רק מחיטים, והא במנחות ס' ע"ב מבואר דעומר שבא משעורים הוא סולת ולא קמח, ע"כ. וי"ל דאה"נ דהיכי רכ' סלת בקרא הוי רק מחיטים, מיהו יכול להיות סולת משעורים נ"כ, רק הכ' לא קראו סולת אלא „גרש", עיין רש"י מנחות ס' ע"ב ד"ה ולא הכשרו, ורש"י סוטה י"ר. ד"ה גרש.

ח) שם בעמור נ"ר (בסוגריים) הבאתי מהביאור של הח"ח על התו"כ, והערתי עליו. — וכעת ראיתי שמקורו הוא מפירוש הר"ש משאנץ על התו"כ.

ט) אגב מכתבי הנני להעיר שראיתי בספר נחלת יעקב (אבני שוהם) עה"ת בפ' עקב (אות ה') שכתב וז"ל, ועפ"ז י"ל רמז בתהלים שאמר רור בך הוי' „אלקים" חסיתי, כי תמיר שם הוי' ב"ה קורם שם אלוקים מטעם זה שלמעלה הרחמים תמיר נוברים על הרינים, עכ"ל. — ופלא שלא מצאתי פסוק כזה בתהלים, רפסוק הנ"ל נמצא פעמיים בתהלים, בקאפיטל ל"א ובקאפיטל ע"א, ושם כתיב רק שם הוי' לחור, וצ"ע. ואולי י"ל

דכוונתו לקאפיטל קמ"ב, ושם כתיב הוי' א"ד עיני בכה חסיתי. אבל גם זה לא יתכן, דשם לא כתיב אלוקים רק א"ד. ועוד דהקדי שם על הוי' היא אלוקים. ואולי דאייתו מהכתיב דהוי' קודם א"ד, וגם א"ד מורה קצת על דין כידוע מספה"ק, שהרחמים תמיד יהיו נוברים, כיר"א.

בברכה להצלחה רבה,

אשר זעליג גאלדמאן
מניד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין ניו יארק

* * *

ב"ה. יום א' פ' כי תבוא תשמ"ח לפ"ק.

לכבוד מערכת „כרם שלמה" שיחי'.

הנני בזה להעיר איזה הערות על קובצי הכרם משנה זו, ואלו הן:

א) בקובץ ק"א עמור כ"א, מובא דברי המהרש"א (שבת מ"ב ע"א) דחדית לן דהא דאין שבת במקדש, היינו דוקא באיסורי שבת, אבל בשאר איסורין לא. ותמה ע"ז הרה"נ ר' שמואל יצחק הילמאן בעמח"ס אור הישר, מדברי רש"י במעילה י"א, ע"ש. והנה באמת לפי מש"כ היר מלאכי בכללי הרינים אות צ"ו (ולהלן שם בכר"ש בעמור כ"ב רמז לקצת מדברי היר מלאכי באות הנ"ל) דדברי המהרש"א נאמרים רק בשיטת תוס' ע"ש, א"כ לק"מ מפירש"י רמעילה הנ"ל, רי"ל דרש"י לית לי' האי כללא. ועיין בשד"ח ח"א מערכת האל"ף אות רפ"ר שהביא נ"כ דברי המהרש"א הנ"ל, וכתב דמוכרח מכמה ראשונים דלא סבירא להו סברת המהרש"א, ע"ש באריכות. וגם מה שהקשה שם בכר"ש מתוס' חולין (דף קי"ב) ד"ה הלכתא, הביא בשד"ח הנ"ל משו"ת כת"ס חאו"ח סי' קט"ו שהקשה קו' זו. וע"ע בשד"ח מערכת האל"ף (פאת השדה) אות י"ז בד"ה ורע רמה שתמהתי, שציין נ"כ לד' רש"י מעילה י"א הנ"ל. וע"ע שם בד"ה אולם יש להעיר, שהעיר (בשם הגאון ר' שלמה אברהם רזעכטא ז"ל בעהמח"ס שו"ת בכורי שלמה) מדברי הש"ס בבא בתרא (צ' ע"א) המובא בכר"ש, ע"ש אריכות נרול בענינים אלו. וגם בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ב סי' קמ"ו באמצע ד"ה והנה בענין, ובח"נ סי' מ"ב בסופו ממש, העיר מד' רש"י דמעילה הנ"ל.

ב) קובץ ק"ד עמור י"ב. מתחת לקו הובא שם קו' נפלאה על הא דאמרי' רממזר ת"ח קורם לכה"ג ע"ה, ואיך משכח"ל שיזדמנו שניהם במקום אחת, הלא ממזר אינו נכנס לירושלים, וכה"נ אסור לצאת מירושלים כמבואר ברמב"ם פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ז. ואפשר ליישב עפימש"כ הרה"ג מו"ה דוד משה ראבינאוויץ מרדאמסק הי"ד בקובץ „כתר תורה" (שנה ב' חוברת ג') סימן מ"ה אות ג', דטעמו של הרמב"ם הוא, עפי"מ דאיתא בירושלמי יומא (פ"א סוף הל' ב') וחניגה (פ"ב סוף הל' ד') דחד מ"ד ס"ל דבכל יום הי' הכה"ג לובש כל בגדיו (והציץ בתוכם), וטעמי' מבואר התם דס"ל דאין הציץ מרצה אלא בעודהו על מצחו, ולפיכך לובש הציץ בכל יום, כדי שאם יארע איזה טומאה, ירצה הציץ, ע"ש. והוכיח שם דהא דציץ מרצה על הטומאה, אינו דוקא בהר הבית, אלא בכל ירושלים, וא"כ שפיר מובן פסק הרמב"ם דאין הכה"ג רשאי לדור חוץ לירושלים, דהרמב"ם לשיטתו דפסק דהציץ מרצה דוקא בעודהו על מצחו, לפיכך ס"ל כאותו מ"ד דהכהן צריך ללבוש הציץ כל היום, ועל כן צריך לדור דוקא בירושלים כדי שיוכל להיות מלובש עם הציץ כל היום, עכ"ד הגרד"מ ראבינאוויץ הי"ד.

וא"כ י"ל דהיינו דוקא ביום, אבל בלילה שפיר רשאי הכה"ג לצאת חוץ לירושלים, דאז בלא"ה אינו לובש הבגדי כהונה, דהא צריך לישן בלילה, ואינו לובש אז הציץ, וא"כ

אפשר דמיידי שנזדמנו כה"ג וממזר חוץ לירושלים בלילה, ודו"ק. ועוד אפשר לומר כעין מש"כ חכ"א לתרץ בכר"ש קונט' ק"ח עמוד מ"ד, דהא רצריך הכה"ג לדור בירושלים, היינו דוקא בכה"ג משמש, אבל בכה"ג שעבר לא שייך דין זה, עיי"ש מילתא בטעמא, ולפי"ז כתב שם דמשכח"ל שנזדמנו ממזר וכה"ג חוץ לירושלים, בכה"ג שעבר, עיי"ש. וה"ה י"ל להנ"ל, דהלא אין השני כהנים גדולים צריכים ללבוש הציץ כדי לרצות על הטומאה, רק הכה"ג המשמש צריך ללבוש הציץ בכל יום, אבל לא הכה"ג שעבר, וא"כ ליכא עליו שום חיוב לדור בירושלים, ושוב י"ל דהא דממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה, משכח"ל בכה"ג שעבר שיכול לצאת חוץ לירושלים, ודו"ק.

ג) קובץ ק"ח עמוד י"ג. כתב הגאון בעל מהרש"ם זצ"ל ליישב הגמ' במנחות דף צ"ה ע"ב דאיתא התם במתני', אחת שתי הלחם ואחת לחה"פ לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים ואינן דוחות את השבת, ומקשה בגמ' ואפייתן בפנים אלמא תנור מקדש, ואין רוחות את השבת איפסלה בלינה, אמר רבא הקשה אדם קשה שהוא קשה כברזל. והעיר שם מהא דאיתא בשבועות (י"א ע"א) דדבר שאינו משנה מדאיתה אינה נפסל בלינה, וא"כ לפי"מ דאיתא (במנחות צ"ו ע"ב) דלחה"פ הי' נשאר חם משבת לשבת, נמצא רלחה"פ אינו נפסל בלינה, ומהו קושית הגמ'. ותירץ שם דקו' הגמ' היתה, דכיון דהא דנשאר חם משבת לשבת הי' בדרך נס, ואין סומכין על הנס, א"כ שפיר קשה דאיפסלה בלינה. ולפי"ז מתרץ מה שקשה רלמה דוקא רבא אמר שהקושיא הזאת קשה כברזל (ולא רבה כבקושיא הראשון שבגמ'), דרק לרבא לשיטתו דס"ל (בפסחים ס"ד ע"ב) דאין סומכין על הנס, קשה הקו' הנ"ל, אבל לרבה דס"ל כאביי תלמידו דאמר (בפסחים שם) דסומכין על הנס, לק"מ, עכדפח"ח.

ולפי"ז הי' אפשר ליישב מה שהקשו האחרונים (עיין שו"ת חת"ס חאו"ח סי' קכ"ה בד"ה וידידי הרב) על הא דמשמע מרש"י ר"ה איפסלו בלינה, דקושית הגמרא היתה רק על לחה"פ, ומה הכריחו לרש"י לומר דקושיית הגמרא לא היתה אף על שתי הלחם. אמנם לפי דברי המהרש"ם, יש לומר דרש"י הי' לו הוכחה מדברי הגמ' דאין הקושיא אלא על לחה"פ, דהי' קשה לי' לרש"י למה רק רבא החזיק הקושיא ולא רבה, וע"כ משום דרק לרבא לשיטתו דס"ל אין סומכין על הנס קשה קו' הגמ', אמנם זהו דוקא אם נאמר דקו' הגמ' הוא מלחה"פ, אז שייך לומר דאם נאמר דסומכין על הנס, לק"מ, כיון דהלחה"פ הי' נשאר חם משבת לשבת, ואז לא שייך פסול לינה כד' הגמ' שבועות י"א הנ"ל, ולכן לא החזיק רבה הקו' הנ"ל, אבל אם נאמר דקו' הגמ' היתה אף על שתי הלחם, א"כ שוב יקשה למה לא הקשה רבה קו' הגמ', דאף אם נאמר דסומכין על הנס, הלא עכ"פ על שתי הלחם קשה למה לא נפסל בלינה, וע"כ כתב רש"י דקו' הגמ' היתה רק על לחה"פ, ורו"ק.

ד) קובץ ק"ט עמוד ט"ו. כתב שם הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל לתרץ קושיית התוס' והמחנה לוי במס' יבמות דף ל"ב ע"ב. — ויש להעיר רבעי"ז תירץ בס' בנין אריאל עה"ת (בחלק הנקרא בית תלמוד) בחירושיו למס' יבמות דף ל"ג ע"ב, ע"ש.

ה) ואגב אכתוב מה דקשה לי בהא דאיתא במס' יומא דף ב' ע"א ר' יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו, ביתו זו אשתו ומקשה בגמ' להלן דף י"ג ע"א, ומי סגי לי' בתקנתא (פירש"י, בהזמנה), ביתו אמר רחמנא והך לאו ביתו היא, ומשני, רמקרש לה, ופריך, והא כמה דכנים לה לאו ביתו היא, ומשני, דכנס לה, ופריך, א"כ הוה לי' שני בתים ורחמנא אמר וכפר בעדו ובעד ביתו, ולא בער שני בתים, ומשני, רהרר מגרש לה. והקשו מכאן כל האחרונים על הרמב"ם בפי"ז מהל' איסורי ביאה הי"ג שכתב דלעולם אין הכה"ג רשאי לישא שתי נשים כאחת שנאמר אשה אחת ולא שתים, ומכאן מוכרח דמותר. וראיתי בהגהות הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבר"ק יאסי זצ"ל עמ"ס יומא שתירץ, דהא דכתב הרמב"ם דהלימור

הוא מאשה אחת ולא שתים, באמת כוונתו להדרש דוכפר בעדו בעד ביתו, ולא בעד שני בתים, ולכן אינו רשאי לישא שתי נשים, כיון דביוהכ"פ יצטרך לנרש האשה השני', ותפסול האשה השני' לכהונה, וזה אסור, וא"כ כל זה הוא רק למסקנא דמייתי הגמרא הדרש דבעד ביתו ולא בעד שני בתים, משא"כ בהה"א דעדיין לא הי' הגמרא יודע מהדרשה הנ"ל, שפיר הקשה הגמ' דישא שתי נשים, עכ"ר עיי"ש.

ולדידי דבריו צ"ע, דהלא גם לאחר שמביא הגמ' הדרש דוכפר בעדו ולא בעד שני בתים, אכתי משני הגמ' דישאנה ואח"כ יגרשנה (וכמו שהבאתי לעיל), ולכאורה לדברי הגרש"ש טוביש הנ"ל, אין מקום להתירוץ הזה, דאע"ג דאחר שישאנה יגרשנה, אפ"ה אסור, דכיון דיצטרך לגרשה, יגרום שתפסול לכהונה, ושוב אינו רשאי לישאנה בכלל וכנ"ל, וע"כ דהגמ' לא הי' ס"ל דהטעם דאסור לישא אשה אחרת הוא משום דכשיגרשנה תפסול לכהונה, ומופרך סברתו, וא"כ ליכא למימר דטעמו של הרמב"ם משום הדרש הנ"ל, וצ"ע.

החותם בכל חותמי ברכות,

משה יעקב ציטראנענבוים
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

גמרא: היכא קאי • מהיכא קא פליג תנא קמא דסבר שהתחיל לשחוט לאחר זמן קריית שמע הקריבהו: וחכמים אומרים אפילו משעת הקרבה: ולא דיברה תורה אלא בזמן שבית המקדש קיים: מתניתין: כל שעה שהיתה מצוה בשחרית אפילו בין השמשות: גמרא: מנלן דתנא קמא סבר כרבי יוסי דאמר בשחרית • עד דקאי בשחרית פריש מילי דשחרי' וחדר פריש מלי דערבית: אכל מר משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומה • מבעי כהנים אימת קא אכלי תרומה • משעת צאת הכוכבים • לחני משעת צאת הכוכבים • מלחא אגב אורחיה קמשמע לן "כהנים אימת קא אכלי בתרומ'משעת צאת הכוכבים • והא קמ"ל דכפרה לא מעכבא • "כרחניא • "ובא השמש ומהר 'ביאת שמש מעכבתו מלאכול בתרומה • ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה • "ומאי דהאי ובא השמש ביאת השמש והאי ומהר מהר יומא • דילמא •

כליס כרי מ: נעשים פ"ל ת"ל מהר מהר: סברת דף פ"ד עיין גי' הגהות נפש החיים

ומ"ל דקתני בירושלמי נמי היכן קורין את שכנגדם וכו' • לומר רבינו תם שכרי דעלין לקרית שמע קודם שתבשם כמו שלנו דעלין לומר תפלה תחלה קריית שמע אינו לענין בתפלה מתוך דברי הגדה • ומכלן נראה מי שקורא ק"ש על מטתו שלנו לנרך עצם אינו צריך לקרות לחני שחרית נרשית • כדלעמן בתמיד דמתיר על נקר תחילה: אי הכי סיפיל דקתני מערית נרשית • אי לעולת תמיד דכשכבר אם כן אינו מקריב קרא לחני לקריית שמע • לחני אי מחרת דסמיך לקרא דקריישו על שלום אם כן קריב לכל מילי אם כן סיפיל דקתני וכו': מברך כי לעניב וכו' • (ירושלמי) ומצע נרשית כדו כנגד מצע ניחם כלעניך (תהלים קיט) • ולא קא חזית מיהו • דהכיל ברכה שקדמו רבנן כלי להתפלל מניחים בבית הכנסת • ותיקו בבית הכנסת שלהם שהיו שחרית בעזרה והם מסוכנים מן הסחוקין • לכל אבוחו בנסיות שלנו אין צריכין להתפלל לתניחים לענין בליה: והא קמ"ל דכפרה לא מעכבא • אלם תאמר הא תניא אינה בתוספתא (ס"ל) ומייתי לה בהשוהל (ק"ח ס"ל ג) הערית שמע פאבל בתרומה • ויש לומר דרילמא על מצוית לעשומעין קמקר אף לאה שמעוע כבר: דילמא

ומיל כדי זמן ערבית • ונראין כתפלה עצמה לא קיימא לן כרבי יהודה דלעיל נרשין • על כן לומר ר"י דתולק קריית שמע על בית הכנסת עיקר ונהנו שמתפללים ערבית מבעוד יום סבירא לן כרבי תנחי דאמר דלמרי מעשה שקדע כיום וגם קבעה שכני לרם נכנסים להסך דיניהו שעורת ערב שנת וחיל היתה מבעוד יום ומלוחה שמא כדי זמן תפלה • וגם רלינן (לעיל ל"ח ס"ב) דרך כהה מלני על שנת נשרב שנת ומשמע נם היה קורא קריית שמע • מכל מקום ארחיות מעמע דקריית שמע על בית הכנסת היה עיקר •

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר נתן כ"ץ אדלר מספר"מ זצ"ל הנדפס לעיל עמוד ט'.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם רייפער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **אברהם שלמה מיללער** נ"י ממאנסי להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' **ארי' ליבוש פרענקיל** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ד' **בן ציון הכהן ראזענגארטען** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' **בן ציון אליהו שליספעל** נ"י להולדת הבן
להרב **ברוך חנה גרינפעלד** נ"י מגיד שיעור בישיבת קדושת ציון בקרית באבוב להולדת הבן
להאברך היקר ר' **דוד יהושע הכהן ראזענגארטען** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **זאב ירמי' וואקסמאן** נ"י להולדת הנכד
להאבדך היקר ר' **יהושע הערץ פאלאמאן** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יהודה חיים שניידער** נ"י מבני ברק להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **יעקב גוטוויין** נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **יצחק אייזיק חיים גריספעל** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **ישראל משה דעמביצער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **יצחק אייזיק כראנד** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **ישכר קאננער** נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להרב **ישראל שמואל הלוי הורוויץ** נ"י מנהל התלמוד תורה דחסידי באבוב בלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' **לוי יוסף סג"ל אכספטפעלד** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **ליפא נאה** נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' **מאיר בעק** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **מאיר זאב כלוי** נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' **נחום ישראל העפטלער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **פסח משה צבי גאלדבערג** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **צבי מנחם רייכבערג** נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' **ראובן קרויט** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שלמה ארי' זילבער** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' **שלמה גאלדמאן** נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' **שמואל פאסטען** נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה **שמואל הכהן ראזענגארטען** נ"י להולדת הנכדים תאומים
להנה"ח מו"ה **שמואל הירשמאן** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה **שמעון שפיעלמאן** נ"י להולדת הנכדים

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' **אברהם בן ציון האניג** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **אברהם יצחק הלוי מייזעלס** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **אברהם יעקב ריעגער** נ"י להולדת הבת
להרב **אברהם יחזקאל הכהן שלאף** נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון בלונדון להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **אלעזר מנחם שפירא** נ"י מכני ברק להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **אלעזר אלימלך מיללער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **אלעזר אלימלך באקאן** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **אלי' פערל** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **בן ציון דוב הלברשטאם** נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
להאברך היקר ר' **גבריאל יצחק לובעלסקי** נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' **דוד ליזער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **חיים שמעון מיללער** נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה **יהודה שיף** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' **יוחנן ד'גרין** נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יהושע הלברשטאם** נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
להאברך היקר ר' **יוסף זיידמאן** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **יעקב יצחק חלוי הורוויץ** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **מאיר יוסף זעלטענרייך** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **מרדכי גראס** נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה **משה גאלדשילד** נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' **משה יהושע הלברשטאם** נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' **פנחס לויפער** נ"י ממאנסי להולדת הבת
להאברך היקר ר' **צבי גרובער** נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שלום (ב"ר מרדכי) בלוי** נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שלמה שליספעל** נ"י להולדת הבת
להרב **שלמה ישראל פרישוואספער** שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שלמה חיים שעהנבאך** נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שמעון קויפמאן** נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' **שמשון בראדט** נ"י להולדת התאומות

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמע"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ שליט"א רב דקהל בית אהרן בפלעטבוש לנישואי נכדו נ"י

להנה"ח מו"ה דוד העללער נ"י מכני ברק לנישואי בנו נ"י

להרב חיים יהודה כהן נ"י ראש הכולל דחסידי באבוב בירושלים עיה"ק לנישואי בנו נ"י

להנה"ח מו"ה יעקב שטימלער נ"י מלונדון לנישואי בנו נ"י

להנה"ח מו"ה מאיר יעקב הכהן ראזענגארטען נ"י מכני ברק לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה כהן נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בנו נ"י

להנה"ח משה יהודה ליב רייך נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה ישראל רובעל נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה נתן פרייא נ"י מכני ברק לנישואי נכדתו תחי'

להרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א מנהל רוחני דמתיבתא עץ חיים רבאבוב לנישואי בתו תחי'

להאברך היקר ר' אליהו (כ"ר יצחק) לערנער נ"י מאנטווערפען לנישואיו

להאברך היקר ר' אליהו האפפמאן נ"י מטאראנטא תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' אפרים משה לעזער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' יצחק משה טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואיו

להאברך היקר ר' יצחק בענעש נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' ישעי' דוד עקשטיין נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' יעקב שרגא סטעמפיל נ"י מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואיו

להאברך היקר ר' יוסף צבי קליין נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' קלמן כרינער נ"י מכני ברק לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם כרוך לאנגזאם נ"י מכני ברק לאירוסי נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה בן ציון פרענקל נ"י מלונדון לאירוסי בנו נ"י

להרב מו"ה חיים ארי' געללער שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים צבי גרינשטיין נ"י לאירוסי בתו תחי'

להרב חיים מרדכי בערינשטיין נ"י מבני ברק לאירוסי בנו הכ' הח' הנעלה כמר נפתלי צבי נ"י

להנה"ח מו"ה ישראל יחיאל שטרום נ"י מלונדון ולאביו הנה"ח מו"ה משה דוד נ"י לאירוסי בתו־נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב ציזנער נ"י לאירוסי נכדו נ"י

להרב מו"ה משה דוד שטיינווארציל שליט"א ר"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב לאירוסי בתו תחי'

להרב שלמה יחיאל גיפס נ"י מניד שיעור בישיבת באבוב בני ציון ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב חיים ריינהאלד נ"י לאירוסי בנו־נכדו הכ' הח' הנעלה כמר יצחק זלמן נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב מו"ה שמואל יהודה סטעמפיל שליט"א נכר כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ר ולחותנו הרב מו"ה שלמה קליינמאן שליט"א לאירוסי בתו־נכדתו תחי'

להכ' החתן הנעלה כמר אברהם יוסט נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון לאירוסיו

להכ' החתן הנעלה כמר אברהם דוד רובנשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להכ' החתן הנעלה כמר בנימין רפאל לובעלסקי נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון לאירוסיו

להכ' החתן הנעלה כמר חיים יעקב ווינער נ"י מבני ברק תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להכ' החתן הנעלה כמר יצחק בלוי נ"י מאנטווערפען תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להכ' החתן הנעלה כמר מרדכי קין נ"י לאירוסיו

להכ' החתן הנעלה כמר מנשה יצחק פריינד נ"י לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

תיקון טעות

בקובץ העבר (קונט' ק"ט) עמוד נ"א שורה ד' מלמעלה נדפס: כי מלת קונן הוא מבנין פועל, וצ"ל מבנין פיעל (ביו"ד).

כום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הרב מו"ה **משה סאלאנט** שליט"א ראש הכולל דחסידי באבוב בירושלים עיה"ק
בהלקח מאתו אחותו החשובה ע"ה

* * *

הרב **חיים מרדכי בערינשטיין** נ"י מבני ברק
בהלקח מאתו אביו הנכבד ע"ה

* * *

להנה"ח מו"ה **פנחס לערנער** נ"י
בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

* * *

להאחים היקרים מו"ה **משה יצחק יהודה ברינגער** נ"י מלונדון
ומו"ה **נתן ברינגער** נ"י מירושלים עיה"ק
בהלקח מאתם אמם החשובה ע"ה

* * *

להרב **אברהם יחזקאל הכהן שלאף** נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בלונדון
בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

* * *

להאברך היקר מו"ה **משה פערלמוטער** נ"י מבני ברק
בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

* * *

להאברך היקר מו"ה **מנחם מענדל גערשאן** נ"י
בהלקח מאתו אביו הנכבד ע"ה

* * *

להאברך היקר מו"ה **שלמה פעלדשטיין** נ"י מאנטווערפען
ולאחיו הב' הנעלה כמר **יעקב מאיר** נ"י
בהלקח מאתם אביהם הנכבד ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת